БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттингеп

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

№ 68 (3521) | 1956 ч. апрель 1, воскресенье | Өртээ 20 коп.

Социалистиг чурттарның экономиктиг кады ажылдажылгазының хөгжүлдезинде чаа үе-чада

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизи бистиң чуртувустуң улус-демократтыг күрүнелер-биле экономиктиг кады ажылдажылгазының хөгжүлдезинге чаа үе-чаданың эгези болуп турар. Совет Эвилелиниң болгаш улус демократиязының чурттарының экономиктиг кады ажылдажылгазын улам-на сырый болгаш үре-түннелдиг болдурарда ажылагийлы харылзаалларның улам ынай хөгжүдүрүнүң оруктарын съезд айыткан.

Социалистиг күрүнелерниң экономиктиг кады ажылдажылгазы — делегей төөгүзүнде чаа болуушкун. Ол кады ажылдажыгга Европада, Азияда элээн хөй чурттарның капитализмден адырлып үнгенининң болгаш социализм делегей системазы болу бергенининң соонда тыеылган. Амгы үеде социалистиг лагерьниң чурттары чер бөмбүрзээниң 25 хуулаң ажыг девискээрин ээлеп турар болгаш оон бүгү чонунуң 35 ажыг хуузу ында санатыныр турар. Делегейниң үлетпүр продукциязының бүдүрүлгезиниң 30 хире хуузу оларның үлүг-хуузунга онаажып турар.

Социалистиг күрүнелер — улуг эчис сорулгаларының чангыс аай чоруу-биле бот-боттары сырый холбашкан бүрүн эргелиг күрүнелер болур; олар боттарының чурттарынга чаа инитилел тургузуун тудары дээш, бүгү делегейге тайбың дээш бот-боттары холбаалыг демисежин турарлар. Ол бүгү күрүнелерниң аразында ажыдуума найыралдың болгаш сырый кады ажылдажылганың харылзаалары тургустунган. Социалистиг чурт бүрүзү ажыдуума өске чурттарның хөгжүлдезинге деткимче көргүзер болгаш дузалаар дугайында хан-дамырындан сонуургалдыг. Ол чорук делегей социализминиң күштерин, а ындыг болганда, социалистиг чурт бүрүзүнүң бодунуң күштерин быжыглаар. Социализм чурттарының аразында харылзаалар болза, капиталистиг делегейде боттарынып турар халызаалардан үндезинибиле ылгалдыг, капиталистиг делегейде бүгү-ле чүүлер алыскак-чиксек чорукгар сүрерингe, күштүг чурттарның тергиндээ-ринге болгаш кошкак чурттарны дарлаарынга тургустунган.

Совет Эвилелиниң болгаш улус демократиязының чурттарының аразында сырый экономиктиг харылзаалардың хөгжүлдези база аналз үндезилээш делегейниң социалистиг рыногунуң тургустунганы социалистиг болгаш капиталистиг ийи системаларның тайбың чарыжының херээнге кайгамчык улуг ужур-дузалыг.

Делегейниң социалистиг рыногунда коль роль коммунистиг партияның удуртулгазы-биле бирги чергенниң индустриязын тургузуп алган Совет Эвилелиниң хамаарышып турар. Амгы үеде Совет Эвилели чардынган керээлерге дүүштүр улус демократиязының чурттарынга 391 бүдүрүлге черлерин болгаш 90 ажыг түс-түс цехтерни база установкаларны түзүп бээр талазы-биле дузалап турар. Совет Эвилели улус демократиязының чурттарынга 21 миллиард рубль нинти түнүг үр хуусаалыг чээлилерни эң-не чаагай негелделер ёзугаар тывыскан. Совет Эвилели улус демократиязының чурттарынга бот-боттарының аразында садыг дугуржулгалары ёзугаар үлетпүр кылыгларын — станокторны, янзы-бүрү дериг-херекселдерни, автомобильдерни, тракторларны болгаш өске-даа машиналарны база приборларны, а ол ышкаш үлетпүр чиг-эдиниң болгаш аъш-чемниң эргежок чүгүлээ хевирлерин берип турар.

Совет-югослав экономиктиг кады ажылдажылга чедишкининиг хөгжүн тудуп турар. Чардынган экономиктиг дугуржулгага дүүштүр Совет Эвилели Югославияга дериг-херекселдерни бээр болгаш химияның күүлүг ийи заводтарын база улуг электростанцияны тударынга техниктиг дузаламчыны көргүзер апаар. Ол ажылдарны төлээр кылдыр Совет Эвилели Югославияга он чыл хуусаалыг чогуур чээлини берген.

Совет Эвилели найыралдыг күрүнелерге атомнуг энергияны бүдүрерин тааръштырып тургузарда болгаш тайбың сорулгаларга ажыглаарда база дузалап турар, ол дугайын ярослуг шинчилелдерниң киттышкан институдун организастаар дугайында чоокта чаа Москвага ат салдынган дугуржулга тодаргайы-биле херечилеп турар.

Болуунуң берген чүүлдериниң орнуң кылдыр Совет Эвилели улус демократиязының чурттарындан бистиң чуртувуска ажыктыг болуп турар кылыгларны, ол чурттарның дашкаар экспорттап турары материалдарны болгаш улустуң хереглел баазаннарын ап турар. Совет Эвилели, чижээлээрге, Польшадан — хөмүр дашты болгаш ак коргулчуунну, Кыпаттан — өңнүг металлдарны болгаш көдээ ажыл-агыйның продуктуларын, Чехословакиядан болгаш Герман Демократтыг Республикадан — машиналарны болгаш өске-даа чүүлдерни садып ап турар.

Совет Эвилелиниң болгаш улус демократиязының чурттарының экономиктиг кады ажылдажылгазының чорудулгазынга улустар аразының күш-ажыл хувааларының социалистиг системазы тургустунуп турар — чурт бүрүзү ажы-дүнүма өске чурттарның хереглелин хандырар кылдыр бодунуң күштериниң болгаш курлавырларының чамдыызын тускайлап берип турар болгаш бодунуң ээлчээнде оларның тазырадан — машиналарны болгаш өске-даа чүүлдерни садып ап турар.

Совет Эвилелиниң болгаш улус демократиязының чурттарының экономиктиг кады ажылдажылгазының чорудулгазынга улустар аразының күш-ажыл хувааларының социалистиг системазы тургустунуп турар — чурт бүрүзү ажы-дүнүма өске чурттарның хереглелин хандырар кылдыр бодунуң күштериниң болгаш курлавырларының чамдыызын тускайлап берип турар болгаш бодунуң ээлчээнде оларның тазырадан — машиналарны болгаш өске-даа чүүлдерни садып ап турар. Ол чорук болза социалистиг күрүнелерни ада-чурт индустриязын тургузарын дыка чингедип, күштерни болгаш акша-хереңгилерни камнап алыр, аңаа үндезилээш ажыктыг чоннарның өзүп турар хереглелдерин улам долузу-биле хандырар арганы берип турар.

Амгы үеге чедир социалистиг күрүнелерниң аразында улус ажы-агый планнарының болур-чогуур таарыштырылгазы турбаан болгай, ол чорук күш-ажылдың улустар аразының социалистиг хувааларының бүгү артык күштерин долузу-биле ажыглаарынга шаптык болуп турган. Ажы-агый планнарын эң-не сырый дүүштүрүп таарыштырарынга, Совет Эвилелиниң болгаш улус демократиязының чурттарының бүдүрүлгезин кооперастаарының болгаш специализастаарының талазы-биле айтырыгны хүн-чурумунга тургускан СЭКП-нин XX съездизи социалистиг күрүнелерниң экономиктиг кады ажылдажылгазының хөгжүлдезинге чаа үе-чаданың эгезин салып турар.

Социалистиг күрүнелерниң бүдүрүлгезинин чамдык адырларының хөгжүлдезинде кооперастаашкын болгаш специализастаашкын чангыс аай хевирлиг бүдүрүлгелерниң тулуушкунунга ажык чок чергележишкинден чайлаар арганы бээр, дериг-херекселдерни эң эки ажыглаарынга чедирер, материал болгаш оон курлавырларының боттуг камналгазын бээр.

Улус Демократиязының чурттарында, Совет Эвилелиниң ышкаш аар болгаш үлетпүрүнүң хөй-хөй адырлары, оон иштинде кара болгаш өңнүг металлургия, станок түлүү, автомобиль түлүү, трактор түлүү, көдээ ажыл-агый машиналарының тулуушкуну, локомотивтерниң, суднолар-ның, даг рудазының болгаш нефтинин дериг-херекселдериниң, чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнүң база оон-даа өске-лерниң бүдүрүлгелерин чепсеглээр дериг-херекселдернин бүдүрүлгези тургустунган болгаш долу күүүзү-биле ажылдап турар.

Кайы-кайызының экономиктиг кады ажылдажылгазының эң-не ажыктыг аргаларын дилеп тыварының талазы-биле ам социалистиг лагерьниң бүгү чурттарында улуг ажыл чорутунуп турар. Кады ажылдажыганың чаа хевирлери болгаш аргалары чурт бүрүзүнүң онзагай эрге-ажыктарынга база бүгү социалистиг күрүнелерниң нинти эрге-ажыктарынга улам эки таарышкан болур ужурлуг.

Социалистиг күрүнелерниң аразында экономиктиг харылзаалар ол күрүнелерниң капиталистиг чурттар-биле калбак садыглажышкынын шаптыктавайн турар. Совет Эвилелиниң болгаш улус демократиязының чурттарының шапкын хөгжүн турар экономиказы ол садыглажышкынга эң-не таарымчалыг аргаларны ажыдып турар. Совет Эвилели болгаш улус демократиязының чурттары—национал ажыл-агыйның кызыы онзагайланышкынының экономиктиг автаркиязының принципиалдыг удурланыкчылары. Аңгы-аңгы социал системаларлыг чурттарның тайбың кожа-хелбээ турарының ленинчи принциптерин барымдаалаап, социалистиг күрүнелер дең эргеге болгаш кайы-кайызынга ажыктыг болурунга үндезилээш, бүгү чурттар-биле садыглажышкынны бүгү хемчеглер-биле хөгжүдүринниң политиказын чайгылыш чок чорудуп, улустар аразының садыгла-жышкынының таарымчалыг хөгжүлдезин шаптыктап турар бүгү-ле моондактарны чайладырын идепкейлиг чедип ап турар.

Амгы үеде Совет Эвилели чер бөмбүрзээниң алдан ажыг чурттары-биле калбак садыглажышкынны чорудуп турар. Дең эргеге болгаш кайы-кайызынга ажыктыг болурунга үндезилээш садыглажырын күзеп турар капиталистиг күрүнелер Совет Эвилели-биле болгаш улус демократиязының чурттары-биле боттарының экономиктиг харылзааларын чедишкининиг хөгжүдүп турар.

Социалистиг күрүнелер бүдүрүкчү күштерниң улам ыкайгы шапкын көдүрлүүшкүнүнүң эрге-ажыктарынга, чаа инитилелдиң тургузуушкунунуң темпилерин дүргедиринин эрге-ажыктарынга, бүгү делегейге тайбынны быжыглаарының эрге-ажыктарынга тааръштыр боттарының күжениишкиннерин улам сырый каттыштырар деп күзел-биле долдунган.

(«Правданың» март 30-да мурнуку чүүлүнден).

Ядролуг шинчилелдерниң каттышкан институдун организастаар дугайында айтырыг талазы-биле улустар аразының чөвүлел хуралының дугайында ТҮҢНЕЛ ДЫҢНАДЫГ

Ядролуг шинчилелдерниң Каттышкан институдун организастаар дугайында айтырыг талазы-биле чөвүлел хурал 1956 чылдың март 20—26-да Москвага болган. Чөвүлел хуралдың ажылынга төлээлекчилер болуп киришкеннер:

Албанияның Улус Республиказындан — премьер-министриниң оралакчызы болгаш күрүнениң план комиссиязының даргазы Спиро Колека, Эртемнер институдунуң даргазының оралакчызы Петрит Радовицка, педагогика институдунуң математика болгаш физика кафедразының өргелекчизи Петрак Пилика;

Болгарияның Улус Республиказындан — культура министри Рубен Аврамоз, БҮР-нүң Эртемнер академиязының оралакчы президентизи, БҮР-нүң Эртемнер академиязының атомнуг эртем-шинчилел базалыг физика институдунуң директорун, академик Георги Наджаков, БҮР-нүң Эртемнер академиязының атомнуг эртем-шинчилел базалыг физика институдунуң директорунуң оралакчызы, БҮР-нүң Эртемнер академиязының корреспондент кежигүнү, профессор Хинл Джаков, София университединиң атомнуг физика кафедразының өргелекчизи, БҮР-нүң Эртемнер академиязының корреспондент кежигүнү, профессор Христо Христов;

Венгр Улус Республикадан—Министрлер чөвүлелиниң даргазының оралакчызы Иштван Хидаш, Химия болгаш энергетика үлетпүрүнүң министриниң оралакчызы Янош Шебештьен, физиканың төп институдунуң директору, ВҮР-нүң Эртемнер академиязының корреспондент кежигүнү Иштван Ковач, физиканың төп институдунуң кылдыс өргелекчизи, физика-математика эртемнериниң кандидады Ленарт Пал;

Герман Демократтыг Республикадан — статс-секретарь Эрнст Вольф, атомнуг энергия айтырыгларының талазы-биле чазактың чанында эртем чөвүлелиниң даргазы, ГДР-нин Эртемнер академиязының кежигүнү, профессор, доктор Густав Герц, атомнуг энергия айтырыгларының талазы-биле чазактың чанында эртем чөвүлелиниң даргазының оралакчызы, ГДР-нин Эртемнер академиязының кежигүнү, профессор, доктор Роберт Ромпе, атомнуг энергия айтырыгларының талазы-биле чазактың чанында эртем чөвүлелиниң секретары, ядролуг шинчилелдер болгаш ядролуг техника ведомствозунуң директорунуң оралакчызы, БҮР-нүң Эртемнер академиязының корреспондент кежигүнү, профессор Христо Буюклиев, ядролуг физиканың төп институдунуң директору доктор Гейнц Барвих;

Кыпат Улус Республикадан — геология министриниң оралакчызы Лю Цзе, БҮР-нүң Эртемнер академиязының физиканың эртем-шинчилел институдунуң директору, БҮР-нүң Эртемнер академиязының физика-математика болгаш химия эртемнериниң кандидазының кежигүнү, профессор Цянь Сань-цян, БҮР-нүң Эртемнер академиязының физика-математика болгаш химия эртемнериниң кандидазының кежигүнү, БҮР-нүң Эртемнер академиязының физика эртем-шинчилел институдунуң директорунуң оралакчызы, профессор Пэн Хуань-ү, БҮР-нүң Эртемнер академиязының физика-математика болгаш химия эртемнериниң кандидазының кежигүнү, профессор Чжао Чжун-яо;

Корей Улус-Демократтыг Республикадан — химия үлетпүрүнүң министри, техниктиг эртемнериң кандидазы Тен Дюн Тхяк, Ким Ир Сен аттыг университеттиң оралакчы ректору, физика-математика эртемнериниң кандидазы Ким Хен Бон, чыдыышкын министерствозунуң техниктиг өөредилге эргелелиниң начальнигы, физик Ким Дон Уи;

Моол Арат Республикадан — Премьер-министриниң оралакчызы Содномын Аварзад, МАР-ның Эртемнер комитединиң чингине кежигүнү Намсарайн Содном, инженер Намсарайн Того;

Польша Улус Республикадан — экономиктиг планнаашкынының күрүне комиссиязының даргазының оралакчызы Мечислав Леш, ПҮР-нүң Эртемнер академиязының корреспондент кежигүнү профессор Андрей Солтан, профессор Бронислав Бурас;

Румын Улус Республикадан — күрнаң даргазының бирги оралакчызы, ядролуг энергия талазы-биле Министрлер чөвүлелиниң чанында комитеттиң даргазы Марин Гастон, РҮР-нүң Эртемнер академиязының корреспондент кежигүнү Тудор Танасеску, РҮР-нүң Эртемнер академиязының корреспондент кежигүнү Александру Санielевич, ядролуг энергия талазы-биле комитеттиң секретары Паул Драгическу, физика-математика эртемнериниң кандидазы Андриан Гельберг;

Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелинден — ССРЭ-нин Эртемнер академиязының президиумунуң кол эртемден секретары академик А. В. Топчиев, ССРЭ-нин Даштыкы херектер министерствозунуң коллегия кежигүнү С. Б. Царапкин, Украин ССР-нин Эртемнер академиязының корреспондент кежигүнү профессор доктор Д. И. Блохинцев, ССРЭ-нин Эртемнер академиязының корреспондент кежигүнү профессор, доктор В. И. Векслер, ССРЭ-нин Эртемнер академиязының корреспондент кежигүнү профессор, доктор М. Г. Мещеряков;

Чехословак Республикадан — энергетика министри доктор Франтишек Власак, атомнуг энергияны тайбың ажыглаарының талазы-биле чазак комитединиң даргазының оралакчызы инженер Иржи Байер, ядролуг физика институдунуң директору, атомнуг энергияны тайбың ажыглаарының талазы-биле комитединиң кежигүнү инженер Честмир Шимане, Чехословакияның Эртемнер академиязының корреспондент кежигүнү профессор Вацлав Петржилка, инженер Франтишек Коварж.

Хуралдарга даргалааннар: ССРЭ-нин төлээлериниң баштыны А. В. Топчиев, Чехословак Республиканың төлээлериниң баштыныын оралакчызы И. Байер, Албанияның Улус Республиказының төлээлериниң баштыны С. Колека, Болгарияның Улус Республиказының төлээлериниң баштыны Р. Аврамов.

Ядролуг шинчилелдерниң каттышкан институдун организастаары-биле холбашкан айтырыгларны чөвүлел хурал чугаалашкан.

Атомнуг энергияны тайбың сорулгаларга ажыглаарының чугула ужур-дузалыын барымдаалаап база атомнуг энергияны тайбың сорулгаларга ажыглаарының болдунар аргаларын калбартыр сорулга-биле ядролуг физика талазы-биле теоретиктиг болгаш дуржулга шинчилелдерниге янзы-бүрү чурттарның эртемненнериниң кады ажылдажылгазының эргежок чугулазын хүлээп көргеш, чөвүлел хуралга киришкен чурттарның чазактарының бүрүн эргелиг төлээлекчилери ядролуг шинчилелдерниң каттышкан институдун организастаар дугайында дугуржулганы кылган. «Ядролуг шинчилелдерниң каттышкан институду» деп адаар эртем-шинчилелдиң делегей организациязын тургузарын дугуржулгага көргө турар, оон турар чери ССРЭ болур.

Ядролуг шинчилелдерниң каттышкан институ болуунуң ажылын уставка үндезилээш чорудар, оон төлевилелин институдунуң директорлуг управлениезиниң иштинден сонгуттурган институдуң директору болгаш оон ийи оралакчылары удуртуруун дугуржулга-биле докладаткан. Директорну үш чыл хуусаалыг, директорнуң оралакчыларын ийи чыл хуусаалыг сонгуур.

Эртем-шинчилел ажылдарының планнарын, оларның күүсетингенинин түвелизирин, база ол ышкаш институдуң эртем ажыл-чорудулгазынга хамаарышкан өске-даа адырыгларны чугаалаар болгаш бадылаары-биле институдуң эртем чөвүлелин тургускан, оон кежигүннерин институдуң кежигүнү күрүнелер томуйлаар.

Ядролуг шинчилелдер институдунуң кежигүнү күрүне бүрүзү институду тургузарынга болгаш анаа эртем-шинчилелдерниң чаа тудугларының тулуушкунунга чыл санында акша дамчыдыын киирип турар болгаш институдуң материаллыг хандырылгазынга киргизип турарын дугуржулга-биле докладаткан.

Бо чарыгдаларга күрүнелерниң киржилгезиниң чогуур үлүүн дугуржулга-биле бадылаап, ынчаарга институ кежигүннери күрүнелерниң үлүг институдуң кежигүнү — кайы-бир күрүненин институдуң эртем ажыл-чорудулгазынга болгаш институду эргелеп башкарарынга киржилгезинден хамаарышпас.

Институдуң бюджеттерин көрүп база бадылаары-биле болгаш сан ажыл-чорудулгазын контрольдаары-биле институдуң кежигүннери—бүгү күрүнелерниң төлээлекчилериден сан комитедин тургускан.

Ядролуг шинчилелдерниң каттышкан институдунуң директорунга Украин ССР-нин Эртемнер академиязының корреспондент кежигүнү профессор, доктор Дмитрий Иванович Блохинцевти ведущий-ле ажыл-агый эртемненнериниң кандидазы Д. С. Филевтин хайнактаашкын участоктарынга кукурузаның дүүдүн бедиерининиң коль агротехниктиг хемчеглериниң дугайында илеткелин дыннаан.

Кежээки хуралга Краснодар крайның «Лабинский» совхозунуң агроному эш Д. И. Дмитриев биле Днепропетровск областың Сталин аттыг колхозунуң даргазы эш А. П. Неживой олар кукурузаның хайнактаан үрезиннерин өстүрериниң дүржулгазын солушканнар.

Чөвүлел хурал ажылын үргүлчүлеп турар.

Кукурузаның хайнактаан үрезиннерин бүдүрер талазы-биле Бүгү-эвилелдиң чөвүлел хуралы

ДНЕПРОПЕТРОВСК, март 28. (СЭТА). Партияның XX съездизиниң Директивазында 1960 чылда колхозтарга болгаш совхозтарга кукурузаның тарыга шөлүн 28 миллион гектар чедирер сорулганы салган. Ылангыя чаа беш чылда кукурузаның хайнактаан үрезиннерин өстүрер талазы-биле чүүлдүр ажыктыг ажыл-агыйны кызыы онзагайланышкынының экономиктиг автаркиязының принципиалдыг удурланыкчылары. Аңгы-аңгы социал системаларлыг чурттарның тайбың кожа-хелбээ турарының ленинчи принциптерин барымдаалаап, социалистиг күрүнелер дең эргеге болгаш кайы-кайызынга ажыктыг болурунга үндезилээш, бүгү чурттар-биле садыглажышкынны бүгү хемчеглер-биле хөгжүдүринниң политиказын чайгылыш чок чорудуп, улустар аразының садыгла-жышкынының таарымчалыг хөгжүлдезин шаптыктап турар бүгү-ле моондактарны чайладырын идепкейлиг чедип ап турар.

Амгы үеде Совет Эвилели чер бөмбүрзээниң алдан ажыг чурттары-биле калбак садыглажышкынны чорудуп турар. Дең эргеге болгаш кайы-кайызынга ажыктыг болурунга үндезилээш садыглажырын күзеп турар капиталистиг күрүнелер Совет Эвилели-биле болгаш улус демократиязының чурттары-биле боттарының экономиктиг харылзааларын чедишкининиг хөгжүдүп турар.

Социалистиг күрүнелер бүдүрүкчү күштерниң улам ыкайгы шапкын көдүрлүүшкүнүнүң эрге-ажыктарынга, чаа инитилелдиң тургузуушкунунуң темпилерин дүргедиринин эрге-ажыктарынга, бүгү делегейге тайбынны быжыглаарының эрге-ажыктарынга тааръштыр боттарының күжениишкиннерин улам сырый каттыштырар деп күзел-биле долдунган.

(«Правданың» март 30-да мурнуку чүүлүнден).

Чөвүлел хуралды ССРЭ-нин көдээ ажыл-агый министри В. В. Мацкевич эге чугаазы-биле ажыткан. Тараа болгаш ылангыя кукуруза дүүдүрерин улам ынай көвүдедир талазы-биле партияның XX съездизиниң салган сорулгаларынга доктаавышаан эш Мацкевич чүүлүнде ССРЭ-нин Эртемнер академиязының президиумунуң кол эртемден секретары академик А. В. Топчиев, ССРЭ-нин Даштыкы херектер министерствозунуң коллегия кежигүнү С. Б. Царапкин, Украин ССР-нин Эртемнер академиязының корреспондент кежигүнү профессор доктор Д. И. Блохинцев, ССРЭ-нин Эртемнер академиязының корреспондент кежигүнү профессор, доктор В. И. Векслер, ССРЭ-нин Эртемнер академиязының корреспондент кежигүнү профессор, доктор М. Г. Мещеряков;

Чехословак Республикадан — энергетика министри доктор Франтишек Власак, атомнуг энергияны тайбың ажыглаарының талазы-биле чазак комитединиң даргазының оралакчызы инженер Иржи Байер, ядролуг физика институдунуң директору, атомнуг энергияны тайбың ажыглаарының талазы-биле комитединиң кежигүнү инженер Честмир Шимане, Чехословакияның Эртемнер академиязының корреспондент кежигүнү профессор Вацлав Петржилка, инженер Франтишек Коварж.

Хуралдарга даргалааннар: ССРЭ-нин төлээлериниң баштыны А. В. Топчиев, Чехословак Республиканың төлээлериниң баштыныын оралакчызы И. Байер, Албанияның Улус Республиказының төлээлериниң баштыны С. Колека, Болгарияның Улус Республиказының төлээлериниң баштыны Р. Аврамов.

Ядролуг шинчилелдерниң каттышкан институдун организастаары-биле холбашкан айтырыгларны чөвүлел хурал чугаалашкан.

Атомнуг энергияны тайбың сорулгаларга ажыглаарының чугула ужур-дузалыын барымдаалаап база атомнуг энергияны тайбың сорулгаларга ажыглаарының болдунар аргаларын калбартыр сорулга-биле ядролуг физика талазы-биле теоретиктиг болгаш дуржулга шинчилелдерниге янзы-бүрү чурттарның эртемненнериниң кады ажылдажылгазының эргежок чугулазын хүлээп көргеш, чөвүлел хуралга киришкен чурттарның чазактарының бүрүн эргелиг төлээлекчилери ядролуг шинчилелдерниң каттышкан институдун организастаар дугайында дугуржулганы кылган. «Ядролуг шинчилелдерниң каттышкан институду» деп адаар эртем-шинчилелдиң делегей организациязын тургузарын дугуржулгага көргө турар, оон турар чери ССРЭ болур.

Ядролуг шинчилелдерниң каттышкан институ болуунуң ажылын уставка үндезилээш чорудар, оон төлевилелин институдунуң директорлуг управлениезиниң иштинден сонгуттурган институдуң директору болгаш оон ийи оралакчылары удуртуруун дугуржулга-биле докладаткан. Директорну үш чыл хуусаалыг, директорнуң оралакчыларын ийи чыл хуусаалыг сонгуур.

Эртем-шинчилел ажылдарының планнарын, оларның күүсетингенинин түвелизирин, база ол ышкаш институдуң эртем ажыл-чорудулгазынга хамаарышкан өске-даа адырыгларны чугаалаар болгаш бадылаары-биле институдуң эртем чөвүлелин тургускан, оон кежигүннерин институдуң кежигүнү күрүнелер томуйлаар.

Ядролуг шинчилелдер институдунуң кежигүнү күрүне бүрүзү институду тургузарынга болгаш анаа эртем-шинчилелдерниң чаа тудугларының тулуушкунунга чыл санында акша дамчыдыын киирип турар болгаш институдуң материаллыг хандырылгазынга киргизип турарын дугуржулга-биле докладаткан.

Бо чарыгдаларга күрүнелерниң киржилгезиниң чогуур үлүүн дугуржулга-биле бадылаап, ынчаарга институ кежигүннери күрүнелерниң үлүг институдуң кежигүнү — кайы-бир күрүненин институдуң эртем ажыл-чорудулгазынга болгаш институду эргелеп башкарарынга киржилгезинден хамаарышпас.

Институдуң бюджеттерин көрүп база бадылаары-биле болгаш сан ажыл-чорудулгазын контрольдаары-биле институдуң кежигүннери—бүгү күрүнелерниң төлээлекчилериден сан комитедин тургускан.

Ядролуг шинчилелдерниң каттышкан институдунуң директорунга Украин ССР-нин Эртемнер академиязының корреспондент кежигүнү профессор, доктор Дмитрий Иванович Блохинцевти ведущий-ле ажыл-агый эртемненнериниң кандидазы Д. С. Филевтин хайнактаашкын участоктарынга кукурузаның дүүдүн бедиерининиң коль агротехниктиг хемчеглериниң дугайында илеткелин дыннаан.

Кежээки хуралга Краснодар крайның «Лабинский» совхозунуң агроному эш Д. И. Дмитриев биле Днепропетровск областың Сталин аттыг колхозунуң даргазы эш А. П. Неживой олар кукурузаның хайнактаан үрезиннерин өстүрериниң дүржулгазын солушканнар.

Чөвүлел хурал ажылын үргүлчүлеп турар.

Ийи-чаңгыс кижилерге чүдүүр чорук марксизм-ленинизмниң алыс утказынга чүге таарышпазыл?

Коммунизмче оруктап бистин чуртувустун улам ынай шимчээшкининиң кайгамчык улуг программазын ажылдап кылган Совет Эвилелиниң Коммунистиг партизының XX съездизи партизага удуртурган улус массаларының социалистиг тургузуушкунга шинтпирлиг роливун дугайында база ийи-чаңгыс кижилерге чүдүүр чоруктуң хоралыының дугайында айтырыгны марксисчи-ленинчи ханызы-биле чырыткан. Съезд ийи-чаңгыс кижилерге чүдүүр чорукту марксизм-ленинизминиң алыс утказынга таарышпас деп бүрүү шаңкан.

СЭКП ТК-ның отчет илеткелиниң талазы-биле партияның XX съездизиниң резолюцизында чугаалап турары болза:

«Коммунистерниң болгаш бүгү ажылчы чоннарның идепкейин бедидеринге ийи-чаңгыс кижилерниң төөгүге ролюн марксисчи-ленинчи билирин калбаа-биле тайылбырлааны чугула ужур-дузалыг болган. Съезд ийи-чаңгыс кижилерге чүдүүр чорукка, нептерээшкинни партияның болгаш улус массаларның ролюн бичеледип, партияга коллективтиг удуртулганың ролюн кудуладып база ажылга улуг ыяшкындырыгларны хевир эвес болуруп турган шак ол чорукка удур ивнчуг шын чүүлдү Төп Комитет кылган деп съезд санап турэр болгаш ийи-чаңгыс кижилерге чүдүүр чоруктуң артыышкынныларынга удур демиселди кошкатпазын, чаа амыдыралдың өзулуг тургузукчулары болза Коммунистиг партияга удуртурган улус массалар болур дээрзин болунуп бүгү амыдыралында чорутпазын Төп Комитетке дагзып тур».

СЭКП-ниң XX съездизиниң ол шинтпирин бүгү партия, бүгү совет улус чаңгыс ап-сеткил-биле чүүлдүгүнүп көргеш.

Бистин партиливыс ийи-чаңгыс кижилерге чүдүүр чорукка болгаш оон уржуктарынга удур шинтпирлиг демиселди чүге кылбарты бергенил? Чүге дээрге, ийи-чаңгыс кижилерге чүдүүр чорук болза чаңгыс кижилерни кедергей дагыл белидери, оларга чүүдеп-даа артык шинчилерни болгаш шынарларны сиңиктирери, оларны хуулгазынныг бодарадыкчылар чыгыы кылдыр хуулдурары болгаш оларның мурнунга соңгуун чүдүүр ол болур-дур. Бижи дугайында, а чогум-на П. В. Сталинның дугайында шак ындыг шын эвес, марксизм-ленинизминиң алыс утказынга таарышпас биливиссе биске туруштуган болгаш хей-хей чылдар иштинде ханылап нептереп келген.

Бистин партиливыстың, ажылчын аңгының мурнунга болгаш делегейниң ажылчын шимчээшкининиң мурнунга И. В. Сталин улуг ачы-хавыяалдыг болган деп чүведе маргылдаа чок. Социалистиг революцияны белеткээринге болгаш чорударынга, хамаатыг дайынга, социализмни тургузар дээш демиселге оон ролюн иннитке билдингир. Партияның ТК-зының чингине секретары деп чугула албан-дужаалды эзелеп тура, И. В. Сталин партияның болгаш Совет күрүнениң удуртур ажылдакчыларының araзынче деңнээн. Ол болза, ылангыя Ленинниң нөчээнниниң соонда баштайгы чылларда, ТК-ның оске кежигүнери-биле кады ленинизм дээш, ленинчи өрединиң хажыдыкчыларынга болгаш дайынчыларынга удур демисежин турган. Сталин болза ол күштүг марксисчилерниң бирээзи чораан, оон бижээн ажылдары, оон логиказы, күзел-соруу кадрларга, партияның ажылынга улуг сагыдарны көргүскен.

Улуг Ленинниң өредилин удуртулга болдурбушаан, Төп Комитетке баштаткан партия чуртту индустриализастаар, көдээ ажыл-агыйны коллективизастаар, культура революцизыны боттандырар талазы-биле улуг ажылды калбартып чоруткан болгаш бүгүдеге билдингир төөгүлүг тиилелгелерни чедип алган. Ол тиилелгелерни партия ленинизмге өжээтен янзы-бүрү политиктиг агышкынныларга — троцкистерге, зиновьевчилерге, барыын үеэдиг оппортунистерге, буржуаз националистерге, партияны карачаңгыс шын ленинчи оруктан тайырыл орадашкан бүгү-де кижилерге удур эптеш чок идейлиг демиселге чедип алган. Ол үеде Сталин партияга эт-алдарны, оон ынакшылыл болгаш деткимчезин чаалап алган, улуска алдар сураглыг апарган. Ындыг болза-даа Сталинның удуртулгазының практиказынга оон соңгаар чаңгыс кижиге чүдүүр чоруктуң тургустуунары шак ол шинчилер болгаш ынчаар чоорту илереп эгелээн. Чаңгыс кижиге чүдүүр чорук болза марксизм-ленинизминиң төөгүлүг эң улуг чаалап алышкынарының, социализм тургузуушкунуңга совет улустуң болган Коммунистиг партияның кайгамчык улуг чедишкинерининң, Ада-чурттуң дайынының тиилелгелиг доозулганының, бистиң иннитилел база күрүне тургузуувустуң улам инай быжыканының болгаш бүгү делегейге оон ат-алдарының оскенииниң байлал-шинчизинге тыныкан болгаш хөгжөөн. Марксизм-ленинизминиң ажытканы хөөлүг өзугаар болур төөгүлүг чоруктарга үндезилээн. Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле совет улустуң чаа иннитилелги тургузарга чедип алган ол кайгамчык улуг чедишкиннери, марксисчи-ленинчи шын таймылбырлалгыныңы чогуур-биле албайн тургаш, чаңгыс кижиниң — Сталинның ачы-хавыяалары ыңдыр ужур-дүрүм чокка саналтырып турган болгаш оон удуртукчу ыңдыр чаватыңган кандыг-бир өнза мөзү төлевп деп таймылбырлатыныр турган. Бодунуң бичө сеткилиг эвеш-биле Сталин оон бодунуң адынга хамаарыштыр болуп турган шак ол алдаржыдыышкын йөрээлерни болгаш мактаашкыннарны чүгле үзе шаап боогдаваан эвес, а харын-даа оларны бар-ла шаа-биле деткип, бүгү хемчеглер-биле өнемчилип турган. Үе-шаг эртип турган түлүм-на чаңгыс кижиге чүдүүрүнүң ол чорчуу улам-на дүрүү шинчи чок хевирлиг болуп турган болгаш ажыл-херекке улуг когаралды чедирген.

И. В. Сталинниң шак ындыг практиказы удуртулганың ленинчи принциптерни үзээн ол болган болгаш марксизм-ленинизминиң алыс утказынга чөрүшкек болган деп чүве чаңгаар-да билдингир.

Ийи-чаңгыс кижилерге чүдүүр чоруктуң кандыг-даа өлөрээшкинни марксизм-ленинизминиң үндезин салыкчыларынга — Маркска, Энгельске, Ленинге хамаарыштыр болуп турган шуут улур болуп турган. Оларның боттарын улгаттырып дазырыр дээш кандыг-даа оралдажышкыннарны, ол оралдажышкыннар кайыындаа үнүезинненин дестээн болза, олар дазылынган тура үзе шаап чораанар. Ыңаалап чашпаалаар чоруктан мөң ээ-не чүдексинин хөнүүн быланыр деп Маркс чугаалаан.

Политиктиг чаңгыс удуртукчуларның хүндүткеликсээр, адырган хөөлүүгаар чоруктарын Маркс болгаш Энгельс шынгыызы-биле шүүгүлеп, кочулап чораанар. Олар, чижээ, Лассальның бичө бүржуазчы хевир-шинчилерин, оон «шактаның көөргетинер чоруун», оон «болун кедергей чугула кылдыр көргүстүнер» дээш чүткүүл чидин-биле кочулап шоодуп турганнар, олар «Лассальга чапшаачы өзу-биле чүүдүр чорукту» тургузар дээш лассальынчыларның бодалларынга удур шинчиширлиг демисешкеннер.

Политиктиг немец ажылдакчы Вильгельм Блоска чагаазынга Маркс ынчаар бижээн: «...Ийи-чаңгыс кижилерге чүдүүр кандыг-даа чорукка хөөн чогумдан мээң ачы-хавыяамны иннинде, янзы-бүрү чурттарда мени шүүгүлелиг турган хөй санныг чагаалаарны хөйге дыннадырым Интернационалдың туруп келгенинден үезинде мен кажан-даа болдурбайн турган мен, — мен хаая чемелеп турган боорлан башка, ол чагаалаарга кажан-даа харылаавайн безин турган мен. Коммунистерниң чажыт иннтилелинче Энгельстин болгаш мээң баштай киргеннивис ат-алдарлыг кижилер (В. И. Ленин. Чог., том 30, арын 493). Владимир Ильичиниң ээ-не өндүр чаагай биче сеткилиин болгаш болдуунуң бүгүдеге билдингир. Ленинниң ээ характерлиг шинчизи кандыг ийик деп айтырыг салырга, «Болдуун чорчуу. Шын дег болдуун кижи» деп харылаан Сорновонун бир ажылчынының сөстерин М. Горький бижип көргүскен. Болдуун чорук — кайгамчык үнелиг нүүр төлеп болур, ону Маркс-даа, оон болдуунун сөстери-биле безин алырга, кижилерниң ээ-не төлептиг чүүлү кылдыр үнелеп чораан.

Ийи-чаңгыс кижилерни үндезин чокка мактаар болган массаларның ролюн кудуладып чорукту бүрүү шаап турар чугаалар Н. В. Сталинниң чогаалдарында чок деп сөглеп болбас. Ол чугаалар иептп-ле иннти, эренгей болалдарлан ташкаарлавайн турган болгаш херек кырында сөөн болун дагыл белидеринің улам өзүп турган практиказынга кандыг-даа удурланышкын кылбайн турган, ол практиканы ол боду бар-ла шаа-биле өнөчиндип, а болганчок-да болун мактаарының хевиринче киирип турган.

* * *

Боттарынга шыңгыы негелделиг, боттарының ачы-хавыяаларынга хамаарыштыр биче сеткилдиг чораан Маркс, Энгельс, Ленин чамдык ийи-чаңгыс кижилерге чүдүүр чорукту теория талазы-биле үндезилээр дээр бүржуаз идеологтарның бүгү-ле орадажышкынкынарын могаг чок ка сойгалап илереп чорааннар. Олар «маадырның болгаш моөң чоннуң» дээр идеалистиг теорияга төөгүнү материалисчи өзу-биле билир чорукту удурланыштыр салып чорааннар, ол билиишкинни өзугаар алырга, чүгле улус, ажылчы массалар төөгүнүң херек кырында, өзулуг тургузукчулары болуп турар.

Эртемнит коммунизминиң үндезинниерин ажылдап кылбышаан, коммунистиг иннтилелдиң тургузукчузу болур ажылчын аңгының бүгү делегейге төөгүлүг ролюн тайылбырлап база үндезилевишаан, марксизм болза, төөгүнү ыңгарангай кижилер тургузар дээр аннығ кылдыр бадыткап турган шын эвес үзел-бодалларга улур эптеш чок демиселди чорутқан.

Марксизм-ленинизми болза, төөгүнү шын эвес көөр ол үзел-бодалларга төөгүнүң өзулуг тургузукчузу улус болур, ынчаңгаш иннтилел чаартылгалары улам ханы болган калбак болган хүүгү, улам-на хөй санныг улус массалар ол чаартылгаларга киржир дээрзинниң дугайында өөредигин удурланыштыр салган. Делегей төөгүзүнүң дараазындагы бүгү чорудулгазынга кайгамчык улуг саңдарлыг болган Октябрьның социалистиг Улуг революцизын биспин чурттувустуң ажылчын аңгызы эң ядыы тараачыннар-биле эвилелге, ортумак тараачыннарның деткимчези турда, Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле боттандырган. Ол революцияны улустуң хөй нуруузу боттандырган, ынчаңгаш, улусчу революция болуп турар. Улуг кыдат революция, улус демократизының бүгү чурттарынга болган революстуг социалистиг чаартылгалар база улусчу болуп турар.

Маркстың болгаш Энгельстин ажытканы төөгүнү материалисчи өзу-биле билир чорукту көжүктүшаан, В. И. Ленин «ыңдавас чүвези чок маадырларның» болгаш бора-бүдүн, арын-нүүр чок, өүс чок «моөң чоннуң» дугайында марксизмге өжээннешкек народникчи, а оон соонда өсөрзи үзел-бодалларга улур эптеш чок демиселди бүгү амыдыралында чорутқан.

«Массаларның революсчу энергизының, революсчу чогаалыгазының, революсчу инициативазының,— а ол ыңаан кайыбир ангылар-биле харылаанны илереп бага нептереп билир чамдык кижилерниң, бөлүктерниң, организацияларның, партияларның ужур-дузалын ол-не шинтпирлиг үзээн, көрүп турган, илереп объективтиг байдалын болган эволюцизның объективтиг чорудулгазын аналитээринге эртем өзулу-биле бүрүн төөгүүр чорукту кайгамчыктыг каттыштырганы-биле марксизм өске бүгү социалистиг теориялардан ылгалып турар» деп Ленин бижээн. (Чогаалдары, том 13, арын 21—22).

Шылгарангай марксисчилерниң бирээзи Г. В. Плеханов төөгүге ийи-чаңгыс кижилерниң ролюн болгаш массаларның ролюн ыңы билириниг хей чүүлдерни кылган, оон болалы-биле алырга, төөгүнү чырытпаан дыңнангыр массага боттарының туразы-биле билиишкининиң дөгеп турар шылгарангай кижилерниң херээ кылдыр саналар болза ыңы эвес болур турган; төөгүнү улус кылып турар деп ол чугаалаан.

Шылгарангай кижилерниң төөгүге ролюн, революсчу-хөстелгелиг ынчаңгаш-кининиң удуртулгазынга, чаа иннтилелдиң тургузуушкунуңа ажылчы чоннарның баштынчыларының ролюн марксизм чок дивейн турар. Массаларның организакчызы болур революсчу баштынчыларның ролюн В. И. Ленин бүгү күш-биле онзалап демдеглеп чораан. Төөгүнү марксизм-ленинизминиң классиктеринин ажылдап кылганы материалисчи өзу-биле билири, ажылчы массалар, улус чаа иннтилелдиң тургузукчулары болур дээрзин хүлээп көөрү улустуң болуунун тургузуп, депшиниң турары баштынчыларның, организакчыларның, өгелекчилериниң, маадырларның ролюн шын билир болгаш үнелээр арганы берип турар. Шылгарангай кижилер оларны иннтиниң эрге-ажыктарынга бараан болуруна ээ-не арга-иергежилиг кылын турар боттарының онзагай чүүлдериниң ачызында массаларның болуушкунларны хандыр билир болгаш өскелерден ырактыш көөр организакчылары, баштакчылары болуп, иннтилелге улуг ролдуу ойнап болур.

Партияның организакчы ролинга болгаш ат-алдарынга удур демиселжин турган биче буржуазтыг, анархисчин турган интеллигент-радикалдарны сойгалап илереткиназын, Ленинниң чугаалааны болза:

«Бүрүн долу хосталга дээш бүгү делегейде берге болгаш шулуургу демиселди чорудуп турар ажылчын аңгыга ат-алдарлыг кижилер херек,— ынчаарга алыс утказы-биле алырга, дарлалга болгаш мөлүүгеге удур хөөчүн демиселчилериниң, хөйхей стачкаларны эрткен, алаэн хей революцияларга киришкен, революсчу чанчылдары-биле болгаш калбак политиктиг билии-биле мерген угаанныг демиселчилериниң дүржулгалының аныяк ажылчынга кайы хире херектии билдингир. Пролетариаттың бүгү делегей демиселиниң ат-алдары чүрт бүрүзүнүң пролетарийлеринге херек... Чүрт бүрүзүнүң шуут демиселди чорудуп турар медередиг мурнакчы ажылчыннарының коллективтиг болуру бүгү-ле ыңдыг айтырыгларга кезээде эң улуг ат-алдар болур». (Чогаалдары, том 11, арын 374—375).

Чаа иннтилел дээш демиселге совет улустуң баштынчызы болгаш организакчызы болза, ажылчын аңгының, ажылчы тараачыннарның болгаш интеллигенцияның мурнакчы кезээнден тургустунган Коммунистиг партия болуп турар, а партияның коллективтиг удуртукчузу, оон принциптериниң кадагалакчызы болгаш тайылбырлакчызы — партияның бүгү талалыг бүгү-ле дүржулгазын чангыс ээй кылдыр түзүштүруп турар партияның эң эки күштеринден сонгуттурар Төп Комитет болуп турар.

Коммунистиг партия, совет улус боттарының әрес-маадырлыг күш-ажылының, күрүне тургузуушкунуның, экономиканың болгаш культураның бүгү талаларынга боттарының тургузукчу ажыл-чорудулгазының улуг чаагай үре-түнелдери-биле, чоргаарланыр өргелиг. Совет Эвилелиниң биспин иннтилел болгаш күрүне тургузуувустуң иштики болгаш дашкы байдалы ам кажангызындан-даа артык быжыг болгаш сыныы дивес апарган.

Совет тургузугнуң улуг күжү, социалистиг системаның кайгамчык улуг артыкүштери алыпты беш чылда улус ажылагыйын хөгжүдер талазы-биле болунуп улуг чаагай-биле бүгү делегейни кайгаткан чаа соруулгаларны болунуң мурнунга тургузар болгаш ол соруулгаларны күүседип киргитер арганы партияга, күрүнеге, улуска берген.

Ажылчын аңгының болгаш тараачыннарның эвилели, ССРЭ-ниң улустарының ажы-дүнмалышкы найыралы, социалистиг Төрээн чуртунга улустуң өшпес ынакшылы, бүгү совет иннтилелдиң тиилетирбес мораль-политиктиг чаңгыс ээн совет тургузугнуң, оон күүү-шыдалының болган чечектелиишкининиң быжыг үнезинин болуп турар. Чуртту ленинчи орук-биле бүзүредип чорудуп орар бистин алдарлыг Коммунистиг партиливыстың мерген угаанныг удуртулгазы болувуң улуг эчис соруулгазынче — коммунизмче чайгыыш чок чоруп орар совет иннтилелдиң күштеринин болгаш быжыг чоруунуң үнер дөзү болуп келген, болуп турар болгаш болур-даа.

* * *

Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң үндезилекчизи болгаш башынчызы В. И. Ленин Совет күрүнени болгаш социалистиг тургузуушкуннуң бүгү чорудулгазын удуртурунга партияның ролюн кезээде онза ужур-дузалыг кылдыр көрүп чораан. Чуртта башкарыкчы партия болур Коммунистиг партияның бедик харыысалгалының айытпышаан, Ленин улуг дүржулгага партияның ажылдап кылганы партийжи амыдыралдың норма-чижектерин болгаш удуртулганың принциптерин болгаш партийжи амыдыралдың норма-чижектерин болгаш удуртулганың принциптериниң сагыыпын боду шыңгыы барымдаалап база бүгү коммунистерден негеп чораан. Ол принциптерниң эң кол чүүлү болза партияның кежигүннериниң идепкейин, инициативазын болгаш боттарының-чорудулгазын демир дег сагылгачурум-биле дүүштүрүп турар демократтыг централизмге үндезиленир тургускан партияның болуун бүдүүлгелеп болуунуп турар **удуртулганың коллективтиг** чоруу болур. «Ол чокка пролетарийлерниң миллион-миллион арнилары боттарының тиилелгезинге чедип келип шыдавас коллективтиг организакчы талантыны» (Чогаалдары, том 29, арын 75) революция деңнидип үнүгрер деп Ленин чугаалаан.

Ийи-чаңгыс кижилерге чүдүүр чорук база оон саңдары-биле И. В. Сталинның амыдырал-чурттагазының болгаш ажылчорудулгазының соолгу үезинде тургустунган удуртулганың практиказы улуг караажа-когаралга чедирген. Партийжи амыдыралдың норма-чижектерин болгаш партийжи удуртулганың коллективтиг чоруунуң принцивин Сталинның херекке албайн турганы, айтырыгларны оон чааскаан шинтпирлеп турганы партийжи принциптерни болгаш партийжи демократияны хажыдарынга, революсчу хөөлүдүрүмнерни үрээринге, үндезилээр барымдаа чок кезенче-шаажылалдарга чедирген. Чүгле ийи-чаңгыс кижилерге чүдүүр чоруктуң болгаш оон-биле холбаштыр партийжи амыдыралдың норма-чижектерин үреп турган чоруктарның түнелинде империализмниң Берлин, Вашкан, Токио, Рим-Берлин-Токио күүдүлгелериниң, ол-ла дээш Англияның, Америка Чон Улустуң, Франциязының, Италиязының, Бельгиязының, Голландиязының, Норвегиязының, Данияның, Чехословакиязының, Польшаның, Югославиязының, Албаниязының, Болгариязының, Румыниязының, Венгриязының, Финляндиязының, Чехословакиязының, Германиязының, Австриязының, Испаниязының, Португалиязының, Грециязының, Турциязының, Иранның, Индиязының, Индонезиязының, Бирманың, Таиландының, Малайзиязының, Филиппиниң, Пакистанның, Ливанның, Сирияның, Египеттиң, Эфиопиязының, Ливияның, Марокконың, Алжирниң, Тунисиниң, Судандың, Гананың, Нигериязының, Либерияның, Сьерра-Леоненың, Гвинеяның, Мали Республиказының, Сенегалдың, Мавританиязының, Гамбияның, Гвинея-Бисауның, Кабо-Верденниң, Буркина-Фасоның, Кот-д'Ивуарның, Того Республиказының, Бенинниң, Нигериязының, Камерунуң, Экваториал Гвинеяның, Габонуң, Конго Республиказының, Заирниң, Руандың, Бурундиниң, Танзаниязының, Кенияның, Уганданың, Сомалиниң, Эфиопиязының, Джибутиниң, Эритреяның, Судандың, Чадтың, Ливияның, Египеттиң, Марокконың, Алжирниң, Тунисиниң, Мавританиязының, Сенегалдың

Профэвилелдериниң эвилелдер аразының IV область конференциязы

Бо чылдың март 26-да Кызыла профэвилелдериниң эвилелдер аразының IV область конференциязы болуп эртken. Областың профэвилелдер Советиниң ажылының дугайында облпрофсоветтиң даргазы эш **Н. Намай** илеткел кылган.

Областың профэвилелдер организациялары Коммунистиг партияның бистиң чуртувустуң мурнында салган сорулгаларын болгаш профэвилелдериниң XI съездизиниң докталын амыралга боттандырар дээш биче эвес ажылдарны чоруткан. Бистиң областың ажычы хонналары Коммунистиг партияның болгаш Совет газактың хүн-бүрү дузалаачызының ачызыбле бодунуң ажы-агый болгаш культура тургузуушкунунга улуг чедишкиннерни чедип алган. Бо ажыдарда областың профэвилелдер организацияларының болгаш профэвилел бежингүннериниң биче эвес салымшкыны кирген—деп эш Намай чугаалаан.

Профэвилел организациялары областың партия организациязының улуртулгазыле ажычыннарның болгаш албан-хаакчыларның чогаадыкчы инициативазын бүдүрүлге планын күүседири болгаш ажыр күүседир дээш социалистиг чарышты чер болганга калбарлырыынче мобилизастап турар. Бүгү ажычыннарның болгаш албан-хаакчыларның чогаадыкчы инициативазын бүдүрүлге планын күүседири болгаш ажыр күүседир дээш социалистиг чарышты чер болганга калбарлырыынче мобл

Төп Американың болгаш Вест-Индияның чурттарында АКШ-тың колониалдыг политиказы

Түскай америк пропаганда Баттышкан Штаттарның Латин Америкага хамаарыштыр политиказын «чаагай көжа-хелбээнин» политиказы кылдыр көргүзеринге оралдажышкынын кылып турар. Ынчалзажок фактылар оон ыңай ыңай талазын хереченип турар. АКШ Латин Американың чурттарында ол чурттарны америк капиталистиг монополияларның эрге-ажыктарынга чагыртарынче угланган колониалдыг политиканы боттандырып турар.

АКШ-тың политиказының колониалды бүдүш-шынары Гватемала, Гондурас Сальвадор, Никарагуа, Коста-Рика, Панама, Куба, Доминикан республика болгаш Гаити ышкаш ыңдыг чурттарга хамаарыштыр онза тодаргай илергейлетинин турар. Төп Америкада болгаш Вест-Индияда турар ол тос күрүнелерде нинтизи-биле 23 миллион хире чон санатының турар. Олар ёзу барымдаалап хамаарышпас күрүнелер болуп, хереп кырында—АКШ-тың колониялары болуп турар.

Эң улуг америк монополиялар болгаш банкылар ол чурттарның экономиказының бүгү-ле кол-кол адырларын боттарының холунда тудуп турар. БНО-нуң «Латин Америкада ыңдыг капитал» деп илеткехинде бо дугайты солуп саннарны көргүзүп турар. Чижээлээрге, Коста-Рикада чурттуң экономиказының үндезинин болур бананнар болгаш кофе бүдүрүлгенин «Юнайтед фрут компани» деп америк компания бүгүнү-биле контрольдап турар. Чуртта хереглетинип турар электроэнергияның 2/3 хире кезинин «Нейшнл пауэр энд лайд компани» деп америк электри компаниязы бүдүрүп турар. Бубага АКШ-тың шүүт капитал салыышкынары 700 миллион доллар ажып турар. «Нейшнл сити бэнк оф Нью-Йорк» болгаш «Ферст нейшнл бэнк оф Бостон» деп эң улуг банкылар Кубаның бүгү чигир бүдүрүлгезининиң 50 хуузун контрольдап турар. Кубала нинти ажыглалдың бүдүрүлгелери, транспорт болгаш харылзаа база америк монополияларның холунда турар.

Өске-даа чурттарда байдал база ыңаңдыг.

Доминикан республикада «Юнайтед фрут компани» банан плантацияларындан аңгыда демир оруктарны болгаш порт тудугларын эелеп турар. Электроэнергия бүдүрүлгеп болгаш харылзаа база америк капиталның контролында турар. Сальвадорда «Интернейшнл рейлуэс оф Сентрал Америка» болгаш «Юнайтед фрут компани» деп компаниялар демир оруктарны, порт тудугларын, аңаар шүгүмнарын болгаш өске-даа бүдүрүлгелерни контрольдап турар.

Гватемаланың экономиказында үш компаниялар — «Юнайтед фрут компани», «Интернейшнл рейлуэс оф Сентрал Америка» болгаш «Эмпренса электрика де Гватемала» тергиндеп турар, олар фрукт экспортун, демир оруктарны, харылзааны, электроэнергия бүдүрерин, коргулчун, цинк болгаш өске-даа материалдар тывыжын контрольдап турар. Гондураста капитал салыышкынынарының нинти түңү 80 миллион хире доллар болуп турар «Юнайтед фрут компани», а ол ышкаш «Стандарт фрут» болгаш «Стимшип компани» деп компаниялар бананнарның барык бүгү бүдүрүлгезин, демир болгаш чазаглыг оруктарны, телефон болгаш телеграф харылзаазын АКШ-тың монополиялары контрольдап турар. Никарагуада өнүг металлдар болгаш пальм үзүнүң тывыжын, а ол ышкаш телеграф болгаш телефон харылзаазын АКШ-тың монополиялары контрольдап турар. Панамада америк капиталлар 400 миллион хире доллар болуп турар, оон көдээ ажыл-агыйында база-да демги «Юнайтед фрут компани» тергиндеп турар.

Америк монополиялар Төп Американың болгаш Вест-Индияның чурттарының экономиказын чаңгыс аай бүдүштүг болдуруп, оларның индустриализациязынга шаптыктап турар. Ол чурттарның хөй нуруузунуң экономиказы чаңгыс-ийи продуктуларны экспорттаарындан хамаарыкшы турар. Гватемаланың экономиказы кофени (77 хуу) экспорттаарындан, Кубаның — чигирни (84 хуу) экспортаарындан, Сальвадорның — кофени (88 хуу) экспорттаарындан, Доминикан республиканың— чигирни (43 хуу) болгаш кофени (24 хуу) экспорттаарындан хамаарыкшыр. Баттышкан Штаттарның рыногунга ол продуктуларның ортээнин кандыг-даа кудулаашкыны ол чурттарга экономиктиг улуг бергедээшкиннерни болдура бээр. Уругвайның «Эль Дебате» солунунуң сестери-биле алырга, Төп Американың болгаш Вест-Индияның чурттарының экспортунуң үстүнде айыттынган анализиралчы чугула продуктуларынга ортектер «хөй-хөй товарылгаларда бо чурттарның экономиказын болгаш оларның политиказын башкарып турар карачаңгыс салын алыкчы болур АКШ-тан хамаарыкшыр».

Төп Американың болгаш Вест-Индияның чурттарының экономиказының АКШ-тың рыногунуң зактальышкынынарындан хамаарылгазын Кубаның экономиктиг байдалын тодаргайлавышаан, оон Национал банкызының чоокта чаа кергускен саннары бадыткап турар. Банкының медээзи-биле алырга АКШ 1951 чылдан эгелээш Кубадан чигир садып алырын аажок кызырып эгелээн болгаш ону амгы үеге чедир үргүлчүлеп турар. Оон түңнелинде, Кубаның чигирин экспорттаары 1951 чылга 3.450.519 тонна турганындан 1955 чылда 2.833. 819 тонна чедир кудуласан. Ол чорук бодунуң эелчээнде Кубага чигир ажыдап кылырын кудуладырынга чедирген. Национал банкының саналын ёзугаар ышкаш ыңдыг чурттарга хамаарыштыр онза тодаргай илергейлетинин турар. Төп Американың болгаш Вест-Индияда турар ол тос күрүнелерде нинтизи-биле 23 миллион хире чон санатының турар. Олар ёзу барымдаалап хамаарышпас күрүнелер болуп, хереп кырында—АКШ-тың колониялары болуп турар.

Эң улуг америк монополиялар болгаш банкылар ол чурттарның экономиказының бүгү-ле кол-кол адырларын боттарының холунда тудуп турар. БНО-нуң «Латин Америкада ыңдыг капитал» деп илеткехинде бо дугайты солуп саннарны көргүзүп турар. Чижээлээрге, Коста-Рикада чурттуң экономиказының үндезинин болур бананнар болгаш кофе бүдүрүлгезин «Юнайтед фрут компани» деп америк компания бүгүнү-биле контрольдап турар. Чуртта хереглетинип турар электроэнергияның 2/3 хире кезинин «Нейшнл пауэр энд лайд компани» деп америк электри компаниязы бүдүрүп турар. Бубага АКШ-тың шүүт капитал салыышкынары 700 миллион доллар ажып турар. «Нейшнл сити бэнк оф Нью-Йорк» болгаш «Ферст нейшнл бэнк оф Бостон» деп эң улуг банкылар Кубаның бүгү чигир бүдүрүлгезининиң 50 хуузун контрольдап турар. Кубала нинти ажыглалдың бүдүрүлгелери, транспорт болгаш харылзаа база америк монополияларның холунда турар.

Өске-даа чурттарда байдал база ыңаңдыг.

Доминикан республикада «Юнайтед фрут компани» банан плантацияларындан аңгыда демир оруктарны болгаш порт тудугларын эелеп турар. Электроэнергия бүдүрүлгеп болгаш харылзаа база америк капиталның контролында турар. Сальвадорда «Интернейшнл рейлуэс оф Сентрал Америка» болгаш «Юнайтед фрут компани» деп компаниялар демир оруктарны, порт тудугларын, аңаар шүгүмнарын болгаш өске-даа бүдүрүлгелерни контрольдап турар.

Гватемаланың экономиказында үш компаниялар — «Юнайтед фрут компани», «Интернейшнл рейлуэс оф Сентрал Америка» болгаш «Эмпренса электрика де Гватемала» тергиндеп турар, олар фрукт экспортун, демир оруктарны, харылзааны, электроэнергия бүдүрерин, коргулчун, цинк болгаш өске-даа материалдар тывыжын контрольдап турар. Гондураста капитал салыышкынынарының нинти түңү 80 миллион хире доллар болуп турар «Юнайтед фрут компани», а ол ышкаш «Стандарт фрут» болгаш «Стимшип компани» деп компаниялар бананнарның барык бүгү бүдүрүлгезин, демир болгаш чазаглыг оруктарны, телефон болгаш телеграф харылзаазын АКШ-тың монополиялары контрольдап турар. Никарагуада өнүг металлдар болгаш пальм үзүнүң тывыжын, а ол ышкаш телеграф болгаш телефон харылзаазын АКШ-тың монополиялары контрольдап турар. Панамада америк капиталлар 400 миллион хире доллар болуп турар, оон көдээ ажыл-агыйында база-да демги «Юнайтед фрут компани» тергиндеп турар.

Америк монополиялар Төп Американың болгаш Вест-Индияның чурттарының экономиказын чаңгыс аай бүдүштүг болдуруп, оларның индустриализациязынга шаптыктап турар. Ол чурттарның хөй нуруузунуң экономиказы чаңгыс-ийи продуктуларны экспорттаарындан хамаарыкшыр. Гватемаланың экономиказы кофени (77 хуу) экспорттаарындан, Кубаның — чигирни (84 хуу) экспортаарындан, Сальвадорның — кофени (88 хуу) экспорттаарындан, Доминикан республиканың— чигирни (43 хуу) болгаш кофени (24 хуу) экспорттаарындан хамаарыкшыр. Баттышкан Штаттарның рыногунга ол продуктуларның ортээнин кандыг-даа кудулаашкыны ол чурттарга эконо

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1928 чылда үнделип эдилеттингеи

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956
АПРЕЛЬ
3
ВТОРНИК
№ 69 (3522)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Швецияның Премьер-Министри Т. Эрландерниң Москвада келгени (1 арын).

Швецияның Премьер-Министри дээрги Т. Эрландерни Н. А. Булганиринып, В. М. Молотовтуң, К. Е. Ворошиловтуң хүлээп алганы (1 арын).

КНО-ну деткиринииң ассоциациязы ССРЭ-де тургусканы (1 арын).

Көдээ ажыл-агый болган белеткелдер ажылчыннарының болган албан-хаакчыларының профэвилелиниң съездизи (1 арын).

Хереглекчилер кооперациязының ажылакчыларының профэвилелиниң V съездизи (1 арын).

Улуг-Хем районнуң партия активиниң хуралы (2 арын).

Т. Сарыг-оол — Колхоз бүдүрүлгезинде комсомолчулар (2 арын).

РАЙОННАРНЫҢ ХУУЧУЛАР ХУРАЛДАРЫ: Ч. Дорму. — Партияның XX съездиниң салган сорулгаларын күүседер (3 арын).

Д. Өлзей. — Бүш-ажылды шын организастаар (3 арын).

Ф. Сатаев. — Соорулгелерниң бүтүнезин үргүлчү чиигедир (3 арын).

И. Беглов. Отерин Люсиниң херээ (4 арын).

Афган чазакка 15 автобустарны болгаш госпиталга медицина деринишкиниерин хамчыдып бергени (4 арын).

Картофель болгаш ногаалар тарылгазынче улуг кичээнгей салыр

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съезтизиниң Директиваларында картофель болгаш ногаалар бүдүрер талазы-биле көдээ ажыл-агыйның ажылмышчилериниң мурунга харыысалгалыг сорулганы салган.

«Картофель болгаш ногаалар бүдүрерин база белеткээрин көвүдедир дугайында» СЭБП ТК-ның болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң чоокта чаа үндүрген доктаалында чуртка албекшилдиг аъш-чем чүүлүн тургузарынга, чиик үлетпүрүг чиг-эт-биле хандырарынга бо культураның улуг ужур-дузазын айыткан. Оон-биле кады картофель болгаш ногаа ажылын бүгү хемчег-биле хөгжүдеринче хөй-хөй партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнары чогуур кичээнгей салбайн турарының харааны-биле чуртта бо культураларны бүдүрериниң деннели амдаа хожудан турарын ол доктаалда онзалап демдеглээн.

Чеминиттиг саваҗыгаштарга рассадаларны өстүрүп, хөрзүнге органиктиг удобрениелерин киирип, тарылгаларның ажаалгазын, ажаан алышкының ой-шаанда чорудуп тургаш, картофель болгаш ногаалар талазы-биле өскелерден дээре болуп турар ажыл-агыйлар бистин область бар. Маңаа Таңды районнуң «Кызыл партизан» көдээ ажыл-агый артелин чижекке киирип болур. Ол артель картофель болгаш янзы-бүрү ногаа культураларын чыл бүрү багай эвес өстүрүп келген болгаш бо чыл тарылгазынга четчир хемчээлдиг үреэннер-биле бодун бүрүн хандыртынган. Колхозтуң огород бригадазы (бригадири эш Лузина) ногаалар өстүрер парник ажыл-агыйын үлегерлиг белеткеп, 200 хире рамаларны шилдээн болгаш чылыткыыг черлерде ногааларны өстүрүп турар.

Ындыг болза-даа бистиң областың колхозтарының улуг нуруузунда амга чедирле картофель болгаш ногаа ажылы ёзулуг хөгжүп эгелевейн турар. Колхозтар болгаш совхозтар чыл бүрү картофельдиң, ногааларның тарылга планнарын күүсетпейн, агротехниктиг хемчегларни сагывайн, бо культураларны өстүрер талазы-биле чүртүң өске черлериниде мурнакчы аргаларны ажыглавайн турарындан кончуг куду дүжүттү ап турарын айтыр херек.

Картофель болгаш ногаалар аъш-чемге болгаш мал чемиңге херектиг чүгула культуралар, оон-биле кады ажыл-агыйның орулга киирер адырларының бирээзи болуурун амга чедир үнелевейн турарындан областың элээн хөй районнарында ол культураларның бо чылгы тарылгазынга белеткел денгии багай чоруп турар. Областың колхозтарында бар картофель үрезинии хереглелдиг чүгле дең кезии, а Тес-Хем, Барыын-Хемчик, Бай-Тайга болгаш өскедээ районнарда чамдык колхозтар үрезии чок болуп турар.

Картофель болгаш ногаа культураларын өстүрериниче угланышкынны салыр хүлээлгелиг область төвүн долгандыр турар Кызыл районнуң колхозтарында безин картофель үрезинии дыка четпес. Ол районнуң «Совет Тыва» колхозу (даргазы эш Нурзат) уруп алган картофель үрезинии багай ажаганындан соокка донургаш, ам үрезии чок арткан. Моңу чүгле ажыл-агыйжы эвес чорук деп көөр эвес, харын ол культураның чугула ужур-дузазын үнелевес, харысаалга чок буруулуг чорук деп көөр херек.

Ногаа культураларының олуртулгазынга белеткел областың колхозтарында моонда дора байдалда чоруп турар. Капустаның, огурестиң, помидорнуң болгаш оонда өскелерниң үрезиннери дыка хөй колхозтарда шуут чок. Чеминиттиг саваҗыгаштарны, парник оңгарларын белеткээри, оларның рамаларын кылыры болгаш септээри, ногаалар үрезиннерии өстүрери дээш ышкаш ам кылдыгаан турар ужурлуг хемчеглер хөй-хөй колхозтарда четче кылдынмаан. Улуг-Хем районнуң Сталин аттыг болгаш Жданов аттыг колхозтарында рамалар, парник оңгарлары белеткетиниэн, органиктиг удобрениелерни кончуг эвээшти сөөртүп чедирген.

Картофель болгаш ногаалар олуртулгазынга белеткелдиң багай чоруп турары районнарның партия, совет организацияларының талазындан колхозтарның, МТС-териниң болгаш совхозтарның улуутукчуларынга чогуур негелдени салбайн, ол культураларның бо чылгы тарылгазын үзериниге чедирип турар чамдык харыысалга чок чоруктарны аңаа эрттирип турарының түүнелиг болур.

Ам картофель болгаш ногаа культураларын олуртурунга чедир эвээш үе артқан. Соруга болза, бо культураларны бүдүрериниде улуг хожулаашкынны шинтирлиг узутказары, оларны өстүрүп үндүрерин экижидери, мурнакчыларның дуржулгазын нептередири болур. СЭБП райкомнары, партия эге организацияларының, чер-чер Советтери бүгү көдээ ажыл-агый культураларының тарылгазынга белеткелышкаш картофель болгаш ногаалар олуртулгазынга үлегерлиг белеткенир дээш колхозчуларның, совхозтар болгаш МТС-тер ажылчыннарының социалистиг чарыжын херек кырынга удуртур ужурлуг.

Дарый алыр хемчег болза, үрезин материалдарын четчелеп тыптынары болур. Ылангыя картофель үрезинии районнуң иштиңден болгаш өске-даа районнардан дилеп тыптынар дугайында колхоз даргалары доп-дораан хөделир херек. Оон-биле кады бар турар үрезиннерии шынарын бедидери, тарыырынга чедир оларны шын кадагалаары чугула.

Ирик-одек саваҗыгаштарны, парник оңгарларын болгаш рамаларын белеткээрии, органиктиг удобрениелерни огород шөлүнче өөртүрүп хүн кезиниде-даа сонгаарладып болбас. Ногаа ажылының бригадалары болгаш звенолары четчелетиниэн черлерге оларны дуржулгалыг кадрлар-биле дораан быжыглаары, оларның эргезинге четчир санныг транспорттуг болгаш чепсек-херекселди үндүрүп бээри чугула.

Ногаа культураларының олуртулгазынга белеткелди дүргедедир, ылангыя ажыл-агый бүрүзүнге ногаалар рассадаларын өстүрериин озалдатпас дээш көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглериниң талазындан контрольду болгаш практиктиг дузаны күштедирер херек.

Картофель болгаш ногаалар бүдүрерин лыка көвүдериии машина-трактор станцияларынан улуу-биле хамаарыжыр. Чайгы үеде үнүштериин ажаалдазын механизастаар, оон-биле дүжүттү бедидер болгаш күш-ажылды чиигедир төлээде, бо культураларның олуртулгазының дөрбелчин-уланчак болгаш дөрбелчин аргазын МТС-тер хандырар хүлээлгелиг.

Ногаа культураларын, ылангыя картофельди тарып өстүрериниге бо үеде колхозчуларның сонуургалы улам өзүп турар. Ынчангаш колхозчу ортегелерни бо культураларның тарылгазынга белеткендирер болгаш үрезин тыптынар, чер белеткеп алыр талазы-биле оларга дуза көргүзериниң хемчегларни база алыры чугула.

Бистиң чуртувустуң көдээ ажыл-агыйының бүгү ажыл-ишчилери-биле бир дөмей, областың колхозчулары, МТС-тер болгаш совхозтар ажыллакчылары алдыгы беш чыл планының бирги чылы — 1956 чылда салдынган сорулгаларны чогай түңнелдиг күүседир дээш демисежип турарлар. Олар картофель болгаш ногаалар олуртулгазын чедишкининиг белеткеп, өй-шаанда бедик агротехниктиг деннелге чоруткаш, бо культураларның байлак дужүүнүн суурун тургузарлар.

Швецияның Премьер-Министри Т. Эрландерниң Москвада келгени

Совет чазактың чалааны-биле Швецияның Премьер-Министри Т. Эрландер кадайы-биле март 29-та Москвада чедип келген. Оон-биле кады иштики херектер министри Г. Хедлунд кадайы-биле, Швецияның Даштыкы херектер министерствозунуң политиктиг киллизиниң эргелекчизи Г. Ярринг кадайы-биле, Премьер-Министриниң хууда секретары У. Пальме, Швецияның ДХМ-нин садыг киллизиниң 2-ги секретары Г. Лоренцон келген.

ССРЭ-нин Швецияда Онза болгаш Бүрүн эргелиг Элчизи К. К. Родионов ол-ла үеде Москвада чедип келген.

Швецияның болгаш ССРЭ-нин күрүне туктары-биле шиметкинген Внуково аэродромунга Премьер-Министр Т. Эрландерни уткуп алганнар болза: ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги Оралакчызы болгаш ССРЭ-нин Даштыкы Херектер Министри В. М. Молотов, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги Оралакчызы М.З. Сабуров, ССРЭ-нин министрлери Б. Г. Бакаев, Н. П. Дудоров, В. П. Елютин, А. А. Ишков, И. Г. Кабанов, Ф. Г. Логинов, Н. А. Михайлов, Г. М. Орлов, ажылчы чоннар депутаттарының Москва хоорай Советиниң күүсекомунуң даргазы Н. И. Бобровников, даштыкы садыг министриниң бирги оралакчызы С. А. Борисов, ССРЭ-нин Даштыкы херектер министриниң оралакчызы В. С. Семенов, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң чанында хамаату агаар флодунуң Кол эргелиниң начальнигы С. Ф. Жаворонков, ССРЭ-нин Даштыкы херектер министерствозунуң скандинав чуруттарының киллизиниң эргелекчизи М. Г. Грибанов, ССРЭ-нин Швецияда Элчин черииниң чөвүлекчизи Н. М. Луньков, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Протоколунуң начальнигы Е. А. Тарабрин, ССРЭ-нин Даштыкы херектер министерствозунуң протокол киллизиниң эргелекчизи Ф. Ф. Молочков, Москва хоорайның командантызы генерал-майор Н. С. Болесников, совет болгаш даштыкы журналистер, радио болгаш кинохроника төлээлекчилери. Швецияның Премьер-Министриниң кээри-биле халбаштыр Москвада чедип келген швед журналистер дээрги Т. Эрландерни аэродромга база уткаан.

Швецияның Премьер-министрин Швеция ССРЭ-де Онза болгаш Бүрүн эргелиг элчини Р. Сульман болгаш элчин черииниң ажылдакчылары, ССРЭ-де турар дипломаттыг төлээ черлериниң баштыннары база уткаан.

...Самолет хонупкан болгаш аэропорттуң уткуп келгеннер чыглып турганы бажың чанында чоокшулап келген. Н. А. Булганин, В. М. Молотов болгаш М. З. Сабуров, Р. Сульман база өскелер-даа самолетка чоокшулап чедип келген. Т. Эрландер болгаш ону үдеп чоруур кижилер Н. А. Булганин, В. М. Молотов, М. З. Сабуров болгаш Р. Сульман-биле хол тутчуп мендилешкен. Оон соонда Т. Эрландерге уткуп алышкын үезинде аэродромга турган сээттиң күрүне ажылдакчылары, база дипломаттыг корпустуң кежигүннерин таныштырган.

Швецияның Премьер-Министри Т. Эрландерни уткуп алырда аэродромга хүнүлел таныжылыын чыскаарган болгаш Швецияның болгаш Совет Эвилелиниң күрүне гимнилерии күүсеткен.

Дээрги Т. Эрландер аэродромга микрофон базарынга үүре чугаалаан.

Т. Эрландерниң чугаазы

Дээрги Премьер-Министр!

Бөгүн Совет Эвилелиниң черинге баспышаан, Совет Эвилелинге келир эвилелчаагай чалалганы мөзээ болгаш мээң эштериңге силерниң чорутканынар дугайында чүректиң ханызынаң өөрүп четиргенимни илередип тур мен. Бистериңң силерге чедип келгенивис эвээш эвес үнелиг харылзааларны тургузар арганы бээр, бистиң дуржулга-биле байыдар болгаш нинти айтырыгларны үре-түңнелдиг чугаалажыр арганы бээр дээримге идегаар бис.

Швеция 142 чылдың дургузунда үнелеп четпес артык шинээлиг болуп келген, ол болза делегейге калчаарап турган хоозураашкыныг дайыннардан дашкаар турганы болур. Швед улустуң тайбыны күзел-соруу-биле кады өлээн каш таптыкы байдалдар бо хире үр үениң дургузунда бистиң тайбын чурттаанывыска дузалаан деп үүвени билип турар бис. Бодунуң хосталгазын болгаш хамаарышпас чорууп камгалаарынга быжыг болгаш шинтирлии-биле белеп болуп турар швед улус бистиң тайбыңга ынак политикавысты деткип турган болганы деткип турарын билир бис.

Бо бүгү үениң дургузунда Швеция дайын эвилелдериниден болгаш блоктарындан дашкаар турган. Швецияның ол чанчыл болган нейтралитеди болгаш эвилелдерге кирипшес политиказы өске делегейден түскайланышкынче орналжышкын болганы ол эвес-ле болгай. Улустар аразының салыы болгаш улустар аразының харылзаазы Швецияга амыдыралчы чугула херектиг. Даштыкыдан саңдар халдаыры болгаш өске чурттар-биле харылзаалар бистиң культуравысты, бистиң ниитилел амыдыралывысты байлакшыдып турар. Тайбынның болгаш улустар аразының кайы-кайызын билчириниң чаагай чоруунга Каттышкан Нациалар Организациязының хемчээли-биле чорутунуп турар ол ажыл-чорудулгага бистиң шыдаар күштеривис-биле киржирип болгаш идепкейлиг деткиринии орналжып турар бис.

(СЭТА).

Швецияның Премьер-Министри дээрги Т. Эрландерни Н. А. Булганинның хүлээп алганы

Швецияның Премьер-Министри дээрги Т. Эрландерни ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин 1956 чылдың март 29-та хүлээп алган.

Премьер-Министр Т. Эрландерни Швецияның Иштики херектер министри дээрги Г. Хедлунд, Швецияның ССРЭ-де Онза болгаш Бүрүн эргелиг Элчини Р. Сульман, Швецияның ДХМ-нин политиктиг киллизиниң эргелекчизи дээрги Г. Ярринг үдеп чораан.

Хүлээп алышкынга олурушканнар: ССРЭ-нин Даштыкы херектер министриниң оралакчызы В. С. Семенов, ССРЭ-нин Швецияда Онза болгаш Бүрүн эргелиг Элчини К. К. Родионов, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Протоколунуң начальнигы Е. А. Тарабрин.

Швецияның Премьер-Министри дээрги Т. Эрландерни В. М. Молотовтуң хүлээп алганы

ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги Оралакчызы болгаш Даштыкы херектер министри В. М. Молотов Швецияның Премьер-Министри Т. Эрландерни март 29-та хүлээп алган.

Премьер-Министр Эрландерни Швецияның Иштики херектер министри Г. Хедлунд, Швецияның ССРЭ-де Онза болгаш Бүрүн эргелиг Элчини Р. Сульман болгаш Швецияның ДХМ-нин политиктиг киллизиниң эргелекчизи Г. Ярринг үдеп чораан.

Хүлээп алышкынга ССРЭ-нин даштыкы херектер министриниң оралакчызы В. С. Семенов, ССРЭ-нин Швецияда элчини К. К. Родионов болгаш ССРЭ-нин ДХМ-нин скандинав чуруттарының киллизиниң эргелекчизи М. Г. Грибанов олурушкан. (СЭТА).

Швецияның Премьер Министри дээрги Т. Эрландерни К. Е. Ворошиловтуң хүлээп алганы

ССРЭ-нин Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы К. Е. Ворошилов Швецияның Премьер-Министри Т. Эрландерни март 30-де хүлээп алган.

Премьер-Министр Т. Эрландерни Швецияның Иштики херектер министри Г. Хедлунд, Швецияның ССРЭ-де Онза болгаш Бүрүн эргелиг элчини Р. Сульман, Швецияның ДХМ-нин Политиктиг киллизиниң эргелекчизи Г. Ярринг, Швецияның ССРЭ-де Элчин черииниң секретары Б. Германсон үдеп чорааннар.

Хүлээп алышкынга ССРЭ-нин Дээди Советиниң Президиумунуң Секретары Н. М. Пегов, ССРЭ-нин Даштыкы Херектер министриниң оралакчызы В. С. Семенов, ССРЭ-нин Швецияда Онза болгаш Бүрүн эргелиг Элчини К. К. Родионов, ССРЭ-нин Дээди Советиниң Президиумунуң Протоколунуң начальнигы Г. И. Фомин олурушкан. (СЭТА).

КНО-ну деткиринии ассоциациязын ССРЭ-де тургусканы

Совет хөй-ниитинин төлээлекчилериниң Москвага хуралы

Каттышкан Нациялар Организациязының деткиринии ассоциациязын ССРЭ-ге тургузарынга таварыштыр совет хөй-ниитинин төлээлекчилериниң хуралы март 28-те Москвага болган.

Эвилелдер Бажыныың Октябрь залынга профэвилел, культура, херээженнер, аныяктар болгаш өске-даа организациялариың төлээлекчилери чыылган.

ВЦСПС-тиң секретары Н. В. Попова чыылганнарга эге сөс-биле үүве чугаалаан.

Оон соонда хуралдың киржикчилери «КНО-ну деткиринии ССРЭ-де ассоциациязының сорулгаларының болгаш Уставының дугайында» академик А. М. Панкратованың илеткелин дыңнаан.

Хуралдың киржикчилери профессор С. А. Голунскийнин саналы-биле КНО-ну деткиринии ассоциациязын ССРЭ-ге тургузар дугайында болган КНО-ну деткиир ассоциацияларын Бүгү делегей федерациязынга кирер дугайында шиитпирни бир эп-сеткил-биле хүлээп алган. КНО-ну деткиринии ССРЭ-де ассоциациязының Уставын база хүлээп алган. Ассоциация болза бүгү делегейге тайбынны камгалаарының болгаш быжыдарының эрге-ажыктарынга дузаалары-биле КНО-ның сорулгаларын болгаш бодалдарын бүгү хемчег-биле хөйге билиндирер, тайбынга ынакшыдыг бүгү улустарның тайбын кады ажылдажыгаже болгаш кайыкайызын билчириниче чүткүлүн деткиир, өске улустарга сагыш-сеткил каттыжышкынының болгаш найыралдың медерелин быжыглаар хүлээлгелиг деп Уставта чугаалап турар.

Бодунуң сорулгаларын чедип алырыбиле ассоциация болза ол-ла сорулгаларны салып турар делегей организацияларынга, Бүгү делегей федерациязынга кирер; делегей амыдыралының айтырыгларының талазы-биле делгелгелерни, бесседаларны, лекцияларны болгаш илеткелерни организастаар; улустар аразының кады ажылдажыгазының болгаш янзы-бүрү чурттарның улустарының амыдыралының айтырыгларын чырыткан янзы-бүрү парлаан номнарны парлап үндүрер болгаш нептередир.

Ассоциация кежигүннерине организациялар-даа, түс-түс хамаатылар-даа кирип болуурун Уставта айыткан. Ассоциацияның төп органнары Москвада турар.

Оон соонда Ассоциацияның төп эргелиин академик А. М. Панкратова, ССРЭ-нин Тудуг болгаш архитектура академиязының оралакчы-президентизи Н. В. Баранов, ССРЭ-нин Эртемнер академиязының корреспондент-кежигүнү, Москва университединиң профессору С. А. Голунский, ВЦСПС-тиң секретары П. Н. Коробова, чогаалчы Б. Н. Полевой, совет аныяктарның антифашистиг комитединиң даргазы С. К. Романовский, ССРЭ-нин Эртемнер академиязының кол эртемниг секретары А. В. Топчиев составтыг соңгаан. Ревизия комиссиязының составын база соңгаан, аңаа киргеннер, экономиктиг эртемнерниң кандидады П. В. Карцев, төөгү эртемнерииниң кандидады Л. И. Петрова болгаш кинорежиссер И. А. Пырьев.

Удуртур органнарның ол-ла үүн болган хуралынга Ассоциацияның төп эргелиниң даргазынга академик А. М. Панкратова, ревизия комиссиязының даргазынга — П. В. Макарцев сонгуурган.

(СЭТА)

Көлээ ажыл-агый болгаш белеткелдер ажылчыннарының болгаш албан хаакчыларының профэвилелиниң съездизи

Эвилелдер Бажыныың Колонналарлыг залынга көдээ ажыл-агый болгаш белеткелдер ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының профэвилелиниң ийиги съездизи март 28-те хагыынган. Профэвилелиниң ТК-зының ажылының дугайында отчет илеткелди болгаш Төп Комитеттиң ревизия комиссиязының илеткелин съезд чугаалашкан.

СЭБП-нин XX съездизиниң шиитпирлери-биле сорук киргеи МТС-терниң болгаш бүдүрүлгелериин ажылчыннары, албан-хаакчылары болгаш көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери салыынган сорулганы хүүсаа бетинде күүседир —1960 чылда тараанның ниити чыыдазын 11 миллион пуд чедир, техниктиг культуралар, ногаалар болгаш мал ажылының продуктуларын бүдүрүп үндүрериң лыка көвүдедир дээш күжениишкиниерин салып турар деп санал шүүмүлдеринде чүве чугаалааннар медеглээн.

Чарыштыг организастаарын ёзу барымдаап чорудуп турар, профэвилелдериниң адакы организацияларынга практиктиг дузаламчыны четпес көргүзүп турар дугайында профэвилел ТК-ның республик, край болгаш область комитеттериниң алырга шүүмүлделарии киллган.

Бүр болгаш курукка черлерниң ажыл-ишчилериниге съездиниң мурнундан байыр чедирер деп саналды бир эп-сеткил-биле чүүлдүг деп хүлээп алган.

Италияның ядыларының болгаш көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының национал федерациязындан болгаш көдээ ажыл-агый болган ыяш ажыл-агыйының ажылчы чоннарының профэвилелдериниң делегей каттыжышкынындан байырлыг телеграммаларны съездиге номчуп дыңнаткан.

(СЭТА).

Хереглекчилер кооперациязының ажылдакчыларының профэвилелиниң V съездизи

Хереглекчилер кооперациязының ажылдакчыларының профэвилелиниң Москвага болуп турган V съездизи ажылын доозкан. СЭБП-нин XX съездизиниң шиитпирлерин съезд бир эп-сеткил-биле чүүлдүг деп көрген болгаш съездиниң төөгүлүг шиитпирлерин делгерengейн-биле тайылбырлаарын организастаарын профэвилелиин бүгү комитеттеринге хүлээткен.

Алдыгы беш чылдың планын хүүсаа бетинде күүседири дээш көдээ садыг ажылдакчыларының социалистиг чарыжын улам калбартырын съезд чугула деп санаан. Чарыжын турарларның кичээнгейин колхозчуларның, МТС-тер болгаш совхозтар ажылдакчыларының, ан ылангыяа кур болгаш курукка черлер шингээдилгезинде ажылдап турарларның садыгны мурнакчы хевирлерин нептередип турар дээш, садыгда культураны бедидеринге, ажылдың лепшилгелиг хевирлери — барааннарны долгандыр өөртүп садыглаарын, садыгжылар чок садыгны, столоваяларның, чайнаяларның бот хандырылгазын чер бүрүге нептередириниче угланган турар ужурлуг.

Хереглекчилер кооперациязының ажылдакчыларының материалдыг болгаш культурлуг деннелин улам бедидеринче угланган элээн хөй хемчеглер съездиниң шиитпирлеринде база көрдүнген.

ССРЭ-нин хереглекчилер кооперациязының ажылдакчыларының профессионал эвилелиниң салбыр уставын съезд балыыаан.

Чаа төп комитетти сонгаан.

(СЭТА).

Садыгның мурнакчы хевирлерин нептередип турар

Садыгның мурнакчы аргаларын моон соңгаар нептередиринче угланган элээн хөй хемчегларни бо чылын чорударын ССРЭ-нин Садыг министерствоозу төлевилээн. Аъш-чем болгаш үлетпүр бараанналарының садыгжызы чок магазиннериниң санын 2700 чедирген турар. Савалап, хаптаан барааннар садыглаар магазиннериин саны база өзер. Чыл төнчүзүнде ССРЭ-нин хоорайларынга ындыг бүдүрүлгелер 800 болур.

Аъш-чемнин улут-улуг магазиннериниге халганны, крупаны, чигирии, макарон кылыгларын, кургаг чимистерни, саржаларны болгаш колбасаларның түгүрүк сорттарын садыглаарын чүгле баш бурунгаар хаптап, савалаан хевир-биле садар ужурлуг. Республикаларга, крайларга болгаш область төптериниге хлеб садар бүгү түскай магазиннериин 25 хуулан эвээш эвеан борбактап садар, ынчаарга кондитер кылыгларын, баранкаларны болгаш сухарайларны савалап садар. Москвага, Ленинградка, Свердловскиге, Куйбышевке, Донца Ростовка, Сочиге, Киевке, Сталиногa, Харьковка, Минскиге, Тбилисиге, Ригага хлеб, баранкаларны борбактап садарының талазы-биле магазиннериин саны оон хөй болур.

Аъш-чем барааннарын садыгжылар чокка база үлетпүр барааннарын чангыс аай стандарттыг ортектер-биле садар үлгүлүг магазиннер бо чылын Москвага, Ленинградка болгаш Киевке ажыттынар.

(СЭТА).

1905—1907 чылдарның революциязының идепкейлиг киржикчилерин ССРЭ-ниң орденнери-биле шаңнааны

1905—1907 чылдарның бирги орус революциязының 50 чыл болганы-биле холбаштыр ССРЭ-нин Дээди Советиниң Президиумуу революсчу шимчээшкинге идепкейлиг киришкени дээш ССРЭ-ниң орденнери-биле 1905—1907 чылдарның революциязының идепкейлиг киржикчилериниң үлүг болүүн шаңнаан.

Ленин ордени-биле шупту 442 кижи, Күш-ажылдың Кызыл Тук ордени-биле 897 кижи шаңнатырган.

1905—1907 чылдарның революциязының идепкейлиг киржикчилерин шаңнаан дугайында ССРЭ-нин Дээди Советиниң Президиумунуң Чарлыы «ССРЭ-нин Дээди Советиниң Ведомостыларынга» долузуубиле парлатынар. Республика болгаш область парлазтазынга 1905—1907 чылларның революциязының идепкейлиг киржикчилерин шаңнаан дугайында дыңнадыг хамаарышкан республиканың болгаш областың талазы-биле парлатынар.

Украинаның колхозтары сүт бүдүрерине күш-ажыл чарыгдалдарын кызырып турар

КИЕВ. Украинаның колхозтарының 3 муң хире сүт-бараан фермалары инектерни ийи катап саарынче шилчээн. Ол чорук өске ажылдарже он-он муң саанчыларны хостап чоруларынга, чүс-чүс муң рубльди кампап алырынга арганы берген.

Көдээ ажыл-агый артельдериниң инектерни ийи катап саарынче шилчээн чоруу центнер сүт бүдүрерине күш-ажыл чарыгдалын эвээжедип, саанчыларның күш-ажылын чиигедип турар деп үүвени түржүлга көргүзеген.

(СЭТА).

УЛУГ-ХЕМ РАЙОННУҢ ПАРТИЯ АКТИВИНИҢ ХУРАЛЫ

Улуг-Хем районнуң партия активиниң хуралы март 27-де болуп эртken.

СЭКП-ниң XX съездиниң ажылының түнелдери болган районнуң партия организацияларының соруглаларының дугайында партия райкомунуң бирги секретары эш **А. М. Градобоев** илеткел кылган.

Партия активиниң хуралы СЭКП-ниң XX съездиниң төөгүлүг шиитпирлерин улуг патриоттуг бедүүшкүнүүр чангыс үе-биле чүүдүгүнүң хүлээп албышаан, районнуң партия организацияларының мурнунда салдынган соруглаларга ол ниче-зинтейин салган.

— Улуг-Хемниң коммунистери, колхозчулары, МТС-тиң болган совхозтуң ажылчынары, түскай эртемниглери Совет Эвилеминиң Коммунистиг партиязының XX съездиниң материалдарын ханызы-биле өөренишпээн, ону амыдыралга боттандырар дээш бүгү совет улус-биле бир демей күш-ажылчы бедүүшкүнүүр ажыдап турарлар — деп актив хуралы деңгеелээн.

Партияның болган Совет чазактың ада сагыш салышкынының ачызында районнуң ажы-агый болган культура тургузуушкунунуң темпизи дүргени-биле бурунгаар хөгжүп, ажылчы чонның материалдыг чаагай амыдыралы улам-на экижип турар. 1956 чылда районнуң колхозтары 1954 чылдынга деңнээрге, оон 1,5 миллион хөй рубль түңнүг орулганы алганнар.

«Күш-ажылдың хостуу» болган Маленков аттыг колхозтар миллионнерлер болган. Районнуң колхозтары 1956 чылдың март айның 1-ге чедир эртken чылдың ол үеде турганынга деңнээрге оон 2,4 катап хөй сүттү саап алганнар.

Бо чылдың март 20-ге чедир байдалдан ап көөрге, районнуң колхозтарында сүт саалдазының өзүлдези үргүлчүлевишаан турар. Чижээ, Калинин аттыг колхоз март 20-ге чедир эртken февраль айда сагган сүдүнден 391 литр хөй сүттү саап алган. Бо факт болза районнуң колхозтары ниитизи-биле март айның дургузунда февраль айда сагган сүдүнден 1,5 катаптан эвээш эвес хөй сүттү саап ап болурунуң аргалары бар дээрзин чугаалап турар-дыр.

Шагаан-Арыгның машина-трактор станциязының механизаторлары социалистиг чарышка алган хүлээгелерин алдарлыы-биле бүүседип, эң сөөлгү трактордуң септелгезин февраль 13-те доскан. Механизаторлар септеткинген тракторлары-биле колхозтарның хову бригадаларында чеде бергеннер.

Чеднишкиннер-биле чергелештир районнуң партия, совет болган көдээ ажыл-агый органнарының ажы-чорудулгаларында ам-даа улуг четпестер бар дээрзин районнуң партия активиниң хуралынга илередип, шүшпеп ажыдап турар үдуртукчуларны шыгыы шүүмүүлелге таварыштырган. Партия райкомунуң болган райкүүскомунуң үлүртүр ажылдакчылары колхозтарга барбайн турарлар деп сөглеп болбас.

Олар колхозтарга барып-ла доктаамал барып турарлар. Ажы-агый дугайында айтырыгларны райкомнуң бюрозунга, райкүүскомга, колхозтарга чеде бергеш хуралдар кылып хөй-ле удаа чугаалажып турар.

Ынчалзажок районнуң ажы-агыйларының чамдык адырлары хожудаашкындан үштүнмээн. Бо талазы-биле сүт саалдазының дугайында айтырыгны чижек кылдыр көргүзүп болур. «Күш-ажылдың хостуу» колхоз 1956 чылдың март 20-ге чедир бир саар инек бүргүзүнден-не 385,6 килограмм сүт саап алган турунда, оон кожазы Киров аттыг колхоз үүле — 141 литр сүт саап алган. Ол ышкаш Жданов аттыг, Ленин аттыг, Сталин аттыг, Калинин аттыг, Маленков аттыг болган «Партияның XIX съездизи» колхозта сүт саалдазы Киров аттыг колхозтуунда база-ла дээредевес.

Мооң кол чылдагааны болза саар инектерниң ажаалгазы болган чемгерилгени багай организастап тургускандынган хамаарыр. «Күш-ажылдың хостуу» болган Киров аттыг колхозтарда иске колхозтарның сүт-бараан фермаларының ажылдакчыларынга күш-ажылының ай санында немелде төлевирин төлеп бээрин боттандырып эгелевээн.

1955 көдээ ажы-агый чылының түнелинде районнуң колхозтарының «Күш-ажылдың хостуу» колхозтан өскези хаван фермаларына караажалыг болган. Үүле дээрге, хаваннарны эки семиртир азыраайн бичe деңзилиг турда сатkан. Оон ангыда азыралының багындан дыка хөй бай хаваннар өлген.

Эрткен чылдың практиказындан шиңгыы түңнел үнүүрүп, хаван ажылын сайырадыр дугайында партия, совет организациялары болган колхозтарның баштаар черлери тодаргай хемчеглер алыр ужурлуг турган. Ынчаннымжок амгы үеге чедир-ле кандыг-даа хемчеглер алдынмаан болган хаван ажылының хожудаашкыны ол-ла хевээр өскерлиишкин чок болуп турар. Январь айның соонда ченин дургузунда районнуң колхозтары ортумак деңзизин 38 килограмм 73 баш хаваннарны сатkан, бир эвес ол хаваннарның бирөзиниң дириг деңзизин 1 центнер кылдыр азыраап сатkан болза колхозтар 35 центнерден эвээш эвес эки шынарлыг немелде эттн болган бети-ле дээрге 22750 рубль оруланы алыр ужурлуг турган.

Бо чылын районнуң колхозтарынга 80 баш хаваннар өлген, азы 80 центнер эттен болган 52000 рубль түңнүг оруладан когараан. Үүле чаңгыс Ленин аттыг колхозка 13 баш хаваннар өлген, азы 17,5 мун рубль түңнүг оруладан когараан.

Бир эвес районнуң партия, совет организацияларының талазындан биилиг тодаргай удуртулга-биле хандырган болза хаван ажылын хөгжүдүп болурунуң бүгү аргалары районда бар. Мал кыштагладышкынының чорудулгазында улуг четпестер бар болуп турарын актив хуралынга илередикен.

Эртken чылын районнуң колхозтары мал чеми белеткээринiң планын күүсетпээнiнiң түнелинде кайы-даа колхозтарда мал чеми төнүп турар. Ажаалгазын болган азыралын багай организастаан ужурунда чамдык колхозтарда (Киров аттыг, Ленин аттыг, Сталин аттыг) малдың чаш төлүнизы-бүрү аарыларга таваржып өлүп турар. Бо дугайында шиитпирлиг хемчеглер алырын актив хуралы районнуң партия, совет организацияларынга, МТС-ке болган колхозтар баштаар черлеринге сүмелээн.

Партияның XX съездизи 1960 чылда тараа бүдүрерин 11 миллиард пуд чедирер деп амыдыралчы чугула соруланы совет улустуң мурнунда салган. Ол чүл дээрге,— район, колхоз, МТС болган совхоз бүргүү 1955 чылга деңнээрге тараа бүдүрерин барык 1,5 катап көвүдедир дээни ол-дур.

Улуг-Хем районнуң партия активтери партияның XX съездизиниң материалдарын өөренип кербүшаан, база боттарының ажылган болур курлавыларын, илангна тараанның дүжүдүн бедидериниң, күр болган күрүкkан черлерни ажыглаарының күзели-биле тараа культураларының чылдазын эртken чылга удур бо чылын 80 хуу, 1957 чылда 2 катап, а 1960 чылда барык 2,5 каттаптан эвээш эвес көвүдедип болур деп дугурушкан. Ону улуг-хемчилер алдарлыы-биле бүүседип шы даар дээрзинге чиганнаг турбас.

Ол соруланың чеднишкиннiг бүүселдези алдыгы беш чыл планының бирги чылы — 1956 чылдың часкы тарылгазынга бүгү талазы-биле телептиг белеткелден улуг хемчээдин-биле хамааржыр. Ынчаннымжок 2-ле хонук дургузунда ол ферма 9 бызаа өлген.

Ол ышкаш Маленков аттыг колхозтуң сүт-бараан фермазының саанчылары бир инектен чамдыкта 15 литр, а чамдык хүнnерде 9 литрни саап ап турар. Оон ылгалдыг чылдагааның саанчылар биилип чадашкан. А агитаторлар ол дугайын сонуургаваан.

«Күш-ажылдың хостуу» колхозтуң баштаар чери-биле кожа сүт-бараан фермазы, хаван фермазы бар. Ында ажылдап турар колхозчулар мынчага чедир XX съездиниң материалдары-биле танышпаан. Бо дугайында бызаа ажаакчызы эш Блинованың чугаалазаны болза:— бодум хуумда «Тувинская правда» солуунy чагдып алган мен. Ында бижээн үүлдерни чай аразында номчуп көөрге, бистиң партиявыстың XX съездизинге дыка-ла солуп айтырыглар чугаалашкан-дыр. Бир эвес билдингир кылдыр ону агитатор келгеш биске тайылбырлап бээр болза онза солуп болур ийик.

Пропаганданы болган агитацияны чорударда коммунизм тургузуушкунунуң практиктиг айтырыглары-биле, районнуң, колхозтуң мурнунда салдынган соруглары-биле холбаштырар деп партия негеп турар. Чижээ, кандыг-бир агитаторга хүлээндирген колхозта азы фермада ажыдап турар колхозчулар партияның болган чазактың Директивалары-биле таныш эвес, күш-ажылы сандаргай, мал ажылының продукциязы чавыс, мал өлүп турар дижик. Ында агитаторнуң ажылын эки деп санавас дээрзи билдингир.

Мынчангаш партия организацияларының хүлээлгези болза, агитатор бүргүзүдеп негелдени күштелдирер. Агитаторнуң эки ажылын түнээрде, оон хоозун, классkая чугаазындан эвес, а партияның болган чазактың салган соруглары оон хүлээнип алган участогунда чогум кайчаар күүсетининп турарындан көөр ужурлуг.

Районнуң колхозтарының сүт-бараан фермаларының ажылдакчыларының составы доктаамал эвес, үр болбайн солчуп турар. Бо чорук саанчыларның болган ескерде ажылдакчыларының хүлээнип алган ажылынга мергежип өөренириңге шаптык болуп турар.

Актив хуралынга санал-шүүмүүлелдер калбарган. «Күш-ажылдың хостуу» колхозтуң даргазы эш **Глотов** сес алган.

— Бистиң колхозчуларывыс алдыгы беш чыл планының Директивалары-биле танышкаш, Коммунистиг партияның болган Совет чазактың Совет кижи дугайында сагыш салышкынынга харыы кылдыр алдыгы беш чыл планының онаалгаларын хуусаа бетинде күүседир деп тодаргай хүлээгелерни алганнар. Чижээ, эът бүдүрерин 1958 чылдың төнчүзүнде, сүттү 15 ай дургузунда азы 1957 чылдың январь 1-де, дүктү 1959 чылдың төнчүзүнде бүрүн күүседир. Бо чылын хаванны 500 башка чедир өстүрер болган күрүнеге 1955 чылдынынан 8 катап хөй эътти дужаар.

Оон ынай эш Глотов чер хөрзүнүн сайырадыр дугайында колхозтарга багай дузалажып турар дээш МТС-тиң кол агроному эш Васильевти шүүмүүлээн. Чер хөрзүнүн сайырадырынга болган мал чеминге ажыктыг болур төлээде моон сонгаар люцернаны хөйнү тарырын эш Глотов колхозтарга сүмелээн.

Маленков аттыг колхозтуң даргазы эш **Сумбур** бо чылын тараанның дүжүдүн гектардан-на 20 центнерни, картофельди 40 центнерни, кукурузаны 400 центнерни болган бир саар инектен 1000 литр сүт саап алыр деп планнаанны чугаалаан. «Партияның XIX съездизи» колхозтуң даргазы эш **Тойлуг-оол** районнуң чамдык албан организацияларының адрезинге шүүмүүлел кылган. Чижээ, райпонуң, уруглар садының, Дом культураның удуртукчулары колхоз баштаар чери-биле дугурушпайн элээн хөй колхозчуларга одаар ыяш белеткедип турар. Бо чорук колхозчуларның күш-ажылының сагыша-чурумун кошкадып турар.

Шагаан-Арыг МТС-тиң директору эш **Гордей** сес алган. Эш Гордей часкы тарылга белеткелиниге кол кичээнгей салган.— Партияның XX съездизиниң шиитпирлеринге сорук кирген бистиң механизаторларывыс тракторлар септелгезин чеднишкиннiг дооскан — деп ол чугаалаан. Бо чылын колхозтарның тарылга төлдеринге 11 трактор бригадалары ажылдаар. Ону четчир санныг механизаторлар-биле бүрүн хандырган.

Партияның негеп турарын ёзугаар бо чылын часкы тарылганы 5—6 хонук дургузунда доозар үжурлуг. Тарылга белеткелинде четпестерни дүрген үзүткаар херек. Часкы тарылганың чеднишкиннiң кижилер шиитпирлээр болгай. Эртken чылдың дүжүлгазындан ап көөрге, чамдык колхозтар хову бригадазында ажылдап турар кижилер дугайында эвээш кичээнгей салганының түнелинде, оларның чурттаар чери таарычалыг эвес, аъш-чем хандырылгазы чедимче чок болу бээр таварылгалар бар турган. Ону бо чылын катаптан болбас.

Районнуң партия активиниң хуралынга оон ынай 10 кижи санал берген. Чугаалашкан айтырыгның талазы-биле делегеренгей шиитпир хүлээп алган.

Часкы тарылгага белеткелде четпестерни дарый чайладыр

Шагаан-Арыг МТС-тиң механизаторлары бо чылдың часкы тарылгазынга белеткелиниг ужуражып турар.

Трактор бригадалары шупгуу ам ажылдаар черлеринче үнүпкен. Тарылганы агротехниктиг эки хуусаалларда эртирер болгаш тараа культураларының тарылгазын бедик шынарлыг доозар тодаргай хүлээгелерни трактористер алган.

11 трактор бригадалары 8 колхозтарга ажылдаар.

Чуруукта:— партия организациязының секретары эш Сагалаков (солагай талазында) трактористер Н. Лопатинны болгаш П. Дмитриенкону үдеп турары.

Чуруу **С. Феоктистовтуу.**

Часка оожум белеткенип турар

Таңды районда Сталин аттыг колхоз мурнакчы колхозтарның санынга кирип турар. Ындыг ажы-агый өскелерге үлегерин көргүзер, эң чугула кампанияларның бирөзи — часкы тарылгага чедишкиннiг белеткенир ужурлуг-ла болгай.

Ында кандыг-бир чорутунган ажыл бар-ла. Кызылтас үрезинин үргаш, чажар шынарынга чедир ярылган алган, бирги хову бригадазы бодунуң илиңирлерин септээн, а ногаа ажылында колхозчулар төлче 1500 центнер удобрение сөөртүп чедирген. Ынчалза-даа ол бүгү болза, часкы хову ажылын бедик деңнелге чорудар дээш ол артельдин колхозчуларының кыйыр ужурлуг ажылдарының шоолуг эвес кезии-дир.

Тараа культураларының өске үрезиннерин арыглап, чажар шынарынга чедирерinге эвээш эвес күштүг салыр херек. Ам 400 центнер сула үрезинiниң үүле 60 центнери ажыдап кыдынган. Арбай биле чингетараанын арыглаашкынын мырынай эгелевээн.

Чоокта чаа маңаа тараа арыглаар «ОС-3» деп машинаны ажылдалып эгелээн. Ынчалза-даа ажы кончуг оожум чорун турар. Колхозтуң баштаар чери тарылгага чедир ам-даа ырак, ынчангаш далашкан херээ үүг боор деп санап турар. Үрезиннерни дүрген ярылган ажыглаар, ол дораан үрезин хынаар лабораторияже чорудары чугула. Ол болза, бир эвес херек апарза, тарылга эгелээринiн бетинде база катап арыглап аптарынга чугула.

Картофель олуртулгазының белеткели кончуг багай. План ёзугаар 60 тонна картофель херек, а бары үүле оон кезии хире. Артельдин баштаар чери бо талазы-биле кандыг-даа сагыш салбайн турар. Картофель үрезинин чурттакчы чондандаа, өске районнардан-даа тыптынып алырының аргалары бар турда-ла ону кыббаан.

Огород бригадазы амга чедир-ле ногаа культураларының үрезиннери-биле хандыртынмаан. Парник оңгарларын (морковь, огурец, капуста болгаш өске-даа) белеткевээн, хереглетинип турар 200 рамаларны септевейн турар.

Чеминиттиг саваажыгаштарга рассадаларны өстүрери ышкаш ногаа культураларының дүжүдүн бедидериниң херээнге чугула агротехниктиг хемчегни огород бригадазы чедир үнелевейн турар.

Сталин аттыг колхоз көдээ ажы-агыйның машиналарын болгаш чепсек-хереккелдерин септээринче база далашпайн турар. Чүүк сөөртүр ийи автомашинаны болгаш тергелерни септевээн. 190 илиңирлернiң үүле 60-ны ажыглатынар болган, а өскелери эвээшiн ээ-көрнүп кээрин манап турарлар. Андазынгарның байдалы база-ла ындыг. Аът дериглерин, үрезин урар саваларны белеткевээн.

Негетинiп турар 220 кг хоран-химикаттардан ам бары үүле 100 кг, моңу тыптынып алырын баштаар чер база бодаза чогуур.

Час даг артында эвес. Часкы тарылгага белеткелди оожумналыры — бети дээре-ле аналаа эрттирип болбас чазыг болур. Алдыгы беш чыл планының баштайгы чылында часкы тарылганы бүгү культураларның бедик дүжүдүн алырын хандырар кыдыр чорудар дээш артельдин баштаар чери бар четпестерни доп-дораан узуткаар, ажыл планын баш удур кылыр, бүгү участоктар аайы-биле кижилерни шын хуваап тургузар ужурлуг.

И. СМИР-ООЛ.

Белеткел ажылын дургедедир

Сүт-Хөл районнуң Сталин аттыг көдээ ажы-агый артелиниң тараажылары бо чылын нинти тарылга шөлүн 1144 гектар чедир калбартыр сорулга салган. Ындыг болза-даа часкы хову ажылынга белеткел ажылы кончуг оожум чорутунуп турар.

Тараа культураларының 165 тонна үрезини арыглатынган. А арбай үрезини 10 тонна четпейн турар. 50 тонна картофельди үрезинге белеткеп алган. Колхоз бо чылын 8 гектар ногаа айиза тарыыр, ынчалза-даа грамм-даа үрезин чок, райпо ламчыштыр тыптынып алыр деп турар.

Хову ажылынга кинрер көдээ ажыл-агыйның чепсек-хереккелдерiнiң септелгези багай. 39 тергенiн үүле 19-ну, 130 шоодайның 95-жи, 27 илиңирнiн 18-ги септетинген. Тарылга шөлүнге 100 тонна өдек төгер турган болза, үүле 20 тоннаны төккен, 80000 ирик-өдек саваажыгаштардан үүле 60-ны кылган. Хову турлагларынга 2 чурттапга бажыны тудар. Оон ыяжын белеткеп алган болза-даа тудуун ам-даа эгелевээн.

Часкы хову ажылынга белеткелде четпестерни дарый үзүткап, ону дүргедедир ой калган.

М. ЧАРТЫН-ХУНА.

Районнарда мал оолдаашкыны

Сүт-Хөл районнуң Сталин аттыг көдээ ажы-агый артелиниде өшкү кадарчызы эш Т. Дываа төрээн 102 өшкүлериниден 117 анайларны бүрүн камгалап алган. Арткан 96 өшкүлерден 106 баштан эвээш эвес анайларны 100 хуу камгалап алырын эш Дываа хүлээнип турар.

Д. ТАСПАЯК.

* * *

Барын-Хемчик районнуң «Ленин оруу» көдээ ажы-агый артелиниде өшкү кадарчызы эш Кан-оол төрээн 82 өшкүлериниден 84 анайларны четче камгалап алган. Ол сөөлгү үеде болунуң күжү-биле анайларга ийи өрээл чылыг кажааны тудуп алган. Бирөзиниде чаш анайларны, а өскезинде элээн доруга берген анайларны кажаалап турар.

ТЫРЫК-КАРА.

* * *

Өвүр районнуң «Кызыл тук» көдээ ажы-агый артелиниң малчыннары эш Найдың чоокка чедир төрээн 161 хойдан 161 хураганны, эш Дawaa 178 хойдан 178 хураганны түс-түс менди камгалап алганнар. Эш Шагдыр 156 хойдан 156 хураганны камгалап албышаан, чазаанда чаш малга бир эки шынарлыг кажааны тудуп алган. Мурнакчы хойжу эш Чүдүм-оол төрээн 230 хоюндан 230 хураганны менди доруктуруп турар. Төрээн 175 хоюндан 175 хураганны эш Болдай-оол камгалап албышаан, чазаанда хойга болгаш чаш малга ийи кажааны кылып белеткээн.

Эш Болдай-оол келир чазын бир хойдан 2 килограммдан куду эвес дүктү кыргып алыр дээш ажылдап турар.

К. АМЫЯЛАҢ.

* * *

Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң малчыннары эш Дагба-Доржу төрээн 257 хоюндан 264 хураганны, эш Бертик-оол 144 хоюндан 151 хураганны бүрүн камгалап алган.

Инекчилер эштер М. Ханды, Б. Могаа олар төрээн 64 инектерден 64 бызааларны эки доруктуруп турарлар. Хаван ажаакчызы эш Дарыймаа төрээн 9 хаваннарындан 55 хаван ооларын алган. Ам оларны эки доруктуруп турар.

М. САЙН.

Чер болгандан

Шагаан-Арыг МТС тарылгага белеткелiнiн хуусаа бетинде доосkан. баштайгы трактор бригадалары ажылдаар колхозтарында четкилей берген. Жданов аттыг колхозта барган эш Биче-оолдуң трактор бригадазы ам үүле хар эрнирин манап турар, механизаторлар хову ажылынга хынамчалыг белеткенген. Колхозтуң белеткели база доозулган, хову ажылының бригадазын эш Дawaa эки улуртуп турар. Колхозчулар болгаш механизаторлар часкы тарылганы агротехниктиг негелдeлер ёзугаар 5—6 ажыл хүннериниде доозарын шиитпирлээн.

* * *

СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлерин хаңы өөренимшаан, Каа-Хем районда «Тинилелге» колхозтуң ферма ажылдакчылары малдың продуктулуун бедидери дээш чүткүлүг демисежип турар. Ажаалганы, чемгерилдени экижиткенiнiден инектиң сүдү эртken чылдынынан ырakта бедээн. Саалда сезонунуң март 1-ге чедир үезинде аштер Толмачева, Чанмаа, Самарина олар боттарында быжыглаан инектерiнiн бирөзиниден-не 580 литр сүттү саап алган. Малчыннар зоотехниктиг курста улуг сонуургалдыг өөренип турар.

* * *

Парник ажы-агыйы артель бүдүрүлгезинде орулгалыг адырның бирөзи. Таңды районда Калинин аттыг колхозтуң ногаа бригадазы (бригадири эш Лопатина) олуртулгага белеткелiн организастыг чорудуп турар. Бо хүннерге чедир 130 парник рамаларын белеткээн, 30 рамаларны немей кылып турар, удобрениге 120 тонна өдекти чыыдырган. Доора-Хадында звено 32 мун ирик-өдек саваажыгаштарны белеткээн.

* * *

Часкы тарылганың эгелээр үези чоокшулап келген. Барын-Хемчик районда «Ленин оруу» колхоз бо талазы-биле белеткелiн экижидип турар. Хову ажылының бирги бригадазы 66 тонна кызылтас, 12 тонна арбай, 30 тонна сула үрезиннерин чажарынга белеткеп арыглаан. Ушку бригадада байдал база багай эвес. Машина чепсек, дериг-херексел септелгелерiн организастыг чорулуп, үрезинге 67 тонна кызылтасты, 37 тонна арбайны, 4 тонна чингетараанны белеткеп алган.

* * *

Чыргакыда «Коммунизмче орук» колхозтуң түдүг бригадазы бо чылын 30 чурттапга бажыннарындан ангыда, 500 тонна тараа кирер склад, дөрт үүг инекке болгаш ийи муң хойга 2—2 каймактар, күш фермазынга муң дагаанның кажаазын кылыр планныг. Түдүг төлдеринде муң ажыг кубометр ыяш дүжүртүнген, сөөртүлгеге 1 автомашина, 30 аъттар ажылдап турар. Бызанчылар сөөлгү хүннерге чедир 16 бажыннарының ханазын чонуп салырын доосkан.

* * *

Тес-Хем районнуң Калинин аттыг колхозунда эш Анайның эргелекчилеп турары библиотеканың ном фондузу өскен, колхозчулар болгаш көдээ интеллигенттер оон ынзы-бүрү литератураларны ап номчуп турар.

Семинарга

Кызылдың башкылар бижин бедидер институттуң чанынга пионер вожатыйларының он үш хонуктуг семинары Кызылга болуп эртken. Семинарга СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарынга холбаштыр лекцияларны дыннаан. Оон-биле кады СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары эш Тока-биле ужуражышкын болган.

Семинарның сөөлгү хүннеринде конференция эгелээн. Анаа «Дружинаның, отрядтың, звенонуң сборларын эрттирер дугайында» эш Абрамованың, «Улуг вожатыйның активтер-биле ажылының дугайында» эш Кара-оолдуң, «Чайгы үеде пионерлер-биле ажылдарының дугайында» эш Каадырның илеткелдерин чугаалашкан. Ол талазы-биле 7 кижи санал берген.

Оон ынай үргулар ортузунга чорудар культура массалыг ажылдарга холбаштырылар, танцылар дугайында өөредилгелер база болган.

Ургларның дыштанылгазынга

Чөөн-Хемчик районнуң Хайракан чеди чыл школазының башкылары болгаш өөренikчилери өөренikчилериниң часкы дыштанылгазын организастыг эрттирип турар.

Дыштанылганы эрттирериниң планы тургустунган. Башкы эш Бады-Доржунуң удуртулгазы-биле үстүкү класстарның өөренikчилери Сталин аттыг колхозтуң фермаларынга солун концертти көргүзүп, лыжалыг походту чоруткан. Школдуң чанының дүржулга участогунуң кажаазын кылыр соруга-биле 20 өөренikчилер ийи хүннүң дургузунда тайгага барып ыяш кескеннер. Олар колхозтуң түлүг бригадазының тайгада ажылдап турар кежигүнеринге концертти көргүскен.

Дыштанылга үезинде өөренikчилер МТС-че, типографияже, АТБ-же болгаш өске-даа черлерже экскурсияларны эрттиргеннер.

М. ХУРАГАН-ООЛ.

Колхоз бүдүрүлгезинде комсомолчулар

Өвүр районнуң «Кызыл тук» колхозунда комсомол организациязының комсомолчулары ниитизиниң ажы-агыйын хогжүлгеринге улуг күш болуп турар. Колхоз бүдүрүлгезинiн харысалгалыг участоктарында дыка хөй комсомолчулар ажылдап турарлар, хову бригадазында 8, мал фермаларында 13, түлүгүл 12 комсомолчулар доктаамал быжыглатынган.

Колхозтуң сүт-бараан фермазында ажылдап турар эштер Саар, Орүс-Кек, Ангыр-оол олар сүт саалдазының отчёт-учёдун эки кылып, ажылды үлегериниг организастап, бүгү колхозчуларга, ферма ажылдакчыларынга агитас-массалыг ажылды эки чорудуп, эң ылангны СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлериниң талазы-биле лекция, беседа, ыыткыр номчулгаларны калбартып турарлар.

Аныяк саанчылар Удуне, Кыс олар мурнакчы саанчыларның дүржулгазын өөренип турган боттарынга быжыглаан инек бүргүзүнден эрткен чылын 700 ажыг литр сүттү саап ап, колхозка 18 мун рубльдин орулгазын киргеннер. Колхоз баштаар чери аныяк саанчыларның күш-ажылын үнелеп көргет, акша болгаш өске-даа өртектиг түүлдер-биле шаннаан.

Комсомол организациязының секретары эш Модаганың инициативазы-биле комсомолчуларның бот-тывынгыр ураң-чүүл болгуму колхозчу ажы-ишчилерге 2 удаа концертти көргүскен. Аныяктарның өзүп турар талантызы колхозчуларның улуг сонуургалын хайныктырган.

Алдыгы беш чыл планының талазы-биле СЭКП-ниң XX съездизиниң Директивазында салынган соруглаларны амыдыралга боттандырар дээш комсомолчулар оларга боттарының үлегер чижээн көргүзүп турарлар.

Т. САРЫГ-ООЛ.

РАЙОННАРНЫН ХУУЧУЛАР ХУРАЛДАРЫ

Партиянын XX съездизиниң салган сорулгаларын күүседир

Чоокта чаа Бии-Хем райпозунун хуучулар төлөөлекчилериниң хуралы болуп эрткен. Аңаа райпо баштаар черинин эрткен чылгы ажылынын дугайын чугаалажып көрбүшкен, ында улуг четпестерниң барын илереткен.

Райпонун 10 садыгларының чүгле 6-зы эрткен чылдың бараан саарылгазының планын күүсеткен. Хереглел бараанларына салып алыкчыларның негелдезин эки өөренип көрбээнинден база совет садыгның культуразын бедидер дээш кызымаккай демнеелди чорутпаанындан чамдык садыглар бараан саарылгазының планын күүсетпээн.

Чамдык садыгжыларның талазында чонга ээлдек эвес, оларның негелдезинге дөмчэ чок болгаш бараанны хостуу-биле шилип алыр арганы бербейн турар чижектер эвээш эвес. Ындыг садыгжыларга Тоора-Хемде үлетпүр бараанларының магазининиң эргелекчизи эш Топоева, Сыс-тыт-Хем магазининиң эргелекчизи эш Булгакова олар хамаарыжыр.

Эш Топоева садып алыкчылар бараан көөр дээрге «көргеш чоор силер, күш чедер шаанар бар эвес» дээш бараанны шилип алыр арганы бербейн турар. Ол садып алыкчыларның киирген чагыгларын тоовайн, ону күүседирин чугулалавайн келген.

Мындыг янзы байдал эш Булгакованың талазында база бар. Магазинини ажыллаза чогуур шактарында ажытпас болгаш бараанны бодунуң таныш көрүжүнге магазининиң артындан садып турар. Арага аймаан үүктеп сатпас дугайында садыгның үстүкү органнарының айтымшкынын ол каржызы-биле үреп турган.

Тожу райпозунуң баштаар чери кадрлар-биле ажыды дыка күүдү деннелде тургускан. Садыг ажылдакчыларының ажылгарында. Өрө-самчыгдал-биле демисел ол магазиннерге багай тургустунган. Эрткен чылын 39,5 мун рубльдин самчыгдалы илереэн, а оон чүгле 19 мун хирези дедир эгитинген.

Магазиннерде сан аппарадының ажыды багай тургустунганындан болгаш база отчёт-үчёдүнүң сандаалаанындан, садыгларга ревизияны чорутпайн келгенинден самчыгдалдар үнүп турар. Бо талазы-биле улуг бүрүү кол бухгалтерге ажылдан турган. Балкинге онаажып турар.

Эрткен чылын 15 садыгжылар халашкан. Кадрлар-биле ажылдың багай тургустунганының чылдагааны кижилерни ажылга киирип алырда хынамча чогунда база кадрларны ажылга бижыктырар дээш кызымаккай ажылдың кошкаанда болур. Садыг ажылынга таварыга болган кижилерни үлээп ап турганындан райпонун өрө-самчыгдалы сөөлгү чылларда өскен.

Райпонун ажычы чонунуң ногаалларга, картофельге негелдези четче хандыртынмайн келген. Эрткен чылын балык тударының, кат аймаа чырының планын ай-шаанда күүседир дугайында райпонун белеткел конторазы организас чок багай ажылдаан.

Үстүнде илереэн четпестерни быска хуусаала узутказарының тодаргай хемчеглерин хуучулар төлөөлекчилери боттарының саналдарынга тодаргай чугаалааннар.

М. БЕГЗИВАА.

Четпестерден шалып уштунар

Тожу районнун хуучуларының хуралы болуп эрткен. Хуучулар төлөөлекчилери райпо баштаар черинин эрткен чылгы ажылынын дугайын чугаалажып көрбүшкен, ында улуг четпестерниң барын илереткен.

Райпонун 10 садыгларының чүгле 6-зы эрткен чылдың бараан саарылгазының планын күүсеткен. Хереглел бараанларына салып алыкчыларның негелдезин эки өөренип көрбээнинден база совет садыгның культуразын бедидер дээш кызымаккай демнеелди чорутпаанындан чамдык садыглар бараан саарылгазының планын күүсетпээн.

Чамдык садыгжыларның талазында чонга ээлдек эвес, оларның негелдезинге дөмчэ чок болгаш бараанны хостуу-биле шилип алыр арганы бербейн турар чижектер эвээш эвес. Ындыг садыгжыларга Тоора-Хемде үлетпүр бараанларының магазининиң эргелекчизи эш Топоева, Сыс-тыт-Хем магазининиң эргелекчизи эш Булгакова олар хамаарыжыр.

Эш Топоева садып алыкчылар бараан көөр дээрге «көргеш чоор силер, күш чедер шаанар бар эвес» дээш бараанны шилип алыр арганы бербейн турар. Ол садып алыкчыларның киирген чагыгларын тоовайн, ону күүседирин чугулалавайн келген.

Мындыг янзы байдал эш Булгакованың талазында база бар. Магазинини ажыллаза чогуур шактарында ажытпас болгаш бараанны бодунуң таныш көрүжүнге магазининиң артындан садып турар. Арага аймаан үүктеп сатпас дугайында садыгның үстүкү органнарының айтымшкынын ол каржызы-биле үреп турган.

Тожу райпозунуң баштаар чери кадрлар-биле ажыды дыка күүдү деннелде тургускан. Садыг ажылдакчыларының ажылгарында. Өрө-самчыгдал-биле демисел ол магазиннерге багай тургустунган. Эрткен чылын 39,5 мун рубльдин самчыгдалы илереэн, а оон чүгле 19 мун хирези дедир эгитинген.

Магазиннерде сан аппарадының ажыды багай тургустунганындан болгаш база отчёт-үчёдүнүң сандаалаанындан, садыгларга ревизияны чорутпайн келгенинден самчыгдалдар үнүп турар. Бо талазы-биле улуг бүрүү кол бухгалтерге ажылдан турган. Балкинге онаажып турар.

Самчыгдалларны бүрүүлүг кижилерден төледип алыр дугайында магазин эргелекчилери болгаш Баа-Хем райпозунуң баштаар чери шинтипирлиг хемчегни албайн турганын хуучулар бүрүү шаап демгелээн.

Бүнгүтүг магазиннериниче бараанларны чогуур өйүнде сөөртүп бээр дугайында бот-туг хемчегни алырын хуучулар райпо баштаар черинден негээн.

М. ДУМЕН-БАИР.

Чонну хандырарын экижидер

Өвүр районунун хуучулар төлөөлекчилериниң хуралы болуп эрткен. Аңаа райпо баштаар черинин эрткен чылын чорутkан ажылдарының түннелин болгаш бо чылгы сорулгаларының дугайын чугаалашкан.

Райпонун ажылында улуг четпестер бар. Эрткен чылдың бараан саарылгазының планын райпо нинтизи-биле күүсетпээн.

Райпода өрө-самчыгдалдар-биле демисел кошкак. Өрө-самчыгдал кылган кижилерниң тараачыннарының болгаш суурнун чурттакчыларының массалыг хереглел барааннарына негелдезин сөөлгү үш айларның иштинде үзүктелишкинниг хандырып келген.

Шай, дуе, саван, оттуг ыяш, керосин болган чок-ла үзүктелип турган. Магазинде шоккар пестер, ак чигир, конфет, печенье январь айда төнген хевээр үнмээн. Магазин школаның негелдезин база бүгай хандырып турар.

Садыгжы эш Токмов сөөлгү үеде магазинни доктаатkан шактарында ажытпайн турар болгаш район төвүнче баары көвүдээн. Ол хирезинде-ле эккеп турар бараанны чок. Хуучулар магазинниң ажылгарының черинин кошкак ажылының болгаш чонну хереглелин хандырарынче эвээш кичээнгей салганының түннелин болур деп хуучулар төлөөлекчилери демдеглээн.

Бо ышкаш хуралдар районнун «Коммунизмче» орук» колхозтарга болуп, ында садыгжыларның ажылдарында чедер, четпестерни бирлен бирээ чокка илереткен.

Районнун хуучулары районнун хереглекчилер нинтилелиниң ажылын үндезинниг-биле экижидерин болгаш чонну хандырарының культуразын бедидерин райпо баштаар черинден болгаш районнун партия, совет организацияларындан негээн.

Х. САМБЫЛДАЙ.

Садыг ажылында четпестерни чайладыр

Баа-Хем районнун Тере-Хөлде чурттап турөр хуучуларының хуралы болган. Аңаа Бүнгүртүгда магазиннерниң ажылының дугайын чугаалашкан. Балбак хереглелдиң бараанларына чоннуң негелдезин үзүктелишкинниг хандырып турганындан Бүнгүртүг магазиннери эрткен чылдың бараан саарылгазының планын күүсетпээн.

Магазиннерге бараанларның чамдыкта үзүктели бээр чоруу бараанларыны район төвүнден өй-шаанда сөөртүп албайн тура-

Эки ажылдың почтачы

«Октябрь 30 чылы» көдээ ажы-агый артелиниң почтачылы 65 харлыг Бөнзан-оол Чөөн-Хемчик районда мурнакчы почтачыларның бирээзи болуп турар. Эш Бөнзан-оол «Мурнакчы почтачы» деп бижиктиг сумказын астыпкан почта алыпбиле район төвүнче хап бар чыткаанынга кижи бо-ла ужуражыр. Почтаны неделяда үш катап барып ап турар.

Чадаана хоорайдан почтаны алгаш, колхозчуларның солуннарын, чагааларын элеринге дораан чедирип бээр. 1956 чылдың парлалга чагылгазын 150 хуу күүсеткен. Партия төөгүзүн өөренир бөлүмде өөренип турар, ол ам СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарын өөренимшаан. Улуг-Шыкта малчыннарга съездиниң материалдарының талазы-биле номчулгаларны чорудуп турар.

Үлегерлиг почтачының күш-ажылын колхоз баштаар черн үнелеп, ону өртектиг үүлдер-биле каш-даа удаа шаннаан.

М. КУУЛАР.

Бора-Шай фермазында

Өвүр районда «Коммунизмче орук» колхозтуң Бора-Шайда сүт-бараан фермазының коллективи эрткен көдээ ажы-агый чылында биче эвес көргүзүглерлиг болган. Сезонда нинтизи-биле 26500 литр сүт саап алыр планын ферма 14 хуу ажыр күүсеткен. Ферманың ажылдакчылары төрээн колхозунга 3600 килограмм сметан, 805 килограмм саржаг болгаш мал ажылының өске-даа хөй орулгаларын берген. Ол ферма колхозтуң өске фермаларындан дээре, бүгү тала-биле үлегерлиг ажылдап турар.

Сүт-бараан фермазында культбаза база бар, ында радиоприемник, патефон, көдээ ажы-агыйның болгаш өске-даа хөй ном, литература фондулуг библиотека ажылдап турар. Фермада лозунг, плакат, мал ажылындан алыр продуктуларның диаграммалары көргүзүтүг шиметинген.

СЭКП-ниң XX съездизиниң шинтипирлерин таныпкаш коллектив улам бедиткен хүзээлгелерни алган ажылдап турар. Фермада бо чылын төрүүр 56 инек бар, март 20-ге чедир төрээн 25 инектерниң бызаалары менди, оларны шүптүзүн незинден чарган, түскай өстүрүп турар. Инектерни болгаш бызааларны ажаарын, чемтererин зооветеринарния негелделарын ёлүгаар хандырарынче ферма ажыллакчылары улуг кичээнгейни салып турар.

Ферманың сүт саалдазы эрткен чылдыңнан ыракта бедээн. Бо чылдың февральда нинтизи-биле 1079 литр сүт саап алган, а мартта оон бир катап ковудээн. Эш Байлының саап турары «Ала» ышкаш чамдык инектер кыштың амгы үезинде безин хүнде 6 литр сүттү берип турар. Саанчылар бо чылын инек бүрүзүнден 1060—1100 литр сүттү саап алырын хүзээнген. Оларның сөзү бөттүг ажыл-херектен карышпас. Фермада саанчылар Өлзей, Сенлээ, Ханды, бызаа ажаакчызы Опан-оол, учетчик Сат ышкаш мурнакчылар хөй.

Фермада организастатынган зоотехниктиг курста малчыннар улуг сонуургалдыг өөренип турар. Колхозтуң зоотехниги эш Доржу лекцияны белеткелдиг, колхозтуң аныяралынга, ылаңгыя перспективтиг планга холбаштыр номчуп турар.

Д. ШАГДЫР.

Күш-ажылды шын организастаар

Колхоз бүдүрүлгезинин ажылынга херээженнериң долу киржилгези күш-ажылды шын организастаанындан хамааржыр. Эрткен көдээ ажы-агый чылында бо айтырыг Бай-Тайга районнуң Сталин аттыг колхозунга багай тургустунган. Күш-ажыл кылып шыдаар колхозчу 578 херээженнерден күш-хүннериниң минимумуун күүсеткеннер чүгле 143 кижи болган, а 106 кижи ол сорулганы ыракта чедир күүсетпээн, оон ынай 34 херээженнер бүгүн чыл дургузунда артель бүдүрүлгезинин каныг-даа ажылдарынга шуут киришпээни илереэн.

Көдээ ажы-агый артелиниң Уставынга каржы шак ыындыг чоруктарны бодурбазынга эдээп боттуг хемчеглерни ап чоруткан. Алдыгы беш чылдың баштайгы 1956 чылында салынган ажы-агый сорулгаларын чедишкинниг боттандырарынга херээженнер ажылдың бүгү участоктарында идепкейлиг ажылдап турар. Хой фермазының кадарчызы эш Тараа бодунда быжыглатынган 278 хойларын менди болгаш хүр кыштагланып турар. Ол ышкаш эш Карбы сөөлгү хүннерге чедир төрүттүнген 46 хураганнарын бүгүн дорукторуп, моон соңгаар-даа төрүттүнер чаш малды чидирип чокка өстүрериниге бүдүрелдиг ажылдап турар.

Колхозтуң Бүргаг-Адырда түлүг ыяжы белеткеп турар бригадазында 37 херээженнер бар. Ол ышкаш артель бүдүрүлгезинге база школага келир чылын оттуглар ыяш белеткээр ажылга херээженнерниң түскай бригадазы тургустунган. Олар колхоз төвүүнүң чанында алаактаа март айның иштинде 400 кубометр ыяш белеткээр онаалганың орнунга 564 кубометр ыяшты кылып тургускан. Колхозчу херээженнер часкы тарылга белеткелинде база киржип турар.

ЭКОНОМИКТИГ ТЕМАГА

Сөөртүлгелериниң бот-үнезин үргүлчү чиигедир

Совет үлүс СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шинтипирлерин изин-биле чүүлдүгүнүмүшаан, ону чедишкинниг боттандырарынче киринкен. Аар индустрияны улам ынай колдадыр хөгжүдериниң, көдээ ажыл-агыйны күштүг көдүрериниң, ажылчы чоннарның чаагай байдалын өстүрериниң сорулгазын совет үлүс ерес-шудургу шинтипирлеп турар. Ол кайгамчык улуг сорулгаларны боттандырар төлөөде канналганың чүрүмүн ыңгыры сагыры, бот-үнени чиигедири эргежок чүгула. Ол акша хөренгинин көз үнер дөзү болза социалистиг үлетпүрүнү чыыладары болур.

Бешки беш чылда чурттун үлетпүрүнүң бүдүрүп үндүргени продукциниң бот-үнезиниң чаңгыс хуу чиигедээн безин күрүнеге чыг иштинде беш миллиард ажыг рубльди берип турган. Бот-үне талазы-биле планнарны күүседириниң үлүс ажыл-агыйынга кайы хире чугулазын ол чурагай тодаргай чугаалап турар.

Алдыгы беш чыл талазы-биле партияның XX съездизиниң Директивалары чүвек сөөртүлгелериниң бот-үнезин 20 хуудан эвээш эвес чиигедирин айтып турар. Ол чоруктуң сөөртүлгелериниң өртек-үнезин чиигедиринге кызыгаар чок аргаларлыг болган курлавырларлыг болуп турар Тывының транспорт ажыл-агыйларынга шуут хамаажыр.

Автомобиль транспортунуң ажылының өртек-үнези чүүден тургустунары? Чолаачыларның ажыл төлевиринге, административ аппарадын тударынга барын турар чарыгдалдардан, административ ажылагый чарыгдалдарындан, одаар чүүлге, чаар материалдарга, дугуйларга, техниктиг хандырылгага, аммортизацияга болган оон-даа өскелерге үнүп турар чарыгдалдардан тургустунар. Ол чарыгдалдар улуг болган тудум-на сөөртүлгелериниң бот-үнези бедик болур.

Областың чамдык автоажыл-агыйлары эрткен чылын элээн эки түннелдерни чедип алган. «Россевхозтранстың» автобазазының коллективи төнна-километрге чыл оналгазын августа күүсеткен. Дөрт айларның дургузунда алдыгы беш чылдыңына хамаажыр чүктерни сөөрткен. Сөөртүлгелерге тарифти эвээжеткен турбуже, пландан дашкаар орулганы алган болгаш төнна-километриниң планныг бот-үнезин барык үштүң биринге чиигеткен. Автобаза бо чылдың бирги кварталында сөөртүлгелер талазы-биле бодунуң оналгазын хүүсаа бетинде күүсеткен, төнна-километриниң бот-үнези планнатынганындан 17 копеек эвээш болган. Пландан дашкаар 13 мун рубль орулганы алган.

Харылзаалдың транспортчулары маннадыышкынның чыл планын 250 мун ажыг километр ажыр күүсеткен. Олар кывар, чаар материалдарга 20 мун рубльди, техниктиг хандырылгага — 2000 рубльди, септелге чарыгдалдарынга болгаш маннадыышкынны уздырынга — 55 мун рубльди болгаш резинага — 34 мун рубльди камнап алганнар. Паркның белеп чоруунуң коэфициентизи 0,86 хуу, а ажыглалыныы — 0,86 хуу болган. Ону планга 0,53 хуу кыдыр берген турган. Чаңгыс километрге маннадыышкынның бот-үнезин 24,2 копеек чиигеткен. Ол бүдүрүлгелериниң коллективтери иштики курлавырларны мөөнээр, кывар, чаар материалдарны камнаар, бүдүрүкчүлүг эвес чарыгдалдарны кызырар талазы-биле боттуг хемчеглерни алганы үстүнде көргүскен чижектерден илдең-дир.

Машина паркызын шын болгаш долу үнелиг ажылгаларга төнна-километрге бот-үнениң база дыка чиигээрин көргүскен саннар тодаргай көргүзүп турар-дыр.

Бот-үне—бүдүрүлгениң ажылының түүнекчи көргүзүү. Күш-ажыл курлавырларын, материалдыг эт-херекселдерни, күрүнениң акша-хөренгилерин ажыглаар талазы-биле ажылдың байдалын ол тодарадып турар. Автоажыл-агыйның удуртукчулары экономиканы болгаш сан-хөөнү кайы хире хандыр билип турарын өөртен көрүп болур.

Ажыл-агый ажылынга кандыг-даа шынгыы контроль чок черлерге бот-үнени чиигедириниң болгаш канналганың чүрүмүнүң дугайында чугаа-даа туруп шыдавас. Чадаананың автотранспорт конторазында херектиг байдалы харын шак ындыг болуп турар.

Ол ажыл-агый үр үениң иштинде санхөө талазы-биле улуг бергедээшкиннерге таваржып келген. Ындыг байдалда оон улуутукчуларының кичээнгейи иштики курлавырларны мөөнээринче, акша хөренгилериниң чарыгдалынга шынгыы контрольду тургузарынга угланган турар ужурлуг турган.

Ынчаарга херек кырында чогум чүү болуп турарыл ынчам?

Эрткен чылын Чадаана АТБ-зы барык 700 мун төнна-километрни чедир ажылдаваан болгаш төнна-километриниң бот-үнезин планда көрдүнгенинден 12 копеек бедик болган. Ол чорук автопаркты багай ажыглаанындан, хөй немелде чарыгдалдарны кылганындан болдурган. Чыл кургузунда септелге маңаашкынындан, чолаачыларның, одаар чүүлүн болгаш резинаның чедишпезинден паркка 11.177 машина-хүннер алаа эрткен. Автомобиль бүрүзү 197 хүннер ажылдаарының орнунга чүгле 159,9 хүннер ажылдаан. Оон-биле кады паркның ажыглалының планнатынган коэфициентизи безин күүдээн турган. Автотрестиниң ажылдакчыларының планнаашкынны шын эвес көөр чоруу күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиреринин болгаш бот-үнени чиигедириниң херээнге улуг шаптык болган. Ол чорук автотрестиде кирип турар өске-даа транспорт бүдүрүлгелерин боттарының херек кырында аргаларындан күду хемчээлге ажылдаарынга чедирген, олар боттарының ажыл-чорудулгазын бо чылын база-да барык ажыктын шыдавайн турар. Чижээ, № 1 чүк АТБ-зы январьда бодунуң онаалгаларын күүсетпээн болгаш февральда база-да дээрелеп шыдаваан.

Чогуур барыдаалыг бижиглеп чокка каңдыг-даа бухгалтерия черинин кассадан акша бербези тодаргай. Оон-биле кады материалдар садып алырынга чарыгдалга база харыысалгалыг болур чорук акша-хөренгилерни чарыгдаарынга харыысалгадан база түдүк чок болур ужурлуг.

Чадаана АТБ-зында чүү болуп турарын көрээли. Ында немелде кезектер фонгузунга 17 мун рубльди доктаатkан, а херек кырында 1955 чылдың декабрь 1-де 58 мун рубль болган. Чугула кезектер, ылангыя мотор, тормоз системазының кезектери складта чок. Ол хирезинде ажык чок подшипниктер, шестерналар болгаш оон-даа өскелер бар болуп турар. Бүдүрүлгеден дүжүрген болгаш ажыл-агыйда чок машиналарга хереглээр немелде кезектерниң складта хөй болуп турарры кайгамчык. Ындыг янзылыг байдалдың сан-хөө байдалынга болгаш саарыгга акша-хөренгилерине тааржыма чок сагыдарлыы билдингир. Эрткен чылын оон каржазары 115,4 мун рубль болган. Хуусаа эрттирген чээлдер талазы-биле Бурбанкыга өреэл 271,6 мун рубль болуп турар. Ындыг байдалдыг чорук бухгалтерия черинин контроль болгаш харыысалга чогунуң дугайын база тодаргай көргүзүп турар-дыр.

Хой-хой чолаачылар болгаш септекчилер херекседи каннын ёзу-биле көрбейн турар. Херекседдерге чарыгдалдарны кызырар төлөөде, ядилетинген херекседдерни катап тургузарын организастаары чугула. Сөөртүлгелериниң бот-үнезин чиигедиринин улуг аргалары кезектерни, аккомуляторларны катап тургузарын, металлдарны болгаш оон-даа өскелерни каннаарын шын организастаарындан хамаажыр.

Чиг-этти болгаш материалдарны чарыгдаарынга каннадга—чарыгдалдарны чиигедиринин эң чүгула үүлү болур. Автоажыл-агыйларның материал техниктиг хандырылгазын соксаал чок сайзырангайжыары, өске АТБ-ларның аажок хереглеп турары артык кезектерни чамдык АТБ-ларга нормадан дашкаар мөөнүзөр чоруккa улуг шинтипирлиг демисежирн чугула.

Бүш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиреринин, сөөртүлгелериниң бот-үнезин чиигедиринин бүүдүр аргазы социалистиг ярыш болуп. Чүк сөөртүлгелерин шын организастаары, машиналарның күрүт маңаашкынын үзүктээры улуг рольдуг. Бистин область чолаачыларының болгаш септекчилериниң чогаадыкчы инициативазының чижектери ылаңгыя. Олар сөөртүлгелериниң хемчээлин үлгаттырарынче, машина паркызының техниктиг белениниң болгаш ажыглалының коэфициентизин бедиреринче угланган. Мурнакчы чолаачылар септелге чок маңнадыышкынларны үзадыр дээш демисешпишаан, чүгле ол машиналарны катап тургузарынга бердинген акша-хөренгилерни каннаар турар эвес, харын бүдүрүлге онаалгаларын база дыка ажыр күүседип турарлар.

Бүдүрүлге онаалгаларын болгаш өскелээ экономиктиг көргүзүглерни чедишкинниг күүседириниң херээнге боттарының төлептиг салыышкынын киирген ыштер Неумывальченко, Сидеев, Чумарин, Павлов болгаш өске-даа чогаадыкчыларның аттары бистиң область калбак сураглыг. Харылзаанын автотранспорт конторазының чолаачызы эш Сидеев болуун автомобили-биле 208 мун километрни чаңгыс ортунак септелге-биле эрткен, болуун бүдүрүлгезинге каш-каш он мун рубль каннаганы берген. Оон-биле кады эш Сидеев ам 1960 чылдың үүлүн ажылдап турарын демдеглээри чугула.

Бир эвес областың бүгү чолаачылары септелге чок маңнаашкынларны дыка үзадырын, резина эдилелиниң хүүсаалыг үзадырын, кывар, чаар материалдарның каннагазын чедип алыр болза оон экономиканың талазы биле ийде-ийде ажыг-ажыг ажыг-ажыг ажыг-ажыг

Отерин Люсиниң херээ

Америк кыс Отерин Люсиниң херээ чүгле АБШ-ка эвес, харын-даа бүгү делегейге калбак хөй-ниити болүктерин лыка дүвүредипкен. «Дешнилгелиг» Америкада туруп турар черликсиг болгаш бүжар-бак корум-чуруминарже кижи төрелгетениин кичээнгейин ол херек чаа сүртенчиг күш-биле база катап хаара туза берген.

Херектин үжүрү мындыг болган.

Ядыы фермер-арендатор негриин уруу Отерин Люси өөренир деп дөстүнмес күзел-биле 1952 чылда, Таскалуз хоорайда (Алабама штат) турар Алабама университединге ону хүлээп алыр дугайында өргүүдел кирген. Люси эртем-билиг чедип алгаш, библиотекарь болурун күзеп чораан. Оон бичe сеткилдиг болалды ботка бодаары берге. Ынчалза-даа АБШ-та болгаш ыяап-тыя мурнуу штаттарда туруп турар социал байдалдарга ол дээрге дидим болгаш «бардам» бодал турган. Алабама университединиң туруп келген 125 чылдарының дургузунда негр ыяыгуурлуг кижиниң университеттиң сургууулдарының санынга чангыдаа катап хүлээп ап көрбээн. Университеттиң ол «ыдыктыг чанчылын» Люси дидим-биле хажыдыпкан. Ол киреринин шылгалдаларын шунтузун тудуп үнген. Ынчалза-даа университеттиң төлөөлекчилер чөвүлели аймак-сөөк ыяаар «чанчылдыг» барымдаалаан, ол кыстың сургууулдар санынга хүлээп алырындан ойталап каапкан.

Люси дедирленмес деп быжыы-биле шиитпирлеп алган. Алабама университединиң чөвүлелиниң дүрүм чок шиитпирин Люси федералдыг судка барып хомудаан. Люсиге кандыг-даа ажыктыг түннел чок суд чорудулгазы үш чыл дургузунда узаныгыш келген.

Америк школаларга ак кештиглерни болгаш негрлерни албадал-биле аңгы-аңгы өөредип турар практиканы 1954 чылдың майда АБШ-тың Дээди Судунда дүрүм чок чорук деп чарлаанының соонда, Люсиниң херээн тодаргайлап көөрү ол кыстың болүнга дыка таарымчалыг кылдыр эргиле берген. Дээди Судтуң ол шиитпирин АБШ-та негрлерге удур аймак-сөөк ыяаар чорукту узуткаарынче уланган «улуг акт» кылдыр америк пропаганда бүгү делегейге мактап турган. Ол шиитпир туруп турда, Люсиниң херээн тодаргайлап көөрү турган федералдыг судка, херекти ол кыска ажыктыг кылдыр шиитпирлээрден өске арга чок турган. Люсини сургууулдар санынга хүлээп алырын федералдыг суд 1956 чылдың январьда Алабама университединге сүмелээн. Судтуң шиитпирин тура чок күүсетпишаан, университеттиң чөвүлели Люсини сургууулдар санынга кирер санаан, ынчалза-даа ол кыстың университет столоваязындан чемненирин болгаш университеттиң чөпшээреэзин.

Люсиниң лекцияларга ап баштай баарын февральдың 3-те кылдыр айыткан турган. Ук черде «ак кештиг хамаатыларның чөвүлели» («ак кештиг хамаатыларның чөвүлелдери» ам Американың мурнуу штаттарында, мурнунда Бү-клукс-клааның ойнап турганы ол рольну ойнап турар) Люсиниң университетче кирбес сорулга-биле ол хүн белеткел кылып турар дээрэн билдингир апарган. Ынчангаш, полиция Люсини камгалаарын оон өөнүктери чедип алганнар. Февраль үште болүк өөнүктеринге үдетирип алган, база полицияның күштелдирген таныылының камгалалы-биле, университеттиве бодунуң баштайгы лекцияларынче Люси чоруткан. Буклуусклааның маанайларда оттар кывыскылап алган болгаш: «Алабама университединиң ак кештиглерге камгалап алыылынар» деп алгырыкан. 1000 чыгыы санныг, аймак-сөөк ыяай көөр кижилер университеттиң эжиктериниң аскынга оларга утказуп келгеннер. Люсиниң болгаш оон өөнүктериниң олуруп алган келгени автомашинаже аймак-сөөк ыяай көөр кижилер даштар, балгаш болгаш чуургалар шывадап туруп бергеннер. Шак ындыг черликсиг чорук дараазында үш хүннерниң дургузунда база катаптаан.

Ынчалза-даа, негр кыстың полицияга камгаладып алган лекцияларга барын турганының фактызын америк амыдырала улуг «дешнилге» кылдыр удуртукчу америк буржуаз солуннарының бирээзи — «Нью-Йорк Геральд Трибюнүнүң» февраль чедиле редакция чүүлүнге ынчаар үнелеп көөртүнге ол бүгү чоруктар шаптык болбаан. Люси университетче полицияның камгалалы-биле чоруур ужурга таваржып турар дээрэн айыпшаан, солуннуң бижээни болза: «Бо неделяда болгулаан удурланышкынар (аймак-сөөк ыяай көөрлерниң) харааданга кандыг-даа төлептиг болзажок, олар сургууль-негр кыстың Алабама университединге барып турганы дег ол хире улуг ужур-дүзалыг эвес болуп турарлар. Ол болза өскерлиишкиннерниң чайлаш чок чорудулгазында база бир балым-дыр».

Ол солуннуң редакторунга мындыг айтырыгны салып болур турган иик: бир эвес «негрлерни хостаары дээш дайын» дээрзиниң соонда чүс чыл эртеңде безин АБШ-та негр улустуң төлөөлекчизи лекцияларже чүгле дөрт чыл суд чорудулгазының соонда болгаш полициязының камгалалы-биле чоруп турар чүве болза, ынчаарга АБШ-та негрлер социал болгаш политиктиг амыдыралдың бүгү адырларында бүрүн ден эргени алган турар шак ындыг «дешнилгеге» чеже чүс чылдар негетинерил? Ынчалза-даа херектиң ужуру болза, Люсиниң херээниң «чедиишкиниг» доозулганына сөлүн бодунуң «ханыышкынын» илередиринге далажыпкаан.

Люсиниң херээниң болдурганы улустар аразында нептеренгей чугаа-соотта дүвүрээн соңгу штаттарның америк буржуаз бөлүктерин мурнуу штаттарда расачыларның «хөлүн эртип, кедерей бербезин» угаадып турарлар. «Бо херек делегейде коммунистиг пропагандистерге тулган чеминиң бээр» дээрэниин дугайын шынгыызы-биле бодап көөрүнче Алабама штаттың расачыларын Нью-Йоркту «Дейли ньюс» солуну март 2-де кыйгырган. Тиллиң херээ болгаш Алабама штатта «корум-чурум чок чоруктар» болза, «кара туразында ужур-дүржок аажылаар чоруктарга удур федералдыг хоойлуну доп-дораан хүлээп алырының эргежок чугулазын бүрүн тодаргайы-биле көргүскен» деп, Нью-Йорк штаттың кол прокурору Джавитс март 4-те медеглээн.

«Линчаның судтары» АБШ-та ам чок дээрзиниң дугайында америк пропаганданың бадыткаашкынының негезин республикачы партияның көскү ажылакчызы болуп турар. Джавитстиң медеглели кижеридиг турар. Бир эвес «Линчаның судтары» чок чүве болза, ынчаарга «кара туразында ужур-дүржок аажылаар чоруктарга» удур хоойлулар хүлээп алырынче кыйгырып турганының херээ чүү деп? Сөөлгү үеде АБШ-ка «Линчаның суду» 30 азы 40 чылдар мурнунда турганы ышкаш шак ындыг калбак хевирлиг-биле хөреглетинмейн турар апарганы шын-на, харын. Ынчаарда «чаптпаан» негрлерни шаажылаар «Линчаның суду» эпти-ле «Бу-куклукс-клааның» ак ováалайлар кеткилээн кежигүннери мөөннежип келген турда, дүнекала, куклуусклаачлы маанайларның деңнинң чырыынга болуп тургулаан. Ам негрларни кара туразында ужур-дүржок аажылаарын ёзулал барымдаалавайн чорудуп турар апарган. Негрлерни болгаш хөй-ниитиниң ажылын кылып турар негр ажылдакчыларны расачыларның өлүрүп турарының дугайын америк солуннар барыкла неделя санында дыңнадып турарлар. Өдүрүкчүлериң кандыг-даа кеземче чок артып каап турары дүрүм апарган.

Джавитс бодунуң медеглелинге Тиллдиң херээниң дугайын айыткан. Ол херектиң ужуру мындыг. 1955 чылдың августа Миссисипи штатка ийи расачылар Чикаго чурттуг 14 харлыг негр оол Тиллди өлүрүп каапкан. База-да шак ындыг расачылардан тургустунган соңгутурганнар суду өлүрүкчүлерни агартып каан. Тиллди өлүрген кижилериң бирээзи Майлам-өлүрүшкүнүнүң дугайын дөрт ай эрткен соонда кончуг тодаргайы-биле тоомча-даа чок чугаалап олурган. Оон чугаазын журналист Гуэ бо чылдың январьда «Лук» деп буржуаз журналдың арыннарынга парлап үндүрген. Майламның бодунуң сөзүн ёзугаар алырга, ол оол Майлам биле бодунуң бир дөмей болур чоруун камгалап турар боорга ынчангаш өлүрер деп шиитпирлеп алган болган. База-да Майламның сөзүн ёзугаар алырга кадыг-дошкуну-биле эттеп-соо турда-ла Тилл бодунуң эргелерин камгалавышаан турган. «Мен силерден кортпайн тур мен — деп, Тилл чугаалаан. — Мен силерден дора эвес мен». «Бис оон ынай чүнү кылып болур турган бис ынчаш — деп Майлам чугаалап турар.— Ол (Тилл) идегел чок кижи турган. Мен соңга үндүрүкчүзү эвес кижи мен... Негрлер мөрүнде чоруур болза — оларга ынак мен. Оларны ажылдаар кылыр канчаар албадаптарын билир мен. Ынчалза-даа чамдык кижилерни сагындырар үе келген деп шиитпирлээн мен. Мен амдыызында дириг болган кандыг-бир чүвени кылып болур турумда, негрлер мөрүнде турарлар. Мээң чурттап турган черимге негрлер бадылавас болурлар. Бир эвес олар бадылай бээр болза, оларның чазакты контрольдай бергени ол болур иик. Олар школаже мээң ургларым-биле кады барбастар. А кажан негр ак кештиг хереэжен кижи-биле чоржуп болурунуң дугайын бодап эгелей берген болза, оон амыдыралдан хөннү калганы ол-дур... Мен дүгээ, бо сериге тургаш, ол негриниң бодунуң хоран дег сөстерин канчаар чугааланың турганың дыннап каан мен, ынчангаш мен ол орта-ла шиитпирлеп алганым ол. Мен мынча деп чугааладым: Чикаго чурттуг солчуган! Маңаа корум-чурум чок чоруктар үнүрер дээш, олар сен ышкаш мынды чүвелерни бээр чоруулуп турарынга хөннүм калды... Сээң-биле болган тавар-ыга чижек болур кылдыр — мээң болгаш мээң ха-дунаминиң кандыг турушту эзлеп турарын бүгүде билип алыр кылдыр, мен сени шак ынчаар аажылаар мен».

Америк расачының сагыш-бодалы ындыг-дыр. Ол коргунчуг сагыш-бодал болза, Алабамада «болуушкуннар»—ол дээрге «бужар-бак чорук болбайнаан» деп редакцияның чүүлүнге февраль 8-те чугаалажып, ынчаза-даа «мурнуу штаттарның проблемазын» «билириниче», ындыг болган төлээде ол бужар-бак чорукка эриэлдиг болурунче кыйгырып турган, «Нью-Йорк Таймс» солуннуң «билдилиг» редакторларынан аңгыда кымга-даа билдинер деп бе.

Бакты ап көөрге Отерин Люсиниң херээ расизминиң күштери-биле чаңгыс кыстың дидим сегирзин алыышкыны кылдыр көстүр. Чогум-на ынчангаш оон херээ буржуаз бөлүктерге безин ол хире нептерен-гей чугаа-соотту алган болуп магат чок. Ынчаза-даа шынында расизмге удур бодуңуң демиселинге Люси чааскаан эвес. Аймак-сөөк ыяай көөр чоруктуң бүгү-ле хевирлериниге болгаш илередишкиннериниге америк негрлериниң удурланышкыны сөөлгү үеде дыка күштелген. Таскалузага Люсиниң херээн көрүп турган барык-ла ол-ла үеде, Алабама штаттың өске хоорайынга, Монтгомериге, хоорайның чурттакчыларының негр кезээ 40.000 хире кижи аймак-сөөк ыяай көөр чоруктуң бир дорамчылаашкынының хевиринге удурланып үнгеннер. Монтгомериде, АБШ-тың өске-даа мурнуу талада хоорайларында ышкаш, база-ла ындыг корум-чурум турup турар, ол корум-чурумну ёзугаар негрлер хоорай автобустарының чүгле артыкы олуттарынга олурар ужуратыр. Оларга ортаакы олуттарны чөпшээреп болур, ынчаза-даа бир эвес ол олуттарны ак кештиг олурукчулар негээр болза ол-ла дораан хостап бээр апаар. 1955 чылдың декабрь беште негр хереэжен Роза Паркс олурган олудун ак кештиг олурукчута чайлап бээринден ойталаан. Ону туткаш, акша төлээр кылдыр шиидип каан. Чурттакчыларның негр кезээ ол чорукка бойкот-биле харыылаан. Негрлерге дорамчылалдыг ол хүрүмнү дүжүрбээн шаанда автобус ажыглавас деп негрлер ындыг шиитпир үндүрүп алганнар. Оон киржикчилерин масселыбыле тудуп, хоруглап тургаш, бойкотту сый-шаварын хоорайның эрге-чагырга черлери оралдашканнар. Ынчаза-даа ол чорук түннел бербээн. Бойкот февральдаа үргүлчүлевишаан турган. Назыны улгады берген негр хереэжен кижи журналиске мынча деп чугаалаан: «Бис дорамчылаашкын болгаш базындырыышкын көрүп мага-хандывыс. Бис кезээде чадаг чоруур бис, бо автобустарже черле кирбес бис. Ону бис чүгле боттарывыска кылып турарывыс ол эвес. Бистер бистиң оолдарывыстың оолдарынга эң дээре болдунар аргалар дээш демисежип тур бис».

Монтгомериге автобустарны бойкоттаан чорук расачыларның ортузунга коргуушкунну болдурган. Негрлерниң шак ындыг массалыг «чагыртпас» чоруу мурнуу штаттарның төөгүзүнге ынчага чедир турup көрбээн. Негрлерниң ол массалыг «чагыртпас» чоруунга калчаараан, Алабама штаттың дүрүмчүдүлге хуралының кежигүнү Мартин февраль 27-де Монтгомериге ынчаар деп медеглээн: «Ам Алабама штаттың ак кештиг чурттакчы чонунда чүгле үш шилилге артаан ындыг үе келген-дир: бир болза, бистер бажың-балгадывысты саткаш, Алабамадан үнүп чоруур, бир болза борта арткаш, дорамчылалга шыдажып олурар апаар(!!) азы бир болза, бис оък-боону холга алыр-ла».

Мартин болза, оон бурунгулары — XIX чүс чылдың ортаа үезиниң күл эдилекчилери ышкаш ындыг дыы-биле чугаалап турар. Ынчаза-даа чаа үе келген. XX чүс чылдың ортаа үези АБШ-тың мурнуу районнарынче безин чаа политиктиг сырынны эккелген. Расачыларның кадыгдошкун тергиндээшкинниге удур демиселге мурнуу штаттарның негрлери боттарының хуула күштерин шенеп эгелеп турар апарганнар. Монтгомериде негрлерниң шимчээшкинниң баштап турарларның бирээзи негр шажынчы Кинг. Монтгомериде бойкот болза «бүгү делегейде» болуп турар чүүлдүң кезээ-дир. Делегейниң ларлаткан улустары кодурлуп үнүп турарлар. Олар колониализмге, империализмге болгаш дарлалдың өске-даа системаларынга удур тура-халчып турарлар» деп чугаалааш, ол чаа байдалды кончуг шыны-биле үнелеп көрген.

И. БЕГЛОВ.

Афган чазакка 15 автобустарны болгаш госпитальга медицина дериишкиннерин дамчыдып бергени

КАБУЛ. Эрткен чыдың декабрьде Н. А. Булганиннiң болгаш Н. С. Хрущевтуң Афганистанга чораан үезинде Совет Эвилелиниң чазаанның болгаш улузунуң өмүнээзинден Афган чазакка белекке берген 15 автобустарны болгаш 100 орунчуг госпитальга дериишкиннерни дамчыдып бээрининиң түскай ёзулалы Кабулга болган.

ССРЭ-ниң чазаанның төлээлетиргенибиле Афганистанда совет элчин М. В. Дегтярь автобустарны болгаш госпиталь черинге медицина дериишкинин Афган чазактың төлээлекчизи — хоорай эргелининиң даргазы доктор Мухаммед Асеф Сохейлге дамчыдып берген. Белекти дамчыдып берип турда Совет элчин черинин харыысалгалыг ажылдакчылары, Афганистанның даштыкы херек министерствозунуң, кадык камгалал министерствозунуң, Кабулдуң хоорай эргелелининиң харыысалгалыг ажылдакчылары, хоорай эргелелининиң депутаттары болгаш парлалга төлээлекчилери олурушкан.

Белекти дамчыдып бербишаан, ССРЭниң элчизи М. В. Дегтярьның медеглээни. «Совет чазактың бо белээ болза хоорай ажыл-агыйын болгаш кадык камгалалын хөгжүдеринге Афганистанның найыралдыг улузунга дузалаачы көргүзер совет улустуң ак-сеткилдиг күзелиниң херечизи болуп турар». Афган улуска аас-кежиктi болгаш чаагай чурттаганы ажыл үчүн күжөн болган ССРЭ биле Афганистанның аразындан найырал болган ёзулуг кожа-хелбээ харылзаалар моон соңгаар моон-даа артык быжыглар болгаш хөгжүүр деп иглегелди илереткен.

(СЭТА).

Совет медицина дериишкиннерин финляндияга дамчыдып бээринге хамаарыштыр

ХЕЛЬСИНКИ. 1955 чылдың ноябрьда Финляндия Республиканың ынчаардагы президентизи Ю. К. Паасикивиниң төрүттүнген хүнүнден бээр 85 хар харлаанывыбиле холбаштыр рак аарыгларынга удур демисел талазы-биле президент Ю. К. Паасикивиниң фондузунга 120 дүн рубль түнүүр бо үениң медицина дериишкинин болгаш чогуур хереккелдерни (оон иштинде радиоактивтиг изотоптарны) белекке бээрин Совет чазак шиитпирлээн. Совет чазактың белекке берген дериишкини март 28-те Финляндияда чедип келген.

Рак аарыгларынга удур демисел талазыбыле Ю. К. Паасикивиниң фондузунуң удуртулгазы парлалга-конференциязы организастаан, ол конференцияга фин, база ол ышкаш дериишкинни тургузары-биле Финляндияда чедип келген совет түскай эртеминиглер медицина дериишкинининиң характеринiң дугайын болгаш оны ажыглаарын парлалга төлээлекчилеринге чугаалап берген.

Рак аарыгларынга удур демисел талазы-биле фондунуң төлээлекчилерин болгаш совет түскай эртеминнерни Ю. К. Паасикивиниң хүлээп алган, белек дугайында көрүп четирген.

Медицина дериишкинини Финляндияга түскай дамчыдып бээри арай орайталыр болур. (СЭТА).

Кыдаттың демир орукчуларының хүлөөлгези

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң дыннадып турары болза, демир орук транспортунуң мурнакчыларының төс хонук тургулчүлээн Бүгү-кыдат конференциязы Пекинде доозулган. Конференцияның киржикчилери дуржулга солуннан болгаш бирги беш чылдың онаалгаларын чедиишкинниг күүсединге иди бээр элээн каш үнелиг саналдарны киргген. Конференцияга Совет Эвилелиниң демир орукчуларының төлээлери олурушкан.

Чурттуң соңгу-барының чүгүн мурнуубарының чүк-биле харылзаштырар Баоцин-Чэнду демир орунга рельстер салыышкынын бо чылын доозар болгаш Кыдаттың Коммунистиг партиязының 35 чыл ооында — июль 1-де туттунуп турар улуг демир орук магистральдарының бирээзи Ланьчжоу-Урумчи—Алма-Ата магистралын чурттуң нефть казып тывар үлетпүрүнүң төвү Юйаань хоорайга чедирерин Кыдаттың демир орукчулары боттарының бирги ээлчегинiң сорулгазы кылдыр тургускан.

БҮР-нуң бирги беш чыл планының онаалгаларын дыка ажыр күүсединип, 1957 чылдың төнчүзүнде демир орук-тарының 3420 километр чаа шугумнарын немей салыр, тодаргайларга ап баштай төлевилетинген планның 80 хуу ажыр күүсединип тудугжу демир орукчулар хүлээнип алган.

БҮР-нуң демир орук-тар министри Тэн Дай-рань мурнакчы 160 демир орукчуларга шаңналдарны тывыскан.

(СЭТА).

КУР-нуң үлетпүр бүдүрүлгелери бирги кварталдың планын хуусаа бетинде күүсеткен

ПЕКИН. Кытат Улус Республиканың хөй-хөй бүдүрүлгелери бүдүрүлгениң квартал планнарын хуусаа бетинде күүсеткен. Чуртта улуг бүдүрүлге Аньшаньның металлургия комбинадының ажылчыннары улуг чедиишкиннерни чедип алган. Бай эзилдирениң квартал планы комбинатта март 26-да күүсетинген.

«Гуминьжибао» солуннуң дыннадып турары болза, Пекинниң күргенинiң 30 ажыг бүдүрүлгелери бо чылдың бирги кварталының бүдүрүлге планын хуусаа бетинде күүсеткен. Оон санынга киржип турарлар болза, Шицишаньның металлургия заводу, пос-таавынын № 2 фабриказы, № 1 типография болгаш өскелер. Бирги кварталдың бүдүрүлге планнарын чурттуң он-он хөмүр даш шахталары ажыр күүсеткен. Цзяоцзонуң, Тунчуаньның, Лаохутайның болгаш өске-даа хөмүр даш черлериниң 22 шахталары плантан ажыр 490 мун тонна хөмүр даштың чурттың төнчүзүнге берген.

(СЭТА).

Австрияның коммунистиг партиязының Төп комитединиң пленуму

ВЕНА. «Эстеррейхише фольксштимме» солуннуң дыннадып турары болза, март 26 болгаш 27-де Венага Австрияның Коммунистиг партиязының Төп комитединиң пленуму болган.

Май 13-те болур парламент сонгулдаларының болгаш коммунистерниң сорулгаларының дугайында илеткеди эң Эрнст Фишер кылган.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездиниң дугайында илеткелди эң Фрицль Фюрнберг кылган. Сонал бериишкиннериниң соонда пленумнуң киржикчилери эң Фюрнбергтиң илеткезин бир эп-сеткил-биле чүүлдүг деп балыглап, хүлээп алган. (СЭТА).

Редактор Д. О. БЕГЗИ.

Тапкылаар чорук угаан ажылынга хоралыг

Тапкылап чоруур хөй кижилерниң ортузунда тапкылаар чорук угаан ажылын чиигедип турар деп бодал нептерээн. Ол ханы азыышкын-дыр. Тапкы болза, дээди нерва ажыл-чорудулгазының органы — баш мээниниң картынга дээр, оон ажыл чорудулгазын бакшырадыр.

Тапкыда чоруур хораннын чүүл болуур никотиниин хөделишкинин мээниң хан-дамырларының чырык черлерин тарладыптар. Дамырларның ол тарлаашкыны тапкылаан соонда элээн үр үениң дургузунда артып калыр, а үргүлүг тапкылаар кижилерге ол бүдүн хүнүң дургузунда чоруур. Оон ужурундан тапкылаар кижиниң мээзинче хан эвээш барып, мээниң чемненишкинин бакшырап турар.

Шаандан тура тапкылап чораан кижилерниң бажы аарыыр, дескинер, угааны бакшыраар чоруктар хөнар эвес болгулаар. Оон түнелиинде угаан ажылынын бүдүрүкчүлүү кудулаар. Ол чорук үр ажыдап турар үеде билингир болур. Чижээ, өөреникчилер өөредилгезинге багай болгулаар.

Кижи боду тапкылап турда, чүгле угаан ажылынга шаптыктыг эвес, харын тапкылап каапкан өрээлге олурар болза, база шаптыктыг. Е. Д. Стасованың болунуң сактышкынналарынга чугаалап турарын ёзугаар алырга, В. И. Ленин Совнаркомнуң болгаш партияның ТБ-зының хуралдарынга тапкылаарын безин хоруглап турганы солун, ынчангаш тапкылаар кижилер өскээр барып тапкылаар турган.

Шыыраа талазы-биле делегей чемпиону чораан Алехин 1929 чылда Карлобадскиге болган маргылдаага шыыраачы Заминиин уттурганын оон хөй тапкылааны-биле тайыбырлаан. Ынчаарда Алехинниң бижээни болза: «Никотин угаанны суларады дээш турар, нерва системазын үреп, шыыраа мастери кижиге ол хире чугула күштүг тура-соруктуг коштадып турар. Тапкыга чанчылды катганымдан чүгле ынчаарда делегейниң бирги черг дээш маргылдаага бирги черни алганымга бүзүредим чугаалап болур мен».

Тыва областын санитар-чырыдыышкын башкыы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң орлакчызының, иштики информация кылдызының — 3—88, харыысалгалыг секретарының 4—98, партийни амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый кылдыстериниң 3—68, культура болгаш амыдырал, чагаа кылдыстериниң база бухгалтериязының 3—65.

ТС—00283

Культура эргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЯЛАРЫ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үнделип эгидилеттинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЫЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956
АПРЕЛЬ
4
СРЕДА
№ 70 (3523)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Швецияның Премьер-Министри Т. Эрландер-биле Н. А. Булганинның, Н. С. Хрущевтуң болгаш В. М. Молотовтуң беседазы (1 арыг).

Швецияның Премьер Министри Т. Эрландерниң алдары дээш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганинга эртенги шайлалга (1 арыг).

ССРЭ-ниң Дээди Соведиииың Президиумунуң Даргазы К. Е. Ворошиловтуң болгаш Пакистанның Ислам республиказының Президентиниң Искандер Мирзаның арагында чагаалар солушкаиы (1 арыг).

ССРЭ-ниң Дээди Соведиииың Президиумунуң Даргазы К. Е. Ворошиловтуң болгаш Грецияның Хааны I Павелдиң арагында телеграммалар солушкаиы (1 арыг).

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги Оралакчызы А. И. Микоянның болгаш Бирма Эвилелиниң Премьер-Министри У Нунуң кады кылган медеглели (1 арыг).

Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң болгаш Бирма Эвилелиниң арагында сулут харылзаалариның дугайында совет-бирма дыннадыг (1 арыг).

1956 чылда БКАД-ның кирликчилериниң чаа вертүүлер (2 арыг).

В. Кибитов.— Бедик Советтер ажылын удуртуру эвилелер (3 арыг).

ГСЧП-ниң 3-кү конференциязының болгуун ажылын доозары (4 арыг).

АГИТКОЛЛЕКТИВТЕРНИ ТОДАРГАЙ УДУРТУР

СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлери Тываның үлетпүр бүдүүлгелериниг, колхозтарында, МТС болгаш совхозтарында ажылчы чоннарның политиктиг улуг көдүрүүшкүнүн болгаш ажыл-агый бүдүүлгечи идепкейин хайындырып үнүргеи.

Алдыы беш чылдың улуг чаагай өнаалгаларын амыралга боттанырары дээш бистиң областың ажылчы чону улуг сорук киришкин-биле ажылдап турар. Ажылчы чоннуң бүдүүлге талазы-биле идепкейин болгаш оларның культурлуг деннелин белидериниң чүгүла чепсээ — партия организацияларының идеологтуг болгаш кижизидиглелиг ажылы болур, хоорайның болгаш көдээниң ажылчы чону съездиниң шиитпирлерин хамаар өөренип, алдыы беш чылдың планныг онаалгаларын үүрген болгаш эки күүседир дээш боттарының социалистиг үлүзөлгелерин эге көрүп, чаа-чаа белиткен үлүзөлгелерин ап турарлар.

Ам партия организацияларының улуг болгаш харылсаалгалыг сорулгаларын шиитпирлеп турарлар. Олар мал кыштаглашкынын чедишкинниг доозар, малдың чаш төлүн бүрүн иеңги камгалап алыр, оон продуктулуг чоруун бедидер, часкы тарылганы беник агротехниктиг деннелге кыска хуусаала эрттирер дээш үлегерлиг белеткедип чорудуп турарлар.

Партияның XX съездизи эрткен соонда, оон шиитпирлерин өөренири-биле холбаштыр партия организацияларының агитассаалыг ажылы алдын эвикээн. Бүзүүл хоорайның чамдык үлетпүр бүдүүлгелеринде, албан черлеринде. Кыа-Хем, Бии-Хем, Чөөн-Хемчик, Сүт-Хөл, Чаа-Хөл районнарының чамдык колхозтарында, МТС-терде партия организацияларының агитколлективтери агитас-массалыг ажылларны ажылчы чоннуң оргузунда доктаамал чорудуп турар апарган.

Чаа-Хөл районда «Тиилелге» болгаш Сталин аттыг колхозтарда партия организацияларының агитколлективтерин (удуртукчулары Х. Шаравин болгаш Сүктер) агитаторлар-биле үргүлчү ажылдап турар. Ында агитаторлар колхозчуларның оргузунга партияның XX съездизиниң материалдарын үргүлчү таныштырып, оон шиитпирлерни амыралга чедишкиниг боттанырарынче колхозчуларны мобилизастаарлар. «Тиилелге» колхозта партия организациязының агитколлективинде 28 агитаторлар ажылдап турарлар. Олар партияның XX съездизиниң материалдарын мал фермаларында, хову болгаш түлүг бригадазынга калбаа-биле танышгырып турарлар. Февраль-март айларның иштинде агитаторлар XX съездизиниң материалдарының талазы-биле 123 бесседаларны, иштекилерни 600 ажыт колхозчуларның өг-оргелеринге чоруткан.

Ам бо үеде колхозта часкы тарылгага белеткел доозулган, колхоз түүүнүн болгаш школага оттулар ыяш белеткели эки чоруп турар. Малчыннар малдың чаш төлүн бүрүн иеңги дорукгурүп алыр ээш кыымак ажылдап турарлар. Агитаторлар Сүүзүн, Саңдый, Таскый, Кавва-Сарыг олар ырак, хайыы кыштагларга баргаш чүгле бесседа чорудуп турар эвес, харын малдың чемин болгаш каларчыларга чем продуктуну кыштагларже үүктел чөк чедирип берип, мал кажаларының өлек көрженин аштап хоорайнга дузалажып турар. Колхозтуң ажыл-агыйы эртээн чылдарга бодаарга дыка эвикээн. Бо талазы-биле агитколлективтин болгаш агитаторларның ролю дыка улуг болган деп чүве тодаргай.

Кызылдың автотранспорт конторазында парторганизация (секретары эш Круговой) агитаторларны шын шилип тургускан, оларның ажылын удуртуп турар. Агитаторларның ажылының дугайында айтырыгны партия хүрээлеринге чугаалажып көрүп, «Транспортчу» деп хана солунунга чырыдып турар. Олар партияның XX съездизиниң материалдарын коллективтин ажылчыннарынга, албан-хаакчыларынга болгаш хоорайның чурттакчы чонунга тайылбырлап турарлар. Парторганизация агитаторларның семинарларын болгаш чөвүлел хүралларын ой-ойле чорудуп, каныг теманың дугайында бесседалар чорудалыр.

Швецияның Премьер-Министри Т. Эрландер-биле Н. А. Булганиннның, Н. С. Хрущевтуң болгаш В. М. Молотовтуң беседазы

Март 30-де Кремльге ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин, СЭКП ТК-ның Бирги Секретары болгаш ССРЭ-ниң Дээди Соведиииың Президиумуң кежигүү Н. С. Хрущев болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги оралакчызы болгаш Даштыкы Херектер министри В. М. Молотов Швецияның Премьер-Министри Т. Эрландер-биле беседа кылган.

Беседа үезинде олурушканнар: швед таладан — Иштики херектер министри Г. Хеллунд, Швецияның ССРЭ-де Онза болгаш Бүрүн эргелиг Элчизи, Р. Сульман, Швецияның ДХМ-ниң Политиктиг киллизиниң эргелекчизи Г. Ярринг, Премьер-Министриң хууда секретары У. Пальме, Швецияның ДХМ-ниң 2-ги секретары Г. Лорентцон; совет таладан — Даштыкы Саңыг министри И. Г. Кабанов, Культура министри Н. А. Михайлов, Даштыкы херектер министриниң оралакчызы В. С. Семенов, ССРЭ-ниң Швецияда Онза болгаш Бүрүн эргелиг Элчизи Б. К. Родионов, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң сканднвав чурттарының киллизиниң эргелекчизи М. Г. Грибанов, ССРЭ-ниң Швецияда элчин черинии чөвүлекчизи Н. М. Луньков болгаш чөвүлекчи А. М. Александров.

(СЭТА).

Швецияның Премьер-Министри Т. Эрландерниң алдары дээш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганинга эртенги шайлалга

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин Швецияның Премьер-Министри Т. Эрландерниң алдары дээш март 30-де Кремльге эртенги шайлалга тургускан.

Эртенги шайлалгага олурушканнар Швецияның Премьер-Министри Т. Эрландер кадайы-биле, Швецияның Иштики херектер министри Г. Хеллунд кадайы-биле, Швецияның ССРЭ-де Онза болгаш Бүрүн эргелиг Элчизи Р. Сульман кадайы-биле, Швецияның Даштыкы херектер министерствозунуң Политиктиг киллизиниң эргелекчизи Г. Ярринг кадайы-биле, Премьер-Министриң хууда секретары У. Пальме, Швецияның Даштыкы херектер министерствозунуң Салыг киллизиниң 2-ги секретары Г. Лорентцон, Швецияның Премьер-Министриниң чанында парлалга хераанын талазыбиле тускай төлээлекчизи С. Фрикиус, Швецияның ССРЭ-де Элчин черинии чөвүлекчизи Л. Петри кадайы-биле, Швецияның ССРЭ-де Элчин черинии секретары В. Вахтмейстер кадайы-биле.

Совет таладан шайлалгага олурушканнар Н. А. Булганин, Л. М. Каганович, В. М. Молотов, М. Г. Первухин, М. З. Сабуров, М. А. Суслов, Н. С. Хрущев, Д. Т. Шепилов, ССРЭ-ниң министрлери Н. П. Дудоров, Н. Г. Кабанов, М. Д. Ковригина, Н. А. Михайлов, Совет Эвилелиниң Маршалы В. Д. Соколовский, армия генералы И. А. Серов, СЭТА-ның харылсаалгалыг удуртукчузу Н. Г. Пальгунов, ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министриниң оралакчызы В. С. Семенов, ССРЭ-ниң Швецияда Онза болгаш Бүрүн эргелиг Элчизи Б. К. Родионов, ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министерствозунуң сканднвав чурттарының киллизиниң эргелекчизи М. Г. Грибанов, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң харылсаалгалыг ажылдакчызы Н. П. Цыгичко, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Протоколунуң начальниги Е. А. Тарабрин, ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министерствозунуң Протокол киллизиниң эргелекчизи Ф. Ф. Молочков, ССРЭ-ниң Швецияда Элчин черинии чөвүлекчизи Н. М. Луньков, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң ажылдакчылары А. М. Александров болгаш Е. А. Воронежейкин.

Эртенги шайлалга чүректин ханы байдалынга эртken. (СЭТА).

ССРЭ-ниң Дээди Соведиииың Президиумунуң Даргазы К. Е. Ворошиловтуң болгаш Пакистанның Ислам Республиказының Президентизи Искандер Мирзаның арагында чагаалар солушканы

Пакистанның Ислам Республиказының чарлаанын болгаш Республиканың Президентизи албан-дужаалга Искандер Мирзаның киргеии-биле холбаштыр ССРЭ-ниң Дээди Соведиииың Президиумунуң Даргазы К. Е. Ворошилов Республиканың Президентизи Искандер Мирза-биле чагаалар солушкан.

Чагаалариың текстери моон аданда парлатыныы:

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ДАРГАЗЫ К. Е. ВОРОШИЛОВТУҢ ДЭЭРГИ ИСКАНДЕР МИРЗАГА ЧАГААЗЫ

Пакистанның Ислам Республиказының Президентизи Дээрги Мындаагылар Искандер МИРЗАГА

Дээрги Президент.

Пакистанның Ислам Республиказын чарлаанын болгаш Республиканың Президентизи албан-дужаалга Силерниң киргеиниер-биле холбаштыр Совет Эвилелиниң улустарының өөрүүзиниден болгаш бодуиың өөрүүзиден сеткилиииин ханызындан байыр чедиргениимии база чаагай чедишкиниерлиг болурун Силерниң болунарга болгаш бүгү пакистан улуска күүзөниимии хүлээп ап көрүүер дээрги Президент.

Силерни ханызы-биле хүндүткээниимии хүлээп ап көрүүер, Мындаагылар.

К. Е. ВОРОШИЛОВ.

ССРЭ-ниң Дээди Соведиииың Президиумунуң Даргазы

Москва. Кремль.

ССРЭ-ниң Дээди Соведиииың Президиумунуң Даргазы К. Е. Ворошиловка

Пакистанның Ислам Республиказының Президентизи Искандер Мирзаның чагаазы

Пакистанны Республика кыдыр чарлаанны-биле холбаштыр байыр чедирип, чаагай сеткилди күзөэн өвилеп чагаа дээш Пакистанның улузунуң өөрүүзиниден болгаш бодуиың өөрүүзиден Мындаагылар Силерге база Совет Эвилелиниң улузунга изии-биле өөрүп четирдим.

Мындаагылар Силерге кадык чаагай чорукту, үр чылларда чурттаарыңарны болгаш аас-кежиктиг болурларны, а Совет Эвилелиниң улузунга үр тайбынны болгаш чечектелишкиниң күзөэринге бо таварыгаиы ажыгладым.

ИСКАНДЕР МИРЗА,

Пакистанның Ислам Республиказының Президентизи.

Карачи.

ССРЭ-ниң Дээди Соведиииың Президиумунуң Даргазы К. Е. Ворошиловтуң болгаш Грецияның Хааны I Павелдиң аразында телеграммалар солушканы

Грецияның национал байырлалының — хамаарышпас чоруунуң хүнүн таварыштыр ССРЭ-ниң Дээди Соведиииың Президиумунуң Даргазы К. Е. Ворошилов Грецияның Хааны I Павелдиң адынга байырлыг телеграмма чорутган.

Грецияның хааны I Павел ССРЭ-ниң Дээди Соведиииың Президиумунуң Даргазы К. Е. Ворошиловтуң адынга харыы телеграмманы база чорутган.

Телеграммаларның текстери моон аданда парлатыныы:

ТЕЛЕГРАММА

ЭЛЛИННЕРНИҢ ХААНЫ МЫНДААГЫЛАР I ПАВЕЛГЕ

Афины

Грецияның национал байырлалының—хамаарышпас чоруунуң хүнүн таварыштыр мээң байыр чедиргениимии, а ол ышкаш чаагай чорукту Силерниң болунарга болгаш Грецияның улузунга күзөэниимии хүлээп ап көрүүер Мындаагылар.

К. ВОРОШИЛОВ,

ССРЭ-ниң Дээди Соведиииың Президиумунуң Даргазы.

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ДАРГАЗЫ МЫНДААГЫЛАР МАРШАЛ К. Е. ВОРОШИЛОВКА

Москва

Грецияның национал байырлалын таварыштыр Силерниң байыр чедиргениинер мени аажок өөртү. Мээң изии-биле өөрүп четиргениимии хүлээп алырыңарны Силерден дилеим Мындаагылар.

Афины.

ПАВЕЛ,

хаан.

Н. А. Булганиннның телеграммазынга Француз Республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ги Моллениң харыызы

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргавы дээрги Мыноаагылар Н. А. БУЛГАНИННГА

Француз-марокко декларацияга март 2-де ат салганы-биле холбаштыр меңээ байыр чедиргениинер дээш Силерге өөрүп четирдим, дээрги Даргa.

Шын үлустарның ниити эрге-ажыктарынга болгаш тайбынче база хосталгаже ниити чүткүлге үнделеттинген бот-боттарынга хамаарылгалыг чөртүтүн сыры болгаш идегежир харылсаалгаларын Франциянын болган Марокконуң аразынга тургускарынга арганы берип болур ол болушкунче Совет Чазактың ниччээнтей салганын мээң Чазаам сеткил ханмышкын-биле хүлээп алды.

Силерни ээ-не белии-биле хүндүлээнимии хүлээп алырыңарны Силерден дилеим дээрги Даргa.

ГИ МОЛЛЕ.

А. И. Микоянның болгаш У Нунуң кады кылган медеглели

РАНГУН. Апрель 1-де ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги Оралакчызы А. И. Микоян болгаш Бирма Эвилелиниң Премьер-Министри У Ну кады кылган медеглелге ат салганнар.

Ат салышкынынга Бирманың камгалал министри У Ба Све, Үлетүр министри У Чжо Нейн, Саңыг хөгжүлелиниң министри У Рашид, Саң министри У Тин, Хандырылга министри Бо Мин Гайнг, Юстиция министри У Кин Майнг Лат, Карен күрүнениң херектериниң талазы-биле министр Со Хла Тун, Бүрүне херектериниң талазы-биле министр Кая Сао Вунна олар олурушканнар.

А. И. Микоянны үлеп чоруур бүгү кижилер болгаш ССРЭ-ниң Бирмада элчизи А. Д. Шиборин олар база олурушканнар.

(СЭТА).

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги Оралакчызы А. И. Микоянның болгаш Бирма Эвилелиниң Премьер-Министри У Нунуң КАДЫ КЫЛГАН МЕДЕГЛЕЛИ

ССРЭ-ниң күүш-биле болгаш хөреңгилери-биле Бирма Эвилелиниң улустарынга белек кылыр технология институдун Рангунга тудуп, дерип бээр дугайында ССРЭ Чазаанын саналының дугайында болгаш ол белекти Бирма Эвилелиниң Чазаанның хүлээп алган дугайында, а ол ышкаш Совет Эвилелиниң улустарынга белек кылыр чөтүүр түүнүр ристи болгаш Бирмага бүдүүрү кылган өске-даа чамдык барааннарны Бирма Эвилелиниң Чазаанын бээр дугайында саналды база ол белекти Совет чазактың хүлээп алган дугайында дыннадыгны ийи чурттуң хөй-ниитизи улуг кедүрүүшкүн-биле үүлээн.

Моон-биле холбаштыр база ийи чурттарның Чазактарының аразында улам ынайгы харылсаалгаларның түүнелиниде ССРЭ-ниң Чазаа Бирма Эвилелиниң улустарынга белек кылыр ССРЭ-ниң күштери болгаш хөреңгилери-биле госпитальды, театрны болгаш стадионуг спорт-культура комбинадын, хурал-задыг болган гостиницаны үлетүр болгаш көдээ ажыл-агый делегелгенниң базынын Рангунга тудуп, дерип хереесен бээрии ССРЭ-ниң Чазаа немей саналдаан. Бирма Эвилелиниң улузунуң өөрүүзиниден Совет Эвилелиниң улузунга белек кылыр чөтүүр түүнүр ристи Бирма Эвилелиниң Чазаа болгуун аалчээнде саналдаан. ССРЭ-ниң Чазаа ол белекти өөрүп четирдиниерлиг дээш кыдыл ыяш сигеннерни иептередип турар. Оларны шаанда шуут тарывайн турган. Республиканың канцлачал болган чартык канцлачал зоналарының байдалынга беник дүжүттү берип турар сорго тарылгазы улуг черни залаар.

(СЭТА).

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы
А. И. МИКОЯН.

Бирма Эвилелиниң Премьер-Министри
У НУ.

Рангун. 1956 чылдың апрель 1.

Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң болгаш Бирма Эвилелиниң аразында садыг харылзаалариның дугайында СОВЕТ-БИРМА ДЫННАДЫГ

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганиннның болгаш ССРЭ-ниң Дээди Соведиииың Президиумуң кежигүү Н. С. Хрущевтуң Бирма Эвилелиниге чоруун үезинде чедип алдынган дугуржуушкун ёзугаар ССР Эвилелиниң чазаанын болган Бирма Эвилелиниң чазаанын төлээлериниң аразында чугаалажышкынынар Рангунга болуп турган. Ол чугаалажышкынынар ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги Оралакчызы А. И. Микоянның Бирма Эвилелиниге келген үезинде чедишкинниг доозулган.

Айыткан чугаалажышкынынарның түүнелиниде 1956 чылдың апрель 1-де ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги Оралакчызы А. И. Микоян болгаш Бирма Эвилелиниң Премьер-Министри У Ну олурукуп турда, улур-дедир бараанар бергинииң болгаш хандырылгалар дугайында немелде садыг дугуржулгазынга база үзүк хуусаалыг протоколга, база ол ышкаш ийи чазактарның аразында саналжылгалар чүрүүн доктаалып турар өөрүн өөн документилерге ат салынаан.

Дең эргеге болгаш кайы-кайызынга ажыктыг болурунга үлелеп ийи чурттарның аразында садыг харылзааларын бүгү хемчег-биле хөгжүдери болгаш быжыглаары көрүүнүн турар 1955 чылдың июль 1-деги совет-бирма садыг дугуржулгазының күштүг болур хуусаалын немелде садыг дугуржулгазы 5 чыл уза тарган.

Бирма Эвилелиниге совет дериишкиниерни, машиналарны болгаш бараанарны бергенииң орнунга, база ол ышкаш Совет Эвилелиниң техниктиг болгаш өске-даа дузалажыларны Бирма Эвилелиниге көргүскени дээш протокол ёзугаар Бирма Эвилелиниң чаза болгуун аалчээнде саналдаан. ССРЭ-ниң Чазаа ол белекти өөрүп четиргениниерге бо чылдың чүгле тарылга иштериниң калбарганы-биле эвес, харын оларның сорттарының ижы-бүрү хевирлериниң кедүдээни-биле өнүгайлатының турар. Люцерна шаңгу ыка калбарып турар, хөй чылда үнер ылак сигеннерни иептередип турар. Оларны шаанда шуут тарывайн турган. Республиканың канцлачал болгаш чартык канцлачал зоналарының байдалынга беник дүжүттү берип турар сорго тарылгазы улуг черни залаар.

Бирманың чаза күзээр болза, Совет чазак бирманың күрүне организацияларынга, оларның агентилериниге болгаш фирмаларынга Бирма Эвилелиниң садыг алыры изишиларны, дериишкиниерни болгаш өске-даа бараанар-биле ССРЭ-ге таныжып алыр арганы тыпсыр.

Немелде садыг дугуржулгазынга, узун хуусаалыг протоколга болгаш өске-даа документилерге ат салганнар: совет таладан — ССРЭ-ниң Бирма Эвилелиниде Элчизи А. Д. Шиборин болгаш садыг атташези М. М. Брылов, бирма таладан — Бирма Эвилелиниң садыг хөгжүлелиниң министри У Рашид.

Совет-бирма немелде садыг дугуржулгазын чарганы болгаш совет машиналар дериишкиниер база өске-даа бараанар, база ол ышкаш техниктиг болгаш өске-даа хандырылгалар орнунга Совет Эвилели алаан хөй түүнүүр бирма ристи садыг алыры көрүүнүн турар протоколга ат салганы дең эргеге болгаш кайы-кайызынга ажыктыг болур эгелерге ийи чурттуң аразында садыг-экономиктиг харылзаалариың моон соңгаар быжыдарынга болгаш калбартырынга идиг бээр апаар.

Чурттуң ховуларында

ФРУНЗЕ. Кант МТС-тиң механизаторлары Киргизияда бирле дугаар чигир свеклазының тарылгазынче киришкен. Оон тарылгазын эки ажыдан кылган, эдбек өдекиитинген күзүн аңгарган аңгыс черлерде чорудуп турар. Чигир свеклазының тарылгазы калбарып турар. Оларның чамдыызы Орто-Токойнуң дагларында кыган суг ыштамырларының суу-биле суггартынар.

* * *

ТБИЛИСИ. Грузияның даг электрииниң районнарында сиген тарылгазы эгелээн. Бо чыл чүгле тарылга иштериниң калбарганы-биле эвес, харын оларның сорттарының ижы-бүрү хевирлериниң кедүдээни-биле өнүгайлатының турар. Люцерна шаңгу ыка калбарып турар, хөй чылда үнер ылак сигеннерни иептередип турар. Оларны шаанда шуут тарывайн турган. Республиканың канцлачал болгаш чартык канцлачал зоналарының байдалынга беник дүжүттү берип турар сорго тарылгазы улуг черни залаар.

(СЭТА).

Каа-Хем районнуң партия активиниң хуралы

Март 27-де Каа-Хем районнуң партия активиниң хуралы болуп эрткен. СЭКП-нин XX съездизининң ажылынын дугайында болгаш районнуң партия организациязының сорулгаларының дугайында илеткелди партия райкомунуң секретары эш Москаленко кылган.

Илеткелчи болгаш санал бергеннер Ленининиң сөөлүнде партияның XX съездизи бистиң партиявыстың төөгүзүнде аң чугула съезд боон турарын, коллективтиг удуртулганың практиктиг ужур-дузазының дугайын, партияның чаңгыс эвин улам быжыглаар, ажылчын ангы биле тараачын чоннуң эвилелин быжыктырар талазы-биле СЭКП ТК-ниң отчёттуг үениң иштинде чорудуп келген хемчегленининң политиктиг ужур-дузазын демдеглээннер.

— Мал ажылының продуктуларын бүдүрер талазы-биле алдыгы беш чыл планының онаалдаларын хуусаа бетинде, 1958 чылда күүседип болурунуң бүгү аргалары бисте бар — деп, Молотов аттыг колхозтуң даргазы эш Середкин чугаалаан.— Сүт-бараан фермазының ажылакчылары боттарының социалистиг хүлээлгелерин эде көргеннер. Бир эвес саанчылар моон мурнунда социалистиг хүлээлгелеринге бүдүн чыл дургузунда кылыр ажылын айтып турган болза, ам саалданың үелериниң аайы-биле, болдунар аргаларны эң долузу-биле ажыглап тургаш чедип алдынар чүүлдерни барымдаалап көргени-биле үндезилетинген хүлээлгелер алдынган.

Бистиң бир чугула деп санап турар чүвевис — бот-үнени кудуладыры дээш демисел болур. Эрткен чылын бистин колхозка 1 килограмм хаван эъдиниң бот-үнези 17 рубль, 1 килограмм тарааның 1 рубль 70 көпеек, оон ыңай сүттүң болгаш дүктүң бот-үнези база-ла улуг болгулаан. Бистин бүдүрүп турар продуктуларывыстың бот-үнези ортумак рынок өртээнден безин аар болу бээр таварылгалар турган. Ол чорук колхозтуң олча-ажыктыг болурунга шаптык болуп турганы чугаажок. Ол байлалды адып эгелээн бис. Колхозчуларга ай санында аванс бээр ажылды эгелээни — оларның күш-ажылчы идепкейин бедиткен — деп, ол чугазын доозкан.

Хрущев аттыг колхозтуң даргазы эш Сюрюнмаа бодунуң саналынга область болгаш район организацияларының ажыл-чорудулгазының стилинде эренгейлээр чорук барын шүгүмчүлээн.

— Бистиң колхоз тургустунгандан бээр 7 чыл болган. Бистиң-биле денге тургустунган колхозтар экономика талазы-биле элээн быжыккан, оларга МТС-тер техника-биле үргүлчү дузалап турар. Бистиң девискээривисе механизастатынган улуг хемчээлдиг чер ажылын сайзырадыры берге-даа болза, механизастатынган мал ажылын хөгжүдери чугула. Ындыг турбуже, көдээ ажыл-агыйның область эргелели, районнуң машина-трактор станциязы бо айтырыгны шиитпирлээрин бодап безин көрбээн — деп, ол чугаалаан.

Оон ыңай санал берген эштер район организацияларының ажыл-чорудулгазын боттуг, оперативтиг болдурарынче, идеология ажылының амыдыралдан хоорук чорууп чайладырынче, удуртукчу кадрларның экономиктиг өөредилгезин организастаарынче, СЭКП-ниң XX съездизининң материалдарын партия болгаш комсомол чырыдышкынының четкизинге ханызы-биле өөренириичче база чоннуң ортузунга улам калбаа-биле таныштырарын эвилелдээринче угланган тодаргай саналдарны бергеннер.

Районнуң партия активиниң киржикчилери беш чыл планының талазы-биле онаалдаларны катап эде көргеш, ону хуусаа бетинде, ылаңгыя мал ажылының продуктуларын бүдүрер онаалданы 2—3 чылдарда күүседириичче угланган социалистиг чарыштыг калбартып чорударын колхозтарның баштаар черлеринге, МТС-тин болгаш бүдүрүлге черлериниң удуртукчуларынга, партия организацияларынга сүмелээн.

С. ТАМБА.

Мурнундагы четпестерни ам катаптап болбас

Чоокта чаа Шагаан-Арыг МТС-те профэвилел организациязының отчёттуг хуралы болган. Анаа профэвилел комитединиң ажыл-чорудулгазының дугайында оон даргазы эш Цыгулевтүң илеткелин дыңнаан. Отчёттуг хуралга ол мырынай белеткел чок келген болгаш түгле профэвилел кежигүннериниң дадывыр төлевиринин дугайында каш сөс чугаалаш, комитет чогум чүүү кылганыл дээрзин ыыттаваан. Профэвилел кежигүннериниң идегелин эш Цыгулев бүзүретпээн деп чүвениң тодаргай фактыларын хурал илереткен.

Отчёттуг үениң иштинде профэвилел кежигүннүге 14 механизаторларны болгаш ажылчыннарны хүлээп алган. Организацияда 162 кежигүннер бактаап турар. Профэвилел комитеди кежигүн дадырының чыылдазын безин четче чорутпаан, ол ажыл кончуг сандаргай байдалга турган. Эштер Конгаржап, Сандан болгаш оон-даа өскелер бүдүн чартык, ийи чыл чедир дадырыры хавыртпайн турганнар.

Комитеттиң составы профэвилел кежигүннериниң болгаш эвилелдиң кежигүнү эвес механизаторларның, ажылчыннарның ортузунга политик-массалыг ажылды барык-ла чорутпаан. Бүдүрүлгениң ажылын эки организастажырынче, ажылчыннарның, механизаторларның амыдыразчурттаалгазын улам экижидериниче бүгү болдунар хемчегленни ол алыр ужурлуг турган.

Хуралга чүве чугаалаан эш Журавлев — профэвилел комитеди багай ажылдаан деп демдеглээш, комитеттиң даргазын ажылындан дүжүрер, оон даргазынга ажылды башкарып шыдаар өске кижини, база комитеттиң составын 9 кижи чедир немей соңгуур, ажылчыннарның болгаш механизаторларның идегелин ёзулуг бүзүредип, профэвилелдиң ажылын амыдырал кырынга боттандырып шыдаар шак ындыг состав турар ужурлуг деп саналдаан.

Комитеттиң кежигүннери, оон даргазы эш Цыгулев хөй-ниитининң ажылынга инициатива чок болуп, хуралларны болгаш массалыг ажылдарны чорутпайн турганың, күш-ажылдың сагыгга-чурумун үрээр чоруктарга удур демисешпээнин, чамдык механизаторларның болгаш ажылчыннарның февральда ажыл төлевирин албаанын, бо талазы-биле айтырыгны шиитпирлээринче кичээнгей салбайн турганың эш Даньков шынгыы шүгүмчүлээн.

Эш Сагалаков бодунуң саналынга профэвилел кежигүннериниң дадывырын хавырар хүлээлгезин эш Данилованың багай күүсеткенин демдеглээн. Комитеттиң составын немей соңгууру чугула. Мурнундагы четпестерни моон соңгаар катаптап канчап-даа болбас болгаш четпестер-биле эптежип шыдавас бис, оны шиитпирлии-биле чайладыр үези келген деп, ол чугаалаан.

Профэвилел комитеди ам эки ажылдаар ужурлуг, машина-трактор станциязы — улуг коллектив, бир эвес коллектив бодунуң ажылын тодаргай боттандырар чүве болза, МТС-тин мурнунда көдээ ажыл-агый талазы-биле салдынган улуг сорулганы боттандырарынга ажык-дузаны чедирип болур дээрзин эш Некрасов чугаалаан. Отчёттуг хурал комитеттиң составын немевиитаан, оон даргазынга эш Грудининни сонгаан.

СЭКП-нин XX съездизининң төөгүлүг шиитпирлерин бүгү профэвилел кежигүннерининң ханы өөренирин, ону МТС-тин амыдыралы-биле хөлбаштырып тургаш боттандырарын, профэвилел кежигүнү болгаш кежигүн эвес механизаторлар техниканы бүдүрүкчүлүг ажыглаарын, трактор ажылдарының эки шынары дээш ажылдаарын, 1956 чылдың часкы тарылгазын эң быска хуусаада, бедик агротехниктиг деннелге эрттирерин, бүдүрүлгеде бар курлавырларны болгаш бүгү болдунар аргаларны чөп ажыглаарын база көдээ ажыл-агый продукциязының чаңгыс хемчээнге күш-ажылдың болгаш акша-хөрецгининиң чарыгдаларын чайгылыш чокка эвээжедирин чедип алырын отчёттуг хурал демдеглээн.

К. КУНДУП.

Съездиниң материалдарын өөренип турар

Эрзин районда «Коммунизмче орук» колхозтуң колхозчулары СЭКП-нин XX съездизининң шиитпирлерин ханы өөренмишаан, ону амыдырал кырынга боттандырары дээш чүткүлдүг ажылдап турар. Иниитининң малын менди болгаш хүр кыштагладыр, оон чаш төлүн малчыннар чидириг чокка камгалап ап турар.

Колхозтуң тудуг бригадазы 1300 кубометр тудуг ыяжын белеткээн, ону амгы үеде массалыг сөөртүп турар. Бригаданың бызаңчылары социалистиг чарышта алган хүлээлгелерин эки күүседип, ылангыя сөөлгү үеде сүт-бараан фермазында 1, хову турлаанда 2 бажыңнарны кылып доозкан.

Съездиниң материалдарын танышкаш, хой кадарчызы эш Чигжит — 402 хоюнуң хураганнарын бүрүн камгалап алырын болгаш хой бүрүзүнден 1,7 килограмм дүктү кыргып алырын хүлээнген. Оон сөзү боттуг ажыл-ижинден карышпайн турар. Бо хүннерге чедир төрээн 195 хоюндан 196 хураганнарны алган, ол ышкаш 57 килограмм түлеңди дүктү чыып дужааган. Малчын бодунуң кыштаанда 1 чурттала бажыңының база 500 хой кирер кажаанын ыяжын белеткеп алган. Ажылга кызымак ындыг колхозчуларны хөйнү илередип болур.

«Коммунизмче орук» колхозтуң колхозчулары амгы үеде съездиниң материалдарын ханы өөренип турар. Фермаларда организастатынган бөлгүмнерден аңгыда колхоз төвүнде 40 дыңнакчылыг бөлгүм база тургустунган.

К. НЮРЗАТ,
С. БУЯНДЫ.

СЭКП-ниң XX съездизининң шиитпирлерин амыдыралга күүседир дээш

Квартал планын күүсеткен

Кызыл хоорайның хереглекчилер ниитилелиниң эш В. Шишлякова эргелекчилээн № 14 аъш-чем магазининиң ажылдакчылары СЭКП-ниң XX съездизининң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар сорулга салгаш, алдыгы беш чылдың баштайгы чылы — 1956 чылдың бараан саарылгазының планын хуусаа бетинде күүседирин хүлээнген. Садыгжыларның сөзү ажыл-иш-биле дүгжүп турар.

Бирги кварталдың бараан саарылгазының планын сес хонук бурунгаар күүсеткен. Эш Шишлякова бараанның дээрбектей сөөртүр аргазын ажыглааш, бирги кварталда 350 мун рубльдиң бараанын саарган. Магазинниң ажылдакчылары совет садыгның культуразын шыңгыы сагып, садып алыкчыларның санал-оналын барымдаалап, аъш-чемниң ассортиментизин көвүдедип турар.

Эш Шишлякова ол магазинни чыл ажыг үениң иштинде эргелекчилеп келген. Ээлдек, дыннангыр чоруун садып алыкчыларга ол көргүскен. Бо аразында оон адынга садып алыкчыларның талазындан хомудалдар болбайн, харын мактадар барын хомудал дептиринден көрүп болур.

Магазинниң ажылдакчылары ийги кварталдың бараан саарылгазының планын хуусаа бетинде ажыр күүседир соруулга салган.

С. ТОВАРИШТАЙ.

Малчыннарның хүлээлгези

СЭКП-ниң XX съездизининң материалдарын өөренмишаан, алдыгы беш чылдың баштайгы чылында көрдүнген сорулгаларны чеңишкинниг боттандырар дээш, Кызыл районнуң «Совет Тыва» көдээ ажыл-агый артелиниң малчыннары социалистиг чарыштың чаа хүлээлгелерин ап турар.

Хойжу эш Түмен-Байыр бо чылын 400 хойнуң хураганнарын менди камгалап албышаан, хойдан-на 2 килограмм дүк кыргып алырын хүлээнген. Ол ышкаш эш Күнгаалай кадарып турар хоюнуң хураганнарын менди өстүрүп, хой бүрүзүнден 2 килограмм дүк алыр сорулга салган. Ам төрүттүнген хураганнарны семис шыырак доруктуруп турар. Кадарчы эш Дембирел бир ирттен-не 3,8 килограмм дүк кыргып алыр деп бедик хүлээлге алган.

Колхозтуң сүт-бараан фермазының ажылдакчылары сүт саалдазын бедидер дээш чамдык хемчегленни ап турар. Чаа бызаалаан инектерни хайдактап саап эгелээн. Бызааларындан чарган инектерниң ажаалга, чемгерилгезин таарыштырып, саалданы доктаамал шагында чорудуп турары-биле сүт саалдазы багай эвес түннедиг. Хайдактап саап турар инек ортумаа-биле хүнде 6 литр сүттү берип турар. Фермада ам 90 инекти бызаазындан чарган.

Ферманың саанчылары сүт саалдазының планын хуусаа бетинде күүседир дээш күжениишкинниг ажылдап турар.

С. ДОНЗУМ.

Улуг сорук киришкин

Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозунуң суурунга партияның XX съездизининиң материалдарын 70 ажыг кижиге таныштырган. Таныжышкын соонда алдыгы беш чыл планының Директиваларын амыдыралга боттандырары-биле колхозчулар бот-хүлээлгелерни алганнар.

Колхозта зоотехник эш Белчит ниитининиң малының чаш төлүн менди камгалап, четчир чем суурун белеткеп тургаш, 1956 чылда малдың баш санын өстүрериниң планын 105 хуу күүседирин хүлээнген. Инек фермазының саанчылары эштер Дүкчүү, Минчиваа олар саап инектерни бызааларындан чарып саап тургаш база зоотехниктиг хемчегленни сагып тургаш, инек бүрүзүнден 1100 литр сүттү алырын хүлээнгеннер.

Хову бригадазының бригадири эш Самбуу часкы тарылганы эң быска хуусаада бедик агротехниктиг деннелге эрттирерин, а күскү ажаал алышкынны чидириг чокка чорударын даанган. Тараа культураларының га бүрүзүнден 15 центнер дүжүттү албышаан, бригаданың күжү-биле хову турлагларынга 2 чурттала бажыңнарын тудуп алырын хүлээнген. Бригаданың мурнакчылары эштер Кушкаш-оол, Борбаланды олар 500—500 күш-хүннерин ажылдап алыр деп турарлар.

Бадарчылар эштер Сенмит 329 өшкүзүнден 350 анайларны, Базыр-Сат 350 өшкүзүнден 370 анайларны, хойжу эш Пар-оол 429 хоюндан 450 хураганнарны, чылгычы эш Сундүй 26 төрүүр белерден 26 кулуннарны чидириг чокка камгалап алырын хүлээнгеннер. Колхозчу ишчилер алдыгы беш чылдың баштайгы чылында колхоз бүдүрүлгезинге чаа чеңишкиннерби-ле күжениишкинниг ажылдап турарлар.

О. ЧАШ-ООЛ.

Эки ажылдыг киномеханик

Область типографиязының клубунда турум киноюң механиги эш Павлов 9 чыл дургузунда ажылдап келген. 1955 чылдың планын 170 хуу, бо чылдың бирги кварталының бүдүрүлге планын хуусаа бетинде 150 хуу күүсеткен.

Алдыгы беш чылдың баштайгы чылы —1956 чылдың бүдүрүлге планын хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарыштың бедиткен хүлээлгезин алган ажылдап турар.

К. ОНГА.

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң Кол комитединде

1956 чылда БКАД-ниң киржикчилеринге чаа көргүзүглер

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң Кол комитеди 1956 чылдың Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң киржикчилеринге чаа көргүзүглерни бадылаан. 1955 чылдың көргүзүглеринге өскерилгелерни болгаш немелдерни үнүш ажылының, мал ажылының, көдээ ажыл-агыйның механизастаашкынының аңгы-аңгы аайы-биле болгаш колдуунда колхоз, совхоз бүдүрүлгезиниң экономиказының талазы-биле киирген.

ҮНҮШ АЖЫЛЫ

Бистиң областың колхозтары болгаш совхозтары бир эвес олар **тараа болгаш тараа-бобы культураларының (кукуруза чокка)** ортумаа-биле бир гектарындан-на 15 центнерден эвээш эвес дүжүттү, хову ажылының бригадалары — 17 центнер, а районнар болгаш МТС-тер гектардан 14 центнерден эвээш эвес тарааны алган таварылгага БКАД-ниң киржикчилери бооп болурлар. Тараа болгаш тараа-бобы культураларының (ниитизи-биле) дүжүдүнүң айткан көргүзүглери бүгү шөлден алдынган, ынчалза-даа колхозтарга 800 гектардан, совхозтарга 1500 гектардан, хову бригадаларының бригадирлеринге болгаш кежигүннеринге 300 гектардан эвээш эвес болур ужурлуг.

1956 чылдың делгелгезинге киржир эргени берип турар аңгы-аңгы тараа культураларының, а ол ышкаш тарымал тоорүктүң, картофельдиң, помидорларның, морковьтүң, столовая свеклазының, согунаның болгаш чесноктуң дүжүдүнүң талазы-биле көргүзүглерни Кол комитет 1955 чылдың деннелинге хевээр артырган.

Капуста болгаш огурец талазы-биле көргүзүглер элээн өскерилген. Бистиң областың ажыл-агыйлары капуста дүжүдүнүң талазы-биле делгелгениң киржикчилери болур төлээде, 1955 чылда тарылганың бүгү шөлүнүң бир гектарындан-на 400 центнерден эвээш эвес, хову бригадалары 450 центнерден, звено удуртукчулары 500 центнерден эвээш эвес дүжүттү чыып алган турар, ынчалза-даа колхозтарга болгаш совхозтарга 15 гектардан, бригадаларның бригадирлеринге болгаш кежигүннеринге 5 гектардан база звено удуртукчуларынга 3 гектардан эвээш эвес болур ужурлуг.

Огурецтериниң дүжүдүн колхозтар болгаш совхозтар бүгү шөлдүн бир гектарындан-на 140 центнерден, хову бригадалары —170 центнерден, звено удуртукчулары —200 центнерден эвээш эвести алган турар, ынчалза-даа колхозтарга болгаш совхозтарга 7 гектардан, бригадаларның бригадирлеринге болгаш кежигүннеринге 5 гектардан база звено удуртукчуларынга 2 гектардан эвээш эвес болур ужурлуг.

1956 чылда БКАД-ниң киржикчилеринге **мал чеми культуралар талазы-биле** көргүзүглерни Кол комитет элээн өскерткен. Люцерна өстүрүп турар колхозтар болгаш совхозтар суггат чок черлерге үрезин люцерназының тарылгазының бүгү шөлүнүң бир гектарындан-на 2,5 центнерден эвээш эвес, а хову бригадаларының бригадирлери 3 центнер үрезинни алганда, ынчалза-даа колхозтарга 30 гектардан, хову бригадаларының бригадирлеринге 15 гектардан эвээш эвес турда бо культура талазы-биле ам делгелгениң киржикчилери бооп болур.

Хөй чылда үнер злак оттар талазы-биле дүжүттүң көргүзүүн колхозтарга, совхозтарга болгаш өске-даа ажыл-агыйларга үрезиннериниң бүгү шөлүнүң бир гектарындан-на 3 центнер үрезин, а хову бригадаларынга 3,5 центнер, ынчалза-даа колхозтарга болгаш совхозтарга 20 гектардан, хову бригадаларынга 10 гектардан эвээш эвес болур ужурлуг доктаатказ.

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң Кол комитеди **чаа черлерни шиңгээдип ап турар колхозтарга, совхозтарга болгаш МТС-терге** көргүзүглерни бадылаан. Бистиң областың колхозтарын, совхозтарын күр болгаш курукаан черлерни шиңгээдип алыр талазы-биле планның онаалдаларны ажыр күүсеткени дээш, ынчалза-даа 1955 чылда тараа культураларының чаа шиңгээткен черлериниң бүгү шөлдеринге эрги аңдарган черлерге доктаатказ планга бодаарга 30 хуу ажыг дүжүттү олар алган турда делгелгениң киржикчилери ылыдыр бадылаар. Оон аңгыда чаа черлерни, эвээш продуктулуг шынааларны болгаш одарларны шиңгээдип алырының, чадаң үнүштерни, арга-ыяш үнүштерин аштап арыглаарының планын ажыр күүсеткен, бир эвес шиңгээдип алган шөлү мурнунда тарып турган черинин 10 хуузундан эвээш эвес болур болгаш 1955 чылда кол черге көдээ ажыл-агый культураларының дүжүдү планда көрдүнгенинден куду эвес база эргиде тарып турган черлерни ажылдап кылыры кызырылбаан болгаш үрезин уруушкунунуң планын күүсеткен таварылгада колхозтар болгаш совхозтар делгелгениң киржикчилери бооп болур.

МАЛ АЖЫЛЫ

Мыйыстыг бода малдың ийи хар чедир назылыг аныяктарын семирти одарладыр болгаш чемгерер талазы-биле чаа көргүзүдоктаатынган.

Тыва автономнуг областың талазы-биле мыйыстыг бода малды колхозтарның күрүнеге дужаарының болгаш садарының көргүзүглерин мынчаар доктааткан: ең семис күштүг кылдыр одарладып семирткен улуг назылыг мал 40 баштан, семирти азыраан мал 25 баштан эвээш эвес болгаш баш бүрүзү 280 килограмм дириг дензилиг ийи хар назылыг аныяк мыйыстыг бода мал 50 баш болур. Совхозтарга бо ёзугаар 125, 75 болгаш 150 баш болгулаар. Ынчаарга аныяк инектер 320 килограммдан эвээш эвес дириг дензилиг болур.

Боттарынга быжыглаан мыйыстыг бода малының баш санын ең семис кылдыр одарладырын азы чемгерип азыраарын хандырган инекчилер болгаш бригадалар болза: ынчаар семирти одарлаткан, азы чемгерип азыраан малы инекчилерге 25 баштан, бригадирлерге 50 баштан эвээш эвес, ынчаарга семирти одарлаткан малының оон арткан баш бүрүзүнүң дензилдези ортумактан куду эвес болур.

Инекчилер болгаш бригадирлер—боттарынга быжыглаан ийи хар чедир назылыг аныяк мыйыстыг бода малының баш санының дириг дензизин 360 кг кылдыр семирти одарладырын азы чемгерип азыраарын хандырган турар, ынчалза-даа одарлаткан азы чемгерип азыраан малы инекчилерге 30 баштан, бригадирлерге 60 баштан эвээш эвес болур, ынчаарга оларга быжыглаан малдың оон арткаларының баш бүрүзү 300 кг-дан эвээш эвес дензилиг болур.

Сүт алырының талазы-биле көргүзүглер 1954—1955 чылдарның көргүзүглериниң деннелинге хевээр арткан.

Тыва автономнуг областа туруп турар ажыл-агыйларга **хаван ажылының талазы-биле** чаа көргүзүгнүү доктаатказ. Чүл дизе, 100 гектар тарылга шөлү бүрүзүнге онааштыр колхозтарга 10 центнер болгаш совхозтарга 30 центнер хаван эъдин алганы дээш делгелгеге киржир эргени тыпсыр. Чыл эгезинде турган төрүүр хаваннарның бүгү баш санын барымдаалаарга, ынчалза-даа 150 баштан эвээш эвес болур төрүүр хаван бүрүзүнден 1850 килограммдан эвээш эвес хаван эъдин алганы дээш совхозтарга делгелгеге киржир эргени база тыпсыр.

Оон аңгыда дириг дензизи 15 килограммдан эвээш эвес ийи ай назылыг оолдарлыг 100 болгаш оон хөй төрүүр хаваннарлыг тургаш, кол төрүүр хаван бүрүзүнден 20-ден эвээш эвес хаван оолдарын дорүктуруп алганы дээш совхозтарны делгелгениң киржикчилеринге бадылаар.

Боттарынга быжыглаан төрүүр хаваннарның бүгү баш санын алырга, чылда ортумаа-биле бир төрүүр хавандан колхозтарга 18 болгаш совхозтарга 22 хаван оолдарын дорүктуруп алганда хаван ажаакчыларынга делгелгеге киржир эргени тыпсыр, ынчалза-даа төрүүр хаваннар колхозтарга 8-тен, совхозтарга 10-дан эвээш эвес болур. Азы хаван ажаакчылары чылда ортумаа-биле 75 баштан эвээш эвес чаш хаваннарны ажаап тургаш, 4 ай назылыг хаваннарның бирээзинден-не 35 кг-дан эвээш эвес ортумак дириг дензини алган турар.

Бистиң областың ажыл-агыйларынга **куш ажылының талазы-биле** чаа көргүзүглер-биле делгелгеге киржир эргени тывыскан. Тараа культураларының тарылгаларының 100 гектарынга онааштыр колхозтарга 11 муң чуурганы болгаш совхозтарга 15 муң чуурганы алган азы колхозтарга хөй чуурга бээр уксааларның бирээзинден 100 чуурганы болгаш ниити ажыглалдыг уксааларның бирээзинден 90 чуурганы, совхозтарга хөй чуурга бээр уксааларның бирээзинден 110 чуурганы болгаш ниити ажыглалдыг уксааларның бирээзинден 100 чуурганы алырын чедип алган турар. Чуурга талазы-биле көргүзүглер төрүүр дагааларның бүгү баш санындан алдынган турар ужурлуг, ынчалза-даа дагааларның саны колхозтарга 1000-дан, совхозтарга 3000-дан эвээш эвес болур.

Көдээ ажыл-агыйның ажыглал черлериниң 100 гектар бүрүзүнге онааштыр дириг дензизин барымдаалап эът бүдүрер талазы-биле чаа көргүзүглер колхозтарга болгаш совхозтарга база доктаатынган. Тываның колхозтары 100 га тарылга шөлүнге, сиген кезер шынааларга болгаш одарларга 15 центнерден эвээш эвес, а совхозтары — 30 центнерден эвээш эвес эътти бүдүрерин чедип алган болза БКАД-ге киржир.

Мал ажылының фермалары бо көргүзүглер талазы-биле БКАД-ге база киржип болур. Ынчаарга оларның алган продукциязын колхозтуң азы совхозтуң бүгү чер шөлүнге санап кылыр ужурлуг.

МЕХАНИЗАЦИЯ

БКАД-ниң Кол комитеди МТС-терге көргүзүглерни 1955 чылда барымдаалап турган деннелге артырган, ынчалза-даа мурнакчыларга көргүзүглерни өскерткен болгаш немаян. Сигеннер ажаап алышкынында ажылдап турар трактористер делгелгениң киржикчилери болур төлээде, «ХТЗ-7» трактырга «КСХ-2,1» деп аскылыг сиген кезер машина-биле хову зоназынга 20 ажыл хүнүнде 175 гектардан эвээш эвести, ыяш-шынаа зоназынга ола хуусаада 150 гектардан эвээш эвести кезер, азы «ГПТ-14,5» деп трактор дырбааштары-биле хову зоназынга 20 ажыл хүнүнде 1300 гектардан эвээш эвес кеспиңен сигеннерни ажаап бөлер ужурлуг, а «2ГБТ-2,2» деп хажыызындан бөлер дырбааштар-биле сиген бөлген үеде хову зоназынга ол-ла хуусаа 500 гектардан, ыяш-шынаа зоназынга — 350 гектардан эвээш эвес болур.

Бир эвес трактористер хову зоназынга 20 ажыл хүнүнде 500 гектар чернин чалдап кескен сигенин «ПК—1,6» азы «ПК—2,0» деп подборщик-бөлүкчүлер-биле хөпөннээрин хандырган азы ол-ла хуусаада «СКП-0,15» деп сараат салыкчызы-биле 500 тоннадан эвээш эвес, а «СТУ-07» деп сараат салыкчызы-биле 1000 тоннадан эвээш эвес сигенни сараатгаан болза делгелгеге база киржип болур.

20 хүннүң иштинде «КС-10» деп сиген кезер машина-биле 650 гектар чернин азы үш-кезикчилиг «КТ-6» болгаш комплектилиг сиген кезер машиналар-биле (бирээзи «КН-2,1», ийизи «КП-2,1) 400 гектар чернин сигеннерин ажаап алганы дээш сиген кезер машиналарның машинистерин делгелгеге кириштирер.

Үстүнде айткан көргүзүглер талазы-биле сиген ажаап алышкынының ажылдарында ажылдап турар трактористер болгаш машинистер бир эвес оларның ажаап алган шөлдериниң сигеннериниң дүжүдү доктаатказ пландан куду эвес болган болза ам делгелгеге киржип болурлар.

Тараа культураларының ажаап алышкынында ажылдап турар комбайнерлерге болгаш трактористерге көргүзүглер 1955 чылдың көргүзүглериниң деннелинге артып турар.

ЭКОНОМИКТИГ КӨРГҮЗҮГЛЕР

БКАД-ниң Кол комитеди, бистиң областың колхозтары, совхозтары, машина-трактор станциялары болгаш районнарны делгелгенин киржикчилери бооп болур 1956 чылда экономиктиг көргүзүглерни доктаатказ. Бо көргүзүглер талазы-биле бир эвес колхозтар, совхозтар, МТС-тер, районнар 1955 чылда кол көдээ ажыл-агый продукциязын ниити бүдүрүп алырының планын күүсеткен болгаш 1953—1954 чылдар-биле деннээрге продукцияны ниити бүдүрүп алырын колхозтарга болгаш совхозтарга 70 хуудан, районнарга болгаш МТС-терге 50 хуудан эвээш эвес кылдыр көвүдеткен болза оларга делгелгеге киржир эргени тыпсыр. Бир эвес колхозтарның болгаш совхозтарның алган дүжүдү азы бүгү чүзүн малдарның продуктулуу планда айтканындан куду эвес тургаш, олар 1953—1954 чылларда ортумак күш-ажыл чаригдалдары-биле деннээрге 1955 чылдың кол көдээ ажыл-агый продукциязының центнерин бүдүрерине күш-ажыл чаригдалын 25 хуудан эвээш эвес кудулаткан болза оларга делгелгеге киржир эргени тыпсыр.

Бир эвес совхозтар 1953 чыл-биле деннээрге ийи чылдың дургузунда (1954—55) ортумаа-биле кол көдээ ажыл-агый продукциязының бир центнериниң бот-үнезин 15 хуудан эвээш эвес чингеткен болза делгелгеге киржир эргени оларга база тыпсыр. Ынчалза-даа олар планнаяындан куду эвес ажык-орулганы алган турда ол эргени тыпсыр.

Колхозтарга гектар черден акша орулгалар алыр талазы-биле көргүзүглерни эде көрген. Чаа көргүзүглер талазы-биле бистиң область бешки зонага хамаажыр. Бо зонанын техниктиг культураларны өстүрүп, ногаа ажылын болгаш сүттүг мал ажылын чорудуп турар колхозтары гектар черден 1000 рубльдиң орулгазын алырын хандырар ужурлуг. Иви ажылдыг болгаш ан ажылдыг колхозтарга акша орулганың көргүзүглерин доктаатпайн турар. Бо колхозтарны делгелгеге кириштирерин туспа-туспа шилиге чуруму-биле болдурар. Бүгү системаларның совхозтарынга чаа көргүзүглер немелде негелделерни негеп турар. Бир эвес совхозтарга доктаатказ көргүзүглерни күүсеткен болгаш оон-биле кадыг планнаанынга удур кол продукцияның центнериниң бот-үнезин 5 хуудан эвээш эвес чингедирин чедип алган болза олар делгелгеге киржип болур.

Боттарының бүдүрүлгезинге кол чүүл болбайн турар адырлар болгаш культуралар талазы-биле делгелгеге киржиринге кирип турар колхозтар, совхозтар болгаш өске-даа ажыл-агыйлар үштен эвээш эвес көргүзүглерни (сула, арбай, чиңгетараа, азы көдээ ажыл-агыйның ажыглал черлериниң 100 газынга онааштыр дүк кыргылдазы, сүт саалдазы болгаш өске-даа) чедип алыр ужурлуг деп доктаатказ.

Чер-черниң көдээ ажыл-агый органнары болза, бо чылдың делгелгезинин төлептиг киржикчилери болган турар бүгү шилип алган кандидаттарының дугайында документини Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезининиң Кол комитединге 1956 чылдың май 15-тен бээр киирер ужурлуг.

Районнуң мурнакчы херээженнериниң чөвүлел хуралы

Чоокта чаа Чөөн-Хемчик районнуң мурнакчы херээженнериниң чөвүлел хуралы болган. Ол хуралга СЭКП-нин XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдырал кырынга боттандырар талазы-биле районнуң херээженнериниң соруглаларының дугайында СЭКП райкомунуң херээженнер ортузунга ажыл чорудар киидизиниң эргелекчизи эш Долчуң илеткел кылган.

Эрткен ажыл-агый чылында районнуң чамдык чедишкиннииг ажылын илеткелчи демдеглээн. Бүгү чүзүн мал бажы өстүрериниң күрүне планын база сүт саалдазының планын район ажыр күүсеткен, мал ажылының пордуктулуу элээн бедээн.

Районнуң политик, ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң чугула соруглаларын шиитпирлээриниг херээженнериниң киржилгези элээн ажыглээн. Партияның XX съездизиниң материалдарын районнуң ажылчы чонунга таныштырып турар агитаторларның иштинде 137, илеткелчилериниң иштинде 35 херээженнер ажыдаң турарлар. Районнуң колхоз бүдүрүлгезинде херээженнер калбаа-биле киржип турар, ылангыя «Искра» болгаш Жанов аттыг колхозтарда ажыдаң шы бүгү херээженнер күш-хүнүнүң нимумуун долдур болгаш ажыр күүсединиг турарлар.

Колхоз бүдүрүлгезинде ак-сеткилдиг кызымаккай ажылдаң, онаашкан ажылынга улуг чедишкинни көргүзүп турар мурнакчы херээженнериниң саны улам-на көвүдеп турар.

Эрткен ажыл-агый чылында инек бүрүзүнден «Коммунизмче орук» колхозта саанчылар эштер Бувискаал, Мыйдок олар бирээзи-ле 1500 ажыг литр сүттү, Ленин аттыг колхозта саанчылар эштер Минчимаа — 1300 литр, Дүктүү — 1083 литр, «Искра» колхозта саанчы эш О. Папак — 1200 литр сүттү саап алганнар. «Октябрь 30 чылы» колхозтуң хойжузу эш О. Сандык, Ленин аттыг колхозтуң хойжузу эш Бирбү олар арткен чылда хой бүрүзүнден өртумаа-биле 2,5 килограмм дүктү кыргын алырын хандырганнар.

Үстүнде ады үнген мурнакчы саанчылар эштер Бувискаал биле Мыйдок бо чылын инек бүрүзүнден 2000 литр сүттү, эштер Папак биле Дүктүү—1500 литр сүттү саарын, кадарчы эш О. Сандык хой бүрүзүнден 3 килограмм дүктү кыргын алырын хүлээнгеннер.

Иштиниң мал ажылының продуктулуун белидер талазы-биле үстүнде чедишкиннер-биле чергелештир районнуң чамдык колхозтарында улуг четпестерниң бар болуп турарын чөвүлел хуралдың киржикчилери илереткеннер. Чижээлээрге, эрткен чылын «Искра» колхоз саар инек бүрүзүнден өртумаа-биле 698 литр сүт, хой бүрүзүнден 2,6 килограмм дүк алган турунда, оон чанында бир дөмей олардыг, бир дөмей байдалда турар «Кызыл тараачын» колхоз саар инек бүрүзүнден чүгле 392 литр сүт, хой бүрүзүнден 1,4 килограмм дүк алган, азы Ленин аттыг колхоз саар инек бүрүзүнден 772 литр сүттү, хой бүрүзүнден 2,198 килограмм дүктү кыргын ап турунда, база-ла оонбиле бир дөмей байдалда турар «Октябрь 30 чылы» колхоз саар инек бүрүзүнден 417 литр сүттү, хой бүрүзүнден чүгле 1,5 килограмм дүктү кыргып алган.

Бо чоруктуң болуп турарының кол чылдагааны болза, малдың продуктулуун бедидер ажылды чамдык колхозтарда багай удуртуп турарында, боттуг хемчеглер алдайн, ону хей чугаа-биле солуп турарында дээрэн активчилер чөптүг илереткен.

Улус өредилгезиниң болгаш кадык камгалалының шугумында ак-сеткилдиг ажылдаң, чонунуң мурнунда төлептиг байдалын киргүзүп турар мурнакчы херээженнер дыка хей.

Колхозтар, бүдүрүлгелер бүрүзүнде херээженнер советтерин тургускулаан, олар херээжен чонунуң ортузунга политикжизидилгелиг болгаш массалыг ажылды чорудуп турарлар. Амгы үеде «Коммунизмче орук» болгаш «Большевик» колхозтарда херээженнер советтери эки ажылдаң турар, оларның даргалары эштер Борбак, Сечикпаа олар колхозчу херээженнериниң ортузунга политикжизидилгелиг ажылды организастап, херээженнерни колхоз бүдүрүлгезинге хандыдып, школа, эмнелге черлериниң ажылынга дузалажып турарлар. Ынчыг болза-даа херээжен колхозчуларның ажылдаарынга таарымчалыг байдалдар тургустунмаан, ястилер чогундан «Октябрь 30 чылы» болгаш Калинин аттыг колхозтарда дыка хей херээженнериниң ажылга үнмейн турарын чөвүлел хуралга чүве чугаалаан эштер илереткен.

«Саагганыышкын болгаш бөжүлга талазы-биле шөлээлериниң хуусаазын үзадыр дугайында» ССРЭ-нин Дээди Советиниң Президиумунуң 1956 чылдың март 26-да Чарлыы херээжен чонунуң, бичии чаштарны ажаап, кижизидериниң дугайында партияның болгаш чазактың улуг сагыш салыышкынының база бир илерээшкини болуруун чөвүлел хурал демдеглээн.

Хей уруглуг болгаш бот иелерге партияның болгаш чазактың көргүзүп турар дузаламчызын районда мун чыгыы херээженнер ажыглап турарлар. Ынчыг болзаада хей уруглуг иелерни илередип, оларга пособиени чогуур өй-шаанда тыпсыр талазы-биле ажылдың ам-даа четпес болуп турарын хурал демдеглээн.

Чөвүлел хуралдың киржикчилери херээженнер ортузунга чорудар ажылда улуг четпестерни илередип, ылангыя ол ажылдың организакчызы эш Долчуңнуң колхозтарда херээженнер советтериниң ажылынга багай дузалап турарын шыңгыы шүүгмүүлээннер.

Үстүнде четпестерни дарый чайладып, алдыгы беш чыл планының баштайгы чылында салынган соруглаларны чедишкиннинг боттандырарынче районнуң бүгү херээженнериниг кыйгырыгны чөвүлел хурал хүлээп алган.

Малдың ажаалгазын улам эжижидип, ыланыя чаа малды бүрүн ажаап алыр дээш, районнуң колхозтарынга бо чылын өртумаа-биле бир инектен 1000 литр сүттү, бир хойдан—2,5 килограмм дүктү алыр дээш база часкы тарылгага белеткелдерни дүрген доозуп, оны эң кыска хуусаада бедик агротехниктиг негелде ёзугаар чорудар дээш карак кылып ажылдаарынче районнуң херээженнерин чөвүлел хурал кыйгырган.

К. САЛЫЫ,
«Шынның» корреспондентизи.

Шагаан-Арыг МТС-тин трактористи эш П. П. Андросов бо чылын часкы тарылгазынга тракторлар белеткээринге идепкейлиг ажылдаан. Эки ажылдааны дээш ол ийи удаа шаңнаткан. Оон-биле кады ол партияның XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин таныштырарының идепкейлиг агитатору.

Чурумта: тракторист П. П. Андросов Киров аттыг колхозче часкы хову ажылдарынче үнүптериниң мурнуу чарыында.

Фото С. Феонтистовтуу.

Тудуг материалының белеткели

Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозу эрткен чылын тудуг планның сан талазы-биле күүсеткен болза-даа, а херек кырында кылдынган тудугларның шынары дыка четпес болган, чуртталга бажыңнарының крыша, клодовказы, печказы болгаш өске-даа чүүлдери кылдынмайн турда-ла колхозчуларга хүлээлип бергилээн.

Тудуг бригадазының ажылын эжижилер дээш дуржулгалыг бызанчы эш Норбу-Самбуну бригадирге кирген. Тудуг бригадазы 60 кижи составтыг ийи бөлүк болган ажылдаң турар. Бо чылын тудуг материалынга 2000 кубометр ыяшты белеткээр планныг тургаш, 2926 кубометрни кезип белеткээн, оон 1200 кубометрни тудуг шөлүнде сөөртүп чедирген.

Тудугжулар чурттаганың ийи бажының, 1200 шээр мал кирер ийи кажааны, ыйыстыг бода малга бир кажааны ажыглалда киирген болгаш чазаныр бажының түлүүн доозуп турар.

Тудуг материалын сөөртүрүнге Кызыл-Мажалыкта АТК-ның чолаачызы эш В. Кнехти кызымаккай ажылдаң, бодунуң ажыл нормазын 140—160 хуу күүседип турар.

Тудуг бригадазының ыяш белеткелинде колхозчулардан эштер Морбы, Оолак, Бомбу олар эки ажылдаң, ажыл нормазын 130—150 хуу күүседип турарлар.

Колхозта тудуг бригадазының ажылы ниитизи-биле эки чоруп турза-даа, бригадазының чамдык кежигүнери ажылга киришпес, амы-хүүзүнда ажылын кылып турарлар. Чижээ, эштер Динчи, Аксансол, Оолак олар январь, февраль айларда чүү-даа кылбаан. Колхоз тудуг ыяжы сөөртүрү-биле «ЗИС-5» деп машинаны бригадага быжыглап берген-даа болза, ол машина прецеп чогундан ажыглалга кирбейн турар.

А. ХАЛБЫН.

Эрзин районда бижик өөредилгези

Районда бижикти биче билир болгаш билбес чогуур назылыг чонну өөредиринин талазы-биле чамдык ажылдарны чоруткан.

«Сталинчы орук», «Коммунизмче орук» колхозтарда болгаш Бай-Даг чеди чыл школазының, Эрзинниң ортумак школазының башкылары улуг улусту бижикке өөредиринң херээнге идепкейлиг киржип турар. Ылангыя «Коммунизмче орук» колхозта школа башкылары бижик билбес 12, биче билир 19 кижини, Эрзинниң ортумак школазының башкылары бижик билбес 16, биче билир 21 кижини өөредип турар. Башкылар Доржу, Нурзат, Шынгыы олар онаашкан ажылынга ак-сеткилдиг болуп, хей катап кичээлдерни эрттиргеннер.

Оон-биле чергелештир улуг улустуң бижик өөредилгезиниң ажылында четпестер барын демдеглезе чогуур. Районда бижик билбестерниң болгаш биче билирлерниң тодаргай саны билдинмес.

Районда улуг үлустуң бижик өөредилгезиниң херээнче партия, комсомол организациялары, кодээ Советтер чогуур киржээнгейге албаан. Олар улус өөредилгезиниң органнарынга практиктиг дузаламчыны көргүспейн турар. Районо (эргелекчизи эш Маадыр-оол), ВЛКСМ райкому (секретары эш Санаа) бижик өөредилгезиниң ажылын эжижидиринче хынаңданы четпес тургускан болгаш бижик билгүминиринге культармейжилерни организаставайн турар. Ылангыя комсомолчуларны олче хаара тутпаан.

Районда бижик өөредилгезиниң ажылын күштедиреринче хей-ниитиниң организацияларының киржилгезин улгатпырары чугула негетинил турар.

Б. ШАКТАР-ООЛ.

Хойжу Тулуш Кунан-Кара

Кызылдың Сталин аттыг Культура бажынынга хой ажылының талазы-биле областың чөвүлел хуралы болуп турган. Илеткел соолунде чамдык хойжуларның санал-онаалдары эгелээн. Санал берген эштер боттарының бичче эвес чедишкиннерин мактанып чокка чугаалавышаан, моон соңгааргы соруглаларын айтып, чаа хүлээлгелерни алгылап турганнар.

—Улуг-Хем районнуң Киров аттыг колхозунуң хойжузу эш Кунан-Карага санал бээр-дир — дээн үн президиум столундан калга дыннады берген.

Тантыг-ла бежен хар иштинде хире, ой-тап сынның, кара шырайлыг кижи индирге үнүп келди. Ол кижи Бүгү-эвилелдин кодээ ажыл-агый делгелгезининг киржикчизи-дир дээрэн оон хереэнде кызынайнып турар делгелгенің хүлер медалы болгаш хөрек демдекчигежи бүзүредип турган.

— Эштер — деп, ол чоон өткүт үн-биле эгелевишаан: — Менде үш чүс төзан бир баш хой бар. Хойларымның амгы турар денгилде байдалы кончуг эки. Азырала чаңгыс-даа мал чок. Быштаамның артыы чарында улуг дагның сыдыу чүм хевээр. Чаа төрээн хойларга чирттир суланы болгаш ситенни кыштаамда бүрүүнбиле сөөртүп алган мен. Эрткен чылын бир хойдан 2 кг 18 грамм дүктү кыргын алдым. Бо чылын бир хойдан 2,5 кг дүктү кыргып албышаан, чүс хойдан-на чүс он беш хураганны камгалап адырын хүлээнип тур мен — деп, чугаалады.

Чапсар аразында мен эш Кунан-Карага чеде бергеш, корреспондент мен дээрэн аңаа дыннаткаш, ажыл-амыдыралының дугайын чугаалап көөрү оон диледим.

— Мүң тос чүс дөртен сес чылда колхозка киреримнең билек-ле баштаар чер меня хойдан кадарын көрүнер деп, мынды. Ынчангаш 99 хой, 2 өшкүнү хүлээп алдым. Дагдыныл алган малывыстың бажын өстүрүп, кыш соокка, бөрүге чаңгыс тыпе, хөкпек-даа алыпсас дээш, кадай-биле кады карак-кызыг-ла ажылдап кириптивис. Дараазында чылдың чайынында ол хойларывыстан 122 хураганны, 2 өшкүвүстен 4 анайны камгалап алдывыс. Бежен чылда үгүле хойнуң чер базар баш саны 360 чедир өскен. Ынчаангаш чыл бүрүде-ле малдың чаш төлүн онча-менди камгалап ап келгенивистиң түңнелинде улуг өзүлделиг болуп турар чүве.

Бурунгу чылын Бүгү-эвилелдин көдээ ажыл-агый делгелгезинге чордум. Аңаа баргаш, чурттуң мурнакчы хойжуларының арга-дүржулгазын өөренип көрдүм.

Хойнуң кышкы үеде хүр-чаагай болуру оон чайгы семиртилгезинден, кадат-хавыдыңдан кол хамаарыжыр. Ынчангаш көөн чайын чайлаар черим Хенҗерге бажының көктүг-шыктыг, делгем одарлыг сериин тайгазы. Ол чайлаглар шөөр мал чайладырынга тергиин-не таарымчалыг черлер. Хүр чаагай хойга эңмек-сырыңгы безин турбас боор чүве-дир. Хөөрем чок: мээң хойларым ам чайгы, күскү чүве ыяжаң күдүрүктерин калбаңнадыр дешкилежии турарлар болгай.

— Одча-ажыңнар хей-ле болуп турар боор аа?—деп, чугаанын элээн үзүктели бээр аразында оон сонуургап айтырдым.

— Чүү дээр ам черле, чыл-бүрү-ле таваны төнна-төнназы-биле, акшаны мүнмүңү-биле санап ап тур бис. Ынчаарга ажылдап каан акша-копеек хей-даа болза чамдык үелерде ижер, тыртарывыстан арай чегейтей бээр-дир бис. Чүге дизе, акшаны ыяавыла чыл төнчүзүнүң санажылгазының соолунде бээр бис дээш, оон бетинде авансыга акша бээр эвестер—деп, чугаалаан, кезек ыыт чок олура оон ынай уламчылады: — черле бо колхозуну баштаар чери малчын кижилер хайгаарал салыр деп чүвени билбес-тир.

Мен болза чылдың кайы-даа үелериниг колхоз төвүнден ырак черлерге мал кадарып турар кижи-дир мен. Колхозуннуң баштаар черининг кежигүнерн чыл дургузунда саныыг келирлер. Бо эрткен күстем бээр мынчага чедир малчын иээн калынга чаңгыс-даа дарга, зоотехник келбеди. Кандыг чурттан тур силер, мал-маганыңар сол-менди тур бе дээрэн черле сонуургавые-тырлар. Оода чадаарда малывыстың эниези безин бо чылын келгеа эвес. Оон мурнунда турган мал эниези халашкан, ам оон орнунда чаа мал эниези оол кирген деп чүгле сураан дыннаан боордан оон арнын көөр хамаан чок, адын безин дыннаваан бис. Зоотехниктер хой кыргыдазының үезинде луза чедирер эвестер. Чаъс-боранныгга, кыжын соокта кедер ишк-хеп-биле база хандырын бербээнер.

Школада беш уругларым өөренип турар. Оларның чангызын безин күрүне хандырыгазында киирбээн. Болгумнуң күселимбиле хандырып турар мен. Хоюмнуң кажаа-хораазын үргүлчү болум тудуп ап, септеп тур мен, кыштаамда ийи өрээл бажыңны база болум тудуп алдым. Ол ышкаш суртаал, кижизидилге талазы-биле база хожуган каап турар бис. Бистиң совет чуртувуста болгаш даштыкы-даа чурттарда солуп үүлдер болуп турар-дыр деп чүвени сурган, тайылбырлап, ном, солуп номчуп берип олурган суртаалчы көрбедивис, шыны херек — деп, хойжу элээн хомулаксаан байдал-биле чугаазын төндүрүү.

Эш Кунан-Кара колхозтуң хоюн чылдың-на өстүрүп турар мурнакчы хойжулур. Колхоз баштаар чери малчыннарның ажыл-амыдыралынга бүгү талазы-биле дузалап, үргүлчүнүң хайгааралын салыры оларның хүлээлтези болгай. Мындыг турбуже, Киров аттыг колхозтуң баштаар чери, колхозта мал эниези, зоотехник канчап сагыш амыр олуруп турар чоор? Ол ышкаш районнуң, МТС-тин улуртулучулары ынчыг четпестер «дүмчүк адаанда» чаштының чыдыра-ла ону канчап ожаарып көрбейн турарлы?

Партия, чазак көдээ ажыл-агыйның ишчилериниг хайгаарадыр салып оларга полит-массалыг ажылдарны калбартыр деп турда-ла, Кунан-Караның аалынга суртаалчы барбайн турар-дыр.

Киров аттыг колхозтуң баштаар чери болгаш Улуг-Хем районнуң партия, совет органнары малчыннарның ажыл амыдыралынче хайгаарадыр салза чогуур.

Т. КЫЗЫЛ-ООЛ.

КӨДЭЭ СОВЕТТЕР АЖЫЛЫН УДУРТУРУН ЭКИЖИДЕР

Көдээ Совет дээрге, чурттакчы чонунуң ажыл-агый, культура талазы-биле амыдыралының бүгү талаларын харыылаар көдээде күрүне эрге-чагыргазының органы болур. Олар көдээ ажыл-агыйны улам ынай көдүрер, колхозтарның экономиказын быжыглаар, хамаатыларның чаагай амыдыралын болгаш культуразының деңнелин бедидер дугайында хей чүүлдерни кылып болур болгаш кылыр хүлээлгелиглер.

Ынчалза-даа бистиң области элээн хей көдээ Советтер улус өөредилгезинин, кадык камгалалының, клубтарның, библиотекаларның, номчулга бажыңнарының ажылдарының дугайында айтырыгларны шын шиитпирлээрин ам-даа хандырбайн турар. База чамдык райкүүскомнар салдынган соруглаларны шиитпирлээринче чонну организастаарынга көдээ Советтерге четпес дузалап турарлар.

Январьда Бии-Хем районнуң Хадын суурда Үстүү-Өөк көдээ Советтиң сессиязы болган. Сессияга Советтиң күүскомунуң чоруткан ажылының дугайында отчёт илеткелин дыннаан болза-даа аңаа 4 депутаттар келбээн. Чалап келдирген активчилер эвээш турган, ынчангаш Советтиң ажыл-агыйының бүгү адырларын хаара тудуп турар чугула айтырыгны чугаалаткан хуралга чүгле 18 кижи олурушкан.

Көдээ Советтиң даргазы эш Хөлдүкпейниң илеткели чогуур белеткел чок болганының үжурунда кончуг эреңгей болган. Советтиң девискээринде «Кызыл сылдыс» болгаш Кочетов аттыг колхозтарның мал ажылын хөгжүдер талазы-биле районда өске колхозтардан хожудап турарының, а ол чышкаш «Кызыл сылдыс» колхозтуң 1955 чылда эң-не эвээш орулгалыг болганының чыдагаанын ол аналиэтеп чугаалавааң. Оон үжурунда сессияга чүгле 3—4 кижи чүве чугаалаан болгаш Советтиң чорудуп келген ажылдарында четпестерни илереткен шүүгмүүлелдер база оон ажылын экижидерни айытқан саналдар кончуг кызыы болган.

Бии-Хем райкүүскому бо сессияны организастыг эрттирер дугайында көдээ Советке дузалаваан. Сессияны чыылдырар дээш чарлалда чугаалажыр айтырыгны мал кышталадыышкынының дугайы деп айытқан, а херек кырында райкүүскомнуң айтышкыны ёзугаар Советтиң ажылының дугайында отчёттуу чугаалашкан. Оон үжурунда депутаттар мырыңай-ла белеткенин албаан айтырыын чугаалажыр чорукка таварышканнар. Бии-Хем райкүүскому моон соңгаар көдээ Советтериниң ажылынга ыңдыг будулгаазынны болдурбайн, оларның сессияларын организастыг эрттиреринге дузалажыр үжурлуг.

Көдээ Советтиң организас-массалыг ажылы база-ла четпес, 1955 чылда сессияларны 9 удаа чыылдырган, 3 сессияларны үскен болгаш конституциняның негелдезин күүсетпээн. Оң кенин иштинде күүсединиг хуралдары 7 удаа болган. Ол хуралдарга перспективтиг айтырыгларны эвээш чугаалашкан. Ажылды күүседирин хей удаа хурал чыылдырарында эвес болза-даа коллективтиг удуртулганы боттандырарынга хуралдар черле чугула болур деп чүвени барымдаалаар херек.

Көдээ Советтиң депутаттары соңгутурганыңдан соңгаар боттарының чоруткан ажылдарының дугайында отчёттарын соңгукчуларынга кылып бербейн келгеннер. Ол чорук Советтиң массадан хоорук болганын айтып турар. Соңгукчулар оларны соңгувушаан, колхозтарның экономиказын болгаш культуразын хөгжүдер талазы-биле боттарының чагыгларын оларга берип турганнар. Ынчыг турда-ла эш Хөлдүкпейден: «Соңгукчулар кандыг-даа чагыгларны бербээн чүве, күүском-даа ынчыг чагыглар дугайында ажылдавайн турган» — деп сессияга медеглээн.

Бир эвес чонунуң хүн-бүрү хереглелдериниң дугайында соңгукчуларның чагыгларын күүскомнар контрольдавас, оларның күүседези дээш сагыш салбас чүве болза, соңгукчулар депутаттарга чагыгларын канчап бээр боор. Ол көдээ Советте бижикти билбес болгаш биче билир чээрби ажыг кижи бар. Ынчыг турда-ла көдээ Совет оларның санын билбес, бижик билбес чорукту узуткаар база биче бижиктиглерни өөредир талазы-биле кандыг-даа ажыл чорутпайн турар. Советтиң школа-биле харылзазы четпес, школа назылыг уругларның үчёдүн амыгаа чедир чорутпаан, школаның чамдык өөреникчилери чөпшээрел чок чанаттаар чүүлдер хей, оон үжурунда 20 ажыг өөреникчилер программа негелдезин күүсетпейн турар. Школаның чамдык башкылары чурттаар бажыңнар-биле хандырбаан.

Чонунуң ортузунга культура-массалыг болгаш политик-бижиндилгелиг ажыл мырынай четпес чорутунуп турар, көдээ клуб ам-даа культуранның ёзугуур одаа болбаан, аңаа лекцияларны, илеткелдерни болгаш беседаларны кончуг эвээш чорудуп келген. Оон түңнелинде чонунуң культуразы чавыс, чамдык кижилерниң талазында арагалаар, чобшур болгаш хулиган херек үүлгедир чүүлдер бар болуп турар.

Бии-Хем районнуң колхозтары 1955 чылда мал ажылын хөгжүдеринин, күрүнеге продуктулар болгаш тараа дужаарының планнарын ниитизи-биле күүсеткен. Ынчалза-даа Үстүү-Өөк көдээ Советтиң көдээ ажыл-агыйының байдалы эки эвес болуп үргүлчүлевишаан турар, чүл дизе, районда колхозтар 1953 чылда-ла бир инектен өртумаа-биле 1142 килограмм сүт саап алган турда, «Кызыл сылдыс» колхоз 1955 чылда бир инектен-не 874 килограмм сүттү саап алган, а ол колхозтуң орулгазы районнуң колхозтарыныыңдан эң-не эвээш болган. Колхоз дүк кыргыдазының талазы-биле 1,8 килограмм планның чүгле 1,4 килограммын күүсеткен. 1955 чылда колхозтуң малы хорамчалыг болган.

Кочетов аттыг колхоз чамдык экономиктиг көргүзүүлер талазы-биле база-ла хожудап турар. Чижээ, 1953 чылда сүт саалдазының талазы-биле ол колхоз районнуң болгаш харын областың-даа колхозтарының кырынга турган болза, ам оон сүт саалдазы дыка кудулаан, районда дөртку черни ээлеп турар апарган. Мал ажылының продуктулуунуң чавызаанының чыдагаанын болза чемнернин болгаш чылыг кажаалардың чедишпезинде болур. Сөөлгү чылдар үргүзүнде колхоз чаңгыс-даа инек кажаазы тутпаан, мал чемгерилгезининг үчёдүн чорутпайн турар, колхозтуң мал чемнерин колхозчуларның хүүзүнда малдарын чемгереринге чарыгап турар үүлдер бар. Мал ажылының продуктулуун бедидер талазы-биле багай ажылдаанындан Үстүү-Өөк көдээ Совет 1955 чылының дөртку кварталының социалистиг чарыжының түңнелинде болуның ээлеп турган шилчиир Кызыл түгүн өске көдээ Советке бербес аргажок болган. Ол көдээ Советтиң колхозтарының малының чогуур ажаалазы организастатынмаан, зоотехник эш Акимов фермаларга барбайн, малдың кыштаглаашкынының байдалын сонуургавайн турар, фермаларга районнуң зоотехниги болгаш ветеринар ажылдакчылары мырыңай-ла барып көрбээннер.

Малдың кажааларын тударынче районнуң өске колхозтары база-ла эки сагыш салбайн турарлар. 1955 чылда малдың чүгле кышкы кажааларын тударына 20 мүң рубль чарыгдаан, Кочетов аттыг колхозта хаван кажаазы үш чыл иштинде тудуп келген болза-даа, доозулбаан. Тудуг ыяжын белеткээринче колхозтар ам-даа эгелеп киребейн турарлар.

Үстүү-Өөк көдээ Советиң болза колхозтарының экономиказын хөгжүдеринге болгаш чоннуң культуразын көдүреринге районнуң эки таарымчалыг булуннарының бирээзи болур. Ол Совет бодунуң үдуртулгазының канцеляржы-бюрократыг аргазын чок кылгаш колхозтарда байдалды бүрүүбиле сонуургап, фермаларга барып, көдээ Советтиң организас-массалыг ажылын калбартып, ол ажылга депутаттарның дузаламчызынга даянып, көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин көвүдедир дээш, күш-ажылдың сагыга-чурумун быжыдар дээш демнеежир үжурлуг. Чоннуң ортузунга массалыг ажылды калбартып, соңгукчулар мурнунга депутаттарның отчёттарын организастаар талазы-биле көдээ Советтер бүрүзүнге, ылангыя Үстүү-Өөк көдээ Советиниг дузаазары районнуң күүсекчи комитединиң негетинии турар.

СЭКП-нин XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлериниг удуртулганың канцеляржы-бюрократыг аргаларын, эз-харыысалга чок чорукгарны узутпазары болгаш көдээ ажыл-агыйны удуртурунуң деңнелин бедидери айытқынган. Массаның инициативазын деткип, көдээ ажыл-агыйның ажыдакчыларының материалдыг болгаш бүдүрүлгени калбартыр талазы-биле сонуургалларын бедитпишаан, колхозтарны, көдээ Советтерни тодаргайы-биле удуртуп, партияның болгаш чазактың салган соруглаларын боттандырар дээш социалистиг чарыгты калбартыры, оон ролун улам бедидери эргежок чугула.

В. КИБИТОВ.

Культура одагларының ажылын экижидер

Кызыл районнуң «Совет Тыва» колхозтуң төвүнде көдээ клубту тудуп тургускан. Оон чедир кылдынмаан үүлдери бар-даа болза, колхозчуларның болгаш көдээ интеллигенциянын өзүп турар культурлуг негелдезин хандырар соруглга-биле, оон калын кино, концерт көргүзериниг, культура-массалыг хемчегларни чорударынга таарыгытыр ажыглалга киирген.

Зал лозунг, портреттер-биле шиметингеп. Хана солунун, көргүзүг самбыразын аскан. Турун кино ажылдаң болурунга таарымчалыг черни кылган, ону колхозтуң электростанциязы хандырып турар. Клубтуң тос клиги составтыг төвүлелин тургускан, оон ажылынга көдээ интеллигенциялар киржип турар. Ол болза көдээ клубтуң ажылын экижидеринге болгаш чоннуң культуразын көдүреринге районнуң эки таарымчалыг булуннарының бирээзи болур. Ол Совет бодунуң удуртулгазының канцеляржы-бюрократыг аргазын чок кылгаш колхозтарда байдалды бүрүүбиле сонуургап, фермаларга барып, көдээ Советтиң организас-массалыг ажылын калбартып, ол ажылга депутаттарның дузаламчызынга даянып, көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин көвүдедир дээш, күш-ажылдың сагыга-чурумун быжыдар дээш демнеежир үжурлуг. Чоннуң ортузунга массалыг ажылды калбартып, соңгукчулар мурнунга депутаттарның отчёттарын организастаар талазы-биле көдээ Советтер бүрүзүнге, ылангыя Үстүү-Өөк көдээ Советиниг дузаазары районнуң күүсекчи комитединиң негетинии турар.

СЭКП-нин XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлериниг удуртулганың канцеляржы-бюрократыг аргаларын, эз-харыысалга чок чорукгарны узутпазары болгаш көдээ ажыл-агыйны удуртурунуң деңнелин бедидери айытқынган. Массаның инициативазын деткип, көдээ ажыл-агыйның ажыдакчыларының материалдыг болгаш бүдүрүлгени калбартыр талазы-биле сонуургалларын бедитпишаан, колхозтарны, көдээ Советтерни тодаргайы-биле удуртуп, партияның болгаш чазактың салган соруглаларын боттандырар дээш социалистиг чарыгты калбартыры, оон ролун улам бедидери эргежок чугула.

В. КИБИТОВ.

Колхозта библиотека черн бар-даа болза, колхозчуларның негелдезин хандырып шылавайн турар. Ол библиотека колхоз конторазының бир бичии өрээлинде турар, ында ажыдаар шагын бижээн шоочалыг шкафтан өске чүве чок. Ол-ла өрээлде суму Совети кады ажылдап турар.

Колхозчу суурда көдээнің культура одагларының ажылында четпестер колхозтуң партия, комсомол база профэвилел организацияларының, ылангыя көдээ Советтиң талазынган боттуг удуртулга-биле хандырып, оон ажылын контрольдап, практиктиг дузаламчыны көргүспейн турары-биле тайылбырлатынар.

Клубтуң ажылының дугайында оон эргелекчизи эш Сазанакова) кандыг-даа сагыдар чедирбейн турар. Ол «Совет Тыва» колхозтуң клубун эртекен чылдың күзүнүнде чангыс катап чеде бергеш көрген. Ужуру болза клубтуң, библиотеканың болган турум киноның ажылын хынап, аңаа практиктиг дузаламчыны көргүзер ужурлуг турган.

Ынчангаш ол колхозта көдээнің культура одагларының ажылын экижидеринче партия, совет органнарның талазынган кичээнгей салыры негетинии турар.

Д. АРАКЧАА.

А. И. Микоянның Бирмада келгени

РАНГУН, март 31. (СЭТА). ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги Орлакчызы А. И. Микоян, Үзбек ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Ш. Р. Рашидов болгаш оларны үлеп чоруур кижилер албан ужурунда Индиядан март 30-де Бирмага чедип келгеннер.

Рангунуң Мингаладон аэродромунга А. И. Микоянны болгаш Ш. Р. Рашидовту Бирманың Премьер-Министри У Ну, Үлетпүр министри У Тин, Садыг хөгжүлдезиниң министри У Рашид, Хандырылга министри Бо Мин Гаунг, Юстиция министри У Кин Маунг Лат болгаш албан-дужаалдыг өске-даа кижилер, ССРЭ-ниң Бирмада Элчини А. Д. Шиборин болгаш Совет Элчин черинниң ажылдакчылары, база ол ышкаш Рангунда турар өзөр каш дипломаттыг төлөө черлериниң баштыннары, бирма болгаш даштыкы журналистер угаанаар.

«ИЛ-14» деп совет самолет Мингаладон аэродромунга хонупкан. Эштер А. И. Микоян, Ш. Р. Рашидовту болгаш оларны үдеп чоруур кижилерни Бирманың Премьер-Министри У Ну, бирма чазактың министрлери болгаш ССРЭ-ниң Бирмада элчини А. Д. Шиборин уткуп, байыр чедирген. Бирма кыстар А. И. Микоянга болгаш Ш. Р. Рашидовка бөлүк чечектер түлүскен. Оон соонда А. И. Микоян чыскаалыпкан турган хүндүлел таныылыын эргээн. Оркестр Совет Эвилелиниң болгаш Бирманың күрүне гимнилерин күүседкен.

Аэродромда тургускан микрофон мурнунга У Ну Бирма чазактың болгаш бирма улустуң өөрүкшүлүүнүң элчилаларга байыр чедирип чүве чугаалаан. Бирма Эвилелинге кээр дугайында мээң чалаларгамга А. И. Микоян дүрген харыы болуруп чедип келген чорук менээ дыка өөрүшкүлүг болган деп ол чугаалаан. Бирмага бодунуң келгенинге Микоян хамар боор деп идегелин У Ну илереткен.

Оон соонда А. И. Микоян байыр чедирип чүве чугаалаан. Оон чугаалааны болза:

Дээрги Премьер-Министр! Дээргилер!

Силерниң хүндүлүг Премьер-Министринер Совет Эвилелинге хүндүлүг аалчы болуп келириниң мурнунда, чоокку үеге чедир-ле бистен ол хире ырак туруп турган Силерниң чуртуларга чедип келгенимни менээ дыка өөрүнчүг-дүр.

У Ну бодунуң ужурашкыны бүгү совет кижилериниң ханы хүндүткели болган ынакшылын тыпкан. Бистиң Төрээн чуртувуска чораан бистиң чурттарывыстың аразында сырый найыралдың үндезинилерин ол салган.

Бистиң эштеривис Н. А. Булганиннің болгаш Н. С. Хрущевтуң Бирма Эвилелинге чорааны, бирма улустуң болган чазактың оларга көргүскени чыыг ужуражыышкын ол найыралды быжыглаан. Совет-бирма акы-дүнмә найырал назылыхар талазы-биле аныяк, чартык чылган эвээш, ындыг болза-даа, ол найырал боттарының улустарының аас-кежиинге кайызы-даа бодунуң оруу-биле түткүл турар болган бүгү делегейге тайбың дээш демисежип турар ийи чурттуң бышкан найыралы болур.

Бирма Эвилелиниң улустарынга болган чазаанга Совет Эвилелиниң улустарының болган чазаанның өөгүнээзинден улуг байырны ламчыдарын менээ чөпшээреп көрүнер.

Эштер Микоян болгаш Рашидов база оларны үдеп чоруур кижилер автомашиналарга олурупкаш, хүндүлел таныылыын үделгези-биле Бирмага келген үезинде оларның турар чери Президентиниң турар черинче үдлааш чорупканнар.

РАНГУН, март 31. (СЭТА). Март 30-де Бирма Эвилелиниң Президентизи доктор Ба У ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги Орлакчызы А. И. Микоянга алдар кылдыр шайлалга тургускан.

Шайлалгага Бирма Эвилелиниң Премьер-Министри У Ну, Үлетпүр министри У Чжо Нейн, Садыг хөгжүлдезиниң министри У Рашид, Чурттарга тудуунуң министри Такин Чит Маунг олар олурушканнар.

Шайлалга ол ышкаш Микоянны үдеп чоруур кижилер, ССРЭ-ниң Бирмада элчини А. Д. Шиборин, элчин черинниң чөвүлекчизи М. С. Вавилов олар база олурушканнар.

* * *

РАНГУН. Март 31-де ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги Орлакчызы А. И. Микоян, Үзбек ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Ш. Р. Рашидов болгаш оларны үдеп чоруур кижилер Рангунуң солун түүлелиниң болгаш хоорайның чамдык бүдүрүлгелерин көргеннер.

Олар 2,5 мун чыл мурнунда туткан Шве-Дагон пагодазынга (луганынга) чорааннар. Аңаа А. И. Микоян болгаш Ш. Р. Рашидов хүндүлүг көрүкчүлериң дептеринге холдарының үүктерин салган. А. И. Микоян пагодаанның фонгузунга хөренги кирген.

Оон соонда аалчылар Бирмада бир дугааргы пос-таавы фабриказынга чорааннар, оларны аңаа фабриканың эргелекчизи У Ба Шин уткуп алган. Бүдүрүлге чорудулгазының, дериглериниң база кылып үндүрүп турар продукциянның дугайын ол тодаргай чугаалаан. АБШ-ка болгаш Японияга техниктиг белеткелди алган бирма тускай эртемниглер фабрикада ажылдап турар. Чиг-эт кылдыр кыска волокнолуг бирма хөвеңни ажыглап турар. Фабрика дөрт чыл ажылдап турар, ынчалза-даа ол түгле сөөлгү чылында орулга берип эгелээн. Бирмалар ону балартып деп турарлар.

А. И. Микоян оон үнүп чоруптарының мурнунда хүндүлүг көрүкчүлериниң дептеринге дараазында үүдүү бижээн. «Индустриализацияның, социал болгаш культура хөгжүлдезиниң оруу-биле чоруп орар Бирма Эвилелиниң пос-таавы үлетпүрүнүң биргизинге улуг сеткил ханыышкыны-биле чордум. Бодунуң хожуланган чорууп—колониалдыг дараалдың ол каргыштыг салгалын узуткавышаан. Бодунуң черинге хөгжөөн үлетпүрүң бирма улустуң түргузарын сеткилимниң бүгү ханызындан күзедим».

Түлүшкүнү доостур чыгып турар джут фабриказын аалчылар көргеннер.

Оон соонда А. И. Микоян болгаш ону үдеп чоруур кижилер парнацевт фабриказынга чорааннар, ол фабрика улуг фармацевт комбинадының кезии болур, оон түлүшкүнүн ам үеде Рангунда чорудуп турар.

А. И. Микоян Рангунуңу үлетпүр бүдүрүлгелерин көөр талазы-биле чоруушкунуң металлургия заводун көөрү-биле дооскан. Ол завод 1959 чылда ажыглалга кирер. Ону Барыын Германиядан келген тускай эртемниглерниң дузалажылызы-биле түлүп турар болган чылда 200 мун тонна прокатты бүдүрер кылыр санап таарыштырган. Каның электри суугуларда демир артыкчыларындан эзилдирип кылган турар. Чоокку үеде ажыглалга кирген турар бирги сүүгү чыл санында 20 мун тонна канны эзилдирген турар.

А. И. Микоян болгаш Ш. Р. Рашидов бүдүрүлгелерге чоруп турда оларны Бирма Эвилелиниң ДХМ-ниң Протокол килдиниң начальниги У Тин Майнг, ССРЭ-ниң Бирмада элчини А. Д. Шиборин үлеп чорааннар. (СЭТА).

ГСЧП-ниң 3-кү конференциязы бодунуң ажылын дооскан

БЕРЛИН. Германияның Социалистиг чангыс аай партиязының үшкү конференциязы март 30-де доозулган. Түңнел хуралдың эгезинде О. Гротевольдуң «Герман Демократтыг Республикада ажыл-чын-тараачын эрге-чагырганың ролю»— деп илеткелин чугаалажырын үргүлчүлээн.

ГДР-ниң күрүнениң айыыл чок чорууның министри Э. Вольвебер, ГСЧП ТК-ниң Политбюро кежигүнү Г. Мартен олар чүве чугаалаан.

О. Гротевольдуң «Герман Демократтыг Республикада ажыл-чын-тараачын эрге-чагырганың ролю» деп илеткелин конференцияның төлээлери бир эп-сеткил-биле үүлүгүү деп бадылаан.

Оон соонда конференция мандат комиссиязының илеткелин дыннаан болгаш бадылаан.

Ийиги беш чыл планының Директиваларын ажылдап кылырының талазы-биле комиссияның мурнундан ГСЧП ТК-ның секретары Г. Циллер илеткел кылган. ГДР-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүлериниң ийиги беш чыл планының талазы-биле ГСЧП-ниң үшкү конференциязының Директиваларын конференцияның төлээлери бир эп-сеткил-биле бадылаан.

Оон соонда «Герман Демократтыг Республикага демократияны моон соңгаар хөгжүлериниң талазы-биле хемчеглер дугайында Германияның Социалистиг чангыс аай партиязының үшкү конференциязының саналдарын» бир эп-сеткил-биле үүлээн алган.

Оон соонда хуралдың даргазы В. Ульбрихт ГСЧП ТК-ның кежигүнү О. Шенге сөс берген. ГСЧП-ниң үшкү конференциязының президиумунуң дазканы-биле Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединге ГСЧП-ниң 3-кү конференциязының байырлыг чагаазын ол ноичаан.

ГСЧП ТК-ның политбюро кежигүнү премьер-министр Отто Гротеволь түңнел чугаазынга чүве чугаалаан, партияның мурнунда ийи соруулга туруп турар: ийиги беш чыл планын күүседири болгаш ажыр күүседири ажылчын-тараачын эрге-чагырганы үргүлчү күштелдирери болгаш быжыглаары база социалистиг демократияны улам ылай хөгжүдери болур деп демделээн.

Гротеволь бодунуң чугаазын тайбыынын, демократияның болгаш социализминиң алдары дээш, Германияның Социалистиг чангыс аай партиязының алдары дээш йөрээл салып дооскан.

Конференцияның түңнел хуралы «Интернационалды» ырлап күүсеткени-биле доозулган.

Аар үлетпүрүнүң мурнакчыларының Бүгү-кыдат конференциязы доозулган

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң дамчыдып турары болза, аар үлетпүрүнүң мурнакчыларының он хонукта үргүлчүлээн Бүгү-кыдат конференциязы март 29-та Пекинде хаглынган.

Конференцияга киришкен 900 ажыг төлээлер боттарының күш-ажылчы чедиишкиннериниң дугайын чугаалап, ажылдың дүржүлгазын солушкан. Конференцияның ажылының соолгу хүнүнде аар үлетпүрүнүң бүдүрүлгелериниң мурнакчыларынга болгаш бүдүрүлгениң эң улуг чедиишкиннерин чедип алган түс-түс мурнакчыларга шаңналдар тывыскан.

Продукция бүдүрүп үндүрериң көвүледири дээш, БҮР-нүң бирги беш чыл планның хуусаа бетинде күүседири дээш ынчаашкинге идепкейлиг киржирин чүрттүп аар үлетпүрүнүң бүгү ажылдакчыларын кыйгырып турар резолюцияны конференцияның киржикчилери үнүрген болгаш мурнакчы дүржүлгаңы калбаа-биле пропагандалаарын үүлээнш алган.

Бүдүрүлгенин мурнакчыларының ам болур Бүгү-кыдат конференциязынга төлээлерин конференцияга сонгаан.

(СЭТА).

Май 1-ге алдар кылдыр Польшада чарыш

ВАРШАВА. Ажылчы чоннарның бүгү делегей байырлалы Май 1-ге алдар дээш социалистиг чарыш Польша Улус Республиканың үлетпүр бүдүрүлгелериниле калбарып турар. Силезияның дагжылары болгаш металлургтары чуртка май мурнунуң чарыжының ээлекчилери болган. Чоокта чаа болган күштүг соок-биле холбаштыр болган улус бергелер хуралаа-даа ажылдарынга кожа-хелбээ чурттар-биле найыралдажырын быжыглаарынче угланган болгаш угланган-даа турар, ынчаарга ооң аргалар-биле чергелештир НАТО-нуң системазынга кады ажылдажырга база ажыглатынган турар.

«Камгалалдың дугайында дугуржулганың» чарган үези болур 1951 чылдан бээр болган өскерлиишкиннерни, а ол ышкаш Силезияның хөмүр даш шахталарының 17 коллективтери бирги кварталдың хөмүр даш казып тыварының күрүне планын дооскан. Бо үеде олар хөмүр даштың пландан ажыр берип турар.

«Димитров» болгаш «Готвальд» шахталарынга май бирнин байырлалын уткуурунга таварыштыр байырлыг митингилер болган. Ажылчы чоннарның бүгү делегей байырлалынга алдар болдурган бүдүрүлгениң чаа хүлээлгелерин шахталарның лагжылары алган.

Ченстоховта Болеслав Берут аттыг металлургия комбинадынга база-ла массалыг митинг болган.

Ийи бирнин байырлалын бүдүрүлгенин чаа-чаа чедиишкиннери-биле уткуурун лагжылар болгаш металлургтар боттарының митингилеринге чурттуң бүгү ажылчыннарын кыйгырган. Бо кыйгырыгны республиканың хөй-хөй бүдүрүлгелери изин-биле деткээн.

(СЭТА).

НАТО-нуң шериглерин чурттан үндүрер дугайында Исланд парламентиниң резолюциязы

ЛОНДОН. Депшилгелиг болгаш социал-демократтыг фракцияларның саналдап киргени резолюциязын Исландияның парламентизи март 28-те бадылаашкыннарның хөйүн ёзугаар хүлээп алган. 1951 чылда Исландияның болгаш АБШ-тың аразынга «камгалалдың дугайында» чарлынган дугуржулганы өскерти көөр дугайында болгаш Сонгу-атлантика эвилелиниң организациязының (НАТО) шериглерин чурттуң иштинден үндүрүп чорудар дугайында негелдени ук резолюцияда көдүрүп үндүрген.

«Исландияның даштыкы политиказы болза чурттуң хамаарышпас чоруун болгаш айыыл чок чоруун хандыраринче, бүгү улустар-биле найыралыг дарылзаларны деткиринче, айыыл чок чоруктуң айтырыгларынга кожа-хелбээ чурттар-биле найыралдажырын быжыглаарынче угланган болгаш угланган-даа турар, ынчаарга ооң аргалар-биле чергелештир НАТО-нуң системазынга кады ажылдажырга база ажыглатынган турар.

«Камгалалдың дугайында дугуржулганың» чарган үези болур 1951 чылдан бээр болган өскерлиишкиннерни, а ол ышкаш Исландияның база-ла ажыл-ишти-биле холбаштыр болган үүлгелерни, ооң иштинде Исландияның Америка Соединенң Штадтарынга кады ажылдажырын база-ла өскертир көөрү болган камгалалдың черлерин контрольдаарын база эргелеп башкарарын исландыларның холунче шилчидери, шеринин кандыг-даа чүүлдерни моон соңгаар түлүп тургузарын хоруудаары болгаш чурттуң иштинден даштыкы арилияны үндүрүп чорударын боттандырары эргежок чугула.

Ындыг өскерилгелерниң дугайында дугуржуушкун бир эвес чедип алдынмас болза, ук дугуржулганы 7 чүүлүнге дүүштүр ол күш чок болган турар ужурлуг» — деп резолюцияда чугаалап турар.

Исланд солуннарының демделеп турары болза ол резолюцияны парламентинин хүлээп алган чоруу чурттуң хөй-ниити амыралында улуг болуушкун болур болгаш моон соңгаргы үеде Исландияның даштыкы политиказынга тодаргай сагыларны чедирген турар.

(СЭТА).

Франциядa Соңгу Африка чурттуг ажылчы чоннарның хөлзээшкиннери

ПАРИЖ. «Юманите» солуннуң дыннамының ёзугаар алырга, Лонгви хоорайга (Мерти Мозель департамент) бир талазында Соңгу Африка чурттуг ажылчы чоннарның болгаш өске талазында полицияның, жандармерияның база «айыыл чок черниң республика отрядтарының» аразынга улуг сегиржип алышкыннар март 30-де болгулаан. Алжир чурттуг 1 мун хире ажылчы чоннар бүдүрүлге эзелериниң болгаш полицияның талазынан оларга таварыштырып турар кызыгаарлаашкынмарга удур, а ол ышкаш оларның Алжирже дедир ээп чанарын, төрээн чуртунда боттарының өг-бүлелеринче акша шыгжамырларын чоруларын хоруглап турарынга удурланыышкынның демдээ кылдыр чыскаалды организастаанзыр. Чыскаалганнар хоорай чагыргазынче угландыр чорупканнар.

Полиция, жандармерия болгаш «айыыл чок чоруктуң республика отрядтары» карак чажы дөгүлдүрер газтарны ажыглавышаан, чыскаалганнарның оруун дуглай турупканнар. Сегиржип алышкыннарның түңнелинде балыглатырган кижилер чыскаалганнарның-даа, полицейжилериндаа аразында бар болган. Полиция 150 кижини тудуп хоруглаан.

Валансьеннің металлургия заводтарында ажылдап турар Алжир чурттуглардың—ажылчыннарның ажыл соксадыышкынының дугайында «Юманите» солуп бижип турар. Полиция Валансьеннде ажыл соксаткан 50 кижини тудуп хоруглаан.

(СЭТА).

ДОСААФ организацияларында

ШТАТТАН ДАШКААР БООДАЛГА-СПОРТ КЛУБУ

ДОСААФ-тың область комитединиң чанында штаттан дашкаар боодалга-спорт клубу эртээн чылдың мартта организастатынган. Оон бээр ол клубтуң кежигүнери-биле алаан ажылды чоруткан.

Элээн каш боодалга командыларын организастаан. Клубтуң кежигүннериниң чамдыызы бүгү-эвилелдиң чангыс-аай разряд нормаларын күүсеткен, разрядчы алыгжы деп атты чедип алганнар. Клубтуң кежигүнери боларның аразында каш хевирлерни өөренип, боодалганы чоруткан болгаш оларның хөй иууруу ыылгалызны эки дужаалганнар. Клубтуң кежигүннеринден эштер Ю. Босовец, В. Отрадиов, А. Бондауров болгаш Раздобреев олар боодларны өөренирингге болгаш практиктиг боодалгага кончуг эки түңнелдерни көргүскеннер.

Ам клубтуң кежигүннери снайпер хевээниң талазы-биле түскай эртемниглерни белеткээр ажылды чоруун турар.

Областың ДОСААФ организацияларынга ол пленуумунуң шиитпирин күүсеглир дээш чыл дургузунда өзөөн өвес хемчегларын чорутткан. Оон түңнелинде эки ажылдап турар организацияларның саны көвүдеп турар. Контроль даалгаларны бүгү хевирлер талазы-биле Кызыл хоорайның, Бии-Хем болгаш Таңды районнарының организацияларынга күүсеткеннер.

Ниитилелдин хүрээлеринге калбартыр талазы-биле ажыл Кызыл хоорайда, Тес-Хем, Бии-Хем, Кызыл районнарда дээре чоруп турар. Ол районнарда ДОСААФ кежигүннериниң саны эртээн чылдың дургузунда өзөөн көвүдээн.

Ниитилелдин организацияларының материал-техниктиг суурун быжыглаарынга кежигүн далывырының чыылгазы бичө өвес ужур-дузалыг. Бо талазы-биле ажыл район организацияларынга өзөөн эки-жээн. Чаа-Хөл район далывыр хавырар талазы-биле даалганы 148 хуу күүсеглир, эки түңелди көргүскен. Ол ышкаш Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем болгаш өске-даа районнарда байдал база багай өвес.

Моон-биле чергелештир четпес ажылдан турар ДОСААФ организацияларын база демделгээр херек. Сүт-Хөл районнуң ДОСААФ организациязы шериг-массалыг ажыл талазы-биле даалганы эртээн чылын түгле 29 хуу күүсеткен. Бо ажыл Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем болгаш өске-даа чамдык районнарда четпес чоруп турар.

ЭКИ АЖЫЛДЫГ ЭГЕ ОРГАНИЗАЦИЯЛАР

ДОСААФ-тың эге организацияларының отчет-сонгуулалыг хуралдары хөй-хөй эге организацияларның эки ажылын демделээн. Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозта ДОСААФ эге организациязы шериг-массалыг ажылдың контроль даалгазын хуусаазының бетинде күүсеткен. Эге организация бодунуң ажылын чоруларда активке, кызангы кедээ интеллигенциягa даянып турар. Чонуң ортузунга тайылбыр ажылын чоруун турары-биле ниитилелдиң кежигүннериниң саны өзүп турар.

Чаагаада харылзаа конторазының эге организация бодунуң ажылын эки чоруун, конторанның бүгү ажылдакчыларын ниитилелдиң кежигүнүнге киргерген. Камгалал ажылының талазы-биле болгуннерни тургузуп, оларны удуртуруунга хуржулгалыг инструкторларны организацияның иштинден депшиндир үндүрген. ДОСААФ организациязы бодунуң бүгү ажылын партия, комсомол, профсоюзтар организацияларының дузалажызы-биле чорутуп турар.

Эки тура ниитилелиниң хүрээлеринге түрер болгаш контроль даалгаларны күүседир талазы-биле эки ажылдаан дээш областың харылзаа эргелелиниң ДОСААФ эге организациязының даргазы эш И. В. Сермавкин, облпотребсоюзта эге организациянын даргазы эш И. А. Потылицин болгаш оон-даа өскелер ДОСААФ-тың Төп Комитединиң «Идепкейлиг ажыл дээш» деп демдектери-биле шаннаттаннаар.

Чаагаада АТБ-ның чанында ДОСААФ шугуму-биле тургустуунган чолаачылар курсун ыыла эге организацияның даргазы эш Маринцев үлуртуп, ол ажылды эки чорудуп турар.

ТАҢДЫ РАЙОНДА

Таңды районда ДОСААФ эге организациялары ажылын амгы үеде өзөөн экижидип турар. Бо талазы-биле Балгынын аттыг болгаш Успенка суурда эге организацияларны чижекее ап болур. Ол эге организациялар кежигүнериниң санын көвүдедип, оран камгалалының талазы-бил өөредилгелерни чорудуп, боодалга маргылдаалардың организастаан турар.

Чоруткан маргылдаалардың түңнелинде ДОСААФ-тың бирги чазаның адыгжыының нормазын өзөөн хөй кижи күүсеткен.

Бай-Хаактың ортумак школазында, Балгазын болгаш «Элегес» совхозтуң школаларында эге организациялар камгалалмассалыг ажылдың багай өвес түңнелдерин көргүзүп турар. Ол организацияларда авиамодель, боодалга белгүнери ажылдап турар болгаш хаак, коньки секциялары ажылдап келген.

ДОСААФ-тың район комитединиң инициативазы-биле Балгазын МТС-тиң чанында ДОСААФ шугуму-биле чолаачылар курсун тургускан. Мотоциклистер болгуну база ажылдап турар.

Н. ВАСИЛЬЕВ.

Шыдыраа талазы-биле делегейниң бирги чери дээш

АМСТЕРДАМ, март 31. (СЭТА-ның тускай мопр.). Шыдыраа талазы-биле делегейниң чемпиону-биле салыр кижи тыварының маргылдаазынга март 29-та сонгаарлаткан салыышкыннарны төңүр салган. Пильник ойнавайн-даа Паннога дүжүп берген. Геллер болдунуң артыкшылын чиигн-биле сайгарып, Петросяннң уткан. Берес—Бронштейн, Пильник—Филип оларның ужуражыышкыннары хайым болган. Геллер Смыслов-биле салыышкынынга шагын эрттиргеп, үттурган кыдыр санатыргаң.

Март 30-де болган үшкү салыышкын маргылдаага Смыслов — Петросяннын, Бронштейн— Спасскийнин ужуражыышкынары кичээнгейнин төвүнге турган.

Петросян Смыслов-биле каразынга сөөлээш, дыка артыкшыды чоорту чедип алган. Ынчалза-даа оон ынай ол эки эвес ойнаан. Петросяннын сонгаарлаткан ооңунда ооң артык.

Аныяк гроссмейстер Спасскийнин Бронштейн-биле салыышкыны 35-ки көште хайым болган.

Филип—Сабонун ооңну дүрген доозулган. Он тоску көште-ле Филип тиилелгени чедип алган.

Панно—Геллерниң ужуражыышкынынга база ол хире көштерни көшкен. Салыышкын хайым болуп доозулган.

Берес Пильникти уткан.

Редактор Д. О. БЕГЗИ.

ЭЪТ ДАМЧЫШТЫР КУРТТАН КАНЧАП ААРЫЙ БЭЭРИЛ?

Глистериниң (курттар) дыка хөй янзы-бүрү хевирлери бар болуп турар. Оларның чамдыктары борбак, өскелери калбак: чамдык мангыстарының узуну 10 метрден узун, а чамдыктары микроскоп-биле көрүп болур ол хире бичии.

Курттардан ааргый берип болдурунуң хевирлери дыка хөй: чижээ, калбак кыжа (балык солитеру) болгаш Сибирьнин ийи аастыг курту чүгле чиг, чедир хайындырып, быжырбаан балыкты дамчыштыр халдаар болза, аскаридтер, кара баштыг курттар хөрүүн-доруктары, хирлиг холду, ногаалдарны болгаш кат-чимистерни дамчыштыр халдаар.

Хаван болгаш инек-даа эъминде борбак тараа ышкаш ыйлангылар бар дээрзин кижилер шагдан-на тура билир. Ол болза, кижиниң далазынналчак глист-курттарының фиппери, чуургалары (бичии төлдери) болур.

Бир эвес кижи чиг ийикпе, азы бышпаан эът чиир болза, ындыг курттарның баштары шөйүндүлерниң иштинге баргаш, ушгунгулап келир, шөйүнүнүң уннарынга боттарының башчыгаштары-биле сорулдур чаштына баар.

Курттар чиикен кижиниң шөйүндүлерининиң иштинге ийи-де ай болганда 2 метр узун дурттуг курт тыптып келир. Ону хаван цепеин деп адаар.

Бир эвес ындыг чүүлдерлиг инек эъдин аъш-чемге ажыглаар болза, 7 метрге чедип турар узун дурттуг шары цепеин дээр курт кижиге тыптып келир. Иштинде ындыг курттар тыптып келген кижилер арып-дорар, ажылдаар аргалыы кудулаар, иштн аарыр чорук болгаш чамдыкта харын-даа кулу олуртур чоруктар кестүп турар апаар.

Глист курттар халдаан дээрзин илередип турар демдектер баштай биилиниң кээри билек-ле, аарыг кижилер доп-дораан эничге баргаш, эминдип эгелээр ужурлуг. Черлик болгаш азырал хаванниарның, адыгның, моргуктуң эъдинден кижилер чамдыкта бичии-бичии трифиннер дээр борбак-борбак курттардан аарый бергилээр. Трифиннерден аараан кижилерниң арынары үргүнер, температуразы изиир, шыныган эттеринге аарыышкылыг чоруктар тыптып келир. Чамдыкта ындыг аарыг кончуг аар болгулаар. Мал эъди белеткеп согар черлерге ветеринария ажылдакчылары мал эъди бүргүзүн ыяк шинчип көрүп турарлар. Чүгле шинчип көргеш, таниз баскан эътти салыгларын-биле чөпшээреер.

Ветеринариялыг шинчилге эртпээн эътти чемге ажыглап болбас. Эътти ыяк хайындырып, быжырар херек.

Тыва областың санитар-чырыдыышынын баштыңы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кулумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация бөлүмүнүң — 3—88, харылзалгалыг секретарының 4—98, партийжи амырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый кылыстерининиң 3—68, культура болгаш амырал, чагаа кылыстерининиң база бүдүлгелериниң 3—65

ТС—00284

Культура эргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилетинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956
АПРЕЛЬ
5
ЧЕТВЕРГ
№ 71 (3524)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Моол Арат Республиканың элчиниң Д. Адилбиштиң алдары дээш В. М. Молотовка болган эртенги шайлалга (1 арын).

СЭКП-ниң XX съездизининиң материалдарын өөренип турар (1 арын).

МАЙ БИРГЕ УТКУШТУР (1 арын).

Көдээ ажыл-агый продукциязының бот-үнезин чигедири үзеш (2—3 арыннарда).

Д. Бочаров. — Делегейде болуп турар чоруктарның допчуулалы (4 арын).

А. Н. Микоянның Бирмада чоруп турары (4 арын).

А. И. Микоянның Бирмадан Вьетнамның Демократтыг Республиказынче үнүпкени (4 арын).

А. И. Микоянның Ханойда барганы (4 арын).

Великобританияның Компартиязының XXIV съезизининиң ажыттынганы (4 арын).

Шыырал талазы-биле бирги чер дээш (4 арын).

ОБЛКҮҮСКОМДА: Өртен арга-ыяштарны камгалаар хемчеглер дугайында (4 арын).

ШКОЛАЛАР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ЧАА СОРУЛГАЛАР

ССРЭ-нин улус ажыл-агыйын хөгжүдеринин алдыгы беш чыл планының талазы-биле СЭКП-ниң XX съездизининиң Директивалары бистин чуртувустун улус ажыл-агыйының болгаш культура тургузуушкунунуң бүгү адырларының сорулгаларын тодаргай айытқан. Ол Директивалар бистин улустун амыдыралчы эрге-ажыктарын, миллион-миллион совет кижилерниң күзел

Алдыгы беш чыл планының талазы-биле СЭКП-ниң XX съездизининиң Директивазында айытканы болза: «Ниити эртеминиң ортумак школаларынга (он чыл) болгаш түскай ортумак өөредилге черлеринге уругларны болгаш аныяктарны өөредир арга-биле хоорайларга болгаш көдээ черлерге бүгү-ниитининң ортумак өөредилгени колдуунда бөттандырар. Амгы үениң үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезининиң эң чугула адырлары-биле өөреникчилерни таныштырарын хандырып турган, ниити эртем школаларынга политехниктиг өөредилгени хөгжүдер. Өөредилгени ниитиге ажыктыг күш-ажыл-биле сырый харылаштырарын хандырар, күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрүнге өзүп орар салгакчыларны кижизидер.

Ниити эртем школаларының өөредилге-материалыг суурун быжыглаар. Бешки беш чыл-биле деннээрге алдыгы беш чылдың дургузунда хоорай болгаш көдээ школаларның тулуушкунунуң хемчээлин барык ийи катап улгаттырар. Школа-интернаттарның четкизин калбартыр. Көдээ школалар тулуушкунунга болгаш оларны черин херексээринге колхозтарны улам-на калбаа-биле киириштирерин чугула деп санаар».

Мынчангаш СЭКП-ниң XX съездизи совет башкыларның мурнунга, улус өөредилгезининиң бүгү ажыдакчыларының мурнунга чаа харыысалгалыг сорулгаларны салган. Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың улуг сагыш салышкынының ачызы-биле бистиң областа сөөлгү чылдарда боттандырган бүгү хемчеглер улус өөредилгезининиң талазы-биле партияның XX съездизининиң талазы-биле салган сорулгаларны чедиишкинниг күүседиринiң бүгү аргаларын үзүргүскен.

1944 чылда Тывага үш ортумак, тос чеди чылдың школалары турган болза, бо өөредилге чылында бистиң областа 26 ортумак, 78 чеди чылдың школалары ажыллап турар. 1944 чылда школларга 8.400 өөреникчи өөренип турган болза, ам өөреникчилерниң саны 30 мун ажып турар. 1945 чылда Совет чазак арattарның школзда өөренип турар уругларын күзүнеңир долу хандырылгазынга алыр дугайында шинитир үндүрген. Ам областа чедеп ажыг интернаттарда 7.450 уруглар чурттап турар. Бир эвес ол-ла чылда улус өөредилгезинге акшаландырышкынның ниити түңү 24 миллион 645 мун турган болза, бо чылын акшалаңдырышкын 86,8 миллион чедир өскен.

Оон-биле кады эртken беш чылдың дургузунда областа культура тургузуушкунунуң, ылангыя улус өөредилгезининиң талазы-биле улуг ажылдар чоруткан. Областа үжен школаларны, башкы училищезин, көдээ ажыл-агый техникумун, башкыларның квартираларын болгаш өске-даа тулугларны кылып, ажыглаза киирген. Онгу класстарны доозуп үнгеннерниң саны 1950 чылдыынга деннээрге 1955 чылда 4,5 катап өскен.

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдеринiң алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директиваларын боттандырарынга холбаштыр улуг хемчеглер чорудары областа база көрдүнген. Областа бежен ажыг школалар түттунар, оларның иштинде Кызыл, Туран, Шагаан-Арыг хоорайларга болгаш Сарыг-Сепке 400—400 өөреникчилер кирер беш школалар, 160—160 өөреникчилер кирер 35 школалар, 80—80 өөреникчилер кирер он бир школалар база чеди интернаттар ажыглалга киириттинер. Онгу класстарны доозуп үнер өөреникчилерниң саны 1955 чылдыынга деннээрге 1960 чылда он катап өзер.

Областа алдыгы беш чылда бүгү-ниитининг ортумак өөредилгезин колдуунда боттандырары-биле холбаштыр ортумак школаларның саны өзер. Ниити өөредилгениң ортумак школаларынга өөреникчилерни амгы үениң үлетпүрүнүң болгаш көдээ ажыл-агыйның адырлары-биле таныштырарын хандырып турар политехниктиг өөредилге улам сайзырааар.

Улус өөредилгезининиң талазы-биле алыгы беш чыл планында салынган улуг сорулгаларны амыдыралга боттандырары партия, совет болгаш улус өөредилгезининг сталинградтың ажыл-агыйының планы чорударын, олче хөй-ниитининиң кичээнгейин мөөнүзэрин негеп турар.

Үстүнде хемчеглер-биле чергелештир улус өөредилгезининиң херээнде ам-даа улуг четпестер барын демдеглээри чугула. Областың дыка хөй школаларында бүгү-ниитининиң чеди чыл өөредилгезининиң хоойлузун боттандырарының талазы-биле четпестер чайлатынмайн турар. Школаларда өөредилге-кижизидилгелиг ажылдар белик деннелге тургустунмаанындан оларда ийи чыл-чыларның саны хөй, өөредилгезин ара каапканының ўжурунан өөреникчилерниң саны кыырлырының таварылгалары бар болуп турар. Школалар тулуунга дыка хөй акша-хөреңгилер чедир ажыглатынмаан. Школа назылыг уругларның үчёдун районнарның хөй кезии багай чоруткан, оон түнелинде өөреникчилер чылдазының талазы-биле улус ажыл-агыйының планы бо өөредилге чылында 1419 кижиге чедир күүсетинимээн. Ол-ла үеним иштинде 520 уруглар өөренип болур школа ажыглалга киириттинмээн. Өөредилге чылының бирги чартынына 1.053 өөреникчилер кызырыган. Ынчыг шыгажыр аргажок четпестер моон соңгаар катаптавас үжүрлүг.

Бүгү-ниитининг ортумак өөредилгезинче шилчилгени херек кырынга боттандырары улуг белеткел ажыларын чоруларын негеп турар. Школа назылыг уругларның тооларгай санын барымдаалап тургаш, школа бажыннарын, интернаттарын четчелээри, башкы кадрларны белеткээри, өөредилге болгаш ажыл-агый херекселдери-биле школаны хандырар айтырыгны соңгаарладыышкын чокка бүрүн шинитирлээри — партия, совет болгаш улус өөредилгезинин органнарының чугула сорулгазы болур. Школа-интернаттарны калбартыр талазы-биле партияның XX съездизининиң шинитирлериниң айытканын боттандырары, бар школаларны, интернаттарны чаа сорулгаларны боттандырарынга таарыштыр дерип тургузары эргежок чугула. Школаларга өөредилге-кижизидилгелиг ажылды үндезинин-биле экижидерин, өөреникчилерниң школадан элекке үнерин болдурбазын чаа сорулгалар негеп турар.

СЭКП-ниң XX съездизининиң шинитирлериниң политехниктиг өөредилгениң айтырыгларын чугулалап айытkan. Школага политехниктиг өөредилгени бүгү хемчеглер-биле хөгжүдери, аңаа материалдыг суурну долузу-биле тургузары, олче бүгү-ниитининиң кичээнгейин угландырары партия, совет, хамыктың мурнунда улус өөредилге органнардан негетинин турар. Өөредилгени амыдырал-биле, практикабиле холбаштырар төлээде, өөреникчилерни бүдүрүлгелер, колхозтар, совхозтар болгаш МТС-тер ажылы-биле таныштырып, школа чанының дуржулга участоктарынга, школаның мастерскаяларынга ажылдаын өөредир хемчеглерни экижидер херек.

Областың школаларының башкылар коллективизи чыл бүрүле бистин Төрээн чуртувустун янзы-бүрү хоорайларының педагогиктиг институттарын доосканнар-биле юлдуун турар. Бүгү-ниитининг ортумак өөредилгезин боттандырып келирге башкыларның саны улам көвүдээр деп чүве билингир. Ынчангаш башкыларның амыдырал байдалын экижидеринче, ылангыя оларга чурталга бажыннарын туларынче улуг кичээнгей салдынган турар үжүрлүг.

Белик техника-биле чепсегленген болгаш мурнакчы эртемге үндезилетинген бистиң улус ажыл-агыйывыс ниити өөредилгенин школаларынга чаа, улам улуг негелдени салып турар. Совет школа ол негелдени күүседир хүлээлгелиг. Бистиң чуртувуста аныяк салгакчыларның кижизидилгези— бүгү-ниитининиң херээ. Партия, совет ажыл-агый болгаш хөй-ниити организациялары школа дугайында үргүлчү сагыш салыр үжүрлүг.

Моол Арат Республиканың элчиниң Д. Адилбиштиң алдары дээш В. М. Молотовка болган эртенги шайлалга

Моол Арат Республиканың ССРЭ-де Онза болгаш Бүрүн эргелиг Элчиниң Д. Адилбиштиң Москвадан чоруптары-биле холбаштыр оон алдары дээш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги Орлакчызы болгаш Даштыкы Херектер Министри В. М. Молотов апрель 2-де эртенги шайлалга тургускан.

Эртенги шайлалгага Элчиң черинiң чөвүлекчизи Л. Тойбо, садыг чөвүлекчизи Д. Гомбожав, 1-ги секретарь Б. Дорволжин, 2-ги секретарь Х. Цэдэндорж, 2-ги секретарь Д. Ойдов, 3-кү секретарь О. Сух-Очир болгаш элчиң черинiң атташеи Б. Готов олар олурушкан.

Совет талаган эртенги шайлалгага ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министриниң орлакчызы Н. Т. Федоренко, Ыраккы Чөөн чүк киидизининиң эргелекчизи И. Ф. Бурдюков болгаш ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министерствозунуң харыысалгалыг өскедээ ажылдакчылары олурушкан.

Шайлалга чүректиң ханызындан найыралдыг байдалга эртken.

(СЭТА).

СЭКП-ниң XX съездизининиң материалдарын өөренип турар

Областың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери СЭКП-ниң XX съездизининиң төөгүлүг шинитирлерин улуг кичээнгей-биле өөренип турар.

Улуг-Хем районнуң Сталин аттыг көдээ ажыл-агый артелинде 25 агитаторлар партияның XX съездизининиң Директиваларын колхозчуларга таныштырып турар. Агитаторлар эштер В. Дажаа, Б. Чанчып, Х. Биичир-оол олар беседаларны аки белеткелдиг арттырып турарлар.

Чурукта: коммунист эш Б. Оолактың беседа кылып турары.

Фото С. Феоктистовтуу.

Найыслалдың бүдүрүлгелеринде

Партияның XX съездизининиң шинитирлери болгаш материалдары Дзержинскиг аттыг трехгорная мануфактура комбинатының партия организациязының кичээнгейиниң төвүнде турар. Партия болгаш комсомол чыдыышкынының системазының бүгү-ле белгүминериңде чогаатынган тематиктиг план ёлугаар партияның XX съездизининиң материалдарын өөренип турар. 1200 ажыг коммунистер болгаш комсомолчулар лекцияларны дыннап болуп Н. С. Хрущевтуң илеткелинiң ССРЭ-ниң бүгү делегей байдалының дугайында бирги кезии-биле беседалажыышкынны чоруткан.

Пос-таавы үлетпүрүнүң болгаш чурттуң улус ажыл-агыйының еске-даа адырларының чедиишкиннериниң дугайында чугула тайылбырларны бээри-биле комбинаттың агитаторларынга съездиниң материалларын өөренириниң семинарын организастаан. Оң болза, амыдырал-биле, экономиканың тодаргай айтырыглары-биле пропагандаңың харылзаазын быжыглаарынга ниит берип турар.

Комбинаттың план киидизининиң начальниги эш Гургенидзе «комбинаттың алдыгы беш чыл планы» деп темага таныдыгга илеткелин кылган. «Трехгорка алдыгы беш чылда» деп тайылбырлыг чүүлдү агитаторларга үлеп берген.

ССРЭ-ниң иштики болгаш бүгү делегей байдалының дугайында болгаш СЭКП-ниң XX съездизининиң Директивазарының дугайында база совет кижилерниң күш-ажылын болгаш амыдырал чурттазгазының байдалдарын экижидер талазы-биле партияның чорулуп турар хемчеглериниң дугайында хөй-хөй лекцияларны болгаш илеткелдерни ар, херээжен ажылчыннарга номчаан.

• • •

СЭКП-ниң XX съездизининиң шинитирлерин болгаш материалдарын «Колибр» заводтуң коммунистери, партия кежигүнү эвестери болгаш комсомолчулары улуг сонуургал-биле өөренип турарлар. Партия болгаш комсомол чыдыышкынының системазында өөредилгенин чорун турарынга контрольду партия комитеди тургускан.

Заводтуң партия библиотеказынга пропагандистерниң чөвүлел дузалыг чыыларын болгаш материалдарын өөренириңче заводтуң коммунистери идепкейлиг кирипкен.

(СЭТА).

Областың колхозчулары улуг хандыкшыл-биле өөренип турар

Баа-Хем районнуң Хрущев аттыг колхозунда партия организациязының чанында политбөлүмде 20 ажыг кижи доктаамал өөренип турар болган ам партияның XX съездизининиң материалдарын өөренип эгелээн. Башгайгы кичээлдерге Төп Комитеттиң отчедунуң дугайында эш Хрущевтуң илеткелин өөренген.

Колхоз баштаар чери болган партия эге организациязы съездиниң материалдарын ыраккы фермаларда малчыннарга болган бүгү колхозчуларга таныштырар сорулга-биле тускай пропагандистерни болгаш агитаторларны томуйлаан. Олар колхозчулар ортузунга агитация ажылын кадбартып, боттарынга онаашкан участоктарында кызымаккай ажылдап турарлар.

Сүт-Хөл районнуң Калинин аттыг колхозунда партия эге организациязының чанында СЭКП-ниң XX съездизининиң материалдарын өөренир бөлүм кичээлдерни неделяда ийи катап доктаамал эртирип турар. Бөлүмүнүң удуртукчузу эш Кылчин кичээлдерни белик деннелге чорулуп турар. Төп Комитеттиң отчедунуң талазы-биле Н. С. Хрущевтуң илеткелин доосканы, түнелинде кичээлди эртирген. Эштер Даржай, Лопсан, Бызыпаа болгаш өскелер-даа эки түнелди көргүскен.

Бөлүмде ам алдыгы беш чылдың Директивазарын болгаш Н. А. Булганиниң илеткелин өөренип эгелээн.

Даштыкы чурттарда өөнүктер-биле чагаалажыышкын

ШАУЛИЙ. «Раудонойи велява» колхозка «Чжунсуюхлобао» деп кыдат солуныг чагаа келген. Оон бир арнынга Литваның көдээ ажыл-агый артелининиң даргазы эш Гердайтинстиң сөөлгү чылдарда артельиң чедип алган чедиишкиннериниң дугайын чугаалап турар чүүлүн парлаан. Ында колхозтуң амыдырылының дугайында көргүзүлгелерни фото-чуруктары-биле кады үнүргген.

Литва колхозтуң дугайын кыдат солуныңын редакциязы бир-ле дугаарында «Совет эвилел» деп журналдан билген. Ол журналга «Раудонайи велява» деп көдээ ажыл-агый артелининиң тараажыларының амыдырылының болгаш күш-ажылының дугайында чүүлдү парлаан. Оон эгелээш-ле өөнүктерниң аразынга чагаалажыышкын эгелээн.

Литва колхозчулар биле Бөрей Улус-Демократтыг Республиканың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилериниң аразында сырый найырал тургустунган. Чоокта чаа ССРЭ-биле культура харылзааның корей ниитилелиниң Хичен үездиниң Гархен суурунда эге организациязының даргазы эш Бим Гедыкдан болгаш Мурнуу Хинбио можунуң Чамхун суурунун № 2 көдээ ажыл-агыйның бүдүрүлге кооперативиниң кежигүннериниңден чагааларны алгылаанар. Боттарының чагааларынга корей өөнүктер дугайын дыннатпышаан, коллективтиг ажыл-агыйны организастаар талазы-биле дуржулганы солчуруп дилеп турарлар.

Харыы чагааларынга литва колхозчулар көдээ ажыл-агый артелининиң кежигүннерининиң күш-ажылчы амыдыралын база колхоз бүдүрүлгезин организастап турарын чугаалавышаан, боттарының дуржулгазын солчуп турарлар. Амгы үеде колхозчулар «Күш-ажыл өөредилге, дыштанылга» деп көргүзүг альбомун чорударын белеткеп турар. Ол альбомга көдээ ажыл-агый артелининиң хүн-бүрүлеги амыдыралын көргүзер. Артельдин эң эки кижилериниң чуруктарын база көргүзер.

(СЭТА).

Май 1-ге уткуштур

Квартал планы күүсетинген

СЭКП-ниң XX съездизининиң төөгүлүг шинитирлерин танышкан хуралынга Кызыдыл даараныла комбинатының ажылчын, албан-хаакчылары, инженер-техниктиг ажылдакчылары бүдүрүлгенiң чыл планын хуусаа бетинде күүседир деп бедиткен хүлээлгелерни алган.

Комбинат февральда ниитизи-биле 51.300 рубль орулгалыг болган, ол айда продукциянның бот-үнезин 0,8 хуу чигеткен. Ажыл-ишчилерниң күүсединишкининиң ажылының түнелинде алган хүлээлгези ажыл-ижи-биле карышпайн, амыдырал боттанып турар. Бирги кварталдың планын 102,3 хуу күүсеткен.

Шевер даараныкчы коммунист эш Глушаковага үлүрткан платье даараар бригада планын 112, каас-коя хеп кылыр цех 132 хуу күүсеткеннер. Эштер Глушакова, Наймушина, Хударошова болгаш Дыртык олар бүдүрүлгенiң квартал онаалгазын 117—159 хуудан ажыр күүсеткен, күш-ажылдың мурнакчылары болганнар.

Алыгы беш чыл планының баштайгы чылы—1956 чылдың бирги кварталында барааныг продукция талазы-биле 113 хуу күүсеткеш, даараныганың ассортиментизин улам көвүдедип, хуула чагыгны мартта 110,5, массалыг чыгыны 102,2, сентеңирде 113,3 хуу күүсеткен.

Агитатор эштер Боева, Суворова, Шевцова болгаш Гуркова олар смена аразында дүштеки чеминеңге үезинде болгаш хоштуг шактарда съездиниң материалдарын коллективтиг кежигүнерiнге доктаамал таныштырып турар.

Партияның XX съездизининиң төөгүлүг шинитирлерин амыдырал кырынга боттандырары болгаш май бирге чедиишкининг үжүражыр дээш даараныкчылар социалистиг чарышты калбарткан күжениишкининг ажылдап турар.

Байырлал мурнунуң социалистиг чарыжы

Бии-Хем районда машина-трактор станциязының коллективи партияның XX съездизинге алдаржыткан социалистиг чарыжының түнелинде тракторлар болгаш көдээ ажыл-агый машиналарының септелгезин хуусаа бетинде дооскан. Амгы үеде трактор бригадалары ажылдаар колхозтарынче үнүп эгелей берген.

Делегейнiң ажылчы чоннарының байырлалы—Май бирге уткуштур МТС-тиң механизаторлары комбайнар септелгезин бүрүн доозарын хүлээген. Ол болза чүгле дүжүт ажаан алышкынынга белеткелди дүргедедир эвес, оон-биле кады комбайнерлерни хову ажылынга бүрүн киириштирерин база хандырар.

Механизаторларның сөөг боттуг ажыл-херектен карышпайн турар. Көдээ ажыл-агый машиналарының талазы-биле инженер эш Ткаченконуң улуртулгазы-биле бо хүннерге чедир 14 комбайнарны септеп дооскан, оон иштинде «С-6» комбайн 11.

• • •

Туранда райүлетпүр комбинадының даараныга цехиниң ажылдакчылары май мурнуңуң социалистиг чарыжынга шилчээш, чоннуң калбак хереглеринге продукция бүдүрүп үнүүрининиң шынарын улам белидип турар. Цехте Петеримова, Романова, Смирнова ышкаш бердинген онаалганы үргүлчү ажыр күүседип турар ураншевер мастерлер өзүп турар.

Кузбасстың шахтёрларының кыйгырыынга Донбасстың дагжыларының харыызы

КИЕВ. Бүш-ажылдың бүдүрүвүлүүнүң ажылдакчылары, «Гипроуглематтың» доктаамал институдунуң ажылдакчылары, «Гипроуглемаштың» конструкторлары, «Күш-ажылдың тилелгези» артемовск заводтуң машина тулуушкунунуң заводунуң, хөмүр даштың донец эртем-шинчилел институдунуң коллективтери база-ла боттарынга тодаргай хүлээлгелерни алган.

Сталинский областың хөмүр даш үлетпүрүнүң шахталарының, тулугларының, заводтарының, байлакшыдыга фабрикаларының, төлевилел болгаш эртем-шинчилел институттарының коллективтери хүлээлгелерни боттарының хуралдарынга чугалашкаш, бижип турагы:

— Ол хүлээлгелерни алдарлыы-биле күүседири дээш күштеривисти харам чогу-биле бээривисти бистиң Төрээн Коммунистиг партивыска болгаш Совет чазакка тангыраглап тур бис. Донбасс болгаш Кузбасстың шахтерларының аразында сөциалистиг чарыштың хуусаазын үзалыр дугайында саналды ишки-биле деткип тур бис. Бо чанчы болган чарыш күш-ажылчы чаа чедиишкиннерни чедип алырывыска дузалаар болгаш алдыгы беш чылдың бирги чылының, 1956 чылдың планын хуусаа бетинде күүседири дээш бүгү улустун демиселинге төлептиг салыышкынны бээр дээрзинге чигзиниг чок.

(СЭТА).

Төрээн колхозунуң байлакшылынга

АРЫГ-БАЖЫ. (Телефон-биле). Улуг-Хем районда Маленков аттыг колхоз бо чылын картофель болгаш ногаа тарылгазының шөлүн эртken чылдыындан ийи ажыг катап өстүрерин планнаан. Ол сорулга амгы үеде боттуг ажыл-хереkte кылдыыш турар. Үрезиннер культуралар аайы-биле бүрүн белеткетинген, харын ол талазы-биле колхозчуларның хуузунда бажың чаны участоктарынга безин дузалап болур арга бар.

Ногаа бригадазы 120 мун ирик-өлек саважыгаштарны кылып, капуста, помидор, огурец рассадалары өстүрериңе 150 рамаларны бүрүн белеткеп, 5 парник онгарларын дерип алган. Чүрттүн удобрениелери өдек, күш өдээ хамаарышкан участоктарында четчир чыгдынган. Ол ышкаш рамаларның санынга хамаарыштыр хыыргыыш база өске-даа материалдардан шывыларны белеткээрин дооскан. Бо ажылдарны улуртуруп колхозтуң агроному эш Тунаев эки организастап турар.

Партияның XX съездизининиң төөгүлүг шинитирлерин танышкаш, ногаа бригадазының кежигүннери улам бедиткен хүлээлгелерни алган ажылдап турар. Эрткен чылын бригаданың киирген орулгазы чүгле 8 мун рубль болган, а бо чылын төрээн колхозунга 75 мундан куду эвес рубльди бээрин бригаданың кежигүннери илереткен. Оларның сөөг боттуг ажыл-хереkten карышпас.

Күш-ажылчы сорук кириишкин

Алдыгы беш чылдың баштайгы чылы—1956 чылда салдынган ажыл-агый сорулгаларын чедиишкиннинг боттандырары дээш Өвүр районда «Торгалыг» колхозтуң колхозчулары бедик көдүрүүшкүнүүт ажылдап турар. Тудут бригадазы бо чылдың планында көрдүнген тудугларга чедер ыяш материалдарын белеткээн, ам ону тудуг шелдеринче сөөртүрүнүң ажылы калбарып турар. Баир-Белектиң транспорт звеноузунда аъттардан ангыда «ЗИС-5» автомашина база бар, чүгле сөөлгү он хонукта безин 730 ажыг чүдуктарны эккеп хүлээткен.

Колхозтуң малы хүр кыштаглап турар. Алтайның нарын-чиңге үк үксаанын үрелеп-биле тарып боозаткан 670 хойлардан 671 хайнак хураганнар алынган. Сула эдерижилгеге киргеи хойларның болган өшкүлерниң чаш төлү база менди, эки доругуп турар. Хойнуң дүкүрүн, инектиң сүтүкүрүн әлбедири дээш малчыннар чүткүүлүг ажылдап турар.

Часкы хову ажылының эгелээр үези келген. Бо талазы-биле белетиел организастыг чоруп турар. Артельдиң ажыл участоктарында бригадаларның аразында калбарган социалистиг чарыш колхозчуларны күш-ажылче улам сорук киирип турар.

КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ ПРОДУКЦИЯЗЫНЫҢ

Чер болгаш мал ажылының продукциязының чаңгыс хемчээлинге күш-амыл база хөрөнгилөр чарыгдалын эвээжедиринге бүгү-ле бар иурлавырларны амыглаарының талазы-биле хемчеглерни чугаалажып көрген Бии-Хем районнуң экономиктиг конференциязының материалдары область солуннарынга парлатынган.

Көдээ ажыл-агыйны дүрген хөгжүдеринге, бирги эвлчегде малдың продуктулуун көвүдедиринге болгаш дүмүттү бедидеринге, а ооң түннелинде колхозтарның, совхозтарның оруглаларын улгаттырарынга болгаш экономиказын өстүреринге экономиктиг конференцияның ужур-дузазын бедии-биле үнелеп, Бии-Хем районнуң экономиктиг конференциязын детквившаан, СЭКП-ниң Таңды райкому болгаш райкүүском районнуң экономиктиг конференциязын чоокта чаа эрттирген.

Таңдының экономиктиг конференциязынга районнуң колхозтарының, МТС-териниң, совхозунуң удуртуучулары, амыдаңчылары, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемнигнери болгаш мурнакчылары, партия, совет ажылдакчылары олурушкан.

«1955 чылда районнуң колхозтарының, совхозунуң база МТС-териниң ажыл-агыйының экономиктиг анализи болгаш моон соңгааргы сорулгалар» деп, райкүүскомнуң даргазы эш Волчатовтуң ол конференцияга кыйган илеткелиниң болгаш чамдык саналдарының допчулалы моон адаанда парлатынды.

1955 чылда районнуң колхозтарының, совхозунуң база МТС-териниң ажыл-агыйының экономиктиг анализи болгаш моон соңгааргы сорулгалар

Райкүүскомнуң даргазы эш ВОЛЧАТОВТУН илеткелинден

Бистиң чүргүвүстүң социалистиг көдээ ажыл-агыйын улам ынай хөгжүдериниң улуг программазын Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизиниң шиитпирлериниде тодаргай айыткан. Көдээ ажыл-агыйның ниити продукциязы алдыгы беш чылда барык 70 хуу өзер ужурлуг, тодаргайларга бешки беш чылдаазынга деңнээрге дыка бедик темпилерлиг улгаткан турар. 1960 чылда чүртка тараанның ниити чыыдазын 11 миллиард пудка чедирери көрдүнген. Эътти бүдүрерин ийи катап, сүттү — барык ийи катап көвүдедирин айыткан. Картофельди болгаш ногаа культураларын бүдүрериниң талазы-биле база улуг сорулгалар салдынган.

Совет Эвилелиниң бүгү ажылчы чоннарының материалдыг болгаш культурлуг деңнелин улам-на бедидер дугайында чаагай сорулгалар СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлериниде айтынган. Беш чылдың дургузунда ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның бүтүү ажылтөлевири барык 30 хуу улгадыр, а колхозчуларның ниити акша болгаш натура оруглагары 40 хуудан эвээш эвес өзер.

«Көдээ ажыл-агыл артелиниң Уставының болгаш колхоз бүдүрүлгезин база артельдиң ажыл-херектерин эргелеп башкарынга колхозчуларның инициативазын улам ынай хөгжүдер дугайында» база «Колхозчуларга ай санында авансы бээринин болгаш колхозтарда күш-ажылдың немелде төлевиринин дугайында» СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң 1956 чылдың март 10-да хүлээп алган доктаалдары колхозтарны организас, ажыл-агый талазы-биле улам ынай быжыглаарынга, колхозчуларның материалдыг база культурлуг деңнелин соксаал чокка бедидерингө төөгүлүг ужур-дузалыг.

Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың улуг сагыш-салыышкынының база хүн-бүрүдеги дузаламчызының ачызында Таңды районнуң көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилерни сөөлгү чылдарда чамдык көргүзүглерни чедип алганнар.

Бистиң районнуң колхозтарында көдээ ажыл-агыйның бүгү кол көргүзүглери 1951 чылдаазы-биле деңнээрге эрткен чылын ыракта бедик болган. Чижээ, 1951 чылда бүгү культураларның дүжүдү ортумаа-биле га бүргүзүнден 8,2 центнер турган болза, а 1955 чылда 13,3 центнер болган. Колхозтарның акша оруглагары 5 миллион рубльге көвүдээн, а үлегиниг фондулары 9 миллион 400 мун рубльге чедир өскен. Ылаңгыя, Жданов аттыг колхозтуң акша оруглагары 296 мун турганындан 1 миллион 70 мун рубль чедир, «Революциянын чалбыыжы» колхозтуң—330 мун рубль турганындан 1 миллион 370 мун рубль чедир, «Кызыл партизан» колхозтуң—463 мун турганындан 1 миллион 544 мун рубль чедир көвүдээн.

Районнуң бүгү 7 колхозтарының иштинден 5 колхозтар 1955 чылда миллионерлер апарган, а арткан ийи колхозтар өвээш оруглагыг болган: Ленин аттыг колхоз 329 мун рубль, Буденный аттыг колхоз—511 мун рубль оруглагыг болган.

Районнуң көдээ ажыл-агый артельдериниң иштинден Жданов аттыг, «Революциянын чалбыыжы», «Кызыл партизан», Сталин аттыг колхозтар боттарының экономиказының талазы-биле шыырак хөгжүделиг болуп турар. Оон чылагааны чүдел дээрге, ол колхозтарның ажыл-агыйын, бирги эвлегге мал болгаш чер ажылын хөгжүдер талазы-биле ажыл-херекти багай эвес чорудуп келгенинде болур. Күш-ажылдың сагыгатуруму бо колхозтарда дээре тургустунган. Ук колхозтарның оруглагарының чыл бүрүде көвүдеп келгенинин түннелинде ында колхозчулар байлак чедимчелиг чүрттеп турар болгаш колхозчу ерегелер хуузунда саал ижер инектерлиг болуп турар. Үстүнде колхозтарда сан-учет багай эвес тургустунган, оларның даргалары-даа, сан-учет ажылдакчылары-даа тускай эртемниг болгаш колхозтарга удуртур ажылдың биче эвес дүржулгазын шингээдип алганнар.

Бистиң районнуң Ленин аттыг болгаш Буденный аттыг колхозтары үстүнде мурнакчы колхозтарның деңнелинден хожуда калып турар. 1955 чылда бо колхозтарның оруглагары эвээш болганы үстүнде демдеглетинген болгай. Ынчаарга Ленин аттыг колхоз эрткен чылын 1 миллион 20 мун рубль оруглагарлыг болуп, районнуң миллионер колхозтарының санынга киржип турар. Ук колхоз миллион оруглагы алган-даа болза, ооң ниити экономиказы ам-даа кошкак көгжүп турар. Ооң кол чылдагааны болза ук колхозтуң баштаар черинин (даргазы турган Андреев) талазынган ажыл-агыйны эң-не харысалга чок ёзу-биле башкарып, удуртуп келгенинде. Ооң түннелинде эртken чылын дыка хөй тараа болгаш картофель үрелин баксыраан, оортан колхоз 225 мун рубль когаралга таварышкан. Ол хире улуг когарал турбуже, Калинин аттыг колхозта күш-ажыл кыып шыдаар бир кижиге-ле ортумаа-биле 606 күш-хүннери онаашкан. Күш-хүннериниң чарыгдалары бо колхозта эң-не бедик болган.

Экономика талазы-биле районда кошкак хөгжүделиг колхозтар болур Ленин аттыг болгаш Буденный аттыг колхозтарга күш-хүнериниң эрткен чылда чарыгдалы база-ла дыка улуг болган. Чижээ, Ленин аттыг колхозта күш-ажыл кылып шыдаар бир колхозчуга-ла ортумаа-биле 353 күш-хүннери, Буденный аттыг колхозта 392 күш-хүннери онаштыр чарыгдаткан. Күш-хүннерни камналга чок ынчаар чарыгдаан чылдагааны чүдел? Күш-хүннерин ынчаар чарыгдаан чорук колхозтарның экономиказынга канды саңдарлыгы? Күш-хүннерни бо колхозтарда камналга чок чарыгдап, оларны саналарда херек кырында кылдынган ажылдарны барымдаалавайн, аназ-ла деңнелге ёзугаар, ёзулуг учет чокка хуваап келген. Чижээ, Буденный аттыг колхозка күш-хүннерни колхозчуларга санап бээрде күш-хүннерниң докгаткан канды-даа төлевир хемчээлдерин барымдаалавайн, кижилериниң кылган ажылдарының учетданзыны чокка аназ-ла хуваап берген болуп турар. Күш-хүннерни үстүнде колхозтарга ынчаар шын эвес, камналга чок чарыгдаан чорук көдээ ажыл-агый продукциязының чаңгыс чижээнге күш-ажыл болгаш хөрөнгилөр чарыгдалын дыка бедиткен. Кажан продукцияның чаңгыс чижээнге күш-ажыл болгаш хөрөнгилөр чарыгдалы ынчаар көвүдээн турда, колхозтар экономика талазы-биле кажан-даа быжыкпас, а харын кошкаар деп чүве биллингир.

Көдээ ажыл-агый продукциязының чаңгыс хемчээлинге күш-ажыл болгаш хөрөнгилөр чарыгдалын эвээжедир дугайында чугула айтырыг көдүрүлү турбуже, бистиң колхозтарывыста административтиг-эргелел аппаратына ам-даа дыка хөй хөрөнгилөр аназ-ла халас чарыгдатынып турар. Чижээ, ындыг-ла улуг эвес колхоз болур Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелинде анга чедир колхоз даргазының оралакчызы, ажыл-агый эргелекчизи, склад эргелекчизи, бухгалтерден аңгыда кассир, санакчы, складтар таннылыы, картофель складының таңнылыы, колхоз конторазының аштакчызы ындыг кижилер бар болуп турар. Бо үстүнде хөй даргалар херек кырында колхозка продукцияны бүдүрүп кылбайн турар, а ол хирезинде-ле оларга эргелеп, хөй хөрөнгилөрни санап берип турар. Чижээ, 1955 чылда Ленин аттыг колхозтуң даргазының оралакчызынга 800 ажыг күш-хүннерни, ажыл-агый эргелекчизинге—600, склад эргелекчизинге — 500, кассирге—460 күш-хүннерни санап берген. Ол ышкаш ындыг байдалдар эске-даа колхозтарда база бар. Административтиг-эргелел аппарадынга үнүрүп турар ол хөй артык чарыгдалдар колхозтуң экономиказын быжыдарынга болгаш ниитиниң ажыл-агыйын өстүреринге улуг когаралды таварыштырып турар. Мынчангаш колхозтарда административтиг-эргелел аппараттарын кызырар дугайында айтырыгны чоокку үеде хандыр өөренип көргеш, шиитпирлээри эргежок чугула. Бирги эвлчегде колхозтар даргаларының оралакчыларының, чамдык ферма эргелекчилериниң болгаш бригадирлериниң, таннылыдарның, ажыл-агый эргелекчилериниң, санакчыларның, учетчиктериниң штаттарын кызырар дугайында шиитпирлеве чогуур.

Калинин аттыг колхозтуң баштаар черин административтиг-эргелел аппарадының артык чарыгдалдарын кызырарынче эргелеп киришкен. Административтиг-эргелел аппарадының артык штаттарын кызырган чорук колхозтуң ажыл-чорудулгазынга бичии-даа моонак болбаанын ол колхозтуң практиказы херек кырында бадыткаш турар.

Колхозтарның экономиказын өстүрүп, быжыглаарынга, оларны бай-шыдалдыг ажыл-агыйлар болдурарынга шиитпирлиг чүүл болза, колхозтарның ажыл-агыйын башкарарынга удуртулганың деңнелин улам-на бедидери, колхоз бүргүзүнүң экономиказын хандыр, тодаргай өөренип көрбүшаан, көдээ ажыл-агый артелин тодаргай удуртуру болур.

— Көдээ ажыл-агыйны улам ынай дүрген көдүрериниң шиитпирлиг чүүлү болза, көдээ ажыл-агыйны удуртурунуң деңнелин бедидери болур—деп, партияның Төп Комитединиң отчет илеткелиниң талазы-биле СЭКП-ниң XX съездизиниң Резолюциязында чугаалап турар. Партияның XX съездизиниң бо чугула айтышкынының амыдыралга боттандырарынче угланган тодаргай хемчеглерни алыры бистерден негетинии турар.

Колхозтарның хөй оруглагыг байлаа болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң эң-не чугула алыры болза, чер ажылы болуп турар. Безээде ажыглаары-биле бистиң районнуң колхозтарынга 103 мун 600 гектар, «Элегес» совхозка 48 мун гектар черни быжыглаан. Колхозтарга быжыглаан бүгү черниң 25,1 хуузу тарылга шөлдери болуп турар. Ынчаарга, черниң гектар бүргүзүн болур-чогууру-биле чедиишкинниг ажыглаары мал болгаш чер ажылдарының продукциязын бүдүрерин көвүдедириниң чугула чүүлү болур. Таңды районнуң тарылга шөлдери эң-не аңы хөрзүнүүт, колхозтарның агаар-бойдус байдалдары колдуунда чаңгыс аай, бистиң МТС-териниң эң-не сайзырагай техникабиле хандыртынган турбуже, бистиң колхозтарывыста шөлдериниң дүжүттүү, чер ажылының продукциязының бот-үнези чаңгыс аай эвес, эвээштиг, көвейлиг болуп турар.

Тараа культураларының 1955 чылда дүжүдүнүң дугайында моон адаанда саннарны ап көрээлинер:

Колхозтар аттары	Ниити дүжүдү (гадан центнер)	Хандырып турар МТС
Жданов аттыг	15,2	Балгазын МТС
«Революциянын «чалбыыжы»	15,3	»
«Кызыл партизан»	17,1	Бай-Хаак
Ленин аттыг	14,4	»
Калинин аттыг	14,5	»
Сталин аттыг	8,0	»
Буденный аттыг	11,3	»

Тараа культураларының дүжүдүнүң колхозтарда ындыг ылгалдыг байдалын чүүн-биле тайылбырлап болуруу? Чамдык колхозтарның удуртукчулары, харын-даа чамдык агрономнар безин ындыг ылгалдыг байдалды доңат, ол-шыктың чедишпезин, чер хөрзүнүүн баксыраны дээн ышкаш ындыг объективтиг дээр чылдагааннар-биле тайылбырлаарын оралдажып турарлар. Чамдык колхозтарда дүжүттүү чавызының кол чылдагааны херек кырында ол эвес, а хамык ужур бистиң боттарывыста: эрте доңат дүжер шөлдерге эрте быжыттыг сорттарның үрезиннерин чажып тарывайн турарывыста, кандаачал шөлдерни суггат-биле хандырбаанывыста, хөрзүнү әргижирээн, аңгыс черлерни удобреннелер-биле чеминтелдир четче семиртпезинивисте болур. Тараа культураларының агротехниказының эске-даа чүруминарын Сталин аттыг болгаш Буденный аттыг колхозтарда чүгле барымдаалап сагывайн турар эвес, а шүүт үреп турар фактылар бар. Үстүнде колхозтарда тараа культураларының үнүш-дүжүттүүнүн чавыс болганын чүгле бо чылдагааннар-биле тайылбырлаар херек.

Колхозтарның тарылга шөлдерин чазын культивастаарының планын Бай-Хаак МТС чүгле 22,8 хуу, а аар илиртээринин планын 52 хуу күүсеткен. Часкы тарылганы эртиреринин болгаш дүжүттү ажаап алырының хуусааларын бистин районнуң колхозтары 1955 чылда дыка саадаткан. Тараа культураларының тарылгазының хуусаазы 20 хонук, а дүжүттү ажаап алырының хуусаазы 60 хонук чедир саадаан. Ооң түннелинде чамдык участоктарга тараа культураларының үнүжүнүн орайтаанын, дүжүттүүнүн чавызаанын, чидириглериниң көвүдээнин миннир херек.

Тараа болгаш өске-даа культураларның дүжүттүүн колхоз бүргүзүнге, совхозка бедидер төлээде, агротехниканың бүгү чурумнарын шынгыы сагыыры, сүттарылга системазын катап тургузары болгаш калбартыры, тарылганың эвлчештирилгезин чорудары, чер ажылының мурнакчы аргаларын болгаш әртемнин чедиишкиннерин шингээдип, дидим-биле ажыглаары әргежок чугула.

Буденный аттыг колхозтуң шөлдериниде чер хөрзүнүүнүң тургузуунуң үрелгениниң ужурунда, тараа культураларының дүжүттүү 5 чылдарның дургузунда өспейн келген. Ынчаарга, ол колхозтуң болгаш өске-даа көдээ ажыл-агый артельдериниң тарылга шөлдериниң чоогунда органиктиг удобреннелер: өдек болгаш хүл дыка хөй турбуже, оларны барык ажыглавайн турарын айтыры чугула.

Көдээ ажыл-агый продукциязының чаңгыс чижээнге күш-ажыл болгаш хөрөнгилөр чарыгдаларын эвээжедир төлээде, колхозтарда көдээ ажыл-агый продукцияның бот-үнезин билип алыры, ону тодаргай санаары, бүдүрүп турар продукция бүргүзүнүң бот-үнезин чиигедирин әргежок чугула. Колхозтарда продукцияның бот-үнези дээрге, бүдүрүлгеге болгаш күш-хүннеринге үндүр чарыгдаан хөрөнгилөрге колхозтуң шүүделин дугаан бүдүрүлге чарыгдаларының кезээн күш-хүннерибиле болгаш акша-биле көргүскени болур. Ынчаарга, продукцияны бүдүрерине кайы хире чарыгдаларны колхоз үндүргенин бот-үне көргүзүп турар. Чижээ, 1 центнер тарааны бүдүрерине бистиң колхозтарывыс чеже-чеже күш-хүннерни болгаш хөрөнгилөрни чарыгдаанын ап көрээлинер:

«Кызыл партизан»	1,4 күш-хүнү,	10 рубль 90 копеек.
«Революциянын чалбыыжы»	1,7 »	9 рубль 30 копеек.
Жданов аттыг	1,8 »	8 рубль 80 копеек.
Калинин аттыг	1,6 »	9 рубль 50 копеек.
Ленин аттыг	2,7 »	11 рубль 70 копеек.
Сталин аттыг	2,9 »	11 рубль.
Буденный аттыг	3,5 »	16 рубль 70 копеек.

Үстүнде саннардан алгаш көөрге, продукцияның чаңгыс чижээнге күш-ажыл болгаш хөрөнгилөр чарыгдалы бистиң колхозтарывыста чаңгыс аай эвес, а чамдык колхозтарда эвин эртир хөй болуп турар. Ынчаарга, 1 центнер тарааны бүдүрерине күш-ажыл болгаш хөрөнгилөр чарыгдалары көвүдээн тудум-на колхозтуң оруглагы эвээжээр, а күш-ажыл болгаш хөрөнгилөр чарыгдалары эвээжээн, продукцияның бот-үнези чиигээн тудумна колхозтуң оруглагы көвүдээр, экономиказы быжыгар чүве төлээде, продукцияның бот-үнезин чиигедирин дээш демиселли колхозтарга доктаамал күштелдирер ужурлуг бис.

Бир центнер тарааны бүдүрерине күш-хүннерниң чарыгдалы Совет Эвилелиниң мурнакчы ажыл-агыйларында дыка эвээш болуп турар. Чижээ, Краснодар крайда Лобинский районнуң Ленин аттыг колхозу эрткен чылын 1 центнер тарааны бүдүрерине чартык күш-хүннериниден бир турбуже, 1955 чылда бистиң районга га бүргүзүнден чүгле 65 центнер негаалларны болгаш 52 центнер картофельди алган. Оон түннелинде картофельден болгаш ногаалардан 117 мун рубль когаралдыг болган бис. Бир центнер ногаалларны бүдүрерине 10 күш-хүннер, 22 рубль, а картофельди бүдүрерине 1,6 күш-хүн, 3 рубль 20 копеек чарыгдатынган. Ынчаарга, 1 центнер картофельдиң болгаш ногааларның бот-үнезинден 1 центнер тараанын бот-үнезининден ыракта бедик болган. Ылаңгыя, картофель база ногаа ажылынга күш-ажыл болгаш материалдыг чарыгдалдар «Кызыл партизан». Ленин аттыг колхозтарда дыка улуг. Чижээ, «Кызыл партизан» колхозта 1 килограмм ногаанын бот-үнези 3 рубль оон түннелинде ол колхоз ногаа ажылындан 50 мун рубль когаралдыг болган.

Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозунуң чурт девискээри, агаар бойдузу бистиң районнуң чурт девискээринден болгаш агаар бойдузундан барык ылгалбайн турар, ынчаарга ол колхоз 1955 чылда 1 га черден-не ногаалларны 216 центнер ортумак дүжүдү чедип алган. Ындыг турбуже, бистиң колхозтарывыс, эрткен чылын эң-не эвээш дүжүттүг ногаалларны ажаап алган: Жданов аттыг колхоз га бүргүзүнден 42 центнер ногааларны, «Революциянын чалбыыжы»—80, «Кызыл партизан»—60, Ленин аттыг чүгле — 35, Калинин аттыг—139, Сталин аттыг — 52, Буденный аттыг — 72 центнер.

Картофельдиң болгаш ногаа культураларының дүжүдүнүн бисте эң-не чавыс болуп турарының, оларны бүдүрерине чарыгдалдарның улуг болганының чылдагааны чүдел дизе, бо культураларның агротехниказының чурумнарын бистиң колхозтарывыста эң-не четпес боттандырып турарында болур. Ногааларны өстүрерине ирик-өдек савазыгаштарны бисте болдуунда ажыглавайн турар, а ол ышкаш картофельди олуртурунуң мурнакчы аргалары база ыракта четпес ажыглатынын келген. Картофельди болгаш ногааларны өстүрериниң мурнакчы аргаларын калбабиле ажыглап тургаш, картофельдиң га бүргүзүнден 150—200 центнер дүжүттү, ногааларның га бүргүзүнден эвээш-ле дизе 200 центнерни ажаап алыры—бистиң колхозтарывыстың чүгүлә сорулгазы болуп турар. Ынчаарда бистиң колхозтарывыстың картофель болгаш ногаа бүдүрериниң чарыгдалдары ам эвээжээр, бо культуралардан оруглагар көвүдээр.

Көдээ ажыл-агыйны шиитпирлиг көдүрер дугайында партия болгаш чазактың салган сорулгаларын амыдыралга боттандырары дээш социалистиг чарышты калбартыышаан, районнуң ажылчы чоннары көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээринин күүне планнарын 1955 чылда хуусаа бетинде күүсеткен. Ынчаарга, 1954 чылдаазынган 160 мун пуд хөй тараанны болгаш сүттү 25 хуу, эътти 20 хуу, дүктү 10 хуу хөй кылдыр күүнеге дүжээган.

Районнуң экономиказының көл алыры —мал ажылының хөгжүлдези оожум чоруп турарын бистиң колхозтарывыста болгаш совхозувуста мал ажылының анализи көргүзүп турар. Малдың баш санын өстүреринин планы эрткен чылын ниитизи-биле күүсетинген-даа болза, саар инектерни өстүреринин планы чедир күүсетинмээн. Төрүүр малдарның кызыраашкыны болгаш төрүттүнген чаа малдарның өлүп хораар чоруу бистин колхозтарывыста хөй болуп турар. Чижээ, эрткен чылын колхозтарның алган чаа бызааларының 18,2 хуузу өлүп хораан, ол чорук ылангыя Жданов аттыг, «Революциянын чалбыыжы» болгаш Буденный аттыг колхозтарга хөй болган.

Мал ажылы болза, колхозтарның экономиказының көл алыры болуп турар төлээде, оларның алыр бүгү оруглагарын үш хуваарга ийи беезэн мал ажылы бээр ужурлуг. Ындыг турбуже, колхозтарда мал ажылының продуктулуу ам-даа чавыс, мал ажылының продукциязының чаңгыс хемчээлинге күш-ажыл болгаш хөрөнгилөр чарыгдалары дыка бедик эвээш, а оон-даа хөй сүттү ап болур дээрзин боттарынар бодап көрүнер, ынчаарга 2500 литр чедир сүттү берип турар инектер бистин колхозтарывыста бар болгай.

Көдээ ажыл-агыйның ажыглал черлериниң 100 гектарынга оналштыр малдың саны болгаш мал ажылының продукциязының хемчээли эвээш болуп турары—колхозтарның оруглагарының куду болуп турар чылдагааннарның бирээзи ол. Оон чижээн моон адаанда саннардан көрүп болур:

Малдың чүзүннери болгаш продукциязы	Жданов аттыг	«Революциянын чалбыыжы»	«Кызыл партизан»	Калинин аттыг	Ленин аттыг	Сталин аттыг	Буденный аттыг
Мыйыстыг бода мал (баш-биле) 100 гектарга оналштыр	6	4,1	3,5	3,7	1,2	4	2,5
Оон иштинде инектер	2	1,2	1,2	1,3	0,5	1	0,8
Хой	18	19,6	25	16,9	4,9	20	18
Хаван	8	7,3	7	8,6	6,7	6	6
Куш	38	60	31	8	5	37	10
Сүт (литр-биле)	1810	1286	742	931	202	546	231
Эът (центнер-биле)	2	3,7	3	2,2	0,88	2,1	0,8
Дүк (кг-биле)	4,1	3,5	3,9	18,4	9,2	31	0,2

Дүк болгаш эът бүдүрериниң бот-үнези бистиң колхозтарывыста эрткен чылын дыка улуг болган. 1955 чылда 1 центнер дүктү бүдүрерине районнуң колхозтары моон адаанда күш-хүннерни болгаш хөрөнгилөрни чарыгдаан: Жданов аттыг колхоз 151 күш-хүнү, 405 рубльди, «Кызыл партизан» — 160 күш-хүннерни, 658 рубльди, Сталин аттыг—227 күш-хүннерни, 427 рубльди, Буденный аттыг —243 күш-хүннерни, 513 рубльди, «Революциянын чалбыыжы»—265 күш-хүнерни, 835 рубльди, Ленин аттыг—270 күш-хүннерни, 1169 рубльди, Калинин аттыг—375 күш-хүннерни, 804 рубльди.

Дүктүң бот-үнезининиң ол хире улуг болуп турарының чылдагааны чүдел дизе хойдан алыр продукцияның ам-даа чавызында (район бир хойдан ортумаа-биле 1,8 кг дүктү алган), дүктү колхозтарның хөй кезиниде ам-даа хол хачызы-биле кыргыш, кыргылданы чылда чүгле чаңгыс удаа чорудуп турарында болур. Бо четпестерни шиитпирлии-биле чайладыры чугула.

Мал ажылының бедик оруглагыг алырларының бирээзи хаван ажылы болгаш ылангыя хаваннарның уксаларының аразынга хайнакташтырары улуг оруглагы берип турар.

Бистиң колхозтарывыста куш-ажылы база-ла оожум хөгжүп, харын-даа колхозтар оортан карылгалыг болуп турар. Куш ажылындан бедик оруглагы алырда ферма бүргүзүнге 1500—2000 дагаалдыг болуру чугула.

Мал ажылын кыска хуусаада чедиишкиннинг хөгжүдерине, ооң бедик продуктулуун чедип алырынга кукуруза тарылгын калбартыры шиитпирлиг рольду ойнаар дээрзин амыдырал бадыткаан. Ынчаарга эрткен чылын бистиң колхозтарывыс бо бедик оруглагыг культураны эң-не эвээштии тараан, а ону тарып өстүрерин ажаап алырын ындыг-ла эки чорутпаан, ынчалзаакоз, кукуруза колхозтарның ылангыя совхозтуң мал ажылынга дыка ажыктыг болган. Мынчангаш, бо чылдан эгелээш кукуруза тарылгазын калбартыры, оортан бедик дүжүттү биллиниг ёзу-биле ажаап алыры эргежок чугула. Бо чылын районга 500 гектар кукурузаны тарыын киирер ёзулуг бис.

Колхозтар, МТС-тер болгаш совхоз бүдүрүлгезиниң участоктарынга күш-ажылды организастаарын экижидери, күш-ажылдың сагыга-чүрүмүн улам-на быжыглаары болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери — көдээ ажыл-агый продукциязының бот-үнезин чиигедиринге, продукцияның чаңгыс чижээнге күш-ажыл болгаш хөрөнгилөр чарыгдалын эвээжедиринге шиитпирлиг ужур-дузалыг болур. Районнуң көдээ ажыл-агыйында ам-даа четче ажыглатынмайн турар курлавырлар эгээртинмес хөй. Оларны районнуң экономиказын хөгжүдеринге чедиишкиннинг ажыглаары бистиң сонгаарладып болбас сорулгавыс ол.

Продукцияны бүдүрерин көвүдедиринге бүгү курлавырларны болгаш аргаларны ажыглаар

«Элегес» совхозтуң директору эш БЕРСЕНЕВТУН саналындан

Продукцияны бүдүрерине чарыгдаларны эвээжедир дугайында чугула сорулганы СЭКП-ниң XX съездизи бистиң чүргүвүстүң ажыл-ишчилериниң мурнунга салган. Ол сорулганы боттандырар талазы-биле хемчеглерни чугаалажып көөрдээш чыылдырган бистиң экономиктиг конференциявыс районнуң экономиказын хөгжүдеринге улуг ужур-дузалыг болуп

БОТ-ҮНЕЗИН ЧИИГЕДИРИ ДЭЭШ

турарын демегләәри чугула. Түге дәәрге, көдәә ажыл-агыйын, бирги әәлчегде мал болгаш чер ажылының хөй түүл нарын айтырыгларын хандыр, тодаргай өөренип көрбейн тура, көдәә ажыл-агыйны чедишкинниг удуртуру кажан-даа болдунмас.

Бистиң районнуң көдәә ажыл-агыйының анализин көргүскен илеткелден алгаш көөрге, районнуң мал ажылы әәлэн хожуламашкынныг болуп турар-дыр. Мынчангаш мал ажылын хөгжүдеринче, бирги әәлчегде оон продуктулуун шинтпирлиг бедидеринче, ол сорулгаларны күүседиринге бар иштики курлавырларны болгаш арга-ларны калбаа-биле ажыглаарынче кичәәнгейни салыры әргежок чугула.

Бистиң совхозтуң мал ажылдакчылары күүненип берип турар улуг дузаламчызының ачызында мал ажылының талазы-биле эрткен чылын чамдык эки түннелдерни чедип алган, ылангыя бода мал болгаш хаван ажылының көргүзүглери бедээн. Чижээ, 1954 чылда совхоз бир саар инектен ортумаа-биле 1010 литр сүттү алган болза, 1955 чылда 2188 литрни алган.

Мурнундагы чылдарга деннээрге бистиң хаван, хөй ажыл-агыйларывыс эрткен чылын орулгалыг болган. Мал ажылының ол көргүзүглерин чедип алырынга кандыг түүлдер биске дузалаанып? Бир түүлүнде малга чемнер белеткээрин күштелдиргенивисте. Ол дәәрге, мал ажылының продуктулуун бедидериниң шинтпирлиг түүлү болур. Ылангыя, кукуруза ышкаш бедик дүжүттүг, хөй орулгалыг культураны тарырын эрткен чылын калбартып, ол культурадан силосту белеткээн чорук инектериң сүттүүн, хавannарның продуктулуун бедидеринге шинтпирлиг рольду ойнаан. Мурнуку чылларда бистиң совхоз мал чемнеринге бөдүүн сигенни колдуунда ажыглап, а силосту әвээш ажыглап турган. Ынчаарга, мал чемнеринге хереглетинер үнүштерни бөлүүн сиген белеткээрииниң аргазы-биле ажаап алырга оон малга хоолулуг чорук чавыс, а оларны силос кылдыр белеткээрге чимистиг хоолузу бедик болуп турарын өскүрээн бис. Чижээ, сигенни кескеш бөлүүнү-биле кургадып белеткээрге оон малга хоолулуу 40-деп 70 хуу чедир күдүлап баксыраар, а мал чемнеринге хереглээр үнүштерни силос кылдыр ажаап белеткээрге оларның хоолулуу 10-дан түгле 20 хуу чедир күдүлаар. Мынчангаш, моон сонгаар мал чемнерин ажаап алырда колдуунда силос белеткээринче шилчиирив, тодаргайлааргa мал чемнеринге белеткээринiң методтарын өскертири әргежок чугуна деп түннелди кылган бис. Малга четчир санныг, бирги әәлчегде эки шынарлыг чемнерни белеткээри хамыктың мурнунда кол түүл болуп турар. Продуктулуг малдың шынар составын экижидер, оон продуктулуун бедидер төлээде, мал чемнеринiң шынар составын чаартып экижидери, тодаргайлааргa мал чемнеринiң составын хөй түүл холумактыг кылдыр, шынарын экижидип көвүдедир белеткээри чугула. Бистиң кожавыс Буденный аттыг колхозтуң бода малының продуктулуунуң чавыс болуп турарының кол чылдагаанын маңаа чижек кылдыр чугаалап болур. Мал чемнерин ол колхоз четчир санныг кылдыр белеткевээн, а белеткетинген чемнеринiң шынары чавыс, оон ужурунда ында мал чемнери саар инектериң түгле хырнын хогландырып турар боордан башка, оларның сүдүн көвүдедиринге дузалавайн турар.

Ийи түүлүнде бодувустуң ажыл-агыйывыста бар техниканың ажыглалын экижидип, мал ажылында хөй күш кирер кол участоктарны механизастаарын күштелдирген бис. Ол чорук продукцияның бот-үнезин чиигедиринге шинтпирлиг рольду ойнаанын болгаш моон сонгаар-даа чайгылыш чок ойнаарын демегләәри чугула. Үш түүлүнде мал ажылында учет, отчетуун сандаргай турган чоруун чайладып, оларны чурумчуткан болгаш мал ажылының продукциязын бүдүрериниг кол чарыгдалдарны әвээжедип, немелде чарыгдалдарны кызырган бис.

Колхозтарның болгаш совхозтарның экономиказын өстүрериниг үнүш ажылагыйын хөгжүдери база шинтпирлиг ужур дузалыг. Ынчаарга, бистиң районнуң колхозтарының болгаш совхозунуң әрткен чылда алган дүжүдүнден ыракта хөй дүжүттүг моон сонгаар, ылангыя бо чылын— ССРЭ-нин улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң алдыгы беш чыл планының баштайгы чылында ап болурунуң бүгү аргалары бисте бар. Бо чугула сорулганы чедип алырынга бистиң иштики курлавырывыс четчир.

Чер ажылын сайзырадырынга, оон дүжүттүүн бедидеринге, оортан хөй орулгаларны алырынга бүгү-ле әргежок чугула түүлдерни — амгы үениң болбаазыранган техниказын, хөй санныг хөрөңгилерни күрүне биске берип келген болгаш берип турар. Тараа болгаш эске-даа культураларның дүжүдүн дыка бедидеринге бистиң ховуларывыстың, шыналарывыстың бойдус байдалы бүрүнү-биле тааржап турар. Дүжүттү бедидеринге моон адаанда хемчегдерни колхозтарга болгаш совхозка боттандырза чогуур: хамыктың мурнунда чүгле эки шынарлыг үрезиннерни тарылгага ажыглаары, часкы тарылгага агротехниктиг чурумнарны шыңгыы сагыры, тарылга шөлдерни әәлчештирериниң системазын боттандырары болгаш шөлдерни суггат-биле хандырарын калбартыры. Дүжүт алышкынының хуусаазын шинтпирлиг кызырары болгаш дүжүттүн чидиринiң узуткаары әргежок чугула.

Чер ажылының продукциязын бүдүрериниг хамаарышкан чарыгдалдарның колхозтарда болгаш совхозта дыка улуг болуп турарын илеткелчи демегләәри. Ылангыя, колхозтарда болгаш МТС-герде бригадирлериң, оларның дузалакчыларының учетчиктериң саны амгы үеде эмин әртир хөй, а ол хөй артык штаттарның бүдүрүлгеге ажыы әвээш, харын-даа оларның шүүдепиниг хөй артык чарыгдалдар үнүп турар. Колхозтарга МТС-тен келген 1 комбайнер кижи тараапы кестирип турар, ону долгандыр 5, чамдыкта оон-даа хөй колхозчулар чыглып алгаш, чангыс комбайнны әдерип хүнәәр фактылар конгуг хөй турган. Бүш-ажылды ынчаар организастаанының ажыы әвээш болуру кымга-даа билдингир. Ындыг артык чарыгдалдарны кызырар, күш-ажылды эң-не үре-түннелдиг организастаарының дугайында айтырыгны шинтпирлээр үе келген.

Көдәә ажыл-агыйны удуртуруун үндезини-биле экижидер, колхозтарның болгаш совхозтуң экономиказын хандыр, тодаргай өөренир төлээде, колхозтарда бухгалтерлериң ажыл-чорудулгазын чоокку үеде шинтпирлиг экижидери, әде тургузары әргежок чугула. Ылангыя, колхозтарның бухгалтерлери амгы үеге чедир боттарының колхозтарының экономиказын ёзулуг билбестер, колхоз бүдүрүлгезиниң экономиктиг айтырыгларын олар бичиидаа сонуургавайн турарлар. Чижээ, Буденный аттыг колхозтуң бухгалтери болунун колхозунуң экономиказының канчаар хөгжүп турарының айтырыгларын сонуургап көрбейн, а болунга чагырткан сан-учет ажылдакчыларының киирип келген сан чурагайларын санаарынга өйлежип турар. Ол хиреде-ле үк колхозта бухгалтер учеду санныргай байдалга турарын демегләәр херек.

Көдәә ажыл-агый продукциязының чангыс чижээнге күш-ажыл болгаш хөрөңгилер чарыгдалын әвээжедир, продукцияның бот-үнезин чиигедир дугайында СЭКПнин XX съездизиниң айтышгының күүседиринге бүгү-ле курлавырларны, аргаларны ажыглаар ужурлуг бис.

Колхоз бүдүрүлгезинде артык чарыгдалдарны шинтпирлиг кызырар

Калинин аттыг колхозтуң даргазы эш МИХЕЕВТИН саналындан

Көдәә ажыл-агый продукциязының чангыс хемчәәлинге күш-ажыл болгаш хөрөңгилер чарыгдалдарын әвээжедири — амгы үеде колхозтарның мурнунда турар эң чүгүлэ сорулгаларының бирээзи. Бо сорулганы чайгылыш чок, чедишкинниг шинтпирлээри колхозтарның орулгазын улгаттырарынга, оларның экономиктиг күүү-шыдалын быжыглаарынга шинтпирлиг рольду ойнаар.

Артык чарыгдалдарны кызырары продукцияның бот-үнезин чиигедиринге улуг иликтин берип турарын барымдалаап, Калинин аттыг колхозтуң баштаар чери административтиг-эргелел аппаратының артык чарыгдалдарын сөөлгү үеде элээн кызырган. Колхозтуң административтиг-эргелел аппаратынга мурнунда 60 кижи ажылдап турган, оларның иштинден 20-ни кызырган бис, оон түннелинде колхоз 113 мүн рубль түнүг орулганы камнап алган. Бирги әәлчегде колхоз даргазының орлакчызының, сан-учет ажылдакчыларының артык штаттары кызырылган.

Ол артык штаттарны кызырган сөөлүнде ажыл-агыйның участоктары түгле әәнзиревээн әвес, харын ажыл-агыйны чорударынга кижилериниң харысаалгазы улам бедээн. Чижээ, мал ажылының талазы-биле колхоз даргазының орлакчызы кижи мурнунда мал фермаларының эргелекчилериниң хүлээлгелерин чамдык таварылгаларда холгаарлап, оларның харысаалгалыг болур чоруун күдүладып турган. Амгы үеде мал ажылында харысаалгалыг ажылдакчыларның кылыр ажылдары болгаш күүседир хүлээлгелери улам-на тодаргай апарган.

Административтиг-эргелел аппарадын болгаш эске-даа артык чарыгдалдарны колхоз баштаар чери моон сонгаар-даа улам кызырарын өөренип көрүп турар. Ылангыя, кампаниялар үезинде поварларның дузалакчыларын болгаш колхозта инитилештирген чемненилге черлериниң артык ажылдакчыларын кызырары чугула. Ол сорулга-биле хлеб быжырар черни болгаш кухняны чангыс черге тургузарын колхоз баштаар чери амгы үеде белеткеп турар, ынчангаш хөй санныг чемненилге черлерин кызыргаш, колдуунда чангыс черге белеткээн чемнерни машина-биле ховунун ажыл-ишчилеринге чедирип берип болур.

Мен бодап көөрүмге малчыннарга күш-хүнүнүң төлевириниң хемчәәли малчын кижиниң херек кырында чарыгдаан күш-ажылының хемчәәлиниден ыракта ажыг турар. Чижээ, малчын кижи айнын иштинде ажылды кылган-даа бол, кылбаандаа бол дөмейле доктаамал хөй күш-хүнерни, ол ышкаш мал фермазының эргелекчизи кижи малдың оолдаашкынының үезинде база-ла хөй түнүг күш-хүнниерни ап турар. Малчыннарга күш-хүнүн төлээриниң ындыг системазын эде көөр дугайында айтырыгны хандыр өөренип көөрү чугула.

Бруцеллезтуг аарыг инектериниң фермалары колхоз бүрүзүнде бар, ол инектерни ажаарынга үнөр чарыгдалдар аажок улуг, а бруцеллезтуг инектерниң фермаларынан колхозтарга кирер орулгалары чок болуп турар. Мынчангаш, әвээш чарыгдалдарны үнүрер соруга-биле районда бруцеллезтуг аарыг инектерни чангыс черге мөөнеп тургузар бе, азы канчаарыл дээр дугайында айтырыгны чоокку үеде өөренип көргеш, шинтпирлээри колхозтарның баштаар черлериниден, районнуң удуртур организацияларындан негетинип турар.

Мал ажылынче кичәәнгейни угландырар

Жданов аттыг колхозтуң даргазы эш ЗЯБРЕВТИН саналындан

«Көдәә ажыл-агый артелиниң Уставының болгаш колхоз бүдүрүлгезин база артельдиң ажыл-херектерин әргелеп башкарырынга колхозчуларның инициативазын улам ынай хөгжүдер дугайында» база «Колхозчуларга ай санында авансы бөөриниң болгаш колхозчуларга күш-ажылдың немелде төлевириниң дугайында» СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң 1956 чылдың март 10-да үнүргеи доктаалын бистиң Жданов аттыг колхозтуң бүгү кежигүннери улуг сеткил ханыышкын-биле болгаш өөрүшкүлел-биле уткуп хүлээп алганнар.

Колхозтарны быжыглаарынче болгаш колхозчуларның материалдыг чаагай байдалын улам-на экижидеринче угланган партия болгаш чазактың бо доктаалын ёзугаар бистиң колхозтуң баштаар чери ай санында авансыны бир күш-хүнге 2 рубль болгаш чартык килограмм тараа хемчәәли-биле колхозчуларга берип эгелээн.

Ай санында авансыны колхозчуларга берип эгелээн сөөлүнде бистиң колхозта байдал дораан-на эки талазынче өскерилген. Колхозчуларның ортузунда күш-ажылдың сагыга-чуруму мурнунда эң-не кошкак турган, ам күш-ажылдың сагыга-чуруму экижип турар. Мурнакчы колхозчулар боттарының күш-хүннериниге хөй акшаны болгаш продуктуну ап турарын көргеш, чамдык олутпай, колхоз бүдүрүлгезинден быланнаар турган колхозчулар ам колхоз бүдүрүлгезинге шынарла идепкейлиг киржип турар апарганнар, иштизи-биле колхозчуларның күш-ажылының бүдүрүкчүлүү дыка бедээн, бистиң колхозчуларывыстың сагыш-сеткили улам-на омак-сергек болу берген.

Колхозчуларга ай санында авансыны бээр чорук эң-не чугула ажыл-херек болуп турар, авансыны колхозчуларга ай санында тыпсырынче апрельден эгелеп шилчип кирер деп Бии-Хемниң бүгү колхозтары шинтпирлээннер. Бо чугула хемчегдерни бистиң колхозтарывыска база ажыл-агыйжы ёзу-биле чоокку үеде боттандырары эргежок чугула. Колхозчуларга авансыны ай санында бээрин ажыл-агыйжы ёзу-биле боттандырар чорук күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге, колхозтарның экономиказын өстүрериниг болгаш колхозчуларның материалдыг хереглелдерин хандырарынга индигни бээр дээрзинге чигзинниишкин турбас.

Көдәә ажыл-агый Уставының дугайында партия болгаш чазактың чугула чаа доктаалы колхозтарның болгаш колхозчуларның амыдыралынга практиктиг улуг ужур-дузалыг болуп турарын боттарывыс көрүп тур бис. Чижээ, колхозчуларның бажыннарының чанында хууда черлериниң дугайында Уставтың мурнундаагы негелделерин ёзугаар бистиң артельдиң кежигүнү эш Шумовтуң ажыглалынга 0,35 га черни быжыглап берген турган, Шумовтарның өг-бүлезиниң кежигүннери шупту 13 кижи. Ынчаарга бистиң колхозтуң өске бир кежигүнүнүң ажыглалынга база 0,35 га черни быжыглаан турган, а ол кижиниң өг-бүлезиниң кежигүннери 2-ле кижи — боду, кадайы, өг-бүленин херээжен ээзи ам-даа колхоз кежигүнү эвес. Мындыг янзылыг шын эвес практиканы эде көөр дугайында партия болгаш чазактың айтышкынын колхозчулар улуг сеткил ханыышкын-биле байырлап турар.

Көдәә ажыл-агыйның, ылангыя мал ажылының продукциязының чангыс хемчәәлинге күш-ажыл болгаш хөрөңгилер чарыгдалының бистиң колхозта бедик болуп турарын бо экономиктиг конференцияга миниң демегләәр бодаан мен. Ол чарыгдалдарны әвээжедир талазы-биле бар курлавырларны тып, бүрүн ажыглаары эргежок чугула. Бистиң колхозтуң мал чем-дүргү ажылдаарлар.

Колхозтарның акша-хөрөңгилерин камналгалыг чарыгдаар

Банкының район салбырының чээли инспектору эш ЗВЕРЕВАНЫҢ саналындан

Социализминиң үезинде улус ажыл-агыйын, оон иштинде социалистиг көдәә ажылагыйны хөгжүдер херекке акшаның ролю кончуг улуг. Ынчангаш колхозтарның акша-хөрөңгилерин чөп ажыглаары, сан-чөнүн чуруму ышшыы сагыры колхозтарның экономиказын быжыглаарынга, оларның орулгаларын өстүрериниг, колхозчуларның материалдыг болгаш куль турлуг деңнелин соксаал чок бедидеринге улуг ужур-дузалыг. Акша-хөрөңгилерни камналгалыг чарыгдаары дээрге, хөйнитпиниң социалистиг өнүү-хөрөңгизиниң чангыс копеекти-даа халас чарывас дээш демисел болур. Камналгалыг эвес, кайы-хамаан чок чарыгдалдардан көдәә ажылагый артельдериниң акша-хөрөңгилерин камгалаар соруга-биле колхозтарның акша чарыгдалдарын банкының талазындан оларның эгар-саннарын дамчыштыр контрольлаар чуруму тургускан.

Ындыг турбуже, чамдык колхозтарның удуртукчулары колхозтарның кассаларынга кирген хөй түнүг акшаларны банкыда агарсанга кирбейн, банкыдан дашкаар чарыгдаар, оон турлуг чамдыкта сан-хөө чуруму кажы хажыдыышкыннарны болдура бээр таварылгалар бар. Чижээ, Буденный аттыг колхозтуң удуртукчулары (даргазы эш Хорлуг-оол) 100 мүн ажыг рубльди банкыдан дашкаар чарыгдаан, а банкыга эгидер 30 мүн рубль чээлиин 2 чылдың дургузунда төлевейн турар. Колхозтарда кижи күжү четчир турбуже, колхозчуларны бүдүрүлгеже бүрүн эвилелдевейн чыткаш-ла колхозтан дашкаар кижилерни хөлезилээр, баштаар черниң болгаш бүгү кежигүннериниң хуралының шинтпири чокка оларга хөй акшаларны төлээр, азы аванс бээр шын эвес практиканы чамдык колхозтарда амга чедир-ле ажыглап турар. Оон түннелинде чамдык улчумал кижилер колхозтарның хөй акшазын ап алгаш уг-шиг чок чиде бээр таварылгалар база турган.

Колхозтарның сан-хөө чуруму шак ынчаар үреэр чорук колхозтарның экономиказын хөгжүдеринге түгле моонзактап турар эвес, харын колхозтарга улуг когаралды таварыштырып турар. Кажан колхозтарның акша-хөрөңгилерин камналгага чок чарыгдап, сан-хөө чуруму үреп турда, продукцияның бот-үнези канчап чиигээрил ынчаш?

Колхозтарның акша-хөрөңгилерин камналгалыг чөп чарыгдаары дээш, колхозтуң чангыс копее дээш демиселди бирги әәлчегде колхозтарның даргалары болгаш кол бухгалтерлери чорудар ужурлуг. Оонбиле чергелештир, колхозтуң чангыс копее дээш сагыш-човангыр чоруктуң ёзугга бүгү колхозчуларны кижизидер херек.

Көдәә ажыл-агый продукциязының чангыс хемчәәлинге күш-ажыл болгаш хөрөңгилер чарыгдалын әвээжедир, колхозтарның орулгаларын көвүдедир төлээде, сан-хөөнүң болгаш камналганың чурумун шынгыы сагыры негетинип турар. Акша-хөрөңгилерни чарыгдаарын колхоз баштаар черининиң шинтпирин ёзугаар банкыда агар санны дамчыштыр боттандырар ужурлуг.

Амгы үеде бистиң чуртувустуң колхозтары партия болгаш чазактың доктаалын ёзугаар колхозчуларга ай санында аванс бээринче шилчип турар. Бо чугула хемчег болза, колхозтарда күш-ажылдың сагыга-чурумун быжыглаарынга, продукцияны бүдүрериниг колхозчуларның сонуургалын бедидер болгаш оларның материалдыг байдалын улам-на чаагайжыдарынга улуг рольдуг. Бии-Хем районнуң колхозтары ай санының авансылын тыпсырынче бо чылдың апрельден эгелеп шилчип кирерин шинтпирлээннер. А бистиң колхозтарывыс апрельден эгелээш бо чугула хемчегни боттандырып шыдаар бе? Бо айтырыгны хандыр өөренип көөрү, ону эки бодамчалыг шинтпирлээри чугула. Колхозчуларга ай санында аванс бээрин миллион орулгалыг Жданов аттыг колхоз боттандырып эгелээн, ынчаарга әвээш орулгалыг Ленин аттыг, Буденный аттыг колхозтар аванс тыпсырын тодаргай өөренип, боттарының бар аргаларын болгаш курлавырларын эки санап көөр ужурлуг.

Ай санының авансызын колхозчуларга бээрин боттандырып эгелээрде иштики курлавырларны чөп ажыглаары, камналганың чурумун шынгыы сагыры эргежок чугула. Оон ында область организацияларыбиле харылзашкаш, колхозтарга кыска хуусаалыг чаалилерни тыпсыр дугайында айтырыгны өөренип көрзе чогуур.

Акша-хөрөңгилерниң чарыгдалының шынгыы камналгазы, сан-хөөнүң чурумун сагыры — колхозтарның орулгаларын өстүрериниң үнер дөстериниң бирээзи.

Малдың янзы-бүрү аарыгларынга удур демиселди күштелдирер болгаш малдың хорамчазын болдурбас

Районда малдың кол эмчизи эш ПЕТРУШКИННИН саналындан

Малдың янзы-бүрү халдавырлыг аарыгларынга улур, малдың өлүп хораар чоруун болдурбас дээш районда мал эмчилери база мал эмнелгезиниң пунктулары әлээн хемчегдерни ап чорудуп келген болгаш чорудуп турар. Ынчалзажок, районнуң мал ажылының анализиниң көргүзүп турары болза, чамдык колхозтарның каражазының барык ортаа кезин мал ажылынаан үнген, а мал ажылының орулгалары әлээн хөй колхозтарда чарыгдалдарны дуглап шыдавайн турар.

1955 чылда бистиң районнуң колхозтарында малдың, ылангыя чаш малдың аарыгларлан болгаш эске-даа чылдагааннардан өлүп хораар чору эвээш эвес, колхозтарның төрүттүнген 1450 бызаларының 18,2 хуузу өлген. Бо талазы-биле Жданов аттыг, Буденный аттыг колхозтарның когаралы улуг болуп турар. «Революцияның чалбыыжы» колхозтуң Маратевкада бруцеллезтуг инектериниң 20 ажыг бызаалары өлүп хораан.

Малдың аарыыр болгаш өлүп хораар чоруунуң кол чылдагааны түүел дизе, малдың ажаалгазының болгаш чемгерилгезиниң четпезинде, мал кажаалариниң шынарының кудузунда болуп турар. Ажаалгазы багай, кажаазы соок, арган мал аарычал болур. Мал кажан четчир санныг эки шынарлыг чемнигде, кышкы үеде чылыг кажаалыгла ындыг-да белен зарбас, а бир әвес аарза-даа мал семис-шыяракта оон организмги аарытта белен алыспас болгаш ону экиртир эмнээри белен болур. Мынчангаш малдың аарыгларынга удур хемчегдерни чорудары-биле холбаштыр, малдың, ылангыя төрүүр четкен улуг малдарның база чаш малдарның ажаалдарын болгаш чемгерилгезин болдунар аргалар-биле экижидеринче кичәәнгей салыры эргежок чугула. Ынчаарга, районда мал эмчилери болгаш зоотехниктериң четпес ажылдап турарын база демегләәр херек. Малдың халдавырлыг аарыгларынга удур баш бүрүнгаар чорудар хемчегдерни колхозтарда четпес боттандырып турар.

Төрүүр-кыс малдарның кызырзары болгаш ара салыры бистиң колхозтарывыста әвээш эвес. Ол чорук малдың баш санын өстүрериниг моонзактавышаан, колхозтарны улуг когаралга таварыштырып турар. Төрүүр малдарның кызырзар чоруун болгаш ара салырын болдурбазынче угланган улуг хемчегдерни моон сонгаар ап чорудары негетинип турар.

Хаван оолдары шоолуг өспейн турда-ла садар ийикпе, азы колхозчуларның күш-хүннериниг бээр шын эвес практика турган, хавannарның чаш оолдарын ынчаар чарыгдаар чорук колхозтарга-даа, колхозчуларга-даа ажык чок, харын колхозтар улуг когаралдыг болур турган. Ужуру болза, хаван оолдарын улгаттыр өстүр азырааш, оортан хөй орулга алыр херек. Чаш хаван оолдарын моон сонгаар ынчаар ажык чок базарлаар чорукту соксадыр ужурлуг.

Кыштың бо айлары болза, мал ажылында эң-не харыысалгалыг үе болур. Малдың оолдаашкыны массалыг чоруп турар, чамдык колхозтарның фермаларында мал чеми эвээжеп турар. Мал ажылының бо харыысалгалыг үезинде мал ажылынче кичәәнгейни күштелдирери чугула. Малдың часкы болгаш чайгы одарлэрнин план ёзугаар шын ажыглаары малдың кадынга болгаш оон продуктулуун бедидеринге улуг ужур-дузалыг, ынчангаш часкы, чайгы одарлаашкыннарның планнарын шын, таарыштыр чогаадып кылыры, сут чок черлерге мал суггарарынга ажыглаары-биле кудуктарны казып кылырын организастаар херек.

Малдың янзы-бүрү аарыгларынга удур демиселди чедишкинниг чорулар төлээде, мал ажылының бүгү ажылдакчыларын зооветеринарлыг билиглер-биле чепсегләәри негетинип турар.

КОНФЕРЕНЦИЯНЫҢ СҮМЕЛЭЭРИ БОЛЗА:

Күш-ажылды болгаш материалдыг хөрөңгилерни эң-не эвээшти чарыгдап тургаш, көдәә ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин көвүдедир дугайында айтырыгларны Таңды районнуң экономиктиг конференциязы чугаалажып көргеш, дараазында түүлдерни сүмелеп тур:

100 га ажыглал шөлге хамаарыштыр продукцияны алырының амгы туруп турар экономиктиг көргүзүглери-биле кады колхоз үчедунуң практиказынга немелде экономиктиг көргүзүгню —продукцияның чаңгыстың хемчәәлин бүдүреринге күш-хүнниериң болгаш материалдыг хөрөңгилерниң чарыгдалын санаарын нептередип мимрер.

1956 чылга доктаатынган бүдүрүлге планнарынга болгаш орулга-чарылга системаларынга үндезилээш, продукцияның янзы-бүрү хевирлериниң планныг бот-үнезин доктаадыр болгаш оон чиигелдезин бүгү-ле хемчеглер-биле чедип алыр.

Фермалар, бригадалар, бүдүрүлгениң тус-тус участоктарының талазы-биле база кол-кол ажылдакчыларның: саанчыларның, хойжуларның, куш, хаван ажаакчыларының болгаш өскелерниң-даа талазы-биле күш-ажыл болгаш материалдыг хөрөңгилер чарыгдалдарының үчедун колхозтарның бухгалтерияларынга кылырын доктаадып чурумчудар.

100 га ажыглал шөлдерге хамаарыштыр эң хөй продукцияны алыр дээш планныг көргүзүглерни дыка көвүдедир талазы-биле колхозтарның перспективтиг планнарын эде көөр.

«Элегес» совхозтуң дуржулгазын ажыглавышаан, эът бүдүрерин көвүдедир дээш дуңгуш хавannарның оолдарын, хавannарның үлетпүр хайнактаашкынын нептередир, бода малдың болгаш эске-даа малдарның эки дыштанылгазын база семиртилгезин организастаар; күрүнеге дужаар, кооперацияга болгаш колхоз рыногунга садыглаар бода малдың деңзизи 300—350 кг, хойларның — 40 кг, хавannарның— 60—100 кг четмен турарын хандырар.

Экономика талазы-биле эң-не ажыктыын бадымдалааш, каракуль хойларны сайзырадып экижидери-биле чергелештир совхозтуң дуржулгазын ажыглавышаан, нарын дүктүг хөй ажылын нептередир. Хойларның ышкы болгаш чазын-эрте (февраль-мартта) оолдаарын, хураган кештерин алыры-биле 7 ай назылынында каракуль хураганнарны эдериштирбишаан, каракуль хойларның хураганнарын чидириг чок алырын организастаар. Төрүүр хойларны бо чылын чүгле тарып боозадыр, а дүктү кыргып алырын чүгле электри-механиктиг арга-биле боттандырар.

1 гага болгаш чарыгдатынган 1 күш-хүнге мал чемнериниң хоолулуг норма чижээнин эң-не хөйүн берип турар культура болур кукурузаны бүдүрүлгеге бүгү хемчеглер-биле нептередир; ону чайын малга немелде ногаан чем кылдыр, а кыжын—силос кылдыр ажыглаар.

Күш-ажылдың өзүп турар механизастаашкынын, депшилгелиг аргаларны нептередип турарын база колхозчуларның мергежилиниң бедип турарын барымдалааш, колхозтарда ажыл нормаларын эде көөр. Административтиг-эргелел болгаш хандырылга ажылдакчыларын хөйүү-биле кызырып тургаш, колхозчуларны хөйү-биле колхоз бүдүрүлгезинге киириштирер.

Колхозчуларның материалдыг сонуургалын күштелдирер сорулга-биле колхозчуларга ай санында авансы бээрин бо чылдың апрельден эгелээш районнуң бүгү колхозтарынга чорудар.

Делегейде болуп турар чоруктарның допчулалы

Тайбынга болгаш ажы төрелгетенниң депшилгезинге

Яроллуг шинчилелдерниң каттышкан институдун организастаар дугайында айтырыгның талазы-биле улустар аразының март 20-ден эгелээш 26-га чедир болуп эрткен чөвүлел хуралы бүгү чурттарда хөй-ниитиниң кичээнгейин бодунче хаара туткан. Тайбынга ынакшылыг болгаш чөптүг хөөн кирген кижилер ол чөвүлел хуралы тайбынны быжыглаарының болгаш атомнуг энергияны кижи төрелгетенниң чаагай чоруунга ажыглаарының херээнге салышкын кылыр үнелээн.

Чөвүлел хуралы болгаш оон түннелдерин улус демократиязының чурттарында оныа байырлаашкын-биле көрүп турар. Москвага болган чөвүлел хурал болгаш оон түннелдери «улустар аразының дүшкүүрлүг чоруктарын улам ынай кошкадырынга, атомнуг энергияны кижилерниң чаагай чоруунга ажыглаар талазы-биле кады ажылдажылганы калбартырынга болгаш быжыглаарынга идиг бөөр» деп Албаниянның «Башкими» солуну бижээн. Яроллуг шинчилелдерниң каттышкан институдун тургусканы «улустар аразынга эртеминг харылзааларны хөгжүдеринин талазынга чаа перспективаларны ажыдып турар болгаш тайбынны быжыглаарынга идиг бөөр» деп Венгрияның «Сабад неп» солуну онаалап демдеглээн. Румыниянын «Скынтейя» солуну чөвүлел хуралды болгаш оон шинтпирлерин изин-биле чүүлдүгүнүмүшаан, мынча деп демдеглээн: «Совет Эвилели бодунун дүржулгаларын чажырбайн турар... ССРЭ харын атомнуг энергияны тайбын сорулгаларга ажыглаары дээш бодунун дүржулгазын өске күрүнелер-биле хуваажып турар».

Кижи төрелгетенниң аажок хөй нуруузу атомнуг энергия чүгле тайбын сорулгаларга бараан болган турарын күзеп турары ол бүгү болгаш ол янзылыг өскедаа үнелелдерден илден-дир. Яроллуг шинчилелдерниң каттышкан институдун организастаар талазы-биле улустар аразының чөвүлел хуралының шинтпирлеридаа, атомнуг энергия дугайында айтырыгга хамаарыштыр Совет Эвилелиннн бүгү политиказы-даа чогум-на ындыг сорулгаларны челип алырынче угланган күзелбиле болдунган.

Атомнуг энергияны тайбын сорулгаларга ажыглаар талазы-биле Совет Эвилели өске күрүнелериҥ аразында бирги черни эзелеп турары билдингир болгай. СЭКП-ниҥ XX съездизи ол талазынга улам ынайгы дешилгенин улуг чаагай программазын тодаргайлаан. Алдыгы беш чылда биске 2—2,5 миллион киловатт күчүлүг атомнуг чаа электростанциялар түттүнар. Атомнуг энергияны транспортка ажыглаар, атомнуг ледоколлуг тудар. Изотоптарны калбаа-биле ажыглаары үлетпүрүү, көдээ ажыл-агыйны болгаш кадык камгалалын дүрген хөгжүдер арганы бээр.

Яроллуг шинчилелдерниҥ каттышкан институдун түргүзар дугайында дугурхулгага ат салган улус-демократтыг чурттар улус ажыл-агыйынга ырак эвес келир үеде атомнуг энергия оларныҥа база ажыглатыгнан турар дээрзинге чигзинмейн турар. Быдаттың «Гуанминжибао» солуну институттуҥ организастаарынга байыр чедирбишаан, бижээни болза: «Атомнуг энергияны тайбын сорулгаларга ажыглап эгелээнивистиҥ соонда чурттуҥ бүдүрүкчү күштери хемчээл чокка өзер, социалистиг индустриализациянын херээ хөй катап дүргедээр... Бистиҥ эртеменнеривис яроллуг шинчилелдерниҥ талазынга Совет Эвилели-биле болгаш өске-даа ажы-дүнма чурттар-биле сырый кады ажылдажылганы түргускаш, атомнуг энергияны бүгү кижи төрелгетенниҥ аас-кежиктиг болурунуҥ эрге-ажыктарынга таарыштыр хөгжүдеринин херээнге боттарының салышкынын киирерлер».

Совет күрүне өске-даа социалистиг чурттар-биле бир дөмей атомнуг болгаш водородтуг чепсектиҥ бүгү хевирлерин шенээрин болгаш ажыглаарын хоруглаар дээш чайгылыш чок, түткүлүг демисежип турар. Ол айтырыгны Каттышкан Нациялар Организациязынга чүгаалаан турар үшүлүг деп принципти өскерилге чокка кампалап турган болгаш кампалап-даа турар.

Каттышкан Штаттар оортан ылгаштыр, атомнуг энергияны шериг сорулгаларынга ажыглаар дээр күзелин мурнуку хевээр илередип турар. Сөөлгү үениҥ дүргүзүнүз АКШ «атомнуг энергияның талазы-биле европа каттыжышкынына» — «Евратом» дээрзин тургузырынче онза сонуургалын салып турар апарган.

Ол каттыжышкынны АКШ-тыҥ контролюнда турар чамдык барыын-европа чурттарның кызыы организациязы кылыр планнап турар. «Евратомну» тургузар талазы-биле шапкын ажыл-чорудулганың артында америк монополияларның Европаның атомнуг үлетпүрүнге тергиндээшкинни боттарынга ханылыш алыр дээр оралажышкынны чаштынып турар деп француз парлалга барымдаалыы-биле санап турар.

Америк албан кижилериниҥ медеглелдериниен алгап көөрге, Каттышкан Штаттар «Евратомну» тургузарынга чарыгдаларынын 50 хуузун болунга алырын бодап турар, а ол дээрге АКШ оон ээлери болур дээни ол-дур. «Европаның атомнуг органы хөмүр таштың болгаш канныҥ европа каттыжышкынында кирип турар алды чурттарның атомнуг черлерин, атомнуг шинчилелдерин болгаш бүгү экономиказын америк контрольга ламчыдып бээр сорулгалыг, ол чорук АКШ-тыҥ улуг монополияларынга чаа ажыдышкыннарны чүгле ажыглаар эвес, харын атомнуг энергияның оларның эрге-ажыктарынга таарышпас алырын хөгжүдеринге шапткыктаар арганы бала берип турар» деп Францияның «Франс нувель» солуну бижээн.

«Евратомну» тургузары кедизинде барын Барыын Германия атомнуг чепсектиҥ бүдүрер арганы чайлаш чок алырынга чедирер дээрзин барыын-европа парлалгазы демдеглеп турар. Ындыг чорук Барыын Европаның чурттарын, хамыктың мурнунда Францияны дүвүретпейн барып шыдавазы чаягаар-да билингир. «Евратом» Европада тайбынга болгаш айыыл чок чорукка улуг кыжанышкын болуп турар. Ынчангаш Францияда, Англияда болгаш өскеда чурттарда хөй-ниитиниҥ калбак кезектери Европага ындыг атомнуг төптү органнзастаарынга улам-на идепкейлиг улурланып турар. Барыын Европаның хөй-ниитизи шериг бөлүктеринге эвес, харын ниити-европаның коллективтиг айыыл чок чорууның боттуг системазын боттандырарынга, яроллуг энергияны чүгле тайбын сорулгаларга ажыглаарынга сонуургалыг.

Яроллуг шинчилелдерниҥ каттышкан институдун Москвага тургусканың мынчангаш тайбынга ынакшылдыг бүгү кижи төрелгетен тайбынның болгаш кижи төрелгетенниҥ дешилгезиниҥ херээ дээш демиселге чугула үе-чада кылдыр төлептинбиле үнелээн. Совет Эвилели болгаш Кыдат Улус Республика, социализминиҥ бүгү чурттары тайбынче болгаш улустарның найырадыг кады ажылдажылгазынче боттарының күзел-чүткүлүн база дагын көргүскен.

Совет-англи кады ажылдажылганы быжыглаар дээш

ССРЭ-ниҥ Министрлер Чөвүлелиниҥ Даргазы Н. А. Булганинниҥ болгаш ССРЭ-нин Дээди Совединин Президиум кежигүнү Н. С. Хрущевтуҥ ам Англияже баар деп турары англи хөй-ниитиниҥ кичээнгейнин төвүнде турар. Англи парлалга номчукчуларның хөй санныг дыннадыларын болгаш чагааларын парлап турар, совет удуртукчуларның Англияга баар деп турарын англи-совет харылзааларга эң чугула болуушкун кылдыр ол чүүлдерде үнелеп турар.

Англи чазактың болгаш Лондонда совет элчин черииҥ алынга чурттуҥ бүгү булуннарындан хөй-хөй чагаалар, бижиктер болгаш дилегдер кээп турар. Ажылчыннар, ажыл-ишчи болуктерниҥ төлөөлекчилери, культураның ажылдакчылары, профэвилел ажылдакчылары, парламентарийлер, хоорайлар даргалары бижип турар. Чагааларның авторлары совет удуртукчуларны кайы-бир бүдүрүлгелерге, өөредилге черлеринге, хоорайларга, аңгичаннарның бажыңнарынга болгаш оон-даа өскелерге келирин чалап турар, олар совет удуртукчуларны чүректиҥ ээ-не ханызындан үткүп, хүлээп алырын бүзүредип турарлар.

Торн хоорайның профэвилелдериниҥ район чөвүлелиниҥ кежигүнү совет элчин черинге мынчыг бижик чоруткан: «Булганиннын болгаш Хрущевтуҥ ам маңаа келири челиишкиннииг болзун деп бир эп-сеткилдиг күзел чөвүлелиҥ хуралынга илергейлетинген. Ол келиишкин бистиҥ улуг чурттарывыстың аразында найырадың харылзааларын быжыглаарынга шупту илеген турар бис». Квасерлер институлиниҥ күүсекчи комитеди, Лоустон хоорайның профэвилел чөвүлели, Кардифф хоорайның даргазы, Баркинг хоорайның муниципалдыг чөвүлели база өске-даа хөй-хөй организациялар болгаш кижилер база ындыг янзылыг чагааларны чорутканнар. Дагжылганың профэвилелиниҥ шотланд кылдыныҥ күүсекому атомнуг чепсектиҥ хоруглаар дугайында болгаш Барыын база Чөөн чүктериҥ аразында садыглажышкынга шаптыктарны чайладыр дугайында айтырыгны совет удуртукчулар-биле чугаалажып көөрүнче англи чазакты кыйгырган.

Лондон хоорайның бир чурттакчызы «Ньюс кроникл» солунга чагаа бижип, аңаа мынча деп медеглээн: «Орустарның ам келир деп турары — кажан-бир шагда тайбынның эрге-ажыктарынга таарыштыр кылынып турган эң-не идегел салыксанчыг базын болуп турар». Англи-совет кады ажылдажылганы быжыглаары улустар аразының дүшкүүрлүг чоруктарын улам ынай кошкадырынга чедирер болгаш тус-тус чурттарның аразында салыг, культура болгаш өске-даа харылзааларны калбартырынга идиг бөөр деп чүвеге бүзүреллиг хөй-хөй англичаннарның сеткилсагыжы ол сөстерде илергейлетинген.

Эрткен 1955 чылда ССРЭ-ниҥ болгаш Англияның аразында садыг харылзаалары калбарган. Совет барааннарны Англияже-даа, англи барааннарны Совет Эвилелиннче-даа экспорттап үндүрери өскен. Ийи чурттарның улус ажыл-агыйынын чамдык адырларының түскай эртемниглериниҥ аргышканы англи-совет садыглажышкынны хөгжүдеринге улуг үжүр-дүзалыг болган. Элээн хөй англи фирмаларниҥ төлөөлекчилери Москвага чорааныҥ түннелинде совет таштыкы садыг каттыжышкыннарының удуртукчулары-биле шуут харылзааларны тургусканнар. Ындыг харылзааларны күштелдиреринге болгаш ийи чурттарниҥ аразында садыглажышкынны улам ынай калбартырынга бүгү аргаларниҥ бары чигзиниг чок.

ССРЭ-ниҥ Министрлер Чөвүлелиниҥ Даргазының оралакчызы, Электростанциялар министри Г. М. Маленков баштаан совет энергетиктер төлөөлери амгы үеде Англияда чорун турар. Англичаннар совет төлөөлериҥ чорун турарынга улуг сонуургал салып, оларны чылыы-биле хүлээп ап турар.

Совет-англи культурлуг харылзаалар идепкейлээн болгаш ол харылзаалар улам-на быжыгып, хөгжүүр дээрзинге идеген болурунуҥ бүгү барымдаалары бар.

Совет удуртукчуларниҥ ам келир деп турарынга хамаарыштыр «Дейли телеграф энд Морниҥ пост» солун мынча деп бижээн: «Бистиҥ характеривис болгаш чүвени көөр чоруувус ылгалыг болур, ынчалзажок ол каржышкынныар орус удуртукчуларга бистиҥ чүректиҥ ханызындан байыр чедирер чоруувуска шаптыктавас үжүрлүг». Англи парламентиниҥ депутады консерватор Осборн англи чазак «бодаларны болдунар-да шаа-биле улам дүрген эптештиреринге идиг бөөр» үжүрлүг деп медеглээн.

Совет туруш кандыгыл дээрге, ол туруш XX съездиге СЭКП ТБ-ниҥ отчет илеткелинде тодаргай илергейлетинген. «Англы-англы социал системаларлыг чурттар бот-боттары-биле аңаа-да кожа турбас деп бодап турар бис. Харылзааларны экижилериҥче, оларның аразынга бүзүреҗир чорукту быжыглаарынче, кады ажылдажылгаже улам ынай баар херек» деп Н. С. Хрущев чугаалаан.

Совет удуртукчуларниҥ ам Англияга баар деп турары совет-англи харылзааларны экижидер, ийи чурттарның аразынга

А. И. Микоян Ханойда барган

ХАНОЙ, апрель 2. (СЭТА). Вьетнамның Демократтыг Республиказының чазааның чалааның ёзугаар ССРЭ-ниҥ Министрлер Чөвүлелиниҥ Даргазының Бирги Оралакчызы А. И. Микоян бөгүн Ханойда чеде берген. Оон-биле кады Үзбек ССР-ниҥ Дээди Совединин Президиумунуҥ Даргазы Ш. Р. Рашидов болгаш А. И. Микоянны үзээн өске-даа кижилер база ында чеде берген.

Жиалдың аэродромун Вьетнамның Демократтыг Республиказының болгаш ССРЭ-ниҥ күрүне туктары-биле шимээн турган.

А. И. Микоянны уткууру-биле аэродромга Вьетнамның Демократтыг Республиказының Премьер-Министри болгаш Даштыкы херектер министри Фам Ван Донг, Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының чингине секретары Чыонг Тинь, Премьер-Министриҥ оралакчызы болгаш Национал камгалалның министри генерал Во Нгуен Зиап, Премьер-Министриҥ оралакчызы болгаш Иштики херектер министри Фан Ке Тоай, Вьетнамның Демократтыг Республиказының Национал хуралының Президиумунуҥ даргазы Тон Дык Тханг, Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының Төп Комитединиҥ Политбюро кежигүнү Ле Дык Тхо, министрлер, Национал хуралдың депутаттары, хөй-ниити организацияларының хөй санныг төлөөлекчилери, Вьетнам болгаш таштыкы журналистер уткуп алганнар.

А. И. Микоянны уткууру-биле аэродромга ССРЭ-ниҥ Вьетнамның Демократтыг Республиказында Онза болгаш Бүрүн эргелиг Элчини М. В. Зимянин, Совет элчин черииҥ ажылдакчылары, Ханойда өскеда дипломаттыг төлөө черлериниҥ баштыннары база чедип келген.

Ол черниҥ шагы-биле 14 шак 50 минута турда самолет аэропорттуҥ вокзалының бажыныҥ чанынга үжүлүп келгеш хонупкан. Үткааннар диниттиг алыш часкап турда, А. И. Микоян самолеттан үнүп келген.

Вьетнамның Демократтыг Республиказының Премьер-Министри болгаш Даштыкы херектер министри Фам Ван Донг А. И. Микоян-биле болгаш Ш. Р. Рашидовбиле чылыг-чаагайы-биле менилешкеш, Вьетнамның Демократтыг Республиказының аэродромга чедип келген күрүне болгаш политиктиг ажыдакчыларын, Ханойда дипломаттыг төлөө черлериниҥ баштыннарын оларга таныштырган.

Бичии уруглар А. И. Микоянга чечектер кээп тулускан. Шериг оркестри ССРЭ-ниҥ болгаш Вьетнамның Демократтыг Республиказының күрүне гимнилерин күүсеткен. А. И. Микоян биле Фам Ван Донг хүндүлүг таннылыл базары-биле эрткен.

Фам Ван Донг микрофонга чедип келгеш, чүве чугаалаан.

ФАМ ВАН ДОНГТУҤ чугаазы

Эргим эш, Совет чазак төлөөлериниҥ баштыны! Бистиҥ Вьетнамның найыслалы—Ханойда чедип келген, ССРЭ-ниҥ Министрлер Чөвүлелиниҥ Даргазының Бирги Оралакчызы эш А. И. Микоян баштаан Совет чазак төлөөлериҥе вьетнам улустуҥ, Вьетнамның Демократтыг Республиказының чазааның, Вьетнамчын Ажылчы чоннар партиязының өөрүшээзинден изиг байыр дамчыларын улуг алдар болгаш өөрүшкү кылдыр санап тур мен. **(Диҥмиттиг адыш часкаашкыны).**

Совет чазак төлөөлерин, бүгү делегейде тайбыныҥ болгаш демократияның чөленгизии, ажылчы чоннарныҥ, дарлаттан улустарныҥ болгаш дешилгелиг кижи төрелгетенниҥ шынчы өөнүү—социализминиҥ бүгү делегей төөгүзүнде баштайгы чуртунуҥ, улуг совет улустуҥ эргим төлөөлекчилерин вьетнам улус кайгамчык улуг өөрүшкү-биле болгаш көдүрүүшкүн-биле үткүп тур. **(Диҥмиттиг адыш часкаашкыны).**

Сонгу үктен мурнуу чүк чедир, даглыг районнардан эгелээш оргу-дески ховулардыг районнар чедир бүгү вьетнам улус, чоннуҥ янзы-бүрү кезектери болгаш янзы-бүрү национаплар Силерге болгаш совет улуска эң-сеткил каттыштырыгазының болгаш найырадың изиг сагыш-сеткилин, бистерге болгаш бүгү чурттарның улустарынга боттарының хоспталгазы дээш демиселге сырый каттыжышкынның оруун айтып берген ажы-дүнма совет улуска вьетнам улустуҥ кызыгаар чок бүзүрелин, ханы өөрүп четириишкинин улуг алдарбиле илергейлеп тур. **(Адыш часкаашкыны).**

Совет чазак төлөөлериниҥ Вьетнамга келгени кайгамчык улуг үжүр-дүзалыг дээрзинге вьетнам улус бүзүредиг; бо келиишкин тайбын, чаңгыс аай, хамаарышпас, демократтыг болгаш чечектелип турар Вьетнамны тургузар дээш вьетнам улустуҥ чөптүг демиселинге күштерниҥ чаа үнер дөзү болуп турар Вьетнамның болгаш Совет Эвилелиниҥ улустарының аразында туруп турар найырадыг харылзаалараны улам-на быжыглаар.

Мөнге, бүзүлбас вьетнам-совет найырал быжыгып турзун! **(Диҥмиттиг, үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).**

Оон соонда А. И. Микоян чүве чугаалаан.

А. И. МИКОЯННЫҤ чугаазы

Эргим өөнүктер!

Эрес-шудургу демиселиниҥ түннелинде болунуҥ хамаарышпас чоруун челип алган маадырлыг вьетнам улуска силериниҥ хостуг черинерге байыр чедирериҥ чөпшээреп көрүнер. **(Диҥмиттиг адыш часкаашкыны).**

Ол демиселге вьетнам улус бодунуҥ күштерин харамнанмаан болгаш хөй чыдарның дургузунда аар-берге караажа-коралдарга таварышкан.

Ам хостуг вьетнам улус тайбын чогаадыкчы күш-ажылы холда алган. Оон мурнунда чугула сорулгалар туруп турар, ол сорулгалар дээрге оон экономикалынга тайыныҥ таварыштырган балыгларын эккиртирип, бодунуҥ ажыл-агыйынын улам ынайгы хөгжүлдезин хандырары, чоннуҥ амыдыралының материалдыг болгаш культурлуг деннелин көдүрери, Женева дугуржулгаларынга үндезилээш демократтыг хостуг сонгулдаларның аргазы-биле бодунуҥ чуртунуҥ тайбын каттыжышкынын чедип алыры болур. **(Диҥмиттиг адыш часкаашкыны).**

Вьетнам улустуҥ болгаш бүгү делегейде тайбынның эрге-ажыктарынга таарыштыр ол чаагай сорулгаларны челишкининг каттыларынарны Совет чазактың болгаш ССРЭ-ниҥ улустарының өөрүшээзинден Силерге күзеп тур мен. **(Диҥмиттиг, үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).**

Совет элчилларны чүс муң ажыг кижи уткаан.

Великобританияның Компартиязының XXIV съездизинин ажыттынганы

ЛОНДОН. Великобританияның Коммунистиг партиязының XXIV съездизи март 30-де Лондоннуҥ Баттерси районунда ажыттынган. Бадылаар болгаш чөвүлээр эргелиг 700 хире төлөөлер съездиде олурукун турар. Съездини Великобританияның Компартиязының күүсекчи комитединиҥ даргазы Уильям Галлахер ажыткан. Оон соонда Великобританияның Коммунистиг партиязының чингине секретары Великобританияның Коммунистиг партиязының XXIV съездизинге отчет илеткелин киирген. (СЭТА).

МАРОККОНУҤ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҤ СЕКРЕТАРЫ АБД-ЭЛЬ-КРИМ БЕН АВДАЛЛДЫ ӨЛҮРГЕНИ

ПАРИЖ. «Юманите» солуннуҥ дыннадыл турары болза, март 31-де Касабланкага Мароккоиуҥ Коммунистиг партиязының секретары Абд-аль-Крим Бен Абдаллды өлүргеи. Ол өлүрүкчү чорук болза, колонизаторларның даалгазын ёзугаар хөделиг чоруп турар өлүрүкчү дээрбечилериниҥ холунган болган дээрзин солуи айтып турар. Абд-эль-Крим Бен Абдаллды өлүргеи чорук Марокконуҥ демократтыг хөй-ниитизиниҥ киленнээшкинин ыктырган. (СЭТА).

Шыдыраа талазы-биле бирги чер дээш

АМСТЕРДАМ, апрель 3. **(СЭТА-ныҥ тускай корр.).** Шыдыраа талазы-биле делегей чемпионуҥуҥ алын чедип алыр дээш маргылдааның дөртку салышкынга Пильник — Броштейн, Сабо — Берес оларның салышкыннары дүргени-биле хайыынашкан.

Геллер Филип-биле салышкынынга 38-ки көште үзүп алган.

Смыслов биле Паннонуҥ салышкынында аргентин шыдыраачы шагны эртир олурупкаан 41-ги көште дүжүп берген.

Совет гроссмейстерлер Петросян биле Спасскийниҥ ужураашкыны кончуп солун болган. Петросян туруш талазыбиле элээн артыкшылыг чедип алган. Спасский аштырышкынган чайлавас хире апарган, ынчалза-даа демиселдиҥ ийги чартынында Петросян багай ойнаан болгаш Спасскийге байдалды эдип алыр ужур таварышкан. Салышкын сонгаарлатынган.

Апрель 2-де маргылдаага Смыслов—Петросяннын, Петросян — Спасскийниҥ сонгаарлаткан салышкынынары төндүр салдынган.

Смыслов биле Петросяннуҥ салышкынын Петросяида бир артык оол турда сонгаарлаткан турган. Ынчалза-даа, Петросян бодунуҥ шоолуг артык эвес күжүн ажыглап шылаваану-биле оюн хайым болган. Спасскийге улуг Петросян база-ла ындыг артыкшылыг турган, ынчалза-даа Спасский шинтпирлиг камгаланышкынбиле хайыынаан.

Маргылдааның дөрт салышкыннарының соонда маргылдааның мурнунда: Смыслов 4 салыгган 3 санныг, Бронштейн, Геллер болгаш Берес — 2 чартык санныларлыг чоруп турарлар.

Редактор Д. О. БЕГЗИ.

ОБЛКҮҮСКОМДА

Өрттен арга-ыяштарны камгалаар хемчеглер дугайында

ССРЭ-ниҥ Министрлер Чөвүлелиниҥ 1949 чылдың апрель 6-да № 1334 доктаалын болгаш Бүгү-эвилелиҥ Күүсекчи Төп Комитединиҥ болгаш РСФСР-ниҥ Улус Комиссарларының Чөвүлелиниҥ 1931 чылдың март 30-де доктаалын ёзугаар аърга өрттериниҥ тыптырын болдурбас болгаш оонбиле демиселди организастаар сорулга-биле ажылчы чоннар депутаттарының область Совединин күүсекчи комитединиҥ **шиитпирлээни болза:**

1. Апрель 15-тен октябрь 15-ке чедир үеии өрт айылдыг үе кылдыр бүгү областка доктаадыр.

2. Ыяш ажыл-агыйының органнарының чөпшээреи чокка колхоздар, организациялар болгаш хамаалар аъргаже ойгаш алаан хөй дипломаттыг төлөө черлериниҥ баштыннары болгаш ССРЭ-ниҥ Бирмада Элчини А. Ф. Щиборин, Совет элчин черииҥ ажылдакчылары үдээн.

А. И. Микоян чоруп турда аэродромга хүндүлүг таннылыл чыскааган.

А. И. Микояннуҥ Бирмада чоруп турары

РАНГУН, апрель 1. (СЭТА). ССРЭ-ниҥ Министрлер Чөвүлелиниҥ Даргазының Бирги Оралакчызы А. И. Микоян, Үзбек ССР-ниҥ Дээди Совединин Президиумунуҥ Даргазы Ш. Р. Рашидов болгаш оларны үдеп чоруур кижилер Бирма Эвилелиниҥ составтыг кезии болур Шан күрүнеге апрель 1-де чеде бергеннер.

Камгалал министри У Ба Све, Үлетпүр министри У Чжо Нейн, Садыг хөгжүлдезиниҥ министри У Рашид, Хандырылга министри Бо Мин Га Уиг, ССРЭ-ниҥ Бирмада элчини А. Д. Щиборин олар А. И. Микоянны үдеп чорааннар.

Рангундан эртен эрте ужуп үнген «ИЛ-14» деп совет самолет Хехода аэродромга хонупкан. Совет аалчыларны Бирманың Даштыкы херектер министри болгаш Шан күрүнениҥ баштыны Сао Кун Ча уткаан. Аэродромга хүндүлүг таннылыл чыскааган, шериг маршын күүсеткен, уруглар совет аалчыларга бөкпек-бөкпек чечектерни эккеп тулусканнар. Сао Кун Ча А. И. Микоянга болгаш Ш. Р. Рашидовка Шан күрүнениҥ улуртукчу ажылдакчыларын таныштырган.

А. И. Микоян болгаш үдеп чоруур кижилер автомашиналарга олуруп алгаш, коллуунда-ла даглыг чурт кылдыр сагындырар Шан күрүнениҥ эң-не үнүш-дүжүт күр калбак-делгем шыналазында турар чурумалдыг Инле хөлүн эриинде Яүнгве деп черже чорутканнар.

Түс черниҥ чурттакчылары совет аалчыларны чылыы-биле уткаан.

Инле хөлүн ортузунда туткан беликтеништин кырынга Шан күрүнениҥ баштыны Сао Кун Ча А. И. Микоянга алдар кылдыр эртенги шайлага тургускан. Оон соонда чаңчыл болган хеме чарыжы эгелээн, аңаа бичии ургларның, херээженнериҥ болгаш ооларның хеме эжикчилериниҥ командалары киришкен. А. И. Микоян тилекчилерге шаннадарны тывыскан.

А. И. Микояннуҥ Бирмадан Вьетнамның Демократтыг Республиказынче үнүпкени

РАНГУН, апрель 2. (СЭТА). ССРЭ-ниҥ Министрлер Чөвүлелиниҥ Даргазының Бирги Оралакчызы А. И. Микоян, Үзбек ССР-ниҥ Дээди Совединин Президиумунуҥ Даргазы Ш. Р. Рашидов болгаш оларны үдээн кижилер бөгүн Вьетнамның Демократтыг Республиказының найыслалы—Ханойже ужуруп үнүпкен.

А. И. Микояннуҥ аэродромга Бирма Эвилелиниҥ Премьер-Министри У Ну, Садыг хөгжүлдезиниҥ министри У Рашид, Хандырылга министри Бо Мин Гаунг, а ол ышкаш алаан хөй дипломаттыг төлөө черлериниҥ баштыннары болгаш ССРЭ-ниҥ Бирмада Элчини А. Ф. Щиборин, Совет элчин черииҥ ажылдакчылары үдээн.

А. И. Микоян чоруп турда аэродромга хүндүлүг таннылыл чыскааган.

РЕДАКЦИЯНЫҤ АДРЕЗИ: Кызыл, Шетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуҥ 3—62, редакторнуҥ оралакчызының, иштики информация килдизиниҥ — 3—88, харылсалгалыг секретарының 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агыйы килдистериниҥ 3—68, культура болгаш амыдырал, чагаа килдистериниҥ база бухгалтериниҥ 3—65.

ТС—00285

Культура эргелиниҥ типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЯЛЕРИ, КАТТЫШЫЛЫҢАР!

1926 чылда үнелешлетинеген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956
АПРЕЛЬ
7
СУББОТА
№ 72 (3525)

Өртээ 20 коп.

Б Ө Г Ү Н Г Ү С О Л У Н Д А:

Совет-швед дыңнадыг (1 арын).

Совет-Швед дыңнадыгга ат салганы (1 арын).

Т. Эрландерниң Москвада чоруп турары (1 арын).

Бараан чөөлизинин дугайында Совет Югославия дугуржулганы болгаш Югославияга Совет Эвилели чөөшкин тыпсыр дугайында дугуржулганы күштүг болдуруп бадылааны (1 арын).

С. Тушиов. — Четпестерге эртежил болбас (2 арын).

К. Хертен.— Улгаттыр каттышкан колхозтар (2 арын).

О. Синорин-оол.— Партия чырыдыышкынының четкилеринге съездиниң материалдарын хандыр өөренир (2 арын).

А. Сагаланов. — МТС-тиң тарылга белеткелинге коммунистерниң ролю (3 арын).

Б. Сарин. — Очулдурукчу башкының ажыы (3 арын).

С. Болдур-оол.— Кызыл Крестиң ажылын эжиндер (3 арын).

Венгр үлетпүрүүн хөгжүлдези (4 арын).

Великобританияның Коммунистиг партиязының XXIV съездизи (4 арын).

Италияның Коммунистиг партиязының национал чөвүлелиниң сессиязы (4 арын).

Парламентилер аразының эвилелиниң органнарының хуралдары (4 арын).

Хереглекчилер кооперациязының ажылдакчыларының чугула сорулгалары

Хереглекчилер кооперациязы болза бистиң чуртувуста улуг хөй-ниитти организациязы болур. Ол калбак салыг четкилерлиг, дыка хөй белеткел болгаш бүдүүлге черлерлиг. Хереглекчилер кооперациязының бараан саарыгалы чыл бүрүде өзүп турар.

Совет улус Коммунистиг партиязының XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин күүсетишпээн, бистиң чуртувустуң экономиказының болгаш культуразының улам-на өйнай чечектелишкинин дээш көдөө ажыл-агыйны күштүг көдүрери болгаш калбак хереглелдиң барааннарынга чоннуң негелдеэнин хандырар дээш чедишкинниг демисежип турда хереглекчилер кооперациязының ролю дыка өскен.

Партиянның XX съездизи улустуң хереглелиниң негелделерин өй-шаанда үлегерлиг хандырарының, совет садыгның культуразын улам-на бедидериниң болгаш түрмекте саларының бараан саарыгазының планны чедишкинниг боттандырарының чугула сорулгазын садыг ажылдакчыларының мурнунга салган. Тыва областың хереглекчилер иитпилелериниң эвилелиниң ажылдакчылары совет садыгның мурнунда салдынган сорулганы үре-түнелиг боттандырарынга күш-ажылчы салышкынын киирип турарлар.

Бо чылдың бирги кварталының бараан саарыгазының планын облпотребсоюзтуң иитти системазы чедишкинниг күүсеткен. Таңды, Эрзин, Бии-Хем райолары саарыга планны үргүлүг ажыр күүсеп турар. Совет садыгның культуразын бедидер дээш база салып алыкчыларның бараанга негелдезин хандырар дээш кызымаккай ажылдап, чоннуң ынакшылын болгаш хүндүткелин чаалап алган С. Красовская, С. Намзыраева, О. Хажыпан, Д. Железнякова, А. Чернова ышкаш мурнакчы садыгжыларның ат-сураа область биилигир апарган. Бистиң область эки ажылдап турар хереглекчилер иитпилелериниң эвилелери база эвээш эвес. Бо дугайында Таңды райпозуң чижек кылдыр көргүзүп болур.

Таңды райпозу районнуң ажылчы чоннарының бараанга хандырылгазын эске райполарга демейлээре эки тургускан. Райпо баштаар черн болгаш садыгжылар чоннуң бараанга негелдезин болгаш саналарын шын өөренип көрүп, бараанга чагыг кылырда ону барымдаалап турар. Бараанны эргилдир сөөртүүнүң дешпишгелиг методун бо райпоза чедишкинниг чорудуп турар. Эргилдир сөөртүлгени шын организастаанының түннелинде садыгжыларның район төвү кирип барааннаар чорту сокпаан. Ол чорук садыгларның доктаамал ажылдаарынга, хереглелериниң негелдезин үзүктел чок хандырарынга база садыгжыларның үе-шагны хей черге халас эрттирерин кызырарынга арганы берген.

Таңды райпозу бараанны болдунуп садыг черлериңе таарыштыр шын хүваап турарындан барааннар бир черге саарыга чок чыдар, а өскезинге чедишпейн баар чорук болбайн турар. Кандыг бир бараан саарыга чок апаргында ону хереглеп турар черинче саат чок чедирери организастатыгнан. Райпонуң садыглары көдөө ажыл-агыйның чугула кампанияларының үезинде колхозчу көдөөниң ажыл-ишчилериниң ортузунче үнүшкүнүг садыглаашкынны доктаамал организастап турар. Бо талазы-биле ылангыя Элегестин ажылчын кооперациязы эң идепкейлиг ажылдап келген.

Эрзин болгаш Бии-Хем райолары база эки ажылдап, совет садыгның культуразын бедидерииге чаа-чаа чедишкиннерни чедип ап турар. Олар бараан саарыгазының планын үргүлүг ажыр күүсеп, садыг ажылдакчыларының социалистиг чарыжыга чангыс удаа эвес тиилекчи болуп үнгеннер. Эки ажылдыг хереглекчилер иитпилелериниң эвилелери-биле казы болгунуң мурнунда салдынган сорулгаларны күүсетпейн, багай ажылдап турар хереглекчилер кооперацияларының барын чоокта чаа болуп эрткилээн хуучулар хуралдары илереткен.

Чүл дээрге хереглекчилер кооперациязының ажылы колхозчуларның, МТС-тер болгаш совхозтар ажылдакчыларының, көдөө интеллигенциязының үрген өзүп турарыпар негелделеринден дыка хожудап турар. Көдөө ажыл-агый артельдериниң бүдүүлгеге болгаш ажыл-агый хереккелдеринге негелделерин өй-шаанда хандырбас фактылар хөй. Кооператорлар барааннарны райполарже баш бурунгаар сөөртүп чедиреринче болгаш оларны садыгларга шын таарыштыр хуваарынче чугула кичээнгей салбайн, бараан саарыгазынга чурт иштининң курлавырларын эвээш бинриитирип, көдөө ажыл-агый продуктуларын комиссионнуг эгелээшкинге садыглаарын четпес организастаан. Хөй-хөй райполар болгаш садыглар бо чылдың бирги кварталының бараан саарыгазының планын күүсеткээн.

Оларга Бай-Тайга, Сүт-Хөл болгаш өскелээ райполар хамаарыжыр. Бо райполар боттарының садыгларынга калбак хереглелдиң бараанарын таарыштыр шын хуваарын организаставаан. Оон хараады-биле бараанарның үзүктели бээр азы саарыга чок чылар таварылгалары бар. Бараанга чагыг кылырда садып алыкчыларның хереглелин барымдаалавайн турар. Бараанны эргилдир сөөртүүр үстүнде райполарда калбак нептерелди албаан. Райпо баштаар черлери садыг ажылдакчыларының ажылга харысалгазын бедидерип, чоннуң негелдезинге дыннангыр болдуруп негевейн турар. Бо бүгү болза Бай-Тайга, Сүт-Хөл райполарының чедишкинниг ажылын моондактап, бараан саарылгазының планны үзүп турар.

Садыг четкизин калбартырының болгаш иитпинин чемненилге черлериниң саяны ковүдериниң планын хөй-хөй райполар чыл бүрүде күүсетпейн, анаа берген акпаланырышкынны чеп ажыглавайн келген. Чижээ, Улуг-Хем райпозунуң Жданов аттыг колхозта магазининиң түдүүшкүнү үр үениң иитпинде үргүлүүлеп, амлаа доозулбаан. Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик ышкаш райполарның чамдык көдөө магазиннери садыг кылырынга таарымча чок бажыннарда турар.

Алдыгы беш чылдың программазын болгаш оон баштайгы чылы—1956 чылдың бараан саарылгазының планын чедишкинниг күүсеглери хереглекчилер кооперациязының ажылында четпестерни иитпирлиг үзүткээрлерниң болгаш чоннуң бараанга негелдезин хандырарын үзүлелиин-биле экижилериниң айтырыын хүннүң эдчээнде үргүскан. Ол айтырыгны үре-түнелиг шиитпирлээринге садыг ажылдакчыларының социалистиг чарыжын калбартыры эргежок чугула. Садыг ажылдакчызы бүргэт совет садыгның культуразын бедидер дээш иитпилелиг үзүүлүг. Бараанга чоннуң негелдезин үргүлүү өөрнин көөрү, оларның хереглелин өй-шаанда хандырары болгаш садыг алыкчыларга эптиг әәдек болуру садыгжыларның хүндүлүг хүлээлгези болур.

Көдөө ажыл-агыйда чугула үе—часкы ховү ажылы келген. Көдөөнин ажыл-ишчилериниң бо чугула өйде үлетпүр болгаш аъш-чем барааннарынга негелдезин саат чок хандырары — садыгжыларның бирги эдчегге хүлээлгези. Тарылга шаарларынге үнүшкүнүг садыглаашкынны—изиг чеминг болгаш сүскүнга ижер чүүлдерлиг буфеттерни доктаамал организастаар херек. Эргежок чугула хереглелдиң барааннары бар садыгжыаштарны ховү турлагларынче, бригадаларже үргүлүү чоруткан турары чугула. Бо ажылдарны организастаарынга райпо баштаар черлери улуг ролдуг ойнаар ужурлуг.

Барааннарны эргилдир сөөртүүнүң чер болганга иептерелдири, ынчыг янзы байдал-биле барааннарны садыгларга шын хувазары база саарыга планын күүсеглери хереглекчилер кооперациязының ажылакчыларының хүн-бүрүге кичээнгейинин төвүнде турар ужурлуг. Мурнакчы садыгжыларның ажылының дүржулгазын область, район солуннарын база «Культурлуг совет садыг дээш» деп плакатты дамчыштыр калбаа-биле чыгыар херек.

Садыг ажылдакчылары боттарының бүгү күжүн партиянның XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга төлентиг боттандырар, совет садыгның культуразын бедидер болгаш совет кижилерниң үргүлүү өзүп турар хереглелин хангырар херекке харам чокка бээрлер.

Совет-швед дыңнадыг

Швециянын Премьер-Министри дээрги Таге Эрландер Совет Чазактың чалаанын ёзугаар бо чылдың март 29-тан өгледээш апрель 4-ке чедир Москвага тургап.

Премьер-Министр Т. Эрландер болгаш оон-биле кады келген Иштики хереглер министри Г. Хедлунд Москвага ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин-биле, ССРЭ-нин Дээди Совединиң Президиуму кежигүнү, СЭБП ТК-нын Бирги Секретары Н. С. Хрущев-биле, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги Орулакчызы болган Даштыкы Хереглер Министри В. М. Молотов биле, а оң ышкаш Совет Эвилелиниң улуттур эске-дээ ажылдакчылары-биле чугаалажыышкыннар кылган.

Ол беседаларга швед таладан: Швециянын ССРЭ-де Онза болгаш Бүрүн эргелиг Элчини Р. Сульман, Швециянын ДХМ-нин Политиктиг билдизининиң эргелекчизи элчин Г. Ярринг, Швециянын ССРЭ-де Элчин черинин чөвүлекчизи Л. Петри, Премьер-Министрнин бодунун секретары У. Пальме, Швециянын ДХМ-нин 2-ги секретары Г. Лоренцон, пресс-аттеше С. Фрикиус олар база киришкеннер.

Беседаларга совет таладан: ССРЭ-нин Даштыкы садыг министри П. Г. Кабанов, ССРЭ-нин Культуро министри Н. А. Михайлов, ССРЭ-нин Даштыкы хереглер министриниң оралакчызы В. С. Семенов, ССРЭ-нин Швецияда Онза болган Бүрүн эргелиг Элчини Б. К. Родионов, ССРЭ-нин ДХМ-нин Скандинав чурттарының билдизининиң Эргелекчизи М. Г. Грибанов, ССРЭ-нин Швецияда Элчин черинин чөвүлекчизи Н. М. Луньков болган чөвүлекчи А. М. Александров олар база киришкеннер.

Ийи чурттарның төлээлекчилери киришкен чугаалажыышкыннарның үезинде хамыктың мурнунда совет-швед харылзаалар айтырыының талазы-биле, база ийи талаларның эрге-ажыктарынга хамаарышкан улустар аразының иитти айтырыгларынга хамаарыштыр санал-оналарының ажык-чажыт чок болгаш ажыктыг солчуушкунун чорудар аргалыг болган. Ук чугаалажыышкыннар Швециянын болгаш Совет Эвилелиниң аразында харылзааларны тодаргайлап турар найыралдың болгаш чаагай көжа-хелбээнин ёзугаа эрткен.

Чурттарның кайызы-даа кайы-кайызынче барааннар солчуун улам-ныңай хөгжүлеринге сонуургалдыг деп чүве айтынган. Ийи чурттарның аразында чаагай кады ажылажыгланың чижээ кылдыр практиктиг хевирлерге аварийдан камгалал албаннарының кады ажылажылганың дугайында 1954 чылда чарлыган болгаш дараазында калбарган дугуржулганы адаан. Агаар харылзаазының дугайында чаа чарлыган совет-швед дугуржулга эң чоокку келир үеде Стокгольмның болгаш Москваның аразынга дорт агаар харылзаазын тургузарын болдунар аргалыг кылып турар.

Прибалтика республикаларының Совет Эвилелиниге киргени-биле холбаалыг кайы-кайызынга хамаарылгалыг чамдык арткан негелделерни 1941 чылдың совет-швед дугуржулгазынга дүүштүр шиитпирлеп таарыштырар дугайында чугаалажыышкыннарны эгелээр дугайында дугуржуушкун чедип алыганын талалар бадытпаан. Ынчыг чугаалажыышкыннарны эгелээри-биле эң чоокку үеде швед төлээлерни Москвага чорудар.

Оон ынай, ийи талаларның улуг ужур-дузалыг кылдыр көрүп турары эртеминг болгаш культурлуг харылзаалар сөөлгү үеним дургузунда өөрүшкүлүү-биле калбарганын чугаалажыышкыннарның чорудулгазында айтыкан. Уранчүүл ансамбльдериниң, янзы-бүрү түскай эртемнериниң техниктиг экспертерииниң төлээлериниң болгаш бөлүктериниң баржыры, спортчу аргыжыышкын болгаш туризм ийи улустарның аразында харылзааларны улуг чергелии-биле быжыглап болгаш кайы-кайызын билчир чорукту узгатгырып болур дээрзиниң дугайында бир эп-сеткилдиг санал-оналлы талалар илергейлээн. Ийи чурттарның даштыкыбиле культурлуг харылзааларының айтырыглары-биле ажылдап турар күрүне органнары ол талаларга солчуушкунну хөгжүдерииге чогуур идигни бээр дээрзиниң дугайында дугуржуушкун чедип алдынган.

Культурлуг болгаш эртеминг харылзааларның дугайында айтырыгның талазы-биле чугаалажыга үезинде эң чоокку үеде ылангыя дараазындагы тодаргай төлевилелдер боттанган турар ужурлуг деп дугуржуушкун чедип алдынган: бирги эдчегге медицина, бойдус болгаш техниктиг эртеммер талазының эртем-шинчилелдиң мергежилдиг ажылакчыларын солчуру, ынчаарга хүлээп ап турар чурт анаа турарыбиле болгаш эртем ажылын чорудары биле холбаалыг чарыгдалдарны төлээр; хамаарышкан чурттуң архивтеринче болгаш библиотекаларынче эртем ажылакчыларын киирер; ийи чурттарның эртем болгаш культура албан черлериниң аразынга литератураны болгаш ном үлүүлгелерии солчуруп калбартыр. Совет Эвилелиниң дээди өөредилгезин организастап турарын өөренип көөрү-биле экспертерииниң төлээлерин чорулар дугайында швед таладан күзел илергейлетиниген. Швецияда техниктиг кадрларны белеткеп турарын база шаклынчаар өөренип көөрүнче сонуургал совет таладан илергейлетиниген. Солчуушкуниуң ол төлевилелдериниге хамаарыштыр тодаргай дугуржулгалар дипломаттыг арга-биле чедип алдынган турар.

Дайынның төнчүзүнде Будапештиге чиде бергеи швед дипломат Рауль Валленбергтиң салым-чөлүнүн дугайында айтырыг Швецияга улуг ужур-утказыг деп швед тала онзалап демдеглээн. Валленбергке хамаарышкан Швецияда бар материалды чугаалажыышкыннар үезинде швед таладан дамчыдып бергеш, хамаарышкан совет эрге-чагыргалар ол материалды көөрүп болгаш хынаарын дилээн. Совет таладан ону кылырынга белеңнин илергейлээн. Оон-биле кады бир эвээ Валленберг Совет Эвилелиниге турган болза, дедир чанарының аргазын алган турар ийик дээрзи билдингир деп медеглетиниген. Истелге-хыналандың түннелиниңиң дугайында информацияны дипломаттыг арга-биле дынадын бээр.

Совет Эвилелиниге чурттан турар швед азы мурнундагы швед хамаатыларының талазынган оларга болгаш оларның өгбүлелериниң кежигүннериниге Швециже бажын чөпшээрээр дугайында болдунар аргалыг билдиринишкиннер бир эвээ хамаарышкан кижилер Швециже үнүп чоруур күзелин илергейлээр болза чаагай күзелдин ёзугаар көрдүнер. Швед эрге-чагыргалар база-ла Совет Эвилелиниче үнүп чоруурун күзээн совет хамаатыларның азы мурнундагы совет хамаатыларның болгаш оларның өг-бүлелериниң кежигүннериниң Совет Эвилелиниче үнүп чоруурунга кандыг-даа моңгактарны таварыштырбас.

Бүгү делегей байдалының дугайында санал-оналдар солчуушкунунун үезинде швед Премьер-Министр болгаш Швециянын Иштики хереглер министри дайын болган таварылгала ЕНО-нуң кежигүннеринге онаан турар хүлээглелериниң иитпинге нейтралитетти хевээр артырар сорулга-биле тайбын үеде эвилелдерден хостуг болурунун талазы-биле болдунун чанчыл болган политиказын Швеция боттандырып турар болгаш ол даштыкы политика швед таланың бодалы-биле алырга чүгле Швециянын эрге-ажыктарынга таарыжып турар эвес, харын Европаның ол кезиниге тайбын болгаш найыралдыг харылзаларга база ийик бээр ужурлуг деп айытканнар. ССРЭ база-ла амыгга чедир турганы ышкаш эвилелдерден ол хостуг болур чорукту болгаш Швециянын тайбын политиказын хүндүлээр деп совет таладан медеглетиниген.

Улустар аразының дүшкүүрлүг чөрүктерии улам ныңай кошкалырынга база Баттышкан Нацилар Организациязының Уставында илергейлетиниген болгаш кежигүн күрүнелерииң хамаарышлас чоруун болгаш бүрүн эргезин хүндүлээрии, халдаашпазын болгаш иитти керектерин холгаарлашпазын киириштирип турар принциптерге үндезилээн улустар аразынга тайбын кады ажылдажылганы хөгжүдерииге ийик бээрииге талалар бүгүүр болдунун чуртунун сонуургалдыын оон ынай онзалап демдеглээн.

Чепсегленишкиннерни болгаш чепсектиг күштерииң санын бүгү-иитти кызырар талазы-биле-даа атомнуг чепсектя хорудаар болгаш ону контрольлаар талазы-биле-даа, практиктиг түннелдерии Баттышкан Нацилар Организациязынга чедип алыр деп үргүлүүлеп турар күзел-чүткүүдерге детжимче көргүзериңе, а ол ышкаш атомнуг энергияны тайбын сорулгаларга ажыглаарының херээнге улустар аразының кады ажылдажылганын калбартырынга бөттарының белеңнин талалар илергейлээн.

Санал-оналларның болган солчуушкуну чугаалажыышкыннар чорудулгазында көдүрүлген айтырыгларның талазыбиле ийи талаларның бодалдарын алаан ханы билчириңге чедирген, ынчангаш Швециянын болгаш Совет Эвилелиниң аразында чаагай көжа-хелбээ харылзааларны быжыглаарынга ийик бээр.

Швециянын Премьер-Министри Т. Эрландер кадайы-биле база Иштики хереглер министри Г. Хедлунд кадайы-биле, а ол ышкаш оларнын-биле келген эске-даа кижилер Москвага тургапының соонда кан хүннер дургузунда Совет Эвилелин эргиир, оон иитпинде Сухумиге, Тбилисиге, Ереванга, Киевке болгаш Ленинградка база баарлар.

Совет-швед дыңнадыгга ат салганы

Апрель 3-те Кремльдин улуг ордузунга совет-швед дыңнадыгга ат салышкыны болган.

ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин болгаш Швециянын Премьер-Министри Т. Эрландер совет-швед дыңнадыгга ат салган.

Аңаа олурушканнар Л. М. Каганович, В. М. Молотов, М. Г. Первухин М. З. Сабуров, Н. С. Хрущев, Л. И. Брежнев, Д. Т. Шепилов, Е. А. Фурцева, ССРЭ-нин Даштыкы Хереглер министриниң оралакчызы В. С. Семенов, армия генералы И. А. Серов, ССРЭ-нин Швецияда Онза болгаш Бүрүн эргелиг Элчини Б. К. Родионов, ССРЭ-нин ДХМ-нин Скандинав чурттарының билдизининиң эргелекчизи М. Г. Грибанов, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Протокол начальныгы Е. А. Тарабрин болган албан-дужаалдыг эскедаа кижилер.

Швед таладан олурушканнар: Даштыкы хереглер министри Г. Хедлунд, Швециянын ССРЭ-де Онза болгаш Бүрүн эргелиг Элчини Р. Сульман, Швециянын Даштыкы хереглер министерствозунуң Политиктиг билдизининиң эргелекчизи Г. Ярринг, Премьер-Министрнин бодунун секретары У. Пальме, Швециянын Даштыкы хереглер министерствозунуң садыг билдизининиң 2-ги секретары Г. Лоренцон, Швециянын Премьер-Министрнин чанында парлалга хереглериниң талазы-биле түскай төлээлекчи С. Фрикиус, Швециянын ССРЭде Элчин черинин ажылдакчылары.

Даштыкы болгаш Совет журналистер база олурушкан.

(СЭТА).

Т. Эрландерниң Москвада чоруп турары

Совет Чазактың чалаанын-биле Москвада туруп турар Швециянын Премьер-Министри Т. Эрландер болгаш ону үдеп чоруур кижилер март 30-те Москва Кремлиниң төөгүлүг болгаш архитектуралыг турас-кааллары-биле танышканнар. Кремльде В. И. Ленининиң ажылчын кабинединге болгаш квартиразынга олар чораан. В. И. Ленининиң ажылчын кабинединден үнүп чоруурда Т. Эрландер демдеглел дептеринге моон аланда бижилгени кылган:

«Москвага чоруп турган үевисте бистиң көрген бүгү чүүлдеривистен бо төөгүлүг квартирага бистиң чоразывыве эң-не улуг сонуурганчыг болган».

Швед аалчылар ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң хуралдаар залын, а оон соонда Успенский болгаш Архангельский соборларны көрген, чепсек палатазының коллекциялары-биле танышкан. Т. Эрландерге Боо-чепсек палатазының делегелделериниң дугайын чугаалап турар эртем ажылын белекке берген. Белекти хүлээп албышаан, Премьер-министр музейде чыыдырган чүүлдер болза делегейде эң-не байлактыг чүүлдериниң бирээзи деп чугаалаан.

Москва Кремлин көрүп турар үеде Швециянын Премьер-Министри ССРЭ-нин Швецияда Онза болгаш Бүрүн эргелиг Элчини Б. К. Родионов, ССРЭ-нин Даштыкы хереглер министерствозунуң Протокол киидизининиң эргелекчизи Ф. Ф. Молочков, Москва Кремлиниң комендантызы генерал-лейтенант А. Я. Веденин үдеп чораан. Премьер-министр-биле кады швед журналистер Кремльди көрген.

Кежээ Т. Эрландер кадайы-биле, Швециянын Даштыкы хереглер министри Г. Хедлунд кадайы-биле, Швециянын ССРЭ-де Онза болгаш Бүрүн эргелиг Элчини Р. Сульман кадайы-биле, Премьер-Министрни үдеп чоруур эске-даа кижилер ССРЭ-нин Улуг театрынга С. Прокофьевтин «Ромео болгаш Джульетта» деп балетазын көрген.

Швециянын болгаш Совет Эвилелиниң күрүне туктары-биле шиметинген тен ложага аалчылар-биле кады олурганнар болза, Н. А. Булганин, В. М. Молотов, Н. С. Хрущев, ССРЭ-нин Культура министри Н. А. Михайлов, ССРЭ-нин Иштики хереглер министри Н. П. Дудоров, ССРЭнин Даштыкы хереглер министриниң оралакчызы В. С. Семенов, ССРЭ-нин Швецияда Онза болгаш Бүрүн эргелиг Элчини Б. К. Родионов, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Протокол начальныгы Е. А. Тарабрин.

ССРЭ-де турар дипломаттыг төлээ черлериниң баштыннары театрга база турган.

Швециянын Премьер-Министрине, Коммунистиг партиянын болгаш Совет чазактың удуртукчуларынга көргүүчүлер чылыг байыр чедирип турган.

Архивчилерниң семинары

Чоокта чаа ТАО-да ИХМЭ-ниң чанында күргүне архивиниң ажылдакчыларының семинары болуп эрткен. Аңаа партиянның XX съездизиниң материалдарын танышкырган. «Архив документилерин практика кырында ажыглаары», «Тыва улустуң төөгүзү», «Бүгү делегейниң байдалы» болгаш «революстуг серемчилер» деп темаларлыг лекциялар болгулаан.

Боттуг фактылар-биле холбашкан солуп болгаш билдингир лекцияларны семинарның киржикчилери улуг кичээнгей-биле дынаанаар.

Семинар чоруп турган үеде районнардан келген эштер архивтиң эртем ажылдакчызы эш Федоровага улуттулгазыбиле облкүүскөнүүн, эмнелге черинин болгаш Кызылдың Культура бажыңының архивтери-биле танышып практикалаанар.

Чамдык район организациязының архив документилери кам чок байдалда кадагалатының, түскай шкафтар-биле хандыртынмайн турарының ужурунан чугула документилер үрелип бакшаар таварылгаларны семинарның киржикчилери илереткен болгаш моон соңгаар ындыг четпестерни болдурбас талазы-биле хемчегларни алырын саналдап турганнар.

Семинарның доозулганының соонда оон киржикчилери областтың чурт шинчилелиниң Музейинге барып, ында төөгү документилери-биле танышканнар.

Солун лекция

Чоокта чаа Чөөн-Хемчик районнуң парткабинединге хоорайның партия, совет активи, партия организацияларының агитаторлары, бүдүүлгелериниң мурнакчылары чыыган. Аңаа СЭБП Тыва обкомунуң пропаганда болгаш агитация киидизининиң эргелекчизи эш Н. Курбатский партиянын XX съездизиниң түннелдериниң, оон төөгүлүг шиитпирлериниң база алдыгы беш чыл планын күүседир талазы-биле областтың партия организацияларының сорулгаларының дугайында лекцияны номчаан.

Алдыгы беш чыл планы-биле ылангыя Тыва областың үлетпүрүн, көдөө ажыл-агыйын хөгжүдер база ажылчы чоннуң чаагай амыдыралын, культурлуг деннелиин бедидер дугайында хемчегларни лектор тодаргайы-биле тайылбырлаан.

Партиянын XX съездизиниң материалдарын чурттакчы чонга калбаа-биле таныштырарын агитаторлар хүлээнип алганнар.

Ильичиниң лампочказы

Улуг-Хем районда Калинин аттыг колхозтуң баштаар черн суурга электр станциязы тургузары-биле оон бажыңын, аңаа хереглетинер материалдарны баш бурунгаар белеткеп алган турган. Чоокта чаа садыл алганы чаа электри станциязын тургузарын колхоз кыска үеним иитпинде доозкан.

Калинин аттыг колхозтуң төвү Эл-Бажы суурну Ильичиниң лампочказы март 30-де чырыдып эгелээн. Чурттагга бажыңнарында, артельдин бүдүүлгелиг черлериңде, суурла школа, медицина болгаш ветеринарна база культура албан черлериңе электри шугуминары киирттинген.

Фермаларда хөй күш негетинер ажылларны механизастаар, дээрбеде болгаш шторамала шинчединчилерни электри күжү-биле хеделдирер хемчеглерни чоокку үеде ап чорударын колхоз баштаар черн көрүп турар.

Баштайгы аванс

Колхозчуларга аванс тыпсырын ай санында чүрүмчүлер дугайында партиянын болгаш чоннуң материал-культурлуг деннелиин улам чаагайжыдарынга улуг ужурлуулыг. Ол болза, СЭБП-нин XX съездиниң төөгүлүг шиитпирлериниң боттанылгазы болур.

Чөөн-Хемчик районда «Искра» колхозтуң баштаар черинин март 25-те болган хуралынга колхозчуларның ажылдаан күш-хүннериңе аванс тыпсырын чугаалашкан. Январь болгаш февраль айларда кылдыңган күш-хүннерге хамаарыштыр иитпини-биле 14 муң рубльдин авансыны колхозчуларга тывысканнар.

Колхоз бүдүүлгезинге идепкейлиг киржип турар

Тожу районнуң «Май 1-ги» колхозунуң колхозчузу хереэжен Ак Шанчыпаа артельге киргенинден бээр хөвү бригадазынга ажылдап келген. Аңныыр ажылынга ол база идепкейлиг киржип турар. Чыл бүрүде-ле күскү, кышкы аңнаыр сезонунда болдунун колхозунга ан-өлүк тывыжынган ийи муң ажыг рубльдин орулгазын, оон ынай бо чылын 680 ажыг ынны кежин киирген.

Четпестерге эптежип болбас

Таңды районнуң партия активиниң хуралыңдан

Таңды районнуң партия активиниң хуралы болуп әрткен. Ол хуралға СЭКП-ниң XX съездизиниң түннелдеринің болған районнуң партия организациязының сорулгаларының дугайында илеткелди партия райкомунуң секретары әш Харченко ылған.

СЭКП-ниң XX съездизи бистиң партиявыстың төөгүзүнде база әң-не чугула съездилеринің бирәзи болганың илеткелчи онзалап чугаалаан. СЭКП ТК-ның съездиге отчёт илеткелинде бистиң чуртувустуң бүгү делегей болган иштики байдалынга ханы анализ бердинген, партияның XX съездизиниң соолунде уеде СЭКП-ниң ажыл-чорудулгазың бүгү талапыг көргөн, чуртуң мурнуга келир уеги улуг сорулгаларны тодаргайзан дээрзин илеткелчи айытқан.

Районнуң ажылчы чоннары партияның XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин болган адыгы беш чыл планының талазы-биле Директивларны политиктиг болган күш-ажылчы кодургушкун-биле хүлээп алганың илеткелчи демделээн. Чаа беш чылда районга тарыга шолу 1,6 катап, оон иштинде тараа культураларының шолу 1,3 катап өзер. Тарааның ниити чыыдазы 1,4 катап, картофельдың—6 катаптан хөй өзүлделиг болур. Тараа культураларының дүжүттүг колхозтарга гектар санындан 13,7—15,2 центнер, а «Элегес» совхозка 16 центнер чедери планда көрдүнген.

Районнуң ажылчы чоннары 1955 чылда партияның болган чазактың шиитпирлерин күүсетпиваан, көдээ ажыл-агыйның хөгжүлдезинге чамдык чедишкиннерлиг болган. Калинин аттыг болган Жданов аттыг, «Революцияның чалбыыжы» болган «Кызыл партизан» колхозтар тараа культураларының гектар санындан-на 14—17 центнер дүжүттүг өстүргеннер. Тарааның ажаан алышкыны чидириг чокка чорутунган.

Бедик дүжүттүг өстүрериниң он-он мастерлери илеръән. Оларның аразында Бай-Хаак МТС-тиң трактор бригадаларының бригадирлери әштер Ермолаевтиң болган Роженковтуң эки түннелдиг ажыдарын илеткелчи онзалап демделээн. Эш Ермолаевтиң удуртканы бригада 240 гектар шолдуң бирәзинден-не 24,5 центнер тарааны өстүргең, ол ышкаш әш Роженковтуң бригадазы 1300 гектар шолдуң бирәзинден-не 21 центнер дүжүттүг алган.

Ынчалза-даа шак ындыг мурнакчыларның ажылының дуржулгазын бүгү ниитинии болдурар ажыл-агый чорутунган. Дуржулгалар солчуушкуннары организастатынмаан. Районга тараа культураларының дүжүдүнүң ортумак көргүзүү чавыс болган. Сталин аттыг болган Буденный аттыг колхозтар гектар санындан чүге 8—9 центнер тарааны алганнар. Эрткен чылын агротехниктиг хемчеглер четпес чорутунган. Балгазың МТС-тиң зоназында колхозтарның суттарызга четкиял четче ажыглатынмаан. Ында Мальцевтиң методүн шиңгээдир ажыл чорутунмаан. Эрткен чылын районга кукуруза тарылгазы эки организастатынмаан.

Бо чылдың часкы тарылгазының хүнери чоокшулап орар. Ынчаарга районда часкы тарылгага белеткел оожум чоруп турар. Үрединнер четче урдунмаан. Жданов аттыг колхоз кызылтас үрединиң белеткээр планны чүгле 94 хуу күүсеткен. Сталин аттыг колхоз сула үрединиң чүгле 53 хуу, арбайның — 38-ле хуу урган. Бартофель үрединиң ыракта-ла чедир белеткетиниваан.

Алдыгы беш чылда районга мал ажылының продуктулуун бедиериниң тодаргай планнары чогаатынган. Ынчалза-даа «Революцияның чалбыыжы» колхозтан өске ажыл-агыйлар сүт саалдазының планын күүсетпейн турарлар. Сталин аттыг колхозта инектерни бызаазынга эмзирип саар арга ам-даа узуткатынмаан. Оон түннелиңде ол колхоз бо ажыл-агый чылының баштайгы беш айларында инек бүргүзүнден чүгле 77 килограмм сүттү саап алган. Озла үениң иштинде «Революцияның чалбыыжы» колхозтуң Марачевка фермазы инек бүргүзүнден 546,9 литр сүттү саап алган. Оон ынай инек санындан-на 600—700 литр чедир сүттү сагган мурнакчы саанчылар бар. Чаңгыс районнуң кожа турар колхозтарында байдалдың шак ындыг улуг ылгалдыы болза, чамдык колхозтар мал ажылының продуктулуун бедиериниң аргаларын багай ажытпан турарын хереченип турар. Мал кыштагдашкынында улуг четпестер бар. Чамдык колхозтарда малдың баш саны хорамчалыг болуп турар.

— Ажыл-агыйга удуртулганың дең-иески эвес байдалын районнуң чоокта чаа болуп әрткен экономиктиг конференциязы илереткен — деп, илеткелчи чугаалаан.

Көдээ ажыл-агый продукциязының чаңгыс хемчээлинге күш-ажылдың чарыгдалыка улуг болуп турар. Ол дугайын колхозтарда чаңгыс ай эвес байдал хереченип турар. Чижээ, Жданов аттыг колхоз бир центнер тарааны алырынга 1,8 күш-хүнүн болган 8,80 рубльди чарыгдаан болза, а Буденный аттыг колхоз 3,5 күш-хүнүн болган 16,70 рубльди чарыгдаан. Ыңдыг чижектерни хөйү-биле көргүзүп болур. Ол болза, колхозтарда күш-ажылдың нормалаашкынының эжикивээнинин, күш-хүнүнүң үүдүнүң багайының болган административ-эргелел аппарадының улуунуң түннели болур. Амгы үеде чамдык административ-эргелел аппарадын кызырып турар. Беш колхозтарда 46 кижини администравтиг - эргелел аппарадындан кызырган. Олар болза (1955 чылда турган күш-хүнүнүң үнези-биле) чылда 23104 күш-хүнүн ажыдан ап азы 183902 рубльди ап турганнар. МТС-тер штадындан 20 кижи казытынар. Ол болза күрүнеге чылда 164262 рубль каминалганы баар.

МТС-тер ажылында улуг четпестер бар. Техника четче ажыглатынмаан. Продукциязга бот-үне оларда улуг болбушаан турар. МТС-терде ажыл нормалары чаңгыс ай болбаан.

Районда партийжи-организастыг болган партийжи-политиктиг ажылда улуг четпестерни актив хуралы илереткен. Колхоз бүдүрүлгезинде коммунистерниң авангардыглыг роль бедивейн турар. Көдээ ажыл-агыйда чүгле 171 коммунистер ажыдап турар. «Кызыл партизан», Ленин аттыг колхозтарның партия организациялары колхоз бүдүрүлгезиниң харыысалгалыг участоктарынга коммунистерниң күүнү ам-даа таарыштыр тургуспаннар. Ол бүгү четпестерни узуткаарын районнуң партия активиниң хуралы партия организациязарынга сүмелээн.

Сталин аттыг колхозтуң даргазы әш Рудин районнуң белеткелдер конторазының четпес ажылын шүүмүчүлээн: — ол конторанын ажылдакчылары (директору әш Сафонов) белеткелдер ажылын эки удуртпайн турар. «Элегес» совхоз райпога дужаары-биле дагаа чуургазын сөөртүп келген. Ону эккелген кижи бүдүн ажыл хүнүнде маңаан. Ажыл шагының соолунде,— контора ам дагаа чуургазы хүлээп албайн турар — деп харыылааннар. Совхоз дагаа чуургаларын дедир сөөртүр ужурга таварышкан — деп, ол чугаалаан. Оон ынай Бай-Хаак МТС мал ажылын механизастаарынче чогуур кичээнгей салбайн турарын әш Рудин чөптүг шүүмүчүлээн.

СЭКП райкомунуң оргкелдизиниң эргелекчизи әш Диденко санал бергеш, чамдык парторганизациялар социалистиг чарышты ыка эренгей удуртуп турарын шүүмүчүлээн. — «Кызыл партизан» колхозтуң партия организациязы бо чылдың эгезинде колхозчулар аразынга чарышты багай эвес организастап эгелээн турган. Ам ол ажыл ында барык-ла уттундурган. Февраль, март айларда чарыштың түннелин үндурбээн— деп, ол чугаалаан.

Хуралга шупту 16 кижи санал бергеп. Кижи бүргүзүнүң чугаазы болза, партийжи-организастыг болган политиктиг ажыларны ажыл-агыйжы сорулгаларны чедишкиниг шиитпирлээрингe дүүшүүр эде тургузарынче угланган.

Хуралдың бүгү киржикчилери болза, партияның XX съездизиниң шиитпирлерин чаңгыс әп-сетkилдиг деткээн.

С. ТУШКОВ.

Дуржулгалыг пропагандисп

Чөөн-Хемчик районнуң Чыргакы чеди чыл школазының директору әш М. Буян бодунуң кол ажылы-биле чергелештир партийжи чугула даалганы әлээн каш чылдар иштинде күүседи, СЭКП төөгүзүнүң допчу курзун өөренириниң болгумүнге пропагандистеп келген.

Бо чылын ол Чыргакы көдээ Советтиң Калинин аттыг колхозунда партия, совет активчилериниң партия төөгүзү өөренир болгумүнде башкылып турар. Партияның XX съездизи ажыттынган хүндең бээр съездиниң материалдарын болгумүнүң дыннакчыларынга тодаргайы-биле танышгырып келген.

Пропагандист әш Буян өөренир материалдарының тема бүргүзүнге эки белеткенип, солуннардан болган журналдардан материалдарны үргүлүү ажыглап, кичээлдерни бедик деңнелге чорудуп, тема бүргүзүнге областың, районнуң мурнунда туруп турар сорулгаларны холбаштырып турар.

К. САЛЫЫ.

Колхоз тудуу

Тудуг бригадазында

Сүт-Хөл районда «Сталинчы орук» колхозтуң бүдүрүлге планында бо чылын әлээн чугула тудугларны кылыры көрдүнген. Тудуг планының чедишкинниг күүселдези ылангғы аназ хереглээр тудуг ыяжын баш бүрүнгаар кыжын-на белеткеп алырындан улуг хамаажырын ажылдың практиказы улам-на бүзүредип турар.

Бригадада 80 кижи бар, оон иштинде хереэеннер 32, күш-ажылдың организастыы багай эвес тургустунган. Тудуг ыяжы белеткээр звено тайгада 10 муң ажыг чулуктарны кезип чонгаш, черинң агында чыып белген, а транспорт звенозу март 28-ке чедир артель төвүнде 7 муң фермалар чанында 1012 чулуктарны сөөртүп эккелген.

Бызанчылар звенозу база-ла тудугур ажылдап турар. Фермада малчыннарга 3 чурттапга бажыннарын кылып дужаган, ам колхоз төвүнде дөрт өрээл ясляның база чурттапга бажыныңын тудуун кылып эгелей берген.

М. ЧАРТАК-ХУНА.

Ыяш белеткелинде

Каа-Хем районнуң «Ленинчи орук» колхозунуң тудуг бригадазында (бригадири коммунист әш Тараканов) 15 кижи 4 автомашиналыг, бир трактордуг ажылдап турар. Бо чылын 1000 кубометр тудуг ыяжын белеткээр тургаш, 1100 кубометрни черде кезип, оортан машина оруунга 990 кубометрни сөөрткен, колхоз сууруңда болгаш пилорама чанында 650 кубометр ыяшты болган 200 кубометр дашты сөөртүп чедирген.

Тудуг бригадазының бөлүктеринде партияның XX съездизиниң материалдарын таныштырыш, тудугжулар ортузунда социалистиг чарышты калбартып турар.

Колхоз баштаар черн колхозчуларның чурттапга амыдыралын экижидер дээш чурттапга бажыннарын тудуп алыр тудуг материалдарын кезер болгаш сөөртүр талазы-биле колхозчуларга дузалажып турар.

С. СИРЗАН.

Колхозчу суурну өстүрер дээш

Чаа-Хөл районнуң «Тинлелге» колхозунда тудуг бригадазының әш Дөреңге удуртқан болуу тайгада 1000 кубометр ыяшты кескеш, чер агында үндүрүп алган. Оон иштинден 200 кубометр ыяшты колхоз төвүнде сөөртүп чедирген. Ол болук ыяш кезериниң планын күүсеткен.

Ыяш кезикчилери әштер Дөре, Нурзутоол, Күске олар ажыл нормазын хүн-бүүде ажыр күүседип турарлар.

Тудугжулардан 5 кижи колхоз сууруңда клубтуң крышазын, шалазын кызбышаан, оон иштинде олуттарны чоокку уеде доозар деп турар.

К. ХОВАЛЫГ.

Улгаттыр каттышкан колхозтар

Чоокта чаа Кызыл районнуң «Черби» болгаш Чкалов аттыг колхозтарының кежигүннериниң улгаттырар каттыжар лугайында хуралы болган.

Бичe күштүг колхозтарны улгаттыр каттыштырар чорук колхозтарның экономиктиг болгаш организастыг быжыглыышкынын хандырарынга, оларның күш-шыдалын өстүрериңге чугула хемчег болур. Сөөлгү чылдарда бо колхозтарның ажыглал черлериниң кызыгаар, ажылчын күжүнүң эвээжин, күүү-шыдалдыг көдээ ажыл-агый машиналарын ажыглаар талазы-биле четпестерни аңыдырал кырынга көрүп, сүт-бараан фермаларының бедик бүдүрүкчүлүүн, механизация-биле хандыртынган ногаа ажылының бригадаларын ёзулуг организастап шыдавайн турарлар.

Колхозтар кайызы-даа эргелел аппаратты, анаа хөй-хөй чарыгдалдарлыг турган. Артельдерниң ажыл-агыйын көдүрерингe ол бүгү улуг идиг бербейн турган. Чкалов аттыг колхоз ногаа, бахча, мал чеми, тараа культураларды өстүрерингe, а «Черби» колхоз тараа болгаш мал чеми культуралар өстүрерингe таарымчалыг черлерлиг. Оларның ажыл-агый төптериниң аразы чүгле 8 километр болуп турар.

Бо бүгүнү өөренип көргеш, ол колхозтарның кежигүннери түс-түс нинти хуралдарын чыгташ, ийи колхозтарны улгаттыр каттыштырар дугайын шиитпирлээш, ону деткирип дилээн. Колхозчуларның күзелин боттандырарын чогуур организациялар деткээн.

Бо каттышкан хуралга санал берген колхозчу бүргүү чугаалажып турар айтырыгларының ёзулуг шыныйын, улуг ажык-дузалыын бадыткап турган. Ооң-биле кады ажылда четпестерни илередип, моон соңгаар каттышкан колхозтуң ажыл-агыйын күштүг көдүрер талазы-биле үнелиг сүмелерни кирип турганнар.

Ол хуралга «Черби» болгаш Чкалов аттыг ийи колхозтарны улгаттыр каттыштырар дугайында айтырыгны колхозчулар чангыс ап-сеткилдиг бадылаан. Каттышкан колхозтуң адын колхозчулар Партияның XX съезди аттыг кылдыр бадылаан. Артельдиң даргазынга мурнунда «Черби» колхозтуң даргазы турган, партияның кыйгырыы-биле көдээже ажылдап үнген коммунист әш Шустовту сонгаан. Колхозтуң төвүн Бара-Хаакка тургузар деп шиитпирлээн.

Ийи колхозтар каттышкан соолунде күш-ажылы кылып шыдаар кижилерниң саны дыка көвүдээн, күргүне актызын ёзугаар алган чер шолу албаан болгаш малының саны база көвүдей берген. Колхозтуң ажыл-агыйының кол угланышкыны ногаа-сүт ажылы болур. Бердинген черни ән ажыктыг ажыглаар, ажыл-агыйының янзы-бүрү адырларын таарыштыр тургузар, калбаа-биле хөгжүдер талазы-биле улуг экономиктиг арга ажыттынган.

Каттышкан колхозтуң ажыл-агыйын чедишкиниг башкарып чорудар, ылаңгыя часкы тарылганың белеткелин чоокку уеде доозар, малдың чаш төлүн бүрүн камгалап алыр болгаш колхоз бүдүрүлгезинге өске-даа ажылдарны эжиидер дээш колхозчулар улам күжедишкиниг ажылдап турарлар.

К. ХЕРТЕК.

Квартал планын ажыр күүсеткен

САРЫГ-СЕП. (Телефон-биле). Каа-Хем районда үлетпүр комбинадының ажызы эрткен чылдарда дыка багай турган. Комбинат 1954 чылда 104 муң рубль, а 1955 чылда 89 муң рубль когарадыг ажылдаан. Ол болза удуртулганың кошкаан, күш-ажылын организастыының багай тургустунганын хереченип турар.

Райүлетпүр комбинадының коллективи бо чылын бодунуң ажылында әлээн чаартылгаларны кылган. СЭКП-ниң XX съездизиниң алдары дээш калбарган бүгү улустуң социалистиг чарыжы күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиериңе болгаш продукциянын шынарын экижидерине улуг идигни берген.

Бо чылың I кварталында комбинат ниити продукция бүдүрериниң планын 103,5 хуу, а бараанның продукция талазы-биле онзаладаны 116,8 хуу күүсеткен. Эрткен чылдарда каражалыг ажылдап турган комбинат бо чылын чүгле баштайгы үш айларында безин 16 муң рубль орулгалыг болган. Моон сонгаар оон-даа бедик көргүзүглиг болурунга коллектив бүзүрелдиг.

Колховтар рыногунда

Эрткен неделяда Кызылдың колхозтар рыногунга 34.845 рубльдин янзы-бүрү көдээ ажыл-агый продуктулары саттынган.

Колхозтар рыногунга биргн черни Каа-Хем районнуң «Тинлелге» көдээ ажыл-агый артели ээлеп турар. Колхоз рынокка далган, сүт, дагаа чуургазы, саржак, эът, кызылтас болгаш өске-даа продуктуларны үргүлүү салып турар. Ол ышкаш, ол районнуң Молотов аттыг, «Октябрь 30 чылы» колхозтары рынокта багай эвес киржип турарлар. Кызыл хоорайның хереглекчилер ниитилелиниң рынокта № 4 ларегу көдээ ажыл-агый продуктуларын доктаамал садып турар. Апрель 1-де 2700 рубльдиң янзы-бүрү продуктуларын Кызыл хоорайның чурттакчыларынга сатқан.

Область төвүнден ырак эвес Кызыл, Таңды, Бии-Хем районнарның көдээ ажыл-агый артельдери Кызыл хоорайның колхозтар рыногунга таварылга болуп киржип турарын демделеэе чогуур.

Рынок комитеди рыноктуң ажылын сайзырадыр талазы-биле чамдык ажылдарны чорудуп турар. Май 1-де эът-сүттүң павильону ажыттынар. Павильон кышкы одалга системалыг болгаш чайгы уеде эът, сүт бакыратпас тускай соок черлерлиг.

Н. ИВАНОВ.

Партия чырыдыышкынының четкилеринге съездиниң материалдарын хандыр өөренир

Амгы уеде Коммунистиг партияның XX съездизиниң шиитпирлерин бүгү чонга тайылбырлаары, өөредири бистиң пропаганда ажылывыстың кичээнгейниинин төвүнде туруп турар.

Коммунистерниң, комсомолчуларның, партия кежигүү эвес активтиң ол төөгүлүг шиитпирлерни хандыр өөренип, ону аңыдырапга боттандырып эгелээрингe чер-черде партия чырыдыышкынының четкилери улуг дузалаар. Бо чылдың февральдан эгелеп бистиң областа партия чырыдыышкынының бүгү четкилеринде съездиниң шиитпирлерин болгаш материалдарын өөренип эгелээн. Областың партия организациялары ол төөгүлүг шиитпирлерни чер-черге өөренир талазы-биле чогуур организастыг хемчеглерни алган. Партия чырыдыышкынының четкилерингe немей 100 ажыг чаа бөлгүмнерни, 10 семинарларны организастаап, шыырак билиглиг, дуржулгалыг пропагандистерни быжыглаан.

СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарының талазы-биле баштайгы әлээн каш кичээлдер областың бүгү районнарында болгаш Кызыл хоорайда партия чырыдыышкынының бүгү четкилерингe болуп эрткилээн.

Ам партия организациязарының мурнунда тургустунуп келген эдчеглиг сорулга чүл дизе, партия чырыдыышкынының системазында болуп эртип турар кичээлдерниң, семинарларның, ында номчутунуп турар лекцияларның, илеткелдерниң теоретиктиг деңнелин, утка-шынарын съездиниң тургускан негелделериниң деңнелинге чедир бедидери болур.

Идеология ажылында дазылданган четпес чүл болза, оон коммунистиг тургузуушкуннан, аңыдыралдан хоорулчак тургустунганыйда болур деп съезд илереткен. Ону ажыш эрттерде хамыктың мурнунда пропагандист кадрлар-биле ажылды партия организациязарының кайы хире эжиидиккенинден дыка хамаажыр. Маңаа партия комитеттериниң чанында турган пропагандистерниң үргүлүү ажылдаар семинарлары улуг рольдуг.

СЭКП Кызыл хооркому, Каа-Хем, Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем районнарының съездиниң материалдарын өөренип эгелээриниң мурнунда пропагандистерниң семинарларын эрттиргеннер. Ол семинарлар болза ТК-ның отчет илеткелинде чогаадыкчы ёзубиле улам ынай хөгжүлдени алган чамдык теоретиктиг айтырыгларны дыннакчыларга шын тайылбырлаарының болгаш материалдарны түс черниң партия, совет, ажыл-агый организациязарының солулгалары-биле холбаштырып тайылбырлаарының аргаларын пропагандистерге берген. СЭКП-ниң Каа-Хем, Чөөн-Хемчик районнарының секретарьлары әштер Москаленко, Шкляев, Дилгижек олар районнуң ажыл-агый талазы-биле чедишкиннерин, мурнакчы дуржулганың көргүскен ажыктыг фактыларын болгаш районнуң мурнунда туруп турар сорулгаларны ол семинарларга кылган илеткелдеринге тодаргай көргүскеннер.

СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлериниң үнгени-биле холбаштыр бодунуң ажылын ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң хераанге ажыктыг кыдыр әде тургузуп турар пропагандистер бистиң областа дыка хөй. Чижээ, Тес-Хем районунда Калинин аттыг колхозта И. Бичe-оол, Самагалдай суурда Ширнең, Тожу районнуң Тоора-Хем ортумак школазында Загайнов олар боттарының кичээлдерингe материалдарны дыннакчыларга билдингир, солуп кыдыр амыдырапда боттуг фактылар-биле болгаш сорулгалар-биле холбаштырып тайылбырлап турарлар.

СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлерин ажылчы чоннарга тайылбырлаар улуг харыысалгалыг ажылга партия, совет удуртукчу ажылдакчылар боттары идепкейниг киржирип чугула. Каа-Хем, Тес-Хем, Бии-Хем, Улуг-Хем районнарның удуртукчулары чон ортузунга лекциялар, илеткелдер кызырынга боттары-биле киржип, партия чырыдыышкынының четкиндеринде пропагандистер болуп ажылдап турарлар.

СЭКП-ниң Кызыл райкому пропагандист кадрларны шын шилип алыры дээш ышкаш ыңдыг чугула айтырыгны четпес шиитпирлеп турар. Районнуң удуртукчу ажылдакчыларындан, бюро кежигүннеринден болгаш оон секретарьларындан чаңгыс-даа кижи партия чырыдыышкынының системазында пропагандист болуп ажылдавайн турар. Олар колхозтарда, будүрүлге черлеринде эртип турар кичээлдерге кончуг ховар барып олуржуп турарлар.

Партияның хөй-хөй район комитеттери коммунистерниң политиктиг өөредилгезин удуртур аргазын улам-на тодаргай болдурган. Мурнунда пленумнарга, бюроларга бо айтырыгны кедергей эренгей чугаалажып турган болза, бо өөредилге чылында улам тодаргай болдуруп түс-түс партия эге организациязарында, болгумнерде, политшколаларда байдалдарны чугаалажып турар апарган. Ынчалза-даа ында четпес чүве чүл дизе, чер-черде чамдык четпес байдалдарны илереткеш, ону ында партия эге организациязының киржилгези-биле чогуур ёйүнде эде тургузуп болур аргалар бар турда-ла, чамдык райкомнар ону бюрога улуг озалдаашкын-биле тургузуп, кончуг кызыы ужур-дузалыг хөй шиитпирлер үндүрүп турары ховар эвес. Чижээлээрге, Таңды районда «Элегес» совхозка эрткен чылдың декабрь айга чедир коммунистерниң өөредилгези үзүлген турган. Ол чүгле райком бюрозунуң тускай шиитпири-биле эде тургустунган. Коммунистерниң политиктиг өөредилгезиниң дугайында хөй-хөй райкомнарның бюроларының үндүрүп турар шиитпирлери чаңгыс ай болуп, чүгле организастыг айтырыглар-биле кызыгаарлатының турар. Идеология ажылының амыдыралдан хоорук чоруун эде тургузар дугайында, пропаганда ажылының эки дуржулгазын неп-тередир дугайында болгаш пропаганда ажылын ёзулуг дээштиг болгаш ажыкузалыг болдурарынче угланган айтырыгларны чугаалашпайн турар.

Коммунистерниң политиктиг өөредилгезиниң организастаары, удуртуп башкарары болгаш контрольдаары — партия эге организациязарының устав ёзугаар хүлээлгези. Таңды болгаш Бии-Хем районнарда хөй-хөй партия эге организациялары бо айтырыгны партияның бүгү кежигүннеринин хуралдарында чыл-чылы-биле чугаалашпайн турарлар. Чижээ, СЭКП-ниң Бии-Хем райкомунуң чанында партия эге организациязы безин (секретары әш Быштымов) коммунистерниң политиктиг өөредилгезин удуртур хүлээлгезин үр үе иштинде шуут боттанырбайн келген. Таңды районда Будённый аттыг колхозта политбөлгүмнер бо чылдың февральга чедир ажылдавайн турда ында партия эге организациязы (секретары әш Назын-оол) кандыг-даа хемчег албааны илеръән. Кызыл районнуң «Совет Тыва» колхозта партия эге организациязы (секретары әш Кан-оол) съездиниң материалдарын политбөлгүмнерге өөренирин озалдап эгелээн.

СЭКП-ниң Кызыл хооркому, Эрзин, Тес-Хем, Барыын-Хемчик болгаш өске-даа райкомнары партия, совет активинге съездиниң материалдарын өөренир семинарларны организастап тургусканнар. Үлетпүрүн болгаш көдээ ажыл-агыйының тодаргай экономиказының айтырыгларын чугаалажырынга, бар күрлавырларны болгаш ажылда четпестерни илередип тывырынга, ылаңгыя съездиниң шиитпирлеринде болгаш делегаттарның чугааларында улам ынай хөгжүлдени алган теоретиктиг айтырыгларны коллективтиг чугаалажышкыннарның аргазы-биле ханы билип алырынга ыңдыг семинарларның улуг ужур-дузалыг болуру оларның баштайгы кичээлдеринге-ле көзүлген.

СЭКП-ниң Бии-Хем райкому съездиниң материалдарын өөренири-биле холбаштыр бот-өөредилгениң аргазы-биле өөренип турарларга дузалаар хемчеглерниң тодаргай планын ажылдап кыпган. Ону ёзугаар лекциялар, консультациялар, теоретиктиг чугаалажышкыннар ында докгаамал болуп турар апарган. Партия библиотеказында консультпункт организастаап, ында эң шыырак консультандыларны быжыглаан, олар хүн-бүү дежурныйлап турарлар. Чаа-Хөлде партбиблиотекада организастаан алдыгы беш чылда бистиң чуртувустуң болган районнуң мурнунда туруп турар улуг сорулгаларны көргүскен делгелгелер база съездиниң материалдарынга хамаарыштыр шилип тургускан литература пропагандистерниң, лекторларының болгаш дыннакчыларның кичээнгейин хаара тудуп турар. Ыңдыг делгелгелерни ол районда көдээ клубтарда, номчулга бажыңнарында, албан организация черлеринде база организастап турар.

Чамдык партия библиотекалары боттарының ажылын амга чедир эде тургузуп шыдавайн турар. Оларның ажылында коз четпес чүүл болза пропагандистерге болгаш дыннакчыларга литератураларны шилип бээр, пропаганда ажылының дээре дуржулгаларын солуттурарын организастаар, будүрүлгелерниң, МТС-териң, совхозтарының болгаш колхозтарның мурнакчыларының эки дуржулгазының талазыбиле делгелгелер кылыр ажылдарны кылбайн турарын болур. Чижээ, СЭКП-ниң Кызыл райкомунуң партия библиотеказында каш номнардан аңгыда пропагандист азы дыннакчы кижиге ажыктыг болгу дег чүүлдер кыдыынмаан.

Партийжи пропаганда кайы-бир коллективтиң шиитпирлеп турары практиктиг сорулгалар-биле бүрүн холбашкан турда чүгле ам ажыктыг болуп турар. Кызыл хоорайның үлетпүр будүрүлге черлериндe бөлгүмнерниң болгаш политшколаларның удуртукчулары кыдыр өске албан организация болгаш өөредилге черлериниден СЭКП хооркому дыка хөй пропагандистерни чорутkан. Ол пропагандистерниң чамдыктары хамаарышкан будүрүлге черлериниң будүрүлгечи ажыл-чорудулгазын дыка кошкак билир таварылгалар бар. Моон ужурундан оларның эртиришн турар кичээлдери, будүрүлге черинин бодундан шиинп алган пропагандистеринге болзарга түс черниң амыдыралындан дыка хоорук болуп турар. Чижээ, автотрест черинин теп автосептелге мастерскаязында бөлгүмнүң пропагандизи, эш Макаров ТК-ның отчёт илеткелиниң талазы-биле «үлетпүр болгаш транспорт» деп темалыг бөлүктү өөренип тургаш ол будүрүлгенин мурнунда турар сорулгаларбиле материалдарны холбаштырбаан. Ол бодунуң дыннакчыларының ажылдап турар черин, кылып турар ажылының характерин билип алырын амга чедир сонуургавайн келген. Ыңдыг четпестерни Кызыл хоорайдан болгаш районнардан-да хөйну көргүзүп болур.

Ыңдыг пропагандистерге СЭКП-ниң Кызыл хооркомунуң пропаганда болгаш агитация кылдызы, будүрүлге черлериндe партия эге организациязары түс черниң ажыл-чорудулгазының дугайында материалдарны шилип алырынга үргүлүү дузалаза чогуур. Моон-биле кады боттарының дыннакчыларын, оларның ажылының характерин пропагандист бүргүү билген турарын негээр херек. Партия чырыдыышкынының янзы-бүрү хевирлерн пропагандистерниң билиг мергежилиниң талазы-биле, дыннакчы составының билининң болгаш билинп алыр аргалыының талазы-биле дыка ылгалдарлыг. Моон ужурундан материалдарны оларга өөренирининң аргазы база аңгы-аңгы болур. СЭКП-ниң Сүт-Хөл райкомунуң пропаганда болгаш агитация кылдызы (эргелекчизи әш Шалдыг) съездиниң шиитпирлерин болгаш материалдарын бүгү черлерге чаңгыс ай чүгле номчулганың аргазы-биле өөренирин негеп турган. Ол районнуң кежээки партия школазында пропагандист әш Борбай-оол бодунуң кичээлдеринге материалды чүгле номчуурунуң аргазын ажыглаан, амыдыралдан чаңгысдаа чижек көргүзер арга чок болган.

Кичээл бүргүзүнүң сорулгазы болза, теоретиктиг айтырыгларны билип албышаан, бистиң ажылывыста четпестерни илередири, оларны ажып эртеринин ёзугаларын

ЧАСКЫ ТАРЫЛГАГА ҮЛЕГЕРЛИГ БЕЛЕТКЕНИР

МТС-тиң тарылга белеткелинге коммунистерниң ролю

Шагаан-Арыг МТС-тин механизаторлары машина-трактор паркының септелгезин чогуур үеде доозар дугайында социалистиг хүлээлгезин күүсетпишаан, боттарының сөзүн эдээннер. Эрткен чылдарның четпестерин өөренип көрбүшаан, күскү, кышкы септелгеге хамыктың мурнында МТС-тин материал-техниктиг суурунун бүгү талалыг белеткели хүлээлгени күүседирин хандырган. МТС-тиң эң-не таарымчалыг, эптиг черинге мотор септээр цех деритинген. Токарь цехинде бедик бүдүрүкчүлүг чаа токарь станок немей тургустунган. Хөй күш үндүрер ажылдарга кызыы черни алгытkан. Эрткен чылын дарганнаар цехтиң ажылы таарыштыр тургустунмайн турганындан септелгеге чамдык шаптыктаашкыннар таваржып турган. Ону бо чылын катаптавазының хемчеглери алдынган. Септелгениң күженишкинниг хүннеринде токарь болгаш дарганнаар цехтер ийи ээлчегде ажылдап турган.

МТС бүгү тракторларының септелгезин дооскан, оон шынарын багай эвес деп санап турар бис. Ажыл-херектиң чеденишкиннерин чүгле бүдүрүлге оран-суурларының болгаш дериниң чогуур үеде белеткели шинитпирлээн эвес, а харын кол нуруузунда бар турар четчир санныг кадрлар, оларның дуржулгазын болгаш ажылга аргалыын өөренип көрбүшаан, цехтер, бөлүктөр, бригадалар аайы-биле таарыштыр тургускан чорук шинитпирлээн.

Ажылдың харыысалгалыг участоктарынга коммунистер болгаш комсомолчулар ажылдап келген. Олар бедик бүдүрүкчүлүг күш-ажыл, сагылга-чурум талазы-биле үлегерин көргүзүп, бүдүрүлгениң мурнакчылары болуп турар. Моторлар септээр цехтин ажылын участок механиги, коммунист эш Грудинин эки башкарып чоруткаының түннелинде бердинген онаалда бүрүн күүсетинген. Трактор бригадаларының бригадирлери эштер Букарин, Конев, Назыты, дуржулгалыг тракторист эш Андросов олар септелгеге ажылдап келген. Социалистиг чарышка күш-ажылдың бедик көргүзүглерин чедип алганы дээш септелге цехинниң бүгү септекчилери тракторлар септелгезин чеденишкинниг дооскан сөөлүнде өртектиг чүүлдер-биле болгаш акша-биле шаңнаткан.

Тракторларның хөделдирер кезээн септээр талазы-биле бөлүк (удуртукчуу участок механиги, коммунист эш Карбы) бөлүктер аразынга шилчиир кызыл тукчугаштыг чаалап алган. Ол бөлүктүң ажылчыннары эштер Чаш-оол, Подалицын олар ажыл нормазын хүн-бүрүде ажыр күүседип турган. МТС-те кезектер чыыр цехтин удуртукчузу, СЭКП кежигүнү эш Маковкин болунуң харыысалгазын медереп билбишаан, хүлээлгезин ак-сеткилдиг күүседип, күш-ажылга үлегерин көргүзүп турар. Оон инициативазы-биле механизаторлар болгаш ажылчыннар ийиги ээлчегде база ажылдап турганнар, ындыг арга-биле ажылдаашаг, 2 тракторну септээн. Эш Маковкин чүвени үрей кылыр чорукту болбурбас, күш-ажылдың организастаашкының экижидер дугайында механизаторлар ортузунга ажылды чорудуп келген. Трактор бригадазының бригадири, коммунист эш Золотухин андазын, илнир, машина септээр бригаданы удуртуп башкарган.

МТС-те оон-даа өскө коммунистер септелгеге шуут ажылданнар. Коммунистер эштер Имажык, Базыр-оол көдээ ажылагый машиналарын эки септээш өртектиг чүүлдер-биле болгаш акша-биле шаңнаткан. СЭКП кежигүнү эштер Блинов, Төмүр-оол, Шадрин болгаш оон-даа өскелер база эки ажылдап келген.

Комсомолчу эш Бухтуев дарган эш Кара-оол-биле кады кышкы үеде ажылдап, маска хап турган, олар бүдүрүлге онаалдазын үргүлчү 150—180 хуу күүседип турган. Эш Бухтуевтиң кол мергежили — комбайнер, күш-ажылдың бедик көргүзүглерин ол чедип алган. МТС ону ийи катап өртектиг чүүлдер-биле шаңнаан. ВЛКСМ обкомунуң хүнүлел бижин-биле эш Бухтуев база шаңнаткан.

Комсомолчу комбайнер эш Огнев токарьга ажылдаашаг, хүнде нормазын 120—150 хуу күүседип турган. Комсомолчу тракторист эш Дмитриенко, моторжу эш Сашков септелгеге эки ажылдаашаг, ВЛКСМ обкомунуң хүнүлел бижин-биле база МТС-тен өртектиг чүүлдер-биле шаңнаткан.

Цехтериниң, бригадаларның, бөлүктериниң, түс-түс механизаторларның болгаш ажылчыннарның ортузунга социалистиг чарыш калбарган, машина-трактор паркының септелгезинге коммунистерниң болгаш комсомолчуларның мурнакчы ролю бедээнининң түннелинде, тракторлар септелгези өрткен чылдыындан ийи ай бурунгаар доозулган. Слесарь эш Князев сырладыкчы эш Братилов-биле чарышкаш, бүгү тракторларның нинти даштыкы кезектериниң септелгезин хуусаа бетинде дооскан. Чесчи эш Астафьев бүдүрүлге онаалдазын февральда-ла бүрүн күүсеткен, дунзаалакчы эш Братилов ажыл нормазын хүн-бүрүде 160—270 хуу күүседип, өскө септелге бөлүктериниң дунзаалаар ажылын саадатпас дээш бодунуң эки гуразы-биле кежээлерде база ажылдап турган.

Чарыштың түннелдерин доктаамал үндүрер чорук хүлээлгени хуусаада күүседирине улуг идиг болуп турар. Он хонгаш-ла түннел үнүп турган, МТС-тиң дирекция чери болгаш партия организациязы чарыштың мурнакчыларынга шилчиир кызыл тукчугаштарны тыпсып келген, неделяда бир катап үнүп турар агитхууduска, «Механизатор» деп хана солунга мурнакчыларның ажылының дуржулгазын үргүлчү чырыдып турган.

Оон-биле чергелештир бүдүрүлгеде ажыл шагы үзер, чүвени үрей кылыр, күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр чоруктарны илереткен болгаш ындыг четпестерни чайладыр дугайында чүүлчүгештер агитхуудуска, хана солунга үргүлчү чырытынган. Тракторист эш Чупраков ажыл үезинде хөй чулчуруушкун-биле дыка хөй шактарны анаа эрттирип турган. Оон ол четпестерин хана солунга бижээн болгаш ону шүгүмчүлелчи ёзу-биле карикатуралап чураан. Оон боду четпестерин миннип көргеш чайлаткан. Машина-трактор мастерскаязында ажылдап турар механизаторларны хайындырган ижер сугбиле хандырбаан дугайында чүүл хана солунга база үнген. Бо талазы-биле механизаторларның негелдези хандыртынган.

Партия организациязы масса-политиктиг ажылды күштелдирери-биле хемчегlерни ап турар. Делегейде болуп турар чоруктарның база бистиң чуртувустуң ниитики амыдыралының дугайында танылгалар механизаторларның ортузунга чорутунуп келген. Ам партияның XX съездизининң материалдарын механизаторлар өөренип турар. Идеологтуг ажыл МТС-тиң бүдүрүлге ажыл-херээ-биле болгаш бүгү амыдыралы-биле сырый холбаалыг чоруп турар. Партия организациязының политиктиг ажылынга оон активи идепкейлиг киржип келген. Коммунистер эштер Васильев, Журавлев, партия кежигүнү эвес активтен эштер Олдырев, Бахолдин олар механизаторларның ортузунга бесседаларны, номчулганы тода билдингири-биле чорудуп турар.

Бо чамдык чеденишкиннер-биле кады бистиң ажылывыста ам-даа эвээш эвес четпестер бар. Күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр чоруктар ам-даа бар, бүдүрүлгеде күш-ажылдың организастаашкыны кошкак, МТС-те артык кезектер үргүлчү-ле чок болуп турар. Коммунист эш Бүрбү сөөлгү үеде МТС-ке кээп ажылдавастаан, коммунист эш Сандак-оол бүдүрүлгеге идепкейлиг ажылдавайн турар, партия организациязы бо коммунистерниң талазы-биле амдызында тодаргай хемчегlер ап шыдаваан.

МТС-тиң дирекция чери болгаш партия организациязы часкы хову ажылдарын чеденишкинниг чорудар дээш хемчегlерни ап турар. Бүгү трактор бригадалары колхозтарда чеде берген, ам олар тарылга эгелээринiң бетинде мал чемнерин болгаш тудуг ыяжын сөөртүп турар. МТС кывар, чаар материалдарны чедирип, трактор бүрүзүнге хереглээр савааны, хереккелдерни белеткээн. Трактор бригадаларынга ажылдаар агитаторлар бадылаттынган, көргүзүг самбыралары белен, бригада бүрүзүн ном, дептерлер-биле, спорт хереклдери-биле хандырар дээш хемчегlер алдынып турар.

Калинин аттыг колхозта ажылдап турар эш Лапин бригадирлээн, Маленков аттыг колхозта ажылдап берип турар эш Назыты бригадирлээн комсомолчу аныяктарның трактор бригадалары часкы тарылганы эң кыска хуусаада, бедик агротехниктиг деңнелге доозар дээш чарышты калбарткан. Өске бүгү трактор бригадалары социалистиг чарыштың хүлээлгелерин база алган. СЭКП-нин XX съездизининң төөгүлүг шинитпирлеринге сорук киргеп МТС-тин механизаторлары бо чылын бедик дүжүт чедип алыр дээш улуг сорулганы салган.

А. САГАЛАКОВ,
Шагаан-Арыг МТС-тин партия организациязының секретары.

МТС-ТЕРДЕ ТРАКТОРЛАР СЕПТЕЛГЕЗИНИҢ (КҮСКҮ, КЫШКЫ ПЛАНЫНГА УДУР) ЧОРУП ТУРАРЫНЫҢ МЕДЭЭЗИ

(1956 чылдың март 31-де хуу-биле)

МТС-тер аттары	Хуузу
Бай-Хаак	110,6
Сүт-Хөл	110,3
Чадаана	108,6
Бии-Хем	105,6
Шагаан-Арыг	104,0
Кызыл-Мажалык	100,0
Чаа-Хөл	100,0
Бай-Тайга	100,0
Кызыл	100,0
Балгазын	95,6
Сарыг-Сеп	91,5
Тес-Хем	88,8

Кичээнгей салыр

Барыын-Хемчик районда «Большевик» колхозтуң тарылга шөлү өртөкен чылдыынан ыракта калбарар. Бүдүрүлге планында көрдүнгенин ёзугаар алырга, колхоз бо чылың тараа культураларын 1125 гектарга тарыыр, а картофель болгаш ногааны 68 гектарга олуртур. Бо талазы-биле белеткел ээлээн чорутунуп турар. Хову ажылынга шупту 186 кижи бар, олар түс бүрү ажылларнын аайы-биле хуваалдалыг. Үрезин белеткээр звено 98 тонна кызылтасты, 41 тонна арбайны болгаш 22 тонна чингетараяны арыглап дооскан. Ындыг-даа болза, сула үрезини мынчага чедир белеткетинмээнин четпес деп санаар апаар.

Удобрение чыылдырар звено бо хүннерге чедир 460 тонна өдектi болгаш 22 тонна хүлдү тарылга шөлдеринде сөөртүп чедирген. Суггат бугаларын арыглаар, ылангыя оон дөзүн суг әрте баздар кылдыр белеткээринге 43 кижи ажылдап турар. МТС-тин чорудуп бээр трактор бригадазынга колхозтан 35 кижи ажылдаар, олар амдыгаалтан белеткенип турар.

Колхозтуң хову ажылының талазы-биле белеткелинде четпестерниң бирээзи болза эрткен чайын чүгле 431 гектарны андарган, а 694 гектарны чазын удур андарарч болур. Ол ышкаш тарылага киирер дээш тускайлаан 23 аттары арган, оларны ам-даа, чазын ажыл үезиндеда чемгерер сиген, сула курлавырлары чок. Дериг-херексел чүүлдерин септээр ажыл база багай организастатынып турар. Тарылгага белеткелче кичээнгей салыры негетинип турар.

С. ЛАСЮРЮН.

Очулдурукчу башкының ажылы

Бистиң областың национал школаларында орус дылда башкылап турар эртемнерни очулдуруп турар. Ол дээрге нарын болгаш харыысалгалыг ажыл. Бо ажылга очулдурукчу башкының орус, тыва дылдарны болгаш очулдурар эртемин, оон методун эки билген турары негетинер.

Таңды районнуң Кочетов суурда чедиг чыл школазының очулдурукчу башкызында эш А. Доржу ажылдап турар. Маңаа холбаштыр бистиң школада ол ажылды канчаар тургузуп турарывысты дуржулга солчур сорулга-биле бо допчу чүүлге бижиксеп тур мен.

Кичээлдиң чеденишкинниг болуру оон белеткели кандыг болганындан улуу-биле хамаарыры башкы бүрүзүнге билдингир. Бистиң школаның очулдурукчузу кичээлге хынамчалыг белеткенип, кичээл бүрүзүнге белеткелди очулдурар эртемининң башкызы-биле үргүлчү кады кылып турар. Ындыг кады ажылдажылга темада чү кол болуп турарын, өөреникчилерниң кичээнгейин кайнаар угландырарын болгаш кандыг чазыглар болу бээрин, олардан канчаар чайлаарын баш бурунгаар билип алыр арганы берип турар.

Оон соонда темага хамаарышкан чүүлдерни өөредилге номун ёзугаар оруе, тыва дылдарга эки таныжар болгаш кичээлдиң ажыл планын кылып тургузар. Чамдыкта очулдурар темазынга хамаарышкан кол-кол билиглерни болгаш дүрүмнерни, терминнерни багай билир чоруктар тургулаар. Ону болдурбас дээш очулдурар эртемининң башкызы-биле кады ажылдап тургаш, кол чүүлдерни эки билип алганда өөреникчилерге чедингир болгаш билдингир тайылбырлап берип шыдаар.

Кичээлдиң минутка бүрүзү башкы кижиге үнелиг, ону чөп ажыглаарын ол оралдажыр. Бажыңга берген онаалганың хыналдазын чорудуп, өөреникчи айтырыгны харыылап турда, үеин кампап ап болурунуң аргазы турар. Башкының айтырыынга өөреникчиниң чугаазын дыннавышаан, башкыга очулдурукчу дораан-на дамчыдып берип олурар, ону ынчалдыр кылыры очулдурукчу башкының орус дылды эки билириндеи хамааржыр.

Кичээлдиң чорудулгазында ең кол чүүл болза чаа теманы тайылбырлаары болур. Тема бүрүзү ээлээн каш бөлүктерге хуваатынган турар, ол бөлүктерни ёзугаар баштай башкы тайылбырлап бээрге, очулдурукчу база ол бөлүктер аайы-биле очулдурар. Чижээ, 6 класстың физиказынга горизонталдыг болгаш вертикалдыг угланышкынны өөренип тургаш, баштай горизонталдыг кезээн, оон соонда вертикалдыг кезээн тайылбырлаар.

Дуржулгаларны кылып турарының үезинде башкы үзүктелишкиннинг чугаалап, очулдурукчу дораан-на очулдуруп турар. Очулдурукчунуң очулганы кылып турар үезинде башкы дараазында темаларга белеткенир. Чижээ, «Атмосфера базышкынын хемчээри» деп тема 6 класска мынчаар кылган.

Агаарның байдалын баш бурунгаар билип алырынга атмосфера базышкынын хемчээринiң ужур-дузазының дугайында, барометриң хевирлериниң дугайында допчузу-биле чугаалап бээр. Ону очулдурукчу очулдуруп турарының үезинде башкы самбырага барометриң хевирлерин бөдүүн-биле чуруп кылыр.

Башкының болгаш очулдурукчунуң кичээлге кады белеткели болгаш хынамчалыг ажылы, кичээл үезинде дүүштүр ажылдаары эки түннелдерни чедип алырынга дузалаар. Очулдурукчу башкыларның ажыл дуржулгазын солуштурары —школаларга өөредилгени экижидерине улуг ужур-дузалыг.

Б. САВИН,
физика башкызы.

КОЛХОЗЧУ МАЛЧЫННАРДА

Малы массалыг оолдап турар

САМАГАЛДАЙ. («Шыныың» корр.). Алдыгы беш чыл планының талазы-биле СЭКП-нин XX съездизининң Директиваларын танышкаш, Тес-Хем районда Ленин аттыг колхозтуң хой фермазының ажылдакчылары нинтининң малын менди, хүр чыл ажырбышаан, оон чаш төлүн чидириг чокка бүрүн доруктуруп алырын хүлээнген. Апрель 1-ге чедир төрээн 3004 хойнуң 3031 хураганнары болгаш 690 өшкүнүң 735 анайлары шупту менди.

Ферманың кыштагларында мал оолдаашкыны амгы үеде массалыг үргүлчүлеп турар. Эш Ойдуп-оолдуң бо хүннерге чедир төрээн 238 хой 244 хураганнарны, эш Нарамандыктың 167 өшкүзү 187 анайларны төрээн. Ол ышкаш Сырат, Шойдак, Тамбар база өске-даа малчыннарның кодан хойлары хүр кыштагларда турар.

Инектер бызаалап турар

Чаа-Хөл районнуң Молотов аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң № 1 инек фермазында 170 төрүүр инектерниң 57-зи бызаалаан. Оларның бызаалары бүрүн менди алдынган, эки доругуп турар. Ол ферманың эргелекчизи эш Лопсан малчыннарның кылыр ажылдарын түс-түс хуваагылаан, амгы үеде бызаалаар четкен инектерни ээлчеглиг дежурныйлар хайгаарап турар.

Улуг саанчы эш Артыш чаа төрээн 57 инектерни бызааларындан чарып саап турар. Фермада инектер болгаш бызаалар эки чемгерилде болгаш ажаалда-биле хандыртынган.

Д. КАНДАН.

Эки уксааның чаш төлүн ап турар

Сүт-Хөл районнуң Киров аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң хойжулары мал эмчизи эш Кашпык-оолдуң удуртулгазы-биле чурт иштининң хойларының ускаазын экижидер, продуктулуун бедидер сорулга-биле эрткен чылын меринос уксааның кошкарлары-биле 600 хойну тарып боозаткан.

Тарып боозаткан хойлар ам массалыы-биле оолдап эгелээн. Хойжу эш Мартан-оолдуң ажаалгазында төрүүр 200 хоюндан 91 хой хураганнаан, 92 карабул хураганнар эки доругуп турар. Өшкү кадарчызы эш Ирикпей төрээн 190 өшкүден 228 анайны камгалап алган болгаш оларның 76-зы ангор уксааның анайлары болган.

Колхозта ам ниитизи-биле 562 хой, өшкү оолдаан. Малдың чаш төлүн чидириг чокка камгалап алыр дээш колхоз баштаар чери малдың ажаалгазынче кол кичээнгейни салып, эки шынарлыг мал чемнин кыштагларже сөөртүп турар.

М. ОЧУР.

Ажыл-ишчи көдүрлүүшкүн

Өвүр районда «Совет Тываның беш чылы» колхозтуң колхозчулары алдыгы беш чылдың баштайгы 1956 чылында салдынган ажыл-агый сорулгаларын чеденишкинниг боттандырарынга чүткүлдүг ажылдап турар. Чижээ, хой кадарчызы эш Ыйма бодунуң коданында хонин менди кыштаглатпышаан, төрүттүнген чаш малын чидириг чокка доруктуруп ап турар. Ол ышкаш кыштаанда бир чурттагга бажыңын кылып дооскан, чаш малга кажаа тудуп алырынга оон ыяжын база белеткеп алган. Колхозтуң өшкү кадарчызы эш Хуурак бир чурттагга бажыңының ыяжын база бүрүн эвээш дүжүрүп алган.

Артель бүдүрүлгезиниң бүгү-ле участоктарында — фермаларда, хову ажылында болгаш тудугда-даа ажыл бедик көдүрлүүшкүннүг калбарып турар. Ол болза, партияның XX съездизининң төөгүлүг шинитпирлерин амыдырал кырынга боттандырары дээш көдээнiң ажыл-ишчиларининң демисели. Моон-биле кады колхозчулар съездининң материалдарын ханы өөренип турар. Бо талазы-биле пропагандистер Дүвет-оол, Кызыл-оол, Дамдын, Дамбаа олар лекцияларны колхозтуң амыдыралынга холбаштыр, белеткелдиг эрттирип турар.

Т. ДОРЖУ.

„Мурнакчы“ колхозта

Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» база Сталин аттыг колхозтарының Мөңгүн-Тайгада хой фермаларында мал оолдаашкыны массалыг эгелээн. «Мурнакчының» кадарчызы эш Айзаңның коданында бо чылын төрүүр 243 хой бар. СЭКП-нин XX съездизининң материалдарын таныжып тура, чаш малды чидириг чокка камгалап алырын ол хүлээнген. Малчынның сөзү боттуг ажыл-херектен карышпайн турар, сөөлгү хүннерге чедир төрүттүнген 151 хураганнар менди доругуп турар. Ол ышкаш эш Ойдуптуң кадарып турары хойлар хүр кыштаглап, баштайгы төрүттүнген 84 хураганнар менди доругуп турар.

Сталин аттыг колхозтуң ында ийи кодан хою база массалыг оолдап турар. Эш Серенниң 287 хоюндан 257 хой төрээн, хураганнары шупту менди. Эш Шожуттуң хоюндан 106 хураганнар төрүттүнген, ам төрүүр 130 ажыг хоюнуң хураганнарын бүрүн өстүрүп алырын ол хүлээнип турар. Моон-биле кады хой бүрүзүнден 1,6 килограммадан эвээш эвес дүктү кыргып алырынга малчыннар тодаргай хүлээлгелерни база ап турар.

Д. ӨЛЗЕЙ.

Кызыл Крестиң ажылын экижидер

Чоокта чаа Кызыл Крестиң область конференциязы болуп эрткен. Отчеттуг үенин иштинде чорудуп келген ажылдарның болгаш моон соңгааргы сорулгаларының дугайында Кызыл Крест обкомунуң даргазы эш В. Плетнөвтүң илеткелин конференцияга чугаалашкан.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизи кадык камгалалының ажылдакчыларының мурнунда улуг сорулганы салган. Партия болгаш чазак улустуң материалдыг чаагай байдалын улам бедидип, чонга эмнелге дузаламчызын көргүзерин болгаш санитар-профилактиктиг хемчегlерни чорударын экижидер дугайында үргүлчү сагыш салып турар.

Кызыл Крест болгаш Кызыл Чартык ай ниитилели дээрге, массалыг эки тура организациязы болур. Ол болза массалыг санитар-профилактиктиг болгаш санитар-кадыкшылгалыг хемчегlерни чорудар талазы-биле кадык камгалал органнарынга дузалаар, Ада-чурттуң дайынының инвалиттеринге, Совет Армияның дайынга өлүрткен дайынчыларының өг бүлезинге, чайгаар болур халаптардан качыгдаан чурттакчы чонга хөй-ниитининң дузаламчызын организастаар сорулгалыг. Ол сорулганы күүседири-биле Кызыл Крест бодунуң эге организацияларын бүдүрүлге, албан черлеринде, колхозтарда, совхозтарда, МТС-терде, өөредилге черлеринде тургускулап турар.

Кызыл Крестиң II-ги область конференциязы болганындан бээр чеди ай эрткен, бо аразында областың колхозтарында 1126 кежигүннерлиг 50 эге организациялар, бүдүрүлге черлеринде 2188 кежигүнnерлиг 84 эге организациялар бар. Ынчангаш ниитилел амгы үеде 328 организацияларлыг, 8 муң ажыг кежигүннерлиг болган.

Эге организациялар чурттакчы чонну «санитар камгалалынга белеткел»— СКБ деп база школа назылыг уругларны «санитар камгалалынга белен бол»— СКББ деп демдектерни алырынга белеткеп, санитария литературазын нептередип, санитария талазы-биле тайылбыр ажылды чорудуп турарлар.

Алгы заводунуң сапог мастерскаязында эге организациязының даргазы эш Булгакова коллективтиг кежигүннерин Кызыл Крестиң ажылынче хандыдып турар, ында ажыл эки тургустунган, Кызыл Крестин санитар булуңунда аптечка болгаш литератураның делегелгезин тургускан. Тожуңуң Кызыл Крест райкому (даргазы эш Синягина) ажылды идепкейлиг чорудуп, чонның ортузунга Кызыл Крестиң дугайында бесседаларны, номчулгаларны эмнелге ажылдакчыларының дузаламчызы-биле элээн калбарткан, крестиң ниитилелинге ыяа хөй чаа кежигүннер кирип алган. Кызыл крестиң Бии-Хем райкомунуң даргазы эш Гусева сөөлгү үеде ажылды организастап эгелээн деп илеткелчи демдеглээн.

Оон-биле кады чамдык районнарда Кызыл Крестиң ажылы экижиринiң улуу, харын суларап турар. Чөөн-Хемчик районунда Кызыл Крест эге организацияларының болгаш кежигүннерниң саны дыка эвээжээн, сөөлгү чеди ай иштинде Кызыл Крестиң райкомунуң даргазынга үш кижи солушкан. Улуг-Хем райкомунуң даргазы турган Котликов Крест ниитилелиниң сан-хөөзүн шын вес чорудуп турганы илереэн. Таңды, Кызыл, Тес-Хем райкомнарының даргалары эштер Мясина, Чигрина. Мөнге олар ажылды кончуг куду көрүп турган. Сүт-Хөл районнуң эмчизи эш Семиютенко сан килдизининң коллективинге санитар активин белеткээрин хүлээнген, кичээлдер баштай болуп турза-даа соңдүнде чорбастаан. Санитар албан-хүлээлгелиглер районга ийи турганындан ам чангыс арткан. База Эрзин, Чаа-Хөл, Кызыл районнарында санитар албан хүлээлгелиг кижилер шуут чок деп оратор оон ынай чугаалаан.

Конференцияга Каа-Хем районнуң Сизимде ыяш ажыл-агый черинде Кызыл Крест эге организациязының даргазы эш Городсков сөс алган:— эге организацияларда 80 кижи «санитария камгалалынга белеткел», 65 өөреникчилер «санитария камгалалынга белен бол» деп демдектерни дужааганнар. Эге организацияларда санитар албанныг кижилерни тургускулаан. Олар санитар-профилактиктиг ажылдарны чорудуп турар. Школаларда Кызыл Крестиң кежигүннерни суурда чурттап турар кырганнарга шеф дузаламчызын көргүзүп, оларга одаар ыяшты, сугну белеткеп берип турарлар деп чугаалаан.

Эш Городсков оон ынай Кызыл Крестиң обком кежигүннериниң районнарга барбайн, тодаргай улуурлуга бербейн, чүгле телефон дамчыштыр дыннадыг кылып турар четпес практиказын шынгыы шүгүмчүлээн.

Кызыл Крест обкомунуң талазындан ажылдың багай чорун турарын чүгле эмнелге ажылдакчыларының четпес ажылы деп санап, кажан конференция болур апарганда ам кээп ажыл дагыр, база районнардан келген төлээлерни кончуг багай хүлээп алган — деп Сүт-Хөл районнуң кадык камгалал килдизининң эргелекчизи эш Бензикова чугаалаан.

Бай-Тайга райондан келген төлээ эш Арапчаевадан — эге организацияларга каш кичээлдерни эрттиргилээнин дедеглээш, ыраккы колхозтарга барып таныдылга, беседа, номчулга кылырынга район организацияларындан дузалашпайн турарын четпес деп шүгүмчүлээн.

Эш Арапчаева оон ынай Кызыл Крестиң дугайында ылангыя тыва дыл кырында литератураларны хандырарын Крестин обкомундан негээн.

СЭКП обкомунуң килдис эргелекчизи эш Арланмай Кызыл Крестиң ажылын экижидерине партияның болгаш чазактың салып турар улуг кичээнгейiниң дугайынга доктаагаш, Кызыл Крест болза, эмнелге талазы-биле билиглерни калбартыр, кадык камгалал органнарынга дузалажыр сорулгалыг массалыг организация болур, ону быжыглап, ниитилелдиң кежигүннеринге ажылчы чонну хөй-биле хандыдар база ону доктаамал кадрлар-биле быжыглаарының чугулазын чугаалаан.

Область конференциязы демдеглетингген четпестерни чайладып, бүдүрүлгелерге, колхозтарга, совхозтарга, МТС-терге санитар албан-хүлээлгелиг кижилерни тургузарын, хоорайларга санитар дружиналарын организастаарын база санитар-профилактиктиг болгаш кадыкшылгалыг ажылды калбартып чорударынга ниитилелдиң кежигүннерин калбаа-биле бииритирерин айыткан тодаргай шинитпирни хүлээп алган.

Конференция Кызыл Крест обкомунуң Президиумунга эштер О. Көк биле Фроловаңы немей сонгаан болгаш Кызыл Крест ниитилелиниң Бүгү Россий съездизинге баар төлээге эш О. Көктү сонгаан.

С. БОЛДУР-ООЛ.

Уттундурган ферма

Чөөн-Хемчик районнуң Сталин аттыг колхозунуң баштаар чери хаван фермазының ажылынче чогуур кичээнгейни салбайн келген. Фермада шупту 24 хаван бар. Оларның турар чери соок, хыраалыг, аҥаа дон.

Кыштың башкы соогунда-ла бажааның соңгалары буступ үрелген. Ол хиреде-ле ону ам-даа дуглаваан. Хаваннарга кыш дургузунда кончуг хоолулуг эвес чемнин, чижээ, хар холумактыг кызылтас куду-руун берип келген. Оларның азыралының ындыг багайындан күш-денгилдези ортумактан куду.

Ара салганы-биле кады шупту 67 хаван оолдары янзы-бүрү чылдагааннардан өлген. Коданда чүгле 6 хаван оолдарй артkан болгаш оларның күжү арган, чуланты. Ам тургузар чер чогундан оларны ажаакчы эш Декеректиң бажыңында ажаап турар.

Колхоз баштаар чери хаван фермазының эргелекчизинге үргүлчү янзы-бүрү кижилерни солуп келген. Хаван кажаазында санитарлыг чурум чок: ишти чуттуг болгаш соок. Ындыг турда-ла, фермаңың амгы эргелекчизи Тогдук-Бора ол бүгү-биле амдыгаа чедир эптежип, боттуг ажылче кирбээн. Ол, фермага ында-кайда эзирик келгеш, чүнү-даа кылбайн чоруй баар, оон 5—6 хонгаш көстүп келир.

Фермада четпестерни дарый чайладыр дугайында колхоз даргазы эш Ревяюк хөй удаа аазаашкыннарны кылган. Фермаңың ажылын аазаашкын-биле эвес, херек кырынга ажыл-биле сөөгдери негетинип турар.

К. САЛЫЫ.

Ниитинин малынга улуг когарал

Чаа-Хөл районнуң «Тинилелге» көдээ ажыл-агый артели эрткен январь, февраль айларда-ла төрээн 12 хаваннардан 63 хаван оолдарын алган турган. Ажаалгазының багайындан, турар оран-савазының соогундан оларның 52-зи аарып өлген. Ам чүгле 11 хаван оолдары арткан.

Турар черинiң шык, соок болганындан төрүүр хаваннар 10 хире хаван оолдарын элекке төрээн. Артель баштаар чери болгаш партия эге организациязы хаван ажылында бо улуг когаралды көре тура-ла чогуур хемчег албайн турар. Хаван фермазының эргелекчизи эш Шактар-оол бо шыдажыр аргажок байдалга мырынай дүвүревейн турар.

К. ХОВАЛЫГ.

Парлатынмаан чагааларның изи-биле

Эрткен чылдың сентябрьдан бээр Тожу райпозунуң баштаар черинiң даргазынга хөй кижи солчуп келгениңден садыг ажылында улуг четпестер бар болуп, чамдык садыгжыларның садыгның корум-чурумун үреп, самчыгдал кылып, магазиннерни ой шаанда ажытпас, садып алыкчыларга ээлдек эвес чоруктар барын илередип, редакцияга көдээ бижикчи чагаа бижээн. Ол дугайын редакция облпотребсоюзка медээлээн.

Бижикчиниң айтып турар үезинден бээр райпо баштаар черинiң даргазынга 4 кижи солушкан болгаш садыг ажылынга четпестер турган. «Совет Тыва» колхозта магазинге ажылдап тургаш садыгның корум-чурумун үреп арагалап, садып алыкчыларга ээлдек эвес турган Меңшековту ажылдан үндүрген болгаш Тоора-Хем суурда аш-чем магазиниңге садыглап тургаш, хөй самчыгдал кылган Нагибинаны судка берген. Облпотребсоюз райпо баштаар черинiң даргазынга эш Пешковту чоруткан болгаш садыг ажылында четпестерни узуткаар талазы-биле баштаар черинiң даргазының оралакчызы эш Дажы-Норбу редакцияга ыыңнаткан.

Венгр Улус Республика. Чоокта чаа Дебреценниң шарикоподшипник заводунга Совет Эвилелинден келген күчүлүг агрегатты тургускан. Чаа машина шарикоподшипниктер бүдүрелиниң хемчээлин 5—6 катап улгаттырар болган кылыгларның шынарын дыка экижидер. Цехтерде ол ышкан еске-даа совет машиналарны болган станоктарны тургускан.

Чурунта: автоматтарның бирээзи. Фото Мадьяр Фотонуу.

Венгр үлетпүрнүң хөгжүлдези

БУДАПЕШТ. Апрель 4-те венгр улус Венгрияны фашистиг эжелекчилерден Совет Армияның хостаанының 11 чыл ожи байырлап демдеглээн. Бодунуң хостуг амыдыралывын 11 чылының дургузунда венгр ажылчы чоннарның чугула чедишкиннериниң бирээзи болза, Венгрияның кыска хуусаанын дургузунда аграр-индустриалдыг тургандан индустриал-аграрлыг чурт болуп бергени болур.

Чүрттүң индустриализациязының үезинде кол кичээнгей металлургия сууруп тургузарынче угланган. 11 чылдың дургузунда Венгрияга чүе-чүе чаа үлетпүр бүдүрүлгелер тургустунган. Бирги беш чылдың (1949—1954) чүгле баштайгы чылында 75 чаа фабрикалар, заводтар ажыглалга кирген, оларның иштинде Чепелының трубопрокат заводу, Сталинварошта И. В. Сталин аттыг металлургия комбинады, Боршодтүң химия комбинады, Лөринцтиң прокат заводу болгаш еске-даа черлер бар. Чүртте чамдык улуг бүдүрүлгелерни — Мишкольцта В. И. Ленин аттыг металлургия комбинадын, Будапештиде Матиас Ракоши аттыг металлургия болгаш машина тудуушкун комбинадын эде чаарткан болгаш дыка калбарткан. Чижээ, чүгле В. И. Ленин аттыг металлургия комбинадынга беш чылдың чыларының дургузунда 700 кубометр хемчээлдиг домнаны, ийи мартен суугуну, прокат станын болгаш еске-даа чугула бүдүрүлге күчүлерин ажыглалга кирген.

Машина тудуушкунунга оон-даа артык улуг чедишкиннер чедип алынган. Бирги беш чылда Венгрияга ол ышкан Кишкунфелеҕьхаттың даг дериглериниң заводу, Сталинвароштуң машина тудуушкун заводу, Бекешчабтың чондурар херексел дер заводу болган еске-даа ыныг машина тудуушкун бүдүрүлгелери туттунган. «Ганц» деп вагон-машина тудуушкун заводун, Георгиу-Деж аттыг судно тудуушкун заводун, «Быныы сылдыс» деп трактор заводун чаартып кылган. Венгр машина тудуушкунунуң шапкын өзүлелиниң дугайын 1954 чылда үлетпүрүң бо адырының бүдүрүлге хемчээли 1949 чылдың деңнелинден 2,5 катап ашкан ол факт херечилеп турар. Беш чылның чылдарының дургузунда токарь станоктарының бүдүрүлгези 103 хуу, өрүмээр станоктарыны—138 хуу, хонглаар станоктарыны — 97 хуу өскен болган оон-даа өске. Чижээ, 1956 чылда венгр машина тудуушкунуң бүдүрүлге күчүлериниң калбартыры үргүлчүлеп турар. Чоокта чаа Матиас Ракоши аттыг металлургия болган машина тудуушкун комбинадынга ылап шын шуктулганың заводунуң тудуушкуну доозулган, ол чорук машина тудуушкунунуң бүдүрүлге күчүзүн дыка улгаттырар арганы берген.

(СЭТА).

Бижик билбес чорукту Кыдатта узуткап турары

ПЕКИН. Бижик билбес чорукту узуткаар дугайында Кыдаттың Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң болгаш БҮР-нүң Бүрүне чөвүлелиниң шиитпирии «Женьминьжибао» солун парлаан.

Бижик билбес чорукту узуткаар Кыдаттың культурлуг амыдыралында революция болуп, социалистиг тургузуушкуннуң херээнде чугула политиктиг сорулга болуп турар деп ук шиитпирде чугаалап турар. Ажылчыннарның болган тараачыннарның калбак массаларының ортузунда бижик билбес чорукту узуткаарының талазы-биле ажылды 1956 чылдан эгелээш делгем хемчээлдиг калбартып чорулары эргежок чугула деп шиитпирде айтып турар. Толаргай байдалларга дүүштүр бижик билбес чорукту чүрттүн янзы-бүрү районнарынга 5—7 чылдарның дургузунда коллуунда узуткаан турар ужурлуг. Фабрикаларның, шахталарның болган үлетпүр черлериниң ажылчыннарының ортузунда бижик билбес чорукту 5—7 чылдарның дургузунда колдуунда узуткаан турар. Бичe националларның районнарында бижик билбес чорукту узуткаарының хуусаалары толаргай байдалдарзын хамаарыштыр толаргайлатының доктаатынган турар. Бижик билбес чорукту узуткаарының ажылын 14-тен 50 хар чедир назылыг кижилерниң ортузунга чорулар.

(СЭТА).

Польшада чаа суг шыгжамыры

ВАРШАВА. Польшаның Үстүү Слезиязының мурнуу чүгүнде, Висла хемнин эгелеп батканы черден 60 километр черде Польшада эң улуг «Гочалковице» деп суг шыгжамырын тудуп турар, ол 32 дөрбелчин километр шөлдү ээлээп турар. Суг шыгжамырының тудуушкуну болза, Үстүү Слезиняның чонун болган үлетпүр бүдүрүлгелерин суг-биле хандырарының айтырыын шиитпирлээрин, а ол ышкаш Висланың эрик чоогунун үнүш-дүжүттүр районнарын суг ажыышкыннарындан болган үрдээшкиннерден камгалаарын бодунуң сорулгазы кылдыр салып турар.

Ам үеде суг шыгжамырының тудуушкуну снеглуг үе-чаваже кирген. Ында ам узун дурту 3 километр болган бедии 17 метр плотина, элээн каш насос станциязы, башкарып хуваар станциялар тутунган. Суг шыгжамырын Слезияның хоорайлары-биле тудуштуруп турар суг дамчыдыкчыларын шөөри дооступ турар. Бо чылдың чайынында олар чаа суг шыгжамырындан суг-биле хандырынын эгелээр.

(СЭТА).

Югославияның болгаш Индияның аразында садыг дугуржулгазы

БЕЛГРАД. Таныг агентилелиниң дамчыдып турары болза, 1959 чылдың төнчүзүнге чедир хуусаалыг югослав-индий садыг дугуржулгазынга март 31-де Делиге ат салган. Барааннар солчулгазын калбартырынче болгаш экономиктиг кады ажылажылганың өске-даа хевирлерин хөгжүдеринге идигни бээринче Югославияның болган Индияның чазактары бүгү-ле хемчегларни алырын дугуржулгада көрүп турар. Ийи чурттарның чазактары бараанларны солчурунга бүгү-ле тарифтиг болгаш өске-даа чиигелелерни хандырар, техниктиг организацияларның болгаш эртем институттарның аразынга дуржулганы, документилерни солчурун болгаш төлээлерни база экспертерниң бөлүктерин бот-боттарынга чалажырын дамчыштыр ыланғыя эртем болгаш техниктиг кады ажылажылганы хөгжүдер.

Март 31-де Делиге чарлатынган түскай медеглелде айтып турары болза, индий чазак Югославиядан суноларны садып алырынга сонуургалдыг болгаш ийи чурттарның чазактарының төлээлекчилери суноларны садыглажыры-биле холбашкан техниктиг айтырыгларны шиитпирлээрин дүргедилер деп дугурушканнар.

Дугуржулгада капсырыга кыдыр кошкан барааннар дашыларының айтып турары болза Югославия канны, алюминийни, чести, честен кылыгларны, тудугнун болган өске-даа машиналарны, пароводтарны, вагонларны база өске-даа бараанларны Индияже чорудун бээр. Югославия болза марганецти болгаш демир рудазын, үе бээр үнүштерниң үрезиннерин, желлакты болгаш өске-даа продуктуларны Индиядан алган турар.

(СЭТА).

Болгарияда чаа энергетика системазының тудуушкуну

СОФИЯ. Балган чартык ортулукта эң бедик даг сыны — Рила гидроэнергия талазы-биле улуг суг күштүг болуп турар. «Отечествен фронт» солун Чөөн Риланың дагдан батқан хөй хемнериниң күжүн ажыглаар Болгарияда эң күчүлүг Белмонен-Сестрим энергосистемазының тудуушкунунуң төлевилелин кылыр ажыл доозулган деп дыннадып турар.

Чаа энергосистема чыл санында барык миллиард киловат-шак электроэнергияны бүдүрүп үндүрер.

(СЭТА).

Великобританияның Коммунистиг партиязының XXIV съездизи

ЛОНДОН, апрель 2. (СЭТА). Великобританияның Коммунистиг партиязының XXIV съездизинии март 31-де хүндүскү хуралынга ыяавыла шериг албаны эрттиреринің хуусаазын кызырары дээш кампанияны идепкейжидерин кыйгырып турар резолюцияны хүлээп алган.

СЭКП ТК-дан съездиге чоруткан байырлыг чагааны ноичуурга төлээлер изин-биле утказаннар. Чагаада бижээни:

ВЕЛИКОБРИТАНИЯНЫҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ XXIV СЪЕЗДИЗИНГЕ

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди Великобританияның Коммунистиг партиязының XXIV съездизинге акы-дүнианың байырын чедирип тур.

Ажылчын ангының болгаш ангги хөй нинтиниң бүгү дешилгелиг күштериниң хөделишкиннериниң чаңгыс эви дээш, бодунуң хүрээлениң быжыдары болгаш коммунистерни марксизм-ленинизмниң ёзузунга кижизидери дээш демиселге, тайбың болгаш социал дешилге дээш демиселге чедишкиннерлиг болуруп Великобританияның Коммунистиг партиязынга күүседивис.

Великобритания биле Совет Эвилелиниң улустарының аразында найырал болгаш кайы-кайызын билчир чорук быжыгып, хөгжүп турзун!

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди.

Акы-дүнма компартияларның төлээлери съездиге байыр чедирип чүве чугаалаан.

ЛОНДОН. Великобританияның коммунистиг партиязының XXIV съездиниң болуунун ажылын апрель 2-де доозкан. Съезд болунуң соолгу хуралынга партияның район организацияларының кирип келгени элээн каш резолюцияларны хүлээп алган. Ол резолюцияларда чурттаага тудуунуң болгаш көдээ ажыл-агыйның байдалын экижидер негелдени келүрген. Бодунуң баш миннир эргези дээш демисежип турар Кипр оргулуктуң чону-биле эп сеткил кадыгазын илередип турар резолюцияны съездиниң киржикчилери чангыс үн-биле хүлээп алганнар.

Партияның негелделерин болгаш политиказын тайылбырлап турар кол политиктиг резолюцияны съезд чангыс үн-биле чүүлүгүнүн көрген. Бо резолюцияда партияның чингине секретары Гарри Политтиң отчёт иletkелинде кодурүлген кол чүүлдер кирген, ону кылырда партияның район база округ организацияларының баштайгы төлевилелге кирип турган эдиглерин болгаш немелделерин барымдаган. Политтиң кыгган отчёт иletkели съездиге база-да чаңгыс эп-сеткил-биле чүүлүг деп көрдүнген.

Съездиниң даргалаан «Дейли Уоркер» солунунуң редактору Дж. Кэмпбелл болунуң түннел чугаазынга Великобританияның Коммунистиг партиязы бо съездинин соонда улам-на быжыгар болгаш Англияның коммунистери ажылчын ангының херээ дээш боттарының бүгү күжүн моон соңгаар-даа бээрлер деп онзалап демдеглээн. Съездиниң төнчүзүнде «Интернационалды» ырлаткан.

(СЭТА).

Италияның Коммунистиг партиязының Национал чөвүлелиниң сессиязы

РИМ. Италияның Коммунистиг партиязының Национал чөвүлелиниң дөртку сессиязы апрель 3-түн кежээзинде Римде эгелээн. Сессияның ажылында партияның улуутар 1200 чыган ажыллакчылары, оон иштинде ТК-ның кежигүннери, ТК-ның кежигүннеринге кандидаттар, Төп контроль комиссиязының кежигүннери, партияның можу федерацияларының секретарылары, коммунистиг сенаторлар болгаш депутаттар, бот эргелелиниң хоорай болгаш можу органнарында, профэвилелиниң масалыг организацияларында, кооперативтерде, херээженнер, аныяктар организацияларында болгаш оон-даа өскелерде үлүртүр албан-дужаалдарны эзелеп турар коммунистер киржип турар.

Компартияның чингине секретары Пальмиро Тольятти «Хоорайларга болгаш можуларга чөөн үзелдиг демократтыг хөй нурлуу дээш» деп темалыг иletkелди кылган. Ам болур сонгулдаларның алыс сорулгазы чүл дээрге, чүрттүн барык бүгү девиеттериниң составын чаартыры болур, ынчангаш сонгулда кампаниязынга чер-чергин ужур-дузалыг административтиг болгаш социал чүгүлө айтырыгларны кодүре бээри черле чаягаар-ла билдингир дээрзин Тольятти онзалап демдеглээн. Ынчалзакпнитти политиктиг айтырыглар оон-биле кады онза ужур-утказыг болу бээри чайлаш чок.

Сонгулда кампаниязының төвүнге болу бээр кончуг чүгүлө факторлар чүрттүн амыдыралында бар, ол чүл дээрге экономиктиг болгаш социал адырларда—аажок хөй санныг ажыл чоктарның бары болгаш ажылчы массаларның өзүп турар ядаралтүргедел, политиктиг талада — ажылчы чоннарның партияларын чүрттүн амыдыралын үдүртүрүнче кирер чорукка шаптыктаарын оралдажып турар христиан-демократтыг партияның үдүрланышкыны.

Амыдыралдың байдалдарын экижидер дээш ажылчыннарның, тараачыннарның, ажыл чоктарның калбак демисези коммунистерниң, социалистерниң болгаш бүгү дешилгелиг күштерниң чорудуп турары нинти демиселдиң талаларының бирээзи болуп турар, олар ажылчы массаларның болгаш ортумак кезектерниң өзүп турар хоозуралы-биле база ынбылыг кызыы бөлүктерниң улам калчаалыг көвүдеп турар ажык-кончаалары-биле тодаргайлаттының турар Италияда байдалды үнүзенин-биле өскертирин чедип алырын оралдажып турар деп Тольятти сөгүзээн.

Сонгулда кампаниязының үезинде кичээнгейниң төвүнге болу бээр даштыкы политиканың айтырыгларын база болуунун иletkелинге Тольятти чугаалаан. Дүшкүүрлүг чоруктарның кошкашкынының делегейде ам болуп турар чорудулгазынга Италия киржирин Коммунистиг партия деген турар деп ол чугаалаан. Италияның болгаш ССРЭ-нин аразынга халдашпас дугайында керээни, азы ийи блоктарның аразынга халдашпас дугайында керээни чарар деп инициативаны болунга алырын болгаш саналдаарын Итали чазакка Коммунистиг партия саналдаар турар деп Тольятти сөгүзээн. Термоядролуг чепсекти хорутлаар болгаш чепсегленишкиннерни хынаддалыг дүжүрер дугайынга XII Пий папанын саналын деткип турар бис деп Тольятти медеглээн.

Чер-черниң бот эргелелиниң демократтыг органнарын тургузарын хандырар дээш калбаа-биле эвилелжиринче коммунистерни, социалистерни болгаш демократтыг өске-даа бүгү күштерни Тольятти түнелиниде кыйгырган.

(СЭТА).

Бельгияның Коммунистиг партиязының конференциязы

БРЮССЕЛЬ. Март 31-ден апрель 2-ге чедир Брюсселье Бельгияның Коммунистиг партиязының конференциязы болуп эрткен. Чоокку үениң иштинде партияның сорулгаларының дугайында айтырыгның талазы-биле компартияның Төп Комитединиң секретары Э. Бюрнельдың иletkелин конференцияга дыннаан болгаш чугаалажып көрген.

«Драпо Руж» солунунуң дыннатканын ёзугаар алырга, Бюрнель болунуң иletkелинге Бельгияның экономиктиг байдалын толаргайлавышаан, амыдырал-чурттаага байдалын экижидер база ажыл төлевирин улгаттырар дээш ажылчы чоннуң демиселиниң дугайын чугаалаан.

Делегейнин анги байдалын чугаалаан Бюрнель улустар аразынын дүшкүүрлүг чорууп кошкадырынга Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг лагерьниң өске-даа чурттарының улуг ролюн демеглээн. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездиниң бүгү чурттарның улустарының болгаш ажылчы чоннарының тайбыңы кангалаар дээш демиселиниң херээнге эң үнелиг салымшкын болур деп ол айыткан. Улустар аразының дүшкүүрлүг чорууп кошкадырынга ийи бээр ыяшт даштыкы политиканы Бельгия чорудар ужурлуг деп Бюрнель чугаалаан. Бельгияда ажылчын ангының чангыс эви дээш демисежиринче коммунистерни оратор кыйгырган.

(СЭТА).

Албанияның Улус хуралының үшкү сессиязы

ТИРАНА. Албанияның Улус Республиказының Улус хуралының үшкү сессиязы апрель 3-те Тиранада ажыттынган.

Сессияны Улус Хуралының даргазы Гого Нуши ажытган. Оон саналын ёзугаар дараазында хүн айтырыгларын депутаттар чангыс үн-биле балыыланнар.

1. Албанияның Улус Республиказының 1956 чылда күрүне бюджединиң дугайында хоойлунуң төлевилели.

2. Албанияның Улус Республиказының күш-ажыл хоойлузунуң төлевилели.

3. Албанияның Улус Республиказының Улус хуралының Президиумунуң чарлыктарын бадылаары.

4. Парламент төлээлерин солчурунуң дугайы.

1956 чылда республиканың күрүне бюджединиң дугайында иletkелди Сан министри Абдуль Келлези кылган.

(СЭТА).

Чехословакияда өртектер чиигелдези

ПРАГА. Чехословакияның телеграф агентилелиниң дыннатканы-биле алырга, Чехословакияның Коммунистиг партиязының Төп Комитеди, Чехословак Республиканың чазаа апрель 1-ден эгелээш аъш-чемниң болгаш үлетпүр бараанларының үүрмектеп садар күрүне өртектеринге эвилелиг чиигелдени чоруткан. Ол чиигелдениң түнелинде чоннуң ажыы беш чыл иштинде 2,1 миллиард крон (акша) болур.

(СЭТА).

Парламентилер аразының эвилелиниң органнарының хуралдары

Парламентилер аразының эвилелиниң Чөвүлелиниң 78-ки сессиязының күүсекчи комитединиң 102-ги сессиязының, а ол ышкаш эгээн каш комиссиялардың хуралары апрель 4-тен 8-ке чедир Дубровникке (Югославия) болуп эрттер.

Болуп эрттер ол хуралларның кол сорулгазы болза, чөвүлелиниң бо чылдың ноябрьда Бангокка болур 45-ки конференциязынга белеткел болуп турар. Азиянның чүрттарының парламент төлөөлекчилериниң эрткен чылын Делиге болган чөвүлел хуралындан ол болур конференцияның хүн айтырыының талазы-биле киргген саналдары сессияга кол черни эзлээр. Ол саналдарның утказы чүлел иэрге, Азиянын болган Африканың чүрттарының политиктиг, экономиктиг база социал хөгжүлдези Бангокка болур конференцияның кол темазы болгурунда болган ол айтырыгларны бүгү тала-биле өскерип көрген турарынга болур.

Улус төлөөлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралының парламент болуун парламентилер аразының эвилелиниң кежигүнү кылыр хүлээп көөр дугайында сессияның Делиге хүлээп алганы № 101 шиитпириниң дугайында күүсекчи комитеттиң лыналының Парламентилер аразының эвилелиниң чөвүлелиниң сессиязынга дыннап көөрүн саналдап турар.

Парламентилер аразының эвилелиниң органнарының хуралдарынга киржири-биле Совет Эвилелиниң парламент болгуунун төлөөлекчилери: М. Габдуллин, К. П. Горшенин, Б. А. Губин, З. Я. Лебедева, Ю. П. Палецкис болгаш А. Е. Петрушев олар Дубровникче ужупканнар.

(СЭТА).

Индияның буга-суггарылга болгаш энергетика министерствозунуң илеткели

ДЕЛИ. Индияның буга-суггарылга болгаш энергетика министерствозунуң чыл санында парламентиге кирер илеткелинде саннарны дамчыштыпаан. Индияның информация бюрозу 10 муң ажыг суурлар болгаш беш муң хире улуг эвес хоорайлар ийиги беш чыл планының үезинде электрижитинген турар ужурлуг деп дыннаткан.

Буга-суггарыга тудуушкуннарының төлевилелдерин күүседири барык-да 1,5 миллион акр (чер хемчээли) черни суггарар апаар.

Хиракад унунга плотина тудуушкунунуң бирги чадазы коллуунда бо чылдың августа доостур. Тудуг доостурга ол система 455 муң акр черни суггарар болгаш 123 муң киловатт электри энергизын бүдүрүп үндүрер арганы бээр.

Дамодар унунда тудуушкуннуң Конарда плотиназының тудуушкуну доозулган. Бо чылдың төнчүзүнде Майтөөн плотиназының тудуушкуну бүрүнү-биле доостур деп санап турар. Гидроэлектростанция тудуушкунунуң талазы-биле ажыл чорулуп турар.

Тангбхарра плотиназы болган чүрттүн мурнуу чүгүнде электростанция бо чылдың төнчүзүнде доостур.

Бхакра-Нангаль системазының тудуушкунунда Нангаль плотиназының болган Гангувальдо электростанцияның тудуушкуну доозулган. Бо чылдың ортаа үезинде Котлада электростанция тудуушкуну доостур ужурлуг. Гангувальдаг электростанция Делини, Пепсу штатты болган Пандзабтың хөй-хөй хоорайларын хандырар.

Эрткен чылдың январьда тудуушкуну эгелээн Беас хемни дургаар чалдаашкын тудуушкуну 1955 чылдың үерлээшкинин болдурбазынга дузалаан. Бо чылын төөн талакы эриккө 37 миль ажыг чалдаалкынны болган ол хемниң барыын талакы эриккө 24 миль ажыг чалдаалкынны тутган.

(СЭТА).

Аргентинаның малчыннар хуралы

БУЭНОС-АЙРЕС. «Нотисиас графикас» солунунуң дыннатканын ёзугаар алырга, Ла-Карлота хоорайга чурттун 150 кедер ажыл-агый каттыжышкыннарындан төлөөлекчилер олурушкан малчыннар хуралы болган. Үндүрүглерни чингедир, эвтя иштики-даа, даштыкы-даа рынокка хостуг садыглаар эргени тыпсыр дугайынга негээннер, чүге дээрге бар медээлер ёзугаар алырга, ол чүртче эвтя кудулаткан артектер-биле салыш үндүрүп турарының дугайын олар демеглээннер.

Буэнос-Айрес можунуң төлөөлекчизи Арнальдо Усич Каттышкан Штаттар бир тонна аргентин эвтке 709 долларны төлеп турда, Англия эки шынарлыг эвтя бир тонналы-да 400 доллар-биле садып ап турар деп медеглээн. Ынчалзакпнитти фактылар-биле холбаалыг аажок улуг караажаларны национал рынок болунга алыр чорукту болдурup болбас деп ол медеглээн.

Чүрттүң иштинде даштыкы монополияларның болуп турар хөй санныг мал сөгар черлериниң барынга таарымнайн туурар чоруун малчыннарның национал ассамблеязы белеткээр комиссияны ол хуралдан тургускан, ук ассамблея апрель 14-те болур.

(СЭТА).

Редактор Д. О. БЕГЗИ.

Первитин деп чүл

Первитин — ажыг амининиг, чыт чок, ак кристал кургаг эм болур. Сутта ол эстинчел.

Фармакологтуг дээшкини-биле фенамин деп эмге первитин дөмей болгаш төп нерв системазының идепкейлиг таарыштырыкчыларның бирээзи. Бо эм хан базышкынын бедидер болгаш веществолар (бүдүмелдер) солчуушкунун бедидер арганы болуп турар. Первитин кижинин ажыы кылып шыдаар арганы бедидер, кижинин кошкаш шагзырап бакмырааp, үйгузураар байдалын ажыы тилээринге дузалаар.

Үгаан болгаш күш-ажылды күженишкининг чорулар, азы дүнеки үеде сергек байдал херек апарган таварыгаларда эмчилер кадык кижиге бо эмни нерв системазының таарыштырыкчызы кылдыр берип болур.

Бо эмни чиген соонда 4 шактан эвээш эвес үе эрткенде ижин болур. Оон дээшкини (хөделишкини) ишкен соонда 40—50 минута эрткенде тодаратының келир болгаш 6—7 шактарның иштинде үргүлчүлээр.

Эмчининг айтышкынын ёзугаар первитинни нерв-психиктиг аарыгларның аар эвес оожум үезинде, хан базышкыны кудулаанда, далай зарының үезинде, а ол ышкаш уйгу келдирер болгаш наркотиктиг (кижинин организминге чанчыгып кааp) эмнерниң дээшкининг хөделишкинин чайладыр ужур таварышканда ажыглаар болур.

Чүрек-хан-дамыр системазының аарыгларының үезинде, уйгу чоктагланда первитинни ажыглаары таарымча чок.

Бедик даг кырынче үнерде кижинин күш шыдалын бедидер, кычалза-даа кислород херекселдерин солуп шыдавас.

Эмчининг чөпшээрели чокка первитинни ажыглаан болбас, ынчангаш нерв-психиктиг аарыгларның эмчилерниң рецептизи-биле (бижик-биле) аптека берип турар.

Тыва областың санитар чырыдыышкын башкыы.

Долу каканыңдан, кудуушкуннардан, шуурганнардан, доңаттардан болгаш агаар-бойдустүн өске-даа айылындан олур азы үрелир чоруктан көдээ ажыл-агый культураларының тарылгазының эки-тура страхованиезин күүстрах хүлээп ап турар.

Колхозтар баштаар черлери!

Көдээ ажыл-агый культураларының эки-тура страхованиезинин керээлерин чарынар.

Чазын чажып тарыыр тараа культураларының страхованиезинин талазы-биле күүстрахтың инспекциялары-биле керээлер чарарын ол культураларының тарылгазы эгелээринин бетинде чарып болур.

Күүстрах эргелели.

Быыл хоорайда Комсомольская кудумчузунда № 19 бажында чурттап турар хамаатты Анна Георгиевна Оржак Каа-Хем районнуң Сизимде чурттап турар ашаа хамаатты Иргит-оол Сонсугурович Оржактан чарлыр дугайында херек кедүрүп турар. Ук керекти Быыл хоорайда улуг сударайоннуң 2-ги участогунга көөр.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Шетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация киидизиниң — 3—88, харыысалгалыг секретарының 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый киидистериниң 3—68, культура болгаш амыдырал, чагаа киидистериниң база бухгалтериянын 3—65.

ТС—00287. Культура эргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үнелезилеткеш

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956
АПРЕЛЬ
8
ВОСКРЕСЕНЬЕ
№ 73 (3526)

Орттээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

В. И. Ленининиң төрүттүнген хүнүнге уткуштур (1 арын).

Швециянып Премьер-Министри Т. Эрландериниң Москвадан үнүпкени 1 арын).

Тунистиң бейи дээрги Мохаммед Ламин Пашага ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. Ворошиловтуң телеграммазы 1 арын).

Француз Республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы дээрги Мындаагылар Ги Моллеге ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. Булганиннын телеграммазы (1 арын).

Часкы тарылганы хожудаашкын чокка эгелээр дээш (1 арын).

Партияның XX съездизиниң шиитпирлерин амыралга чедиишкинниг боттандырар (2 арын).

С. Ширап.—Малчыннар ортулунга масса-политиктиг ажылды күштелдирер (2 арын).

ССРЭ болган Францияның кайы-кайызында Совет Эвилелиниң эргин коргеш, а оон соонда Төрээн чуртунче чанары-биле Швециянып Премьер-Министри Т. Эрландер апрель 5-те Москвадан үнүпкен. Оонбиле кады Иштики херектер министри Г. Хедлунд кадайы-биле, Швециянып Даштыкы херектер министерствозунуң Политиктиг киллизиниң аргелекчизи Г. Ярринг кадайы-биле, Премьер-Министрниң болгунун секретары У. Пальме, Швециянып ДХМ-ниң Садыг киллизиниң 2-ги секретары Г. Лоренцон болган парлалга талазы-биле Швециянып Премьер-Министриниң чанында тускай төлээлекчи С. Фринкус чоруткан.

Швециянып болган ССРЭ-ниң күрүне туктары-биле шимээн Төп аэродромга Премьер-Министр Т. Эрландерни ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги оралакчызы болган ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министри В. М. Молотов, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги оралакчызы М. З. Сабуров, ССРЭ-ниң министрлери В. Г. Бакаев, Н. П. Дудоров, В. П. Елютин, Ф. Г. Логинов, Г. М. Орлов, ажылчы чоннар депутаттарының Москва хоорай Совединиң күүскомунун даргалы Н. Н. Бобровников, Даштыкы сэдыг министерстводунуң бирги оралакчызы С. А. Борисов, ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министерствозунуң Скандинав чурттарының киллизиниң аргелекчизи М. Г. Грибанов, ССРЭ-ниң Швецияда Элчин черинин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының протокол начальныгы Е. А. Тарабрин, ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министерствозунуң протокол киллизиниң аргелекчизи Ф. Ф. Молочков, Москва хоорайның комендантызы генерал-майор И. С. Колесников, совет болган ташпыкы журналистер үзээнер.

Швециянып Премьер-Министрин Швецияның ССРЭ-де Элчин черинин ажылакчылары, а оо ышкаш ССРЭ-де дипломатыг төлээ черлериниң баштыкнары үзээнер. Швециянып Премьер-Министрин үдеп турда аэродромга хүндүлүг таныпылды чыскаан, Швецияның болган Совет Эвилелиниң күрүне гимнилерин күүсеткен.

Т. Эрландер аэродромга микрофон мурнунга чүве чугаалаан.

Т. Эрландериң чугаазы

Дээрги Премьер-Министр.

Бистиң маңза, Москвага эрттиргенивис үүтүндүрбас хүннер дээш, бүгү швед төлээлерге көргүскен онза чаагай хүндүткел дээш Силерге болган Совет Эвилелиниң эске-даа бүгү төлээлекчилериге Москвадан чоруп тура чүректиг болган сеткилдиң ханызындан өөрүп четиргенимни илередирим күзеп тур мен. Совет үлүтүкчүлер-биле хүүда таныжырга менээ болган Иштики херектер министри Г. Хедлундиге оон да үнелиг болган.

Бистиң албанның-даа, аны-хүүнүң-даа ёзулу-биле чугаалажыышкынывыс найыралдың болган кайы-кайызын билчир чоруктуң ёзулу-биле тодаргайлатынганын база дагын сеткил ханыышкын-биле онзалап демдеглээрин күзеп тур мен. Ол ёзу, бистиң үлүстарывыстың аразынга моон соңгаар-даа тергиндээн турар хөрээнге илелгинии илергейлеп тур мен.

База катап четирдим, дээрги Премьер-Министр.

* * *

Швециянып Премьер-Министри Т. Эрландерни Совет Эвилелин эргин чорда ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министриниң оралакчызы В. С. Семенов, ССРЭ-ниң Швецияда Онза болган Бүрүн эргелиг Элчизин К. К. Родионов, Швецияның ССРЭ-де Онза болган Бүрүн эргелиг Элчизин Р. Сульман үдеп чоруур.

Премьер-Министр-биле кады Совет Эвилелинге ана-чорук кылыры-биле швед парлалга ажыл-агыйның ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министриниң оралакчызы В. С. Семенов, ССРЭ-ниң Швецияда Онза болган Бүрүн эргелиг Элчизин К. К. Родионов, Швецияның ССРЭ-де Онза болган Бүрүн эргелиг Элчизин Р. Сульман үдеп чоруур.

(СЭТА).

Туниспиң бейи дээрги Мохаммед Ламин Пашага

ТУНИС ХООРАЙ

Тунисти хамаарышпас кылдыр чарлааны-биле хөлбаштыр совет улустан болган мээң бодумнан чүректиг ханызындан байырны үлээп алырынарны Дээрги Силерден дилеп.

Совет Эвилелиниң улустары Тунистиң хамаарышпас чоруунуң чечектелиринин херээнге кандыг-даа чедиишкиннерниг болуурун тунис улуска күзеп, Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң болган Тунистиң аразынга найыралдыг харылзаалар хөгжүүр дээрзинге илегелии илергейлеп тур.

К. ВОРОШИЛОВ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы.

Француз Республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы дээрги Мындаагылар Ги Моллеге

ПАРИЖ

Тунистиң хамаарышпас чоруунуң дугайында француз-тунис протоколга 1956 чылдың март 20-де ат салганы-биле хөлбаштыр сеткилдиң ханызындан байырны үлээп алырынарны Мындаагылар Силерден дилеп.

Француз чазактың тунис айтырыгны Францияның болган тунистиң улустарының аразынга тайбынның болган найыралдың ёзулугга шиитпирлеп таарыштырарынче утпингаи ол актызынга Совет чазак байыр чедирип тур.

Н. БУЛГАНИН.

ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы.

СЭКП ОБКОМУНДА, ОБЛКҮҮСКОМДА БОЛГАШ ВЛКСМ ОБКОМУНДА

Инектериниң сүткүр продуктулуун бедиткени дээш СЭКП обкомунуң, облкүүскомнуң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл Туктарын тыпсыр дугайында

Инектериниң сүткүр продуктулуун бедидер дээш районнарның, колхозтарның болгаш СБФ-лериниң аразында социалистиг чарыштың 1956 чылдың апрель 1-ге чедир түннелдерин чугаалажып көргеш, СЭКП обкомунуң бюрозунуң, облсоветтиң күүскомунуң болгаш ВЛКСМ обкомунуң бюрозунуң ДОКТААТКАНЫ БОЛЗА:

Азырал инектен-не сүт саалдазының талазы-биле эки көргүзүлгези дээш:

Районнар талазы-биле шилчиир Кызыл Тукту—азырал инектен-не 370,4 кг сүттү саап алырын азы 1955 чылдың апрель 1-де саап алдынган турганынга болаарга 117,2 кг хөй сүттү алырын ханыпрган Бии-Хем районга арттырар (СЭКП райкомунуң секретары эш Савкин, райкүүском даргазы эш Темир-оол, ВЛКСМ райкомунуң секретары эш Сидоренков, МТС директору эш Балабанов, МТС-тиң кал-техниги эш Сычев);

Колхозтар талазы-биле шилчиир Кызыл Тукту—азырал инектен-не 469,5 кг сүттү азы 1955 чылдың апрель 1-де саап алдынган турганынга болаарга 157,5 кг хөй сүттү саап алган «Революциянның чалбыыжы» колхозка арттырар (колхоз даргазы эш Федулов, парторганизация секретары эш Андросов, колхозтуң комсомол организациязының секретары эш Баир, колхозтуң зоотехниги эш Аристова);

СБФ-лер талазы-биле шилчиир Кызыл Тукту — Таңды районнуң «Революциянын чалбыыжы» колхозунуң азырал инектен-не чүгле 680,1 кг сүттү саап алган Мараченкада СБФ-дан алгаш, азырал инектен-не 711 кг сүттү саап алган Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң Тураша СБФ-ге тыпсыр (ферма аргелекчизи эш Хомутова, зоотехник эш Коромыслова).

Часкы тарылганы хожудаашкын чокка эгелээр дээш

Белеткелдериң түннели

СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлериниг сорук киргеи Улуг-Хем районнуң Сталин аттыг көлээ ажыл-агый артелиниң ажыл-ишчилери 1956 чылдың часкы тарылгалыг чедиишкининг чорударыбиле ажыл-дөл белеткелинге колхозчуларны чөп эвилелээн. Бо чылын колхозтуң тараа культураларының, оон иштинде кол культура — кызыытастың тарылга шөлүг калбарган турар. Оон ангыда ногаан суда, картофель, янзы-бүрү ногаалар: огурец, арбуз, согуна, дыня, тыква, свекла болган оон-даа эскелер мурнуку чылдарлаашкынган хөй тарытынган турар.

Бүгү тараа культураларының үрезиннери четчир болган чажар шыпарынга чедир шупту арыглатынган. Огород бригадазы ногаанын, бахчанын бар үрезиннерин бир удаа арыглаан. Картофельдың үрезинин тускай черде ажаан турар. МТС-тиң кол агроному эш Васильев картофель үрезинин хынаан көргеи.

Артель часкы тарылгага кирер чедеи дөрт аттарын ыыттандырып турар. Бар андазыннар, илиирлер бүрүн септетинген, тарылга шөлүге чедирер үрезиннерин урар шоодайлар, аттар-биле соорткр хааржактар белеп. Оон ынай хомуттарның, тергелерниң, оон-даа эске аът херекселдериниң септелгези дооступ турар. Бодээ ажыл-агый артели тараа культураларының болгаш огород шөлдериниге база чыыткыныг чер чанынга алаэн хөй тонна одекти, куш одээн төккен. Бригада 75 мун ирик-одек саважыгаштарны белеткээр планынган 430-ни ажыр күүсеткен. Колхоз бир буганың дөзүн септээри-биле оон чанында 30 кубометр ламты белеткээн. Дарганнар эштер Чолдак-оол, Маадыр-оол олар бүгү бар андазыннарны, илиирлерни шупшузун шагда-ла септен дооскан. Оон ийи кижи составтыг үрезин арыглаар звено январьга чедир бүгү үрезиннерни арыглаан, оон иштинде эштер Супук, Бижедыс үрезин арыглаарының нормазын түрүлчү ажыр күүседи, ак иштейлии ажылаан турган. Эштер Байыр, Долуна ыяа-кыс үрезин арыглаарының нормазын 150 процентиле ажыр күүсеткен.

Колхоз даргазы эш Сагаанов, партия эге организациязының секретары эш Оолак тарылга белеткелинге колхозчуларны чөп эвилелээн. Бо чылын колхозтуң тараа культураларының, оон иштинде кол культура — кызыытастың тарылга шөлүг калбарган турар. Оон ангыда ногаан суда, картофель, янзы-бүрү ногаалар: огурец, арбуз, согуна, дыня, тыква, свекла болган оон-даа эскелер мурнуку чылдарлаашкынган хөй тарытынган турар.

Бүгү тараа культураларының үрезиннери четчир болган чажар шыпарынга чедир шупту арыглатынган. Огород бригадазы ногаанын, бахчанын бар үрезиннерин бир удаа арыглаан. Картофельдың үрезинин тускай черде ажаан турар. МТС-тиң кол агроному эш Васильев картофель үрезинин хынаан көргеи.

Артель часкы тарылгага кирер чедеи дөрт аттарын ыыттандырып турар. Бар андазыннар, илиирлер бүрүн септетинген, тарылга шөлүге чедирер үрезиннерин урар шоодайлар, аттар-биле соорткр хааржактар белеп. Оон ынай хомуттарның, тергелерниң, оон-даа эске аът херекселдериниң септелгези дооступ турар. Бодээ ажыл-агый артели тараа культураларының болгаш огород шөлдериниге база чыыткыныг чер чанынга алаэн хөй тонна одекти, куш одээн төккен. Бригада 75 мун ирик-одек саважыгаштарны белеткээр планынган 430-ни ажыр күүсеткен. Колхоз бир буганың дөзүн септээри-биле оон чанында 30 кубометр ламты белеткээн. Дарганнар эштер Чолдак-оол, Маадыр-оол олар бүгү бар андазыннарны, илиирлерни шупшузун шагда-ла септен дооскан. Оон ийи кижи составтыг үрезин арыглаар звено январьга чедир бүгү үрезиннерни арыглаан, оон иштинде эштер Супук, Бижедыс үрезин арыглаарының нормазын түрүлчү ажыр күүседи, ак иштейлии ажылаан турган. Эштер Байыр, Долуна ыяа-кыс үрезин арыглаарының нормазын 150 процентиле ажыр күүсеткен.

Эртеи чылын трактор бригадазы бо чылдың тарылгазынга 300 гектар күр черни аңдарып белеткээн. Колхоз баштаар чери 69 кижи составтыг хову бригадазын четчелеп турган. Шагаан-Арыг МТС-тиң эш Емелицын бригадирлээн трактор бригадазы часкы тарылганы кажан чер эриири билек-де эрте чорудар дээш бай бүрүнгаар колхозта чедип келген.

Колхоз баштаар чери болган партия эге организациязы хемчегларын ап турган, тарылганың кол белеткелдерин дооскан-даа болза, чамдык чедир кылдынмаан ажылдар ам-даа бар, 7 гектар ногаа культураларының үрезинин чок, ону белеткээр дээш колхоз-биле кереэзин райпо ажыгаа чедир күүсеткеэн.

Ногаа-биле катай тарылга шөлүге ам-даа 332 тонна одек токтунээн. Парниктерге хереглээр 80 рамаларның чүгле 47-зи кылдынган, парник оңгарлары ашталынган-даа болза, олар дериттинээн. Инектиң-биле парник ажыл-агыйы чогуур негелдезиниге чедир организастатынмайн турар.

Тарылга белеткелдериниде чамдык четпестерни доп-дораан чайладыры чугула. Үш кезек черде суггат бугаларының дөстеринин болган үннарының септелгезин чогуур үеде доозар дээш артель баштаар чери хемчегларын ажыр ужурлуг, ногаа культураларының үрезиннерин доп-дораан тып алыр; одекти, хүндү шпан ёзугаар четче тогер, тарылга эгелээр бетинде бо ажылга трактор бригадазы дузалажыр. Колхоз парник ажыл-агыйын дүрген ажылгалга кирер, ногаа ажылдакчылары расадаларны эки өстүрериниче улуг кичээнгейни салыр херек.

Часкы тарылганы эң кыска хуусаала бедик агротехниктиг деннелге чорударыбиле колхоз баштаар чери болган МТС трактор бригадазы-биле хову бригадазының хандырар дээш бүгү болдунар арганы ажыглаары онза негетинип турар.

Элбекшилдиг дүжүттүг өстүрүп алыр

ОРУКТУГ-САЙЫР. (Телефон-биле). Барыын-Хемчик районда Ворошилов аттыг колхозтуң тараачылары партияның XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин танышкан, ону амыдырал кырынга чедиишкинниг күүседир, ыяангы чаагай дүжүттүг өстүрүп алыр талазы-биле тодаргай хүндээгелерни алган ажылдан турар. Колхоз баштаар черинин даргазы эш Чылбак-оолдуң редакцияга цынатканы болза:

— Эртеи кодээ ажыл-агый чылында бистиң колхоз тараа культураларының гектарындан ортумаа-биле чүгле 6 центнер дүжүт алган. Ол болза, часкы хову ажылынга багай белеткеним, тарылганың үрезин дендин уатканынган база дүжүт ажаан алынышкынын четпес организастаанынган болган. Бо чылын ындыг байдал болбас. Бисте хову ажылынын белеткели дөозулган, тарылганы 5 ажыл хүннеринде агротехниктиг негелделер ёзугаар чоруларын колхозчулар хүндээнген.

Ворошилов аттыг колхозтуң тарылга шөлү эртеи чылын 840 гектар турган, а бо чылын 1034 гектарны тарыыр. Бо талазы-биле үрезин четчир белеткетинген тараа культураларының 137 (оон иштинде кызытастың 75) тонна үрезинин шупту арыглатынган, картофель 19 тонна бар, чүгүле культура болур кукурузаның 3 тонна үрезинин база белеп. Машина чепсек, дериг-херексел сентен, четчелээр ажыл бүрүн дөозулган. Колхозчу тараачылар бо чылын тараа культураларының гектарындан 15 центнерден кулу эвес дүжүтту өстүрүп алырын хүндээнген, оларның сеэзү боттуг ажыл-херектен карышпас.

ТЭЭЛИ. (Телефон-биле). Бай-Тайга районда «Дөн-Терек» колхозтуң Бөк-Терезинде бо чылын чаа организастатынган хову турлаа көрүштүг, бүгү тала-биле таарымчалыг деритинин турар. Ол турлаг Адыр-Мажалык болган Барлык унунда Хаак бугаларының белиринде тургустунган, ында чурттаганың 2 чаа бажыннары туттунган, 3 өглерни база апарып хондурган. Турлагның ниити хана солунун, көргүзүг самбырызын доктаамал үнүгрериге, ноичулга болган чеменнилге черлерни тургузарынга белеткелдерни кылып турар.

Эртеи чайын бо чылдың тарылгазынга 525 гектар шөл аңдартынган, ам аңаа 150 гектарны немей аңдарар дээш турар. Септелгелер дөозулган, үрезин четчир: 32 тонна кызытас, 11 тонна арбай, 8 тонна сула болган 3 тонна чингетараа чажын болур шыпарынга чедир арыглатынган. Колхозта парторганизация секретары эш Чымбанын редакцияга цынатканы болза:

— СЭКП-ниң XX съездизиниң материалларын танышкам, алдыгы беш чыл планының баштайгы чылында бедик дүжүтту өстүрүп, ажаан алырынга колхозчулар чүткүдүг ажылдан турар. Эртеи чылын бистиң колхоз ногаа ажылынган чүгле 3950 рубльдиң орулгазын алган, а бо чылын ол талазы-биле 21 мун рубльдиң орулгазын алыр деп турар. Ангы үеде чылытқылыг черде олуртқан рассалалар эки өзүп турар.

Кызымаккай күш-ажыл

Улуг-Хем районнуң Калинин аттыг колхоз ажыл-агый артелиниң колхозчузу 57 харлыг эш Хорлуу чыл бүрүде күш хүнүнүң минимумун ажыр күүседип турар. Колхозтуң самаи бүдүрүлгезинге болган огород ажылынга ажылдан келген.

Эш Хорлуу ам огород бригадазында ирик-одек саважыгаштар белеткеп, ажыл нормазын хүн-бүрү ажыр күүседип турар.

Ажы-ишчи колхозчунуң кызымаккай күш ажылы огород бригадазының кежигүннеринге үлегер чижек болуп турар. Партияның XX съездизиниң материалдарын огородчулар ханызы-биле өөренишаан, ногаа культуразының дүжүдүн бедидер дээш колхозчулар бүгү-ле белеткел ажылын чорудуп турар.

Школага дузалаан

Эрзин районнуң Бай-Даг чеди чыл школазының башкыларының удуртулгазы-биле үстүк класстарның өөреникчилери «Чаа орук» колхозтуң инек фермазынга шефтеп чорзаннар.

Олар мал кажаалларын арыглап аптавышаан, ийи машина-биле 40 тонна одекти тарылга шөлүге төккен.

Шефке өөреникчилер А. Сынай, Р. Аюлова, С. Байыр-оол, У. Мөнге болган эскелер-даа эки ажылданнар.

Колхоз баштаар чери шефчилерге өөрүп четиргенин илередикен.

Партиянын XX съездизинин шиитпирлерин амыдыралга чедиишкинниг боттандырар

(Чөөн-Хемчик районнун партия активининг хуралынган)

Бо чылдын март 28-те Чөөн-Хемчик районнун партия активининг хуралы болуп эрткен. Партия активининг ол хуралынга «Партиянын XX съездизинин түнелп болгаш районнун партия организациязынын сорулгаларынын дугайында» СЭКП райкомунун секретары эш Дилгижек илеткел кылган.

Илеткелчи партиянын XX съездизинин төөгүлүг ужур-дузалын чугаалавышаан, алдыгы беш чыл планын хуусаа бетинде күүседир талазы-биле районнун партия организациязынын мурнунда турар тодаргай сорулгаларны айыткан. Партиянын XX съездизинин материалларын районнуң ажылчы чоннары ханы-ы-биле танышып турарын, СЭКП райкому районда бүгү пропагандистерниң семинарын эрттиргенин болгаш амгы үеде партия, комсомол чырыкышкынчыларынын четкилеринде бүгү дыннакчылар съездиниң материалдарын улуг сонуургал-биле өөренип турарын илеткелчи чугаалаан.

Районнуң ажылчы чоннары партиянын XX съездизинин төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга чедиишкинниг боттандырар дээш политиктиг болгаш күш-ажылчы көдүрүүшкүнге сырый каттыжып, социалистиг чарыштыг калбартып турарын активтер хуралы демдеглээн. Ылангыя «Коммунизмиче орук» колхозтуң саанчылары Мыйлок, Бүвискаал, Сенденмаа 1500—2800 литр сүттү бо чылын инек бүргүзүнден саап алырын хүлээнгеннер. Ол ышкаш Ленин аттыг колхозта Дүктүү, Сюрюң, «Искра» колхозта Папак, Тона, Жданов аттыг колхозта Бак-Кара олар инек бүргүзүнден 1500—2000 литр сүттү саап алырын хүлээнгеннер. Олар ол социалистиг хүлээлгелерин ай санында чедиишкинниг күүседип турарлар.

Ол ышкаш мал кадарчыларындан Ленин аттыг колхозта Бирбю, Сангак, «Октябрь 30 чылы» колхозта Сандык, «Искра» колхозта Очур-оол, Калинин аттыг колхозта Чола олар хой санынданна 2,5—3 кг дүктү бо чылын кыргып алырын хүлээнгеннер. Олар амгы үеде төрээн малдын чаш төлүн чидириг чокка ажаал ап турарлар.

Чадаана машина-трактор станциязы тракторлар болгаш көдээ ажыл-агый машиналарының септелгезин бүрүн доозкан болгаш механизаторлар бо чылдың часкы тарылгазын 10—12 ажыл хүнеринде доозар сорулганы салганнар.

СЭКП райкомунуң бюрозу чоокта чаз трактор бригадаларының бригадирлерин бадылаан болгаш бригадирлерниң составынга коммунистерни болгаш комсомолчуларны шилип киргизээн.

Бо чылын районга картофель, ногаалар болгаш кукуруза тарылгазын калбартырының чугулазын актив хуралы онзалап айыткан. Эрткен чылын СЭКП райкому болгаш райкүүском бо талазы-биле ажылды дыка четпес организастаанын саналбергеннер шүүмүүлеп турганнар.

Бо чылын районга кукуруза тарылгазы 665 гага чедир өзер. Ол ажылды боттандырарынга комсомолчуларның болгаш аныяктарның калбак киржилгези организастатынар.

Партия активининг хуралы районда мал кыштагладышкынының байдалынче кол кичээнгейни угландырган. Амгы үеде районда мал массалыг төрүп турар, ынчаарга чаңдык колхозтарда мал чеми чок болуп турар. Жданов аттыг колхозтуң удуртукчулары эштер Тамбар, Кызыл-оол оларның харыысалга чок ажылынын түнелинде, ол колхозта малдың чаш төлү элээн хорамчага таварышкан. Чаңдык колхозтарның сүт-бараан фермаларында саар инектериниң чемгерилгезинин багылаан районда сүт саалдазының нийти деңнели куду турбушаан турар.

Партия активинин хуралы райүлетпүр комбинадының, АТБ-ның ажылдарында улуг четпестерни илереткен.

СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң бюрозу, оон секретарылары эштер Дилгижек, Горшков, Базыр-оол, райкүүском, оон дараазы эш Аржаалай олар көдээ ажыл-агыйга удуртулганы экижидер талазы-биле боттуг хемчегларни чогуур үелерде алдайн турары дээш шыңгыызы-биле шүүмүүлетиргеннер.

Район Барыын-Хемчик районну социалистиг чарышка кыйгырган. 1956 чылда бир инектен ортумаа-биле 1000 литр сүттү саап алырын, хой бүргүзүнден 2,2 килограмм дүктү кыргып алырын, часкы тарыганы 10—12 ажыл хүнеринде доозарын, бүгү колхозчуларның сууржулганын 1956—1957 чылдарда үзе шиитпирлерин район хүлээнген. Бо чылын районнуң 6 колхозтарынга 6 божулга бажыны, колхозтар бүргүзүге ялгылар ажылдап эгелээр.

Районнуң ажылчы чоннары СЭКП-нин XX съездизинин шиитпирлерин амыдыралга чедиишкинниг күүседиргинге боттарының бүгү күштерин бээр дээрзинге бүзүреди партия активинин хуралы илереткен.

Малчыннар ортузунга масса-политиктиг ажылды күштелдирер

Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» болгаш Сталин аттыг колхозтарының малчыннары колхоз төптеринден 200 километр ырак Мөңгүн-Тайганың Шегетейлер тайгаларында, Барык бажының, Тоолайлыгның кашпаларында мал одарладып чүрттап турарлар.

Ол одарларда 7 фермалар бар. Ында үк колхозтарның дергаларының оралакчыларының хүлээлгезин күүседип турар ферма эргелекчилери, партияның, советтиң активчилери, мал ажылының түскай эртемнглери база 200 чыган малчыннар ажылдап турар.

Баргының партия организациязы, оон секретары эш Самбуу болунуң активчилеринден тургустунган агитаторларын малчыннарның аал бөлүктериниң ажыгбиле хуваап тургускан турган. Ынчаарга, агитаторлар көдээ ажыл-агыйны, ылангыя мал ажылын көдүрер дугайында партиянын болгаш чазактың шиитпирлерин малчыннарга кончуг четпес таныштырып келген. Биске партияның болгаш чазактың салып турар сорулгаларын четпес таныштырып турары хомудавчыг деп кадарчылар Мөген-Бүренде Допуй-оол, Саргыда Айызан олар чугаалап турарлар.

Тоолайлыгда 23 бодан мал кадарчыларуткан кичээлдер дыннакчыларын билининг ханызын көргүскен. Ол чугула херекке дыннакчылар Ойдупа, Чекар, Болотов, Семис-оол, Мандарый, Воробьев, Тукар болгаш өскелер-даа эң идепкейлиг киришкеннер.

Съездиниң материалдарын өөренир чорук совпартшколаның дыннакчыларын өөредилге талазы-биле улам-на улуг чедиишкиннерже сорук киирип турар.

Дежурный карта

Совпартшколаның дыннакчылары шүптүзу чагыдып алган солуннарлыг болгаш журналдарлыг. Олар программа ёзугаар өөренип турар чүүлдериниң ангыла чүгле Совет Эвилелинде эвес, харын бүгү делегейде-даа болуп турар бүгү болуушкуннарны тодаргайы-биле билип алырын сонуургап тураарлар. Ол болуушкуннарны эки билип алырын бижыглаар сорулгабиле география башкызы эш Катаеваның инициативазы ёзугаар «дежурный карталар» организастап тургускан. Бөлүк бүрүзүнге график планны чогаадып берген. Ол графикти ёзугаар делегейниң бүгү чурттарында янзы-бүрү болуушкуннарның дугайында дыннаглырлыг чүүлчүгештерни солуннардан болгаш журналдардан кезип чыр талазы-биле дыннакчыларның ээлчегларни доктаатkан.

«Дежурный карталы» тургузары кончуг бөлүүн, ону школа бүргүзүге кылып болур. Делегейниң политиктиг картазын ханага аскаш, оон адаанга түскай размаа бижыглаан пөстү азы картонну азар. Солуннардан болгаш журналдардан кезип белеткээн чүүлчүгештерни аңаа кнопка-биле чыпшыр баскылаар. Ол бижыглаан чүүлчүгештер бүргүзүнден уязынны шейгеш, оон үжүн дыннадыгның болган черлериниң картаза турүштарынга кнопка-биле чыпшыр базып каар.

Бистин областың школаларының география кабинеттери ынчаар «дежурный карталарлыг» болур чорук чугула.

В. ЧЕРНЯЕВ.

Областың совпартшколазында

Съездиниң материалдарын өөренип турар

Совет Эвилелинин Коммунистиг партизының XX съездизинин материалдарын совпартшколаның дыннакчылары, башкылары болгаш техниктиг ажылдакчылары улуг сонуургал-биле өөренип турарлар. Эш Хрущевтуң илеткелинде бешки беш чылда үлетпүрүү, көдээ ажыл-агыйны хөгжүдер дугайында болгаш бистин чүртүвүстүн ажылчы чоннарының материалдыг чаагай байдалын база культурлуг деңнелин бедидер дугайында бөлүктерге онза сонуургалын олар илередип турар.

Съездиниң материалдарын элээн ханы өөренир сорулга-биле дыннакчыларны бөлүктерге үскеш, бөлүк бүргүзүге кичээлдер улуртур кижилерни башкыларының болгаш партия активчилериниң иштинден томуйлап тургускаан. Дыннакчылар кичээлдерге боттары белеткенип турарлар, а кичээлден дашкаар үеде билиглерининг хынаадазын чоруткып турар. Баштайгы чоруткан кичээлдер дыннакчыларын билининг ханызын көргүскен. Ол чугула херекке дыннакчылар Ойдупа, Чекар, Болотов, Семис-оол, Мандарый, Воробьев, Тукар болгаш өскелер-даа эң идепкейлиг киришкеннер.

Съездиниң материалдарын өөренир чорук совпартшколаның дыннакчыларын өөредилге талазы-биле улам-на улуг чедиишкиннерже сорук киирип турар.

Дежурный карта

Совпартшколаның дыннакчылары шүптүзу чагыдып алган солуннарлыг болгаш журналдарлыг. Олар программа ёзугаар өөренип турар чүүлдериниң ангыла чүгле Совет Эвилелинде эвес, харын бүгү делегейде-даа болуп турар бүгү болуушкуннарны тодаргайы-биле билип алырын сонуургап тураарлар. Ол болуушкуннарны эки билип алырын бижыглаар сорулгабиле география башкызы эш Катаеваның инициативазы ёзугаар «дежурный карталарлыг» болур чорук чугула.

В. ЧЕРНЯЕВ.

Квартал планы күүсетинген

Коммунистиг партияның XX съездизинин төөгүлүг шиитпирлериниг хөй-аът киргеи Сарыг-Септиң райүлетпүр комбинадының коллективи алдыгы беш чыл планының баштайгы чылының бүргүзүге онаалгазын чедиишкинниг күүседир дээш күжениишкинниг ажылдап турар.

Бүш-ажылдың организастаашкынын экижиткенинин, сагыыга-чүрүмну бижыктырганының болгаш механизминерни ажыттарын экижиткенининг түнелинде комбинат болунуң үр үеден хожудаашкындан үнүп болурунуң баштайгы базымын кылган.

Бүргүзүгенин иштики курлавырларын ажыглалга киирер талазы-биле база элээн ажылдарны чоруткан. Бо бүгүнүң түнелинде комбинат 1956 чылдың бирги кварталының нийти продукция бүргүзүн үндүрүгенинин планын 103,5 хуу бараанныг продукцияны бүргүзүгенин — 116,8 хуу күүсеткен.

Комбинаттың ажылчыннары март айның бүргүзүге онаалгазын база чедиишкинниг ажыр күүсеткен. Бүргүзүге планын күүседиргинге болгаш ажыр күүседиргинге социалистиг чарышты комбинаттың цехтериниң, бригалаларының болгаш түс-түс ажылчыннарының аразынга калбартканы күш-ажылдың бүргүзүкчүлүүн бедидерингге улуг ролдуг ойнаан.

Продукцияны ассортименти ёзугаар бүргүзүгенге график планны чогаадып берген. Ол графикти ёзугаар делегейниң бүгү чурттарында янзы-бүрү болуушкуннарның дугайында дыннаглырлыг чүүлчүгештерни солуннардан болгаш журналдардан кезип чыр талазы-биле дыннакчыларның ээлчегларни доктаатkан.

«Дежурный карталы» тургузары кончуг бөлүүн, ону школа бүргүзүге кылып болур. Делегейниң политиктиг картазын ханага аскаш, оон адаанга түскай размаа бижыглаан пөстү азы картонну азар. Солуннардан болгаш журналдардан кезип белеткээн чүүлчүгештерни аңаа кнопка-биле чыпшыр баскылаар. Ол бижыглаан чүүлчүгештер бүргүзүнден уязынны шейгеш, оон үжүн дыннадыгның болган черлериниң картаза турүштарынга кнопка-биле чыпшыр базып каар.

Бистин областың школаларының география кабинеттери ынчаар «дежурный карталарлыг» болур чорук чугула.

В. ЧЕРНЯЕВ.

Хой фермазында

САМАГАЛДАЙ. («Шынның» корр.). Тес-Хем районда Сталин аттыг колхозтуң хой фермазында солдаашкын массалыг үргүлчүлеп турар. Фермаңың кыштагларында кажаа, турлаг эки хандыртынган, малчыннар ажаалдаже, кышкы оларны чөп ажыглаарынче улуг кичээнгейни салып келген. Ылангыя частың берге, малдың массалыг солдаашкынының үезинде ферма ажылдакчыларының мурнунда сорулга улам-на харыысалгалыг тургустунуп турар.

Апрель 1-ге чедир фермада нийтизин-биле 2563 хой тараан, оон 2615 хураганнар аалынган болгаш шүптүзү менди дорукгуп турар. Партияның XX съездизинин шиитпирлерин танышкаш, малды менди, хүчлы ажырар, оон чаш төлүн бүрүн өстүрүп алыр дээн хүлээлгезин малчыннар ак-сеткилдиг күүседип турар. Фермада Бызаакай, Мөңүй, Ноғаачы, Найдыс ышкаш мурнакчы малчыннар хей.

З. САГААЧЫ.

Хаваннарны өстүрер дээш

Хаван фермазы артель бүгүргүлезининиң эң орулгалыг алырының бирээзи. Хаванны ышкаш өстүрерге хамыктың мурнунга таарымчалыг кажаа, турлагны, четчир, эки чем суурну белеткеп алыр керек. Сүт-Хөл районда Сталин аттыг колхоз бо талазы-биле четпес белеткенгенинден эрткен чылдарда хаван фермазының орулгазы дыка чавыс турган. Ам ында байдал шүүт чаартынган.

Фермада узуну 15 метр, дооразы 9 метр чаа кажаны кылган, оон иштй хаваннарга таарыштыр өрээлдетинген, дескн чылыдарынга эптиг печкаларлыг. Ажаалданы болгаш чемгерилгени зооветеринария негелделарын ёзугаар чорудуп турар. Бо талазы-биле ферма эргелекчизи эш Данчай эки ажылдап турар.

Баштайгы төрээн 6 хаваннар 44 хаван оолдарын берген. Хаван ажаакчылары эштер Санчай, Шыпыраа оларның мергежилдиг эки ажылдап турарындан фермада 90 хаваннар шүптү семис. Моон сонгаарлаа төрүттүнер хаван оолдарын менди дорукгуруп өстүрерин фермаңың ажылдакчылары хүлээнш, хаван өстүрериниң бердинген планын ийи катап ажырарын олар социалистиг чарыжында илереткен.

Моон-биле кады ферма ажылдакчыларын түскай хеп (халат, өскө-даа) чүүлдерин-биле хандырбайн турарын четпес деп санаар апаар. Хаван чылы чангыс эвес оолдаар болгай, ындыг болганда фермала мынчага чедир бүдүрүүчү хаван чок болуп турары колхоз баштаар черинин четпези. Хаван фермазының ажылынче кичээнгей салыры чугула.

О. СЮР-ООЛ.

Эки ажылдыг харылзаачы

Чаа-Хөл районнуң харылзаа конторазының Ак-Туруг агентизиниң эргелекчизи эш А. Аскырова ажылчы чоннуң харылзаазын дүрген хандырар дээш кызымаккай ажылдап турар.

Эш Аскырова почтаны район төвүнден неделяда алды катап барып ап, суурнуң чурттакчыларының чагыгларын болгаш чагаа бижиктерин ей-шаанда чедирип берип турар. Чоннуң ортузунга тайылбыр-массалыг ажылды чорулуп тургаш, бо чылдың парлалга чагылгазының планын ажыр күүсеткен.

Дүржүлгалыг харылзаачы харылзаа агентизинге ажаалга кассазы организастааш, Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелининиң колхозчуларынга болгаш суурда түскай эртемнглерге артыкшылыг экшалын шыгжамырга салыр таарымчалыг байдалды тургускан.

Эш Аскырова харылзаа ажылынга 14 чыл, а чангыс Чаа-Хөл районга 12 чыл ажылдаан. Дүржүлгалыг харылзаачының организакчы чорууң болгаш агентизиниң ажылын ажылчы чоннуң негелделеринге дүүштүр тургусканың үнелеп көргеш, областың харылзаа эргелеги ону хүндүлел бижик-биле үш удаа шаннаан.

Х. СЕДЕН,
С. СОТНАМ.

Одаар ыяш белеткелинде

Улуг-Хем районнуң Сталин аттыг колхозунуң бежингүннери колхозта школаның 1956—57 өөредилге чылында одаар 200 кубометр ыяжын хап доозкан. Колхозчулар эштер К. Шангыр, К. Сенден, О. Аный, О. Аный-оол олар 10 — 10 кубометр ыяш белеткээр планын бирги ээлчегде күүседип, мурнакчы ажылданнар.

Ам 8 кижи составтыг звено клуб, библиотека болгаш кижи эмнелгезинге одаар ыяштың белеткел ажылынче киришкеннер.

Т. ДАДАР-ООЛ.

* * *

Улуг-Хем районнуң Калинин аттыг колхозунда эш Барынмаага удурткан комсомолчу-аныяктар бригадазы школага оттулар 1000 кубометр ыяш белеткээри-биле социалистиг чарышты калбартkан ажылдап турарлар.

Бригала марттың сөөлгү хүннеринде 200 кубометр ыяшты хап тургускан. Эштер Барынмаа, Март-оол олар хүн нормазын үргүлчү ажыр күүседип турарлар. Олар агитхуудустарны, хана солуннарны докгаамал үнүргүп, район, область солуннарындан номчулгаларны болгаш бесседаларны чорудуп турарлар. Бригадада шыдыраа, даалы, гармонь болгаш өскө-даа ойнаар херекселдер бар.

М. БАГАЛДАЙ.

ССРЭ болгаш Францияның кайы-кайызынга барааннар бержир дугайында протоколга ат салганы

Бо чылдың марттың дүргүзүнде Москвага ССРЭ-нин Даштыкы садыг министерствозунуң болгаш Францияның садыг төлээлериниң аразында болган чугаалажышкынныңарның түнелинде, 1956 чылда ССРЭ-нин болгаш Францияның үүлүдүр барааннар бержириниң дугайында протоколга бо чылдың март 31-де ат салган.

Франциядан ССРЭ-же янзы-бүрү дериишкиниерни, прокатты, кара металларны, пробка чөвүрээзин, пес-тазвы чигдин, химия барааннарын, какао-бөбтарны, цитрус болгаш өскө-даа барааннарны бээри протоколда көрдүнүп турар. Оон ангыда, 1956 чылда Франциядан ССРЭ-же эрткен чыдарда таарыштыр чагыглар ёзугаар кургаг чүүк чүүлүрер судноларны болгаш чүве чүүлүрер кранпарны бээр апаар.

ССРЭ Францияга антрацит, хөмүр даш чүүлүн, нефть болгаш нефти продуктуларын, ыяш материалдарын, хром болгаш марганец рудаларын, хөвең, өлүг краб консерваларын болгаш өскө-даа барааннарны бээр.

1956 чылда ССРЭ биле Францияның аразында бараан саарылгазы 1955 чылбиле деңнээрге дыка улгадыр.

Бараан саарылгазының дугайында протоколга ат салганнар: совет таладан — Даштыкы садыг министрининг бирги орлакчызы С. А. Борисов; француз таладан— Францияның садыг төлээзининг бөлүтүнү, бүрүн эргелиг министр Пьер Себуйо.

Чарлынган протокол кайы-кайызынга ажыктыг бараан саарылгазын калбартырынга болгаш ийи чүрттүн аразында найырадыг харылзааларны хөгжүдеринге идиг бээр.

Комсомолчу аныяктарның кукуруза өстүрер звеноларын тодаргай удуртур

СЭКП ТК-ның январь Пленуму аътчеминин болгаш мал чеминериниң үнелиг культуразы болур кукурузаның тарылга шөлүн дыка калбартырын болгаш чүрттүү бүгү областарынга, крайларынга оон тарылгазын массалыг чоруларынын эргежок чугулазын айыткан. ВЛКСМ ТК Коммунистиг партияның салган сорулгазын амыдырал кырынга боттандырарын барымдаалаш, кукуруза тарылгазын көвүдедирип, оон дүжүттүүн бедидери дээш похолче үнерынче көдээнин комсомол организацияларын кыйгырган.

Кыйгырытта харыы кылдыр бистин областың комсомол организацияларын эрткен чылын областка комсомолчу аныяктарның кукуруза тарып өстүрер 87 звеноларын организастаан. Олар моон мурнунда бистин областка чогуур нептерелди албайн турган кукурузаны 5878 гектар черге тарааннар. Комсомолчуларның кукурузаның бедик дүжүдүн алыры дээш чорутkан походу болунуң түнелин берген. Чаңдык колхозтар кукурузадан элээн бедик дүжүтүү ажаал ап, малдың продуктулуун бедидип турар.

Чаа-Хөл районда «Тинделге» колхозтуң комсомолчу аныяктар звенозу (удуртукчузу эш Шагдыр) 10 га кукуруза тарыыр планын 15 га кыдыр күүсеткен. Чайгы үеде ажаалгазын эки чорутkанынан гектар бүргүзүнден 220 центнер ногаан массаны алган болгаш 2,5 га черден 27,5 центнер кургаг үрезинни ажаап алганнар. Звенонуң бежингүннери Үйнума, Кыргыс Маня, Тюлюш Танай боттарынга онаашкан ажылга өки түнелдерни чедип алганнар.

Баа-Хем районда «Октябрь 14 чылы», Молотов аттыг, Кызыл районда «Совет Тыва», Эрзин районда «Чаа орук» колхозтарга гектар бүргүзүнден 300—350 центнер ногаан массаны ажаап алганнар. Ол ышкаш эки түнелдерни Чөөн-Хемчик районда «Октябрь 30 чылы», Бай-Тайга районда «Дөн-Терек» колхозтарга тургускаан комсомолчу аныяктар звенолары чедип алганнар. Бо аныяктар звенолары бистин областың байдалында гектар бүргүзүнден 400—450 центнер ногаан массаны болгаш 25—30 центнер кургаг үрезинни ап болурун тодаргай хереченген турар.

Бир эвес кукурузаан ыяш дүжүтү өстүрүп алыр болзувусса, малдың баш санын өстүрүп, оон продуктулуун бедидерингге хоолулуг чемгерилгени тургузуп шыдаар бис.

Оон-биле чергелештир эрткен чылын кукурузаның тарылгазына болгаш ажаалдазынга турган улуг четпестерни болгаш частырыгларны бо чылын катаптавас төлээде, оларны демдеглээри чугула. Колхозтарның хөй кезинге кукуруза звеноларын тургузарда колхоз баштаар черлери болгаш партия организациялары-биле сүмелешпейн, комсомол комитеттериниң секретарылары боттары тургузуп, тургускан звеноларын колхозтар баштаар черлеринге бадылаарыы-биле кирбейн турганнар. Ылангыя ындыг чоруктар Бии-Хем, Улуг-Хем, Сут-Хөл, Барыын-Хемчик районнарга тургулаан. Оон түнелинде бо районнарга тургускан звеноларның хөй кезин сандаран. А Баа-Хем районнуң комсомол организациялары чаңдык колхозтарга звеноларны тургуспаан.

Эрткен чылын Таңды районнуң колхозтарынга кукуруза өстүрер комсомолчу аныяктарның 9 звеноларын тургускан, а ол звенолар сиген кезиллези эгелээри-биле тарааннар. Ол чорук Жданов аттыг, Калинин аттыг, «Революцияның чалбыжы» болгаш өскө-даа көдээ ажыл-агый артельдериңе турган. Бо районнуң Сталин аттыг колхозунуң даргазы эш Рудин звенога дузалаарынын улуу, харын тараыр дугайында айтышкынны берген. Ол болза, ындыг звенонуң турарын чугулага көрбээн чорук болур.

Чаңдык комсомол организациялары кукуруза тарылгазының агротехниказын сагывааннар. Кызыл районнуң «Тинделге» колхозунга кукурузаны июньның кончуг изии эгелей бергенде кургаг ховуга тараан. Оон уламныдан кукурузаның дүжүдү чөгенчиг эвээш болган. Улуг-Хем районнуң Сталин аттыг колхозунга тургускан звено (удуртукчузу Кечил-оол) чүгле чазын кукурузаны тарып каары-биле кызыгаарлатынган, оон чайгы ажаалгазын чорутпаанындан чазын үндүрген күш халас барган.

Дыка хөй колхозтарга звеноларның составында аныяктарны кукуруза тарып өстүрериниң чурумнарынга өөретпейн, оон тарылгазынга таарымчалыг черлерни шилип албайн, күш-ажылды багай организастап турган. Чаңдык черлерге кукуруза тарылгазын хову бригадаларынче чүүй каап турган болгаш дөрбелчин-уяланчак арганы колдуунда хереглевээн. Моон ужурундан эрткен чылын областка кукурузаның дүжүдү чавыс болган. Кукурузаның тарылгазын, ажаалгазын холга алган комсомол организациялары оон харыысалгазын үлежир ужурлуг.

Ам часкы тарылга мырынай чоокшудан келгенде комсомол организациялары эрткен чылын кукурузаның дүжүдү чүге куду болганы, ам кандыг хемчеглер алза экил дээрзинин дугайында айтырыгны көдүрер херек.

Эрткен чылын бистин областың байдалынга кукурузаны ажаап өстүрүп болурунуң элээн хөй дүржүлгалары шинглээтинген. Оларны бүгү комсомол организацияларынын ажыл-чорудулгазынга неп-терелдир ужурлуг. Аныяк кукурузачыларны кукуруза тарыырынга өөредири, оларга бедик дүжүт өстүрүкчүлериниң чугаларын организастаары, кукуруза дугайында брошюраларны таныжары, киноларны көөрүн организастаары чугула.

Комсомолчу аныяктарның кукуруза звеноларын четчелээри, чаа звеноларны тургузары, оларны тыртгар күш-биле болгаш чогуур чепсек-херекселдер-биле хандырары чугула. Кукурузаның бедик дүжүдүн алыры дээш комсомолчу аныяктарның звеноларының аразынга социалистиг чарышты калбартып, оон чорудулгазын боттуг удуртулга-биле хандырары комсомол организацияларының чугула хүлээлгези.

Өдек сөөртүрүн, үрезиннер четчелээрин, шөлдер үзерин болгаш өскө-даа ажылдарны звенолар боттары кылыр ужурлуг.

ВЛКСМ обкому часкы тарылганың эгелээриниң мурнунда аныяк кукурузачыларын чөвүлеп хуралдарын эрттирерин бодап турар. Ол хуралдарга аныяктар звеноларының арга дүржүлгазын солчуп, оларның ажылын экижидериниң дугайында айтырыгларны чугаалажыр. ВЛКСМ райкомнары болгаш колхозтарның, совхозтарның комсомол организацияларын звеноларның четчелээшкининге болгаш оларның ажылын организастаарынга улуг ролдуг ойнаар ужурлуг.

СЭКП-нин XX съездизинин шиитпирлерин амыдырал кырынга боттандырбышаан, бо чүгүлә ажыл-херекке областың комсомол организациялары улуг үлүгүр киирер.

С. ДОРСАТ.
ВЛКСМ обкомунуң инструктору.

Парлатынмаан чагааларның изи-биле

Облпотребсоюзтуң бодунуң удуртулгазында Хову-Аксы көдээ хереглекчилер ниитилелининиң (Таңды район) чуртталга болгаш бүдүрүлге тудуглар-биле чедир хандыртынмаанын болгаш бар тудугларның септелгезининиң чорутунмайн турарын редакцияга көдээ бижикчи бижээн. Ол дугайын редакция облпотребсоюзка медээлээн.

Облпотребсоюзтуң баштаар черининиң даргазының оралакчызы эш Даржи-Норбунуң редакцияга дыннатканы болза, көдээ хереглекчилер ниитилелин бүдүрүлге тудуглары-биле болгаш чуртталга бажыңнарыбиле хандырар, бар тудугларның септелгезин чорудар талазы-биле хемчегларни ап турар.

Улуг-Хем районнуң Сталин аттыг колхозунда киномеханик эш Петеримовтуң ажылга өзирик кээп, киноаппаратка кыя чогуур болгаш киноларны багай үндүрүп турарының дугайында редакцияга чагаа келген. Чагааның изи-биле хилиала кылырын областың культура эргелелиниң редакция дыннатkан.

Ажылга үргүлчү өзирик кээп, киноаппаратка кам чок, киноларны багай үндүрүп турган эш Петеримовту, оон дузалакчызын ажылдан үндүрген болгаш колхозта кино установканың механигиниге эш Картинни чорутkан, кино үндүрүгезин экижээн деп, областың культура эргелелиниң начальнигиниң оралакчызы эш Бинов редакцияга дыннатkан.

СЭКП-НИҢ XX СЪЕЗДИЗИНИҢ ШИИТПИРЛЕРИН АМЫДЫРАЛГА БОТТАНДЫРАР ДЭЭШ

Бо арында Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозунуң мал фермаларының мурнакчы кижилериниң партияның XX съездизиниң алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директиваларын амыдыралга боттандырар дээш сорук кириишкинниг ажылдап турарының дугайын чугаалап турар.

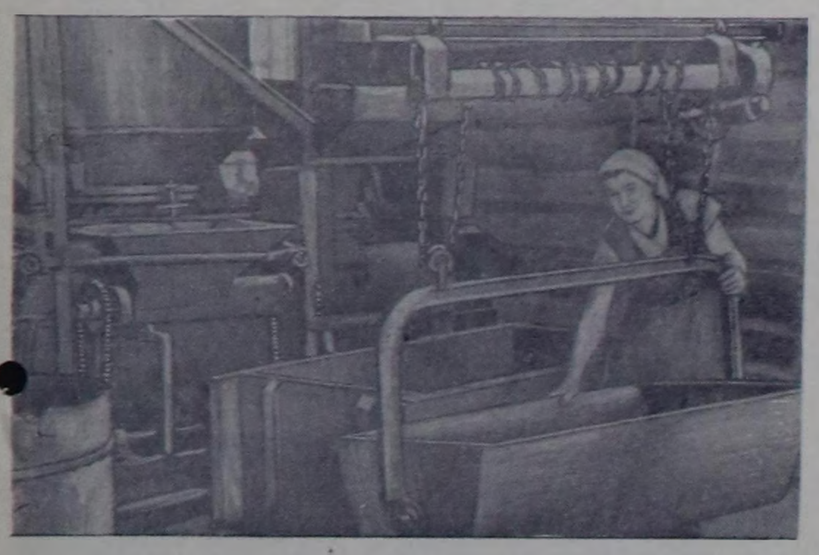

Колхозтуң хаван фермазы эки механизастатынган. Ында аскылыг орукту кылган. Мал чеми үүредип белеткээр херексели тургускан. Ферма электризиттинген болгаш чер болганда арыг-шевер, корум-чурумнуг.

Чуруута: ферманың хаваннарга чем белеткеп кылыр механизастатынган кухнязы. Фото С. Феоктистовтуу.

Эки ажаалдадан бызааларның өзүлдези эки болур

(Бызаа ажаакчызы эш А. Блинованың чугаазы)

Мыйыстыг бода малдың, ооң иштинде саар инектериң баш санын өстүрери, ооң продуктулуун бедидери колхозтуң перспективтиг планында көрдүнген. Иниттиниң мал ажылын улам ынай хөгжүдери дээш деминсел болза, колхозчу малчыннарның ак чугула сорулгазы болур.

Симменталь уксаалыг бызааларны чыл бүрүде эки өстүрүп тургаш, оортан сүттүг инектериң, эъткир иниттиң мыйыстыг бода малдың баш санын өстүрери-биле ажыл чорутунуп турар.

Клеткаларда турар бызааларның адаанга кургаг саванны 30 сантиметр чедир кылыннадыр дөмжээрге оларның чылынынга чымчак, чылыг таарымчалыг, бызааларның адаан хүнүң-не кургаглап турар чорук оларны эки доруктурарынга дузалыг болур.

Бызааларны сула далганы, силос, чулук кижи хайындырган сиген, морьков, шишкинди, сөөк далганы, дус-биле чемгерип, бир бызаага хүнде 100—200 грамм хлеб артынчызы берип, кыжыктап ларывазын дээш ылавыла хайындырган сугбиле суггарып турар мен.

Бызааларның чемгерилгези, ажаалдазы чөп чорутунган түлүм-на, олар эки өзер, мээң ажаалгамда 37 бызааларның бирээзинин-не дүн-хүнде дензизи 730 грамм немежип турар. Симменталь уксаалыг 6 ай назылыг «Теман» деп иөлалыг бызааның дензизи дүн-хүнде 2 кг, арыг симменталь уксаалыг инектен төрүттүнген ам үш ай ажыг болган «Тинлекчи» деп бызааның дүн-хүнде немелде дензизи 1 кг. 500 грамм немежип, иниттиң дензизи 188 кг чедип турар, бо бызааларның чемгерилгези, ажаалдазы улам экижитинген.

Бызааларны от салбас кажаада ажаап өстүрүп турар бис, ук кажаа эки чылыгланынган.

Бызаа ажаакчылары төрүттүнге-ле 15 хонган бызааларны хүлээп алгаш, 6 ай назыга чедир өстүргеш, мыйыстыг бода малдың иниттиң коданынга дужаап баэр.

Ажаап турар бызааларының санын чидириг чокка өстүрер, дириг дензизин бедидер, оларны улуг ботқур, кадык шыырак кылдыр доруктурар дээш социалистиг хүлээлгени алган мен.

Хаван ажылын хөгжүдеринге таарымчалыг байдал тургустунган

(Хаван ажаакчызы эш И. Афинасьеваның допчу чугаазы)

Бодумнуң колхозумнуң хаван ажаакчызынга барык-ла 6 чыл дургузунда ажылдап келген мен. Бо аразында мээң ажылымның түүнели багай эвес болуп турганын колхоз баштаар чери-даа, колхозчулар-даа билир, бо дугайын хөөреттпейн, мактанмайн-даа чугаалап турарым бо. Эрткен чылын мээң ажаалгамга турган төрээн 10 хаваннарының бирээзинден-не 14 хаван оглун менди өстүрген мен, хаваннарның чемгерилгези, ажаалдазы эки чорутунган, ынчангаш оларның күжү ортумактан өрү семис болган.

Бо чылын 14 кыс, 15 аксыр хаваннарны ажаап турар мен. Ам 10 хаван төрээн, бо баштайгы оолдаашкынның үезинде бир хаванган 10 хаван оглу аллынган. Чыл дургузунда хаван йин катап оолдаар болгай. Бо ажыл-агый чылында төрүүр хаван бүрүзүнден 18 хаван оглун алыр деп хүлээлге алган мен. Бандыг-даа ажыл ала-чаагаар-да бүде бербес, хүлээлгезин чедишкинниг күүседири дээш хаван ажаакчызы шыламык ажылдазы онза негетинип турар.

Эът бүүрерин көвүдеринге хаван өстүрер чорук кайы хире ажыктыг болуп турарын практика бүзүреткен. Хаваннарның улам-на чаглыг, эътқир болуру — эки чемгерилгеден болгаш ажаалгадан хамаарыр. Бир хаванны хүнде 4 кг люцерна, 2 кг далган, 1 кг силос-биле база норма ёзугаар картофель болгаш хоштқан чем-биле чемгерип турар мен. Хаван чемгерер чем аймаа бисте четчири-биле бар, хаваннарның чемгеришкинниге чангыс-даа үүктелиишкин таварыышаан.

1955 чылдың күзүнүнде хаван фермазы механизастатынган. Ооң мырнай-ла чанында электростанциязы хаван фермазын электри-биле болгаш суг-биле хандырып турар. Хаван кажаазында бүс-биле оттуулушкун хандыртынган, ханаларда хоолайлар болгаш батареялар бар, кажаа иштиң үргүлүү чылыг түрүп турар. Кажаанның иштинде бир улуг өрээлде чем белеткээр кухня, ында чем бүстелдирып чымчалы хайындырар сава-херексел, тараа чарбалаар машина бар. Бир эвес чемни бүдүүге бээр болза хаваннар эки семирип ыдавас болур йиик. Бухнята чемни эки амдан киир, хоолулуг кылдыр белеткээп бээрге, оларның семиртилгезинге улуг ажыктыг болганын бис практика кырынга көрдүвүс.

Хаван кажаазында 46 клеткаларның бирээзинде-ле оолдары-биле кады бир-хаван турар. Кажаа иштининң он, солагай, талаларында клеткалар, ооң ортузуң дургаар аскылыг демир-орукчугаш, ооң дузазы-биле хаван ажаакчылары клеткаларда хаваннарга чемни соортуп эккеп берип турар бис. Кажаа иштин, клетка бүрүзүн хүнүң-не арыглап аштап турар. Электри чырыткызы киртинген чорук дүне хаваннарны хайгаараарынга дыка таарымчалыг байлалды тургускан.

Хаван ажылын улам ынай хөгжүдеринге колхозтуң орулгазын көвүдедип, хаван ажаакчыларынга бээр күш-хүнүнүң төлевири-даа хөй болуп турарын демдеглээр херек. Хаван ажылын хөгжүдеринге бисте таарымчалыг байдал тургустунган. Бистиң колхоз эрткен чылын хаван ажылындан 96 мун рубль орулганы алган. 1956 чылда ооң ыракта хөй орулгалыг болур. Хаван ажаакчылары бистер иниттиниң ажыл-агыйынга экономика талазы-биле ажыктыг кылдыр ажылдаарының чугула сорулгазын салган бис. СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар, колхозтуң перспективтиг планын чедишкинниг күүседир дээш үре-түнелдиг салыышкынымны киирер мен.

ИНЕКТЕН 2200 ЛИТР СҮТ ДЭЭШ

(Саанчы эш В. Түлүштүң чугаазы)

СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин бастын саанчызар чаңгыс эп-сеткилдиг, улуг көдүлүүшкүн-биле үткааннар. ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң алдыгы беш чыл планының талазы-биле СЭКП-ниң XX съездизинин

Директиваларында көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин көвүдедир дугайында улуг сорулгаларны айыткан. Сүттүн бедик саалдазын чедип алыр талазы-биле кайы хире чугула сорулга салдының турарын саанчылар билип турар. Эрткен чылдыңнан хөй, инек бүрүзүнден 2200 литр сүттүг саап алыр деп социалистиг хүлээлгени алган мен.

Ам мээң ажаап турарым 14 инектериң 10-ну бызаалаан, чаш бызааларны барык-ла чартык ай хиреде эки ажаап доруктургаш, бызаа ажаакчызынга хүлээдип берип турар мен. Алды айның дургузунда, менээ бижыглатынган инектериң бирээзинден-не 557,4 литр сүттү саап алдым. Мээң ажылдап турарым сүт-бараан фермазынга механизация кылдынган турар.

Хөй сүт саап алыр дээш инектерив болдунар-ла шаам-биле чемгерип, ажаап, чогуур үезинде саап келдим. Сиген-биле чемгеринден аңгыда бир инекти хүнде 20—30 кг силос, бир демир хуун иштиң болүүн далган, база ооң-даа өске чемнер-биле чемгерип, чогуур үезинде суггарып турар мен. Инек кажаазының иштин хүнде ийи катап аштап арыглап, кургаглап, инектериң алаанга кургаг саванны дөкөп берип турар. Мээң саап турарым «Алочка» деп инек хүнде 12 литр, «Гуночка» деп инек 9—10 литр, «Полина» 8—9 литр сүттүг берип турар.

Кларчылар Кожай, Торгалыгның, колхозтуң өске-даа часкы, чайгы, күскү кайгамчык эки одарларынга сүттүг малды дүне, хүндүс үргүлчүлеглиг одарладып кадарарын чедип алыр, бо ажылды мал ажылының түскай эртемнигleри эки организастаар болза, инектериң сүттүгүү көвүдээри чугаажок, ооң-биле кады оларны немелде чемнер-биле үзүктел чокка хандырары негетинип турар.

Эки ажаалдадан бызааларның өзүлдези эки болур

(Бызаа ажаакчызы эш А. Блинованың чугаазы)

Мыйыстыг бода малдың, ооң иштинде саар инектериң баш санын өстүрери, ооң продуктулуун бедидери колхозтуң перспективтиг планында көрдүнген. Иниттиниң мал ажылын улам ынай хөгжүдери дээш деминсел болза, колхозчу малчыннарның ак чугула сорулгазы болур.

Симменталь уксаалыг бызааларны чыл бүрүде эки өстүрүп тургаш, оортан сүттүг инектериң, эътқир иниттиң мыйыстыг бода малдың баш санын өстүрери-биле ажыл чорутунуп турар.

Клеткаларда турар бызааларның адаанга кургаг саванны 30 сантиметр чедир кылыннадыр дөмжээрге оларның чылынынга чымчак, чылыг таарымчалыг, бызааларның адаан хүнүң-не кургаглап турар чорук оларны эки доруктурарынга дузалыг болур.

Бызааларны сула далганы, силос, чулук кижи хайындырган сиген, морьков, шишкинди, сөөк далганы, дус-биле чемгерип, бир бызаага хүнде 100—200 грамм хлеб артынчызы берип, кыжыктап ларывазын дээш ылавыла хайындырган сугбиле суггарып турар мен.

Бызааларның чемгерилгези, ажаалдазы чөп чорутунган түлүм-на, олар эки өзер, мээң ажаалгамда 37 бызааларның бирээзинин-не дүн-хүнде дензизи 730 грамм немежип турар. Симменталь уксаалыг 6 ай назылыг «Теман» деп иөлалыг бызааның дензизи дүн-хүнде 2 кг, арыг симменталь уксаалыг инектен төрүттүнген ам үш ай ажыг болган «Тинлекчи» деп бызааның дүн-хүнде немелде дензизи 1 кг. 500 грамм немежип, иниттиң дензизи 188 кг чедип турар, бо бызааларның чемгерилгези, ажаалдазы улам экижитинген.

Бызааларны от салбас кажаада ажаап өстүрүп турар бис, ук кажаа эки чылыгланынган.

Бызаа ажаакчылары төрүттүнге-ле 15 хонган бызааларны хүлээп алгаш, 6 ай назыга чедир өстүргеш, мыйыстыг бода малдың иниттиң коданынга дужаап баэр.

Ажаап турар бызааларының санын чидириг чокка өстүрер, дириг дензизин бедидер, оларны улуг ботқур, кадык шыырак кылдыр доруктурар дээш социалистиг хүлээлгени алган мен.

Четпестерни чайладыр

(Саанчы эш Е. Килинаның чугаазы)

Сүттүг малдың продуктулуун көвүдедир дугайында бистиң көдээ ажыл-агый артеливистиң баштаар чери болгаш сүт-бараан фермаларының ажылдакчылары өлөн ажылдарны кылган. Саар инектериң чайгы одарладышкынны эки организастатынын келген, колхоз силосту база өске-даа чемнерни фермаларга тускайлап үскен. Инектериң чемгерилгези болгаш ажаалдазы мал ажылының түскай эртемнигleриниң сүмези-биле чорутунуп турар.

Эрткен ажыл-агый чылында менээ быжыглаан 14 саар инектериң бирээзинден-не сүт саалдазының талазы-биле алган социалистиг хүлээлгемни ыракта ажыр күүсеткен мен. 1955 чылдың октябрь 1-ден 1956 чылдың апрель 1-ге чедир 12 инектериң бирээзинден 567 литр сүттүг саап алдым. Иниттиниң мал ажылының продуктулуун бедидериниң онза чугулазын СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлеринде айыткан. Бистиң колхозтуң саанчылары сүт саалдазын эрткен чылдыңнан көвүдедир дээш бедиткен хүлээлгелерни алганнар. Бо ажыл-агый чылында инек бүрүзүнден 2000 литр сүттүг саап алыр деп хүлээлге алган мен. Моңу күүседип болурунуң аргалары бар.

Чамдык чедишкинниерге хөөрээш. илергей-ле бар четпестерни илеретпейн барып болбас. Чүл дээрге, бистиң колхоз эрткен чылын мал чемнериниң белеткелиниң планын күүсетпээн үжурунда, бо чылдың март айдан эгелеп мал чеми төнгеп. Ам оске колхозтарлан мал чеми садып алыр дээш колхоз баштаар чери улуг шүүлел үнүүрүп турар. Мээң саап турар чамдык инектериминиң сүлү кызырлын көргенивистиң түнелинде, саар инек бүрүзүнден-не 1200 литр сүт эвес, харын 1500 литр чедир сүттүг саап ап болурунуң аргалары бар болган.

Партияның болгаш Совет чазактың совет кижилериниң материалдыг чаагай амыдыралын улам-на экижидеринче угланган хемчеглеринге өөрээн сеткилин илеретпишаан, колхозтуң сүт-бараан фермазының саанчылары инек бүрүзүнден-не 1500 литр сүт саар деп хүлээлге алганнар.

Сүт саалдазының планын күүседип турар саанчыларга күш-хүнүнүң немелде төлевирин тыпсып эгелээн. Февральга саанчылар немелде төлевирге 39 килограмм саржагны алганнар.

Ол чорук саанчыларның материалдыг сонуургалын күштелирип, күш-ажыыже улам-на сорук киирип турар. Чүл дээрге февральга саггаан сүт январьга сагганыңнан 2700 литр хөй болган. Моон соңгаар немелде төлевирни сүт-бараан фермаларының эргелекчилеринге болгаш зоотехниктерге база тыпсыр деп турар бис.

Мал бажын өстүрер, ооң продуктулуун бедидеринге четчир санныг белеткээн мал чемнери, чаагайжыды кылдынган кажаалар иниттиңрлик рольду ойнаар болгай. Бо айтырыгны амгы үеге челир-ле үнелевейн турарывысты иниир херек.

Бистиң колхозувус ажыл стажының талазы-биле областың иштинде база бир хоочун колхоз-ла болгай. Ынчамыжок ажыл-агыйының хөгжүлгезиниң талазыбиле сайзырангай апарган деп дыка мактаның болбас.

Колхоз эрткен чылын мал чеми сиген белеткелиниң планын күүсетпээниниң түнелинде ам үеде мал кыштагладыышкыны элээн бергелеп турар. Колхозтуң малы чаагайжыды кылдынган чылыг кажаалар-биле бүрүн хандыртынмаан. Бо байдал болза малдың чүзүн-базын аарыларга болган чок-ла таваржы бээрин болдуруп турар.

Мал ажылында хөй күш үнер ажылдарын механизастаарын МТС күүседир хүлээлгелиг. Херектиң ужуру ындыг турбуже Шагаан-Арыгның машина-трактор станциязы (директору эш Гордей) кол кичээнгейин чүүле хову ажылынче угландырыгаш, мал ажылын уттуп турарыңын эвес. Бистиң колхозувус болуунуң күжү-биле бызаа, хаван кажааларын механизастап доозкан.

Колхозчулар чурттагга бажыңнары-биле колдуунда хандыртынган, ынчангаш бо чылын түлүг бригадазын кол нургулайында мал кажааларының болгаш культура амыдырал түүгларынга ажылдаар деп планнаан бис.

Тараанын иниттиң чыылдазы эрткен чылын 13040 центнер турган болза, бо чылын 26000 центнер чедирер деп планда көрдүнген. Тараанын дүжүүн орттумаа-биле бир гектардан 20,3 центнерни алыр.

Салдынган сорулгаларны амыдыралга чедишкинниг боттандырып болурунуң аргалары бисте бар. Алдыгы беш чыл планының бирги чылы—1956 чылдың часкы тарылгазынга бистиң колхозувус багай эвес белеткелдиг ужуражып турар. Тараа культураларының эки шынарлыг сорттуг үрезиннерин четчир саннаы-биле белеткеп алган.

МТС-тиң трактор бригадазы ам үеде колхозтуң хову бригадазында чеде бергеш, тарып киритперинге белен. Чер хөрзүнүң сайзырадырынга болгаш мал чеминге биче эвес ажыктыын барымдалаап эрткен чылын 600 гектар черге люцерна тараан, бо чылын аңаа немештир 200 гектарны тарыыр бодап турар бис.

Оон аңгыда тараанын чайгы ажаалгазын болгаш күскү ажаап алышкынын чогуур ой-шаанда чидириг чокка чоруларын бедик дүжүт чедип алырының үдезинин дээрзин колхозчу ажыл-ишчилер эки билирлер. Ам кол айтырыг болза колхоз баштаар черинин организакчы улуттугазының деннелиниден хамаарыр.

Иниттиниң мал ажылының баш санын өстүрериниң болгаш продуктулуун бедидеринин планын чедишкинниг күүседирин кижилер—кадрлар шиитпирлээр болганда мал фермаларының эргелекчилериниң, саанчыларның, кадарчыларның болгаш түскай эртемнигleриниң ажылынга хүн-бүрүнүң кичээнгейин күштелирер. Ыланғыя мал фермаларынга коммунистериниң болгаш комсомолчуларның санын көвүдеир деп колхоз баштаар чери шиитпирлээн.

Бо талазы-биле партия, комсомол организациялары боттары инициативалыг болуру эргежок негетинип турар. Партияның XX съездизинге эш Н. С. Хрущевтун илеткелинде болгаш эш А. П. Бириченконуң саналында айтышкыннарны өөренип көргеш, бистиң колхозувуска моон мурнунда чорудуп турган социалистиг чарыштың хүлээлгелерин эде кылгай бис.

Социалистиг чарыштың хүлээлгелерин ёзу барымдаалап кылыр чорук биске база турган. Ындыг байдалды моон соңгаар болдурбас ужурлуг. Социалистиг чарышты бригалалар, фермалар, саанчылар, кадарчылар, хаван болгаш бызаа ажаакчыларының арасында организастап тургускан бис. Оон түнелиин саанчыларга ай бүрүзүнүң 1-де болгаш 15-те, кадарчыларга, хаван болгаш бызаа ажаакчыларынга үш ай болгаш-ла үнүүрер.

Алдыгы беш чыл планының талазыбиле Директивалар бистиң мурнувуска улуг сорулгаларны салган. Бистер ол сорулгаларны чедишкинниг күүседир төлээде, бүгү курлавырларны ажыглаарывыс, бүгү колхозчуларны көдүүлүг үнүүреривис, массалыг социалистиг чарышты калбартырывыс эргежок чугула.

Колхозчу ажыл-ишчилер оларның мурнунда турар улуг чаагай сорулгаларны ханыгы-биле мелереп билбишаан, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизинин төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга адаргыбиле ажылдаары дээш күштерин болгаш энергиязын харамнанмастар.

А. ГЛОТОВ,

Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозтуң даргазы.

Алдыгы беш чыл планын хуусаа бетинде долдур болгаш ажыр күүседиил

СЭКП-ниң XX съездизи ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын улам ынай күштүг көдүрериниң кайгамчыктыг улуг программазын ажылдап кылган. Алдыгы беш чыл планындан көдээ ажыл-агый продукцияларының чыылдазы барык-ла 70 хуу өзер, азы бешки беш чыл планынга деңнээрге, оортан дыка бедик темпилиг өзер.

1960 чылда чуртка тараанын иниттиң чыылдазы 11 миллиард пуд четкен турар. Эът бүүрерин ийи катап, сүттүг барык ийи катап көвүдедири айыттынган. Техниктиг культураларны, картофельди болгаш ногааларны бүүрери дыка көвүдээр.

Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың талазындан хүн-бүрү көргүзүп турар материал-техниктиг дузаламчының ачызында Улуг-Хем районнуң «Бүш-ажылдың хостуу» колхозу организас, ажыл-агый талазы-биле быжыгып, ам үеде областың иштинде мурнакчы колхозтарның санынга кирип турар.

1955 чылда малдың баш санын өстүрериниң күүгүне планын түзүн аайы-биле бүүрү күүсеткен. Ол ышкаш күүгүнеге хужаар тараа, эът, дүк, сүт планнарын чогуур хуусаазының бетинде ажыр күүседип шыдаан бис.

Колхоз эрткен чылын мал ажылындан болгаш хову ажылындан миллион ажыр рубль түңнүг орулганы алган. Моон түңнелинде колхозчуларның күш-хүнүнүң төлевирингe 2 килограмм тараа, 5 рубль тывыскан.

Колхозчу ажыл-ишчилериниң материалдыг чаагай амыдыралы хүн-бүрү өзүп турар. Колхозта 260 ажыг тыва, орус өрегелер каттышкан. Олар сууржуң чурттагларже шилчээн болгаш чаагайжыды кылынган чурттагла бажыннары-биле хандыртынган.

Колхозчуларның бажыннарында радио точкалары ажылап, Ильичиниң лампочкалары хып турар. Колхоз төвү—Торгалыг суурда 7 чыл школазы, клуб, медпункт, почта, магазин бар.

СЭКП-ниң XX съездизинин төөгүлүг шиитпирлерин колхозчу ажыл-ишчилер бедик патриоттуг көдүлүүшкүн-биле чүүлдүгзүнүп хүлээп албышаан, алдыгы беш чыл планында айыткан сорулгаларны чогуур хуусаазының бетинде күүседир дээш тодаргай хүлээлгелерни алган күжениишкинниг ажылдап турар.

Бар иштики курлавырларны чөп ажыглаарын санап көргеш, **эът бүүрерининң онаалдазын 1958 чылдың төнчүзүнде, сүттүүн 15 ай дургузунда, тодаргайлаарга 1957 чылдың январь 1-де, дүктүүн 1959 чылдың төнчүзүнде күүседир** деп колхозчулар дугурушкан.

Бо сорулганы чедип алырда малга бедүүн болгаш концентраттыг чемнериниң быжыг курлавырларын тургузары, ээ ылаңгыя үнелиг культура болур букуруза тарылгазын калбартырынга кол кичээнгей салыры болур.

Эрткен чылын күүгүнеге 680 центнер эът дужааган, ооң иштинде хөй эъди 280 центнер болгаш хаван эъди 65 центнер болуп турар. Хаван эъди эът балансызынга ам эвээш черни эзлеп турар-дыр. Колхоз баштаар чери хаван ажылын улам хөгжүдеринге кичээнгей салбайн турган болгаш хаван оолдарын эки семиртир азыравайн, чиик өртек-биле колхозчуларга сатқылашкан. Ынчангаш колхоз хаван фермазынган чүгле 96 мун рубль орулга алган.

«Хаван хөй чем чиринден өске орулга бербес» деп чамдык кижилер чугаалажып турарлар. Ол дээрге үнделинин-биле шын эвес. Ону ажыл кылыр хөөн чок чалгаа кижилер чугаалажып турары билдингир. Хаван ажылын сайзырадырын үнелевес чорук-биле шиитпирлиг деминсежир херек. Бандыг-даа ажыл ала-чаагаар бүде бербес-ле болгай. Эът бүүрерине ажыглаар сорулга-биле бо чылын **500** баш хаваннарны чемгерип азыраар, а

чайгы үеде оларны чайлагга одарладып, немелде чемнер-биле чемгерер бис.

Мынчангаш, 1956 чылда **354 центнер хаван** эъдин бүүрер ийикпе. 1956 чылда эът балансызынга хаван эъди **30** хуунну өөлээр. Эрткен чылын сүт саалдазының иниттиң чыылдазы 289 мун литр болган. Бо чылын бир саар инектен-не (олар шүүлү 340) 1200 литр сүт саап алыр деп планнаан бис.

Ынчаныжок партияның XX съездизинин шиитпирлерин ханыр өөренип, боттарывыстың курлавырларывысты санап көрүп, ооң мырнай-ла чанында электростанциязы хаван фермазын электри-биле болгаш суг-биле хандырып турар. Хаван кажаазында бүс-биле оттуулушкун хандыртынган, ханаларда хоолайлар болгаш батареялар бар, кажаа иштиң үргүлүү чылыг түрүп турар. Кажаанның иштинде бир улуг өрээлде чем белеткээр кухня, ында чем бүстелдирып чымчалы хайындырар сава-херексел, тараа чарбалаар машина бар. Бир эвес чемни бүдүүге бээр болза хаваннар эки семирип ыдавас болур йиик. Бухнята чемни эки амдан киир, хоолулуг кылдыр белеткээп бээрге, оларның семиртилгезинге улуг ажыктыг болганын бис практика кырынга көрдүвүс.

Хаван кажаазында 46 клеткаларның бирээзинде-ле оолдары-биле кады бир-хаван турар. Кажаа иштининң он, солагай, талаларында клеткалар, ооң ортузуң дургаар аскылыг демир-орукчугаш, ооң дузазы-биле хаван ажаакчылары клеткаларда хаваннарга чемни соортуп эккеп берип турар бис. Кажаа иштин, клетка бүрүзүн хүнүң-не арыглап аштап турар. Электри чырыткызы киртинген чорук дүне хаваннарны хайгаараарынга дыка таарымчалыг байлалды тургускан.

Хаван ажылын улам ынай хөгжүдеринге колхозтуң орулгазын көвүдедип, хаван ажаакчыларынга бээр күш-хүнүнүң төлевири-даа хөй болуп турарын демдеглээр херек. Хаван ажылын хөгжүдеринге бисте таарымчалыг байдал тургустунган. Бистиң колхоз эрткен чылын хаван ажылындан 96 мун рубль орулганы алган. 1956 чылда ооң ыракта хөй орулгалыг болур. Хаван ажаакчылары бистер иниттиниң ажыл-агыйынга экономика талазы-биле ажыктыг кылдыр ажылдаарының чугула сорулгазын салган бис. СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар, колхозтуң перспективтиг планын чедишкинниг күүседир дээш үре-түнелдиг салыышкынымны киирер мен.

А. И. Микояннық ВДР-де чоруп турары

ХАНОЙ. ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги Орлакчызы А. И. Микоян, Узбек ССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Ш. Р. Рашидов болгаш А. И. Микоянны үзээн эске-даа кижилер апрель 4-те хүнүң ийнги чартыында Ханойнуң «Ен-фу» деп электростанциязын болгаш Вьетнаминиң Демократтыг Республиказының күрүнеэниң баштайгы көдээ ажыл-агый делгелгезин барып көргеннер.

Оларны Вьетнаминиң Ажылчы чоннар партиязының ТК-зының Политбюро кежигүнү, Вьетнаминиң күш-ажылдың бүгүнүнүң конфедерациязының даргазы Хоанг Куох Вьет, Үлетпүр министри Ле Тхань Нгхи, Көдээ ажыл-агый болгаш Ыяш ажылының министри Нгием Суан Нем болгаш албаннаң эске-даа кижилери үдеп чораан.

Электростанцияның ажылчыннары болгаш албан-хаакчылары А. И. Микоянга болгаш Ш. Р. Рашидовка изиг байыр чедирип турган. А. И. Микоянны үткүүру-биле ажылчын клубунга болган үжураашыкшынга А. П. Микоян Совет Эвилелиниң ажылчы чоннарындан электростанцияның ажылчыннарынга болгаш албан-хаакчыларынга байыр чедирип, тургузуучу ажылынга чаа-чаа чедиишкиннерлиг болуруп күзээн.

Электростанцияның хүндүлүг аалчылар дептеринге А. И. Микоян дараазындагы бижиглелди кылган: «Ажылчыннарның кытап тургусканы электростанцияга күзелдим-биле чордум. Вьетнам үлустуң таланттылыы бүгү-ле үүлдерден илдең-дир. Чаа Вьетнамның тудуушкунунга чаа-чаа чедиишкиннерни күзедим».

А. И. Микоян-биле Ш. Р. Рашидов көдээ ажыл-агый делгелгезинге баргаш, Вьетнамга тарып өстүрген көдээ ажыл-агый культураларының көргүзүглери-биле тодаргай танышканнар. Күрүне ажыл-агыйларының делгирин көрүп тургаш, А. И. Микоян республикада тургустунган күрүне ажыл-агыйларының санын, олардың бүдүрүлге угланышкынын, техниктиг чепсегленишкинин айтырган.

ВДР-ниң Көдээ ажыл-агый болгаш ыяш ажылының министри Нгием Суан Нем тайылбыр берип тургаш, амгы үеле 14 күражыл-агыйлар тургустунган азы тургустумуп турар деп дыннаткан. Чылдың төнчүзүнге чедир шупту 18 күражыл-агыйлар тургустунар. Специализастаан-даа, хөй адырлыг-даа күражыл-агыйлар бар. Чижээлээрге, «Там Дао» күражыл-агый хөвеэнни болгаш ристи тарып өстүрер. Хөвеэнни 400 чыгаа гектарны тараан. Эң улуг күражыл-агыйларның бирээзи—«Фу-Куй» кофе ыяштарын тарып өстүрер. 750 гектар шолдуг кофе плантацияларындан баштайгы дүжүтү ажаан алган.

А. И. Микоянга болгаш Ш. Р. Рашидовка көдээ ажыл-агый делгелгезинин демдектерин белекке берген.

Хүнүң ийнги чартыында А. И. Микоян биле Ш. Р. Рашидов Ханойнуң университединга көргеннер. Студентилер, профессорлар болгаш башкылар аалчыларга өөрүшкүлүг байыр чедирген. Университеттиң ректору доктор Хо Дк Зи амгы үеле университеттиң медицина-фармацевт болгаш педагогика факультеттери бар, оларда 1600 чыгаа студентилер өөренип турар, ол дээрге француз эжелеп үезинде турганыңга бодаарга, ийи катап хөй-дүр деп аалчыларга дыннаткан. Университеттиң 10 лабораториялар бар, оларны кол нургулайында Совет Эвилелинден, Кыдат Үлус Республикадан болгаш үлус демократизының чурттарындан келген деригхерекселер-биле керээн.

Өөредилгени доозкан соонда вьетнам үлустуң эртемин болгаш культуразын хөгжүдер дээш билиглерин херек кырынга чедиишкинниг ажыглаар төлээде билиглерин эки шингээдип алырын А. И. Микоян университеттиң студентилеринге күзээн.

Ооң соонда А. И. Микоян биле Ш. Р. Рашидов биче националдарының Ханойдан ырак эвесте турар школазынга чораан. Вьетнамның сонгу болгаш мурнуу талаларының 40 ажыг биче националдарын төлээлээн ол школаның өөреникчилери аалчыларны өөрүшкүлүг уткаан. Үлуг эвес концерт болган, анаа өөреникчилер национал танцыларны күүседкен.

(СЭТА).

Венгр маадырларга тураскаалды ажытканы

БУДАПЕШТ. Венгриянын 1000 чыл оюнга алдар кылдыр Маадырлар шөлүнде тургускан тураскаалдың чанынга бодунуң үлузунуң хосталгазы болгаш национал хамаарышпас чоруу дээш өлген венгр маадырларга тураскаалдың ажыдышкыны март 3-те Будапештите болган.

Тураскаалдың ажыдышкынынга Венгриянын Ажылчы чоннар партиязының Төп Комитединиң Бирги секретары Матиас Ракоши, Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Андраш Хегедюш, Венгр Үлус Республиканың Президиумунуң даргазы Иштван Доби, министрлер болгаш Венгриянын Ада-чурттуң үлус фронтузунуң, Ажылчы аныяктар эвилелиниң, профэвилелдериниң чөвүлелиниң удуртукчулары, Будапештиниң ажылчы чоннары киришкеннер.

Тураскаалдың ажыдышкынынга Венгриядa даштыкы дипломаттыг төлээ черлериниң баштыннары болгаш шериг аттешелери база киришкеннер.

Ада-чурттуң үлус фронтузунуң чингине секретары Эрне Михайфи, Камгалал министриниң орлакчызы Иенэ Хазан болгаш Будапешт хоорай Советиниң күүсконунуң даргазы Калман Тонграц олар чүве чугаалааннар.

Тураскаалдың дөзээнге Венгриянын ажылчы чоннар партиязының Төп Комитединден, Венгр Үлус Республиканың Президиумунган, Министрлер Чөвүлелинден, дипломаттыг корпустан, венгр чепсектиг күштерден болгаш өске-даа организациялардан чечектерни салган.

(СЭТА).

Атомнуг энергияның айтырыының талазы-биле консультативтиг комитетте

НЬЮ-ЙОРК. ҮНО-нуң чингине секретарының чанында атомнуг энергия талазы-биле консультативтиг комитеттиң ажыы доозулган. Атомнуг энергия талазы-биле келир үедеги бүгү делегей агентилелиниң ҮНО-биле харылзаа байдалдарының дугайында илеткелди комитет көрген болгаш бадылаан. Атомнуг энергияны тайбың сорулгаларга ажыглаар талазы-биле бүгү делегейниң ийнги эртем-техниктиг конференциязының ажылының тематиказының болгаш болур черинин дугайында комитеттиң хуралдарына санал-оналдарның баштайгы солчуушкуну база болган.

Бо айтырыгны чугаалажып көөрү консультативтиг комитеттиң дараазында сессизынга үргүлчүлээр.

Комитеттиң ажылынга ССРЭ-ниң, АКШ-тың, Англияның, Францияның, Канаданың болгаш Индияның төлээлекчилери киришкеннер. ССРЭ-ден Комитеттиң ажылынга ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының корреспондент кежигүнү В. С. Емельянов киришкен.

(СЭТА).

Польшада кооператив шимчээшкинииң калбарыышкыны

ВАРШАВА. «Трибуна люду» солунуун дыннадып турарын ёзугаар алырга, чер ажыдыг бүдүрүлге кооперативтеринде отчет-сонгуда кампаниязы Польшада доозулган. Ол кампания чуртка чер ажыдыг бүдүрүлге кооперациязын улам ынай быжыглаарының болгаш хөгжүдеринин демдээнин адаа-биле өрткен. Ажыл-агыйны коллективтиг чоруларының кайгамчык улуг артык күштүүнге бүзүрээн 14 мун хүү тараачыннар бо чылдың баштайгы айларының дургузунда кооперативтерге киргеннер.

Отчет-сонгуда кампаниязының үезинде 300 ажыг чер ажыдыг бүдүрүлге кооперативтерин организастаан.

(СЭТА).

ГДР-ниң химия үлетпүрү көдүрлүүшкүнде

БЕРЛИН. Химия үлетпүрү—Герман Демократтыг Республиканың улус ажыл-агыйының чугула адырларының бирээзи. Республиканың үлетпүрүнүң ол адырының ниити продукциязының хемчээли 1955 чылда 1950 чыл-биле дөмейлээрге 92,7 хүү өскен. Ооң-биле кады продукциянын кол-кол хевирлерин бүдүрер талазы-биле планныг онаалга дыка ажыр күүсетиннген.

Химияның улуг комбинаттары: 30 мун хире кижи ажылдап турар «Лейна-верке», бүдүрүлге коллективи барык-ла 21 мун кижи санатының турар «Буна-верке», Биттерфельдиде электрохимиктиг комбинат, Фольденде будулга үүлдериниң фабриказы болгаш өскелер-даа республиканың чоргаараалы болуп турарлар.

1950 чыл-биле дөмейлээрге 1955 чылда «Лейна-верке» комбинат продукция бүдүрерин ийи катап көвүдеткен, а ол-ла үениң дургузунда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 70 хүү бедээн.

Ийнги беш чылда химия үлетпүрүнүң кол-кол хевирлерин бүдүрери ортумаа-биле 50 хүү көвүдээн турар. Ийнги беш чылда химии үлетпүрүнүң мурнунда турар чугула сорулгалар болза, көдээ ажыл-агый удобрениелерин, синтетиктиг каучукту, алюминийни, металликтиг магнийни бүдүрерин дүрген хөгжүдери болаур. Синтетиктиг волокнону бүдүрерин 4,5 ажыг катап улгаттырарын көрүп турар.

(СЭТА).

КЫДАТ УЛУС РЕСПУБЛИКАДА

ПЕКИН. Даштыкы литератураның магазининде орус дыл кырында совет литератураның салбырында. Синьхуа агентилелиниң фотозу.

Гидротехниктиг улуг тудугнуң планы

ПЕКИН. Бодунуң хемчээлиниң талазы-биле улуг тудуушкун чоокку чылдарда Янцзы хемге калбарар. Ам ол тудугга белеткел чоруп турар. Кыдатта эң улуг болгаш делегейниң улуг хемнериниң бирээзи—Янцзы хемниң бассейнининиң сугларын ажыглаарының комплексиглиг планын совет тускай эртемденнериниң дузаламчызы-биле кыдат инженерлер ажылдап кылып турар.

Чогаалын кылыры бо чылдың төнчүзүнде доостур план ёзугаар Янцзы хемге, Санься районунга ишкири 137 миллиард төрбелчин метр суг кадагалалының улуг черин тудуп тургузар.

Янцзыда гидроэлектростанция чыл санында ортумаа-биле 155 миллиард киловатт-шак электриэнергиязын бээр, тодаргайлаарга 1952 чылда чуртка бүдүрүп үнүрүп турган электроэнергиядан 22 катап хөй болур. Янцзы хемни өрү Чунчинга болгаш Лучжоуга чедир океан пароходтары чоруп болур апаар.

(СЭТА).

Бирги автомобиль заводунуң тудуушкуну

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң дыннатканын ёзугаар алырга, Кыдатта баштайгы автомобиль заводунуң тудуушкуну дооступ бар чыдар. Заводтуң Чанчун хоорайда турар чамдык кол цехтери кезектерни дуржулга кылыр бүдүрериниче киришкен. Ол цехтер автоматчыткан болгаш чартык автоматчыткан станоктар-биле дериттинген.

Заводтуң планын ёзугаар баштайгы болук автомашиналарны КЎР-нуң национал байырлалының хүнү—бо чылдың октябрь 1-де бүдүрүп үнүрген турар ужурлуг.

(СЭТА).

Тибеттиң мурнуу кезээнде кур чер андарылгазы

ПЕКИН. Тибеттиң мурнуу кезээнде Нянгчу хемни өрү болук чер хемчээр тускай эртемниглер келген деп Синьхуа агентилелиниң корреспондентизи Лхасадан дамчыдып турар. Олар Нянгчу болгаш Цангпо хемнериин уннарында 6600 гектар кур черлерни шинчилеп турар.

Бо чылын 6600 гектар кур черниң 2600 гектарынга ээлээн каш механизастатынган ажыл-агыйларны тургузарының планын кылган турар. (СЭТА).

Г О А

(Тайылбыр)

Колониалдыг тергиделге удур индий улустуң чорудуп келген эрес-дээш демиселии совет хөй-нинти кезээде деткип, ханы биилишкин-биле хайгаарап келген. Ол демиселдиң тиилелгелиг доозулганынга делегейнин бүгү-ле дешилгелиг күштери сеткил ханыышкыны-биле ужурашкан. Ынчалза-даа Индияның девискээринин кезии ам-даа Португалияның холунда туруп турар. Гоаны болгаш Индияда өскелээ португал ажеелде черлерни хостаары дээш индий улустуң демисели колониализминиң бүгү-ле удурланыкчыларының эң калбак деткимчезин болгаш билишкинии ап турар.

Гоа болза, Индияда португал колония, ол болза Индостан чартык ортулуктуң Барыын эриинде чер. 3.370 дөрбелчин километр черни ээлеп турар Гоаның шолдуне 541 мун кижи чурттап турар. Гоаны үш талазан индий штат Бомбейниң девискээри хүрээлеп турар, ооң чону ол штаттың чонунуң хөй нуруузу дег база-ла маратхилер болур. Гоачылар индузимге чүүлдүлер; оларның аразында дыка хөй санныг католик шажынчылар бар.

Чонунуң хөй кезии кол культуразы рис болуур көдээ ажыл-агыйда ажылдап турар. Кокос болгаш бетел пальмаларының плантациялары чугула черни ээлеп турар, олар португал колонизаторларның холунда турар. Марганецти болгаш демир рудазын шоолуг хөй эвес хемчээлдиг тып турар.

Индостан чартык ортулуктуң барыын талакы эриктериие португал эжелекчилерин отряды келген 1510 чылда Гоа Португалияның колониязы апарган. Инлийлерниң маадырлыг удурланышкыны турза-даа, португалдар Гоага быжыглаын ыяаан болгаш ол черни бодунуң эжелеп кылып алган. Гоа чоорту-да Португалияның Индостан чартык ортулукта эжелезинин төвү болу берген.

Индостанда португал колонияларның (Португалия Гоадан ангыда, чартык ортулукта база ийи колонияларлыг — Даман биле Диу) чону бодунуң дарлакчыларынга улуг демиселче хөй улаа көлүрүлгеннер. 1871 чылдың тура-халышкыны эң-не улуу болган. Ынчалза-даа португал эргчагырга ол тура-халышкынны кадыдошкуну-биле баскаш, ооң киржикчилерин кам-хайыра чок кеземче-шаажылалга таварыштырган.

Гоаның чону бүгү-ле хамаары эргелерни херек кырында калытырган. Гоада дээш эрге-чагырганы португал генерал-губернатор болгаш шериг коментантызы боттандырып турар. 1955 чылдың августа португал чазак Гоага «чазак чөвүлелиниң тургузар дугайында хоойлуну үнүдүрген. Ынчалза-даа шак ол төлээлетирбээн орган барык-ла кандыг-даа бүрүи эрге чок турган.

Делегейниң ийнги дайынының соонда, индий улус болуунуң төрээн чуртунуң хамаарышпас чоруу дээш хөй чылдарлагы демиселин тиилелгелиг доосканда Индия хамаарышпас республика кылдыр чарлатынган. Англи колонизаторлар Индияга национал хөгжүлгенин оруун болуп шилип алырының эргезин берип, ооң үнүп чоруур ужурга таварышкан. Байдалдың өскерилгенининиң түннелиниле удаанда Франция база-ла Индияда болуунуң эжелеп турган черинден чоруур ужурга таварышкан. Индостан чартык ортулукка Португалияның чүгле «карнан хире ээлел черн» (Индостанда португал колонияларны даштыкы парлалга үргүлчү-ле ынчаар адап турар) арткан.

Ол байдалдар-биле португал колонизаторлар Гоада боттарының эрге-чагырганы быжыглаарының сорулгазы-биле чаңгыс хемчегелерни алган. Ынчангаш олар Гоага бүгү-ле индийжи чорукту узуткаарын оралдашканнар. Школаларга хинди дылды башкылаарын хоруглаан. Бүгү-ле күрүне албан-хаакчыларынга национал хептерни европейжи хептер-биле солуй кеттинерин саналлаан. Португал эрге-чагырга шылгарангай индий ажылдакчыларның портреттерни азарын хоруглаан болгаш оларны португал удуртукчуларның портреттеринге солуурун саналлаан. АКШ-тың холунда турар «Гоанын радиозу» калчаалыг антииндийжи пропагандаиы чорудуп эгелээн.

Оон-биле кады Португалия Сонгу-атлантика блогунуң (НАТО) киржикчизи болбушаан, Гоага улуг дайын белеткелин чорудуп турар. Ылаңгыя ол Гоаның девискээринге шериг базаларының болгаш аэродромнарының тудуушкунуун калбарткан. Оон-биле холбаштыр Пакистанның «Имроз» солуну Гоаны Азиага НАТО-нуң стратеткиг улуг базазы кылдыр планнап турар деп биилээн. Гоаже доктаамал португал армиязының дыка хөй күштерин чоруткан.

Португал чазактың дайын белеткелдери Гоаның чонунуң эгиннеринге аар үүрге болуп турар. Шериг чарыгалаарын дугаларының сорулгазы-биле португал эрге-чагырганарның тургусканы «оназа фондуну» четчелээри-биле Гоага албададыр төлээр үнүүрүглерни чоруткан. Колонизаторларның истеп-сүүдүшкүнери турзада, Гоаның чону колониалдыг дарлал-биле кажан-даа эптешпээн. Гоачылар национал-хосталгалыг шимчээшкинниң Гоага хамаарышпас чорукту тыпсырыының болгаш ону Индия-биле катап каттыштырарының лозунгузунуң алаа-биле чорулуп турар.

Гоачыларның национал-хосталгалыг демисели оларның тайбың удурланышкынының массалыг шимчээшкинниң организастааны 1954 чылда күүдүг калбарган. Ол шимчээшкинге Индияның патриотчу күштерининг хөй төлээлекчилери киришкеннер. Шимчээшкинниң хол-даян киржикчилери элээн каш чурттакчылыг черлерни, ооң иштинде Гоада Тарекхол шивээзин ээлеп алган болгаш анаа индий тукту киискидип үнүдүрген. Португал колонизаторлар тайбың удурланышкынының шимчээшкининиин чепсек чок киржикчилерине удур чепсектиг күштерни ажыглаан. Олар кижилерни хайыра чокка боолап, оларны кара-бажыннарже кирп октааннар. Тарекхол шивээзин артиллерия болгаш пулеметтар-биле бооаан.

Ынчалза-даа, бооаашкын-даа, кадыгдошкун кеземче хемчегер-даа колониалдыг дарлалдан хосталыр деп боттарының чүткүүлүнден ойталаарындан гоачыларны албадап шыдаваан. 1955 чыл колонизаторларга удур массалыг чаа удурланышкынныр-биле демдеглетиинген. Август 15-те, Индияның хамаарышпас чоруун чарлаан хүнде, тайбың удурланышкынының шимчээшкининиин хол-даян киржикчилери Гоага хөй кижилиг чыскаалганнарны организастаан. Португал эрге-чагыргалар база катап чыскаалганнарны бооаан. База катап чүс-чүс кижилер кара-бажыннарже кирп октаттырып, аттепэриидээшкинге таварышкан.

Гоада тергиндеп турар кадыг-дошкун хемчегер болгаш террор, хол-даян чыскаалганнарны бооаар чорук Индияга киленнин удурланышкынынын болгаш таарзынмас чорукту болдурган. Индияның чазаа гоа айтырыынын талазы-биле быжыг туруштуг ээлеп турар. Премьер-министр Джавахарлал Неру ол туруштуг мынчаар тодаратган: «Гоа Индияда чартыкаар туруп болбас. Гоа Индияда турар, мынчангаш Индияның кезии болуру чиглиниг чок».

Гоаны Индия-биле тайбың арга-биле катап каттыштырарының айтырыын шинтпирээринче чүткүүшаан, индий чазак чугаалажыышкынынарны эгелээр санналды Португалияның чазаанга чаңгыс эвес улаа кирген. Мынчалза-даа португал чазак ону күзевээн.

Португал чазактың колониалдыг политиказы АКШ-тың күрүне департаментизиниң талазынган мактадыг алган. Эрткен чылдың декабрьның эгезинде Португалияның Даштыкы херектер министри Кунья биле АКШ-ның күрүне секретары Даллес кады кылган дыннадыгны чарлаан, инда Гоаны «Португалияның можузу» кылдыр көрүп турар.

Индияга ол недегзел аажок таарзынмас чорукту болдурган. Хөй санныг митингилерниң болгаш хуралларның киржикчилери Гоаны хостаарына шинтпирлиг хөделиишкинии негээннер. Индияның Даштыкы херектер министри Пантының недеглээни болза, «Гоа Индияның чарыбас кезии болур», даштыкы тергиндедлиг артынчыларының ам-даа хевээр турары түрмек эжелеп черлерн даштыкы дарлалдың адаандан хостатынмаан шагда, Индияны хостаары шуут болдуруп болбас». Португалияның Индияда колониалдыг тергиделиининг өлүр чыгаанын айтыпышаан, «Хиндустан стандарт» солуунун онзалан демдеглээни болза, «бүгү делегейге кодтуруп үнүп келир төөгүдүг күштер колонизимни ширбий шаптар болгаш Индияның девискээринин чарыбас кезии болур Гоага Индияның маргыш чок эргезин катап тургузарынга дузалаар».

Индияда португал эжелелдерин чонунуң чорудуп турары национал-хосталгалыг демисел, гоа айтырыынга индий чазактың быжыг болгаш билдингир туружу, индий улустуң Гоаны хостаар деп түткүлү—бо бүгү, бүгү делегейниң демократтыг күштерининг талазынган деткимчезин ап турар.

Гоа айтырыын совет улустуң канчаар көрүп турарын ССРЭ-ниң Дээди Советиниң эртеен чыдын декабрьда болуп эрткен сессизынга Н. С. Хрущев тодаргай илеретвен. «Бистер, колониалдыг кулданыга болгаш колониалдыг хамаарылгага үлүр демисежин турар бүгү-ле кижилерниң эн-не ак сеткилдиг өөнүктери бис» деп ол чугаалаан. ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин ол-ла сессизынга илеткелинге Гоаже болгаш Индияда өске-даа эжелелдеринче Португалияның чүткүүрүгүн барымдаа чогуи сойгалап илереткен. «Ол индий девискээрни болуруп төрээн иези-биле — Индия-биле катап каттыштырар дугайында айтырыгны индий чазактың салып турарының чөптүүнге болгаш дүрүм ёзугаарыига бүзүрээр төлээде, Индияның картазынче болгаш португал эжелекчилерниң шак ол «ээлээн черинче» көөрге-ле четчир. Совет чазак Индияның ол чөптүг негелдезин деткип турар болгаш Индияның девискээрининге португал колонияны хевээр артырары, черле бистиң үевисте колониалдыг ёзу-чуруминарны хевээр артырары — цивилизастатынган улустарга бүзүр-чүттүг чорук ол деп санаан турар» деп Н. А. Булганин чугаалаан.

В. КОНДРАШОВ.

Редактор Д. О. БЕГЗИ.

Кызылдың күрүнеэнин педагогика институду

1956 — 1957 өөредилге чылында

Физика-математика, тыа болгаш литература факультеттериниң (тускай эртеми тыва дыл болгаш литература база тыва школаларга орус дыл болгаш литература) 1-ги курстарынга студентилер хүлээп алырын чарлап тур.

Педагогика институду ортумак школаларның болгаш техникуминарның башкыларын белеткээр.

Өөредилгенин хуусазы — 4 чыл.

Институтка хүлээп алыр дугайында билдириишкинни 17-ден 35 хар чедир назылыг, доосказ ортумак эртеминг ССРЭ-ниң эр, херээжен хамаатыларындан хүлээп ап турар.

Хүлээп алыр дугайында институттуң директорунуң адынга чорудар билдириишкинге капсырар документилер болза:

тускай ортумак өөредилге черин доосканының дугайында бышкан билгинин аттестады азы диплом (боду-биле),

автобиография,

кадының байдалының дугайында, шынзылга,

үш фото-чурук.

Паспорттуң бодун көргүзер.

Институтка кирерлер дараазында эртемнериниң талазы-биле киреринин экзаменнерин тудар:

а) физика-математика факультединге — орус дылга болгаш литературага (бижимел-биле), математиканга (бижимел болгаш ааг-биле) база физиканга (ааг-биле);

б) тыва дыл болгаш литература тускай эртеминге — тыва дылга (бижимел-биле), орус дылга болгаш литературага (бижимел-биле болгаш ааг-биле). ССРЭ-ниң үлустарының төөгүзүнге болгаш географияга (ааг-биле);

в) тыва школаларга орус дыл болгаш литература тускай эртеминге—орус дылга болгаш литературага (бижимел-биле болгаш ааг-биле), ССРЭ-ниң үлустарының төөгүзүнге, географияга (ааг-биле) болгаш даштыкы дыл.

Киреринин экзаменнерин «кончуг эки» болгаш «эки» дужаганнарны стипендияже шилчидер.

Хүлээп алырының экзаменнери август 1-ден 10-га чедир.

Хүлээп алырының дугайында билдириишкиннерни мындыг адресче чорудар. Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, бажын № 4. Педагогика институду.

Дирекция.

ДЕРИДЕР ЧОРУК-БИЛЕ КАНЧААР ДЕМИСЕЖИРИ

Кижиниң үндүрүп чоруур деринин хемчээли ооң кандыг-бир аар ажыл кылганындан болгаш даштыкы байдалдардан хамаарыштыр көвүдеп турар. Орта шынган эътгериин ажылы, агаарның бедик температуразы (изиг), изиг чем ишкени (шай, мүн) болгаш өске-даа байдалдар арганы берип турар.

Ниитизи-биле эмин эртир деридер чорук хөй нуруузунда-ла тоң недерел системазының аарыглары-биле азы бестер тканьнарының ажылдап үндүрүп турары суук веществоларның (бүдүмелдериниң) ажылы үрелгени-биле холбашкан болур. Ону эннедири-биле нерв азы иштики зарыглар эмчишинге баары эргежок чугула.

Мага-боттуң кандыг-бир мөчүлериниң (холдарның, буттарның, колдуктар адаанын) деридерин эмнээри чүүл-даа мурнунда кеште дерни үргүлчү арыглап чодары эргежок чугула. Деридер черлерни хүнүн-не савапнап (уруглар савапы азы спермацетов-биле) чуггап соонда моон дараазында составтыг эннер-биле бызаар: цинктиг ажындызы-биле талькты деңге холаап, анаа беш хуулуг борлуг кислотанын эзилдирин холуур; цинктиг ажындызы-биле уротропинии деп хемчээлиг холуп алыр. Буттар деридер болза, кешти болгаш салаалар аразынче кургаг эн бызаарындан аңгыда уктарның, а од ышкаш идиктерниң дүвүнде үстүнде айытган кургаг эннерниң бирээзиниен бичиинн урун алыр.

Эмин эртир деридер таварылгаларда деридер черлерни формалининиң чаңгыс хуулуг эзилдирин спирттиг челен хуулуг эзилдирин-биле холаан суук эм-биле суткада бир катап дүрбүп чаар. Дүрбүп чаггап азы чуггап соонда үстүнде айытган кургаг эм-биле азы гальманин-биле бызаар, ол эннерни аптекадан садып ап болур.

Соок болгаш деридер холдарга квасцтар холаан (бир литр суугга үш улуг шопулакты 32—37 градус чылыг суглуг ваннажыгашты кылырын сүмелээр.

Бир эвес ширгенир холдар эмин эртир деридер болза, 2 градус бүлээн ваннажыгашты чорудар. Ваннаның 1 литр суунга бичии шопулактың ийи дишти хлорлуг кислотаны холуп эзилдирип алыр. Ванналаашкынының үргүлчүлели 10—15 минута болур.

Тыва областың санитар-чырыдыышкын бажыңы.

Аңчыларга оныңнадыр

Бүдүмелин анныыр инспекциязы Кызыл хоорайга дириг дырбантыгларны хүлээп ап турар, бирээзиниң ортаа 800 рубль, маныларның ортаа 500 рубль. Дириг торлаалың бирээзиниң ортаа 50 рубль, ону Самагалдайда, Шагаан-Арыгда болгаш Кызыл хоорайда (Авиация кудумчузунда № 20 бажында) хүлээп ап турар. Торлааны хүлээп алырының хуусазы апрель 20-га чедир.

КУРАҢНЫЫР ИНСПЕКЦИЯЗЫ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация киллизиниң — 3—58, тарыысалгалыг секретарының 4—95, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый киллистериниң 3—68, культура болгаш амыдырал, чагаа киллистериниң база бухгалтериязының 3—65.

ТС—00288

Культура эргелериниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилетингеге

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956
АПРЕЛЬ
10
ВТОРНИК
№ 74 (3527)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА

Тыванып ажылчы чоннары СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш демиселде (1 арын).

Бүдүрүлге планын хуусаа бетинде күүсеглир (1 арын).

Часкы хову ажылы эгелээн (1 арын).

С. Чэнсум. — Колхоз бүдүрүлгезинге көдээ Советтиң удуртулгазы (2 арын).

И. Тюрю.—Облпотребсоюзтуң ажылын чаа негелделериниң деңнелиңче (2 арын).

Коммунистиг партия ленининзиге шынчызы-биле тиилеп келген болгаш тиилеп турар (2—3 арыннарда).

Төрээн чуртка хөй сүт продуктуларын бергелиңер! (3 арын).

Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүделиниң икиа сессиязының ажыттыганы (4 арын).

Бельгияда «Совет фильминериң неделязының» байырлыг ажыглыжкыны (4 арын).

СЭКП-ниң XX съездизиниң түңнелериң Пальмира чугаалажыр турары (4 арын).

«КНО-нуң Европага хамаарыштыр Экономиктиг комиссиязының XI сессиязының ажыттыганы (4 арын).

Исландияның даштыкы херектер министрииниң недегели (4 арын).

Тыванып ажылчы чоннары СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш демиселде

Колхозтуң фермаларында

КЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК. (Телефон-биле). Аллыгы беш чыл планының талазы-биле Директиваларны танышкаш, Барыын-Хемчик районда Ворошилов аттыг колхозтуң малчыннары социалистиг чарышка алган хүлээлгелерин чедиишкиниг күүсеглп турар. Шээр мал 18 кыштагларда менди болгаш хүр чыл ажып турар.

Апрель 5-ке чедир төрүттүнген 459 анайлар, 732 хураганнар бүрүн камгалатыганы. Моон сонгаар-даа төрүттүнер чаш малды чидириг чокка өстүрүп алырын колхозчулар бүдүрелдиг хүлээнип турар. Бо талазы-биле Тойбу, Тейбит, Назын-оол ышкаш мурнакчыларны хөйнү демиселеп болур.

Съездиниң материалдарын ханы өөренишпээн, бо чылын хөй бүрүзүнден 1,6 килограммдан эвээш эвес дүктү кыргып алырын ферма ажылдакчылары хүлээнген. Дүктүң түлендизин болдурбазынгы хойнуң кажаазын делгеччилип, таарымчалыг эвес байдалдарны чайладып, а бар түлендилерни малчыннар чыып турар. Белек-Бапр, Өлзей олар 2 — 2 шоолай дүктү чыып алган.

Колхозтуң сүт-бараан фермазы эртken чылын деңнии чавыс көргүзүглердиг болган,— инектен түгле 194 килограмм сүт алган, а бо чылын инек бүрүзүнден ортумаа-биле 800 килограмм сүттү алырын саанчылар хүлээнип турар. Колхозта бо чылын төрүүр 54 инек, 82 сарлык бар, бо хүннерге чедир төрөөн 20 инектерден 18 инектерниң быжаалырын чарган, сүт эртken чылдыңнаң ыракта белик болуп турар.

Күш-ажылчы көдүрлүүшкүн

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдеринiң аллыгы беш чыл планының талазы-биле СЭКП-ниң XX съездизиниң Директиваларын Кызыл районуң «Баян-Хем» колхозунуң ажыл-ишчилери улуг көдүрүшкүн-биле хүлээп алган амыдыралга боттандырар дээш күженишкиниг ажылдап турарлар.

Колхозтуң хову бригалазы (бригадири эш Адыяа) тараа культуразының 75 тонна, кукурузаның 200 килограмм үреэнин чажарынга белеткеп арыглаан. Тараа шалуңге өдек төгер ажыл багай эвес чоруткуун турар. Өдек сөөртүлгезинге тергелиг 2 зът доктаамал ажылдап турар.

Колхозчулар чоокку хүннерде часкы тарылгага кирер чепсек-херекселдерниң септелгезин доозар дээш социалистиг чарыштың бедиткен хүлээлгезин алган ажылдап турарлар.

Чаа хүлээлгелер

Улуг-Хем районнуң Калинин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң малы түлүктеп оолдап турар. Хойжу эш Тюлюш Нурсат оң ажылынга үш чыл ажыг ажылдап келген. Эртken чылын болугга быжыглаан бүгү төрүүр хойларының хураганнарын менди камгалап алган. Оон кадында 490 төрүүр хой бар, олардың күш деңгелдези эки. Амгы үеде төрүттүнген 272 хураганнар менди доругун турар. Эш Нурсат ам төрүүр хойларның хураганнарын чидириг чокка ажаап алырын хүлээнген.

Бо чылын эш Нурсат шээр мал ажылакчыларының область чөвүлел хуралының ажылынга киришкен, хуралдың шиитпиринiң дугайында малчыннар ортузунда тайылбыр ажылын чоруткун турар. Ийи дээрбектиг оолдар Бапн, Окчаан-оол олар төрөөн 70 инектериниң быжаалырын менди өстүрүп турар.

СЭКП-ниң XX съездизиниң тээглүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле колхозчу малчыннар социалистиг чарыштың чаа хүлээлгелерин алганнар.

* * *

Тес-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң малы массалыы-биле оолдап эгелээн. Төрөөн 1360 хойларның 1374 хураганнары менди алынган. Хойжу эш Азыра 590 хойнидан 21 хураганнарны артыкка алырын хүлээнген ажылдап турар. Өшкү кадарчылары эштер Амырит, Намай-оол олар баштайгы төрүттүнген 223 анайларын менди өстүрүп турарлар. Сүт-бараан фермазында 73 быжаалар семис, шыырак доругун турар.

Аллыгы беш чыл планының талазы-биле СЭКП-ниң XX съездизиниң Директиваларын малчыннар хамаазы-биле өөренип, чаа хүлээлгелерни эп турар.

Май мурнунуң күш-ажылчы элчээнде

КВАРТАЛ ПЛАНЫ АЖЫР КҮҮСЕТИНГЕН

СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарын Кызылдың далган дээрбеңниң коллективиниң ажыдакчылары болгаш инженер-техниктери улуг көдүрүүшкүнүүт өөренип турар.

Коллектив XX съездиниң тээглүг шиитпирин болгаш аллыгы беш чылдың планының талазы-биле онаалгаларын амыдыралга боттандырбышаан, чыл планын хуусаа бетинде күүсеглир деп бедиткен хүлээлгени алган. Кызымаккай күш-ажылдың түңнелинде коллективниң кежигүннери бо чылдың бирги кварталының планын беш хонук бурунгаар күүсеткен. Дээрбеңнiң ажылдакчылары май мурнунуң социалистиг чарыжын калбарткаш, чаа бедик көргүзүглерни чедип ап турар.

Бүдүрүлгениң планын ай саннында ажыр күүсеглп, чүткүлүг күш-ажылдың үлегер-чижээн көргүзүп турар мурнакчылар хөй. Оларга коммунист Дрешин, комсомолчу Худоногов база Южаков олар хамаарлыр. Олар ажыл нормазын 115—120 хуу күүсеткен.

КҮШ-АЖЫЛЧЫ СОРУК КИРИИШКИН

Аллыгы беш чылдың баштайгы чылы— 1956 чылдың бүдүрүлге планын чедиишкиниг боттандырары дээш Кызылдың аллы заводунуң коллективиниң кежигүннери бедик көдүрүүшкүнүүт ажылдап турар. Заводта күш-ажылдың организациязы эртken чылдардан эвээшээн.

Бүдүрүлге планын күүсеглрингe социалистиг чарыштың калбартканы, бүдүрүлгенiң мурнакчыларының болгаш таарымчыларының ажылының дүрүлгазын нептереткени биче эвес рольдуг болган.

Камналганың чурумун шыңгыы сагыыр, чүүлеп үрей кылыр чоруктуу болдурбас болгаш бот-үнеин чиңгелир дээш демисел чедиишкиниг чорун турар. Заводта боттарының кыымаккай күш ажылы-биле суралгыг алгы эттекчизи Лаа-Хуурак, ниик дааракчылары Зайцев, Буличков, кидис ниик салыкчызы Бурикова ышкаш мурнакчылар хөй. Олар бирги кварталда ажыл нормазын 120—150 хуу күүсеткен.

КЫЗЫМАККАЙ КҮШ-АЖЫЛДЫҢ ТҮҢНЕЛИ

Кызылдың электростанциязының коллективи мурнакчы бүдүрүлгелериниң деңнелинге чедер дээш күженишкиниг ажылдап турарлар. Оларның ол демиселиниң багай эвес чорун турарын бо чылдың баштайгы айларының бүдүрүлге программазының күүселдези тодаргай көргүсеткен.

Коллективтиң кежигүннери СЭКП-ниң XX съездиниң материалдарын өөренишаан, оон шиитпирлерин ажыл-херек кырында боттандырып турар. Бүдүрүлгеде машинист эш Дребиков, механик эш Карабзев олар эки ажылдап турарлар.

АЪШ-ЧЕМЧИЛЕРНИҢ ЧЕДИИШКИНИ

Областың мурнакчы бүдүрүлгелериниң бирээзи — Кызылдың аъш-чем комбинадының коллективи бирги кварталның бүдүрүлге программазын ажыр күүсеткен, а марттының — 103 хуу күүсеткен.

Комбинаттың ажылчыннары күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиглер, продукциниң бот-үнеин чиңгелир болгаш оон шынарын бедиглер дээш социалистиг чарышты калбарткан. Чарышка комбинаттың хөй-хөй цехтери болгаш бригалазы эки түңнелдерни чедип алган. № 1 пекарниниң хлеб быжырыкчылары эштер Бондарев, Бакланова олар чарышка шыларап турар.

Социалистиг чарышка кондитерлер база эки көргүзглери чедип алган. Ында эш Хертек эки ажылдап турар. Ол болдуның профессиязын эки шиңгээдип алганының түңнелинге чүгле эки болгаш кончуг эки шынарлыг продукцияны берип турар. Бүдүрүлге планын эш Хертек 160 хуудан кудулаттайн ажылдап келген.

ЧАЗАНЫКЧЫЛАРНЫҢ ЧАРЫЖЫ

СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарын өөренишаан, аллыгы беш чылдың баштайгы чылында көргүнген сорулгаларны чедиишкиниг боттандырары дээш. Кызылдың аллы заводунуң чазаныкчылары үре-түңнелиг ажылдап турарлар. Чарыштың түңнелинде бирги кварталның планы 126 хуу күүсеткинген.

Коллективтиң мурнакчылары эштер Таптан, Серен, Шаирин болгаш Барыла олар ажыл нормазын ай саннында 120 хуу күүсеглп турарлар.

КВАРТАЛ ПЛАНЫН КҮҮСЕТКЕН

Кызылдың ном магазинiниң ажылдакчылары аллыгы беш чылдың баштайгы чылы—1956 чылдың бирги кварталының планын 114 хуу күүсеткен.

Кварталы планын садыгжылардан эштер Сидикова 152 хуу, Жданова—116 хуу, Попова—141 хуу күүсеглп, дээре шалыпчылар болганнар.

Ном садының коллективи ийги кварталның планын хуусаа бетинде ажыр күүсеглр деп хүлээлгени алган.

Бүдүрүлге планын хуусаа бетинде күүсеглр

Үлетүүр продукциязын бүдүрүп үнүрерин көвүдеглр талазы-биле аллыгы беш чыл планының бирги чылы — 1956 чылда салдынган сорулгаларны хуусаа бетинде күүсеглр деп Кызылдың түүйбу заводунуң коллективи бүгү совет улус-биле бир демей патриотчу күженишкиниг-биле ажылдап турарлар.

Бо чылгы сезонга белеткеп ажылдарын чоруткушаан, заводтуң ажылчыннары, инженерлери болгаш техниктери эртken чылдарда кол бүдүрүлге чорудулгаларының болгаш аар-саар дузалаар ажылларның механизациязының чавыс деңнелинде турганын өөренип көргеш, бо чылын оларны комплексниг механизастаарынга бар курлавырларны ажыглаарының болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн белдиреринiң сорулгаларын салган.

Коллектив эртken чылын 3 миллион 4 миллион 200 муң түүйбуну хептээп болгаш 4 миллион түүйбуну өртедип база ажыглалга киирер планныг. Ону күүселдири-биле заводтуң ар, херээжен бүгү ажылчыннары, техниктери, инженерлери социалистиг чарыштың улам-на калбартып, механизминерни бүдүрүкчүлүг ажыглаар дээш чаржып турарлар.

Завод ам өөлчегге 20 муң түүйбуның дой довураан хомдар күчүлүг «СМ-58» база өөлчегге 8 муң түүйбуның довураан хомдар «Колхозник» деп ийи пресс агрегалын довурак шуулар транспортёрлуг кыдыр өөе механизастаан. Түүйбуну эртken чылдарда хол-биле кезер турган ажылды ам чартык автомат-биле салаан. Ол чорук эртken чылга болдарга бо чылын ыкча хей ажылчын күжүн хостаар.

Моон мурнунда дой довурак сөөртүүнүн ийи вагон чоруур оруун дорт турусканыңнаң күш-ажылдың бүдүрүкчүлүг чавыс болуп, агрегаттарның хоктаамал ажылдарынга шаптыктап, вагоннар аратында манажыр чорукту болдуруп турган. Ам ында алды вагон чоруурунга дээрбектелчек оруктуг апрель 20-де түүйп доозар дээш рельстер салыр сыртыктарны кылып эгелээн. Ында эштер Воробьев, Самороднико хүн нормазын доктаамал ажыр күүсеглп турарлар. Түүйбу өртедир печканың ыш үнер хооразы база удавас доостур. Хоорда салыкчылары эштер Лихачева, Скобелина, Цицова, оттуглар түүп белеткээр чер салыкчылары эштер Белов, Блогадатский олар үстүнде мурнакчылардан удак чок ажылдап турарлар.

Бүдүрүп үнүрер продукциның шынарын экижилериниң, мурнакчыларның дуржулгазын бүгү ажылчыннарга нептередиринiң техниктиг өөредилгези (башкызы эш Акимов) неделяда ийи удаа болуп турар. Ол ышкаш СЭКП-ниң XX съездиниң материалдарын өөренир политкичээл (пропагандизи эш В. Склучанов) неделяда бир удаа болуп турар. Техниктиг болгаш политкичээлде бүдүрүлгенiң бүгү ажылчыннары хаара түттүнген. Съездиниң тээглүг шиитпирлеринде айыткан бүгү онаалгаларны коллектив чангыс эп-сеткилдиг деткип, ону амыдыралга боттандырар дээш социалистиг чарышка бедиткен хүлээлгелерни алганнар.

1956 чылда завод 1.790 муң рубльлиг продукциязын баарын планнаан, ону Совет Конституциязының хүнү — декабрь 5-те күүсеглрин хүлээнгеннер. База 4,5 миллион түүйбуну бүдүрүп, пландан ажыр 500 муң түүйбуну хептээр болгаш оон иштинде планнан ажыр 600 миллион түүйбуну өртелирин хүлээнгеннер.

СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлери-биле сорук кирген заводтуң коллективи салынган сорулганы хуусаа бетинде күүсеглр, продукция бүдүрерин көвүдеглр, шынарын экижилер болгаш бот-үнеин чиңгелир сорулганы салып алган ажылдап турарлар.

Септекчилерниң чедиишкини

Кызылдың төп автосептелге мастерскаязының коллективиниң партияның XX съездизиниң аллыгы беш чыл планының талазы-биле Директиваларын танышкаш хуралынга алган бедиткен бот-хүлээлгелерин ажыл-иш-биле карышпайн турар.

Мастерскаяның ажылчыннарының болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларының кызымаккай ажылдаанының түңнелинде марттың бүдүрүлге планы чедип хонук бурунгаар ажыр күүсеткинген. Эш Савинцевтиң удуртканы токарь цехи эки ажылдап турар. Слесарьлар эштер Ильичев, Шатохин, Сельянешев олар 4 машина септээр тургаш 10 машиналарны септеп, бүдүрүлгенiң март планын ажыр күүсеткеннер.

Эштээр цех (начальниги эш Петров) бүдүрүлгеде социалистиг чарыштың тиилекчини. Мастер эштер Чистяков, Федоров, Попов планны беш хонук бурунгаар күүсеткеннер. Олар 7 машинаның капитал септелгезин дооскан.

Хоочун мастер эш Игнатьевтиң удуртулгазы-биле эштер Струков, Минько, Максименко оларның септээн моторлары капитал септелге чокка 70—80 муң километрни эртип турар. Коммунист эш Соловьевтиң удуртканы столяр цехи 25 машиналарның күзөвтарын эки шынарлыг кылып доосканнар.

Коллективтиң күженишкиниг ажылының түңнелинде алгыы беш чыл планы болган оон баштайгы чылы — 1956 чылдың планы хуусаа бетинде күүсеткинiң болур дээрзинге септекчилер болгаш токарлар быжыг бүдүрелдиниң илергейлеп турарлар.

Төп автосептелге мастерскаязының коллектиан Май бирге чедиишкиниг ужуражыры-биле толаргай хүлээлгелерни ап, апрельде бүдүрүлге планын он хонук бурунгаар күүсеткен 19 муң рубльлиг пландан ажыр оруглазын алырын хүлээнгеннер.

Мебельчилерде

Кызылдың мебель фабриказының коллективи аллыгы беш чылдың баштайгы чылы—1956 чылдың бүдүрүлге планын хуусаа бетинде күүсеглр деп күженишкиниг ажылдаанының түңнелинде бирги кварталның планын 110,3 хуу күүсеткен. Чазанылга цехи планны 105,7 хуу, металл-септелгезиниң мастерсказы 123,4 хуу күүсеткен. Бирги кварталда планындан ажыр 56 муң рубльлиг оруглазын алган.

Фабриканың коллективи бо чылдың бирги кварталында эртken чылдың бирги кварталынга деңнейлээрге оон бүүн чарлык катап хей продукцияны берген.

Комсомолчу эш Самойловтуң удуртканы комсомолчулар бригалазында эштер Подольский, Кулаков, Башкирцев, Стрельников, Чагар-оол болгаш өскелер-даа эки ажылдап, социалистиг чарыштың тиилекчилери болуп турарлар. Эш Гарковенконуң тудуг бригалазы материал кургадыр черни, белеи мебель шыгжаар складтың тудуун дооскаш, ам найга чедир сонга карактарын тургузарын болгаш шала салырын доозарын хүлээнгеннер.

Чазаныкчылар үстүнде чедиишкиниерiң быжыглавышаан, Май бирээнге чедиишкиниг ужуражыры-биле социалистиг чарыштың калбартып, күженишкиниг ажылдап эгелээннер.

Бедик дүжүт дээш

Кызыл районнуң «ТАРН XII съезди» колхозунуң огородчулары СЭКП-ниң XX съездизиниң тээглүг шиитпирлерин танышкан хуралынга бо чылын ногаадан элбек-шиидиг дүжүт өстүрүп алыр дугайында бедик хүлээлге алган. Огород бригадазының бригадири эш Капустина колхозчу херээженнериниң күжүн чоп организастаг турар. 2800 ажыг ирик-олек саваажыгаштарда ногааларны олуртказы, теплицада тургускан. Ол теплицаны бүс-биле чылыдар кыдыр дерээн, иштинде кудуктуг.

Ирик-олек саваажыгаштарда олурткан репсканың, огурецтиң үнүжү эки. Репсканы 35 хонган соонда ажаап алгаш, оон орнунга огурец олуртуп, чылда ийи катап дүжүт алырын практиказар деп огородчулар соруга салган.

Помидор, капуста расадазын олуртур парниктерiнiң 27 өнгарларында өлекти төп эгелээн болган парниктериниң 237 рамаларын белеткеп кылган. Рамаларның кырын шывар сиген шывыгларны эштер Дмитрьева, Черкашина, Тимма, Карз-кыс олар кылып турарлар.

Эш Капустина бо чылын чаа огород бригалазының удуртукчузунга томуйлаткан. Аныяк бригадир партия организациязының секретары болгаш агроном эш Ивановтуң сүмезин кол барымдаалап ажылдап турар.

Колхоз будуруулгезинге көдээ Советтиң удуртулгазы

Партия болгаш чазак бистиң туртка көдээ ажыл-агыйны күүлүг кодургенниң программазын чогаадып кылып берген. Ол соруулганы аныдырала боттандырар дээш Мерен көдээ Совет болунуң организас-массалыг ажылын алаан экижиткен. Советте хамааржып турар «Сталинчы орук», «Кызыл сылдыс» колхозтарның будуруулгезинге удуртулганы чоокшулап, хун-бүрү харылзааны экижиткен.

Колхозтарның организас, ажыл-агыйның быжыглаарынче угланган чугула айтырыгларны көдээ Совет сессияларга болгаш күүскомнуң заседаниелериниң депутаттар болгаш активнилеринге киржингеан-биле чугаалажып, оон хүлээп алган шиитпирлериниң күүселдезинин хынаазын организастап келген. Эртken 1955 чылда сессияларны 11 удаа, күүскомнуң заседаниелерин 14 удаа, 1956 чылда 3 сессияларны чыидырган.

Көдээ Советтиң депутаттары 15 кижи. Оларны колхозтар будуруулгезинин түс-түс участоктарында таарыштыр быжыглатынгылаан. Чижээ, депутаттар Смольякова, Шимит оларны сүт-бараан фермазында, эштер Манчы, Бан-хөө, Норунмаа Вожап оларны малда, тудугда эш Дамбаны, хову ажылында эш Айдын-оол, Бюрбю оларны доктаамал быжыглаан. Олар сонгукчулар мурнунга боттарының отчёттарын бербишаан, бригадалар, фермалар болгаш түс-түс колхозчулар-биле беседаларны эрттирип турар.

Мал, чер болгаш белеткелдер талазы-биле көдээ Советтиң доктаамал комиссиязы мал ажылын сайыраарыңга эки ажылдаан. Ол комиссияның даргазы эш Бюрбю, орадакчыны эш Идам олар сессияларга айтырыглар белеткээринге идепкейлиг киржип турарлар.

Мерен көдээ Советте хамааржып турар колхозтар эрткен ажыл-агый чылында бага эвес түнелдиг болган. «Кызыл сылдыс», «Сталинчы орук» колхозтар 1955 чылда мал бажы өстүрериниң планын түзүн айны-биле күүсеткен. Малга сиген, ешлос белеткелиниң планын долузу-биле күүсеткен.

Малдың продуктулуун көвүдеир талазы-биле «Кызыл сылдыс» колхоз планын күүсеткен. Инек бүрүзүнден 500 кг сүт саап алыр турган, 561 кг сүттү, хойдан 1,5 кг дүк алыр турган, 1,6 кг дүктү алган. Колхозтар күрүнеге эът, дүк, сүт болгаш тараа дүжаар хүлээлгенин күүсеткен. Онаашкан ажылынга кызымак эки көргүзүглерни чедип ап турар мурнакчы колхозчулар бисте хөй. Эрткен чылын малчыннардан «Кызыл сылдыс» колхозта эш А. Чамыян төрээн 244 хойдан 247 хураганны, Мөө-хөө 203 хойдан 214 хураганны, Дагба, төрээн 63 беден 63 кулунну камгалап өстүрген. Салынчы Сагаачы Долгат болунга быжыглаан инек бүрүзүнден 500 литр сүттү саап алыр турган 962 литрни, Д. Чайзат 683 литр, Бүнзей 709 литр сүттү сагганнар. Тулугжулардан эштер А. Чула, К. Калин олар хүн-бүрү ажыл нормазын үргүлчү 120—150 хуу күүседип келгеннер.

«Сталинчы орук» колхозта хойжу Б. Сергелен 245 хойдан 255 хураганны, Б. Чамзырай 255 өшкүден 266 анайны, Н. Допчут 289 хойдан 300 хураганны, С. Сакпай 9 теведен 9 бодаганны камгалап дорукгургаш, колхозка дүжаап берген.

Көдээ Совет колхоз баштаар черлериниле хун-бүрү харылзааны экижиткен. Колхозтар баштаар черлериниң даргалазы эштер М. Айдын-оол, А. Борбак-оол олар көдээ Советтиң депутат хүлээлгезин эки күүседип, сессияларга болгаш күүскомнуң хуралдарынга кандыг-бир айтырыгны чугаалажыр дугайында боттарының саналын киирип турар.

Колхозчу чоннуң материалдыг чаагай чоруун экижиргеринче көдээ Совет колхозтар баштаар черлери-биле болгаш мында партия эге организациялары-биле кады кол кичээнгейни угландырып келген. Колхозчуларның хүүзүнда дузалаар ажыл-агыйны чыл бүрү өзүп, оларның хүү малы эрткен чылын 110 хуу өскен. Бо чылын чамдык мал чок өрегелерге оларның күш-хүнүнге хамаарыштыр мал бээр дугайында колхозтарның эрткен отчеттуг хуралдарынаан шиитпирлээн. Ол ышкаш колхозчуларга күш-хүнүн тыпсырда, ажылдаан хирези-биле ай санында аванс бээрин боттандырган. База материалдыг сонуургалдың прицивин барымдаалап, эки ажылдап турар колхозчуларга немелде төлевирни тыпсып турар.

Колхозчу чоннуң материалдыг байдалын экижиткени-биле кады оларның культуразы бедип, бо талазы-биле негелдези улам үлгедип турар. Колхозтарда культура-чырыдышкынның, кадык камгалалының албан черлериниң четкилери калбарган. Көдээ Советтиң кадык камгалал талазы-биле эмнелге пунктузунуң эргелекчизи эш Смольякова депутат хүлээлгезин эки күүседип, колхозта кадык камгалалының ажылын алаан экижиткен. Эш Смольякова чоннуң кадыы дээш болуун бүрү күжүн салып, ырак черлерде бригадаларга, фермаларга, ийи-чангыс малчыннарның ог-өрегелеринге доктаамал чедип, эмнеп турар. Ол көдээ Советтиң ажылынга идепкейлиг киришкени, дээш облкүүскомнуң хүндүлел бижии-биле шаннаткан.

Мерен көдээ Совет 1955 чылда районнуң көдээ Советтеринниң социалистиг чарыжының бирги черин алгаш райсоветтиң шилчилир Кызыл тугун алган. Областың көдээ Советтеринниң чарыжының ийиги черин чедип алгаш, облкүүскомнуң хүндүлел бижии-биле болгаш 1000 рубльбиле шаннаткан.

Колхоз будуруулгезин удуртур талазы-биле бистиң ажылывыста ам-даа улуг четпестер бар дээрзин демдеглээри чугула.

Колхозтуң ажыл-агыйының кол адыры болур мал ажылы, ылангыя, оон продуктулуу кончуг куду. Эрткен чылын «Сталинчы орук» колхоз инектен сүт саарының, хойдан дүк алырының планын күүсеттээн. Чеп ажылы куду деңнелге тургускан. Тарылганы чоруларда агротехниктиг чурумнарны чедир күүсетпейн турарынаан оон дүжүү чавыс болган.

Колхозка, колхозчуларга хөй орулганы киреринин үнер дезү болур ногаа ажылы сайзыраваан. Көдээ ажыл-агыйны күштүг келүрер дугайында партия болган чазактың шиитпирлерин амыдырала боттандырарынче көдээ Совет болунуң депутаттарының болгаш активнин күжүн ам-даа четпес мобилизастап турар.

Колхоз будуруулгезинге кириишпес, азы күш-ажылдың минимумун күүсетпейн турар колхозчулар эвээш эвес. «Кызыл сылдыс» колхоз чурталга бажыннарының тудуунуң планын күүсетпээн. Бистин ийи колхозта 112 өрегелер бажын чок, өгледе чурттавышпаан.

Соруулга болза, СЭКП-нин XX съездизинин төөгүлүг шиитпирлерин амыдырала чедишкинниг боттандырарынче колхозтар будуруулгезинде удуртулганы экижиндир, бүгү күштү мобилизастаары болур. Мал ажылын сайзыралыр, оон продуктулуун бедидери чугула соруулга болур. Бо чылын бистин колхозтар саар инек бүрүзүнден ортумаа-биле Кызыл сылдыс» колхоз 670 литр, «Сталинчы орук»—600 литр сүттү саар, хойдан 1,7 кг дүктү алыр соруулганы салган. Колхозчуларны бажыннарже шилчилерин 1956—57 чылдарга бүрүн доозарын көргеи.

Үстүнде соруулганы бүрүн күүседиринин аргалары колхозтарда бар.

С. ЧӨКСУМ,
Эрзин районнуң Мерен көдээ Советиниң даргазы.

Үлегерлиг почтачылар

Чаа-Хөл районнуң Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң почтачызы колхоз баштаар черинин кежигүнү эш Куваа-Сүрүн 2 чыл дургузунда ажылдап келгеш, бо аразында колхозчуларның чагыга солуннарын, чаага бижиктерин чогуур ийүнде чедирип бээрин ол хандырган.

Эш Куваа-Сүрүн почта ажылын бедик деңнелге тургуспушаан, колхозчу хераженнер ортузунга хөй-ниитининг ажылын база чорудуп турар.

М. КЕСТИКПЕН.

* * *

«Тимделге» колхозтуң почтачызы эш Шыырап ол ажылды 9 чыл дургузунда чорудуп келген. Чоннуң чагылдазы болгаш чаага бижиктерин ол почтачы район төвүнден неделяда 3 катап алгаш, эезеринге чедирип берип турар.

Үлегерлиг почтачы фермаларга, бригаларга чүгле солун, чаага бижик чедиреринден анды, беседаларны, солун номчулгазын база чорудуп турар.

Бай-Тайга районнуң харылзаа конторазы, почтальоннары күш-ажылын үнелеп, оны өртектиг чүүлдер-биле кап улаа шаннаан.

Партияның XX съездизинин материалдарын танышкаш, бодунуң ажылын моон соңгаар улам-на экижидерин эш Шыырап хүлээнип турар.

Т. ХЕРТЕК.

Эки ажылдыг садыгжылар

Эрзин районнуң «Сталинчы орук» колхозунда магазин өрегелекчизи эш Даргат-Сюрюн совет садыгның принцивин шынгы сагып, ажылчы чоннуң негелдезинге дыннангыр чоруун көргүүп турар. Хереглелдин өргежок чүгүлә барааннары садыгга доктаамал бар болуп турар. Бараан алырда садып алыкчыларның хереглелин кол барымдаалап ап турар. Магазинде барааннарны көрүштүг кылдыр чыскап тургускан болгаш өртээн тодарадып бижээн.

Алыгы беш чылдың планының талазы-биле СЭКП-нин XX съездизинин Директиваларын өөренип көргеш, эш Даргат-Сюрюн 1956 чылдың бараан саарылгазын хуусаа бетинде күүседир соруулга салган. Бараан саарылгазының планын ай санында күүсетпишаан, бирги квартал планын ажыр күүсеткен.

Бүгү улустуң байырлалы — Май бирге чедишкинниг ужуражыр дээш садыгжы апрель планын хуусаа бетинде күүседир соруулга салган ажылдап турар.

Б. ДОЛЗАТМАА.

* * *

Калинин аттыг көдээ ажыл-агый артелинде эш Тамопин эргелекчилээн көдээ магазинде чоннуң эргежок чугула хереглел барааннарын хөйнү делгээн.

Үлегерлиг садыгжының күш-ажылының түнелиниде аллыгы беш чылдың бирги кварталында бараан саарылгазының планын 120 хуу күүсеткен, хүн-бүрүнүн хереглел бараанарын Эьжимде малчыннарга ашпарып садыглап турар.

Эш Тамопин бодунуң садыглаар ажылындан аңгыда партияның XX съездизинин материалдарын колхозчу малчыннарга база таныштырып турар.

М. БАГАЛДАЙ,
Улуг-Хем район.

Облпотребсоюзтуң ажылын чаа негелделериниң деңнелинче

Чоокта чаа облпотребсоюзтуң баштаар черинин Чөвүлели болуп эрткен. Анаа областың хереглекчилер ниитилелдериниң эвилелиниң баштаар черинин эрткен чылын чорутkан ажылының дугайында баштаар черинин даргазы эш Агаповтуң отчеды чугаалашкан.

Областың садыг ажылдакчылары Коммунистиг партияның XX съездизинге чедишкинниг ужуражыр дээш база калбак хереглелдин барааннарынга чоннуң негелдезин чеп хандырар дээш социалистиг чарышты эрткен чылын калбарткаш ону боттандырарының херээнге бичe эвес чедишкиннерни чедип алган. Оон түнелинде облпотребсоюз эрткен чылын бараан саарылгазының планын 102,2 хуу күүсеткен.

Бараан саарылгазының планын күүседиринге, садыг культуразын бедидеринге болгаш садыг ажылдакчыларының социалистиг чарыжынга Бии-Хем, Эрзин, Чөөн-Хемчик районнуң ажылдавышаан, областың хереглекчилер ниитилелдериниң эвилелдериниң ажылдакчылары алдыгы беш чылда оларның мурнунда садынган соруулганы шиитпирлээринге багай эвес көргүзүглерни чедип ап турар. Бо чылын бирги кварталының бараан саарылгазының планын облпотребсоюзтуң ниити системазы болгаш алаан хөй райполар чедишкинниг күүсеткен.

Таңды, Бии-Хем болгаш өске-даа райполар кедээнинг ажыл-ишчилериниң хереглел барааннарынга негелдезин хандырарын эки тургускан. Таңды райпозу бараанны эргилдир сөөртүрүн чедишкинниг практикалап турар. Ынчалза-даа бараанны эргилдир сөөртүрүн бүгү райполарда калбартпайн турарын Чөвүлел дыка четпес деп демдеглээн.

Садыг ажылында чугула ажыл болур белеткел болгаш садып алышкын планын күүседиринге облпотребсоюзтуң ниити системазы эрткен чылын чамдык чедишкиннерни чедип алган. Белеткелдер болгаш садып алышкын планы 1955 чылда 125,7 хуу күүсетинген. Ынчалзажок ниити көргүзүглер-биле кады бо ажылда улуг четпестер бар. Чүл дээрге чамдык белеткелдер конторалары садып алышкын планын чогуур ийүнде күүседир талазы-биле багай ажылдап турар. Бо ажылдың чугула ужур-дузазының дугайында чоннуң ортузунга тайылбыр ажылдарын чорутпайн турган.

Облпотребсоюзтуң Чөвүлели моон-биле кады элээн хөй райполарда болгаш чамдык садыгжыларда чоннуң бараанга бүгү талазыг хереглелни четпес хандырып турганы, ажыл-херекке улуг каража-когаралды такарыттырганы билдингир болгай. Ийи-чангыс кижилерге чүүлүр чорукгун артышкынарынга удур шиитпиринг демисел калбак улус массаларның политиктиг болгаш куи-ажылчы идепкейлиниң база көдүрүлүшкүнүн хайныктырган. Партия болгаш күрүне амыдыралының ленинчи нормажиндектерин болгаш принциптерин партияның, оон Төп Комитединиң катап тургусканы болгаш хөгжүктени коммунистиг тургузуушкуннуң херээнге кайгамчык улуг ужур-дузалыг. Ийи-чангыс кижилерге чүүлүр чорукгун ужуктарын узуктавышаан, Коммунистиг партия шүүлчүлели болгаш бот-шүүлчүлелди чайгылыш чок шыны-биле калбартып турган, күрүне ашарадының ажылында улуг четпестерни, көдээ ажыл-агыйның, үлетпирүн чамдык алырларының хожуладыкының чылдагааннарын бүгү дорту-биле илереткен, ол четпестерни чайладырының тодаргай оруктарын, бүгү социалистиг оодургелеги улам ынай күчүлүг көдүрериниң, күрүне эргелелиниң органнарын чингедиринин болгаш сайзырангайжыларының орүктарын айыткан.

Партияның чорукталы болгаш бүгү улустуң деткээн хемчээлер социалистиг тургузугнуң иштинде бар күчүлүг курлавырларны эң долу ажыглаар арганы берип, ажыл-агый тургузуушкуннуга илерген эки түнелдерни берип, совет чурттуң экономиказының болгаш культуразының улам ынайгы көдүрүлүшкүнүн хандырып турар.

Мурнундагы беш чылдар планнарынга бодаарга ажылдарның хемчээлдерининг болгаш темпилериниң талазы-биле улам-на аажок улуг—алдыгы беш чыл планы оңстин чуртувустуң мурнунга улуг чаагай перспективаларны ажыдып турар. Алдыгы беш чылдың соолгу чылында ССРЭ-ге үлетпүр продукциязын 1950 чылдынынга бодаарга үш катап хөйнү, ынчаарга дайынның мурнуу чарынга турганынга бодаарга беш ажыг катап хөйнү бүдүрериниң чугаалаарга-ла четчир. Тараанын ниити чыыдазы чылда 11 миллиард пуд болуур чедип алынган турар ужурлуг. Чуртту Төөн чүгүнге социалистиг индустрияның чаа төптери тыптып келир. Сибирьниң күчүлүг хемеринге күчүлүг гидроэлектростанциялар өзүп үнер. Болунуң үнүш-дүжүттерин кижиге чүс-чүс чылдарда бербейн чыткан кайгамчык улуг делген черлерге хову-шөлдер тараалынып келир. Атомнуң кайгамчык улуг энергизы совет кижилерге, оларның тайбын күш-ажылынга улам-на бүгү-ле улуг күш-биле баазын болур.

Белеткел ажылы эки

Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг электрин 7600 сааскыгаштарын кыпкан көдээ ажыл-агый артелиниң кежигүннери часкы хову ажылынга эки белеткелин турар. Тараа культураларының бүгү төрээннери арыглатынган болгаш чажарынга белен кылдыр хынатынган.

Тараа болгаш огород шөлдеринде 360 тонна өдекти. 3 тонна хүлүг төккен. Огород бригадазының бригадири эш Сотпанын үлүртулгазы-биле колхозчулар ирик-ооң Ирик-оолек сааскыгаштары белеткээринге эштер Мандак, Ашак-оол олар бедик көргүзүглерлиг болуп турарлар. Дарган эш Сат болунуң дузалакчызы эш Даш-оол-биле көдээ ажыл-агыйның чепсек-херекселдериниң септелгезин доозган.

Чаш уругларлыг колхозчу иелерни колхоз будуруулгезинге, эң ылангыя часкы хову ажылынга хаара тудар соруулга-биле септелгезин чорудуп турар. Коммунист эш Хорлуунуң удуртканы тулуг бригадазы уругдар яслизиниң септелгезин часкы тарылгаже киреринин бетинде доозар деп хүлээлге алган.

СЭКП-нин XX съездизинин төөгүлүг шиитпирлерин амыдырала боттандырар дээш колхозчу тараажылар чаа бедик хүлээлге алган ажылдап турарлар.

В. КИЗОГЛО.

Чеден харлыг чазанықчы

Кызылдың төп автосептелге мастерскаязының чазанылга цехинин чазанықчызы чеден харлыг эш Козлов алдыгы беш чылдың баштайгы чылы — 1956 чылдың будуруге планын хуусаа бетинде күүседир дээш кызымаккай ажылдап турар. Ол март планын 160 хуу күүсеткен. Эш Козлов 1955 чылда 70 ажыг машиналарның кабиннерин болгаш 29 кузовту чаартып кылган.

К. ОНГА.

Коммунистиг партия ленинизмге шынчызы-биле тиилеп келген болгаш тиилеп турар

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизинин төөгүлүг шиитпирлерин бүгү партия организациялары, бүгү совет улус бир эң-сеткилдиг чүүлдүгүнүн уткуп турар. Партияның хөөрай болгаш район организацияларынга партия активиниң хуралдары чер болганга эртkилээн, партияның эге организацияларының хуралдары дооступ турар. Ол хуралдар бистин партиявыстың бүзүлбас чаңгыс эвин, бодунуң лайынчы штабы — ленинчи Төп Комитетти долгандыр оон сырый каттышканын көргүзүп турар. Съездиниң шиитпирлерин амыдырала боттандырар дээш бүгү коммунистерниң демисежир деп чайгылыш чок тура-соруун ол хуралдар илергейлеп турар. Съездиниң айыткаңы коммунистиг тургузуушкуниүн улуг чаагай программазын херек кырында боттандырып турар миллион-миллион совет кижилерниң күш-ажылчы чедишкиннерининг дугайында чаа-чаа бүгү-ле чаагай медээлерни хүн-бүрүзү экеп турар.

Үлүска кыыгаар чок шынчы, ажылчы чоннарның хан-дамырындан эрге-ажыктарын илергейлеп турар, улус-биле чарылбас холбаалыг коммунистерниң партиязы массаларны баштап турар. Коммунистиг партия миллион-миллион совет кижилерни сорук кирип, организастап, бистиң Төрээн чуртувусту ленинчи оруктап бүзүредиг аппар чорудур.

Коммунистиг партияның болгаш оон ленинчи Төп Комитединиң удуртулгазы-биле совет улустуң чедип алганы улуг тиилелгелериниң үнер-дөстери Төп Комитеттиң отчет илеткелиниң талазы-биле СЭКП-нин XX съездизинин Резолюциязында бүгү толазы-биле илергейлетинген:

«СЭКП ТК-ның чедишкинниг ажыл-чорудулгазы марксизм-ленинчи өөредигни чогаадыкчы ажыглаарынга, коллективтиг удуртулганың болгаш партияның иштики демократиязының ленинчи принциптерин эң шынгы сагыырынга, бистиң партиявыстың улус-биле чарылбас харылзаазының дугайында ленинчи айтыышкынынар-ны чайгыляш чок күүседиринге үндезилетинип келгенин съезд онзалап демдеглеп тур. Өлүм чок Ленининиң улуг тугун партия ол бүгү чылдарда бедик тудуп келген».

Маркстың болгаш Энгельстиң өөредиңнин хөгжүтүүшаан, В. И. Ленин марксизмни эртемни социалистиг революциянын чаа теориязы-биле байыткан, социализм болгаш коммунизм тургузуушкуннуун үндезин айтырыгларын ажылдап кылган. Марксизм-ленинизм — ажылчын ангының, бүгү чурттарның ажылчы чоннарының ыыдыралчы эрге-ажыктарының эртем ёзузу-биле илеретингени болур. Марксизм-ленинчи теория бүгү делегейнин ажылчын шынчаашкининиң төөгүлүг чаа туружулгазы-биле, ССРЭ-де коммунизм тургузуушкуннуун, улус демократиязының чурттарында социалистиг тургузуушкуннуң дүжүлгазы-биле соксаал чок байытының турар.

Марксизм теориязы, ниитилел хөгжүлгезинин объективтиг хоолдуларынга болгаш бүгү делегейнин революстуг шынчаашкининиң дүжүлгазынга хамаган. Ленин ажылчын ангының лайынчы партиязын организастаар талазы-биле тергиин улуг ажылды чорутkан, ол партияның принциптерин, стратегиязын болгаш тактиказын ажылдап кылган, партияны марксизмге бердинген ёзуга, чайгылыш чок революсчу сагыыга-чуруумнуун ёзузунга киживиткен, социализм болгаш коммунизм тургузуушкуннуун толаргай перспективаларын партияның мурнунга ажыткан.

Пролетарлыг марксизм-ленинизмниң тыптын келгени революциянын бүдүүзүнде турган бистиң чуртувустуң амыдыралчы эрге-ажыктарынга таарыжып турган. Карачаңгыс шын революсчу теория болур марксизмни Россия улустуң эң эки оолдарының көрүп эрткени лынналып көрбээн човулан-хилинчектериниң, каража-когаралдарның, малдырлыг чоруктарның болгаш ындыг төөгүзүү-биле алыышдан чедип алган.

Октябрь мурнундагы бүгү үеним дургузунда бистин партиявыстың ажыл-чорудулгазы дүжүлгазының байлакшылыының талазы-биле өртемчейде болунга деңнежир чүве чок турган, чүге дээрге революсчу дүжүлганың утказы-биле алырга ол чылдарның дургузунда өске кандыг-даа чуртка ниитилел шынчаашкининиң хөгжүлгезинде кевирлерниң ындыг хөй дүргедээшкинин болгаш янзы-бүрү шинчилелни чоокшулады бээн чурттап эрттирбээн.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының соонда бистин Коммунистиг партиявыстың ажыл-чорудулгазы болунун ужур-утказының талазы-биле бүгү кижи төрелгетеннин карааның мурнунга улам-на тодаргай болгаш байлак болу берген. Партия болза ажылчыннарның болгаш таралчыннарның делегейде баштайгы күрүнезинин башкарыкчы партиязы болу бергеш, социализм тургузуушкунунуң бүгү делегейге төөгүлүг соруулгазын шиитпирлээринче кирипкен.

Ленин экономика талазы-биле хожуданган Россияны мурнакчы күчүлүг социалистиг күрүне болдурарының эртем ёзузубиле үндезилетинген программазын ажылдап кылган. Коммунистиг партия улус массаларны төөгүлүг улуг чогаадылгаже, социализм тургузуушкунунче сорук кирген.

Социализминиң болгаш коммунизминиң карачаңгыс материалдыг үндезини болза чер ажылын база эң организастап шыдаар аргалыг чүгле улуг үлетпүр болган туруп болур, «чүгле чурт электрижитингенге, амгы үеним улуг үлетпүрү үлетпүрге, көдээ ажыл-агыйга болгаш транспортка техниктиг базаны тургузупканда, чүгле ынчан шуут үе тиилээр бис» деп маркезизм өөредип турар. Партия эртеминиг теориязын үлүртүлга болдургаш, коя күштерни машиналыг улуг индустрияны, бүдүргелгенин чепсек-херекселдерин бүдүрерин колдадыр хөгжүдеринче ынеңнээш, чуртту индустриализастаар ёзын демиселди баштаан.

Ленинчи кооператив планын боттандырбышаан, социалистиг индустрияның күч-шыдалын ажыглавышаан, партия болза миллион-миллион ажылчы тараачынны көдээ ажыл-агыйны социалистиг ёзузубиле чаартырынче көдүрүп үндүрген. Чурттун экономиказының күчүлүг көдүрүлүшкүнү социалистиг культураның чечектелимишкини-биле, совет ниитилелиниң угаан-бодаа байлактарының өзүлдези-биле капсырашкан.

Троцкистерниң, зиновьевтерниң, барыын үзелдиг оппортунистерниң, буржуаз националистерниң болгаш капитализмни эгидип тургузарының өске-даа талалакчыларының удурланышкынының сый шапкаш, партия совет улусту улуг тиилелгеге — социализминиң тиилелгезинге чедирип келген.

Тайбың тургузуушкунунуң чылдарында ленинизминиң идеялары партияны болгаш улусту сорук кирген. Ада-чурт лайынынын үезинде совет кижилер партияның удуртулгазы-биле Төрээн чурттун хосталгазын болгаш хамаарышпас чоруун маадырлыы-биле камгалап алган болгаш кижи төрелгетеннин кырында фашистиг кулааныышкынының дириглип келген кыямныышкынындан ону камгалап алган.

Коммунистиг партияның ленинизминиң принциптеринге үндезилетинген политиктиг болгаш ажыл-агыйжы, организакчы ажыл-чорудулгазы, оон политиказы коммунистиг ниитилелди тургузар, улустуң өзүп турар материалдыг болгаш культурлуг негелделерин хандырар деп эң-не бедик болгаш эң-не чаагай эчис-соруулга хээрзин совет кижилер боттарының дүржүлгазынга бүзүреп көрген.

Ам бистиң туруп турарывыс болгаш оортан чаа, калбак халаалар иле-кескү, бодунун алыс соруулгазы — коммунизм кезтүп турар партияның удуртулгазы-биле бистин чуртувустун даады бедикче бир-ле дугаарында салган оруу алдарлыг, ынчалзажок берге турган.

Бистиң бүгү чедишкиннеривистин үнер-дөзү — Коммунистиг партияның политиказының шынчызында, маркезизм-ленинизминиң улуг тутунга оон шынчызында.

* * *

Коммунистиг партияның болгаш оон Төп Комитединиң бүгү ажыл-чорудулгазы төөгүнүн тургузукчузу, ниитилелдин бүгү-ле материалдыг болгаш угаан-бодаа байлактарының тургузукчузу — улустун революсчу энергизынга ханы бүзүрелбиле ескерилип чок сиңиккен. Ленинизминин өөредип турары болза: массаларның дириг чогаадылгазы—ниитилел хөгжүдезининг бол шынчедикчи күжү ол. Социализм болза улус массаларның боттарының дириг, чогаадыкчы тургузулгазы-дыр. Ынчангаш эрткен он-он чылдарның дургузунда бистин Төрээн чурттувустуң чедип алганы бүгү-ле чүүлдер—ленинизминин чедип алган чайыннанчак тиилелгезин бүгү совет улустуң болгаш оон шылгатынган удуртукчузу — Коммунистиг партияның маадырлыг күженишкиннеринин түнелди болур.

Владимир Ильич Ленининиң ыыдыг ханы өткүт сөстери бистиң хүннеривисте кайгамчык улуг күш-биле чаңгыланып турар:

— Бистин чедип алганывыс бүгү-ле чүүлдер делегейде эң-не кайгамчыктыг күшке — ажылчыннарның болгаш тараачынарның күжүне бистин даянып турарывысты көргүзүп турар.

Ажылчын ангының болгаш тараачынарның эвилелин, бистин чуртувуста чурттап турар бүгү улустарның найыралын болгаш аңы-дүнмалашкы чоруун быжыглаар дугайында ленинчи чагыларны чайгылыш чок боттанырбышаан, Коммунистиг партия ол кайгамчыктыг күштү амыдырала үндүрген. Партияның шын политиказының ачызында бистиң чуртувуста совет ниитилелдин бүзүлбас моральполитиктиг чаңгыс-эви каннатынган, оон быжыы төөгү-биле хынатынган болгаш балыктатынган.

И. В. Сталинниң амыдырал-чурттагазының болгаш ажыл-чорудулгазының сөөлгү үезинде калбак нептередип алган ийи-чаңгыс кижилерге чүүлүр чорук инициативаның болгаш идепкейлиг болур чорүктүн хөгжүлезин моондактап турганы, партияның болгаш улус массаларның ролин бичелепринге чедиргени, бистин тургузукчу ажылывыска эвээш эвес немелде бергелерни тургузуп турганы, ажылхерекке улуг каража-когаралды такарыттырганы билдингир болгай. Ийи-чаңгыс кижилерге чүүлүр чорүктүн артыышкынынарынга удур шиитпиринг демисел калбак улус массаларның политиктиг болгаш куи-ажылчы идепкейлиниң база көдүрүлүшкүнүн хайныктырган. Партия болгаш күрүне амыдыралының ленинчи нормажиндектерин болгаш принциптерин партияның, оон Төп Комитединиң катап тургусканы болгаш хөгжүктени коммунистиг тургузуушкуннуң херээнге кайгамчык улуг ужур-дузалыг. Ийи-чаңгыс кижилерге чүүлүр чорүктүн ужуктарын узуктавышаан, Коммунистиг партия шүүлчүлели болгаш бот-шүүлчүлелди чайгылыш чок шыны-биле калбартып турган, күрүне ашарадының ажылында улуг четпестерни, көдээ ажыл-агыйның, үлетпирүн чамдык алырларының хожуладыкының чылдагааннарын бүгү дорту-биле илереткен, ол четпестерни чайладырының тодаргай оруктарын, бүгү социалистиг оодургелеги улам ынай күчүлүг көдүрериниң, күрүне эргелелиниң органнарын чингедиринин болгаш сайзырангайжыларының орүктарын айыткан.

Партияның чорукталы болгаш бүгү улустуң деткээн хемчээлер социалистиг тургузугнуң иштинде бар күчүлүг курлавырларны эң долу ажыглаар арганы берип, ажыл-агый тургузуушкуннуга илерген эки түнелдерни берип, совет чурттуң экономиказының болгаш культуразының улам ынайгы көдүрүлүшкүнүн хандырып турар.

Мурнундагы беш чылдар планнарынга бодаарга ажылдарның хемчээлдерининг болгаш темпилериниң талазы-биле улам-на аажок улуг—алдыгы беш чыл планы оңстин чуртувустуң мурнунга улуг чаагай перспективаларны ажыдып турар. Алдыгы беш чылдың соолгу чылында ССРЭ-ге үлетпүр продукциязын 1950 чылдынынга бодаарга үш катап хөйнү, ынчаарга дайынның мурнуу чарынга турганынга бодаарга беш ажыг катап хөйнү бүдүрериниң чугаалаарга-ла четчир. Тараанын ниити чыыдазы чылда 11 миллиард пуд болуур чедип алынган турар ужурлуг. Чуртту Төөн чүгүнге социалистиг индустрияның чаа төптери тыптып келир. Сибирьниң күчүлүг хемеринге күчүлүг гидроэлектростанциялар өзүп үнер. Болунуң үнүш-дүжүттерин кижиге чүс-чүс чылдарда бербейн чыткан кайгамчык улуг делген черлерге хову-шөлдер тараалынып келир. Атомнуң кайгамчык улуг энергизы совет кижилерге, оларның тайбын күш-ажылынга улам-на бүгү-ле улуг күш-биле баазын болур.

Төрээн чуртка хөй сүт продуктуларын берээлиңер!

Областың районнарының колхозтарында бир инектен сүт саалдазы

Районнар аттары	1955 чылдың октябрь 1-ден 1-56 чылдың апрель 1-де (килограмм-биле)	195 чылдың апрель 1-де (килограмм-биле)
Бии-Хем	370,4	253,2
Каа-Хем	226,1	132,5
Таңды	204,8	147,4
Улуг-Хем	182,1	100,0
Кызыл	174,6	114,9
Тожу	162,9	83,0
Чөөн-Хемчик	126,3	70,0
Өвүр	104,3	61,0
Эрзин	90,8	58,5
Чаа-Хөл	86,9	67,8
Сүт-Хөл	77,5	40,9
Барыын-Хемчик	77,1	49,5
Тес-Хем	74,3	45,4
Бай-Тайга	38,1	35,9

Областың совхозтарының инек бүрүзүнден сүт саалдазының талазы-биле көргүзүү

Совхозтар аттары	1956 чылдың апрель 1-де (килограмм-биле)	1955 чылдың март 1-де (килограмм-биле)
«Элегес»	768	686
«Өөк»	500	240
«УТКА-ның 25 чылы»	459	304
«Барлык»	164	244

Мурнакчы колхозтар

Колхозтар аттары	Районнар аттары	Ортумаа-биле бир инектен саап алган сүт (килограмм-биле)	1955 ч апрель 1-де сүт саалдазы (килограмм-биле)
«Революцияның талбыжы»	Таңды	469,5	312
«Тилелге»	Бии-Хем	432,5	409,3
Кочетов аттыг	Бии-Хем	418	359,2
«Күш-ажылдың хостуу»	Улуг-Хем	411	263
«Кызыл тараачын»	Бии-Хем	405	213,2
«Искра»	Бии-Хем	386	150,6
«Кызыл тук»	Каа-Хем	384	279
Ворошилов аттыг	Каа-Хем	362	210
Молотов аттыг	Каа-Хем	336	199
«Тилелге»	Каа-Хем	335	75
«Октябрь 14 чылы»	Каа-Хем	334	138

Мурнакчы фермалар

Фермалар аттары	Колхоз аттары	Районнар аттары	Инек бүрүзүнден сагган сүт (килограмм-биле)
Туран	«Кызыл тараачын»	Бии-Хем	714,4
Марачевка	«Революцияның талбыжы»	Таңды	680,1
Билелиг	«Кызыл тараачын»	Бии-Хем	529,4
Төп	«Тилелге»	Каа-Хем	525,3
Төп	«Кызыл тук»	Каа-Хем	502,6
Мезин	«Тилелге»	Бии-Хем	492,3
Хадын	Кочетов аттыг	Бии-Хем	488,1
Төп № 1	«Күш-ажылдың хостуу»	Улуг-Хем	459,8
Төп	«Кызыл партизан»	Таңды	425
Могай	«Искра»	Бии-Хем	420,5
Сушь	«Тилелге»	Бии-Хем	415,9

Областың колхозтарының мурнакчы саанчыларының инек бүрүзүнден сүт саалдазының талазы-биле көргүзүглери

(1955 чылдың октябрь 1-ден 1956 чылдың апрель 1-ге чедир)

Саанчыларның фамилиялары	Районнар, колхозтар	Сагган сүт (килограмм-биле)
Д. Завьялова	Бии-Хем, «Кызыл тараачын»	913,2
М. Шумова	Таңды, «Революцияның талбыжы»	883,4
К. Шалзимова	Бии-Хем, «Кызыл тараачын»	806,6
И. Телмачева	Каа-Хем, «Тилелге»	806,0
З. Фролкова	Таңды, «Революцияның талбыжы»	800,8
П. Формова	Бии-Хем, Кочетов аттыг	789,5
Х. Тарыймаа	Таңды, «Революцияның талбыжы»	786,4
Перетягина	Таңды, «Революцияның талбыжы»	774,0
Бильчирмаа	Таңды, «Революцияның талбыжы»	768,8
А. Дюбина	Бии-Хем, «Кызыл тараачын»	729,1
Тиханова	Таңды, «Революцияның талбыжы»	717,3
А. Болотова	Таңды, «Революцияның талбыжы»	701,8
Т. Маңпал	Улуг-Хем, «Күш-ажылдың хостуу»	687,6
Л. Елисеева	Бии-Хем, Кочетов аттыг	681,1
И. Килина	Каа-Хем, «Тилелге»	680,0
А. Самарина	Каа-Хем, «Тилелге»	679,0
М. Хлебникова	Каа-Хем, «Кызыл тук»	676,0
Е. Коровина	Бии-Хем, «Кызыл тараачын»	665,3
У. Садакова	Бии-Хем, «Кызыл тараачын»	646,4
Диймаэ	Таңды, «Революцияның талбыжы»	629,5
Чаш-уруг	Каа-Хем, «Тилелге»	612,0
Вьюжанина	Таңды, «Революцияның талбыжы»	610,9
Е. Долгова	Каа-Хем, Молотов аттыг	610,9
Т. Серенди	Улуг-Хем, Маленков аттыг	591,0
А. Спиридонова	Таңды, «Кызыл партизан»	582,0
И. Сефелова	Таңды, Жданов аттыг	582,0
М. Солдатова	Бии-Хем, «Искра»	567,6
Е. Килина	Улуг-Хем, «Күш-ажылдың хостуу»	567,0
Тюлюш Валя	Улуг-Хем, «Күш-ажылдың хостуу»	557,4
Ч. Багай-оол	Каа-Хем, «Тилелге»	554,2
Клепикова	Таңды, Жданов аттыг	553,2
Т. Быстрова	Таңды, «Революцияның талбыжы»	547,0
Шарыпова	Таңды, Жданов аттыг	541,8
В. Хлебникова	Каа-Хем, «Кызыл тук»	535,6
О. Чимбиян	Каа-Хем, Молотов аттыг	533,5
Т. Чажуу	Улуг-Хем, Маленков аттыг	530,0
С. Байкара	Бии-Хем, Кочетов аттыг	528,4
Кандаракова	Каа-Хем, Молотов аттыг	525,3
З. Талбаева	Бии-Хем, «Кызыл тараачын»	519,4
Д. Сагаачы	Эрзин, «Кызыл сылдыс»	519,0
М. Тюлюш	Улуг-Хем, Маленков аттыг	515,7
Х. Кеи-Пехтей	Бии-Хем, «Кызыл тараачын»	515,0
К. Стародумова	Каа-Хем, «Кызыл тук»	512,9
Ш. Бартынмаа	Бии-Хем, «Кызыл тараачын»	500,5
М. Тумакай	Каа-Хем, «Кызыл тук»	500,5
З. Рыженкова	Таңды, «Кызыл партизан»	491,0
А. Макурина	Каа-Хем, «Кызыл тук»	478,8
С. Чадам	Бии-Хем, «Кызыл тараачын»	475,3
Г. Татаринцева	Таңды, «Кызыл партизан»	472,0
А. Тимофеева	Бии-Хем, Кочетов аттыг	468,5
Ч. Сувакай	Каа-Хем, «Сталинчы орук»	464,4
М. Лузина	Таңды, «Кызыл партизан»	463,0
М. Тепляых	Бии-Хем, «Тилелге»	458,2
Е. Казанцева	Улуг-Хем, «Күш-ажылдың хостуу»	444,0
Милохина	Кызыл, «Х Улуг Хурал»	438,6
А. Александрова	Бии-Хем, «Искра»	436,5
Кандрашова	Таңды, «Кызыл партизан»	429,0
С. Маңпит	Улуг-Хем, Маленков аттыг	424,0
Т. Шавлак	Каа-Хем, «Октябрь 14 чылы»	422,1
Тромина	Кызыл, «ТАРН XII съездизи»	421,1
Т. Кеи-ыыс	Улуг-Хем, «Күш-ажылдың хостуу»	418,1
А. Яковлева	Каа-Хем, Молотов аттыг	410,7
А. Шахова	Таңды, «Кызыл партизан»	410,0
Пяткина	Таңды, «Кызыл партизан»	409,0
Б. Белекпей	Бии-Хем, «Кызыл тараачын»	406,6
Е. Черных	Каа-Хем, Ворошилов аттыг	403,5
В. Лукинина	Бии-Хем, «Искра»	398,8
Лемясиева	Кызыл, «ТАРН 12 съездизи»	394,2
Щербакова	Таңды, Калинин аттыг	393,0
Хроменко	Таңды, Калинин аттыг	392,0
С. Белек	Улуг-Хем, «СЭКП-нин XIX съездизи»	391,4
Н. Кара-ыыс	Кызыл, «Совет Тыва»	391,1
Серемза	Кызыл, «Х Улуг Хурал»	390,1
В. Евсеенив	Каа-Хем, «Кызыл тук»	389,0
Д. Суван	Улуг-Хем, «СЭКП-нин XIX съездизи»	387,4
Н. Бажур	Таңды, «Кызыл партизан»	379,0
С. Оржак	Чөөн-Хемчик, «Искра»	378,7
Соколова	Таңды, Сталин аттыг	375,0
М. Купалова	Бии-Хем, Ленин аттыг	336,4
С. Тамба	Бии-Хем, «Тилелге»	365,3
О. Опан	Чөөн-Хемчик, «Искра»	364,3
Кегээзин	Кызыл, «Совет Тыва»	363,3
Г. Чатшаамаа	Каа-Хем, «Октябрь 14 чылы»	361,2
Хавак	Чөөн-Хемчик, Ленин аттыг	355,0
К. Седенмаа	Чөөн-Хемчик, «Коммунизмче орук»	350,9
Анай-Кеи	Кызыл, «Тилелге»	348,8
Ч. Ханды	Эрзин, «Кызыл сылдыс»	348,0
Т. Патранеева	Каа-Хем, Ворошилов аттыг	345,7
Бойдан	Эрзин, «Чаа орук»	344,0
Г. Шахова	Таңды, «Кызыл партизан»	343,0
Н. Монгуш	Кызыл, «Х Улуг Хурал»	342,6
Дунчу	Чөөн-Хемчик, Ленин аттыг	342,6
Н. Байкара	Кызыл, «Х Улуг Хурал»	341,6
Рагозинина	Кызыл, «ТАРН 12 съездизи»	341,6
К. Байкара	Кызыл, «Х Улуг Хурал»	336,4
Н. Содунам	Улуг-Хем, «СЭКП-нин XIX съездизи»	335,5
М. Елисеева	Каа-Хем, «Октябрь 14 чылы»	335,4
Д. Граникина	Каа-Хем, «Октябрь 30 чылы»	334,4
Грузинова	Каа-Хем, Ворошилов аттыг	334,4
М. Макарова	Бии-Хем, Ленин аттыг	332,3
Хандымаа	Эрзин, «Чаа орук»	332,0
Дуитуг-уруг	Кызыл, «Тилелге»	331,3
Сюрюлбаа	Кызыл, «Совет Тыва»	331,3
Н. Чинчан	Каа-Хем, «Октябрь 30 чылы»	330,2
Л. Иргит	Каа-Хем, «Октябрь 30 чылы»	327,1
М. Гоголева	Таңды, Калинин аттыг	327,0
Ч. Дэнчит	Эрзин, «Чаа орук»	327,0
Серен Маады	Бии-Хем, Ленин аттыг	326,1
К. Берзина	Каа-Хем, Ворошилов аттыг	324,0
Шожукай	Эрзин, «Сталинчы орук»	323,0
Кара-уруг	Кызыл, «Тилелге»	321,0
М. Маады	Бии-Хем, «Кызыл тараачын»	319,9
А. Кирсанова	Каа-Хем, Ворошилов аттыг	316,9
Төкпак	Кызыл, «Х Улуг Хурал»	314,7
Сазан	Кызыл, «СЭКП-нин XX съездизи»	311,7
Бельдет Рая	Таңды, «Кызыл партизан»	310,0
М. Кыргыс	Улуг-Хем, «СЭКП-нин XIX съездизи»	307,7
Байкара	Чөөн-Хемчик, Жданов аттыг	306,5

Областың совхозтарының мурнакчы саанчылары

Саанчыларның аттары	Совхозтар аттары	1956 чылдың апрель 1-де инек бүрүзүнден сагган сүт (килограмм-биле)
А. Грачева	«Элегес»	1149
Н. Янова	«Элегес»	913
А. Нефедова	«Элегес»	907
Оюн Клара	«Элегес»	867
Тонгак Сувак	«Элегес»	800
А. Бородулина	«Элегес»	757
А. Белова	«Элегес»	747
Н. Нефедова	«Элегес»	736
Н. Владимирова	«Элегес»	729
Домажык «УТКА-ның 25 чылы»		655
Тонгак Майкыс	«Элегес»	652
Л. Михайлова	«Өөк»	650
Морозова	«Элегес»	566
В. Пискунова	«Өөк»	542
Е. Шадрина	«Өөк»	508
Т. Андреева	«Өөк»	505
М. Тетерина	«Өөк»	503
Сат Адона «УТКА-ның 25 чылы»		495
Р. Лепешкина		478
М. Жилк	«Өөк»	467
Н. Сакова	«Өөк»	466
Попова	«УТКА-ның 25 чылы»	462
А. Попова	«Өөк»	433
В. Попова	«Өөк»	430
Д. Тулуш	«УТКА-ның 25 чылы»	425

Азырадыкчы хөөннүң узуткаар

Ажыктың чоннар депутаттарының Чаа-Хөл район Советиниң күүсевчи комитединге хамаарышып турар чуртталганың болган культура-амыдыралдың, ооредилге болган албан черлериниң ажилеп турары коммунал тудуглар Чаа-Хөл суурда элээн хөй. Күргенниң тудугларын эдилээриниң корум-чурумун сагывайн, бажын хөлезиниң болган электри-чырыткының ортээн төлевээн. Бо организацияларның септелге конторазынга төлээр өреэи 12500 рубль болуп турар.

Коммуналдыг чурттага бажыннарының хөлезиниң, электри-чырыткының ортээн төлевээн. Бо организацияларның септелге конторазынга төлээр өреэи 12500 рубль болуп турар.

Коммуналдыг чурттага бажыннарының чурттап турар чамдык кижилер ур үеним иштинде бажын хөлезиниң төлевейн азырадыкчы байдалга чурттап турарлар. Районнуң сан киллизиниң ажылакчызы эш Шыгжаа 1953 чылдан бээр бажын хөлезиниң төлевээниңден септелге конторазынга ёзээр өреэи 800 ажыг рубль болган. Ол ышкаш эштер Сундуй, Чуркашова, Салолина, Ирнхина олар чурттап турар бажыннарының хөлезиниң үр үеде төлевээннер. Бо үстүнде алы үнгеннериң септелге конторазынга төлээр өреэи 1300 рубль ажыг. Бажын хөлезиниң болган электри-чырыткының ортээн төлеңип алыр талазы-биле септелге конторазы боттуг хемчеглер албайн турар.

Чамдык организацияларның болган кижилериң азырадыкчы хөөнге кирип, ур кының ортээн төлеңип алыр талазы-биле септелге конторазы боттуг хемчеглер албайн турар.

Чамдык организацияларның болган кижилериң азырадыкчы хөөнге кирип, ур үе иштийде бажын хөлезиниң болган электри чырыткының ортээн төлевейн турарындан коммунал тудугларның септелгезин акшаландырарынга шаптыктар таварыш турар. Электри чырыткының ортээн организациялар болган чурттакчылар ай-шаанда төлеп бербейн турарындан, бот-орулга чарылгалыг электростанцияның конторазы станцияның капитал болган агар септелгелерин акшаландырып, чугула артык кезектер салып ап шылавайн турар.

Ч. НИКОЛАЕВ.

Социалистиг тургузугнуң, совет улустуң, Коммунистиг партияның ажыл тилетиниее күштеринге улуг Ленин кызыгаар чок бүзүрел чораан. Капитализм-биле тайбың экономиктиг чарышка тиилелгени социализм чедип алыр дээрзин ол эң ханы бүзүрел-биле чугаалап чораан. Ол баш бурунгаар көргүшкүнүң амыдырал балыткап турар. Бүгү-ле совет үүлдерни херекке албас чорук-биле он-он чылларда ажылдап келген кижилер, социализмниң чеминикиннерин бичелединиң орааллажып турган кижилер безин ам оны чажырып шыдаваспас. Чижөлөөрге «Юнайтед Стайте ньюс энд Уорлд рипорт» деп сазыларлыг америк журнал чоокта чаа мынча деп бижээн: «Дайынга үрелген үүлүү Россия дайын соолуңдеги он чылдарының дургузунда катап тургускан болган аар үлетиргге бүдүрүлгенин чаа рекордтарын чедип алган. Ам болур беш чылда оруг планнар ол-ла беш чылдарның дургузунда Баттыккан Штаттарынынга бодаарга үлетиргү дыка улуг хемчээлдерге калбартырыгар чугула чүүлдүг».

Алдыгы беш чыл—эң-не сайзырангай капиталистиг чурттарны чоннуң кижи бүрүзүнге онаалтыр продукция бүдүрелиниң талазы-биле чедер болган эрттер деп ССРЭ-нин кол экономиктиг соруглазын шиитпирээринин оруу-биле чугула базым болур.

Ол сорулга тоогулуг эң кыска хуусаларга шиитпирлетинниң болур болган шиитпирлетинер-даа. Партияның политиказын, оон айыткан планнарын бүгү совет улус бодунуң хан-камырындан херээ кылыр хүлээп ап, оларны амыдыралга боттанырар дээш назырлыг демисежин турар болганы-биле ол сорулга шиитпирлетиннер апаар. А бистин алдарлыг Коммунистиг партиывыс ышкаш ыныг партияга улуптурган улус бодунуң оруунга бүгү-ле моонакталарны болгаш бергелерни ажып эртер болгаш коммунистиг шиитпилелиг тургузарының бүгү делегейге тоогулуг сорулгаларын шиитпирлээр.

Совет чурттуң хоорайларында болган кезээ суурларында, үлетиргү бүдүрүлгелерде, колхозтарда, МТС-терде болган совхозтарда кайгамчык улуг политиктиг болган күш-ажылчы көдүрүүшкүн хайныгып турар. Бүгү совет кижилер — коммунистер болган партия кежигүнү эвестер — СЭКП-нин XX съездизиниң тоогулуг шиитпирлерин улуг көдүрүүшкүн-биле үтккаан, оларны ханы өөренип эгелээннер, оларның шыгарангай теоретиктиг болган практиктиг ужур-дузазын канчап-ла ханы ёлчип алырын болган хандыр бодаарын коммунистиг тургузуушкуннуң төларгай сорулгаларын бодунуң участогунга кайнап-ла дүрген шиитпирлээрин оралдажып турарлар. Партия эге организацияларының хуралдары болган ажылчы чоннарның хуралдары коммунистерниң болган партия кежигүнү эвестерниң бедик идеякейн-биле эрттип турар чорук болза, партия биле улустуң бүзүлбас чангыс эвиниң дугайын, СЭКП-ниң Төп Комитединиң долгандыр партия организацияларының дайынчы сырый каттышканын хереченип турар.

СЭКП-ниң XX съездизиниң марксизм-ленининиимниң амыдырала балыткатының турар идеялары-биле сиңниккен шиитпирлери Төп Комитетти долгандыр партияны улам сырый каттыштырган, чон-биле партияның киржикчилери СЭКП-ниң Төп Комитединге бижээни чагааны чоокта чаа нарылгага чарлаан. «Партияның Төп Комитеди, Ленининиң ооредил чораану ышкаш, съездилерниң аразында партияның принциптериниң коллективтиг камгалакчызы болган тайылбырлакчызы болуп, ленинчи шыгарангай политиканы чорудуп турарын, социалистиг шиитпилелиниң тургузуушкунунуң доостурунуң болган бистиң чуртувусна коммунизмниң тургузуушкунунче шылчириниң оруу-биле улустуң аннар чоруурун, тайбың дээш идеякейлиг болган чеминикиниг демиселди чорудуп турарын, ол чорук бүгү делегейниң хосталгага ынакшылыг улустарының ыныг деткимчезинге таварыш турарын онза оорушкү-биле демеглеп тур бис...

Бүгү совет улус-биле кады бистер болуусту шыгарангай Коммунистиг партиывыска кыныгаар чок ынакшылывысты илередип тур бис, партияның дугайында Ленин болза, ол—«бистин үеним үгааны, аалдары болган ырын нүүрү»— деп шынап-ла эки чугаалаан. Ол партия болза бистин Төрээн партиывыс, ол совет улусту ленинчи орук-биле коммунизмниң чырыткылыг бедиктеринче аппар чоруур» деп чагаада чугаалап турар.

Хоозун администрастаашкынга болган улуптулганың канцелярже-бюрократчы методтарынга үлүр, четпестерни чаап чажырар болган боттуг байдалды хөреэнип каастаар чорукка үлүр, дүжүметсиг, сагыш амыр болган бот оожургаар чорукка үлүр ажыл-ишчи, принциннаалыг шүгүмүүлели болгаш бот шүгүмүүлелиң калбартыры дээш, партияның амыдыралының болган ажыл-чорудулгалының демократтыг принциптерин катап тургузар болган улам ынай хөгжүдер талазы-биле партияның Төп Комитединиң боттанырганы хемчегларинге чаагай түннелдери улам тодаргайы-биле илереп турар. Ол чорук партийжи калбак массаларның политиктиг идепкейин күштелиреринге ханыгып турар, совет кижилерниң чогаалыкчы инициативазын болган энергиязын калбартып, чаазрыкчы чорукту бодалын бүгү хемчеглер-биле хөгжүдеринге илиг берип, ыласкан ажыл-херек дээш коммунист бүрүзүнүң, совет кижи бүрүзүнүң харысаалгазын дыка белеңип турар.

Коммунистер, эрттин турар партия активтивиниң хуралдарының болган партия эге организацияларының хуралдарының көргүүл турарын ёзугаар, партийжи иштики калбак демократияга үндезилээн ажылдың бюрократтыг методтарындан адырлып алдаан кижилерни ылдын болган принциналдыг шүгүмүүлел, бар четпестерин илередип, ажыл-агый болган культура тургузуушкунунуң бүгү талаларында бистин ажыл-чорудулгавысты бүгү хемчеглер-биле экижилер, коммунизм дээш деминеелге партия 'организацияларының улуптур ролюн белидер дээш ол четпестерни дүрген чайладырының төларгай оруктарын болган аргаларын айтып турарлар. Большевикчи партийжи утка шынар-биле, бистин партивыстың улус хереэнин лугайында сагыш салыышкын-биле сиңниккен ол принциналдыг болган ылдын шүгүмүүлелди бүгү хемчеглер-биле деткимчелеп, ыласкан ажыл-херек дээш коммунист бүрүзүнүң, совет кижи бүрүзүнүң харысаалгазын дыка белеңип турар.

Коммунистер, эрттин турар партия активтивиниң хуралдарының болган партия эге организацияларының хуралдарының көргүүл турарын ёзугаар, партийжи иштики калбак демократияга үндезилээн ажылдың бюрократтыг методтарындан адырлып алдаан кижилерни ылдын болган принциналдыг шүгүмүүлел, бар четпестерин илередип, ажыл-агый болган культура тургузуушкунунуң бүгү талаларында бистин ажыл-чорудулгавысты бүгү хемчеглер-биле экижилер, коммунизм дээш деминеелге партия 'организацияларының улуптур ролюн белидер дээш ол четпестерни дүрген чайладырының төларгай оруктарын болган аргаларын айтып турарлар. Большевикчи партийжи утка шынар-биле, бистин партивыстың улус хереэнин лугайында сагыш салыышкын-биле сиңниккен ол принциналдыг болган ылдын шүгүмүүлелди бүгү хемчеглер-биле деткимчелеп, ыласкан ажыл-херек дээш коммунист бүрүзүнүң, совет кижи бүрүзүнүң харысаалгазын дыка белеңип турар.

Партияның политиказы оон бүгү тоогуунуң дургузунда ленинчи политика болуп келген болгаш болуп-даа турар. Ол политиканы социализмниң тиилелгези дээш деминеелдиң чорудулгазында партия, оон Төп Комители ажылдан кылган, ол политика партияның коллективтиг мерген угаанын бодунда сиңниктирип турар. Оон күүлүг амыдыралчы күжү бистиң үлүзүвүстүн улус тургузукчу ажыл-чорудулгазының он-он чылдарлыг дургузугазында чыгатынган. Совет улустуң бүгү делегейге тоогулуг чеминикиниери болза Коммунистиг партияның политиказының ыныыларының кескү болгаш төларгай балыткаашкыны болур. Партия болгаш күргее ажылында, ажыл-агый тургузуушкунунда четпестерге үлүр, ийи-чангыс кижилерге чүүлүр чоруктуң артыышкыннарын ажып тиилээри дээш шиитпирлиг деминеелди бистин партияның калбартканы ол факт болза, партияның улуг күжүнүң дугайын, ленининиимге оон чайгыыны чок шынчыыныын дугайын хереченип турар. Коммунистиг партияның политиказын, марксизм-ленинчи идеологиядан хажыыр кандыг-даа чоруктар-биле партия организацияларының шиитпирлиг деминеелди чорудар ужурлуг. Партийжи политиканың бүгү айтырыгларын чугаалажырының хостуун СЭКП-нин Уставын ёзугаар коммунист бүрүзүнге берип турар. Ынчангаш болза-даа бичe буржуазтың санаргай чоруктар-биле, а оон туржук болуунуң иштинде антипартийжи чугаалар, олар хаан ийи-чангыс-даа болза партия кажан-даа эптешпээн болгаш эптежин шыдаспаазаа; айтырыгларны чугаалажырының хостуун марксизм-ленининиимниң ёзугунга улуг ажеенинг үзел-бодалдарының пропагандазы кыдыр тайылбырлаар чорукту партия болгурбас, чүге дээрге ол чорук партияның уставының үүлдерининге, оон принциптеринге улурланышкак болуп турар.

СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлеринде айтып турары болза: «Коммунизм дээш практиктиг деминеелдиң чорудулгазынга, тоогулуг чаа дүржүлганы түнээринге болгаш хирик боттуг үүлдүн фактыларынга үндезилээш, марксизм-ленинчи теорияны хөгжүтпүнээш, оон арыг чаагайын моон сонгаар-даа карак огу дег камгаларын съезд Төп Комитетке дагыыр тур. Оон-биле кады буржуаз идеологиядан хереспшкиннериниге үлүр кошкан дивес деминеелди чорудар ужурлуг».

Коммунистиг партия болза, чангыс сагыш-бодалдыгларының — коммунистериниң кайынчы эки-туранын эвилели болур. Партияга кирип турар кижи бүрүзү оон принциптери дээш, оон идеязы дээш, политиказы дээш эрес-маадырлыг деминеелчи болгаш турар ужурлуг. Партия организацияларының хүлээлгези болза Коммунистиг партияга берингеи ёзугга, марксизм-ленинчи теорияның ёзугунга бүгү коммунистерни кижизидери болур.

Марксизм-ленининиң болза совет улустуң түгү болгаш орук айтыр сылдыгы болур. Эртеминг коммунизминиң идеялары делегей тоогуунуң чорудулгазынга, бүгү кижи тереелгетининиң салым-чолугга күчүлүг чаагай саңыларны чедирип турар.

СЭКП-ниң XX съездизиниң тоогулуг шиитпирлери-биле чепсеглетинген Коммунистиг партия, оон Төп Комители совет улустуң карачаңгыс ышкыы ленинчи орук-биле — коммунизмче бүзүрелиг аппар чоруур.

(Ардоол 5-тэ «Правда»).

Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң онза сессиязының ажыттынганы

СТОКГОЛЬМ. Апрель 5-те Стокгольмга Винтерпалатцеттиң бажынынга Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң онза сессиязы ажыттынган.

Сессияның ажыы чепсегленишкинниң дүжүреринин болган атомнуг чепсекти хоруглаарының айтырыынга бүрүнү-биле холбашкан.

Үжен ажыг чурттардан бөлүк-бөлүк төлээлер болган түс-түс кижилер сессияда келген, оларның аразында Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң кежигүннери, сураглыг политиктиг ажылдакчылар, эртеминиң болган культураның ажылдакчылары, янзы-бүрү күрүнелерниң парламентилериниң депутаттары, делегей организацияларының, шажын организацияларының төлээлекчилери бар.

Тайбың талалакчыларының национал шимчээшкиннериниң киржикчилери болза, кандыг-даа дайын күзевес кижилерни организацияларының, хөрээженнер болган аныяктар организацияларының төлээлекчилери болуп турар.

Тайбыңның бүгү-индий чөвүлелиниң даргазының оралакчызы доктор С. Китчлу (Индия) сессияда даргалап турар.

Швецияның хөй-нинти ажылдакчызы, «Улустар аразында тайбыны быжыглаар дээш» делегейниң сталинчы шаннарының лауреады дээрги Андреа Андреен сессияның киржикчилеринге байыр чедирип чүве чугаалаан.

Оон соонда сессияның даргазы доктор С. Китчлу чүве чугаалаш, бо сессияны даргалаар алдарны аная көргүскени дээш сессияның киржикчилеринге өөрүп четиргенин илереткен.

С. Китчлунуң саналы-биле сессияның киржикчилери чоокта чаа мөчээн сураглыг хөй-нинти ажылдакчы Ирэн Жолио Кюрииниң тураскаалын туруп ёзулаан.

Доктор С. Китчлу сессияның чугула ужур-дузазын айытпышаан, оон киржикчилери чугаалажыр айтырыглар талазы-биле хемчеглерни айтыры-биле боттарының саналдарын солчуруп күзеп турар деп чугаалаан.

Нинти күжениишкиннерни таарыштырып, база каттыштырып турган чепсегленишкинни эндере бүдүрүп үндүрериң соксадыр чоруктуг чедип алыр төлээде, тайбыннын бүгү күштериниң ёзулуг каны ажылдажылгазынга оруктуг сессия ажыдар деп ол чугаалаан.

Чепсегленишкинни дүжүрер болган атомнуг чепсекти хоруглаар дугайында айтырыг талазы-биле эге чугаа кылырыбиле Дж. Эндикоттка (Канада) сессияның даргазы сөс берген.

Дж. Эндикотт бодунуң чугаазының эгезинге Тайбыннын Бүгү-делегей Чөвүлелиниң даргазы Фредерик Жолио-Кюрии болуунга кадайы Ирэн Жолио-Кюрииниң мөчээнибиле холбаштыр сессияга болу олурүүр болган ооң ажылынга киржир арга чок болуп турарынга сессияның бүгү киржикчилериниң мурнундан сагыш човаа турарын илереткен. Ирэн Жолио-Кюрииниң мөчээни тайбың дээш база кижи төрелгенниң аас-кежии дээш демисежип турар кижилерге улуг чидириг болган деп Эндикотт медеглээн.

Ооң соонда Эндикотт кижи төрелгенге ан чугула айтырыг болуу берген чепсегленишкинни дүжүрериниң айтырыын чугаалаан. Чепсегленишкинни дүжүрер дугайында дугуржуушкун чедип алыры бүгү делегейге дораан-на күштүг саъдарны көргүзер ийик деп ол чугаалаан. Ол чорук дайындан ойталаар деп улустарның шинтпирлиг чоруунуң тимелгези болур ийик. Чепсегленишкинни эндере бүдүрери улустарның эктинге угдунмас аар үүрге болуп, национал оргулаарның дыка хөй хуузун хаара тыртып турар болганда чепсегленишкинни дүжүрери бистиң хүннеривисте ан-не эргежок чугула чүүл болуп турар.

Инспекция болгаш хынала чүе хуу магадылады хандырар деп чагының алгаш, чепсегленишкинни дүжүрерин шуут-ла саададып, ону болдунмас болдуруп турар кижилерге харыы бээр өйү келген деп Эндикотт медеглээн. Бүгү делегейнин улустарының идегели коргудуушкунну болгаш кыжанышкынны соксадырын негеп турар. Чепсегленишкинни дүжүрер дугайында чазактар аразынга дугуржулга чедип алдына бергенде, хынала-даа, инспекция-даа дугайын дугуржуп алыры берге эвес. Чепсегленишкин программазының инспекциязы болгаш хыназдазы болза, бүгү чурттарның улустарының детхимчезин алыр хемчеглер болур.

Тайбынны быжыглаар төлээде, ол улуг ажыл-херекче массаларны мобилизастаар, тайбын кожа-хелбээ турарының принциптерин чарлаар, чазактар аразынга дугуржулганы негээр болгаш чугаалажышкынынарның ёлузуунуң тиилелгезин чедип алыр херек дээрзинге улустар бүзүрел турар апарган деп Эндикотт үргүлчүлеп чугаалаан.

Тайбынны камгалаарынга улустарның аргалыг чоруу «Тайбыңны күзезинзе — дайынга белетиен» деп эрги лозунгуну мынду чаа лозуиг-биле солуурунга чедирер: «Тайбыңны күзезинзе—ону быжыглаар дээш, бир эвес дайын болу берее канчаар демисежир апаар ийик сен, мынчаар шинтпирлиг демисеш».

Политиктиг болган социал системаларның идеологизының ылгалдыг чоруу боттарының аразынга идегежир харылзаларны доктаадып тургузар арганы чазыбүрү күрүнелерге бербейн турар дээрзин политиктиг дискуссияларга үлаа-дараа бадыткап турарлар деп Эндикотт ооң ынай чугаалаан. Тайбын кожа-хелбээ турарының принциптерин бүгү улустар чүүлүг кылдыр көрген факт турда, бот-боттарынга идегелиг моральдыг быжыг үнезинер бистин хүннеривисте ам тургустунган деп бүзүрелиг чугаалап болур. Ол принциптерни ханызы-биле болгаш быжыы-биле чүүлүг деп көрген тулуи-на тайбын үнезинери улам быжыгар.

Улустар аразының амгы үеде кандыгдаа айтырыгларын бис чугаалажыр болзувусса, ооң кол үтказы болза, чепсегленишкинни дүжүрериниң бүгүдени хаара тудуп турар айтырыы, чепсегленишкинни эндере бүдүрерин соксадырының айтырыы болур. «Чепсегленишкинни дүжүрериниң хартиязы» бөгүн биске, «Каттышкан Нацияларның улустарынга» херек. Бистин хүннеривисте кижиниң чарлып болбас эргези болза, атомнуг үзүкаашкынының айылыынан хостуг болур эргези болу берген дээрзин бөгүн кым-даа үлээвейн барып шыдавазы чугаажок.

Чепсегленишкинни дүжүрери болгаш ядролуг чепсекти хоруглаары дээш демисежип турар бүгү делегейде сураглыг организацияларның болган ажылдакчыларның улуг данзыын Тайбынның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң секретариадының акөөк дептеринде кошкан «чепсегленишкинни дүжүрер дугайында документилер болгаш материалдар» деп капсырылгадап көөр силер.

Ол организацияларны санап адап, бүгү делегейге сураглыг эртемденнериң саналларының дугайын дыңнаткаш, Эндикоттуң медеглээни:

— Бистиң сорулгавыс чүдел дизе, ол бүгү-нинти негелдени амыралга боттандырарын хандырарында болгаш чепсегленишкинни эндере бүдүрерин соксадыр болгаш идеолуг чепсекти хоруглаар дугайында улустар аразынга дугуржулганы чедип алырына болур. Түннелинде Эндикоттуң чугаалааны:

Дээргилер, тайбынның өнүктери! Сессияның ажылдаары беш хүннеринің дургузунда бис чепсегленишкинни дүжүрер айтырыгның бүгү талаларын чугаалажыр болгаш ону чеднишкинниг шинтпирлээрин хандырарының оруктарын болгаш аргаларын тывар ужурлуг бис. Бистин чугаалажылгавыстың үезинде кижи төрелгетенге бистиң моральдыг улуг хүлээлгевистиң дугайын черле утпас ужурлуг бис.

Бир эвес сессияга харыысалгавысты билип, көдүлүүшкүн-биле ажылдаар болзувусса, чепсегленишкинни дүжүрерин чедип ап шыдаар четчир күштер болгаш медерел ам үеде улустарга бар дээрзинге бүзүрел-биле бис боттарывыстың чурттарывысче дедир чанар бис.

Тайбыннын Бүгү-делегей Чөвүлели болунуң бүгү ажыл-чорудулгазынга тайбынның херээн камгалап турар бүгү кижилер-биле найыралды болгаш кады ажылажылганы дилеп тыварын үргүлчүлээр. Тайбың кожа-хелбээ турун болурунга бистиң бүзүреливис келген болгаш чайгылыш чокка быжыгып турар. Бис аар шылгалдаларны әртken бис, ынчалза-даа бис ам тайбынче шийлүп чоруткан кол оруктa быжыы-биле кирген бис.

(СЭТА).

Бельгияда „Совет фильмнерниң неделязының" байырлыг ажыдыышкыны

БРЮССЕЛЬ. Сиилиге ураи-чүүдериниң Ордузунуң Брюссельде бажынынга «Совет фильмнериниң неделязының» байырлыг ажыдыышкыны болган, ону апрель 6-дан 12-ге чедир эрттирер.

Бельгияның хөй-нинтизиниң өөнүзезинден чыдыышкын министри Лео Коллар байыр чедирип чүве чугаалаан. Бельгияның болгаш Совет Эвилелиниң улустарының аразынга улам-на сырый харылзааны тургузарынга «Совет фильмнериниң неделязының» улуг ужур-дузазын ол демеглээн.

СССР-ниң Бельгияда элчизин В. И. Авилов, совет кино ажылдакчыларының делегациязының баштыны А. Давыдов, делегацияның кежигүнү кино режиссеру Ф. Эрмлер олар Бельгияның болгаш Совет Эвилелиниң улустарының аразынга найыралдыг харылзааларны хөгжүдеринге «Совет фильмнериниң неделязының» ужурдузазын боттарының харыы чугааларынга база демеглээннер.

Байырладыг кежээниң доозулган соолүнде «Сахалин» деп документалдыг фильмни болгаш «Доозулбаан тоожу» деп ураи-чечен фильмни көргүскен.

Совет фильмнериниң неделязының» байырлыг ажыдыышкынынга Бельгияның хааны Елизавета, бельги чазактың кежигүннери, парламентииниң депутаттары, парлалганың төлээлекчилери олурушкан.

Фильмнерниң доозулган соолүнде хаан Елизавета совет делегациязының кежигүннери-биле беседа кылган. СССР-ниң Бельгияда элчизин В. И. Авилов беседага киришкен.

(СЭТА).

Герман Демократтыг Республикада заводтарның болгаш фабрикаларның чанында өөредилге комбинаттары база профвилел школалары организастатынган, ында аныяктар бүдүрүлге мергежилин чедип ап турар. Ындыг школаларның бирээзи Преминцада Фридрих Энгельс аттыг кылымал торгу бүзүрел фабриканың чанында организастатынган.

Чурутта: профессионал школазының химия лабораториязында.

Центральныйлың фотозу.

ГДР-ниң хүрең хөмүр даш болгаш даг руда үлетпүрүнүң хөгжүлдези

БЕРЛИН. Герман Демократтыг Республиканың улус ажыл-агыйында хүрең хөмүр даш болгаш даг руда үлетпүрүү улуг ужур-дузалыг болуп турар. Бирги беш чылдың (1950 — 1955 чылдарның) дургузунда республикага хүрең хөмүр даш тывыжы 46,5 хуу өскен болгаш 200 миллион тонна четкен.

Бирги беш чылда бар турар шахталарның бүдүрүлге күүчүлерин улгаттырарының, хөмүр даш тывыжын болгаш ажылап кылыын механизастаар талазы-биле улуг ажылдарны боттандырган. Ол-ла үениң дургузунда ёлээн каш чаа черлерни ажыттан болгаш шинтпирлээдип алган.

Ийиги беш чылда хүрең хөмүр даш үлетпүрүнүң мурнунда улуг сорулгалар салдынып турар. 1960 чылда хүрең хөмүр даш бүдүрерин 260 миллион тонна четирер деп көрүп турар. Ол чорук чаа черлерни шинтпирлээдип алыры ышкаш, бар турар черлерге дериглерни сайзырангайжыдып тургаш чедип алдынган турар ужурлуг. Ийиги беш чылда Зенфтенбург (Котбүс округта) районунга «Шварце Пумпе» деп хүрең хөмүр даштың улуг комбинады туттунган турар. Ол алаан каш улуг каш брикет заводтарлыг, газ бүдүрер установкаларлыг, ёлээн каш электростанцияларлыг болур. Комбинат чыл санында 32,8 миллион тонна хүрең хөмүр даштыы ажылдап кылыр болгаш 2,5 миллион тонна коксты, 3 миллион кубометр газты база 900 миллион киловатт шак электри энергизын берген турар.

Бирги беш чылдың дургузунда республикага 4 катап өскен демир руда тывыжы ийиги беш чылда барык-ла 50 хуу көвүдээр. Пирит, аар шпат болгаш сланец ажылдап кылыры 30—50 хуу өзер.

(СЭТА).

СЭКП-ниң XX съездиниң түннелдерин Польшада чугаалажып турар

ВАРШАВА. Польшаның Каттышкан ажылчын партизының воеводство организацияларының партия активиниң хуралдары Польшада әртип турар. Хуралдар Сталинградка, Краковкка, Вроцлавага, Ольштынга, Быдгошиге, Белостока болгаш Кельцаха болгулаан. Хуралдарга ПКАПниң ТК-ның бирги секретары Э. Охаб, ТКның Политбюро кежигүннери Ю. Циранкевич, Ф. Мазур, Ф. Южвяк, ПКАП-ның ТК-ның секретары Е. Альбрехт чүве чугаалааннар.

ПКАП-ның организацияларының ажылчорулулгазынга СЭКП-ниң XX съезизиниң шинтпирлериниң улуг ужур-дузазын партия активиниң хуралдарының киржикчилери демеглеп турган.

(СЭТА).

Кыдатта дээди өөредилге хөгжүлдези

ПЕКИН. Дээди өөредилге черлериниге өөренекчилерни хүлээп алырын калбартыр дугайында шинтпирни КЎР-нуң Бүрүне чөвүлели хүлээп алган, ол шинтпирни ёзугаар Кыдаттың дээди өөредилге черлеринге бо чылын 170 мун студентилер хүлээп алдынган турар, тодаргайлаарга бирги беш чыл планын ёзугаар бо чылын көрдүнгенинден 40 мун кижини хөй кылдыр чорудуп берген турар.

Ортумак школаларны доосканнардан ангыда институттарга киреринин шылгалдаларын ажылчыннар, халашкан дайынчылар, күрүне албан черлеринин болгаш бүдүрүлгелерниң ажылдакчылары, эге школаларның башкылары болгаш өскелердээ тутkан турар. Дээди өөредилге черлеринге киреринин шылгалдаларын тулаын күзээн аныяк ажылчыннарга күрүне бүдүрүлгелери болгаш дээди өөредилгенин министерствозу бүгү таланың дузалын чедирген турар. Киреринин шылгалдаларын дужаарынга белеткелдин үезинде оларга шөлээлерни тыпсыр болгаш түскай дузалакчыларны үндүрүп берген турар.

(СЭТА).

Румынияда часкы хову ажылдары

БУХАРЕСТ. Соолгу хүннерде тургустунган чылыг агаар Румынияның хөй нуруузунга часкы хову ажылларын эгелээринге арганы берген. Тимишоар область 22 мун ажыг гектар, Орадь область 11 мун ажыг гектар шөл тарытынган. Дыка хөй шөлүг ол ышкаш Клуж, Сталин, Констанца, Хунедоар болгаш өске-даа областарда тараан.

Бо чылын машина-трактор станцияларының кылыры хову ажылының хемчээли 1955 чылдың деннелии 29 хуу ажар. Машина-трактор станцияларында чаа техника кээп турар. Олар бо чылын 1100 ажыг тракторларны болгаш дыка хөй санныг өске-даа көдээ ажыл-агый машиналарын алыр. Күрүнеиң көдээ ажыл-агый черлери чаа техника-биле база хандыртынып турар. Бүрүне ажыл-агыйларынга 93—95 хуу аңдарылга болгаш тарылга ажылдарын машиналар-биле кылган турар.

(СЭТА).

Индияга металлургия заводун тургузарынга Совет Эвилели дузалап турар

ДЕЛИ. Совет Эвилелиниң дузалакчызыбиле Бхилайде тудуп турар металлургия заводун дериринге Совет Эвилелиниден дериишкиннерни Индияже чорударынга хамаарышкан дугуржулгага чоокта чаа Делиге ат салган. Ук дугуржулгага дүүштүр үш чылларның дургузунда ССРЭ-ден 553 мун рупий ниити өртектиг дериишкиннерни чээли кылдыр чорудуп берген турар.

Металлургия дериишкиннерин, ооң иштинде кокс химиктиг, домна, мартен, прокат цехтеринге, агломерация цехинге хереглээр дериишкиннерни, а ол ышкаш энергетика, электротехника, станок дериишкиннерни, завод транспортунга ажыглаар кол шинчээр составты Индия алган турар. Дериишкиннерниң монтажын совет түскай өртемниглерниң улугртулгазы-биле кылган турар. Индий түскай өртемниглер ССРЭ-ге келгеш, совет заводтарга дериишкиннерни белеткээри-биле танышкар арганы дугуржулга база көрүп турар. Индияга кылдыныр болур дериишкиннин индий бүдүрүлгелерге белеткээр деп дугуржулгада айыткан.

Совет организацияларның өөнүзезинден ССРЭ-ниң Индияда алчын черинин экономиктиг чөвүлекчизи В. А.Сергеев «Техноэкспорт» деп бүгү-эвилел экспортимпорт каттыжышкынының төлээлевишаан, ССРЭ-ниң кара металлургия министрииң оралакчызы В. В. Хлебников кол бериичини—ССРЭ-ниң кара металлургия министрествозуң төлээлевишаан, дугуржулгага ат салган.

Индияның президентизиниң даасканын ёзугаар Индияның чазаанның өөнүзезинден металлургия үлетпүрүнүң министерствозунуң секретары С. Бхутгалингам дугуржулгага ат салган.

Бээр дериишкиннерниң хемчээли улуг, дугуржулгада айыткан өртек-түннер хөй-даа болза, найыралдың ёзугурга болган чугаалажышкынынар заводтуң тудуунуң дугайында мурнунда дугуржулгада айыткан хуусаазынган мурнай чедишкинниг доозулган.

(СЭТА).

Тибетте чазаглыг чаа орук

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң дыңнадыш турары болза, Тибеттиң мурнуу кезээнде узун дурту 200 километр Джангдзе-Ятунг аразының чазаглыг чаа оруунда шинчээшкин ажыттынган.

Чазаглыг чаа орук Лхаса дамчыштыр Мурнуу Тибетти Кыдаттың өске районнары-биле каттыштырар болгаш Кытат биле Индияның аразында садыгны чинтедип турар.

(СЭТА).

КНО-нуң Европага хамаарыштыр Экономиктиг комиссиязының XI сессиязының ажыттынганы

ЖЕНЕВА. КНО-нуң Европага хамаарыштыр Экономиктиг комиссиязының XI сессиязы Женевага Нацилзар ордузунга чоокта чаа ажыттынган.

Сессияның ажылында ССРЭ-ниң, УССРнуң, БССР-ниң, Польшаның, Чехословакияның, Югославияның, Англияның, Францияның, АКШ-тың болгаш өске-даа чурттарның төлээлекчилери, а ол ышкаш чазактың эвес организацияларның база КНО-нуң түскай албан черлериниң төлээлекчилери киржип турар. Совет Эвилелиниң делегациязын ССРЭ-ниң даштыкы садыг министри И. Г. Кабанов, УССР-ниң делегациязын Украинаның садыг министри Г. Л. Сахановский, БССР-ниң делегациязын Белоруссияның сэд-хөө министри Ф. Л. Кохонов олар баштап келгеннер. Австрия, Албания, Болгария, Венгрия, Ирландия, Италия, Португалия, Румыния болгаш Финляндия ышкаш мынду дөө чурттарның төлээлекчилери КНО-нуң Европага хамаарыштыр Экономиктиг комиссиязының сессиязының ажылынга бир дугаарында балыглаар эргелиг киржии турарлар. Германияның Федералдыг Республиказы болгаш Испания сессияга база бир дугаар-ла киржии турар.

Сессияны Ю. Кац-Сухи (Польша) ажыткан. Сессияның киржикчилеринге ол бай-быр чедирбишаан, Европа күрүнелериниң аразынга экономиктиг кады ажылдажыганы хөгжүдер херекке КНО-нуң Европага хамаарыштыр Экономиктиг комиссиязының ролин демеглээн. Комиссияның күүсеечи секретары Г. Мюрдаль дараазында чүве чугаалаан.

КНО-нуң кол секретарының дузалакчызы Ф. Де Сейн сессияның киржикчилеринге байыр чедирген.

Сессияның баштайгы хүнүнүң хуралы ооң-биле доозулган.

Дараазында хүнде сессия болунуң хуа айтырыын чугаалажып киришкен.

(СЭТА).

Аллахабадка болган митингиге Нерунуң чугаазы

Индияның премьер-министри Неру чүве чугаалавышаан, Индияга Кашмир каттышкан, а янчангаш юриликтиг болгаш конституциялыг болалдар-биле алырга Кашмир Индияның кезээ болуп турар деп база катап медеглээн. Кашмир айтырының талазы-биле Н. А. Булганиң болгаш Н. С. Хрущев олар Индияны деткээн деп Неру медеглээрге олурушканнар алыш часкаашкыннары-биле уткааннар.

Нерунуң демеглээни болза, Индия үлетпүр революциязының эге чадазында турун турар, янчаарга ооң үндезинери сөөлгү беш чылдарда салдынып тургустунган. Ооң чугаалааны болза: «Чурттуң иштинге үлетпүр революциязын боттанныварын күзеп турар бис, янчалзажок ону аар өртек-биле садып алыр апаар бис». Политиктиг хосталганы Индия чедип алырга, дайынның кыжаныышкынының 1951 чылда тыптып турганы-биле холбаштыр Исландия америк шериглерни Ёфлавикке тургузарынга чөпшээрежиишкен. Ам 1956 чылда НАТО-нуң күрүнелериниге дайын кыжанайн турар үүе төлээде Исландияның девискээрниге даштыкы шериглерни тургузарының өргежок чугулазы янчангаш чок деп ол улаштыр чугаалаан.

Гудмундссонуң ооң ынай медеглээни болза, НАТО-га кирип турар күрүнелериниң аразында садыг эштежилгези кажайыра чок характерлиг болуп турар, янчангаш ол эштежилгеден Исландия когаралдыг болган.

(СЭТА).

Исландияның Даштыкы херектер министриниң медеглели

ПАРИЖ. Франс Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң Рейкьявиктен дыңнадыш турарын ёзугаар алырга, Исландияның даштыкы херектер министри Гудмундссон радио дамчыштыр чүве чугаалавышаан медеглээни болза, атлантиканың улуг күрүнелериниге кажан агрессия кыжанайн турар үеде Исландия болунуң девискээриниге даштыкы шериглерниң туруп турары-биле чөпшээрежип шылавас.

Гудмундссонуң чугаалааны болза, атлантика пактызынга Исландия 1949 чыла каттыжып киргеп, янчаарга ооң девискээриниге даштыкы шериглерни тургузар дугайында айтырыгны ол чугаалажып көрбээн. Гудмундссонуң бодалын ёзугаар Нато-ның аразында садыгны чинтедип турар.

Барыын талакы күрүнелер боттарының шериглерин хандырарынга чарыгдалдарны төлээрин ГФР-ден негеп турар

БОНН. Федералдыг Республиканың парлалгазының дыңнадыш турары болза, Федералдыг Республикада боттарының шериглерин хандырарының талазы-биле чарыгдалларны дуглаарын Барыын Германия үргүлчүлээн деп барыын талакы күрүнелер негевишаан турарлар.

Париж дугуржулгаларын ёзугаар Федералдыг Республика айыттынган чарыгдалдарны париж дугуржулгаларының күштүг болурунуң чүүле баштайгы чылының дургузунда, тодаргайлаарга 1956 чылдың май 5-ке чедир дуглаарын хүлээнген турбүже, ол негелдени барыын талакы күрүнелер ийип үндүрген болуп турар.

Бо айтырыгның талазы-биле чугаалажышкынарның сонгаарлап турарынга холбаштыр барыын талакы күрүнелер барыын герман чазактан тодаргай дорт харыыны негээнин «Дер миттаг» солун бижээн.

АКШ-тың, Англияның, Францияның шериглерин хандырарынга ийи миллиард ажыг марканы 1956 чылдың май 5-тиң соолүнде чарыгдаарын Федералдыг Республикадан оларның негеп турарын ук солун база бижээн.

(СЭТА).

Редактор Д. О. БЕГЗИ.

Өг-бүледе уругга шын корум-чурумну хандырыңар

Уругну ол-ла шактарында эмзирип чемгеринер. Чогуур өйүнде чемгеригге уругнуң чемге хөөнүн эжиндер болгаш аъш-чемнин эки шинтээдир арганы бээр.

Сергеп хөглээриниң шактарында уруг хостуг хөделип, ойнаар ужурлуг.

Уругну төдаргай шактарында улудар ужурлуг.

Уйгу уругнуң организмин быжыглаар болгаш күштерни катап тургузуп турар. Эки уйгунуң соонда уруг оожум болгаш сергек болур.

ЭМИГ ЭМЕР УРУГНУҢ ЧИЖЕК ЧУРУМУ

Уругнуң назызы	Хүн иштинде удувайн турар сергек үези болгаш ооң үргүлчүлели	Хүндүскү уйгузу болгаш ооң үргүлчүлели	Дүнеки уйгузунуң үргүлчүлели	Эмзирериниң саны болгаш оларның аразында үргүлчүлели
2-ден 5 ай чедир	4 катап 1 шак —1 шак 30 минута	3 катап 2 шак үргүлчүледдиг	10 шак —10 шак 30 минута	3 ай чедир—7 катап, 3 шак болгаш-ла; 3 айдан эгелээш 3 шак 30 мин. болгаш-ла
5-ден 7 ай чедир	4 катап 1 шак —1 шак 30 минута	2 катап 2—2 шак, 1 катап 1 шак 30 минута	10 шак 10 шак 30 минута	5—6 катап 3 шак 30 мин. 4 шак болгаш-ла
7-ден 10 ай чедир	4 катап 2 шак —2 шак 30 минута	3 катап 1 шак, 1 шак 30 минута	10 шак	5 катап 4 шак болгаш-ла
10-дан 1 хар чедир	3 катап 3 шак —3 шак 30 минута	2 катап 2 шак —2 шак 30 минута	10 шак	5 катап 4 шак болгаш-ла

Хүннүң шын чуруму — бичии уругну кижизидериниң үндезини болур.

Тыва областың санитар чыдыышкынын бажыңы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация килизиниң — 3—88, харылсалгалыг секретарының 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыгагый кылдыстериниң 3—68, культура болгаш амыдырал, чагаа кылдыстериниң база бухгалтериниң 3—65.

ТС—00289.

Культура өргелелиниң типографизы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢДАР!

1925 чылдан үдезилетингеи

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956
АПРЕЛЬ
11
СРЕДА
№ 75 (3528)

Өртээ 20 коп.

Ам партия биле чазак бистиң көдээ ажыл-агыйбыеысты кончуг дүрген көдүрер дээш хөй чүүлдерни кылган турда, бүгү ажыл-херек ер, херээжен колхозчу бүрүзү, МТС болгаш совхоз ажылдакчызы бүрүзү бодунуң ажылынга улам-на ээ болуп, XX съездиниң шиитпирлерин күүседир дээш доктаамал сагыш салып, кызыгаар чок чүткүлдүг ажылдаан турарындан хамааржыр.

(СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин кыйгырыындан)

Бүгү ер, херээжен колхозчуларга, совхозтарның ер, херээжен ажылчыннарынга, МТС-тернің, эртем-шинчилел институттарының, дуржулга станцияларының ажылдакчыларынга, агрономнарга болгаш зоотехниктерге, көдээ ажыл-агыйның бүгү ажылдакчыларынга болгаш тускай эртемниглеринге

КЫЙГЫРЫГ

Эргим эштер!

Эрткен чылын колхозчулар, МТС-тернин болгаш совхозтарның ажылчыннары, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери болгаш бүгү ажылдакчылары эки ажылданнар, ынчангаш Казахстанга, Барыын Сибирьге болгаш өске-даа элээн хөй областтарга аажок кандаашкын болган турбуже, чуртка тараазы, сүттү, этти, ногааларны, техниктиг культураларны мурнундагы чылдагыннга болаарга алаын хайыр алдыг болгаш болеткаан хей Совет Эвилелинин Коммунистиг партиязының Төп Комитеди болгаш ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлели санап тур. Хөвеннин болгаш картофелынын дүжүүт 1954 чылдынга бодаарга, элээн эвээш алдынган.

1955 чылда тараанын нинти чылдагы мурнундагы чылдардан дыка бедик болган. 1954 чылдынга бодаарга 22 хуу хөй тараанны ажаан алган. Бүр черлерни шингээдип алырының күсели-биле, тарза культураларының тарыга шөлдерин калбартканының, кукуруза тарылгаларын калбартканының болгаш дүжүттүг чорукту бедиткенниң түннелинде ол чедип алдынган. 1955 чылда кукуруза тараазының чылдагы 3,6 катап көвүдээн. Силоска болгаш малды чайын немей чемгерииге хереглээр кукурузаның ногаан массазының чылдагы база хөй катап көвүдээн. Лен-долгунектиң волокнозунуң нинти чылдагы 1954 чылдынга деннээрге 74 хуу, чигир свёклазы — 54 хуу, тарымал тоорук — барык 2 катап көвүдээн. Эрткен ажыл-агый чылының дургузунда чуртта малдың баш саны көвүдээн, оон продуктулуу бедээн, мал ажылының продуктуларын бүдүрери өскен. Чурттуң колхозтарында сүттүң нинти саалдазы 1955 чылда 31 хуу көвүдээн.

Көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрериниң көвүдээни 1955 чылда көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээрниң планнарын чедишкинниг күүседир болгаш 1954 чылдынга бодаарга тараанны 147 млн. пуд, үзүк культураларның үрезиннерин 1 миллион 170 мун тонна, чигир свёклазын 10,9 млн. тонна, лён-волокнону 135 мун тонна, ногааларны 787 мун тонна, сүттү 2,2 млн. тонна, этти 130 мун тонна, дүктү 35 мун тонна хөйнү белеткээр арганы берген. 1955 чылда хей-хей колхозтар болгаш совхозтар, МТС-тер, чүи-чүи районнар, чамдык областар болгаш республикалар СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң шиитпирлеринге дүүштүр көдээ ажыл-агый продуктуларын көвүдеир талазы-биле боттарының ажылдап кылган планнарын ажыр күүсеткээн болгаш чамдык продуктуларны бүдүрериниң деннелиниң талазы-биле СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң 1960 чылга доктаатказ онаалгаларынче чоокшулай берген. Украин ССР-нин колхозтары болгаш совхозтары 1955 чылда 1 миллиард 728 млн. пуд тараанны ажаан алырын төлевилээн болза, херек кырында 2 миллиард пуд ажыгны ажаан алган, ол дээрге 1960 чылга төлевилетингеп бүдүрүшкүн деннелинге барык дүжүүт турар. 1954 чылдынга бодаарга республикага чигир свеклазын 1,6 катап хөйнү ажаан алган болгаш колхозтарга сүттү 1,4 катап хөйнү алган. Воронеж областның колхозтары 1955 чылда тараа бүдүрерин 1954 чылдынга удур 2 катап, тарымал тоорукту 2,9 катап, свеклапы 2,8 катап, сүттү 1,6 катап көвүдеткен. Молдав ССР-нин, Москва, Белгород, Балашово, Сталинград, Иркутск, Рязань болгаш өске-даа элээн хөй областарның колхозтары болгаш совхозтары тараанны болгаш мал ажылының продуктуларын бүдүрерин база дыка көвүдеткен.

Бистиң чуртувустуң бүгү республикаларынга болгаш областарынга эрткен чылын хөй санныг колхозтар акша оргулгаларын дыка көвүдеткен, оон түннелинде ол колхозтарда күш-хүнүнүң акша төлевири дыка бедээн.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлери-биле сорук киргеп бистиң бүгү совет улузувус үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрерин дыка көвүдеир дээш ам кайгамчык улуг көдүлүүшкүнүүт демисежин турар.

Улус ажыл-агыйының бүгү адырларын улам ынай көдүрер база бистиң улузувустуң материалдыг болгаш культурлуг деннелин белиглер талазы-биле партиияның XX съездизи чурттуң мурнунга, хоорайның болгаш көдээниң ажылчы чоннарының мурнунга кайгамчык улуг сорулгаларны салган. Ол сорулгаларны чедишкинниг күүседир дээш ам бүгү совет улус ажылдап турар. Ынчангаш алдыгы беш чыл планының онаалгалары үлетнүрге-даа, көдээ ажыл-агыйга-даа чүге күүсетинген турар эвес, харын эң кыска хуусаалдыг ажыр күүсетинген турар дээрзинде чигзиниг чок.

Көдээ ажыл-агый талазынга ол чорук чаа ажыл-агый чылында бистиң чуртувустуң колхозтарының болгаш совхозтарының хөй нуруузу мал ажылының продуктуларын бүдүрерин улам ынай көвүдеидир талазы-биле ам бизин улуг чедишкиннерни чедип алганы-биле балыктатының турар. Чурттуң колхозтарынга сүттүң нинти саалдазы 1955—1956 чылларның октябрь — февраль дургузунда мурнундагы ажыл-агый чылының ол-ла үезинге деннээрге 63 хуу көвүдээн. Бирги кварталдың сүт белеткелдериниң планы чуртта шиитпир-биле ам бизин ажыр күүсетинген, а чамдык республикалар болгаш областар ол планны бүүн чартык — ийи катап болгаш оон-даа хөй катап ажыр күүсетилээн. 1956 чылдың март 1-де колхозтарга 3 млн. ажыг баш хаванныр семирти чемгерилгеге турган, ол дээрге эрткен чылдың ол үезинге деннээрге 3 катап хөй-дүр.

Часкы тарылгага белеткел бо чылын дыка эки чүрүп турар, колхозтарның болгаш совхозтарның хөй нуруузу үрезиннер-биле эки ханыртынган; трактор паркының сеп-телгези далажышкын чокка, элээн эрте, эки шынарлыг коозулган. СЭКП ТБ болгаш ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлели бо чылын көдээ ажыл-агыйның ажылдарын чедишкинниг чорулар талазы-биле көдээ ажыл-агыйның бүгү ажылдакчыларынга ам кыйгырык үндүрерин эргежок чугула деп санап тур, чүге дээрге көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрер талазы-биле XX съездиниң шиитпирлериниң боттуг күүселдезин чүге алдыгы беш чыл планчында көрдүнген хемчээлдерге болгаш хуусаалдыга эвес, харын хуусаа бетинде болгаш оранжок улуг хемчээлдерге хандырарының шиитпирлиг үези келген.

Планнарны хуусаалдар болгаш сан талазы-биле дыка ажыр күүседирде бистиң чуртувустуң ажылчы чоннарының көдээ ажыл-агый продуктуларынга өзүп турар негелделерин эң түргөн хандырарының амыралгы эргежок чугулазы-биле негетинин турар. Ынчангаш салдынган сорулгалар эрте боттанган түдүм-на, улам эки, чүге дээрге тургустунган продуктулар совет улустуң өзүп турар хереглелдерин улам толдур хандырарынга баар.

Ам хамыктың мурнунда чүнү кылыр херегил? XX съездиниң шиитпирлеринде чугаалатынганын ёзугаар алырга, кол чүве болза — тараа айтырының шиитпирлээри болур, көдээ ажыл-агыйның бүгү адырларының улам ыңайгы болгаш болеткаан хей Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлели санап тур. Чурттуң мурнуу талакы районнарының байдалдарында ол культура көдээ ажыл-агыйның ажылдакчыларынга эрги болгаш эки билдингир болуп турда, өске районнарга, ылангыя төп курлагның, ынчыг болганда Совет Эвилелиниң сонгу болгаш чөөн талакы районнарының колхозтарының болгаш совхозтарының хөй нуруузунга ол культура чаа болгаш шоолуг таныш эвес культура болуп турар.

Эрткен чылын кукуруза тарылгаларын массалыг хевирге чорутқан болгаш чамдык черлерге кукуруза төгүүр түннелдерни бербээн деп херек кырында шынныг болган чоруктан карак чажырбайн чугаалаар херек. Хей-хей районнарга агаар-бойдустуң байдалдары база-ла шүүт-ла таарымчалыг болгаш ажыктыг кыдыр тургустунмаан, узамдыгышкынныг болгаш сөөк час болган, ынчангаш кукуруза культурazын билбейн чорзан кижилер оон тарылгазын кончуг эрте чорутқан, түннелинде кукурузаның тараазы ай иштинде, а элээн хей черлерде оон-даа хей ченнп иштинде өзүмнеп үнмейн турган, үнген өзүмнер деп дески эвес болуп, бок үнүштерге алыскан турган, үрезиннерниң чер иштинге ыңдыг үр ле чытканының соонда ыңдыг чорук болуру чаңгаар-ла билдингир.

Кукурузаны эки билир болгаш курлавыр үрезиннерлиг чамдык колхозтар, улуртукчулар болгаш тускай эртемниглер опыт-конструктиг болгаш бок үнүштерге алыскан тарылгаларны дагын тараазы шын кылганнар, чүге дээрге, орталкы курлагга июнь айның эгезинде тараан тарылгалар бесин мал чемгерииге эки силос массазын берип турар, а бо районнарга хөрын ногаан массаны, кукуруза тараа кылыр бышпас черлерге оон сүт-быштак чеминиг баштарын алырының сорулгазы салдынып турар. Ол дугайын база катап сагындырар херек, ону бистер шупшувус эки билир болгаш барымдаалаар үжүрлүг бис. Эрткен чылын дагын тарып, үгаангыр кылган болгаш ажаалганы организастаан колхозтарның дуржулгазы ону долузу-биле бадыткап турар.

Улуртукчулары дуржулгалыг болгаш билиглиг, азы боттарының хууда дуржулгазы чок болгаш ынчалзажок кызымак кижилер болганы-биле кукурузаны хөй чылда тарып турар өске ажыл-агыйларның дуржулгазынче кичээнгей салып, ол дуржулганы өөренип алган колхозтарга болгаш совхозтарга чүге ортумак эвес, харын эки түннелдерни чедип алганын эрткен чылдың практиказы дагын-дагын катап көргүскен. Ынчаарга колхозтарның, МТС-тернин, совхозтарның, район болгаш область организацияларының чамдык улуртукчулары база көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери безин ол дуржулганы ёзулуг өөренип алыр болгаш кукурузаның белик дүжүүтүн хандырар хемчегларни алыр чай тыныданнар. Олар эң-не белен арга-биле — чамдыкта харын боттары безин кайнаар кыйгырып турарын билбейн, ажыктыг культура болур кукурузаны тарыыр деп кыйгырыг-биле кызыгаарлатынганнар, чүге дээрге ол культураның ажыктыгының болгаш ону тарып өстүрериниң арганарының дугайында тодаргай билиглерни олар боттары-даа билбес турганнар. Ыңдыг ажылдакчыларга эң-не үгаангыр чүүл болза, ол айтырыг талазы-биле литературабиле тодаргай танышкары, а эргежок чугула апарган таварылгада дуржулгалыг кижилерни кукурузаның белик дүжүттерин алырын канчаар эки болгаш шын хандырар талазы-биле боттарының сүмелерин берип, дуржулгазын чер-черге көргүзүп, чугаалазын дээш чалаары болуп турган иймек.

Ынчангаш чангыс ол-ла областа, чангыс ол-ла районга чамдык колхозтарга кукуруза өөрээш дүжүттү бергени азы мырынай өлгени, ол-ла чылын ол-ла байдалдарда өске колхозтарга тергиин дүжүттү бергени мырынай таварылга эвес.

Владимир областың колхозтарынга кукурузаның ногаан массазының чавыс дүжүүт алдынган, а ол-ла областың Ляховский районунуң «Коммунизминиң херели» колхозунга 82 гектар шөлге гектардан-на 188 центнер ногаан массаның дүжүүтүн алган болгаш 25 гектар шөлден силос массазындан ангыда гектардан-на 32 центнер кукуруза баштарын алган. Ол-ла районнуң «Кызыл шынаа» колхозунга 26 гектар шөлге кукурузаның ногаан массазының дүжүүт гектардан-на ортумаа-биле 275 центнер болган болгаш 8 гектарга силостаар массадан ангыда гектардан-на ортумаа-биле 40 центнер кукуруза баштарын ажаан алган.

Иваново областа кукурузаның силос массазының дүжүүтүн кончуг чавыстыг алган, а ол-ла областың Аныковский районунуң Пушкин аттыг колхозунга 20 гектарның түс бүрүзүнден-не 300 центнер ногаан массаны болгаш гектардан-на кукурузаның 20 центнер баштарын алган.

Москва областың Воскресенский районунуң «Париж коммуназы» колхозунга кукуруза тарылгазын майның 16—18-те сорттуг үрезиннер-биле чоруткан. Тарылганың гектар бүрүзүнге-де түс черниң болгаш минералдыг удобрениелерни үндүрүп төккен, тарылгаларның немей чемгерии-ниң 2 катап болгаш сөөрүшкүн ажылының ажылдаанының 3 удаа чоруткан. Оон аңгыда тура тырттымышкынны болган көптарымышкынны чоруткан. Түннелинде колхоз гектардан-на ортумаа-биле кукурузаның 66 центнер баштарын болгаш 212 центнер ногаан массазын алган. Ол-ла районда «Күш-ажылдың туғу» колхозка кукурузаны чогумчалыг кылдыр көрбээн. Кукуруза тарылгазын узамдыгырган болгаш ону он хүннерниң дургузунда чоруткан, немей чемгериигени чаңгыс удаа, өдүүлүг аралының ажылдаашкынын ийи удаа чоруткан, тура тырттымышкынны болгаш хол-биле көптарымышкынны мырынай чорутпаан. Ол колхозка кукуруза баштары алынмаан, а ногаан массаны гектардан-на чүге 53 центнерни алган.

Могилев областың Кировский районунуң «Рассвет» колхозунга 1955 чылда кукурузаның тарылгазының 500 гектар шөлүнүң түс бүрүзүнден 350 центнер ногаан массаны болгаш хей хемчээлдиг сүт-быштак чеминиттиг баштарны алган, ол чорук колхоз нинтиниң малының баш санын чулуктуг чеминер-биле хандырар арганы берген.

Молодечно областың Глубокский районунуңун Мичурин аттыг, Киров аттыг, Минск областың Слуцкий районунуң «Кызыл шалыпчы» болгаш Столбцовский районунуң «Тайбын дээш», Могилев областың Шкловский районунуң Ленин аттыг, Гомель областың Паричский районунуң «Кызыл смена» колхозтары болгаш республиканың өске-даа хей-хей колхозтары 1955 чылда кукурузаның ногаан массазының белик дүжүттерин болгаш сүт-быштак чеминиттиг баштарын ажаан алган. Ынчалзажок Белорус ССР-ге ниитизи-биле кукурузаның силос массазының чавыс дүжүүт алган.

Поволжьеның болгаш Уралдың районнарында кукурузаның кайгамчык эки дүжүүн өстүрүп үндүрген колхозтар база эвээш эвес. Чуваш АССР-нин Бурнарский районунуң Сталин аттыг колхозу 170 гектар шөлүң гектарындан-на 421 центнер ногаан массаны алган. Ол-ла республиканың Яльчикский районунуң Ворошилов аттыг колхозу чамдык участоктарга гектардан-на 660 центнер ногаан массаны өстүрүп үндүрген. Свердловск областың Каменск районунуң Фрунзе аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчулары 36 гектар шөлге кукурузаның ногаан массазының дүжүүн гектардан-на 400 центнерни өстүрүп үндүрген, а олла областың Талицкий районунуң «Каттыжышкын» артелиниг гектардан-на — 540 центнерни өстүрүп үндүрген.

Кукуруза тарылгазын амдыгаа чедир болгунар аргажок кыдыр санадып келген Сибирьниң элээн хөй колхозтарынга ол культураның белик дүжүттерин алган. Чижээхээрге, Чита областың Улетовский районунуң «Тинделге» колхозунга болгаш Шилкинский районунуң «Ильичиниң чагы» колхозунга гектардан-на 440-ден 600 центнер чедир силостаар массаны алган. 1955 чылда ол культурага агаар бойдустуң байдалдары онза таарымча чок болган Архангельск областа безин чамдык колхозтар гектардан-на 100 центнер чедир силостаар массаны ажаан алган.

Партия биле чазак кукурузаже ам чүге онза кичээнгейни салып турарыл? Чүге дээрге ол культура улуг аргаларның культуразы болуп турар болгаш ол культураже кичээнгей салган черлерге ол кичээнгейниң садыызы кончуг элбек болган. Чүге дээрге ам кукуруза кайы-бир районга тааржыр ирги бе азы таарышпас ирги бе, ол үнер ирги бе азы канчаар ирги деп аңаа-ла айтырыг-биле баш төөредип турган херек чок,— кукуруза бистиң Совет Эвилелиниң кандыг-даа черлеринде, ынчалзажок ону эки тарып билир болгаш ону эки ажаан билир колхозтарда болгаш совхозтарда өзүп үнүп турар. Ынчаарга хаван эдин, ишек эдин бүдүрерин көвүдеидир талазы-биле база чүрттү эът-биле, сүт-биле, саржат-биле болгаш өске-даа сүт продуктулары-биле долдур хандырарының улуг программазын күүседир апаар бис, ындыг болганда кукуруза—харын кичээнгейлиг болгаш човангыр көрүп ажаан өстүрер болза колхозтарның болгаш совхозтарның малын эргежок чугула хемчээлдерге концентрастаан болгаш чулуктуг чеминер-биле хандырарынга улуг ажыктыг болур ындыг культураларның бирээзи болур.

Бо чылын областарның, районнарның партия, совет болгаш ажыл-агый органнарының улуртукчулары, колхозтарның, МТС-тернің болгаш совхозтарның улуртукчулары кукуруза бүдүрерин лыка калбартырының херээн кыры-биле улуртур четпестерни узуткалары, ол айтырыгны боттары эки өөренири болгаш оон-биле тодаргай ажылдап шыдаан турары чугула.

СЭКП Төп Комитеди болгаш ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлели бо кыйгырыгда кызыгасче, көктараже, сулаже, тарымал тоорукче болгаш чуртка база-ла кончуг чугула болгаш оларның база-ла эки дүжүүн чедип алыр апаар өске-даа элээн хөй культураларже база чүге ындыг кичээнгейни салбайн турар ирги деп, айтырыг тыптып келир чадавас. Ынчаарга ыңда херектиг ужуру ол культураларны чедир үнелевейн турар деп эвес, харын ол культуралар бистиң чуртувустуң бүгү областарынга болгаш районнарынга эрги культуралар болуп турарында, оларны бүдүрери чүге тускай эртемниглерге болгаш улуртукчуларга эвес, харын колхозчуларның, МТС-тер ажылдакчыларының болгаш совхозтар ажылчыннарының көл массазынга экизи-биле билдингир. Ынчангаш ыңда-ла херектиг ужуру харын чүге тарылганы ий-шаанда эки чоруларынга болгаш оон дараазындагы ажаалдазынга бүгү-ле эргежок чугула чүүлдер хандыртынган турарынга контроль тургустунган турар болза, а ол культураларның кайы-бирээзинң канчаар ыңы тарыын өстүрерин база белик дүжүттү канчаар алырын — көдээ ажыл-агыйның ажылдакчылары билир.

Кукуруза — өске херек. Ол кончуг ажыктыг культура, ынчаарга ону бүгү-ле кижилер шупту билип турар эвес азы багай билир, ону өөренир херек. Ол бүгү аргалар эки тодаргайлатындыр бижитинген литература, брошюралар бисте бар бе? Олар четчири-биле бар, чүге чаптаравас херек, ону өөренирииче болуп чүге албадаар, оон соонта кижилерни өөредир херек. Ынчангаш ажыл-херек чайлап чок үүлер. Колхоз бүрүзү, бригада бүрүзү звенога чедир мергежилдиг агрономиктиг удуртулга-биле хаара туттунган туруп болурунуң аргалары чуртта бар бе? Ийе, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглериниң бары ол сорулганы шиитпирлээриниң аргазын биске берип турар. Кукурузаны тарып өстүрериниң шын аргаларынга агрономнарны, зоотехниктерни, инженерлерни чүгле ой-шаанда өредир херек, ынчангаш бистер ол күүтер-биле колхоз болгаш совхоз бүдүрүгешиниң бүгү участоктарын хаара туруп шыдаар бис.

Чурттуң орталкы курлагына, чөөн талакы болгаш өскедээ районнарына картофельдың болгаш ногааларның тарылгалары улуг ужур-дүзүлүг. Картофельге болгаш ногаларга белеткел болгаш садып алыр өртектерни элээн белидер талазы-биле СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң ап чорутқан хемчеглериниң түннелинде, бир эвес оларже кичээнгей салдынган, тодаргайларга эки үрезиннерни ой-шаанда шилип алган, хөрзүнүү шынарлыг белеткээн, тарылгаларны болгаш тарылгаларның ажаалгазын эки чорутқан турар болза, ол культуралар кончуг орулгалыг культуралар болган туруп болур.

Бир эвес чер-черниң партия, совет, көдээ ажыл-агый органнары, колхозтар, МТС-тер болгаш совхозтар картофельди болгаш ногааларны тарып өстүрерин ёзулуг сегирип алыр болза, ССРЭ-нин улус ажыл-агыйның хөгжүдүрүнүң алдыгы беш чыл планының талазы-биле съезднинң Директиваларында ол продуктуларның нинти чылдагының төлевилетингеп өзүлдези эң чоокку ийи—үш чылда чедип алдынар деп бүзүрел-биле чугаалап болур.

Бачча культураларның болгаш кат-чимистерниң дугайында база ынчаар чугаалап болур.

Чигир свеклазын бүдүрерин организастаарының херээнии хей-хей четпестер бистиң колхозтарда болгаш совхозтарда ан-даа барын деңгелээри эргежок чугула деп СЭКП Төп Комитеди болгаш ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлели санап тур. Чигир бүдүрерин көвүдеидир талазы-биле бистиң чуртувус улуг аргаларлыг турбуже, чеминенилгенин ол чугула продуктузунга хереглелдер өскен турбуже, чигир свеклазының тарылга шөлдерин четпес калбартып турарының база чамдык областарда болгаш районнарда чавыс дүжүттүүнүн хараазы-биле чигир бүдүрери бисте оожум темпилер-биле өзүп турар.

Бистиң аргаларывыстың барының дугайын ыңыдыг чижектер талазы-биле чугаалап болур. Эрткен чылын Украина ниитизи-биле гектардан-на 198 центнер свеклапы алган турда, Сумы область гектардан-на чүгле 117 центнерни алган, ынчаарга божазында Полтава область гектардан-на 224 центнерни алган; Воронеж область чигир свеклазын гектардан-на 191 центнерни алган, а Липецк область гектардан-на чүгле 119 центнерни, Курск область гектардан-на 102 центнерни алган.

Чигир свеклазының дүжүүн лыка бедидер болгаш оонбиле кады тарылга шөлдерин калбартыр, 1955 чылдынга деннээрге свеклапың нинти чылдагын 54 хуу көвүдеидир болгаш 1960 чылда чигирни ажылдап алырын 6 млн. 530 мун тоннадан эвээш эвеске чедирер деп сорулга партиияның XX съездизиниң шиитпирлеринде салдынган. Ол ажыл-херекти бир эвес ёзулуг сегирип алыр болзувусса, ол сорулганы лыка бетинде шиитпирлеп болур деп чугаалаар херек.

Чиг-хөвең бүдүрерин көвүдеиринге улуг курлавырлар бисте бар. Сөөлгү чылдарның дургузунда хөвең тарып турар колхозтарның үүтүн бир безин хирези гектардан-на 10—15 центнер чиг-хөвең дүжүүн чыып алган. Бир эвес ол колхозтарга хөвеннин дүжүүн Эвилелиң талазы-биле ортумак дүжүтке чедир бедидер болза, чүгле оон күсели-биле чыл-бүрү 600—700 мун тонна хемчээлдиг чиг-хөвеннин нинти чылдагының немей өзүлдезин ап болур.

Чуртка ам элээн каш чылдар иштинде хөвең дүжүүнүн талазы-биле Таджик республика ылгалыг турар. Ынчаарга эрткен чылын ол республика хөвең тарып турар өске республикаларга бодаарга, элээн белик дүжүттү алган. 1955 чылда Таджикистанның колхозтары гектардан-на 25 центнер ажыг чиг-хөвең дүжүүн алган турда, Узбекистанга болгаш Азербайджанга гектардан 19-19 центнерни, Туркменистанга 15,5 центнерни, а Казахстанга гектардан чүгле 11 центнерни чыып алган турган. Таджикистанның хөвенчилерни чедип алган чүүлдериниге доктаавас болгаш хөвең дүжүүн улам ынай бедидери дээш демисеидп уланчылаар апаар дээрзинге чигзиниейн барып болур. Ынчангаш Узбекистанның, Азербайжанның, Туркменистанның болгаш ылангыя Казахстанның хөвенчилери быжыг туттунар херек. Хөвең тарып турар бүгү республикаларга хөвеннің дүжүүн Таджикистанның колхозтарының болгаш совхозтарының деннелинге чедир бедидер болза, бистиң үлетпүрувуске болгаш ажылчы чоннарның пөстер талазы-биле хереглелдерин хандырарынга эргежок чугула болур чуртка хөвеннің нинти чылдагын дыка көвүдеидир арганы баар.

Төп Комитет болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлели ийи утланышкынынарга ажылдап кылырын негеп турар техниктиг культураларның дербелчин болгаш дербелчин-уланчал тарылгаларынче амгы белеткедип улуг ужур-дүзүлүт деп санап тур. Эвээш күш-ажылчы чарыгдадар-биле ол культураларның белик дүжүттерин алырының улуг аргалары ында салынган дээрзин бодаар херек, ынчалзажок, ол дугайында тарылгаларны чолдайгы тааржыр болгаш үзе кеспейн, ийи утланышкынынарга дараазында сайзырадып кылыр арганы тургузар ёзулуг дербелчин болган турар төлөөле, техниканы эки белеткээе, тарылганы мергежилдиг болгаш шынарлыг чорутса чогуур.

СЭКП ТК болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлели көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрериге күш-ажылдың болгаш акша-хөреңгилерни чарыгдалын эң хөйү-биле эвээжелири эргежок чугула дээрзинче чер-черниң партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарының, колхозтарның, МТС-тернің болгаш совхозтарның улуртукчуларының онза кичээнгейлиг угландырыл тур. Ынчангаш МТС-терде, совхозтарда болгаш колхозтарда бар көдээ ажыл-агый машиналарының болгаш чепсек-херекселдериниң ажыглалын экижилер; бүгү көдээ ажыл-агый ажылдарын, ылангыя мал ажылынга ажылларны механизастаарының деңнелин белидер; колхозчуларның, МТС-тер болгаш совхозтар ажылчыларының күш-ажылын организастаарын экижилер база күш-ажылын бүдүрүкчүлүүн белидер болгаш колхозтарда,

(Төнчүзү 2-ги арынга).

Бүгү әр, хераәжен колхозчуларга, совхозтарның әр, хераәжен ажылчыннарынга, МТС-терин, әртем-шинчилел институттарының, дуржулга станциларының ажылдакчыларынга, агрономнарга болгаш зоотехниктерге, көдээ ажыл-агыйның ажылдакчыларынга болгаш тускай әртемниглерининге

КЫЙГЫРЫГ

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

МТС-терде база совхозтарда административ-эргелел аппарадын болдунар-ла хөй-биле кызырар, а хосталган ажылдакчыларны шуут бүдүрүлгеже чорулар херек.

СЭКП-нин Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-нин Министрлеө Чөвүлелиң сүт болгаш эът бүдүрериң бө чылын-на дыка көвүдедир болгаш чүртту ол продуктулар-биле хандырар төлээде бистеривисте таарымчалыг байдалдар четчири-биле тургустунган деп санаш тур.

Көдээ ажыл-агыйның эң-не хожулаан алыры болур эът бүдүрериңче ам кичээнгей салыры кончуг чугула, а ылаңгыя хаван эъдин көвүдедип тургаш ол соруглганы шинтпирлээриниң таарымчалыг байдалдары бисте бар, төрүүр хаванналрның баш саны четчир. Оон аңгыда, чаңгыс дүнгужун төрүүр хаванналрдан хаван ооллары алырын калбак хемчээлдерге организастаан. Ынчангаш ам бүгү-де чүүлдер болза, эренгей-нинти, кымга чүү-даа хүлээтпейн турар болгаш чүү-даа берип шадавас чугаалардан ойталаашт, ол херекке бистиң кайы-хире тодаргай болгаш боттуг ажылзарывыстан хамаарыжыр. Ажыл-иеректи тодаргай өөренири болза, төрүүр хаванналрның баш саны чежел, кандыг колхозта болгаш совхозта дүнгужун төрүүр хаванналр кажыл, хаван ооллары чеже болурул, оларны азырал семиртиглгеге кайы хире хуусаларда, кажан база каш саннығны тургузарыл, ол соруглага кандыг чемнерни тускайлазарыл, ол хемчегни ким организастаар болгаш харыылазарыл, тарыыр черлерининг азы көдээ ажыл-агыйның ажыглал черлериниң чүс гектарыңга хамаарыштыр мал ажылының продуктуларын кандыг колхозка болгаш совхозка база чеже саннығны алырыл, эът-ти, сүттү, дүктү болгаш өске-даа продуктуларны бө чылын чежени база кандыг хуусаларда алыр бис деп чүвени бистиң билген турарывысты негеп турар. Ажыл-агыйны чүгле шак ынчаар организастап тургаш, чогуур түннелдерни чедип ап болур.

СЭКП-нин Төп Комитединиң болгаш ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлели болза, хөй-хөй республикалар, крайлар болгаш областар сүт болгаш эът бүдүрерин дыка көвүдедир талазы-биле улуг ажылды бө чылын белин кыгаи деп санаш тур. Воронеж областың көдээ ажыл-агыйының ажылчилери сүт болгаш эът бүдүрерин көвүдедир талазы-биле социалистиг чарыштың эгелекчилери болган болгаш 1956 чылда эът бүдүрерин колхозтарга болгаш совхозтарга ийи катап көвүдедир, тодаргайлаарга алдыгы беш чыл планын ёзугаар доктаатынган онаалгаларны беш чылдың орнунга чаңгыс чыл иштинде күүседир, а сүт бүдүрерин бүдүн чартык чылда ийи катап көвүдедир деп хүлээлгени боттарынга алган дугайын парлагларда медээлээн болгай. Воронежтиң колхозчулары, МТС-тер болгаш совхозтар ажылдакчылары боттарының хүлээлгелерин алдарлыы-биле күүседип шылаар дээрзинге бүзүрээриниң бүгү үнелиин барыылазылары бар. Ажыл-агый чылының беш айларының дургузунда октябрь 1-ден март 1-ге чедир Воронеж областың колхозтарында бир азырал инектен ортумаа-биле саалда эртекен чылдың ол-ла үезинге болаарга 203 кгу болган, а сүттүң ниити бүдүрүлгеи 2,2 катап көвүдээн. Март 1-де ол областың колхозтарында 57 муң хаванналрны азы эртекен чылда турганындан үш ажыг катап хөйнү азырап семиртиишкинге киирген.

Украин ССР-нин көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери боттарынга бедик хүлээлгелерни алган. Украинаның колхозтары болгаш совхозтары 1956 чылда-ла эът бүдүрерин эртекен чылдынган ийи катап, хаван эъдин — үш катап, а сүт бүдүрерин республикага ниитизи-биле бүдүн чартык катап көвүдедир. Амгы ажыл-агый чылының беш айларының дургузунда Украин ССР-нин колхозтарында сүт бүдүрери барык-ла ийи катап өскен. 1956 чылдың март 1-де семиртир ажыраашкында тургускан хаванналр эртекен чылдың ол үезинде турганындан 3,6 катап хөй. Украин ССР-нин көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилерин боттарының хүлээлгелерин алдарлыы-биле күүседир дээрзинге долу бүзүрелдп ол чорук тургузуп турар. Украинаның көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилериниң тиилелгези чуртка аъш-чемниң элбекшилин тургузарының херээнге улуг салыышкын болур, чүге дээрге Украин ССР-нин колхозтары болгаш совхозтары ССРЭ-де сүт болгаш эът бүдүрерииге база белетхээрииге улуг ботденизии азилеп турар.

Краснодар крайның колхозтары, МТС-тери болгаш совхозтары көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин көвүдедир талазы-биле алдыгы беш чылдың онаалгаларын күүседиринин: тараанны 1955 чылдынга деңнээрге 1957 чылда 1.5 катап, оон иштинде кукурузаны — 2,5 катап, эътти — 2,7 катап, оон иштинде хаван эъдин — 4,6 катап, сүттү — 2 катап, куш чуургаларын — 4,6 катап көвүдедириниң хемчегларин ажылдап кылганнар.

Тамбов, Белгород, Рязань, Курск, Иркутск болгаш өскелээ алаан хөй областарның колхозчулары, МТС-тер болгаш совхозтар ажылдакчылары көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрер талазы-биле улуг хүлээлгелерин алган болгаш чедиишкининг боттандырып турарлар. Бир эвес өске республикаларның, крайларның болгаш областарның көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери мурнакчыларның үлегер чижээн эдерер болза, сүт болгаш эът бүдүрерииің талазы-биле алдыгы беш чыл планында доктаатынган онаалгалар чуртка иштики-биле ийи, улуг дизе-ле үш чыл иштинде күүсетингеи турар деп бүзүрелдиг чугаалап болур.

Бистиң ажыл-агыйывыс планныг, ол чокка бистер кайгамчык улуг түннелдерни кажан-даа чедип албас болгаш бистиң чуртувустуң улуг ажыл-агыйының кайы-бир адырларынга бергелерге болгаш түүшпес чоруктарга үргүлүү таварышкан турар ийик бис, ынчалза-даа бистер планнаашкында четпестерден ам-даа адырылбаан бис, тургустунган план хөй-хөй таварылгаларда көдээ ажыл-агыйда бар болуп турар болдунар аргаларны ыракта-ла хаара түтпайн турар болгаш кожа турар колхозтарда, районнарда азы областарда планнар-биле болгаш херек кырында алдынган продукция-биле деңнээрге болганчок-ла эдээн куду, а чамдык таварылгаларда чөгенчиг бичии болуп турар дээрзин демдеглээри өскелээ чугула деп СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлели санап тур.

Ынчанмыже чалгаа удуртукчулар планнарының чавыс коргузуглуун биле тура-ла, ыңдыг планнарны күүседир дээш-ле аргастанып олурарлар. Ол чорук ылаңгыя хожулаан турар колхозтарның, МТС-терииң, совхозтарның, районнарның, областарның удуртукчуларынга хамааржыр, олар боттарының кол күжүн бүдүрүлгеиин күлү деңнелдиг болуп турарының чылдагаанналрын ылавылап тодаралырынче болгаш ажыл-агыйны көлүрер талазы-биле тодаргай хемчегларин айтырынче эвес, а харын боттарының хожулаашкынын чүзүн-бааның боттуг болгаш боттуг эвес чылдагаанналр-биле үнелеилеп шынзыктырарынче үнүүрүп турарлар.

Мал ажылының продуктуларын бүдүрер талазы-биле болдунар аргалар кайы хире анчы-анчы ажыглатының турарын параазында чижектеп көрүп болур:

Латви ССР-нин колхозтары анчы ажыл-агый чылының беш айларының дургузунда көдээ ажыл-агыйның ажыглал черлериниң чүс гектарыңга хамаарыштыр 32 центнер, Эстон ССР-нин колхозтары — 28 центнер сүт алган, ынчаарга оларның-биле кожа турар республикаларның — Литва ССР-нин колхозтары ол-ла үениң дургузунда көдээ ажыл-агыйның ажыглал черлериниң чүс гектарыңга хамаарыштыр чүгле 8 центнер база Белорус ССР-нин колхозтары — 9 центнер сүт алганнар.

Свердловск областың колхозтары 1955 чылдың октябрь-1-ден 1956 чылдың март 1-ге чедир тарыыр шөлүнүң чүс гектар бүргүзүнге хамаарыштыр 351 килограмм хаван эъдин, а Молотов областың колхозтары чүгле 168 килограмм хаван эъдин күргенге болгаш кооперацияга дужаагаи болган сатказ чорукту чүүл-биле тайылбырлап болуруп ынчаш.

Чүгле сүт болгаш эът бүдүрериниң талазы-биле эвес, харын база көдээ ажыл-агыйның өске-даа продуктуларының талазы-биле ыңдыг чижектерни кончуг хөйнү көргүзүп болур.

Ынчангаш бистиң сорулгавыс болза, бистер эң эвээш көргүзүглүг планнарны шынзыктырып үндезилээринче, оон соонда оларның күүсетингеининиң дугайында байырлаарынче чүткүүр эвес, харын бистиң планнарывыс бар болуп турар болдунар аргаларны эң улуу-биле ажыглаарын, оон күселиибиле хову болгаш мал ажылының продуктуларының бүгү хевирлерин бүдүрер чорукту улуу-биле көвүдедирин барымдаалаан турарынче чүткүүр үжүрүүг бис деп чүвени партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарының, колхозтарның, МТС-терииң болгаш совхозтарның улуртукчуларының билген турары болур. Ол болза кол, үндезин чүүл болур, чүге дээрге бистер ол продуктуларны бүдүрериниң эң бичии хемчээлинге хаиыш шыдавас бис. Бистиң чуртувустуң хереглелерин бүгүнү-биле хандырып баар үжүрүүг бис. Ол чорук партияның болгаш чазактың ап чорутқан хемчегларининң түннелинде ажыл төлевириниң үргүлүү өзүлдези хандыртынып турар ам үеде харын-даа улам эргежок чугула. Ажыл-агыйның бүгү адырларының кайгамчык улуг өзүлдезининиң түннелинде улус ажыл-агыйының бүгү адырларынга бистиң чуртувустуң чонунуң ажыл-биле хандыртынар чоруу өзүп турар. Чон чыл келген тудум көвүдеп турар, оон үжүрүүлә бистиң улузувустуң материалдыг болгаш культурлуг чазгай байдалын өжүжиргеиге кол болгаш үндезин чүүл болур боттуг ажыл төлевири өссүн дээш дааанналрны, хамыктың мурнунда көдээ ажыл-агый бүдүрүлгеиниң бараанларын чогуур санныг болгаш ажы чынарлыг, таарымчалыг өртек-үнелиг кылдыр бээри эргежок чугула.

Алдыгы беш чылдың баштайгы чылында көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин дыка көвүдедириниң бо кыйынырыга салынган сорулгалары чедиишкининг шинтпирлетининиң шыдаар, чүге дизе, бүгү культураларның бедик дужуттерин алырынга болгаш тарааның, эъттиң, сүттүң, картофельдиң, ногаалларының, чимистериниң, каттарның болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгеиниң өске-даа продуктуларының эргежок чугула хемчээлдеринге чүртту хандырарынга бүгү чүгүла байлалар бистер ам бар деп партияның Төп Комитединиң болгаш ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлели санап тур.

Хову ажылының болгаш мал ажылының хөй-хөй хевирлериниң продуктуларын бүдүрерииге колхозтарның болгаш колхозчуларның, МТС-тер болгаш совхозтар ажылдакчыларының материалдыг сонуургалын бедиилер талазы-биле четчир хемчегларни партия биле чазак алган. Эки дужуут болгаш мал ажылының бедик продуктулуу бар болуп турда бүгү продуктуларны бүдүрериие колхозтарның болгаш совхозтарның материалдыг база күш-ажылчы чарыгалдырыя чүгле дуглаар эвес, харын калбарышкынның дагминнаар бүдүрүлгени чоруларынга, колхозтарның, колхозчуларның натура болгаш акча орулгаларын дыка бедиилеринге үлүг чыыларлыг болур арганы тургузар ыңдыг белеткел болгаш салын алыр өртектер ам барык бүгү продуктулар талазыбиле доктаатынган. Сөөлгү ийи чылдың дургузунда бистс машиналарның саны дыка көвүдээн болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң, ылаңгыя хову ажылында үлүг күш үнер кол чорудулгаларны механизастаарының деннели бедээн. Ол үениң дургузунда колхозтарже, МТС-терже болгаш совхозтарже хөорайлардан база үлетпүр төптеринден бедик мергежилдиг хөй санныг ажылдакчыларны чоруткан. Ам шартия биле чазак бистиң көдээ ажыл-агыйывысты кончуг дүрген көлүрер дээш хөй түүлдерни кылган турда, бүгү ажылхерек әр, хераәжен колхозчу бүргүү, МТС болгаш совхоз ажылдакчызы бүргүү бодунуң ажылынга улам-на ээ болуп, XX съездиниң шинтпирлерин күүселивр дээш доктаамал салгыш салып, кызыгаар чок түүкүлдүг ажылдаан турарынлаи хамааржыр. Ол болза, эргежок чугула аъш-чем продуктуларыбиле, а сайзырадып кыыр үлетпүрну чиг-эт-биле хандырар дээш, ажылчыннар көдээ ажыл-агыйдан эргежок чугула түүлдерни алгаш, бодунуң талазынган күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиткен болгаш улам хөй үлетпүр продукциязын, көдээ ажыл-агый машиналарын, эвээ шыкаш хсорайның-даа, көдээниң-даа ажылчы чоннарынга бир дөмей эргежок чугула калбак хереглел бараанларын бүдүргеи турзун дээш бистиң улузувустуң амыралчы денилеин бедиилерииге, бистиң Төрээн чуртувустуң күүү-шидалын бедиилерииге болуунуң салыышкынын киирер херек. Ол болза, политика болгаш ниитилел талазы-биле хосталгалардан бистиң совет улустуң мораль болгаш угаан-бодал хандырылганы ай бүрүде, хүн-бүрүде материалдыг амыралы болгаш культурлуг хандырылганы экижидери-биле пеметинкеи турарынга, бистиң совет кижиниң амыралын көргеш, капиталистиг чурттарның ажылчы чоннары бистиң ниитилел, күрүне болгаш политиктиг тургузуувустуң артык күштерин көрүп бүзүрээн турарынга, күш-ажылчы улус болуунуң чуртунуң әелери болуп турар черлерге кижи төрелгетенге чүү тургузуп берип болуруи бүзүрээн турарынга эргежок чугула.

Ынчангаш бир эвес бистер шупту, ажылчыннар, колхозчулар, инженерлер, техниктер, агрономнар, зоотехниктер болгаи өске-даа тускай әртемниглер бүргүү болувустуң участогувуста сорулгаларны күүселивр дээш бир дем-биле ажылдаар болзувусса, көдээ ажыл-агыйны көлүрериниң болгаш аъш-чем продуктуларынга бистиң ажылчы чоннарывыстың негелделерин хандырарының сорулгазы чедиишкининг күүсетинген турар болгаш алдыгы беш чылдың баштайгы шинтпирлиг чылы алдыгы беш чылдың бүгү планын ажыр күүселивринге эки эгелээшкинии бээр дээрзинге чигзиниг чок.

СОВЕТ СОЦИАЛИСТИГ РЕСПУБЛИКАЛАРНЫҢ ЭВИЛЕЛИНИН МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ.

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИН КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТӨП КОМИТЕДИ.

Москва хөорай.
1956 чылдың апрель 7-де

Трактор бригадалары үнүпкен

ЧАА-ХӨЛ. (Телефон-биле). СЭКП-нин XX съезиизиниң алдарынга калбарган социалистиг чарыштың түннелинде Чаа-Хөл МТС-тиң коллективи трактор болгаш көдээ ажыл-агый машиналарының септелгезин хуусаа бетинде дооскан. Апрельдиң 5—6 хүннеринде болган күрүче комиссиязының көрүлдези септелгенин шынары эки деп түннелди үндүрген. СЭКП райкомунуң МТС зонязының талазы-биле секретары эш Ондар-оолдуң редакцияга дыңнатканы болза:

— Апрель 7-ден эгелээн трактор бригалалары ажылдаар колхозтарының хову турлагларынче көжүп үнүпкен. Сталин аттыг колхозта барган эш Савченконуң бригалазы (ында 7 тракторлар бар) аиаа 1200 гектарның шөлүн ажылдап тарыыр хүлээлгелиг. Олар шын базырыышкының 2—3, а чажын тарырын 5 ажыа хүннеринде доозарлар. Молотов аттыг колхозче эштер Чепрасов биле Макаренконуң бригалалары чоруткан. Олар (9 тракторлар-биле) 1400 гектарны ажылдаарлар.

Техникага мергежил, кывар чүүлге канналга дээш демисешиимээн, часкы хову ажылын агротехниктиг негелделер ёзугаар чоруларын, тараа культураларының гектарындан ортумаа-биле 15—18 центнер дужуттуг остүрүп алырын механизаторлар хүлээнген. Оларның сөзү боттуг ажыл-херектен карышпас.

Колхозчулар съездиниң материалдарын өөренип турар

Эрзин районда «Коммунизмче орук» колхозтуң ажыл-ишчилери партияның XX съезиниииң материалдарын улуг кичээнгейлиг өөренип турарлар. Фермаларда, бригалаларда тускай агитаторларны тургускулаан, колхоз төвүнде бүгү колхозчулар съездиниң материалдарын ийи кезек черде өөренип турар.

Партия организациязының агитаторларының иштинде эштер Сенди, Белчир, Шижээ, Ширнин, Еремина, Нурзат болгаш өске-даа эштер агитация ажылын кызыыккайы-биле чорудуп турарлар.

Съездиниң шинтпирлерин колхозчулар улуг сонуургал-биле өөренип, база шинтпирни амыыралы кырынга боттандырар талазы-биле боттуг хүлээлгелерни ап турарлар. Хойжулар эштер Чигжит, Банчынчап, Морган олар боттарынга быжыглаан хойларының чаш төлүн бүрүн өстүрериң болгаи хой бүргүзүидеи 1,7 килограммидан эвээш эвес дүктү кыргын алырын; тудуг ажылында эштер Бавва, Д. Аракчаа, Базыр болгаш өскелер-даа ажыл нормазын 200 хуу чедир күүседирин, тулугнуң шынарын бедиилерин хүлээнип алган ажылдап турарлар.

• • •

Чаш малдарны менди ап турар

Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» көдээ ажыл-агый артелиниң хойжулары эштер Чигжит, Бан чаа төрүттүнген 231 хураганнарны менди кампалап алганнар. Эш Чигжит малдың ажаалга-чемгерилгезин зоотехниктиг дүрүи ёзугаар бедик деннелде чорудуп турар. Оон коданында хой хураганнап турда кирер 2 кажаа, чаш хураганнарны иезинге эмзирерде кирер 3 кажаа бар.

Колхозчу малчыннар партияның XX съездиниң материалдарын ханызы-биле өөренип турар. Төп Комитеттиң отчёдунуң дугайында Н. С. Хрущевтуң илеткелин өөренип дооскан, ам алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директивалярны өөренип эгелээн.

С. БАНЧЫК.

Шефке алган колхозунга

Кызыл-Мажалык АТБ-ның коллективи Хөнделеңде Ворошилов аттыг колхозту шефке алган ажылдап турар. Алдыгы беш чылдың баштайгы чылында колхозка элээн чугула ажылдар талазы-биле дуалаларын коллектив чоокта чаа болган хуралынга шинтпирлеп чугаалашкан.

Часкы хову ажылының үезинде дарганнар машинаны колхозтуң эргезинге 15 хонукта бээр, турлагла трактор бригадазынче кыыар, чаар чүүлдер соөртүрүн чандырар, колхозтуң «Т-1» база «Т-2» машиналарын, бир шимчедикчиин септеп бээр. Ялиини корүштүг дериириие дуалаар, ылаңгыя аиаа 500 рубльдиң янзыбүрү ойиларактарын садып бээр.

Колхозтуң пилорамазын ажылдарынга АТБ-ның коллективи техниктиг дузаны база коргүзер. Ол ышкаш шыырглыг шаңның түлүү доостурга аиаа түр ажылдарыы-биле 14 киловатт күштүг электрогенераторну бээр, колхозтуң «Н-20» шимчедикчиин, тараа арыглаар машиназын септеп, шаңда монтаж, өске-даа дөрилгелерни кылып бээр. Дүжүт алышкынының, мал чеми белеткелиниң үезинде шеф ажылдарын үргүлүү организастаар деп турар.

О. МӨНГЕ-БАИР.

Партияның кежигүн дадывырының хавырылдазында четпестерни узуткаар

Партияның, оон организацияларының акша хөреңгизи болза, кежигүннер дадывырындан, партияның бүдүргүлелериниң орулгаларындан болгаш өске-даа киирии алышкынналрдан тургустунар. Доктаатынган кежигүн дадывырын төлээри бистиң партиявыска кежигүн болурунуң чугула негелделериниң бирээзи болур.

Чөптүг чылдагаан чокка кежигүн дадывырын үш айларның дургузунда төлевээн партия кежигүннерии болгаш кандидаттарын партиядан чалгаар үнген деп санаар, ол дугайында партияның өге организациязы партия райкомунга азы хоорайкомунга бадыладыр чогуур шинтпирии үндүрер деп СЭКП Уставында бижээн.

«Бир эвес силер партияга дадывырыларны төлээрии бир ай, азы ийи ай уадыр болзуларза, партияга ол тускай когарал болбазын боттарыңар билир силер, оорттеи оон акша кассазы качыгдавас. Бистиң партиявыс — ам ядыы партия эвес. Херек ында эвес, а херек болза, силер бир эвес партия дадывырын чогуур үезиниде төлевес болзуларза партия дугайын болавайн турарынар ол, партия дазыгазын кежигүнүүр эвес көрүп турарынар ол болур» деп М. И. Калинин чугаалаан.

Кежигүн дадывырын төлээри — коммунистиииң бодуун үүлээлгези. Кежигүн дадывырын ай санчыда доктаамал төлээр чорук коммунистиң чүрүмнүүнүн, уставтыг негелдени оон күүседип турарының база бир коргүзүү болур.

Партия кежигүнү бүргүү болуунуң хамааржын турары парторганизациязының секретарынга кежигүн дадывырын болу кээп төлээр хүлээлгелиг.

Партияның кежигүннериниң болгаи кандидаттарының кежигүн дадывырларының дугайында СЭКП ТК-ның Инструкциязының негелделерии хажык чокка күүседири партия организацияларының секретарьларының чүгүлэ хүлээлгези болур. Парторганизациялар болза, кежигүн дадывырларының доктаатынган хемчээлин, оиу хүлээп алырының чүрүмүн, Бүрүне банкыларының ажаалга кассаларынга дадывырларны дужаарының болгаи ол талазы-биле партияның үстүкү органнарынга отчёттуг болурунуң чүрүмнарын шынгызы-биле сагыыр үжүрүүг.

Ол бүгү негелделерни күүсетпейн турар фактылар Бай-Тайга районда бар. Ылаңгыя Тээли ортумак школаның, Бай-Тал школазында башкыларның партия организацияларының секретарьлары эштер Бавуу, Шавыраа олар коммунистерден шартия дадывырын хавырарда, оларның чүгле кол ажыл төлевирии барымдаалаан, а солуннарга материал бижээн, лекциялар ноичаан алган акшазынган партия дадывырын хавырбайн турганнар. Бо талазыбиле чамдык коммунистер боттарының шынчы эвезин база-ла коргүзүп турганы илерээн.

Тээли ортумак школада коммунист эш Шамираев бө чылдың февральда 2216 рубль түнүүр ажыктың хемчээли-биле партия дадывырын төлээр турган, чүгле 1600 рубльдиң хемчээлиите төлээн. Оон шак ындыг чурум чок чоруубиле ол парторганизациянын секретары эш Бавуу аиаа-ла эптежип турар. «Тиилелге» колхозта коммунист эш Таржаа партия дадывырын 9 ай дургузунда хавыртпаан. Парторганизация аиаа партияның хемчээн хүлээтсе-даа, чурум чок чоруун ол ам-даа үргүлчүлевишпаан турар.

Райкүүсекомда коммунист эш Сенгит 3 айның партия дадывырын төлевээн турган. Ында парторганизация секретары эш Өлчей ол коммунистиң ындыг чурум чок чоруунуң дугайын партия хуралынга-ла тургузылаан болгаи партияның кежигүн дадывырын оон аиаа-ла харугла хүлээп алган. СЭКП райкомунда коммунист эш Сеңеев эртекен чылдың октябрьдан бээр партия дадывырын ай санында тынкап ажыынын чогуур түүгүне чедир хавыр- пайн келген.

Партия дадывырын колхозчулар ай санында 50 копеек, ажылдавайн турарлар 20 копеек хемчээлге төлээр ужурлуг турда, чамдык парторганизацияларның секретарьлары кайда-даа ажылдавайн турар коммунистерден ай санында 50 копеекти хавырып турган.

Партияның кежигүн дадывырының хавырылдазының болгаи оон чогуур үезиниде отчёттуг болурунуң чурумун үреп турар фактылар бар. Кежигүн дадывырының хавырылдазының дугайында отчетту эге организациялар дараазында айның 10-даи эрттирбейн райкомга киирген турар ужурлуг турбуже, «Мурнакчы», «Тиилелге» колхозтарның партия организацияларының секретарьлары эштер Сүүр-оол, Шавыраа, Даваа олар бө чылдың февральда хавыртынган дадывырның отчёдуи апрельдиң эгезинге чедир СЭКП райкомунга киирбээннер. Партияның кежигүн дадывырының дугайында СЭКП ТК-ның Инструкциязын шак ыпчаар хажыдар чоруктуи фактылары-биле моон соңгаар канчаидаа эштежир аргажок.

СЭКП-нин Бай-Тайга райкому ылаигыя оон ниити кылдызы болгаи организазии ол четпестерни болдурбазының талазы-биле чогуур хемчегзерни алырын кошкатканының дугайын бүгү фактылар даза-ла хереченлеп турар. Ынчангаш партияның кежигүн дадывырының хереәнге шынгызы коруи-чурумну тургузары СЭКП райкомундан болгаи партия эге организацияларындан негетиниң турар.

О. ЧЕДЕР-ООЛ.

Хойжунун дуржулгалыг чедиишкини

— СЭКП-нин XX съездиниин төөгүүр шинтпирлери бүгү совет кижилерии чаа-чаа күш-ажылчы чедиишкиннерже улам-на сорук киирип турар. Ынчангаш 1956 чылда ортумаа-биле бир хойдан 3 килограмм 800 грамм дүктү кыргын алырын хүлээнип тур мен—деп, эш Сандык Кызылга болган хой ажылының талазыбиле областың чөвүлел хуралынга саналбергеш, чугаазын ынчаар дооскан.

Моигуш Сандык 1949 чылдан эгелеп Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозтуң хойжузу болуп келген. Ол ам областың мурнакчы хойжуларының бирээзи. Ылаигыя эртеен чылын бир хойдан 3,5 килограмм дүктү алгаш, дүк кыргын алырының талазы-биле областың ап дээре хойжуларының бирээзи болган.

Оон малдап турар хою кандыг-даа дүкүр уксаанын эвес, чурт иштинии аиаа-ла тыва хойлары.

Бир хойдан ол хире дүктү канчап кыргын алганының арга-дужулгазын чугаалап көөрүн эш Сандыктан үлүг сонуургал-биле дилеп айтырган мен.

— Ам менде алды чүс үжен бир иырт бар. Олар шупту-ла чедишкен тырын иырттер эвес, колдуунда-ла аныяк иырттигештер чүве. Олар үлгадып четчи бээрге-ле күрүеиин эът планынга киирип, өскээр ажыглап турар, оон орнуна менээ аныяк ар хойларны хүлээлип берип турар.

Баштайгы 1950 чылда бир хойдан-на чаңгыс килограмм дүк алдым. А дараазында чылда 1 килограмм 300 грамм четкен. Оон соонда хой дүк кыргын алырының бир кол чылдагаанны деңгилде семиртилгеден хамааржыр дээрзин билип алгаш, арга-дужулганы база-ла дилеп эгеледим. Ынчангаш 1954 чылда 2,5 килограммны, а эртеен чылын 3,5 килограммны алдым.

Хойнуң эътикир, дүккүр чоруун чедип алырының мындыг дужулгазын тып алган мен: баштайгы кыргылда хоостуру билек хойну от-сигеннииг серииин тайгаларже чайлаглаткаш үнүптер. Хонаптарны ылавыла кара суглуг, чаглак девээлиг черлерге шилип алыр. Эртеи дан бажында одарладып үндүрер. Ынчангаш эртеиги серииинде одарлаткаш, дүште 12 шакта суггаргаш, аалга киирип келир. Ынчаи хойну девээге бегиендирип, дыштанылыр. Хүндүскү изиг эрте бээрге база-ла суггарып алгаш, кежээкиинин 9 шакка чедир каларар. Хойну чайын мынчаар чаңчыктырып одарладырга дыка семиримр боор чүве. Хойнуң дөзизии чай дургузунда, ылаигыя күзүн от-сигеи быжа бергеидс аажок немежир.

Кышкы үеле хойнуң одарын түс-түс айлар зайы-биле дөрт кезекке хуваап алгаш каларып турар мен. Хойнуң кыжын чиир кужуруи күзүи белеткеп алгаш, ай санында-ла чаңгыс катап чаа чиртии алыр. Ол ышкаш чеди хонгаш-ла немелде чемнер-биле чемгерии турар мен. Кыжын хойну хос кылдыр каажаалар. Дыпкыи кылдыр каажаалап каарга, хойнуң дүгү чулдуиар чорук оон үнер. Каажаларның аданы үргүлүү көптарып, кургагнап турар. Оон аигыда каажаалар ажиинге чалагай каажаалар ылавыла херек. Чүге дизе, эртеигн одарже үнериинің база кежээ каажаларының бетинде аиаа кезек тургузар.

Одар-белчиирин, ажаалгазын мынчаар тургузуп алырга, кышкы, часкы үелерде хой күскү чүве ышкаш семис хевээр болур. Семис хүр кыштаан хойнуң дүгү чазын узун суук, силиг болур болгаш саргы безин турбас. Чазын хойну харагаииың черге кадарган хереә черле чок. Харагаи дээрге хой дүгүнүң дайыны-ла болгай.

Баштайгы кыргылааны беш айның ортаа үезиниде чүгле ийи хүн иштинде чорулар. Кыргыладаны чорударда кончуг арыг черии шилип, хойларны калбак маизылар кырынга чыгыргап, электрилиг хачы-биле кыргыыр. Мынчаар кыргыырга дүктүң хорамчазы бичии-даа чок болур. Бир эвес хойну өдек, довурак, хир кырынга болгаи аңгы-аңгы черлерге кыргыыр болза дүктүң хорамчазы оон үнер.

Бирги кыргылда дооступ, изиг келири билек-ле хойларны сугга эжиидирип эгелээр. Ындыг арганы хереглээрге хойнуң дүгү дүрген үнүүчел, арыг болур. Ынчангаш ийиги кыргыладаиы 8 айның ортаа үезиниде чорудар. Чайын хойну каажаалаан херээ чок. Бир эвес каажаалар болза хойнуң дүгү малгаштаалын, баксыраар болгай — деп, эш Сандык бодуиуи аргадужулгазын мынчаар чугаалап төндүрдү.

Хойнуиуи мурнакчы күш-ажылы удуртүнелелди чаалап ап турар. Ол эртеен чылын Бүгү-эвилелиң көдээ ажыл-агый дедгелгезинге киржип чораан. Эш Сандык областың хүндүлел самбырааиында киргеи. База эртеен чылын облкүүскомнуң хүндүлел бижиин болгаи өске-даа ортектиг белек шаннадарын алган.

Ол, кадайы-биле кады чылдын-на ийи муңдан күүү эвес күш-хүннерии ажылдап, хөй түнүүг акшаны, тонна-тонна тараапы ап турар. Эртеен чылын акша болгаи тараалаи ангыда 56 килограмм дүктү, 6 хураганны номелде төлевирге алган.

Т. МЫЗЫЛ-ООЛ.

1956 чылда бистиң областың бюджеди

1956 чылда — алдыгы беш чылдың баштайгы чылында бистиң областың мурнунда харыысалгалыг чаа-чаа сорулгалар туруп турар, ол сорулгаларның күүсетинери үлетпүр болгаш көрээ ажыл-агый продукциязының улам ынай өзүлдезин, бараан саарылгазының калбарарын, улус ажыл-агыйынга капитал салыышкыннарның улгадырын, ажылчы чоннарның материалдыг чаагай байдалының улам ынай өзүлдезин хандырар.

Ол сорулгаларны күүседиринге областың улам-на өзүп турар бюджеди дузалаар ужурлуг. Улус ажыл-агыйының болгаш культураның бүгү адырларының хөгжүлдезиниң акшаландырыышкының бюджет хандырып турар.

1945 чылда Тываның бюджеди 53,3 миллион рубль турган, ам ол 157,8 миллион рубль четкен.

Бюджеттиң кол чүүлү 1956 чылдың бюджединиң нийти хемчээлиниң 75 ажыг хуузу болур социал-культура хемчегелерге (улус өөредилгезинге, кадык камгалалгага болгаш өскелерге-даа) чарыгдалы-биле холбашкан хемчегелерге бюджеттиң чарыгдалары сөөлгү 11 чылдарда 168 миллион рубль болган. 1956 чылдың бюджединде кадык камгалалынга чарыгдалдар 32,5 миллион рубльге (1955 чылдагызындан 18,8 ажыг хуу хөй кылыр) көрүнген, ол болза бюджеттиң нийти хемчээлиниң 20 ажыг хуузу болур.

1956 чылда областа эмнелге-профилактиканың болгаш санитариянның 195 албан черлери (оон иштинде районнуң болгаш участоктуң 32 эмнелгелери, эмнелгениң 7 специализастатынган албан черлери, фельдшер-акушерниң 115 пунктулары, уруглардың 20 яслилери, эпидемия харыгларга үлүр демиседелдиң 15 станцилары болгаш өскелер-даа) ажылдаар.

Улус ажыл-агыйын улам ынай хөгжүдеринге улуг кичээнгейни салган. Оон чогуур хемчегелерни акшаландырарынга 8,2 миллион рубльди чарыгдаары көрүнген.

Капитал тудуушкунга дээзилээн хөрөнгилерниң хемчээли хлеб быжырар болгаш пиво хайындырар заводтарның, база паротурбиналыг электростанцияның турары-биле холбашкан хемчегелерге бюджеттиң чарыгдалдары сөөлгү 11 чылдарда 168 миллион рубль болган. 1956 чылдың бюджединде кадык камгалалынга чарыгдалдар 32,5 миллион рубльге (1955 чылдагызындан 18,8 ажыг хуу хөй кылыр) көрүнген, ол болза бюджеттиң нийти хемчээлиниң 20 ажыг хуузу болур.

1956 чылда областа эмнелге-профилактиканың болгаш санитариянның 195 албан черлери (оон иштинде районнуң болгаш участоктуң 32 эмнелгелери, эмнелгениң 7 специализастатынган албан черлери, фельдшер-акушерниң 115 пунктулары, уруглардың 20 яслилери, эпидемия харыгларга үлүр демиседелдиң 15 станцилары болгаш өскелер-даа) ажылдаар.

Улус ажыл-агыйын улам ынай хөгжүдеринге улуг кичээнгейни салган. Оон чогуур хемчегелерни акшаландырарынга 8,2 миллион рубльди чарыгдаары көрүнген.

Капитал тудуушкунга дээзилээн хөрөнгилерниң хемчээли хлеб быжырар болгаш пиво хайындырар заводтарның, база паротурбиналыг электростанцияның турары-биле холбашкан хемчегелерге бюджеттиң чарыгдалдары сөөлгү 11 чылдарда 168 миллион рубль болган. 1956 чылдың бюджединде кадык камгалалынга чарыгдалдар 32,5 миллион рубльге (1955 чылдагызындан 18,8 ажыг хуу хөй кылыр) көрүнген, ол болза бюджеттиң нийти хемчээлиниң 20 ажыг хуузу болур.

1956 чылда областа эмнелге-профилактиканың болгаш санитариянның 195 албан черлери (оон иштинде районнуң болгаш участоктуң 32 эмнелгелери, эмнелгениң 7 специализастатынган албан черлери, фельдшер-акушерниң 115 пунктулары, уруглардың 20 яслилери, эпидемия харыгларга үлүр демиседелдиң 15 станцилары болгаш өскелер-даа) ажылдаар.

Улус ажыл-агыйын улам ынай хөгжүдеринге улуг кичээнгейни салган. Оон чогуур хемчегелерни акшаландырарынга 8,2 миллион рубльди чарыгдаары көрүнген.

Капитал тудуушкунга дээзилээн хөрөнгилерниң хемчээли хлеб быжырар болгаш пиво хайындырар заводтарның, база паротурбиналыг электростанцияның турары-биле холбашкан хемчегелерге бюджеттиң чарыгдалдары сөөлгү 11 чылдарда 168 миллион рубль болган. 1956 чылдың бюджединде кадык камгалалынга чарыгдалдар 32,5 миллион рубльге (1955 чылдагызындан 18,8 ажыг хуу хөй кылыр) көрүнген, ол болза бюджеттиң нийти хемчээлиниң 20 ажыг хуузу болур.

Ам ийи акша-хөрөнгилерни улус чыры-ышкынынче угландырган. 1945 чылда улус чырыдышкынынга 25 миллион хире рубль чарыгдатынып турган болза 1956 чылда ол чарыгдалдарны 86,8 миллион рубль чедир өстүрерин төлевилээн.

1956 чылдың бюджет дээзилели бүгү бар турар школаларның ажылын болгаш беш чаа школаларның тудуун хандырар, ол чаа школаларны Туранга, Сарыг-Сепке, Бай-Даргга (Эрзин), Чыргаландыга (Тес-Хем), Шүйга (Бай-Тайга) туткулаан турар.

Тывада культура-чырыдышкын албан черлериниң четкизи: клубтар, библиотекалар, номчулга-бажыннары болгаш өскелер-даа чыл-бүрүде үргүлүг калбарып турар. Парлалга, радио, кино ышкаш коммунистиг кижизидиишкинниң ыңдыг күүлүг чепсектери тыва улустуң хүн-бүрү аңыыралыынче нептереп кирген.

Культура одагларының четкизи 1956 чылда 183 чедир калбарган (тодаргайларга библиотекалар 63, культура бажыннары 18, көрөө клубтар болгаш номчулга бажыннары 89, кызыл-өглер 13, 114 кино черлери, оон иштинде 101 турум кино черлери ажылдаар. Библиотекаларның ном фондузун долдурарынга 600 мун хире рубльди үндүрүп берген турар.

Областың бюджединде интернаттар ажаалгазының чарыгдалдары улуг черни эзелеп турар, күрүнеңиң дөлү хандырылгазынга араттарның (халас өөренир, чеменир, идик-хептиг, өөредилге номнарын, нийти чуртталганы халас ажыглаар) 7.450 уруглары турарлар. Интернаттарда уруглары ажаарынга чыл бүрүде 30 миллион рубль чедир түннүг акша чарыгдатынып турар.

Бадык камгалалының хереглелдеринге чыл бүрүде элээн хөй дөзевилелдерни берип турар. Совет Тывада чоннуң медицина хандырылгазы болуп көрбээн бедик чагырга тургустунган. Эмнелге-профилактикалың болгаш санитариялыг албан черлериниң калбак четкизин тургускан. Эмчи дузалаачызының шынары чайгылыш чок бедип, чоннуң иштинде аарыглар болгаш өлүр чорук алээн улуу-биле эвээжээн.

Ажылчы чоннарның кадыын камгалаачылыг чогаалдарны пропагандалап, сонуургадыы, чогаал ажылында хораглыг, ажыы чок чүүлдерни авторларга өй-шаанда билиндирип көргүзүп бээр сорулгалыг. Областа литература шүгүмчүлели кандыг байдалда турарыл?

Солунналарның болгаш «Улуг-Хем» альманахтың арыннарында литература шүгүмчүлелиг чүүлдер өй-өйлеп үргүлеп турар. Оларда чогаалчыларның чыыдыларын, «Улуг-Хемниң» номерлерин, чамдыкта очулгаларны нийтизи-биле аналиэтеп турар. Оон аңгыда «Тыва литератураның кыска очериги» деп Саган-оол, Кюнлегеш Мазуревская оларның ажылы тыва, өрүс ыыларга үнгүлээн. Бо очерк болза, тыва литератураның эрткен оруун түннеп аналиэтээн, ол баштайгы улуг хемчээлиг литература-шүгүмчүлелиг ажыл болур. «Тыва литератураның кыска очериги» школаларга тыва литератураны башкылаарынга ажыктыг дузалакчы болуп турар. Областа литература-шүгүмчүлели ылангыя сөөлгү чыыларда элээн калбарып, түгээр быжыглыг кел чыдар. Ынчалзажок ол ам-даа литератураның хөгжүлдезинден хожудап, кудурукталып, бодунуң хүлээлгезин долузу-биле күүселип шыдавайн турар.

Солунналарның, «Улуг-Хем» альманахтың арыннарында литература-шүгүмчүлелиг ажылдар конгуг ховар, хуш болуп үнүп турар деп бадыткалга кым-даа чөпшээрежир боор. Шынавыла, дуржулгалыг-даа чогаалчыларның, эгелеп чоруур-даа авторларның чаа чогаалдары хире чергези-биле эвээш-даа болза, көстүп кээн турар. Аныяктарның ортузунда литературага хандыктыл чыл бүрүде улам өзүп турар, ол дугайында бети дээрге «Сылдысчыгаштың» арыннарында үнген болгаш үнүзөн-даа шүлүктер бүзүренчиг барымдаа болуп болур. А оларга үнелел берген, сүме катказ литература шүгүмчүлелдиг чүүлдер кайы хире көстүп кээп турарыл? Ажыы-биле чугаалаарга ыыла эвээш.

Областың ном үндүрер черн чечен чогаалдарны хөйнү очулдурүп үндүрген. Оларны аналиэтеп көрген чүүлдер барык көзүлбес. Ындыг турбуже, тыва дылче очулгаларның аразында уран чечен эки билдингирп-даа бар, чевен дылдыг, номчуурга билдинмес-даа очулгалар бар. Очулгаларның шынарын бүгү талазы-биле чугаалажып, оон шын эвес чүүлдерин хөйнүн мурнунга бурууу шаап, ёзулуг-ла чогаадыкчы ёзу-биле кылдынган ажыларны деткип, оларның чедишкиннерининң үндезинин тодаргай барымдаалар-биле көргүзүп тургап, очулга ажылын шинтирлиг эвээшкээн негетинин турар.

Литература шүгүмчүлелиниң сан талазы-биле чогенчиниң чылдагаанын чүдел деп айтырыг чаагаар-ла үнүп келир.

Ынчаарга литература шүгүмчүлелиниге киржип болур күш бистө бар. Бол-ла чылдагаан болза, организакчы ажылдың четпейн турарында. Литература шүгүмчүлели, өске кандыг-даа хемчегер-биле бир дөмей, чаагаар-ла болду тыптып хөгжүй бербес, а ону организастап, үглап башкарар херек.

Литература шүгүмчүлелиниң калбартырының янзы-бүрү арга-хевирлери бар. Ам дээрезинде чыындыларны, «Улуг-Хемниң» номерлерин рецензиялаар хевир колдап турар, а өске арга-хевирлер ажыглатынмайн турар. Чангыс рассказтың, очерктиң, шүлүктүң, басынның, азы чангыс шүлүктүң очулгазының-даа дугайында парлалгага чүге бижип болбас деп. Кандыг-бир чогаалчының бүдүн чылда үндүрген чогаалдарын азы белүк (цикл) шүлүктериниң анализин-даа бээр болза база солун болур. Номчукчулар конференциязы, азы чогаалчы-биле ужуражмышкын болганда, оон киржикчилериниң санал-оналын парлалгага үндүрүп болур. Очулдуртунган номнуң дугайын номчукчуларга баш бурунгаар парлалгага тайылбырлап бээр болза, чонуң номга ынакшылын өстүрер. Оон аңгыда тыва литератураның шинтирлеэ чогуур айтырыгларынга хамаарышкан чүүлдерни «Улуг-Хемниң» номерлеринге эвээш бичe-даа болза, парлап турары чугула. Өске-даа арга-хевирлер туруп болур.

Литература шүгүмчүлелиниң хожудаашкынын узуткап, ону калбартыр ү келген. Ону экижидери чүүң-даа мурнунда Совет чогаалчылар Эвилелиниң Тыва салбырының, «Улуг-Хем» альманахтың, солуннарының организакчы ажылынган улуу-биле хамаарыжыр. Литература шүгүмчүлели — амыралдың негелдези, оон чарыыбле кезии болур ужурлуг.

Литература-шүгүмчүлелдиг чүүлдерде рецензиялаан чогаалларының чедимчелиг талаларын, авторларының өзүлдезин көргүзерин орадаҗып турар. Чижээлээрге, «Улуг-Хемнин» орус дылда үшкү номеринде рецензияларда чогаалчыларның чедимчелиг талаларын колдуунда шын айыткан. «Шүлүкчүүн номунуң болгаш уран аргазының дугайында» деп чүүлде О. Сувакпиттиң башгайгы денинн кылыра утказыг шүлүктеринден шынап-ла мактанчыг шүлүктерге чедир өзүлдезин деңгелевишаан, «Чидиг турар орустар» деп шүлүктүң чаа чүүлүн тодарадыр чугаалап турар. Авторнуң чогаалында хензиргдаа болза, бир-ле онзагай, мурнукузунаан ылгалдыг, чаа элемент киргеп чоруун кичээнгейлиг анализтеп, деннеп көргүзери негетинин кээр. Ынчангаш литература шүгүмчүлелдиг чүүлдер бо талазы-биле шын үглениишкин-биле чоруп турар.

Ынчалза-даа тыва литературада шынапла деңгелексенчиг, деткиксенчиг чүүлдер чамдыкта ам-даа эскертинмээн азы чугаалатынмаан. «Улуг-Хемнин» тоску, онгу номерлери маңаа хамаарыштыр элээн бай-лак барымдаалары берип турар. Салчак Токанның «Боттанган күзел» деп шинии чогаалдың бедик идейлиг болурунун, шинии сюжедин, драматургтуг чөрүдезин шын тургузар уран арганың дугайында ёзулуг-ла өөредилгени бистиң чогаалчыларывыска берип шылаар деп санап болур. Ю. Кюнзегештин онгу номерде «Салдынчының чугаазы» деп шүлүү Совет Тываның ажыл-ишчилерин шын чуруп көргүзерде шүлүкчүнүң бурунгаар базымы,— ол шүлүктен байлак сеткилдиг, чоннуң херээнге бердинген кижинн көрүп, таныап болур. Ол-ла авторнуң «Харааччыгай хоорайы» деп чаптанчыг шүлүү чогаалчының эскерингчелин, шоолуг эвес таварылгадан кижинин чүрээнге чоок, лириктиг чогаалды тургузар арганың хереглеп турар. «Хадынчыгаш», «Айдың турда» деп шүлүктерни номчаам, Олег Саганоолдуң проза, шин чогаалдарындан анңыа сеткил-сагыштыг шын илереткен лириктиг чурумалдарны ам-даа бижиири күзенчиг. Бижип эгелеп турар эштерниң парлатынган чогаалдарындан безин эрткен чыдың литература талазы-биле чедимчиннери тода көстүп турар.

Тоску номерде Ф. Сегленмейниң «Нина Салчак каникулда» деп рассказы парлатынган. Ол рассказта кол-ла чүве кижинн шын чуруп көргүскенинде. Рассказтан Нина Салчакты школаның, пионер отрядының шынчы, быжыг мораль түрүштүг кыдыр кижизиткени пионер уруг деп билип алыр бис. «Нина Салчак каникулда» —ылап-ла кижизидикчи шынарлыг чогаал. Оон уран чурумалының база мактанчыг. Автор үүнүг, бөгүнгү амыдыралды деңнексээр схемадан айталаш, анаа-ла амыдыралдан бир болуушкунну, бир кижини ол-бо талазындан тодарадыр, каракка көстүп, сагыш-сеткилдин эки хөөннери оттуп кээр кылдыр көргүскен. Ынчалза-даа бо рассказты долузу-биле чедимчелиг шүүт-ла үлегер деп болбас. Ылаңгыя Нинаның кырган-авазының болгаш Мелиг-Хелиниин хевир-түрүзүн бантан үнген схемага чагыртып көргүскени илдең.

Литература-шүгүмчүлелдиг чүүлдер чамдыкта өренгей, чүгүртүлен апаар таварылгалар ховар эвес. Кандыг-бир чогаалдың дугайын чугаалап тура, ону ханылаар анализтээриниң үлүү, чүгле оон үтказын чараш сөстөр-биле катаптап тайылбырлап каар, оон үжурумдан тодаргай анализ ховар болур чоруктар бар.

«Шүлүкчүнүң ному болгаш уран аргазының дугайында» деп үстүнде айтканывыс чүүлде О. Сувакпиттиң чогаалдарының эң-не дээрелериниге «Хаваажыгаш» деп шүлүкчүгештн шын эвес хамаарыштырган. Чүүлде биженн: «Оларның (ол эң дээре шүлүктерниң) эки талазы чүгел дээрге, шүлүкчү уругларның тодаргай хевир-дүрүзүүн тургузуп, школачыларның амыдыралындан тодаргай болуушкуннарны чуруп көргүзүп шыдаанында». («Улуг Хем», № 3, арын 187). Шынында, «Хаважыгашта» уруглар-даа, школачыларда-даа чок. Ол шүлүк бичии уругларның үгаан-бодалынга, сеткил-сагыжынга ажыктыг чүнү берип болурул? Чүгле бичии катырынчыг боордан башка үнелиг чүнү-даа берип шыдавас, ынчангаш ону дээре шүлүктерниң аразынче книр саналының үндезинин чок.

А. Юмбунуң «Чогаал ажылын эжиктер деп чүүлүнде амыдыралды хажыдырының, кыдыра көргүзүп турарының факгыларын болгаш областың ажылчы чоннарының хүн-бүрү лемисели чогаалдарда ам-даа кол тема болуп шыдавайн турарын колдуунда чөптүг айтып турар. Ынчалзада чүүлде ылангыя аныяк чогаалчыларны будулдуруп болур шын эвес болдарының бары конгуг харааданчыг. Чангыс рассказтарын көрээл. М. Кенин-Лопсанның «Казыраажык мунун алгаш» деп шүлүүн чугаалап тура автор ынчаар бижээн: «Агроном кыска ынакшый бергенинин» азы «Чалыы чүрээн шаннапканының» чылдагаанны чүгле агрономнуң тарыын казаны огурецти чинкенинден болган». Шүлүкте бижээн:

Арыг, чаагай сеткилин дээш,
Ажылынга кызылың дээш,
Келир шагже болалыының
Херелинге чылаанын дээш,
Сарыгларның кызы сенээ,
Чалыы чүрээм шаннапкан мен.

Ынчангыл анализ чангыс талазыг апарганы илдең-дир.

Коллективтиг чугаалажыгалар литература шүгүмчүлелиниң бир кезээ болбушаан, тыва литератураның хөгжүлдезинге деткинче болуп турар. Ылангыя Совет чогаалчылар Эвилелиниң Тыва салбырынга болгулай бээр чугаалажыгаларга коллективтиг күш-биле чаа чогаалларны анализтеп турганы, авторларга черле элээн бот-туг дузаны көргүзүп турар. Оон-биле кады ол чугаалажыгаларны организастап чорударында чамдык четпестер бар.

Авторнуң чогаалы-биле киржикчилер баш бурунгаар номчуп танышкаш, чугаалажыгга үезинде барык шупгузу бодалларын чугаалап бээр. Түннелинде санал-онадарда янзы-бүрү чижектерге үндезилетингеп хөй-ле чүве чугаалатынган болур, ынчалза-даа олар нийти айтырыгларны долгандыр мөөнетпиннейн баар. Ынчангаш литература теориязының шинтирлээр айтырыглары тускай кодургумейн турар. Ол чокка тодаргай таварылгаларда чижектерни алыс үгаап билирп берге. Чангыс чижек. Чоокта чаа аныяк автор Бозлованың «Сирень чечек часты берген» деп шүлүглелин чугаалашкан. Киржикчилер ол чогаалдың четпестерни чөптүү-биле айытхан. Ынчалза-даа автор хуузунда оларның чангызы-биле-даа чөпшээрешпээн, бодунуң үдүлааныышкынын бүзүредир тайылбырлап база шыдаваан. Ййи талаларның кайызының-даа болдазы дүүшпээн. Чүге дээрге амыдыралды шын көргүзери деп чүл, чогаалдың дыынының күштүү чүдел, сюжет, композициянын ужуру чүдел дээн хевирлиг проблемалыг айтырыгларже чугаалажыгга улустуң кичээнгейнин үглап шыдаваан.

Чугаалажыгга чамдыкта ажыл-агый айтырыы шинтирлээн хуралга демейлежиксей бээр таварылгалар бар. Ынчангаш саналдар шупту ыын, авторнуң хүлээлгези оларны ылавыла хүлээп алыр дээн янзылыг хөөн тыпты бээр. Моон ужурунда автор кандыг-бир айтырыгны ынчаар көрүп, бодап турарын чугаалавас, санал-оналдарның ёзулуг дириг солуушкуну, принципиалдыг маргылаалар үнүп шыдавайн турар. Чугаалажыгларга чүгле чаа чогаалдарны эвес, харын чамдык очулгаларны, шүгүмчүлелиг чүүлдерни проблемалыг айтырыгларны чугаалажып көөру база негетинин турар.

Бо чылын «Тувинская правда» солуннуң редакциязында бижип эгелеп чоруур авторларның болгуму ажылдан эгелээн. Шак ындыг болгуннерни чер-черге организастаар болза, литература шүгүмчүлелиниң калбарарынга болгаш аныяк чогаалчыларның өзүлдезинге ылаг болур дээрзинге чигзинниг турбас.

А. КАЙЗАН.

Кышкы өл-шыкты ажыктыг кылдыр ажыглаар

Часкы-чайгы өл-шык туруштуг болгаш бедик дүжүттерни алырын чамдыкта хандырбайн баргылаар ужурунда, бистиң областың кадаачал районнарынга, ылаңгыя кургагга тарыыр черлерге чазын эрээн сугларны доктаадыры хөрөнгө өл-шыкты мөөнүзөр талазы-биле эң чугула хемчег болур. Бир килограмм тараа культураларының үнүжүн өстүрүп алырынга ортумаа-биле 178-тен 600 кг чедир сут, оон иштинде кадаанакынга эң быжыг кукуруза, чингетараа үнүжүнге 175—190 кг, чазын чажын тарыыр кызылтаска 411—513 кг, арбай биле сулага 400—600 кг сут негетинер.

Чазын чажып тарыыр кызылтастың бир гектарындан 20 центнер дүжүтү алыр дизе, оон үнүжүнүн дазылдарынга болгаш сыптарынга 2 мун тонна хире сут негетинин турарын санаары берге эвес. Областың байдалдарынга чылда 230—250 милиметр өл-шык дүжүп турар. Дүжүтү алырынга ол четчир шинкаи сагындырар, ынчалза-даа өл-шык үнүштернин өзүп үнүп турган үезинде шөолуг дүшпейн турар, чиргээ-май шинкаи айдарыл, ыяштаа 108—128 милиметр сут дүжер, ол үнүштүп эки өстүреринге черже чедишпес.

Чайгы чаъс сугларын хөрөнгө түгле 3—5 сантиметр шыгыдар болганда ол үнүштүп дазыл системазын өл-шык биле чедиштир хандыра албас. Август, сентябрь-айларның өл-шыгы ынчан үнүштернин өзүп үнери барык доктаай бергенде дүжүттүң хемчээлинге херек кырыыла сагыылар чедирбес. Бүгү өл-шыктын 40 хуузун үнүштер күскү-кышкы үеде хөрөнгө мөөнетпингеп курлавырларның күсели-биле хандыртынар. Ынчангаш бистин областа кургаг черлерде дүжүттүң хемчээли болгаш быжыг туруштуг колдуунда хөрөнгө мөөнетпингеп өл-шыктың хемчээлинден хамаарыжыр деп түннелли кылып болур. Бын дургузунда дүшкен харның өл-шыгының хемчээли чылда бүгү өл-шыктың 25—30 хуузу болур. Ол өл-шыкты бедик дүжүт алыры-биле хайгаарап ажыглаары чугула. Кылыны 15 сантиметр хар эрип турган үеде гектар бүрүзүнге 450 тонна хире сут алынар, тодаргайларга чазын чажып тарыыр кызылтастың 4—5 центнер дүжүдүн алырынга ол четчир дээрзин практика тодаралып турар. Ынчангаш хөрөнгө өл-шык хөй мөөнетпингеп тудум-на дүжүт улам бедик болур.

Хөрөнгө өл-шыктың курлавырлары кандаашкынны шыдажып эрттирер, бедик дүжүттү алыр талазы-биле үнүштерге таарымчалыг байдалдарны тургузар.

Чазын эрээн сугларны доктаадыры хөрөнгөнүн сут балансының көвүдедир талазы-биле эң чугула хемчегелерниң бирээзи. Хар дүрген эрип турда хар суунун хөй кезии хөрөнгө сиңмейн, харын мырыңай ажык чогу-биле чоогаларже, тулаалыг черлерже болгаш хеннерже агып бады баары билдингир болгай. Элээн кадыр участоктарга эрип баткан сугларның чидирээ 40—60 хуу болуп турарын практиктиг хемчээл көргүзүп турар. Моон ужурунда кышкы өл-шыкты бүрүн ажыглаар талаже эрип баткан сугларны доктаадырын чорудар херек.

Эрип баткан сугларны доктаадырының хөй аргалары бар. Оларны херек кырында ийи болукке хуваап болур: бирээзин күзүн чорудар, чүл дизе, чайын болган күзүн аңдарган черлерниң довураа чадаар, ат азы трактор аңдазыннарыбле оогаларны олура тыртып каар; өскезин чазын чорудар. Аңаа ыяштыг бөлүүн хемчегелер хамаарыжыр: хар кыры таптай бастырар чүүлдерни, чок болза адаан калбак ыяш азы демир-биле ыып каан шанактарны соорттун, харны дыгыдырар. Ынчаарга черниң кыры ийленчек болган тулуи-на харын дыгыдырган өлүрүгларны ковүдедир, черниң ийленчээнге ха-

кезии хөрөнгө сиңмейн, харын мырыңай ажык чогу-биле чоогаларже, тулаалыг черлерже болгаш хеннерже агып бады баары билдингир болгай. Элээн кадыр участоктарга эрип баткан сугларның чидирээ 40—60 хуу болуп турарын практиктиг хемчээл көргүзүп турар. Моон ужурунда кышкы өл-шыкты бүрүн ажыглаар талаже эрип баткан сугларны доктаадырын чорудар херек.

Эрип баткан сугларны доктаадырының хөй аргалары бар. Оларны херек кырында ийи болукке хуваап болур: бирээзин күзүн чорудар, чүл дизе, чайын болган күзүн аңдарган черлерниң довураа чадаар, ат азы трактор аңдазыннарыбле оогаларны олура тыртып каар; өскезин чазын чорудар. Аңаа ыяштыг бөлүүн хемчегелер хамаарыжыр: хар кыры таптай бастырар чүүлдерни, чок болза адаан калбак ыяш азы демир-биле ыып каан шанактарны соорттун, харны дыгыдырар. Ынчаарга черниң кыры ийленчек болган тулуи-на харын дыгыдырган өлүрүгларны ковүдедир, черниң ийленчээнге хаарыныңгы өлүрүгларының ырааның 15—35 метр болур.

Дыгыдырбаан өлүрүгларның харын дүрген эрнир болгаш дыгыдырып каан өлүрүгларның эрээн харының өл шыгын олар эки сиңирип алыр. Ол сорулга-биле Бай-Хаак МТС ДТ-54 азы НАТИ тракторлар-биле соорттур хар таптай бастырар чүүлдерни белеткээн, олар ортумак ийленчек шөлдерге 8 шактын дүргузунда 70 гектарның харын дыгыдырар. Ындыг арга-биле 1700 гектар чайын болган күзүн аңдарган сугтат чок черлерни ажыдап кылыр деп төлевилээн. Ам Буленный аттыг, Сталин аттыг колхоздарда бо ажылды трактористер чорудуп берген.

Оон ынай хүлүү, довуракты харның кырынга чугаалыр бызаар, ону карарткан өлүрүг деп адаар. Ындыг черниң харын дүрген эрнир болгаш хар аланнаан эрнп акан сугну эки сиңирип алыр. Карарткан өлүрүгларның калбаа 2—3 метр, өлүрүгларның аралы 10—20 метр болур.

Эрээн сугларны доктаадыр талазы-биле хемчегелерни чорударынга колхоздарның бөттарының талазынган база белеткеп турар. Чижээлээрге, Балинин аттыг колхозтуң дүржүгулгаг сугтарыкчы эш Харченкога баштаткан 20 кижилиг бригаланы тургускан. Ол бригада чазын эрээн хар сууп доктаадырының хемчегелерни баш үдүр чорудуп турар.

Оон аңгыда эрээн хар сууп хөй чылда үнер сиңеннер шөлүнге болгаш сиңеп кезер черлерге база доктаадып болур.

М. БАКЧЕВНИКОВ,
Бай-Хаак МТС-тин кол агроному.

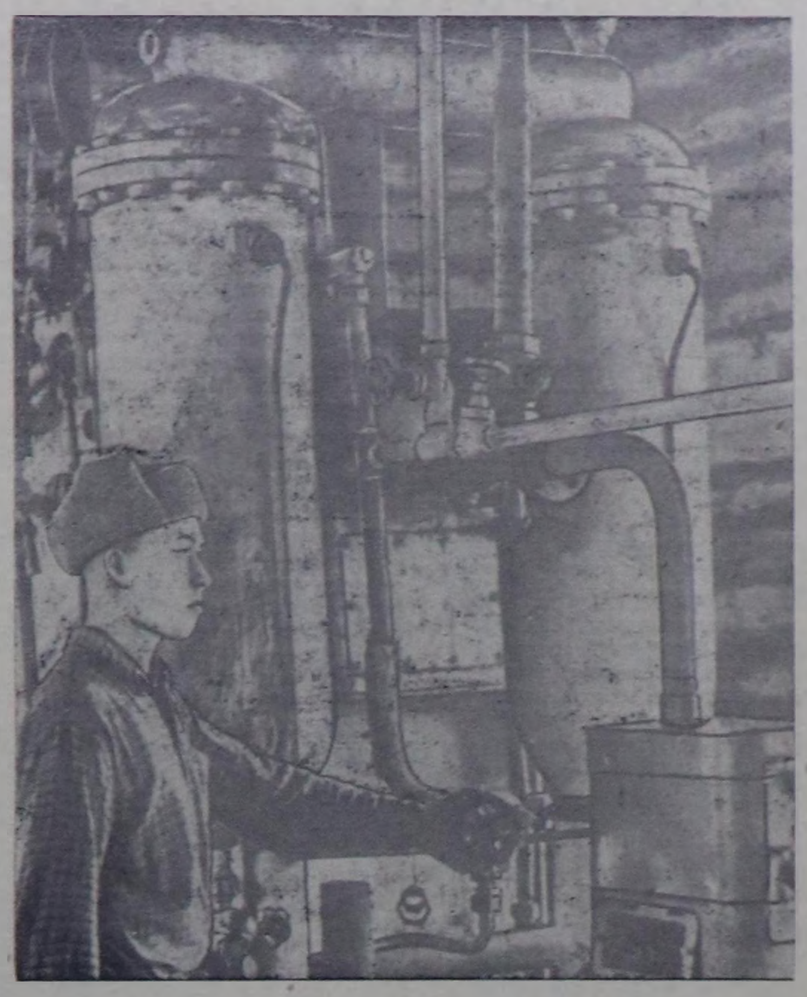

Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» көрөө ажыл-агый артелизге 1955 чылда тургустунган 25 киловатт күштүг электростанциязы колхозчуларның бажыннарын, культура-албан черлерин, школаны болган колхоз бүдүргелеринин кол участоктарын электри чырыткызы-биле хандырып турар. Электростанцияда тургустунган «ЛПУ—1» деп маркалыг бөлүүн шинчедикчи оттулар чүүл даллавас болгаш ажыктыг камналганы берип турар.

Чаа эки деритинген хаван фермазы электрижитинген, ында чем белеткээри механизастатынган. Электростанцияның мырынай чоогунда сүт-бараан фермазының чангыс аай хевир-биле туттунган инектин болгаш бызаанын чаа кажаалары база механизастатынган турар болгаш электри чырыткызы-биле хандыртынар. Колхоз хөй акша-хөрөнгини үндүрүп тургаш, ол чаа кажааларны тудуп алган болгаш моон сонгаар капитал тудугларны кылырынче кичээнгейин угландырган.

Колхозчу малчыннар нийтиниң мал ажылын хөгжүдер, оон продуктулуун белдер дээш демисеспишаан, малды камгалалдыг тургузуп, мал кажааларының иштин үргүлчү арыглап-аштап, коруи-чурумнуг болдуруп турар. Колхозчулар артель бүдүргелезинге электрижидилгени моон сонгаар улам-на калбартыр күзелдиг.

Чуруита: Колхозтуң электростанциязы. Электрик эш П. Пахомовтуң ажылдап турары.

Чуруу С. Фоктистовтуу.

Суурну чаагайжыдар херек

Чаа-Хөл районнуң «Тиилелге» колхозунун сууру чыл келген тудум өзүп, чаа-чаа чурттарга бажыннары болгаш янзы-бүрү тудуглар немежип, суурнуң девискээри калбарып турар. Колхозчулар чангыс аай хевирнин чаа туттунган бажыннарда чурттай бергеннер.

Ынчанмыже колхозчулар төрөөн суурун улам-на сайзырадырынче кичээнгей салбайн турар. Чүл дээрге, бажыннар чаныя болгаш суурну нийтизи-биле ногаанчылар талазы-биле кандыг-даа ажыл кылбайн турар. Колхозчулар боттарының бажыннарының чанынга хуузунда ногаа культуралары тарывайн, ыяш олуртпайн турар. Эрткен чылдарда суурга нийти ажыттаалга үш кудук турган болза, бирээзи ам ажыглалаан үнген. Колхозчулар боттарының бажыннарының чанынга кудук казар сорулга салбайн турар.

Колхозтуң тудуг бригадазы чурттаага бажыннарын туткаш колхозчуларга дужаап берипкен соонда, колхозчулар боттарының бажыныныың чанын корум-чурумнуг болдуруп алырынче сагыш салбайн турарын демдеглээр херек. Бажыңнарны херимнеп, оон чанынга үнүштерден тарып тургаш, колхозчу суурну сайзырадыры колхозчулардан негетинин турар.

Х. КЕНДЕН.

Парник ажылынга воскресник

СУГ-АКСЫ. (Телефон-биле). Сут-Хөл районда Калинин аттыг колхоз бо чылын ногаа шөлүн эрткен чылдыынган ийи чартык катап калбартырынга белеткенин турар. Үрезиннер культуралар аайы-биле четчир, удобрениеге өлек, хүл, куш өлээ элээн хемчээлдин-биле чыгдынган, расада олуртуп өстүрер 7 мун ирик-өлек савазыгаштар белеткетингеп.

Моон-биле кады ол колхозта парник ажылынга белеткеп конгуг хожудап турар. Партия райкомунун болгаш райпо коллективтеринден ол колхозка апрель 8-те воскресник организастаан, анаа ниитизи-биле 33 кижи барып ажылдаан. Олар 4 эрги парник онгарларын арыглавышаан, узуну 10 метр, дооразы 30 сантиметр, ханызы 80 сантиметр чаа 2 онгарларны казып белеткээн. Ол хүн 55 күш-хүн ажылдатынган болган.

А. И. Микоянның болгаш Ш. Р. Рашидовтуң Ханойдан үнүпкени

ХАНОЙ. апрель 6-да. (СЭТА). ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиннин Даргазының Бирги оралакчызы А. И. Микоян, Үзбек ССР-нин Дээди Соведиинин Президиумунун Даргазы Ш. Р. Рашидов болгаш оларны үдеп чоруур кижилер апрель 6-да самолет-биле Ханойдан КЎР-нун найыедалы—Пекиниче үжүдүп үнүпкеннер.

ВДР-нин Премьер-Министри болгаш Даштыкы херектер министри Фам Ван Донг, Вьетнаминың ажылчы чоннар партизының чигине секретары Чыонг Тинь, Премьер-Министрнин оралакчызы болгаш Национал кангалалының министри генерал Во Нгуен Зиап, Премьер-Министрнин оралакчызы Иштики херектер министри Фам Ба Тхай, ВДР-нин Национал хуралының депутаттары, хөй-нимтинин төлээлекчилери, вьетнам болгаш даштыкы журналистер—шуптузу беш муң хире кижи ВДР-нин болгаш ССРЭ-нин күрүне туктары-биле шиметинген аэродромга чедип келген.

А. И. Микоянны болгаш Ш. Р. Рашидовту ССРЭ-нин ВДР-де элчизин М. В. Зимянин, ВДР-нин ССРЭ-де элчизин Нгуен Донг Банг, дипломаттыг корпустуң төлээлекчилери, Вьетнамга хайгаарал болган контроль талазы-биле үлустар аразының комиссиялының кежигүнери база үдээнер.

А. И. Микоянны болгаш Ш. Р. Рашидовту үдээр үеде хүндүлел таңнылыны чыскаарган болгаш ВДР-нин болгаш ССРЭ-нин күрүне гимнилерин күүседткен.

Фам Ван Донг болгаш А. И. Микоян чугаалажыышкынга Вьетнам-Совет достуг-бүзүрелдиг харылзаазын сайзырадыр, ССРЭ-биле ВДР-нин болгаш ССРЭ-нин күрүне туктарының аразында Женевада 1954 чылдың июль 20-да болган Килеңнер конференциязының шиитпирлеринге дүүштүнүп, Вьетнамның демократтыг республиказын бүзүрелдиг хамгалаарын, Вьетнамның ажылчы чоннарының Вьетнамның социалистиг шинчилелдиг хевирлиг индустриязын сайзырадыр, Вьетнамның Күрүне бүдүрүлгезин хөгжүдү

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЯЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үдезилетингеш

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956
АПРЕЛЬ
12
ЧЕТВЕРГ
№ 76 (3529)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунда (1 арын).

ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министерствозунда (1 арын).

Комсомол Төп Комитединиң V Пленуму (1 арын).

Н. А. Булганинниң болгаш Н. С. Хрущевтуң Англияже баар деп турарынга хамаарыштыр (1 арын).

ВЛКСМ Тыва обкомунуң пленуму (2 арын).

М. Эргеп. — Кызылдың башкы институнда (2 арын).

Ц. Степанян. — Коммунизм дээш демиселдиң улуг чаагай программазы (2 — 3 арыннарда).

Д. Кууләр. — Авторларның шүлүктеринге холбаштыр (3 арын).

А. Васильев. — Колхозта улуг күш (3 арын).

Совет-кыдат чаа дуглуржулгаларга Пекинге ат салганы (4 арын).

А. П. Мяконяның Пекинден төнүшкени (4 арын).

А. И. Микоянның МАР-та болгаш (4 арын).

ССРЭ-ниң болгаш МАР-ның арасында экономиктиг харылзаалардың улам ынай быжыглышкыны (4 арын).

Тайбынның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң сессиязынга (4 арын).

Г. М. Маленковтуң Англияже төнүшкени (4 арын).

ДЕПУТАТТАР СОҢГУКЧУЛАР МУРНУНГА ОТЧЁДУН БЭЭР ХҮЛЭЭЛГЕЛИГ

СЭБП-ниң төгүлүг XX съезизиниң өнстин Төрээн чуртувуска коммунизм тургузуушкунунуң кайгамчыктыг улуг сорулгаларын ажыллап ыкан. Ол сорулгаларны амыралга боттандырарының херээнге Советтерниң депутаттарының идепкейин болгаш инициативазын улам ынай бедидерин партия негеп турар.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң ажылының дугайында СЭБП ТК-ның Бирги Секретары эш Н. С. Хрущевтуң отчёт иletkелинде мынча дээн: «Советтерниң ажыл-чорудулгазында улуг четпестер, харын чамдыкта Совет Конституциязы көргүзүнген нормалар чижектерден болгаш дүрүмнерден шуут хажыыр чоруктар бар болуп турарын демдеглезе чогуур. Чижээ, депутаттар соңгуукчуларның мурнунга отчёдун бээр хүлээлгелиг деп чүве билдингир болгай. Ынчалза-даа, сөөлгү чылдарда Советтерниң депутаттары болгаш күүсекчи комитеттери чоннуң мурнунга чүгле таварыла болуп, кол нургулайында, эвилелиг соңгуулга кампаниязы-биле холбаштыр отчёттарын кылыр шын эвес практика чер-черде тургустунган. Советтиң депутады аңаа көргүскен идегелии шынзыктырбас болза, соңгукчулар ону кедир кыйгыртып ап болур деп Конституциязы оон ынай көрген. Соңгукчуларның идегелии шынзыктырбаан депутаттарга бо негелдени хереглеп турары үргүлчү эвес».

Үстүнде айтканы ышкаш шак ынчы четпестер бистиң областың чер-чер Советтериниң депутаттарының ажыл-чорудулгазының практиказында бэр болуп турар. Бо дугайында төларгай чижектерни көргүзүп болур.

1956 чылдың бирги кварталында область, районнар, хоорайлар болгаш көдээ Советтериң депутаттарының 26,4 хуузу боттарының депутат хүлээлгелериниң болгаш Советтер ажылының дугайында соңгукчулар мурнунга отчеттарын бергеннер. Оон иштинде область Советиниң депутаттары 31,9, районнар Советтериниң 33,0. Бызыл хоорай Советиниң 67,0, районнар чагыргалыг хоорайлар Советтериниң 25,0, көдээ Советтериниң депутаттары чүгле 20,0 хуузу эзлеп турар.

Улуг-Хем район Советиниң депутаттарындан эш Горлей (МТС директору), эш Евсюков («УТКА-ның 25 чылы» совхозтуң директору), Шубова (район эмнелгезиниң кезер эмчизи) 1955 чылдың дүргүзүнүл болгаш бо чылдың эгезинден бээр соңгукчулар мурнунга чангыс үлаа безин отчёттарын бербээннер. Бо чижектиг депутаттар область, районнар, хоорайлар Советтеринде эвээш эвес.

Чижээ, Бин-Хем район Советиниң 119 депутаттарының чүгле алдызы, Тожу район Советиниң 94 депутаттарының үзүү, Өвүр район Советиниң 102 депутаттарының чангызы, Чаа-Хөл район Советиниң 100 депутаттарының чангызы чыл эгезинден бээр отчёттарын соңгукчуларга илеткээн. Бо чылдың март айда Бызыл хоорай Советиниң күүсекомунуң инициативазы-биле депутат эш Бадының соңгуткан округунуң соңгукчуларынга хоорай Советиниң ажылының дугайында отчёт илеткел кылырын шиитпирлээн. Шын ужуруун алыр болза ол отчёттуу хоорай Советиниң депутады эш Бады кылыр хүлээлгелиг. Ынчанмыжаок эш Бадыга улуг мурнунга чүве чүгаалап шылавазының дугайын ол болу бүзүреткен төлээде, отчёттуу еске округка соңгуткан депутат эш Бленкова кылган, а ол округтан соңгуткан депутат эш Бадыга аалчы болуп хуралга олурушкан боорлан еске санал безин бербээн. Шак ынчыг чүгле ат салагалаан депутат ажылчы чоннарның идегелии канчап-даа күүселип шыдавас.

Бо бүгү фактылар болза, бистин областың чер-чер Советтериниң депутаттарының ажыл-чорудулгаларында улуг четпестерниң дугайын чугаалап турар. Советтиң депутадының ады дээрге — чүгле хүндүлүг эвес, харын харыысалгалыг болур. Депутат болгунун бүгү ажыл-чорудулгазының талазы-биле улустуң хереэнге бергинген, соңгукчуларның чагыларын амыралга боттандырар, депутат хүлээлгезин күүсеэр дээш хүн-бүгү могаг-шыллаг чокка ажылаар хүлээлгелиг.

Депутаттың ең чүгүлө хүлээлгези — Советтериниң ажыл-чорудулгазының кол хевири болур сессияларның ажылынга киржири болур. Сессия дээрге — депутаттарның үе-үеле чыылдырар ниити ээлчеглиг хуралы-ыр.

Сессиларга депутаттар ажыл-агый, культура тургузуушкунунуң айтырыгларын чугаалажыр болгаш күүсекчи органнарның ажылын хынаар, оларга айтышкынынарны бээр. Сессияларны доктаамал чыылдырар чорук чер-черниң Советтериниң ажылынга бүгү депутаттарны киириштирерин, ажылчы масселарның хереглелдерин болгаш негелдерин чогуур ой-шаанда шын шиитпирлээрин хандырар. Сессиялар эрттиргенде депутаттарның идепкейлиг киржилгези оларның практиктиг ажыга дүржүлгазын бедидерине улуг ужур-дүзалыг.

Сессиялар — чер-чер Советтериниң ажыл-чорудулгазынга депутаттарның киржирининг карачаңгыс хевири ол эвес. Оонбиле кады Советтериң доктаамал комиссияларының ролю улуг. Депутаттар ол комиссияларның кежигүннеринге соңгуткан турар болгаш оларның ажылынга идепкейлиг киржир хүлээлгелиг.

Депутат бүргүнүң доктаамал удуртулга болгуун ажылаар чүүлү болза, соңгукчуларның аңаа берген чагыглары болур. Соңгукчуларның чагыларында совет кижилериниң патриотизми, үлетпүрүң, албан черлериниң, колхозтарның, садыгның ажылдарын экижилер, хоорайларны, суурларны чаагайдыдар, чурттарга түлүүн калбартыр болгаш оон-даа өске ажылларны экижилер дугайында изиг күүселер илереп турар. Ынчангаш соңгукчуларның чагыларын күүсеири — депутаттарның бирги ээлчеглиг хүлээлгези болур ужуглуг.

Депутат бүргүү соңгукчулар-биле ужуражышкын хуралларын доктаамал эртирер хүлээлгелиг. Ол чорук соңгукчуларның амыралын хандыр танышарынга, чоннуң негелдерин өөренирингe болгаш оларның-биле харылзааны быжыглаарынга дузалаар.

Совет депутат — улустуң айбычызы. Депутаттар соңгуурган округтарының айы-биле соңгукчулар мурнунга отчёттарын бээр хүлээлгелиг.

Депутаттар боттарының отчёттарын болгаш бесселаларын чоруларда соңгукчуларга совет хоойлуларны, Совет Эвилелиниң иштики, ишгитыкы политиказын, ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң талазы-биле ээлчеглиг сорулгаларны эки тайылбырлаар, ону амыралга боттанырарынче ажылчы чоннарны-мобилизастаар хүлээлгелиг.

Депутаттарның бүгү ажыл-чорудулгаларының чеднишкиннериниң үнезини — оларның ажылчы массалар-биле чарылбас тудуш харылзаалыг болурунга. Ынчангаш депутат бүргүү массаларның үнүн кичээнгейлиг дыннаар, чүгле массаларны өөредир эвес, харын массалардан өөренир, оларбиле харылзааны быжыглаар керек.

Депутаттар улустуң идегелии үнелээр, боттарының хүлээлгелерин улустуң мурнунга алдарлыы-биле күүсеэр болгаш соңгукчуларның мурнунга харыысалгалының кажан-даа үүтүү болбас ужуглуг.

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунда

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумуу эш Павел Павлович Любановту оон өске ажылче шилчээни-биле холбаштыр ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Орлакчызы хүлээлгелерден хостаан.

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумуу эш Владимир Владимирович Мацневичиниң ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Орлакчызынга томуйлаан.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде

Бүгү-эвилелиин В. И. Ленин аттыг Көдээ ажыл-агый академиязының президентизи хүлээлгелерден хостаар дугайынга эш Трофим Денисович Лысенконуң киирээн ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели хандырган.

Бүгү-эвилелиин В. И. Ленин аттыг Көдээ ажыл-агый академиязының президентизинге эш Павел Павлович Любановту бадылаан.

ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министерствозунда

Индий-Кыдат талазы-биле Женева чөвүлел хуралының ийи даргаларының ужуражышкынының дугайында айтырыгның талазы-биле Даштыкы Херектер Министерствозунуң апрель 6-да совет парламентага чарлаттынган нотазы-биле холбаштыр Великобританияның чазаа эң чоокку хүннерде ынчы ужуражышкынны чорудар дугайында Совет чазактың саналын хүлээп ап турарын дыннаткан. Великобританияның чазаа даштыкы херектер талазы-биле күрүне министри лорд Реднигиан Женева чөвүлел хуралының даргаларының бирээзи болур Великобританияның Даштыкы херектер министриниң өмүнээзинден чугаалажышкыннарга киржири-биле талаэлеткен.

А. А. Громыконуң болгаш лорд Реднигиниң арасынга баштайгы ужуражышкын апрель 11-де болур.

Комсомол Төп Комитединиң V Пленуму

Бо чылдың апрель 5—6 хүннеринде комсомол Төп Комитединиң пленуму болуп эрткен. Пленумунуң ажылынга комсомол обкомнарының, крайкомнарының, эвилелдешкен республикаларның ЛКСМ ТК-ларының секретарылары, Совет Армиязының болгаш Шериг-Далай Флотунуң комсомол ажылдакчылары киришкен. Пленум Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизиниң шиитпирлерин-биле холбаштыр комсомол организацияларының сорулгаларын чугаалашкан. Бо айтырыгның талазы-биле ВЛКСМ ТК-ның секретары эш А. Н. Шелепин илеткел кылган.

Пленумунуң киржикчилери, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизиниң шиитпирлерин улуг күзелеканыкшын-биле чүүлдүүнүп, оңу удуртулга болдурар болгаш хажык чокка күүселир деп хүлээп алган.

СЭБП-ниң XX съездизиниң материалдарын аныктарга калбаа-биле тайылбырлаарын хандырарын ВЛКСМ ТК-ның Пленуму комсомол организацияларынга хүлээткен. Комсомол организациялары Коммунистиг партияны долгандыр совет аныктарны улам-на сырый эвилелдээр. СЭБП-ниң XX съездизиниң салган төөгүлүг сорулгаларын күүсеэр дээш демиселиче анык патриоттарның күштерин көдүрээ хүлээлгелиг.

Анык салгакчыларның кижизидилгезинче партияның съездизиниң салгазы улуг кичээнгей болза, ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга комсомолчуларны болгаш аныктарны улам-на идепкейлиг кириштирерин, аныктар-биле бүгү кижизидилге ажылын экижилерин комсомол организацияларынга хүлээткен деп чүвени Пленум айыткан.

Пленум партияның съездизинден комсомол ажылын шүүгүчээнин ырынай шынныг деп хүлээп алган. Комсомол организацияларының ажыл-чорудулгаларында, ылангыя оларның идей-кижизидилгелиг ажылында улуг четпестер бар. Комсомол организациялары аныктарны практиктиг херекке болган чок-ла холбаштырын билбес, диригг организакчы ажылды резолюстаар чоруктар-биле, байырлаашкын болгаш шүүгаашкын-биле солуп турарлар. Оң-даа, өске-даа четпестер комсомолдуң ажыл-чорудулгазынга багай сагыларын көргүзүп турар.

Бо четпестерни шиитпирлиг чайладырынче боттарының күженишкинин уталдырар кылдыр комсомол организацияларын Пленум кыйгырган. Комсомол организацияларының эң чүгүлө сорулгазы — алдыгы беш чыл планын, бирги ээлчеглe 1956 чылдың онаалдазын бүүдүрүлге болгаш туугуг бүргүзүнүң чедишкинниг күүсеэрин дээш демисеглe аныкх ажылчыннарның болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларның чогаадыкчы инициативазын болгаш идепкейин углап баштаары болур. Улам ынай техниктиг деңшилге дээш, күш-ажылдың бүүдүргүчүлүүн бедидери дээш, бүүдүрүлгеге арыг-шеверин болгаш коруучурумну тургузары дээш аныктарның массалыг шимчээшкинин комсомол организациялары калбартыр ужуглуг. Бүүдүрүлге-техниктиг өөредилгеге аныктарны кириштирер талазы-биле С. Орджоникизе аттыг Уралмашзаводтуң комсомол организациязының ажылының дүржүлгазын ажыглаарын Пленум сүмелээн.

Братск гидроэлектростанциязының болгаш атомнуг электростанцияларны түүлүп тургузарының үлүс ажыл-агыйынга улуг ужур-дүзалының барымдаалаш, ол объектилериниң тудугларынга комсомолуң шефтээрин Пленум чарлаан.

Украинаның комсомол организацияларынга чаа шахталарның, Бременчуктуң, Днепрозержинскиниң гидростанцияларының, Сонгу Донец — Донбасс каналының тудугларынга; Казахстанның комсомол организацияларынга—Темир-Тау хоорайга металлургия заводунуң болгаш Соколово-Сарбайның болбазыралыкчы комбинатының тудуушкуннарынга; Узбекистанның комсомол организацияларынга — Голодный ховуну шинээдип алырынга; Грузияның, Арменияның, Киргизияның, Таджикистанның болгаш Туркменстанның комсомол организацияларынга — чаа электростанцияларның тудуушкуннарынга идепкейлиг киржирин сүмелээн. Аныкх тудугжуларның ортузунга политик-кижизидилгелиг ажылды экижилерининг хемчегерин алырын, оларның күш-ажылын болгаш амыралга-чурттагазын таарыштыр организастаар лугайында улуг сагыш салыышкынын илередирин комсомол комитеттерине Пленум хүлээткен.

Бүгү көдээ ажыл-агый культураларының үнүш-дүжүүлүн белидерин кызымаккайы-биле чедип алырын, кур болгаш куруккан черлерни улам ынай шинээдип алырынга, кукурузаны өстүреринге улам идепкейлиг киржиринче көдээ аныктарны Пленум кыйгырган. Боттарының күүк-биле кукурузаның хайнак үрезиннерин өстүрүп киришкен Украинаның хөй комсомол организацияларының эгелээшкининиң Пленум чүүлүг деп көргөн. Колхозтарның, МТС-тернің болгаш совхозтарның комсомол организациялары бо чылдың часкы тарылгазының белеткелин чедишкининиг дооразынга болгаш часкы тарылганы организастыг арттиреринче база тарылгаларны шевергин ажаарынче бүгү аныктарны кириштирер хүлээлгелиг.

Мал ажылының продуктуларын бүүдүрер талазы-биле алдыгы беш чылдың сорулгаларын бир — ийи чылларның дургузунда күүсеэр дээш патриотчу шимчээшкинче идепкейлиг киржири бүгү көдээ аныктарның алдарлыг херээ болур. Пленум Воронеж областың комсомол организациязының инициативазын чүүлүг деп көргөн болгаш хаван ажылын хөгжүдерин холга алырын көдээ комсомолчуларның тодаргай болгаш дайынчы сорулгазы кылдыр идип дүргөн.

Комсомол организациялары салтар өстүрерин база холга алыр, 1956—1957 чылдарда школалар, уруглар бажыннарының, пионерлер бажыннарының чанында салтар тарыырын чедип алыр; чазын болгаш күзүн сад неделязын чоруларын, школага киргенде болгаш ону доосканда, пионерге, комсомолга киргеи үезинде өөренирлелерниң ыяш олуртуушкунун практикалаар.

Бүрүненин, колхозтарның болгаш совхозтарның шөл камгалалының ыяш куржагларын өстүрериңге, ооргаларны болгаш онгарларны, оруктарны болгаш хову турлагларын, көдээ болгаш ажылчын суурларны ыыштылырарынга идепкейлиг киржириниче, ыяш тарыырын шефке алырынче оолдарны болгаш уругларны Пленум кыйгырган.

Аныктарның ортузунга социалистиг чарышты организастаар талазы-биле ажылды шиитпирлиг экижилерин, хүлээлгелерни күүсеэрнин харыысалга чок көөр чоруктарны чок кылырын ВЛКСМ ТК-ның бюрозунга, ЛКСМ ТК-ларынга, комсомолуң крайкомнарынга, обкомнарынга, хооркомнарынга, райкомнарынга болгаш комсомол эге организацияларынга Пленум хүлээткен. Чарыштың кол чүүлү болза бүүдүрүлгенин мурнакчы дүржүлгазын кызымаккайы-биле калбартып нептередири болур ужуглуг.

Комсомол организацияларының шуут хүлээлгези — аныкх ажылчыннарның, албан-хаакчыларның, колхозчуларның, өөренирги аныктарның амыралының материалдыг болгаш культурлуг байдалдарын экижилер дугайында хүн үргүлчү сагыш салыры болур. Аныктарның күш-ажылының байдалын экижилерин, аныкх ажылчыннарның болгаш ылангыя бичии оолларга, уруглларга хамаарышкан күш-ажылын хоойлузун шыңгыы барымдаалаарын, ниити чурттагга черлериниг чурттан турар оолдар болгаш уруглар дугайында улуг сагыш салырын профсвилел организацияларыла-биле кады чедип алыры эргежол чүгүлээ.

Совет школаларны улам ынай көдүрер талазы-биле СЭБП-ниң XX съездизиниң айтышкынынарын барымдаалаш, бүгүнниг-биле эң-сеткилдиг чүүлдүг деп көрген. Ийи-чангыс кижилерге чүүлүг чорукту чайладыры эргежол чүгүлээ деп Пленум айыткан. Ниитиниң ажыктыг күш-культура, культурамассалыг ажылында эки түңнел дээш пионер отрядтарының, дружиналарның, школаларының, комсомол организацияларының чарыызын организастаза чогуур деп көргөн.

Бажың эргелелдиринин чанында уруглар-биле ажылды комсомол организациялары экижилер: бүдүрүлгелерни, МТС-тернің, колхозтарның, совхозтарның комсомолчуларын, дээди өөредилге черлериниң үстүкү курстарының студентилерин отряд вожатыйларының ажылынче хөй-биле чоруур.

Маркизм-ленинизмниң улуг идеяларынга, социалистиг Төрээн чуртунга кызыгаар чок бараан болурунуң, Коммунистиг партияга бергинген, улустарның бүзүлбас найыралының пролетарлыг интернационализминиң ёзузунга аныктарны кижизидиринин сорулгалары болза, идеология, пропаганда болгаш агитас-массалыг ажылды шиитпирлиг экижилерин, ону амыралга-биле, коммунистиг тургузуушкунунуң практиказы-биле сырый холбаалыг чорууларын комсомол организацияларынан, комсомол органнарының бүгү удуртукчу ажылдакчыларындан шынгыы негээн.

Ийи-чангыс кижилерге чүүлүг чорукту болгаш оон уржуктарын үзүктаарынче угланыыр СЭБП ТК-ның чоруткан шугумун ВЛКСМ ТК-ның Пленуму чангыс эп-сеткилдиг чүүлдүг деп көрген. Ийи-чангыс кижилерге чүүлүг чорукту хоразының дугайында партияның XX съездизиниң айтышкынынарын аныктар ортузунга ажылга удуртулга болдурарын комсомол комитеттерине Пленум хүлээткен.

Комсомол организацияларын комсомолчуларның болгаш аныктарның политиктиг чырыышкынының талазы-биле ажылды чедир үнелевес чорукту үзүткаар, маркизм-ленинизм теориязын, политиктиг экономиканы болгаш төларгай экономиканы өөренирингe оларны калбаа-биле хаара тудар, В. И. Ленинниң ажыларына болгаш ажыл-чорудулганың комсомолчуларның болгаш аныктарның өөренирин калбаа-биле организастаар үзүглүг.

Буржуаз идеологияның илереэшкиннери-биле, капитализмниң артыышкынары-биле, ылангыя хүлүгааннаар болгаш арагалаар дээш ышкаш шак ынчыг үй-балай чоруктар-биле демиселиг күштедирерин, аныктарның ыштанылга шактарын организастаарының дугайынга үлүг сагыш салырын комсомол организацияларынга Пленум хүлээткен.

Аныктар ортузунга күш-культура болгаш спорттуң массалыг ажылын экижилери-биле массалыг чанчыл болган спортчу хемчегерин: часкы болгаш күскү чыын атлетиканың кросстарын, лыжа маргыдаалаарын, гимнастика байырлалдарын хөйү-биле чоруулар керек. Күш-культура болгаш спорт ажылдарын ең эки тургузары дээш чарыштыг комсомолдуң эге, район болгаш хоорай организацияларының ара-ызында организастаарын сүмелээн.

Комсомол организацияларының бот-тывынгыр характерин, комсомол ажылының бүгү-де звеноларынга инициативаны бүгү чемчегер-биле хөгжүдерининг, комсомол комитеттерининг ажылынга активтерни калбаа-биле хаара тударының эң-эң чугулазын Пленум айыткан. ВЛКСМ-ниң кежигүн бүргүү болунуң организациязының ажылыныга болгаш ажылынга идепкейлиг киришкен турарын чедип алыр керек.

Комсомол болза, бистин чуртувуска коммунизм тургузуушкуну дээш демисеглe Коммунистиг партияның моон сонгаардаа шынчы дузалакчызы болур дээрзин Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының ленинчи Төп Комитединге ВЛКСМ ТК-ның Пленуму бүзүреткен.

«Москвага аныктарның болгаш студентилериниң VI Бүгү-делегей фестивалын белеткээри болгаш ону чоруулары-биле холбаштыр комсомол организацияларының ажылының дугайында» айтырыгны ВЛКСМ ТК-ның Пленуму чугаалашкан. ВЛКСМ ТК-ның секретары эш А. А. Рапохин илеткел кылган.

Демократтыг аныктарның Бүгү-делегей Федерациязының шиитпирин ёзугаар 1957 чылдың июль 28-тен август 11-ге чедир бистиң Төрээн чуртувустуң найыслалынга Москвага гайбын болгаш найырал дээш аныктарның болгаш студентилериниң VI Бүгү-делегей фестивалы болуп эртер. Фестиваль болза, бүгү чурттарның тайбын болгаш эң эки келир үе дээш демисежин турар аныкх салгакчыларының өөрүшкүүлүг байырлалы болур.

Москвага болур фестиваль совет аныктарның өске чурттарның аныктары-биле найыралдыг харылзааларын улам ынай быжыглаарынга, бүгү делегейнин оолдарының болгаш кыстарының ара-ызынга кайы-кайызын билчир чоруктуг быжыглаарынга чаа калбак аргаларны бээр.

Москвага аныктарның болгаш студентилериниң Бүгү-делегей фестивалын чорудар чорук совет аныктарга, комсомолга улуг хүлээлгеэни болгаш харыысалганы онаан турар деп Пленум онзалап демиглээн. Комсомол организациялары фестивальга белеткеглии аныктар ортузунга бүгү кижизидилге ажылының кадыргүшкүнү-биле, күш-ажылчы чаа-чаа чедишкиннер-биле демиглээр үзүглүг.

ВЛКСМ ТК-ның Пленуму бо айтырыгның талазы-биле Совет Эвилелиниң солдарынга болгаш кыстарынга кыйгырыгны хүлээп алган.

ВЛКСМ ТК-ның Пленуму организастыг айтырыгларны база кергеп.

Н. А. Булганинның болгаш Н. С. Хрущевтуң Англияже баар деп турарынга хамаарыштыр

Великобританияның чазаанын чалазынын ёзугаар Н. А. Булганинниң болгаш Н. С. Хрущевтуң Англияже ам баар деп турарының дугайын ынналыр дилегни совет хамаатылар солуннар редакцияларынга болгаш СЭТА-га киирип турар.

Бүзүреллиг барымдаалардан СЭТА-га билиинин турары болза, совет удуртукчуларының Англияга баарын апрель 18-те деп болап турар. Англи чазактың саналаан программазын ёзугаар Н. А. Булганин болгаш Н. С. Хрущев Англияга барган үезинде англи чазактың удуртукчулары болгаш Великобританияның политиктиг ажылдакчылары-биле ужуражышкынынар болгаш бесселалар кылыр апаар. Н. А. Булганин болгаш Н. С. Хрущев Лондоннан ангыда Харуэлл, Оксфорд, Эдинбург, Бирмингам болгаш өске-даа чамдык хоорайларга база баары билдингир. Совет удуртукчулар ылангыяла атомнуг энергия өөренир талазы-биле төп болур Харуэлдге, Бирмингамга британ үлетпүр ярмарказынга, Мэремне халының шериг-агаар күштеринин базазынга баары көрдүнген.

Совет удуртукчуларының Англияга үнүп чоруптары апрель 27-де төлевилетинген.

Н. А. Булганиннын болгаш Н. С. Хрущевтуң Англияже ам чоруур деп турарыбиле холбаштыр оларның алынга албан черлериниен, хөй-нинти организациязарынаан болгаш түс-түс англи хамаатылардан хөй чагаалар келген. Совет удуртукчулар Англияга келген үезинде чамдык заволтарга, фабрикаларга, албан черлеринге чораап баарын болгаш түс-түс англи хамаатылар-биле ужуражырын ол чагааларда күзеп турар. ССРЭ-ниң Великобританияда элчини Я. А. Маликтин ынналганын ёзугаар алырга, ынчыг янзылыг хөй чагаалар совет элчин черинге база кирген.

Бо айтырыг талазы-биле боттарының саналын чугаалап баар дилегни СЭТА-ның корреспондентизи Н. А. Булганиндан болгаш Н. С. Хрущевтан илээн.

Оларнын-биле ужуражыр деп күзеп турар ол англи хамаатыларның күзээшкининиң бүрүнү-биле билип турар деп олар ынналганнар.

Чазактың баштынчылары-биле болгаш Великобританияның хөй-нинти ажылдакчылары-биле ам болур деп турар чугаажышкынынарга чугула ужур-дүзалыг совет удуртукчулар салып турар болгаш ол-ла үеле бүүдүрүлгелерде болгаш албан черлеринде ажылдап турар болуун кижилер-биле ужуражырын олар күзеп турар, чүге дээрге ынчыг ужуражышкынынарны англи болгаш совет улустуң аразында найыралдыг харылзааларны быжыдарының чугула аргаларының бирээзи кылдыр көрүп турар.

Совет удуртукчуларның Англияга баарының программазын англи талаган чогаалап кылган. Совет удуртукчуларның Англияга келиринин программазының ең баштайгы төлевилелеринде албан-хуналдыг кижилер-биле бесселалар-биле чергелештир, үлетпүрүнүң янзы-бүрү бүүдүрүлгелерин, албан черлерин болгаш чурттуң көдээ ажыл-агый районнарын, оон иштинде Шотландияга болгаш Уэльсте бүүдүрүлгелерни көөрүн англи тала база көөрүн турган.

Англияның ажыыралының янзы-бүрү талаалары-биле эки танышыл алыр дээр болза, оларның Англияга турар хуусаазын 2 хонук узатырының күзелин Н. А. Булганин болгаш Н. С. Хрущев илереткен. Англияның удуртур ажылдакчылары-биле чугаалажышкынынарны эвээш толаргай, талаан чокка чорулар арганы база ол ышкаш хөй-хөй бүүдүрүлгелерге болгаш албан черлеринге ылангыя Шотландияга болгаш Уэльске баар арганы олярга бээр апаар дээрзин база көрген. Ынчыг болза-даа, совет удуртукчуларның Англияга турар хуусаазын англи тала чөпшээрээ-даа. Шотландияга болгаш Уэльсте бүүдүрүлгелерни база албан черлерин көөрүн болгаш чон-биле ужуражышкынынарны программа киирбейн барганы харадаңчыг болур чорукту үнүүрүп турар. Оон туржук, мурнунда англи таланың программазының саналдарындан төлевилетинип турган хөй-хөй үлетпүр черлери-биле танышарын казып каапкан турган. Англияның ДХМ-ниң дэмчүтканы бүрүн бадылатынган программала Бирмингамга бүүдүрүлгелерге баары көрдүнүп турган, ынчыг болза-даа совлуг хүннерде программаан ол бүүдүрүлгени көөрүн казып каапкан болган.

Оларның эвилен чалалгаларының дугайынга хүнүүзээчел англи хамаатыларга ханы өөрүп четиргенин, ынчаарга ол чалалгаларны олар ажыглап шылавазын. Чүге дээрге англи таланың човаадын кылган программазы ынчыг чоруушкунну киирбейн турар деп Н. А. Булганин болгаш Н. С. Хрущев СЭТА-ның корреспондентизи-биле бесселазынга мелегээннер.

Совет удуртукчуларның Великобританияның чону-биле эвээн калбак харылзажырын күзевейн турар база-да канчыгбир күүстер Англияла бар болуп турары чалавас.

ВЛКСМ ТЫВА ОБКОМУНУҢ ПЛЕНУМУ

Партияның XX съездизиниң шинтипрлери-биле холбаштыр ВЛКСМ обкомунуң пленуму областтың комсомол организациязының сорулгаларын чугаалашкан. Ол айтырыгның талазы-биле ВЛКСМ обкомунуң секретары эш Юмбуу илеткел кылган.

Илеткелчи болган пленумга санал берген эштер областтың комсомолчуларының болган аныяктарының бүгү совет улус-биле бир домей СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарын изии-биле чүүдүргүнүп хүлээп алгаш амыдыралга боттандырып турарының дугайын чугаалаанар.

Пленумга санал берген ВЛКСМ Эрзин райкомунуң секретары эш **Рыжовтуң** чугаалаазы болза: — Бистиң районнуң колхозтарында чүгле 85 комсомолчу колхозчулар ажылдап турар. Ол дээрге дыка эвээш сан-дыр. Ынчангы-ла болза, ындыгның төлээзинде бистиң районнуң комсомол организациялары моон сонгаар мал ажылынче ол ажылга ынак болган мергежилдиг комсомолчуларны чоруткам, оларны мал ажылының түс-түс адырларынга быжыглап, ол ажылга дүржүлга-мергежилдиг болурун чедип алырының бүгү-ле хемчегларин амыдыралга боттандырар бис. Түс-түс фермаларга барып, саанчыларның болгаш кадрчыларның амыдырал-чуртталгазынче үн-бүргүнүн сагыш-салыышкынын күштедирип, оларның аразынга агитас-массалыг ажылдарны, мал ажылының мурнакчыларының мурнакчы чаа дүржүлгаларын нептередирип бистерден негетинип турар.

—Таңды районнуң комсомолчулары болгаш аныяктар СЭКП XX съездизиниң төөгүлүг шинтиплерин амыдырала боттандырары дээш улуг сорук-кириишкинниг ажылдап турааралар. Часкы тарылага белеткеди районнуң ийи МТС-тери бүрүн доозкан. Ында комсомолчу-аныяктарның дөрт бригадаларын тургускан. Районнуң аныяк механизаторлары часкы тарылганы эң кыска хуусаада бедик агротехниктиг деннелге чорудар деп шинтипрээннер. Сүт саалдазының планын район бүрүн күүсеткен. Районнуң колхозтарының дөртүнде үнелиг культура—кукуруза өстүрериниң бригаларын ам тургускан болгаш артқан колхозтар ыныг звеноларны тургузуп эгелээннер.

Мал ажылынче келир чазын 7—10 класстарның 30 доозукчуларын чорударын бистиң райкомнуң пленумундан шинтипрээн.

Бистиң районнуң колхозтарының кол нуругузу миллионерлер апарган. Ол эвилер. Ынчаныжежок бистер колхозтарывысты оон-даа артык бай шыдалыг болдурарын чедип албайн, колхозчу тургузугунуң артык күштерин чедир ажыглывайн турарывыс кончуг четпес — деп, ВЛКСМ Таңды райкомунуң секретары эш **Лантухов** чугаалаан.

Барыын-Хемчик районнуң «ВЛКСМ 30 чыл оң» колхозта комсомол организациязының секретары эш **Октя** колхозта мал ажылынга комсомолчуларның болгаш аныяктарның кошкак киржилгезиниң дугайын амыдырал бар чижектерге көргүзүп турган чугаалаан. Чижээ, «Большевик» колхозтуң 129 комсомолчуларының чүгле 17-зи, «Кызыл тараачының» 89 комсомолчуларының чүгле 7-зи, а «ВЛКСМ 30 чыл оң» колхозтуң 54 комсомолчуларының чүгле 17-зи мал ажылында ажылдап турар. Оон ынай эш Октя бодунуң колхозунуң ВЛКСМ комитеди колхоз баштаар чери-биле дүгүрүшкаш чоокта чаа 7 комсомолчуларны кадарчылады чоруткаңын, база 15 аныяк колхозчуларның огород культураларын тарып белеткээринге илепкейлиг киржип турарын чугаалаан.

Чаа-Хөл районнуң Терезин бугазының тудуунче 25 аныяк колхозчуларның күселдин-биле ажылдап киргенинин ВЛКСМ райкомунуң секретары эш **Стал-оол** пленумунуң киржикчилеринге дыннаткан. Ол ышкаш район колхозтарының фермаларынче 30 комсомолчуларны немештир чорудары шинтипрлетинген. Районнуң бүгү колхозтарында кукуруза өстүрериниң түс-түс звенолары тургустунгулаан.

Колхоз бүдүрүлгезинге комсомолчуларның болган аныяктарның үстүнде чедишкиннерин демдеглеп тура, комсомол организацияларының ажыл-чорудулгалында улуг четпестерни айтыры чугула. Ол четпестерниң дугайын пленумнуң киржикчилери ханы чугаалаанар. Областың колхозтары чыл санында-ла тараа культураларының дүжүдүнүң планын күүсеткен. Ол чорук болза өске чылдаганнар-биле холбаштыр суггарылгаже чогуур кичээнгейни салбазындан болуп турар. Чижээлээрге, Бай-Тайганың Сталин аттыг колхозунуң бүгү тарыла шөлүнге Терек» колхозунуң комсомол организациязы сүт-бараан фермазының ажылынче чогуур кичээнгейни салбайн турар. Ол колхозтуң инектери одарга-ла төрүп турар, а инектерни бызаалаарын эмзирип тургаш саап турарлар. Инектериниң чиир ситени четчири-биле белеткетинмээн, а силосту фермадан 5—6 километр черде шыгжаанындан ону дажып алыры база дыка бергедеп турар. А белеткетинген сигенни төтчеглеп турда, ында комсомол организациязы дүжүнге-даа албан болгаш чогуур хемчегни эң чорутпаанындан фермада инектериниң байдалы бергедээн.

Улуг-Хем болгаш Каа-Хем база өске-даа районнарда бо кыжын элээн малдар, ылангыя чаш малдар хоралаң. Малдың баш санының хораашкыны багай ажаалдадан болгаш чогуур чемгерилгени тургуспаанындан болу берген. Ол районнарның комсомол организациялары бо талазы-биле улуг бүрүүлүглар дээрэн чугаажок.

Пленумнуң киржикчилери мал ажылында ындыг четпестерни дарый үзүткаарын шыңгыы негээннер. Олар областың VII комсомол конференциязының мал ажылынче 300 комсомолчуларны чорудар деп шинтиприн боттандырып чорударын шыңгыы негээннер.

Алдыгы беш чылдың дургузунда областың үлетпүр бүдүргези улам саңыраар. Партия болгаш профэвилел организацияларыбиле кады комсомолчулар күш-ажылдың бүдүргүчүлүүн белиндер, бүдүрүн турар продукциянын шынарын экижидери дээш, продукциянын бот-үнезин чингедири дээш шинтипрлиг демиселди чорудар ужуруг деп пленум айыткан. Хову-Аксының комбинадының тудуунче бир муң аныяк оолдар, кыстарны чорударын Тываның комсомол организациязы болуунуң хүвүлүг хүлээлгези кылдыр көрүп турар.

Комсомол организациялары аныяк өскенниң ортузунга идеологтуг ажылды күштедирип, оларны коммунизминиң ёзузунга кижизиткен турарынче кол кичээнгей салырын пленум айыткан. ВЛКСМ комитеттери комсомолдуң политөөредилгезин, лекция пропагандазын үндезинии-биле эде тургузуп, бот-тывынгыр уран-чүүлдүлүлүн хөгжүдүп, улус өөредилгезинин болгаш кадык камгалалының база культурачырыдышкынның болгаш өске-даа албан черлериниң ажылынче ханылап кирери чугула.

«Тываның аныяктары» солуннуң редакциязының көдээ ажыл-агыйның болгаш үлетпүрүң хөгжүлдезинде мурнакчы дүржүлганы, идеологтуг ажылдың айтырыгларын чырыдарының талазы-биле багай ажылдап турарын ВЛКСМ Өвүр райкомунуң секретары эш **Полев** чидии-биле шүүмүүлээн.

«Тываның аныяктары» солуннуң редакторунуң оралакчызы эш **Азов** болгаш пленумнуң өске-даа киржикчилери ВЛКСМ обкомунуң талазындан бүдүргенин болгаш көдээ ажыл-агыйның тодаргай экономиказын комсомолчу кадрларның ханызы-биле өөренип билген турарынче чогуур кичээнгейни мынчага чедир салбайн келгенин шүүмүүлээн.

Ол ышкаш пленумга санал бергеннер ВЛКСМ обкомунуң бюрозунуң болгаш ажылдакчыларының талазындан күдүкү организацияларга боттуг дузаламчы көргүспейн турарын шыңгыы шүүмүүлээннер.

Пленум чугаалашкан айтырыгның талазы-биле шинтиприн хүлээп алган.

Чер болгандан

Кызыл-Мажалык МТС-тин механизаторлары септелгени хуусаа бетинде доозкан, трактор бригадалары ажылдаар колхозтарының хову турлагларынче үүп ателей берген. «Большевик» колхозче эш Сыргымайның, «Кызыл тараачынче» эш Бирининя, «Совет Тываның бем чылынче» эш Бүрүлейниң бригадалары чорупкан.

* * *

СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарын Тес-Хем районда Калинин аттыг колхозтуң колхозчулары үш кезек болгүмнерде ханы өөренип турар. Фермаларның ыраккы малчыннарынга, бригадаларга таныылганы агитколлективтиң агитаторлары улам калбартып турар.

* * *

Чадаанада дүржүлга станциязының саанчылары эрткен чылдың бо үеынге деннээрге апрель 1-ге чедир инек бүргүзүлген 845 литр сүттү саап алган. Боттарында быжыглатынган инектериниң бирээзинден-не эш Ондар 913 литр, эш Бүүлар 896,5 литр сүттү сагган.

* * *

Күргүне чаашкыныңың оон эдилекчилеринге база ажыктыын чангыс Таңды районнуң чижээнден безин көрүп болур. Эрткен чылын районнуң ажаалга кассазы 300 муң рубльдин ойнашкыннарын үндүрүп берген. Бо чылдың эгезинде 50 муң рубль ойнап алдынган.

* * *

Аянгатыда «Комсомол 30 чылы» колхозтуң баштаар чери колхозчуларның негээнин ёзугаар «КРУ-10» радио станциязы салып алган. Ол ам бүрүн деритиниң тургустунган, колхозчуларның бажыннарында радио точкалары киртинген.

* * *

Бо чылдың чүгле баштайгы кварталында безин Чадаана МТС тараа ажаар 1, картофель ажаар 4 комбайннар, «ДТ-54» маркалыг 6 тракторлар, хой кыргыыр 2 «РСА-12» агрегаттар алган. Оон ангыда картофель, расада олуртур, тараа арыглаар машиналар, станок болгаш хой ямзы кожуда машиналарын база алган.

* * *

Тудугга материалды кыжын белеткеп алыры чугула. Улуг-Хем районда «Партеяның XIX съезизи» колхозтуң бригадазы 2,5 муң кубометр ыяшты белеткээн, оон 400 ажыг кубометрни тудуг шөлдеринде эккеп алган. Амгы үеде сөөртүлгенин массалыг чорудуп турар.

Планын күүсеткен

Областың чурт үлетпүр эргелелиниң Кызыл хоорайда магазинин (эргелекчизи эш Малышина) айда 100 муң рубльдин бараанын саарар тургаш, ай санында 140—150 хуу чедир садып турар. Бирги кварталдың планын он хонук бурунгаар күүсеткен.

Магазин Кызыл хоорайның мебель фабриказының, дааранында комбинадының, алгы заводунуң болгаш өске-даа бүдүргелериниң кылыгларын саарып турар. Магазинге ишк-хеп аймаа болгаш эдилел чүүлдер хөй кирип турар болза-даа, ассортиментизи кончуг эвээш, үругларга таарыштыр янзы-бүрү дугаарлыг бичии сапогтар, ажылчын костюмнар, кухня, шкафтары, буфеттери, бичии хемчегли столдар болгаш өске-даа кылыглар чок.

Чурт үлетпүрүнүң бүдүргелериниң кылыгларынга чоонун негелдези улам-на өзүп турар.

Н. ИВАНОВ.

Кызылдың башкы институдунда

ӨВРЕДИЛГЕ КИЧЭЭЛДЕРИ

Институтта 230 хире студентилер өөренип турар. Ам үеде олар өске әртемнер-биле кады Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизиниң төөгүлүг шинтиплерин үлуг сонуургал-биле өөренип турарлар.

Семинар кичээлдерге бирги курстун студентилери Л. Остриқова, Л. Тимакова, М. Донгак, М. Хертек болгаш ийги курста Б. Ламаш-оол, А. Розенблит болгаш оон-даа өскелер өөредилгезинге эң эки түннелдерни көргүзүп турарлар.

Институтта өөредилге талазы-биле тыва дыл болгаш литература факультединиң бирги курсу мурнакчы болуп турар. Ол курста 27 студентилер эки болгаш кончуг эки өөредилгелиг, оларның иштинде 6 кижи бүгү әртемнерге шүптүзүнга кончуг эки өөренип турарлар.

БИБЛИОТЕКАДА

Институттуң библиотеказы чээрби муң хире ном фонлулуг. Ол номнарның иштинде чечен-чогаал номнары безин беш муң ажыг.

Библиотеканың номчукчуларының аразында чечен-чогаалдың номчукчулары хөй. Ылангыя дыл болгаш литература факультеттериниң студентилери хөй чечен-чогаал номнарын номчаннаар.

БОТ-ТЫВЫНГЫР УРАН-ЧҮҮЛ БӨЛГҮМНЕРИ

ССРЭ-нең улустарының фестивалынга белеткел институттуң студентилериниң ортузунда калбарып турар. Ыры бөлгүмүнде 150 хире студентилер эш Петровтуң удуртулгазы-биле, хилдыг хөгжүм бөлгүмүнде 20 ажыг кижи эш Жилинскийниң удуртулгазы-биле киржип турар. Олар орус, тыва улустуң ырларын болгаш эмгы үениң ырларын өөренип турарлар.

Ийги курстун студентизи С. Дадар-оол Римский-Корсаковтуң «Садко» деп операзындан үзүндүү болгаш «Хайран бот» деп аллганы скрипка-биле күүседир.

Бирги курстун студентизи А. Оюнга удуртурган танцы бөлгүмү эки ажылдап турар. Ол бөлгүмүнүң киржикчилери «Яблоко», «Молдаванец» болгаш өске-даа орус, тыва танцыларны өөренип турар.

Апрельдиң үшкү он хонуунуң бир хүнүнде бот-тывынгыр уран-чүүл бөлгүмнериниң киржикчилери боттарының белеткеп турар чүүлдерин Культура бажынынга көргүзерлер.

ИНСТИТУТТУҢ КОРИДОРУНДА

Башкы институдунуң коридорунда чүүлбүрү көргүзүг материалдарын делгээн. Ол көргүзүг материалдарының аразында ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдер талазы-биле алдыгы беш чыл планының талазы-биле СЭКП-ниң XX съездизиниң Директиваларының кол-кол сан көргүзүглери улуг сонуургалды болуруп турар.

«Алдыгы беш чылда Совет Тыва» деп көргүзүгде алдыгы беш чылда бистиң областка боттанып ажыл-агый болгаш культура талазы-биле кол-кол хемчеглерин көргүскени кичээнгейни болунче хаара тулуп турар.

Институт бо чылын 126 аныяк башкыларны белеткеп үнүрер. Оларның иштинде чүрүүн база делгеп көргүскен. Оон ангыла «Совет башкы», «Бокс», «Литератор», «Стартче» деп хана солуннарның сөөлгү дугаарларын студентилер улуг сонуургал-биле номчуп турар. Хана солуннар институттуң, оон студентилериниң амыдыралын көскүзү-биле чугаалап турар.

ЛИТЕРАТУРА БӨЛГҮМУ

Литература башкызы эш В. Барцевичниң удуртулгазы-биле институтта литература бөлгүму ажылдап турар. Өөредилге чылының дүргүзүнда литература кежээлери элээн хөй удаа болгулаан. Оон иштинде Ю. Кюнзегештиң, С. Есенининиң шүлүктериниг база Граниниың «Дилекчилер» деп романынга холбаштырган кежээлер база болгулаан.

Ам үеде студентилериниң аразында литература конкурзу чорун турар. Конкурска Д. Дыртык, С. Сандю болгаш Б. Бүүлар олар баштайгы шүлүктерин киргеннер. С. Сандю болгаш Д. Дыртык оларның шүлүктери институттуң хана солуннарында үүп турар.

ХОСТУГ КЕЖЭЭЛЕРДЕ

Студентилер хостуг кежээлерде группалар аайы-биле коллективтиг-биле кинолар болгаш шинлер көөрүн организастап, янзы-бүрү кежээлерни кылып турар.

Сөөлгү үеде «Боттанган күзел», «Персонаждыг херек», «Хайран бот», «Төпкен хуна», «Чалгыннар» болгаш өске-даа шинлерни студентилер коллективтиг-биле көргеннер. Оон ангыда көрген шинлериниң дугайында чугаалажыгаларны база организастап турар.

Чоокку үеде дыл болгаш литература факультединиң бирги курзунуң кежээзинге студентилер белеткеннип турар. Ол кежээни «Аныяк совет кижиниң моральдыг мозу-шынары» деп темага холбаштыр артырер.

М. ЭРГЕП.

Ийи колхозтуң ховуларында

ЭЛ-БАЖЫ. (Телефон-биле). Улуг-Хем районда Калинин аттыг колхозтуң даргазы эш Павунуң редакцияга дыннатканы болза:

— Бо чылын бистиң тараа культураларывыстың шөлү арткан чылдыңдан 400 гектар хөй азы 1600 гектарга тарыыр бис. Хову ажылы апрель 10-да эгелей берген. Баян-Колда эш Оолактың бригадазында 52 колхозчулар бар, ында 3 трактор баштайгы хүн 209 гектарның шыгын базырган, а Сенекте бригада ол хүн 2 тракторлар-биле 50 гектарны илиртээн.

ында эш Сыгыр-оолдуң удуртулгазында 35 колхозчулар бар.

ИЙИ-ТАЛ. (Телефон-биле). Шагаан-Арыг МТС-тиң Жданов аттыг колхозта механизаторлары шык базырышкынын улам калбартышаан, чажыл тарырын апрель 10-да база эгелей берген.

Тракторист эш Танко хүнүнүң ийги чартында 3 сеялка кожулга-биле 12 гектарда кызыстасты тараан. Апрель 11-де эш Сувакпит база чаштырып эгелээн, оон башкарганы трактор 3 сеялкалар кожуглуг.

Коммунизм дээш демиселдиң улуг чаагай программазы

Коммунизм дээш демиселге партияның болгаш совет улустуң чедип алган улуг тиилелгелери бо үениң эң-не шыгарангай болуушкуннарының бирээзи болуп төөгүге кирер СЭКП-ниң XX съездизинге канчаар-даа аажок улуг күш-биле илереткенин көргүстүнген.

Съезд болза, амгы үениң үндезин айтырыгларының талазы-биле программиг шинтиплери-биле партияны болгаш совет улустуң чепсегээн, Совет Эвилелинге коммунизм тургузуушкунунуң моон сонгааргы сорулгаларын тодаратқан, улустар аразындагы харылзаалардың дешпилгелиг хөгжүдезинiң перспективаларын айыткан. 1956—1960 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директиваларда ажыл-агыйның болгаш культура тургузуушкунунуң сорулгаларының долу болгаш бүгү талалыг тодаргайлаашкыны берди нген.

Бир эвес социализм тургузуушкунунуң үезинде партия улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол сорулгазын — чурттуң индустриализациязын, а оон соонда көдээ ажыл-агыйның коллективизациязын удаа-дараалап шинтипрээн болза, ам чедип алган чедишкиннерге даянгаш, партия коммунистиг тургузуушкунунуң бүгү кол сорулгаларын харыгла шинтипрлеп турар. Совет киитилелдиң хөгжүдезиниң амгы үе-чадада ол онза хевирл чаа беш чылдың кол сорулгаларының тодаргайлаашкыныңда илереткенин, ол сорулгалар болза аар үлетпүрүү колдадыр хөгжүдериниң, үзүктел чок техниктиг дешпилгениң болгаш күш-ажылдың бүдүргүчүлүүн бедилериниң суурунга улус ажыл-агыйының бүгү-адырларының улам ынайгы күүлүг өзүлдезин хандырары, көдээ ажыл-агый бүдүргезиниң күштүг көдүрүүшкүнүн боттандырар болгаш анаа үндезилээш совет улустуң материалдыг чаагай байдалын болгаш культурлуг деннелин дыка бедилерин чедип алыры болур.

Ол сорулгалар коммунистиг тургузуушкунунуң өйү келген хереглелериниге дүжүп турар улус ажыл-агыйының бүгү талалыг хөгжүдезин тодарадып турар.

Улус ажыл-агыйының бүгү адырларын чедишкинниг хөгжүдериниң, бүгү улустуң чаагай байдалын бедидериниң болгаш чурттун камгалалыр аргазын быжыглаарының үндезини негелдези болза аар үлетпүрүг колдадыр хөгжүдери болур. Алдыгы беш чылдың дургузунда үлетпүр продукциязының нинти өзүлдези барык 65 хуу турда, бүдүргениң чепсек-херекселиниң бүдүрери 70 хуу, а хереглелдиң чүүлдерин бүдүрери — 60 хуу өзер ужуруг.

Ол болза нинтилел бүдүргезиниң чедип алдынган деннели Совет күргүне бүгү улус ажыл-агыйының дендиш дивес үндезини болуп турган болгаш болуп артышаан турар чүгле бүдүргениң чепсек-херекселдерин бүдүрерин эвес, харын бедик темпилер-биле хөгжүдериниң аргазын берип турары ол болур.

Көдээ ажыл-агыйның хөгжүлдези бүгү нинтилел бүдүргезиниң өзүлдези-биле үзүктел чок харылзада турар. Үлетпүрүү хөгжүдериниң темпилери-биле, хоорай чонунуң ковүдээшкини-биле, улус массаларның өзүп турар хереглелдери-биле болгаш тараанны, эътти база өске-даа продукцияларны бүдүрериниң четпес деннели-биле көдээ ажыл-агыйның аразынга илергей дүшпес хожудаашкын бистиң нинтилелавистин шапкын хөгжүдезинге улуг моондак болуп турар апарган.

Партия болза көдээ ажыл-агыйны удуртур талазы-биле чазыгларны ленинчи принципиалдыг ёзу-биле дидим илереткен болгаш көдээ ажыл-агыйның, хамыктың мурнунда тараа бүдүрериниң, а ол ышкаш мал ажылын күштүг көдүрериниң талазы-биле чугула хемчегларин алган. Ол хемчегларниң аразында колхозтарның болгаш совхозтарның бүгү шөлдериниң күүлүүн көдүрер дээш демисел-биле чергелештир канчаар-даа аажок калбак хемчээлиг күр болгаш күүркээн черлерни шинтээдип ажыглаары, эң-не дүжүттүг тараа культуразы — кукурузаның бот денизин улгаттырганы онза ужур-дузалыг болган. 1960 чылда тараа бүдүрерин 11 миллиард пуд чедирген, а мал ажылының продуктуларын бүдүрерин барык ийи катап көвүдеткен турар.

Бүгү социалистиг экономиканың чаа күчүлүг көдүрүүшкүнүнүң шинтипрлиг чүүлү болза, техниктиг дешпилгени дүргедериң болгаш оон-биле тудуп харылзаалыг күш-ажылдың бүдүргүчүлүүн дыка өстүрери болур. Социалистиг нинтилелиг тургузарының дооступ турарының болгаш коммунизмче чоорту шилчилгениң үезинде электрижидилге, комплекснлиг механизация болгаш автоматизацияя болза техниктиг дешпилгениң кол шугуму болур.

Коммунизминиң материал-бүдүргелиг базазын тургузарынга бүгү чурттуң электрижидериниң ужур-дузазының дугайында В. И. Ленининиң программалыг өөредилгелерин удуртулга болдурбушаан, бистиң партиявыс электростанцияларының тудуунун мурнаар темпилериниң политиказын боттандырып турар. Ол болза алдыгы беш чылда нинти продукцияның нинти өзүлдези 65 хуу турда, электроэнергиязын ажылдап үндүрери 88 хуу, а электростанцияларының күчүлүг 2,2 катап өзер ужуруг дээриниден болунун тодаргай илереашкинин тып турар. Партия болгаш чазак бүгү чурттуң хемчээнге бедик вольтулуг чангыс-аай четкини тургузар талазы-биле хемчегларни боттандырып турар. Алдыгы беш чылда ССРЭ-ниң европа кежээнин чаңгыс аай энергетика системазын тургузарын, Төп Сибирьнин чангыс аай энергетика системазын тургузар талазы-биле ажылды калбартырын база Грузияны, Азербайджанны болгаш Арменияны энергия системазынга каттыштырарын көргеп. Бүгү чурттуң хемчээнге чангыс аай бедик вольтулуг четкини тургузар дугайында В. И. Ленининиң айтыышкыны ынчаар чоорту боттанып турар.

Атомнуг энергияны тайбын сорулгага ажыглаарының талазы-биле бүгү чурттарны мурнавышаан, алдыгы беш чылда бо талазы-биле бистиң чуртувус бурунгаар улуг базымны кылыр. Ниити күүчүү 2—2,5 миллион киловатт, атомнуг энергияга ажылдаар чаа электростанциялары туттунган турар. Атомнуг энергияны тайбын сорулгаларга бүгү талалыг ажыглаар чорук бүгү делегейге ужур-дузалыг. Ол болза, төөгүге чаа эң-не улуг әртемтехника болгаш үлетпүр революциязының эгези болур. Ынчангаш, ол таварылга-даа эвес-тир, харын коммунизм тургузуп турар чурт атомнуг энергияны калбак болгаш бүгү талалыг ажыглаарының херээнге делегейнiң бүгү чурттарын мурнап чоруурy черле хоойлу ёзугаар болур.

Бүдүргени комплекснлиг механизастаарын болгаш автоматизастаарын хөгжүдери бистиң чуртувустуң энергетиктиг базазының хөгжүлдези-биле дорт харылзаалыг болуп турар. Бисте хол-биле кылып турар ажыл ам-даа хөй деп чүве билдингир болгай. Комплекснлиг механизацияны болгаш оон дээди хевири — бүдүргени автоматизастаарын калбартырының калбак программазын партияның XX съездизи айыткан. Чаа нинтилелдиң техниктиг базазының ол чугула түлүш кезээн улуг ужур-дузалыг деп көргеш, съезд үлетпүрүнүң бүгү адырларынга бүдүргеге чорудулгаларын автоматизастаарының перспективтиг планын ажылдап кылырын айыткан.

Ындыг болза-даа техниканың дешпилгезин коммунизмче шилчилгениң үезинде бүдүргүчү күштериниң күчүлүг хөгжүлдезининң чүгле чаңгыс талазын илередип турар. Ол дешпилгенин өске талазы болза, мергежилдиг ажылчын кадрларның, техниктериниң, инженерлериниң, а ол ышкаш үлетпүрүнүң болгаш көдээ ажыл-агыйның ажылдакчылары-биле кады ажылдажылгага әртемни болгаш техниканы бурунгаар шимчедир, бүдүргени сайзыраңгайжыдар хүлээлгелиг әртемнерниң чайгылыш чок өзүлдези болур. Чүгле аңаа үндезилээш, коммунизмче шилчилгеге кежиннде барып эң-не кол, эң-не чугула чүүл болуп турар күш-ажылдың бүдүргүчүлүүнүн бедик көргүзүглерин чедип ап болур.

Алдыгы беш чылда чүгле күш-ажылдың бүдүргүчүлүүн бедиткенинден безин үлетпүр продукциязының 80 ажыг хуу немелде өзүлдезин чурт алыр. Үлетпүрге болгаш көдээ ажыл-агыйга күш-ажылдың бүдүргүчүлүүнүң өзүлдезинге үндезилээш партия болза, алдыгы беш чылда ажылчыннарның боттуг ажыл төлевирин 30 хуу болгаш колхозчуларның орулгаларын 40 хуу улгаттырар деп көрген. Колхозчу тараачыннарның чаагай байдалының улам дүрген өзүлдези болза, көдээде чаагайжыдыга байдалының деннелин хоорайның чонунуң амыдыралының деннелинге чедир чоорту көдүрерин негеп турар коммунизм тургузуушкунунуң нинти сорулгаларыбиле холбашкан. Ол болза ажылчыннар биле тараачыннарның быжыглыг турар эвилелиниң көскү илереашкини болур.

1957 чылдан эгелээш 7 шак ажыл хүнүнге, а элээн кол профессияларның ажылчыннарынга болгаш элээди уруглар га — алды шак ажыл хүнүнче шилчилир дугайында, чавыс ажыл-төлевири ап турар ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның ажыл-төлевирин бедидер дугайында, пенсия болгаш өске-даа чүүлдерни экижидер дугайында партияның шинтипрлери ажылчы чонунуң материалдыг болгаш культурлуг деннелин -бедидеринге аажок улуг ужур-дузалыг болуп турар.

Ажыл хүнүн чоорту кызырары болгаш оон-биле холбаштыр кижиниң мага-бот болгаш угаан-бодал талазы-биле бүгү талалыг хөгжүдези болза, коммунизм тургузуушкунунуң программиг чугула айтырыгларыр болуп турар.

Бир дугаарында-ла В. И. Ленининиң идип үндүргени ССРЭ-ниң кол экономиктиг сорулгазын — чурттакчы чонунуң кижи санынга онаштыр продукция бүдүрер талазы-биле капитализминиң эң хөгжүлделиг чурттарын четкеш, әртер сорулганы төөгүлүг кыска хуусаада күүседиринии илергей аргалары тургустунган хөгжүлдениң шак ындыг чадазында ам четкен бис. Коммунизм тургузуушкунунуң, экономиканың болгаш культураның хөгжүлдезининң ам белеткеп турар перспективтиг планы болза, ССРЭ-ниң экономиктиг кол сорулгазын шинтипрлээринiң төөгүлүг хуусааларын тодарадыр. Ол болза, бистиң чуртувуска-даа, ол ышкаш чаа, социалистиг чурттаргаже чүткүп турар бүгү делегейниң улустарынга-даа улуг ужур-дузалыг болуп.

* * *

Марксизчи-ленинчи теорияны чогаадыкчы ёзу-биле ажыглаары болгаш хөгжүдери болза, ССРЭ-де коммунизм тургузуушкунунуң программалыг айтырыгларын чүгле шын шинтипрлээр арганы бистиң партияга берип турар эвес, харын амгы үениң улустар аразындагы хөгжүлдезининң өйү келген теоретиктиг болгаш политиктиг айтырыгларын — ийи системаларының кожа-хелбээ турарының дугайында, амгы үеде дайынналарны чайладып болурунуң аргазының дугайында, анги-анги чурттарның социализмче шилчириниң хевирлериниң дугайында айтырыгларны чаа ёзу-биле тургузуп, дидим шинтипрлээр арганы берген. Марксизм-ленинизмниң дендиш дивес принциптеринге үндезилээш партия ниитилел хөгжүлдезининң өйү келген хереглелериниге бүрүн дүүштүр амыдыралдың ол чугула айтырыгларының чаа шинтиприн берген.

Ийи системаларның кожа-хелбээ турып болурунуң идеязын эң бәштай В. И. Ленин идип үндүрген болгаш үндезилээн. Ол амыдыралчы идея социализстиг революциянын ленинчи теориязындан, түс-түс чурттарның капиталистиг системадан дүжүп бадарының анги-анги үелериниң дугайында Ленининиң өөредилинден дестелип турар болгаш Совет республиканың башгайгы чылдарында бадыткаашкынны алган. Хамааты дайынналыг үелиниг иштики болгаш даштыкы контрреволюцияны чыыча шапканы хөгжүп турар социалистиг тургузугнун тиилетирбес күжүн көргүскен. Капиталистиг чурттарның чагырыкчы бөлүктериниң тура-соруудан болгаш күзел-бодалындаа хамаарылга чокка капиталистер боттуг турүп турар чүүлү, Совет күргүнениң догуннап турар чоруун барымдаалап көөр апарган, ол күргүне-биле экономиктиг, ажыл-ишчи бозгаш политиктиг харылзааларны чоорту тургузуп турган.

Бот-боттарының аразынга хайбың болгаш найыралдыг чурттаар күзелдиг бүгү улустарның үндезин эрге-ажыктарынга хүжүп турар ол таарымчалыг хөөн бодалбиле чергелештир империалистиг чурттарның тодаргай бөлүктериниң ортузунда социалистиг тургузугну шериг күжү-биле

Авторларның шүлүктеринге холбаштыр

Амыдырал — чогаалчының эң-не онзалап чуруп көргүзер чүүл болур. Амыдыралдың бурунгаар сайзыралын кайы хире шын көргүскен болдур, ынчан чеген чогаал улуг үнелиг, номчукчуларга билдингир, сонуургавчыг болур. Амыдыралдың үе-үеде онзагай болуушкуннарын тып көөрү болгаш өөренири оон хөгжүлдезиниң оруктарын тода, уран чечен аргалар-биле чуруп көргүзери чогаалчының кол сорулгазы болур.

Эртеминиң, техниканың сайзыралын, культураның чедиишкиннерин база бойдустуң байдалларын чуруп көргүзер дээш болзувусса олар амыдыралдың янзы-бүрү бөстүүшкүннери-дир деп билген турар ужуруут бис. Кандыг-даа теманы шилип алганда ында эң-не кол, долузу-биле көргүзер чүүл киижилер, оларның амыдыралы болгай. Амыдыралы шын көргүзеринге бойдустуң янзы-бүрү хевирлерин (казын, чаражын, ажык-дузазын) амыдыралга холбаштыр көргүзери улуг дузалыг. Кандыг-даа болуушкун амыдырал-биле сырый харылзаалыг, ону көргүзер дээш-ле амыдыралдың бир бөстүүшкүнүн көргүзери ол. Ынчангаш киижилериң амыдыралы литературлуг чурумаларның кол чүүл болур.

Ону бүгү талазы-биле көргүзерде чогаалчыга ханы бодаллар, уран-чечен аргалар, чечен байлак дыл херек. Бо бүгүнү чогаалчы ажыл-чорудулгазының дүржүлгазындан чыыр, ону дилээр, тывар сайзыралыр хүлээглеңир. Ынчангаш моон адаанда чугаалаар деп турарывыс авторларның эң-не өртектиг чүүл оларның чогаал талазы-биле билиглерин, дүржүлгаларын кончуг аныяндан чыыш, мергежин эгелээнин деп саналза чазыг болбас.

«Шын» солуунуң редакциязынга алдын хөй аныяк авторларның шүлүктери, баснялары киргизээн. Оларны колхозчу амыдыралдың, ынакшылдың, киижизидилгениң, амыдырала четпестерниң дугайында болгаш оон-даа өске темаларга хуваап болур.

Аныяк автор эш Юндеш-оолуң бижээн баснялары солуң болгаш ону бижиринин мергежилин тып турар деп демдеглезе чогуур. «Чаъскы болгаш сайлык» деп баснязы чараш хевирлиг болгаш чиңгг шүүлүлдиг. Ында мактанныкчыларны, болуунуң амыдыралының чөгенчиг багын билиместерни шоотказ. Оон-биле чергелештир чүүле бөгүнгүнү бодаар, а даартагының оруун билбес киижилерни чаъскының дүрзү-хевири-биле көргүскен.

База болуп бодаар, хөөзүн шүүлгазының киижилер дугайында кыска өктүдүбиле «Хек» деп чүүлүнде бижээн. Ону автор болгаш деп адап болбас, а эпиграмма деп адаза чогуур. Моон алырга эш Юндеш-оол чогаалдарның аразында ылгалдарын четче билбезин хереглеп турар. Ол талазы-биле өөренирин чүүле Юндеш-оолга эвес, өскелерге-даа сүмелээри чугула.

Эштер М. Салчак, А. Допчаа оларның баснялары элээн чедиишкиннерлиг. Ындыг болза-даа «Хомут биле терге» (М. Салчак) деп «баснязынга» хамаарышкыр: баснята киижилериң дүрзү-хевирин дүрүг амытаннар болгаш өлүг чүвелер хевирлеринде ойзу чуруп көргүскени болур. Бо «баснята» киижилер аажы-чаңы илереткинимейн эт-сеп боттары авторлуң дүрүгжидилге аргазын хереглээни-биле шүүлүлдиг чорудуп турар. Ынчангаш олар басня дивейн шүлүк дизе эки, оон хевирбиле таарымнаг болуп турар. Эт-сеннин карактавас чүүле хүнде ажыглаарын болаар колхозчуларны шүүлүмүлээни ажыл-агыйны эжижилериниң бир оруун шын көргениниден болган-дыр.

Эш Допчаның «Моргук» деп басняында дүжүметениг киижилерге улур масаның деминселин көргүскен. Ындыг болзада ол өртектиг теманы эчизинге чедирип шыдаваан. Оон ында сөстерин көрээлиннер:

«Аннар анаа адаргаштын
Айтырыг, хоп көдүрүлээн.
«Дүвү-ле чүү болур ийик»—деп
Дүгде, ында чугаа дыргын.
Ынчалза-даа Моргук деп ан
Ынчап барбас болдур ийин».

Маңаа хамаарыштыр ындыг айтырыглар бар: «арагачы киижиге кым адаарга-ры?», чүге «айтырыг хоп көдүрүлээни?», «Дүвү-ле чүү чүве ийик» деп домактың утказы чүл?

Аңгы автор Х. Сарбашы «Бөстүн кээр сен» деп шүлүү кадарчы кыска оолдуң ынакшаанын илереткен, лирикти шүлүк.

«Аяс дээрге шолбаннар дег
Ажык чаагай карактарың
Алдын-сарыг сноп өттүр
Ала-чаягар чайнап кээр-дир» деп бо оңгуруглар чараш, тодаргай чурумалды илереткен. Оон-биле кады ол шүлүкте кандыг-даа тода-көскү амыдырал көргүстүнээн, билдиннее, ону илередип шыдавас сөстер-биле долдунган.

Оон ында эш Допчаның «Бай-ла тайгам», эш Серээнин «Колхозчу час» деп шүлүктеринде темалар шын эвес көргүстүнген. Бай-Тайганың бойдузунуң каас-чаражын мактавышаан, ында амыдыралды көргүзериң орайлашкан-даа болза колхозчу суржуң амыдыралды көргүзериниң орнунга «көшкүн аймак масса чонум» деп оңгуруглар эрги көшкүн амыдыралды көргүскен. Бо чорук амыдыралын хөгжүлдезинден авторнуң чыгыш калганын хереченлеп, амыдыралды хажыды, оон дүүнгүзүн ырлааны ол болуру биличиин турар.

«Колхозчу час» деп шүлүкте авторнуң бодаларының системазы үрелген. Авторнуң талазынган ам-даа ажыдаары негетинип турар. Чогаалды каш катап өткен түдүм оон шынары экижир. Совет шүлүглелиң үндезилекчизи В. В. Маяковский шүлүктерни он ийи, он үш катап эде кылып чораанны үлегер болур. Эш Серээнин «Хүн-даа дыннаан», «Бызаңчыга» деп шүлүктеринде амыдырадан адырык бодаалдар, ниити чурумалдар, амыдыралбиле харылзаа чок болуушкуннар бижитинген. «Бызаңчыга» деп шүлүкте эвин эртир мактанышкын, алдаржыдышкын көвүдээн, чогум бызаңчының кылган ажылы көзүлбейн турар.

База эш Допчаның «Ол — партия» деп шүлүүнден номчукчу партия деп чүл дээрзин билип ап шылавас. Партияның амыдыралы, оон ажыл-чорудулгазы көргүстүнээн, чевен сөстерлиг болгаш хөөзүн бодаалар-биле бижитинген. С. Делгерниң «Совет Тыва», В. Норбу-Самбуунуң «Улуг армия», С. Бырбээнин «Ынаам күштүг» деп шүлүктери үстүнде шүлүк ышкаш колдуунда-ла амыдыралдан ырап турар.

Чаа эгелеп чоруур Д. Ондарның «Белен тур», «Кежээки суурда», О. Делгер-оолдуң «Колхозчу кыс», А. Ховалыгның «Адывысты хүндүлээли», Д. Достак-оолдуң «Билет солаан», О. Данзы-Белектиң «Чаагай кежээ» деп шүлүктериниң кол четпезин теманы четче көргүзүп шыдавааны, уран-чечен аргаларның ховары база дылының чевени болуп турар.

«Белен тур» деп шүлүкте күш-ажылың чаагай түннелери илереткинээн. «Кежээки суурда», «Чаагай кежээ», «Колхозчу кыс» деп шүлүктер үүрмек болуушкуннар-биле долдунган, оларның хемчээли улгалып, шын эвес деннелгелер-биле бижитинген. «Билет солаан», «Адывысты хүндүлээли» деп шүлүктер кыыра бодаалар-биле болгаш чевен дыл-биле көргүстүнген.

Моон кандыг түннелерни үндүрүп болуруул? Авторларның темалар шилип алганында, бодал-сагыштың чыскаал чурукунда, уран-чечен аргаларны хереглээнинде хөй янзы четпестер бар. Чүгүлә эртир үүрмек болуушкуннар-биле долдургаш, чурумалдың төнчүзүнге четпейн баар чоруктар хөй. Деннелгелер шын эвес ажыглатының турар. Идейлиг утка талазыбиле туруи эвес шүлүктер хөй. Бо чүүлдер киижи бүргүзүнде эвес, аңгы-аңгы авторларда чамдык таварылгалар көстүп турар.

Үстүнде демдеглетиниген чүүлдерден аңгыда авторларның шүптүзүнүң дылы байыдар дээш оларның демиселинин кошкаан айтыры чугула. Чогаал ажылының эң-не кол чепсээ дыл болуру билдингир. Авторларның литературалыг дылының чевенинден уран-чечен чурумалдар чогум болуңун хевирнин албайн турар. Шүлүктерде орфографтыг чазыглар, бижик демдектерин хереглеп билбее чорук кончуг албек.

Ол шүлүктерде ритм сагывааны, ажык үннерни таарыштырбааны эвээш эвес. Ол чорук шүлүк тургузарының дүрүнерни билбезиниден болуп турары чугаажок. «Совет Тывам» деп шүлүкте дужаашкак одуругларда ажык үннерниң саны дең эвес. Ындыг чорук аялга чогаадырында бергедээр болгай. Ол четпестерни чайладырынга «Литература дугайында» деп эртем-шинчилел институдунуң үндүрген номун ажыглаары чугула.

Дүннелиниде үстүнде көргенивис шүлүктерде, басняларда амыдыралды шын чургулаан азы шын көргүзеринче чүүкүдер хөй. Ол аныяк авторларның үнелиг талалары-дыр. Оларның ниити четпестерин үш кол кезекке чарып болур: амыдыралды эки билбези, литератураның уран-чечен аргаларын ажыглап билбези болгаш дылының чевени болур. Амыдыралдың бөгүнгүзүн көргүсе-даа, даартагының четче көргүлүн албазы, деннелгелерни, метафораларны, дириг-киидилгелерни хереглеп билбези, дылдың илередикчи байлактарын тып ажыглап шыдаваны ол шүлүктерде тодаргай.

Ынчангаш амыдыралды шын билип өөренири, ону чуруурунга уран-чечен аргаларны хереглээринге, дылдың шевергин, илередикчи байлактарын ажыглаарынга мергежилири аныяк авторларга онза чугула.

Д. КУУЛАР.

Кызылдың үлетпүр бүдүрүлгелеринде май мурнунуң соңгалыстың чарыкы үлам калбарып турар. Бүдүрүлгелерниң коллективтери май мурнунуң күш-ажыл эдлүүнге кирип, бедиктеп чаа-чаа хүлээлгелерни ап турар.

Бо хүнүерде Кызылдан төп автосептелге мастерскаязының коллективиниң ажылчыннары база -ла бедик бүдүрүкчүлүг ажылдап турарлар. Чижээ, моторист эш В. Минько автомашиналар септээринин талазыбиле бүдүрүлге планның үргүлчү 150 хуу чедир күүсеңип турар. Ол коллективте эш Минько ышкаш ажылчыннарның саны үлам өзүп турар.

Чурумта: моторист эш В. Минькоңуң шимчедикчиниң клапаннарының таваан хонгнап турары.

Фото С. Феоктистовтуу.

Тудуг ажылынче кичээнгей салыр

Барыын-Хемчик районнуң «Ленин оруу» колхозтуң сууру чыл келген түлүмга өзүп турар. Эртген ажыл-агый чылында школа, интернат, кижи эмнелгези, колхоз конторазы, хлеб быжырар чер, клуб болгаш өлээн хөй чуртталга бажыннарының тудуун доозуп, ажыглалга киргеп. Бо чылдың эгезинден бээр чунар бажың болгаш уруглар яслизинин тудуун кылган.

Ынчалза-даа ажыглалга киргеп чуртталга бажыннарының печказы, крышазы кладовказы чок, девискээри долганыр хериннетпиннээн. Колхоз баштаар чери, көдээ Совет түлүг ажылының темпизин дүргедетпиннаан, ажылдың шынарын экижидип, бажыннарны чедир кылган ажыглалга киирериниче кичээнгей салбайн турар. Колхоз туйбуну кылып турза-даа, ажыглалга киирбайн турар. Суурну ногаанчыдып, ыяш олуртур талазы-биле колхозчулар ортузунда тайылбыр ажылы чоруттунмайн турар.

Түлүгүну чедир кылган ажыглалга киирер, шынарын белдер дээш деминседи күштелдирер херек.

К. ТЫРЫК-КАРА.

Колхозта улуг күш

Киров аттыг колхоз Сүт-Хөл районда мурнакчы колхозтарның бирээзи. Ында мал ажылы, ажыл-агыйның кол аңгы болуп турар. Эрткен чылын мал өстүрериниң планын бүгү чүзүннер аайы-биле ажыр күүсеткен. Мал ажылындан 1955 чылда 602 мун рубль орулганы алган.

Колхозтуң ажыл-агыйын хөгжүлдеринге партия организациязының башкарыкчы ролун дыка көскү. Ында — 33 коммунистер бар. Олар артелиин кежигүннерин болуп дескиндир сырый каттыштырган болгаш ниитизин ажыл-агыйын быжыглаар дээш деминселче оларны сорук киирип турарлар. Партия организациязы (секретары эш Канчыыр-оол) коммунистерин бүдүрүлгенин бүгү чугула участоктарында, а оларның хөй нуруузун мал ажылында таарыштыр тургускан.

Хүүректиг деп черде сүт-бараан фермазында партия кежигүнү эш Алдын-оол ажылдап турар. Ол коммунист феризага сүт продуктуларының шын үчедүн тургускан, сагыыга-чуруумну быжыглаан.

Коммунист эш Доржу 1951 чылдан бээр оорук калырын коптап. 1955 чылда Доржу 344 өшкүлерден (оон иштиңден 160 өшкү төрээн) 161 анайларны доруктуруп өстүрген. Оон кадырган өшкүлери анайлап эгелээн, төрүттүнген анайларны шуптузуп камгалап алган.

Хойжу коммунист эш Дикн-Кара дүк кыргып алырының планын ажыр күүсеткен. 1955 чылда бодунга быжыглаан 224 хой бүргүзүнден 1 кг 600 гр дүк алыр планныг тургаш, ортумаа-биле 1 кг 900 гр дүк алган.

Мал ажылында партия кежигүннери эштер Сержин, Севиль, Чарык-Карак, Делгермаа болгаш өскелер-даа ажылдап турар. Коммунист эш Бокуй-оол ховунун ийиги бригадазын үш чыл үдуртуп турар. Ол бригаланың кежигүннери эрткен чылын гектардан 10 центнер тараа алыр тургаш, ортумаа-биле 11 центнерни алган. Ол бригадала колхоз бүдүрүлгезиниң дыка хөй мурнакчылары өзүп үнген. Парторганизация болуунуң ажылын чорударда ол мурнакчыларга даянып турар, чижээ, партия кежигүнү эвес колхозчу эш Чадаана-оол эрткен чылын 42 гектар шөлүн гектар бүргүзүнден 23 центнер тарааны алган.

Ол бригала ам часкы тарылгага белеткелди дооскан. Үрезиннерни арыглап, хораннап дооскан, үнүштүүн хынап көргөн. Кукурузаның бедик дүжүлүн хандырар дээш, ол культураны тарыыр шөлде 300 тонна өдекти деккеп.

Ол бригаланың ажылында улуг четпестер база бар. Бөдээ ажыл-агыйның машина чепсектерин септээрин хожулаткан. Суттарыла бугазының септелгезинге күүн-сарлык, инек ооланашкыны массалыы-биле эгелээр. Ынчангаш ам төрүттүнер чаш малды чидириг чокка ажаан алыр сорулга-биле организастыг ажылдарны чорудуп, ферма эргелекчилериниң, мал эмчилериниң болгаш зоотехниктериниң бүгү күжүн мөңгенниилээн, оларның организакчы болгаш удуртукчу ролун белдер херек.

* * *

С. СҮРҮН.

Эрзин районнуң «Коммунизмче оруу» көдээ ажыл-агый артелиниң мал эмчизи эш Сырат, зоотехник эш Еремина, ферма эргелекчизи эш Шөйкулчап олар сарлыктың ажаалгалынче кичээнгей салбайн турар. Сарыктың ооланашкыны кандыг аргала-чорудулгага ээп тенелеттир болгаш ооруг-сарлык, инек ооланашкыны массалыы-биле эгелээр. Ынчангаш ам төрүттүнер чаш малды чидириг чокка ажаан алыр сорулга-биле организастыг ажылдарны чорудуп, ферма эргелекчилериниң, мал эмчилериниң болгаш зоотехниктериниң бүгү күжүн мөңгенниилээн, оларның организакчы болгаш удуртукчу ролун белдер херек.

* * *

С. БАНЧЫН.

Мал ажылында четпестерни узуткаар

Барыын-Хемчик районнуң «Ленин оруу» колхозу эрткен чылын кыштаглаашкынга багай белеткенген. Чаа кажалар тудар болгаш эрги кажалар септээр план күүсетпиннээн, малдың массалыг ооланашкыныңың үезинде хереглээр мал чемининг белеткелин ой-шаанда чорутпаан. Оон түннелиниде ооланашкыныңың баштайгы айларында төрүттүнген чаш малдан 70 баш мал өлүп хораан.

Ооланашкың үезинде төрүүр малларны болгаш төрүттүнген чаш малды хайгаарап көөр талазы-биле зоотехниктиг хемчеглер чорутпаан. Чүл дээрге, төрүүр четкен болгаш чаа төрүттүнген чаш малдар кииpер таарымчалыг оран-сава чок. Чедиишпес, сиген чиптер апарган анай, хураганнарга бээр ногаан чымчак сиген чок.

Малчыннар малдың ажаалга-чемгерилгезин эжижидип турган, оон баш санын өстүрер талазы-биле кандыг-даа хемчеглер албайн турар. Кадарчылар эштер Лопсан, Буускал оларның коданында малдың хорамчызы улуг болуп турза-ла колхоз баштаар чери, партия эге организациязы кандыг-даа хемчег албайн турар.

Ам түлүктеп ооладп турар шаар малга немештир апрель, май айларда чылгы, сарлык, инек ооланашкыны массалыы-биле эгелээр. Ынчангаш ам төрүттүнер чаш малды чидириг чокка ажаан алыр сорулга-биле организастыг ажылдарны чорудуп, ферма эргелекчилериниң, мал эмчилериниң болгаш зоотехниктериниң бүгү күжүн мөңгенниилээн, оларның организакчы болгаш удуртукчу ролун белдер херек.

* * *

С. СҮРҮН.

Эрзин районнуң «Коммунизмче оруу» көдээ ажыл-агый артелиниң мал эмчизи эш Сырат, зоотехник эш Еремина, ферма эргелекчизи эш Шөйкулчап олар сарлыктың ажаалгалынче кичээнгей салбайн турар. Сарыктың ооланашкыны кандыг аргала-чорудулгага ээп тенелеттир болгаш ооруг-

Совет-кыдат чаа дугуржулгаларга Пекинге ат салганы

ПЕКИН. Мурнуунда чарлынган совет-кыдат дугуржулгалар ёзугаар туттунуп турар 156 объектилерге немештир 55 чаа үлетпүр бүдүрүлгелериниң түлүушкуну керглүнүп турар үлетпүрүп чамдык ажырлары хөгжүлериниге Совет Эвилели Кыдат Улус Республикага дузаламчы көргүзер дугайында дугуржулгага болган Ленчжоудан Автогайга челир демир орук тудуушкунунуң дугайында база ол оруқ-биле 1960 чылга дорт харылзааны организастаар дугайында дугуржулгага Кыдат Улус Республиканың Күрүне Чөвүлелиниң Улус Республиканың Күрүне Чөвүлелиниң Премьерининг оралакчызы Ли Фу-чунь.

Дугуржулгаларга ат салган: Совет Чазактың төлөлетиргени-биле — ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги Оралакчызы А. И. Микоян болган Кыдат Улус Республиканың Чазаанын төлөлетиргени-биле — Кыдат Улус Республиканың Күрүне Чөвүлелиниң Премьерининг оралакчызы Ли Фу-чунь.

Дугуржулгаларга ат салып турар үеле совет талаһан олурушканнар: Узбек ССР-нин Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Ш. Р. Рашидов, ССРЭ-нин Кыдат Улус Республикала Элчини П. Ф. Юдин, экономиктиг харылзаалар керектериниң талазы-биле Кол эргелелиң начальнигининг оралакчызы П. А. Малетин болган еске-даа кижилер.

Дугуржулгаларга ат салып турар үеле кыдат талаһан олурушканнар: Кыдат Улус Республиканың Күрүне Чөвүлелиниң Премьери Чжоу Энь-лай, премьерниң оралакчылары Чэнь Юнь, Пын Дэ-хуай, Дэн Сяо-пин, Дэн Цзи-хуэй, Хэ Лун, Улаһофу, Ли Сянь-нянь болган КУР-нуң күрүненің еске-даа ажылдакчылары.

(СЭТА)

А. И. Микоянның Пекинден үнүпкени

ПЕКИН, апрель 8. (СЭТА). ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги Оралакчызы А. И. Микоян болган ону үлеп чоруур кижилер апрель 8-те Пекинден Улан-Баторже ужуп үнүпкен.

Пекинниң Барыын талазы аэродромунга А. И. Микояннының болган Күрүне Гимнилери чаңгыланып турган. А. И. Микоян болган Ю. Целенбал хүнүлел таннылыды әргээн.

Оон соонда А. И. Микоян болган Ю Целенбал машиналарга олурушкан. Хоорайже барган оруктуң кайы-даа талаларынга А. И. Микояннының болган еске-даа совет адучыларны моол найыслалың чурттакчылары өөрүшкүлүг-биле байырлап турган.

Машиналар Сүхе-Батор аттыг шөлге чоокшулап келген. Шөл улус-биле долган турган. Анда бежен муң хире кижи чыылган.

А. И. Микоян, Ш. Р. Рашидов, Ю. Целенбал, Ж. Самбу, Д. Дамба, МАРП ТӨ-ның Политбюро кежигүннери, ССРЭ-нин МАР-да элчини В. И. Писарев болган ескелерлээ илирже үне берген.

МАР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ю. Целенбал чүве чугаалаан. Совет-моол бузулбас найырал дугайын, амыралың бүгү талаларынла моол улустуң чедишкиннериниң дугайын, совет улустуң ажы-дүнма дузаламчызының дугайын ол чугаалаан.

Бүгү улустарның үнүзин эрге-ажыктарынга таарыжып турар болган бүгү делегейге тайбынны быжыларынче болган улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун улам ынай кошкылырынче, улустар аразының найыралын болган кады ажылдажылгазын бүгү хемчег-биле хөгжүлер болган быжыглаарынче угланган Совет Эвилелиниң тайбынга ынакшылдыг политиказын моол улус болган оон чааза бүрүнүбиле чүүлүгүзүнүп, деткип турар, — деп Ю. Целенбал чугаалаан.

Ю. Целенбал болунуң чугаазының түнелинде моол болган совет улустарның ажы-дүнма бузулбас найыралының алдары дээш йөрээл салган.

Оон соонда А. И. Микояна сөс берген. Ол шөл ыяларда хөгжүлдүн байдалы моол улус ажыр эртпишаан, социализмниң оруу-биле чедишкинниг чоруп олурары болган күчүлүг социалистиг лагерьге төлептиг черни ээлеп турары совет кижилерге өөрүшкүлүг деп ол чугаалаан.

Моол улустуң экономиктиг болган кулътурлуг амыралынга үнүзин өскерилгелер бистер карактарывыс-биле көрүп турувуста-ла болгулаан: хоорайлар болган ажылчын суурлар, улуг-улуг бүдүрүлгелер

А. И. Микоянның МАР-га келгени

(Улан-Баторға митинг)

УЛАН-БАТОР, апрель 8. (СЭТА). Моол Арат Республиканың чазаанын чалаанывыбиле ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги Оралакчызы А. И. Микоян апрель 8-те эртен Улан-Баторға чедип келген. Оон-биле Узбек ССР-нин Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Ш. Р. Рашидов болган А. И. Микоянны үлеп чоруур кижилер келген.

Моол Арат Республиканың болган Совет Эвилелиниң Күрүне туктары-биле шимегинген аэродромга А. И. Микоянны МАР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ю. Целенбал, МАР-ның улустуң Улуг Хуралының Президиумунуң Даргазы Ж. Самбу, Моолдуң Араттың Революстуг партиязының ТӨ-нин Бирги Секретары Д. Дамба, МАРП ТӨ-ның Политбюро кежигүннери Д. Балкинням, Н. Лхамсурун, Б. Ширендыб, министрлер, МАР-ның Улустуң Улуг Хуралының депутаттары, хөй-нийти организацияларының төлөлекчилери, моол болган даштыкы журналистер үткүп алган.

ССРЭ-нин МАР-да элчини В. И. Писарев, КУР-нуң МАР-да Элчини Хэ Ин, БУДР-нуң МАР-да элчини Хон Дон Чер аалчыларны база үткүп алганнар.

10 шак 30 минутала самолет хонупкан. МАРП-ның болган МАР-ның чазаанын улуттукчулары совет аалчылар-биле мендилешкен. Уруглар аалчыларга чечектер түдүскен. Ужудуушкун шөлүнге ССРЭ-нин болган МАР-ның Күрүне Гимнилери чаңгыланып турган. А. И. Микоян болган Ю. Целенбал хүнүлел таннылыды әргээн.

Оон соонда А. И. Микоян болган Ю Целенбал машиналарга олурушкан. Хоорайже барган оруктуң кайы-даа талаларынга А. И. Микояннының болган еске-даа совет аалчыларны моол найыслалың чурттакчылары өөрүшкүлүг-биле байырлап турган.

Машиналар Сүхе-Батор аттыг шөлге чоокшулап келген. Шөл улус-биле долган турган. Анда бежен муң хире кижи чыылган.

А. И. Микоян, Ш. Р. Рашидов, Ю. Целенбал, Ж. Самбу, Д. Дамба, МАРП ТӨ-ның Политбюро кежигүннери, ССРЭ-нин МАР-да элчини В. И. Писарев болган өскелерлээ илирже үне берген.

МАР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ю. Целенбал чүве чугаалаан. Совет-моол бузулбас найыралдуг дугайын, амыралың бүгү талаларынла моол улустуң чедишкиннериниң дугайын, совет улустуң ажы-дүнма дузаламчызының дугайын ол чугаалаан.

Бүгү улустарның үнүзин эрге-ажыктарынга таарыжып турар болган бүгү делегейге тайбынны быжыларынче болган улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун улам ынай кошкылырынче, улустар аразының найыралын болган кады ажылдажылгазын бүгү хемчег-биле хөгжүлер болган быжыглаарынче угланган Совет Эвилелиниң тайбынга ынакшылдыг политиказын моол улус болган оон чаазаа бүрүнүбиле чүүлүгүзүнүп, деткип турар, — деп Ю. Целенбал чугаалаан.

Ю. Целенбалың болган А. И. Микоянның чугаалары чыылганнарның динмитпиг алыш часкашкыннары-биле кам улаа үзе киринип турган.

УЛАН-БАТОР, апрель 8. (СЭТА). Моол Арат Республикага бөгүн чедип келген ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги Оралакчызы А. И. Микоян болган Узбек ССР-нин Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Ш. Р. Рашидов хүнүң дүргүзүнүа МАР-ның найыслалы — Улан-Баторнуң амыралы-биле танышканнар.

Аалчылар Чойбалсан аттыг күрүне университединге, эът комбинадынга болган үлетпүр комбинадынга чорааннар. Бежеэ олар музыка-шин театрынга концерт көргеннер.

Тайбынның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң сессиязынга

СТОКГОЛЬМ. (СЭТА). Тайбынның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң сессиязының Эжеэн Боттонуңуң даргалааны-биле ажыттынган апрель 6-дағы кежээки хуралынга чепсегленишкиннерни дүжүрериниң болган тайбың дээш демиселдин, а ол ышкаш тайбың талалакчыларының шинчээшкининиң ажыл-чорудузгазының айтырыгларынга хамаарышгырган саналар үргүлчүлээн. Демократтыг аныяктарның Бүгүэвилел Федерациязының өөрүзезиниен ол организацияның Бол секретары Жак Деяк чүве чугаалаан. Анығ үеде аныяктарның бүгү делегей улус ужуражылгалары, чижээ делегейниң бүгү чурттарының 30 муң оолларының болган кыстарының кирижилгези-биле 1957 чылда Москвага болур аныяктарның бүгү делегей фестиваль белеткетиниң турар деп ол дыннаткан. 1957 чылның январыда Парижке «Тайбың талалакчызы кыстарның» ужуражышкыны болуп эртер.

Шажынчы В. Джеймстин (Австралия) демегленээн болза, атомнуг болган термоядролуг чепсекти Оожум океанның райснарында шыгган турар чорук Австралияның улузунга айыылдыг үржүктарлыг болуп турар. Англияның атомнуг бомбаларын Монте-Беллонуң районунга апрелье шыгган кеэр, а Бикининиң районунга водородтуг бомбаны американнар майна шыгган кеэр деп турарлар деп ол дыннаткан. Джеймстин чугаалаанга болза, Австралияда тайбың талалакчылары атомнуг болган водородтуг чепсектерниң шыгталгаларын сокеалыры дээш демиселди калбартып турарлар. Атомнуг дайынның кыжанышына улур кыйгырыгның алаанга чуртта 350 муң ат салышкыннары чыгдынган.

Хамаарышпас чорук дээш база империалистерниң Чоокку Чөөн чүкте чимзенишкиннерингге улур мордан улустуң демиселдин

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилетиннген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

№ 77 (3530) | 1956 ч. апрель 14, суббота | Өртээ 20 коп.

КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ ЭКОНОМИКАЗЫН ХАНЫ ӨӨРЕНИР

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизиниң социалистиг көдээ ажыл-агыйның мурнунга салган соруглаларын амыдыралга боттандырбышаан, көдээ ажыл-агыйны улам ынай күштүг-биле көдүрериңе колхозтарга, совхозтарга болгаш МТС-терге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиери эң чугула ужур-дузалыг. Алдыгы беш чыл планының талазы-биле СЭКП-ниң XX съездизиниң Директивалазында күш-ажылдың болгаш хөреңгилерниң ажыглал черлериниң 100 гектарынга онааштыр продукция бүдүрүп алырын дыка көвүдедириниң, совхозтарга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн барык 70 хуу, а колхозтарга—ийи катап бедиерииниң эргежок чугулазын айтып турар.

Бо бүгү келир ырак үениң эвес, харын бөгүниүң соңгаарлатынмас соруглалары болур. Бистер бо чылын-на күш-ажылдыл болгаш хөреңгилериниң чарыгдаларын эвээдедири-биле кады 100 гектар чер бүргүзүңге колхозтарның продукция болгаш орулгалар

Аныяк тудугжуларның Бүгү-эвилел чөвүлел хуралы

Апрель 11-де Москвага, Бремлын Улуг ордузына аныяк тудугжуларның Бүгү-эвилел чөвүлел хуралының ажылы үргүлчүлээн. Бир дугаарында санал берген Петрозаводскиның бажын тудар комбинадының пизорамщиги эш Зеленский бажын тудар комбинаттың ажылыны дугайын, бүдүрүлгени механизастаарының мурнакчы дүжүлгазын өөренирининг улуг ужур-дузазының дугайын чугаалаан. Чангыс ай мергежилиг ажылчыннарның күш-ажылының төлегирининг системазын чүрүмчүларын ССРЭ-ниң Металлургия болган химия үлетпүргүнүң тудуг бүдүрүлгелериниң ол министерствозунлан шилээв.

ССРЭ-ниң Хөмүр даш үлетпүргүнүң бүдүрүлгелериниң тудуунун министри эш Мальников алдыгы беш чылда шахта тудукчуларының мурнунда турар сорулгаларны чугаалаан.

Эртенгинин 11 шак. Президиумга эштер Н. А. Булганин, К. Е. Ворошилов, Л. М. Каганович, Г. М. Маленков, А. И. Микоян, В. М. Молотов, М. Г. Первухин, М. З. Сабуров, М. А. Суслов, Н. С. Хрущев, Л. Б. Брежнев, Д. Т. Шепилов, Е. А. Фурцева олар үнүп келгеннер. Аныяктар оларны ынниттеп, үр үзүктел чок алыш часкаашкыннары-биле утканнар. Шупту туруп келгеннер.

«Челябметаллургстройнуң» дашчы-монтажниги эш Гулевский санал берген. «Челябметаллургстрой» трест Уралда эң улуг черинин бирээзи. Эртекен чылын оон коллективи кайгамчыктыг чедишкиннерни чедип алган. Ол чедишкиннер аптеп алыр дөмир-бетонну калбаа-биле нептеретининиң болган ажылдарны механизастаанының ачызында чедип алдынган. Дөмир-бетон бистин ажыл-херээвиске үнезиннерниң үндезини болуп турар.

«Югозападтранстройнуң» (Киев) трестизининг комсомолчу-аныяктар бригадазының бригадири эш Сидяенский сес алган. Маңаа Москваның дашчыларының бригадири эш Затворницкий үүре чугаалаан, бистин бригадавысты социалистиг чарышка кыйгырыгы, ол кыйгырыгны хүлээп ап тур бис деп ол чугаалаан. Бистиң бригадавыс чыл онаалгазын Тудугжунуң Бүгү-эвилел хуну—август 12-ге чедир күүседирип база чаа түүлерни нептередип тургаш, чыл дургузунда 20 муң рубльдың камналгазын алыр деп хүлээнип турар.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Бирги Секретары эш **Н. С. Хрущев** улуг үүре чугаалаан, ону чыылганнар чылыы-биле утканнар.

Индирде — Сталинградгидростройнуң электросварщиктериниң бригадири эш Галванский. Алдыгы беш чылда гидроэлектростанцияның түзүүн доозар деп улуг болган харыысалгалыг сорулганы Сталинградтың гипротудугжуларының мурнунга СЭКП-ниң XX съездизи салган деп ол чугаалаан. Бистиң тудугжуларывыстың коллективи партияның болган чазактың сорулгазын алдарлыы-биле күүседирингe долу шинитирлиг. Комсомолчулар болган аныяктар бирги одурутларда чорун турар. Оларның мурнундан мен социалистиг чарышка Братск ГЭС-тиң аныяк тудугжуларын кыйгырып тур мен.

Дараазында ВЛКСМ ТК-ниң секретары эш Шевелин сес алган. Тудуг үлетпүргүн кодургенинге улуг рольду комсомолчулар, совет аныяктар ойнап турар, чүге дээрге, бүгү тудугжуларның чартыктаа хөйү — оолдар болган кыстар болуп турар деп ол недегээн. Ленинчи комсомолуң кыйгырыгын ёзугаар 13 муң аныяк патриоттар Куйбышев, Сталинград, Горький ГЭС-тернин тудугунче аалдаш чорутканнар. 13 муң оолдар болган кыстар темир-бетон конструкциялар болган везектер заводтарының тудугжуларының одурүүнда киргеннер. 100 муң хире комсомолчулар болган аныяктар партияның кыйгырыын ёзугаар күр болган курукка черлерни шинтээшп алырының районнарының тудуг ажылдарынче чорутканнар. Аныяк тудугжуларның ортузунлан бүдүрүлгенин эвээш эвес чаартыкчылары, социалистиг чарыштың мурнакчылары өзүп үнген.

Бистер шупту, эштер, бөгүн силерниңбиле кады партия ТК-ның Бирги Секретары эш Никита Сергеевич Хрущевтуң чугаазын дыка кичээнгей-биле дыңнадывыс. Эш Хрущев комсомолдуң, бистиң совет аныяктарывыстың мурнунга улуг болган харыысалгалыг сорулганы салды. Комсомолдуң ажылынга, бистиң создарывыска болган кыстарывыска ол ёдек үнелээшкинни берди. Ол үнелээшкин бистиң кижи бүрүзүстү чаа-чаа түүлерге хүлээдип турар-дыр. Комсомолдуң, оон удургукчу органнарының ажылында, ВЛКСМ ТК-ның ажылында ам-даа кончуг хөй улуг чепшестер барын бистиң кижи бүрүзү инниң көрбейн барып болбас. Оларның дугайын, ылангыя ВЛКСМ ТК-ның сөөлгү Пленумунга чугаалашкан. Комсомолчулар, бүгү аныяктар Никита Сергеевич Хрущевтуң чугаазын улуг сеткил-ханыышкыныбиле хүлээп алырлар, партияның, оон ленинчи ТК-зының кыйгырыын изин-биле деткиир, партияның болган чазактың чурттуң мурнунга, ылангыя аныяк тудугжуларның мурнунга салган ол улуг сорулгаларын шинтиирлээри дээш большевикчи ёзу-биле тутчуп кирерлер. Аныяктарже салып турар улуг кичээнгейни болган сагыш-салыышкыны дээш партияга болган чазакка чүректин ханызындан өөрүп четтиреринг илередирин база төрээн Коммунистиг партияның аныяктарның мурнунга салып турары бүгү-ле сорулгаларны Советтер чуртунуң аныяктары күүседип шыдаар дээрзин бистиң партиявыстың ленинчи ТК-зынга бүдүредирин бистиң мурнувустан, бистиң чуртувустуң бүгү комсомолчуларының, оолдарының болган кыстарының мурнундан менээ чоннаареп көрүер.

Эртенги хуралга Оренбургтранстрой трестиниң мастери эш **Пашин**, Красноярск хоорайның № 47 трестизининг экскаваторщиги эш **Трубицин**, Куйбышев аттыг инженер-инженер академиязының кафедра начальнигы профессор **Скрамтаев** болган Ленинградтың № 20 тудуг трестизининг дашчызы эш **Иванов** олар база санал берген.

Бежээки хуралга «Бакстрой» трестизининг каменщиги эш **Слейманов**, Тудуг болган орук машина тудуушкынунуң министриниң оралакчызы эш **Ростоцкий**, Хоорай болган көзөө тудуг ажылчыннарының профсөвилелиниң ТК-ының даргазы эш **Трентьев**, ССРЭ-ниң Тудуг министри эш **Дыгай** олар санал бергеннер.

Тудугларда, үлетпүрде, тудуг материалларының, тудуг болган орук машина тудуушкынунуң бүдүрүлгелеринде ажылдап турар эр, херээжен комсомолчуларга, бүгү оолдарга болган кыстарга, аныяк архитекторларга, тудугнуң инженерлеринге болган техниктеринге кыйгырыгны чөвүлел хуралдың киржикчилери чангыс эп-сеткилиг хүлээп алганнар.

Совет журналистерниң эвилели

Бүгү-эвилелдиң чаа чогаадыкчы организациязының — Совет журналистер эвилелиниң тургузар талазы-биле белеткел ажылын чорудуп турар оргбюронуң бирги хуралы апрель 4-те болган. Ол биримүн составында Н. Г. Пальгунов (даргазы), Д. П. Горюнов болган Д. Ф. Бранинов (дарганың оралакчылары), Н. А. Андреев, Б. С. Бурков, А. Г. Баулин, А. Я. Баев, Г. А. Жуков, Б. Л. Леонтьев, М. Д. Овсянникова, Н. М. Потапов, А. В. Сафронов, М. А. Сиволобов, А. Н. Себолев болганбын болган найырал дээш могат чокка деңнесежип турар. Хөй-хөй совет журналистерниң, коммунизм тургузуушкынуң дээш, идепкейлиг деңнеелчилериниң аттары бүгү делегейге тайбың дээш деңнеелге чүге Совет чуртта эвес, харын оон дашкаар оске чуртталга безин калбаа-биле сураглыг.

Совет парлалганың бүгү-ле чогаадыкчы күштерин — солуннар, журналдар, радио болган ном үндүрер черлерниң редакцияларының ажылдакчыларын, картинщиктерин ам тургустунуп турар Совет журналистер эвилели ССРЭ-ге солуп-журнал болган ном үндүрүлгезининг херээн улам ынай хөгжүдүнге кескү рольду ойнаар. Ол журналистерниң профессионал мергежилин бедидерине дузалаан турар. Солуп-журнал жанрларын сайзырангайжылар, үе-тенин үндүрүлгелериниң болган радио газет формазын эжиндер саналларны ажылдап кылыр, совет парлалганың аныяк кадрларын кижилеринге дузалазы оон сорулгазынга киргеп турар. Совет журналистерниң даштыкы чурттарның журналисте-биле бүгү делегей харылзааларын калбартырынга, хөгжүдүнге болган быжыглаарынга улуг роль эвилелге хамаарыжыр. (СЭТА).

Эгелээнининг баштайгы хүнүнде

ЧАА-ХӨЛ. (Телефон-биле). Алдыгы беш чылдың баштайгы 1956 чылында чаагай дүжүттү остүрүп алырынга Сталин аттыг колхозтуң тараажылары хову ажылынга белеткелин чогуур ейүле дооскан. Ол колхозка ажылдаар механизаторлар (бригадири эш Савченко) бүрүн кожуларлыг чеди тракторлары-биле апрель 8-те чедип келген турган.

Колхозтуң Бөк-Даштa тааржылыг, бүгү тала-биле көрүнүүр деритинген хову турлаанга тараажылар белеп, часкы ажылды эгелээринге үүле черниң эриин-рин инаап турган. Апрельнин 11-де, хүнүн ийиги чартыынга хөлүүр болган деминг күш-ажыл эгелээн. Баштайгы бүдүн чартык хүнде 150 гектарның шыгы базыртынган, черниң эрээнинге хамаарыштыр ажылдың темпизи улам-на калбарып турар.

ЭҢ ЭВЭЭШ ЧАРЫГДАЛДАР ҮНДҮРҮП ТУРГАШ,

Улуг-Хем районнуң экономиктиг конференциязы болуп эртикен. Ук конференция болза, чер болгаш мал ажылының продукциязының чаңгыстың хемчээлинге күш-ажылдың херек кырында чарыгдалдарын илередир, көдөө ажыл-агый продуктуларының бот-үнезин дыка чиигедир талазы-биле хемчеглерни чугаалаанып, шинтиирлээр сорулганы салган.

Конференцияга колхозтарның даргалары, партия организациаларының секретарьлары, зоотехниктер, агрономнар, бригадирлер, бухгалтерлер, көдөө ажыл-агый бүдүрүлгезиниң мурнакчылары, МТС-тиң болгаш совхозтуң удуртукчулары, тускай эртемниглери, район организацияларының ажылдакчылары чыылган. Аңаа Чөөн-Хемчик, Чаа-Хөл районнарның удуртур ажылдакчылары залчы болуп киришкен.

Конференцияның киришкичилери «1955 чылда Улуг-Хем районнуң көдөө ажыл-агыйының экономиктиг анализи» деп райкүүсломнуң даргазы эш Намчактың илеткелин дыңнаан.

Ол конференцияның дугайында материалды мөөң адаанда парлаан.

— Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле, Совет чазактың хүн-бүрү дузалакчылының ачызында Улуг-Хем районнуң ажылчы чоннары көдөө ажыл-агый продукциязын бүдүрерин көвүдедир талазы-биле 1955 чылда чамдык эки көргүзүлгелерни чедип алган—деп эш Намчак илеткелининг эгезинге чугаалаан. Эрткен чылын ниити сүт саалдазы 1954 чылынгыдан 513,5 тонна, дүв кыргылдазы 16,7 тонна хөй болган. Колхозтарның орулгалары чангыс чыл ниитинде барык 1,6 млн. рубль көвүдээн. 1954 чылдынга бодаарга «Бүш-ажылдың хостуу» колхозтуң орулгазы барык 750 муң рубль, Маленков аттыг колхозтуң — 578 муң рубль көвүдээн.

Оон-биле кады районда бар күүдавыларны болгаш аргаларны көдөө ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин өстүрериниг амдаа четче ажыглавайн турар.

Районда көдөө ажыл-агыйның ажыглал черлерин ажыглап турары

Совет күрүне ажыглал черлериниң улуг шөлдерин колхозтарга болгаш совхозтарга кезээде халас ажыглаары-биле тыныскан болгай. Районда ажыглал черлери ортумаа-биле бир колхозка 33 муң ажыг гектар, оон ниитинде тарылга чери 2,5 муң га, «УТКА-ның 25 чылы» совхозта—24 муң га, оон ниитинде тарылга чери 3 муң га онаажыр турза-даа, оларны ажыглалы дыка четпес. Көдөө ажыл-агыйның ажыглал черлериниң 100 гектарынга онаалтыр колхозтарның ап турар продукциязы болгаш акша орулгалары кончуг эвээш.

Эрткен чылын «Бүш-ажылдың хостуу» колхоз 100 га ажыглал черинге онаалтыр 58,7 цент. тараа, 13,1 цент. сүт, 3,0 цент. дүв, 3 цент. эт алган. Ол колхозтуң бо көргүзүү районнуң ортумак көргүзүглериндеп 2—3 катап, а Маленков аттыг, Калинин аттыг колхозтарныңдан 3—6 катап ажыг болуп турарын чугаалаарга ниити байдал биидинге бээр.

Моон кол чыдагааны тарылга болган сиген шөлдерни, оларларны колхозтар кончуг четпес ажыглаан, бир гектар оларга онаажыр малдың саны эвээш болуп турарында. Жданов аттыг колхоз Улуг-Хемниң сыгыларында кара херүүнүг болган Бенекте эки черлерни оожум шинтээдип ап турар. Шагаан-Арыг МТС-тиң хөрүн ажыдан кылырының шынары куду деңнелде түрүшкан.

«Күш-ажылдың хостуу» болган Маленков аттыг колхозтар Хендергеге чаа черлерни ажыглаар талазы-биле ажылды эгелээн, а Киров аттыг колхозтуң баштаар чери Хендергеде делгем одарларның, сиген кезер черлерниң ажыктыын өөренип көрбейн, анаа мал ажылының комплексиниң сууран түргузарының дугайында айтырыгны соңгаарлаып, ситиннерипп, мал чеми культураларның тарылгаларын чөрүтпейн турар.

Районнуң колхозтарында болган «УТКА-ның 25 чылы» совхозта муң га хире суггаттыг черлер багай ажыглатыыл, чамдык колхозтарда суггаттыг черлерниң кезии шуут кагдынган. Суггаттыг сиген шөлдерни херек кырында чангыс-даа колхоз суггарбайн турар болгаш бар сиген шөлдерни чегге ажыглавайн турар.

Колхозтарның баштаар черлери, МТС-тиң болгаш совхозтуң дирекциялары сиген кезер черлерниң чадан ууштерни аштап арыглаар, экижидер болгаш чаа шөлдерни шинтээдип алыр талазы-биле улуг хемчээлдит ажылды чөрүдер дужурлут. Суг бадар черлерге болгаш Улуг-Хемниң ортулуктарынга чаа участокторны шинтээдип алырынче онза кичээнгейни салыр.

Оон ангыда, мал кыштагларының болгаш фермалар чоогунга шыктыг база бөгүүн чемнерни бүдүрер сорулга-биле фермалар чаны участокторны организастаары чугула.

Шаандагы-даа эрги, ирик-бузук кажаалар ажыглап олурар чөрүктен үнүтүнүп, чаа одарларга үлегерлиг сажаалларны тудар шинтиирлиг түүлериниң бирээзи механизастаашкын болур. Ынчыг турбүже, Шагаан-Арыг МТС алаэн хөй ажылдар талазы-биле Беразлит хүлээлгелерин күүсетпээн болгаш дужүт ажаан алышкынның үзамыктырган. Ол чөрүк тараа культураларының дүжүдүн хүдүладырынга, оларның бот-үнезин бедидеринге база хамаарылгалыг.

Районда тарылганы, чер аңдарылгазын барык 100 хуу, ажаан алышкынынга 99 хуу механизастаан турда, ажаан алышкын соондагы ажылдар барык механизастатынмаан чөрүк күш-хүнниринниң болгаш акша-хөрөнгүлериниң артык чарыгдалдарын болдуруп турар. Бо дугайын «СЭКП-ниң XIX съездизи» колхозка тараа культураларынга чарыгдаан күш-хүнниринниң анализи мынчаар көргүскен:

тарылгага	22,2 хуу
тарылганың ажаалдазынга	10,2 хуу
дужүт ажаан алышкынынга	24,9 хуу
ажаан алышкын соонда тарааны арыгаап сайзыралырынга	37,5 хуу.

Хову бригадаларын механизастаар чөрүк күш-ажылдың бүдүрүкчүлүгүн бедидер, күш-хүнниринниң артык чарыгдалдарын кыскырар. Бо дугайында конференцияга «Бүш-ажылдың хостуу» колхозтуң даргазы эш Глотовтуң саналы алаэн сонуун болган. Оон чугаалааны болза, эрткен чылын колхозка механизастатынмаан 10 санныг шаннар санында эргелекчилер, кадарчылар, дензичилер турган, ам оларның орнуга чангыс улуг механизастатынган шаңны болгаш автоматтыг дензинни тургузуп, ол бүгү кижилерни кызырар бис. Колхоз эрткен чылын 13 муң центнер тарааны алган болза, бо чылын оон 2 катап хөй—26 муң центнерни алыр, а күш-хүнниринниң чарыгдалы эрткен чылдынгыдан 2 катап эвээжээр.

1955 чылда кукурузанын бүгү шөлүүге үрезинни колдуунда хол-биле чажыл тараан. Оон түннелинде колхозтарга ол культураны остүрүп алырынга хөй күш үнген, а оон тарылгазын механизастаан чамдык колхозтарга эвээш күш үнген. Чижээ, механизация чөрүтүнмээн «СЭКП-ниң XIX съездизи» колхозка 1 га кукурузаның тарылгазынга 20,2 күш-хүнү, а тарылганы механизастаан Калинин аттыг колхозка чүге 4 күш хүнү чарыгдаан. Кукурузаны тарылгазынга механизастаашкынны чөрүтпаанының түннелинде эрткен чылын Маленков аттыг колхозка 20 га кукурузаның үрезинни хол-биле тарырынга 70-ден 120 чедир кижи, а чайгы ажаалдазынга 50—60 хире кижи ажылдаанын, күзүн он шаа кижи сиген кезер кадыыр-биле кезиң ажаганының фактызын ол колхозтуң хову бригадири аш Т. Ховалыг болуунун саналынга чугаалаан. Ол ышкаш картофельны алырга, оон тарылгазын болгаш ажаан алышкынга, оон соонда тараанны арыгаап сайзыралырынга 37,5 хуузу болган. 1954 чылдың деңнелинге бодаарга сүттүн ниити саалдазы 513,5 тонна, дүв кыргылдазы 16,7 тонна хөй болган. Колхозтарның орулгазы дыка көвүдээн. Бүгү артельдер мал ажылының продуктуларын күргенге дужаарының болгаш саларының планнарын ыракта-ла ажыр күүсетпээн. Чаагай-ла түннелдер.

Ынчыг түннелдерге колхозчулар, колхозтарның удуртукчулары, районнуң партия, совет органнары черле чоргаарланыр боор чүве болгай. Ынчалза-даа ол дээрге чыл отчёттарының каракка чүге дүрген хөстүү хонуп келир даштың талазы-дыр. Оларның ниитинче сиңнигин кирер болза, херектиг байдалы оске апаар. Продукциянын ниити өлүдези бар, оон ниити түүү эртекен чылдыңнан элээп ажып турар болза, ол дээрге кончуг эки болганы ол деп бодаар чөрүк бүгү-ле колхозтарга чанчыккан турган. Ынчаарга продукциянын кандыг-бир хевирин бүдүрерине чеже күш болгаш акша-хөрөнгө чарыгдатынганы, оон чаңгыс чижээнниң бот үнезин кайы хирел деп үүрөни сана-

Тараа ажыл-агыйы—бүгү көдөө ажыл-агый бүдүрүлгевининг үндезини

Районнуң колхозтарында болгаш совхозунда үнүп ажылы улуг ажыл-агыйының хереглелиниен ыракта хожудап турар. Шөл ажылының хөгжүдүлгезиниң деңнели районнуң ниитинде чангыс ай эвес.

Агаар-бойдус болгаш хөрүн байдалдарының талазы-биле районнуң колхозтары ийи бөлүкке чардынар. Бир деңей байдалдарлыг турган-ла бо бөлүктерниң бот тарының ниитинде безин продукциязының чангыстың хемчээлинге күш-ажылдың болгаш материалдыг хереглелиниң чарыгдалдары янзы-бүрү. Бо бөлүктерниң 1 центнер продуктуну бүдүрерине чарыгдалын аланда таблицадан аналитеп көөр.

1-ги бөлүк

Колхозтар	Тараа (1 цент).		Картофель (1 цент.)	
	күш-хүнү	акша	күш-хүнү	акша
«Күш-ажылдың хостуу»	4,0	5,65	4.2	5,58
Маленков аттыг	4,1	10,0	2,1	2,21
Киров аттыг	5,85	7,5	276	134
«СЭКП XIX съездизи»	4,9	8,0	27.3	19

2-ги бөлүк

Ленин аттыг	4,1	13,4	186	805
Жданов аттыг	10,3	18,1	—	—
Калинин аттыг	13,2	6,1	4,6	5,4
Сталин аттыг	11,5	24,5	11,8	11,6

Бо чижектен көөрге, агаар-бойдус болган хөрүн байдалдарынга ылгалыг черле чок турган-ла Калинин аттыг колхозта бир центнер тараа алырынга күш-хүнениниң чарыгдалы Ленин аттыг колхозтуңдан 3 катап ажыг болуп турар. Ол ышкаш «СЭКП XIX съездизи» колхозта бир центнер картофельге күш-хүнниринниң чарыгдалы оон кожазы «Бүш-ажылдың хостуу» колхозтуңдан барык 7 катап хөй болуп турар.

Мынчыг ылгалыг чөрүк районнуң колхозтарында күш-ажылдың бүдүрүкчүлүгүн бир деңей эвес деп чүвени тайылбырлап турар. Үнүп ажылында күш-ажылдың бүдүрүкчүлүгүнүң деңнели дүжүттү 100 га ажыглал черинге онаалтыр продукция алырын, тарын болур черлерни кайы хире ажыглап турарын хереглеп турар. Продукциянын бот-үнезин күш-ажылдың бүдүрүкчүлүгүнүң деңнелинден хамаарыжыр. Чижээ, 1955 чылда бир га черге барык бир деңей күш-хүнниринниң чарыгдалын үндүрген, «Бүш-ажылдың хостуу» колхозтуң алган дүжүү Киров аттыг колхозтуңнан 1,5 катап хөй болган. Ынчангаш ол колхозта бир центнер тараанын бот-үнезин Киров аттыг колхозка болаарга дыка чиик. Моон ужурунда дүжүт бедик болгаш ажыглал черлериниң 100 гектарынга онаалтыр хөй продукция алынган түлүм-на продукциянын бот-үнезин чиик болгу.

Дүжүттү бедидеринге болгаш продукциянын бот-үнезин чиигедириниң бир чүгүле чүүлү болза, суггаттыг черлерни болдунар шаа-биле ажыглазы, көдөө ажыл-агый культураларының суггарызгазын организастаары болур. Суггарызга үезинде тарылгаларның гектар бүргүзүнге күш-ажыл хөй үнүп турза-даа, центнер тараа бүргүзүнге эвээш күш чарыгдатының турар. Чижээ, эрткен чылын Сталин аттыг колхозка 1 га суггат чок тарылгага 18 күш-хүнү, центнер тараага 5 күш-хүнү чарыгдаан болза, бир га суггаттыг тарылгага 20 күш-хүнү, а центнер тараага чүге 2,9 күш-хүнү чарыгдаан.

Суггаттыг черлерни болдунар шаа-биле ажыглаарының, улам калбартырының чугузазын бо чижек айтып турар.

Көдөө ажыл-агый культураларының дүжүттүүн бедидеринге үрезин ажылынче кичээнгей салыры, арыг сорттуг үрезинни остүрери улуг рольдуг. Эрткен чылын «СЭКП-ниң XIX съездизиң» колхоз кызыытастың Мильтуруи — 553 деп сорттуг үрезинни чашкан үрезин участогунуң бир газынган 16 цент. дүжүттү, а аңаа үрезин чашкан участоктарган чүге 5 центнерни алган. Сорулга чүл дизе, үрезин ажылында улуг хожудаашкыныы үзүткээри, чоокшу үеде сорттулуг үрезинерже шилчидири болур.

Дүжүттү бедидеринге, а ол ышкаш үнүп ажылының продукциязының бот-үнезин чиигедириниң сагдаар чедирер шинтиирлиг түүлериниң бирээзи механизастаашкын болур. Ынчыг турбүже, Шагаан-Арыг МТС алаэн хөй ажылдар талазы-биле Беразлит хүлээлгелерин күүсетпээн болгаш дужүт ажаан алышкынның үзамыктырган. Ол чөрүк тараа культураларының дүжүдүн хүдүладырынга, оларның бот-үнезин бедидеринге база хамаарылгалыг.

Районда тарылганы, чер аңдарылгазын барык 100 хуу, ажаан алышкынынга 99 хуу механизастаан турда, ажаан алышкын соонлагы ажылдар барык механизастатынмаан чөрүк күш-хүнниринниң болгаш акша-хөрөнгүлериниң артык чарыгдалдарын болдуруп турар. Бо дугайын «СЭКП-ниң XIX съездизи» колхозка тараа культураларынга чарыгдаан күш-хүнниринниң анализи мынчаар көргүскен:

тарылгага	22,2 хуу
тарылганың ажаалдазынга	10,2 хуу
дужүт ажаан алышкынынга	24,9 хуу
ажаан алышкын соонда тарааны арыгаап сайзыралырынга	37,5 хуу.

Хову бригадаларын механизастаар чөрүк күш-ажылдың бүдүрүкчүлүгүн бедидер, күш-хүнниринниң артык чарыгдалдарын кыскырар. Бо дугайында конференцияга «Бүш-ажылдың хостуу» колхозтуң даргазы эш Глотовтуң саналы алаэн сонуун болган. Оон чугаалааны болза, эрткен чылын колхозка механизастатынмаан 10 санныг шаннар санында эргелекчилер, кадарчылар, дензичилер турган, ам оларның орнуга чангыс улуг механизастатынган шаңны болгаш автоматтыг дензинни тургузуп, ол бүгү кижилерни кызырар бис. Колхоз эрткен чылын 13 муң центнер тарааны алган болза, бо чылын оон 2 катап хөй—26 муң центнерни алыр, а күш-хүнниринниң чарыгдалы эрткен чылдынгыдан 2 катап эвээжээр.

1955 чылда кукурузанын бүгү шөлүүге үрезинни колдуунда хол-биле чажыл тараан. Оон түннелинде колхозтарга ол культураны остүрүп алырынга хөй күш үнген, а оон тарылгазын механизастаан чамдык колхозтарга эвээш күш үнген. Чижээ, механизация чөрүтүнмээн «СЭКП-ниң XIX съездизи» колхозка 1 га кукурузаның тарылгазынга 20,2 күш-хүнү, а тарылганы механизастаан Калинин аттыг колхозка чүге 4 күш хүнү чарыгдаан. Кукурузаны тарылгазынга механизастаашкынны чөрүтпаанының түннелинде эрткен чылын Маленков аттыг колхозка 20 га кукурузаның үрезинни хол-биле тарырынга 70-ден 120 чедир кижи, а чайгы ажаалдазынга 50—60 хире кижи ажылдаанын, күзүн он шаа кижи сиген кезер кадыыр-биле кезиң ажаганының фактызын ол колхозтуң хову бригадири аш Т. Ховалыг болуунун саналынга чугаалаан. Ол ышкаш картофельны алырга, оон тарылгазын болгаш ажаан алышкынга, оон соонда тараанны арыгаап сайзыралырынга 37,5 хуузу болган. 1954 чылдың деңнелинге бодаарга сүттүн ниити саалдазы 513,5 тонна, дүв кыргылдазы 16,7 тонна хөй болган. Колхозтарның орулгазы дыка көвүдээн. Бүгү артельдер мал ажылының продуктуларын күргенге дужаарының болгаш саларының планнарын ыракта-ла ажыр күүсетпээн. Чаагай-ла түннелдер.

Ынчыг түннелдерге колхозчулар, колхозтарның удуртукчулары, районнуң партия, совет органнары черле чоргаарланыр боор чүве болгай. Ынчалза-даа ол дээрге чыл отчёттарының каракка чүге дүрген хөстүү хонуп келир даштың талазы-дыр. Оларның ниитинче сиңнигин кирер болза, херектиг байдалы оске апаар. Продукциянын ниити өлүдези бар, оон ниити түүү эртекен чылдыңнан элээп ажып турар болза, ол дээрге кончуг эки болганы ол деп бодаар чөрүк бүгү-ле колхозтарга чанчыккан турган. Ынчаарга продукциянын кандыг-бир хевирин бүдүрерине чеже күш болгаш акша-хөрөнгө чарыгдатынганы, оон чаңгыс чижээнниң бот үнезин кайы хирел деп үүрөни сана-

Мал ажылында курлавырларны бүрүн ажыглаар дээш

Районнуң колхозтарында чоокта чаа болуп эрткилээн отчёт сонгудалыг хуралдарга малдың баш санының өскенининиң болгаш оон продуктуулуун бедидеринин талазы-биле чедишкиннерни, деңневирлерни көргүзүп турар таблицаларны болгаш диаграммаларны албаа-биле делгээн турган. Мал ажылынаан алдынган орулгаларның бот деңзини колхоз будургазининиң бүгү чыл орулгазының 59 хуузу болган. 1954 чылдың деңнелинге бодаарга сүттүн ниити саалдазы 513,5 тонна, дүв кыргылдазы 16,7 тонна хөй болган. Колхозтарның орулгазы дыка көвүдээн. Бүгү артельдер мал ажылының продуктуларын күргенге дужаарының болгаш саларының планнарын ыракта-ла ажыр күүсетпээн. Чаагай-ла түннелдер.

Ынчыг түннелдерге колхозчулар, колхозтарның удуртукчулары, районнуң партия, совет органнары черле чоргаарланыр боор чүве болгай. Ынчалза-даа ол дээрге чыл отчёттарының каракка чүге дүрген хөстүү хонуп келир даштың талазы-дыр. Оларның ниитинче сиңнигин кирер болза, херектиг байдалы оске апаар. Продукциянын ниити өлүдези бар, оон ниити түүү эртекен чылдыңнан элээп ажып турар болза, ол дээрге кончуг эки болганы ол деп бодаар чөрүк бүгү-ле колхозтарга чанчыккан турган. Ынчаарга продукциянын кандыг-бир хевирин бүдүрерине чеже күш болгаш акша-хөрөнгө чарыгдатынганы, оон чаңгыс чижээнниң бот үнезин кайы хирел деп үүрөни сана-

рырының хуусаалларын өскертип турган, дүжүт ажаан алышкынының хуусаалларын дыка кызырып болдуруп идепкелчи-даа, санал берген чамдык эштерда демделеп турган. Чүл дизе, ниитин черлерге баштай кызыытасты тараап, оон соонда дүрген быжар суда биле арбайны тарыырга олар харугда быжып, ажаан алышкынга биче эвес бергелээшкинни таварыштырып, чидириген болгулары практиктаан көзүлгеп төлээде, баштай суда биле арбайны тараап, оон соонда кызыытасты, чидигетараны тарыыр.

Чидириген болдурбазының өске аргазы — кызыытасты дүрген быжар ыдыгаш орай быжар ийи сорттар-биле тарыыры болур. Ол болза орай быжар кызыытас быжын турда, баштай дүрген быжарын ажаан аптар аргалыг болур.

Күш-хүнниринни шын чарыгдазары эң чугула айтырыг. Ынчалзажок районнуң колхозтарында күш-хүнниринни тетчегдээр чөрүк көстүү турар. 1954 чылда 1 гектарга 19 күш-хүнү чарыгдаан болза, 1955 чылда тараанын ниитти чылдагаан-ийи катап эвээш турда-ла 27 күш-хүнү чарыгдаан.

Моон чылдагааны чүл? Ол дээрге күш-хүнниринниң шын саналгазы дээш контроль чогу, ажылдан кылырының эрги кудулаткан нормаларының болгаш белиткен расценкаларының турүп турары болур. Ам оларны эң көөр ейү келген, оон-биле кады күш-хүнниринниң үчёүн, саналгазын шилап кылыр херек.

Тараанын, картофельнин болгаш ногаалларның ниитти чылдазын улам ынай көвүдедиринге, оларның бот-үнезин чиигедириниге районнуң колхозтарында ажыглатынмаан курлавырлар ам-даа хөй дээрзин эш Намчак илеткелинге база чугаалаан.

Сорулга болза, ол ажыглатынмаан курлавырларны хүн-бүрү илередири, оларны чеп ажыглаары болур. Дужуттуг бедидеринге, 100 га ажыглал черинге онаалтыр продукция бүдүрүп алырын көвүдедиринге эртемниг күш-ажылдың чедишкиннерин (ногаа культураларының ирик-өдек саважыгаттарга рассадаларын остүрери, картофельны дөрбелчин-уяланчак арга-биле олуртуру, эш Мальцевтиң аргазы-биле черни ажылдап кылыры, тараа культураларының ангылап ажаан алышкынын чорудары болгаш оон-даа өске) нептередири эргежок чугула.

Үнүш ажылының талазы-биле чамдык тодаргай сорулгаларны конференцияның мурнунга илеткелчи тургускан.

Районнуң колхозтарынга шаа болгаш дужут талазы-биле тарыга планын күүсединг тургаш, тараанын ниитти чылдазын 1955 чыл-биле деңнеерге бо чылын ийи катап көвүдедир. Оон-биле көдөө ажыл-агыйның өске ылангыя малын ажылын хөгжүдүрингe чогуур байдалларны тургузар.

Быжыг чем сууруг тургузар сорулгабиле 1958 чылда колхоз бүргүзүнге кукуруза тарылгазын 200—300 га, чангыс чылдыг сигеннер тарылгазын 400—500 га чедирер. Картофель болгаш ногаа ажылын белик орулгалыг болдурар төлээде, колхоз бүргүзүнге картофельны 30—60 га, ногааларны 10 гаган эвээш эвеске, бахчаны 15—20 га чедирер. Кайы болдунуп болур черлерге хову ажылының бригадаларын чоогунда фермалар-биле каттыштырган, комплексилиг бригадаларны тургузар, оон-биле күш-хүнниринни чарыгдалдарын дыка кызырар.

Хөрүүнүү ажылдан кылырының болгаш өске-даа көдөө ажыл-агый ажылдарын чорударының шынарын үнезинин-биле экижидер, тарылганың болгаш натурателевизининг гектар бүргүзүнге бот-үнезин чиигедир. Моңу чедип алырынга прицепщиктерни, бригадирлерни дузалакчыларын кызырары, трактор бригадаларын бот-орулга чарыгдалыг болдурунче шилчидири улуг ужур-дузалыг.

Мал ажылында курлавырларны бүрүн ажыглаар дээш

Районнуң колхозтарынга чоокта чаа болуп эрткилээн отчёт сонгудалыг хуралдарга малдың баш санының өскенининиң болгаш оон продуктуулуун бедидеринин талазы-биле чедишкиннерни, деңневирлерни көргүзүп турар таблицаларны болгаш диаграммаларны албаа-биле делгээн турган. Мал ажылынаан алдынган орулгаларның бот деңзини колхоз будургазининиң бүгү чыл орулгазының 59 хуузу болган. 1954 чылдың деңнелинге бодаарга сүттүн ниити саалдазы 513,5 тонна, дүв кыргылдазы 16,7 тонна хөй болган. Колхозтарның орулгазы дыка көвүдээн. Бүгү артельдер мал ажылының продуктуларын күргенге дужаарының болгаш саларының планнарын ыракта-ла ажыр күүсетпээн. Чаагай-ла түннелдер.

Ынчыг түннелдерге колхозчулар, колхозтарның удуртукчулары, районнуң партия, совет органнары черле чоргаарланыр боор чүве болгай. Ынчалза-даа ол дээрге чыл отчёттарының каракка чүге дүрген хөстүү хонуп келир даштың талазы-дыр. Оларның ниитинче сиңнигин кирер болза, херектиг байдалы оске апаар. Продукциянын ниити өлүдези бар, оон ниити түүү эртекен чылдыңнан элээп ажып турар болза, ол дээрге кончуг эки болганы ол деп бодаар чөрүк бүгү-ле колхозтарга чанчыккан турган. Ынчаарга продукциянын кандыг-бир хевирин бүдүрерине чеже күш болгаш акша-хөрөнгө чарыгдатынганы, оон чаңгыс чижээнниң бот үнезин кайы хирел деп үүрөни сана-

рырының хуусаалларын өскертип турган, дүжүт ажаан алышкынының хуусаалларын дыка

КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ ПРОДУКТУЛАРЫН БҮДҮРЕРИИ КӨБҮДЕДИР

ган тускай эртеннитлерге төлевир малды эминээнинге чарыгаллар, тыртар дириг күш чепсек керекселдин элеңнии, административ-ажыл-агый чарыгалы, даргага неней төлөшкин, кывар болган чаар материаллар, түрмек септелге, аар-саар керекселдер садын алыры база эске-даа чарыгаллар дээн чижектиг түүлерни барымаалап санап кеор апаар.

Колхозтарда ажыл төлевири чок, күш-ажылдын чарыгалларын күш-хүннеринге хемчээп санаар. Колхоз бүдүрүлгезинин ол онзагай байдалын барымдаалаш, колхозтарда продукциянын бот үнезин ийи түүл көргүзүглер-биле: продукциянын бир центнерин бүдүреринге үнген материалдыг чарыгаллардың ажыага шылчидин көргени-биле болган күш-хүннерининг чарыгаллары-биле илереңи турар. Ол чорук колхозчу бүдүрүнге тода билдингир болуп турар. Ынчалза-даа, ангы-аңгы колхозтарының продуктуларының бот-үнезин деңнээринге ол көргүзүглер четпес. Ынчангаш күш-хүннерининг өртек-үнезин ажыага шылчилер апаар.

Мал ажылының продуктуларының бир центнериниң бот үнези болза

Колхозтар	Сүт		Инек эъди		Хаван эъди		Дүк		Хой эъди	
	К-хүн	руб.	К-хүн	руб.	К-хүн	руб.	К-хүн	руб.	К-хүн	руб
«Күш-ажылдың хостуу»	6,6	33,0	166	881	87,0	415	160	206	49,0	63,0
Маленков аттыг	7,7	18,0	115	263	95,6	3228	144	198	34,0	47,0
Жданов аттыг	13,5	27,0	160	292	73	734	251	527	42,3	89,0
Сталин аттыг	11,3	9,4	72	59,8	229	350	156,3	268	18,4	39,2
Киров аттыг	7,4	54,9	101,3	721,2	79	438	327	695	91,0	192,2
Калинин аттыг	10,1	29,7	52	163	245	231	137	131	30,4	30,0
Ленин аттыг	8,3	33,0	79	243	262	854	190	296	20,5	286,0
«СЭКП XIX съездизи»	8,7	29,0	47	131	30	96,6	243	134	18,0	10,0

Таблицадан ап көөрге хаван болган инек эъдинин бот үнези хой эъдинге бөзээрга дыка аар болуп турар. Ынчаш аар бот үне болза мал ажылын тааримча чок чорутаанын, малчыннарның күш-ажылының чавыс бүдүрүкчүлүүн, механизастаашкынның четпезин, күш-ажылы организастаарын болган оон төлелгезин эки

Колхозтар	Хаван	Инек	Күш	Чылгы	Хой, өшкү
«Күш-ажылдың хостуу»	10	44	300	55	159
Маленков аттыг	6	56	415	46	177
Жданов аттыг	4	44	35	93	184
Сталин аттыг	6	50	174	42	126
«СЭКП XIX съездизи»	6	52	183	46	204
Калинин аттыг	12	89	330	221	149
Киров аттыг	5	94	224	76	146
Ленин аттыг	7	72	304	35	178
Нормазы	8—10	70—100	500—1000	150	300—400

Ынчаш чоруктун түңнелинде сөлгү үш чылдарның дургузунда малчыннарның төлевири ийи катап өскен, а олардың күш-ажылының бүдүрүкчүлүүнүң бедиишкини ажыл төлевириниң өзүлезин үргүлүг мурнаан турар ужурлуг.

Мыйыстыг бода мал ажылының хожудаашкынын чок кылыр

Мыйыстыг бода малдың фермаларынче улуг кичээнгей салдынып турза-даа, мал ажылынын ол аңгы карылгалыг болуп турар. Оон чылгагааны түлеп? Ол айтырыга харыылаар төлээде, фермаларның ажылын анализтеер херек. Чижээ, Киров аттыг колхозтуң бирги фермазында амгы үеде 276 сааң инек, 114 бызаа, ийи бүдүрүкчү бута, 26 ажылчы аът бар. Ол фермада 40 кижи ажылдап турар: 20-ги саанчы, оон артканы—бызаа ажаакчылары, учетчик, ферма эргелекчизи болган дүзээлер ажылчыннар. Ажыл кылыр бир кижиге-ле бызаалар-биле кады 10 баш мал онзагай турар.

Бо чылдың февраль, март айларында фермэ 11.889 литр сүт сагган азы инек бүрүзү 45 литр сүт берген ийикпе фермада ажылдакчы кижи бүрүзү 297 литрни саап алган. Ийи айда күш-ажылын чарыгалы 2748 күш-хүнү болган, ынчаарга оларның түгле 25 хуузу саанчыларга, — 75 хуузу ажаакчыларга, дүзээлер ажылчыннарга болган үлүртүлгага онаашкан. Оон аңгыда ол-ла үе иштинде 26,6 мун рубль түңнүг мал чеми аңаа чарыгдатынган. 10431 литр сүт-биле бызаалар чемгерген.

Ынчангаш, ферма түгле 1458 литр базааның сүттү берген. Ону садыглаг өртээ ёзугаар (литрин 1 руб. 20 коп) сайгарарга орулга түгле 1749 рубль болган. А күш-хүннерин санаваска түгле мал чемгерилгезинге безин 26,6 мун рубль чарыгдаан.

Ажыллакчы бүрүзүнге онаашпыр хүнде саан алган 4,9 литр сүдүнүң 4 литрин бызаага берип турарга кандыг аргы орулга дүгайын түгээлээп болур боор. Ол-ла үеде мал чеми четчир турбуже малдың күжү коңчуг арган, үнелиг чем болур силостуу мал чеминге шоолуг хереглеп күш четпейн турар. Бызааларның өлүп хораар чоруу улуг: чаа төрүттүнген 44 бызааның 33-ги өлген.

Бо чорук аът болган сүт продукциязыны

Хаван ажылын бедик орулгалыг адыр болдурар

Улуг-Хемниң колхозтарында мал ажылының продуктуларын бүдүрериниң бот үнезиниң аар болуп турарын түгле мал чемин бүдүреринге улуг чаргыдалдар-биле, фермаларда үргүнчек штаттар-биле, инек мал ажылының карылгалыы-биле тайыбырлап болбас. Аът бүдүрериниң бот үнезин дыка чигедир төлээде хаван ажылын күштүг-биле көгжүдер херек. Чогум-на ол чорук районда чок болуп турар деп илеткелчи болган санал берген аштер өнзалап деңгеглээннер.

Колхозтарның хой нуруузу хаваннарны мынчага чедир-ле семиртир азырап өөренип албаан болган оларны түгле ёзу барыылаалап түүп турар. МТС-тиң мал зоотехниги оол Будрявцеваның санаа-туларын ёзугаар алырга, төрүт мал хаванны азырап тежээринге чылга 2000—3000 рубль чарыгдатының түрер, ынчаарга хаваннарны чыл дургузуунда-ла колдуунда-ла чангыс удаа солбадып турар.

1955 чылдың чыл өттүлүн ёзугаар алырга, Маленков аттыг колхозтуң хаван фермазы 39.865 рубльнин орулгазын колхозка берген, ажыл-агыйның шымбай орулгалыг алыры кылдыр көдүлеп. А бир эвес хаван фермазының ажылын үзүнызы-биле анализтеп көөр, фермаңы хандырарынга кирген күш-ажылдың, хаваннарны чемгерериниң кирген акша-хөреңгинин чарыгалын тоолардың көөр болгаш ол чарыгдаларны алдынган түңнелбиле деңнээр болза, ферма кандыг-даа орулга бербээн, болдунун чарыгаллары безин ыракта-ла дүглап шыдаавас болган колхозка харын-даа улуг карылгалыг болган деп түүе дораан хөстү баар. Ферма бүдүн чыл иштинде ажыл-агыйның ескерелыктарының күсели-биле чүрттап, хей күрүг ажылдап кезген. Фермада 18 кол хаваннар, 330 хаван солдары бар. Боларның хаван бүрүзүнге 3020 рубль чарыгдатынган. Кол хаваннарны ажаап чемгерериниң 54.360 рубль, өске хаваннарга — 103.590 рубль чарыгдаан. Ферманың ажылдакчыларынга 4.379 күш-хүннериң төлеп берген. Бир күш-күүн эккага шылчидерге 5 рубль 16 коп. болур — ынчаш болганда, 22.596 рубльнин күш-хүнү кылыр төлээн. Ынчангаш хаван фермазынга иштин чарыгдал чылга 180.546 рубль болган.

Фермага чылга үнген чарыгдаларны хаван эъди сайгаргаанынаан киирип алган акша-биле түлгаштырып көөр болза, 14.080 ажыт рубльнин шүүт карылгазын ол ферма колхозка таварыштырган болуп турар. Ынчангаш колхозта деңгээр хаван эъдинин бот үнези хаанчаар-даа аажок аар—3224 рубль болган 97 күш хүннери болуп турар.

Шак ол хире аар бот үнениң кол чылдагаанынары түүл? Бирээде, хаваннарга аар өртек үнелиг чемнер берип турарында. Хаваннарны колдуунда тыртпаан болган дыртказ сүт-биле, 80 хуузу тараа болуп турар тараа богу-биле чемгерип, оларга саваң аъжеп берип турган. Ынчаш хаваннарның ажылдакчыларының штатты үргүнчек: бир ажылдакчыга 8—10 кол хаван болган чаш хаваннар онаажыр ужурлуг турбуже, ферманың бир ажылдакчызынга 8—8 солдарлыг ийи кол хаван онаажып турган. Штатты болур-чогууру-биле кызырган болза, ферма күш-хүннериниң 7,5 мун рубльнин каңнаң алыр турган. Үште, хаван солдарын өстүрүп дорукторбайн, кырынай чаш турда садыглаан турар. 1955 чылда төрүттүнген хаван солдарының 126-зын өртүмээ-биле 13 кг дириг деңгээлиг турда сагкаш оон 20742 рубль орулга алган. Бир эвес оларны чайгы оларга өстүр азыраап, бирээзин-не 70 кг. дириг деңгээлиг турда сагкан болза, колхоз 86.628 рубльнин орулгазын неней алыр турган.

Оон аңгыда фермага янзы-бүрү чылагаанныдан 148 хаван солдары өлген. Бир эвес оларны оода 40—40 кг. чедир дорукторгаан сайгарган болза, колхоз оон 15880 рубльнин ап болур турган.

Хаван оглун незинден чарып турар. өйде өртек үнезин саналар чорук ферманың орулгалыг болурунга, хаван эъдин бүдүрериниң чарыгалларын эвээжедиринге үлүг садыдарлыг болур. Бол хаваннардан алынган солдар ээн-не аар өртектиг болур. Эш Будрявцеваның санаазының ёзугаар алырга кол хаванаан төрүттүнген бир хаван оглунуң өртек үнезин 250 кг. чедер ынчаарда ону саларга 100 рубльнин арыг орулгазын колхоз оон алыр.

Ынчангаш Ленин аттыг колхоз 1955 чылда күрүнеге бызаалар сатканынаан 25.800 рубль карылгалыг болган, а оларны ийи харлыынга сатказ болза, оон 12900 рубльнин арыг орулгазын алыр турган.

Хаван ажылын бедик орулгалыг адыр болдурар

Улуг-Хемниң колхозтарында мал ажылының продуктуларын бүдүрериниң бот үнезиниң аар болуп турарын түгле мал чемин бүдүреринге улуг чаргыдалдар-биле, фермаларда үргүнчек штаттар-биле, инек мал ажылының карылгалыы-биле тайыбырлап болбас. Аът бүдүрериниң бот үнезин дыка чигедир төлээде хаван ажылын күштүг-биле көгжүдер херек. Чогум-на ол чорук районда чок болуп турар деп илеткелчи болган санал берген аштер өнзалап деңгеглээннер.

Колхозтарның хой нуруузу хаваннарны мынчага чедир-ле семиртир азырап өөренип албаан болган оларны түгле ёзу барыылаалап түүп турар. МТС-тиң мал зоотехниги оол Будрявцеваның санаа-туларын ёзугаар алырга, төрүт мал хаванны азырап тежээринге чылга 2000—3000 рубль чарыгдатының түрер, ынчаарга хаваннарны чыл дургузуунда-ла колдуунда-ла чангыс удаа солбадып турар.

1955 чылдың чыл өттүлүн ёзугаар алырга, Маленков аттыг колхозтуң хаван фермазы 39.865 рубльнин орулгазын колхозка берген, ажыл-агыйның шымбай орулгалыг алыры кылдыр көдүлеп. А бир эвес хаван фермазының ажылын үзүнызы-биле анализтеп көөр, фермаңы хандырарынга кирген күш-ажылдың, хаваннарны чемгерериниң кирген акша-хөреңгинин чарыгалын тоолардың көөр болгаш ол чарыгдаларны алдынган түңнелбиле деңнээр болза, ферма кандыг-даа орулга бербээн, болдунун чарыгаллары безин ыракта-ла дүглап шыдаавас болган колхозка харын-даа улуг карылгалыг болган деп түүе дораан хөстү баар. Ферма бүдүн чыл иштинде ажыл-агыйның ескерелыктарының күсели-биле чүрттап, хей күрүг ажылдап кезген. Фермада 18 кол хаваннар, 330 хаван солдары бар. Боларның хаван бүрүзүнге 3020 рубль чарыгдатынган. Кол хаваннарны ажаап чемгерериниң 54.360 рубль, өске хаваннарга — 103.590 рубль чарыгдаан. Фермаңы ажылдакчыларынга 4.379 күш-хүннериң төлеп берген. Бир күш-күүн эккага шылчидерге 5 рубль 16 коп. болур — ынчаш болганда, 22.596 рубльнин күш-хүнү кылыр төлээн. Ынчангаш хаван фермазынга иштин чарыгдал чылга 180.546 рубль болган.

Фермага чылга үнген чарыгдаларны хаван эъди сайгаргаанынаан киирип алган акша-биле түлгаштырып көөр болза, 14.080 ажыт рубльнин шүүт карылгазын ол ферма колхозка таварыштырган болуп турар. Ынчангаш колхозта деңгээр хаван эъдинин бот үнези хаанчаар-даа аажок аар—3224 рубль болган 97 күш хүннери болуп турар.

Шак ол хире аар бот үнениң кол чылдагаанныдан 148 хаван солдары өлген. Бир эвес оларны оода 40—40 кг. чедир дорукторгаан сайгарган болза, колхоз оон 15880 рубльнин ап болур турган.

Хаван оглун незинден чарып турар. өйде өртек үнезин саналар чорук ферманың орулгалыг болурунга, хаван эъдин бүдүрериниң чарыгаллары эвээжедиринге үлүг садыдарлыг болур. Бол хаваннардан алынган солдар ээн-не аар өртектиг болур. Эш Будрявцеваның санаазының ёзугаар алырга кол хаванаан төрүттүнген бир хаван оглунуң өртек үнезин 250 кг. чедер ынчаарда ону саларга 100 рубльнин арыг орулгазын колхоз оон алыр.

Ынчангаш Ленин аттыг колхоз 1955 чылда күрүнеге бызаалар сатканынаан 25.800 рубль карылгалыг болган, а оларны ийи харлыынга сатказ болза, оон 12900 рубльнин арыг орулгазын алыр турган.

Хойжуларның күш-ажылының бүдүрүкчүлүүн бедидер. Хойларның уксаазын өкижидер

Районда чаңгаар бүткен деңгеш оларларның бар болуп турары хой ажылын бүгү кемчег-биле көгжүдеринге таварымчалыг байдалы үргүзүп турар. Районнуң байдалынга хой ажылы хей-хей орулгаларны колхозтарга берип турар. Хой ажылынга үнген бүгү чарыгдаларны казырга хой ажылының 1955 чылда арыг орулгазы 824328 рубль болган. Колхозтар бодунар аргаларын дөлүүр-биле ажыглаан шыдаан болза ол орулга дыка бедик болур ийик.

Хойжуларның күш-ажылының бүдүрүкчүлүүнүң өзүлези хой ажылының орулгалының бедиерининг болган продукциянын чаңгыс чижээнге күш-ажылдың чарыгалларын эвээжедиринин шинтиирлиг негелделериниң бирээзи болур.

Колхозтарга норма ёзугаар бир хойжуга-ла 300—400 баш хой онаажыр ужурлуг турбуже, херек кырында кайы-даа колхозта малчын бүрүзүнге онаажыр малдың саны дыка эвээш. Ол чорук малчыннарның күш-ажылының бүдүрүкчүлүүнүң чавызын көргүзүп турар. «Күш-ажылдың хостуу» колхозта хойнуң баш саны Киров аттыг колхозтуунаан ийи катап эвээш, а ол колхозтарга бир малчынга онаажыр хойнуң саны барык-ла деп. Сөлгү үш чыл иштинде «Күш-ажылдың хостуу» артельде хойжуларның күш-ажылының бүдүрүкчүлүүн эвээш өзүп, продукциянын хемчээли болган акша орулга көдүлеп, ажыл-агыйның шымбай орулгалыг алыры күштүг деп чүве болуп турарынга. Орай тевиленип, ажыл-агыйның шымбай орулгалыг алыры күштүг деп чүве болуп турарынга. Ынаш байдал өске-даа артельдерде бар.

Колхозтарда хойларның коданың улгатырары, ону 600—800 баш чедирери, аңаа 2—3 хойжуларны ажылдыры олаарның күш-ажылының бүдүрүкчүлүүн бедидер, коданда ажылдап турар колхозчуларны 1,5 катап эвээжедир, оон хесталган бижилерни өске ажылдарже чорудар арганы баар.

Колхоз бүрүзүнде деңгеш оларлар бар, ынчалза-даа дыка сүт чоктуң харазы-биле ол оларлар долу хемчээлиг-биле ажылгатынмайн турар. Оларларны сугландырары—бирги чергенин сорулгазы. Сүг чок оларлар 20 мун хире гектар, оларны областтың сүг ажыл-агыйның черинин дүзазы-биле колхозчулар боттары улуг капитал салымчыкын чокка сугландырып ап болур.

Хойларның өрий солдаашкынындан колхозтар хой чижиргелерге таварыжып турар. Февраль—мартта төрүттүнген хураганнарлан алыр чорук барык-ла чок, а майда төрүттүнгеннерден алынээшкин эзээн хой болуп турар. Оон ужуру болза, майда колхозтарның мал чеми барык-ла төнген, хойлар арган, чаш хураганнар харыысыргай коштаак, олар чайның изинге үдаа коштаан сулараар болуп турарынга. Орай тевиленип, ажыл-агыйның шымбай орулгалыг алыры күштүг деп чүве болуп турарынга.

Нарын дүктүг хой ажылын көгжүдери бүгү көргүзүглер талазы-биле артык күштүг деп чүве болдугай. Районнуң колхозтарының ең чоокку сорулгазы — нарын дүктүг хой ажылын калбаа-биле көгжүдери, дүк бүдүрерин дыка көдүледири болгаш колхозтарның орулгалыг чорууң белдери болур.

Бодаа ажыл-агый продуктуларының бот-үнезин чигедирде колхозтар административ-эргелел чаргыдаларын кызырары чугула. Чурттуң нурнакчы колхозтарының үлегерин „элербишаан. «Күш-ажылдың хостуу» бодаа ажыл-агый артели бо талазы-биле боттуг болгаш ажыктыг хемчегларин ап турар. Продукциянын чаңгыс чижээнге күш-ажылчы болгаш материаллыг чаргыдаларны эвээжедир дээш ап чорутkан болгаш ап чорудар деп турар хемчегларининг дүгайын колхоз даргазы ээш Глотов конференцияга коңчуг содуң чугаалаан.

Башкаар черлеп эгелээш бригадалар, фермалар бежиңүнерине чедир колхозтуң экономиказын сөңүргүл көөр, күш-ажылының бүдүрүкчүлүүн бедидер, продукциянын бот-үнезин чигедириниң аргаларын ийлеп тывар херек. Колхоз бо чылын орулга-чарыга сметазын квартал аайы-биле бригада, ферма бүрүзүнге түс-түс кыпкаш, оларда чедаргеп. Ам бригада ферма ажылдакчылары кварталдың санында чүүл келип алырын билип, оларны кавчаар күүседиринин чемчегларин ап турар.

Мал ажылының продуктулуун бедидерлиг чем сүүрүү тургузары чугула. Мал ажылының комплексилиг чем сүүрүү тургузарының курлавыры Хендергете бар. Ында сиген шөлдерин, делген оларларны ажыглаар болгаш мал чеминге көк суланы тарыыр бис. Бо чылдың эртээн үш айлаының дургузунда 23 центнер чагыыг ажы ты күүгнеге дужаагаа бис, ам ийиги квартала 100 баш хаванны семиртир азырап турар бис. Чыл дургузунда семиртир азыраар хаванныр 500 баш чедер. Чүтлхаван ажылынган 200 мун ажыт рубльнин орулгазы алынар.

Бо чылын 300 га кукурузаны тарыыр, бир инекке 7 тонна, бир хаванга 3 тонна онаажыр силосту белеткээр бис. Чеминерни фермалар чоогунга белеткеп, ылаңгыя силос англарын кажаалардың чанынга кылып, чеми эртектиг чеминерни ажыглап, артык кижилерни кызырып турбаш, 4 мун ажыт күш-хүннерин, каникул үезинде школдарның пионерлерин хөлбүнаан, сүт, ээт, дүк бүдүрериниң бот-үнезин 50 хуу чигедириниң сорулгазы салдынган. Инектериниң продуктулуг шинарын шилип, 60—70 хире инектерни Хендергете ээт угланышкынның кыдыы семиртир, өске инектерни салдага тургузар деп ээ Глотов чугаалаан.

Мал ажылының продукциязын бүдүрерде күш-ажыл чаргыдаларын эвээжедир төлээде, мал чеми, белеткээринин, транспорттаарының, чеминерни малга белеткен бөзөринин ажылдарын механизастаар, тараа бүдүрерин көвүдедип, силлигиң кукурузаның, чаңгыс болгаш хей чылга үнер сигеннерниң чаргыдаларын калбартып тургаш, малдың бижиг чем сүүрүү тургузар, мал кажааларын четчир санның кылыр түзар, үргелел херээн эжижидер, фермаларда административ-эргелел аппарадың кызырар керек деп чүвени санап берген эштер тодаргай чижектер-биле айтып чугаалаваннар.

Болдөөчу малчыннарның сөңгээралың болбас сорулгаңа болза, мал ажылын мергежээнинни кылган. Ол колхозта ынчаш үгленнишкин-биле эске-даа хемчегler алынар деп турар. Эртелел аппарадының штаттарында артык албан-дужаалларны кызырарының болдунар аргалары эске-даа бүгү колхозтарда бар деп чүвени конференция тодаратkан.

Продукциянын бот-үнезин чигедир, оон ниити санын көвүдедип тургаш, районнуң колхозтары мал ажылының продуктуларын көвүдедирининг беш чыл планын ийи—ийи чартык чыл иштинге ажыр күүседип шыдаар. Бөттарының болдунар аргаларын болгаш ажыглаар курлавырларын санаваш, районнуң колхозтары ниитизи-биле мал ажылының продукциязын дараазында хемчээлге көвүдедир деп турар.

Мал ажылының продукциязын бүдүрерин өстүрери
(Центнер-биле)

Продукция	1955 ч.	1956 ч.	1957 ч.	1958 ч.
Сүт	11 394	19 195	24 148	28 085
Дүк	473,4	640,7	808,7	1 032,3
Баразаның ээт (Дириг-деңзи)	5 645,5	9 889,0	15 662,0	18 715,0
оон иштинде хаван эъди (дириг деңзи)	590,1	1 175,2	4 590,0	6 414,0

Үстүнде киирген таблицаны ёзугаар ап көөрге, районнуң колхозтары ниитизи-биле 1958 чылда сүттү 1955 чылдын деңнелиниг болаарга барык-ла 2,5 катап, дүктү—2 ажыт катап, баразаның ээтти —3 ажыт катап, оон иштинде хаван эъдин—10 ажыт катап хөйнү бүдүрер.

Чер болган мал ажылында хой күш-ажылының бүдүрүкчүлүүн бедидер, продукциянын бот-үнезин чигедириниң аргаларын ийлеп тывар херек. Колхоз бо чылын орулга-чарыга сметазын квартал аайы-биле бригада, ферма бүрүзүнге түс-түс кыпкаш, оларда чедаргеп. Ам бригада ферма ажылдакчылары кварталдың санында чүүл келип алырын билип, оларны кавчаар күүседиринин чемчегларин ап турар.

Мал ажылының продуктулуун бедидерлиг чем сүүрүү тургузары чугула. Мал ажылының комплексилиг чем сүүрүү тургузарының курлавыры Хендергете бар. Ында сиген шөлдерин, делген оларларны ажыглаар болгаш мал чеминге көк суланы тарыыр бис. Бо чылдың эртээн үш айлаының дургузунда 23 центнер чагыыг ажыты күүгнеге дужаагаа бис, ам ийиги квартала 100 баш хаванны семиртир азырап турар бис. Чыл дургузунда семиртир азыраар хаванныр 500 баш чедер. Чүтлхаван ажылынган 200 мун ажыт рубльнин орулгазы алынар.

Бо чылын 300 га кукурузаны тарыыр, бир инекке 7 тонна, бир хаванга 3 тонна онаажыр силосту белеткээр бис. Чеминерни фермалар чоогунга белеткеп, ылаңгыя силос англарын кажаалардың чанынга кылып, чеми эртектиг чеминерни ажыглап, артык кижилерни кызырып турбаш, 4 мун ажыт күш-хүннерин, каникул үезинде школдарның пионерлерин хөлбүнаан, сүт, ээт, дүк бүдүрериниң бот-үнезин 50 хуу чигедириниң сорулгазы салдынган. Инектериниң продуктулуг шинарын шилип, 60—70 хире инектерни Хендергете ээт угланышкынның кыдыы семиртир, өске инектерни салдага тургузар деп ээ Глотов чугаалаан.

Мал ажылының продукциязын бүдүрерде күш-ажыл чаргыдаларын эвээжедир төлээде, мал чеми, белеткээринин, транспорттаарының, чеминерни малга белеткен бөзөринин ажылдарын механизастаар, тараа бүдүрерин көвүдедип, силлигиң кукурузаның, чаңгыс болгаш хей чылга үнер сигеннерниң чаргыдаларын калбартып тургаш, малдың бижиг чем сүүрүү тургузар, мал кажааларын четчир санның кылыр түзар, үргелел херээн эжижидер, фермаларда административ-эргелел аппарадың кызырар керек деп чүвени санап берген эштер тодаргай чижектер-биле айтып чугаалаваннар.

Болдөөчу малчыннарның сөңгээралың болбас сорулгаңа болза, мал ажылын мергежээнинни кылган. Ол колхозта ынчаш үгленнишкин-биле эске-даа хемчегler алынар деп турар. Эртелел аппарадының штаттарында артык албан-дужаалларны кызырарының болдунар аргалары, малдың чем сүүрүү бүгү хемчег-биле кызыгаары, колхоз бүрүзүнге чиик өртектиг, янзы-бүрү хевирлиг чемнерни белеткеп алыры, малдың чемгерерин эң таарымчалыг кылыр организастаарны өртежок чугула деп түңнелди районнуң бирги экономиктиг конференциязының киржиктилери кылган. Күш-хүннерни чарыгдап турарының контролун тургузарынче, колхозчуларга ай саныныа аванс тыпсырын калбаа-биле пенгедиринче конференция улуг кичээнгейин салган.

РАЙОННУҢ КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ КОНФЕРЕНЦИЯЗЫНЫҢ СҮМЕЗИ

Материалдыг хөреңгилерни болгаш күш-ажылды эң эвээжи-биле чарыгдап турганы, көдээ ажыл-агыйның продуктуларын бүдүрерин көвүдедир дугайында айтырыгны чугаалажып көргөш, районнуң экономиктиг конференциязы мөөң адаанда чүүлдерни сүмелеп тур:

100 га ажыглал черинге хамаарыштыр продукция алырының амгы туруп турар экономиктиг көргүзүглери-биле малы колхоз бүдүрүлгезинин практиказынга немелде экономиктиг көргүзүгнү — продукциянын чаңгыстың хемчээлин бүдүрерине күш-хүннериниң болгаш материалдыг хөреңгилериниң чарыгдалын нептередир.

Бүдүрүлге участогу бүрүзүнге продукциянын янзы-бүрү хевирлериниң планныг бот-үнезин дапталдып база оон чижегедезин бүгү тала-биле чедип алыр.

1956 чылдан эгелээш бригадалар, фермалар бүрүзүнге чылдың сан-хөө онаалдаларын чедирер.

Фермалар, бригадалар, бүдүрүлгениң тус-тус участокторының талазы-биле күш-амыл болгаш материалдыг хөреңгилер чарыгдалдарының учёвун колхозтарның бухгалтерияларының көрүдээр.

100 га ажыглал черлеринге хамаарыштыр ең хей продукцин алыр сорулга-биле планныг көргүзүглерни дыка көдүледир талазы-биле колхозтарның бүдүрүлге планнарын эде көөр.

Ээт бүдүрерин көвүдедир сорулга-биле колхозтарга болгаш совхозка дүмүш хаваннарның солдаарын, хаваннарның үлөтпүр хайнантаашкынын нептередир, мыйыстыг бода малдың болгаш өске-даа малдарның семиртилгезин база дыштанылгазын организастаар.

Экономика талазы-биле ең-не амыктың барымдаалаш, нарын дүктүг хой ажылын нептередир. Хойларның ыяшны болгаш чазын-эртe (февраль — мартта) солдаашкынын организастаар. Бо чылын хойларның эдергилгезин чүгле төрүп бөзөдыр арга-биле, а ыяргылдазын — электромеханиктиг арга-биле чорудар.

Культураларның болгаш хөрүннүң үнүш-дүмүттүүн бедидер сорулга-биле колхоз бүрүзүнге сүмелеп турар шын тарылга эзлечештиргезин шинчээдип алыр. 1956 чылда бүгү үрезин участоктарын, а 1957 чылдан эгелээш бүгү тарылганы чүгле сортпуг үрезиннер-биле тарыыр.

Бир гага болгаш чарыгдатынган 1 күш-хүнүнге мал чеминиң хөөлүүг норма чижээнин ең хей санын берип турар культура болур кукурузаны бүдүрүлгеге бүгү хемчег-биле нептередир, чайын ону ногаан немелде чем кылдыр, а кышкы силос кылдыр амыглаар.

Колхозтарга күш-амыл төлевирин сайзырангайжыдар, ол сорулга-биле күш-амылдың өзүп турар механизастаашкынын, депшилгелиг аргаларны нептередип турарын база колхозчуларның мергежилининиң бедип турарын барымдаалаш, колхозтарга амыл нормаларын эде көөр. Административ-эргелел болгаш хандырылга амылдаачыларын хөйү-биле кызырып тургаш, колхозчуларны бүдүрүлгеже хей санныыбиле чорудар.

Хөөү бригадаларын чоогунда турар мал ажылының фермалары-биле каттыштырып, болдунар аргалыг черлерге комплексилиг бригадаларны организастаар.

Колхозчуларның материалдыг сонуургалын нүштелдирер сорулга-биле 1956 чылдың апрель, майдан эгелээш районнуң бүгү колхозтарынга ай саныныа аванс тыпсырын тургузар.

Колхозтуң экономиказын, бот-үнениң санаашкынын, колхозтуң чаңгыс ай сан-хөө планынче илиреринин аргалазын өөренип көөр экономиктиг конференцияларны колхозтарга эрттирер.

Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң онза сессиязы

СТОКГОЛЬМ. (СЭТА-ның тускай корр.). Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң онза сессиязының апрель 7-де политиктиг комиссия, экономиктиг, социал болгаш культура айтырыгларының талазы-биле, атомнуг энергияның айтырыгларының талазы-биле ыңдыг дөрт комиссиялар боттарының ажылын эгелээннер.

Эдиктоттуң даргалааны-биле хуралдаан политиктиг комиссия хүн чурумунга үш айтырыгларны кинерин шинтпирлээн:

1. Чепсегленишкиннерни дүжүрериниң талазы-биле БНО-ның адаккы комитединде тускай чугаалажышкынналар-биле холбаштыр чепсегленишкиннерни дүжүрер дугайында айтырыг болгаш аңаа хевириниң чепсектерин контрольдаар дугайында айтырыг: перспективалар.

2. Улустар аразының дүшкүүрлүг чөвүлелиниң болгаш чепсегленишкиннерни дүжүрер дугайында айтырыг.

3. Тайбың талалакчыларының шимчээшкини болгаш улустар аразының чаа байдалынга хамаарыштыр чепсегленишкиннерни дүжүрер дугайында айтырыг.

Политиктиг комиссияның эртенги хуралынга хүн айтырыын бадылаан сөөлүнде санал берип, чүве чугааланнар: Бертельсен (Дания), Гордон Шаффер (Англия), Джесси Стрит (Австралия), Даниалидес (Грециа), Захир Удин (Пакистан) болгаш Дорман(Израиль).

Экономиктиг, социал болгаш культура айтырыгларының талазы-биле комиссия Ломбардиниң (Италия) даргалааны-биле хуралдаан. Моон аразында айтырыгларны чугаалажып көөрүн комиссия шинтпирлээн: улустарның амыдырал-чуртталгазынга чепсектерни эңдере бүдүрер чорукту үр чугааланнар: Бертельсен (Дания), Гордон Шаффер (Англия), Джесси Стрит (Австралия), Даниалидес (Грециа), Захир Удин (Пакистан) болгаш Дорман(Израиль).

Атомнуң айтырыгларының талазы-биле комиссияга санал бергеннериң аразында: Х. М. Фон Франкенберг-Прошлиц (ГФР), профессор Г. Наджаков (Болгария) болгаш чогаалчы А. Сурков (СССР) бар. Ядролуг физиканың талазы-биле улустар аразының каны ажылажыгазының эң чугула ужур-дузазын Болгарияның эртемнер Академиязының вице-президентизи профессор Г. Наджаков демдеглээн. Ядролуг шинчилелдериниң чөөн чүк институдун Москвага тургузар дугайын ол чугаалаан болгаш бо талазы-биле ажыдаарын күзээн бүгүде кижилер-биле каны ажылажырынга ол институттуң белениң демдеглээн.

Резолюцияларның болгаш рекомендацияларның төлевилелдерин чугаалажып көөрүнче комиссиялар апрель 8-тиң хүнүнүң кийни чартыында кирипкеннер, үк резолюцияларны болгаш рекомендацияларны Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң онза сессиязының эвлчегліг хуралынга бадылазыры-биле кинрген турар.

• • •

СТОКГОЛЬМ. (СЭТА-ның тускай корр.). Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң онза сессиязының апрель 9-та Жозе Да Фрот Мэрейр (Бразилия) даргалаан эртенги пленарлыг хуралынга чепсегленишкиннерни дүжүрериниң болгаш атомнуг чепсекти хоруудазарының айтырыгларының талазы-биле чугаалажыгга үргүлчүлээн.

Албаниянын Улустуң хуралының депутады Мелар Штыла бирле лугаарында санал берген. Албани улус тайбыңга ханламырындан сонуургалыг деп медеглээн, оратор чепсегленишкиннерни дүжүрер талазы-биле БНО-ның комиссиязының адаккы комитединге чепсегленишкиннерни дүжүрер дугайында дугуржулганы чедип алыр деп улуг күүрүнелерниң төлөлекчилерин кыйгырып турар кыйгырыгны чоруулар деп саналдаан.

Армстронг (Ирландия) чепсегленишкиннерни эңдере бүдүрер чорукту үргүлчүлээри хоозуралга болгаш лайынга чедирер, ынчангаш улустар аразынга харылзааларны хөгжүдерин деткиири эргежок чугула деп болдунуң саналынга айыткан. Дээрги Булганиниң болгаш дээрги Хрущевтуң Англияже баар деп турары тайбының херээнге аас кежиктиг түнелдериг болур деп Армстронг чугаалаан.

Пакистанның төлөлекчизи Захируддин колониализмни үзүткээр дээш демисежиринче кыйгырган. Тайбынче күзел-чүткүлге Пакистанның улузу өске чурттарның улустары-биле бир эп-сеткилиг деп ол медеглээн БУДР-нүң тайбың камгалалының комитединиң даргазы Хан Сер Я лисыманчылар чепсектиг күштерин көвүделіп турар болгаш «атомнуг чепсекти киништирип тургаш, эң чаа чепсек-биле» чаа гивизияларны боттарының чепсеглээр болдыының дугайын чарлаан Мурнуу Кореяда байдалдың дугайын чугаалаан.

Кореядан бүгү даштыкы шериглерни үндүрерин, Мурнуу Кореяга чепсегленишкиннерни эңдере бүдүрерин соксадырын, АКШ-тың болгаш Ли Сын Маниың болуунуң аразында шериг дугуржулгаларын күш чок болдурарын шинтпирлии-биле негеп турар бис деп оратор чугаалаан.

Рональд Кеньон (Англия) Англияда чепсегленишкиннерни эңдере бүдүрерине акшаландырышкынарны өстүрүп турар чорукту демдеглээн. Ол чорук чонуң амыдыралчы деңнелин аажок кулуладырынга, экономиканы бакырадырынга, акша-хөрөнгинин аажок бергедээшкинниг чедирип турар. Ол чорук Англияда амгы байдалдан көстүп турар.

Чөөн болгаш Барыын чүктериниң аразынга каны ажылдажылганы болгаш харылзааларны доктаадып тургузарынче ол кыйгырган.

Котелль (Франция) тайбың дээш демиселди калбартырынга шаптыктап турар бүзүрешпес чорукка болгаш сезигленишкиннерге улуг демисежиринин эргежок чугулазын онзалап демдеглээн. Чөөн болгаш барыын талакы чурттарның политиктиг болгаш күүрүне ажылдакчыларының аразынга шуут харылзааларның эки ужурдузалыг болуруун демдеглеп, француз чазактың баштыңының болгаш даштыкы херектер министриниң, а ол ышкаш Францияның социалистиг партиязының төлөлериниң Москваже баар деп турарының дугайын ол чугаалаан. Совет күүрүне улуттуткучулары-биле олардың чугаалажышкынынары делегей байдалының хөгжүдезинге таарымчалыг сөзүлдүлүг болур дээрзинге илегелин ол илергейлээн.

Ол хуралга Испаниянын, Финляндияның, Румыниянын, Бразилияның, Ираның, Израильнин, Вьетнамның Демократтыг Республиказының төлөлекчилери база митрополит Крутицкий болгаш Коломенский Николай санал бергеннер.

Апрель 9-та сессияның кежээки хуралы Чэнь Шу-туннуң (КҮР) даргалаашкыны-биле ажыттынган.

Янзы-бүрү политиктиг, хөй-нийтил, шажын организацияларындан, политиктиг ажылдакчылардан, янзы-бүрү чурттарның эртем болгаш культура төлөлекчилериниң Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң алынга келген чаа байырлыг бижиктерни Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң секретары Данкен-Джонс адап номчаан.

Оон соонда санал бернишкиннери үргүлчүлээн, аңаа Суданның, Тунистиң, Ливанның, Кубаның, Египеттиң, Австралияның болгаш оон-даа өске чурттарның төлөлекчилери база Херээженнериниң Бүгү-делегей демократтыг Федерациязының даргазы Эжени Боттон санал бергеннер.

• • •

СТОКГОЛЬМ, апрель 10. (СЭТА). Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң онза сессиязы болуунуң ажылын бүгүн маңаа дүүскан. Сессияның киржикчилери сөөлгү хуралга 6 документилерни хүлээп алган. Бирги документиде — делегейниң хөй-нийтизиниң санал-оналыңга кыйгырыгда чепсегленишкиннерни дүжүрериниче кижи төрелгетенниң чүткүүлүн онзалап демдеглеп турар.

«...Улуг күүрүнелериниң аразында харылзааларга хөй чылдарлагы дүшкүүрлүг чөрүктүн соонда чаа байдал тургузуп жүшкүннарны амыгаштан чедип алыр чорук эптежилгеже угланган ниити күжениишкиннерден хамаарыжыр».

Ниити дугуруштунганың өзүглөр дөстаатынган деңнелге чедир бүгү чурттарның чепсегленишкиннерни болгаш чепсектиг күштерин кызырарының, а ол ышкаш ядролуг чепсекти шылгаарын собеларының эргежок чугулазын документиде айтып турар.

Чепсегленишкиннерни дүжүрериниң талазы-биле кандыг-даа деңнилге, чижээжерге, чүгле Германияның айтырыы дээш ышкаш ам-даа тайбың шинтпирлетинмээн айтырыгларны эвес, харын чер бөмбүрээнниң чамдык районнарында тайбыңга кыжанып турар бүгү чөрүлдээлерни таарыштырарынга дөгүм болган турар деп документиде чугаалап турар.

Чепсегленишкиннерни дүжүрер талазы-биле кандыг-даа деңнилге күүрүнелерниң экономиканы базып турар шериг бюджеттериниң үүргезин чингедир болгаш амыралдың ниити деннелин бедидерер.

Сессияның киржикчилери БНО-ның чепсегленишкиннерни дүжүрер талазы-биле комиссиязының адаккы комитетти чүс-чүс миллион кижилериниң идегелдерин шынзыктырарынче кыйгырыы турар.

«Чепсегленишкиннерни дүжүрер талазы-биле баштайгы хемчеглерни бүгү делегей манап турар. Шак ыңдыг хемчеглер улустарның болгаш чазактарның аразында кайы-кайызынга идегежир чорукту быжыглаарынга дөгүм болган турар болгаш ол хемчеглер улустар аразының өзүлүгла каны ажыллажыгазын болдунуң болур кылыр» деп телеграммада чугаалап турар.

Ушкү документ — декларация болза, тайбың камгалалының шимчээшкини-биле бүгү-ле пацифистиг организацияларның, политиктиг партияларның, профэвилелдериниң, күүрээ-хиннтериниң болгаш шажынчы организацияларның база шимчээшкиннериниң болгаш бүгү-ле моральдыг күштериниң, эңдере чепсегленишкиннерге үлүг демиселге эң-не янзы-бүрү агыышкыннарны төлөлеп турар ажылдакчыларның аразында чогумчалыг харылзааларны тургузарынга холбашкан.

Экономика, социал болгаш культура айтырыгларының талазы-биле декларацияда (дөртку документиде) эңдере чепсегленишкиннер болза ам үеде бүгү-нийтил чаагай байдалды хандырарынга кол шаптык болуп турар деп онзалап демдеглеп турар. «Бир эвес улустар чепсегленишкиннерни дүжүрер дугайында бүгүнниң дугуржулганы чазактардан чедип алган болза, ол чорук кижилериниң чаагай байдалынга болгаш аас кежиннге кайгамчыктыг түнелдерге чедирер турган ийик.

Ындыг хевир-биле хосталган кайгамчык улуг күрлавырлар ядыы-түренги чорукту чок кылырынга база бүгү кижилериниң амыдырал деңнелин белидеринге ажыглатынган туруп болур турган ийик» деп документиде чугаалап турар.

Атомнуг энергияның айтырыгларының талазы-биле декларация ядролуг чепсектин бүгү хевирлерин хоруудаарып негеп турар.

«Бүгү делегейниң улустары бо айтырыгның талазы-биле чазактар аразынга өзүлүг дугуржулганы изин-биле күзеп турар.

Дуржулга чазылдырышкынынарны соксадыры дораан боттанып болур хемчег болур ийик, ол дугайынга дугуржулга чедип ап болдунар» деп декларацияда чугаалап турар.

Күүрүнелер аразынга культура солчуушкуннарын, эртемденнериниң Женевага болган ышкаш бүгү делегей ужуражышкынынары, атомнуг энергияның айтырыгларының талазы-биле бүгү делегейниң амгы бир эртем-шинчилел институттарының каны ажылдажыгазын шинтпирлиишбиле деткиирин декларацияда кыйгырып турар.

«Атомнуг энергияны тургузукчу сорулгаларга ажыглаар чорук коргуп-сүртээр чорукта делегейге херек кырында хосталган турарын бүгү улустар чедип алыр ужурлуг» деп декларацияда чугаалап турар.

Алдыгы документиде — тайбың талалакчыларының национал шимчээшкиннеринге сүмелерде чепсегленишкиннерни дүжүрери дээш демиселди калбартырынче кыйгырып турар.

Культурлуг каны ажылдажылга дугайында Совет-румын Дугуржулгага ат салган дугайында дыңнадыг

Совет болгаш Румын чазак төлөлериниң аразынга ак-сеткилдиг найыралдың болгаш кайы-кайызын бүрүн билчириниң байдалынга эрткен чугаалажышкыннарның түнелинде 1956 чылдың апрель 7-де Москвага Совет Эвилелиниң болгаш Румын Улус Республиканың аразында культурлуг каны ажылдажылга дугайында Дугуржулгага ат салынган.

ССРЭ биле Румыниянын аразында культурлуг харылзааларны моон соңгаар бүгү тала-биле хөгжүдери болгаш быжыглаары, культура, эртем, литература, уран-чүүл, чыргышкын, кайык камгалалының, күш-культура, спорт болгаш өске-даа чүүлдер талазы-биле дуржулга болгаш чедишкиннерни калбаа-биле солчужары ол Дугуржулгада көрдүнүп турар.

Дугуржулгага ат салганнар: ССР Эвилелиниң Чазаанын төлөлетиргени-биле ССРЭ-нин Даштыкы Херектер Министриниң бирги орлакчызы В. В. Кузнецов, Румын Улус Республиканың Чазаанын төлөлетиргеня-биле —Румыниянын Даштыкы Херектер Министриниң орлакчызы А. Мэлнэшан.

Дугуржулгага ат салган үеде олурушканнар: совет талаадан—ССРЭ-нин культура министриниң орлакчызы В. Н. Сурин, ССРЭ-нин Дээди өөредилге министриниң орлакчызы М. А. Прокофьев, ВОКС-тун баштаар черинин даргазының орлакчызы Н. А. Визжилин, ССРЭ-нин ДХМ-нин керээ-эрге килдизининг эргелекчизи Г. И. Тункин, ССРЭ-нин ДХМ-нин 5-ки Европа килдизининг эргелекчизининг хүлээлгезин күүселип турар. Б. Д. Левычкин, ССРЭ-нин Культура министерствозунуң даштыкы харылзаалар эргелелиниң начальныгы В. Т. Степанов, 5-ки Европа килдизининг чөвүлекчизи Ю. Н. Черняков, румын талаадан—РУР-нун Культура министри К. Бэнуш, РУР-нун культура министриниң бирги орлакчызы Б. Присня, Арлуетун даргазының орлакчызы О. Маноле, Румын Улус Республиканың ССРЭ-де Элчизин П. Рэб, РУР-нун Культура министерствозунуң эргелел начальныгы П. Криван, элчиниң чөвүлекчизи Т. Влад.

Күрүненің „Березка“ деп хореограф ансамблиниң Египетте кастрольдары

АЛЕКСАНДРИЯ. Египетте чеде берген күрүненің «Березка» деп хореограф ансамблиниң концерти Александрияга болган.

Александрияның хөй ниитизи совет уран-чүүлүн төлөзелерин изин-биле хүлээп алган. Ансамбльның концерти улуг чеминшкинниг болган. Концерттин шупту номерлериниң көргүзүү көрүкчүлерни үзүктел чок алыш часкаашкының өөскүдүп турган. Концерттиң программазынга кинрген араб ыы кырынга ырларны болгаш бээчы Кузнецовтуң эде кыланы араб аялгаларны күүсеткени онза сонуургачыг болган.

Концертке Александрияның губернатору Камаль Ад-Диб Хусейн, хоорайның мэри (даргазы) Хусейн Субхи, сонгу зонаның командылакчызы генерал Аль-Геньи, чер-черниң төлөзелери болгаш журналистер келгеннер.

Концерт соонда Александрияның губернатору болгаш мэри ансамбльның коллективинге байыр чедиргеннер. Күүселикчилерниң кайгамчыктыг оюнун келергей сонуургазының ансамбльдың үлүүртүкчүзү Н. С. Надежинага губернатор чугаалаан.

Ансамбль Александрияга ам-даа ийи концертти көргүскен соонда Каирге болгаш Порт-Саитке баар.

(СЭТА).

Тибет бүгү чурттар-биле демир орук-биле харылзашкан турар

ПЕКИН. Мурнунда ыңнатканың өзүглөр алырга, БҮР-нүң Бүрүне чөвүлелиниң премьериниң орлакчызы Чэнь И чазак төлөзелерин баштап алган, Тибет автономнуг районну тургузарынга холбашкан байырлалдарга киржири-биле Тибетче чоруткан. Синьхуа агентилелиниң ыңнадыл турары болза, орук аайы-биле Лхасаже Чэнь И бар чораан Кар-Му (Цинхай можу) хоорайга болган хөй кижилиг митингиге чүве чугаалаан, өлөзи каш чыл болган демир орук бо хоорайга чедир салынар болгаш Лхасаже баар деп медеглээн. Туе черниң чонунуң үлетүр тургузуушкунунуң үлезинин салырынга дузалажыры-биле боже, Цайдам ыйгылажынче чурттуң янзы-бүрү районнарындан хөй-хөй кижилер келир деп Чэнь И немеп чугаалаан. Бо районга амгы үениң хөй-хөй фабрикалары болгаш заводтары тутунган турар.

Шөлүнүң талазы-биле Швециянын чартыынга деннежир Цайдам ыйгылажы нефть болгаш өске-даа казар байлактарның бай курлавырлары-биле сурагжып турар. Кытат геологтар аңаа чер ниитининг байлаан шинчилээрин үргүлчүлээрлер.

(СЭТА).

КҮР-да чаа университет

ПЕКИН. Кытат Улус Республиказа хээли өөредилге черлериниң четкизи өзүп турар. Иштики Моолдуң автономнуг районунуң кол хоорайы Хух-Хотода университет бажыннарының тулуушкунунга белеткел ажылдары эгелээн. «Жэньминжигибао» солунның дамчыдып турарын бүгээр алырга, университет физика, химия, история болгаш юриликтиг факультеттерлиг болур, а ол ышкаш кытат, моол болган өске-даа дылдарның факультеттерлиг болур.

Бо чылын физика болгаш химия факультеттериниң корпустары туттунар, а ол ышкаш башкыларга болгаш студентилерге 25 муң дөрбелчин метр ниити шөлүг чурттарга бажыннарын тудар. Чаа университетке өөредилге чылы бо чылын эгелээр болгаш аңаа 4 муң ажыг студентилер өөренир.

(СЭТА).

Румын Улус Республикага баар чалалганы Ким Ир Сен хүлээп алган

ПХЕНЬЯН. Кореяның Төп телеграф агентилелиниң дыңнадып турарын бүгээр алырга, маршал Ким Ир Сенге башталыр Корей Улус-Демократтыг Республиканың чазак төлөзелериниң Румыниянга найыралдың бараалгаашкыны-биле келирин Румын Улус Республиканың чазаа чалаан. БҮДР-нүң Министрлер кабинединиң даргазы Ким Ир Сен ол чалалганы өөрүшкү-биле хүлээп алган.

(СЭТА).

ЦЕЙЛОНГА БОЛГАН СОҢГУЛДАЛАРГА ДЕПШИЛГЕЛИГ КҮШТЕРНИН ТИИЛЕЛГЕЗИ

ЛОНДОН. Рейтер агентилелиниң корреспондентизи Коломбодан Цейлонга болган соңгулдаларның шуут үнүмделерин ыңнаткан. Улустуң каттышкан фронт партиязы 51 олутту, «Нава ланда сама самаджа» 14, федералистерниң партиязы 10, каттышкан национал партия 8, хам рышпастар 7, коммунистиг партия 3, удурланышкынның таниль фронтузу 1 болгаш таниль конгресс 1 олуттарны алган.

Каттышкан национал партияның соңгулдаларга аштырган баштыңы Джон Котавалава апрель 11-ден эгелээш премьер-министрниң камгалал болгаш даштыкы херектер министриниң эрге-хүлээлгелериниң дүжер деп тускай ыңнаткан.

Улустуң каттышкан фронтузунуң баштыңы Солом Бандаранаик Цейлонның премьер-министри болур таңгыраан бээр.

(СЭТА).

Шыдырал талазы-биле делегей маргылдаазында

АМСТЕРДАМ, апрель 10. (СЭТА-ның тускай корр). Шыдырал талазы-биле делегейниң бирги черн дээш тинлекчи тывариның маргылдаазынга 7 болгаш 8 салыышкынынарны ойнаан.

Чедиги салыышкынга совет гроссмейстрлер Бронштейн биле Смысловтуң салыышкынны көрүкчүлерниң улуг кичээнгейин хаара туткан. Эжишкилер 24-кү көштүң соонда хайым кылдыр дугурушкан. Бо салыышкынга Петросян Филипти 37 көште уткан.

Үш салыышкыннар доозулбайн барган. Керестиң Панно-биле салыышкынында Бересте ооп артык. Геллер Спасскийниң тергезин оолга орнап алган. Ол ышкаш Пильник биле Сабонуң салыышкыны сонгаарлатынган.

Апрель 8-те маргылдааның дыштанар хүнү болган.

8-ки салыышкын апрель 9-та болган.

Филип—Керес болгаш Петросян—Сабо олардың ойнаашкыны хайым болган. Артган үш салыышкыннар доозулбайн барган. Бронштейнниң Панно-биле салыышкынында ооп артык. Смыслов-биле Спасскийниң салыышкыны Смысловка берге байдалыг турда сонгаарлатынган. Геллер биле Пильник салыышкынын сонгаарлаткан, тергеге удур ийи чиик бодалар артык.

Редактор Д. О. БЕГЗИ.

Үш донор херээжен кижиниң тынын алган

Ханын хөй чидирген аарыг азы балыгланган кижилерге солуй кудары-биле бодунуң ханын берип турар кижини донор деп адаар.

Муң-муң донорлар кижилерниң амы-тынын алыр болгаш аарыг кижилерни чедишкинниг эмнээр талазы-биле совет эмчилерге дузалап турар. Ынчалза-даа донорларның ажыг чорудулгазы билирбейн артып каап турар. Оон-биле каны оон ажыл-чорудулгазының түнелдерин чон билиринге алдарны ол чаалап ап турар.

Донорлардан алган хан бир херээжен аарыг кижиниң сегин экиринирингe дузалаан таварылгаларның бирээзи болур.

Москва ясилдериниң бирээзиниң улуг повары Домна Кондратьева Харламова болуунуң өрээлиниң соңгазын чүл турган. Соңганың үстүкү кезээн чуур дээш табуретканы соңга алзанда депкишке тургузуп алган.Оон кырынга туруп алгаш, Харламова бир шимчептер дээрге, табуретка чайлып бар чыткан. Үшкү каттың соңгазындан баткаш тротуар кырынга Харламова кээп дүшкен. Оон тазының сөөгү сынган болгаш таз иштинде чоруур органнар кемдээн болган. Оон уламыдаң ханның иштики төктүүшкүнү болган. Кемдээн кижини эмнелгеге экээрге ханы ыка хөй төктүп калган, арны агара берген, сулалы билиннер-билдинмес согар болган. Харламовага дораан-на хан солуп кирген. Ол-ла хүн ону катап дагыннаан. Кемдээн кижиге дөрттүн үжү литр ханны үш донорлардан: А. С. Матвеева, М. Б. Романова база М. Н. Маслакова олардан алгаш солуп кирген.

Эмнелгеге алээн каш айларда чыткаш Харламова сегий берген. «Мээң тыным алган кижилерге өөрүп четирер сөстер тыпластыр мен. Олар кажан-даа кадык, аас-кежиктиг болуурун күзедим. Олар — бүзүлүг-ла совет кижилер-дир» — деп Харламова чугаалаан.

ССРЭ-де донорну ниитилелге онза ажыктыг чүүл кылдыр көрүп турар. Бистиң күүгенивис донорларны бедик-биле үнелеп турар. Олардың үлегер-чижээ бистерни ыңдыг чаагай чорукка кижизидер дээш, донорларның саны көвүдээрин күзээр ужурлуг бис.

Совет донорларга алдар!

СОВЕТ КИЖИЛЕРНИҢ ПАТРИОТЧУ ХҮЛЭЭЛГЕЗИ

Мурнунда хан солуй күттуруп турган боттарының амытынын алдырган кижилер донорларда эвээш эвес.

Фронтучу чораан И. Костюшконуң бижип турары болза: Мен — бистиң ынак Төрээн чуртувустуң хөй-хөй камгалакчыларының бирээзи мен, аар балыгланганымда донорларның ханы мээң тынымны алган. Бистерниң тынывысты алыр дээш донор пунктуларынче барып турган бедик патриотизм-биле сорук кирген ол кижилерни черле үттүп болбас! Олардың ачызы-биле бис боттарывыстың өг-бүлевисче, бистиң социалистиг күүгеневистиң чаагай чоруу дээш күш-ажылче база катап кирген бис. Бо кижилерниң үлегер-чижээн эдерер деп шинтпирлеп алган мен.

— Мен ореллг мен — деп донор пунктузунга ап баштай келгеш, мени уткаан эмчи сестразынга чугаалаадым. — Ам ким хан хереглеп турарыл, ол кижи-биле бодумнуң ханымны үлежиксеп тур мен».

Ол ам 12 чыл эрткенде болган чүве-дир. Оон бээр ап Костюшко бодунуң ханын донор пунктузунга кээп дыка хөй катап берген.

Дүрген луза чедирер машина-биле эмнелгеге херээжен М. Данильченкону әкелген. Данильченко аар байладыг турган. Дораан-на олче хан солуй куткан. Данильченконуң тыны алдынган.

«Мээң тыным алган эмчилерге, кижилериниң амы-тынын ап камгалаарынга бодунуң ханын берип турар кижилерге мен дыка-ла өөрүп четирим. Бо таварылганың соонда мен донор болур деп шинтпирлеп алдым. 1950 чылдан эгелээш бодумнуң ханымны берип, донор болу берген мен, оон-биле мен качыгдаан кижилерге улуг дузаны чедирип турар мен

Тыва областың санитар-чырыдыышкын бамыңы.

деп билир мен».

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация киллизининг — 3—88, харылсалгалыг секретарының 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый киллистериниң 3—68, культура болгаш амыдырал, чагаа киллистериниң база бухгалтериянын 3—65.

ТС—00611 Культура эргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеткенге

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956
АПРЕЛЬ
15
ВОСКРЕСЕНЬЕ
№ 78 (3531)

Өртээ 20 коп.

Чурттуң бүдүрүкчү күштерин улам ыңай хөгжүдери чиг-эттиң, оттулар чүүлдүң, электроэнергиянның үнер чаа дөстерин ажыглаарын болгаш, хамыктың мурнунда, чурттуң чөөн талакы районнарының кайгамчык улуг бойдус курлавырларын мобилизастаарын улуу-биле негеп турар.

(СЭКП Төп Комитединиң отчёт илеткелиниң талазы-биле Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизиниң резолюциязындан).

БОТ-ҮНЕНИ ЧИИГЕДИРИ— БҮДҮРҮЛГЕНИҢ ЧУГУЛА КӨРГҮЗҮҮ

Алдыгы беш чылда бистиң үлетиргүвүстүн, транспортувустун база түлүг индустрилвыстың күүлүг хөгжүлдези вушажыдың бүдүрүкчүлүүн чайгылыш чок бедиринге, камналганың чурумун шынгы сагыырынга болгаш продукцияның бот-үнезин чиигедиринге үндезилээш социалистиг чыылганы көвүдедирин негеп турар.

«Бүдүрүлгелериниң экономиктиг көргүзүглерин экижилериниң, ылангыя бот-үнени чиигедиринин айтырыынче партия болгаш ажыл-агыйжыларның ынчаарга ыңай организациялырының эң чугула кичээнгейин салыр үүрлүг. Бүдүрүлге бүрүзүнүң бир дескиге ажылдаарын, бот-үнени чиигедирин, камналганың чурумун чер болганга шынгыы сагыырын, бот-орулга чарылганы бүгү хемчеглерби быжыдарын кызымаккай чедип алыры эргежок чугула» — деп СЭКП-ниң XX съездизинге болдунуң илеткелинге эш Н. С. Хрущев демдеглээн.

Бот-үне бистиң бүдүрүлгелеривистиң, транспорт болгаш түлүг организацияларывыстың ажылының чугула, түнекчи көргүзүү, өске сөс-биле чугаалаарга бот-үне болза бүдүрүлгениң ажылының көргүчүү болур. Күш-ажылды ажыктыг кыдыр организастап, кижи бүрүзү доктаатынган нормазын күүседир дээш кызымаккай ажылдап, ажыл шагын бүдүрүкчүлүг ажыглап, кандыг-бир продукцияны кылырда аңаа херек чиг-этти, материалларны камнаг чарыглап, механизмнерни чөп ажыглап турар бүдүрүлгелерде, түлүгларда бот-үне чиик болуп турар.

Ынчаг бүдүрүлгелерде чүгле бот-үне чиигеп турар эвес, харын күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү бедип, продукцияның ыынары база экижип турар. Бо чорук бүдүрүлгениң ниитизи-биле бир дескиге ажылдаарынга, продукцияны бир дескиге бүдүрүп үндүрериниге болгаш оон оруглалыг болурунга улуг сагыдарны чедирип турар. Мурнакчы бүдүрүлгелерниң дүржүлгазыындан ол бодунуң балыкталын тыпкан. Бот-үненин чиигеллезинге чүвени үрей кылыр болгаш бүү-хаа ажылдаар хоралыг практика-биле демисел улуг рольлуг. Продукцияның бот-үнезин чиигедир дээш демисел бо таварылгала харугда ийи сорулганы — эки шынар дээш база бүдүрүлгениң график ёзугаар бир дескиге ажылдаары дээш сорулганы шиитпирлээринче углангган.

Бот-үнени чиигедиринге Кызылдың ыыш заводу, мебель фабриказы, аъш-чем комбинады, Бай-Хаактың райлетпүр комбинады эки көргүүлгелерни чедип алган. Чижээ, Кызылдың ыыш заводу күш-ажылды организастаарын экижидип, бүдүрүлгениң технологизын сайзырангайжылып турган бо чылдың бирги кварталында планнаан ажыр 210 мүң рубльдиң продукциязын берген. Бо үеним дүргүзүнүп мебель фабриказы 74 мүң рубльдиң орулгазын алган. Продукцияның бот-үнезиниң чиигеткени аны үнеп бүдүрүлгелериниң орулгалыг ажылдаарын хандырган.

Бот-үнени чиигедиринге транспорт организацияларының бирги кварталда база бүгү эвес түнелдерни көргүскен. Харыызаа эргелелиниң автотранспорт конторазы бот-үнени бир тонна-километрге 32 копеек, «Союзсовхозтранстың» конторазы— 17 копеек чиигеткен. Автопарктың ажыглалының коэфициентизин бедиткени, автомашиналарның аңаа турар чоругун эвээжеткени бо АТБ-ларның чедишкинниг ажылынга дузалаан. Бүдүрүлгелериниң түлүг болгаш автотранспорт организацияларының орулгалыы ону улуттуп турар кижилериниң бүдүрүлгениң экономиказын анализтеп билириниден база ажыл-херекти угаангыр аайлап башкарып, ону күргүне ёзугу-биле көөрүнден улуг хамаажыр.

Болунуң удуртуп турар бүдүрүлгезиниң экономиказын ханы билбес болгаш ону ажыл-херекти билбези-биле удуртуп турар эренгей удуртукчулар бисте чок эвес. Бүдүрүлгелерниң чамдык директорлары бот-үненин түлеп тургустунарын безин чегей билип тураралар. Бо үенин бедик механизастатынган сайзырангай үлетпүрүн мергежил чок, бичө билиглиг кижилериң удуртуру дыка берге. Чалаананың райлетпүр комбинадының директору эш Цевлев ыыкаш чамдык ажыл-агыйжыларның бүдүрүлгелериниң ийиги планнаан ырадыр көрбейн, түгле оон күүседези-биле кызыгаарланып турары чөгенчиг.

Чадаананың райлетпүр комбинадында байлал эки эвес. Күш-ажылдың организастаашкыны болгаш сагыыга-чуруу багай тургустунган. Чиг-этти болгаш материалларны ажыл-агыйжы эвес ёзу-биле чарыгдап, механизмнерни долу күүзүү-биле ажыглавайн турар. Комбинаттың мебель кылыгларының шынары күлү. Түгле январь айда безин багай шынарлыг продукцияны эде кылырынга 42,9 мүң рубльди ажыр чарыгдаан. Камналга дээш демисел дендин сула. Чижээ, ийи думбочкалыг столлу дозулаарынга норма ёзугаар 600 грамм дозу хереглеттинер турбуже херек кырында 1 килограмм 230 грамм дозуну чарыгдап турар. Ол чорук продукцияның бот-үнезиниң аартаарынга чедирген. Комбинат продукцияның бот-үнезин 5 хүү чиигедир планныг тургаш, харын 2 хүү аартаткан.

Алдыгы беш чылда боттандырар ужурдуг улуг ажылдар бистиң областың үлетпүрүнүң эр, херээжен бүгү ажылдакчыларының, инженерлериниң болгаш техниктериниң чогаадыкчы күженишкиннерни негеп турар. Бүдүрүлгелериниң ажыглатынмаан иштики курлавырларын чонга бараан болдурарының эрге-ажыктары бот-үнени чиигедири дээш демиселди сөс кырында эвес, а ажыл херек кырында чорударын негеп турар.

Продукцияның бот-үнезин чиигедири дээш демисел, күш-ажылды рационалдыг организастаары, продукцияның шынарын экижидери дээш, камналганың чурумун шынгы сагыыры дээш демисел болур. Мынаа рационализаторларның болгаш бүдүрүлгениң чаартыкчыларының эгелекчи саналдарын калбартыры, ону бүдүрүлгеге шингээдири улуг рольлуг деп чүвени Кызылдың ыыш заводунуң, аъш-чем комбинадының дүржүлгазы балыткаан.

Алдыгы беш чылдың улуг чаагай программазын амыралга чедишкиннинг боттандырары дээш үлетпүр ажылдакчыларының эгелээни социалистиг чарыы продукцияның бот-үнезин чиигедири дээш демисел-биле сырый холбаалыг болур ужурлуг. Бо чарыыттың үре-түнелдиг күүселези партия болгаш профсоюзтар организацияларының хүн-бүрүдеги улуттулгазынган, оларның организакчы ажылындан дыка хамаажыр. Бистиң ажылчын ангыбыстың патриотчу күженишкинин СЭКП-ниң XX съездизинниң төөгүлүг шиитпирлерин боттандырарынче мобилизастаары партия организацияларының алдарлыг херээ болур. Партия организацияларының бүдүрүлгеге хүн-бүрүдеги тодаргай улуттулгазы — шиитпирлиг күш.

1956 чылдың бүдүрүлге планын хүүсаа бетинде күүселдиринге бүдүрүлгениң бир дескиге болгаш орулгалыг ажылдаарын хандырары эргежок чугула. Бүрүне планын бүгү көргүзүглер талазы-биле долдур күүселири — бистиң ажыл-агыйжыларывыска, партия болгаш профсоюзтар организацияларынга чөрүүл болбас хоойлуулу болур.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунда

ССРЭ-нин Дээди Соведининиң Президиуму ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин кирип келгенин ёзугаар ССРЭ-ниң Хөмүр даш үлетпүрүнүң бүдүрүлгелериниң түлүүнүң ниити-эвилел министерствозун ССРЭ-ниң Хөмүр даш үлетпүрүнүң бүдүрүлгелериниң түлүүнүң эвилел-республика министерствозу кылыр эле тургускан болгаш Украин ССР-нин Хөмүр даш үлетпүрүнүң бүдүрүлгелериниң түлүүнүң эвилел республика министерствозун тургузары эргежок чугула деп санаан, ол министерствога ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин бадылааны ланзыны ёзугаар бүдүрүлгелерни болгаш организацияларны ламчыдып берген.

БКАД-ниң киржикчилерин шаннаары

Бүгү-эвилелин көдээ ажыл-агый делегедгезинин Бол комитединиң республикалардың Министрлер Чөвүлелдериниң, область болгаш край күүскомнарының киргеми 1955 чылда делегленген эң эки киржикчилерни шаннаарын доскан. 250 колхозтар, совхозтар, МТС-тер артем болгаш албан черлери бирги чергенин дипломнарын, ийи чергенин 839 дипломнарын алган. Чартык мүң ажыг ажыл-агыйлар автосуггарыкчылар, электрэ саалда агрегаттар, хат-биле шимчеликчилер, радио болгаш киноустановкалар, библиотекалар-биле шаннатканнар.

БКАД-нин улуг алдын медальдары-биле 647 кижи, бичө алдын медальдары-биле 2239 кижи, БКАД-нин улуг болгаш бичин мөнгүн медалдары-биле 29 мүң ажыг кижи шаннаткан. Дыка хөй шаннатканнар ортектиг чүүлдерни алыр. 99 кижи «Победа» деп автомобильдер-биле шаннаткан. Оларның иштинде комбайнерлер, трактор болгаш хову бригадаларның бригадирлери, колхоз даргалары, ең дээре малчыннар бар. Көдээ ажыл-агыйның мүн хире мурнакчылары мотоциклдер-биле шаннаткан. 12,5 мүң кижи чаваг тергелер, радиоприемниктер болгаш шактар алыр, делегленнин киржикчилеря — ийи мүн хире хереэженнер дазраныр машиналар-биле шаннаткан.

«Победа» деп автомобильдерни болгаш мотоциклдерни чорударын ийиги кварталда доозар.

(СЭТА).

Совет Эвилелинде

Көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрүп үндүрерин көвүдедиилиңер

ЛЕНИНГРАД. Чурттуң көдээ ажыл агыйының бүгү ажыл-ишчилеринге СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелинин кыйгырыы областың суурларында ыяк деткимчени алган.

Хөй-хөй колхозтарга, совхозтарга болгаш МТС-терге ол документини ноочаан. Рошинский районнуң Ворошилов аттыг көдээ ажыл-агый артелинин даргазы Н. С. Гордеевтиң кыйгырыг-биле танышкаш, чүлээны болза: "

— Ховуларның ажыл-ишчилериниң мурнунга партия болгаш чазактың салган сорулгазы: алдыгы беш чылдың бирги чылында көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрүп үндүрерин шыңгыы көвүдедир болур. Ол сорулганы күүседип шыдаар бис. Бистиң колхозувус бо чылын инек бүрүзүнден 3800 килограмм сүттү болгаш тарылга шөлдериниң 100 гектарындан 100 центнер хаван эдилин алыр. Боттарывыстың хүзөлгевисти ажыл-херек-биле быжыглап турар бис: кышкы 6 айларның иштинде инек бүрүзүнден 1515 килограмм сүттү саап алган, хаванналрның баш санын барык ийи катап көвүдеткен болгаш 3 айның иштинде 100 гектар тарылга шөлүнге 28 центнер хаван эдилин дужаагган.

Колхозчулар часка эки белеткенип турар: клевер тарылгазын эрээн калбартып турар бис, ынчаарга шыктыг чемнерни эртжен чылдаазындан бүдүн чартык катап хөйнү белеткеп алыр. Хаванналрны семиртир азыраары-биле картофель, корнеплоттар тарылгазын көвүдедип турар бис. Бо бүгү күш-ажылчы чарыгдаларны эрээн кызырып тургаш сүт, эът, лагаа чүүргазы бүдүрүп үндүрерин дыка көвүдедир арганы бээр.

(СЭТА).

Сыр-Дарьяның унун дуглаары эгелээн

БАЙРАБ-КУМ. (Таджик ССР). Сыр-Дарьяның унун дуглаары чоокта чаа эгелээн.

Бо дээрге Сыр-Дарьяны ийиги улаа дуглаары ол. Баштайгы дуглашкынны Фархад ГЭС-тин дериишкининиң үезинде 1943 чылдың декабрь 6-да Фархад каштаңдарының чанынга боттандырып күүседкен.

Байрак-кум ГЭС-тин түлүүнда баштайгы ажылдаың кирер ийи агрегаттарның чылда кезектерин эптээри үргүлчүлеп турар. Бетонну чыып эптээри база чоруп турар.

(СЭТА).

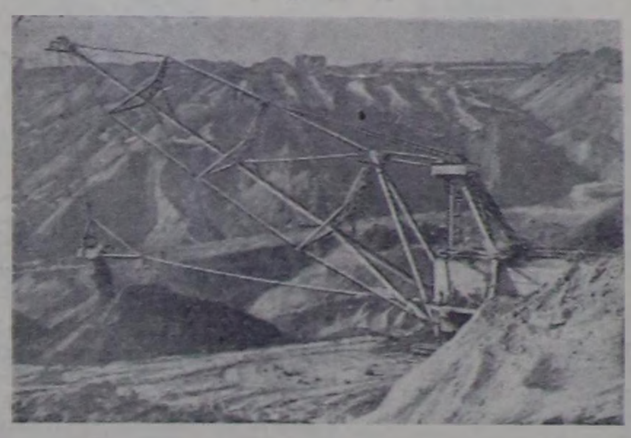

Свердловси область. «Вахрушевуголь» трест хөмүр даштың ажык казышкының чорудуун турар черлерде күүлүг машиналарны ажыглап турар.

Трестиниң коллективи бо чылдың бирги кварталының планын ажыр күүседкен.

Чурууда: «ЭШ-14/75» экскаваторнуң хөмүр даш казып турары.

Фото Я. Великжанининиң СЭТА-ның фотохрониказы.

Часты бүгү тала-биле белен уткуул

САРАТОВ. Областың совхозтарында, колхозтарында, МТС-терниде, көдээ ажыл-агый эртем-шинчилел албан черлериниде СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң чүртүүн көдээ ажыл-агыйының бүгү ажыл-ишчилеринге кыйгырыын улуг идепкейлии-биле танышып турар.

Часкы хову ажылдарынга шуут белеңивистиң дугайын дыңнадырынга өөрүп турар бис — деп Заволжьениң күр черлеринде чоокта чаа тургускан «Труд» совхозтун директору чугаалап турар. Бедик дүжүт дээш демиселдя эртжен чылдың күзүүнүнден-не эгелээн бис. Анты үеде бригадалар эрээн хар сууи бүгү-ле чепсек-херекселдери-биле шык базырып илииртээринге совхоз белеп. Тарылганы беш ажыл хүнүнде доозар бис; түгле дээрге, тажар машинага ортүмээ-биле 170 гектар онаажыр, хүнде ийи эдилчет-биле ажылдаар бис. Бүгү-ле техниканы ховуларже үндүрген, ийи эдилчет ажыды барымдалаан бүдүрүлге бригадалары четчелетинген. Бригадаларның кежигүн бүрүзү хүзөлгелерин билир.

Партия болгаш чазактың кыйгырыында күкуруза тарылгазынче онза кичээнгейин салган. Бистиң совхозка күкуруза тарыыр шөл ийи катап улгадыр. 1350 гектар шөлге күкурузаны тараага, а оон өскезин ногаан чемге хереглээри-биле тарыыр бис. Механизаторлар ыыш дөрбелчиннерни тургузар арганы харлыг шөлдерге-ле өөренип алганнар.

Бистиң совхозтуң коллективи «Комсомольский» болгаш «Саратовский» деп чаа совхозтар-биле чаржып турар. СЭКП ТК-ның болгаш Министрлер Чөвүлелиниң кыйгырыы турарын ёзугаар бо чылды көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрерин дыка көвүдедириниң чылы бозурар дээш бүгү-ле ажылдарны чорудар бис.

(СЭТА).

Ажылчыннарның чаа отряды

Фабрик-завод өөредилгелериниң, даг үлетпүрүнүң болгаш түлүгүнүң школаларының январь-март айларның дүргүлүнда бегик мергежилдиг он-он мүн ажылчыннарны белеткеп үндүрген. Оларның он беш мүн хирезин түлүг министерствозунга ажылдаары-биле белеткээн. Хөмүр даш үлетпүрүнге 3 мүң ажыг аныяк ажылчыннар барган.

Доозукчуларның практиказы Москвага организастыг эрткен. № 14 школаның өөреникчилериниң бөлүү бажыңнар тударынга киришкеннер. № 19 школаның сантехниктериниң бөлүү Красноармейскэя күдүмчүзүнде сес кат чурттарга бажыңның түлүүнга суг дамчыдар хоолайларны дүрген метод-биле эптеп кылган. Аныяктар эки билигиин көргүскен. Нормазын 110—150 хүү күүсеткеннер. Ол-ла өөредилге черинин түлүгжүлары пөставы ажылдакчылары болуп практикаланнар.

Аныяк ажылчыннар Москваның улуг-улуг түлүгларынче чорукан.

(СЭТА).

Чаа тудуглар

ВИЛЬНЮС. Вильнюстуң барыын талаву кыдыында телевизор аппаратуразының заводун дерип турар. Ында бүдүн үлетпүр району тургустунуп турар.

Чуртта ең улуг заводтарның бирээзи болур Сверл заводтуң корпустары бедип үнүп, ук завод бо чылын бирги ээлчегде ажыглалга кирер болгаш калбак хереглелдин электри-техниктиг барааннарының заводу үлавас ажылдап эгелээр.

Алдыгы беш чыл планының чылдарында республиканың найыслалынга эът болбазырадыр улуг комбинат ажыглалга кирер болгаш 50 мүн зерттиргүр күчүлүг пөс-тавы заводуң база элээн каш бүдүрүлге черлерин түлүп кылыры көргүнген.

Он-он чаа бүдүрүлге черлери Литваның еске-даа хоорайларында база тургустунган турар. Дренаж хөлзайларның болгаш черепицаның чуртта ең улуг заводуң Буршеназга түлүп кылыр. Ол бүдүрүлге черинин күчүлүг—чылда 25 миллион хоолайлар болгаш черепицаның 15 миллион плиталары болур. Чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнүң элээн каш улуг бүдүрүлгелери база ажыглалга кирер.

Чаа бүдүрүлгелерниң ажыглалга киреринге холбаштыр Литвага бүгү үлетпүр продукциязының хемчээли алдыгы беш чыл планының чылдарында барык 1,8 катап улгадыр.

(СЭТА).

Сүт саалдазы өзүп турар

Бо ажыл-агый чылында инек бүрүзүнден ортумаа-биле 2500 килограмм сүт алыр дээш Москва областың колхозтары чаржып турар. Көдээ ажыл-агыйның область эргелелиниң медээзи-биле алырга, баштайгы чартык чылда 866 килограмм сүт саап алдынган, ол болза арткен чылдың ол-ла үезинде тургандындан 346 килограмм хөй.

Ухтомский районнуң көдээ ажыл-агый артельдери инек бүрүзүнден 1841 литр сүттү азы чүс гектар ажыглал черинден 394 центнерни ап, онза улуг чедишкиннерни чедип алган.

Найыслалдың областында бүгү районнар чартык чыл иштинде сүт саалдазының талазы-биле өзүүлелип болуп турар.

Сөөлгү үш айларның иштинде Москва областың колхозтары арткен чылдың чогуур үезинге болаарга күргүнеге 11032 тонна сүттү хөйнү дужааган болгаш саткан.

• • •

ЛЕНИНГРАД. Областың колхозтарының 6 ай иштинде кылган ажылының түнелин үндүрген. Арткен чылдың бо-ла үезинге болаарга чартык чылдың иштинде инек бүрүзүнден 226 килограмм сүттү хөйнү саап алган.

(СЭТА).

Малдың часкы ажаалдазын күштелдирер

ССРЭ-нин улус ажыл-агыйын хөгжүдерининиң алдыгы беш чыл планының талазы-биле СЭКП-нин XX съездизининиң Директивалларында иштинниң мал ажылын улам ыңай хөгжүдер дугайында улуг сорулгалар салдынган. Областың колхозтары алдыгы беш чылдың бирги чылында инек бүрүзүнден сүт саалдазын арткен чылдыы-биле деннээрге 26 хүү, хөй бүрүзүнден дүк кыргылдазын 20 хүү болгаш эът бүдүрерин дыка көвүдедир, одарладың семиртиишкинге он — он мүн ыйыстыг бода малды, бир чүс он сес мүн баш шээр малды тургузар.

Колхозтар часкы айларда малдың чүсчүс мүн чыл төлүн алырдар. Чаш малды мендя өстүрериниң бир шиитпирлиг негелдези болза, малдың часкы ажаалдазын чедишкиннинг чорудары болур. Мурнакчы саанчылар, хойжулар, кадарчылар, хаван ажазакчылары болгаш еске-даа малчыннар партияның XX съездизининиң салган сорулгаларын күүседир дээш кызымак ажылдап, чазын малдың өлүп хораарын болгаш арын баксыраарын болдурбас дээш хемчегларни ап, оон продуктулуун бедиирери дээш демиселди чорудуп турар.

Бай-Тайга районнуң колхозтарында мал чеми чедишпейн турар, ынчаг-даа болза Молотов аттыг колхозтуң хойжулары Сүтерек, Самбуу, «Тиилелге» колхозтуң хойжулары Кандан, Дүндүп, Таңды районнуң Сталин аттыг колхозунуң хойжузу Ланзыы, Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң хойжулары Новожаков, Түлүш, Яжжан, Сүт-Хөл районнуң Калинин аттыг колхозунуң хойжузу Сүтежик, Сталин аттыг колхозтуң хойжузу Санлан олар чүс—чүс баш хойларны эки ажаан, кадарчы, оларның чаш хураганнарын мендя доруктурун турар.

Ынчаг-даа болза чамдык колхозтарның баштаар черлери мал кыштагламышкынын чедишкининг доозарын, мал солдаашкынынга белеткедир үнелээн көрбээн. Барыын-Хемчик, Тес-Хем, Чаа-Хөл районнарның колхозтарында анай, хураган, бызаа кажаалары чедишпес. Саар инектериниң болгаш еске-даа малдарның силосвиле чемгерилгези организас чок чорутунуп турар.

Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Тес-Хем, Чөөн-Хемчик районнарның колхозтары чоокка чедир-ле силостун хөй кезиин ажыглалга киирбээни четпес. Бо районнарның элээн хөй колхозтары малды сигген, концентраттар-биле чогуур үезинде шын чемгерерин организаставаан, мал чеминге саваң кончуг эвээш ажыглатынып келген. Чемнерни амаан кыр, бустадырып чымчады хайындырар чорук барып-ла кылынмайн турар, кышкы үеде одарларның хар аштагазы организастатынмаан. Ынчангаш Бай-Тайга районнуң колхозтарында беш мүн ажыг хой, өшкү арып баксыраан. Чөөн-Хемчик болгаш еске-даа районнарда элээн хөй мал харыксырааң.

Чамдык колхозтарның удуртукчулары, чамдык малчыннар малдың часкы ажаалдазын чедишкининг чорударын күжү арган малларның чемгерилгезин, суггарылгазын кончуг четпес организастап, одарларны шын ажыглавайн келген. Зооветеринария хандырылгазы четпес тургустунган. Мындыг четпестерниң үрүүнүдэн Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозунда 50 ажыг, Бай-Тайга районнуң колхозтарында бир муң ажыг хой, өшкү, оон иштинде 50 хүүзү анай, хураган, Улуг-Хем районда 863 баш хой, өшкү чаш төлүү-биле хораан. Таңды районнуң «Революциниың чалбыыры», Кызыл районнуң «Х Улуг хураг» колхозтарының чамдык бызаалары хорамчага таваржып турар. Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозу дакпыш кажаага ажаан тургандындан 40 хой ара салган, мындыг байлал еске-даа чамдык колхозтарда бар.

Чазын малдың ажаалдазын улам эки организастаарының, чаа төрүүнген чаш малды мендя өстүрериниң улуг, харыысалгалыг сорулгазы салдынган. Бүгү-ле малчыннар боттарының ажылынга мал ажылының ең эки мастерлериниң ажылының дүржүлгазын ажыглаар ужурлуг. Малдың, оон чаш төлүүнүң часкы ажаалдазын күштелдирер, малдың продуктулуун бедиирер дээш көдээ ажыл-агый артельдери болгаш совхозтар бүгү-ле хемчегларни алыры чугула. Апрельде шээр мал, хаван, инек массалыы-биле солдап турар. Колхозтар чаш малдарны четчир санныг, эки деритинген, чылыг, чырык кургаг кажаалар-биле хандырар херек.

Анайларны, хураганнарны сакманнап (бөлүктеп үзүп) ажаал өстүрериниң мурнакчы аргалын ажыглаар дээш колхоз бригадаларынга чазын малдың ажаалдазын чедишкининг чорударын ажыглаар ужурлуг. Ынчангаш Бай-Тайга районнуң колхозтарында беш мүн ажыг хой, өшкү арып баксыраан. Чөөн-Хемчик болгаш еске-даа районнарда элээн хөй мал харыксырааң.

Чамдык колхозтарның удуртукчулары, чамдык малчыннар малдың часкы ажаалдазын чедишкининг чорударын күжү арган малларның чемгерилгезин, суггарылгазын кончуг четпес организастап, одарларны шын ажыглавайн келген. Зооветеринария хандырылгазы четпес тургустунган. Мындыг четпестерниң үрүүнүдэн Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозунда 50 ажыг, Бай-Тайга районнуң колхозтарында бир муң ажыг хой, өшкү, оон иштинде 50 хүүзү анай, хураган, Улуг-Хем районда 863 баш хой, өшкү чаш төлүү-биле хораан. Таңды районнуң «Революциниың чалбыыры», Кызыл районнуң «Х Улуг хураг» колхозтарының чамдык бызаалары хорамчага таваржып турар. Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозу дакпыш кажаага ажаан тургандындан 40 хой ара салган, мындыг байлал еске-даа чамдык колхозтарда бар.

Малдың часкы ажаалдазын күштелдирер ажылдың чугула талазы — малдың ажаалдазын чедишкининг чорударын ажыглаар ужурлуг. Малдың, оон чаш төлүүнүң часкы ажаалдазын күштелдирер, малдың продуктулуун бедиирер дээш көдээ ажыл-агый артельдери болгаш совхозтар бүгү-ле хемчегларни алыры чугула. Апрельде шээр мал, хаван, инек массалыы-биле солдап турар. Колхозтар чаш малдарны четчир санныг, эки деритинген, чылыг, чырык кургаг кажаалар-биле хандырар херек.

Анайларны, хураганнарны сакманнап (бөлүктеп үзүп) ажаал өстүрериниң мурнакчы аргалын ажыглаар дээш колхоз бригадаларынга чазын малдың ажаалдазын чедишкининг чорударын ажыглаар ужурлуг. Ынчангаш Бай-Тайга районнуң колхозтарында беш мүн ажыг хой, өшкү арып баксыраан. Чөөн-Хемчик болгаш еске-даа районнарда элээн хөй мал харыксырааң.

Чамдык колхозтарның удуртукчулары, чамдык малчыннар малдың часкы ажаалдазын чедишкининг чорударын күжү арган малларның чемгерилгезин, суггарылгазын кончуг четпес организастап, одарларны шын ажыглавайн келген. Зооветеринария хандырылгазы четпес тургустунган. Мындыг четпестерниң үрүүнүдэн Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозунда 50 ажыг, Бай-Тайга районнуң колхозтарында бир муң ажыг хой, өшкү, оон иштинде 50 хүүзү анай, хураган, Улуг-Хем районда 863 баш хой, өшкү чаш төлүү-биле хораан. Таңды районнуң «Революциниың чалбыыры», Кызыл районнуң «Х Улуг хураг» колхозтарының чамдык бызаалары хорамчага таваржып турар. Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозу дакпыш кажаага ажаан тургандындан 40 хой ара салган, мындыг байлал еске-даа чамдык колхозтарда бар.

Чазын малдың ажаалдазын улам эки организастаарының, чаа төрүүнген чаш малды мендя өстүрериниң улуг, харыысалгалыг сорулгазы салдынган. Бүгү-ле малчыннар боттарының ажылынга мал ажылының ең эки мастерлериниң ажылының дүржүлгаз

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ АЙЫТКАНЫ

СОВЕТ УЛУС АЛДЫГЫ БЕШ ЧЫЛДА МОНУ ДЭЭШ ДЕМИСЕЖИР

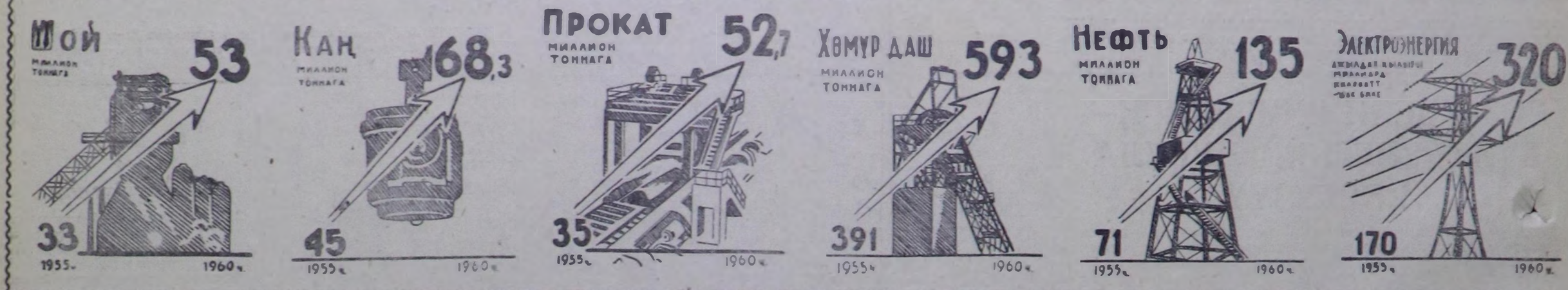

Академик И. П. БАРДИННИҢ чугаазы:

Чаа техниканың сууру

«Труд» солунчуң корреспондентизи ССРЭ-ниң Эртемнер Академиязының оралакчы-президентизи академик И. П. Бардинге алдыгы беш чылда кара металлургияның хөгжүлдезинге хамаарышкан элээн хөй айтырыгларны салган. Оң харыызын адаанда парладывыс.

* * *

АЙТЫРЫГ: Алдыгы беш чылда шой, кан болгаш прокат бүдүрелиниң айыттынган деннелиниң дугайында чүнү чугаалап болуруң?

ХАРЫЫ: 1960 чылда көргүнген кара металлдар бүдүрелиниң деннели кол капиталистиг чурттар-биле деннеп көөрге тодаргай көстү бээр. Бистиң чуртка шой эзилдирилгени алдыгы беш чылдың төнчүзүнде 1954 чылда АБШ-ка шой бүдүрүлгели-биле барык дүгжүп турар. 1960 чылда бисте көргүнген кан эзилдирилгезиниң чурагайы АБШ-ка тайбың экономиканың байдалдарында, тодаргайларга делегейниң ийиги дайынынга чедир кажалдаа чедип алдынмаан болгаш чүгле делегейниң ийиги дайынының болгаш оон соонда болган боо-чепсек чылдагының байдалында АБШ-ка дыка хөй санныг канны эзилдирген. Ынчаарга алдыгы беш чылдың дургузунда биске чүгле кан болгаш шой эзилдирилгезиниң өзүлдезиниң Англия, азы Барыын Германия ышкаш ындыг үлетпүрүүг чурттарның кара металлургизынга сөөлгү чылдарга чедип алдынган бүдүрүлгезиниң деннелин дыка ажа бээр фактыны көскү болбас чүве бе.

АЙТЫРЫГ: ССРЭ-ниң кара металлургизы беш чылдың дургузунда бүдүрүлгезиниң ындыг улуг өзүлдезин кандыг орунтар-биле чедип алыры?

ХАРЫЫ: Ажылдап турар заводтарның ажылын эжиндиринден, технологтуг чорудулгаларны күштелиринден база эң дээре заводтарның болгаш цехтериниң мурнакчы дүрбүлгезиниң калбаа-биле неп-терединден дыка улуу-биле хамаарыжыр. Кара металлдарны бүдүрелиниң чыл бүрүдеги ниити өзүлдезинден 1960 чылга чедир күш-ажылыды эки организастаарының база бар бүдүрүлге күчүлерин ажыглаарының күсели-биле 7 миллион тоннадан эвээш эвес шой, 11 миллион тонна кан болгаш 7 миллион тонна прокат алдыптан турар. Домна эзилдирилгеге чигээт материалдарын белеткээри, 73 миллион тонна офлюсовтуг агломерат домен суугуларның бүдүрүкчүлүгүн дыка белдирип хандырар. Кислород-биле байытқан үрлүттүшкүн хөлүбээлиг демирни доменге эзилдирип турда доменнин бүдүрүкчүлүгүн 80 — 90 хуу белдер болгаш көкстүн чарыгдалын 35—40 хуу кызырар. Прокат станнарын автоматчыдары дүргедээшкинни белдирипче шилчиир, а ындыг болганда прокат бүдүрелин көвүдедир аргаы бээр.

Ынчаарга Металлургия болгаш Химия бүдүрүлгелериниң түлүүшкүнүнүң министерстволунга база улуг харыысалга онаажып турар. Шойнуң чыл бүрүдеги эзилдирилгезиниң өзүлдезиниң 65 хуузу, канның 53 хуузу болгаш прокат бүдүрүлгезиниң 60 хуузу чаа бүдүрүлге күчүлерин ажыгладың киргенинің күсели-биле, тодаргайларга капитал түлүүшкүнүнүң күсели-биле алдынган турарын көрөөр көрүүр. Бо сорулгаларны боттандырар төлээде, түлүгжүлер боттарының ажылын дыка эжиндирер үүрлүг.

АЙТЫРЫГ: Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң талазы-биле чүнү ыылыр деп турарыл?

ХАРЫЫ: Металлургия заводтарының кол цехтеринге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүг чижек-биле 40—50 хуу өзер. Ону СЭКП-ниң XX съездизинин алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директивазында айыттынган технологтуг чорудулгаларны күштедиргеринге болгаш бүдүрүлгени механизастаарының болгаш автоматчыдарының калбак программазын боттандырарына үдезилээш чедип алдынар. Ынчаарга металлургия заводтарының кол бүдүрүлге цехтериниң ажылчыннарының ниити санының чүгле 35 хире хуузу ажылдап турар. Бир эвес кара металлдарны бүдүрелин 50 ажыг хуу көвүдедир деп көрүүнүң металлургия заводтарына ажылчыннарның ниити санын барык көвүдетпейн тургаш боттандырар деп сорулганы салыр болза дүзээлээр цехтерже ээн чүгүлә кичээнгейни салыры эргежок чүгүлә.

АЙТЫРЫГ: Алдыгы беш чылда кара металлургияга шынар талазы-биле кандыг чүгүлә бурунгаарлаашынын болуруң?

ХАРЫЫ: Кара металлургия металлургия продукциязының сортаментизин болгаш шынарын дыка өскертириниң аргазы-биле үлетпүрүүн ээлээн хөй адырларында техниктиг дешпилгени хандырар үүрлүг. Машина түдүкчүлары металлың чарыгдалының бот деңнезин өртүмаа-биле 22 хуудан эвээш эвес чингедир үүрлүг. Металлургтар ол сорулганы шиитпирлээрде шоолуг хөлүбээл чок каннарны массалыг бүдүрүп үнүтрери-биле дүзээлээр.

Хөмүр даштың суг-биле тып турар

Бистиң чуртувустуң хөй-хөй районнарында хөмүр даш ханы эвес чыдар, а чамдык черлерде чер кырында көстүп келген чыдар. Ол черлерде шахты көрбес сөөлгө. Хөмүр даштың кажы ол турар.

Хөмүр даш чыдар черлерни ажык арга-биле ажыдап кылыры дыка ажыктыг. Үүгле эрткен чылын бедик ындыг арга-биле 65 миллион тонна хөмүр даштың казып тыпкан. Хөмүр даштың ажык арга-биле тып турда дагжының күш-ажылының бүдүрүкчүлүг чер иштиндээзинге бодаарга оон 5 — 6 катап бедик, а оттулар үүрлүгүн бот-үнези 3 — 4 катап бичө болуп турары санаа көрүүнген. А чер кырында болгаш шахта иштинде ажылның байдалын деннеп болур бе?

СЭКП-ниң XX съездизинин алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директивазының хөмүр даштың ажык арга-биле казып тыварын 1960 чылда барык ийи катап үлгаттырар деп көрген үүрүү ол. Ол болза чаа беш чылдың сөөлгү чылында алдынган турар бүгү кадыг оттулар үүрлүгүн чээрби хире хүүзү болур.

Хөмүр даш казып, тывар черлер чаа техника-биле деритиниң турар. Чөөкта чаа кылаштаң чоруур «ЭШ-25/100» — деп күчүлүг экскаватор чогаатынган. Ол бир аялчеге чүс метр чедир хемээлге 25 кубометр черни казып турар. Ынчыбелеңчек дүгүйлүг күчүлүг механиктиг хүүректи төлевилеп турар. Оон долгандыр ажылдаар хемчээли 70 метр аттыг, а хымыжының ишкири — 25 — 30 кубометр. Дагжылар 18 — 25 метр бедик забойларга ажылдаарынга херек экскаваторларны, күчүлүг транспортерларны алырлар.

Хөмүр даштың суг-биле база казып тып турар. Ол болза гидравликтиг деп адаар арга болгу. Алдыгы беш чылда гидрошахталарның саны дыка көвүдээр. Үүгле бо чылын безин суг күжү-биле 3.600 мун тонна оттулар үүрлүгүн казып тыпкан турар.

Хөмүр даштың гидравликтиг арга-биле казып тыварда хөй-хөй нарын машиналар конструкциязы талазы-биле бөдүүн гидромониторлар-биле солуглунар. Буулар, чуурар, хөмүр даштың бөлөр, ону конвейер-биле чедирери, вагонеткага чүлүрер, электровозтуң дуразы-биле шахтаның унунга чедирери болгаш орт көдүрүүр дээш ышкаш ындыг чорудулгалар ийи чорудулгалар-биле солуглунар: хөмүр даштың забойга суг-биле чуурга каксыры болгаш ону шөргөлөр болгаш хөлзайлар дамчыштыр чер кырынче суг күжү-биле үндүр транспортировказары. Мынчаланган чамгыс забойщик гидромонитор-биле хөй-хөй профессилериниң ажылчыннарын солуур. Гидротывыышкынга ажылчыннын күш-ажылының бүдүрүкчүлүг машиналыг казып тывары-биле хөнейзээрге беш катап өскериң практика көргүскен.

Гидрошахталарга ыыштың чарыгдалы дыка кызырлыр. Муң тонна хөмүр даштың ажаа арга-биле тывырынга 50 кубометр быжыглалга ыыш, а гидротывыышкынга — үүгле сес кубометр ыыш негетинер.

Чаа гидрошахталарның түдүүшкүнү ам чурттуң бүгү-ле кол-кол хөмүр даш бассейннеринде эгелээн.

Ю. Алфимов.

БИЛИР СЕН БЕ?

КАПИТАЛДЫҢ ЧУРТТАРЫНЫҢ БИЛБЕЗИ ТЕМПИЛЕР

Сөөлгү 26 чылларда (1930—1955 ч) үлетпүр продукциязының өзүлдезиниң чылда ортумак темпизи ССРЭ-ге — 12,3, АБШ-ка 3,3, Англияга 2,4 хуу болган. Үлетпүр продукциязының өзүлдези ССРЭ-ге — 18 хуу, АБШ-ка 2,8 хуу, Англияга — 3,5 хуу, Францияга — 2,5 хуу болган.

БЕШ ЧЫЛ САНЫНДА-ЛА БИСТИҢ БАЗЫМЫВЫС ДЕЛГЕМ

Кан эзилдирилгезиниң чылда ортумак өзүлдези бистиң чуртка бирги беш чылда 400 мун тонна, ийиги беш чылда — 2 миллион 400 мун, тонна дөрткү беш чылда—3 миллион тонна, бешки беш чылда—3 миллион 600 мун тонна болган, а алдыгы беш чылда чылда ортумак өзүлде 4 миллион 600 мун тонна болур. Хөмүр даш тывыжының чылда ортумак өзүлдези бирги беш чылда 7,2 миллион тонна, ийиги беш чылда — 12,7 миллион тонна, дөртку беш чылда — 22,4 миллион тонна, бешки беш чылда — 26 миллион тонна болган, а алдыгы беш чылда 40,5 миллион тонна болур. Нефть тывыжының талазы-биле чылда ортумак өзүлде бирги беш чылда 2,4 миллион тонна, ийиги беш чылда — 1,4 миллион тонна, дөртку беш чылда — 3,7 миллион тонна, бешки беш чылда — 6,6 миллион тонна болган, а алдыгы беш чылда 12,8 миллион тонна болур.

АНГАРАГА БОЛГАШ ЕНИСЕЙГЕ

Ангарага болгаш Енисейге тулар деп турар гидроэлектростанциялар 1955 чылда чурттуң бүгү электростанцияларының ажылдап кылганынга бодаарга оон дыка хөй электроэнергияны чыгыдырлыр. Оларның сан-түң талазы-биле ажылдап кылыышкыны чылда 120 миллион тонна хире оттулар чүүлүг казып тывары-биле ден болуп турар. Моон-биле кады электростанцияның бот-үнези оларга чурттуң еске районнарынга ГЭС-терге бо хаарга ийи-үш катап эвээш болуп турар.

ИЙИ КАТАП ХӨЙ

Алдыгы беш чылдың баштайгы чылында-ла бистиң чурттуң техниктиг дээди өөредилге черлери 1950 чылга өөреткени 36 мунга улур 71.200 инженерлерни, а бөдээ ажыл-агыйның дээди өөредилге черлери 1950 чылга өөреткени 12.700-ке улур — 26 ийи түскай эртемниглерни өөредип үнүтрер.

АВТОМАТЧЫДЫЛГАНЫҢ ОРУУ

Г. А. ШАУМЯН,
техника эртеминериниң доктору, профессор

Коммунистиг партияның XX съездизинин хүлээп алганы алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директивазының номчуп олурда болуның улуг Төрээн чурту дээш өөрүшкүнүң болгаш чоргаарадың сагыш-сеткилин хайның келир. Шак ол хире кыска үениң иштинде биске ажылдың шынап-ла кайы хире улуг чаагай программазын боттандырары тургустунуп турар дээр!

Капитализм үезинде күш-ажылдың көстүп көрбээн бүдүрүкчүлүгүн чедип алыр деп улуг Ленининиң салган сорулгазы партияның XX съездизинин кичээнгейниң төвүнге турган. Ол билдингир. Эң сайзырангай капиталистиг чурттарны продукцияны чоннуң кижи санынга бүдүрелиниң талазы-биле четкеш эртер төлээде күш-ажылдың бүдүрүкчүлүгүн чайгыы чокка, үүрген техниклер-биле белдиер керек. Техниканың, электрофикацияның дешпилгези, бүдүрүлге чорудулгаларының комплекснлиг механизастаашкыны болгаш автоматчыгызы болза бисте күш-ажылдың бүдүрүкчүлүгүн көдүрелиниң үндезини болуп турар. Бо херекке машина түдүкчуларынга контроль хамааржып турары тодаргай.

Келир үениң техниказы бүдүрүлгениң технологизын сайзырангайжыткының базазынга төрүттүнер. Машина түдүүшкүнүнга күш-ажылдың кайгамчык улуг шураашкыны канны үзүк чок кудары, ылаң-ыш шуткулга, хептээшкин, каңналга ышкаш ындыг чорудулгаларны езабазабиле неперетпеннинің ачызы-биле чедип алдынган турар. Автомобиль моторунуң цилиндр-поршеньлериниң өзээн карттыг хевирге бүүлү кылыры оны станокка ажылдап кылырынга күш-ажылдың чарыгдалын үш катап кызырар болгаш металлдың чарыгдалын үжен хуу эвээжелир. Тепловозтуң өзектериниң шүүдүн хостуг тап-таашкындан хептээшкинче шилчиткени Харьков заводунга металлдың дөртен хуузун каннап алыр болгаш чоңлуруп тургаш ажылдап кылчырын барык ийи катап кызырар арганы берген.

Ынчалза-даа бо бүгү металл чоңдурар станоктар, чижээ, паровозтар ышкаш болуның үезин чурттап артып турар дээни ол бе? Чок. Машина түдүкчулары агрегаттарның хемчээлин болгаш деңзизин эвээжетпишаан, чаа машиналарның дүргедээшкинни, бүдүрүкчүлүгүн, ылегелдинін, каналгалының белдерлер. Ындыг машиналарны болгаш станоктарны дүргүзүүрде дээди чергенің металл чоңдурар станоктарынга чоңлуруп болур кезектерни ылап шын ажылдап кылыры шиитпирлиг үжүр-дүзалыг. Алдыгы беш чылда станок түдүкчулары болгаш керексел үлетпүрүүнүң хөгжүлдези еске адырларны мурнаан турар деп айыткаңы таварыга эвес. Бистиң станок түдүкчулары машина түдүүшкүн заводтарын кыска хуусаанын иштинде эң чаа техника-биле дериир үжүрлүг. Автоматтыг шугуманарны түргүзары беш катап көвүдээр.

Бүдүрүлгени автоматчыдары кандыг оруктар-биле баарын? Анга чедир ол ийи орук-биле чоруп турган. Бирээзи — бар машиналарны чаартыры болгаш оларны автоматчыдып турар түргүзүүлер-биле дериирэ. Ийи дугаары — кайы-бир массалыг кезектерни ажылдап кылыры-биле кылган түскай автоматтыг шугумга кирип турар эң ховар даан чаа машиналарны белеткээри. Бо ийи угланышкын долу үжүр-дүзалыг болган. Машиналарны чаартыры дериглелерниң амгы бар паркын эки ажыглаар арганы берип турар. Түскай шугуманарны түргүскаңы, белен кылыгларны эштээри болгаш хааржактаары-биле катай хаара оларны ажылдап кылырының бүгү комплексизин мурнакчы, чаа технологиягa үдезилээш автоматчылар болгаш күш-ажылдың кайгамчык бедик бүдүрүкчүлүгүн чедип алыр арганы берип турар.

Алдыгы беш чылда бүдүрүлгени автоматчыларының бо ийи угланышкынының кайгыл хаара дээ хөй санаарны? Бистиң бодап турарывыс-биле алырга, ийи угланышкынның ажыктыг талаларын ажыглап тургаш, кол үүгүл кылыр еске, үшкү оруун шилип алза чогуур: түскайзап ажылдаарынга-даа база шуушпүрүүлиг автоматчыткан түскай шугумну узаштырарынга-даа бир дөмей таарыжып турар шак ындыг болбаазырангайжыткан автоматтыг чаа дериглелерни түргүзары болур.

Ындыг шиитпирнин артык күштүү тодаргай. Ол улус ажыл-агыйының бүгү адырларынга автоматчыдырганы дүрген нептередиргеге калбак фронтуну ажыдып турар. Автоматтыг шугумнарны болгаш бүдүрүлгелерни шиитпээдип алырынга амгы болуп турары ышкаш хөй чылдар нептеттинмес. Адак сөөлгүзүнде, ол шугуманарны өске кылыгларны ажылдап кылырынче дыка белени-биле болгаш дүргени-биле таарыштыр кылып ап болур.

Машина түдүкчуларының чугула сорулгазы — бүдүрүлге шөлүнүң дербелчин метр бүрүзүнден продукция бүдүрүп үнүтрерин көвүдедири болур. Ону машиналарның бүдүрүкчүлүгүн белдирининің күсели-биле, а ол ышкаш оларның ээлеп турар шөлүн кызырарының күсели-биле чедип ап болур. Шынап-за, горизонталыг, «чылдар» кандыг-даа машинаны түргүзүр салырынга чүү шаптыктап түрээрил? Оон ойнап алыр ажык дыка улуг. Чижээ, амгы үенің хөй шиниделиг прутчуг турар автомалы ол ышкаш горизонталыг станокка бодаарга үш катап бичө черни ээлеп турар.

Машиналарны, ылангыя чүс-чүс болгаш муң-муң тонна аар машиналарны белеткээрге металлдың чарыгдалының бот-деңзизин эвээжедири бичө эвес чугула. Коломнаның станок түдүкчулары бетондан станок тулар дөжекти, быжыглаашкын черни болгаш узун дүргаар хаарыылай чоңдурар улуг станоктарның еске-даа кезектерин кыягап чеңишкининг эгени саңган. Оон каңнап алган металлдан коломначылар ол ышкаш ийиги станокту кылып ап болурлар. Краснодар заводу текстолиттен башкарар карусельдиг станоктарны бүдүрүп үнүтрүп турар. Керек ыында чүгле металлды каңнап алырына эвес. Чаа материал станоктарның дүргедээшкинин бүдүн чартык катап үлгаттырар болгаш оларның эдилелиниң хүүсаазын үзадыр арганы бээр.

Эртемденнер, конструкторлар болгаш чаартыкчы ажылчыннар автоматтыг чаа дериглелерни түргүзарының болгаш ажыглаарының улуг дүржүлгазын өөренип алганнар. Партияның XX съездизинин шиитпирлери-биле сорук кирген машина түдүкчулары машина түдүүшкүнүнга техниктиг дешпилгени дүргедедир, улус ажыл-агыйының бүгү адырларының комплекснлиг механизастаашкынынга болгаш автоматчыдылгазынга дүзээлээр дээш күжүн харамнанмастар, күш-ажылды чиигедир болгаш оон бүдүрүкчүлүгүн хөй катап бедидерлер.

Улуг Ленининиң чагыгларын ёзугаар

Академик Г. М. КРЖИЖАНОВСКИЙ

Чөөкку беш чылда бистин түргүзүүшкүнүвүстүң оруктарын тодаргайлавышаан, СЭКП-ниң XX съездизи коммунистиг ниитилелдин материал-техниктиг сууруң түргүзарының үндезини болур чурттуң электрификастаарынче чигелээшкинни база катаң балыткаан.

Электрижиндиргенин үлетпүрүүн бүгү адырларынга соксаал чок өзүп турар ажыглаашкыны, транспортту болгаш көдээ ажыл-агыйны калбаа-биле механизастаарынче шилчиир, хоорайларның электрохандырыгазының дыка экижээни — бо бүгү шуптуг чурттуң энергетиктеринин мурнунга алдыгы беш чылдың төнчүзүнде 320 миллиард киловатт-шак электроэнергияны ажылдап кылырын чедип алырының сорулгазын салган.

Кайгамчык улуг болгаш чаагай сорулга! Шак ындыг сорулганы шиитпирлээрринче баарының мурнунда бистиң чурттувус кайгамчык улуг орукту эрткен. Үжен беш чылдың мурнунда чурттуң электрижиндиргенининің планын—ГОЭЛРО планын чогаадып турган, бистерниң 10-15 чылдарының дургузунда 10 миллиард киловатт-шак хире электроэнергияны ажылдап кылыр 1.750 мун киловатт район электростанцияларының чаа күчүзүн ажыглаага киирерин чедип алыр сорулганы салып турганывысты сактып тур мен.

Аар-берге ийи дайынныңга хоозураан чурт ажыл-агый талазы-биле үрегээшкинни чурттан эртип турган үеде бистиң планныг хөй-хөй кижилерге боттанмас күзел кылдыр сагындырып турган. Коммунистиг партияның башталгазы-биле совет улус ГОЭЛРО-нуң ленинчи планын хуусаа бетинде күүсеткен. Электри энергизын бүдүрүп үнүтрери 1921 чылда турганы 520 миллион киловатт-шактан 1935 чылда 25,9 миллиард киловатт-шак чедир өскен, тодаргайларга бежен катап көвүдээн.

Революция мурнундагы Россия электри энергизын бүдүрүп үнүтрериниң талазы-биле делегейге эң-не сөөлгү черлерниң бирээзин ээлеп турган. Электрификацияның ленинчи политиказын чайгыыш чок чорутканының түннелинде Совет Эвилели капиталистиг бүрүнелерни бүзүредиг чыышыр четкеш, эрткен болгаш ам ол делегейде ийиги черни ээлеп турар. 1955 чылда бистиң электростанциявыс 170 миллиард киловатт-шак электроэнергияны ажылдап кылырын чедип алган. Алдыгы беш чылда Совет Эвилели электрофикация талазы-биле дыка бурунгаарлаар, электроэнергияны бүдүрелин барык ийи катап улгаттырар.

Чурукта: Енисейни кежиилир көвүрүнүү түдүүшкүнү.

320 миллиард киловатт-шак! Ол санныың артында кайгамчык улуг үүлә чаштынын чыдар. Электроэнергетиктиг ажыл-агыйны мурнады хөгжүлелиниң ленинчи принцивы оон болуунуң илергейлии тып турар. Алдыгы беш чылда электроэнергияны ажылдап кылыры 88 хуу көвүдээр, ынчаарга үлетпүр продукциязының ниити өзүлдези чижек-биле 65 хуу болур.

Электроэнергияны бүдүрелиниң мурнал турар темпизи электроэнергияны калбак ажыглаары-биле холбашкан бистиң улус ажыл-агыйывыстың улам ынайгы электри чепсегленишкининг, амгы үенің мурнакчы техниказының хөгжүлдезин айтып турар.

Алдыгы беш чылда бистиң электри ажыл-агыйывыстың хөгжүлдезиниң темпилери капиталистиг чурттарга бодаарга оон дыка бедик болуп артар. АБШ ышкаш ындыг күрүнеге электри энергизын ажылдап кылырын 161 миллиард киловатт-шактан 336 миллиард киловатт-шак чедир өстүрериңге он чылдың негетингенин солун болуп турар. Совет Эвилели ол оруктуу 1956 чылдан 1960 чылга чедир беш чылдың дургузунда эртер.

Бистиң электроэнергетика ажыл-агыйывыстың дыка бедик темпилериг хөгжүлдезинде электроэнергияны чоннуң кижи санынга бүдүрелиниң талазы-биле мурнакчы капиталистиг чурттарны четкеш эртериниң сорулгазын шиитпирлээриниң үнезинин салдынган.

ССРЭ-ниң электроэнергетика ажыл-агыйының улуг өзүлдези оон тургузуунга дыка улуг шынар өскерилишкиннер-биле холбажыр. 320 миллиард киловатт-шак ол чүгле бистиң электри чепсегленишкининвистин ийи катап улгалыры эвес. Олар чурттуң энергетиказынга күчүлүг атомнуг электростанцияларны, Сибирьниң күчүлүг хемнеринде болгаш Улуг Волганың бассейнинде түдүп турар кайгамчык улуг гидротөптерни киирерин айтып турар.

Атомнуг энергияны электроханднрырыганың хереглелиниге ажыглаарының херээнге өгелекчи болуп турар Совет Эвилели беш чылдың дургузунда 2 — 2,5 миллион киловатт күчүлүг атомнуг чаа электростанцияларны туткаш, алдыгы беш чылда дыка бурунгаарлаар. Ол болза боо-чепсек чылдагзы-биле ханныкаан америк эргечагырганың ол үенің дургузунда тулар деп болап турар электростанцияларынаан үш катап хөй болуп турар.

Бистиң хемнеривистиң төттүмес байлаан ажыглаан турар гидроэлектростанцияларның түдүүшкүнү калбак хемчээлди алган. Алдыгы беш чылда Улуг Волгага болгаш Днепрге күчүлүг ужарларны тударын доозар бис.

Алдыгы беш чылда бистиң энергетикавыстың хөгжүлдезинин ылгалдыг онзагай чүүлү болза, Чөөн Сибирьнин кайгамчык улуг энергия курлавырларын ажыглаары болуп турар. Ажылдап турар станцияларның санынга Ангарада — Иркутск ГЭС-тин баштайгы тургузуу ажыглалга кирер болгаш делегейде эң улуг гидроэлектростанция 3,2 миллион киловатт күчүлүг Братск ГЭС-тиң түдүүшкүнү калбарган. Енисейде ол ышкаш эң улуг күчүлүг гидроэлектростанцияның түдүүшкүнү эгелээн. Ол станцияларның ажылдап кылыр электроэнергизының кайгамчык улуг агыны бойдузуунуң кайгамчык улуг курлавырларын социализмге бараан болдуртунган турар сонгу-чөөн чүкке техниканың сөөлгү чедип алышкыны-биле сайзыраан болгаш дериглерге индустрияның чаа төвүн тургузар арганы бээр.

Совет Эвилелиниң бедик вольтулуг чангыс аай четкизинин хевир байдалы бистиң мурнувусту боттуг чүүл кылыр көстүп турар. ССРЭ-ниң европа кезээнин болдуунуң хемчээлинин талазы-биле делегей энергетиказында чижеглээр чүве чок улуг чангыс аай энергия системазын алдыгы беш чылда тургузары чуртка кайгамчык хөй санныг оттулар үүлүг канналп алыр электрохандырылганың илегелдинін бедидер болгаш бүгү энергосистеманың сайгара тургузулгазын экижидер арганы бээр.

Чурттуң электрификастаарының перспективазы мынчыг-дыр. «Бир эвес Россия электростанцияларның болгаш техниктиг күчүлүг дериглерниң сырый четкизи-биле шиитына бээр болза, бистиң коммунистиг ажыл-агый түдүүшкүнүвүс келир үенің социалистиг Европазынга болгаш Азиязынга үлегер-чижек болур» дээр угайында Ленининиң улуг оттуг көргүшкүнү совет улустуң ажыл-херээ-биле амыдыралда бөттанып турар.

УЛУГ АЖЫЛДАРНЫҢ ПЛАНЫН АМЫДЫРАЛГА БӨТТАНДЫРААЛ

СОВЕТ УЛУС АЛДЫГЫ БЕШ ЧЫЛДА МОНУ ДЭЭШ ДЕМИСЕЖИР

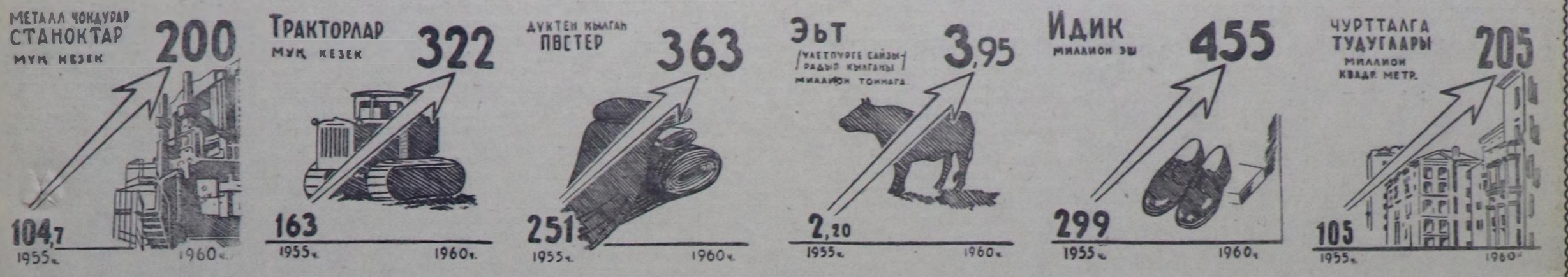

ТӨТТҮНМЕС БАЙЛАКТАРНЫҢ ОРАНЫ

М. ВИЛЕНСКИЙ
экономика эртемнериниң кандидады

Сибирь — төттүнмес, тоолжургуу байлактарның ораны. Олар ам-даа ушчок ырааты шинчилетинизээн. Ол черниң хөйхөй делгем районнарынга амга чедир чангыс-даа геологтүн боду баспаан. Ынчалзакок Сибирь черинде чок болгу дег ындыг казар байлактар чок деп чүве ам билдингир.

Ында бистиң Төрээн чуртувустуң хөмүрлаш курлавырларының дөрттүн үш кезии, ийи миллиард тонна ажыг демир рудазы, өнүүр болган хоюг металлдарның кайгамчык хөй рудаларының чыдар черлери, химиктиг чиг эт мөңгүнетинген. Совет Чөөн чүктүң хөй санныг хемнери терең суглуг, оларның энергизазы херек кырында төттүнмес. Бир эвес Волгага ниити күүсүг элдө миллион киловатт электростанцияны түлүп болур болза, Обька — тос, Ангарага —он, Енисейге—он сес миллион киловатт электростанцияны түлүп болурун чугаалаарга-ла четчир. Чүгле чаңгыс Чөөн Сибирьниң хеминиң суг энергизазы АКШ-тың, Канаданың болган Японияның бүгү хемнерин катай алган энергизазындан хөй болуп турар.

Чөөн районнарда бистиң чуртувустуң бүгү ыяш байлаанның бештиң дөрт кезии туруп турар. 148 миллион гектар черни эзелеп турар чүгле чаңгыс Красноярск крайның арга-ыяжы он миллиард ажыг кубометр кыдыг ыяшты берип болур.

Бистиң күргүневистиң догунналашкынының бештайгы чылында-ла улуг Ленин Коммунистиг партияның бүдүргүчү күштерни сайгара тургузарынга кол шугуму — Чөөн чүктү ажыглалга киирерин толаргайлаан. Сибирьниң бойдус байлаан шинггээдип алырының талазы-биле бичезвес ажылдар кылдыгаан. Ынчаарга ам кылыр деп турар чүүлдер мурнуку чедип алышкынынга ыракта ажыл турар.

Партияның XX съездизиниң Директивалары Чөөн чүкке улуг гидроэнергетиктиг тулүшкүнну бирги ээлчегже идип үнүргөн.

Алдыгы беш чылда ажылдап турар станцияларның санынга Ангара ужарынын—Иркутскиниң бирги станцизазы киргеп турар. Ол ужарның 3,2 миллион киловатт кыдыр санатынган ээн күүлүг станцизазының — Братскиниң гидростанцизазының тулүшкүнү калбарар. Алдыгы беш чылда түлүп эгелээр Красноярск ГЭС шак ындыг күүлүг болур. Сибирьниң суг болган чылыг күжү-биле ажылдаар станцилары 1960 чылда 130 миллиард киловатт-шак электроэнергияны, тодаргайлаарга электроэнергияны эвилелге ажылдап кылып турарының 40 ажыг хуузун бүдүрүп үндүрген турар.

Ангара-биле Енисейниң электроэнергизазының чиик өртектиг (киловатт-шак 1 копеек) энергизазы хөй хереглээр бүдүрүлгелерни хөгжүдерин ажыктыг болдурар. ССРЭ-ниң каңдыг-даа кезээнде ажыктыг казар байлактар улуг энергетика төвүнче Сибирь ышкаш ындыг чоок болбайн турарын база чугаалаар херек.

Алюминий бүдүрерин чижек кылыр ап болур. Запорожьениң алюминий заводу бокситти Тихвинадан — 2.000 километр черден ап турар. Чөөн Сибирьге алюминий заводтары чиг эттиг бар черлериндең ырак эвеске турар. Ужуржскиниң нифелин бар черлери Красноярск ГЭС-тиң турар черинден 150 километр черде, а Бурят-Монгол АССР-де болсаалар Боксо деп чер Иркутск ГЭС-тен барык 600 километр черде турар. Чоокку он чылдарда Сибирь алюминий, магний, титан, химиктиг продуктулар бүдүрериниң талазы-биле Совет Эвилелиниң улуг базазы болу бээр.

Мурнуу Якутияда болган Чөөн Байкалдың районнарында демир рудаларының болган кывыычал хемир даштың кайгамчык улуг курлавырларының бот-боттарынга чоогу кара металлургияны хөгжүдерииге база дыка таарымчалыг байдалдыг болуп турар. 10—15 чылдар эртер, ынчангаш бистиң чуртувустуң чөөн чүгүнге чылда 15—20 миллион тонна шой бүдүрер күүлүг үшкү металлургия базазы тургустунган турар. Ынчангаш Чөөн чүвче аар үлетпүрүнүң янзы-бүрү хевирлерлиг продукцизазын чуруттуң барыын талазындан сөөртүрүнү эргежок чугулазы чок болу бээр.

Алдыгы беш чылда Чөөн чүкке машина тулуушкунун хөгжүдериниң талазы-биле кайгамчык улуг ажылдар калбарар. Сибирьге 65 заводтар туттунган турар. Машина тулуушкун министерстволарының талазы-биле капитал салыышкынарының барык чартыы чуруттуң чөөн районнарынче угланыр.

Оттулар чүүл үлетпүрүг улуг хөгжүдезин алыр. Сибирьниң хөмүр даштыг черлери 1960 чылда хөмүр даштың ниити эвилел тывыжының чартыын бээр. Маңаа тургустунар нефть болбаазыралыш кылыр заводтарның күүлүзү Баку заводтарының күүлүзүн ажар. Сибирьниң карак четпес делгемнерин кежир магистралдыг нефть дамчыдыкчылары салдынган турар. Туймаза районунуан нефть оларны дамчыштыр Красноярскиниң, Иркутскиниң болган Ыраккы Чөөн чүктүң нефть лигер заводтарынче чорүй баар. Совет геологтар Обьтуң чавызаалтарында бойдус газы бар черлерни ажытканнар.

Чуруттуң чөөн талазынга бүдүрүкчү күштерииң кайгамчык улуг хөгжүдези чаа чурттакчыларның калбак ажылын болдурары чайлаш чок. Аңаа хөй санныг чаа хоорайлар болган завод суурлары өзер. Сибирьниң өзүл турар чонунуң негелдерии хандырары-биле бүгү ССРЭ-ге түлэр деп турар кылымал волокнонуң он бир заводтарының чеди заводтары, хөвен-сазын, камаль-сукно, хем-иник комбинаттары болган чиик үлетпүрүнү өске-даа бүдүрүлгелери туттунган турар. Сибирьниң кедээ ажыл-агыйы улуг хөгжүлдеи алыр. 1960 чылда чөөн районнар Украинага бодаарга оон ийи катап хөй тараапы бээр ужурлуг.

Дүмбей, бүдүүлүк ыраккы кыдыг, алдаалдыг ажылдың болган шөлүлгениң черн—революция мурнундагы Сибирь ындыг турган. Совет эрге-чагырганың үезинде Сибирь бодунуң улуг бүдүрүкчү күштери дүрген хөгжүп турар край апарган.

6.700 МУҢ ТОННА ХӨМҮР ДАШ ЫНЧАЛДЫР КАМНАП АЛДЫНАР

1956 чылда Ставрополь — Москваның газ дамчыдыгазы доктаатказан хуусаазындан бир чыл эрте ажыглалга кирер. Ол чорук 1960 чылда Москваның газ хандырыгазын 1955 чылдазы-биле деннээрге 4,5 катан көвүделир арганы бээр. Москвага чыл бүрүде хереглеп турар хөмүр даш 7.600 муң тонналаи 900 муң тонна чедир эвээжээр. Ынчанган 6.700 муң тонна хөмүр даштың болган ам үеде Москваже оттулар чүүл сөөртүрүнге ажыглап турар 400 муң хире вагоннарны хостап болур.

АҢАА ИЙИ ДНЕПРОГЭС ХЕРЕК

Алдыгы беш чылда электроканнарның бөл-даштың бүгү — дең электростанцияларның 6,9 хуузунга чедирер төлээде кан болган холуксаалыг демир эзилдирер ниити күүзү 1,4 миллион киловатаметр трансформаторлардыг электросуугуну тургускан турар. Ол суугуларның ажылын хандырарлы барык ийи Днепрогэс-биле деннежии турар 1.200 муң киловатт күүлүг ажыглалга киирери эргежок чугула.

ЭГЗЭРТИНМЕС ДҮЖҮТТҮ ЧҮНҮҢ-БИЛЕ АЖААП АЛЫР АПААР БИС.

«Ростсельмаш» заводу болган Таганрогтуң комбайн заводу 1950 чылда 21 муң тараа комбайнарын кылган.

Алдыгы беш чылда «Ростсельмаш» болган Таганрог заводтарынга комбайнар бүдүрери үш катап өзер болган чылда 120 муң чедер. «Ростсельмаш» заводу бо чылын бүдүрүкчүлүү мурнукузундан бүүн чартык катап бедик, «Сталинец-8» деп чаа комбайнарны бүдүрериче киришпер.

БИЛИР СЕН БЕ?

ИЙИ ЧЫЛДЫҢ ДУРГУЗУНДА 12 ЧЫЛДАН ХӨЙ

Сөөлгү ийи чылдың дургузунда аңдарган чаа черлерге тарылга 1956 чылда 33 миллион гектардан эвээш эвес болур, оон иштинде совхозтарга — 13 миллион гектар ажыг болур. Ол ёзулуг улуг ажылдарның хемчээлин төлептиг үнелээр чүве төлээде, ССРЭ-ге тарылга шөлүүн өзүлдези 12 чылдың дургузунда, 1928—тен 1940 чылга чедир, деннештирилге девискээр-биле алырга 23,5 миллион гектар болганын, а чаа аңдарган күр черлерде совхозтарда тарылга шөлдери 1956 чылда совхозтарның 1940 чылдагы бүгү тарылга шөлүн ажыш турарын сагындырза чогуур.

Министрнин оралакчызы А. В. ГОРЯЧКИННИН чугаазы

СОВЕТ КИЖИЛЕРГЕ

«Трудэ солуннуң корреспондентизи ССРЭ-ниң чиик үлетпүрүнүң министриниң бирги оралакчызы эш А. В. Горячкинге алдыгы беш чылда чиик үлетпүрнү хөгжүдеринге хамаарышкан элээн каш айтырыгларны салган. Оон харыызын адаанда парладывыс.

• • •

АЙТЫРЫГ: Чиик үлетпүр алдыгы беш чылда чүнү бээрин?

ХАРЫЫ: Аар индустриниң болган көдээ ажыл-агыйны хөгжүдериниде чедип алынган деннел, техниканың дүрген дешпилгези болган күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң бедээни чиик үлетпүрүнүң бүгү аларларынга бүдүрүлгени калбаа-биле хөгжүдер арганы тургускан.

Чиик үлетпүр министерствозунга ниити продукцизазының хемчээли 1960 чылда 107,7 миллиард рубль кыдыр көрүнген. Ол болза 1955 чылдазынга болаарга оон 57,4 хуу хөй болуп турар. 1955 чылдазы-биле деннээрге 1960 чылда даараглыг кылыглар бүдүрери 60,3 хуу, хем иниктер — 51,5, уктар кылыры — 31,7, ишкин хеп кылыр трикотаж — 53,5, ташпыкы хеп кылыр трикотаж—39,2, сөөртүт савалар—74,6 хуу өзер.

Кылыгларның шынарын болган ассортиментизин экижиерииче, а ол ышкаш бараанарның ташпыкы хевирин каастазарынче оңаа кичээнгей салынган турар.

АЙТЫРЫГ: Ажыглалга чаа кандыг будүрүлгелер киргеп турарыл, чаа техниканы канчаар нептередирин?

ХАРЫЫ: Алдыгы беш чылда 34 лаараныла фабрикалары, оон иштинде Хабаровскиге, Амурда Комсомольскиге, Ангарскиге, Карагандага, Златоускиге, Ижевскиге, Оренигe, Березникаларга, Ашхабадка, Фрунзеге болган оон-даа өске хоорайларга туттунган турар.

Чаа техниканы нептередирииниң талазы-биле улуг ажылдар трикотаж үлетпүрүнге боттандыртынар. Ийи системалыг чаңгыс чоруулугалыг ук кылыр машиналар чаңгыс системалыг ийи чоруулугалыг машиналарны солуур. Трикотаж полотнозун ажылдап кылыр хөй системалыг борбак трикотажтыг 200 машиналар, салаалардыг хол хаптары кылыр дүрген ажылдаар «ээргиштер» — жаккардыг автоматтар тургустунган турар.

Чебоксарыга болган Черниковка — трикотаж комбинаттарын тулары көрүнген. Оларның түс бүрүзүнге чылда 21—21 миллион эш ук кылыгларын, 21 миллион кезек трикотаж ишпики хептерни болган 3,5 миллион кезек даштындан кедер трикотаж хептерни кылып шыдаар. Оон аңгыда Тбилисиге болган Смоленскиге коттон ууктар фабрикаларын, Тбилисиге болган Алма-Атага трикотаж фабрикаларын, Фрунзеге болган Ашхабадка — ук фабрикаларын тулары, а ол ышкаш Курскиге, Кинешмеге, Феодосиге, Витебскиге болган ээлээн хей хоорайларда ук кылыр болган трикотаж фабрикаларын чаартып кылырын көрген.

Алгы үлетпүрүнге хөй ажылдарны кылыр ужурлуг. Аңаа чартык автоматтар, автоматтыг шугумнар болган конвейерлер, алгыны химиктиг болбаазыралыш кылырының дүргедеткен чаа методтары нептеретинер.

Иник фабрикаларынга чаа машиналарның бот-денизин беш чылдың төнчүзүнде 85 хуу, а иник будүрерии конвейжидерин — 90 хуу чедирген турар.

Алдыгы беш чылда Ульяновскиге, Ворошиловградка, Джамбулга, Ыраккы Чөөн чүкке алгы-иник комбинаттарын туларын көрген. Алгы заводтары Ташкентиге болган Бакуга туттунар, Васильковта, Львовта, Бердичевге, Таганрогта, Харьковга, Самарканцыда болган өске-даа элээн хей хоорайларда алгы заводтары чаарты кылдынар.

Красноярск крайга болган Лопшар-Ола хоорайга кылымал алгы, Дарницеге регенерат-резинка, Александровка кылымал каракуль кылыр комбинаттарны тулар деп турар. Кылымал каракулду будүрери 1960 чылда 1955 чылга үлүр 18 катан өзер болган чылда 2.200 муң дөрбелчин метр болур.

АЙТЫРЫГ: Чаа кандыг кылыгларны будүрерил база чиг эттиң чаа кандыг хевирлерин ажыглаан турарыл?

ХАРЫЫ: Алдыгы беш чылда капрон, хлорин, анид, лавсан болган нитрон хевирниң кылымал волокноларындан, шил волокноиан болган кылымал алгыдан кылыглар будүрерии калбак хемчээлге организастаан турар.

Үлетпүр штапель пөстерден ээр үлүстүң костюмнерин, янзы-бүрү хевирниң спорт костюмнерин кылып үнүрер, бедик болган экижиткен шынарның пальтоларын, костюмнерин болган плаштарын будүрери дыка өзер. Дүк болган чартык дүк пөстерден ук аймаан будүрүп үнүрери 2 катап, торгу капронлан — 2,7 катап, кылымал торгудан ишпики ак хеп кылыры 2,2 катап көвүдээр.

Төрээн чурттуң карта-зыында

Бистиң Төрээн чуртувустуң аян-шинчизи дүрген өскерлии турар. Ынчаарга ол өскерлиишкиннерге бистер, картографтар, хамыктың нүүрүлайында таваржып турар бис. Чаа хоорайны картага чүгле айтып каары билек, типография будуу кекпелек чорда, бир көөрге-ле, амыдырал чугула аджыгы киирипкен турар—ажыглалга гидростанция киргеп, чаа демир орук салынган, суг шыгжамыры туттуна берген болур. Ынчангаш карта база катап өскерлир.

Улуг тулуушкун бистиң совет черде калбарган. Бешки беш чылда бистиң картографтарывыс чүгле чаа хоорайларны безин ССРЭ-ниң картазынга чүс хиреи киирген. А демир орук магистральдары кайы хире шейлу берген дээр! Чаа даллайлар — Баховка, Цимлянск, Бамск, Горький даллайлары тыптып келген... Ынчаарга бо бүгү шупту картага — бистиң чуртувустуң хөгжүдезиниң бир янзы чыл бижилгезинге илергейлетинии турар.

СЭКП-ниң XX съездизиниң алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директиваларында бистиң экономикавыстың көлүрлүүшкүнүнүң чаа кайгамчык улуг перспективалары көрүнген. Гидроэлектростанцияларның, заводтарның, шахталарның тулушкуну улам-на улуг хемчээлдерге калбарар. Сибирьниң Ангарада — Братскиниң Енисейде—Красноярскиниң кайгамчык улуг гидроэлектростанцияларын тулуп эгелээн.

Чаа черлерни шинггээдип алыры-биле чоруткан муң-муң комсомолчуларны бистер мырынай чоокта чаа-ла орукче үлээн ышкаш бис. Ынчаарга ам Казахстанның хөвүларында демир оруктуң чаа станцилары ажыглчын суурлар, совхозтар хоорайжыгаштары тыпты берген. Казахстанның, Сибирьниң, Поволжьениң картазында чүс-чүс ындыг хоорайлар кижи бижиттингеп.

Хөмүр даштың, бокситтериин, ыяштың, демир рудазының, өнүүр болган ховар металлдарның кайгамчык улуг курлавырлары мөңгүнетинген Сибирьниң болган Ыраккы Чөөн чүктүң экономиказын алдыгы беш чылда дүрген темпилер-биле хөгжүдериниң сорулгазын партия салган. Маңаа чоокку чылдарда дыка хөй чаа-чаа заводтар, фабрикалар, шахталар тыптып келир. СЭКП-ниң XX съездизиниң Директиваларын немчуп орган Сибирьниң металлургтарының, шахтёрларының, энергетиктериниң, машина тулукчуларының, химиктериниң чаагайжыыр туттунган чаа хоорайларын: энүүр чурттаага бажыннарлыг, школаларлыг, үүрүглар салгарлыг, культура өрүүларлыг, телевидение төптерлиг, институттарлыг хоорайларны көрүп олурар мен. Сибирьниң хөмүр дажын, станоктарын, машиналарын, пос-таавызын чүдүрген эштелоннар үзүк чок агыы-биле чоруп турар демир оруктарның чаа магистральдарын, автомашиналарның чаагайлыг оруктарын көрүп тур мен.

Чурттуң картазы өскерлии турар Экономиктиг карта кайгамчык совет кижилерниң дугайын, оларның үүрүглүкчү күш-ажылынын дугайын чечен дыл-биле тоожулап турар.

..Картага чаа шыйыг чуруттунар. Бистиң чуртта улуг ажыл-херек чоруттунуп турар.

инженер-картограф **М. СВИНАРЕНКО.**

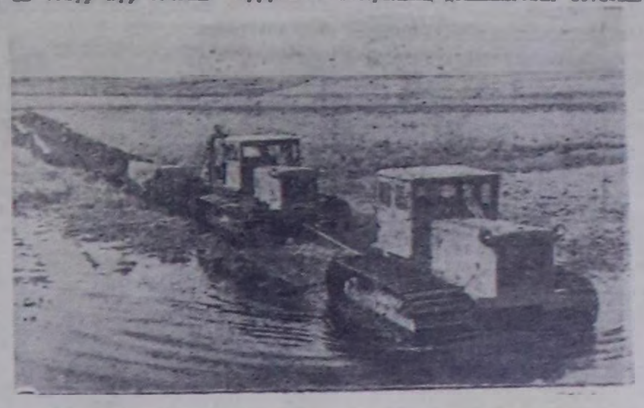

Чурукта: «С-100Б» деп тракторларны шыгаи турары.

11 миллиард пуд тараа дээш

Профессор В. ПИСАРЕВ

Партияның XX съездизиниң совет үлүстүң мурнунга салган сорулгазы кайгамчык улуг. Чер ажылының талазында ындыг сорулга болза тараа ажыл-агыйын бүгү хемчеглер-биле хөгжүдери болур.

Алдыгы беш чылдың төнчүзүнде тараанын чыл бүрүдеги ниити чыылдазы бистиң чуртка 11 миллиард пуд четкен турар! Ол чорук чүгле чоннуң хлебке өзүп турар негелдезин хандырар эвес, харын күүнге курлавырларын көвүдедир, колхозтарга эргежок чугула курлавырларны тургузар, тарааны найыралдыг чуруттарже үнүүр сөөртүрүн калбартыр, мал чеминге тараанын эргежок чугула хемчээлин түскайлаар арганы бээр. Партияның айытканы ол улуг чазагай программаны көлээнің ажыл-ишчилери, бистиң маадырлыг бүгү үлүзүвүс аларлыы-биле бүтсеңир дээринге чигзиниг чок.

Бистиң Төрээн чуртувустуң тараа курлавырларын моон сонгаар көвүдедирииге кайгамчык улуг аргалар күр черлерде бар болуп турар. Партияның тура соруу-биле совет кижилер ийи чылдың иштинде 33 миллион гектар чаа черлерни аңдарган, өске сес-биле чугаалаарга, Грецияга, Португалияга, Данияга болган Голландияга ышкаш ындыг чуруттарның девискээрин катай алганы-биле ден чер шөлүн үлүска баразан болдурган. Чуруттуң чөөн талазында күүлүг тараа базазы тургустунган. 1956 чылда Казахстанның, Сибирьниң, Уралдың, Поволжьеның үнүш дүжүттүр чаа черлеринге тарылга 30 миллион гектардан эвээш эвес болур.

Күр болган курукkан черлерни чеминшкининг шинггээдип алыры бистиң Төрээн чуртувустуң индустриалдыг күүзүнүн ачызы-биле болдунар арганы бээр. Социалистиг үлетпүр МТС-терии болган совхозтарны бирги чергенинг техниказы-биле чепсегээн. Күр черлерни шинггээдип ап турар районнарже кыска хуусаанын дургузунда 15 аът күштүүлерге шилчидерге 200 муң ажыг тракторларны, он-он муң тараа комбайнарын, чүүк автомобильдерии, а ол ышкаш хөй санныг өскедаа машиналарны болган чепсек-керекселерии чоруткан.

СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлериниге сорук киргеп күрүккан черлериниң ажыл-ишчилери часкы тарылгага ажыл-ишчи белеткении турарлар. Олар нарын байдалдарда хат болган шуурганнан чалданмайн хар дөбтөдыгазын чорутканнар, үрезиннерии сөөртүп алганнар, техниканы бүрүнү-биле зайлап ап, тарылганы эң кыска хуусаала болган агротехниктиг бедик деннелге эртпиреринин планын чогаадып алганнар. Колхозчулар, МТС-тер болган совхозтарның ажылдакчылары бедик дүжүттү өстүрүп алыр деп күзел чүткүлүн илергейлеп турар.

Тараа ажыл-агыйын хөгжүдеринге таарымчалыг бистиң чер курлавырларывыс улуг. Партияның XX съездизиниң алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директиваларында улуг капитал салыышкынарны негевес болган оон эки, туруштуг дүжүттү ап болур күр болган күрүккан черлерни шинггээдип алыр деп сорулганы салган ужуру ол. Сибирь, Урал, Ыраккы Чөөн чүк, Поволжьениң, Казахстанның, кара хөрүнүүг эвес куржагларның районнарының дугайында чугаа болуп турар.

Эң-не чеминшкининг болгаи амданныг хлебти берип турар күзүн тарыыр болган чазын тарыыр культураларга бистеге улуг кичээнгейни салып турар.

Областың МТС-териниң аныяк механизаторларының чөвүлел хуралы

Чөвүлел хуралдың киржикчилери. Солагай талдэе он талаже: Балгазын МТС-тиң № 2 трактор бригадазының бригадири А. Шелепов, Чаа-Хөл МТС-тиң № 1 трактор бригадазының бригадири М. Чылбак, ол-ла бригадада Н. Тувак, Сарыг-Сеп МТС-тиң № 7 трактор бригадазының бригадири У. Руковицын, Кызыл МТС-тиң № 3 трактор бригадазының бригадири Г. Марченко.

Фото С. Феоктистовтуу.

Чоокта чаа Кызылга областың МТС-териниң аныяк механизаторларының чөвүлел хуралы болуп эрткен. Комсомолдуң Тыва обкомунуң болгаш көдээ ажыл-агыйның область эргелелиниң инициативазы-биле чыылдырган ол чөвүлел хуралга областың МТС-териниң аныяктарның трактор бригадаларының бригадирлери болгаш оларның кежигүннери киришкеннер.

Областың көдээ ажыл-агый эргелелиниң начальнигиниң орлакчызы эш Иванов МТС-терде аныяктарның трактор бригадаларының эрткен 1955 көдээ ажыл-агый чылында чоруткан ажылдарының түнелдериниң болгаш оларның 1956 чылда соруглаларының дугайында илеткелди кылган.

Областың МТС-тери боттарының ажылын сөөлгү үеде эдээн экижидин турарын илеткелчи болгаш чөвүлел хуралдың киржикчилери демдеглээн. Эрткен чылын трактор ажылының планы 104,1 хуу күүсетинген. МТС-териң ажыл-ишчилериниң хөй нуруузу аныяктардан тургустунган. Оларның кызымаккай күш-ажылының ачызында колхозтарның бүгү хову ажылдарының 90 ажыг хуузу механизацияның күжү-биле күүсетинип турар.

Үстүнде чедиишкиннерни тодаргайлазы-биле илеткелчи Чаа-Хөл МТС-тиң № 1 трактор бригадазының чедиишкиннерив илереткен саннарны көргүскен. Дуржулгалыг механизатор эш Чылбакка улуртқан бригада эрткен чылын областың аныяктарының трактор бригадаларының социалистиг чарыжынга бирги черни эдээн: трактор ажыдарының планын 150,3 хуу күүсеткен, 15 ажыт күжүнге шилчидерге, трактор бүргүү-ле 700—700 ганы ажылдап кылган, 4452 килограмм кывар, чаар материалларны камнаан, гектар бүргүнден 10,5 центнер дүжүт алыр планныг тургаш 18 центнерни алган.

Аныяктарның трактор бригалаларының Бүгү-эвилел чарыжынга үшкү черни алган.

Областың МТС-терииде өске-даа мурнакчы бригадалар хөй. Чижээ, Балгазын МТС-те эш А. Шелеповтуң, Бай-Хаак МТС-те эш П. Ермолаевтиң, Сарыг-Сеп МТС-те эш У. Руковицынның, Шагаан-Арыг МТС-те эш Золотухинниң, Чалаана МТС-те эш Березицкийниң болгаш Бии-Хем МТС-те эш Горбуновтуң бригадалары чылдын-на улам эки түнелдерни чедип ап турарлар.

Оон-биле чергелештир МТС-териин трактор бригадаларының ажылында улуг четпестер бар. Олар областың көдээ ажыл-агыйының түнелдерииге багай саңдарны чедирип турар. Бригадаларның хөй кезиинде септелгеге, кывар, чаар материалдарга камналга чок, хөй хөреиги чарыгдап турар болгаш тарылганың, ажаап алышкынның бедик шынары дээш кошкак демисежип турар.

Бо бүгү четпестер колдуунда чамдык механизаторларның техниктиг билиниин ам-даа куду болуп турары-биле тайылбырлатынар. Ынчаар механизаторлар ажылга улуг доктарны чедирип турарлар. Чижээ, Сүт-Хөл МТС-тиң № 4 трактор бригадазынга сезон дургузунда «ДТ-54» деп трактурга 6 кижи солушкан. Оларның чамдыктары техниканы эки билбес, а өскелерии-оларның үреп каан чүүлдерин кылырынга хөй шаг-үеии эртирип турганнар. Ол ышкаш механизаторларның боттары безин көдээ ажыл-агый эртемнииң бодүүн билиглерин тодаргай билбес болуп турар.

Эш Чылбак (Чаа-Хөл МТС) чүве чугаалаан, бригаданың чедиишкиннери колдуунда бистиң хүн-бүрү өөредилгевистен хамаарыжыр — дээн.—Бистер, бригаданың 24 кежигүннери шуптувае бирги класстың трактористери деп атты кылымаккай өөредилге-биле чедип алган бис. Ынчангаш бо чылын эрткен чылдыңдан-даа артык чедиишкиннерлиг болуп, бирги черни өскүнмас дээш күжениишкинниг ажылдар бис.

Кызыл МТС-тиң «Совет Тыва» колхозта трактор бригадазының бригадири эш Марченко бодунуң саналынга:

— Бистиң бригадавыс чүгле чангыс чыл ажылдап турар. Бригаланың эрткен кыска орууида эвээш эвес бергелер тургулаан. Ылангыя көдээ ажыл-агый херекселдери бисте четпес. Ынчангаш МТС-тиң баштаар чери биске эрте-дээре дузалаары чугула. Бистер, комсомолчулар Чаа-Хөл МТС-тиң № 1 трактор бригадазын социалистиг чарышка кыйгырып тур бис.

Сарыг-Сеп МТС-тиң № 7 трактор бригадазының бригадири эш Руковицын болуңуң саналынга бригаданың дүржүлгазын чөвүлел хуралдың киржикчилеринге таныштырган.

Областың механизацига школазының төлээлекчизи эш Новиков чүве чугаалаш, механизаторларның өөредилгезиниң дугайын айытпышаан, училищеге четпестерии шүүмүчлээн. Оон чугаалааны болза, кижилерни училищеге кайы хамаан чок хүлээп алыры чанчыл болган. МТС-тер директорлары кижилериң күзел соруун-даа, шыдаар, шыдавазын-да барымдаалавас, таварылга болган кижилерни карак ажыт чорудуп каар таварылгалар бар. Оон түнелинде ындыг кижилер көдээ ажыл-агыйга биче эвес шаптыктаашкыннарны чедирип турар.

Чөвүлел хуралдан областың бүгү аныяк механизаторларынга кыйгырыгны хүлээп алган.

* * *

Чөвүлел хуралга аныяктарның Бүгү-эвилел социалистиг чарыжының үшкү черии ээлээн Чаа-Хөл МТС-тиң № 1 трактор бригадазын ВЛКСМ ТБ-ның болгаш Көдээ ажыл-агый министерствозунуң 1385 рубль өртектиг баяны-биле сатай шүүтү 2000 рубль-биле шанналы белээн тывыскан. Ол-ла бригаданың кежигүн бүргүнге 300 — 300 рубльдиң акша шанналын дамчыткан.

Аныяктарның Бүгү-эвилел чарыжынга багай эвес түнелдерии көргүскен Балгазын МТС-те эш Шелеповтуң бригадазынга ВЛКСМ ТБ-ның Хүндүлел бижиин тывысышаан, бригадирнии бодунга 200 рубльдии шанналын тывыскан.

Кооранның комсомол организацияларындан 24 трактор бригадаларынга берии турар янзы-бүрү белектерни изиг адыш часкаашкынының алаа-биле түс-түс дамчыткан.

С. МОНГУШ.

Транспортчуларның чедиишкини

Областың харылзаа эргелелиниң автотранспорт конторазының коллективи СЭКП-ниң XX съездиниин төөгүлүг шиитпирлерии амыдыралга боттандырар дээш үре-түнелдиг чаржып турарлар. Транспортчулар боттарының бүгү күжүн ажылдың темпизин бедидериичe болгаш кывар, чаар материалларны камнаарынче угландырган.

Кызымаккай күш-ажылдың түнелиинде транспортчулар 1956 чылдың бирги кварталында сөөртүлгенiң тонна-километр талазы-биле планын 127,8 хуу күүсетиишаан, 1143 кг кывар, чаар материалды камнап алган. Олар пландан ажыр 125 мун рубльдиң орулгазын алган. Бир километрге бот-үне мурнунда 1 р. 20 к. тургаи болза, ам ол 90 копеекке чедир чиигээн.

Мурнакчы чолаачы эш Сидоров 208 мун километрии чаңгыс ортумак септелгебиле эрткеш, бүлүүлгеге он-он мун рубльдиң камналгазын киирген. Чолаачылар эштер Дранощук, Сидеев, Ширнин, Шевялевич, Вохмин, слесарь Сагды болгаш өскелер-даа бүлүүлге планын күүседиринге төлептиг салыышкыннарны киирген-нер.

Коллективтиң чолаачылары, мастерлери болгаш септекчилери Май бирге чедиишкиниг ужуражыры-биле социалистиг чарышты калбартбаш күжениишкиниг ажылдап турарлар.

К. ОНГА.

Часкы хову ажылдары эгелээн

Белеткелдиг ужуражыышкын

ЭЛЕГЕС-АКСЫ. (Телефон-биле). Кызыл районда «Бай-Бүлүң» колхоз часкы хову ажылынга белеткелдиг ужурашкан. 1955 чылда тараа культуралары 520 гектар турган, а бо чылын ону 700 гектарлап ажыр тарыырын планнап турар. Колхоз баштаар черинии даргазы эш С. Чамзырынның редакцияга дыннатканы болза:

— Эрткен чайын 617 гектарның шөлүн аңдарып белеткээн, ам чүгле 100 гектарның үлүр аңдарар бис. Бо талазы-биле үрезин четчир, шуптузу чажар шынарынга чедир чогуур өйүнде арыглатыынган. Партиинын XX съездиниин шиитпирлеринге улам сорук киргеи бистиң колхозчуларывыс бедик дүжүт өстүрүп алырынга чүткүлдүг ажылдап турар.

Колхозта хову ажылы эгелээн. Кызыл МТС-тиң эш Хоревичиге улуртурган № 7 трактор бригадазы баштайгы ийи хүн 200 гектарның шыгын базырбышаан, 50 гектарны ховдур илиртээн, ында 4 трактор ажылдап турар. Онгар-Ховуда турлаг көрүштүг деритинген, ында көргүүг самбыразы, хана солуну үнүп эгелээн, агитаторлар ажылдап турар.

Ногаа бригадазынын олуртулгага белеткели база багай эвес. Бо чылын картофельди 30, огурецти 4, капустаны 5 гектарга, янзы-бүрү ногааларны 4 гектарга олуртур. Үрезин культуралар аайы-биле белеп. Бригада төрээн колхозунга бо чылын 140 мун рубльдиң орулгазын киирер хүлээлге алган, ол күүсетинген турар.

Арбай тарылгазын дооскан

ШАГААН-АРЫГ. (Телефон-биле). Ийи-Талда Жданов аттыг колхозтуң шөлдериие күш-ажыл улам хайнып турар. Апрель 13-ке чедир 460 гектарның шыгы базыртынган. Эш Бичe-оолдуң бригадазынга ийи агрегат ажылап турган, ам ында 3 трактор неметинген.

Колхозтуң бүдүүлге планында бо чылын 60 гектар арбайны тарыыры көрүнген, ону тракторист эш Маковкин чаштырып дооскаш, ам өске культураларны тарыкарынче шилчээн. Ол ышкаш эш Станько бо хүннерге чедир 120 гектарда кызытастыы тараан.

Хову ажылының темпизи болгаш шынары мурнуку кайы-даа чылдардан эки болуп турарын агротехниктиг көрүдле илереткен. Колхоз тараа культураларының тарылгазын чоокку хүннерде доозар, а ногаа бригадазы олуртулгага белеткелин база хынамчалыг чорудуп турар.

Баштайгы хүнде

АЛААК. (Телефон-биле). Таиды районда Ленин аттыг колхоз часкы хову ажылын апрель 12-де эгелей берген. Колхозтуң агроному эш Түрген-оолдуң редакцияга дыннатканы болза:

— Колхозтуң Баякта эрткен чайын андартынган 234 гектар шөлүнде 4 тракторлар ажылдап киргеи. Баштайгы хүн ийи агрегата 70 гектарның шыгын базырган, а хоюлур илиртелгеде база ийи агрегат бар, олар 24 гектарны ажылданнар. Турлагда ниити чемненилге черии организастаан, лозунг, плакат, өске-даа шимелдер көрүштүг. Үрезин база кывар, чаар чүүлдерии колхозтуң 2 автомашиналары сөөртүп турар.

„Өөк“ совхозтуң шөлдеринде

ТУРАН. (Телефон-биле). Партиинын болгаш чазактың көдээ ажыл-агый ажылдакчыларынга үндүрген кыйгырыын «Өөк» совхозтуң коллективи танышкаш, бо чылын 2500 гектарга тарылганы бедик агротехниктиг деңнелге 7—8 ажыл хүннеринде эрттирер деп шиитпирлээн.

Совхозтуң тараажыларының болгаш механизаторларының деминг күш-ажылы шөлдерде эгелээн. Трактористерден эштер Углев, Наконечных, Сисын олар баштайгы хүн чүс ажыг гектарның шыгын базырып илиртээн. Черииң эрээнинге холбаштыр ажыл долу күш-биле улам-на калбарып турар.

Шээр мал оолдап турар

Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» көдээ ажыл-агый артелиинің шээр малы түлүктеп оолдап турар. Кадарчылар эштер Лама, Дамба-Лама, Борбак олар төрээн 281 өшкүден 326 анайны камгалап алганнар. Меринос болгаш алтайның чиигe нарын дүктүг кошкарлары-биле өдериштирген хойлардан төрүттүнген 273 хураганнар семис, шырак өзүп турар.

Ооллаашкынның түлүк үезин барымдаалаш, кадарчы бүргүүнде дузалакчы кадарчыларны немей быжыглаан болгаш хүн-хүнүң доктаамал дежурныйларын тургускан. Чаа төрүттүнген хураганнар, анайлар доруктурар тускай кажаалар база бар.

Малдың чаш төлүн чидирип чокка камгалап алыр дээш ажаалга чемгерилгезин экижидип, ажылды шын организастап тургузар талазы-биле эш Самбылдай, мал эмчизи эш Лаа-Хөө, зоотехник эш Доржу оларның үлүг кичээнгей салып турарын демдеглээри чугула.

СЭКП-ниң XX съездиниин төөгүлүг шиитпирлерии амыдырала боттандырар дээш колхозчу малчыннар чаа бедик хүлээлгелерии алган. И. ЧОЗАР.

Делегейде болуп турар чоруктарның допчулалы

АМГЫ ҮЕНИҢ НЕГЕЛДЕЗИ

Бүгү делегейиин амгы амыдыралының чугула болуушкуннарының аразында барыын талакы күрүнелериин, бирги эвес чеге Каттышкан Штаттарның чорулуң турары «күштүн туружундан» политиканы эде көөр деп негелдеер болуиче кичээнгейни хаара түлүп турар. Чоюм утказы-биле алырга, ындыг негелдеер ол политиканың буурап хүшкенин айтып турар. Чүге дээрге, ол политиканы эде көөрүнүн эргежок чугулазын ам барыын талакы күрүнелериин улуртукчулары, Каттышкан Штаттарның болгаш Атлантика блогунуң өске-даа чурттарының чагырыкчы ангыларының төлээлекчилери чугаалап турар апарган. Барыын чүкте чагырыкчы бөлүктериин чамдык төлээлекчилериниң ам ол политиканы чидин-биле шүүмүлеп эгелээнииин чылдагааны хамыктын мурнунда тайбың кожа-хелбээ турар чоруктун улуг идеязын бүгү делегейде масселарииң улам-на шиигээдип ап турар апарганында болур.

Ындыг янзылыг шүүмүчүлекчи чугаалар аразында даштыкы парлалга Францияның премьер-министри Ги Молленин «Юнайтед Стейтс ньюс энд Уорлд рипорт» деп америк журналга харылызын онзалап айтып турар. Ги Молле Атлантика эвилелиигe бодунуң бердингенин демдеглеп, капитализминиң коммунизмге улур идеологтуг демиселиигe Барыын чүктүн талалакчызы болуп турарын айытkан. Ынчаарга француз премьериин харылызын Вашингтонга эн-не соок ёзу-биле утказының мыиыг таварылгада чүүн-биле тайылбырлап болурул? Юнайтед Пресс деп америк агентилел Ги Молленин чугаазын чүге «эвилелчи күрүнеиин улуртукчуларының талазындан америк хөделиишкиннерге улур эн-не ажыт-чажыт чок халдаашкыннарның бирээзи» кылыр алаи турарыл? Чүвенин ужуру болза, француз премьер-министр тайбың кожа-хелбээ турарының талалакчызы болуп чугаалааның болуп турар.

Ги Молле «совет агрессииның кыжаныышкыны» дээр чүвеге бүзүревес мен деп ажыы-биле медеглээн болгаш чепсегленишкиннерни дүжүреринiң айтырыын соңгаарладып болбас соруула кылдыр көдүрген. «Атлантика делегейинде бистиң оныктеривисти боттарыиың туружун өскертириичe албадаарын орадажын турар бис... Сөөлгү чылдарда барыын талакы күрүнелериин хөделиишкиннери онза чылимче чок болган» деп ол чугаалаан. Чепсегленишкиннерни дүжүрер лугайында айтырыгла АБШ-тың туружунга хамаарыштыр Ги Молленин медеглээни болза: «Бистиң америк оныктеривистиң чөптүг чүүлдерге хамаарыштыр чугаалаар-ла чүвеэи «чок» деп сес болуп турар. Каттышкан Штаттар кандыг-даа таварылгада «чок» деп чугаалаарга-да, делегейиин хөй-ниитизиниң санал-оналы дээш тулчуушкунга аштырып турар бис. «Россия тайбыины күзеп турар. Каттышкан Штаттар ону күзевейн турар» деп кижилер ындыг түнелдерии кылып турар». Барыын талакы күрүнелериин тус бүргүү «боттарының нефтизин камгалаар дээш бүгү Ортаакы Чөөн чүктү кыпсырын белеткеп турар» деп чүвеии чижек кылдыр демдеглээш, француз премьер-министр «барыын талакы эвилелчилериин» араазында чөрүдээлерии мунгаралбиле айытkан. «Атлантика политиказын» өскертириинiң эргежок чугулазын чугаалап тура, Ги Молле НАТО-га экономиктиг кады ажылдажылганы бүгү хемчеглер-биле хөгжүлерии болгаш чепсегленишкинии «делегейде карачаигыс айтырыг» кылдыр санаваэын деткип чугаалаан.

Ги Молленин чугаазын Вашингтоннуң бак көргени ол чугаалар-биле холбаштыр билдингир болуп бар чыдар. Америк реаксыыг бөлүктериин бодалы-биле алырга, чепсегленишкиннерни өндере бүдүреринге улур, шериг блоктарының хүлээлгелериниге улур чугаалар барыын талакы политиканың үндезиннерии туруллуруп турар чүүл болур.

Ги Молленин чугаазы-биле кады, Атлантика эвилелиинде «бүгү-ле чүве ыяжым» эвес деп чүвеии көргүзүп турар өске чүгула болуушкун база болган. 1951 чылдын америк-исланд керээзиниге үндезилээш америк шериглериин ол чуртта (Исландияда) туруп турарынга болгаш НАТО-нуң кежигүнү болуп Исландияның алган хүлээлгелериниге исланд парламент үдурланып чугаалаан. Исландияның даштыкы херектер министри Гаймундсеон ол негелдерии үндезилевишаан, амгы үеде НАТО-нуң чурттарынга дайын кыжанмайн турар болганда америк шериглериин Исландияга турарының чугулазы чок деп медеглээн. Исландияның негелдези АБШ-ка кылыктаныышкынны болдурган. Ол дугайты күрүне секретары Даллес АБШ болза, Исландияның эрге-ажыктарын Исландияның бөлүнга көөрде, оортан дээре билип турар деп бодалды чугаалаан.

Дайын белеткелдериниң политиказынга таарзынмас чоруктар болгаш экономиктиг айтырыгларже кичээнгейии мөөнүзээр деп кыйгырыглар Каттышкан Штаттарның тургускаиы өске-даа шериг блоктарыиың киржикчилериниң талазындан улам-на чаңгыланып үнүп турар. СЕАТО-нуң (Мурнуу-Чөөн Азиига шериг блогу) чөвүлелиниң сөөлгү сессиязынга ындыг кыйгырыглар ол блоктуң киржикчизи дээш Совет Эвилелиниң хөй санныг ораладажыышкыннары турзажок чепсегленишкиннерни дүжүрер талазы-биле Каттышкан Нацнялар Организацизыиың комиссиязының адакы комитединиң ажызы ангадаашкыиыа кире берген, чүге дээрге барыын талакы күрүнелер атомнуг чепсекти хоруглаар болгаш күрүнелериниң чепсегленишкиигиериидеи ону дүжүрер хөнүү чогун илергейлээн. Ону барымдаалаш база чепсегленишкиннерни дүжүрер лугайында айтырыгны шиитпирлээрии чүткүлүг чедип алырын ораладажыышкаан, Совет чазак чепсегленишкиннерни дүжүрер талазы-биле КНО-нуң комиссиязының адакы комитединиң ам Лондоида болуп турар хуралдарынче делегейиин хөй-ниитизиниң сонуургал салып турары моон-биле холбаштыр билдингир.

Совет Эвилели чепсегленишкиннерни дүжүреринiң айтырыын кезээде улустар аразының эң чугула айтырыгларының бирээзи кылдыр көрүп келген болгаш ол айтырыгны дугуржуушкунуг шиитпирлээрии тыварынга болуиуң белеиин үргүлчү көргүзүп келген. Чепсегленишкиннерни дүжүрер лугайында айтырыгны Каттышкан Нацнялар Организацизыиға он чылдарның иштинде чугаалажып келге-даа тодаргай түнелдерни бербээни билдингир болгай. Ол айтырыгны чаңгыс черде таптаашкыидан бурунгаарлаар дугуржулга чедип алыры болдунар аргажок деп санап турары ол эвес болдур ийин. Харын атомнуг чепсекти хоруглаарының талазакчызы болуп мурнуку хевээр артышпаан, Совет Эвилели ол соруулга шиитпирлетиигеи турарынче бүгү күженишкиннерни салып турар.

Совет чаа саналлар болза, барыын талакы күрүнелериниң 1955 чылдагы саналларынга дүүштүр беш улуг күрүнелериин чепсегленишкиннериниң хемчээлдиг деңнелдерии доктаадып тургузарын көрүп турар. Оон-биле кады аиаа хевириниң чепсегленишкиннерии болгаш шериг хереглелериие акшаландырышкынныарны кызырарын база саналлап турар. Оон түнелиинде артыкталып үнген акша-хөреигилерии улустарның чаагай байдалын бедидериие ажыглаан турар ужуруг. Бир күрүнеиин өске күрүнеже хенертен халдаашкынын болдурбас талазы-биле хемчеглерге контроль системазынче совет төлевилелде онза кичээнгейии салып турар. Германияның ийи кезектериниң демискээрин, а ол ышкаш оон-биле кожа күрүнелерии киришгирип турар чепсегленишкиннерни кызыгаарларының болгаш инспекцияның зоназын Европага тургузарын совет төлевилелде көрүп турар. Ол санал херек кырыыга болгаи болганыбиле делегейиин ол районунга дүшкүүлүг чоруктуг кошкадырынга болгаи ажыыл чок чоруктуг быжыглаарынга ниит бээри чагзиниг чок болур ийин.

Совет Эвилелиниң чепсегленишкиннерни дүжүреринiң айтырыын шиитпирлээрииче улганган күженишкиннерии делегейиин хөй-ниитизи бүгүнү-биле деткап турар. Чепсегленишкиннерни дүжүреринiң айтырыы кижи төрелгетенге эн-не чугула айтырыг апарган деп Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң апрель 5-те Стокгольмда ажыттынган онза сессиязы онзалап демдеглээн. Сессияга ниити чугаалажылганың мурнунда болуиуң эң чугаазынга Баналаның төлээлекчизи доктор Эдинготтуң негелдээни болза: «Бүгү делегейиин амгы үедеги кандыг-даа айтырыгларының кайызын-даа тодаргайлап көрбээривиске оон кол утказы өскерилге чокка-да, чепсегленишкиннерни дүжүреринiң бүгүнү хаара түлүп турар айтырыы, чепсегленишкиннерни өндере бүдүреринiң соксадырының айтырыы болуп турар. Бүгү бистерге, «каттышкан нацияларның улустарынга чепсегленишкиннерни дүжүреринiң хартизы херек».

Чепсегленишкиннерни өндере бүдүреринiң соксадыры болгаш атомнуг чепсекти хоруглаары амгы үеиин негелдези апарган. «Күштүн туружундан» политиканы улустарның бурууладып көрген доктаалы ол негелдеде сиииикеп.

С. ИВАНОВ.

Редактор Д. О. БЕГЗИ.

АЖААЛГА КАССАЛАРЫНГА УДУГЛУГ САЛЫЫШКЫННАР

1956 чылдың апрель 8-тө Чаа-Хөл суурга болган ойнаашкыннарның 27-ги тиражын нүүртээр

ТУСКАЙ ТАБЛИЦА

Тыва автономнуг областың бүгү-ле ажаалга кассаларында удуглуг салыышкыннарның талазы-биле счеттарның дараазында дугаарларына ойнап алышкыыбнар таварышкан:

Счеттар №№	Салыышкынның ортумак артышкынынга хуулэрга ойнаашкынарның хемчээли	Счеттар №№	Салыышкынның ортумак артышкынынга хуулэрга ойнаашкынарның хемчээли
20	25	557	25
57	25	594	50
116	25	624	25
133	200	655	50
167	100	704	100
200	25	728	25
265	25	776	25
299	25	811	25
355	25	840	25
375	25	893	25
409	25	928	25
446	25	977	25
496	25	—	—

Тираж комиссиязының даргазы КЫСЫГБАЙ.

Тираж комиссиязының харыысалгалыг секретары ИЛЬИН.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң орлакчызының, иштики информация кылдызының — 3—88, харыысалгалыг секретарының 4—98, партийни амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый кылдыстериниң 3—68, культура болгаш амыдырал, чагаа кылдыстериниң база бухгалтериинiң 3—65.

ТС—00296

Культура эргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттингеи

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956
АПРЕЛЬ
17
ВТОРНИК
№ 79 (3532)

Өртээ 20 коп.

Совет кижилер партияның кыйгырыы-биле кур черлерни шиңгээдип алырының улуг херээнче көдүрлүп үнгеннер. Бо херектиң эгелекчилери болза бистиң эр, херээжен алдарлыг аныяк патриотчуларывыс болганнар!

(Аныяк тудугжуларның Бүгү-эвилел чөвүлел хуралынга 1956 чылдың апрель 11-де эш Н. С. Хрущевтуң чугаазындан).

АНЫЯКТАР, СОВЕТ ТӨРЭЭН ЧУРТТУҢ УЛАМ ЫҢАЙГЫ ЧЕЧЕКТЕЛИИШКИНИ ДЭЭШ ЧАА-ЧАА МААДЫРЛЫГ ЧОРУКТАРЖЕ!

Аныяк тудугжуларның Бүгү-эвилел чөвүлел хуралынга 1956 чылдың апрель 11-де эш Н. С. ХРУЩЕВТУҢ чугаазы

Эштер! Бо чөвүлел хуралга аныяк тудугжуларны чыылыргаш, Аныяктарның Коммунистиг Эвилелиниң Төп Комитеди эки инициативаны илереткен.

Комсомол болза кезээде бистиң партияның шынчы дузалакчызы болгаш күчүлүг курлавыры болуп келген болгаш болуп-даа турар. Комсомол партияның чоруулуп турганы бүгү-ле хемчеглерге кезээде ийи-биле харылаан келген, деңиселдиң аң харысалгалыг болгаш берге участоктарынче дидим чоруп келген болгаш төрээн чурттуң журумуна болдуун хүлээлгезин алдарлыы-биле күүседип келген.

Силерниң адаларыңар, харын чамдыктарынарның кырган адалары деп-даа чугаалап болур, ол үеде комсомолчулар хамааты дайынның чыдарында канчаар түлүп туржуктар, чуртту индустриализастаарының чыдарында канчаар эрес-маадырлыг ажылдап, фабрикаларны, заводтарны, бүгүн хоорайларны канчаар тудуп туржуктар, көдээ ажыл-агыйны коллективизастаарының чыдарында олар канчаар ажылдап туржуктар, сактып көргүнер, эштер комсомолчулар! Олар боттарының социалистиг күргенезин быжыглаарынга бүгүле күштерин бербишаан, ажылчын ангының болгаш бүгү ажылчы чоннарның херээ дээш, бистиң Коммунистиг Партиявистиң улуг херээ дээш канчаар-даа аажок улуг күжениишкин-биле ажылдап чорааннар.

Комсомол, совет аныяктар Ада-чуртту Улуг дайынының үезинде фронтуларга-даа, тылга-даа бодунуң эрестиг чоруун алдарлыы-биле илереп көргүскеннер. Дайын үезинде үрелген бистиң хоорайларывысты болгаш суурларывысты катап тургузарының херээнге, бистиң үлетпүрүвүстү болгаш көдээ ажыл-агыйывысты улам ынай хөгжүдүрүнүң херээнге, хоорайларның болгаш заводтарның тудуушкунунга улуг салыышкының совет аныяктар киргеннер. Комсомол күр черлерни шиңгээдип алырынче бодунуң чүс-чүс мун эң дээре оолдарын болгаш кыстарын чорутпаан, партияның кыйгырыын иленкейлиг деткээн. Бистиң совет кижилеривистиң кызымаккай күш-ажылының ачызы-биле шаанда ээн чыкыласа миллион-миллион гектар байлак черлер ам бистиң социалистиг ниитилелиивиске бараан болдунган.

Совет кижилер партияның кыйгырыы-биле күр черлерни шиңгээдип алырының улуг херээнче көдүрлүп үнгеннер. Бо херектиң эгелекчилери болза бистиң эр, херээжен алдарлыг аныяк патриотчуларывыс болганнар!

Эштер! Партияның XX съездизинге бо индирден аныяктарның дыңнаачал чоруу дээш, оларның эрес-маадырлыг күш-ажылы дээш өөрүн четириишкинни илереткен чүве. Ындыг мактаашкынга болгаш бедик үнелээшкинге совет аныяктар тыелиниг. Аныяктарга болган оон аттарлыг аваа-кижилеривистиң—комсомолга Коммунистиг партияның кыйгырыын, Совет Эвилелиниң Төп Комитединиң, Совет Чазактың кыйгырыын комсомолчулар, бистиң алдарлыг совет аныяктарывыс моон сонгаар-даа чангыс удаа эвес шиңе көдүрлүүшкүн-биле харылазар дээрзинге бистер идеген турар бис. (Диңмиттиг адыш часмаашкыны).

Алдыгы беш чылда бистиң чуртувустуң мурнунда канчаар-даа аажок улуг сорулгалар туруп турар. Бир эвес оңеттиң аравыска бөгүн Маяковский турган болза, ол, Совет Эвилелиниң алдыгы беш чылының бүгү улуг онаалгаларын бодунуң шүлүктеринге эки-ле чугаалаан турар ийик.

Мен силерге, аныяк ажылчыннарга, шынап-ла аныяк ажылчыннарга оны чугаалап турарым ол. Сөөлгү үеним дургузунда аныяктарның чамдык келектериниң ортузунда бистиң совет ниитилелде күш-ажылды шын эвес көөр чоруктар илереп турар апарган. Ол чорук, чижээлээрге ындыг фактыларда илереп турар. Он чыл школазын дооскаш, чамдык аныяк оолдар болгаш кыстар: ам бистер, эртеминг кижилер заводка, тудуг шөлдеринге, совхозка азы колхозка баар деп чүү чүвел ол деп чугаалап турганнар. Бөрүнер бе ындыг эртеминг кижилер, олар ажылчын-тудугжуларның түлүп кааны бажында чурттап турар бис, оларның адалары заводтарда болгаш фабрикаларда ажылдап турарлар, бистиң совет кижилеривистиң—могаг-шылаг чок ажыл-ишчилериниң совхозтарга болгаш колхозтарга тарып өстүрүп кааны хлебти олар чип турар деп чүвени бодавас-тырлар.

Шак ынчаар бодаар чоруктуң үжүн чүгле аныяк кижилер бүрүүлүг эвес, харын улуг назылыг салгакчыларның кижилериниң иштинден кандыг-бир кижилер база-ла бүрүүлүг боор. Чамдык ада-иелер:

—Мээң уруум, он чыл школазын дооскаш, инектер сагбас! деп бодап турары чажыт эвес-ле болгай.

Сүттү ижип болур, а инек саарын ол уруг болунга бүжар чүве кылдыр санап турар ышкажы! (Катны, адыш часмаашкыны).

Ол дээрге барааскынчыг, хоолургак чорук-тур. Күш-ажылды хоолургак ёзу-биле көөр чорук бистиң аныяк оолдарывыска болгаш кыстарывыска тааржыр бе ынчаш? Чок, тааржыпас. Күш-ажылды шак ынчаар шын эвес болгаш конгуг хоралыг ёзу-биле көөр чорукту капиталистиг ниитилелиен биске ам-даа артып калган турар эргининг үзел-бодалдарының артыышкыннары кылдыр шиитпирлии-биле буруу шлар херек. Ажылчыннар болгаш колхозчулар, бүдүрүкчүлүг күш-ажылдың бүгү кижилери — социалистиг ниитилелдиң адары болгаш чоргаараалы ол-дур. Ажылчыннар, колхозчулар болгаш интеллигенция бодунуң күш-ажылы-биле бүгү-ле байлактарны болгаш материалдыг үнелиг түүлерни тургузуп турарлар.

Күш-ажыл улам бүдүрүкчүлүг, а чурт улам күчүлүг болгаш байлак болзуң дээш, күш-ажылдың кижилери билиглерин, эртеминиң болгаш техниканың чедиишкиннерин шиңгээдип алыр ужурлуг. Чаа амыдыралды чедиишкиниг тургузар дээш, өөренир, өөренир база катап өөренир — деп улуг Ленининиң кыйгырыын бистиң аныяктарывыс кезээде сактып чорза чогуур.

Бистер эрге-чаргырга улустуң холунда турар улуг Совет күргенеле чурттап турар бис. Ажылчы чон эрге-чагырганы бодунуң холунга алган болгаш Октябрьның социалистиг Улуг революциязының түнелинде бодунуң чуртунуң ээзи болган. Марксизм-ленининизминиң улуг өөредининге үнелиилээш ажылчыннар болгаш тараачыннар чаа амыдыралды түлүп турарлар. Коммунизм тургузуушкунунда бистиң чедиишкиннеривис — бодунуң күш-ажылы-биле материалдыг чаагай түүлерни тургузуп турар улус чон төөгүнүң ёзулуг чогаалыкчызы болур дээр дугайынга марксизм-ленининизминиң генералдыг түнелиериниң шынныының кескү херечизи болур.

Бисте күш-ажылдың кижилерни үнелээр болгаш хүнүлээр херек, чүге дээрге оларның ак сеткилиг, чаагай күш-ажылы бистиң социалистиг ниитилеливистиң чечектелиишкинниг бараан болуп турар, ол күш-ажыл чурттуң амыдырап, чоргаарланып турар бүгү-ле чүүлерин тургузуп турар болганда чурттуң алдары болгаш күчүг-шыдалы болуп турар. Кижи бүргүзү болунуң күш-ажылы-биле коммунистиг тургузуушкунунуң ниити херээнге бодунуң салыышкының киири турар деп чүвеге чоргаарланыр ужурлуг. (Үргүлчүледдиг адыш часмаашкыны).

А күш-ажылды хүнүлевес хоолургак, барааскынчыг кижилер болбайнаан, ол-ла дээш ажылаар болгаш конгуг күштүүбиле сойгалаар бис. (Адыш часмаашкыны).

Бүгү совет кижилер ортумак эртемниг болур сорулганы Коммунистиг партия салган. Ортумак эртемни чедип алган кижи фабрикага азы заводка, МТС-ке азы колхозка ажылаарын оралдашпас ужурлуг дээни ол бе ынчаш? Канчаар-даа ындыг эвес! Ынчаарга колхозтарга азы тудуг шөлдеринге кым ажылдаарыл ынчаш?

Бистиң байдалдарывыста ортумак эртемни алган ажылчын бүргүү, колхозчу бүргүү, дээди школаны дамчыштыр, азы бот-өөредилгенин аргазы-биле, азы бүдүрүледен чартыкпайн тургаш кежээки дээди өөредилге черлерин дамчыштыр дээди эртемни чедип алыр аргалыг деп чүвени эки билир болгай силер. Ол бүгү эки-дир. Ынчаарга совет кижилер бажыннар түтпас, заводтарга болгаш фабрикаларга ажылдавас, картофель тарывас болгаш инектер сагбас ужурлуг чүве деп чугаалап турар бис бе ынчаш? А ынчаарга чамдык кижилер ортумак эртемни чедип алган, ону кыныксавас, ындыг күш-ажылды бужар бак чүве деп санап турарлар. Ол канчап-даа шын эвес! (Диңмиттиг адыш часмаашкыны).

Шак ындыг хожуданган үзел-бодалдарны кочулап шоолар болгаш үзүткаар херек. Бистиң сагириктеривис күш-ажылды багай көөр кижилерге күш-ажыл дугайынга чүгле багай чүве чугаалаар хамаан чок, харын ынчаар бодаарга безин ыяшнычыг болу бээр кылдыр чижии-биле сойгалап илередир ужурлуг.

Ол дээрге тодаргай айтырыг-дыр, ынчангаш мен бөгүн ол дугайын оон ынай чугаалавас деп бодай-дыр, мен. А ол дугайын черле ынчаш ам-даа хөй катап чугаалаар апаар боор! (Катны, адыш часмаашкыны).

Эштер! Бодап-даа көргүнерлең, алдыгы беш чылың дургузунда бистер кайы хире хөй заводтарны, фабрикаларны, электростанцияларны, оон иштинде атомнуг электростанцияларны, чеже хире чаа-чаа хоорайларны болгаш суурларны тудар-дыр бис!

Дыка хөй бүдүрүлгелерни Совет Эвилелиниң Европа кезээнге тудар, ынчалза-даа дыка хөй бүдүрүлге черлерни Москвадан дыка ырагыга турар болгаш, а бистиң күргенеливисти хөгжүдеринге, коммунизм тургузар талазы-биле бистиң улуг планнарывысты боттандырарынга чүткүүлүг аваа конгуг чоок, оон-биле чангыс-аай болуп турар Сибирьге, Казахстанга, Ыраккы Чөөн чүкке, еске-даа крайларга болгаш республикаларга тургузар апаар.

Шаанлакы эрги үеде Сибирь дугайында дыка хөй янзыбүрү куларанчыг ырлар чогаатынган тургулаан. Хаанныг ёзунуң үезинде Сибирь шөлүлгениң болгаш албадалдыг ажыл кылырының чери болуп турган. Ынчангаш Сибирьбиле кижилерни коргулуп, сибирь черинии дугайын билип алырын каржызы-биле хажыдып турулар. А Сибирь чери—ол кайгамчыктыг чагаай болгаш байлактыг чер. Анастас Иванович Микоян Кыдаттан чаа эвп чанып келди. Москваже чанып ора, оруккa Сибирьниң чамдык хоорайларынга доктаап чораан болгаш ында ам 10—15 градус чылыг-дыр, чамдык районнарда ам хар чок-тур деп чугаалап келди. Бистиң совет Сибиривис ынчаардагы дужун харааp кижилериниң бодап дурганы дег, мырынай ындыг эвес. Оон черинии иштинде кайгамчык хөй байлактар бар: ында хөмүр даштын, янзы-бүрү металлдарның, ыяш болгаш еске-даа түүлериниң санап четпес курлавырлары бар болуп турар. Ында байлак дээрге шынап-ла канчаар-даа аажок улуг, оларны ынчаар канчап каапгар боор, оларны канчап черле ажылавас боор. Ынчангаш бистер оларны октавас бис, а совет улустуң чаагай чоруунга, бистиң чуртувустуң чаагай чоруунга ажыглаар бис. Маңаа мынчага дээр ажыглатынмаан черлерни шиңгээдип алыры, амгы үениң заводтарын, фабрикаларын, электростанцияларын, демир оруктарын, чаагайжыын кылган хоорайларны аваа тудары — бистиң совет аныяктарывыс боттарының эрес чоруун көргүзүп болур черлери ол-дур. Чурттуң чөөн талакы районнарында миллион-миллион совет кижилер чурттап, ажылдап турарлар, олар бодунуң черинге ынак. Ындыг болза-даа, чөөн чүктүң дыка хөй районнарында чурттакчылар ам-даа эвээш болуп турар, ынчангаш ол черлер индим болгаш күш-ажылга ынак кижилериниң немежии келирин манап турарлар.

Эштер, комсомолчулар! Сибирьде, Ыраккы Чөөн чүкте, Ортазакы азий республикаларында чүс-чүс чылларда кижи дегбээн байлактарны шиңгээдип алыры-биле комсомол ол районнарга чаа-чаа тудугларны тургузары дээш сорук киришкин-биле ажылдап болур кижилериниң хереглетинер саның чорудуп берип болур.

Сибирь дугайында шаанда чүгле багай эвес, харын эки чүүлериниң дугайын чугаалап турганын сагындырар херек. 160 ажыг чылларның мурнунда баштайгы орус революциячыларның бирээзи Алексанир Радищев ындыг чаазар бижээн: «Сибирь дээрге дыка-ла байлак оран-дыр, дыка-ла күчүлүг оран-дыр! Ам-даа чүс-чүс чылдар негетинер, ынчалза-даа аңаа улус чурттай бээрге, делегейниң төөгүзүнге улуг роль ойнаар ужурлуг оран-дыр».

Бистиң пролетаржы улуг чогаалчывыс Максим Горький Сибирьни характерлеп тургаш, ону канчаар-даа аажок улуг, кайгамчыктыг байлак чурт дээр дугайында, «чер иштинде санап четпес эртине байлактары, оон канчаар-даа аажок калбак арга-ыяжы, оон күчүлүг хемнериниң энергизының хемчээтиимее курлавырлары бистиң мурнувускa бүгү-ле күзелдин-биле ажыттынып чыткан ышкаш чер» — деп чугаалаан.

Ол болза—Сибирьниң Енисей, Обь, Лена, Ангара ышкаш күчүлүг хемнери-дир. Ангара деп чүл ол дээрзин силерниң иштинерлең хөй-хөй кижилер билирлер боор. Ол — күчүлүг хем. Ол хемде күчүлүг гидроэлектростанцияларын, оон иштинде атомнуг электростанцияларны, чеже хире чаа-чаа хоорайларны болгаш суурларны тудар-дыр бис!

Дыка хөй бүдүрүлгелерни Совет Эвилелиниң Европа кезээнге тудар, ынчалза-даа дыка хөй бүдүрүлге черлерни Москвадан дыка ырагыга турар болгаш, а бистиң күргенеливисти хөгжүдеринге, коммунизм тургузар талазы-биле бистиң улуг планнарывысты боттандырарынга чүткүүлүг аваа конгуг чоок, оон-биле чангыс-аай болуп турар Сибирьге, Казахстанга, Ыраккы Чөөн чүкке, еске-даа крайларга болгаш республикаларга тургузар апаар.

Шаанлакы эрги үеде Сибирь дугайында дыка хөй янзыбүрү куларанчыг ырлар чогаатынган тургулаан. Хаанныг ёзунуң үезинде Сибирь шөлүлгениң болгаш албадалдыг ажыл кылырының чери болуп турган. Ынчангаш Сибирьбиле кижилерни коргулуп, сибирь черинии дугайын билип алырын каржызы-биле хажыдып турулар. А Сибирь чери—ол кайгамчыктыг чагаай болгаш байлактыг чер. Анастас Иванович Микоян Кыдаттан чаа эвп чанып келди. Москваже чанып ора, оруккa Сибирьниң чамдык хоорайларынга доктаап чораан болгаш ында ам 10—15 градус чылыг-дыр, чамдык районнарда ам хар чок-тур деп чугаалап келди. Бистиң совет Сибиривис ынчаардагы дужун харааp кижилериниң бодап дурганы дег, мырынай ындыг эвес. Оон черинии иштинде кайгамчык хөй байлактар бар: ында хөмүр даштын, янзы-бүрү металлдарның, ыяш болгаш еске-даа түүлериниң санап четпес курлавырлары бар болуп турар. Ында байлак дээрге шынап-ла канчаар-даа аажок улуг, оларны ынчаар канчап каапгар боор, оларны канчап черле ажылавас боор. Ынчангаш бистер оларны октавас бис, а совет улустуң чаагай чоруунга, бистиң чуртувустуң чаагай чоруунга ажыглаар бис. Маңаа мынчага дээр ажыглатынмаан черлерни шиңгээдип алыры, амгы үениң заводтарын, фабрикаларын, электростанцияларын, демир оруктарын, чаагайжыын кылган хоорайларны аваа тудары — бистиң совет аныяктарывыс боттарының эрес чоруун көргүзүп болур черлери ол-дур. Чурттуң чөөн талакы районнарында миллион-миллион совет кижилер чурттап, ажылдап турарлар, олар бодунуң черинге ынак. Ындыг болза-даа, чөөн чүктүң дыка хөй районнарында чурттакчылар ам-даа эвээш болуп турар, ынчангаш ол черлер индим болгаш күш-ажылга ынак кижилериниң немежии келирин манап турарлар.

Эштер, комсомолчулар! Сибирьде, Ыраккы Чөөн чүкте, Ортазакы азий республикаларында чүс-чүс чылларда кижи дегбээн байлактарны шиңгээдип алыры-биле комсомол ол районнарга чаа-чаа тудугларны тургузары дээш сорук киришкин-биле ажылдап болур кижилериниң хереглетинер саның чорудуп берип болур.

Сибирь дугайында шаанда чүгле багай эвес, харын эки чүүлериниң дугайын чугаалап турганын сагындырар херек. 160 ажыг чылларның мурнунда баштайгы орус революциячыларның бирээзи Алексанир Радищев ындыг чаазар бижээн: «Сибирь дээрге дыка-ла байлак оран-дыр, дыка-ла күчүлүг оран-дыр! Ам-даа чүс-чүс чылдар негетинер, ынчалза-даа аңаа улус чурттай бээрге, делегейниң төөгүзүнге улуг роль ойнаар ужурлуг оран-дыр».

Бистиң пролетаржы улуг чогаалчывыс Максим Горький Сибирьни характерлеп тургаш, ону канчаар-даа аажок улуг, кайгамчыктыг байлак чурт дээр дугайында, «чер иштинде санап четпес эртине байлактары, оон канчаар-даа аажок калбак арга-ыяжы, оон күчүлүг хемнериниң энергизының хемчээтиимее курлавырлары бистиң мурнувускa бүгү-ле күзелдин-биле ажыттынып чыткан ышкаш чер» — деп чугаалаан.

Ол болза—Сибирьниң Енисей, Обь, Лена, Ангара ышкаш күчүлүг хемнери-дир. Ангара деп чүл ол дээрзин силерниң иштинерлең хөй-хөй кижилер билирлер боор. Ол — күчүлүг хем. Ол хемде күчүлүг гидроэлектростанцияларын, оон иштинде делегейде эң улуг Братск гидроэлектростанцияны тудуп турар. Чүгле чангыс Ангара бистиң улуска кайы хире хөй байлакты берги дег-дир!

Келир үеде Сибирьни баш бурунгаар көргеш, Максим Горький ындыг чаазар бижээн: «Бодунуң улуг чаагайын карак-кы көзүлүтрбүшаан, кижилериниң ажылчын күжү-биле чаңгаар күш чаажыктыртынар болгаш шиңгээдип алынар келир үеде Сибирьниң тоолда ышкаш чурумалдары калбырып турар».

Сибирьниң шапкын хемнерин чагырып алыр ужурлуг силер, Сибирьниң чер иштининң казар байлактарын долузу-биле ажыглап, оларны бистиң совет улузувуска бараан болдурар ужурлуг силер, аныяктар!

Эштер! Алдыгы беш чылдың эң чугула түүлүүлериниң чүс-чүс мун чаа ажылчыннар негетинип турар. Ол түүлүларны кадрлар-биле хандырар төлээде партияның Төп Комитеди болгаш Совет чазак эң-не чугула бүдүрүлгелериниң түдуушкунунче боттарының дээрге эштерин чорудары-биле совет аныяктарга кыйгырыг үндүрер апаар.

Комсомол болунуң күрээленинде 18 миллион беш чүс мун кижилиг болуп турар. Комсомолчулар боттарының арааныдан 300—500 мун кижини чорудуп шыдавас бе ынчаш? Канчап-даа шыдаар боор деп бодап тур мен. (Диңмиттиг адыш часмаашкыны). Бистер комсомолуң болгаш аныяктарның күштериниг бүзүреп турар бис, оларның дайынчы шалыпкынына база бүзүреп турар бис. Бистиң аныяктарывыс совхозтан колхозтан дээрзин, Сибирь тайгазындан көртпастар дээрзин билир бис. (Адыш часмаашкыны).

Бистер силерниң чүлеп-даа көртпазынарга бүзүреллиг бис, Совет улус хөйну көрген, оон артык бергелерни шыдап өртип чораан.

Бистиң чуртувустуң ажылчын ангызы капиталды дидим-биле штурмнап, оон күштериниден көртпайн, хаан эргечагыргага улур тура халыышкыны көдүрүп үндүрген. Бистиң улузувус бүржуаз-помещиктиг тургузугну узутказан болгаш улустуң болунуң үнлезин эрге-ажыктарын илергелеп турар чаа, совет социалистиг тургузугну тургускан.

Бистиң улузувус бергелерлең көртпаал, эрге-чагырганы холга алган дораан-на империалистиг күргенелериниң халдаашкыныңан болунуң чаалап алышкыннарын боо-чечексти холга туткан капиталар ужурга таварышканда кыжаныышкыннардан көртпаан, бистиң улузувус болунуң черинден дайзыннарны үндүр сывырыпкан. Фашистер Совет Эвилелинче халдап келирге бистиң улузувус серт-даа дивээн, олар-биле сегиржии алган болгаш оларны чыпча шапкан.

Ам бистер делгем оруккe үнүп келген бис, каныг-даа бергелер бистерни коргулуп шыдавас, шак ындыг кайгамчыктыг чеиишкиннерни бистиң улус ажыл-агыйывыстың хөгжүдезиниң талазы-биле чедип алган бис. Бистиң көдээ ажыл-агыйывыска хөжүлаашкын турган, ынчалзажок четпестерни ажыл хилдерни үзел-бодалдар ам бүгү улус-ла

АНЫЯКТАР, СОВЕТ ТӨРЭЭН ЧУРТТУҢ УЛАМ ЫҢАЙГЫ ЧЕЧЕКТЕЛИИШКИНИ ДЭЭШ ЧАА-ЧАА МААДЫРЛЫГ ЧОРУКТАРЖЕ!

Аныяк тудугжуларның Бүгү-эвилел чөвүлел хуралынга 1956 чылдың апрель 11-де эш Н. С. Хрущевтуң чугаазы

(Төнчүзү).

ажыл чок туруп, кезектерни манап турар. Ол дээрге ажыл агыйжы чорук бе ынчаш? Эки инженер организатор кижи тургускан механизмнер үргүлчү ажылдаан турзун дээш шупту чүвени санап, шупту чүвени белеткеп алган турар ужурлуг. Ынчан күш-ажылдың бүдүргүчүлүүн ёзулуг өстүрери, тудугнуң дүрген темпилери, ажылчыннарның бедик бүдүргүчүлүг ажылдары болгаш бо байдалдарда бедик ажыл төлевири хандыртынган турар. Ону кылып болур бе? Чугаажок кылып болур болгаш кылыры эргежок чүгүла. Чүгле сандаргай болгаш организас чок чорукту чок кылыр херек.

Москваның хөй-хөй тудугларында ажай-баш чок чоруктуң шүүлчүлели кымга хамааржып турарын силер билип алзын дээш тудугларның инженерлериниң болгаш удуртукчуларының, а ол ышкаш Главмосстройнуң начальниги эш Промысловтуң талазындан ажылды сула организастаанының түннелинде ол краннарның анза туруп турарын мен чугаалап каайн. (Адыш часкаашкыны).

Эштер! Силерни, аныяктарны, чаагай херекче, чаа-чаа күш-ажылчы маадырлыг чорукгарже партия кыйгырып турар. Совет патриоттар күш-ажылчы маадырлыг чоруктарны хөйнү кылган тудум-на, оларның маадырлыг күш-ажылының түннелдери эки болган тудум-на бистиң чуртувус улам-на бай болгаш күчүдүг апаар. Бистиң чуртувус дайзыннар улам-на эртип шылавас болур болгаш бистиң өнүктеривиске улам-на хаара тудукчу болу баар.

Партияның XX съездизиниң шиитпирлерин боттандырарының талазы-биле, алдыгы беш чылдың планнарын күүседир талазы-биле бистиң мурнувуста кончуг хөй улуг ажылхеректер бар. Ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң айыттынган планын совет улус чеднишкинниг күүседир дээрзинге ам бистиң эң өжээнниг дайзынарывыс безин чигзинмейн турарлар. Олар капитализм-биле бистиң экономиктиг чарышты чорудуп турарывыстан дүүреп турарлар. Олар ындыг чарыштан коргуп турарлар. Бистер капиталистиг делегейниң төлээлекчилериге мынча деп чугаалап турар бис: силер капитализмни хогжүдери дээш, хуу инициативаны хогжүдери дээш, капиталистиг тургузугну дээш туржуп турар силер. Бис социализм дээш туржуп турар бис. Бис бодувустуң корум-чуруминарывысты силерге дөгээрин күзевес бис, мынчангаш бистиң херээжиске киржирин силерге чөпшээреевес бис. Мынчангаш бисте чүгле тайбың чарыштың чаңгыс оруу бар.

Капиталистиг делегейниң ажылдакчылары болунуп политиказын эде тургусса чогуур боор дээрзинде дугайында ам чугаалап турар апарганнар. Моон-биле кады олар мынчаар бодап турарлар: бир эвес Совет Эвилели моон сонгаар-даа ындыг темпилер-биле бурунгаарлаар болза эң мурнакчы капиталистиг чурттарны экономика талазы-биле ССРЭ-ниң эрте бээр үези ырак эвес. Олар бистиң чеднишкиннеривисти көрүп, оларны хүлээп көрүп турарлар, мынчалзажок ол чеднишкиннерден коргуп турарлар.

Ленинниң удуртулгазы-биле, болунуп Коммунистиг партизының удуртулгазы-биле бистиң улус капиталистерниң болгаш помещиктерниң тергиндээшкинин чок кылган, делегейде бирги Совет күрүнени тургускан, социалистиг нииттилелди күүдүп турган. Ынчангаш бистиң чурттувустуң улам ынай чечектелиишкинин, ажылчын ангының чаалап алышкынын, күш-ажылчы чоннуң чаалап алышкынын кезээде аваангыр кампаалаар ужурлуг. (Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).

Эштер! Бистиң чуртувустуң улам ынай чечектелиишкинин, ажылчын ангының чаалап алышкынын, күш-ажылчы чоннуң чаалап алышкынын кезээде аваангыр кампаалаар ужурлуг. (Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).

Эштер! Алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директиваларны парлаан соон дарый лаштыкы парлаалгаларга мындыг чугаалар тыптып келген: көрүнер бе, дөртен чыл мурнунда Россия кандыг туржук—оон ажыл-агыйы хожудангай, үлетпүрү кошкак, чавыс культуралыг турлу. А ам Совет Эвилели күчүлүг индустриалдыг күрүне болу бергеи.

Совет чурттуң быжынга бүзүрээрде болгаш Ленинниң улуг чаагайын, марксизм-ленинизминиң идеязының улуг чаагайын хүлээп көөрде хөй-хөй буржуаз ажылдакчыларга барык дөртен чыл негетинген. (Диңмиттиг адыш часкаашкыны).

Капитализмге болаарга социализминиң артык күштеринге чер-бомбүрээзиниң кырында чүс-чүс миллион кижилер бүзүрээнгер. Ол артык күштер чүгле теория талазы-биле эвес, харын ССРЭ-ге болгаш улус демократиязының чурттарынга социалистиг тургузуушкунунуң бүгү чорудулгазы-биле херек кырында бүзүретинген. Ынчаарга социализминиң капитализмбиле чарыжынга тиилелге бистиң, Совет Эвилелиниң, социалистиг лагерьниң, марксизм-ленинизминиң болуур. (Диңмиттиг адыш часкаашкыны).

Социализминиң капитализм-биле тайбың чарыжынга чеднишкиннерни чедип алыр төлээде, экономиканы, культураны хогжүдеринге, чоннуң материалдыг чаагай чорууң кодүрүнге чаа чеднишкиннерни чедип алырда биске хөй ажылдаары, боттарывыстың бүгү аргаларывысты болгаш күрүзыларывысты шын ажыглаары, бистиң чурттувустуң бойдус байлаан долузу-биле ажыглаары херек.

Бистиң коммунистиг ажыл-херээвисти улам ынай чеднишкинниг бурунгаарладырынга силерниң, аныяктарның хөйхөй чүүдерни кылырынар негетинип турар. Силер аныяктарда сиңниккен аныяк изиг чүткүл-биле, энергия-биле бурунгаар чүткүүр ужурлуг силер. Бистиң алдарлыг совет аныяктарывыстың эң медерелдиг мурнакчы кезээ — силер, комсомолчулар алдыгы беш чылдың капитачык улуг планнарын күүседир дээш социалистиг чарышка бүгү аныяктарны хаара тудар ужурлуг силер.

Бистиң социалистиг Төрээн чурттувустуң улам ынай чечектелиишкинниниң херээ дээш, совет улустуң материалдыг болгаш культурулуг амыдыралын экижидери дээш ону ыяавыла кылыры эргежок чүгүла, эштер. Ол болза, улустуң мурнунга, коммунистиг келир үеде чурттаар өзүп олурар салгакчыларның мурнунга бистиң ыдыктыг хүлээлгевис болур. (Диңмиттиг, үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).

Үндүрген шиитпирлерниң күүселдезин амыдыралга боттандырар

Районнарның партия активтериниң хуралдарының болгаш СЭКП райкомнарының пленумнарының материалдарындан

Районнарның партия активтериниң хуралдары болгаш СЭКП-ниң чамдык райкомнарының пленумнары СЭКП-ниң XX съездизиниң түннелдери болгаш ээлчеглиг соруулгалар дугайында айтырыгны чугаалашкаш, ажыл-агый, культура тургузуушкунунга партийжи удуртулганың чамдык экижидилгелерин демдеглевишаан, партийжи-организастыг болгаш масса-политиктиг ажылдарда четпестерни илереткеннер.

СЭКП-ниң XX съездизи бистиң партиявыстың төөгүзүнде онза съездилериниң бирээзи болганын, ол съездиниң төөгүлүг шиитпирлерин база алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директиваларны ажыычы чоннар политиктиг болгаш күш-ажыычы көдүрлүүшкүн-биле хүлээп алганың районнарның партия активтериниң хуралдарынга болгаш СЭКП райкомнарының пленумнарынга илеткелчилер болгаш бүгү-ле санал бергеннер онзазы-биле демдеглеп турганнар.

— СЭКП-ниң XX съездизи болза, бистиң партиявыстың бүзүлбас чаңгыс эвиниң улам-на быжыкланының чайынзанчак херечизи болган — деп, СЭКП-ниң Чаа-Хөл райкомунуң секретары эш Бегзи ол райкомнуң пленумунга илеткел кылып тура чугаалаан.

Съездиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга чеднишкинниг боттандырар талазы-биле практиктиг соруулгаларны чугаалажырынга райкомнуң кежигүннерин дыка идепкейлиг киришкеннер. Районнуң партия, совет организацияларының көдээ ажыл-агыйга удуртулгазында эрегжейлээр, экономиканы ханылап кирбес чорук аңдаа үргүлчүлевишаан турарын пленум айыткан.

Колхозтарның партия организациялары пропаганда болгаш агитация ажылдарын ажыл-агыйжы соруулгалардан дыка хоорук чорудуп турар. Молотов аттыг колхозтуң партия организациязынган (секретары эш Топтуг-оол) колхозчулар ортузунга чоруткан агитация ажылының дугайында сан медээлер дыка хөй, ынчаарга ажыл-агыйжы чеднишкиннерниң көргүзүглери дендин эвээш болуп турар. Бо көдээ ажылагый чылының эгезинден бээр колхоз саар инек бүргүзүнден чүгле 45 центнер сүт саап алган. Ол болза, малдың ышкы ажаалгазының болгаш азыралының багайының түннели болган. Районнуң колхозтары ниитизи-биле инек санындан-на чүгле 73 литр сүттү сагган. Сталин аттыг колхозта малдың баш саны хорамчалыг болуп турар.

Колхозтарда көдээ ажыл-агый продукциязының чаңгыс хемчээлинге күш-ажыл чарыгдаан. МТС мал ажылын механизастаарынче кичээнгей салбайн турар.

Колхозтарда картофель, кукуруза үрезиннери бүрүн белеткетинмээн.

Ол бүгү болгаш еске-даа четпестерни үзүткаарынче угланган шиитпирни пленум хүлээп алган.

Эрзин районнуң партия активиниң хуралынга ол айтырыгның талазы-биле илеткелди СЭКП райкомунуң секретары эш Ламажап кылган. Илеткелчи болгаш санал бергеннер районнуң көдээ ажыл-агыйның болгаш культуразын улам чилй хөгжүлериниң айтырыгларынче кол кичээнгейни салганнар.

Районнуң ажыл-агыйының кол адыры — мал ажылы болуп турар. Алдыгы беш чылда районга инектиң баш саны ийи катап, хойнуу — ийиден ажыг катап өзер. Мал ажылының продуктулуу дыка улгадыр. Тарылга шөлү калбарар.

— Соруулгаларны күүседири — улуг күженишкинниг ажылдарны негеп турар. Ынчыг турбуже, колхозтарның партия организациялары дыка кошкак ажылдап турарлар. Колхозтарның перспективтиг планнары дыка чавыс көргүзүглерге кызыгаарлатынган. Ону әде кеөрү чугула. Амгы үеде районда мал кажаалларының шынары дыка багай. Райкүүскөм, оон колхозтар тудуунун талазы-биле кылдызы колхоз тудуун тодаргай удуртпайн келген — деп «Коммунизмче орук» колхозтуң партия организациязының секретары эш Бадарчы шыңгыы шүүмүүлээн.

Колхоз бүдүрүлгезин ханы билип удуртур негелдени СЭКП райкому, оон секретарылары эки күүсетпейн турарын актив хуралы буруу шаап көрген. Райкомнуң секретарылары мал ажылының фермаларынга ховар барып турарлар. — Райком секретары эш Ламажап сөөлгү ийи ай иштинде кайнаар-даа барбаан—деп, райкүүскөм даргазы эш Аракчаа чугаалаан.

Оон ында мал фермаларының ажылдакчыларының шилилгезинде, малчыннар ортузунда масса-политиктиг ажылдың байдалдарында улуг четпестер барын актив хуралы демдеглээн.

СЭКП-ниң **Барыын-Хемчик** райкомунуң пленумунга съездиниң түннелдериниң дугайында илеткелди СЭКП обкомунуң секретары эш Тока кылган. Илеткелчи районнуң колхозтарында болгаш совхозунда ажыл-агыйының байдалынга ханы аналзизи берген.

Ана ылерээн четпестерни узутказар талазы-биле тодаргай санал, шүүмүүлелдер болган. Район Бай-Тайга район-биле социалистиг чарыштың керээзин чарган.

Өвүр районнуң партия активиниң хуралы съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарының практиктиг соруулгаларын ханызы-биле чугаалажып көрген болгаш ол талазы-биле колхозчуларның күш-ажылчы чеднишкиннерин демдеглээн.

Районнуң колхозтары эрткен чылдың март 1-де инек бүргүзүнден 60 литр сүттү сагган турган, а бо чылдың ол-ла үезинде 80 литр сүттү сагган. Алдыгы беш чылда инектерден сүт саалдазын 7 катап көвүдедип болурунуң аргалары барын дуржулга көргүзүп турар. Хойжулар хөй санындан-на 2,5 килограмм дүктү кыргыырын чедип алыр дээш демисежип турарлар.

Ынчалза-даа көдээ ажыл-агыйга районнуң партия, совет организацияларының удуртулгазында улуг четпестер бар. Ол дугайында эрткен чылын «Коммунизмче орук» колхоз гектар санындан чүгле 3,8 центнер, «Кызыл тук» колхоз 2,7 центнер тараа алганын барымдаа кылыр чугаалаарга-ла четчир.

Көдээ ажыл-агыйның чер-черге байдалын, экономиканы ханы билип удуртур негелдени район организацияларының удуртукчулары четпес күүседип турарын актив хуралы айытпаан.

— Бистиң колхозувустуң Ак-Чыраада, Чалаатыда турар малчыннарынга кыштың берге үелеринде район удуртукчуларындан кым-даа барбаан. Амгы үеде малчыннар ортузунда масса-политиктиг ажыл чорувайн турар — деп, «Торгалыг» колхозтуң хойжузу эш Далар-оол чугаалаан.

Партия активиниң хуралы СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарын пропагандалаарынче парторганизацияларның кичээнгейин угландырган.

Тес-Хем районнуң партия активиниң хуралы колхозтарның мал болгаш чер ажылында улуг четпестерни илеретьеи. Эрткен чылын колхозтар мал чемнерин белеткээриниң планнарын күүсетпээнинден, мал кажаалларын чедир белеткенээринден ужурунда малдың кужу арган, баш саны хорамчалыг болган. Ленин аттыг колхозтуң Үстүү-Шынаада, Бара-Сугла, Калинин аттыг колхозтуң Кызыл-Чыраада, Сталин аттыг колхозтуң Ак-Эракте сүт-бараан фермаларынга хөй бызаалар өлген.

Мал ажылының продуктулуу дыка чавыс болбушаан турар. Районнуң колхозтары марттың 1-ге чедир инек бүргүзүнден чүгле 50 литр сүттү саап алган. Сталин аттыг болгаш Ленин аттыг колхозтар сүт саалдазының талазы-биле эң-не чавыс түннелдерни көргүзүп, инек санындан-на чүгле 40 ажыг литр сүттү сагганнар.

Район бо чылдың часкы тарылгазынга четпес белеткенген. Тарылга шөлдерни удобрение-биле хандыртынмаан. Ленин аттыг колхоз картофель үрезинин ам-даа белеткеп албаан. Колхозтарда ногаа тарылгазынга белеткел эң-не багай чорутунган.

Районнуң колхозчуларының ам-даа 50 ажыг хуузу өглерде чурттавышаан турда, колхозтар тудуунун темпизин дүргедир талазы-биле организакчы ажылдар дендин кошкак чорун турар.

СЭКП райкому болгаш райкүүскөм колхоз бүдүрүлгезин ам-даа эргенгей удуртуп, оларның ажылдакчылары көдээ ажыл-агыйның экономиказын ханы өөренип көрбейн турарлар. Районнуң удуртур ажылдакчыларының экономиктиг өөредилгези ам-даа организастатынмаан. СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарын өөренири чамдык парторганизацияларда дыка эренгей чорун турар.

Районнуң партия активи илереэн четпестерни узутказарынче, ажыл-агыйга партийжи удуртулганы улам тода болгаш оперативтиг болдырарынче СЭКП райкомунуң болгаш партия эге организацияларының кичээнгейин угландырган.

СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле боттарының үндүрген шиитпирлерлиниң күүселдези дээш организакчы ажылдарны күштелдирери партия райкомнарының чүгүлэ соруулгазы болуп турар.

ССРЭ-ниң кол экономиктиг соруулгазы

СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлеринде социалистиг бүдүрүлгениң бүгү ажыларын улам ынай күчүдүг көдүрериниң, бистиң чурттувустуң ажылчы чоннарының амыдыралының материалдыг чаагай байдалын болгаш культурлуг деннелин дыка белидеринин улуг чаагай программазы айыттынган.

СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлери ийи системаларның — социализминиң болгаш капитализминиң экономиктиг чарыжынга чаа үе чаданы ажыдып, ССРЭниң кол экономиктиг соруулгазын шиитпирлээр дээш совет улустуң демиселия ең бедик чадаже көдүрүп турар. СЭКП ТК-ның отчет илеткелиниң талазы-биле XX съездиниң резолюциязында чугаалап турары болза:

«Ажыл-агыйның социалистиг системазының аяттык күштүүнге даянып, продукциязы чоннуң кижи санынга онаштыр бүдүрериниң талазы-биле эң-не сайзырангай капиталистиг чурттарны чедер болгаш әртер деп Совет Эвилелиниң кол экономиктиг соруулгазын тайбың экономиктиг чарыштың аргазы-биле төөгүлүг кыска хуусаанның иштинде шиитпирлээр дээш демиселия бүгү-ле шүүдүргүзү-биле уламчылаарын съезд эргежок чүгүлэ деп санап тур».

Помещик-капиталистиг Россияның бүгү-ле иштилел-экономиктиг тургузуунун төөгүлүг ханы хожудаашкыны-биле холбаштыр ол айтырыг бистиң чурттувустуң мурнунга революция мурнунда-ла турун келген.

Экономика талазы-биле эң-не сайзырангай чурттарны чедериниң болгаш әртериниң эргежок чүгүлазының дугайында айтырыгны В. И. Ленин Октябрьниң социалистиг Улуг революциязының бүгүүзүнде-ле бүгү-ле чидин-биле тургускан.

Капиталистиг мурнакчы чурттарны чедериниң болгаш әртериниң соруулгазы социалистиг революцияның тиилээнинин соонда чурттуң бүгү-ле бүдүрүкчү күштерни көдүрериниң болгаш бистиң Төрээн чурттувусту күчүдүг социалистиг күрүне болдурарының шиитпирлиг чүүлү болур аар үлетпүрү хогжүдер дугайында хөй-хөй ленинчи айтыышкыннарда тодаргай илергейлетинген.

Совет улус ленинчи айтыышкыннарны боттанлырбышаан, Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле ССРЭ-ниң техника-экономика талазы-биле хожудаашкының ажып әртken. Бистиң чурттувус хожудаашкындан депшилгеже шураашкынны төөгүлүг кыска хуусаанның иштинде боттандырган, бирги чергенниң индустриязы болгаш механизастатынган улуг көдээ ажыл-агыйлыг күчүдүг социалистиг күрүне болу берген. ССРЭ дайын мурнундагы чылдарда-ла үлетпүр продукциязының иниити хемчээлдериниң талазы-биле АБШ-тан ангыдагы бүгү капиталистиг чурттарны ажып әртken, делегейде ийиги черни эзлеп алган.

Ол чеднишкиннерге даянып алган, 1939 чылда партияның XVIII съездизиниң материалдарында ССРЭ-ниң кол экономиктиг соруулгазын шиитпирлээринге үлетпүр продукцияны чоннуң кижи санынга онаштыр бүдүрериниң талазы-биле эң-не сайзырангай капиталистиг чурттарны экономика талазы-биле, тодаргайлаарга чоннуң кижи бүргүзүнге онаажыр продукция бүдүрериниң талазы-биле чедер болгаш әртер деп соруулганы көдүрүп үндүрген.

Съезд ол соруулганы көдүрүп үндүрерде эң-не сайзырангай капиталистиг чурттарны экономика талазы-биле чедери болгаш әртери — оларны чүгле продукциязының иниити хемчээлинин талазы-биле эвес, харын чоннуң кижи бүргүзүнге онаштыр продукция бүдүрериниң хемчээлдериниң талазы-биле база әртер дээни ол деп чүвени барымдаалаан. Оон-биле кады, үлетпүр продукциязын, хамыктың мурнунга бүгү улус ажыл-агыйының үндезини болуп турар аар үлетпүрүнүң продукциязын бүдүрери шиитпирлиг ужурлуг деп чүве билдингир.

ССРЭ-ниң кол экономиктиг соруулгазы күүселир дээш демисел хереглел чүүлдериниң ажбекшилин тургузарынга болгаш коммунизмни тургузарынга, капиталистиг система-биле тайбың экономиктиг чарышка ажыл-агыйның социалистиг системазының тиилээринге шиитпирлиг ужур-дузалыг.

Бистиң чурттувустуң кол курлавырларын шерии бүдүрүлгезинин хереглелдеринче, фашистиг агрессорларны херек кырында чылча шаварынче шилчидерин нетээн, гитлержи Германияга улур дайын улус ажыл-агыйынга канчаар-даа аажок улуг каражка-когарлдарны таварыштырганы болгаш ССРЭ-ниң кол экономиктиг соруулгазын шиитпирлээр чорукту 10—11 чылдар үскени билдингир болгай.

Делегейниң ийиги дайынының мурнунда турганынга көөрде, ССРЭ-ниң кол экономиктиг соруулгазын шиитпирлээрингге амгы үеде улам-на таарымчалыг байдал тургустунган. Совет Эвилелиниң материал-техниктиг сууру быжыккан болгаш дыка өскен. 1940 чылдынга бодаарга 1955 чылда үлетпүр продукциязын бүдүрери 3,2 катап хөй болган, ол-ла үеним дургузунда улустуң хереглел чүүлдерин бүдүрери ийи ажыг катап хөй болган.

Дайын соолгундеги ийи беш чылларны иштилел-саазын пөстер бүдүрери—40 хуу, дүк кылыглыг пөстер—48 хуу, чигир—24 хуу көвүдээн.

Өске талазында, ССРЭ-ниң кол экономиктиг соруулгазын шиитпирлээр дээш совет улустуң демисели калбарып турар амгы үеде бүгү делегейниң байдалдары үндезини-биле өскерилген. Совет Эвилели ол соруулганы дайын мурнунгы үеден ылгаштыр капиталистиг делегей-биле чаңгыс социалистиг чурт чаржып турар эвес, харын делегейниң социалистиг болгаш капиталистиг ийи системаларының тайбың экономиктиг чарыжы чорун турар үеде шиитпирлеп турар.

Алдыгы беш чылды боттандырары ол соруулганы шиитпирлээрингге бурунгаар чаа улуг базым болур болгаш чоннуң кижи бүргүзүнге онаштыр продукция бүдүрериниң деннелиниң талазы-биле Совет Эвилелин эң-не сайзырангай капиталистиг чурттарга дыка чоокшуладыр. Ол дугайын тамыктың мурнунда улус ажыл-агыйының бүгү ажылдарын, ылаңгы аар индустрианы хогжүдериниң алдыгы беш чыл планының талазы-биле XI съездиниң Директиваларында тодаргайлатынган бедик темпилер чугаалап турар. 1956—1960 чылдарның дургузунда үлетпүр продукциязы ниитизи-биле барык 65 хуу өзер, бүдүрүлгениң чепсек-хереклелерин бүдүрери 70 хуу, хереглел чүүлдерин бүдүрери — 60 хуу көвүдээр. 1960 чылда — алдыгы беш чылдың сөөлгү чылында — биске үлетпүр продукциязын 1950 чылдынга бодаарга үш катап хөйнү, ынчаарга дайын мурнундагы 1940 чылдынга бодаарга 5,3 катап хөйнү бүдүрер.

Бистиң чурттувустуң аар үлетпүрү чаа, дыка улуг бедик деннелче көдүрүр. 1960 чылда барык 53 миллион тонна шойну, азы 1940 чылдынга бодаарга 3,6 катап хөй шойну; 68 миллион 300 мун тонна, азы 1940 чылдынга бодаарга 3,7 катап хөй каңны бүдүрер. Хөмүр даш тывыжы 1955 чылдың деннелин бүдүн чартык катап ажар болгаш чылда 593 миллион тонна чедер. Беш чыл дургузунда нефть тывыжы барык ийи катап көвүдээр болгаш 1960 чылда 135 миллион тонна болур. Машина тудуунун продукциязы болгаш металл ажылдап кылыры барык 80 хуу көвүдээр.

Улус ажыл-агыйының энергетиктиг сууру дыка калбарар. Совет Эвилели амгы үеде безин электроэнергияны Европаның үлетпүр талазы-биле эң-не сайзырангай ийи капиталистиг чурттары — Великобританияның болгаш Барыын Германияның бүдүрүп турар электроэнергиязын каттыштыр алырга безин барык ол хирени бүдүрүп турар. Амгы беш чылда электроэнергия бүдүрери 150 миллиард киловатт-шак чедер, тодаргайларга барык ийи катап көвүдээр.

Совет Эвилели алдыгы беш чыл планын боттанырганының түннелинде 1960 чылда каңны, электроэнергияны, цементини, оттулар чүүлдерни амгы үеде Англияның, Францияның, Барыын Германияның бүдүрүп турарын каттыштыр алырга безин оларныңдан хөйнү бүдүрер. ССРЭ үлетпүр продукциязын бүдүрериниң хемчээлинин талазы-биле АБШ-ка дыка чоокшулай бээр.

ССРЭ-ниң кол экономиктиг соруулгазын шиитпирлээри—улустуң бүгү-ле хереглел барааннарының эдбекшилин база чедип алыр дээни ол-дур. Бо-даа талазы-биле алдыгы беш чыл бурунгаар улуг базым болуп артып турар бүдүрүлгениң чепсек-хереклелерин бүдүрерин эвес, харын улустуң хереглел чүүлдерин бүдүрерин база дүрген темпилер-биле хогжүлер арганы берип турар.

Алдыгы беш чылдың төнчүзүнге чедир улустуң хереглел бараанларының массазы 1940 чылдынга улур барык 3,5 катап өзер. Садыгның болгаш хөй-ниитилиниң чеменилге чергелериниң бүгү системазы уламна бедик деннелче көдүрүр. Аар үлетпүрүнүң күчүдүг хогжүдезинге үндезилээш чер болгаш мал ажылының күштүг көдүрүлүшкүнү хандыртынар. 1960 чылда тараанын ниити чыылдазын 11 миллиард пуд чедирери болгаш мал ажылының кол продуктуларын бүдүрерин ийи катап көвүдедири көрүнгеи.

* * *

Партияның XX съездизиниң айытканы ажыл-агый түргузуушкунунуң улуг программазы бистиң чурттувустуң коммунизмиче оруктап дүрген шимчээшкининче, ниитилиниң байлаан көвүдедиринче болгаш ССРЭ-ниң экономиктиг күчү-шидалын быжыглаарынче ажыл-агыйның социалистиг системазының артык күштерин эң улуу-биле ажыглаарынче угланган.

Ажыл-агыйның социалистиг системазы капиталистиг системанынга көөрде деннел чок дүрген хогжүп турар. Капитализмбиле болунуп экономиктиг чарыжынга социализминиң тиилээринин кол үндезинин ында.

Бүдүрүлгениң чепсек-хереклелериниң ниитилиниң өнчүзүнге даянып турар ажылагыйның планныг чорудулгазы кризистиг кудулап бадыжыкынны база билбес болгаш ССРЭ-ниң үлетпүр хогжүдезинин темпилерин капиталистиг ажыл-агыйның хогжүдезинин темпилеринден дыка ажып турар кылыр хандырып турар. Дайын чылдарын санаваска, сөөлгү 25 чылдарның дургузунда ССРЭ-де үлетпүр продукциязының өзүлдезинин чылда ортумак темпизин 18 хуу болган, ынчаарга АБШ-ка чүгле 2,8 хуу, Англияга — 3,5 хуу, Франциянга — 2,5 хуу болган.

ССРЭ-ниң кол экономиктиг соруулгазын төөгүлүг ең кыска хуусаанларга шиитпирлээр төлээде чүү негетинип турарый?

Ону кылыр төлээде, хамыктың мурнунда бүдүрүлгениң чепсек-хереклелерин бүдүрерин колдадыр өстүрүп турган, бүгү ниитилел бүдүрүлгезинин соксаал чок көдүрүлүшкүнүн хандырары, ээдил техниканың суурунга бүдүрүлгени чайгылыш чок калбартыры болгаш сайзырангайжылары эргежок чүгүлэ. Алдыгы биш чыл планының талазы-биле СЭКП-ниң XX съездизиниң Директиваларында ол планның кол соруулгалары болза аар үлетпүрүг колдадыр хогжүдериниң, үзүктел чок техниктиг депшилгениң болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүүн бедиларининг суурунга улус ажылагыйының бүгү адырларының улам ынайгы күчүдүг өзүлдезин хандырары, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинин күштүг көдүрүлүшкүнүн боттандырары болгаш аңаа үндезилээш совет улустуң материалдыг чаагай байдалын болгаш культурлуг деннелин дыка бедидерин чедип алыры болур.

Социалистиг бүдүрүлгени улам ынай дыка калбартыры улус ажыл-агыйының бүгү адырларына, хамыктың мурнунда аар индустрияга бүдүрүлге күчү-шидаларын канчаар-даа аажок улуу-биле көвүдедирин негеп турар. А ол болза капитал тулуушкунну үзүктел чок өстүрерин, бирги чергенин чүс-чүс, муң-муң чаа социалистиг бүдүрүлгелерин тударын, а ол ышкаш ажылдап турар заводтарга болгаш фабрикаларга техниктиг чаартыганы, ар-

Часкы тарылганы кыска хуусаада доозаал

Социалистиг чарышка кыйгырган

Бай-Тайга МТС-тин механизаторлары болгаш көдээ ажыл-агыйның түскай эртемниглери алдыгы беш чылдың баштайгы чылы—1956 чылда МТС-тин мурнунда салдынган сорулгаларны чедиишкинниг күүседир сорулга-биле Кызыл-Мажалык МТС-тин механизаторларын болгаш көдээ ажыл-агыйның түскай эртемниглерин социалистиг чарышка кыйгырган.

Бай-Тайга МТС-тин коллективи эрткен ажыл-агый чылынга үдүр тарылга шөлүн 10 хуу калбартыр, тарылганы эң кыска хуусаада бедик агротехниктиг деннелге чоруткаш, тараанын нинти чылдазын 2,2 катап көвүдетпишаан, га бүргүнден ортумаа-биле 14 центнер дүжүт, күр болгаш куруккан черлерге 250 га кукурузаны тараап, га бүргүнден 200 центнер ногаан массаны ажаап ап, кывар, чаар материалды 5 хуу камнап алырын хүлээнген.

Келир ажыл-агый чылы — 1957 чылга белеткел кылдыр чайгы андырылгада 2 мүн га черни июль 25-те, күскү андырылгада 2800 га черни сентябрь 25-те андырып доозарын механизаторлар хүлээнген.

С. АДЫГ-ООЛ.

Чеди ажыл хүнүнде

БАРА-БУЛУҢ. (Телефон-биле). Алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директиваларны танышкаш, Таңды районда Калининнин аттыг колхозтуң тараажызары чазы хову ажылын чеди ажыл хүннеринде доозарын шинтипрээн. Колхоз баштаар черинде даргазы эш Михеевтиң редакцияга дыңнатканы болза:

—Бистиң колхоз шык базырып илиртээрин харның мурнап эрээн чери Халың шөлүнде эгелээн, ында ийи агрегат ажылдап кирген. Олар апрель 12-де 150, а даазында хүн 200 гектарның шыгын базырган. Апрель 14-те Бара-Булуң участогунда 3 тракторлар база киришкен.

Партияның болгаш чазактың көдээ ажыл-агый ажылдакчыларынга үндүрген кыйгырыынга улам сорук кирген колхозчу тараажылар болгаш механизаторлар чаңгыс эп-сеткилдиг, бедик көдүрүүшкүнде ажылдап турар. Олар тарылганы 7 ажыл хүннеринде доозар дээн сөзүн ээлеп шыдаарлар.

Баштайгы хүннерде

ТУРАН. (Телефон-биле). Алдыгы беш чылдың баштайгы 1956 чылында чаагай дүжүттү өстүрүп алырынга Бии-Хем районуң ажылчы чоннары түткүлүг ажылдап турар. «Өнек» совхозтуң шөлдеринде 13 агрегаттар ажылдап эгелээн, баштайгы хүннерде 230 гектарның шыгын базырган.

Районнуң колхозтарында хову ажылы эгелей берген. Бочетов аттыг колхозтуң барган эш Троицынның № 6 трактор бригадазы шөлче үнгенинниң баштайгы хүнүнде 100 ажыг гектарның шыгын базырып илиртээн. Ол ышкаш «Тинилелге» колхозтуң Бегере участогунда апрель 14-те ийи агрегаттар база ажылдап кирген.

МТС-тиң 10 трактор бригадалары шупту хамаарышкан колхозтарынче үнүшкен, а мал чеми культураар тарыырынга онаалгыг 3 трактор бригадалары чоокку хүннерде үнүттеринге белен. Партияның болгаш чазактың көдээ ажыл-агый ажылдакчыларынга үндүрген кыйгырыынга улам сорук кирген колхозчу тараажылар болгаш механизаторлар часкы хову ажылын 6—7 ажыл хүннеринде бедик агротехниктиг негелделер ёзугаар доозарын шинтипрээн.

Хову ажылдары эгелээн

САРЫГ-СЕП. (Телефон-биле). СЭКП Тэп Комитединиң болгаш ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң көдээ ажыл-агый ажылдакчыларынга үндүрген кыйгырыын Кызыл-Хем районуң ажылчы чоннары күш-ажылчы бедик көдүрүүшкүн-биле уткаан. Партияның XX съездизиниң төөгүүлүг шинтипрлеринге улам сорук кирген колхозчу ишчилер, МТС-тиң механизаторлары часкы тарылганы кыска үеде бедик шынарлыг доозуп, чаагай дүжүттү өстүрүп алырынга кызымак ажылдап турар. Районда хову ажылдары эгелээн.

«Ленинчи орук» колхоз баштайгы хүн—апрельдиң 12-де 60 гектарның шыгын базырган. Ол колхозта барган эш Ивановтуң беш агрегаттарлыг бригадазы черниң эриниринге хамаарыштыр трактордарын хову ажылынче бүрүн киирип эгелей берген. «Сталинчы орук» колхозтуң Чедер, Кара-Суг шөлдеринде часкы хову ажылдары база эгелээн.

Демниг күш-ажыл

ЧЕДЕР. (Телефон-биле). «Тинилелге» көдээ ажыл-агый артелиниң шөлдеринде Кызыл МТС-тиң эш Мироновка үдүртүрген трактор бригадазының механизаторларының болгаш колхозчу тараажыларның демниг күш-ажылы эгелээн. Ол колхозка барган тос агрегаттардан амдыызында черниң эрээнинге холбаштыр дөрт тракторлар ажылдап кирген.

Тракторист эш Ненков баштайгы ийи хүн Халыгга 48 гектарның шыгын базырган. Шомбалыг шөлүнде агрегат база кирген, эш Рыбкин 33 гектарны, эш Тудников 24 гектарны илиртээннер. Ол ышкаш Онгажада культивастап эгелээн трактористер эш Исаков 18 гектарны ажылдаан.

Май 1-ге күш-ажылчы белектерлиг ужуражыр дээш чарыш Чаа-Хөл машина-трактор станциязының коллективинде калбарган. Слесарь эш П. Воробьев коллективтиң мурнакчыларының база бирээзи. Ол бүгү улустуң байырлалынга төлептиг ужуражыр дээш бүдүрүлге онаалгазын үргүлчү 150 хуу чедир күүседип турар.

Чурутка: слесарь эш П. Воробьевтуң ажылдап турары.

Фото С. Феоктистовтуу.

Квартал планын күүсеткен

СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүүлүг шинтипрлерин амыдырал кырынга бодандырар дээш Тес-Хем районуң ыяш ажыл-агый черииң коллективи бедик көдүрүүшкүнде ажылдап турар.

Алдыгы беш чылдың баштайгы чылы—1956 чылдың планын хуусаа бетинде күүседир дээш коллективке социалистиг чарышты калбартканының түнелинде ыяш ажыл-агый черии (директору эш Уланов, партия организациязының секретары эш Соколов) бирги кварталдың бүдүрүлге программазын 141,9 хуу күүсетпишаан, продукцияның бот-үнезин 10 хуу чингеткен.

Ыяш ажыл-агый черииң чазаныга мастерскаязы калбак хереглелдиң кылыгларын бүдүрер планын 126 хуу күүсеткен. Ол ышкаш ыяш дилериниң болгаш белеткээриниң планы ажыр күүсетинген.

Бүдүрүлгеде ажыл нормазын ажыр күүсеп турар мурнакчылар хөй. Ыяш белеткелинде эштер Бырбю, Ензак, пилорамада ажылдап турар эштер Соколов, Виткин коарталда кызыр ажылының нормазын 120—140 хуу чедир күүсеткеннер.

Ийиги кварталдың бүдүрүлге программазын хуусаа бетинде күүседир дээш коллектив май мурнуңуң социалистиг чарышын улам-на калбарткан ажылдап турар.

З. САГААЧЫ.

Продукцияның бот-үнезин чиигедир дээш демиселди күштелдирер

ССРЭ-ниң үлүс ажыл-агыйын хөгжүдеринии алдыгы беш чыл планының талазы-биле партиниң XX съездизиниң Директивалары үлетпүрүү күчүлүг көдүрериниң, продукция бүдүрерин көвүдедиринің, оон шынарын экижидериниң болгаш бот-үнезин чиигедириниң чугула соруглазын салган. Директиваларда үлетпүр продукциязын бүдүрерин барык 65 хуу көвүдедирин, үлетпүрге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 50 хууднан эвээш эвес бедидерин көрген.

Үлүс ажыл-агыйының чайгылыш чок өзүлдезинге бэр курлавырларны чөп ажыглаары болгаш чыынданың иштики үнер дөстерин могаг чок дилеп тывары чугула ужур-дузалыг. Чыынданың чугула үнерлөзү болза үлетпүр продукциязының бот-үнезин үргүлчү чиигедири болур.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улам-на бедидеринге, продукция бүдүрериниң чаңгыс хемчээлинге чиг-этти, материалларны, оттуглар чүүлдү болгаш электроэнергияны чарыгдаарын эвээжедиринге, администрация-эргелел аппаратынга чарыгдалды дыка кызырарынга үндезилээш беш чылдың дүргүзүнүң үлетпүр продукциязының бот-үнезин 17 хуудан эвээш эвес чиигедир деп соруга салдынган. Бот-үнениң чиигелдези—социалистиг чыынданың кол үндезини болур.

Бот-үне болгаш саарыга чарыгдалы чавык болган түдүм-на социалистиг ажыл-агыйның чыыдазы хөй болур. Үлетпүр продукциязының бот-үнезинге дараазында кол чүүлдер кирер: ажыл төлевири, чиг-эт, материалар, оттуглар чүүл болгаш электроэнергия, амортизация саналгыны, бүдүрүлгени аргелеп баштаарынга болгаш продукцияны сайгарарынга үнер чарыгдалар. Бо чарыгдалар болза үлетпүр продукциязының бот-үнезиниң деннелин болгаш хемчээлин тодаргайлап турар.

Партиниң болгаш чазактың үлетпүр ажылдакчыларының мурнуга салган чаа соруглазы бүдүрүлгени үлүртүрүн улам экижидерин, оон экономиказын ханы билирин, бот-үнениң түден түргүстунарын ыяк билирин негеп турар. Ол негелде Тыва областың чурт үлетпүргүнүң ажылдакчыларынга бүргү-биле хамаарыжыр. Күш-ажылды рационалыг организастап, бүдүрүлгени сайзырангайжыдыш база иштики курлавырларны чөп ажыглап турган күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүүн чедип ап турар бүдүрүлгелер бисте бар.

Ындыг бүдүрүлгелерге Кызылдың даараныга комбинады, аът-чем комбинады, ыяш заводу болгаш еске-даа черлер хамаарыжыр. Бо черлер бүдүрүлге шөлдерин чөп ажыглап, бүдүрүлгенин технологиязын сайзырангайжыдып турган күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиткен, оон түнелинде продукцияның бот-үнези элээн чиигеэн. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң бедээни болгаш бот-үнени чиигеткени ажылчынарның ортумак ажыл төлевирин бедидер арганы база берген. Чижээ, Кызылдың даараныга комбинадынга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 107 хуу, а ажылчынарның ортумак ажыл төлевири 87,4 хуу болган. Маңаа бот-үне база элээн чиигеэн. Бо чижек күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өзүлдезиниң темпизинин ортумак ажыл төлевириниң өзүлдезинең темпизин мурнап турарын айтып турар.

Ынчаарга элээн хөй бүдүрүлгелерде байдал сыр еске болуп турар. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өзүлдезиниң темпизи ортумак ажыл төлевириниң өзүлдезиниң темпизинден хожудап турар фактылар бар. Чижээ, Сарыг-Сепгиң үлетпүр комбинадынга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү чүгле 95 хуу болган, а ол-ла үеде ортумак ажыл төлевириниң өзүлдези 114,9 хуу, тодаргайларга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүлен барык 20 хуу бедик болган. Мындыг янзы чижектерни Тожуңуң, Барыын-Хемчиктиң райүлетпүр комбинаттарындан көрүп болур. Моон хараазы-биле ады үнген бүдүрүлгелерниң продукциязының бот-үнези аар болган. Продукция бүдүрериниң чаңгыс хемчээлинге күш-ажылдың чарыгдалы ында дыка улуг. Ол чорук продукцияның бот-үнезин аартадырыңга чедирген.

Продукцияның бот-үнезин чиигедир дээш кызымаккай демиселди чоруткаанының түнелинде Кызылдың ыяш заводунуң коллективи пландан дашкаар каш мүн рубльиң орулгазын алган. Продукция бүдүрериниң чаңгыс хемчээлинге күш-ажылдың, материалдарының, дузалаар чүүлдериниң чарыгдалын дыка кызырганы бот-үнени чайгылыш чок чиигедир арганы ыяш заводунуң коллективинге берген. Бот-үнени чиигедир дээш социалистиг чарышты калбартканы база ону үре-түнелиг боттандырыы турары бүдүрүлгелериниң орулгалыг ажылдаарынга улуг ролдуу ойнап турар.

Бүдүрүлгениң курлавырларын чөп ажыглаарынче сагыш салбас үүле ниити көргүзүүлерге кызыгаарланып турар бүдүрүлгелерде бот-үнени чиигедириниң планы күүсетинмейн турар фактылар хөй. Чижээ, Сарыг-Сепгиң райүлетпүр комбинадында ыяш болбаазыралып кылыр станоктарны долу күчү-биле ажыглавайн, чазагныг кылыгларны хол-биле кылып турар. Комбинаттың түүйбу кылыр агрегады түргүстунмаан. Моон хараазы-биле түүйбуларны эрткен чылын ход-биле хептеп турган. Бо бүгү продукцияның шынарының багай болурунга, оон бот-үнезинии аартадырынга улуг саалдарлыг болган. Комбинат эрткен чылын 89 мүн ажыг рубльдин каражазын үндүрген.

Бүдүрүлгениң технологиязын сайзырангайжыдар, үүрени үрей кылыр чорукту соксадыр талазы-биле хөй-хөй бүдүрүлгелер шинтипрлиг хемчег албайн турар. Техноруктор болгаш мастерлер продукцияның шынарын бедидерин ажылчынардан негевейн; белеп продукцияны саарылгаже хынаалга чок үндүрүптер чижектер бар. Мындыг фактылар Кызылдың мебель фабриказынга, Чадаананың райүлетпүр комбинадынга турган.

Бот-үнени чиигедириниң дугайын чугаалап турган каминалганың чурумун сагыырының эргежок чугулазын айтыр херек. Каминалга дээрте бот-үнени үргүлчү чиигедириниң чугула негелделериниң бирээзи. Ынчалза-даа бо негелдени чурт үлетпүргүнүң чаңгыс бүдүрүлгелериниле багай боттандырып турар. Кандыг-бир продукцияны бүдүрериниге чиг-этти, материалларны доктаатказан хемчээлиниен ажыр чарыгдаар фактылар Чадаана, Кызыл-Мажалык райүлетпүр комбинаттарында бар. Каминалганың чурумун шынгыы сагыыр дээш база продукция бүдүрериниге чиг-этти, материалдарны чарыгдаарын болдунар шаа-биле эвээжедир дээш социалистиг чарыш хөй-хөй бүдүрүлгелерде ёзу барымдаалап организастатынган.

Бүдүрүлгениң чиг-эт, материалдар болгаш дузалаар чүүлдер-биле, а ол ышкаш деривлгелер-биле хандырарында улуг четпестер бар. Бо талазы-биле улуг бүрүү чурт үлетпүрүнүң область эргелелиниге, ылаңгыя оон материал-техниктиг хандырыга киридизинге (начальниги эш Пронин) хамаарыжыр. Хандырыга киридизи бүдүрүлгелерни чиг-эт болгаш материалдар-биле чогуур ойүнде хандырбайн, оларны үр үеде үүрүктедирип турар. Оон чылдагаанының болза эш Прониниң бүдүрүлгелерге барбайн, оларның негелделерин өөренип көрбейн турарында. Деривлгелерни бүдүрүлгелерге бербейн, харын өскээр салыылап турар. Чижээ, бо чылдың февральда эш Пронин мебель бүдүрүрүнге хереглээр бедик бүдүрүкчүлүг компрессорну бир транспорт организациязынга салынкан.

Коммунистиг партиниң XX съездизиниң шинтипрлерин амыдырала чедиишкинниг боттандырары үлетдүрүнүң бүгү ажылдакчыларының күжүн алдыгы беш чылдың сорулгаларын үре-түнелиг боттандырарынче мөөнүзэрин негеп турар. Бо херекке партия, профсоюзтар организациялары мобилизакчы болгаш сорук кириикчи роллуу ойнаар ужурлуг. Бүдүрүлге планын чогуур ойүнде күүседири, продукцияның шынарын экижидери болгаш бот-үнезин үргүлчү чиигедири — үлетпүр ажылдакчыларының патриотчу хүлээлгези болур.

А. ВИНОКУРОВА,
СЭКП обкомунуң үлетпүр болгаш транспорт килдизиниң инструктору.

Аныяк авторлар-биле ажылдаар

Совет Тываның ажылчы чоннарының, оон иштинде аныяк өскенниң чечен чугаалче хандыкшылы дыка өскен. «Тываның Аныяктары» солун аныяк өскенниң чечен чугаалга сонуургалын улам хайныктырар, оларның чугаадыкчы талантызын деткинир хүлээлгелиг.

Солуниуң арыннарында литература чугаалдары үнмейн турар деп болбас. Очулдурган-даа, областың авторларының-даа чугаалдары үнүп турар. Эрткен чылын Говарт Фастың «Саймас Тимберием» деп романындан «Даш» деп чедиги эгезинден үзүндүнү, Л. Починаловтуң «Даглар болгаш ырылар чуртунда» деп чугаалын, В. Каверинниң «Ажык ном» деп романынан «Шынгыы эргилде» деп үзүндүнү болгаш оон-даа өске элээн хөй очулгаларны парлап үндүрген. Оон ангыла О. Саган-оолдуң, С. Сарыг-оолдуң, Ю. Кюнзегештиң болгаш О. Сувакпиттиң чаңдык чугаалдарын эрткен чылын солуниуң арыннарынга парлаан.

Ынчалза-даа «Тываның Аныяктары» солун чүгле барык колдуунда очулдурган чугаалдарны болгаш областың чаңдык дүржүлгалыг чугаалчыларның чугаалдарын парлап үндүрери-биле кыыгаарлатынып турар. Оон өске парлап үндүрер чугаалдар азы талантызы чечектелип турар аныяктарның чугаалары чок бе? Ол черле ындыг эвес. Чечен чугаалдарны бижип турарлар аныяктарның аразында хөй. Олар боттарының чугаалдарын «Тываның Аныяктары» солуниуң редакциязынче хөй-биле чорудуп турар. Ынчаарга ол чугаалдар солуниуң арыннарынга барык көзүлбейн турар.

Эрткен чылдың июльда «Аныяктарның чугаадыкчылгалары» деп улуг эге-биле шүлүктер парлатының үнген. Ол дээрге чүгле Ю. Кюнзегештиң шүлүктери болган. Ю. Кюнзегештиң назы талазы-биле аныяшын. Ынчалза-даа ол чаа эгелеп бижип чоруур аныяк шүлүкчү эвес, а областың дүржүлгалыг чугаалчыларының бирээзи деп номчукчулар санап турар.

Бо чылдың март 15-те үнген номеринде литература арыны редакция организастап үндүрген. Ол арында К. Кудажының бир шүлүүнден өскези база-ла чыындызары номнар кылдыр үнген Ю. Кюнзегештиң, С. Сюрюн-оолдуң болгаш О. Сувакпиттиң шүлүктери үнген. Мен оларның шүлүктерин парлаанын бүрүү шаңнайн тур мен. Ол харын эки-дир. Ынчалза-даа чаа эгелеп чоруур аныяк авторларның чугаалдарын парлаан литература арыннарын болгаш литература бүлүнларын организаставайн турарын хомуланчыг.

Бо чүге ындыг болуп турарыл? Бо айтырыгның харыызы билдингир: «Тываның Аныяктары» солуниуң редакциязы чечен чугаал бижип турар аныяк авторлар-биле барык ажылдавайн турар. Херек кырында аныяк авторларның чугаалдарын редакцияга шыгжап-шыгжап, адак соолүнде «чедир кылдыныаан-дыр», «ам-даа чиг-дир», «катап кылынар» деп эренгей харыылап турар. Чедир кылдыныаан үүвеи чогум үүдел, «чиг үүвени» канчаар «быжырарыл», катап канчаар ажыдап кылырыл деп чижектиг айтырыгларны редакция тодаргай тайылбырлап бербейн турар.

«Тываның Аныяктарынга» бодаарга, харын «Сылдысчыгаш» эгелеп чоруур аныяк авторларның чугаалдарын хөй-биле үндүрүп турары өөрүнүүр. Аныяк авторлар Молдурга, Бүстүгүр, Карашпай болгаш оон-даа өскелер «Сылдысчыгашты» дамчыштыр номчукчуларга биледингир болу бергеннер. «Тываның Аныяктарының» ынчаар деткип, номчукчуларга таныштырган чугаадыкчы авторлары чок деп сөглеп болур.

«Аныяк авторларның чугаалдарын парлаар дээрге, оларны орус дылга үндүрер очулга чок-тур» деп, редакцияның ажылдакчылары чылдак кагар чадавас. Ол хирезинде солуниуң чамдык номеринии тыва дылга тыва авторларның чугаалдарын киирген, орус дылынга орус авторларның чугаалдарын үндүрүп турар таварылгалар база бар. Ынчангаш бир чугаалды ыяавыла ийи дылга үндүрери албан эвес шыкаш.

«Тываның Аныяктары» солунга аныяк авторларның чугаалдарының эвээш үнүп турарының чыдагаанын чүгле ол чугаалдарны үндүрерин организаставайн турарында азы парлап үндүрериниң дилинмейн турарында деп сөглеп болур.

Ынчангаш аныяк авторлар-биле ажылды «Тываның Аныяктары» солуниуң редакциязы эде тургузарын амыдырал негеп турар. Ол негелдени хандырарының бүгү арталары редакцияла бар. Аныяк авторлар-биле боттуг харылзааны тургузуп, оларның чугаалдарын кичээнгейлиг көөр, оларга тодаргай арга сүмелерни бээр, оларны редакцияга чыыдырар, оларның эң дээрге чугаалдарын очулдурарын организастарды чижектиг бүгү арталарны ажыглаар болза, аныяк авторларның өзүлдезинге болгаш чугаадыкчы мергежилиге улуу-биле дузалаар деп чүве билингир.

Солуниуң арыннарынга эгелеп чоруур авторларның чугаалдарын хөй-биле парлап турган талантыларны өстүрериңге, оларның чугаадыкчы инициативазын көдүрериңге «Тываның Аныяктары» солун болуунуң салыышкынын киирери эргежок чугула.

М. ЭРГЕП.

Солун илеткел

СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары эш С. К. Тока чоокта чаа Барыын-Хемчик районнуң «Ленин оруу» колхозунга чораан. Колхозта партия организациязының, колхоз баштаар черииниң, көдээ Советтиң, школаның ажыл-чорудулгазы-биле танышкан соонда колхозчуларга СЭКП-ниң XX съездизиниң ажылының түнелдериниң болгаш моон сонгааргы сорулгаларның дугайында эш Тока илеткел кылган.

Областың мурнунда салдының турар сорулгаларны чугаалаан, эш Тока Хову Аскының комбинадының түдүүн доозарын, областың төвүнде улуг дээрбени, хлеб, пиво заводтарын, бүс күжү-биле ажылдаар электростанцияны, көдээ ажыл-агыйның сентелге заводун болгаш өскелерин-даа тургузарын, районнар төптөринге сөрээ заводтарын түдарын, райүлетпүр комбинаттарын алгыдарын база Кызылга, районнарга болгаш көдээ черлерге культураның дыка хөй албан черлерин түдүп тургускулаарын колхозчуларга танышкан.

Оон-биле холбаштыр партийжи-массалыг ажылды күштелирип, колхозту организас, ажыл-агый талазы-биле быжыглаар дугайында боттуг сүмелерин партия организациязының, колхоз баштаар черииниң, көдээ Советтиң удуртукчуларынга болгаш бүгү колхозчуларга эш Тока чугаалап берген. Ол сүмелерни колхозчулар изин-биле хүлээп алган.

С. СЮРЮН-ООЛ.
К. ТЫРЫК-КАРА.

Чаа хүлээлге

Өвүр районнуң «Кызыл тук» колхозунуң сүт-бараан фермазының ажылдакчылары воронежчилерниң кыйгырыынга харыы кылдыр 1956 чылда колхозтуң планныг сорулгаларын чедиишкинниг күүседир дээш, малның продуктулуун бодунып, малның чаа төлүн чидирип чокка камгалап алыр сорулга салган ажылдап турарлар.

Ажыл-агый планында бир инектен-не сезонда ортумаа-биле 750 кг сүт алыры көрдүмген турда, саанчылар 900 кг сүт саап алырын хүлээнип, аразында социалистиг чарышты калбарткан.

М. СААЯ.

Америк монополияларның хоралыг холгаарлаашкынынга удур демисел

Латин Американың эң улуг чурту — Бразилияның президентиви бо чылдың эгезинде Жуселино Кубичек апарган. Бүгү чуттарда калбак хөй-ниитти ол фактыны Бразилияда бодунуң күргүнезиниң хамаарышпас болган тайбың хөгжүдезин хамырарынче чүткүлүг бөлүктериниң туружунуң күштелгенииниң херечизи деп үнелээн.

Бразилияда барык-ла 60 миллион кижи, тодаргайлаарга, бүгү Латин Американың чонунуң үштүң бир кезиниден хөйү чурттар турар. Ол болза ажыктыг казымал байлактарының күралвыры хөй, гидроэнергиязының үнер-дөстери күчүлүг, аърга-эзимнери делгем, хөрээн үнүп-дүжүүлүр чурт болур. Делегейде демир рудазының күралвырының 20 хуузу Бразилияда бар деп санап турар. Ол чурттуң девискээринде нефтиниг черлер хөй. Радиоактивтиг минералдарның күралвыры база-ла улуг. Гидроэнергия күралвыры-ла америк капиталың хамаарыгазынга киргеннер. Ол чуртта 400 ажыг америк компаниялар хөделип турар. Олар электроэнергия бүдүрүлгезин болгаш хуваалдазын, чем болгаш химия үлетпүрүн, каучук болгаш цемент бүдүрүлгезин, хөвең бүдүрүлгезиниң болгаш саарыгазының хөй кезиин контрольдап тураргар. «Лайт» болгаш «Бонд энд Шейр» деп америк трестилериниң контролунуң адаанда Бразилияда электроэнергия бүдүрүлгезиниң 87 хуузу туруп турар; «Армур», «Свифт» болгаш «Вильсон» деп компаниялар эът продуктуларының бүдүрүлгезиниң 91 хуузун контрольдап турар; Бразилияның каучук бүдүрүлгезиниң 86 хуузу америк компанияларның холунда туруп турар.

1952 чылда Бразилияда америк капитал салыышкыны бүгү-ле даштыкы капитал салыышкыннарының 70 хуузу болуп турган. Сөөлгү чылдарның дургузунда олар оон-даа улам өскен. 1953 чылда Бразилияда хөделип турар америк компанияларның чүгле ортт капитал салыышкыннары 30,5 миллиард крузейро, азы 1.630 миллион доллар чеде берип турган.

Шак ол капитал салыышкыннарындан американнар канчаар-даа аажок хөй кончаалы ап турар. Чижээ, «Дженерал моторстүң» Бразилияда кончаалары АБШ-тазынга бодаарга 5 катап бедик болуп турар. «Интернейшнл бизнес машинс» компания 1953 чылда Бразилияга салган капиталындан 115,5 хуу кончаа алган. Бразилияның байлаан мөлчүп ап турар «Алюминиум импорт корпорейшн», «Бетлехем бразилиан и К°» болгаш чамдык өске-даа америк компанияларның кончаалары оонда улуг.

Ол кончаалар канчаар-даа аажок улуг даштыкы капитал салыышкынының болганының харазы-биле Бразилияда чаа даштыкы капитал салыышкыннарының өгүдези олче чаа капиталдарны киирериниң күсели-биле эвес, а артык кончааларының чамдыын ажыглазының күсели-биле болуп турар. Чүгле 13 чыл дургузунда—1939 чылдан 1952 чылга чедир — капиталдан кончаалар болгаш Бразилиядан үндүр сөөртккен орулгалар ол чуртче даштыкы капиталдың киришкинниңден 8 катаптан артык хөй болган.

Америк монополиялар Бразилияның даштыкы садыын контрольдап турардар. Олар Бразилияның чиг эдиниң өртээн кулузадыр доктаадып, Бразилиядан садыын алган чиг-өттен кыйган боттарының бараанларының өртээн бедидип турардар. 1939 чылда Бразилия 1 автомобильге 20 шоодай кофе төлээр турган болза, 1949 чылда шак ындыг автомобильиң өртээнге 200 шоодай кофе төлээр кылдыр өзе берген. Америк рыноктан Бразилияның хамаарылгалыының харазы-биле оон садыы улуг когаралга таваржып турар. «О Популар» солуниуң бижээнин ёзугаар алырга, Бразилияны АБШ болунуң рыногу кылдыр хуулургаш, Португалияның колониалдыг тергиделиниң үезинде анза турган байдалды катан тургускан.

Бразилияда элбек болуп турар стратегтиг болгаш атомнуг чиг-этче американнар онза сонуургалдыг болуп турар. 1953 чылда Бразилияның экспорттаар бүгү маргазининиң 98 хуузун болгаш слиодазының 96 хуузун үнүр сөөртүп апарганнар; Бразилияның бериллийиниң, колумбийниевый, молибденийиниң, цирконийиниң, а ол ышкаш монацит сайының (атомнуг энергия бүдүрелиге хереглээр чиг-эт) экспортунуң дөгерези АБШ-че кирип турган.

Бразилияның экономиказында быжыга берген америк капитал Бразилияның национал капиталының болгаш үлетпүрүнүң чуртка өнза чүгула адырларының хөгжүүрүге шаптыктап турар. «О Популар» солуниуң бижээнин ёзугаар алырга, «Бразилияга улуг үлетпүрүү тургузарын Морганнар, Меллоннар, Рокфеллердер, Дюпоннар сонуургавайн турардар. Оларга эвээш хуусада чинжеңгейн-биле садыгап алыры болгаш Бразилияның бойдус байлактарын барык-ла халаска алгаш, ол-ла байлактардан кыйган эт чүүлдерин бразильчилерге келергей аар өртекке соонда кээп садар төлээде оларны Бразилиядан үндүр сөөртүп алыры сонуургачыг болуп турар. Бразилияның экономиказын Уолл-стрит үзеп апкан болгаш хөөзурадып каапкан».

Бразилияның экономиказының хөй чылдарда даштыкы капиталдан хамаарылгалыг турган чоруу чуртка аар-берге үржүктүг болган. Экспортту америк рыноктуң хөөнүнге чагырткан чорук бараан күралвырының эңдере мөөннетиннеринге идит болган. Сатынаан миллион-миллион шоодай кофе складтарда чыдып турар, ону экспорттаап чурт даштыкы валютанын $^2/_3$ ап турган. 1955 чылдың дүжүүлген ам-даа 250 мун шоодай какао сатынмаан, оон доктаатқан өртээ улам кудулап турар. Ажыктыг калыыларының садар өртээ кончуг куду. Чуртта валюта чедишпестээн. «Тайм» деп америк журналдың саналның ёзугаар алырга Бразилияның даштыкыга өрези 1,7 миллиард доллар, оон иштинде Каттышкан Штаттарга—900 миллион хире доллар боон турар.

Сагырыгага саазын акша конгыс ыкпеп эрежок чугулазынга болаарга, ортумазиле 4,5 катап эвээш калорий ап турар. Бразилияда школа назылыг уругларның 85 хуузу даалы аштап чоруур. Мынчангаш Бразилияда өлүг чорук, ылангыы уругларның ортузунда канчаар-даа аажок хөй. «О Глово» солуниуң демдеглээнин ёзугаар алырга, 42 секунда иштинде чуртта 1 чаш уруг өлүп турар. Эр кижилериниң назынын узуну ортумаа-биле 33 харган аштайн турар. Чуртта чурттаар бажыңнар чедишпес. Хоорайларда чурттаргa черлериниң 40 хуузу багай казанактар ийикпе, азы баракгар болуп турар. Бразильчилерниң 60 ажыг хуузу бижик билбес. Чурттуң 13 миллион кижи чурттап турар сонгу-чөнн талазында бижик билбес чорук 80 хуу чедип турар.

Бразиль улус ол бүгү-биле эптежип шылавас. Ажылчы чоннарының байдалын экижидер дээш, Бразилияның хамаарышпас чоруу дээш массалыг демисел чуртта өзүп турар. Ажылчын ангының шимчээшкининиң калбарышкынының дугайын чижээлээрге, стачка демиселиниң өзүүшкүнү хереглеп турар. Ажыл соксаткан ажылчыннарның саны 1951 чылда 300 мун турганы-биле деңнээрге 1955 чылда 1,5 миллион ажыг кижи болган. Стачкаларның хөй кезии ажылчыннарының тиилелгези-биле доозулган. Бразилияның профэвилел организацияларының удуртукчуларының шинтпири-биле бо чылдың февральда эң-не биче ажыл төлевирин 80 хуу белдер дээш национал кампания калбак-биле өгелээн.

Тараачын массалар аграр реформазын чорулар дээш демисежип турардар. Ол реформаны демократтыг эгелерге чорударын негээн петицияга ат салырын чырын бүгү чуртта чорудуп турар.

Чурттуң америк монополияларлан хамаарылгалыг чоруунга удур демисеелге Бразилияның бүгү-ле демократтыг болгаш патриотчу күштери каттыжып тура, оларның аразында национал бүржуазияның калбак бөлүктери база кирижип турар. Бразилияның национал хосталгазы дээш демисеелдиң Эвилелинде генералларның төлээлекчилери, хөй-ниитиниң кескү ажылакчылары, сенаторлар, конгресстиң депутаттары киржип турардар. Ол эвилел болза, даштыкы күлланыгның база Бразилияның бойдус байлактарын америк монополияларның ааратанзыг ёзу-биле малчазининиң аар-берге үржүктарын узуткаар дээш демисежип турар. Бразилияның национал хамаарышпас чоруун камгалаар деп саналдаан алээн хөй конгресстер болгаш конференциялар ол чуртка болуп эртикээн. «Амазонияны камгалаан национал конференцияга» ол районнуң бойдус байлактарынга бүрүн контрольду тургузар дээн америк монополияларның оралажыышкынныарынга үзурланган ол конференцияже, база америк эжелелден «Нефть камгалаарының национал конгрезинче» онза кичээнгей хаара туттунган.

Бразильчилерниң национал хамаарышпас чорук дээш демиселиниң чүгула талаларының бирээзи болза чурттуң бойдус байлактарын национализастаар дээш массалыг шимчээшкин болуур. Бразилияның нефтизинге күрүне монополизиың тургузарын патриотчу күштер чедип алганнар. Ам оларның күжениишкиннери атомнуг чиг-этке күрүне монополизиың тургузарынче үгланып турар.

Империализмче болгаш реакцияга удур демисеелдиң чорудулгазынга улусчу болгаш патриотчу күштериң чаңгыс эви өзүп, быжыгып турар. Ол чорук 1955 чылда президент сонгулдаларының үезинде тодаргай көзүлген. Сонгулда каманнызының үезинде патриотчу болгаш улусчу күштериң компартияга деткиткирген чөөн үелдиг коалициязы тургустунган, ол коалицияга социал-демократтыг партия, бразиль ажылчын-партия болгаш өске-даа чамдык политиктиг организациялар киргеннер. Чоннуң калбак массаларын хайныктырып үнүрген «Национал-дың улусчу ажылчын шимчээшкини» деп организация база-ла чүгула рольду ойнаан. Сонгулдаларның түнелиниг чурттуң патриотчу күштери тиилээн. Оларның кандидаттары — Кубичек биле Гуларт республиканың президентизиниң болгаш орлакчызы президентизиниң албан хүлээлгезин ээлээннер.

Совет Эвилели биле болгаш улус демократизазының чурттары-биле дипломатыг болгаш садыг харылзааларын катап тургузар дээш шимчээшкин Бразилияда калбарып турар. ССРЭ-биле садыглажыр чорук Бразилияның чамдык эвээн шынгы экономиктиг бергедээшкиннерден ушгунар болгаш чурттуң хамаарышпас чоруунга, база дешилгезинге ниит болур деп хөй-ниитти бөлүктериниң дыка хөй бөлүктери санап турар.

ССРЭ-биле, Ыдат Улус Республика-биле болгаш улус демократизазының чурттары-биле садыг харылзааларын тургузарын дыка хөй кескү политиктиг ажылдакчылар, оон иштинде 38 сенаторлар, Бразилияның эң улуг үлетпүр ээзи—мурнунда губернатор болгаш республиканың президентизинге кандидат чораан Адемар де Баррос, конгресстиң депутады Абгуар Бастос, мурнунда сан-хөө министри чораан Освалдо Аранья олар негеп турардар.

Бразилияның национал конгрезинин деputаттар палатазының Даргазы Ф. Флорес да Кунья ССРЭ-биле садыгны сайзырадыр дээн негелдени деткип чүве чугаалаан, медеглээни болза: «Совет Эвилели биле садыг харылзааларын катап тургускаш, биетер улустар аразында дүшкүүрлүг чорукту чавырылырарының орүү-биле улам бурунгаар чоруур бис деп санап турар мен... Совет Эвилели-биле бистиң харылзааларывыс болза, өске кандыг-даа чурт-биле харылзаавыс ышкаш, экономика болгаш культура-даа, дипломатия-даа талазы-биле делгем болур ужурлуг».

ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганиниың «Виспон» деп америк журналдың редакторунун айтырыгларынга харыызында Совет Эвилели Латин Американың чурттары-биле кайы-кайызынга ажыктыын барындаалап садыглажыышкынны сайзырадыр дээш туружуп турар болгаш дипломаттыг харылзаалар ам-даа чок чурттар-биле ындыг харылзааларны тургузарынга белен деп медеглээнин Бразилияда калбаа-биле демдеглеп турар. Национал конгресстиң социал-демократтыг партиязан сөңгүткан деputаты Раньери Массили «бир эвес Совет Эвилели биле болгаш социалистиг лагерьниң чурттары-биле болунуң харылзаалырын катап тургузарын базын кылыр» деп демдеглээн.

М. АРТЮШЕНКОВ.

Румын Улус Республиканың суурларында ам 3.700 ажыг культура бажыннары, номчулга бажыңнары, кызыл булуңнар санатыныл турар.

Чурукта: Бакэу областың Рэкэчунь суурунда культура бажыңында. Тараачын аныктар оларның эжиниң сиирельге ойнап олурарын улуг сонуургал-биле дыннап турардары.

Румыниянын парлалга агентилелиниң фотозу.

Кыдатта машина тудуунуң хөгжүлдези

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң дыннаныл турарын ёзугаар алырга, бо чылын Кыдаттың машина тулуушкун үлетпүрүнүң бүдүрүл үнүрүүшкүнүнүң хемчээли барык-ла 60 хуу көвүлээр. Чурттуң машина тулуушкун бүдүрүлгелери 15 мун киловатт күчүлүг турбогенераторну, металлургия үлетпүрүнге хереглиг прокат дериглерин, аар денгилиг чүктер сөөртүрүнге хереглиг демир орук платформаларын, тракторларны бүдүрүп үндүрген турар.

Машина тулуушкунунуң чаа заводтарының тулуу-биле холбаштыр ажылдап турар заводтарны эде чаартыр болгаш калбарткан турар.

Бо чылын пөс-таавы машиналарының тулуушкуну калбак-биле хөгжөөн турар. Сөөлгү беш чылдың дургузунда Кыдатка пөс-таавы машиналарының заводтары чартык миллион эзригиттелиг машиналарны бүдүрүп үнүрген, оларның 40 ажыг мун станоктары-биле 20 чаа пөс-таавы фабрикаларын дерээн. Бо чылын эрткен чылга диңейлээрге 176 хуу хөй пөс-таавы станоктарын кылган турар. 1956 чылда чаа дериглерниң бүдүрүшкүнүн шингээдип алган турар.

Кыдат конструкторлар бедик бүдүрүктүүлүг чаа машиналарны тургузуп турар. Чаа автоматчытынган пөс-таавы дериглерин бүдүрүп үнүрерин база шингээдип алган.

(СЭТА).

Кыдаттың пөс-таавы үлетпүрүнүң мурнакчыларының хуралы

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң дыннаныл турарын ёзугаар алырга, Пекинде пөс-таавы үлетпүрүнүң мурнакчыларының чөвүлел хуралы ажыттырган.

Чөвүлел хуралга чүве чугаалаан БҮРнүң пөс-таавы үлетпүрүнүң министри Цзян Гуан-найның демдеглээни болза, бо чылын хөвең-саазын кылыглыг пөстерни кылыры 1952 чылдың деңнелиниен 18 хуу, торгу бүдүрери 61 хуу, а дүк кылыглыг пөстерни — 128 хуу көвүлээр.

Эрткен чылга бодаарга бо чылын 30 хуу хөвең-саазын кылыглыг пөстерни болгаш аргыларны бүдүрген турар.

(СЭТА)

Чехословак хамаатыларның төрээн чуртунче өөп кээп турары

ПРАГА. Чехословакиянын телеграф агентилелиниң дыннатканын ёзугаар алырга, шаанда даштыкы чурттарже чоруй баргылаан чүс-чүс чехословак хамаатылар сөөлгү үш айларның дургузунда Чехословакиняже ээп келгилээн. Чехословакияже ээп келир хамаатыларны хамырар талазы-биле комитеттиң алынга бодунуң төрээн чуртунче ээп келирин дилээн оон-оон билдиришкиннер болгаш чагаалар кирип турар.

Чоокта чаа Чехословакияже колдуунда Барыын Германияга турган кижилериниң улуг болуу келген. Оларның хөй кезии чуруттуң бүдүрүлге черлериниде ажылай бергеннер.

Мурнуу Америкадан, Канададан, Австралиядан болгаш Европаның өске-даа күрүнелериниден чехословак хамаатыларының чаа бөлүктери чоокку хүннерде кээр деп турар.

(СЭТА).

КУР-да бирги трактор заводунуң тудуу

ПЕКИН. «Женьминьжибао» солуниуң дамчыткынын ёзугаар алырга, Лоян хоорайның чоогунда чуруттуң бирги трактор заводунуң тудуун чорудуп турар. Заводту айыткан хуусазының бетинде чартык чыл буруңгаар ажыглалга киирер деп хүлээлгени тулугжулар алган КУР-нуң улус

Югославияның автомобиль үлетпүрүнүң хөгжүлдезиниң планы

БЕЛГРАД. Югопресс агентилелиниң экономиктиг бюллетенининг медеглеп турарын ёзугаар алырга, 1956 чылга чедир югослав автомобиль үлетпүрүн хөгжүдериниң планы ажыдатыныл кылдыынган. План болза, мотоциклдерден эгелээн чүк автомобильдерниң бүгү-ле хевирлерин баш удур көрүп турар.

План ёзугаар алырга, чиик автомобильдерниң бүдүрүлгези чылда 1 мун турганыдан 12 мун автомобиль чедир өзер. 1965 чылга чедир югослав автомобиль үлетпүрү 0,5 — 1,5 тонна чүк сөөртүр 4 мун хире автомашиналарны, 2—4 тонна чүк сөөртүр 6 мун хире автомобильдерни, дөртен ажыг тонна чүк сөөртүр 3600 хире автомашиналарны кылып үндүрүп турар апаар. Ол ышкаш чылда 570 автобустарны кылып үндүрүп турар апаарын баш удур көрген.

(СЭТА)

Болгарияның судно тудуушкунунун чедиишкини

СОФИЯ. Судно тудуу—Болгарияның үлетпүрүнүң чаа алыры. Бүгүнгениң Димтров аттыг судно тудар чери Болгарияның садыг флодунга хереглээр он-он халай судноларын кыйган. Бо чылын судно тудуглары ортумак тонажтың бараан болгаш кижилер дажыыр судноларын хөйүбиле бүдүрериниче киирер. Оон-биле кады ырак чорукка кижилер чедирер бүгү талазы-биле эптиг суднолар, а ол ышкаш хеминң тускай танкер судноларын, сугга чоруур мастерскаяларлар тудуушкунунга белеткел эгелээн. Судно тудар чер даштыкы чурттарның чагыын ёзугаар судноларны база кылыр. (СЭТА).

Араб чурттарының лига Чөвүлелиниң сессиязы ажылын дооскан

КАИР. Марттың 29-тан апрельдың 12-те чедир Каирге араб чурттарының лига чөвүлелиниң сессиязы болуп эрткен. Оонбиле чергелештир лиганың политиктиг комитеттериниң хуралдары база тускай комитеттериниң хуралдары болгулаан.

Лиганың чөвүлелиниң болгаш комитеттериниң ажылдарынга оон кежигүнери болуп турар 9 араб күрүнелериниң шүүлтүзүнүң төлээлери киришкеннер.

Тунистиң болгаш Марокконуң хамаарышпас чоруун хүлээп көрүп турарының лугайында резолюцияны араб чурттарының лигазының чөвүлели хүлээп алган. Ол чурттарның боттарының национал күзел-соругдаларын долузу-биле боттанхыларынга оларга дуза чедиреринге белеңнин чөвүлелдиң кежигүннери илередикеннер:

Солуннарның бижип турары болза, Алжирде Француз эрге-чагыргаларның үүлгедишкиннерин политиктиг комитет бурулшаап көрген болгаш алжир улустуң хосталгалыг демиселин деткип турарын илередикен.

Ол ышкаш политиктиг комитет БНО-нуң чингине секретары Хаммершельдиң Чоокку болгаш Ортаакы Чөөн чүкке кезиринин лугайында айтырыгны чугаалажып көрген.

Политиктиг комитет Оман княжествозун англичаннарның эжелеп алганы-биле холбаштыр Пеменнин мурнуу чүгүнде байдалды чугаалажып көрген, араб чурттарның Лигазының төлээлерин Оман болгаш Маскат хаанналшкынынарже чорулар деп шинтпирлээн. Чөвүлел ол шинтпирни чүүлүг деп көрген.

Араб чурттарның Лигазының кежигүнери күрүнелер Вьетнамның Демократтыг Республиказын хүлээп көөр уңурлуг деп Лиганың политиктиг комитеди доктаатқан деп солуннар недеглеп турар. Азия болгаш Африка чурттарының Бандунг конференциязының бир чыл болган ойнга аларга кылдыр апрельдың 18-тин хүнүң улустар аразының дең каттыжылгазының болгаш тайбынының хүзек кылыр, бүгүнаашкынны тодарадырынга улустарның эргелери болгаш хосталганың хүнү, бүгүнниниң тайбынының символу кылдыр демдеглээрин чөвүлел сүмелээн. (СЭТА).

ССРЭ-нин улустарының спартакиадазының кол судья коллегиязы

ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң чанында Күш-культура болгаш спорт талазы-биле комитет ССРЭ-нин улустарының спартакиадазының кол судья коллегиязының составын бадылаан. Спартакиаданың кол судьязынга К. А. Андрианов, кол судьяның оралакчыларынга Г. М. Рогулский болгаш П. А. Зубков, судья коллегиязының кежигүннеринге П. К. Петров, В. Н. Кучменко, В. П. Антипенок, Н. В. Семашко, П. М. Ревенко, А. В. Васильев, Г. М. Буколевский, А. П. Голубинский, кол секретарынга С. Л. Аксельрод олар бадыгатыргаан.

ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң чанында Күш-культура болгаш спорт талазы-биле комитетке чоокта чаа эвилелдеткен республикаларның болгаш Москва, Ленинград хоорайларының командаларының аразында баскетболдун, кол бөмбүгүнүн, хоккейниң тодаргай командаларының эргелери болгаш фехтованиениң талазы-биле шенелде маргыдаалары апрель 6-да болган. (СЭТА).

Редактор Д. О. БЕГЗИ.

Албаннаар бажыңнарны, чуувду төгер оңгарларны чогуур өйүнде аштанар

Покта, өдекте, хирде халдавырлыг аарыгларның: ижин тифинин, ижин зарыныың, паратифтин, ол ышкаш кыжаның болгаш өске-даа аарыгларның микробтары бар турар.

Хир довуракка сиңиккеш, кудуктарда болгаш хөлбектерде сугларны хирлендирер. Довурак-биле хирленген суг массалыг аарыгны үндүрүп болур.

Албаннаар бажыннарның шалазын хирлендирбенер. Идиктин дузалаачызыбиле халдавырлыг хир чурттаар бажыңга келдинин, ынчангаш бажың иштин кургатта ширбиирге довурак-биле кады аъш-чемге, савага чыпшынар болгаш ол ышкаш хумчук үттерин, аастарны ламчыштыр кижинин иштинге кирип болур. Бичии уруглар шала кырынга союп чораан болунун аскынче халдавыр кирип болур.

Бажыңнар чаны болгаш кудуучу арыг болган тудум-на халдавырлыг аарыглар авээш болур.

Аарыгларга удур корум-чурум дээш демисежиңер.

Арыг-шевер — кадык чоруктуң үндезини.

Тыва областың санитар-чырыдыышкын башкы.

ОСПА—айылдыг халдавырлыг аарыг

Бо коргунчуг аарыгдан кижилерни чүгле баш бурунгаар чорудар зиннин прививказы (тарылга) капталаар.

Оспа тарылгазы хоойлу ёзугаар ССРЭ-нин хамаатыларынга албан болуп эрттер.

Бижи бүрүүнүн чурталгазының дургузунда оспага удур тарылгаларны дөрт катап чорудар уңурлуг: 1) чурталгазының баштайгы чылында, ийи дугаар айдан эгелээш; 2) 4—5 харлыында; 3) 10—11 харлыында; 4) 18-тен 70 хар чедир болган оон өрү харлыында.

БОТТАРЫҢАРГА БОЛГАШ УРУГЛАРЫҢАРГА ТАРЫЛГАНЫ ЧОГУУР ӨЙҮНДЕ ЭРТТИРИҢЕР!

Тыва областың санитар-чырыдыышкын башкы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудуучузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация кидизининиң — 3—88, харылсаалгалыг секретарының 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый кидистериниң 3—68, культура болгаш амыдырал, чагаа кидистериниң база бухгалтериязының 3—65.

ТС — 00297.

Культура өргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үдезилетинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

№ 80 (3533) | 1956 ч. апрель 18, среда | Өртээ 20 коп.

Комсомол организацияларының ажылын чаа сорулгаларның деңнелинче

Тыва областың комсомолчулары болгаш аныяктары партияның XX съездизиниң шиитпирлерин бүгү совет улус-биле бир дөмей улуг күзел ханыышкын-биле түүлдүргүнүп, ону боттарының ажылынга удуртулга болдурар болгаш хажык чокка күүседир деп хүлээп алганнар. Аңаа холбаштыр амгы хүннерде аныяктарның политиктиг болгаш күш-ажылчы идепкейин, оларның организастыы база сагылга-чурумнуу кажангызындан-даа артык күштелип турар.

Үлетпүрде, транспортта, көдээ ажылагыйда ажылдап турар комсомолчуларның болгаш аныяктарның, оларның аразында мурнакчыларның саны дыка өскен. Чүгле мал ажылында 2 муң хире комсомолчулар болгаш аныяктар бар. Областың комсомол организациязы ам мал ажылынче 300 комсомолчуларны, Хову-Аксының комбинадынче 1 муң оолдарны болгаш кыстарны чорудар деп шиитпирлээн. Ажыл-агый тургузуушкунунуң янзы-бүрү участоктарында комсомолчу-аныяктарның чаа-чаа тускай бригадалары болгаш звенолары тургустунуп турар. Школаларның VII—X класстарының өөреникчилери чайгы дыштанылга үезинде колхозтарның мал ажылының фермаларынга барып ажылдаар дугайында патриотчу күзелдерин илередип турарлар. Алдыгы беш чылдың сорулгаларын ийи-үш чылдар дургузунда күүседир дээш шимчээшкин калбарган. Ол бүгү болза бодунуң алдарлыг Төрээн чурттунга, Коммунистиг партиязынга бистиң аныяктарывыстың кызыгаар чок бердингенниниң херечизи болур.

Партия болгаш комсомол организацияларының бистиң аныяктарывыстың ол патриотчу көдүрүлүшкүнүн бүгү-ле хемчеглер-биле детквишаан, оларны күш-ажыл талазы-биле кадналган, әртемнин дээдилерин шингээдип ап билир, бергелерден кортпас, а ол бергелерни ажып тиилеп шыдаар, чаа сорулгаларны чедишкининг шиитпирлээринче үүткүлүг, кадыг күш-ажылдан чалданмас кижилер кылдыр улам эки кижизидер хүлээлгелиг. «Ол улуг херекке бодувустуң күштеривисти харамнанган хераавис чок, чүге дээрге аныяктарны шын кижизидери — коммунизм тургузуушкунунга бистиң моон соңгааргы чедишкиннеривистиң үндезини болур» деп К. Е. Ворошилов чугаалаан.

Ынчалза-даа бистиң областың районнарының комсомол организацияларының ажыл-чорудулгазында, ылангыя оларның идей-кижизидилгелиг ажылында улуг четпестер бар. ВЛКСМ-ниң чамдык райкомнары аныяктар ортузунга чорутса чогуур боттуг организакчы ажылды резолюциялар-биле, аңаа-ла хөлзеп шуугаар чоруктар-биле солуп турар.

Бо дугайында ВЛКСМ-ниң Чөөн-Хемчик райкомун (секретары эш Очур-оол) чижекке ап болур. Чүл дээрге, ол райком бюрозунуң хуралдары үргүлчү болуп тура-даа, аңаа айтырыгларны эренгей чугаалажып, аныяктарны ажыл-агыйга киришкирериниң боттуг айтырыгларын болганчок-ла оюп эртип турар. Райкомнуң бюрозу комсомолдуң чамдык эге организацияларының ажылының дугайында оларның секретарьларының илеткелдерин чугаалажып турза-даа, а шиитпирлериниң күүселдезин хынавайн келген. Чамдык товарылгаларда ол дугайында шиитпирлер-даа үнүрбейн, ону протоколга безин демделгевейн турган. Райком бюрозунуң ай санында ажыл планы күүсетинимейн турар. Шиитпирлезе чогуур айтырыгларны соңгаарларыры ында чанчыл болу берген. Комсомолдуң хүрээлеңинге кирер дугайында 52 кижиниң билдириишкиннери болгаш ол талазы-биле эге организацияларның шиитпирлери райкомга 5—11 айлар дургузунда үзе шиитпирлетинимейн чытканы илерээн. Комсомол райкомунуң секретары эш Очур-оолдуң 15 айлар иштинде колхозтарже барган хонуу чүгле 1 ай болуп турар. Үе-шактың хөй кезиниң шак ынчаар кабинетке олуруп эттиреринге ол чанчыккан.

ВЛКСМ райкомунуң ажылының ындыг сандаргай байдалынга СЭКП райкому аңаа-ла эптежип турар болгаш ооң секретарының илеткелин бодунуп бюрозунга чугаалажырын безин сонуургавaан. Партия райкому комсомол эге организацияларының ажылынга партийжи удуртулга дугайында парторганизациялардан негелдени кошкаткан болгаш ол талазы-биле бодунуң үндүрген шиитпирлериниң күүселдезин хынавайн келген. Мындыг четпестерге канчап-даа эптежип болбазының үези ам келген. Комсомолдуң күжүнүң болгаш чогаадыкчы идепкейиниң үнер дөзү — партийжи удуртулгада болур дээрзин партия райкомнары билзе чогуур.

Эрткен чылын областың хөй-хөй колхозтарынга кукуруза өстүрерин комсомол организациялары хүлээнген турган. Ол үнелиг культураның дугайында чугаа дыка хөй болган, а херек кырында ажылдың түңнели четпес болган.

Картофельди болгаш ногааларны өстүреринге чамдык комсомол организацияларының сонуургал салбайн турарынга канчап-даа эптежир аргажок. Кызыл көдээ район эрткен чылын Кызыл хоорайны ол культуралар-биле дендин багай хандырган. Ынчаарга бо чылын ол районнуң колхозтары 1 миллион ажыг ирик-өдек сава жыгаштарны белеткээр үжүрлүг. Маңаа аныяктар улуг рольду ойнаары чугаажок, а ВЛКСМ райкому ол ажылдың канчаар чоруп турарын билбес болган олче аныяктарның күжүн эки мобилизаставаан.

Тожу районнуң Сыстыг-Хемде ыяш ажыл-агый черинде өлөөн хөй аныяктар ажылдап турар. Ында комсомол эге организациязы бар. Ынчалза-даа ол аныяктар ортузунда кижизидилге ажылы дыка четпес тургустунган. Ында чамдык аныяк ажылчыннарның талазында ниитиниң чүрүмүн үрээр, аморальдыг үүлгедиглер кылыр чоруктар бар. Ол четпестерни үлүткаарының хемчеглерин алыры-биле чоокта чаа аңаа СЭКП райкомунуң секретары эш Лазаренко чораан. Ооң ол чораанының «хуусаазы» ында комсомол организациязының секретарынга безин ужуражыр аргажок кыска болган. Дарга дораан-на дедир ээп чаңа берген, четпестер хевээр артып калган. Комсомол райкомнары организакчы ажылда шак ындыг четпестерни шиитпирлиг чайладырынче боттарының күжениишкиннерин угландырар үжүрлүг. ВЛКСМ обкому бо талазы-биле база-ла кошкак ажылдап турар.

Комсомол организацияларының ажылын чаа сорулгаларның деңнелинче көдүрерин СЭКП-ниң XX съездизи негээн. Бүгү көдээ ажыл-агый культураларының үнүш-дүжүүн бедидерин кызымаккайы-биле чедип алырынче, кукурузаны өстүреринче, мал ажылын хөгжүдеринче, часкы тарылганы организастыг эрттиреринче база тарылгаларны чайгы үеде шевергин ажыарынче, үлетпүр бүдүрүлгелериниң онаалдаларын күүседиринче бүгү аныяктарны идепкейлиг киришкирери—бистиң комсомол организацияларывыстың хүндүлүг хүлээлгези.

Аныяктарның ортузунга социалистиг чарышты организастаар талазы-биле ажылды шиитпирлиг эки кижилер, хүлээлгелерни күүседирин харыысалга чок көөр, чарышка ёзу барымдалаар чоруктуу узуткаар болгаш сөстүң ажыл-херек-биле ыяавыла дүгжүп турар чоруун чедип алыр херек. ВЛКСМ-ниң кежигүн бүрүзү бодунуң организациязының амыдыралынга болгаш ажылынга идепкейлиг киржир ужурлуг.

Областың комсомол организациязы бодунуң ажылын чаа негелделерге дүүштүр өде тургузуп, комсомолчуларның болгаш бүгү аныяктарның ёзулуг коммунистиг кижизидилгезин бүрүнү-биле хандырар ужурлуг болгаш ону ынчаар кылып шыдаар аргаларлыг-даа.

Картофельдиң дүжүдүн чылда ийи катап алыр дээш

КИШИНЕВ. Көдээ ажыл-агыйның бүгү ажыл-ишчилеринге СЭКП ТК-ниң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң кыйгырыында картофельди бүдүрерин көвүдиринче улуг кичээнгей салдынып турар. Молдавияда ол культура хөй чылдарның дургузунда чавыс дүжүттү берип келген. Амгы үеде агротехниканы чогаадып кылган, ынчаарга ону ажыглазары картофельдиң бедик чыылдазын чедип алырынга арганы бээр. Республиканың көдээ ажылагый министерствозундан СЭТА-ның корреспондентизинге дыннатканы болза:

— Молдавияның колхозтары бо чылын картофельдиң тарылга шөлүн 7 муң гектарны немештир калбартыр. Картофельди бо чылын суггаттыг участоктарга, оргу шөлдерге болгаш биче хемнериниң шыналарынга тарып олуртур. Картофельди эрте тарып олуртурунга чымчак болгаш дүрген изиничел хөрзүнүг шөлдерни тускайлаан.

Часкы олуртулгадан аңгыда чаа картофельди чайын олуртуп тарыырын Молдавияның дыка хөй колхозтары практикалап турар. Бо хемчеглер болза картофельдиң ниити чыылдазын көвүдиринден аңгыда үрезиннериң элекке үнер чоруун болдурбас. Картофельдиң чаа үрезиннерин июльдиң ортан үезинде ийиги удаа тарып олуртур чорук кускү үеде картофельдиң изиген үрелип баксыраарын база болдурбайн турар. Элээн хөй районнарның көдээ ажыл-агый артельдери бо арганы ажыглавышаан, чаңгыс шөлден чылда ийи удаа дүжүттү ажаап ап турар.

Бо чылын бүгү шөлдерниң үштүң бир кезээнге часкы болгаш чайгы олуртулгаларны чорударын планнап көрген. Бо чорук колхозтарга 100 муң центнер немелде картофельди бээр.

(СЭТА).

СЭКП ТК-ның РСФСР талазы-биле Бюрозунда

Партияның обкомнарының болгаш крайкомнарының секретарьларының чөвүлел хуралы

Апрель 10—11-де СЭКП ТК-ның РСФСР талазы-биле Бюрозунга Россий Федерациязының партияның крайлар болгаш областар комитеттериниң бирги секретарьларының чөвүлел хуралы болган. Чөвүдел хуралга мооң адаанда айтырыгларны чугаалашкан:

1. Часкы тарылганы чорударының болгаш көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин улгаттырар талазы-биле сорулгаларның дугайы.

2. СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлерин партия организацияларында өөренип турарының болгаш ол шиитпирлерни ажылчы чоннарга тайылбырлаар сорулгаларның дугайы.

Бирги айтырыгны чугаалажырынга эштер А. М. Школьников (Воронеж область), Л. Я Флоретьев (Кострома область), В. С. Марков (Орел область), Е. П. Болуцинский (Омск область), М. Т. Ефремов (Куйбышев область), Д. М. Матюшкин (Краснодар край), К. Г. Пысин (Алтай край), Г. А. Денисов (Саратов область), М. К. Крахмалев (Белгород область), Л. Н. Ефремов (Курск область), М. А. Евсеенко — ССРЭ-ниң нефть үлетпүрүнүң министри, С. О. Постовалов (Калуга область), П. И. Морозов — РСФСР-ниң көдээ ажыл-агый министри, М. Я. Канунников (Псков область), Т. А. Юркин — РСФСР-ниң совхозтар министри, А. Б. Арпстов — СЭКП ТК-ның секретары, В. П. Мыларщиков — СЭКП ТК-ның РСФСР талазы-биле көдээ ажыл-агый килдизиниң эргелекчизи, Н. И. Беляев — СЭКП ТК-ның секретары олар бириштеннер.

СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлерин Россий Федерациязының көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилериниң ажаок улуг кодүрүүшкүн-биле үткүп алганын болгаш оларны амыдырал кырынга чедишкининг боттандырарынче күзенишкиннерин угландырып турарын чөвүлел хуралга чүве чугааланнар демдеглеп турганнар. Алдыгы беш чылдың онаалгаларын хуусаа бетинде күүседири дээш социалистиг чарыш бүгү-ле черлерде калбарган.

Воронеж областың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери сүт болгаш эт бүдүрерин улгаттырарының талазы-биле социалистиг чарыштың эгелекчилери болуп үнгеннер. Олар 1956 чылда колхозтар болгаш совхозтар талазы-биле эт бүдүрерин ийи катап улгаттырар, тодаргайларга алдыгы беш чыл планы-биле доктаатынган онаалгаларны беш чылдың орнунга чангыс чыл иштинде күүседир, а сүт бүдүрерин бүдүн чартык чыл иштинде ийи катап улгаттырар хүлээлгени болунга алганнар. Боттарының хүлээлгелерин күүседир талазы-биле воронежчилер улуг ажылды калбартып чоруткан. Ажыл-агый чылының беш айларының дургузунда октябрь 1-деп март 1-де чедир — областың колхозтарында бир азырал инектен ортумаа-биле сүт саалдазы эрткен чылдың ол үезинге деңнээре 203 хуу болган, а сүттүң ниити бүдүрүлгези 2,2 катап улгаткан. Ол областың колхозтарында март 1-де 57 муң хаваннарны, азы эрткен чылдаазындан үш ажыг катап хөйнү семиртилгеде тургускан.

Краснодар крайның колхозтары, МТС-тери болгаш совхозтары көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин көвүдедир талазы-биле алдыгы беш чылдың онаалгаларын күүседирин хандырып турар хемчеглерни ажылдап кылган: тараапы 1955 чылдыбиле деңнээрге 1957 чылда 1,5 катап, ооң иштинде күкурузаны — 2,5 катап, эттп —2,7 катап, ооң иштинде хаван эдин—4,6 катап, сүттү—2 катап, куш үүргаларын — 4,6 катап үлгаттырарын хандырар.

Тамбов, Белгород, Рязань, Курск, Иркутск болгаш өлөөн хөй өске-даа областарның колхозчулары, МТС-тер болгаш совхозтар ажылдакчылары көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрериниң талазы-биле улуг хүлээлгелерни алган болгаш чедишкининг күүседип турарлар.

Алдынган хүлээлгелерни күүседиринге часкы тарылганы чедишкининг чорудары шиитпирлиг үжүр-дузалыг болур деп чөвүлел хурал айыткан.

РСФСР-ниң районнарында часкы тарылгага белеткел бо чылын эрткен чылдардагызындан өлөөн организастыг эртип турар. Областарның хөй кезинде тракторлар септелгези февральда болгаш мартта двозулган турган. Колхозтар болгаш совхозтар үрезиннер-биле эки хандыртынган. Механизаторларны болгаш колхозчуларны өөредири эрткен чылдаазындан калбак кылдыр тургустунган.

Ооң-биле кады часкы тарылга белеткелинде улуг четпестер демдеглетинген. Элээн хөй областарда — Орел, Калуга, Псков болгаш чамдык өске-даа областарда үрезиннер четпес белеткетинип, оларның дыка хөй кезии боктуг болуп турар, сорттуг тарылгаларже шилчиир херек багай чоруп турар чоруктарже кичээнгей угланган турган. Айыттынган областарның удуртукчулары үрезин ажыл-агыйын чедир үнелевейн, эки үрезиннер чокта көдээ ажыл-агыйны бо үеги негелделериниң деңнелинге көдүрүп хоржок деп чүвени үттүп турарлар.

Мал ажылының продуктуларын бүдүрерин улгаттырарының шиитпирлиг чүүлдериниң бирээзи болур кукурузаның бедик дүжүдүн өстүрер айтырыгларга чөвүлел хуралдың киржикчилери улуг кичээнгейни салганнар. Кукуруза тарылгаларын калбартырынче колхозчулар бүзүрелдиг чоруп турар дээрзиниң дугайын санал бергеннер айтып турган. Ынчалза-даа ук культураның тарылгазынга белеткел бүгү-ле черлерде эки деп сөглеп болбас. Хөй-хөй колхозтар болгаш совхозтар кукуруза тарыыр чер участоктарын ам-даа тускайлаваан болгаш удобрениелерни сөөртүп төкпээннер. Элээн хөй черлерде үрезиннерни багай кадагалап турар, а чамдык колхозтар тарылга материалын безин сөөртүп белеткевээннер. Кукурузаны өстүрериниң чедишкиннерин бижилер, кадрлар шиитпирлээр. Ынчалза-даа шын дөрбелчиннер чокта ийи угланышкынче болбазырадылга механизастатынмас, а ындыг болганда, бедик дүжүт өстүрүп хоржак деп чүве билдингир турда-ла тарылганы дөрбелчин-уяланчак арга-биле чорударының техниказынга кижилерни өөретпейн турар колхозтар эвээш эвес.

Чамдык областарда тракторлар септелгези амыгаа чедир доозулбаан. Сеялкаларны, культиваторларны болгаш өске-даа кожулда машиналарын белеткээринге улуг хожудаашкынны болдурган. Сеялка бүрүзүн ажылга эң-не хөй шаг-үеде ажыглаан турар болдурарын херектиң эрге-ажыктары негеп турар. Ооң ужурундан кожулда чепсектериниң септелгезин эң дүрген доозарынче онза кичээнгейни салган турар ужурлуг.

Часкы тарылга белеткелинде четпестерни эң чоокку хүннерде үзүткээр болгаш тарылга ажылдарын эң эки агротехниктиг хуусааларда чорударын хандырар төлээде, партияның обкомнары болгаш крайкомнары район бүргүзүнде, а райкомнар — колхоз болгаш совхоз бүргүзүнде, МТС бүргүзүнде ажыл-херектиң байдалын эки билип алыр ужурлуг.

Планнарга тараа культураларының тарылга шөлдерин эвээжелирин болдурган ындыг крайларның болгаш областарның удуртукчулары чөвүлел хуралга шүүмчүлетиргеннер. Ол ышкындырыгларны эдип-чазаарының чугулазы, бо чылын тараа культураларының шөлдерин чүгле кур черлер шиигээдип алган районнарга эвес, харын Россий Федерациязының өске-даа бүгү районнарынга калбартырының бүгү аргаларын ажыглаары хүлээп көрдүнген.

Алдыгы беш чыл планының чигир свеклазын бүдүрер талазы-биле онаалгаларын 1958 чылда күүседир дээш Россий Федерациязының областарынга чигир свеклазын бүдүрерин улгаттырарының, ол культураның тарылгаларын бо чылын-на элээн калбартырының сорулгаларын чөвүлел хуралдың киржикчилери чугаалажып көргеннер.

Алдыгы беш чылдың баштайгы чылында көдээ ажыл-агыйның мурнунда туруп турар ан чүгула сорулгаларны шиитпирлээринге ажылчы чоннарны мобилизастаар херекке канчаар-даа аажок улуг ужур-дузалыг СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң көдээ ажыл-агыйның бүгү ажылдакчыларынга Быйгырының колхозчуларга, МТС-териң болгаш совхозтарның ажылдакчыларынга тайылбырлазарының эргежок чугулазынче кичээнгейни чөвүлел хурал салган.

СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлерин өөренир дугайында — ийиги айтырыгның талазы-биле — эштер Ф. Р. Козлов (Ленинград область), Н. В. Киселев (Ростов область), П. К. Жегалин (Сталинград область), З. Н. Муратов (Татар АССР), Ф. С. Горячев (Калинин область), П. Н. Поспелов — СЭКП ТК-ның секретары, А. П. Кириленко (Свердловск область), В. М. Чураев—СЭКП ТК-ның РСФСР талазы-биле партия органнарының килдизиниң эргелекчизи, А. Б. Аристов — СЭКП ТК-ның секретары олар чүве чугааланнар.

Санал берген эштер шүптүзү-ла СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлериниң өөскүткени кайгамчык улуг политиктиг болгаш күш-ажылчы көдүрүлүшкүнүнүң дугайын, партиядан болгаш улустан ол шиитпирлерни чаңгыс эп-сеткилдиг чүүдүргүнгенининң дугайын чугаалап турганнар.

Бүгү-ле черлерде хоорайларның болгаш районнарның партия организацияларында партия активиниң хуралдары эрткилээн, партия эге организацияларында партия хуралдарын чорудары дооступ турар. Олар партияның хүрээлениниң чаңгыс эптиин, коммунистерниң чогаадыкчы идепкейин тодаргайы-биле көргүскеннер.

Чүве чугаалаан эштериң демдеглээни-биле алырга, съездиниң шиитпирлерин болгаш материалдарын партия чыгыышкынының бүгү четкизинде өөренип турар. Дыка хөй чаа бөлүмнер болгаш семинарлар тургустунган, лекция пропагандазы улуу-биле келгеэн. Коммунистер болгаш партия кежигүнү эвес актив съездиниң шиитпирлеринге ханы сонуургалын илередип, бүдүрүлгелериниң, колхозтарның, МТС-териниң болгаш совхозтарның практиктиг сорулгалары-биле оларны холбаштырып турарлар.

Съездиниң шиитпирлерин пропагандалаар талазы-биле партия организацияларының чорудуп турар улуг ажылы-биле чергелештир улуг четпестериң бар болуп турарын чөвүлел хурал ооң-биле кады көргүскен. Чамдык партия организацияларының ажылчы чоннарның ортузунга агитас-пропаганда ажылын идепкейлиг эвес, четпес калбартып турарлар — пропагандистерге болгаш агитаторларга дузаламчыны үргүлчү эвес көргүзүп, чамдык таварылгада идеологтуг айтырыгларны шын эвес тайылбырлап турар чоруктуң чаны-биле эртип турарлар.

Амгы үеде партияның XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин калбаа-биле болгаш хажык чок пропагандалаарындан база оларны практика кырынга боттандырары дээш хажык чок демиселден артык чугула сорулга бистиң политиктиг ажылывыста чок даарзиниң дугайын чөвүлел хуралдың киржикчилери чугааланнар. Идеологтуг ажылды улам ынай калбаа-биле делгередириниң болгаш съездиниң айтырганы ооң бүгү четпестерин чайладырының эргежок чугулазы демдеглетинген. Пйи чангыс кижилерге чүдүүр чоруктуң үржуктарын ажып тиилээр талазы-биле, партийжи амыдыралдың ленинчи норма-чижектерин улам ынай катап тургузар болгаш хөгжүдер талазы-биле кылып чорудар ужурлуг улуг ажыл туруп турар. Коммунистиг тургузуушкунунуң практиказы-биле, область, район, бүдүрүлге, колхоз, МТС, совхоз бүргүзүнүң сорулгалары-биле пропаганданың болгаш агитацияның сырый харылзаалыг болурунуң эргежок чугулазы чөвүлел хуралга онзазы-биле демдеглетинген. Кадрлар-биле ажылда улуг четпестер база демдеглетинген.

Чөвүлел хуралдың түңнелинде СЭКП ТК-ның секретары, СЭКП ТК-ның РСФСР талазы-биле Бюрозунуң даргазының оралакчызы эш Н. И. Беляев чүве чугаалаан. РСФСР-ниң областарын болгаш крайларын удуртурун эки кижилер херекке ук чөвүлел хуралдың чугула ужур-дузалыын ол демдеглээн.

СЭКП ТК-ның РСФСР талазы-биле Бюрозунуң составынга СЭКП ТК-ның секретарьлары эштер А. Б. Аристов болгаш П. Н. Поспелов оларны немеп киргенин эш Беляев дыңнаткан. Россий Федерациязының, ооң автономнуг республикаларының, крайларының болгаш областарының экономиказын болгаш культуразын улам ынай хөгжүдериниң талазы-биле СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлерин практика кырынга боттандырарының талазы-биле күүсенишкининг ажылдаарынче областарның, крайларның партия организацияларының удуртукчуларын, а ол ышкаш РСФСР-ниң министерстволарының болгаш ведомстволарының удуртукчуларын кыйгырган.

Чөвүлел хуралга СЭКП ТК-ның секретарьлары эштер М. А. Суслов, Л. П Брежнев болгаш Е. А Фурцева олар олурушканнар.

Н. А. Булганиннның болгаш Н. С. Хрущевтуң Москвадан Англияже үнүпкени

Великобританияның чазааның чалааның ёзугаар ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин болгаш ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиум кежигүнү Н. С. Хрущев Москвадан Англияже апрель 14-те үнүпкен.

Совет Эвилелиниң күрүне туктары-биле шиметинген Белорусс вокзалынга Н. А. Булганинны болгаш Н. С. Хрущевту үдээннер болза: К. Е. Ворошилов, Л. М. Багановнч, А. И. Кириченко, Г. М. Маленков, А. И. Микоян, В. М. Молотов, М. Г. Первухин, М. З. Сабуров, М. А. Суслов, Г. К. Жуков, Л. И. Брежнев, Д. Т. Шепилов, Е. А. Фурцева, Н. М. Шверник, Н. И. Беляев, П. Н. Поспелов, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары А. Н. Косыгин, В. А. Кучеренко, В. А. Малышев, В. В. Мацкевич, И. Ф. Тевосян, М. В. Хруничев, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Эвилелдин Советиниң Даргазы А. В. Волков, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазының оралакчылары М. П. Тарасов, В. И. Козлов, Ю. И. Палецкис, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. А. Яснов, ССРЭ-ниң министрлери С. Ф. Антонов, В. Г. Бакаев, Б. П. Бещев Ф. Д. Бараксин, П. Н. Горемыкин, К. П. Горшенин, П. В. Дементьев, Н. П. Дудоров, Н. А. Дыгай, М. А. Евсеенко, В. П. Елютин, В. Г. Жаворонков, А. Н. Задемидко, А. Г. Зверев, В. П. Зотов, А. А. Ишков, В. Д. Калмыков, Е. Ф. Кожевников, И. К. Козюля, Л. Р. Корниец, А. Б. Кортунов, А. П. Костоусов, М. А. Лесечко, И. А. Лихачев, П. Ф. Ломако, Л. Г. Мельников, Н. Н. Миротворцев, Н. А. Михайлов, Г. М. Орлов, Д. В. Павлов, Н. С. Рыжов, И. Т. Скиданенко, Н. И. Строкин, С. М. Тихомиров, З. А. Шашков, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Секретары Н. М. Пегов, ССРЭ-ниң Күрплан даргазы Н. К. Байбаков, Совет Эвилелиниң маршалдары С. С. Бирюзов, И. С. Конев, Р. Я. Малиновский, К. А. Мерецков, К. С. Москаленко, В. Д. Соколовский, ужар-түүлдүң кол маршалы П. Ф. Жигарев, армия генералы И. А. Серов СЭТА-ның харыысалгалыг удуртукчузу Н. Г. Пальгунов, ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министриниң оралакчылары В. В. Кузнецов, В. С. Семенов, Н. Т. Федоренко, ажылчы чоннар депутаттарының Москва хоорай Советиниң күүсекчи комитединиң даргазы Н. И. Бобровников, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң секретарының оралакчызы А. Ф. Горкин. ССРЭ-ниң ДХМ-ниң коллегия кежигүннери Л. Ф. Ильичев, С. П. Козырев, М. А. Костылев, С. К. Царапкин, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Протокол начальныги Е. А. Тарабрин, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң Протокол килдизиниң эргелекчиги Ф. Ф. Молокчов, Москва хоорайның командазы генерал-майор И. С. Колесников, өске-даа алган кижилери, совет болгаш даштыкы журналистер.

Н. А. Булганинны болгаш Н. С. Хрущевту Великобританияның ССРЭ-де херектеринге Түр Бүзүретирген бүрүн эргелиг министр, чөвүлекчи С. К. Парротт, Совет Эвилелинде туруп турар дипломаттыг төлээ черлериниң баштыннары база үдээннер.

Н. А. Булганин болгаш Н. С. Хрущев үдекчилер-биле чылыы-биле хол тудушкаш вагопче кирипкеннер. Поезд перрондан оожум чорупкан. Чыылганнар аътталыкчыларны байырлалдыы-биле хол чайып үдээннер.

(СЭТА).

Н. А. Булганиннның болгаш Н. С. Хрущевтуң Калининградта барганы

КАЛИНИНГРАД, апрель 15. (СЭТА). Великобританияның чазааның чалааның ёзугаар ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин болгаш ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң кежигүнү Н. С. Хрущев бөгүн 14 шак 20 минута турда Калининградка тускай поезд-биле чеде берген.

Вокзал ССРЭ-ниң күрүне туктары-биле шиметинген, Н. А. Булганинны болгаш Н. С. Хрущевту утканнар: Латви ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы болгаш ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Националдар Советиниң Даргазы В. Т. Лацис, Латвияның Компартиязының ТК-зының Бирги секретары Я. Э. Калнберзин, Эстонияның Компартиязының ТК-зының Бирги секретары Н. Г. Кэбин, Литваның Компартиязының ТК-зының Бирги секретары А. Ю. Снечкус, Литва ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. Ю. Шумаускас, Эстон ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. А. Мюрисеп, армия генералы А. В. Горбатов, адмирал А. Г. Головко, СЭКП-ниң Калининград обкомунуң секретарьлары В. Е. Чернышев, Н. С. Коновалов, Ф. В. Марков, В. Д. Кролевский, облкүүсеком Даргазы З. Ф. Слайковский, СЭКП-ниң Калининград хооркомунуң секретары С. А. Бровкин, партия обкомунуң болгаш хооркомунуң бюро кежигүннери, ажылчы чоннар депутаттарының область болгаш хоорай Советтериниң депутаттары.

Вокзал шөлүнүң чанынга хоорайның чыылган муң-муң ажылчы чоннары партияның болгаш чазактың удуртукчуларын чылыы-биле байырланнар.

Ооң-биле кады Н. А. Булганин, Н. С. Хрущев болгаш оларны үдеп чоруур кижилер машиналарга олурупкаш Балтийскиже угландыр чорупкан.

Н. А. Булганинны болгаш Н. С. Хрущевту хоорайже баар бүгү орукка муң-муң кижилер чылыы-биле байырлаан.

«Орджоникидзе» деп крейсерниң турар чери бо. Эштер Н. А. Булганин, Н. С. Хрущев болгаш оларны үдеп чоруур кижилер крейсерже үнүпкен. Совет Эвилелиниң гимнизи диимиреп үнген. Эштер Н. А. Булганин болгаш Н. С. Хрущев матростар болгаш офицерлер-биле беседалашкан. Ооң-биле кады Н. С. Хрущев крейсерниң кырындан үдекчилерге допчу чүве чугаалаан.

—Байырлыг, удавас чедип кээр бис—деп эш П. С. Хрущев чугаазын дооскан.

— Чоруунар чогузун—деп оларга үдекчилер харыылаан.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының түгүнүң адаа-биле 17.00 шакта «Орджоникидзе» деп крейсер Балтийскиден үнгеш, Портсмутче углай чорупкан.

Чаа тургустунган парторганизациянын ажылы

СЭКП-нин Кызыл хооржу бо чылдын январьда салыг-кооператив школазынга партия эге организациязын тургускан. Оон составынга салыг-кооператив школазынын болгаш десятниктерин тудуг школазынын 12 коммунистери туруп турар. Коммунистер парторганизациянын секретарынга эш Полатты, оон орлакчызынга эш Пленкинни сонгуп алганнар.

Парторганизация болунуп тургустунганынын баштайгы хүнеринден эгелээш-ле школа өөренекчилериниң болгаш парторганизацияга бижыглаан кварталдың чурттакчыларының ортузунга масса-политиктиг ажыдарны калбартыган.

Ийи айның иштинде партия хуралдарын 4 катап чыыдырып, анаа коллективтиң сонгурган турары айтырыгларны чугаалашкынаан. Чижээ, февральдың 1-ге болган хуралга СЭКП-нин XX съездиниң Директиваларының төлевилелин чугаалашкан. Коммунистер анаа боттарының тодаргай саналдарын берип, съездиниң Директиваларының төлевилелин чаңгыс оң-сеткилдиг деткээннер. Февральдың 10-да партияның ажык хуралы болган. Анаа школада спорт, күш-культура ажылының дугайын чугаалашкан. Хуралга олурушкан коммунистер, комсомолчулар болгаш партия кежигүнү эвестер оң айтырыгны чугаалажыры-на дыка идепкейлиг киржип, ол ажылда четпестерни чөптүг-биле шүүмчүлеп, ажыды канчаар эжиндиринин дугайында тодаргай саналдарын бергизээннер. Хуралдың соонда школада күш-культура ажылынга көскү эжиндилгелер чедип алдынган болгаш өөренекчилер күш-культура коллективиниң ажылынга идепкейлиг киржип турар апарган.

Марттың 1-ге партия хуралынга Делегейниң херээженнер хүнү — Марттың 8-ти демдеглеп эртирер дугайында айтырыгны чугаалашканынга холбаштыр агитколлективти тургускан. Агитаторларга 30 кижи балыглатынган. Парторганизация марттың 23-те агитаторларның семинарын эртирген. Агитаторлар кварталга агитация ажылын чорударының планын тодаргай чугаалашкан. Олар ам СЭКП-нин XX съездиниң материалдарын чонга тайылбырлап турарлар. Агитаторлардан эштер Василь Ефимович, Гриненко олар боттарының дыннакчыларынга амыдырал-биле холбашкан солуун беседаларны чорудуп турарлар.

СЭКП-нин XX съездиниң түңнелериниң дугайында айтырыгны партия организациязының иштин хуралынга маттың 26-да чугаалашкан. Парторганизация өөренекчилер ортузунга кижизидилгелиг ажылды күштелдиреринче улуг кичээнгейни салып турар. Ылангыя өөренекчилерниң болуктер хуралдарын чыыдырып, анаа багай өөренип турарларның дугайын чугаалашмышаан. Өөренекчилер Тоорук, Кара-уруг олар ыка кошкак өөренип турганнар. Өөренекчилер оларга дуза көргүзерин шиитпирээннер: өөренекчилер Дамдын, Бальчир олар Тоорукка болгаш Кара-уруг-та хуралаарын хүлээнгеннер. Өске өөренекчилер анаа чөпсүнүң каттышканнар. Өөренекчи өөрүнүң хуралажыгының ачызында Тоорук, Кара-уруг олар өөрүнүң ажыл-ишчилерин ажыл хөлчаларында, ферма-биле ажылдаан чоруктарын дугайында чугаалашкан. Ол-ла өөренекчилер Ленинниң «Партияның организациялыг-политиктиг ажылы» деп ном-биле ажылдаарын шиитпирээннер.

Өөренекчи коммунистер өөредилгеге үлегерин көргүзүп турарлар. Директорлар салбырында эш Уланов, бухгалтерия салбырында эш Пискур, чем кылыкчыларының салбырында эш Бегзи, тудуг десятниктериниң школазында эш Ооржак Комбу олар тергиин эки өөренип, өске эш өөрүнге үлегерин көргүзүп келгеннер.

Партия организациязы хана солуун ажылын доктаамал удуртуп турар. «Кадрлар дээш» деп хана солуун айза ийи улаа үнүп турар. Хана солуун школа ажылында четпестерни чидин-биле шүүмчүлеп, мурнакчыларның дүржүлгазын солуштуруп келген. Редколлегия «Крокодилди» база үнүдүп турар.

Өөренекчилер ортузунга кичээл үзер болгаш арагалаар чоруктун фактылары турган. Ылангыя бухгалтерия салбырының өөренекчизи Ашак-оолдуң ыяшт четпестерни өөренекчилер шыңгыяы шүүмчүлел-биле илереткеннер. Ашак-оол болунуп бүрүзүн өөренекчилер хуралынга, а оон соонда башкылар чөвүлелиниг киниин алган. Ангы үеде оон чүрүмү эжиндээн.

Партия организациязы школаның ажылын иосн сонгаар улам эжиндиринге улуг рольду ойнаар дээрзи чигзиниг чок.

Н. МИХАЙЛЕНКО.

Колхозчулар өөренип турар

Партияның XX съездиниң материалдарын өөренири-биле Улуг-Хем районнуң «СЭКП-нин XIX съездизи» колхозунуң ажыл-агый артелиниң партия эге организациязының чанында политшкола бо өөреникче чылында чедишкиниг ажылаан келген. Дыннакчылар өөренген темаларын ханызы-биле шинчээнин ап турарлар.

СЭКП Каа-Хем райкомунуң айтышкыны ёзугаар школаның дыннакчылары ангы үеде СЭКП-нин XX съездизиниң материалдарын өөренип турарлар. Олар эш Н. С. Хрущевтуң отчёт илеткелин өөренип доосканын.

ССРЭ-нин улуг ажыл-агыйын хөгжүдүрүнүң алдыгы беш чыл планының талазы-биле партияның XX съездизиниң Директиваларын, бо талазы-биле ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң дергазы эш Н. А. Булганиннің илеткелин өөренирин үргүлчүлеп турар.

Т. КОНГАР-ООЛ.

* * *

Каа-Хем районнуң Шынаа көдээ Советиниң Хрущев аттыг колхозтуң партия организациязының чанында политшкола бо өөреникче чылында чедишкиниг ажылаан келген. Дыннакчылар өөренген темаларын ханызы-биле шинчээнин ап турарлар.

СЭКП Каа-Хем райкомунуң айтышкыны ёзугаар школаның дыннакчылары ангы үеде СЭКП-нин XX съездизиниң материалдарын өөренип турар. Олар эш Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң «Совет Эвилелиниң бүгү делегей байдалы» деп бирги үүлүн программа ёзугаар өөренип турарлар. Дыннакчылар ол илеткелде салдынган бистин күрүнеевистин даштыкы политиказының айтырыгларын ханызы-биле билип ап турарлар. Ол болуктү дооскан соонда олар илеткелдин ийиги болүүнче «ССРЭ-ниң иштики байдалы» деп үүлдү өөренир.

К. ХЕРЕЛ.

Областың ховуларында

Чаа-Хөл районда часкы ховуу ажылдары эгелээн. Чаа-Хөл машина-трактор станциязының механизаторлары ховуу ажылдарынче эки белеткелдиг киришкеп. Бригадир эш Савченконуң бригадазының трактористери шык базырышкынының, дискалаашкынының болгаш лущениниң талазы-биле планның ажыр күүседи турарлар. Чижээ, тракторист эш Стрелков «ДТ-54» трактор-биле ээлчегде 60 гектар черни илиртээр нормазын 182 гектар чедир күүсейн турар. Тракторист эш Данчан-оол ээлчегде 8 гектар шөлүү дискалаар нормазын 27 гектар чедирип турар.

Апрель 14-те эш Савченконуң бригадазы Сталин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниге тараа культураларын тарып эгелээн.

Чурумта: эш Савченконуң бригадазының трактористизи эш Гуменников-тун арбай тарып турары.

Фото **С. Фоонтиэтэвуу.**

ЧАЖЫП ЭГЕЛЭЭН

АЛДЫН-БҮЛАК. (Телефон-биле). Барыын-Хемчик районнуң «Ленин оруу» көдээ ажыл-агый артелиниң тарылга шөлдериниң часкы ховуу ажылы калбарып турар. Колхозтуң ховуу бригадазының механизаторлары шык базырышкынынче хар эримри биле кирген, чедишкининг доосканын.

Эш Доржуга удуртурган № 2 ховуу бригадазы 675 гектар черге тараа культураларды чажып тарыыр. Бригадада чажылганы апрель 16-да эгелээн. Ол хүнүң баштайгы чартында трактористер эштер Делгер-оол, Шагдыр-оол 3 — 3 агрегаттыг ийи трактор-биле 21 гектар черге кыналтас чажып тараан.

Шык базырыышкыны

БӨК-ДАШ. (Телефон-биле). Эрзин районнуң «Чаа орук» колхозу часкы ховуу ажылынче өске колхозтарны мурнап киргеи. Ховуу бригадазының тараажылары-биле Тес-Хем машина-трактор станциязының механизаторлары эрткен чылын андырган черлериниң шыгын базырып эгелээн.

Тракторист эш Беляков хүн нормазын 2 катап ажыр күүседи турар. Ховуу ажылының ажыл-ишчилери тараа культураларының үрезиниерин ховуу турлаанда чедирип алган, чажын тарырынга белеткеннин турарлар.

* * *

САМАГАЛДАЙ. (Телефон-биле). Тес-Хем районнуң Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артели эрткен чылын 800 ажыг гектар черге тараа культуралары тараан болза, бо чылын 1500 гектарга тарыыр. Колхозтуң тарылга шөлдериниге Тес-Хем МТС-тин эш Самбууга удуртурган трактор бригадазы 8 агрегат-биле ажылдап эгелээн.

Шык базырыышкынында ажылдап турар трактористер эштер Бөк-куу, Сюр-оол, Кучеренко олар хүн нормазын 20 хуу ажыр күүседи тургаш, 450 гектар черниң шыгын базырган. Колхозчу тараажылар болгаш механизаторлар тараа культураларының үрезиниерин ховуу турлаанда чедирип алган, черниң эки чылыырын манап белеткеннин турарлар.

Көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилери часкы ховуу ажылын аң-не кыска хуусаала бедик агротехниктиг деннелге эрттирер дээш Май мурнуунуң социалистиг чарышынга бедик хүлээлге алган.

Калинин аттыг колхозтуң тараажылары МТС-тин механизаторлары-биле дем катыштырган күш-ажылы-биле шык базырыышкынын калбартпышаан. 60 гектар черни андырып белеткээн. Шык базырыышкынында ажылдап турар трактористер эш Башин хүн-бүрү 150 гектар черниң шыгын базырып турар. Апрель 16-да кызыытасты чажып эгелээн.

Колхозчу ховуларда машина-трактор станциязының 7 агрегаттары ажылдап турар. Часкы ховуу ажылын кыска хуусаала эрттирген, албекшидиг дүржүттерни остурун алыр соруага-биле колхозчу тараажылар болгаш механизаторлар социалистиг чарышты улам-на калбарткан.

Шык базырыышкынын

БӨК-ДАШ. (Телефон-биле). Эрзин районнуң «Чаа орук» колхозу часкы ховуу ажылынче өске колхозтарны мурнап киргеи. Ховуу бригадазының тараажылары-биле Тес-Хем машина-трактор станциязының механизаторлары эрткен чылын андырган черлериниң шыгын базырып эгелээн.

Тракторист эш Беляков хүн нормазын 2 катап ажыр күүседи турар. Ховуу ажылының ажыл-ишчилери тараа культураларының үрезиниерин ховуу турлаанда чедирип алган, чажын тарырынга белеткеннин турарлар.

* * *

САМАГАЛДАЙ. (Телефон-биле). Тес-Хем районнуң Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артели эрткен чылын 800 ажыг гектар черге тараа культуралары тараан болза, бо чылын 1500 гектарга тарыыр. Колхозтуң тарылга шөлдериниге Тес-Хем МТС-тин эш Самбууга удуртурган трактор бригадазы 8 агрегат-биле ажылдап эгелээн.

Шык базырыышкынында ажылдап турар трактористер эштер Бөк-куу, Сюр-оол, Кучеренко олар хүн нормазын 20 хуу ажыр күүседи тургаш, 450 гектар черниң шыгын базырып турар. Колхозчу тараажылар болгаш механизаторлар тараа культураларының үрезиниерин ховуу турлаанда чедирип алган, черниң эки чылыырын манап белеткеннин турарлар.

Көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилери часкы ховуу ажылын аң-не кыска хуусаала бедик агротехниктиг деннелге эрттирер дээш Май мурнуунуң социалистиг чарышынга бедик хүлээлге алган.

Калинин аттыг колхозтуң тараажылары МТС-тин механизаторлары-биле дем катыштырган күш-ажылы-биле шык базырыышкынын калбартпышаан. 60 гектар черни андырып белеткээн. Шык базырыышкынында ажылдап турар трактористер эш Башин хүн-бүрү 150 гектар черниң шыгын базырып турар. Апрель 16-да кызыытасты чажып эгелээн.

Колхозчу ховуларда машина-трактор станциязының 7 агрегаттары ажылдап турар. Часкы ховуу ажылын кыска хуусаала эрттирген, албекшидиг дүржүттерни остурун алыр соруага-биле колхозчу тараажылар болгаш механизаторлар социалистиг чарышты улам-на калбарткан.

Т. С. Мальцевтиң аргазын калбаа-биле ажыглаар

Эртемнин болгаш мурнакчы дүржүтгениң чедишкиннерин калбаа-биле ажыглаарынга үнелеп-ээш чер ажылының культуразын көдүрери белик дүжүт чедип алырының бир кол чүүлү болур. Колхозчу эртемден Т. С. Мальцев артемге болгаш көрээ ажыл-агый бүдүргелеринге улуг салыышкынны киргеп. Хөрзүнүң болбаазыраның кылыр талазы-биле оон чоруткан аргазы эрги аргаларны чайлатпышаан, шөлүү дүжүттүүн бөлүктерине улуг перспективаларны тургузуп турар.

Бо чорук бистиң районда, ылангыя «Кызыл партизан» колхозта бадыткатынган. 1954 чылда бирги ховуу бригадазы 64 гектар шөлүү чайын аңдарган черни Т. С Мальцевтиң системазы-биле ажылдап кылган. Бо участоктуң хөрзүнү 27—35 см ыяшты мурнуу таланың кара хөрзүнү болур. Чалыыларын хүннүң хаанган «П-5-35» деп аналга аңдазын-биле черни чарган. Дүржүлгә кыыры-биле суттат чок черге 78 га шөлүү шилип алган. Анаа тарыгынган культуразының болгаш мурнуунда болбаазырадып кылган участок шынар талазы-биле чангыс хевирлиг болуп турар.

Дүржүлгә болгаш контроль участоктарының аңдарыгазының эгезинге чедир дискалыг лущильниктер-биле аңдарыгга мурнуунуң лущенизиниң чоруткан. Дараазында дүржүлгә болгаш контроль участоктарын чангыс үеде ханылалыр чаргаан.

Часкы аларыгашкын — шык базырыышкыны майның баштайгы хүнеринин бирээзинде чангыс ис-биле чорутунган. Дөрт хүн эртеиде «ЗИГ-3АГ» деп илимир-биле чангыс угла илиртээшкинбиле лущение чорутунган. А бүдүн чартых хонуң эртеиде анаа дискалыг сеялкалар-биле тарылганы чоруткан. Үшкү категориянын баш бурунгаар хораннатынган 152 кг «тус чернин люцесценс» деп чазын чажар кызыытазын чажып тараан.

Мальцевтиң системазын ёзугаар чаргаан, анаа арга-биле болбаазыраткан черлерге тарылганы чорулуп турар үеде трактор шөлге ээн байдал-биле ажылдаар. Мальцевтиң аргазы-биле чайын аңларган черлерге хөй чылларга үнер бок үнүштер мырыңай чок болган, а чангыс чылга үнер сингеннерге олар кончуг ажаан болган.

Чазын, күзүн чаашкын суу, а ол ышкаш баткан хар суу чайын анаа андартынган черге болзарга бо черлерге хүргеи синиичел болур. 64 гектар черниң элээн ийиленчээ турза-даа сугнуң агыш батканы көзүлбес, ынчаарга контроль участогунда од кастып турар болган. Хөрзүнүң тигленир чорук болбаан, ынаан чайын анаа аңларган черлерге белик температуралыг турда ол чорук болуп турган. Чаа система ёзугаар ажылдап кылынган черлерге чазын чашкан кызыытас элээн эки өскен. Августуң төнчүзүнде Мальцевтиң аргазы-биле ажылдаан черлерге үүштериниң белии 109 см, а контроль участогунга чүгле — 73 см болган.

Тараанын сырыйын ап көөрге, бирги участокка 1 погбелчин метрге 357 сыл, а ийиги участокта чүгле 286 сыл болган.

Август 30-ган сентябрь 2-ге чедир ийи участоктан бүрүн бишкан хүжүттүн ажаан алышкынын эриделтат «С-6» деп комбайннар-биле чорутнан.

Мальцевтиң системазы-биле ажылдап кылган, чайын чашкан черлерге гектар бүрүзүнден 27,46 центнер, чайын аңдарган анаа черинин гектар бүрүзүнден 13,1 центнер дүжүт ажаан алынган. Тараанын денизин кайы хире болурун өөренип көрбээн бис. Дүржүлгаңы 1956 чылга бүгү колхозтарга үргүлчүлээр деп шиитпирлээн бис. Мальцевтиң системазы-биле бо чылын тарыыр 485 гектар чер белеткетинген.

1955 чылын күзүнгиле агаар-бойгустун талармычалыг эвес байдалын (чаъс эвээш лущенин) өөренип көрбүшаан, күсеп лущенизии чорутпаан бис. Ленин аттыг, Калинин аттыг, «Кызыл партизан» колхозтарга бо чылын 400 гектар шөлге кызыытастын болгаш суланын тарылгазынга чалгынныг анаазынны хереглевейн, а узун хургаар болгаш доора кежиилиг лущенини ийи катап чорулар. Артельлер дискалыг чепсектер-биле хөрзүнүүн кырын эки ажыыдап кылган.

Мальцевтиң аргазы-биле чайын аңдарган черни улуг нуруузунда хана каралтай чажар арга-биле тараан турар, колхозтар хөрзүнүүн үстүү бадын ажылдап кыыбышаан, бо арганы эки ажыглаары чугула. Хөрзүн болбаазыраңырынын чаа системазын чогаадыкчы ёзу-биле ажыглаарынга болгаш ону тодаргай өөренип көөрүнге хереглетинер агротехниктиг лабораториинны МТС-ке тургузар херек.

Хөрзүн болбаазыраңырынын чаа системазын бистин байдалывыска чогаадыкчы ёзу-биле ажыглаары шөлүү үнүш-дүжүттүн улам ынай белиринге, тараа культураларының дүжүттүн белиглер талазы-биле СЭКП-нин XX съездизиниң Директиваларының салган соругазын чедишкининг шиитпирлээринге аргаиы бар.

М. БАКЧЕВНИКОВ,
Бай-Хаак МТС-тин кол агроному.

Малчынның хүлээлгези

Чаа-Хөл районда «Тинилелге» көдээ ажыл-агый артелиниң хойжузу коммунист эш Б. Сырбыккайның кадалында 300 баш хой бар, оон иштинде төрүүр хой 200, ам оолдаан 144 хойдан 156 хураганнарны менди дорукгуруп турар. Хойжунуң малы күштүг ыыш ашкан.

СЭКП-нин XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин эш Б. Сырбыккай ханызы-биле өөренип көргеш, ажыгы беш чылын баштайгы чылы—1956 чылга бүгү төрүүр хоюндан төрүттүнген хураганнарны чаңгыс-даа чиирит чокка өстурбушаан, хой бүргүзүнден 2 кг дүжүт кыргып алыр, малдың часкы болгаш чайгы оларладырын үлегерлиг чорудар деп социалистиг чарыштын бедиткен хүлээлгезин алган.

Н. ЛОПСАН.

Социализм — өзүп, быжыгып турар делегей системазы

Империализм үезинде, капиталистиг чурттарның экономиктиг болгаш политиктиг хөгжүдүзиниң дескн эвес болуп турарының ужурунда, капитализмни социализм-биле революстуг солууру капитализминиң делегей системазындан түс-түс чурттарның чоорту адырлып дүжериниң аргазы-биле болуп турар деп марксизм-ленинизм өөредип турар. Ол чурттарга боттандырып турар революстуг чаартылгалар төөгүлүг тодаргай байдалдан хамаарыштыр янзы-бүрү хевирлиг болуп турар. Марксизм-ленинчи теориниң ол өөредилиниң шынчыл амыдыралдың болуунун фактылары-биле, ниитилел хөгжүдүлгениң боттуг чорулгазы-биле бүрүн бадыткатынган.

Россия болза, капитализмден алырыгган болгаш социализмниң оруунче делегейде бир-ле дугаарында кирген чурт болган. Октябрьның социалистиг Улуг революциязы делегейниң ийи системаларга — капиталистиг болгаш социалистиг системаларга чарлырының бүгү делегейге төөгүлүг чорулгазының эгезин салган. Оон бээр капитализм ажыл-агыйның чангыс ай, бүгүдениң хаара түдүп турар системазы эвес апарган. Оон ынайгы төөгүлүг хөгжүлде делегейге социализмге ажыктыг болгаш капитализмге когаралыг чаа улуг ескерлиишкиннерге чедирген. Капитализмниң системазындан Европаның болгаш Азиниң элээн каш чурттары адырлып дүшкенинин түңнелинде сөөлгү 10—12 чылдарда капитализминиң болгаш социализминиң аразында күштерниң деңзигүүрүнде онза хамы өскерилгелер болган.

Төөгүлүг кыска хуусаала капитализминиң зоназы дыка кызырылган, а социализминиң зоназы калбарган. Чаа, социалистиг харылзаалар бадыткатынган күрүнелер ам чер бөмбүрзээниң курлаг черинин дөрттүн бир кезээн аалеп, чер бөмбүрзээниң чонунун 35 ажыг хуузу болуп турар; оларның үлүгнге делегейниң үлетпүр продукциязының 30 чыгыы хуузу онаалыр турар. Социализм болза өзүп болгаш быжыгып турар делегей системазы болгаш.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизиниге СЭКП Төп Комитединиң отчет илеткелиниң талазы-биле резолюциязы чугаалап турарыг: «Улустар аразының хөгжүдезинде социализминиң туруштарын быжыглаарының талазыынче үндезин ескерлиишкиннер болганын болуушкуннарның бүгү чорудулгазы тодаргай көргүзүп турар. Бистиң үевистиң иол кижилериниң эрге-ажыктарынга эвес, а каш борбак мөлчүкчүлериниң чазый-чизи болгаш хуузун хараар эрге-ажыктарынга чагыртып турар. Капитализминиң экономиказы ажыл-агый амыдыралының бүгү адырларын милитаризастаар, монополиялларының улам улуу-биле байыдар болгаш ажычы массаларны мөлчүгүрүн улам ынай дыпсыдар болгаш оларның амыдырал деннелин кудулаар угланышкынче хөгжүп турар. Капитализм миллион-миллион кижилерни ажыл чокталыр чоруккa, хоозураашкынга болгаш ядараашкынга таварыштырып турар. Капитализтиг экономика улам-на турушчок болуп турар. Капитализминиң делегейниңде чаа экономиктиг кризистериниң болгаш силгиишкиннериниң ейиу келген.

ССРЭ-де болгаш капиталистиг чурттарда сөөлгү он чылдарда үлетпүр продукциязының хемчээлии деңнээр болза, дыка ылгалыг көстүп келир. 1929 чылга хамаарыштыр алырга, 1955 чылда бүгү капиталистиг чурттарга үлетпүр продукциязының хемчээли 193 хуу, а ССРЭ-ге — 2.049 хуу болган. Бир янзы чугаалаарга, сөөлгү 26 чылдарда үлетпүр продукциязының бүдүргелеги капиталистиг чурттарга ийи катаптан эвээш көвүдеп турунда, ССРЭ-де 20 катаптан ажыг өскен. Оонбиле кады делегейниң ийиги дайынының чылдарында бистиң улус ажыл-агыйывыска дыка улуг когарал таварышканын барындаалаарайн барып болбас.

Сөөлгү он чылдарда капиталистиг үлетпүрүнүң чаңгыс өзүдези кол нуруузунда-за экономиканы милитаризастап, чепсегленишкинни эндере бүдүрерин күштелдирип турарындан болуп турар. Чижээ, АБШ-тың үлетпүрү 1929 чылдан 1939 чылга чедир херек кырында чаңгыс деннелге таптап турган, ынчаарга чүгле чепсегленишкинни дыка хөй хемчээ-биле бүдүрерин негээн делегейниң ийиги дайыны оон хөгжүдезиниң бурунгаар итken. 1943 чылга америк үлетпүрүнүң продукциязы 1939 чылдың деннелиниден 2,2 катап ашкан. АБШ-тың үлетпүр продукциязы ам үеде 1943 чылдың деннелиниден бичии-ле ажып турар.

Тайбың характерни тодаргай илередип турар ССРЭ-ниң социалистиг экономиказы капитализминиң экономиктиг хөгжүдезиниң темпилериниден 5—7 катап ажып турар темпи-биле бурунгаарлап турар.

Эртем беш чылда (1951—1955 чылларда) ССРЭ-ниң үлетпүр продукциязы 85 хуу, оон-биле кады бүдүргелериниң чепсек-херекседерин бүдүрери 91 хуу көвүдээн. 1955 чылда Совет Эвилелиниге үлетпүр продукциязының бүдүргелеги 1940 чылдаагызындан 3,2 катап хөй турган. Аар үлетпүрүнүң чедишкининг хөгжүдезиге болгаш көдээ ажыл-агый продукциязының өзүдезин беш чылдың дургузунда улустун хереглелиниң чүүлдерин бүдүрүп үндүрери 76 хуу көвүдедир арганы берген, ол дээрге дайын мурнуунуң деннелиндең ийи катаптан ажыг өскени ол.

1956—1960 чылларда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйының хөгжүдезиниң алдыгы беш чыл планының талазы-биле СЭКП-ниң XX съездизиниң Директивалары үлетпүр продукциязының хемчээлии беш чылдың дургузунда 65 хуу өстүрерин көрүп турар, оон-биле кады бүдүргелериниң чепсек-херекседерин бүдүрери 70 хуу хире, а хереглелдиң чүүлдерин бүдүрери—60 хуу хире өзер ужурлуг. Ол дээрге, 1960 чылда бистиң чуртка үлетпүр продукциязын 1950 чылдагызындан үш катап хөйнү, 1940 чылдагызындан беш катаптан хөйнү бүдүрүп үндүрери ол.

Совет экономиказының хөгжүдезиниң бедик темпилери ССРЭ тайбың экономиктиг чарыштың орунтарынга кол-кол капиталистиг чурттарны экономика талазы-биле, тодаргайлаарга чонунун кижи бүрүзүнге онаалтыр продукция бүдүрериниң хемчээлиниң талазы-биле төөгүлүг кыска хуусаала чедер болгаш ажар деп быжыы-биле бүдүреп болур арганы совет кижилерге берип турар. Кол экономиктиг сорулганы шиитпирлээринге Совет Эвилели ам күчүлүг болгаш бүгү талазы-биле сайзырагай социалистиг бүдүргелиг, улуг материал курлавырларлыг болгаш мергежилдиг кадрзарлыг болуп турар.

Коммунистиг партияга баштаткан ССРЭ-ниң улустарының улуг чедишкиннери социализминиң бүгү делегей системазынга күчүлүг чеденгиниг болуп турар.

Дайын мурнундагы чылдарда национал экономиканың продукциязының ниити хемчээлиниге үлетпүрүнүң үүлг-хуузу Болгарияга дөрттүн бир кезииниден бичe-ле ажып турган, Албанияга — бештиң бир кезииниден эвээш турган, оон-биле кады үлетпүр бүдүргелери коллуунда-ла бичии үүрмек, кустаржы болгаш чартык кустаржы хевирлиг турган. Ол чурттарга аар үлетпүр чүгле чаа тыптырының байдалынга турган. Аар үлетпүр Румынияга, Польшага, Венгрияга база-ла четпее хөгжээн турган. Чижээ, Польшага чонунун кижи бүрүзүнге кара металл хереглели Англиядан 10 катап чыгыы эвээш, Германиядан 8 катап чыгыы эвээш турган.

Европада улус демократизиниң чүүлтары колдуунда аграрлыг турганыңдан социалистиг индустриализациянын түңнелинде индустриалдыг чурттар болуруңче орук-биле бурунгаар улуг базынны кылганнар. 1955 чылда үлетпүр бүдүргелезиниң деннели дайын мурнунда турганыңдан Польшада — дөрт катаптан хөй, Чехословакияда — үш чартык катап, Румынияда — барык үш катап, Болгарияда — беш катаптан хөй, Албанияда — 11 катаптан ашкан. Дайын мурнунуң деңнелиниге алырга, улус ажыл-агыйының продукциязының ниити хемчээлинде үлетпүрүнүң үүлг-хуузу: Чехословакияда — 56-дан 70 хуу чедир, Румынияда — 40-дан 63,9 хуу чедир, Болгарияда — 27-ден 55,9 хуу чедир, Албанияда — 18,3-тен 60,8 хуу чедир көдүрүлген.

Быдат Улус Республикада үлетпүр продукциязын бүдүрүп үндүрери, дайын мурнундагы эң бедик турган деннелге бодаарга, ийи ажыг катап, а 1949 чылга бодаарга дөрт ажыг катап өскен.

Делегей системазы болуур социализминиң даяныр индустриалдыг сууру шынында кайы хире күчүлүг болуп турарын ол бүгү тодаргай көргүзүп турар. Делегейниң үлетпүр продукциязының ниити хемчээлинде социализм чурттарының үлетпүр бүдүргелезиниң эзлеп турар денизин чайгылыы чокка өзүп турар. Үлетпүр бүдүргелезиниң, ылангыя улус ажыл-агыйының үндезин — аар үлетпүрүнүң хөгжүдезиниң бедик темпилери болза, капитализм-биле экономиктиг чарышка социализминиң тиилелгезиниң кол үнер дөстериниң биразы болуп турар.

Ажычын ангының болгаш тараачын чоннуң сырый болгаш бузулбас эвилели улус демократизиниң бүгү чурттарынга социалистиг ниитилел-экономиктиг чаартылгаларны чорударын болгаш быжыглаарын хандырып турар. Чернин революстуг реформалары ол чурттарда чер хувааларында шаг төөгүден бээр туруп келген чөптүг эвес чорукту чайлаткан. Көдээ ажыл-агыйның быжыг көлүрлүүшкүнүн хандырып шыдаар аргалыг, көдээде кооператив тургузуушкунуунче угланышкынны улус массалар ийин-биле деткип турар. Ам үеде көдээ ажыл-агыйда социалистиг сектор Болгарияда — 64 ажыг хуу, Чехословакияда — 39,2 хуу, Венгрияда — 34 хуу, Румынияда — 26,5 хуу, Польшада—22 хуу болган Албанияда 18 хуу болуп турар. Ыыт Улус Республикада бо чылдың февральдың орта үезинге чедир 100 миллион тараачын ажыл-агыйлар азы чурттуң тараачын өрелериниң ниити санының 85 ажыг хуузу көдээ ажыл-агыйның бүдүрүлге кооперативтеринге каттышкан турган. Тараачын ажыл-агыйларның 60 хуу хирези шуут социалистиг хевирлиг кооперативтерге каттышкан.

Ол чурттарда культура болгаш улус чырыышкынының талазы-биле база дыка улуг бурунгаралаашкынар болган. Мурнунда номчуп-даа, бижип-даа бilбес турган миллион-миллион кижилер бижиктерге өөренип алган. Улус чон-биле хан-дзырыындан чарлаалыг болгаш боттарының бүгү күштерин болгаш билиглерин социалистиг тургузуушкунга берип турар чаа интеллигенция тывылган.

1918 чылда Советтерниң III Бүгү-Россий съездизин хаан тургаш, В. И. Ленинниң ынча деп сөглээн өткүт сөстерин ол бүгү бадыткап турар:

«Шаанда кижи төрелгетеннин бүгү угааны, оон бүгү генийи техниканың болгаш культураның бүгү чаагай түүлдерин чамдыктарга бээр, өскелериниң эң чугула түүлүн — чырыышкынының болгаш хөгжүлелин казынар дээш алындап турган.

АГИТАТОР — ЗООТЕХНИК

Улуг-Хем районнуң Калинин аттыг колхозунуң зоотехниктиг эш Б. Серенот ажылдап турар. Болгунуң дорт хүлээлезимбиле чергелештирип эш Серенот партия организациязының агитатору. Эш Серенот малчыннар ортузунга агитация ажылын эки чорудуп турар.

Эрткен кыжын колхозтуң шөөр малы 19 кезек черге, инек 4 кезек черге, чылы 2 кезек черге хүр кыштаан. Чоокта чаа партияның XX съезиниҥ шиитпирлерин болгаш колхозтуң сорулгаларын чүүлдешкен чөвүлел хуралынга малчыннар малдың бүгү чаш төлүн меҥи остүрүп, хой бүргүзүнден 2 килограмм ажыг дүктү кыргын алырын хүлээҥгеннер. Ажы үеге чедир төрээн шөөр малдың 1311 чаш төлүн, 114 бызаларны болгаш күлүннарны бүрүн хорудуруп турулар.

Малды чылыг, күлүргүлүг кажаалар-биле хандырарынче улуг кичээҥгейни олар база салып турарлар.

Эш Сереноттуң пиржилези-биле хойжулар чүгле март айның хүргүзүнде Эльминиң Хүн кербес деп черде 600 хой кирер чаңгыс аай улуг кажааны түлүп доосканнар.

Колхозчулар бо чылын чүгле мал ажытының чартык миллион ажыг рубльниң орудазын алыр деп шиитпирлээн. Эш Серенот ол сорулганы чедип алырын хандырар дээш партияның XX съезиниҥ материалдарын малчыннарга моган-шылаг чок таныштырып турар.

М. БАГАЛДАЙ.

Солун лекция

Областа чоруп турар көдээ ажыл-агый экспедициязының ажылдакчылары Кызылдың көдээ ажыл-агый техникумунуң студентилеринге эртем-шинчилел талазы-биле солун лекциялар номчаан болгаш кичээлдер эрттиргеннер.

ССРЭ-ниҥ көдээ ажыл-агый эртемнер Академиязының эртем ажылдакчызы ветеринар эртемниҥ кандидаты эш В. М. Ивашкин техникумнуң ветеринар салбырының үшкү курсунуң студентилеринге «Гельминтология дугайында» деп лекция номчаан. Биология эртемниҥ доктору эш А. А. Спасский алган малларны соонда бүзүп тургаш, аарыгларны илередип шинчилээр талазы-биле практиктиг кичээл эрттиргеп. Кичээлге техникумнуң директору эш А. Г. Херуменко болгаш ветеринар эртемниҥ башкылары олурушканнар.

Техникумнуң ветеринар салбырының үшкү курсунуң студентилери экспедициянның ажылынга биржилер дугайында боттарының күзелин илередиптеннер.

А. СУЛИМОВ.

Солун лекция

Областа чоруп турар көдээ ажыл-агый экспедициязының ажылдакчылары Кызылдың көдээ ажыл-агый техникумунуң студентилеринге эртем-шинчилел талазы-биле солун лекциялар номчаан болгаш кичээлдер эрттиргеннер.

ССРЭ-ниҥ көдээ ажыл-агый эртемнер Академиязының эртем ажылдакчызы ветеринар эртемниҥ кандидаты эш В. М. Ивашкин техникумнуң ветеринар салбырының үшкү курсунуң студентилеринге «Гельминтология дугайында» деп лекция номчаан. Биология эртемниҥ доктору эш А. А. Спасский алган малларны соонда бүзүп тургаш, аарыгларны илередип шинчилээр талазы-биле практиктиг кичээл эрттиргеп. Кичээлге техникумнуң директору эш А. Г. Херуменко болгаш ветеринар эртемниҥ башкылары олурушканнар.

Техникумнуң ветеринар салбырының үшкү курсунуң студентилери экспедициянның ажылынга биржилер дугайында боттарының күзелин илередиптеннер.

А. СУЛИМОВ.

фермада кызыл-булун

Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң Ак-Бежиге мал фермазында кызыл-булун түлүүн дооскаш, ажыглалга киргерген. Чаа кызыл-булунда радиоприемник тургускан. Уран-чечен чогаалдарбиле, көдээ ажыл-агыйның болгаш политиктиг литературалар-биле болгаш ойнаар керекселер-биле кызыл-булун хандырыптаан.

Партия организациязының агитатору коммунист эш Бомбуруп солун номчулгазын болгаш беселарны малчыннар ортузунда чорудуп турар.

Н. КЫРГЫС.

Чоокта чаа Кызылга хоорай школачыларының бот-тывынгыр уран-түүл көрүлдези болуп эрткен. Анаа бирге черни № 1 школа, ийиги, үшкү черлерни № 3 болгаш 7 школалар алган.

Чурукта: № 3 школаның ниити ыры «Халыычыгаш» деп вальстың күүседи турары.

Фото С. Феоктистовтуу.

Мээң солун-биле ажылым

Социалистиг болгаш капиталистиг көдээйде түү болуп турарын, бүгү дешкилеглиг киижи төрелгетеннииң тайбын дээш демиселин, Совет Эвилелиниҥ болгаш социалистиг лагерьниҥ бүгү чүүлдеринде тайбын чогаалыкчы күш-ажылын кайы хире улуг чедишкинниг болуп турарын номчукчу киижи парлалганы дамчыштыр билип ап турар.

Солун-биле ажыл мээң чаҥчылым. Төп болгаш область солуннарын чылдың-на элээн хөйнү чагыдып ап келдим. Бо чылын «Правда», «Учительская газета», «Пионерская правда», «Тувинская правда», «Шын» солуннарны болгаш элээн хөй журналдарны чагыдып алган мен.

Чаа номерлер келирге оларда парлатынган материалларны номчуп, оларган Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың шиитпирлерин, марксизм-ленинизмниҥ теориязын шиҥгээдип алырынга, агитас-массалыг ажылларны чорударынга хүзелдиг кол-кол айтырыгларны тускай дептержикежимге доҥчуланып ап турар мен.

Ынчалдыр арга-биле белеткеп алган материалдарым болгуниҥ билимнии белиперинге хүзелип турар. Партияның болгаш чазактың улус ажыл-агыйын улам ынай хөгжүдери дээш салып турар сорулгаларын чүүлдешкен чоҥа таныштырарымга ол материалдарымга хаанып турар мен. Совет Эвилелиниҥ ниитики болгаш ламтыкы байдалынын, эртемниҥ, культураның болгаш ажыл-агыйның чүгүлә-чүгүлә айтырыгларының дугайында, ылангы партияның XX съезиниҥ ажылының түннелериниҥ дугайында илеткелерни, лекцияларны ынналарымга меҥээ коҥчуг билиндиргир, чүге дизе, оларның дыка хөйү солуннарган, журналдарган номчуп танышкан чүүлдерим болгулаар.

Солуннар, журналдар меҥээ башкылап турар ажылымга база улуу-биле дузалап турар. Бистиҥ үзетиптүүсүвүс, көдээ ажыл-агыйныҥыста, культура түргүзүүшкүнүнүң бүгү адырларында мурнакчы киижилерниҥ ажыл-чорудулгазын, оларның чедишкиннерин номчуп таныжып алган башкылаар ажылымга оларны долгандыр ажыглап, болумнуң өөредип турарым—өзүп олурар салгакчыларга сонуургаачыг чижектерни хөргүзүп база школаның өөредиге-бижидиглеглиг ажылынга хамаарышкан чаа материалдар бүрүзүн ажыглаар аргаҥы солуннар меҥээ хандырып турар.

Школаларның ажыныралынга холбашкан чүүлдерни солуннардан, журналдардан ажыглазы болгаш оларны өөредикчилериниҥ ортузунга нептередири бүгү совет башкыларның үүлгедиги болур.

К НУРЗАТ.
Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» колхоз.

Малчынның чедишкини

Чаа-Хөл районнуң Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниҥ № 2 сүт-бараан фермазының кадарчызы эш Бомбужап 1951 чылдан эгелеп саар инектер кадарып келген. Ниитиниҥ малының баш санын өстүрер дээш күжениишкинниг ажылдап келгениниҥ түннелинде, оон кадарган малынган бо аразында чаҥгыс-даа хорамча болбаан. Ылангы чаш бызаларны чидириг чокка камгалап алыр дээш бүгү аргаларны хереглеп, кызымаккай ажылдап келген. Оларларны чылдың үелеринде тазырыштыр ажыглап, малынга четчир чемнерни, кыштагларны кыпкыл улуг ой-шаанда белеткеп ап турар.

Эш Бомбужап 1953—1954 чылдарда төрээн 65 инектериниҥ бызаларын бүрүн камгалап алган, колхозтуң ниити малынга дужаагаан. Эртеҥ чылын малын чаш төлүн база-да чидириг чок меҥи алган.

Оон кадалында 41 төрүүр инектер болган 2 бүлүүркүү бүталар бар. Олар семис, шыырак кыш ашкан. Ам 28 инек бызаазаан, бызаалары эки дорукуп турар.

Партияның XX съезиниҥ төөгүлүг шиитпирлерин амыралга боттандырбышаан, алдыгы беш чылдың баштайгы чылы — 1956 чылда төрүүр бүгү инектериниҥ бызааларын чидириг чокка камгалап алырын эш Бомбужап хүлээҥген ажылдап турар.

С. СОТНАМ.

Район солунунуң идейлиг деҥнелин бедидер

(„Колхозчу" солуннуң арыннарындан)

Ажылчы чоннарны коммунизмниҥ бүзүнга хөнүттүлүп, Коммунистиг партияның болгаш совет Чазактың салып турар сорулгаларын боттандырар херекке солуп улуг ужур-дүзелдир. Бистиҥ солуннарывыс амгы үеде партияның XX съезиниҥ төөгүлүг шиитпирлерин амыралга кырыкка боттандырарынче, ылангыга алдыгы беш чыл планының кайгамчык улуг сорулгаларын күүседиринче ажылчы чонну организастап, мобилизастап турар.

Солун болза, ажылчы чоннарның өөрүн калбак массаларыкка партийжи саҥыларны нептередип, масса-биле партияның харылзаазын боттандырып турар партияның өөн чидиг, күштүг чепсээ болуур. Ынчангаш солуннуң арыннарывыңа парлатынар чүүлдеринде бедик идейлиг, хөнү утказыг, тодаргай болгаш билдингир болуру негетинер. Ол чүүлдерни дорт, чидиг, литературлуг, кижизиидикчи шынарлыг сөстер-биле биижирип чугула.

СЭКП-ниҥ Каа-Хем райкомунуң болгаш райхүүсеомунуң органы «Колхозчу» солун оруг болгаш тыва дылдарда парлатынып үнүп турар. Ол солуннуң арыннарында партияның болгаш чазактың салып турар чугула-чугула сорулгаларын база районнуң политиктиг, ажыл-агыйжы болгаш культурлуг амыралын чырыдып турар. Оон сөөлгү дугаарларында партияның XX съезиниҥ материалдарын көдээ номчукчуларның билиҥге таарыштыр тыва дылга парлап үнүдүүлээн.

Ынчыг болза-даа бо солуннуң тыва дылдырынга үнүп турар номерлеринде улуг ышкыныдыктыг, утказы билиҥнее, тодаргай эвес домактар, үзүк хүргүүн хажыттаан таварылгалар, үзүк чазыглары дыка хөй болуп, номчукчуга бергелерни болганчок-да таварыштырып турар.

Ол четпестерниҥ дугайында барымдаларны солуннуң бо чылын үнген дугаар бүргүзүнден демдеглеп болуур. Чижээ, № 3 солуннуң мурнуку чүүлүнде: «Колхозтар хөгжүлдезинде чаа өскерилгелер колхозтарда партия эге организастарындан көдээ ажыл-агый бүзүрүлгелериниҥ хөгжүлделериниҥ хөгжүлдезин, техниканы чогуузу биле амыглаарыныҥ, туруп турар сорулгаларны күүсединиҥ колхозтар баштаар чөрлериниҥ ажыл-агый сорулгаларын контрольдаарынга Устав ёзугаар берип турар эргелерни долузу-биле боттандырарынга кижилер-биле организатор ажылдарның талазы-биле айтырыгларны билдилии-биле көөрүн негеп турар» дээн. Тыва литературлуг биижиттиҥ үүлгүнү ёзугаар алыр-га, колхоз бүдүүлгезинге партияның үлүүтүлгазының дугайын чугаалаан домактың ужуру үстүнделээн ышкаш база-да биилиннее.

№ 25 солунда В. Сорокиннииҥ «Партияның болгаш улустуң амыралынга кайгамчыктыг болуушкун» деп чүүлүнде «Коммунистиг партияның улустар аразында хамаарыштыр болгаш бодунуң ишти-ки политиказында-даа ленинчи шугуумну кадыы-биле болгаш дараазаштыр чорудуп турарын съезд көргүскен» дээн. Мында «дараазаштыр» деп сөстү киирген ышкаш эвес. Ленинчи шугуумну канчаар «дараазаштырар» боор. Оны «шуут барымдаалап чорудуп турган» дээр ужуруг. Ол-да чүүлде «СЭКП ТК-ниҥ отчёт илеткелиниҥ талазы-биле съездиниҥ резолюциязында чугаалап турары болза бистиҥ эпохавыстың кол шугуму социализмниҥ бир чурттуҥ рамказындан үнери болгаш оон мировой системче шилчилири, бо бүгү делегей төөгүлүг процессте капитализмниҥ шаптыктаар күш чөп болганы болур» дээн.

Чамдыкшыл шуут өрүе сөстер-биле тургускан бо домакта партияның XX съезиниҥ резолюцияларының ыры уткалы хажып турар чүүл бар, чүге дизе, резолюцияның ол сөстери ыынчаар тургустуҥган: «Бистиҥ үевистиҥ кол деризе болза, социализмниҥ чаҥгыс чурттуҥ хемчээлинден үнгени болгаш оон делегей системазы болу бергени, оон-биле кады бүгү делегей-де төөгүлүг ол чорудулгага капитализмниҥ шаптык калар шинек чөк болу бергени болур» («Шын» № 44 1956 ч. февраль 28-те үнгени. «Резолюцияларның 1-ги белүүүнүң 2-ги абзацында»).

Ол-да чүүлде «Көдээ ажыл-агый талазы-биле чаа беш чыл планын күүседири Каа-Хем районнуң чамдык колхозтары 1956 чылдың бүгү тулугларының планын эрте күүседир соруза-биле тулуг материалдары — ыяш болгаш даш белеткээрни чогуур ойүнде эгелээннер. Молотов аттыг колхоз (парказы эш Середкин) тулуг ыяжы белеткээр планын ыракта ажыр күүсеткен. Ол колхозта эш Рубовицын бригадирлээн № 7 трактор бригадазы тулуг ыяжын ой-шаанда тулуг шөлдериниҥ сөөртүп чедирген. Эштер Хуурак, Бюрбю, Яковлев олар тулуг ыяжы белеткээр планын ажыр күүсеткеннер.

Бо көдээ ажыл-агый чылынга 7 чурттага бажыннары, 300 тонна тараа кирер складты болгаш өске-даа тулугларны айтыкан хуусаа бетинде доозарыг тулугхулар хүлээниҥ алганнар.

Ынчангаш оон бурунгаар, коммунизмче, бүзүреглиг шинчээшкиниҥге ышкыныг болуп шыдаар күштер чок».

Ынчалдыр шуут өрүе сөстер-биле тургускан бо домакта партияның XX съезиниҥ резолюцияларының ыры уткалы хажып турар чүүл бар, чүге дизе, резолюцияның ол сөстери ыынчаар тургустуҥган: «Бистиҥ үевистиҥ кол деризе болза, социализмниҥ чаҥгыс чурттуҥ хемчээлинден үнгени болгаш оон делегей системазы болу бергени, оон-биле кады бүгү делегей-де төөгүлүг ол чорудулгага капитализмниҥ шаптык калар шинек чөк болу бергени болур» («Шын» № 44 1956 ч. февраль 28-те үнгени. «Резолюцияларның 1-ги белүүүнүң 2-ги абзацында»).

Ол-да чүүлде «Көдээ ажыл-агый талазы-биле чаа беш чыл планын күүседири

чурттуг эгээртиннее аъш-чемни чоҥа болгаш чиик эт-үлетпүрге чиг-этти тургузарынга чөвүлелдедир» дээн. Мында биза, «чоҥа аъш-чемниҥ болгаш чиик үлетпүрге чиг-этти» дээш ыынчаар «чоҥа аъш-чемниҥ болгаш чиик үлетпүрге чиг-этти» деп сөстү киирген ышкаш эвес. Ленинчи шугуумну канчаар «дараазаштырар» боор. Оны «шуут барымдаалап чорудуп турган» дээр ужуруг. Ол-да чүүлде «СЭКП ТК-ниҥ отчёт илеткелиниҥ талазы-биле съездиниҥ резолюциязында чугаалап турары болза бистиҥ эпохавыстың кол шугуму социализмниҥ бир чурттуҥ рамказындан үнери болгаш оон мировой системче шилчилири, бо бүгү делегей төөгүлүг процессте капитализмниҥ шаптыктаар күш чөп болганы болур» дээн.

Ынчангаш оон бурунгаар, коммунизмче, бүзүреглиг шинчээшкиниҥге ышкыныг болуп шыдаар күштер чок».

Ынчалдыр шуут өрүе сөстер-биле тургускан бо домакта партияның XX съезиниҥ резолюцияларының ыры уткалы хажып турар чүүл бар, чүге дизе, резолюцияның ол сөстери ыынчаар тургустуҥган: «Бистиҥ үевистиҥ кол деризе болза, социализмниҥ чаҥгыс чурттуҥ хемчээлинден үнгени болгаш оон делегей системазы болу бергени, оон-биле кады бүгү делегей-де төөгүлүг ол чорудулгага капитализмниҥ шаптык калар шинек чөк болу бергени болур» («Шын» № 44 1956 ч. февраль 28-те үнгени. «Резолюцияларның 1-ги белүүүнүң 2-ги абзацында»).

Ол-да чүүлде «Көдээ ажыл-агый талазы-биле чаа беш чыл планын күүседири

«Кызыл тук» колхозтуң баштаар чери күштү шын организастаанының түннелинде тулуг ыяжы белеткеткеннер болгаш хөй кезиин тулуг шөлдериде эккеп дүжүрүп алган. Ол ышкаш белеткел «Сталинчы оруг», «Ленинчи оруг» колхозтарга багай эвес организастатынган.

Чамдык эки түннелиг колхозтар бардаа болза, район ниитизи-биле тулуг ыяжын 60 хуу белеткээн болгаш оон чүгле 30 хуузун тулуг шөлүнде сөөртүп чедирген. «Октябрь 30 чылы» колхоз (паргазы эш Целмшев), 712 кубометр тулуг ыяжын белеткээн, оон чүгле 320 кубометрин сөөртүп алган болгаш ылаҥ сөөртүүлгезин шагга-да соксаткан.

Ылаҥты кыжын кезиин кааш, ону чогуур үезинде сөөртүп албазынган ажыглатынгылайн албыпаан, 1956—57 чылдарның аҥмыр сезонунда 40 хиитти болгаш 300 чиге хиилин өлүүр меҥ деп хүлээнген. Малчын эш Дашпечи төрүүр 63 хынныларынган 63 ынайларны чедирер чоҥа камгалап алыр дээн.

Бо чылдың аҥмыр сезонунда колхозтуң ынчыларын өөскүдериниҥ кандыг-даа чылдаганнары социалистиг күрүнелерде чов болгаш турбас-даа. Социалистиг күрүнелер чебестеленнишкинни дужүрери дээш, кажыг болгаш терюолрогуг чепсекти хорудунары дээш, тайбын болгаш улустарның айыыл чок чоруу дээш демиселди могаг чокка чорудуп турар. Совет Эвилелиниҥ, Бүлат Улус Республиканың, социалистиг лагерьниҥ бүгү чурттарының тайбынга ынакшылдыг ламтыкы политиказын бүгү делегейде хүлээп көрүп турар.

Социалистиг чурттарның тайбынга ынакшылдыг ленинчи ламтыкы политиказынга «күштүҥ туружундан» деп империалистиг политика улуур туруп турар. Ынчалза-даа социалистиг чурттарның политиказы делегей болуушкуннарының чорудулгазынга өзүп турар саҥдарны көргүзүп турунда, ол улуска улуур политика бүтүрелгезинга улай-улай таварыжып турар.

Социалистиг лагерьниҥ бүгү чурттарының арасында ак-сеткилдиг найыралыг харылзаазы, кайы-кайызынга дузалажыга, политиктиг, экономиктиг болгаш культурлуг кады ажылдакыга тургустунган. Хамаарышкыже болгаш бүрүн эргелиг күрүнелериниҥ аразында пролетаржы интернационализмниҥ принциптеринге үндезилеттинген харылзаалар чаа, социалистиг хевирли төөгүде эң-не баштай делегей кырында тыптып келген.

Ол чурттарның аразында делгем, быжыг туруштуг ажыл-агыйжы харылзаалар чыл бүрүде-ле быжыгып, хөгжүп турар, ол харылзаалардың үндезинин ийи талалыг болган хөй талалыг, узун хуусаалыг экономиктиг керээлер болгаш хүтүрүүлгалар болуп турар. Кайы-кайызынга ажыктыг ламтыкы садыг, чаалдарны болгаш чаашкиннерни бержири, ажыл-агый болгаш бүзүрүлге хүрүжүлгаларын солуулары, кайы-кайызынга эртем-техниктиг дузаламчы, студентилерни болгаш тускай эртемнигилерни бот-боттарынче чорутчуру болгаш кады ажылдажылганың еске-даа хевирлери улам-на калбак хемчээлдиг болуп турар. Улус демократизязының чурттарынга Совет Эвилели 391 бүзүрүлгелериниҥ болгаш 90 ажыг түе-түе цехтериниҥ түзүүшкүнүнга дузаламчыга көргүзүп турар; оларга ССРЭ ниити түҥ 21 миллиард рубль үзүн хуусаалыг чаалынга эң-не таарымчалыг негеделерге берген. Бүзүрүлгени тазырыштырып тургузарынга болгаш атомнуг энергияны тайбын ажыглаарынга Совет Эвилели найыралыг күрүнелерге дузалап турар.

Оон-биле кады кайы-кайызынга экономиктиг дузалажыгларның суурунга үзетчүрүү специализастаарын болгаш кооперастаарын хөгжүдеринче болгаш чиг-эт база аъш-чем бүзүрүлгезинге күш-ажылын эң-не ажыктыг хувааларынче угланган хемчегерин эп турар. Социалистиг чурттарның улус ажыл-агыйының үзүн хуусаалыг планнарын улам-на долузу-биле дүүштүрүп турар. 1956 чылдан эгелээш Европаның улус демократизязының чурттарының болгаш Совет Эвилелиниҥ улус ажыл-агыйының перспективтиг планнары чаҥгыс ай календарлыг үени хаара тудуп турар. Ол чорук социалистиг лагерьниҥ ажыл-агый түргузуушкунун улам ынай тазырыштыр чорударынга, бүзүрүлге талазы-биле кайы-кайызынга дузалажыгларга улам-на тазырымчалыг байдалдарны тургузар.

Социалистиг лагерьниҥ күрүнелери тайбын көлэ-хелбээ турарының ленинчи принциптеринге үндезилеттеш, делегейниҥ бүгү чурттарының аразына харылзаалар-ны экижилерин, идегежир чоруктуг бы-ыгтаарын болгаш найыралыг кады ажылдажыганы хөгжүдерин чедип алырынче чүткүп турар.

Социалистиг чурттар капиталистиг чурттар-биле ажыл-ишчи, садыг харылзааларын хөгжүдерин ажыт-чажыт чокка орнадажып турар. Дең эргенин, кайы-кайызынга ажыктыг чорутчуп, боттарынга алган хүлээлгелерин шынгыы сагыры-ның принциптерин социалистиг лагерьниҥ чурттары ол харылзаалардың үндезинги белдүрүп турар. Янзы-бүрү ниитилел системаларлыг чурттарның аразында экономиктиг кады ажылдажыга болза, тайбынны быжыгаарының, күрүнелер аразында харылзааларга идегежир чоруктуп байдалын тургузарының, улустар аразында хүшүүрлүг чорукту коҥкадырының эң чугула фактору деп санап турарын коммунистиг болгаш ажычын - партиялар база улус демократизязының чурттарының чазактары каш улаа недеглеп келгеннер.

Совет Эвилелиниҥ Коммунистиг партиязының XX съезизи меҥгеде дириг болгаш амыралга баштайлыг марксизм-ленинчи өөредилгиниҥ тиилелгезиниҥ бүгү делегейге күчүлүг көргүзүү болган. Социализминиҥ идеяларының хандыкчы күжү кажаҥгыныңдан-да артык өскенин съезд көргүскен.

Социализмчиң идеяларының тиилелгелиг бурунгаарлаашкынынга совет улус-биле кады, өске-даа улустар-биле кады өөрүп турар кылат улустуң сетиил-сагжызын илередипшээн, «Дагунбаа» солуунуң бижи турары: «Делегейниҥ социалистиг системазы бүзүлбас быжыг ламтыг чалым ышкаш тенди дивейн туруп турар, ынчангаш оон бурунгаар, коммунизмче, бүзүреглиг шинчээшкиниҥге ышкыныг болуп шыдаар күштер чок».

Ынчалдыр шуут өрүе сөстер-биле тургускан бо домакта партияның XX съезиниҥ резолюцияларының ыры уткалы хажып турар чүүл бар, чүге дизе, резолюцияның ол сөстери ыынчаар тургустуҥган: «Бистиҥ үевистиҥ кол деризе болза, социализмниҥ чаҥгыс чурттуҥ хемчээлинден үнгени болгаш оон делегей системазы болу бергени, оон-биле кады бүгү делегей-де төөгүлүг ол чорудулгага капитализмниҥ шаптык калар шинек чөк болу бергени болур» («Шын» № 44 1956 ч. февраль 28-те үнгени. «Резолюцияларның 1-ги белүүүнүң 2-ги абзацында»).

Ол-да чүүлде «Көдээ ажыл-агый талазы-биле чаа беш чыл планын күүседири

Ынчангаш оон бурунгаар, коммунизмче, бүзүреглиг шинчээшкиниҥге ышкыныг болуп шыдаар күштер чок».

Ынчалдыр шуут өрүе сөстер-биле тургускан бо домакта партияның XX съезиниҥ резолюцияларының ыры уткалы хажып турар чүүл бар, чүге дизе, резолюцияның ол сөстери ыынчаар тургустуҥган: «Бистиҥ үевистиҥ кол деризе болза, социализмниҥ чаҥгыс чурттуҥ хемчээлинден үнгени болгаш оон делегей системазы болу бергени, оон-биле кады бүгү делегей-де төөгүлүг ол чорудулгага капитализмниҥ шаптык калар шинек чөк болу бергени болур» («Шын» № 44 1956 ч. февраль 28-те үнгени. «Резолюцияларның 1-ги белүүүнүң 2-ги абзацында»).

Ол-да чүүлде «Көдээ ажыл-агый талазы-биле чаа беш чыл планын күүседири

чурттуг эгээртиннее аъш-чемни чоҥа болгаш чиик эт-үлетпүрге чиг-этти тургузарынга чөвүлелдедир» дээн. Мында биза, «чоҥа аъш-чемниҥ болгаш чиик үлетпүрге чиг-этти» дээш ыынчаар «чоҥа аъш-чемниҥ болгаш чиик үлетпүрге чиг-этти» деп сөстү киирген ышкаш эвес. Ленинчи шугуумну канчаар «дараазаштырар» боор. Оны «шуут барымдаалап чорудуп турган» дээр ужуруг. Ол-да чүүлде «СЭКП ТК-ниҥ отчёт илеткелиниҥ талазы-биле съездиниҥ резолюциязында чугаалап турары болза бистиҥ эпохавыстың кол шугуму социализмниҥ бир чурттуҥ рамказындан үнери болгаш оон мировой системче шилчилири, бо бүгү делегей төөгүлүг процессте капитализмниҥ шаптыктаар күш чөп болганы болур» дээн.

Ынчангаш оон бурунгаар, коммунизмче, бүзүреглиг шинчээшкиниҥге ышкыныг болуп шыдаар күштер чок».

Ынчалдыр шуут өрүе сөстер-биле тургускан бо домакта партияның XX съезиниҥ резолюцияларының ыры уткалы хажып турар чүүл бар, чүге дизе, резолюцияның ол сөстери ыынчаар тургустуҥган: «Бистиҥ үевистиҥ кол деризе болза, социализмниҥ чаҥгыс чурттуҥ хемчээлинден үнгени болгаш оон делегей системазы болу бергени, оон-биле кады бүгү делегей-де төөгүлүг ол чорудулгага капитализмниҥ шаптык калар шинек чөк болу бергени болур» («Шын» № 44 1956 ч. февраль 28-те үнгени. «Резолюцияларның 1-ги белүүүнүң 2-ги абзацында»).

Ол-да чүүлде «Көдээ ажыл-агый талазы-биле чаа беш чыл планын күүседири

Колхозтарга тудуг материалдарын белеткээринче кичээҥгей салыр

Каа-Хем районнуң чамдык колхозтары 1956 чылдың бүгү тулугларының планын эрте күүседир соруза-биле тулуг материалдары — ыяш болгаш даш белеткээрни чогуур ойүнде эгелээннер. Молотов аттыг колхоз (паргазы эш Середкин) тулуг ыяжы белеткээр планын ыракта ажыр күүсеткен. Ол колхозта эш Рубовицын бригадирлээн № 7 трактор бригадазы тулуг ыяжын ой-шаанда тулуг шөлдериде сөөртүп чедирген. Эштер Хуурак, Бюрбю, Яковлев олар тулуг ыяжы белеткээр планын ажыр күүсеткеннер.

Бо көдээ ажыл-агый чылынга 7 чурттага бажыннары, 300 тонна тараа кирер складты болгаш өске-даа тулугларны айтыкан хуусаа бетинде доозарыг тулугхулар хүлээниҥ алганнар.

«Кызыл тук» колхозтуң баштаар чери күштү шын организастаанының түннелинде тулуг ыяжы белеткеткеннер болгаш хөй кезиин тулуг шөлдериде эккеп дүжүрүп алган. Ол ышкаш белеткел «Сталинчы оруг», «Ленинчи оруг» колхозтарга багай эвес организастатынган.

Чамдык эки түннелиг колхозтар бардаа болза, район ниитизи-биле тулуг ыяжын 60 хуу белеткээн болгаш оон чүгле 30 хуузун тулуг шөлүнде сөөртүп чедирген. «Октябрь 30 чылы» колхоз (паргазы эш Целмшев), 712 кубометр тулуг ыяжын белеткээн, оон чүгле 320 кубометрин сөөртүп алган болгаш ылаҥ сөөртүүлгезин шагга-да соксаткан.

Ылаҥты кыжын кезиин кааш, ону чогуур үезинде сөөртүп албазынган ажыглатынгылайн албыпаан, 1956—57 чылдарның аҥмыр сезонунда 40 хиитти болгаш 300 чиге хиилин өлүүр меҥ деп хүлээнген. Малчын эш Дашпечи төрүүр 63 хынныларынган 63 ынайларны чедирер чоҥа камгалап алыр дээн.

Бо чылдың аҥмыр сезонунда колхозтуң ынчыларын өөскүдериниҥ кандыг-даа чылдаганнары социалистиг күрүнелерде чов болгаш турбас-даа. Социалистиг күрүнелер чебестеленнишкинни дужүрери дээш, кажыг болгаш терюолрогуг чепсекти хорудунары дээш, тайбын болгаш улустарның айыыл чок чоруу дээш демиселди могаг чокка чорудуп турар. Совет Эвилелиниҥ, Бүлат Улус Республиканың, социалистиг лагерьниҥ бүгү чурттарының тайбынга ынакшылдыг ламтыкы политиказын бүгү делегейде хүлээп көрүп турар.

Социалистиг чурттарның тайбынга ынакшылдыг ленинчи ламтыкы политиказынга «күштүҥ туружундан» деп империалистиг политика улуур туруп турар. Ынчалза-даа социалистиг чурттарның политиказы делегей болуушкуннарының чорудулгазынга өзүп турар саҥдарны көргүзүп турунда, ол улуска улуур политика бүтүрелгезинга улай-улай таварыжып турар.

Социалистиг лагерьниҥ бүгү чурттарының арасында ак-сеткилдиг найыралыг харылзаазы, кайы-кайызынга дузалажыга, политиктиг, экономиктиг болгаш культурлуг кады ажылдакыга тургустунган. Хамаарышкыже болгаш бүрүн эргелиг күрүнелериниҥ аразында пролетаржы интернационализмниҥ принциптеринге үндезилеттеш, делегейниҥ бүгү чурттарының аразына харылзаалар-ны экижилерин, идегежир чоруктуг бы-ыгтаарын болгаш найыралыг кады ажылдажыганы хөгжүдерин чедип алырынче чүткүп турар.

Социалистиг чурттар капиталистиг чурттар-биле ажыл-ишчи, садыг харылзаарын хөгжүдерин ажыт-чажыт чокка орнадажып турар. Дең эргенин, кайы-кайызынга ажыктыг чорутчуп, боттарынга алган хүлээлгелерин шынгыы сагыры-ның принциптерин социалистиг лагерьниҥ чурттары ол харылзаалардың үндезинги белдүрүп турар. Янзы-бүрү ниитилел системаларлыг чурттарның аразында экономиктиг кады ажылдажыга болза, тайбынны быжыгаарының, күрүнелер аразында харылзаалар-га идегежир чоруктуп байдалын тургузарының, улустар аразында хүшүүрлүг чорукту коҥкадырының эң чугула фактору деп санап турарын коммунистиг болгаш ажычын - партиялар база улус демократизязының чурттарының чазактары каш улаа недеглеп келгеннер.

Совет Эвилелиниҥ Коммунистиг партиязының XX съезизи меҥгеде дириг болгаш амыралга баштайлыг марксизм-ленинчи өөредилгиниҥ тиилелгезиниҥ бүгү делегейге күчүлүг көргүзүү болган. Социализминиҥ идеяларының хандыкчы күжү кажаҥгыныңдан-да артык өскенин съезд көргүскен.

Социализмчиң идеяларының тиилелгелиг бурунгаарлаашкынынга совет улус-биле кады, өске-даа улустар-биле кады өөрүп турар кылат улустуң сетиил-сагжызын илередипшээн, «Дагунбаа» солуунуң бижи турары: «Делегейниҥ социалистиг системазы бүзүлбас быжыг ламтыг чалым ышкаш тенди дивейн туруп турар, ынчангаш оон бурунгаар, коммунизмче, бүзүреглиг шинчээшкиниҥге ышкыныг болуп шыдаар күштер чок».

ИВИ ФЕРМАЗЫНДА

Тоҗу районнуң «Май 1» колхозунуң иви фермазының коллективи партияның XX съезиниҥ шиитпирлерин амыралга боттандырарыг-биле бедиктеп хүлээгелерин алган. Мурнакчы малчын эш Дамдак болуунга быжыглаан. 37 төрүүр ынайларынган 37 ынайларны бүрүн камгалап алыр дээн.

Ынчангаш оон бурунгаар, коммунизмче, бүзүреглиг шинчээшкиниҥге ышкыныг болуп шыдаар күштер чок».

Ынчалдыр шуут өрүе сөстер-биле тургускан бо домакта партияның XX съезиниҥ резолюцияларының ыры уткалы хажып турар чүүл бар, чүге дизе, резолюцияның ол сөстери ыынчаар тургустуҥган: «Бистиҥ үевистиҥ кол деризе болза, социализмниҥ чаҥгыс чурттуҥ хемчээлинден үнгени болгаш оон делегей системазы болу бергени, оон-биле кады бүгү делегей-де төөгүлүг ол чорудулгага капитализмниҥ шаптык калар шинек чөк болу бергени болур» («Шын» № 44 1956 ч. февраль 28-те үнгени. «Резолюцияларның 1-ги белүүүнүң 2-ги абзацында»).

Ол-да чүүлде «Көдээ ажыл-агый талазы-биле чаа беш чыл планын күүседири

чурттуг эгээртиннее аъш-чемни чоҥа болгаш чиик эт-үлетпүрге чиг-этти тургузарынга чөвүлелдедир» дээн. Мында биза, «чоҥа аъш-чемниҥ болгаш чиик үлетпүрге чиг-этти» дээш ыынчаар «чоҥа аъш-чемниҥ болгаш чиик үлетпүрге чиг-этти» деп сөстү киирген ышкаш эвес. Ленинчи шугуумну канчаар «дараазаштырар» боор. Оны «шуут барымдаалап чорудуп турган» дээр ужуруг. Ол-да чүүлде «СЭКП ТК-ниҥ отчёт илеткелиниҥ талазы-биле съездиниҥ резолюциязында чугаалап турары болза бистиҥ эпохавыстың кол шугуму социализмниҥ бир чурттуҥ рамказындан үнери болгаш оон мировой системче шилчилири, бо бүгү делегей төөгүлүг процессте капитализмниҥ шаптыктаар күш чөп болганы болур» дээн.

Ынчангаш оон бурунгаар, коммунизмче, бүзүреглиг шинчээшкиниҥге ышкыныг болуп шыдаар күштер чок».

Ынчалдыр шуут өрүе сөстер-биле тургускан бо домакта партияның XX съезиниҥ резолюцияларының ыры уткалы хажып турар чүүл бар, чүге дизе, резолюцияның ол сөстери ыынчаар тургустуҥган: «Бистиҥ үевистиҥ кол деризе болза, социализмниҥ чаҥгыс чурттуҥ хемчээлинден үнгени болгаш оон делегей системазы болу бергени, оон-биле кады бүгү делегей-де төөгүлүг ол чорудулгага капитализмниҥ шаптык калар шинек чөк болу бергени болур» («Шын» № 44 1956 ч. февраль 28-те үнгени. «Резолюцияларның 1-ги белүүүнүң 2-ги абзацында»).

Ол-да чүүлде «Көдээ ажыл-агый талазы-биле чаа беш чыл планын күүседири

чурттуг эгээртиннее аъш-чемни чоҥа болгаш чиик эт-үл

Польшаның ажыглалга кирер тудугларында

Москвага СЭКП-ниң XX съездизи болуп турда, Польшага республиканың улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң бес чыл планын бүгү улустуң чугаалажып көөрү дооступ турган. СЭКП-ниң съездизиниң материалдарын номчуп көрбүшаан, польша ажылчыннар, тараачыннар, интеллигенция үк материалдардан хөй үнелиг чүүлдерни боттарыига тып ап турган. Республиканың хоорайларын болгаш суурларын чаартып турар польша тудугжулар съездиниң шиитпирлериниң хөй чаа чүүлдерни база үлегерлеп алган. Баштай чуртка үш чылдың онаалгазы боттанган, а оон дараазында алдыгы чылдың онаалгазын күүсеткен, ам беш чылдың планын күүседип эгелээн, бо алдарлыг үелериниң бүрүзү тудуушкунуңуң аналаавес калбарыышкыны-биле ылгалып турар.

Тудугга ыяштар Польшаның амгы каас-чараш бүдүжүнге хевиржилге апаргаи. Эрткен алды чылдың дургузунда чуртка 11 муң ажыг үлетпүр тудуглары туттунган! Олар боттарының хемчээлиниң болгаш ужур-утказының талазы-биле бир дөмей эвес. Оларның аразында чаа Гута болгаш оон-даа өске ындыг эрги цехтер немей туттунган чөрлер база бар. Ынчалза-даа олар шуптузу Польшаны аграрлыг чурттан индустриалдыг чурт кылдыр хүүлдурган. Бир эвес культура албан чөрлериниң хөй-хөй оран-бажыңнарын болгаш чаа муң-муң чурттарга бажыңнарын немээр болза, тургузукчу ажылдың шинчизи улам тодаргай апаар.

Алды чылдың тудугларынга польша улус күш-ажылчы эрес-маадырлыг чорукту көргүскен. Ол чорук аар үлетпүрнүң шаанда чок турган ындыг адырларын тургускан. Кыска хуусаала үлетпүр пролукциязын бүдүрери дайын мурнундагы деннелден дөрт ажыг катап ашкан! Бижилер ол чеднишкиннерге өөрүп турар, ындыг болза-даа оларның бодалы болгаш күзел-соруу бурунгаар чүткүлдүг. Эгелетинген беш чылда тудугжуларның ажыл-херектери эвээжевес.

Дүржулганы эвээш эвести мөөннеп алган польша тудугжулар тудугну улам дүрген болгаш чиик өртектиг кылдыр туларынга бүрүн күзел-соруктуг.

ВИСЛАДА ОТТАР

Дерец суглуг Висла Варшаваны ийи кезекке чарып чыдар. Найыслалдың сүлде-демдээн — Сиренаны тургускан солагай талакы эрикке беш чылдың мурнунда дазыр айгадаң чыткан. Ол дазыр чер Праганың (Варшаваның оң талазы) бодундан эгелээш хемниң агымын куду чоокку эзимге чедир шөйүлген. Ынчалза-даа оон мурнунда турган хевири өскерилген. Сарыг элезиниг черде чаа аян-шинчи кирген: башня краннарның согуннары ээр шаар көдүлүп үнген, үлетпүр цехтери чыскаалдыр калбарып чоруткан, кан конструкциялар угулзаландыр шөйүлген. Дазырның изи-сорбуау-даа артпаан. Кижиниң күзел-соруун ёзугаар Варшаваның чаа үлетпүр районнарының бирээзи — Жерань ында тургустунган.

Польшаның найыслалы дүрген темпилер-биле катап тургустунуп турар. Эрги бүдүрүлгелерни тургузуп ажыглалга киргенде чаа бүдүрүлгелерни тургузары негетинии келген. Мурнундагы кызыгаарлар дакпыш апарган, оларны алгыдып, калбартыр ужурлуг болу берген, ынчангаш тудуглар хоорайның иштинден дашкаар үнген. Бир кыдыгга — Млодинахха шынарлыг каннарның улуг заводу тургустунар, өске кыдыгга—Служевцке — көдүрер дериленiң заводу болгаш эът комбинады туттунар. А. Жеранъда...

Шынында Жерань чуртка продукцияны ам безин берип турар. Мында Варшаваның өске чаа тудугларда ышкаш чаа цех туттунуп үнүп турар, ында машиналар тургустунуп, бүдүрүлге эгелеп турар, а ол үеде кожазы объектилериниң тудуу үргүлчүлеп турар. Жеранъда автомобиль заводу ада-чурттуң чиик машиналарын бүдүрүп үндүрбүшаан, оон-биле кады калбарып турар. Тудугнуң эптээр кезектериниң доозулбаан заводу ам безини бодунуң кылыглары-биле тудугларны хандырып турар, одалга күжү-биле ажылдаар электроцентральдың баштайгы агрегаттары электроэнергияны берип эгелээн.

Бо бүгү объектилер болза, ам ажыглалга кирер ужурлуг объектилер болур, ынчалза-даа ам безини ажылдап, продукцияны берип турарлар. Олар чаа дериlге-биле үргүлчү долдуртунуп, калбарып турар. Одалга күжү-биле ажылдаар электроцентральдың машина залында үш турбиналар бүдүн дүн-хүннүң иштинде соксаал чокка ажылдап турар, оларның чанында Брянск заводунуң хуусаа бетинде чорутканы дөртку турбинаның монтажы чоруп турар. Бо болза одалга күжү-биле ажылдаар электроцентральдың ийиги ээлчээниң тудуунуң эгези болган, оон тудуу чаа беш чылда доостур.

Жеранъда одалга күжү-биле ажылдаар электроцентраль — бедик базыышкынның станциязы болур. Шаанда Польшага энергияның ындыг тудуун чорудар ужур таварышпаан. Дүзаламчы көргүзер дугайында дилегни Совет Эвилелинге киирген. Бүгү-ле эргежок чугула документацияны алган болгаш дериlгени ажыктыг байдалдар-биле садын алган. Совет Эвилелиниң дүржулгазындан хөй чүүлдерни база ажыглаан. Турбиналарны болгаш котельдарны ажылдадып билир кылдыр оортан алган боттарының кадрлары болгаш ээлчегler начальниктери өскеп.

Якуб Гурвицтиң медегlеп турары болза, одалга күжү-биле ажылдаар электроцентралывыс өске дузалал станцияларга школа болу бээр. Бис боттарывыс база-ла чаңгыс черге турбайн турар бис. Эгезинде алды турбиналарны тургузары-биле кызыгарлатынар деп бодап турган. Ам болза ийи турбинаны тургузары шиитпиполетинген. Ынчалза-даа бо турбиналарны ада-чурттуң заводунуң бүдүрүп үндүрүп шыдаар аргалыг апарганы эң кайгамчык чүүл болган.

ЧЕР ИШТИНИҢ ХАНЫЗЫНДА

Хөй чүс чылдарның иштинде Ленчицаның тараачыннары боттарының черлерни аңдарып келген, ындыг болза-даа сөөлгү чылларга чедир-ле чер иштинде бар байлактарны ажыглаарын боттандырбайн турган. Олар шуптузу Ленчицаны долгандыр сырый тараанның өзүп үнүп турарын билирлер, ынчангаш оон өске чүвени шинчилевес, чүнү-даа тыппас, ап-даа шыдавас сен дижирлер. Геологтар мында черлериң дугайында билиишкиннерни болгаш эрги үзел-бодалларны хүл-ыйбаландыр чаза шапкан. Олар черниң ханызында чыдар демир руданың байлактыг черлерин тыпканнар.

Ол ажылыышкынга польша металлургтар алдын төктүп келген чүве дег өөрүп амыраннар. Демир руда — даштыкыдан сөөртүп киирер ужурга таварыжып турар ындыг чиг-эт болур. Оон ужурунда Ленчица району бүгү-ниитиниң хинээнгейин болунче ханылткан . Геологтарның ажытканының сөөлүнде каш айлар эрткенде баштайгы рудниктиң унун салып эгелээн. Чыл болган соонда өрүмнекчилер руда чыдар кол черге четкеннер. Чер иштинде байлактарже шавар-халдаашкын калбак фронт-биле калбарган. Бөгүн безин бүдүрүлгениң болгаш вентиляцияның он рудник уннарын тудуп турар.

Оларга он бир чаа уннар ам база удавас немежир. Келир үениң рудниктерп узуну 20 километр, дилиндектерге дөрт километр шөйүлген турар. Бо болза, бүдүн демир руда бассейни болур. Алдыгы рудниктер бүрүнү-биле чаа беш чылда ажыглалга кирер; оон өске эң улуг дөрт рудниктериниң тудуу оон сөөлүнде доостур. Ленчицаның баштайгы рудазын ам безип берип эгелей берген.

Даг инженерп Франтишек Матея рудниктериниң бирээзиниң тудуунуң шөлүн көргүзүп турар. Бетон болгаш тууйбу халаларлыг дөгерик үттүг черни беш метр калбак кылдыр хандыр өрүмпеп кирип бар чыдар. Чер иштинде чырык бүдүн хүн-дүн иштинде хыш турар, көдүрер машина олче тудуг материалдарын салып киирип турар, а оон чанында чер кырында капитал тудуглар өзүп турар.

Франтишек Матеяның чугаалап турары болза, тудугжуларга чиик эвес болуп турар, мында порода берге, чер иштинде сугну сүзер ужур чамдыкта таварышкылаар, сугну сордуруп үндүрер, а чамдык черлерни соодуп доңурар ужурга таваржып турар. Хөмүр даш шахталарын тудар талазы-биле ажылдың улуг стажтыг, дуржулгалыг дагжылары мында келген. Александр Вантухту ап көрээлинер, ол даг үлетпүрүнде 25 чыл ажылдап турар, Юзеф Зайонц 34 чыл шахтер стажтыг. Ындыг кижилер турунда берселер коргунчуг эвес.

Чаа рудник бүрүзү — амгы тудуушкуннарның болгаш дериlгениң бүрүн комплексизи болур. Руда казар, сөөртүр, транспорттаар талазы-биле эң сайзыраигай механизмнер ол черлерде ажыглатынган турар. Ол черинге руданы болбаазырадыр.

ЧААРТЫНГАН КЫЛЫГЛАР

Таныш овур-хевир база катап көстүп келир: хоорайның сөөлгү кудумчузунуң чоогунда он-он гектар черлерде тудуг ыяштары көстүп турар. Ооң мурнунда тараачыннарның тараа шөлдериниң аразында суг сайы-биле кылган орук шөйүлген. Кельца хоорайның кыдыгларының бирээзи — чурттуң чөөн чүгүнде воевода төвү бистин хүннеривисте шак ынчаар көстүп турар.

Үүрмек ус-тывыш бүдүрүлгезин санавас болза, шаанда Кельца үлетпүр чок турган. Улусчу тургузугнуң .үезинде бо хоорайниц овур-хевири база өскерилген. Ынчалза-даа ол ёзулуг индустриалдыг төп кылдыр чүгле ам тургустунар. Дамчыдылга хоорзаның болгаш арматураның Польшада баштайгы улуг заводун Кельцаның кыдыында тудуп турар. Сөөлгү чылдарга чедир-ле амгы энергетиктиг дериlгени даштыкы чурттардан садып ап турган. Улусчу эрге-чагырга машина тудуушкунуп дыка бурунгаар шимчеткен: алды чылдарның дургузунда чуртка 700 ажыг чаа хевирлиг машиналарны, дериlгелерни, аппаратураларны бүдүрүп үндүрерин боттандырган.

Краковтуң даг-металлургия академиязын дооскан, ам келир үениң заводунуң директору Станслав Конистыпскийниң өөрүшкүлүү-биле чугаалап турары болза:—Бодувустуң автомобильдериивис, тракторларывыс, аар станоктарывыс бар. Бистин чуртувустуң бар чүүлдерин шуптузун санап четпес-де болгай. Ооң тайылбырлаапы болза: — Эльблонгта турбиналарны, а Рацибожта котельдарны бүдүрүп үндүрери эгелээн. Ынчангаш Кельца заводу дамчыдылга хоорзаларын, бедик базыышкынның арматуразын оларга база чедирип бээр ужурлуг. Бистиң индустриалывыс база бир адырны чепсегlеп турар.

Конистынскийниң чугаалаапы болза:— Келир үениң заводунуң төлевилелин совет специалистериниң дузаламчызы-биле кылган. Ынчалза-даа эптеп тазарыштырып тургузар дериlгениң кол кезии ада-чурттуң бүдүрүлгези болуп турар. Токарь, карусель, хептээр, фрезер, өрүмнээр станоктар, каннаар агрегаттар, шуктуур болгаш дарганнаар дериlге, тудуг механизмнери янзы-бүрү польша хоорайлардан кээп турар. Польшада аар үлетпүрнүң чечектелиишкиниинiң база бир херечизи бо-дур. Шаанда бо черле болдунмас турган.

Польшада чаартыкчы бодал хайныгып турар—ону Кельцада тудугдан база көрүп болур. Демир бетондан картаар шывыышкынга болгаш соңга каттарынга демир бетон плиталарны ажыглап турар дугайын мында чоргаарал-биле чугаалажып турар. Шаанда чангыс-даа тудуг механизмнер-биле амгызы ышкаш шак ынчаар чепсегленгенин билбес. Тудугларның эриинде бетон холускаалар, башня краннар, көдүрүкчүлер, экскаваторлар, бульдозерлер бар. Ындыг техника турунда ажыл база-ла хайныгып турар. Чижээлээрге, Ян Малиновскийниң бригадирлээн монтажниктериң бригадазы ээлчегде үш-үш нормаларны берип турар.

Тудугжулар далаштыг ажылдап турар. Олар ийи чугула цехтерниң — каанны электри-биле азилдирер болгаш дарганнаар цехтерниң тудуун шапкынчыткан. Тудугнуң баштайгы бүдүрүлге объектизи — механиктиг цехтиң тудуу доозулбаан болза-даа, ында ажыл хайныгып турар. Коллектив арматура кылыгларны бүдүрүп үндүрерин шиитпиндеп ап, артык кезектерни бүдүрүп турар. «Дериlге анаа туруп шыдавас!» — деп кыйгырыг ындыг болуп турар.

БОТТАНГАН КҮЗЕЛДЕР

Гацки көдээ суур улуг оруктуң хажыызында бедик дөңде турар. Оон адаанда Нида хемниң шынаазы диизе тавак дег чаттырган. Кежээ нимр мурнунуң хөлегезинге хемниң бодунга шөлдер болгаш шынаалар ам-даа шөйлүп чыдары көрүнчүктелдир көстүп турар. Бүгү-ле чүвени долгандыр ол-ла аян-шинчини он-он чылдарда көрүп болур турган. Ынчалза-даа мөңге бүдүш-хевир шуут чаартынган: шынаада бедик бажыңнарның корпустары көдүрлүп үнген. Ол болза гипс комбинады болур.

Бо черлер гипс-биле байлактыг. А ындыг турбуже маңаа гипсти болгаш ооңбиле кылган кылыгларны тудуг шөлеринде хаая көрүп болур.

Инженер Борислав Черныйның чугаалап турары болза — Ону кижи кайгаар чүве эвес. Шаанда гипсти бүдүүлүк аргабиле бүдүрүп алыр турган. Ынчаарга бистин комбинадывыс чылда дөрт миллион дөрбелчин метр күргаг штукатураларны, он-он муң тонна тудуг гипсин, блоктарны болгаш бедик шынарлыг хептетинген гипсти бээр—оон төлевилелдиг күүү-шылалы ындыг.

Заводтуң тудуу 1954 чылдың күзүнүнде калбарган. Ол үеде фунтаментилериниң чүгле чамдык кезии белен турган, а кол бүдүрүлге корпузу, котёль болгаш чуурар салбырлар, механиктиг мастерскаялар, склад, электростанциязы, хөмүр даш эстакадазы болгаш өске-даа тудуглар туттунган. Дериlгениң монтажы дооступ турар.

Гипс комбинады болза, эң сайзырангай техника-биле чепсегletинген амгы бедик бүдүрүкчүлүг бүдүрүлге болур. Аңаа бүгүле чорудулгаларның барык шуптузун автоматчыдар. Дөрт километр узун кол корпуста бүгү бүдүрүлге агрегаттары — котёльдар, дээрбелер, арыглаар системалар гипсти бүдүрери-биле ажыглалга киирерипге белен. ССРЭ-ге практикалап турган 12 польша тускай эртемниглер чурттунда ээп чанып келген. Комбинатты ажыглалга киирерин удуртуруп оларга дааскан. Комбинат эң чоокку келир үеде ажыглалга кирер.

Шаанда Ниданың шынаазын ээнзиргей чер деп адап турган. Эң чоок демир орук станциязы 60 ажыг километр, автомашина оруу база-ла ол хире ырак турган. Тараачыннар хөй-хөй чылдарда өзү хүннерниң дугайын бодап, ону манап чораанnар. Бир-ле катап, бо болза эрткен чылдың майда болган — шынаага баштайгы поезд чедип келген.

Польшада ажыглалга кирер объектилер хөй ындыг чергелиг болуушкуннар хаая болуп соксавазы дег. Ынчалза-даа, «Чаа тиилелге чедип алдынган, коммунизмче орукка база бир базым кылдынган» деп кижилер үргүлчү чугаалажырлар.

А. ЛУКОВЕЦ.

Варшава хоорай.

Польша Улус Республика. Хелмек хоорайда ишик фабриказының цехинде.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Кыдат Улус Республикада техниктиг кадрлар белеткели

ПЕКИН. Улус ажыл-агыйын дүрген хөгжүдеринге бедик мергежилдиг болгаш техниктиг тускай эртемниглер белеткээринге Кыдат Улус Республикада улуг кичээнгей салып турар.

«Найырал» солунда парлатынган чүүлде айтын турары болза, ам КУР-да бар болуп турар 194 дээди өөредилге черлериниң 42-зи политехниктиг болгаш техниктиг болуп турар. Сөөлгү чылдарның иштинде Пекинниң геология, металлургияның Төп-мурнуу, ужар-чүүлдүң Чөөн кыдат институттары болгаш оон-даа өске хөй институттар тургустунган. Чурттуң техниктиг институттарынга эрткен чылын 110 муң оолдар болгаш уруглар өөренип турган, азы чурттуң бүгү студентилериниң 38 хуузу. Улусчу эрге-чагырганың чылдарында Кыдаттың дээди өөредилге черлеринде студентилериниң саны 88,6 хуу ковүдээн, ынчаарга ол үениң иштинде техниктиг дээди өөредилге черлеринде өөренекчилериниң саны 202,8 хуу өскен.

Сөөлгү чылдарның иштинде Кыдаттың дээди өөредилге черлери 217 муң ажыг тускай эртемниглерни белеткеп үндүрген, ол болза сөөлгү 50 чылдарның иштинде эрги Кыдатка белеткеп турганнардан каш катап хөй болуп турар деп солун биижип турар.

Эртем-шинчилел ажылы чыл бүрүде Кыдатта кабарып турарын солун демдеглээн. 1954—1955 чылларда ындыг ажылды чурттуң 89 дээди өөредилге черлеринге чорудуп турган, ол ажылга 10 муң ажыр профессорлар болгаш башкылар киришкен.

(СЭТА).

Кыдатта кур черлерни шиңгээдип ап турары

ПЕКИН. «Шишпоуцеэ» журналдың дыннадып турары-биле алырга, Кыдатта сөөлгү үш чылда 2 миллион гектар кур черлерни аңдарган. Бо чылын кур черлерни аңдарар талазы-биле улуг ажылды Хэйлунцзян, Цинхай, Синьцзян, Ганьсу, Цзянси можуларында болгаш Иштики Моолдуң автономнуг районунда чорудуп турар. Эң ылаңгыяда кур черлерни шиңгээдип алыр талазы-биле ажыл Хэйлунцзян можуда калбарган.

Кур черлерге ажылдаары-биле эрткен чылдың чазыныида Хэйлунцзян можузунга Шаньдуңдан келгеннерниң баштайгы бөлүү 10 муң ажыг өг-бүле чедип келген. Оларның шуптузу мында тургускан күрүнеиң трактор бригадазының баштайгы тазразны черлерни алганнар. Баштайгы чылда-ла тараачыннар байлак дүжүттү алганнар.

Бо чылын кур черлерге ажылдың хемчээли Хэйлунцзянга өөрөн өзер. Хөвөй болгаш Шаньдун можуларындан Хэйлунцзян ковузунга 170 муң чаа чурттакчылар көчүп кээр. Олар бо чылын, көдээ ажылагый кооперативинге каттыжып алгаш, 400 муң гектар кур черлерни шиңгээдип алырлар. Чазак көжүп келгеннерге 437 суурларны тударынга акша-хөрөнгилерни үндүрүп берген. Хэйлунцзян можузунга кур черлерни шиңгээдип алырынга улуг рольду күрүне ажыл-агыйлары ойнаар. 1955 чылда маңаа 240 күрүне ажылагыйлары санатынып турган, оларның 32-зи 760 тракторлардыг болгаш 300 комбайннардыг, механизастатынган улуг ажыл-агыйлар болур.

(СЭТА).

Ханойда культурлуг амыдырал

ХАНОЙ. Вьетнам информация агентилелиниң дыннадып турары болза, Вьетнамның Демократтыг Республиказында культура амыдыралының улуг көдүрлүүшкүнү болуп турар.

Республиканың найыслалы Ханойда февральдың төнчүзүнде культура бажыңы ажыттынган, ынчангаш ол найыслалдың чурттакчыларының эң-не ынак чери болу берген. Оон аңгыда хоорайның ажылчы чоннарының эргезинде хоорайның бүдүрүлге болгаш албан черлериниң чанында ажыттынгылаан 28 клубтар база бар. Бичии, чаш ханойжуларга уруглар клубу база ажыттынган. Аныяктарга культура бажыңының тудуушкуну чоруп турар.

Хоорайның номчулга залдары болгаш библиотекалары үргүлчү хөй кижилерлиг турар. Музейлерге, театрларга, делгелгелерге болгаш концерттерге, порт шөлдеринге болгаш стадионнарга кижилер үргүлчү дыка хөй чыглыр.

(СЭТА).

Даштыкыда ажыл соксадыышкынныг шимчээшкин

Даштыкыда ажыл соксадыышкынныг шимчээшкин дугайында чаа-чаа медээлерни телеграф эккеп турар. Ажыл төлевирии бедидер болгаш күш-ажылдың байдалын экижидер дугайында ажылчыннарның негелделерин хандырарындан бүдүрүлгө ээлери ойталап турарындан ажыл соксадыышкынныр үнүп турар.

Марокködа америк шериг базаларынга улуг ажыл соксадыышкыны эгелээн. Аңаа 8 муң хире кижи киришкен: Нуасарда, Сиди-Слиманда, Бен-Гериpде, Порт-Лиоттс болгаш Рабатте турар базаларның ажылдакчыларының барык 100 хуузу.

Франциянын Франс Пресс агентилелиниң дыннадып турары болза, «Күш-ажылдың марокkан эвилели» деп профэвилел организациязы ажыл төлевирии бүгү ниитизи-биле бедидер, техниканың айыыл чок чоруун экижидер, политиктиг херек ужуру дээш ажылдан үндүрткен кижилерни ажылга киирип алыр болгаш ажылчыннарны үндүрген дугайында херектерни көөрүнге киржир эргенги эвилелге тыпсырынга хамааржып турар негелделерни хандырарын америк командылал черинiң төлөөлекчилери хандырарындан ойталаан соонда ажыл соксадыышкынын чорудар дугайында шиитпир үндүрген.

Ажыл соксадып турарлар шериг базаларын долгандыр таныыллдарны тургускан. Ажылчыннарның таныыллдары америк автобустарны доктаадып, оон штрейкбрехелерни дүжүрүп турар.

АКШ-та эң улуг «Мэйси» деп универсалдыг магазининиң 8 муң ажылдакчылары ажыл соксаткан. Ажыл төлевирии бедидерин болгаш ажыл-хүнүн кызырарын ажыл соксадып турарлар негеп турар.

Ажыл төлевирии бедидер, ажыл хүнүнүң үргүлчүлөөшкинин кызырар болгаш амыдырал байдалды экижидер дугайында ажылчы чоннарның негелделерин деткээн чүс-чүс ажыл соксадыышкыннары эрткен чартык чылда Мурнуу Вьетнамга болуп эрткен. Ол ажыл соксадыышкыннарынга он-он муң ажылчыннар киришкен.

Ногоиньеичи администрация каучук плантацияларынга күш-ажылдың дыка аар-берге байдалын тургускан. Баучук плантацияларының ажылчыннарының ажыл соксадыышкыннары Мурнуу Вьетнамның кайы-бир районнарында удаадараа үнүлеп турар. Чоокта чаа Сайгонга каучук плантацияларының ажылчыннарының төлөөлекчилериниң митингизи болган, аңаа ажыл соксадып турар ажылчыннарга удур ап чорудуп турар каржы хемчеглерге удурланыышкынны чарлаап. Тудуп хоруудатырган активчилерни болгаш профэвилелдер кежигүннерин хостаарын митингиниң киржикчилери негеп турган.

Токио радиозунуң дыннадыы-биле алырга, Японияның улуг-улуг беш даг руда компанияларының «Сумитомо Киндзоку», «Мицубиси киндзоку», «Нихон когио» болгаш өске-даа компанияларның ажылчыннары ажыл төлевирии бедидерин негевиштаан, ажыл соксадыышкынын чарлааннар.

Парлалганың дыннадып турары болза, Найсанду хоорайга (Уругвай) хөм үлетпүрүнүң ажылчыннарының 24 хонук үргүлчүлээн ажыл соксадыышкыны доозулган. Ажыл төлевирии бедидер дугайында негелделерин хандырарын ажылчыннар чедип алган. Ажыл соксадып турарларны деткип, бүгү ниитиниң ажыл соксадыышкынын чарлаан янзы-бүрү 25 профэвилелдериниң ажылчыннарының сагыш-сеткил каттыжыышкынының ачызы-биле тиилелге чедип алдынганын парлалга дедеглеп турар.

(СЭТА).

ДОПЧУ ДЫННАДЫГЛАР

Бүгү-эвилелдиң экспорт-импортунуң «Техноспорт» деп каттыжылгазының даргазы Н. И. Мельниковтуң башталгазыбиле апрель 11-де совет тускай эртемниглер бөлүү Египеттен Төрээн чурттунче үнүпкен. Совет тускай эртемниглер Сирияга, Ливанга, Египетке бүдүн чартык ай иштинде чоруп келгеш, ол чурттарның улетпүр, садыг үлуттукчулары-биле харылзаа тудар соруглалыг чугаалажыышкыннарны кылган.

* * *

Вашингтон радиозунуң дыннатканын ёзугаар алырга, Германияның Федералдыг Республиказының канцлери Аденауэр президент Эйзенхауэрниң чалаанын ёзугаар июньда Баттышкан Штаттарга баар деп Ак Бажын дыннаткан. Июнь 12—13-те президент Эйзенхауэр болгаш күрүне секретары Даллес-биле Аденауэр чугаалажыышкыннар кылыр деп турар.

* * *

Марокконуң испан зоназының дугайында Испан-Марокко чугаалажыышкыннарга киржип чораан Марокконуң султапы У Мохаммед Мадриттен Марокконуң найыслалы Рабатче ээп чана берген. Рабатка ээп келириниң мурнунда султан Испан Марокkозунуң ээлээн каш хоорайларынга чораан.

* * *

Вьетнамның Улустуң армиязының кол командылакчызы генерал Во Нгуен Зиап апрель 10-да Вьетнамга хыналланы болгаш хайгаралды тургузар бүгү делегей комиссиязының даргазынга чагаа чоруткан. Ол чагаада чугаалап турары болза, Францияның чазаа мурнуу Вьетнамдан бодунуң шерини үндүрер деп шиитпирин үүлээп алза-даа, Женева чугаалажыышкыннарын күүседир херекке тодаргай хемчеглерни алыр талазы-биле кандыгдаа ажылды чорутпаан. Женева чугаалажыышкыннарын күүседир херекке чугула хемчеглерни алырын Женева хуралының даргаларынга дынналырын Во Нгуен Зиап бүгү делегей комиссиязындан дилээн.

(СЭТА).

Шыдыраа талазы-биле делегей маргылдаазында

АМСТЕРДАМ. (СЭТА-ның тускай корр.). Шыдыраа талазы-биле делегейниң бирги чери дээш маргылдаанын бирги эргилдези доозулган.

Апрель 10-да соңгаарлаткан салыышкыннарны чедир ойнаан. Оонну катапталвайн Спасский болгаш Пильник Бронштейн-биле хайым кылдыр дугурушкан. Спасский Смысловту, а Керес Папкону уъдуп алган.

9-ку салыышкыннар апрель 11-де болган. Геллер-биле Сабо 23-ку көшке хайым кылдыр дугурушкан. Ол ышкаш Пильник — Смыслов, Керес — Петросян болгаш Спасский—Панно оларның салыышкыны хайым болгулаан.

Бронштейн-биле Филип салыышкынын соңгаарлаткан. Бо салыышкында Бронштейнниң күүү артык.

Апрель 12-де Панно—Бронштейн салыышкынын чедир ойнааннар. Дөрт шак ойнаан сөөлүнде оон база катап соңгаарлатынган.

Маргылдаанын бирги эргилдезиниң түнели мындыг болган: Геллер 6 санныг, Керес — 5½, Смыслов—5, Петросян — 4½, Бронштейн—4 (эки байдалдыг ийи салыышкын соңгаарлатынган), Филип — — 4 (соңгаарлатынган бир салыгыг). Сабо болгаш Спасский — 4-4, Панно — 3 (соңгаарлатынган бир салыгыг), Пильник —3 санныг.

Редактор Д. О. БЕГЗИ.

Туберкулёз

(өкпе аарыы) халдавырлыг аар аарыг.

Халдавырның кол үндезини — аарыг кижиниң чараазы болур. Довурак-доозунну, чөдүлден чаштаан чараазы, аарыг иректер сүдүн дамчып, ол аарыг халдап болур. Шала кырынче дүкпүрбенер, чараа дүкпүрер херебселдерни ажыглаңар. Чөдүрүп болгаш азырып турар үенерде аскынарны дугланар.

Чогуур өйүнде эмчиге барынар.

Туберкулёз халдавырлыг.

Аарыг кижи тускай орунnуг, аржыылдыг, савалыг болур ужурлуг.

Туберкулёзтан ааракп кижини — бүгү-ле биче уругларны аъш-чемниң албан черлерииге болгаш столоваяларның ажылынга киирбес ужурлуг.

Туберкулёзтан камгаланыңар.

Кижиниң организмин суларадып турар чүве бүрүзү аарый бээрииге дуза болуп турар.

Хүн, агаар болгаш суг, күш-культура болгаш чеменнилге-биле бодунарның кадыынарны быжыглаңар. Амыдырал чурталгага гигиенаны сагынар. Амыдырал чурталганы шыны-биле чорудуңар.

Шупту туберкулёз-биле демиселче!

Тыва областың санитар-чырыдыышкын башкыны.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация кылдызының — 3—88, харылсалгалыг секретарының 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый кылдыстериниң 3—68, культура болгаш амыдырал, чагаа кылдыстериниң база бухгалтериянын 3—65.

ТС—00298 Культура эргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үнелевлетинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956
АПРЕЛЬ
19
ЧЕТВЕРГ
№ 81 (3534)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНДЕ (1 арын).

В. И. Ленининиң төрүттүнген хүнүнден бээр 86 чыл болганынга (1 арын).

С. Тушнов.— Чедиишкиннерни улам быжыглаар болгаш четпестерни узутпаар (2 арын).

КОЛХОЗ ТУДУУ (2 арын).

Н. Тембрек, Н. Уколов.— Часкы хову ажылдарын бүгү хемчег-биле организастыг чорудар дээш демисежир (2 арын).

А. Прямова.— Түлекти дүк чыыдызы организастаар (3 арын).

ЧАА-ХӨЛ РАЙОНДА (3 арын).

О. Папын. — Дуржулганын бөргүскени (3 арын).

Л. Делюсин.— Быжатта хуу улетцүрүүн болгаш салыгның социалистиг чаартылгазы (3 арын).

Кит аппаар «Слава» деп совет флотталының Монтевидеога турганы (4 арын).

Камбожаның хамаарышпас төрүүнче АКШ-тың халдаашкынынга улуг (4 арын).

Испанияда болуушкуларга (4 арын).

«Элегин алдында нефтинин курлавырлары чыыр...» (4 арын).

А. Шатилов.—Делегей байдалының доңчулыы (4 арын).

ПАРТИЯ ЧЫРЫДЫЫШКЫНЫНГА УДУРТУЛГАНЫ КҮШТЕЛДИРЕР

СЭКП-чин XX съездизи биштин чуртувустуң амыдыралынга улуг болуушкун болган. Биштин чуртуруска коммунизмнин тургузуушкуну дээш, бүгү делегейге тайбынны быжыглаары дээш марксизм-ленинизминиң улуг идеяларының тиилелгези дээш демисеглиг улуг программазын съезд берген.

Съездиниң төөгүлүг шиитпирлерин партия болгаш бүгү совет улус чангыс эп-сеткил-биле чүүдүлүүнүн хүлээп алган. Съездиниң шиитпирлери биштин социалистиг улуг Тарээн чуртувустун иеон сонгаар улам чечектелиишкинин дээш эрес-маадырыг күш-ажылче бүгү совет кижилерни соруг киирип турар.

XX съездиниң материалдары ажыгчы чоннарның бүгү-ле өяүн турар сонуургалын хайынырын үндүрген. Коммунистер, комсомолчулар болгаш бүгү ажыгчы чоннар съездиниң материалдарын ханы өөренирин, биштин төрээн Коммунистиг партивыстын дээди органының ажылаан чогаатканы теоретиктиг болгаш практиктиг айтырыгларны улам тода болгаш эки билип алырын күзеп турарлар.

СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин пропагандылаарын шын удуртуру, пропагандистерин ажылын шын удуртуп башкарары ам партия организациязы бүрүзүнүң сонгаарлатынмас соругазы болур. Ам партия чырыдыышкынының бүгү четкизи СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарын өөрениринче шилчээн деп чүве болгай. Съездиниң материалдарын марксизм-ленинизминиң кежээки университединде, партияның кежээки школаларында, бөлүмнерде, политшколарда болгаш семинарларда өөренип турар. XX съездиниң материалдарын коммунистер, комсомолчулар болгаш бүгү ажыгчы чоннар улуг сонуургал-биле өөренип турарлар. Ам дыннакчыларның кичээлдерге кээп, олуржуп турар хүүзу хөй болган идеиежи бедик. Улуг-Хем, Бии-Хем, Каа-Хем болгаш Таңды районнарының дыка хөй бөлүмнеринде болгаш политшколаларының дыннакчыларының боттарының дээдиин ёзугаар кичээлдерни неделяда чаңгыс эвес, харын ам ийи катап чорудуп турар.

Партия чырыдыышкынының четкизинин өзүлдези коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң өзүп турар сонуургалының дугайын чугаалап турар. СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарын өөренир талазы-биле бөлүмнерниң болгаш политшколаларының саны элээн өскен. Ам областтың партия организациязында шупту 119 бөлүмнерни болгаш семинарларны немеш тургускан, ында ийи муң ажыг кижи съездиниң материалдарын өөренип турар. Таңды районунуң «Революциянын чалбыыжы», Калинин аттыг колхозтарда, Бии-Хем районунуң «Искра», Бочетов аттыг колхозтарда болгаш эске-даа черлерде СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарын өөренирииниң талазы-биле немелде бөлүмнер тургустунган.

Сөөлгү үеде партияның хөй-хөй райкомнары партия чырыдыышкынының четкизинге улуртулганы эжиктирбен, политшколаларының, бөлүмнерниң ажылынче ханы кирип, пропагандистерге дузалаачыны көргүзүп турар апарган. Чижээлээргe, Таңды, Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик, Бии-Хем болгаш эске-даа райкомнар партияның XX съездизиниң материалдарын өөренира-биле пропагандистерниң семинарларын эрттирген.

Дыка хөй пропагандистер ажылдың эки дүрүмүлгэн чедип алганнар болгаш оларга даскан ажылы ак-сеткилдиг күүседип турарлар. Партия чырыдыышкынының четкизинин ажылында чаа түүл болза, съездиниң материалдарын өөренирин пропагандистер колхозтун, МТС болгаш совхозтарның, үлетпүр бүдүрүлгелериниң болгаш албан черлериниң мурнунда турар ишпитинде күүседип турар апарган.

* * *

РИГА. «Ригас Аудумс» комбинаттың № 1 болгаш № 2 пөс аргыыр цехтеринге хураалар болуп эрткен. ол хураларга аргыкчылар мастерлер дузалакчылары-биле калы 8 шакта кылыр ээлчег онаалгазын хүн-бүрүге чедип шак иштинде күүседир санал киирген москвачыларның патриотту өгелээшкинин чугаалашкан.

Боттарының белүүвар арганыларын санап көрбүшаан, пөс-таавычылар ындыг онаалганы олар база-ла күүседип шыдаар деп чүвени түннеп көргеннер.

Пөс-таавычы—комсомолчу кыстар Дзира Сала, Улзе Янсон, Яливга Берзкалне, Виктория Балустина, Фаина Ивановна болгаш өскелер ээлчег онаалгаларын 120—122 хуу күүседип турарлар. Олардың кижи бүрүзү нормадан ажыр 16—20 метр торгу пөстерни аргаан. Күш-ажылының дүргеи аргаларын хереглеп чорукаанының ачызы-биле, ажыл шагын каанын ажыглазынындан пөс-таавычыларга ээлчег онаалгазын күүседирингe чедип шактан безин эвээш үе хереглеттинген.

(СЭТА).

* * *

РИГА. «Ригас Аудумс» комбинаттың № 1 болгаш № 2 пөс аргыыр цехтеринге хураалар болуп эрткен. ол хураларга аргыкчылар мастерлер дузалакчылары-биле калы 8 шакта кылыр ээлчег онаалгазын хүн-бүрүге чедип ап турар. Ажыгчыннарның күш-ажылын чиигедип турар бедик бүдүрүкчүлүг хереглелерби-биле дерииишкиннерни хандырганы аналиг берип турар.

Мастер Горбачевтуң участогунда механиктер цехке кыска үениң ишпитинде 27 станоктарны пневматиктиг кыстырыглар-биле дерээн, будурүлгенин чорудулгазы рационализастатынган. Бо чорук участоктуң коллективи бир айның дургузунда ээлчег нормазын хүн-бүрүге 7 шак иштинде күүседирингe дузалаан.

Электромашиналарның унун ажылдап кылып турар фрезеровшиктер чүве выстырар кыскаштарга кыстырган агаар-биле чыыра тыртпырар түскай дижелчек эриннерни кылган. Ажыгчын тузаны эргилдирерге кезек чыпшыр кыстыны ээвээр, ооң соонда ону ажылдап эгелээр. Дузалал шагы 17—30 хуу кызырыган. Фрезеровшиктер 8 шактың онаалгазын 6—7 шак иштинде күүседип турар апарган.

* * *

Партия райкомнарының, эге организациялардың сонгаарладып болбас соругалары болза, СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарын пропагандылаарының ажылында бар болуп турар четпестерни чайладыры болур. Политшкола бүрүзүнге, бөлүм бүрүзүнге кичээлдер бедик шынарлыг, солун, дыннакчыларның идеиежиг киржилгези-биле чорутунган туразын партия организациялары чедип алыр ужурлуг. Ол чорук колдуунда пропагандистерден хамаарыжыр. Оларның хүзөлгези болза, кичээлдерге эки хынамчалыг белеткенири, материалдарны өөренирингe дыннакчыларның сонуургалын хайынырары болур. Партия комитеттери, бирги эглчегге райкомнарның пропаганда болган агитация кадыстери болгун болгаш политшкола бүрүзүнүң ажылын тодаргай билир, пропагандистерге ой-шаанда дузалаачыны көргүзер соругалыг.

Марксизчи теорияны коммунизминиң тургузуушкунунуң практиктиг соругалары-биле дүүштүрерин СЭКП-ниң XX съездизи пропагандист кадрларын шынгыы негээн. СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарын өөренирин кайы-бир коллективтиң ажыгчын, колхозчу, албан-хаавчы бүрүзүнүң мурнунда турар практиктиг соругалары-биле харылзаалтырар ужурлуг.

Бүгү коммунистер болгаш партия кежигүнү эвес актив СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарын ханы шиитпээдип өөренип алган турарын чедип алыр чорук аргежок чугула. Ол чорук Совет Эвилелиниң бүгү ажыгчы чоннарының мурнунга партияның салганы улуг соругалаарны чедишкиннинг күүседирингe дузалаар.

Сес шактың орнунга чеди шак иштинде

8 шакта кылыр онаалганы 7 шак иштинде күүседири дээш социалистиг чарыш Москвазының Владимир Ильич аттыг электротехника заводунуң цехтеринде калбарып турар. Чүс-чүс ажыгчыннар ындыг чедишкинни хүн-бүрүде чедип ап турар. Ажыгчыннарның күш-ажылын чиигедип турар бедик бүдүрүкчүлүг хереглелерби-биле дерииишкиннерни хандырганы аналиг берип турар.

Мастер Горбачевтуң участогунда механиктер цехке кыска үениң иштинде 27 станоктарны пневматиктиг кыстырыглар-биле дерээн, будурүлгенин чорудулгазы рационализастатынган. Бо чорук участоктуң коллективи бир айның дургузунда ээлчег нормазын хүн-бүрүде 7 шак иштинде күүседирингe дузалаан.

Электромашиналарның унун ажылдап кылып турар фрезеровшиктер чүве выстырар кыскаштарга кыстырган агаар-биле чыыра тыртпырар түскай дижелчек эриннерни кылган. Ажыгчын тузаны эргилдирерге кезек чыпшыр кыстыны ээвээр, ооң соонда ону ажылдап эгелээр. Дузалал шагы 17—30 хуу кызырыган. Фрезеровшиктер 8 шактың онаалгазын 6—7 шак иштинде күүседип турар апарган.

* * *

КУРГАН. СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилериниг кыйгырыын Зауральеның колхозчулары болгаш механизаторлары идеиежиг-биле чугаалажып турар.

Партия болгаш чазактың кыйгырыын көдээниң бүгү ажыл-ишчилери ийин-биле үткүп ап турар деп Курганский районунуң Маленков аттыг колхозтуң даргазы эш Захаров чугаалап турар. Алдыгы беш чылын баштайгы чылын бистиң көдээ ажыл-агый артелливистиң кежигүннери көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрүп үлүгерин дыка көвүдедири-биле демдеглээр деп шиитпирлээн. Бистиң колхозчуларывыс эрткен чыл-биле деңнээргe тараа культураларының ниити чыыласкын 3 катап көвүдедир, тараа чыыласкын 600 муң пуска чедирер соруганы салган. Ол хүзөлгe херек кырында боттанып турар. Кыжын шөлдерге хөй харны чыыл алган, ынчаргa ам колхозчулар болгаш механизаторлар хар суун доктаадып турар. Алдыгы беш чылдың баштайгы чазы бистиң колхозка бедик агротехниканың чалы болур. Эрткен чылдазынга болдарга чалгын чок андазын-биле чайын болгаш күзүн ханы андырган черни ийи катап хөйнү белеткээн. Шыкты эрте базырары-биле бригадирлер хөрөүн хайгаралын чорудуп турар.

Кукурузага колхозчулар улуг кичээнгей салып турар, ону 540 гектарга тарыыр. Кукурузаны чүгле күзүн андырган черге төрбелчин-уялачак арга-биле тарыыр. Ол культураны ажылдап кылыр кижилерни тускайлаан болгаш өөредип алган. Кукуруза колхозка бүгү ишпитинин үнелээшкинин алган. Эрткен чылын ону 340 гектарга тараан, малды шыктыг чемнер-биле хандырар, сүт саалдазын ийи катап көвүдедир арганы ол берген.

Партия ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң кыйгырыынга харымдавышаан, Маленков аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчулары тараа болгаш мал ажылының продукциязын бүдүрүп үндүрериниң талазы-биле беш чылдың онаалгазын чаңгыс чыл иштинде күүседир соруганы салганнар.

(СЭТА).

Беш чылдың онаалгазын чаңгыс чылда

КУРГАН. СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилериниг кыйгырыын Зауральеның колхозчулары болгаш механизаторлары идеиежиг-биле чугаалажып турар.

Партия болгаш чазактың кыйгырыын көдээниң бүгү ажыл-ишчилери ийин-биле үткүп ап турар деп Курганский районунуң Маленков аттыг колхозтуң даргазы эш Захаров чугаалап турар. Алдыгы беш чылын баштайгы чылын бистиң көдээ ажыл-агый артелливистиң кежигүннери көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрүп үлүгерин дыка көвүдедири-биле демдеглээр деп шиитпирлээн. Бистиң колхозчуларывыс эрткен чыл-биле деңнээргe тараа культураларының ниити чыыласкын 3 катап көвүдедир, тараа чыыласкын 600 муң пуска чедирер соруганы салган. Ол хүзөлгe херек кырында боттанып турар. Кыжын шөлдерге хөй харны чыыл алган, ынчаргa ам колхозчулар болгаш механизаторлар хар суун доктаадып турар. Алдыгы беш чылдың баштайгы чазы бистиң колхозка бедик агротехниканың чалы болур. Эрткен чылдазынга болдарга чалгын чок андазын-биле чайын болгаш күзүн ханы андырган черни ийи катап хөйнү белеткээн. Шыкты эрте базырары-биле бригадирлер хөрөүн хайгаралын чорудуп турар.

Кукурузага колхозчулар улуг кичээнгей салып турар, ону 540 гектарга тарыыр. Кукурузаны чүгле күзүн андырган черге төрбелчин-уялачак арга-биле тарыыр. Ол культураны ажылдап кылып кижилерни тускайлаан болгаш өөредип алган. Кукуруза колхозка бүгү ишпитинин үнелээшкинин алган. Эрткен чылын ону 340 гектарга тараан, малды шыктыг чемнер-биле хандырар, сүт саалдазын ийи катап көвүдедир арганы ол берген.

Партия ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң кыйгырыынга харымдавышаан, Маленков аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчулары тараа болгаш мал ажылының продукциязын бүдүрүп үндүрериниң талазы-биле беш чылдың онаалгазын чаңгыс чыл иштинде күүседир соруганы салганнар.

(СЭТА).

Совет Эвилелинде

* * *

Алтай колхозтарда улуг чаартылгалар

УЛУГ-НАРЫМСКОЕ. (Чөөн-Казахстан область). Калинин аттыг колхозтуң ам туруп турар чери болур Солдатово деп бурунгу алтай суурда өөлүг үеде дыка хөй чаартылгалар болгулаан. Амгызы ышкаш ындыг күш-ажылчы бедик идеиежиг чорук анза каакан-даа турбаан. Ниитининг бүдүрүлгезинде бүгү колхозчулар шупту киржип турар. Тараа культураларының үрезиннерин арыглаары доозулган, тарыганың чепсек-херекселерин септеп доозкан, түс черинге дыка хөй удобрениелерин ховуларже сеюртуп чедирген.

Колхозчуларның идеиежиг чорууп берилеринге, күш-ажылдың сагыга-чурумун быжыглаарынга ай санында авансы бээр чорук дыка идиг болган. Колхоз тургузуунуң айтырыгларының талазы-биле СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң докгаалдарының сөөлүнде көдээ ажыл-агый артелиниң Уставынга элээн хөй өскерилгелерни колхозчулар киргеннер: неделя санында дыштанар хүннерни, күш-ажылчы шөлээлерни, эмнелге черинин тывыскан бижиктерни ёзугаар төлевирни докгаалып тургускан. Колхозчуларның бажыннарының чанында участоктарны 0,5—0,15 гектар хемчээлдиг кылыр докгаалырын колхозтун хуралы шиитпирлээн. Ногаалларны өстүрери-биле чаагай үнүш-дүжүктүр черни хостап турар. Хову болгаш мал ажылының бригаларынын орнунга комплекснигг бригалар тургустунган. Күш-ажылды чаазы-биле организастаан чорук дугаалар болгаш административ-эртелел аппарадының ажылзакчыларынган 40 кижини кызырар арганы берген.

Ниитининг төптелирген чемненилге черин колхозта тургускан. Мурнунда бригала бүрүзүнге бодунун бичии кухнязы турган, ол чорук бедик шынарлыг чемнерни белеткээринге арганы бербейн турган болгаш продуктуларны камналта чок чарыгдаарынга чедирип турган. Ам үеде ниитининг чемненилгезин организастаарын столовайга даскан. Белеткеп кылган чемнерни шөлдерге соотнайн чедирип бээри-биле түскай савааларны тып ап, белеткээн.

Ниитининг бүдүрүлгезинде ажыл-херекти экижидип, күш-ажылды организастаарын болгаш төлевирни чурумчуткан чорук артель кежигүннери болурун күзээн чаа-чаа кижилерни көвүдеткен. Сөөлгү айлар иштинде колхозка 20 ажыг өг-бүлелер кирген.

(СЭТА).

* * *

В. И. Ленининиң төрүттүнген хүнүнден бээр 86 чыл болганынга

Чүрттүн ажыгчы чоннары улуг Ленининиң төрүттүнгенинден бээр 86 чыл болган өөн демдеглээринге белеткенип турарлар. Бүдүрүлгелерде, колхозтарда, албан черлеринде өөредилге черлеринде Владимир Ильичининиң амыдыралынга болгаш ажыл-чорудулгазынга тураскаадткан лекцияларны номчуп, идеткелдерни болгаш беседаларны чорудуп турар.

Ленининиң төрээн чери Ульяновскиде Ульяновтарның чүрттээн тургааны бажынмузейинге, Владимир Ильичининиң болгаш ооң дунмазы Дмитрийниң өөренип турган школазын чүс-чүс экскурсантылар кээп көрүп турарлар. Чүрттүн янзы-бүрү хөөрайларындан Ленининиң төрээн черинге кээп турар экскурсияларның саны көвүдээн. Чаңчыл болган ленинчи номчулгалар эгелээн.

Бо хүннерде Ленинградта «Красный треугольник» заводтуң, «Вертено» фабриканың болгаш эске-даа бүдүрүлгелерниң ажыгчы чоннары, а ол ышкаш областтың дыка хөй колхозтарының ажыл-ишчилери хөөрайның ленинчи черлеринче экскурсияларны чорудуп турарлар. Олар Финляния вокзалдың баарында Ленининиң шөлүнге, Таврический ордуга болгаш эске-даа черлерге чоргаарнар. В. И. Ленининиң Төп музейининиң филиалының залдарында улус хөй болуп турар.

Минскиде В. И. Ленин аттыг ССРЭ-ниң Күрүне библиотеказында литератураның улуг делегейги ажыттынган. Ол делегейге Владимир Ильичининиң революция мурнунда чылдарда үнген хөвар номнарын делгээн. Ленининиң кыдат, корей, польша, немец, француз болгаш эске-даа дылдарда үндүрген чогаалдарын делгейге салган.

Ташкентиде Узбек ССРЭ-ниң Төөгү музейинде Ортаакы Азияның улус ажыл-агыйының хөгжүлезинге, Узбекистанда социалистиг тургузуушкунга Ленининиң кайы хире улуг кичээнгейни салып чорааның дугайын чугаалап турар материалдар-биле белеткеп чоп таныжыктыр турарлар. Делегей-тилерниң ишпитинде Туркменияда суттарыга ажылдарынга акша-херегнигин үндүрүп бээр дугайында ленинчи декреттиң чуруткатыртырган фото-хөөлгазы, национал политиканы амыдыралга боттаашкарыбыле холбашкан Ленининиң телеграммалары бар болуп турар. Туркестанның ажыгчы чоннарының төлээлери-биле Владимир Ильичининиң ужурашканын чураан улуг чуруктар көргүскен.

«Ильичининиң күзелдери — бистиң боттуг амыдыралывыста», «Чечен литературада В. И. Ленининиң овур-хевири» деп аттыг темаларга лекцияларны Бакуның нефтичилериниге болгаш Баку гарнизонунуң дайынчыларынга номчаан. Демдеглелдиг хүнге тураскаадткан ном делгээлелерин Азербайжанның библиотекаларында болгаш культура ордуларында тургускан. В. И. Ленининиң Төп Музейининиң филиалының экспонаттарынга чаа-чаа документилер немешкен. Бот-тывынгыр уранчуулуг коллективтери байырлалдыг кежээлерге онаннар көргүзери-биле белеткеп турарлар.

Ригада партияның хөөрай комитединиң библиотеказынга делгелге ажыттынган, ол делгелгеге Ленининиң ажыдарын калбаа-биле делгээн болгаш ооң иштинде латыш социал-демократтарның ажыл-чорудулгазының дугайында ажылдарын база делгээн. Ындыг делгелгелерни партияның район комитеттериниң, өөредилге черлериниң болгаш колхозтарның библиотекаларында база организастаан.

Кишиневтиң А. С. Пушкин аттыг уруглар болгаш аныяктар библиотеказы эртен (утренник) тургузуп, анза бирги орус революциязының киржикчилериниң чалап турарлар. Уруглар «Ленин дириглерден ам-даа артык дириг» деп темага литературулуг монтажты белеткеп турарлар.

* * *

КИЕВ. В. И. Ленининиң төрүттүнген хүнүнден бээр 86 чыл онунуң хүнүн Украинаның ажыгчы чоннары калбаа-биле белеткеп турар. Владимир Ильичининиң амыдыралының болгаш ажыл-чорудулгазының дугайында ленинчи өөредилгининиң бүгүнү тиилел турар күжүрүн дугайында, Коммунистиг партияның удуртулгазының алаа-биле совет улустун чедип алган төөгүлүг чедишкиннериниң дугайында беседаларны чорудуп турар.

В. И. Ленининиң Төп музейинин Киев салбырының төөгүлүг хүрээ хозбаштырган болук лекциялар номчулгазы эгелээн. Ийи системазының тайбың кожа-келбээ турарының ленинчи принцибиниң дугайында лекция улуг аудиторияга чыгынган. Ол ышкаш «Партия болгаш күрүне ажылынга ленинчи стиль дугайы» «Ленин болгаш Украина» база эске-даа темаларга лекциялар номчуттунар.

Бо хүннерде ыяшкы В. И. Ленининиң Төп музейлериниң салбырларынга дыка хөй кижилер бар. Ооң көргүзүлгери чаа-чаа документилер-биле холдуунун турар.

УССР-де күрүне библиотеказында, партия хөөркомнарының болгаш райкомнарының библиотекаларында ленинчи чогаалдарның болгаш Владимир Ильичининиң дугайында литератураларның делгелгелерин кыпган.

* * *

ПЕТРОЗАВОДСК. Петрозаводскининиң партия хөөркомунуң библиотеказында ном шимелдиг улуг делгелге ажыттынган. Ында В. И. Ленининиң амыдыралының янзы-бүрү үезин көргүскен хөй-хөй фото чуруктар. В. И. Ленининиң чогаалдары салдынган. Ленининиң дугайында В. Маяковскийниң, А. Толстойнуң болгаш эске-даа чогаалчыларның чогаалдары түскай салбырда салдынган.

В. И. Ленининиң амыдыралының болгаш революстуг ажыл-чорудулгазының дугайында агитаторларның беседалары Казаньның Ленинский, Кировский, Молотовский районнарының бүдүрүлгелериниге эрттирип турар. Республиканың партия школазының өөредилге бөлүктеринде партийкин амыдыралдың ленинчи нормаларының дугайында лекцияларны чорудуп турар.

Хөөрайның үеэди өөредилге черлериниң хөй нуруузу мөөнетиниген Молотовский районуң партия организациязы ниити эртинер кафетраларының 60 удуртукчуларын болгаш башкыларын ленинчи хүннерге идеткелчилер кылдыр томуйлаан. В. И. Ленининиң хүнүнге аллар кылыр райкомнар болгаш хөөрайның улуг бүдүрүлге черлериниң партия комитеттериниң бөлүктеринин библиотекалары делгелгелер белеткээн.

Ленинчи хүн чөөнүлээн түлүи Казаньда В. И. Ленининиң бажын музейинче, а ол ышкаш Владимир Ильичининиң студент тургаш лекция дыннаан турганы университеттиң аудиторязынче экскурсантылар улам хөйү-биле кээп турар.

* * *

Кызыл хөөрайның ажыгчы чоннары Владимир Ильич Ленининиң төрүттүнген хүнүнден бээр 86 чыл ооң калбаа-биле демдеглээринге белеткенип турарлар.

Чөөкта чаа СЭКП-ниң Кызыл хөөрай комитеди хөөрайның идеткелчилериниң, лекторларының хуралын эрттирген. В. И. Ленининиң төрүттүнген хүнүнден бээр 86 чыл болган өөнүн дугайында РСФСР-ниң политиктиг болгаш эртем билиглер нептерелдир талазы-биле ишпитилелиниң Кызыл хөөрай салбырының референдуму аш В. В. Куренев идеткел кылган. Үлетпүр бүдүрүлгелерде, албан организация болгаш өөредилге черлеринде улуг башкыларының ажылының болгаш ажыгралының дугайында лекцияларны, идеткелдерни номчуп турар.

* * *

Челябинскиниң металлургия заводунда улуг агломерация фабриказының түзүлүшкүнү чорун турар. Ол фабрика Челябинскиниң металлургия заводунун домна цехтеринге кээп турар рудаларны болбаазырадын кылган турар.

Чурумта: Челябинскиниң металлургия заводунун агломерация фабриказының ишпитилелири.

Фото В. Георгиевтиң. СЭТА-ның фотохрониказы.

Чаа нормалар

Бол трактор ажылдарынга трактористерниң кылыр ажылдарының чаа нормаларын РСФСР-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозу бадыгаан. Область, край, республика аайы-биле нормаларны түс-түс тааржыштыр доктаткан. Анаа үндезилээш, чер-черниң көдээ ажыл-агый органнары кылыр ажылдарының нормаларын черниң хөрөүнүнден, дең, дески эвелиилеп, участоктарның хемчээлиниден болгаш МТС-терге күш-ажылдың чедип алдынган деңнелиниден хамаарыштыр МТС бүрүзүнге доктаадып тургузар хүзөлгелиг.

МТС-терниң директорлары болза, чаңгыс аай чер участоктарының бөлүктериниң аайы-биле трактордан болгаш прицептиг машиналардан, а ол ышкаш кайы-бир участокта ажылдың байдалдарынган хамаарыштыр кылып күүседир ажылдарның нормаларын 25 хуу үлгатпыр азы эвээжедир доктаадып тодаргайлар ужурлуг. Даглыг черлерниң эдээнде болгаш таштыг участоктарда ажылдап турар трактористерниң кылып күүседир ажылдарының нормаларын эвээжедир эртеги МТС-терниң директорларынга база тывыскан.

Бүгү трактористерниң кылып күүседир ажылдарының эдлчегге нормаларын ажыр күүседирингe болгаш кылып ажылдарының шынарын экижидирингe база бот-үнезин чиигедирингe идигни бээр организатехниктиг хемчеглерни трактор бригадазының аайы-биле чогаадып кыгырын МТС-терге сүмелээн.

(СЭТА).

Каховканың шлюзу ажыглалга кирген

ЧАА КАХОВКА. Каховканың электростанциязының түлүгжүлери май нуруунун социалистиг чарыжынга күш-ажылчы чаа тиилелгени чедип алганнар. Шлюз камераларының ажыглар, хаар эжиктерни башкарар төп автоматтыг системаның база пароход эртер каналларының болгаш медээ бээр черлериниң белеткел ажылын олар хуусаа бетинде доозааннар.

«Юнай сталинец» деп пароходтуң соорту чоруурун болук баржаларын апрель 10-да 22 шакта бо чылын бир-ле дугаар камера таварыштыр эрттирген.

Каховка шлюзунда ала-чуртту сайзырангай техниканың тургузуп каанынган пароход эртип турар үеде механиларнын төп пультуган чаңгыс кижи—вахта начальнигги удуртуп турар. Шлюзтуң ажыглакчы дүрүлгелиг инженер эш Вересовскийге удуртурган аныяк специалистерниң коллективинге ханчыгын берген.

(СЭТА).

Чедиишкиннерни улам быжыглаар болгаш четпестерни узуткаар

Бай-Хаак райүлетпүр комбинадынын ажылчыннары болгаш албан-хаамчылары СЭКП-нин XX съездиниин инитпирлеринге улам соруг кирген ажылдан турарлар. Олар алдыгы беш чылдың бирги чылы — 1956 чылдың бүдүрүлге планын хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарышка сырый каттышканнар. Комбинат бо чылың бирги кварталында продукциянын инити планын 115,4 хуу күүсеткеп. Ынча продукция бүдүрүп үндүрериниң темпизи март айда онза бедээн.

Сөөлгү үеде комбинаттың цехтеринде күш-ажылдың организастыг байдалы экижээн. Кварталның иштинде ыяш белеткелиниң планы 148,3 хуу, мебель кылыгларының планы 232,5 хуу, дарганнаар цехтин — 130 хуу, сапог даараар цехтин—147 хуу күүсеткинген. Ол болза, чурт үлетпүрүнде күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң белээнинин, ажыл хүннерин чөптүг ажыглаанының түнелги болган. Чүгле март айда ыяш белеткели 332 хуу, сапог даараар цехтин кылыгаар планы 216,6 хуу күүсеткинген болгаш продукциянын шынары дыка экижээн.

Комбинаттың ажылын экижидер дээш шында партия эге организациязы улам-на оперативтиг ажылдап турар апарган. Парторганизация бүдүрүлге участоктарынче ханы кирип, ону тодаргай удуртуп турар болу берген. Коммунистерниң күжүн бүдүрүлге участоктарының айы-биле таарыштыр тургускан. Олар ажылчыннар оргузунга масса-политиктиг ажылды чорудуп, социалистиг чарышты организастап тураплар.

Коммунистерден пилорамала болгаш дилиг материалдарының белеткелиниң участогунда эш Сергеев, ыяш белеткелиниин участогунда эш Коломысов, автотранспорт ажыглалының участогунда эш Чудинов ажылдап турар. Парторганизацияның секретары эш Попов болу чазаныла болгаш көктелге цехтеринің ажылын харыылап турар.

Коммунистериң күжүн бүдүрүлге участоктарының айы-биле таарыштыр тургускан чорук ажыл-херектиң байдалын эки билип ап турарынга, четпестерни чогүүр үезинде узуткаарынга, ажылчын бүрүзүнге болгаш цех бүрүзүнге практиктиг дуза көргүзеринге улуг ужур-дузалыг болуп турар.

Партия организациязы цехтер айы-биле социалистиг чарыштың түнелиин ай санында үнүрүп, чарыштың мурнакчыларын хүндүлеп болгаш көргүзүг самбыраларынга илередип, хана солуунга бижип келген. Оон ынай агитаторлар боттарының беседаларынга мурнакчыларның ажылының дүржүлгазын калбаа-биле байдыдып, ону бүгү иштининг болдурар дээш ажылдап тураплар. Ол болза коллективтиң кежигүннериниң инити идепкейин көдүрериңе, хожудап тураплары мурнакчыларның деңнелиңге чедиреринге улуг дузалыг болган.

Коллективтиң кежигүннериниң мурунга боттарының эки ажыл-биле улуг хүндүткелди чедип алганнарның саны дыка хөй. Эш Афанасьев ол комбинаттың тургустуганының баштайгы хүннеринден бээр-ле эки ажылдап, ай бүрүзүнде ажыл нормазын 120 — 150 хуу күүседип келген. Дарган эш Чернышев, чазаныкчылар Андросов, Артемьев олар комбинаттың доктаамал мурнакчылары болуп тураплар. Даараглыг кылыгларның шынарын эш Горбачевскийниң бригадазы онза экижиткен. Чиг-этти болган материалдарны сөөртүрүнүң нормазын чолаачылар Чудинов, Гильдбрант олар үргүлчү ажыр күүседип турар болу бергеннер.

Бо чылдың эгезинде комбинат областтың чурт үлетпүрүнүң эргелелин дамчыштыр ыяш сөөртүр «БД-12» деп трактору алган. Ол, үрелик машина болган. Коллектив ону болунуп күжү-биле септеп алган болгаш ам бедик бүдүрүкчүлүү-биле ажыглап турар. Тракторист эш Аверин ажыл нормазын үргүлчү ажыр күүседип келген.

Партия организациязы бүдүрүлгеге комсомол организациязының ролин көдүрүп турар. Чоокта чаа мурнакчы комсомолчуларның аразынаан эш Чудиновту СЭКП кежигүнүнүң кандидадынга хүлээп алган. Эш Чудинов ам комсомол организациязының секретарында ажылдап турар. Комсомолчуларның аразында Ш. Монгуш, Артемьев, Андреев олар ышкаш өске-даа мурнакчыларның саны өскен.

Партия организациязы болгаш директция чери хөй күш негетинер ажылларны механизастаарынче улуг кичээнгейни салып турар. Ыяш эптеп кылыр цехте ыяшты үттээр, хоюглаар, чазаар, хирээлээр станоктар тургустунгулаан. Комбинатта «П-75» деп чаа локомобиль, щит болган генератор бар. Ынаг локомобильди тургусканы кол участоктарда ажылды механизастаар арганы хандырар. Комбинат чоокта чаа база бир күчүлүг пилорамаиы алган. Ону ам удавас ажыглалга киирер. Бо чылын дарганнаар болгаш чазаныр цехтерни улгаттырары, түүйбу кылыгларын механизастаары планда көрдүнген.

Комбинат 25 киловатт күштүг локомобильди, пилорамаиы болгаш чазаныла цехиниң станоктарын шимчедиринге ажыглап турар. Оон ынай тараа дээрбезин ажыдадып турар. Бүдүрүлгенин ол участогундан хөй оруланы комбинат ап турар.

Ынчалза-даа комбинаттың болгаш ында парторганизациянын ажылында четпестер ам-даа барын айтыры чугула. Чүгле дээрге, ажылчыннар ортузунда агитас-массалыг ажылдар бүдүрүлгенин сорулгаларындан хоорук байдалыг чорун турар. Комбинат бүдүрүлге планын ассортимент талазы-биле күүсетпейн келген. Ылангыя мартта ажыт транспортунуң хереселдериниң, досхаарлар кылырының планнары күүсетинмээн. Чазаныла цехиниң бүдүрүп үндүрүп турар продукциязының шынары амда чавыс болбушаан турар.

Комбинаттың ажылының чедиишкиннерин быжыглавышаан ажылчы чонналрның хереглел чүүлдерин бүдүрериниң планнарын күүседири, оон шынарын бүгүле хемчеглер-биле экижиери дээш демиселди күштелдирери — партия организациязының чугула сорулгазы.

С. ТУШКОВ.

Колхоз тудуу

Хуусаа бетинде күүседир дээш

Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозунуң тудуг бригадазы 1956 чылга колхозтуң тудуг талазы-биле планын хуусаа бетинде күүседир дээш күжениишкиниг ажылдап турар.

Бригалала 35 аът, 15 шары быжыглатынган. 3338 кубометр ыяшты, 300 кубометр даштыг белеткээн, 940 чулуктуг, 87 кубометр даштыг тудуг шөлүнде дүжүргеи.

Колхоз бо чылын хову турлагларынга, фермаларга, кыштагларга чурттарга бажыннарын болгаш мал кажааларын немей тудар. Ам 23 чурттарга бажыннарының тудуун чорупа берген. Малдың чаш төлүнүн 12 кажаларын, оон иштинде бирээзинге-ле 300 баш анай, хураган кирер 4 кажаларның тулуун дооскаш ажыглалга киргеи.

К. ӨЛЧЕЙ.

Өвүр районнуң колхозтарында

Өвүр районнуң колхозтары бо чылдың тудуг материалын белеткээриниң ажылын организастыг чорудуп турар. «Торгалыг» колхоз 330 кубометр ыяшты пландан ажыр белеткээн болгаш тудуг шөлдеринде 1652 кубометрни сөөртүп чедиргеи.

Бригада тудуг шөлүнде клуб, электростанциязы тударынга ыяш материалын база белеткээн. Чурттаганың дөрт бажыннарын тудуп, бир бажынның тудуун дооскан.

«Бызыл тук», «Коммунизмиче орук» кодээ ажыл-агый артельдери бо чылдың тудуунга хереглээр ыяш белеткелиниң планын ажыр күүсеткеп. «Бызыл тук» колхоз тудуг шөлүнде бир мун ажыг кубометр ыяшты сөөртүп алган.

Бо колхозтарда ийи клубту, чурттаганың 6 бажыннарын тудуп, иштининг малынга эки шынарлыг ийи кажаны тутқан.

Д. ШАГДЫР.

Тудуг ыяштарын сөөртүрүнче кичээнгей салыр

Кызыл районнуң Сталин аттыг болгаш «Х улуг хурал» колхозтары бо чылын чурттаганың чээрби ажыг бажыннарын, иштининг малынга кажаларны, тараа складтарын, фермаларда малчыннар чурттаар бажыннарны болгаш өске-даа тудугларны кылыр.

Четчир хемчээлдиг тудуг ыяжын белеткээрин ой-шаанда чорупкан. Сталин аттыг колхозтуң тудуг бригадазы Ортаа-Хемден 1500 чүдүкту, Тойлук бажындан ийи чүс кубометр ыяшты кескеш, машина оруунда сөөртүп үндүрген. «Х улуг хурал» колхозтуң тудуг бригадазының бир болуу Чинге-Кожай тайгазындан кескен бир мун кубометр ыяштан алды чүс кубометрни машина оруунда үндүрген. Ыяшы болза-даа ол белеткетинген ыяштарны тудуг шөлдеринче сөөртүр дугайында колхозтарның баштаар черлери чогуур үезинде хемчегни албаны-биле ыяш сөөртүлгеи кончуг хожудаан.

Черге чеже-даа хөй ыяшты кезип кагза, бир эвес оларны тудуг шөлүнге чедирип албас болза, оон ажыы черле чок, тудуг дөмей-ле чорутунмас деп чүвени колхозтарның баштаар черлери билир ужуглуг.

К. ОЙДУП-ООЛ.

Хүлээлге күүсетинген

СЭКП-нин XX съездиниинг төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар сорулганы салгаш типографияның коллективи социалистиг чарышты калбартқан.

Алдыгы беш чылдың баштайгы чылы —1956 чылдың бирги кварталында иштин продукция бүдүрериниң онаалгазы 108,8 хуу, барааның продукциязыны — 110,3 хуу күүсетинген. Продукциянын бот-үнезин планга үлүг 8,3 хуу чиигетиишаан, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 9,1 хуу бедиткеп.

Эш Бражниковтуң хүрүканы парлаар цех планын 116 хуу күүсеткеш, социалистиг чарыштың тинлекчизи болуп, коллективтиң шилчилир кызыл тугун чаалап алган. Ол цехте парлакчылар бригадазы (бригадири эш Гаврилова) мурнакчы ажылдап турар.

Бригадалар аразында чарыштың бирги черин эш Бражниковтың үлүрткаиы лимотишистер бригадазы, эш Бобарыгинаның үлүрткаиы хол-биле өрүүр цехтиң бригадазы алган. Бо ышкаш чедиишкиниң Гаврилованың бригадазы болгаш дептерлээр цех чедип алган.

Өрүкчү эш Яковлев, парлакчы эш Плотников, дептерлекчи эш Боева олар планнарын 138 хуу күүсеткеш, мурнакчы ажылдап турарлар.

Полиграфистер бирги кварталда чедиишкиннерни быжыглавышаан, ийиги кварталы планын хуусаа бетинде күүседир дээш бедиткеп хүлээлгени алган күжениишкиниг ажылдап турар.

В. ЧЕМКОВ.

Часкы хову ажылдарын бүгү хемчег-биле организастыг чорудар дээш демисежир

БАШТАЙГЫ ЧҮС ГЕКТАРЛАР

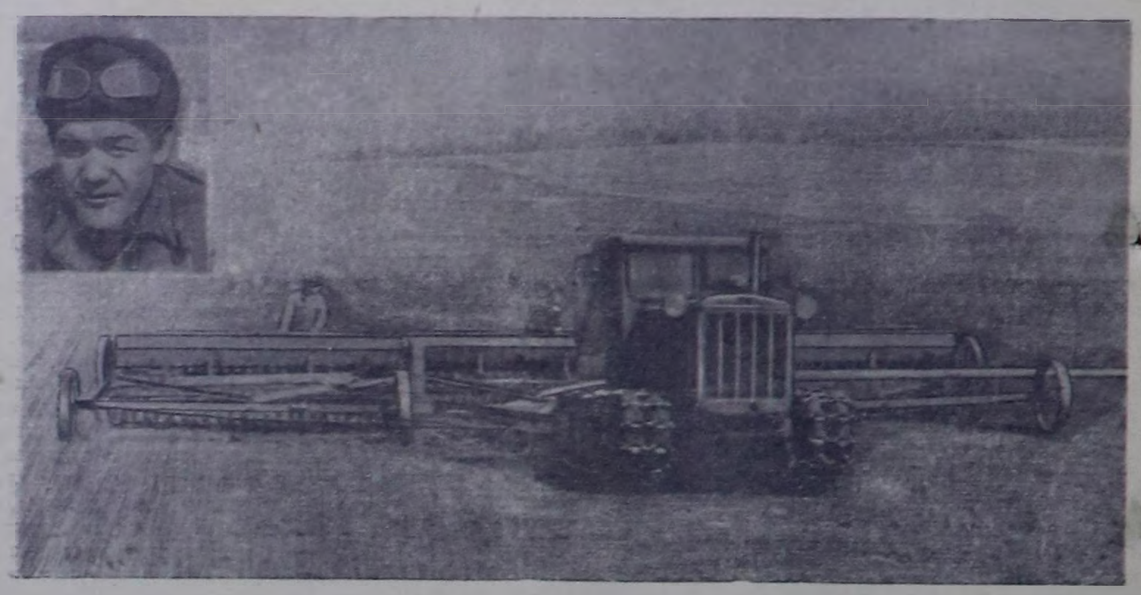

Чурукта: Балгазын МТС-тин № 2 трактор бригадазының трактористиин А. Клепиковтуң агрегады. Ырында чуруктата А. Клепиков. Фото С. Самбый-ооидуу.

Ол эртен дан бажында Балгазынга 2 сантиметр быскан хар чаапкан. Черниң кыры өремелендир 1 сантиметр хире чаржал дона берген болза-даа, хүндүскүнүң 12 шакта «Революциянын чалбыыжы» колхозтуң тарылга ховуларынга часкы хүннүң изиг херелдери чуга харны эргизир хүннепкеп.

Таңды районнуң Балгазын МТС-тин механизаторлары болгаш «Революциянын чалбыыжы» кодээ ажыл-агый артелиниң колхозчулары ол районда тарылгага мурнап киргеннериниң бирээзи болур.

— Ховуже үнеривистиң мурнунда колхозчуларның хуралынга часкы тарылганы үлегерлиг чорударының айтырыынга улуг кичээнгейни салган бис, чүге дээрге, бүгү культуралардан бедик дүжүтүг алыры оортан дыка улуг хамаарлыр — деп, колхозтуң агроному эш Ольга Павловна Чуева чугаалаан. — Колхозтуң бүгү тарылгазының планы бо чылын 3200 гектар, ынчалза-даа бистер 3600 гектарны тарыыр бис, оон иштинде чүгле кызылтас безин 2000 гектардан ырак ажар.

Алдыгы беш чылда колхоз кызылтастың болгаш суланың гектар бүрүзүнден не 13 центнер дүжүт алыр деп планнаан, а колхозчулар болза ол культураларының гектар бүрүзүнден 1956 чылда 17 центнер дүжүтүг алыр деп бедиткен хүлээлгелерни алган. Ол хире бедик хүлээлгелерни чедип алырда часкы хову ажылдарын агротехниктиг бедик деңнелге эң эки хуусаала чорулары дыка чугула болуп турар.

Сөөлгү ийи хүннерде «Революциянын чалбыыжы» колхозтуң тарылга шөлүнге хөрүн довурак тевер-карыш чедир эрий берген. Колхозчулар болгаш механизаторлар часкы хар сууи хөрүүнге кызырындыраарынга, шыкты базырарынга улуг кичээнгейни салып тураплар.

— Эрткен чайын болгаш күзүн андаргаи 1200 гектар черге шык базырыышкынын 3 хонук хуусаа иштинде чорулар планнаыт бис. Чаңгыс дүүн хүн 500 ажыг гектар черниң шыгын базырдывыс. Бөгүн, апрель 15-те баштайгы 100 гектарларга кызылтасты чаштырдывыс — деп, колхозтуң № 2 хову бригадазының бригадири эш П. В. Фролков чугаалаан.

Балгазын МТС-тин эш А. В. Шелепов баштаан трактор бригадазы часкы тарылганы ол бригадада организастыг чорудуп турар. Ында механизаторлар часкы тарылганы эң кыска хуусаала агротехниктиг бедик деңнелге чорулар дээш боттарының аразында социалистиг чарыштыг, эрешшүдүргү ажылдап тураплар.

Партияның XX съездиниинг шиитпирлери-биле болгаш кодээ ажыл-агыйының бүгү ажыл-ишчилеринге СЭКП-нин Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң кыйгырыы-биле сорук кирген дыка хөй механизаторлар часкы тарылганың баштайгы хүннеринде-ле күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүүн чедип ап тураплар, чижээ, трактористер эштер А. Л. Клепиков, Н. Ф. Чистобаев, Д. Н. Сергеев, М. Н. Петров олар шык базырар илиртээшкинге ээлчегге 30 гектар черни илиртээр тургаш 39-тан 69 гектар чедир илиртеп, 1,5 — 2 ажыг нормаларны күүседип тураплар.

МТС-тин хоочун трактористи эш Клепиков ээлчегге 30 гектар черниң шыгын базырар планныг тургаш, баштайгы хүнде-ле 39 гектарның шыгын базырган.

— Эрткен чылын чамдык хүннерде ээлчегге 140 гектарны чаштырып турган мен. Ам бо чылын хүн-бүрүде-ле 105 гектарны чаштырар мен. Ол болза 3,5 норма болур — деп эш Клепиков чугаалап турар.

Аныяк тракторист эш М. Н. Петров бо чылын чаа механизаторларның 6 ай курзун дооскаш, бодунуң төрээн колхозунга чеде берген. Ол баштайгы хүнде-ле 1,5 норманы күүсеткеп.

— Тракторист эш Сергеев-биле аравыста социалистиг чарыш салып алган ажылдап турар бис. Хоочун трактористерден мен база-ла хожудап калбас мен. Бо эштер ээлчегге 3,5 нормаларны бээр болза мен база-да ол хирени бээр мен — деп эш Петров чугаалаан.

— Бистиң бригаданың трактористери техниканы эки билирлер, ону шын болгаш дидим ажыглап турарлар. Трактороларның техниктиг ажаалгазын, ашталгазын ай-шаанда чорудар чорук машинаны эдилээринин хуусаазын дыка үзадыр болгаш оларның бүдүрүкчүлүүн ээлээн бедидер арганы бээр — деп бригадир эш Шелепов чугаалаан.

Эш Шелеповтуң оон ынай чугаалап турары болза, ылангыя хову ажылының баштайгы хүннеринде машиналарны ковчуг хынамчалыг хайгаарап көөрү чугула. Бүгү сезонның дургузунда ажылдың чедиишкиниг болуру оортан улуг хамаарлыр. Ажылдың баштайгы хүннеринде машиналарны үзеп-чаарын докгаатка үешагы четпээнде кылып турар бис. Ол чорукган бистер улуг ойнаашкынны ап турар бис, чүге дээрге эки ажаарга трактор үрелбес, докгаанал ажылдаар.

Эш Шелеповтуң удуткан бригадазының составы барык-ла шүүтү комсомолчулар, аныяктар, механизаторларның аразында социалистиг чарышты калбарткан, мурнакчыларның дүржүлгазын нептередип турар. Ээлчег доозуган санында-ла улуг норманы кым канчаар күүсеткенин көргүзүг самбыразынга чарлап үндүрүп турар. Тарылгага шак графиги-биле ажылдаарын организастаан. Ынчангаш механизаторлар машиналарының анаа хей турар чорууп чайлаткан, тракторларның долу күш-биле бүдүрүкчүлүүг ажылдаарын чедип алган.

Колхоз бригаданы үрезиннер-биле ай-шаанда үүктел чок хандырып турар. Эштер О. Балчыр, Ч. Монгалбин олар үрезиннерни чажар черинге дажып эккеп берип турарлар.

Колхозчулар болгаш механизаторлар тараа культураларын чажып тарыырын май 1-нин бетинде доозар деп хүлээлге алганнар. Бедик дүжүттүг, үнелиг культура болур кукурузаны колхозка иептередип, шингээдип алыры, иштининг мал ажылын бедик шынарлыг чем суур-биле дүргеи хандырар арганы бээр. Эрткен чылын колхоз 80 гектар кукурузаны тараан, а бо чылын 150 гектарны тарыыр планныг.

Механизаторлар хову турлагларынче көжүрүп ап чоруур борбак ак бажынчыгаштыг. Оон иштин чуп-аштап каан, арыг шевер. Дүштеки чем үезинде механизаторлар анаа чыгыш чедип келгеннер. Афанасий Лукич Клепиков кысказымаар, ынчалза-даа күдер тырың боттуг, чазык хөглүг эр.

— Дүштеки чапсар аразында шыдыраавысты бир сала каштаалам, Михаил Николаевич,—дээш, шыдыраазын Петров-биле салыш эгелей бергеннер. Ол аразында дүштеки чем база белеп. Ол бажынның даштында ханада:

— Эштер механизаторлар болгаш колхозчулар! Тараапы болгаш кодээ ажылагыйның өске-даа продуктуларын бүдүрерин көвүдедир талазы-биле алдыгы беш чылдың онаалгаларын хуусаа бетинде күүседиил! — деп улуг үүктел-биле тодаргай кыдыр бижип каан.

Балгазын суурда колхозтуң клубу, оон эргелекчизи эш Дудников ховуда ажылдап турар механизаторларга болгаш колхозчуларга бот-тывынгыр уран-чүүл болгунуң оюн, концерт чүүлдерин организастаан. Болгун № 1 хову бригадазынга барып концерт көргүзери-биле чорупкан.

Пропагандистер, агитаторлар, культура албан черлериниң ажылдакчылары механизаторларның, колхозчуларның ортузунга масса-политиктиг, организакчы ажылдарны чорударлар, хову турлагларын шимээр, хана солуннарын, агит-хуудустарны үндүрериңе дузалажыр, хүндүлел болгаш көргүзүг самбыраларын дерип тургузар, солуп, сеткүүлдерни, литератураларны хову бригадаларынга чедирер, лекцияларны, беседаларны, цыткыр юмчулгаларны, кино чуруктарны көргүзерин организастаар. МТС-те партия организациязы, секретары эш И. С. Юртаев бо талазы-биле алээн хожудап турар деп чүвени айтыр херек.

Пропагандистериниң, агитаторларның, лекторларның болгаш культура албан черлериниң ажылдакчыларының ажыл-чорудулгазы ам бо үеде шуут ховуже, бедик дүжүт дээш демиселдиң чедиишкиннери шиитпирлеттинип турар черлерже шилчитинген турар. Олар хову бригадаларынга чүгле таварылга болуп көстүп келир ажылчылар эвес, харын колхозчуларның болгаш механизаторларның чаагай болган хүндүүг күш-ажылынга чедиишкиннерни шиитпирлээриңе идегелдиг дузалакчы болган турары чугула.

Н. ТЕМБРЕК.
Н. УКОЛОВ.
Балгазын суур.

Чер болгандан

Бызыл хоорайның культура болгаш дыштанылга паркының коллективи паркты май бирде ажыдар дээш белеткел ажылын чорудуп турар. Паркче кирер эжиктиң болгаш ында кассаларның септелгезин дооскаш будаан. Суг улгаткаш аргыжылганы үзүптер онгаларда ковүрүглер кылган. Парктың төп шөлүнде кудук каскаш, кудуктан чечектер тарыыр черлерже хоолайлар шөйген, оон-биле чечектер суг-биле хандыртынар. Парктың эжининден танец шөлүнге чедир орукту асфальтылаар.

Кинохроника залына областың А. С. Пушкин аттыг библиотеказының салбыры турар. Залдың септелгезин кылып, крышалап турар. Парктың төп шөлүнге 1956—1960 чылдарда ССРЭ-нин улуг ажыл-агыйының хөгүлдезиниң талазы-биле СЭКП-нин XX съездиниин Директиваларының кол-кол көргүзүглериниң болгаш областың ажыл-агый болгаш культура тургузуушукунуңуң планының көргүзүлге саннарының диограммалары делгетинер.

Карусельден болгаш чайганыышкындан ангыда бо чайын «Маска», «Буга», «Ужар кижилер» болгаш өске-даа оюн үүлдери коллектив планын күүсеткеп. 7 мун кубометр ыяшты белеткээш, сөөртүлгезин эгелээн. Эгелесте көвүрүг тудуун эгелээн болгаш 5—5 даа ишти чурттаар 2 бажынның тудуун доозуп турар. Тулуг ажылынла эштер Кас-оол, Гордеев, Хүргма, Шеников, Скрябкин, Веревкин олар ажылдап, кылыр үлүг нормазын хүн-бүрү 160—200 хуу чедир күүседип тураплар.

Аныяк бүдүрүлгенин коллективи апрель айның бүдүрүлге сорулгаларын беш хонук бурунгаар боттандырар дээш Май мурнунуң социалистиг чарыжын улам-на калбартып турар.

* * *

Бии-Хем районнуң Бочетов аттыг кодээ ажыл-агый артелиниң тудуг бригадазы планда көрдүнген 2100 кубометр тудуг ыяжын кезип белеткээш, 1800 кубометрни тудуг участоктарынга эккеп дүжүрген. Инекке дерт өрээл, 100 баш быжаалар кирер кажаларының, малчыннар чурттаар 4 бажынның, үруглар ясливинец, тараа курлаар бажынның, 600 ажыг тонна тараа үрар складтың ыяжын тудар черлеринде чедирип алган тудуун эгелей берген.

Алдыгы беш чыл планының талазы-биле СЭКП-нин XX съездиниинг Директиваларын колхозчу тудугчулар сөөртүүр планнаан, 1956 чылда колхозтуң бүдүрүлге планында көрдүнген тудугларны хуусаа бетинде күүседир дээш, социалистиг чарыштың бедиткен хүлээлгелерин алган ажылдап тураплар.

* * *

Чурт иштининг малының уксаазын экижидер талазы-биле Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң малчыннары хемчегларын ап турар. Эрткен чылын хойну меринос, инекти симменталь, чылгыны дон болгаш өрлөн уксаалыг бүдүрүкчүлүүбиле эдериштирген. Колхоз ам экижитинген уксаалыг чаш мал төлдерин ап эгелээн.

Сүт-бараан фермазында бо чылын бызаалаан инектерден 24 симменталь бызаалар, эш Оолакайның хойларынан 135 меринос хураганнар алдынган. Партияның XX съездиниинг Директиваларын өөренип көргеш, эш Оолакай болунга быжыглаан хөөн 1959 чылга чедир чинге-нарын дүктүг уксаалыг кылдыр өстүрери болгаш 1960 чылда хөй бүдүрүлгеп 3 кг дүк алырын хүлээнген.

Тулуг материалды белеткээр талазы-биле

Демниг күш-ажыл калбарган

ТЭЭЛИ. (Телефон-биле). Бай-Тайга районда Молотов аттыг колхоз эрткен чылын чогуур өйүнде дооскаш, тараа үрезиннерни культуралар аайы-биле четчир, тарыы чаштавазын, бо чылын гектар бүрүзүнден 13 центнерден күлү эвес дүжүтүг өстүрүп алырын шиитпирлээн. Колхоз баштаар черинин даргазы эш Тамбарның редакцияга дыңнатканы болза:

— Партияның болгаш чазактың кодээ ажыл-агый ажылдакчыларынга үндүрген гаттары ажылдап турар. Баштайгы ийи үн 150 гектарның шыгы базыртынган. Ында 32 кижи дөрт үн 18 гектарның хараганың арыглаан, 5 суггарыкчылар 50 ажыг гектар күр шөлдерни суггарган.

Тарылганы кыска үеде агротехниктиг негеделер ёзугаар доозарынга кижи бүрүзү чүүлүдүг ажылдап турар.

Тарылганы кыска хуусаада доозар

ХОРУМ-ДАГ. (Телефон-биле). Чөөн-Хемчик районда Жданов аттыг колхозтуң шөлдеринде хову ажылы калбарып эгелээн. Чаланна МТС-тин эш Койгородовка удуртурган 5 агрегаттары ажылдап турар. Апрель 17-ге чедир баштайгы ийи үн Ак-Халда 200, Хаалыг-Дагда 215 гектарның шыгы базыртынган. Апрель 18-те Улуг-Үзүк шөлүнде деминг күш-ажыл база эгелээн, ында эрткен чылын ындыртынган 235 гектар бар.

Алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директиваларны танышып тура, колхозчу тараажылар эрткен чылын чавыс дүжүт алганының четпестерин каштавазын, бо чылын гектар бүрүзүнден 13 центнерден күлү эвес дүжүтүг өстүрүп алырын шиитпирлээн. Колхоз баштаар черинин даргазы эш Тамбарның редакцияга дыңнатканы болза:

— Партияның болгаш чазактың кодээ ажыл-агый ажылдакчыларынга үндүрген кыйгырыынга улам сорук кирген колхозчу тараажылар апрель 13-те хову ажылын эгелей берген. МТС-тин ында 3 агрегаттары ажылдап турар. Баштайгы ийи үн 150 гектарның шыгы базыртынган. Эш Өвүр-оолга үндүрүлген агитколлектив бригадаларда тайылбыр ажылын, иштчулгаларны калбартып, турлагларда анаа солуннарын, көргүзүг самбыразын организастап турар.

Часкы ховну ажылы районнуң өске-даа колхозтарында организастыг эгелээн. «Дон-Терек» колхоз 120 гектарның, «Тинзелге» колхоз 90 ажыг гектарның шыгын базырып иликиртээн. Ажыл чер болганда хөглүг болган деминг калбарып турар.

Түленди дүк чыылдазын организастаар

Областың колхозтарының мурнакчы малчыннары сүт саалдазының болгаш дүк кыргылдазының онаалдаларын ажыр күүседип турарлар. Ыңдыг-даа болза, мал ажылының хөгжүлдези чер бүрүле бир дөмей эвес, чамдык колхозтарда дыка хөжүдап турар. Түзүн-түзүл малларның протуктулуг шынарын бедидеринин коллегелделери болза, малдың чемгерилгезин болгаш ажаалдазын эки организастаары, анаа четчир санныг, эки деритинген кажаалларны белеткээри болур.

Малдарның ажаалдазын зоогигиенияның түрүнүн ёзугаар чорулары чүгүле. Оон мынай малчыннар инектерин, чыгының дүгүн түлеп турар үеде түскай керексел-биле дыраар болгаш дыраашкынган дүшкен дүктү черге кагбайн чыып алыр. Частың төнчүзүнде түлеп дүк хөй, а чайын эвээш болур. Часкы дүк түлээшкининиң үези — апрельже болгаш майның төнчүзүнге чедир хөй түленди дүктү чыып ап болур арга бар.

Бир эвес чүгле кышкы узун дүктү чаазы-биле дүгү түлеп турар үеде чыыр болгаш чыл санында инек болгаш чыгыы мал бүрүзүнден 1 кг чедир түленти дүктү чыыр ап болур. Областың колхозтары оларга үеде ниитизи-биле он-он тонна түленди дүктү чыып ап шыдаар. Түлээшкин үезинде дүк дүжүп турда, малдың кежи хуулуп турар. Эъди-кежи күштүг кижээнде чыгыы, инек кажаага, ыяшка өгенип дүрбүгеш, аңаа түлээн дүгүн артырып каар, ыяңгыя чыгы мал аңаалаштанырга, оон дүгү тогаш дүжер, чер бүрүле дүшкен дүктү чыып алыр херек. Ол-ла үеде мал чемнин эвээш чиир, арар болгаш продуктулуун кудуладыр.

Мал өгенип дүрбүгеш, эъдия, кежин балыглаптар таварыла тургулаар болгаш оортан аарыг тыптыр. Ышкы дүктүң дүжүшкүнү малды дүвүредип, оон нерв системазын треп, чамдыкта малды ой-тап байлалдыг болурбайн турар. Малды эрги дүгүнден хөстаар дээш таарымчалыг болдунар хемчегларни алыр, малчыннар оларга үеде малды эки чемгерер болгаш оон түлеп турар эрги дүгүн докгаамал чыыналыр. Малдың дүгүн үргүлүг дыраарга оон ниити байдалы эвижиир болгаш продуктулуу немежир, инектиң сүүн көвүдээр, ажыл малының ажылаар аргазы эвижиир болгаш олар дүрген деңгиир.

Колхозтарның баштаар черлери малдың дүгү массалыы-биле түлеп турар үеде, түленди дүк чыырынче малчыннарны организастаары-биле чергелештир ол ажылга шконерлерни болгаш школачыларны эвилелээри чүгүлә. 1955 чылда Чаа-Хөл районнуң төвүнде болгаш колхозтарында школаларның өөренекчилери түленди дүк чыыр талазы-биле колхозтарга, белеткел организациязынга эки дузалашкан. Олар үргүлүг мал фермаларынга барташ, малдың түлээн дүгүн дыраң, чыып ап турган. Түленди дүктү эки чыгган өөренекчилерге оон ортаан белеткел чеңи түлө төлеп берип турган. Чыып дужаагаң түленди дүк хамаарышкан колхозтарның күрүнеге дужаар дүгүнүң планынга кииртиннген.

Каа-Хем районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозу (даргазы эш А. Целикиев) эртекең чылын мал дүгү түлеп турар үеде, түленди дүк чыыллазын организаставаан. Ол колхозта школаның өөренекчилери түленди дүк чыыллазынга дузалажыр деп турбуже, колхоз баштаар чери оларны деткивээн. Ол чорук өөренекчилерниң сеткилин хомудаткан. Малды кагыкшыдар, түленди дүк чыыллазын чорулар талазы-биле ажыл Сүт-Хөл, Чаа-Хемчик, Бай-Тайга болгаш өске-даа районнарга багай тургегүнүнган турган.

1956 чылда түленди дүк чыыр талазы-биле күрүне планның түс-түе ажыл-агыйларда чедирип турар. Колхозтарның, совхозтарның малчыннары амдан эгелээш түленди дүк чырынче кичээнгейин салыр херек. Хөй түленди дүктү чыырга күрүнеге-даа, колхозтарга-даа ажыктыг, оортан алаар акша оруглганы ап болур.

Заготживсырьёнүң белеткел черлери түленди дүктү күрүнеге ыяавыла дужаар дүктүң планынга киириштирип, бир кг аңаа хөй дүгүнүң орнунга 2 кг түленди дүктү алыр. Түленди дүк чыыллазын чорударынче сонургалды көдүрер сорулгабиле дүктү чыгташ, белеткел черлеринге дужаганы, дүк түлээшкининиң үезинде малдың ажаалдазын экижиткени дээш аңаа хамаарышкан кижилерге акша шаналы тывыскан турарын сүмелеп турар. Малчыннар база эки тура-биле дүк чыыкчыларын кара, ак, кызыл болгаш өске-даа түрүнүг дүктерни холуштурбайн, ангыланғы чыып алыр херек. Инек, чыгы дүгүн база ыяаар. Инек дүгү узун, чымчак болгаш чыгы мал дүгүнден үнелиг. Ак инектиң 1 кг дүгүнүң ортаа 9 рубль, кара, шилги инектиңниң 1 кг дүгү—7 рубль 20 копеек оон өске дүктериин — 5 рубль 40 копеек, чыгы малдың ак дүгүнүң 1 килограммы—7 рубль 20 копеек, 1 кг кара болгаш кызыл дүктүң ортаа — 5 рубль 40 копеек болур.

Бодаа ажыл-агый, белеткел органнарының ажылдакчылары чазын түленди дүк чыыллазын эки организастаар хүлээлгелиг. Малды ажаап, түленди дүк чыыллазын эки чорудуп турган, дыка хөй дүктүң, сүттүң, эъттиң чидирилин баш бурунгаар болгурбайн барып, кеыштин шынарын экижиндп, малды менди ажаап, өстүрүп болур бис.

Чыгынган түленди дүктү кииис кылыр үлетпүрге болбаазыралын кылырга, бедик шынарлыг шекпеннерни бүдүрерин көвүдер болгаш оон бот-үнелиин чиңгедир аргаңы бээр. Оон ынай кииис ишик бүдүрериңге ажыглаар чогуур хемчээлдиг хөй дүгүн оон-биле солуп болур.

А. ПРЯМОВА,
областың заготживсырьёнүң дүк шынарын тодаралыр талазы-биле улуг инспектору.

Кызымаккай кадарчы

Каа-Хем районнуң Хрущёв аттыг колхозунуң хойжулу эш И. Бенден 1949 чылдан бээр хөй малдан келген. Дуржулгалыг кадарчы хойларын хүн-бүрүле планның оларладып турарындан оон хойлары чыл бүрү күштүг кыш ажып келген.

Ам оон колаанында марттың төнчүзүнге чедир төрээн 180 хойнуң 180 хураганнары бүрүн кангалап алдынган. Алдыгы беш чылың баштайгы чылында колаанында төрүүр 300 хойлан 310 хураганнарны менди кангалап алыр дээш, эш Бенден күжениишкининг ажылдап турар.

Ол ышкаш хөй бүрүзүнден 1,7 килограмм дүктү кыргып албышаан, келир кыжын мал чиир сигенни кезип алырын хүлээнген.

Б. ТАМАА.

Дуржулганың көргүскени

Областа көлээ ажыл-агыйның дуржулга станциязы 1954 чылдан эгелеп Эрзин районнуң «Сталинчы орук», Тес-Хем районнуң Калинин аттыг, Өвүр районнуң «Торгалыг» болгаш Чаа-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозтарга хойларны тарып бөспээр ажылды эгелээн. Түс черниң чаңгыс-аай ак ийикпе кара баштыг ак хойларны шилип үскеш, Алтайның нарын дүктүг кошкарларыбиле бирги эдержиилгени ол-ла чылдың күрүнүне чорутқан.

Баштайгы чылда 1547 баш бирги салгалдың хураганнары алынган. Ол хураганнар 1955 — 56 чылдарның кыжынында немелде чем чокка сула одарга ыяштап, харын-даа түс черниң хураганнарындан артык быжын көргүскен.

Чаа төрүттүнген хайнак хураганнарны деңгилээрге колхозтарга 4—5 килограмм, а станцияның болгунда 4—7 килограмм чедип турар. Ынчаарга тыва колхозтарның чаа төрээн аңаа хураганнарының деңгизи 2,5—3,5 килограмнаан ашпайн турар. Ол ышкаш чазын төрүттүнген хураганнарны күзүн деңгилээрге хайнактарның деңгизи ыракта артык болур болган.

Чүгле деңзи талазы-биле артык болуп турар эвес, а дүк бээри-биле база дыка шынарлыг болганын демиглээри чүгүлә. Ыяңгыя күскү кыргылдаа түс черниң үксаазы 500 — 700 грамм дүктү берип турда, хайнак хураганнар 800-тен 2 килограмм чедир эки шынарлыг дүктү берген.

Алтайның нарын дүктүг кошкарларыбиле тыва хойларны хайнактаан, оон ыяткир, дүктүр сайзыраңгай үксаазы үнүгүп ап болур дээрнин дуржулга көргүскен.

О. ПАПЫҢ.

Малчыннарның чедиишкини

Өвүр районнуң «Коммунизиче орук» колхозунуң малчыны Бичө-оол эртекең чылын болунга быжыглаан бүгү төрүүр 400 хоюнуң хураганнарын менди кангалап алган.

Малчын 1956 чылда малның баш санын өстүрер, продуктулуун белдеер дугайында хүлээлге алган, кыштаанда чаа малга эки шынарлыг бир кажаа, мал чемгерер бир сери болгаш чүрттелге бажыңы тудуп алган. Бо чылын 480 төрүүр хойларының ам төрүттүнген 240 хураганнар менди доругун турар. Арткан 240 хойларның хураганнарын чидириг чокка кангалап, хой бүрүзүнден 2 кг дүктү кыргып алырын, малдың одар-белчиирин таарыштыр тургускаш, оон чайгы оларладыышкынын организастыг чорударын малчын хүлээнген.

Ниитининг малының баш санын өстүрер, оон продуктулуун белдеер дээш деминселге Бичө-оолдуң кызымаккай бүшажалын үнелеп көргеш, колхоз баштаар чери немелде төлевир кылдыр 5 баш хураганны тывыскан.

Д. МӨГЕ.

Кыдатта хуу үлетпүрнүң болгаш садыгның социалистиг чаартылгазы

Кыят Улус Республикада ам улуг бозуушкуннар болуп эртип турар. Чүрттү индустриализастаарының төөгүлүг сорулгазы чедиишкининг боттанып турар. Тараачыннарның хөй миллион массалары коллективтиг күш-ажылдың оруунче кирип турар. Коммунистиг партиянын улуртулгазы-биле кыят улус социализмин болдунуң чүртүнде бүзүрелиг тургуза берген.

Кыятта социализм тургузуушкунунуң ам чүгүлә сорулгаларының бирээзи болза үлетпүрге болгаш садыгга хуу өнчүнү социалистиг өнчү кылдыр чаартыры болур. Ол чаартылга ийи чаданы эртер. Баштайгы чадала хуу капиталистиг бүдүрүлгелерни күрүне-хуунуң холушкак бүдүрүлгелерни кылдыр чаартыр; ийиги чадала ол курканиталистиг бүдүрүлгелер улустуң ниити өнчүзү болуп, социалистиг бүдүрүлгелер кылдыр чаартынар.

Капиталистиг өнчүнү чоорту үзүткээрнин Кыятта ам болуп эртип турар чөрүдүлгазының онзагай чүүлү болза күчүлелдиң аргазы-биле эвес, харын тайбың арга-биле оон эртип турары болур-дур.

«Социалистиг революцияны чорударда бистиң ажыглап турар аргаларывыс — тайбың аргалар... Тайбың аргаларны, тодаргайлаарга бүзүредилгенин, кижизидилгенин аргаларын хереглеп тургаш, бистиң чүртүвүстүң байдалдарынга чүгле хуу өнчүнү социалистиг коллективтиг өнчү-биле солуп болур эвес, харын база капиталистиг өнчүнү социалистиг өнчү-биле солуп болур» — деп эш Мао Цзэ дун чугаалаан.

Социализмче шилчилгенин Кыятта ол чугула онзагай чүүлү СЭКП-ниң XX съезлиин онзалап демиглээн. СЭКП ТК-ның отчет илеткелинин талазы-биле съезднин резолюциязында мынча дээн:

«Социалистиг тургузуушкунунуң хевирлеринге революция тиилээриниң мурнунда экономиказы деңнии хожуланган болган чартык феодалдыг база чартык колоний характерлиг турган Кыят Улус Республика хөй-хөй онзагай чүүлдерни кирип турар. Шинтпирлиг командылал бөдиктерни чаалап алганынга үнелезиләш, улус-демократтыг күрүне хуу үлетпүрнү болган салыгны тайбың чаартырынче база оларны социалистиг экономиканың составтыг кезии кылдыр чоорту хүүлдүрарынче угланышкынны боттандырып турар».

Социалистиг тургузуушкунунуң сорулгаларын шинтпирлээрде, Кыяттың Коммунистиг партиязы марксизм-ленинчи өөредигин бодунуң чүртүнүң тодаргай байдалдарынга чогаадыкчы ёзу-биле хереглеп турар.

Чартык феодалдыг тургузугну болган колонизаторларның дарлалын чүгле чоокта чаа үзүткээн чүрттүн экономиктиг болган политиктиг байдалынга бүрүн дүгжүн турар аргалар-биле социалистиг чаартылгаларны боттайырарын Кыят коммунистерлең Кыяттың төөгүлүг байдалары негээн. Ыңдыг аргаларны Кыяттың Коммунистиг партиязы тыпкан болган боттарын олар практика кырынга бүрүн шинзытқан. Үлетпүрнүң база садыгның хуу бүдүрүлгелерин холушкак, күрүне-капиталистиг бүдүрүлгелер кылдыр алырлар зайы-биле чаартыры Кыят Улус Республиканың улуг болган ортумак хоорайларында барык доозулган. Мынчан кээрде, капиталистиг үлетпүрнү болган салыгны социалистиг чаартырының баштайгы чадазы болдуунда-ла доозулган.

Кыят ышкаш канчаар-даа аажок улуг чүртке хуу капиталистиг секторну социалистиг чаартыры дег кончуг улуг болган нарын керекти кыят улустуң шоолуг узун эвес хуусаза чедиишкининг кылын шылааны чүүл-биле тайылбырлатынарыл? Ол чедиишкин таварыла эвес, ону Кыят Улус Республиканың хөгжүлдезинин бүгү чорудулгазы белеткээн.

Хамыктың мурнунда үлетпүрнүң, ылаңгыя күрүне үлетпүрнүң дүрген катаң тургустуунганын болган улам ынай өзүлдезин демигледе чогуур. Үлетпүрге социалистиг секторнуң үзүг 1949—1954 чылдарның үезинде 34,2 хуулаи 59 хуу чедир өскен. Моонү-биле садыглашкынга социалистиг секторнуң бот-денгизи 1950 чылда 32,2 хуу турганындан 1954 чылда 89 хуу чедир өскен. Чүрттүн экономиказында комалдыыл туруштарын социализм быжыы-биле эзелеп алган.

Социалистиг хөгжүлдезинин орууиче Кыят көлээ база-ла чоорту кирип турган Кыяттың Коммунистиг партиязының ТК-зының VI (калбак) пленумунуң (1955 чылдың октябрь) соонда көлээ ажыл-агыйны кооперастаары дээш шинчээшкин массалыг калбарышкынга четкен, оон ачызында Кыят көлээге капитализмнин хөгжүүр оруу хагдынган.

Тараа, саржаг болгаш көлээ ажыл-агыйның өске-даа элээн каш продуктулары-биле планның хандырарының база оларны төп черден садыг алырының политиказын чорутқаш, капитализмнің көлээге туруштарынга улустуң чазаа күштүг согуушкунну таварыштырган. Хомай биле көлээнин капиталистиг элементтелериниң аразында харылзаалар үстүнген. Иштики рынокту контрольдаары күрүнеиин холунче шилчээн. Хуу үлетпүр болгаш садыг Кыяттын экономиказының социалистиг секторунган улам-на улуу-биле хамаарыжып турар апарган.

Чүртке чорутқан социал-экономиктиг демократтыг чаартылгаларның түнелиилде, улустуң эрге-чагыргазы улам-на быжыглып, хоорайже-даа, көлээже-даа улам ханылап кирген. Ажылчын аңгы биле таарачыннарның эвилели быжыккан. Кыяттың ажылчы массаларының политиктиг мелереллиг чорду дыка өскен.

Ынчангаш, чүрттүн хуу капиталистиг бүдүрүлгелерин күркапитализиниң сууларынче массалыг шилчилериге аргежок чүгүлә экономиктиг болган политиктиг эге суурлар тургустунган турган.

Хуу капиталистиг бүдүрүлгелерни чаартыры соолгу үеге чедир шоолуг дүрген эвес темпилер-биле чорун турган, чүге дизе бүдүрүлге отрузун тус бүрүзүлге чаартып турган. Социалистиг революциячын кодурмуушкунун чүрттеп эрттирип турган чүрттүн байдалынга ыңдыг темпилер дүүшпейн турган. Социалистиг чаартылгаларның темпилерин дүргедирги чидин-биле эргежок чүгүлә болу берген.

Шынап-ла, чижээ, Шанхай хоорайга, 27 муң хире капиталистиг үлетпүр бүдүрүлгелери санатының турган. Бир эвес, шаанда турганы ышкаш, чыл бүрүле оларның 500-зүн холушкак бүдүрүлгелер болдуруп турган болза, ону кылырынга чартык чүс ажыг чылдар үнер ийик. Чүгүүр ажылы чорудары-биле ол бүдүрүлгелерниң түс бүрүзүнче күрүне болуунуң төлээлекчилерин чорудар, үлетпүрнү эге организастаарынга азы холуштурарынга акша-хереңгилерни үндүрер ужурлуг турган ийик дээр дугайында байлалды база барымдаалаза чогуур. Чаартылганың түнелиинде хосталган ажылчыннарны болган албан-хаакчыларны ажылга таарыштырар талазы-биле бергедээшкиннер тыптып келир ийик.

Кыяттың Коммунистиг партиязы күштерни болгаш хөрениларни ам-не өөрүштү үндүрүп турган, капиталистиг үлетпүрнү болгаш садыгны чаартырының чорудулгазын дүргедиир арганы бээр методту тыпкан. Ол метод болза, күркапиталистиг бүдүрүлгелер кылдыр ийи-чанғыс бүдүрүлгелерни эвес, харын үлетпүрнүң болгаш садыгның бүдүн-бүгүн алырларын чаартыры болур. «Үлетпүрнүң болгаш садыгның хуу бүдүрүлгелерин чаартырының аңгы үеде онзагай чүүлү болза, ийи-чанғыс хуу фабрикаларның, завотларның, магазиннериниң болган салыг компаниязының эвес, харын бүдүн-бүгүн алырларның холушкак бүдүрүлгелер болу берип турары болур»—деп, «Женьминьжибао» солуп бо чылдың эгезинде бижээн.

Чаартыганың чорудулгазында фабрикаларны болган завотларны эге организастаары болуп турар. Үүрмек бүдүрүлгелерни улуг бүдүрүлгелер болдуруп, техника талазы-биле хожуланган бүдүрүлгелерни мурнакчы бүдүрүлгелерже киирип турар: үүрмек аазаң каш фабрикалар болган мастерскаялар холужуп, чанғыс бүдүрүлге кылдыр каттыжып турар: оруулга чок бүдүрүлгелерни үзүткан азы продукциняның чаа хевирлерни бүдүрериче киирип турар.

Чанғыс ол-ла алырның чаартылгага таварыжыр ужурлуг фабрикалары болган завоттары чанғыс трест кылдыр каттыжып турар, ол трест чаартылганың талазы-биле бүгү ажылды удуртуп турар. Чаартыганың темпилерин трестижиилиге дыка дүргедеткен. Чижээ, январь 10-нуң чанғыс хүнүнде Пекинге 17.963 бүдүрүлгелерни харугла холушкак бүдүрүлгелер болдурган. Бүдүрүлгелерни эргелеп баштаарын организастаарының талазыбиле ажылды трест чорудуп, оларның аразынга ажылчын күжүн, дериглеин, материалдыг үнелиг чүүлдерни ажыктыг кылдыр хуваап турар. Күрүне-хуунуң холушкак бүдүрүлгелериниде оларның капиталының үүлү дээш капиталистерге төлевирнің быжыг норма-чижээн доктаалдыры база-ла трестинин хүлээлгезинде кирип турар. Холушкак бүдүрүлгенин кады эдилекчизи хуу кижи соолгу үеде чедир бүдүрүлгелерниң ажык-оруулгаларының ниити хемчээлдериниден хамаарыштыр аңаа онаажыр кончаны ап турган. Капиталист коллуунда-ла бүдүрүлгенин бүгү ажык-оруулгаларын дөрт хувааганының бир хуу хирезин ап турган. Ажык-оруулгаларны хувааруының ыңдыг корум-чуруму турда, холушкак бүдүрүлгени эргелеп турган хуу кижи бүдүрүлге сан-хөө талазы-биле ажыл-чорудулгазының бүгү-ле эң чүгүлә айтырыгларын шиитпирлеп турган, ону кылырда, бүдүрүлгенин кады эдилекчизи кижи болганда, кончаны болунга чежеш ап болурун хамыктың мурнунда барымдаалаар турган. Капиталистериниң кончаа дээш докгаалыр аргажок суидуггучаа чоруу бүдүрүлгенин байдалынга хоралыг болуп, хуу капиталың төлээлекчилери биле күрүнеиниң төлээлекчилериниң аразынга, капиталистер биле ажылчыннарның аразынга маргылдаалаарны болгаш көргүзер чорукту төрүттүдүрүп турган. Ажыкоруулгаларны хувааруының ыңдыг аргазы күрүнеге ажык чок турган.

Ол коруи-чуруину ам өскерткен. Хуу кижи кадының күрүне-хуу бүдүрүлгезиниң капиталында болунуң үүлү дээш докгаалган хуузун алыр. Төлевириң ол новма-чижээнин хемчээли толаргай байдалларын хамаарыштыр, чылда ажык-кончаалараның 1-ден 6 хуу чедир чайгылыы турар.

Холушкак бүдүрүлгенин бүдүрүлге чепсектери күрүнеиниң холунче бүрүн шилчилир болган капиталист кижи бүдүрүлгени ам бай биилп азы салыптыр шыдавас. Капиталы дээш капиталист кижиге чогуур хууну төлеп турар болганда, күрүне-хуунуң бүдүрүлгезинге ажылчыннарны молчуур бо үлаала артып каар. Ынчалза-даа ол молчүлгени ажып болбас хемчээлдерге кызыгаарлап каан.

Бо бүгү холушкак бүдүрүлгелериниң ажылчыннарының ажыл-шинчи идепкейнин өзүлдезинге дөгүн болуп турар, ол бүдүрүлгелер боттарының күш-ажылының бүдүрүкчүлүүн белдери капиталистерниң конча-аларын көвүдеринге эвес, харын бирги эдергеге улусчу күрүнеиниң оруулгаларын өстүрериге чидирер деп чүвени ам олар эки билирлер.

Кыятта социалистиг чаартылгаларның тайбың аргаларында аңгы лемисел черле чок деп болбас. Хуу өнчүнү социалистиг чаартыр талазы-биле күрүнеиниң чорудун турар хемчегларниң удурланышкынны көргүзер дээш, чамдык капиталистер карак-кызыл оралдажышкынналарны кылып турар. Улустуң эрге-чагыргазының политиказы-биле таарзынмайн турар капиталистерниң чамдызы боттарының ябылаларын хевээр арттырарын, боттарының бүдүрүлгелериниң улустуң өнчүзүнге шилчин киирер үезин узадыктырарын оралдажып турар. Чамдык капиталистер дериглеги үрегдээрин, материалдыг үнелиг чүүлдерни чажырыптарын оралдажып турар. Бир чамдыктары эргелеп баштаар штаттарны үрдүдүрерин, администрацияда албан-дужаалдарга боттарының төрелдерин болгаш чоок кижилерин тургузуп ап, ажылчыннарның аразынга көргүшпес чорукту нептереларын болаам, чамдык ажылчыннарның ажыл төлевирин ажегерээн улгаттырып турар.

Ынчалза-даа ол бүгү болгаш ол янзылыг кажарлаашкыннар капиталистерниң үелелиишкиннерин боттарының серемчилелдиг контролюнуң адаанга тудуп, оларның хоойлуга удур үүлгелгилерин кыычыктырбайн турар ажылчыннарның болгаш улусчу эрге-чагырганың органнарының талазынган ойтур шавышкынга таваржып турар.

Социалистиг чаартылгаларны чорударынга кончуг улуг рольду хуу бүдүрүлгелериниң ажылчыннары ойнап турар. «Хуу бүдүрүлгелерге ажылдап турар ажылчыннар болгаш албан-хаакчылар — бистиң чуртувустуң ажылчын аңгымының чүгүлә составтыг кезээ болган капиталистиг үлетпүр биле садыгны социалистиг чаартырын боттандырарынга күрүнеиниң кол чөлөнгижи ол»—деп, «Женьминьжибао» демиглеп турар.

Чижээ, Пекинге, эт-хөренгини инвентаризастаарының болгаш капиталды үнелээриниң талазы-биле ажылга, бүдүрүлге эзлери-биле чергелештир, 17.900 хуу бүдүрүлгелериниң ажылчыннары болгаш албан-хаакчылары киришкен. Олар ол болгун эвес ажылды чүгле дөрт хүнүң дургузунда кылып каапкан. Чаартылга талазы-биле ажыл бүдүрүлгениң таарымчалыг чорудугазын үревес кылдыр ону организастаарын ажылчыннар оралдажып турар.

Чаартыганың бүдүрүлгелерде ажылчыннарның күш-ажылчы идепкейн дүрген өзүп, олардан кирип турар сайзыралдыкты ганнарының саны көвүдеп, массалыг хаа-рын калбарып турар. Чижээ, Таньцзинде холушкак 500 бүдүрүлгелериниң коллективтери чарышка киржип турар. Шанхайның холушкак 47 бүдүрүлгелериниде күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү, ол бүдүрүлгелер хуунуу турган 1953 чыл-биле деңнээргө, 46 хуу көдүрүлген.

Улусчу күрүнеиниң чорудун турары чемчегларниң канчаар-даа аажок улуг политиктиг болган экономиктиг ужур-дузалыының дугайын холушкак бүдүрүлгелерде күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн өскени бүдүрелдин-биле хереглеп турар.

Хуу капиталистиг бүдүрүлгелерни күркапиталистиг бүдүрүлгелер болдурганы Кыятта хуу өнчүнү социалистиг чаартырынга чугула базын болур, ынчалза-даа ол базын соолгу эвес. Күркапиталистиг бүдүрүлгелер социалистиг бүдүрүлгелер кылдыр чаартынган, бүгүнү-биле ниити улустуң эзилели аңаар үе ырак эвес.

Коммунистиг партияның удуртулгазыбиле кыят ажылчы чоннар социалистиг ниитилелиг тургузарының оруу-биле бүзүредилиг чорун олурар.

Л. ДЕЛЮСИН.

Чаа-Хөл районда

Ыяш белеткелинде

Ак-Тургуг чеди чыл школазының 1956—1957 өөредилгге чылында одаар ыяжын белеткедири-биле Чаа-Хөл районунуң Ленин аттыг колхозу 100 ажыг колхозчуларны үзүп тургускан.

Ыяш белеткелинде ажылдап турар колхозчулар март төнчүзүнге чедир 2 мун кубометр ыяшты хан тургускан болган 500 кубометрни школа чанында сөөртүп чедирген. Ыяш сөөртүлгезинде ийи автомашина ажылдап турар. Оон ангыда колхоз конторазынга, уруглар ясликтинге, библиотекага одаар 250 кубометр ыяшты хан белеткээн.

Эш Бенденнин удуртқан бригазы 900 ажыг кубометр ыяшты белеткээш мурнакчы болган. Эштер Дамба-Хуурак, Суктер, Очур-оол болгаш өскелер-даа хүн нормазын 200 хуу чедир күүседип турганнар.

С. САНЧЫ.

Сезен үштен чүс дөртен дөрт

Чаа-Хөл районда Сталин аттыг колхозтуң малчыны Сат Бүрбү-Доржу өшкү каарчызынга ам үш чылын эки ажылдап келген. Оон кадарган өшкүлери чылдың кайы-даа үелериниде семис, чаш төлү мелди болуп турар.

Колхоз баштаар чери 1954 чылда эш Бүрбү-Доржуга күш-ажылдың немелде төлевири ёзугаар 8 анайларны, а 1955 чылда 9 анайларны тывыскан. Бо чылын оон өшкүлериниден апрель 1-ге чедир 83 өшкү 144 анайларны төрээн. Моон сонгаар-даа төрүттүнер анайларын бүрүн кангалап алырынга малчын бүзүредилг.

С. ЧАНЧЫЫ.

Баш удур хемчег

Чаа-Хөл районнуң Ленин аттыг колхозунуң мал эмчизи эш Васильев малдың халлымырлыг аарыгларын болдурбас сорулга-биле ыяш-бүрү аарыгларга удур хемчегларни ап эгелээн. Бо чылдың апрель 4-тен 8-ке чедир колхоз суурунга чыгы малдың сан аарыынга удур 771 баш чыгынны болгаш 42 баш хуу аъттарны шенеп шинчээн. Түннелинде малдар шупту калык болган. Ынчангаш ол малдарның шупгузунга кангалап кыдыр ниити сыкыртыышкынны чоруткан.

Чыгы фермазының эргелекчизи эш Данзын, чыгычылар эштер Сагаан, Шериг-оол, Кызылай болган Ашак-оол олар эмнээшкин үезинде мал эмчизинге ажы дузалашкаанар. Сибирь язывазы, өспа дээш өске-даа аарыгларга удур эмнээшкиннерни колхозтуң инек болгаш шээр мал фермаларынга чорудары биле белеткел ажылын эгелей берген.

С. СОТНАМ.

Чаа-Хөл машина-трактор станциязының механизаторлары ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүлериниң алдыгы беш чыл планының талазы-биле СЭКП-ниң XX съездиниин Директиваларын таныжып турары.

Фото С. Феоктистовтуу.

Кит аңнаар „Слава“ деп совет флотилияның Монтевидеога турганы

МОНТЕВИДЕО. Чыл бүрүле аңнаашкынының он дугаар аңнаашкынының соонда Антарктикадан Төрээн чуртунче чанып олурар кит аннаар «Слава» деп совет флотилия Монтевидеога 7 хүн иштинде турган. Флотилияның келгенин Монтевидеонуп чону улуу-биле сонуургаан болгаш түс чернин парлалгазы аңаа улуг кичээнтейни салган. Кит аңнаан судноларны көөр болгаш оларның экипаждары-биле таныжар дээш Уругвайның найыслалыының он-он мун чурттакчылары портка келгеннер. Ынчалзажок порттуң эрге-чагыргаларының талазындан кызыгаарлаашкыннар кылган ужурунда, ол он-он мун чурттакчыларның чүгле чүс-чүс кижилери флагман корабль-заводка барып шыдааннар. Корабль-заводка чорааннарның иштинде түс чернин эрге-чагыргаларының төлээлекчилери, культураның, эртемниң ажылдакчылары, үлетчүр ээлери, комерсантылар, спорт болгаш хөй санныг организацияларның төлээлекчилери бар болган. Монтевидеонуң мун-мун чурттакчылары кит аннаар судноларның чоогунга соксаал чок эжиндирип чоруп тургулаан катерлерден флотилияны көрүп турганнар.

Совет кит анчыларының чедишкиннерининң, аңнаашкынының байдалының, флотилияның ажылдакчыларының чорутканы эртем ажылының дугайында делгеренгей чүүдерни солуннар хүн-бүрү үндүрүп, кит аңнаар судноларның, флотилияның далайжыларының, заводтуң ээр, херээжен ажылчыннарының чуруктарын үндүрүп турганнар.

«Слава» деп флотилия-биле кады Антарктикадан чанып чылар «Глэсиер» деп америк ледокол Монтевидео порттунга турган. Командаларның аразында найыралдыг харылзаалар тургустунган. Совет кит анчылары америк ледоколга чорааш, команданың ажылының байдалы-биле танышканнар, ледоколдуң Антарктикага походунуң дугайында эртем-документилиг кино-чурукту көргеннер. Эвилең-ээлек аалдаашкын-биле «Слава» деп флагман корабль-заводка америк ледоколдуң далайжылары командир Дуфек башталыр чорааннар. Олар совет далайжыларның амыралы-биле таныжып, кит анчыларының чурттуң артем-шинчилел албан черлеринге, университеттеринге, музейлеринге болгаш зоология садтарынга белеткээн экспонаттарын көргеннер. Совет далайжылар Совет Эвилелинге белеткеп кылган сут өтпес иликтин хевирлерин американнарга белекке берген болгаш сураглыг америк эртемден Ремингтон Беллогка элээн хөй экспонаттарны дамчыдып бергеннер. Корабльлерниң капитаннары белектер солушканнар. Совет кит анчыларының дугайында кино чурукту америк далайжылар улуу-биле сонуургап көргеннер. «Славага» болгаш «Глэсиер» деп ледоколга найыралдыг аалдаашкыннарны кинооператорлар америк телевидениеге көргүзери-биле тыртырганнар.

Совет кит анчылары Монтевидеога түрүп турганының үезинде хоорайның сонуурганчыг черлерин көрген болгаш культура харылзаанын уругвай-совет институдунга чорааннар.

Уругвайның национал гвардеязының хүндүлүг таннылын чыскаапкан байырлалдыг байдалга «Слава» деп флотилияның капитан-директору Социалистиг Бүдүмчелиг Маадыры А. Н. Соляник Уругвайның национал маадыры Хосе Артигасунуң тураскаалынга чечектер салган.

Кит аннаар флотилия апрельдиң 12-де Монтевидеодан Одессаже үнүшкен. Ол флотилия орук аайы-биле Атлантика океанның Эвкадор кавызынга дуржүлгалыг балыктаашкынны чорудар.

(СЭТА).

Англия. Ковентри хоорайда катап тургустунган кварталдарның кезээ.

Испанияда болуушкуннарга

ПАРИЖ. Француз парлалга Испанияда болуушкуннарже улуг кичээнтей салып турар. Париж солуннарының болгаш информация агентилелиниң медээзи-биле алырга, Испанияның Наварра можузунда калбарган ажыл соксадыышкынныг шинчээшкин өске можуларже дүрген калбарган болгаш он-он мун ажылчы чоннарны хаара түткан. Франс Пресс агентилелиниң дыннадып турары-биле алырга, Памплонуң ажылчыннарынга (Наварраның кол хоорайы) ажыл төлевирин өстүрер дугайында негелдени деткээн ажыл соксадышкынынга Баскски можунуң Бискайяда болгаш Гипускоада хөй санныг бүдүрүлгелерниң ажылчыннары каттыжып турар. Бильбаонуң болгаш Барселоннуң үлетчүр бүдүрүлгелериниң база хөмүр даш шахталарының ажылчыннары ажыл соксадып турар. Франс Пресс агентилелиниң дыннады-биле алырга, чижээ, Барселонда металлургия заводунуң ажылчыннары, өске бүдүрүлгелериниң ажылчыннарының чарлазны ажыл соксадышкынынга каттыжа бергеннер. Амгы үеде түгле Барселонда 5 мун ажыг ажылчы чоннар ажыл соксаткан.

Франс Пресс агентилелиниң өске медээзин өзүгаар алырга, ажыл соксадышкыны Сан-Себастьянниң бүгү бүдүрүлгелерин доктаадыпкан, чаңгыс-даа ажылчын ажылга үнмээн. Божазы Гентериа хоорайда ажыл соксадышкыны студентилер деткип турар. Мадридте болгаш Барселонда студентилер аразында демократтыг хосталганы камгалаарынга киржирин кыйгырган хуулустар тарап турар.

Ажыл соксатканнарның эп-сеткил каттыжышкынын болгаш организастыин демдеглевишаан. Франс Пресс агентилелиниң Мадридте корреспондентизиниң айытканы болза, бо дээрге «янзы-бүрү можуларга хамаапы дайынның сөөлүнде ажыл соксадышкынының харууда болган бир дугаар таварылгазы болур».

Франс Пресс агентилелиниң демдеглеп турары болза, испан эрге-чагыргалар ажыл соксадыр демиселдин киржикчилеринге удур шаажылалы чорудуп турар. Барселонда губернатор ээлээн хөй үлетчүр бүдүрүлгелерни хатган болгаш ажылчыннарны бүдүрүлгелерден массалыы-биле үндүрерин чарлаан.

(СЭТА).

Камбоджаның хамаарышпас чоруунче АКШ-тың халдаашкынынга удур

ПЕКИН. Камбоджаның найыслалы Пном-Пеньден дамчыткан медээни өзүгаар Синьхуа агентилелиниң Ханойда корреспондентизиниң дыннадып турары болза, Камбоджада Улустуң социалистиг ниитилежилгези деп эң улуг партияның баштыны премьер чораан принц Кородом Сианук Хампот хоорайга партия кежигүннериниң митингизинге чүве чугаалаан, аңаа ол партияның кежигүннери болур Камбоджаның амгы премьер-министри Ким Тит, кабинеттиң министрлери болгаш чазактың өске-даа удуртур ажылдакчылары олурушкан.

Чурттуң байдалының дугайын демдеглевишаан, Сиануктуң чугаалаары болза, Камбоджа амгы, үеде аланзышкынның байдалында туруп турар. Империалистер Камбоджаның экономиказын боой тударын ораладжып, нейтралдыг политикадан өйталаарын албадап турар. Нейтралдыг политиканы Баттышкан Штаттарның көөр хөнү чок болуп турар. Камбоджа СЕАТО-га каттышпаан дээш АКШ таарынмайн турар.

Сиануктуң медеглээни болза, Камбоджаның нейтралдыг политиказы Камбоджа-биле кожа турар чурттарга, ылангыя Таиландыга болгаш Филиппиннерге саңдарны чедирип турар. Ол чурттарда шак ыңдыг нейтралдыг политиканы чорударын негээн үнмер чангыланып эгелээн.

Американнар херектиң мындыг эргилдезинге дүвүреп үнгеннер деп Сианук үргүлчүлээн. Ол бүгү чүүлдер Камбоджаны кызып-кыырынга чедирген, ол кызышкын кажан мен Пекинден ээп келгенимде ажык хевирлиг болу берген. Таиланд Камбоджаның девискээрининң чамдыызын эже деп алган, Камбоджаның бүргаг чер кызыгаарын Таиланд болгаш Мүрнүү Вьетнам бүзээлеп алганнар. Нейтралдыг Камбоджага канчап-даа таарышпас политиктиг негелделер-биле АКШ бодунуң дүзээламчызын капсырыштырып турар.

Ол хоралыг хөделиишкин бистан чурттуң кижилерин америкага удур демиселче көдүрүлг кылдыр албадап турар деп Сианук медеглээн.

Түңнелинде Сианук Камбоджаның экономиктиг байдалын эвилиндер талазы-биле дараазында хемчегнерни сүмелээн: Контрбанданы доп-дораан үзе шавар болгаш саңның орулгазын көвүдедир; КҮР-дан экономиктиг дүзээламчыны хүлээп алыр; Камбоджаны кызып-кыйып турарынга таарзынмаанын илереткен Индияның детким-чезин болгаш чаагай сагыш-сеткилин ажыглаар; адактын сөөлүнде, далайже кирер аргалыг болур болгаш национал экономиканы боой тударын болдурбас төлээде, Реам портту дүрген тудар.

Сианук ол ышкаш Совет Эвилели-биле таарымчалыг дипломаттыг харылзааларны тургузарын сүмелээн. (СЭТА).

Гилгита районунда дайын белеткелдериниң дугайында

ДЕЛИ. Кашмириниң пакистан шериг-биле бүзээлеткен девискээринден алынган барымаалар өзүгаар Сринагардан «Индиан экспресс» солуннуң корреспондентизиниң дамчыдып турары-биле алырга, стратегия талазы-биле чугула район Гилгит күчүлүг шериг базазы болу берген.

Читралда болгаш Гилгитта аэродромнар дайынчы белен чорукта тургустунган. Аэродромнарга инспекторлап чораан америк инженерлериниң айтышкыны-биле аэродромнарны дар бомбардировщиктер хүлээп ап болур кылдыр дыка калбарткан. Аэродромнарда амгы үениң үн тырттырар дериглелерин тургускулаан. 1951 чылда туттунган Гилгит — Хунза — Читрал — Пешавер чазаглыг оруу канчаар-даа аажок калбартынган болгаш аар машиналар чоруурунга таарыштыр тургустунган.

Пакистан АКШ-тан шериг дузаламчызын ап турар апарганындан бээр бо районда пакистан шеригниң саны 3 катап көвүдээн. Камгалалдың ийнги шугумунуң кезээнге чурттакчы чондан чаа-чаа хавырыылдаларны үзүтел чок чорудуп турар.

Америк дээди офицерлерниң киржилгези-биле Гилгитке шеригниң чөвүлел хуралдарын үргүлчү чорудуп турар. Гилгит районунда, а ол ышкаш соңгу-барыын кызыгаар можуда кышкы үеде болгаш даглага канчаар дайылажырынга шеригнерни белеткээр талазы-биле школаларны организастаан. Ийи батальонну өөреткен бо школаларда америк болгаш скандинав тускай эртемниглер башкылап турарлар. Чоннуң бо районче баары шынгы кызыгаарлатынган болгаш ынаар баарда эрге-чагыргаларның тускай чөпшээрели херек бооп турар.

Бо бүгү чүүлдер тус черниң чурттакчы чонун күштүү-биле хөлзедип турар. Чоокта чаа Музаффарабад хоорайга бо районну америк ужар-чүүл базазынче шилчилер деп турар хемчегнерге удур митинг болгаш чыскаал эрткилээн. Ынчыг чыскаалдар Кашмириниң пакистан шеригте бүзээлеткен өске-даа хоорайларынга болгулаан.

(СЭТА).

Французуң парлалга кур күштер келдирер дугайында бижип турары

ПАРИЖ. Кур күштерни Алжирже массалыы-биле мобилизастаар дугайында чазактың шинтпирин француз хөй-ниитилелдиң калбак бөлүктеринге ханы дүвүрээткинин болгурган деп Парижтиң парлалгазы дамчыдып турар. Бо хемчег Алжирде дайын чорудулгаларын калбартырынга, ниити байдалды нарыыладырынга, Франциянын саң болгаш экономика байдалынга айыылдыг уржукту чедирер апаар деп солуннар айтып турар.

«Чазактың кур күштер келдирер дугайында шинтпирин чарлаан сөөлүнде бүгү чуртта кончуг ханы таарзынмас чорук тыптып үнген» деп «Юманите» солун айтып турар.

Мобилизация дугайында шинтпирге харыы кылдыр хөй-хөй бүдүрүлгелерге кыска үелер иштинде ажыл соксадышкыннары болгулаан деп «Юманите» дамчыдып турар.

Алжир айтырын тайбың арга-биле шинтпирлээрин негээн ажылчыннарның хөй санныг төлээлери Министрлер Чөвүлелинге үргүлчү кээп турар.

Монтрей хоорайның муниципальыг чөвүлели Алжир айтырының чугаалажышкынындарның аргазы-биле шинтпирлээрин саналдаан. Партирань деп чурттакчылыг черге (Эро департамент) бөлүк коммунистер, социалистер болгаш өске-даа республиканчылар Алжирге дайын чорудулгазын соксадырынга кыйгырыгга ат салганнар. Саломин деп чурттакчылыг черге (Па-Де-Кале департамент) дыка хөй социалистер Алжирде дайын чорудулгазын соксадыр дээш демиселдиң түс черде комитединиң ажыл-чорудулгазынга киржирин чөпшээрешкен.

Соңгу африка айтырын тайбың арга-биле шинтпирлээри дээш демиселдиң национал комитеди Алжир-биле тайбың чугаалажылганы доп-дораан чорударын кыйгырган мелеглелди парлап үнүдүрген.

(СЭТА).

„Элезин алдында нефтиниң курлавырлары чыдар...“

Ортаакы Чөөн чүкте барыын курумелериниң политиказының дугайында Юнайтед пресс агентилелиниң бижип турары

НЬЮ-ЙОРК. Юнайтед Пресстин америк агентилели болуунун Лондонда корреспондентизи Морристиң Ортаакы Чөөн чүкте барыын күрүнелериниң политиказынга хамаарыштыр бижээн допчулалын дамчыдып турар.

Корреспондентиниң сөзүн өзүгаар алырга, ол районда байдал дугайында Англияда «дүвүрээшкин» болза, «ооң Ортаакы Чөөн чүкте нефть тывыштарында капитал салыышкынынары-биле тайылбырлаанар». АКШ-тың туружун алгаш көөрге, «Ортаакы Чөөн чүкте нефть тывыштыг черлерге америк капитал салыышкынынар айыылга таваржып болурунуң дугайында» айыткышаан, Морристиң мелеглел турары болза: «Араб чурттарында эрге-чагырга дээш күштелип турар ол демиселге кордалдар улуг. Ортаакы Чөөн чүктүң чурттарының элезининиң алдында нефтиниң делегей күрлавырларының үштүн ийи кезин чыып турар. Англияның сан-хөө төлевир-шыдалгыр чоруу Ирактың болгаш Бувейттиң нефть тывыштарындан ооң оруулгаларының доктаамал кириишкининден хамаажыр».

«Ортаакы Чөөн чүкте Персид мугулдурда Бахрейн ортулуктардан эгелээш, Соңгу Африканың делгем куруг ховуларынга дир араб национализмниң (тодаргайлаарга араб чурттарының национал хамаарышпас чоруунче чүткүдери — Ред.) улам күштелип турар хандыыкчы күжү 40 миллион арабтарның үгаан-медерелин чоорту чаалап ап турар» дээрзинге барыын күрүнелериниң кедергей коргуп дүвүреп турарын корреспондент ооң-биле кады айтып турар.

(СЭТА).

КРЕМЛЬ ДУГАЙЫНДА ФИЛЬМИНИҢ АНГЛИЯДА ҮНҮП ТУРАРЫ

ЛОНДОН. Британның радио дамчыдыгга корпорациязы апрель 15-те Москва Кремль дугайында совет кинону телевиденнеге дамчыткан.

Кино эгелээрининг мурнунда «Санди таймас» солуннуң Москвага корреспондентизи турган Сирил Рэй чүве чугаалаан. Уран-чүүлүң эртинелериниң дугайын, Кремльдиң дуганнарының болгаш ордуларының архитектуразының дугайын ол чугаалаан. Англи көрүкчүлерге онза солуп чүүл болза, Елизавета хаанның Борис Годуновка белекке бергени үүлза терге, база янзы-бүрү англи элчиннерниң Россияга белекке бергени мөңгүнден кылган ховар англи кылыгларның коллекциязы болур деп Рэй чугаалаан. Рэй чугаазының төнчүзүнде «Кремль дээрге, Совет Эвилелиниң чоргааралы болгаш алдары» деп чугаалаан.

(СЭТА).

Редактор Д. О. БЕГЗИ.

ДЕЛЕГЕЙ БАЙДАЛЫНЫҢ ДОПЧУЛАЛЫ

УЛУСТАРНЫҢ СЫНЫШ ЧОК НЕГЕЛДЕЗИ

Чепсегленишкиннерни кызырар болгаш атомнуг база водородтуг чепсектерни хоруур дугайында айтырыгны чугаалажып көрген Тайбынның Бүгү делегей Чөвүлелиниң чоокта чаа болуп эрткен онза сессинязы болза бүгү делегейге улуг ужур-дузалыг болуушкун. Чепсегленишкинни дүжүрер талазы-биле чаа саналдарны чугаалажып турар БНО-нуң чепсеглээшкинни дүжүрер талазы-биле комиссиязының адаккы комитеди Лондонга хуралдап турар үеде сессия болуп эрткен. Бүгү чурттарның улустары тайбынны бижыглаарын, ооң кол негелделериниң бирээзи болур чепсегленишкиннерни кызырарын болгаш атомнуг чепсекти хоруурун чедип алыр дээш чүткүлүг туржуп турар деп чүвени Тайбынның Бүгү делегей Чөвүлелиниң сессизязы көргүскен.

Мынчангаш чепсегленишкинни дүжүрер айтырыгларның талазы-биле Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг лагерьниң бүгү чурттарының политиказын чогум-на ол соруулгалар тодарадып турар. Чепсегленишкинни дүжүрер талазы-биле БНО-нуң комиссиязының адаккы комитединге Совет Эвилелиниң киирген саналдарын аналиэтевишаан, Англияның неделя санында үнер «Нью Стейстсмен энд Нейшн» деп журналының бижээни болза: «Барыын чүктүң бүгү күзээшкиннерин Россия деткип турар болгаш дугуржулга боттанган факт болган турар ужурлуг»... Ындыг болган турар ужурлуг ийик! Ынчалзадаа ол ам-даа болдунмаан. Чүге дизе, чепсегленишкинни ёзулуг-ла дүжүрерине болгаш улустар аразында дүшкүүрлүг чорукту кошкадырынга Барыын чүкте чамдык кижилер сонуургал чоктар. Ол дугайын биллингир америк журналист Фрай ажыы-биле медеглээн. Ооң бижээни болза: «Келир чоокку үеде амгы байдалдарда чепсегленишкинни дүжүрүксевес болган төлээде, чепсегленишкин дүжүрер дугайында чугаалажышкыннарны БНО-га чорудары болгаш бүзүредип чугаалаары берге».

Херек кырында, чепсегленишкинни дүжүрер талазы-биле адаккы комитеттиң Лондонга болган хуралы доозулбайн турда-ла, шериг чарыгдалдарынга мурнунда көрдүнген аажок улуг 35,5 миллиард доллар түнге немей келир сан-хөө чылында 547,1 миллион долларны ол соруулгаларга база дөзевилээрин сүмелеп турар АКШ-тың президентизиниң чаа бижиин АКШ-тың конгреси алган болгай!

Ындыг фактылар турда Тайбынның Бүгү делегей Чөвүлелиниң сессизязының хүлээп алганы «делегейниң хөй ниитизиниң санал-оналынга кыйгырыгшын» бо сөстери онза ужур-дузалыг болуп турар: «Чепсегленишкинни бүгү ниити дүжүрерин болгаш атомнуг база ядролуг чепсекти бүдүрерин болгаш ажыглаарын бүрүн хоруурун чедип албаан шаанда, делегейниң хөй-ниитизи болунуң серемчилелин бедидер болгаш болунуң демиселин күштелдирер апаар».

Тайбынның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң Стокгольмга болган онза сессизязының көргүскени болза ооң улуртуп турары шимчээшкин улам улуг хемчээлиг болуп, улустарның эң амыралчы негелделерин илередип турар.

ХАМААРЫШПАС ЧОРУК ДЭЭШ УЛУСТАРНЫҢ ДЕМИСЕЛИ БОЛГАШ ИМПЕРИАЛИЗМ ЧИМЗЕНИИШКИННЕРИ

Сөөлгү неделяларның дургузунда мурнунда колония болгаш хамаарыгалыг чораан чурттарның улустарының демисели элээн хөй чаа чедишкиннерни чедип алган. Оларның санынга хамыктың мурнунда Мароккону болгаш Тунистин хамаарышпас чоруурун чарлааны кирер. Ол болуушкуннарның улуг ужур-дузалыы чугаа чок болгаш марокканы база тунис улустарның туруштуг болгаш үр демиселинин түннели болур.

Ынчалза-даа политика болгаш экономика талазы-биле колониализминиң бүгү артышкыннарын чок кылыр дээш берге демиселди ол ийи чурттуң улустары чорудар деп Барыын Европа чурттарының демократтыг бөлүктери демдеглеп турар. Мароккону улузунуп мурнунда хамыктың мурнунда бодунуң чуртун долу каттыштырар соруулга туруп турар. 1912 чылда Европа чурттары Мароккону «үлежип апкан» тургаш, чурттуң хөй кезип француз тергиндедиң адаанга кирген, Мароккону сонгу болгаш мурнуу кезии Испанияның эрге-чагыргазының адаанга кирген, а Мароккону эң чугула порту Танжер делегей зоназы кылдыр чарлатынган деп чүве биллингир болгай. Француз зонада Мароккону хамаарышпас кылдыр чарлаар дугайында актыга француз чазак ат салган. Испан зонада байдал мароккан улустан ам-даа шыңгыы болгаш берге демиселди чорударын негеп турар. Национал хосталгалыг шимчээшкинниң саңдары-биле Марокко күрүненің девискээр талазы-биле чаңгыс аай чоруурун болгаш бүрүн эргелиниң принцивин испан чазак хүлээр ужурга таварышкан. Ынчалза-даа Франконуң чазаа Испан Мароккода болунуң эрге-чагыргазын херек кырында арттырбышаан турар. Аңаа испан армияның турары, испан акша болгаш өске-даа чүүлдер ам-даа эрги хевээр артып калган. «Испаниянын эрге-ажыктарынга дээй бээр» хире Марокко эрге-чагыргаларның хоойлу төлевилелдери-биле бодунуң төлээлекчизин дамчыштыр баш бурунгаар таныжып турар эргени испан чазак алтгырып алган.

Каттыжышкын дээш демисел-биле холбаштыр Марокконуң депшилгелиг күштери барыын европаның тергиндели америк тергиндел-биле солушпазын дээш америк базаларны чок кылырын негеп турарлар. Чурттуң экономика болгаш культура талазы-биле хожуланган чоруун ажыл тинлээр дээш марокканнарның улуг ажыдлар чорудары база негетинип турар.

Политика болгаш экономика талазы-биле Туниске америк империалистерниң быжыглаыр дээш ораладжышкынынга удур демиселди чорудар соруулга Туниститн улузунуң мурнунда база туруп турар. Бодунуң чуртунун хамаарышпас чоруун быжыглаар дээш база ону барыын талакы күрүнелериниң шериг бөлүглежиишкиннериниче киирер дээш ораладжышкыннарга удур демиселге улустуң улуг чедишкинни кылдыр Цейлонга чоокта чаа болган соңгулдаларның түннелдерин санап болур. Соңгулдалар мурнунда чурттуң национал эрге-ажыктарынга удур даштыкы политиканы чорудуп турган каттышкан национал партия Цейлоннуң эрге-чагыргазынга турган. Сөөлгү соңгулдаларга каттышкан национал партия улуг аштырышкынга таварышкан, мурнунда парламентиге 54 олуттуг тургаш, ам чүгле 8 олутту алган. Парламентиге эң хөй олуттарны — 51 мандатты каттышкан фронт партиязы алган, ол партияның баштыңы ам Цейлоннуң премьер-министри Бандаранайке болза Цейлонну нейтралдыг болдурар, ССРЭ болгаш Кыпат Улус Республика-биле дипломаттыг харылзааларны тургузар, англи капиталистерге хамаажыр турар кауучук болгаш шай плантацияларын национализастаар, Цейлонну республика болдурар деп мелеглелди соңгулдалар мурнунда кылган. Соңгулдаларның түннелдерин политиктиг болгаш шериг бөлүглежиишкиннеринге Цейлоннуң кириишкези дээш, нейтралитеттиң лагеринче шилчилге дээш бадылааны ол болур деп америк парлалга үнелеп турар. Цейлонга болган соңгулдаларның түннели болза, «барыын талакы күрүнелерге аар согугну» таварыштырган деп «Нью-Йорк геральд трибюн» солун бижип турар.

Индонезия Республикада бо чылын бирле дугаар соңгулдалыг парламент тургустунган. Бадылаашкыннарның болгаш мандаттарның эң хөйүн анаа национал партия алган, ооң баштыннарының бирээзи депшилгелиг улуртукчу Састроамиджойо болур болгаш ол Индонезияның чоокта чаа тургустунган чазаанын баштыңы болган. Национал партия дээш 8,5 миллион кижи бадылаан. Компартияның кандидаттары дээш 6 миллион ажыг балылаашкын бердинген. Састроамиджойонуң тургускаңы чазактың программа болур медеглелинде ол чазак Бандунг конференциязының шинтпирлерин барымаалап хөделир болгаш бүгү делегейге тайбыңны быжыглаарының эрге-ажыктарынга талырыштыр хамаарышпас даштыкы политиканы, чорудар деп чугаалап турар. Национал экономиканы хөгжүдериниң беш чыл планын боттандырарын чазак көрүп турар. Индонезияның компартиязының медеглелинде айтып турарын өзүгаар алырга, чаа чазактың программазынга улус үйүг күзел ханыышкынныг ужурашкан.

Филиппиннерде АКШ-тың политиказынга таарышпас чорук улам ажык болгаш чидиг хевирлиг болуп турар, ол чуртту америк монополиялар боттарының өнчү чери кылдыр көрүп турар. Филиппиннерниң политиктиг хөй-хөй удуртукчулары америк политиказына дыка удурланып турар, чүге дизе «Филиппиннерни Алабаманың штады кылдыр көрүп турар улуургак американнар оларга ажыктыг апарганнар» деп «Манила кроникл» Филиппин солун чоокта чаа бижээн. «АКШ-тың Филиппиннерде хөделиишкиннерин ам шүгүмчүлээр чорук Баттышкан Штаттар Филиппиннерни чүгле колония кылдыр көөрүнден кажан ойталаан соонда, ынчан соксаар» деп ол солун үргүлчүлеп бижээн.

Хамаарышпас чоруун чап-чаа чедип алган чурттарга барыың талакы күрүнелериниң чагырыкчы бөлүктери империалистиг чаа капкаларын белетеп турар деп чүве даштыкы парлалганың медеглелдеринден көстүп турар. Ылангыя сөөлгү үеде ол бөлүктер «чер ортузунуң далайының пактызы» дажыр чүвезин илип үндүрүп турар, Франс Пресс агентилелиниң хайгаараакчызының дыңнатканы-биле алырга, «чер ортузунуң далайының пактызынче» Италия, Франция, Испания, Марокко, Тунис дээн ышкаш чурттарны кирер деп бодап турар. Ол пактының дузазы-биле барыын талакы күрүнелер Марокко биле Туниси агрессчи шериг эвилелдериниң америк системазынче кирир тырткаш, ол чурттарга бодунуң шериг базаларын арттырар болгаш оларның даштыкы политиказынга бодунуң хыналдазын тургузар деп бодап турарлар. Парлалганың медеглели-биле алырга, «чер ортузунуң далайының пактызының» төлевилелин Испаниянын даштыкы херектер министри Артахонуң Вашингтонга ам болур чугаалажылгаларын көөр деп турар.

Бир колония булаңыышкынындан чап-чаа адырылган Марокко биле Туниститн улустары хагдынчак «пакт» кылдыр алатынган-даа бол, өске колонияжы булаңыгдан чайлап шыдаар деп бүзүредип болур.

А. ШАТИЛОВ.

ШӨЙҮНДҮНҮҢ ХАЛДАВЫРЛЫГ ААРЫГЛАРЫ — аъш-чемден, сугдан болгаш холдарның хирлиндеп дамчып нептерээр.

Халдаарының дөстери болза, аарыг чораан болгаш кадык кижилерниң бацилдостуг аарыгларындан болур.

Сугну болгаш сүттү чүгле хайындырбаш кижилер.

Каттарны, ногаанны болгаш фруктуну үргүлчү чуңар, база оларны ижиг суг-биле чуп арыглаңар.

Бандыг-даа хир, чам болган сөөлүнде аъш-чемни чиириниң мурнунда саван-биле холуңарны ылавыла чуңар.

Халдавырларның нептерединчизи — сээктерни бүгү-ле аргалар болгаш чепсем-херекселдер-биле узутканар.

Бодуңарны болгаш уругларны баш бурунгаар, чогуур ей-шаанда тарыдыңар.

Аарыг кижилерни эмнелгеге ёлдораан чедириңер.

Санитар-гигиеналыг нормаларны болгаш корум-чуруумну күүсетпишаан, бодуңарны болгаш долгандыр турар чонну ижин тефиндеп болгаш дизентериядан камгаланар.

Тыва областың санитар-чырыдыышкын бажыңы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылдаң үндезилетингеө

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ НЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956
АПРЕЛЬ
21
СУББОТА
№ 82 (3535)

Өртээ 20 коп.

Коммунизмни тургузары дээш демиселге совет улустуң улуг хей-аът киирикчизи болгаш удуртукчу күжү—Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы делгерезин!

1956 чылдың Май 1-ге СЭКП ТК-НЫҢ КЫЙГЫРЫГЛАРЫ

1. Ажылчы чоннарның бүгү делегей пролетаржы эп-сеткил каттыжыышкынының хүнү, бүгү чурттарның ажылчыннарының акы-дуңмалыщкы чоруунуң хүнү — Май 1-зи делгерезин!

Пролетаржы интернационализмниң тугун бедик тудаал! Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

2. Тайбың дээш, демократия дээш, социализм дээш демисежип турар бүгү улустарга акы-дунманың байыры!

3. Бүгү чурттарның ажылчы чоннары! Дайынны болдурбайн барып болур болгаш болдурбас херек! Дайынның айыылынга удур, тайбың болгаш улустар аразының кады ажылдажылгазы дээш демиселдиң тугун бедик тудуңар!

4. Бүгү чурттарның ажылчы чоннары! Чепсегленишкиннерни болгаш чепсектиг күштерни кызырарын чедип алыңар! Атомнуг, водородтуг болгаш массалыг узуткаашкынның өске-даа чепсектерин хоругдаарын негенер! Атомнуг энергияны — кижи төрелгетенниң тайбың депшилгезинге бараан болдураал!

5. Тайбың, демократия болгаш улустарның хамаарышпас чоруу дээш демиселге коммунистерниң, социалистерниң болгаш бүгү депшилгелиг күштериң аразында кады ажылдажылгазы бижыгып турзун!

6. Совет Эвилелиниң болгаш улус демократиязының чурттарының ажылчы чоннары! Социализмниң чурттарының улуг кады ажылдажылгазын могаг-шылаг чокка бижыгланар, бистиң чурттарывыстың улустарының аразында акы-дуңма найыралын хөгжүдүп, бижыгланар!

7. Бодунуң чуртунда социалистиг чаартылгаларны чедиишкиннig боттандырып турар улуг кыдат улуска акы-дуңманың байыры!

Кыдат Улус Республика делгерезин! Бүгү делегейге тайбыңның күчүлүг фактору — совет болгаш кыдат улустарның бузулбас найыралы болгаш кады ажылдажылгазы чечектелип турзун!

8. Улус ажыл-агыйының болгаш культураның улам ынай көдүрлүүшкүнү дээш, улус массаларның чаагай байдалын чайгылыш чокка бедидери дээш, тайбың база социализмни тургузары дээш чүткүлдүг демисежип турар улус-демократтыг күрүнелер: Польшаның, Чехословакияның, Венгрияның, Болгарияның, Румынияның, Албанияның, Моол Арат Республиканың ажылчы чоннарынга акы-дуңманың байыры.

9. Улус ажыл-агыйын катап тургузары болгаш улам ынай хөгжүдери дээш, тайбың дээш, демократтыг эгелерге боттарының чурттарының национал каттыжыышкыны дээш демисежип турар Корей Улус-Демократтыг Республиканың болгаш Вьетнамның Демократтыг Республиказының маадырлыг улустарынга акы-дуңманың байыры!

10. Милитаризмниң катап төрүтүнеринге удур, ийи герман күрүненн чоокшулаштырары дээш, бодунуң төрээн чуртун тайбың, демократтыг үндезинге катап каттыштырары дээш демисежип турар бүгү Германияның тайбыңга ынакшылдыг күштериниң чөленгижи — Герман Демократтыг Республика делгерезин!

Европага тайбыңның чаагай чоруунга герман болгаш совет улустарның аразында найыралы болгаш кады ажылдажылгазы бижыгып, хөгжүп турзун!

11. Социализмни тургузуп турар Югославияның Федеративтиг Улус Республиказының улустарынга акы-дуңманың байыры! Совет Эвилелиниң болгаш Югославияның улустарының аразында бузулбас найыралы болгаш кады ажылдажылгазы делгерезин!

12. Бодунуң төрээн чуртунуң депшилгези дээш, Азияга болгаш бүгү делегейге тайбың дээш демисежип турар улуг индий улуска акы-дуңманың байыры! Совет Эвилелиниң болгаш Индияның улустарының аразында найыралы болгаш кады ажылдажылгазы бижыгып, хөгжүп турзун!

13. Улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун кошкадыры база күрүнелернин тайбың кожа-хелбээ турары дээш, Европага коллективтиг айыыл чок чорукту болгаш бүгү делегейге бижыг тайбынны хандырары дээш демиселге Англияның, Американың Каттышкан Штаттарының, Францияның болгаш Совет Эвилелиниң улустарының найыралы болгаш кады ажылдажылгазы делгерезин!

14. Совет Эвилелиниң болгаш Италияның улустарының аразында найыралы болгаш кады ажылдажылгазы бижыгып турзун!

15. Совет Эвилелиниң болгаш Финляндия Республиканың аразында дең эргелерге, кайы-кайызынга бүзүрежир болгаш улустарны хүндүлээр чорукка үндезилетинген найыралы болгаш кады ажылдажылгазы делгерезин!

16. Совет Эвилели биле Швецияның, Норвегияның, Данияның, Исландияның аразында найыралдыг харылзаалары бижыгып, хөгжүп турзун!

17. Европага тайбыңны бижыглаары дээш Совет Эвилелиниң улустары-биле болгаш нейтралдыг, хамаарышпас база демократтыг Австрияның улустарының аразында найыралы болгаш кады ажылдажылгазы делгерезин!

18. Милитаризмниң катап төрүтүнеринге удур, национал хамаарышпас чорук дээш, бодунуң чуртунуң демократтыг хөгжүлдези дээш демисежип турар япон улуска байыр!

19. Колониалдыг дарлалдың илчирбезин үзе шапкан, тайбың, хосталга болгаш боттарының хамаарышпас чоруун бижыглаары дээш демисежип турар Чөөн чүктүң улустарынга изиг байыр!

20. Империалистиг дарлалга удур, боттарының хосталгазы болгаш национал хамаарышпас чоруу дээш демисежип турар колония болгаш хамаарылгалыг чурттарның улустарынга байыр!

21. Совет Эвилелиниң даштыкы политиказының чиңгине шугуму, тайбынны камгалаарының болгаш бижыглаарының, бүгү чурттар-биле экономиктиг болгаш культурлуг харылзааларны хөгжүдериниң политиказы—янзы-бүрү ниитилел системаларының тайбың кожа-хелбээ турарының ленинчи политиказы делгерезин!

22. Совет Армияның болгаш Флоттуң дайынчылары! Боттарынарның дайынчы болгаш политиктиг билиинерни чүткүлдүү-биле бедидинер, дайынчы мергежилинерни сайзырангайжыдыңар, амгы үениң дайынчы техниказын болгаш чепсегленишкиннерин шиңгээдип алыңар!

Тайбыңның болгаш бистиң Төрээн чуртувустуң айыыл чок чоруунуң камгалалында турар, тиилелгелернин оңмас алдары-биле бүргеткен Совет Чепсектиг Күштер делгерезин!

23. Совет тургузугнуң тендиш дивес бижыг үндезинн — ажылчын ангының болгаш колхозчу тараачыннарның эвилели ажылчын ангының удуртулгазы-биле делгереп, бижыгып турзун!

24. Бистиң хөй националдыг күрүневистиң күжүнүң болгаш күчүшыдалының үнер-дөзү — Совет Эвилелиниң улустарының акы-дуңма найыралы делгереп, чечектелип турзун!

25. Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! Коммунистиг партияны болгаш Совет чазакты долгандыр улам сырый каттыжаалынар, СЭКПниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынче, коммунистиг ниитилелди тургузарының улуг херээнге бистиң бүгү-ле күштеривисти болгаш чогаадыкчы күжениишкиннеривисти мобилизастаалынар!

26. Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! Алдыгы беш чыл планының талазы-биле партияның XX съездизиниң Директивалары—коммунизмниң моон соңгаргы тургузуушкунунуң, улус ажыл-агыйының чаа күчүлүг көдүрлүүшкүнүнүң, совет улустуң чаагай байдалының өзүлдезиниң дайынчы программазы болур!

Алдыгы беш чылды чедиишкиннig күүседири дээш бүгү улустуң демиселин калбартыылыңар!

27. Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! Бүгү улус ажыл-агыйын улам ынай көдүрелиниң, улустуң материалдыг болгаш культурлуг чаагай байдалын бедиделиниң, бистиң Төрээн чуртувустуң күчү-шыдалын болгаш айыыл чок чоруун бижыглаарының үндезини — аар үлетпүрнү колдадыр хөгжүдеринге угланган партияның болгаш чазактың политиказын амыдыралга чүткүлдүг боттандырыңар!

28. Социалистиг үлетпүрнүң ажылдакчылары! Техниктиг депшилге болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бүгү хемчеглер-биле бедидер дээш демисежиңер! Ада-чурттуң болгаш даштыкының эртемининң болгаш техниказының чаа-чаа чедиишкиннерин, бүдүрүлгелериниң мурнакчы дуржулгазын бүдүрүлгеге нептередиңер!

29. Эр, херээжен ажылчыннар, инженерлер болгаш техниктер, мастерлер! Күш-ажылды болгаш бүдүрүлгени организастаарын экижидиңер, күш-ажылдың сагылга-чурумун бүгү хемчеглер-биле бижыгланар, бүдүрүлгелернің дең-дески ажылын хандырыңар! Камналганың чуруму дээш демисежиңер, продукциянын шынарын бедидинер база оон бот-үнезин чиигедиңер!

1956 чылдың планын хуусаа бетинде күүседир дээш бүгү улустуң социалистиг чарыжын калбартыылыңар!

30. Хөмүр даш үлетпүрүнүң ажылдакчылары! Бүдүрүлге планнарын хуусаа бетинде күүседир дээш демисежиңер, хөмүр дашты тыварының болгаш болбаазырадып кылырының мурнакчы методтарын нептередиңер, техниканы ажыглаарын экижидиңер! Чаа-чаа шахталарны болгаш хөмүр даш казар черлерни дүрген тудуңар!

Улус ажыл-агыйынга хөй хөмүр дашты берээлиңер!

31. Нефть үлетпүрүнүң ажылдакчылары! Нефть тыварының болгаш ажылдап кылырының өзүлдезиниң дүрген темпилерин хандырыңар! Нефтиниң болгаш газтың чаа-чаа байлактыг черлерин ажыдыңар, дүрген шиңгээдиңер! Скважиналарның өрүмнээшкиннериниң дүргедээшкинин бедидинер!

Чуртка бедик шынарлыг хөй нефтини, газты болгаш нефть продуктуларын берээлиңер!

32. Совет энергетиктер! Мурнакчы техниканы калбаа-биле нептередиңер! Энергетиктиг чаа күчү-шыдалдарны ажыглалга дүрген киириңер, электростанциялар тудуушкунунуң шынарын экижидиңер, оон бот-үнезин чиигедиңер! Оттулар чүүл чарыгдалын эвээжедиңер!

33. Совет металлургтар! Техниканы болгаш бүдүрүлгениң технологиязын сайзырангайжыдыңар, шынарлыг металл бүдүрүп үндүрерин бүгү хемчеглер-биле көвүдедиңер!

Улус ажыл-агыйынга хөй шойну, каңны, прокатты болгаш өңнүг металлдарны берээлиңер!

34. Машина тудуушкунунуң болгаш прибор тудуушкунунуң эр, херээжен ажылчыннары, инженерлери болгаш техниктери! Амгы үениң дерилгелериниң, механизмнериниң, станоктарының, пресстериниң, приборларының, автоматиканың чепсек-херекселдериниң, тракторларның, комбайннарның болгаш автомобильдериң чаа хевирлерин дүрген тургузуп, шиңгээдип алыңар! Ажылдап турар дерилгелерни болбаазыраңгайжыдарын хандырыңар!

Улус ажыл-агыйының бүгү адырларын мурнакчы техника-биле хандыраалыңар!

35. Электротехника болгаш радиотехника үлетпүрүнүң эр, херээжен ажылчыннары, инженерлери болгаш техниктери! Бедик шынарлыг дерилгелериң, аппаратураларның, приборларның болгаш өске-даа кылыгларның эң чаа хевирлерин бүдүрерин көвүдедиңер!

36. Химия үлетпүрүнүң ажылдакчылары! Минералдыг удобрениелерни, синтетиктиг чиг-этти, материалдар болгаш өске-даа химиктиг продуктулар бүдүрерин болгаш оларның ассортиментизин калбартыңар!

37. Тудугжу эр, херээжен ажылчыннар, инженерлер болгаш техниктер! Индустриалдыг методтарны калбаа-биле нептередиңер, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидиңер, тудугнуң бедик шынарын болгаш бот-үнезин чиигедирин чедип алыңар!

Чаа үлетпүр бүдүрүлгелериниң, совхозтарның, машина-трактор станцияларының, чуртталга бажыңнарының, школаларның, эмнелгелерниң, уруглар болгаш культура албан черлериниң тудугларының темпилерин дүргедедиңер!

38. Тудуг материалдарының үлетпүрүнүң ажылдакчылары! Бистиң Төрээн чуртувустуң тудугларынга херектиг цемент, эптеп алыр демирбетон конструкциялар, чаа тудуг материалдары бүдүрерин көвүдедиңер!

39. Ыяш, ыяш ажылдап кылыр болгаш саазын үлетпүрүнүң ажылдакчылары! Ыяш белеткээрин болгаш сөөртүрүн, саазын кылырын көвүдедиңер! Машиналарны болгаш механизмнерни долузу-биле ажыглаңар, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидиңер!

Чуртка бедик шынарлыг ыяш материалдарын, саазыннарны болгаш мебельди хөйнү берээлиңер!

40. Чиик болгаш пөс-таавы үлетпүрүнүң ажылдакчылары! Барааннар бүдүрерин көвүдедиңер, оларның ассортиментизин калбартыңар, чиг-этти камналгалыг ажыглаңар!

Алдыгы беш чылда эки болгаш чараш пөстерни, эки хептерни, каас-коя бижыг идиктерни болгаш өске-даа барааннарны чонга хөйнү берээлиңер!

41. Аъш-чем барааннарының үлетпүрүнүң ажылдакчылары! Аъш-чем продуктулары бүдүрерин бүгү хемчег-биле калбартыңар, шынарын экижидиңер!

Чонга хөй чигирни, үс-чагны, эът, сүт болгаш өске-даа продуктуларны берээлиңер!

42. Балык үлетпүрүнүң ажылдакчылары! Балык тывыжын болгаш балык продукциязы бүдүрерин көвүдедиңер! Тывыш флодун болгаш балык тударының чепсек-херекселдерин эки ажыглаңар! Продукцияның шынарын бедидиңер, бот-үнезин чиигедиңер!

43. Эр, херээжен колхозчулар, МТС-терниң болгаш совхозтарның ажылдакчылары, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери! СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга дүрген боттандырар дээш, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинин бүгү-ле адырларының күштүг көдүрлүүшкүнү дээш демисежиңер!

Чонга херектиг хөй тарааны, эътти, сүттү, дүктү болгаш өске-даа продуктуларны база үлетпүрге херектиг чиг-этти чуртка берээлиңер!

44. Көдээ ажыл-агыйның ажылдакчылары! Бүгү көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң үндезини—тараа ажылының улам ынайгы көдүрлүүшкүнү дээш демисежиңер!

Тарааның чыл бүрүде ниити чыылдазын 11 миллиард пуд чедирээлиңер!

45. Кур болгаш курукkан черлерни шиңгээдип ап турар көдээ ажыл-агый ажылдакчыларынга изиг байыр!

Чурттуң чөөн талакы районнарынга тараа бүдүрериниң күчүлүг суурун тургузаалыңар!

46. Эр, херээжен колхозчулар, МТС-тер болгаш совхозтар ажылдакчылары, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери! Тараа бүдүреринге болгаш мал ажылынга бижыг чем суурну тургузарының чугула үнер-дөзү — кукурузаның тарылгазын бүгү хемчег-биле калбартыңар, дүжүдүн бедидиңер!

47. Көдээ ажыл-агыйның ажылдакчылары! Часкы хову ажылдарын чедиишкиннig эрттирээлиңер, тарылганың эки ажаалда-хайгааралын болгаш 1956 чылда бедик дүжүт алырын хандыраалыңар!

Көдээ ажыл-агыйның продуктуларын дужаарының талазы-биле күрүне мурнунга хүлээлгелерни чогуур өйүнде күүседирин хандыраалыңар!

48. Эр, херээжен колхозчулар, МТС-терниң болгаш совхозтарның ажылдакчылары, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери! Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң культуразын бедидиңер, колхозтарга болгаш совхозтарга эртемниң чедиишкиннерин болгаш мурнакчы дуржулганы калбаа-биле нептередиңер!

Күш-ажылды болгаш акша-хөреңгилерни эң эвээжи-биле чарыгдап тургаш, көдээ ажыл-агыйның ажыглал черииң чүс гектарынга чер болгаш мал ажылының алыр продукциязын көвүдедилиңер!

49. Эр, херээжен колхозчулар, МТС-терниң болгаш совхозтарның ажылдакчылары, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери! Ниитиниң мал ажылын бүгү хемчег-биле хөгжүдүңер база малдың продуктулуун бедидиңер!

Чуртка мал ажылының продуктуларын хөйү-биле берээлиңер!

50. Эр, херээжен колхозчулар, МТС-терниң болгаш совхозтарның ажылдакчылары, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери! Хөвеңнн, лённу, чигир свёклазын, өске-даа техниктиг культураларны, ногааларны болгаш картофельди бүдүрерин калбартыңар, дүжүттүүн бедидиңер!

51. Көдээ ажыл-агыйның ажылдакчылары! Техниканы долузу-биле ажыглаар дээш, көдээ ажыл-агыйның бүгү адырларынга комплексилиг механизацияны болгаш электрижидилгени нептередир дээш чүткүлдүг демисежиңер!

52. Эр, херээжен колхозчулар! Колхоз бүдүрүлгезин организастаарынга болгаш артельдиң ажыл-херээн башкарарынга чогаадыкчы инициативаны хөйү-биле илередиңер, күш-ажылчы сагылга-чурумну бижыгланар, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидиңер!

Колхозтарның ниити ажыл-агыйын бүгү хемчеглер-биле хөгжүдерин хандыраалыңар!

53. Машина-трактор станцияларының ажылдакчылары! Колхозтарга көдээ ажыл-агыйның бүгү культураларының дүжүттүүн бедидери база ниитиниң мал ажылының продуктулуун бедидери дээш, көдээ ажыл-агый продуктуларының белеткелдериниң планнарының күүседзи дээш демисежиңер!

Тракторларны, комбайннарны болгаш өске-даа машиналарны эң эки ажыглаңар, трактор ажылдарының бот-үнезин чиигедиңер, көдээ ажыл-агый продукциязы бүдүрериниге чарыгдалдарны кызырыңар!

54. Совхозтарның ажылдакчылары! Ажыглалдыг черлерни эң эки ажыглаңар, шөлдерниң дүжүттүүн болгаш мал ажылының продуктулуун бедидиңер! Бүдүрүлгени организастаарын болгаш техниканы ажыглаарын экижидиңер!

Бүгү совхозтарны үлегерлиг бедик бараанныг болгаш орулгалыг бүдүрүлгелер болдураалыңар!

55. Чурт үлетпүрүнүң болгаш ус-тывыш кооперациязының ажылдакчылары! Улустуң хереглеп барааннарын, ажыл-агый чепсек-херекселдерин болгаш тудуг материалдарын бүдүрерин көвүдедиңер! Черчерниң чиг-эдин эң эки ажыглаңар, кылыгларның шынарын бедидиңер база бот-үнезин чиигедиңер! Амыдырал хандырылгазының бүдүрүлгелериниң четкизин калбартыңар, оларның ажылын экижидиңер!

56. Күрүне болгаш кооператив садының ажылдакчылары! Совет садыгның культуразын бедидиңер! Барааннарга ажылчы чоннарның хереглелин долузу-биле хандырыңар! Ниитиниң чемненилге черлериниң ажылын үндезини-биле экижидерин чедип алыңар!

57. Демир орук транспортунуң ажылдакчылары! Чүүктерни үзүктел чокка сөөртүрүн хандырыңар! Пассажирлерни хандырарын экижидиңер! Электровозтарны болгаш тепловозтарны калбаа-биле нептередиңер, транспортка механизацияның болгаш автоматизацияның деңнелин бедидиңер!

58. Далай болгаш хем флодунуң ажылдакчылары! Чүүктер сөөртүлгезин бүгү хемчеглер-биле көвүдедиңер, пассажирлерни хандырарын экижидиңер! Чаа техниканы база флоттарны болгаш порттарны ажыглалга киирериниң мурнакчы методтарын дидими-биле нептередиңер!

1956 чылдың суг оруун үлегерлиг эрттирээлиңер!

59. Автомобиль транспортунуң болгаш чазаглыг оруктарның ажылдакчылары! Чүүктер сөөртүлгезин көвүдедиңер! Пассажирлерни хандырарын экижидиңер! Автомобильдерни бүдүрүкчүлүг ажыглаары база сөөртүлгелерниң бот-үнезин чиигедири дээш демисежиңер!

Оруктарны үлегерлиг байдалга тургузунар, чаа оруктарның тудуун калбартыңар!

60. Харылзааның ажылдакчылары! Харылзааның чепсек-херекселдерин могаг-шылаг чокка хөгжүдүп, сайзырангайжыдыңар! Почтаның, телеграфтың, телефоннуң, радионуң, телевидениениң үзүктел чок ажылдаарын чедип алыңар! Чонну хандырарын экижидиңер!

61. Совет албан черлериниң ажылдакчылары! Совет күрүне аппарадының ажылының ленинчи принциптерин сагыыры дээш, социалистиг хоойлу-дүрүмнү бижыглаары дээш демисежиңер, бюрократизмни болгаш ажыл чылзыр чорукту шиитпирлии-биле дазылындан тура тыртыңар, ажылчы чоннарның негелделеринге болгаш хереглелдеринге дынангыр болуңар!

62. Эртем-шинчилел албан черлериниң болгаш дээди өөредилге черлериниң ажылдакчылары! Совет эртемни бурунгаар шимчедиңер, тускай эртемниглер белеткээрин экижидиңер, бистиң чуртувустуң техниктиг депшилгезинге эртемниң ролюн бедидиңер!

63. Литератураның болгаш уран-чүүлдүң ажылдакчылары! Литератураның болгаш уран-чүүлдүң бедик идейлии дээш демисежиңер, боттарынарның уран-чечен мергежилинерни могаг-чокка сайзырангайжыдыңар! Бистиң улуг улузувуска төлептиг чогаалдарны тургузунар!

64. Улус чыдыышкынының ажылдакчылары! Урутларны өөредириниң болгаш кижизидериниң шынарын бедидиңер, школаларны политехнизастаары дээш демисежиңер! Совет Төрээн чуртка ынакшылдың болгаш бердиниишкиннің, улустар аразының найыралының ёзузунга уругларны кижизидиңер!

(Уланчызы 2-ги арында).

1956 чылдың Май 1-ге СЭКП ТК-НЫҢ КЫЙГЫРЫГЛАРЫ

(Төнчүзү).

Социалистиг ниитилелдиң бүгү тала-биле хөгжүлделиг, культурлуг болгаш күш-ажылга ынакшылдыг хамаатыларын, коммунизмниң идепкейлиг тургузукчуларын белеткеңер!

65. Медицина ажылдакчылары! Улустуң кадык камгалалын экижидип, хөгжүдүңер, эмнелге болгаш санитар албан черлериниң ажылынга культураны бедидиңер! Медицина эртемниң чедишкиннерин практикага нептередиңер!

66. Совет профэвилелдери! Алдыгы беш чылдың планын хуусаа бетинде күүседир дээш бүгү улустуң социалистиг чарыжын калбартыңар!

Бүдүрүлгениң чаартыкчыларының дуржулгазын нептередиңер! Ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның материалдыг чаагай байдалын болгаш культурлуг деңнелин улам ыңай көдүрер дугайында могаг чок сагыш салыңар! Бүдүрүлге чөвүлел хуралдарын, ажыл-агый активтерин болгаш бүдүрүлгени эргелеп башкарарынга ажылчыннарның киржилгезиниң өске-даа хевирлерин калбаа-биле ажыгланар!

Коммунизмниң школазы — совет профэвилелдер делгерезин!

67. Совет хөрээженнер! Улус ажыл-агыйының, эртемниң болгаш культураның бүгү адырларынга, совет улустуң чаагай байдалынга болгаш аас-кежиинге, уругларны кижизидериниң чаагай херээнге чаа-чаа чедишкиннерни чедип алыңар!

Коммунизмниң идепкейлиг тургузукчулары — совет хөрээженнер делгерезин!

68. Коммунизмниң аныяк тургузукчуларының мурнакчы отряды, совет аныяктарның организакчызы, Коммунистиг партияның идепкейлиг дузалакчызы болгаш кур күжү — Бүгү-эвилелдиң Аныяктарының Ленинчи Коммунистиг Эвилели делгерезин!

69. Оолдар болгаш кыстар, бистиң алдарлыг совет аныяктарывыс! Ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга эң идепкейлиг киржиңер! Мурнакчы эртемниң болгаш техниканың чедишкиннерин өөрениңер, үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң билиглерин шиңгээдип алыңар!

Бистиң чуртувуска коммунизмниң улуг херээниң тиилелгези дээш демиселге быжыг туруштуг болгаш эрес-дидим болуңар!

70. Пионерлер болгаш школачылар! Билиглерни чүткүлдүг болгаш кызымаккай шиңгээдип алыңар! Күш-ажылга ынакшылдыг болгаш сагылга-чурумнут болунар, өөредилгеге чедишкиннерни чедип алыңар! Бистиң чуртувуска коммунизмниң идепкейлиг тургузукчулары болурунга белеткениңер!

71. Коммунистер болгаш комсомолчулар! СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлерин күүседир дээш бүгү улустуң демиселиниң мурнуку одуруунга турунар! Марксисчи-ленинчи теорияны кызымаккай шиңгээдип алыңар! Улус ажыл-агыйынга техниктиг депшилге дээш, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери дээш, совет улустуң чаагай байдалының чайгылыш чок өзүлдези дээш, ССРЭ-ге коммунизмни тургузары дээш демисежиңер!

72. Бистиң чуртувустуң улустарының найыралының быжыг үндезин сууру, бүгү делегейге тайбыңның бузулбас чөленгижи — Совет Социалистиг Республикаларның Эвилели делгерезин!

73. Коммунизмниң тургузукчузу — улуг совет улус делгерезин!

74. Коммунизмни тургузары дээш демиселге совет улустуң улуг хей-аът киирикчизи болгаш удуртукчу күжү — Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы делгерезин!

75. Марксизм-ленинизмниң тугунуң адаа-биле, Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле, коммунизмниң тиилелгезинче, бурунгаар!

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде

Ажылчы чоннарның күзелин барымдаалааш, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаатканы болза, 1956 чылдың апрельдиң 29 воскресеньеде дыштанар хүнну апрель 30-ниң понедельникче шилчидер.

ЧООККУ ЧӨӨН ЧҮКТЕ БАЙДАЛДЫҢ ДУГАЙЫНДА ССРЭ-НИҢ ДАШТЫКЫ ХЕРЕКТЕР МИНИСТЕРСТВОЗУНУҢ МЕДЕГЛЕЛИ

Чоокку Чөөн-чүктүң районунда амгы үеде тургустуйган байдалче бүгү-ниити тайбыныны быжыглаарынга болгаш улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун улам ыңай кошкадырынга сонуургалдыг бүгү күрүнелер болгаш хей-ниити бөлүктер улуг кичээнгей салыш турар.

Колониализмниң сорулгаларынга ажыктыг болуп, ол районуң хамаарышпас улустарынга-даа үүр болгаш тайбынга ынакшылдыг чүүлдарның аймыы чок чоруунга-даа үлүр үлегерлиг шериг бөлүглежилгелерин тургузарының болгаш калбартырының үргүлчүлел турар орталдажышкынналары Чоокку болгаш Ортаакы Чөөн чүкте улустар аразында байдалдың чидиглеңгениниң кол чылдагааны болуп турар деп чүве каш удаа дедиглетиннген. Ындыг бөлүглежилгелерни тургузары улустар аразынга дүрбүжүүшкүнүң база Чоокку болгаш Ортаакы Чөөн чүктүң районунда үскүлежилгелериниң үнер дезү болгаш араб күрүнелер биле Израильдиң, ол ышкаш Турциянын аразында, Пакистан биле Афганистанның, Пакистан биле Индияның аразында харылзаалардың баксыраашкынының чылдагааны болу берген.

Азияның болгаш Африканың чурттарының Бандунг конференциязының тайбың кады ажылдажырга талазы-биле хүлээлгеп принциптеринге үндезилээш ол районнуң хамаарышпас күрүнелериниң аразынга тайбынга ынакшылдыг болгаш найыралдыг харылзааларны таарыштыр тургузар хемчегларни алырының орнунга бир кезек чурттарны өске чурттарга үүрланыпрар хемчеглер чоруткуп турар, ол чорук ол районда дүшкүүрлүг байдалны тургузуп турар. Араб күрүнелериниң күзелин барымдаалавайн, оларны билдингир Багдад пактызы чижектиг айыттынган бөлүглежилгелерге каттыжырынче албаадар сорулга-биле хамаарышпас араб күрүнелерге чамдык күрүнелериң кылын турар ыйыгышкыны Баттышкан Нацилар Организациязының принциптеринин чөрүүшкүнү болуп турар болгаш тайбының база улустар аразының аймыы чок чоруунуң эрге-ажыктарынга үүрланышкак болуп турар.

Ам үеде араб-израиль үскүлежилгишкининиң чидиглеңгени Чоокку Чөөн чүкте байдалдың эң айыылдыг чоруктарының бирээзи болуп турар. Ол үскүлежилгишкининиң үнүп белген чылдагааның канчаар-даа саналза, улустар аразынга тайбынны быжыглаарынга сонуургал чок чамдык күрүнелериң тускай бөлүктери араб-израиль үскүлежилгишкинни болтырының агрессчи сорулгаларынга, ол районнуң чурттарының девискээринче даштыкы шериглерин киирериңге болгаш дайын нарыядаашкыннарын тургузарынга чедир ажыглаарын оралдажып турар деп чүвени көрбейн барып болбас. Араб чурттарның херектерин холгаарлаар чорук Чоокку Чөөн чүкке колониализмниң туруштарын катап тургузар сорулгалыг, ана нефтинин чамдык монополиязары онза сонуургалдыг. Ун күрүнелериңң 1950 чылдагы дугуржулгалары ол чүткүдерге дугжуп турары билдингир болгай. Бо бүгү чоруктар ол районга дайын одаанын тыптырының үржүктүг айыылы болуп турар, ону болдуруп болбас.

Совет Эвилелиниң Чазаа тайбынның болгаш улустар аразынга тайбың кады ажылдажылганың эрге-ажыктары: дээш шиитпирлиг туржуп турар. Улустар аразында дүшкүүрлүг чорукту чавырыллырарынче угланган хемчегларни Совет чазак бызыны-биле болгаш чайгылыш чок чоруун турар, ол чорук бүгү чурттарның улустарының, ооң иштинде Чоокку Чөөн-чүктүң улустарының-даа чүткүдериңе дүжүп турар.

Чоокку болгаш Ортаакы Чөөн чүктүң районунга тайбынны болгаш айыыл чок чорукту хандырар херекке делегейниң кёнги дайынының сообда улустарның улуг чедишкини болза чоокка чедир колония азы мандат-биле чагыртыр девискээрлер болуп турган элээн хей күрүнелерниң национал хамаарышпас чоруун тургусканы болгаш күрүне болур бүгүн эргезин быжыглааны болган. Египеттиң, Сауд Аравияның, Сирияның, Ливанның, Неменнин, Иорданияның, Ливияның, Суданның, Иракның, Израильдиң болгаш ооң-даа ескелериңң күрүне талазы-биле хамаарышпас чоруун тургузарынче болгаш быжыглаарынче угланган Чоокку Чөөн чүк чурттарының күжениишкинни Совет Эвилели сеткил сагыш каттыжышкыны-биле болгаш ыңг деткимчебиле көрүп турар. Чоокку Чөөн чүктүң шиитпирлээр өйү келген айтырыгларыр айыттынган күрүнелериңң хамаарышпас чоруун болгаш бүгүн эргезин хүлээп көрүгге үндезилеп шиитпирлээриңе ыңг болгаш Англияның болгаш Францияның чорудулгаларын Совет Эвилели олар-биле бир демей үнелеп турар.

Күрүнелериңң хамаарышпас чоруун, күрүн эргезин хүндүлээриниң, кижилеп херектерин холгаарлавазының, а ол ышкаш улустар аразының чөрүүлээлерин тайбын аргалар-биле шиитпирлериниң принциптери Баттышкан Нацилар Организациязының Уставында быжыглаттынган. Ол принциптериң чайгылыш чок талдакчызы Совет чазак араб күрүнелериниң чоокта чаа чедип алган национал хамаарышпас чоруун улам ыңай быжыглаарынче, оларның экономиктиг чаагай чоруун бөлүүрининче араб күрүнелериниң чүткүүн аас-кежиилдиг болгаш бүгү-ле алыс сагыжылган деткип келген болгаш деткип турар.

Чоокку Чөөн чүктүң күрүнелериниң хамаарышпас чоруун болгаш ниити бөлүглүүшкүнүн Совет Эвилели ол районга тайбының болгаш айыыл чок чорукту чугула магадылалы кыдыр көрүп турар. Чогум-на ооң үжүрүнде Совет чазак айытынган күрүнелериниң ол сорулгаларже угланган күзел чүткүүлерин күзелиннибиле карген болгаш үткаан.

Совет чазак ооң-биле кады болуунга тускай ажыктыг чүве чедип алырын оралдашаан болгаш ол районнуң күрүнелери-биле болунуң харылзааларын Азияның болгаш Африканың улустарының Бандунг конференциязынга чарлаан принциптеринге үндезилеп тургузарын оралдашкан.

Тайбынны быжыглаар чорукту болгаш улустар аразынга кады ажылдажылганы бүгү чурттарның улустарының чөптүг национал эрге-ажыктарын барымдаалаш турган хөгжүлер чорукту хандырарын Совет чазак оралдашкам, Чоокку Чөөн чүкке тайбынны чөртүүрүнге үүр база чепсектиг үскүлежилгишкиннерни болгура берип болур алы мидыт үскүлежилгишкинни өөскүлерине чылдагаан кыдыр ажыглап болур кандыг-даа чорулулгаларга үүр өскерилп чок демисежиң турар.

Чоокку Чөөн чүкке бөө-чепсектиг үскүлежилгишкинни болдурбайн барып болур болгаш болдурбас ужурлуг-даа база Чоокку Чөөн чүк күрүнелериниң эрге-ажыктарын бырыңдаалаш болур дайын чорулулгаларынче кинр тыттырбас деп Совет чазак санап турар.

Бүгү-ниити тайбынны деткинири барымдаалаш, араб-израиль үскүлежилгишкинни хамаарышпас араб күрүнелериниң иштики херектерин даштындан холгаарлаарынга азы Чоокку Чөөн чүктүң девискээринче даштыкы шериглер киирериңге ажыглаарының оралдажышкыннарын эрге хемчээлге таарышпас болгаш болдурбас чорук деп Совет чазак ооң-биле кады санап турар.

Үстүнде тайылбырлап көргүскениңге холбаштыр Совет чазактың медеглээри болза:

1. Палестинаның районунга тайбынны быжыглаарының оруктарын болгаш аргаларын дилеп тыварынче болгаш Айыыл чок чорукту Чевүлелиниң чогуур шиитпирлерин күүселиринче угланган Баттышкан Нацилар Организациязының хемчегларинге Совет Эвилели чогуур деткимчени көргүзер.

2. Чоокку Чөөн чүк күрүнелериниң күзел соруунга болгаш Баттышкан Нацилардың принциптеринге үүрланышкак даштыкы холгаарлаашкын чокка Палестинаның районунда туруп турар дүшкүүрлүг чорукту чавырыллырарының хемчегларни чоокку үеле алынган турар үжүрлүг деп Совет Эвилели санап тур.

Араб күрүнелер биле Израильдиң аразынга тайбынчыылга дугайында дуржулгалар-биле доктаатынган кызыгарлалдың туруп турар шугумунга байлалды чидиглеңдиреринге чедирип болур кандыгдаа хөделиишкинден ойталаарынче, а ол ышкаш боттарының орай-суурү болгаш амыдыралар херектери чок болуунган чүсчүс муң дескен арабтарның аар-берге байлалын эжиктер талазы-биле чогуур күзенниишкинни кызырынче сонуургалдыг талааларны Совет Эвилели кыйгырып тур.

3. Улустар аразынга тайбынны болгаш айыыл чок чорукту быжыглаарының эрге-ажыктары-биле сонуургалдыг талааларның чөптүг национал эрге-ажыктарын барымдаалаш, кайы-кыйызынга хүлээп алынар үндезинге палестина айтырыгны быжыг тайбын арга-биле таарыштыр шиитпирлээринче ажыл-херекти чоруулары эргежок чугула деп Совет Эвилели санап тур.

Таарыштыр шиитпирлетинизээн айтырыгларны өске күрүнелер-биле кады тайбын арга-биле шиитпирлээр чорукту деткиринге белеткен Совет чазак болуунга талазындан илередип тур.

Н. А. Булганиннның болгаш Н. С. Хрущевтуң Портсмутта чеде бергени

ПОРТСМУТ, апрель 18. (СЭТА-ның тускай корр.). Бүгүн эртен ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин биле ССРЭ-нин Дээди Совединин Президиумунуң кежигүнү Н. С. Хрущев «Орджоникидзе» крейсер-биле Портсмутта чедип келгеннер.

Эртенгиниң 9 шак турда «Орджоникидзе» крейсери болгаш ону үдеп чоруур «Смотрящий» болгаш «Совершенный» деп эскадрон миноноцтарны англи эскадрон миноноц «Виго» аажок далайга үткүп келген. 13 даштаашкынныг салют-ёзулал кылган — ооң-биле эскадрон миноноц «Виго» совет кораблыер кезээниң командылакчызы контр-адмирал Ботовка байыр чедирип турган. Совет кораблыер харыы салют-ёзулал даштаашкынын берген. «Викога» үдеп алган, совет кораблыер Великобританияның чугула шериглалай базазы — Портсмутуже чоруушканнар.

10 шак 40 минута турда «Орджоникидзе» крейсер болгаш ону үдеп чоруур кораблыер Портсмутуң ажининиң даштынга суг девискээрине чоокшулай бергеннер. Нацияларның чанчылдыг салют-ёзулалы — совет шериг кораблыериниң үгер-бөөлары 21 катап динмирээннер. Сауеси Басл форттуң эриниден харыы салют-ёзулал ыыннаган. Ооң соонда совет кораблыер 19 даштаашкыннар-биле ёзулалды эдерти кылып: шериг-далай базазы Портсмуттуң командылакчызы флот адмиралы сэр Джордж Брисиге, Великобританияның Совет Эвилелиниң Элчизи сэр Уильям Хэйтер олар аттар Н. А. Булганинга болгаш Н. С. Хрущевка байыр чедиргеннер.

Совет талаган ССРЭ-нин культура Министри Н. А. Михайлов, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министриниң Бирги орлакчызы А. А. Громыко, ССРЭ-нин Великобританияда Элчизи Я. А. Малик, Даштыкы садыг министрниң орлакчызы П. Н. Кумыкин, Даштыкы херектер министерствозунуң коллегия кежигүнү Л. Ф. Ильичев, ССРЭ-ниң ДХМ-нин ийнги Европа киидизиниң эргелекчизи В. Я. Ерофеев, Великобританияда ССРЭ-ниң садыг төлээзи В. А. Каменский, Великобританияда ССРЭ-ниң шериг атташеи генерал-майор А. С. Рогов, ССРЭ-нин шериг-далай атташеи полковник П. М. Константинов, ССРЭ-нин Великобританияда Элчизи черинин чөвүлекчизи П. М. Чернышев олар аалчыларны үткаанныр.

Н. А. Булганин өртээлде чыскаал турускан хүнүлел таныныы далайкыларында биргелеп ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганинга алдар болдурган 19 даштаашкынныг салют-ёзулал кылган.

Өртээлде чаа чанынга үткүп келген Великобританияның далай Министри Лорд Килкеннин, даштыкы херектер талазы-биле күрүне Министри Лорд Рединг, шериг-далай базазы Портсмуттуң командылакчызы флот адмиралы сэр Джордж Брисиге байыр чедирип турганнар.

Портсмуттуң шинээ үгер-бөөлары харыы салют-ёзулалларны чорудуп турган.

Брейсер «Орджоникидзе» Портсмут порттуң мурнуу талазында демир орук доктаар черде, Н. А. Булганин биле Н. С. Хрущевту үткүүру-биле тускай төлээлер чыыган черге барып доктаашкан.

Чедишкиннинг ажиндирилге дээш совет кораблыар кезээниң командылакчызы контр-адмирал Ботовка өөрүп четиргенин илереткеш, совет улуртукчулар хеннстер чатказ чаа-биле эрик кырынче үнүп чоруннаннар. 11 шак 40 минута турда кораблы доктаар черде турган зенитли авионоц «Бульверк» ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганинга алдар болдурган 19 даштаашкынның салют-ёзулал кылган.

Өртээлде чаа чанынга үткүп келген Великобританияның далай Министри Лорд Килкеннин, даштыкы херектер талазы-биле күрүне Министри Лорд Рединг, шеригли авионоц «Бульверк» ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганинга алдар болдурган 19 даштаашкынның салют-ёзулал кылган.

Өртээлде чаа чанынга үткүп келген Великобританияның далай Министри Лорд Килкеннин, даштыкы херектер талазы-биле күрүне Министри Лорд Рединг, шеригли авионоц «Бульверк» ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганинга алдар болдурган 19 даштаашкынның салют-ёзулал кылган.

Н. А. Булганиннның болгаш Н. С. Хрущевтуң Лондонда чеде бергени

ЛОНДОН, апрель 18. (СЭТА-ның тускай корр.). Лондонга, «Виктория» деп вокзалдың мурнунда шелге совет улуртукчуларны үткүүр дээш муң-муң англичаннар чыглып келгеннер.

Лондонуң шагы-биле 14 шак 15 минута (Москваны-биле 17 шак 15 минута) турда вокзалдың платформазынче поезд чедип келген. Н. А. Булганин, Н. С. Хрущев болгаш оларны үдеп чоруур кижилер платформаның кырынга үнүп белгеннер, ана оларны Великобританияның Премьер-Министри сэр Антони Иден, даштыкы херектер министри Селвин Ллойд, Лондонда дипломаттыг корпустуң баштынчызы Норвегияның Элчизиң Пребенсен, Великобританияда ССРЭ-нин Элчин черинин төлээлекчилери үткаанныр.

Н. А. Булганин болгаш сэр Антони Иден микрофонлар мурнунга чүве чугаалаанныр.

Н. А. Булганин, Н. С. Хрущев болгаш оларны үдеп чоруур кижилер вокзалдан үнгеш, автомашиналарга олургуланнаннар. Хамык лондончулар совет улуртукчу ажылдакчыларга чүректиг хаңзыдан байыр чедирип турганнар.

Совет улуртукчуларның чоруп турарының үезинде оларның чурттаар черинче «Клэридж» деп аалчылар бажыныңче машиналар байырлыы-биле угланып чоруннаннар. Аалчылар бажыныңче баар орукка совет аалчыларга англи найыслалдың муң-муң чурттакчылары байыр чедирип турганнар.

Лондонга Н. А. Булганиннны болгаш Н. С. Хрущевту үткүп турган Антони ИДЕНИҢ чугаазы

Англияга ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы дээрги Булганинга болгаш ССРЭ-нин Дээди Совединин Президиумунуң кежигүнү дээрги Хрущевка өөрүшкүүлүг байыр чедирип тур мен. Оларның чоруушкуку болза Женевага чазактар баштынарының ужуражыныкынының үезинде бистиң аалчыларывыска мээң кылганым чалааныкының түнелги болур. Ооң бээр бүгү делегей ареназынга ыка хей болуушкунвар болган болза-даа, оларның чоруушкунуңуң түнелгинде англи-совет харылзааларга, а ол ышкаш бүгү делегейге тайбынга болган чаагай чечектелиишкинге хамаарыкан хей-хей айтырыгларның дугайында Булганин-биле болган Хрущев-биле бесседаларны манап турар бис диниизе бистиң аалчыларывыс мээнбиле чаңчыпрежиилер бөөр деп бүзүреп тур мен.

Бо дээрге, Совет Эвилелиниң улуртукчулары Англияга бир-ле дугаар келген таварылга-дыр. Оларга байыр чедирбишаан, бистер боттарывыстың ажыл-чорудулгавыс-биле болган шиитпирлеринис-биле бистиң чурттарывыстың болгаш бистиң улустарывыстың аразынга харылзааларны экижидер бис дээр идегелдиг илередип тур мен.

Н. А. Булганин харыы кылдыр чүве чугаалаан.

Лондонга чеде бергеш Н. А. Булганиннның чугаазы

Хүндүлүг дээрги Премьер-Министр! Дээргилер!

Сэр Антони Иденниң чазагай сеткилиг чалаашкыны-биле силерниң кайгамчыктыг чурттуларга чедип келдивис.

Англи чёрге келген дораан, бистер ооң Дээди чазаанга болгаш Великобританияның улузунга совет улустуң, Совет чазактың мурнунда болгаш боттарывыстың өөрүшээнистен ыңг байырны чедирип тур бис.

Совет улус британ улусту улуг хүндүткел-биле көрүп турар, ооң культурazын, ооң эртем болгаш техника талазы-биле шилгараннгей чедишкиннерин белик үнелеп турар. Эртем дайынга иниги дайынга үүр хемгелелди кадыг-күшкүн чылдарында бистиң дайынчы найыралывыстың дугайында совет кижилерде эки чаагай сактыышкыннар бар. Совет чазак болза АБШ, Франция болгаш өске-даа чурттар-биле бир деп Англия-биле найыралдыг харылзааларны доктаадырын оралдажып турар. Бистиң улустарывыстың эрге-ажыктары болгаш бүгү-ниити тайбынны быжыглаарының херээ болза бистиң чурттарывыстың аразынга харылзааларны экижидерин неттеп турар. Сөөлгү үениң дургузунда бо талазы-биле элээн билдингир ажылдар кылынган болза-даа, моон бурунгаар ам-даа улуг, харын чиик эвес оруктуг ажып эртер аппар чалавас боор бис.

Бистиң чурттарывыста янзы-бүрү социал политиктиг системалар туруп турар болза-даа, бистер чангыс планеветa чурттаарывыс аргежок чугула деп чүвени үгаалгыр билип алыр болзувусса, күрүне тургузуунда ылгамырлар бистиң чаагай сеткилдиг кожа чурттаар чоруувуска, идепкейлиг кады ажылдажылгавыска болгаш бистиң харылзааларывысты экижидерине моонак болбас ужуралуг.

Ийи чурттарның эрге-ажыктары деп кайы-кайызынга ажыктыг калбак экономиктиг харылзааларны катап тургузары, бистиң садыг харылзааларывысты калбартыры, а ол ышкаш техниканың, эртемниң болгаш культураның аңгы-аңгы адырларында чедишкиннерниң дугайында дуржулгаларны болгаш информацияларны бот-боттарынга солчуруп организастаары аргежок чугула.

Бүрүнелериниң тайбың кожа-хелбээ турарының болгаш кады ажылдажылганының принциптеринин аныдырала практиктиг боттанывыныкының бо бүгү чүүлдерден көрүп турар-дыр бис.

Совет Эвилели болза тайбынга ынакшылдыг чурт болуур. Бистиң улузувус ооң тайбың тургузукчу күш-ажылын дайын кажан-даа үреэзээ турарынга хаңы сонуургалдыг болуп турар. Ынаыг төлээле тайбынны камгалаар болгаш быжыглаар ээдээ демисел бистиң күрүневистиң даштыкы политиказының үндезини болуп турар.

Дайынның айылын болгаш хөөзүралыкчы, үреглекчи чоруун көрүп эрткеп британ улус база-ла тайбын болгаш айыыл чок чурттаарын күзеп турар дээрзинге чигинииг турбас.

Совет болгаш британ улустарның тайбың дээш ыңг чүткүүл, дайынны болдурбазынга болгаш чепсегларашкинни келергей хей үнүгерин сокпалырынга оларның күзел сонуургалы бистиң чурттарывыстың аразынга найыралы болгаш кады ажылдажылганы быжыглаарынга болгаш хөгжүлеринге быжыг үндезин болур.

Бистиң маңаа келгенивис болгаш силерниң чүртүнарның күрүне ажылдакчылары-биле бистиң боттарывыстың шуут харылзааларывыс болза улустар аразында дүшкүүрлүг чорукту кошкадырының херээнге, бот-боттарын билчир чорукту доктаадырынга болгаш Совет Эвилели биле Великобританияның аразынга харылзааларны улам ыңай экижидерине ыңг бээр деп идеген турар бис.

Н. А. Булганинга болгаш Н. С. Хрущевка алдар кылдыр Великобританияның Даштыкы Херектер Министри Селвин Ллойд дүштеки шайлалга тургускан

ЛОНДОН, апрель 18. (СЭТА-ның тускай корр.). Бүгүн кежээ Великобританияның Даштыкы Херектер Министри Селвин Ллойд «Клэридж» деп аалчылар бажыныңга Н. А. Булганинга болгаш Н. С. Хрущевка алдар кылдыр дүштеки шайлалга тургускан.

Дүштеки шайлалгага Великобританияның Премьер-Министри сэр Антони Иден, даштыкы херектер талазы-биле Бүрүне министри Рединг, Великобританияның ССРЭ-де Элчизи сэр Уильям Хэйтер киришкеннер.

Н. А. Булганиннан болгаш Н. С. Хрущевтан ангыда, дүштеки шайлалгага совет талаадан Н. А. Михайлов, А. А. Громыко, Я. А. Малик болгаш өскелер-даа киришкеннер.

Тыва автономнуг областың төлөөлери Хакас областче чорупкан

СЭКП Тыва обкомунуң секретары эш Ортун-оол, Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозунуң ажыл-агый артелиниң даргазы эш Доктугу, колхозчу ажыл-агыйның область эртелелиниң кол хөөрөхөнүү эш Соболева олар Тыванның ажылчы чоннарының Хакастың ажылчы чоннары-биле социалистиг чарыжының хөрээзин чарар дээш Кызыл хоорайдан апрель 20-до чорупканнар.

ЧАА-ХӨЛДҮҢ АЙМЫЫРЛЫГ БУГАЗЫНДА

Беш чылдың дургузунда суггаттыг черлерниң шөлүн барык 2,1 миллион га, ооң иштинде суггарылга системаларын эде тургузарының болгаш суггарылга четкизинде ажыглатынмайн турар черлерни суг-биле хандырарының күсели-биле — 800 муң га, чаа суггаттыг черлерниң күсели-биле — 1,3 миллион га көвүдедир.

(Алдыгы беш чыл планының талазы-биле СЭКП-ниң XX съездизиниң Директиваларындан).

Суггарылганың эрге-ажыктарының негелдези

Чаа-Хөл районуң девискээринде Аймыырлыгның болгаш Терезиниң суггарылга бугаларының чаартылгазы чер ажылын хөгжүдеринге болгаш көдээ ажыл-агый культураларының дүжүттүүн бедидеринге улуг ужур-дузалыг. Ол бугаларның суггарар шөлдеринде районнуң дөрт колхозтарының үжү тарылга чоруду турарын чугаалаарга-ла ол бугаларны чаартып кыырынга районнуң киржилгези кайы хире чугула болуру билдине бээр.

Ук уеде Аймыырлыг бугазының чаартылгазында ам уеде 15 хире хөлезиленген ажылчыннар, Алтай крайдан практикалап келген 28 аныяктар болгаш Молотов колхозтан 40 ажыг колхозчулар ажылдап турар. Оон ынай түлүг участогунуң 6 механизаторлары тракторларда, автомашинада болгаш пилорамада ажылдап турарлар.

Кылыр ажылдың хемчээлин барымдаалаар болза ажылдап турар кижилерниңдээ саны четпес деп чүвени демдеглээр хөрек. Аймыырлыг бугазының чаартылгазына чарыгаар акша-хөрениниң 70 хуузун күрүне бээр, а ажылдың 30 хуузунга Молотов аттыг колхоз ажылчын күжүн болгаш түлүг материалларын тускайлап берип тургаш киржир хүлээлгелиг.

Ам хирезинде Молотов аттыг колхоз (даргазы эш Бонгар) ажылчын күжү түзүлдээн бээринче кичээнгейин кошкак салган. Колхозтуң тускайлап берген кижилери долу күш-биле ажылдавайн турар. Ажылга орай үнер, азы шоолуг эвес чылдагаан-биле ажылга үнмес таварылгалар төй.

Бир эвес мынаар байдал ноон сонгаар үргүлчүлээр болза, буганы ажыглалга киперин саладыр деп чүве билдингир.

Түлүгге бүгү ажылларның темпизин хүргедир төлээде, биске ажылчын күжүн четчелээри, эргежок чугула механизмнерни келдирери, күш-ажыды организастарын эжикпелеп, эргежок чугула

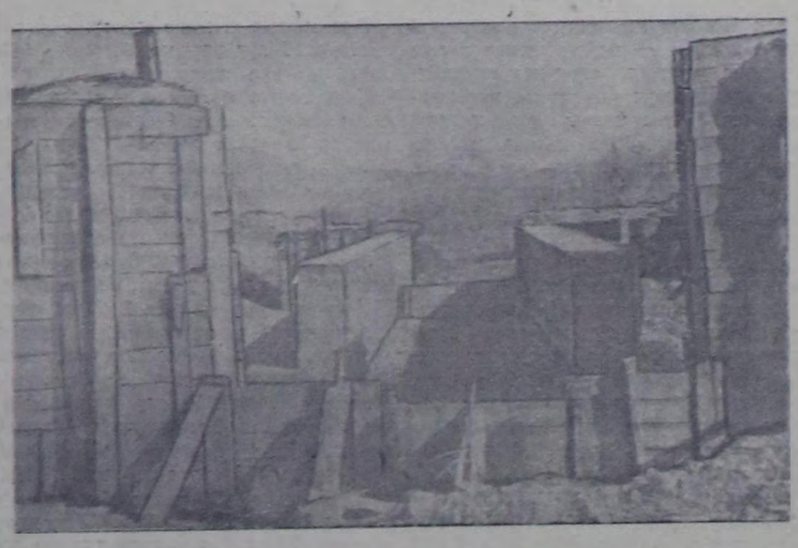

Чурукта: Аймыырлыг бугазының бажында суг таарыштыр эртирер өөштүн тудуу.

Бо буганы ажыглалга кипери — районга тарай бүдүрүлгезин көвүдедиринге улуг ужур-дузалыг болганда, Чаа-Хөл районуң партия, совет, комсомол организацияларының кичээнгейин бо ажыыле утландырар хөрек.

В. БЕЛОВ.
буга тудуунда мастер.

130 метр дурттуг коошпа

(Десятник Н. Ханчаров-биле беседа).

Аймыырлыг бугазының бажындан ырак эвес черде буганың кол унну дагның хаялыг ийин таварты эрткен. Эрги буганың олап эрткен унну шоолуг суг эртпес тар болгаш үргүлчү-ле үрелир турганыңдан буганың ажыглалынга улуг бергедээшкинин таварыштырып турган.

Буганы чаартыры-биле холбаштыр ам ол дагның хаялыг ийин таварты эрткен буганың кол унунуң 130 м. узун коошпа-биле кылыры дооступ турар. Ол коошпаны элээн ырактан көөрге, даг ийинде, өдүрүглүг орук-биле хөй вагоннар кошкан демир орук поездизи сагындырар. Ол коошпаның калбаа-даа, бедии-даа бир метрден ажыг.

Коошпаның тудуунда 8 кижилиг бызаңчылар бригадазы ажылдап турар. Ол бригада ийи болук болуп алгаш түс-түс ажылдарны күүседип келгеннер. Бригала бодунга онаашкан ажылын техниктиг негелделер ёзугаар эки шынарлыг кылдыр доозуп турар. Ында ажылдап турарларның аразында эш Шэнгыр, Сандыкпан болгаш өскелер-даа кызымак, чүткүлүүт ажылдап келгеннер.

Даг ийинде хаяны таварты делгем коошпаны кылган чорук улуг буганың кол унунуң хөй сугну эртпирер арганы берип турар.

Мынчангаш, даглың хаялыг ийи-биле эрткен буга унну мүрнүкүзу ышкаш үргүлчү үрелир чорукка таварышпас.

Бистин колхоз бо буганың тудуушкуну дүрген доостурунга сонуургалдыг.

АЙМЫЫРЛЫГНЫҢ СУГГАРЫЛГА СИСТЕМАЗЫНЫҢ ЧААРТЫЛГАЗЫ

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизи суггаттыг чер ажылын хөгжүдеринче улуг кичээнгей салып, суггаттыг черлериң шөлүн улуу-биле калбартырын, суг чок районнарга одарларны суглуг болдурар ажылды боттандырарын партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарынга хүлээткен. Съездиниң ол айтышкыны бистин оласка база шуут хамаарыжыр. 1956—1960 чылдарның дургузунда областа 70 муң чыгыы гектар шөлге суггарылга системаларын эжикпелеп, 22,5 муң гектар шөлге суггарылга системаларын чаартып, 3 муң чыгыы гектар черге чаа суггарылга системаларының түлүүшкүнүн чорудуп, 752 муң гектар шөлдүг одарларны суглуг болдурган турар. Ол ажылдарга 80 миллиард ажыг рубльның чарыгдаар.

Суггарылга системазының талазы-биле үстүнде айыттынган ажылдарга Чаа-Хөл районда Аймыырлыгның суггарылга системазының чаартылгазы хамааржыр.

Тыва областа суггарылга системазын калбартырынга болгаш сайзырагайжыдырынга партия болгаш чазак улуг сагыш салып турар. Оон хереченин болза Чаа-Хөл районнуң Аймыырлыг бугазын чаартырынга 981 муң рубльди берип турары болур.

Аймыырлыгның эрги бугазының кол унну тар болган ужурунда хөй шөлүг суггарарынга четчир сугну эртирип шылавас болгаш ооң иштики бугалары суггарыганың чаа системазын боттандырарын хандырып шылавас апарган. Мынчангаш бо буганы чаартып кылырын чер ажылын сайзырадырының чаа сорулгалары негеп турар.

Аймыырлыгның бугазын чаартып кылырын «Мелиоводстройнуң» областа түлүг-монтаж конторазы боттандырып турар. Ол бугага хамааржып турар колхозтар суггарыганың ол системазын чаартып кылырынга ажылчын күжү-биле болгаш түлүг материалдары бээри-биле киржип турар.

Аймыырлыг болгаш Терезин бугаларының чаартылгазын эргелеп чорудары-биле «Мелиоводстройнуң» түлүг-монтаж конторазының түскай аппараттыг түлүг участок чери ажылдап турар. Ооң эргезинде инженер-техниктиг ажылдакчылар, тракторлар, автомашиналар болгаш өске-даа эргежок чугула механизмнер бар. Түлүг участогунуң чери чурттапта болгаш будурүлге бажың-балгаттарын кылыр талазы-биле биче эвес ажылды база чоруткан.

Аймыырлыг бугазының кол унунуң узуну 7.050 метр, иштики бугалары 27,8 километр болур. Буганы ажыглаарынга херектиг 38 километр дурттуг оруктар болгаш 15 улуг, биче көвүрүглер база кылынган турар. Буганың бажында бетонатыптан суг таарыштырар өөш кылынган болгаш хая баары-биле суг эртер кол унда 130 метр дурттуг коошпаны кылырын ам доозуп турар. Суггарылга системазынга суг таарыштырыгазының түзүлдерин кылырынга 68,9 муң рубльди болгаш Ак-Хеминиң суун эртирер хоорзалыг эртигни кылырынга 56,3 муң рубльди чарыгдаары көрдүнген чорук Аймыырлыг бугазының чаартылгазынга кайы хире улуг ажылдар кылынарын хереченип турар. Оон аңгыда суг хуваалдазының белдирлери, чайык суу эртирер хоорзалыг эртигнер болгаш өске-даа аргежок чугула түзүлдер кылынар.

Аймыырлыг бугазының унунуга болгаш оон суггарар девискээринге кылыр бүгү түзүлдер болза, 1403 гектар шөлге суггарылга системазының боттандырарының бүгү-ле эргежок чугула байдалдарын тургузар.

Аймыырлыгның суггарылга системазының түдүүн чорудар болгаш ону ажыглалга киперин дүргедир төлээде, район организацияларының дузаламчызы болгаш колхозтарның идепкейлиг киржилгези улуу-биле негетинип турар.

Молотов аттыг колхоз буга тулуунче четпес кичээнгей салып турарын соксаткаш, кереэ ёзугаар буга чаартылгазынга ажылчын күжү бээр болгаш түлүг материалдары-биле хандырар хүлээлгезин саат чокка күүседир болза, ажылдың темпизин дүргедиринге улуг ужур-дузалыг деп чүве билдингир.

Чаа-Хөл райпозу буга тулуунда ажылдап турарларны аъш-чем продуктуларыбиле үзүктел чок хандырары, ылангыя инитининг чемненилгезин организастаары негетинип турар. Бо талазы-биле байдал ам хирезинде дыка четпес тургустунган.

Түлүг участогунуң чери ажылдың улуртулгазын эжикпелеп, күш-ажылды тын организастаар, мурнакчыларны илередип көргүзер, түлүг материалдарын үзүктел чокка сөөртүп чедирерин хандырар талазы-биле ам-даа четпес ажылдап турарын демдеглээр хөрек. Ол четпестерни дүрген чайладыры эргежок чугула.

Буга чаартылгазында ажылдап турарларның ортузунга политиссалыг ажылы калбартырынче СЭКП-ниң Чаа-Хөл райкомунуң талазынган дузаламчы көргүзери негетинип турар.

Түлүг участок черинин, район организацияларының болгаш колхозтарның кадыг ажылдажылгазын Аймыырлыг бугазының чаартылгазын дүрген доозарының болгаш анаа суггарылганың чаа системазынче дүрген шинчилгенин эрге-ажыктары негеп турар.

В. ТИХОНРАВОВ.
«Мелиоводстройнуң» түлүг-монтаж конторазының кол инженери.

Алтай крайдан келген практикантылар

Алтай крайның Горно-Колыванский көдээ ажыл-агый техникумундан 28 практикантылар бистер Тыва автономнуг областка бо чылдың апрель 1-де чедип келген бис.

Кызылга чедип келиривиске бисти Чаа-Хөл районда Аймыырлыгның суггарылга системазының түдүүшкүнүнче чоруткан.

Бистер түдүг черинге чедип келиривиске, бисти чурттапта бажыны-биле хандырган болгаш инженер эш Тихонравов суггарылга системазынга кылыр ажылларның төлевилелин болгаш кылыр ажылларын биске таныштырган.

Маңаа келген үевистин дургузунда суггарылга системазының бүгү ажылдарын херек кырында көрүп, хол-биле түдүп ажылдаар арганы болган бис. Ол чорук техникумну доосказ соонда чеэнишкинниг ажылдаарынга практиктиг билиглерни шингээдип алыр арганы биске берип турар.

Бирги ээлчегде бис буганың шапкын агынарлыг уннунуң суг хоорганзавас кылдыр таарыштырган черлерин кылырынче болгаш янзы-бүрү тургузуглуг көвүрүглерни болгаш өске-даа түзүлдерни туларынче кирген бис.

Баштайгы үеде бистерге бергелер таваржып тургулаан, ынчалза-даа бүгү бергe айтырыгларны билип алырынга тудуг участогунуң инженер-техниктиг ажылдакчылары эштер Тихонравов, Березин болгаш өскелер-даа биске дузалап турар.

СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин ёзугаар Тыва автономнуг областка суггарылга болгаш күргаг черлерни суглуг болдурарының улуг ажылдарын чорудар деп чүвени бис билген бис. Ынчангаш Алтай крайдан келген болук студент-практикантылар бистер Тыва областың бо чугула сорулгазын шиитпирлээринге, бичии-даа болза болуштуг салыышкынывысты киирер деп чүзел-сорук-биле ажылдап турар бис. Бо чугула суггарылга системазының түлүүшкүнүн дүрген болгаш чеэнишкинниг доозарынга идепкейлиг киржириниче областың аныяктарын, ылаңгыя Чаа-Хөл районнуң комсомолчуларын болгаш аныяктарын кыйгырып тур бис.

Р. СТАРЕНКОВА,
В. ДИКАРЕВ,
Н. ТРУСОВ,
А. ВОЛЬНЫХ,
студент-практикантылар.

Тудугда колхозчулар

(Колхозчуларның бригадири Т. Дамба-биле беседа).

Аймыырлыг бугазын чаартып кылыры бистиң Молотов аттыг көдээ ажыл-агый артелинге дыка ажыктыг деп чүвени бистин колхозчулар ханызы-биле билип турар.

Бо буганың чаартылгазын күргенинең хөреңгизи-биле болгаш күжү-биле кылып турар чорук көдээ ажыл-агыйның дүрген хөгжүдер дугайында партияның болгаш чазактың улуг сагыш салышкынының хереченин болур.

Аймыырлыг бугазының түлүүнда бистиң колхозтан 40 ажыг кижи ам уеде ажылдап турар. Олар буга унунуң кыгларынга хереглээр ташты чыыр, сай бөлөр болгаш сөөртүр ажылдарны кылып, көвүрүглер тургузар черлериң оңгаларын казып, өске-даа ажылдарны кылып турарлар. Оон ынай бызаңчылар эштер Тюлюш Сюр-оол, Ховалыг Даржай, Шойдак Сюрюн, Шойдак олар көвүрүглер чазап турарлар. Олар ийи көвүрүглерни кылганнар. Өске ажылдарда эштер М. Даржай, Д. Ирил-оол, Д. Очур-оол болгаш өскелерде улуг нормазын ажыр күүседип, мурнакчы ажылдап турар.

Оон-биле кады буга тулуунда ажылдап турар колхозчуларда ажыгга орайтап үнер, ылым чок чылдагаан-биле шөлээ ылаэр, организастыг эвес чоруктар бар.

Часкы тарылганы белик агротехниктиг хемчегларни ажыглап тургаш, 5—6 ажылхүннериниң доозарын шиитпирлээн. Мурнукү чылдарда колхозка 2 хову бригадалы турган болза, ам 3-кү бригаданы немей тургускан. № 3 бригаланы (бригадири эш Хомутова) колхозка картофель болгаш негаа культураларын олуртурунда этелээш өнген кезер, кукуруза, силос салырынга чедир, кижи, малдың янзы-бүрү чемнерин белеткээринге тускайлап тургускан.

Келир күзүн га бүргүзүнден 18 центнер хүжүтү ап, бир күш-хүнүнге 6 килограмм тарза, 7 рубль онаашкан гурарын чедип алыр деп шиитпирлээннер. Колхоз бүдүрүлгезинге күш-ажыл кылып шыдаар кижи бүргүзүнүң ажылдап алза чогуур күш-хүннериниң минимумуну чугаалашкан. Ол ышкаш колхозчунуң ай санында ажылдаан күш-хүннерин ооң күш-ажыл дептеринге демдеглээр чурумну ыяавыла күүсеткен турарын колхозчулар баштаар черлен негээн.

Совет ие херээженнер дээш партияның болгаш чазактың сагыш салыышкының изин-биле хүлээп ап, кажан колхозчу херээженнер божуурунуң мурнунда, соонда оларга 112 хонуктуг шөлээни бээрибиле кады айза ажылдаан күш-хүнүнүң ортумак чижээн барымдаалаш, 50 хуузун санап бээрин чугаалашкан.

В. ОММУН.

Часкы тарылганы организастыг эрттирер

Изиг өөрүшкү-биле

Алдыгы беш чылдың бирги чылында-ла бүгү көдээ ажыл-агый культураларын бүдүрериң дыка көвүдедир дугайында көдээ ажыл-агый ажылдакчыларынга СЭКП ГК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүзелиниң кыйгырыгының Таңды районнуң «Кызыл партизан» көдээ ажыл-агый артелиниң кежигүннери улуг күш-ажылчы көдүрүүшкүн-биле ужурашкавнар. Бо чугула документтиниң колхозчулар ниитта хуралга чугаалажыр деп шиитпирлээннер.

Партия биле чазактың үнүүрүп турган чугула шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, артельдиң ажыл-ишчилерн мал ажылының продуктулуун бедидер болгаш ооң бан санын өстүрер, тараа культураларының ниитта чыыдазын көвүдедир талазы-биле чамдык чеэнишкиннерни чедип алган деп колхозчулар боттарының чугааларында демдеглеп турганнар.

Төп сүт-бараан ферманың саачылары 1956 чылда бедиткен хүлээлгелерни алганнар. А. Спиридонова, П. Пяткина, З. Рыженкова болгаш өске-даа саачылар азырал инек бүргүзүнден 1300 — 1350 литрден эвээш эвес сүттүг саап алыр деп шиитпирлээннер.

Мал ажылының ажылдакчылары 1956 чылда элээн хөй чаа темчеглерни кылырын хүлээнгеннер. Центнер хаван эъди бүргүзүнүң бот-үнезин чиигелир сорулгабиле мал чемнерин дажыглаарынга чарыгхалларны дыка кызырар деп шиитпирлээн. Чижээлээрге, 1955 чылда фермаже чүгле 60 тонна турнепс сөөртүргүнге 2 муң хире рубль чарыгдаан турган. Ам 1956 чылда турнепстиң тарылгазын ферманың чоогунда чорудар деп планнаан. Силос онгарының түдүүшкүнүн база бүдүрүлге түзүгларының чоогунга кызыр.

Артельдиң кежигүннери часкы тарылгага эрткен чылдан артык белеткенненнер. Бүгү трезиннерни чажар шынарынга чедир ажылдап кылган болгаш көдээ ажыл-агыйның чепсек-херекселдерни септээн.

Бир эвес иштики курлавырларны бүрүн ажыглаан болзувусса, эрткен чылын 1,4 миллион эвес, харын дыка ажыг орулганы ап шыдаар турган бис. Күш-ажылың сагылга-чүрүмүнүң кошкак чорук маңаа база улуг хамаарыгалыг болган. Хөрээнүң ажылдап кылганы багай болган. Техниканың болган дериг-херекселдерин кадагалалы дээш эвээш ажылды кылган бис—деп, эш Петраков чугаалаан.

Бо чылын ажыл-агыйга эрткен чыл-биле деннээрге 2 катап хөй чаа кежигүннер кирген. Ол дээрге коллективтиг ажыл-агыйны чорударының артык күштүүнүн бир хереечизи болур. Артель кежигүнү бүргүнүң ажылга ак-сеткилдиг болуру — ажыл-агыйның мурнунда салдынган сорулгаларны чедиишкиниг күүседириниң чугула чүүл болур. Бистиң артельдиң кежигүннери партия биле чазактың кыйгырыының чүгле күүседир эвес, харын дыка ажыр күүседир дээш хүлээп ап турар деп эш Петраков уламчылап чугаалаан.

Колхозчу эш Григорьевтиң чугаалазыны болза, партия биле чазак колхозчуларның амыдыралын улам-на бай-шыдалгыр болдурарынга бүгү байдалдарны тургузуп турар. Ол дугайында артельдиң кежигүннери ак-сеткилдиг, беник бүдүрүкчүдүт ажылчылар ышкаш ажылдаарын чугаалаан.

Малдың чемгерилге суурун быжыларының чугула курлавыры болур кукуруза дугайын чугаалавышаан, артель баштаар черинин даргазы эш Отев 1956 чылда 120 гектар кукуруза шөлүнүң га бүргүзүнден 200 центнер дүжүтү алыр биске деп чугаалаан.

Партия биле чазактың кыйгырыын тодаргай чугаалашпышаан, колхозчулар боттарының арганы болгаш күштерин санап көргеш, бо чылын ниитта сүт саалдазын 21 хуу, дүк бүгүрүп алырын 30 хуу, эътти — 31 хуу көвүдедир деп шиитпирлээннер. Бол төрүүр хаван бүргүзүнден 19-тан эвээш эвес хаван оолдарын, а хүнгужунда төрүүр 50 хаваннардан 350 хаван оолдарын алыр болгаш оларның 308 хирезин семирти азыралга тургузар деп шиитпирлээннер. Мыйыстыг бога малды болгаш хойларны одарладып семиртирин экижидер хүлээлгелерни колхозчулар алганнар.

Артельдиң хову ажылдакчылары бүгү шөлдерге шык базырышкының 3—4 хүннерде, тарылганы кыска хуусаала чорудар болгаш тараа культураларының гектар бүргүзүнден 15 центнерден эвээш эвес дүжүтү алыр деп сөзүн бергеннер.

«Кызыл партизан» артельдиң кежигүннери алган хүлээлгелерин күүседир дээш Сталин аттыг колхоз-биле чарышты чорудар деп шиитпирлээннер.

В. КРЕСТЬЯНИНОВ.

Кыска хуусаада доовар

КЫЗЫЛ-ЧЫРАА. (Телефон-биле). Партияның болгаш чазактың көдээ ажыл-агыйның бүгү ажылдакчыларынга үндүрген кыйгырыын танышкаш, Чөөн-Хемчик районда Ленин аттыг колхозтуң тараачылары часкы хову ажылын эң кыска үеде, беник агротехниктиг негелделер ёзугаар доозарын шиитпирлээн. Эрткен чылын ол колхозтуң тарылга шөлү 985 гектар турган, бо чылын 1300 (ооң иштинде тараа культураларының шөлү 930) гектар чедир калбарар.

Алдыгы беш чылдың баштайгы 1956 чылының часкы хову ажылынга мурнуку чылдардан ыракта белеткелдиг ужурашкаын колхозтуң агроному эш Айың-оол редакцияга дыннаткан. Чүгле тараа эвес, картофель, ногаа болгаш мал чеми культураларының үрезиннери четчир белеткеттинген, 1,8 тонна кукуруза база бар.

Анчы үеде Чадаана МТС-тиң механизаторлары биле колхозчу ишчилерниң деминг күш-ажылы Сесеге болгаш Көк-Терек участоктарында калбарып эгелээн. Апрель 18-ке чедир баштайгы ийи хүн 400 гектарның шыгы базыртынган, 80 гектарны дискалаан болгаш 30 гектар күр шөлдерни андырган. Май мурнунуң социалистиг чарыжы тараажыларны улам сорук киирип турар.

Үрезиннер белен эвес

Ам колхозтарда часкы тарылга ажылы эгелей бергеже белеткел дугайында чугаа турбас ужурлуг. Ындыг турбуже, Таңды районнуң Буденный аттыг көдээ ажыл-агый артели бо хүннерге чедир-ле тарылгага белен эвезин көргүзүп турар. Чүл ийне, тараа культураларының үрезиннериниң арыглаашкыны доозулбаан. Ылангыя апрель 12-ге чедир 40 тонна кызылтас үрезини арыглатынмаан. Ам-даа 20 тонна хире картофель үрезини четпес, ону өйшаанда тыптынып алырының арга-хемчегларын баштаар чер албаан.

Ногаа культураларының олуртулгазына колхоз база белен эвес—расадә рамалары четпес. Тарылга шөлдеринге өдек, күш өдээ төгеринин планнарын орту-даа чедир күүсетпээн. Тарылга ажылынга киирер аъттарны азыраваан, аъттың дериг-херекселдери бүрүн септетинмээн. Хову болгаш трактор бригадаларының ховуда чурттаар оран бажыннарының септелгезин кылбаан.

Ам тарылга эгелей бергени-биле чергелештир бо четпестерни узуткаар дугайында ларый хемчегларны албас болза, часкы тарылганы ам кыска хуусаала беник агротехниктиг деннелге эрттирер сорулганы чеэнишкиннинг күүседиринге шаптык болуру чайлаш чок.

О. САНЧАТ-ООЛ.

Ниити хуралдан

Чоокта чаа болган Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң бүгү кежигүннериниң ниити хуралынга колхозчулар часкы тарылганы эрттирериниң болгаш ооң-даа өске айтырыгларны чугаалашкан.

Часкы тарылганы белик агротехниктиг хемчегларни ажыглап тургаш, 5—6 ажылхүннериниң доозарын шиитпирлээн. Мурнукү чылдарда колхозка 2 хову бригадалы турган болза, ам 3-кү бригаданы немей тургускан. № 3 бригаланы (бригадири эш Хомутова) колхозка картофель болгаш негаа культураларын олуртурунда этелээш өнген кезер, кукуруза, силос салырынга чедир, кижи, малдың янзы-бүрү чемнерин белеткээринге тускайлап тургускан.

Келир күзүн га бүргүзүнден 18 центнер хүжүтү ап, бир күш-хүнүнге 6 килограмм тарза, 7 рубль онаашкан гурарын чедип алыр деп шиитпирлээннер. Колхоз бүдүрүлгезинге күш-ажыл кылып шыдаар кижи бүргүзүнүң ажылдап алза чогуур күш-хүннериниң минимумуну чугаалашкан. Ол ышкаш колхозчунуң ай санында ажылдаан күш-хүннерин ооң күш-ажыл дептеринге демдеглээр чурумну ыяавыла күүсеткен турарын колхозчулар баштаар черлен негээн.

Совет ие херээженнер дээш партияның болгаш чазактың сагыш салыышкының изин-биле хүлээп ап, кажан колхозчу херээженнер божуурунуң мурнунда, соонда оларга 112 хонуктуг шөлээни бээрибиле кады айза ажылдаан күш-хүнүнүң ортумак чижээн барымдаалаш, 50 хуузун санап бээрин чугаалашкан.

В. ОММУН.

Немелде төлевирни тывыскан

Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» көдээ ажыл-агый артелиниң сүт-бараан фермазының саачылары март айның планын 180 хуу күүсеткен.

Артель баштаар чери саачыларның күш-ажылын үнелеп көргеш, сагдынган сүттүн 5 хуузун немелде төлевирге тывыскан. Эштер Тюлюш, Билина, Казанцева олар социалистиг чарыштың мурнакчылары болуп, 4—5 кг саржагны немелде төлевирге алганнар.

№ 1 сүт-бараан фермазының саачылары апрель айда ниитазы-биле 25 муң, а бир инектен-не 160 литр сүттүг саап алырын хүлээнеген ажылдап турарлар.

И. НУДЕР-ООЛ.

Чурукта: 1. Аймыырлыг бугазының кол унунда даг ужунуң хаялыг ийи-биле суг эртирер коошпа. 2. Молотов аттыг колхозтан бызаңчылар (солагай талазындан оң талазынче) Сюр-оол, Даржай, Шойдак олардың буга тудуунда көвүрүг кылып турары. 3. Алтай крайдан келген практикантыларның суг хоорганзалыр черниң иштин даштап турары.

Фото. С. Феоктистовтуу.

Аныяк тудугжуларның бирги область слёду

Апрель 15-те Кызылдың культура бажыңына аныяк ажылчыннарның бирги область слёду болуп эртken.

Слётка ВЛКСМ-ниң Тыва обкомунуң секретары эш Цевелев алдыгы беш чылдың планын күүседиринге аныяктарның болгаш комсомолчуларның соруглаларының дугайында илеткел кылган.

Илеткелчи СЭБП-ниң XX съездизиниң алдыгы беш чыл планының улуг чаагай программазын ёзулаар бистин чуртта калбарган кайгамчык улуг ажылдарны айытпышаан. ол ажылдарны боттанзырарынга аныяктарның ролюнүң дугайын тодаргай чугаалаан. Ам үеде областың бүдүрүлгелеринде 3 мүн ажыг аныяктар ажылдап турар, олардың барык чартык кезии комсомолчулар.

Алдыгы беш чылда Тыва областың аныяк үлетпүрүг чаа, улуг хөгжүлдени алыр. Аар үлетпүрүнүң баштайгызы — Хову-Аксының эвилелге ужур-дузалыг бүдүрүлгези туткунар. Аъш-чемниң улуг бүдүрүлгелери (хлеб заводу, пиво заводу), бүс күүж-биле ажылдаар электростанция болгаш өске-даа бүдүрүлгелер ажыглалга кирер.

Эш Цевелев партияның XX съездизиниң шийтпирлерин амыдыралга боттандырар дээш аныяктарның бүдүрүлгелерде кызымаккай күш-ажылын чугаалаан. Алдыгы беш чылдың болгаш ооң баштайгы чылының бүдүрүлге онаалгазын чедиишкиннииг күүседир дээш социалистиг чарышты калбарткаш комсомолчулар болгаш аныяктар бирги кварталда бүдүрүлгечи бедик көргүзүглерни чедип алган. Кызылдың бүдүрүлгелери «Тыва тудуг» трестизин санаваска бирги квартадың планын шупту долдур күүсеткеннер. Эәрбектиң шахтёрлары, Эминиң болгаш Чинге-Каттың дагжылары, Сизиминиң ыяш белеткелчилери бо хүннерде бедик бүдүрүкчүлүг ажылдап турар. Бо тургузукчу ажылхеректе бистин орлан, капшагай аныяктарывыстың болгаш комсомолчуларывыстың күш-ажылчы улуг салышкыны кирген деп илеткелчи чугаалаан.

Бүдүрүлгелерде боттарының чүткүлүг күш-ажылы-биле шылгараан шахтёрлар Чашин, Станиславский, кондитержи Серен, дагжылар Быргыс, Фёдор, линотипист Терникова болгаш өске-даа ол ышкаш он-он мурнакчы аныяктарның ат-сураа область сураглыг апарган. Комсомолчулар болгаш аныяктар бүдүрүлгелерде, транспортта болгаш тулугда калбарган социалистиг чарышгың мурнуку олуруунда чоруп, бүдүрүлгелериниң иштики курлавырларын дилеп тывары дээш демиселге таа-чаа чедиишкиннерни чедип ап турар. Алдыгы беш чылдың улуг чаагай программазын боттандырары дээш чүткүлүг демиселче аныяктарның күүжүн мобилизастазарының херээнге хөй-хөй комсомол организациялары боттарының мурнакчы үлегер-чижээн көргүскеннер. Типографияның, облпотребсоюзтуң комсомол организациялары бо талазы-биле багай эвес ажылдаан.

Илеткелчи моон-биле кады социалистиг чарыштың организастаашкынында ёзулаар барымдаалаар чоруктуң хоралыг практиказының чер-черде барын, чарышты тодаргай удуртпайн турарының фактыларын айытkан. «Тыва тудуг» трестизиниң болгаш алаан хөй райүлетпүр комбинаттарының комсомол организациялары чарышты удуртурун кошкаткан. «Тыва тудуг» трестизинде тулугда ажылдап турар аныяк ажылчыннарның ажыл амыдыралынга таарымчалыг байдалды тургуспаанындан оларның үнер чоруу хөй. Аныяктарның күүжүн тулугнуи шиитпирлиг участоктарынга таарыштыр тургуспаан. Мооң харазы-биле трестиң бирги кварталдың тулуг планын күүсеттпээни таварыга эвес.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиреринче, продукциянның шынарын экижиреринче болгаш бот-үнеки чинигиреринче илеткелде улуг кичээнгей салдынган. Чүвени үрей кылыр болгаш чиг-этке база материалларга кам чок, чоннуң хөреңгизин төтчегдээр чоруктар-биле комсомолчуларның болгаш аныяктарның шиитпирлиг демиселди чарлаар өйү келген.

Эш Цевелев күүгненин планныг онаалгаларын кижи бүрүзүнүң, цех, бригада, өөлчег болгаш бүдүрүлге бүрүзүнүң ыяавыла күүсеткен турарының база бүдүрүлгелеринге бир дески ажылдаарының айтырыгларынга доктааган. Доктаатынган нормаңы күүсетпес, шүшпен ажылдап турар аныяктар бар. Ол чорук нинти бүдүрүлгениң планын үзеринге чедирип турар. Хожудап турарларны мурнакчыларның деннелинге чедирер дээш комсомол организациялары хүн-бүрүнүң чүгүла кичээнгейин салган турар. Комсомол организациялары партия болгаш профэвиел организацияларының хуза-ламчызы-биле Бүдүрүлге планын өйшаанда долдур болгаш ажыр күүседир дээш социалистиг чарышты ёзулуг удуртур хүлээлгелиг.

Аныяктарның ортузунга культура-массалыг ажылды эжижиреринче илеткелде кол кичээнгей салдынган. Аныяк ажылчыннарның талантызын деткиринге таарымчалыг байдалды тургузары партия, комсомол болгаш профэвиел организацияларының хүн-бүрүдеги кичээнгейиниң төвүнге турар үжүрлүг.

Коммунистиг партияның XX съездизиниң ажылдап кыганы улуг чаагай программаны амыдыралга чедиишкиннииг боттандырарынче областың аныяк ажылчыннары боттарының чогаадыкчы энергизын салыр үжүрлүг — деп эш Цевелев бодунуң илеткелиниң төнчүзүнде чугаалаан. — Ол болза төрээн областының экономиказын болгаш культуразын улам ынай чечектелдиреринге аныяк патриотчуларның маадырлыг күш-ажылчы үнелиг салышкыны болур.

Илеткел соонда санал-онал калбарган. Типографияның линотипистизи эш **Терникова** полиграфистиниң күш-ажылчы чедиишкиннерин болгаш алдыгы беш чыл планын хуусаа бетинде күүседир дээш бүгү күштерин салып турарын чугаалаан.

Бүреннің ыяш ажыл-агый черинин ыяш кезикчизи эш **Марпёнова** тулуг ыяжын белеткээриниң планын чедиишкинниг күүседир дээш бүренчилернин чүткүлүг күш-ажылын чугаалавышаан, ыяш ажыл-агый черинде бар четпестерни шүгүмчүлээн.

— Бистин бедик бүдүрүкчүлүг күш-ажылывыска механизацияның күлү деннели болгаш бар механизминерни чөп ажылгавайн турары шаптык болуп турар. Аар болгаш хөй күш үнер ажылдарны механизастаары эргежок чугула деп ол чугаалаан.

Эш Марпёнова оон-биле кады ВЛКСМ Каа-Хем райкомунуң ажылдакчыларының бүдүрүлге черлеринге барбайн, аныяк ажылчыннарның амыдырал байдалын сонуургавайн турарын шынгыы шүгүмчүлээн. Ол болдунуң саналының төнчүзүнде бүдүрүлге планын чедиишкиннииг күүседиринче аныяктарны кыйгырбышаан, онаалгазын ай санында 200 хүү күүседирин хүлээнген.

Төп автосептелге мастерскаязының слесары эш **Максименко** ажылы бригадалап чорулар методтуң ажыктыын чугаалаан. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиреринге шаптыктыг түүлдерни ол тодаргай фактыларга көргүскен:

— Мастерскаяда амгы бар механизминер эргижиреп, чаартылганы негеп турар. Эрги марканың механизминери күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиреринге шаптык болуп турар. Металлды дүргедээшкинниг чондурарының мурнакчы методун ажыглаар арганы бо чорук токарьларга бербейн турар. Амгы үеним демир чондурар болбаазырангай станоктары минутада ийи мун катап дескинин турда бистин эрги станоктарывыс минутада чүгле 600 катап дескинин турар— деп ол чугаалаан.

Кызылдың электростанциязында комсомол организациязының секретары эш **Илларионов** бүдүрүлгенин чаартыкчыларының ээлекчи саналдарын электростанцияның администрация чериниң деткивейн турарын шүгүмчүлээн. Чиригнин агрегат ажылдап турда солуур дугайында эш Карабейниковтуң киирген үнелиг саналы үр үеде көрүнмейн турарын ол чугаалаан.

Шахтада күш-ажылдың камгалалында четпестерни кыска хуусаада узуткаарының эргежок чугулазын Элегес шахтазының шахтёру эш **Станиславский** чугаалаан.

Кызылдың аъш-чем комбинадының мурнакчы кондитери эш **Серен** алдыгы беш чылдың улуг чаагай программазын боттандырар дээш комбинаттың ажылчыннарының бир эп-сеткилдиг ажылдап турарының болгаш болдунуң ажылының допчу хуржулгазының дугайын чугаалаан.

Барын-Хемчик райондан келген эш **Кириллов** Кызыл-Мажалыктың автотранспорт конторазының коллективиниң чүүк сөөртүлгезиниң планын тонна болгаш тонна-километр талазы-биле күүседир дээш социалистиг чарышты калбарткаңын, аңаа аныяк септекчилернин, слесарьларның болгаш чолаачыларның багай эвес киржилгезин айытkан. Кызыл-Мажалык АТК-зында бар станоктарны чөп ажыглавайн турарының база күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң ам-даа күлүзүнүң дугайында илеткелчиниң көргүскен фактызын ол шын деп бадыткаан.

Тыва тудуг трестизинде комсомол организациязының секретары эш **Рубанов** тудуг объектилеринде бүдүрүлге шөлүнүң кызыызы ажылдың темпизинге шаптык болуп турарын, ооң хараазы-биле чамык объектилерде суургалынчак кран тургузар, тудуг материалдары дүүрер чер безин чок апаар таварылгалар бар болуп турарын чугаалаан.

Эш **Волков** (экспедиция) Хову-Аксының бүдүрүлгезинде ажылдап турар аныяк ажылчыннарның бүдүрүлгеден чарлыкпайн тургаш боттарының бүдүрүлгечи мергежилин болгаш нинти билинн бедидип алырынга Таңды районолуунуң эргелекчизи эш Михайлюктун сагыш салбайн келгенин шүгүмчүлээн. Бот-тывынгыр уран-чүүл бөлгүмүн организастаарында болгаш культура-массалыг ажылда четпестерни узуткаарынче район организацияларының талазындан дуза көргүзериниң эргежок чугулазын эш Волков демдеглээн.

Слётка эш **Рыжов** (экспедиция), эш **Бестов** (электростанция), эш **Борзенко** (областың оттулар чүүл хөгелелинин начальныгы), эш **Чибузубов** (аэропорт), эш **Меньшиков** (экспедиция), эш **Матюшов** (облпрофсовет), эш **Богданов** (тулуг конторазы) олар санал берип чүве чугаалаан.

Аныяк ажылчыннарның бирги область слёдугна СЭБП обкомунуң секретары эш **Тока** санал берген.

Слёттуң киржикчилери алдыгы беш чыл планын үре-түннелиг күүседирибине областың эр, херээжен аныяк ажылчыннарынга кыйгырыгны хүлээп алган.

Боттарының чүткүлүг күш-ажылы дээш слёттуң киржикчилери 65 кижи ВЛКСМ обкомунуң Хүндүлел бижин-биле болгаш дыка хөй кижи өртектиг түүлдер-биле шаннаткан.

Албанияның күш-ажыл партиязының III съездизиниң ийиги беш чыл планының талазы-биле Директиваларының төлевилели

ТИРАНА. 1956—1960 чылдарда Албанияның Улус Республиказының ийиги беш чыл планының талазы-биле Албанияның күш-ажыл партиязының III съездизиниң Директиваларының төлевилелин солуннарда парлаан.

Албанияның Улус Республиказының бирги беш чыл планының кол экономиктиг соруглазы — чүртту чыыш калган аграрлыг чүрттан аграр-индустриалдыг чүртче шилчиери колдуунда күүсетингеп деп Директиваның төлевилелинде демдеглеп турар. 1950 чылың деннелибиле деннештирер өртектер-биле алырга 1955 чылда үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээли 175 хүү, а 1938 чыл-биле депээрге 10,5 катап улгаткан. Бирги беш чылда бүдүрүлгелериниң чепсек-херекселдерин бүдүрери 156 хүү улгаткан.

Транспортту хөгжүдер, бараан саарылгазын калбартыр, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиер болгаш ажыгчы чонның чаагай байдалын экижидер талазыбиле бирги беш чыл планының соруглалары чедиишкинниг күүсетингеп. 40 хар чедир назылыг улуг улустуң бижик билээс чоруун узуткаан.

Үлетпүрүнүң нинти продукциязының хемчээлин 91 хүү чедир улгадыры Директиваларда көрүнген. Албанияның улус ажыл-агыйының өске бүгү адырларының улам ынай хөгжүлдезиниң үнезинин болур дег үлетпүр хөгжүлдезинге онза кичээнгей салдынып турар. 1955 чылга бодаарга 1960 чылда нефть тывыышкыны 56 хүү, уран рудазының—146 хүү, хөмүр таш — 49 хүү өзер, электроэнергия бүдүрери 86 хүү улгадыр. Чиик үлетпүрүнүң продукциязының хемчээли ийи катап, аъш-чемнии 54 хүү чедир улгадыр.

Көдээ ажыл-агый талазы-биле ийиги беш чыл планында чер болгаш мал ажылының продукциязын ыка улгаттырарын Директиваларның төлевилели көрүп турар. 1955 чыл-биле дөмейлээрге 1960 чылда тараанны 46 хүү, хөвеенни 87 хүү, таптыны — 35 хүү, чигир свеклазын — 23 хүү, ристи — 41 хүү, ногааларны — 43 хүү, эътти — 53 хүү, сүттү — 40 хүү, дүктү—36 хүү хөлөү алган турар ужурлуг.

Беш чылдың иштинде чурттуң тарылга шөлдери 19 хүү улгадыр болгаш 1960 чылда 445 мүн гектар чедер.

Кооперативтерге тарылга шөлдери 1960 чылда республиканың бүгү тарылга шөлдериниң 70 хуузун ээлээр.

Беш чылдың иштинде капитал салыышкыныың нинти хемчээли 21 миллиард 900 миллион лекке доктаатынган, ол болза бирги беш чылда капитал салыышкынындан 27 хүү улгаткан. Бо акша-хөреңгилерниң 35 хуузун үлетпүр хереглелинге, 21,5 хуузун көдээ ажыл-агый, 101,1 хуузун транспорт хөгжүлдезинге, 19 хуузун культура, социал хереглелинге чарыгдаар.

Беш чылдың иштинде республиканың национал орулгазы 53 хүү чедир өзер. Ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның саны 18 хүү чедир өзер болгаш 1960 чылда 165 мүн кижи чедир өзер. Ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның боттуг ажыл төлевири 23 хүү чедир өзер. Ийиги беш чылдың чылларында 663 мүн дөрбелчин метр чурттага шөлү туттунган турар ийикпе, азы бирги беш чылга дөмейлээрге 47 хүү улгадыр.

Ийиги беш чыл планының күүседези болза, социалистиг экономиканың хөгжүлдезиниң оруу-биле бүрүнгаарлаарынга, ажылчы чоннарның материалдыг байдалын экижидерине, культураны хөгжүлдерине чаа улуг базым болур, Албанияга социализмни тургузарының оруунга чаа базым болур деп Директиваларның төлевилелиниң төнчүзүнде чугаалап турар.

(СЭТА).

Төрээн чуртунче чанып келген

ОДЕССА. Апрель 17-де Буэнос-Айрестен Одессага аргентин пароход «Энтре-риос» чедип келген, ол пароход-биле 1939 чылга чедир Украинаның болгаш Белоруссияның барыын талакы областарындан латин Америкаже чорүй барган турган 800 хире кижилер чанып келгеннер. Ол чангыс ада-чурттугларны уткууру-биле ССРЭ-ниң Славиянар комитединиң, «Төрээн чуртунга чанып келири дээш» деп комитеттиң төлээлекчилери, келгеннерниң төрелдери, өөнүктери болгаш таныштары Одессага четкилеп келген.

«Төрээн чуртунга чанып келири дээш» деп комитеттиң харыысалгалыг секретары А. Н. Дубовиков парлалга төлээлеринге аланда үүлдерни дыннаткан.

— 1928—1938 чылларда ажыл чок чорукка болгаш шыдажыр арга чок качыгдалга таварышкан муң-муң кижилер Украинаның болгаш Белоруссияның барыын талакы областарындан төрээн черлерин каггаш, далай ышкынган аас-кежии дилээри-биле чоруп турган. Ынчалзажок олар аңаа чүгле качыгдалды болгаш мөлчүглелди тыпканнар.

«Энтре-риос» пароход-биле ам Аргентинадан хамаатыларның баштайгы улуг бөлүүнүң чанып кээп турары бо-дур. Олар шуптузу-ла үлетпүрүнүң болгаш көдээ ажыл-агыйның ажылчыннары. Төрээн чуртунга оларны тускай мергежилиниң аайы-биле ажылдадыры манатыныр турар. Оларны ажылга алырының чалалгалзары дыка хөй бүдүрүлгелерден болгаш колхозтардан ам-на кирип эгелей берген. Ынчалза-даа чанып кээп турар массаның иштинде төрээн крайларынга — Тернополь, Волынск, Львов Гродно областарга болгаш Украинаның база Белоруссияның барыын талакы өске-даа областарынга сууржуп чурттаарын күзээн бодалар бар болуп турар.

Түс черниң хөй-нинти организациялары чангыс ада-чурттугларны изиг күзел-биле уткуурунга белеткенгеннер. Одессаның экскурсия бюрозу чанып келгеннерге маадыр хоорайның солун чүүлдерин, ооң төөгүлүг черлерин, чаа тулугларын, совет кижилерниң чуртталга, амыдыралының байдалын таныштырарын төлевилеп турар. Чанып келгеннерниң оларның чурттаары-биле шилип алган черлеринге чедирер транспорттуң тускай херекседерн түргустунгулаан. Кижилерниң оруксуур чоруурун, чүүктерин сөөртүрүн, а ол ышкаш орукка чиир аъш-чемнин күүгнеден халаска хандырар. Бөжүртөннерниң чурттаар бажыннар түлүп, ажылагый тургузуп алырынга күүгне чаазынын база тыпсыр.

Даштыкыда совет хамаатыларының төрээн чуртунче чанар дээш шимчээшкинни аажок улуг хемчээлдин-биле калбарган, чижээ, төрээн чуртунче чанарын күзээннер Аргентинада муң-муң болуп турар. «Төрээн чуртунче чанзары дээш» деп комитеттиң медээзи-биле алырга, ол шимчээшкин совет хамаатылары-ла бар бүгү чурттарда, ооң иштинде АКШ-та болгаш Канадада база илереп көстүп турар деп түннелинде А. Н. Дубовиков дыннаткан.

(СЭТА).

Англи энергетиктериниң төлээлериниң Москвада келгени

ССРЭ-ниң Электростанциялар министерствозунуң чаңаанын ёзулаар апрель 17-де Москвага англи энергетиктериниң 19 кижи составтыг төлээлери харыы бараалгашкын-биле чедип келген. Төлээлерни төп энергетика эртелелиниң даргазы лорд Ситрин баштап чоруур. Төлээлериниң составында — Англияның болгаш Шотландияның районнарының энергетика эртелелериниң удуртукчулары, электростанциялар туларының, электроэнергия таарыштырыы тодарадырын контрольдаар талазы-биле тускай эртемнигтер болгаш атомнуг электростанцияларының талазы-биле тускай эртемнигтер бар.

Внуково аэродромунга Британиядан келген залчыларны утказаннар болза: ССРЭ-ниң Электростанциялар министри Г. М. Маленков, министерстволарның удуртукчу ажылдакчылары, ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министерствозунуң, экономиктиг харылзаалларның херектериниң талазы-биле Бол эртелелиниң төлөлекчилери болгаш чоокта чаа Великобританияга чораан совет энергетиктериниң төлээлериниң кежигүннери.

Уткуп келгеннериниң аразында: Великобританияның ССРЭ-де херектериге түр бүзүретирген дээрги С. К. Парротт, совет болгаш даштыкы журналистер база турганнар.

Аэродромга микрофонга лорд Ситрин кыска чүве чугаалаан, оон чугаалааны болза:

— Великобританияга совет энергетиктериниң төлээлериниң чораанының үезинде холбашкан найыралды үргүлчээри-биле англи техниктиг төлээлериниң составы-биле маңаа, Совет Эвилелиниге улуг өөрүшкү-биле чедип келдивис. ССРЭ-ге бистин келгенивис бистиң ийи чурттарывыстың улустарының аразында найыралды быжыглаар дээримге идеген тур бис.

(СЭТА).

СЭТА-ның Лондонда салбырының бажыңын өртедир дээн оралдажыышкын

ЛОНДОН. Апрель 15-тин орай кежээзинде СЭТА-ның Лондонда салбырын өртедир деп өнчүк-чөнгээлиг оралдажыышкын болган. Билдинмес кижилер СЭТА-ның салбырынче (Рейтер агентилелиниң бажында турар) кирер эжиктерни кывар суук чүүл-биле хөме куткаш, оларны өртедипкен. Хып үнген өрттү дүрген өөрүгеп.

(СЭТА).

Редактор Д. О. БЕГЗИ.

Дус бүдүрүлгезинче кичээнгей салыр

Дус улуг ажыл-агыйынга болгаш чонга эргежок чугула хереглелдиң бараазы болур. Ол чорук дус бүдүрүлгезин көвүдиринин, аңаа негелдени үзүктел чок хандырарының эргежок чугулазын хамаарышкан организацияларның мурнунга тургускан.

Өвүр районнуң Дус-Даг — область дус бүдүрүлгезиниң кол чери. Ооң дузунуң шынары белик болгаш курлавыры кайгамчык хөй. Аңаа дус бүдүрүлгезин сайзырадыр болза Дус-Даг чүгле областы дус-биле хандырып шыдаар эвес, харын ону өске областарже үндүр сөөртүр арганы база берип болур.

Ынчалза-даа Дус-Даг ам үеде дуска ооң дуржук областың хереглелин безин хандырбайн турар. Ооң чылдагаяны чүдел? Облпотребсоюзтуң болгаш бо талазыбиле сонуургалыг Өвүр райпозунуң баштаар черинин Дус-Дагның дус бүдүрүлгезинче кичээнгей салбайн турарынан дус тывыжы эвээш болуп турар. Алы үнген черлер Дус-Дагны чугулалавайн, ону «садыг организацияларынга каражалыг бүдүрүлге» деп санап турар. Дус бүдүрүлгезиниң ужур-дузазын чедир үнелевеэмындыг янзы хожудангай хөөннер ооң ажылынга улуг моондакты таварыштырган.

Бастынган дусту садыг организацияларынга болгаш хереглекчилерге чедирерин облпотребсоюзтуң талазындан багай организастаан. Ооң түннелинде 400 ажыг тонна дус Дус-Дагда чалагай черлерде чыдып турар, а ол-ла үеде областың колхозтарының, ажыл-агый организацияларының болгаш ажылчы чоннуң дуска негелдези үлгаткан.

Дус бүдүрүлгезинде хөй күш үнер болгаш аар ажылдарны механизаставаан. Мооң хараазы-биле ында бүгү ажылдарны хол-биле кылып турар. Ол чоруктуң хараазы-биле күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер, дус тывыжын көвүдидир болгаш ооң шынарын бедидер арганы бербейн турары таварыга эвес. Дусту балды, лом, күскүн-хаай-биле бускаш, ону чер кырынче ажылчыннар чүүктеп үндүрүп турар.

Ында ажылчыннарның ажылының айныл чок болурунга эргежок чугула түүлдер тургустунмаан болгаш күш-ажылдың камгалалы багай. Хамаарышкан организациялардың талазындан (облпотребсоюз болгаш Өвүр райпозу) ажылчыннарны тускай хеп-биле — резин идиктер, халаттар, карак шили, хол хаптары-биле хандырбаан.

Чурт иштинде дус бүдүрүлгезин сайзырадырының херээн облпотребсоюзтуң ийиги чергенин кылыр көрүп турары ооң чамдык удуртукчуларының өске областардан белеп дусту сөөртүп алыр дээр азырадыкчы хөөннериниң илергейлээшкини болур. Бараан саарылгазынга чурт иштининң бойдус байлаан калбаа-биле киниришпирер дугайында партияның Төп Комитединиң болгаш чазак черинин айтышкынын чамдык ажыл-агыйжыларның уттуп турары шын эвес.

Дус-Дагга болгаш Тес-Хем районнуң девискээринде Дус-Хөлге дус бүдүрүлгезин калбартыр дугайында облпотребсоюзтуң баштаар чери чангыс удаа эвес шиитпирни хүлээп алган. Ынчаарга ол шиитпирлериниң ажыл-херек кырында күүседизи көвүлбейн турар. Бо талазыбиле облпотребсоюзтуң бүдүрүлге кылдызи шүшпен ажылдап, шиитпириниң күүседизи дээш ёзулуг демиселди чорутпайн келген.

Дус бүдүрүлгезин көвүдиримде хамыктың мурнунда аңаа хөй күш үнер болгаш аар ажылдарны механизастаары онза чугула. Ажылчыннарның белик бүдүрүкчүлүг ажылын хандырарда оларның ажыл, амыдыралынга хүн-бүрүнүн онза кичээнгейин салыр ужурлуг.

Б. БУДЕГЕЧИЕВ.

Ине бүрүлүг ыяштарның бүрүзүнден кылган ванналар

Ине бүрүлүг ыяштарның бүрүзүнден кылган ванналарны ол-ла арыг боду-биле болгаш өске-даа чүүлдер-биле холуп тургаш, янзы-бүрү аарыгларны: медерел (нерв), хан-дамыр болгаш өске-даа системаларның аарыгларын эмнээринге калбак ажыглап турар.

Ол ванналарны чүгле эмнелге албан черлеринге эвес, харын бажыңга база ажыглап болур. Суғнуң чылыы — 35—37 градус хире, а ваннаның үргүлчүлели 8-тен 15 минута чедир. Мындыг ваннаны белеткеп кылып алыры дыка бөлүүн. Шаанда ол соруглага ине бүрүлүг ыяштарның бүрүлеринден, чочагайларындан, буъдуктарындан суур экстрактыны (тускай турнуктуругну) ажыглап турган. Амгы үеде ындыг экстрактыны белеткеп алырынга хөй рецептилер бар болуп турар. Ону (экстрактыны) суук, кургаг, таблетка хевирлиг белеткеп турар. Бир эвес ол экстрактыны суға эзилдиритпер болза, суг тускай ногаанзымаар өөнүг апаар болгаш бажың иштн эки чыттыг апаар. Ол чүге улуг ужур-дузалыг болу бээрил дизе, суг-биле эмнээшкинниң чорулузгазы таарымчалыг угланышкынынче организминиң нинти реакциязын болдурбуп турар таарымчалыг болгаш эки миниишкинин болдурупгарында болур.

Ол ванналарның хөделишкини болза кеш кырының температуралыг, механиктиг болгаш химиктиг хуулдурууга чедирер. Мооң ужамындан кеште нерв төнчүлерин хөделирер (оттурар, сергедир).

Оон ангыда амланныг эки чыттыг бүдүмелерниң салдары-биле думчуктуң иштинде чуга картта мөөннетинген чыт билир медерелдиң төнчүлеринге дээшкин болур. Ол ийи хөделишкинниг сергедиглер медерелдин төп чүткүүшкүнүг оруктарын дамчаап төп медерел системазынче дамчыыр.

Белген медээлерниң (импулистарның) салдары-биле харыы хөделишкиннер тыптып келир. Ол төптен үнер медерел оруктап бүгү органнарже болгаш системаларже дамчаап, оларның талазындан харыы реакцияны болдурар болгаш оон-биле оларның ажыл-чорулгазын эде тургузарынга арганы бээр.

Бо ванналарның хөделишкининиң медерел-рефлекторлуг механизми мындыг-дыр.

Бо ванналар-биле эмнээшкинниң ужур-утказы чүдел иже, төп медерел системазын өөредип чанчыларында, азырыг үезинде ооң чидиргени таарыштырыкчы болгаш дүүштүргүчү ролюн катап тургузарында болур.

Бо ванналар медерел системазынга оожургадыкчы хөделишкинниг болгаш ылангыя гипертония аарыы ышкаш аарыгларга, а ол ышкаш медерелдин янзы-бүрү аарыгларынга улуг дузаны чедирер.

Бо ванналар ажык чок бооп болур таварылгалар база тургулаар. Олар чамдыкта кижи каш катап ваннага киргеп соонда ооң нинти байдалын баксырадыптып база болур. Ындыг таварылгаларда эмчиге барып сүме алыр ужурлуг. Бир чамдык таварылгаларда эмнээшкинниң багай саъларын эмнедип турар кижи билбейн барып болур болгаш ону чүгле эмнеп турар эмчи катап көрүледе билип, шинчип тып каар.

Мынчангаш бо ванналар болза организмге хамаан чок ажыглаар эмнээшкин бооп болбас. Хөй аарыгларга ажыктыг бооп болур хире чамдык таварылгаларда олар хораны база чедирип болур. Мынчангаш оларны чүгле эмчиниң айтышкынын ёзулаар ажыглап болур, эмчи ваннаның температуразын, эмнээшкинниң үргүлчүлелин айтып бээр ужурлуг. Чамдыкта бо ванналыг эмнээшкинниң үргүлчүлелин эмчи ол дораан доктаадып шыдавас, аарыг кижиге ваннаны кылып турган үеде ол кижини көрүп тургаш, доктаадыр.

Тыва областың санитар-чырыдыышкынын башкыңы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация кылдызының — 3—88, харыысалгалыг секретарының 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый кылдыстериниң 3—68, культура болгаш амыдырал, чагаа кылдыстериниң база бухгалтериянын 3—65.

ТС—00302

Культура эргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттингеш

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956
АПРЕЛЬ
22
ВОСКРЕСЕНЬЕ
№ 83 (3536)

Өртээ 20 коп.

Бөгүн совет улус болгаш бүгү делегейниң ажылчы чоннары Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң улуг үндезилекчизи—В. И. Ленинниң төрүтүнге-ле 86 чыл болганын байырлалдыы-биле демдеглеп турар.

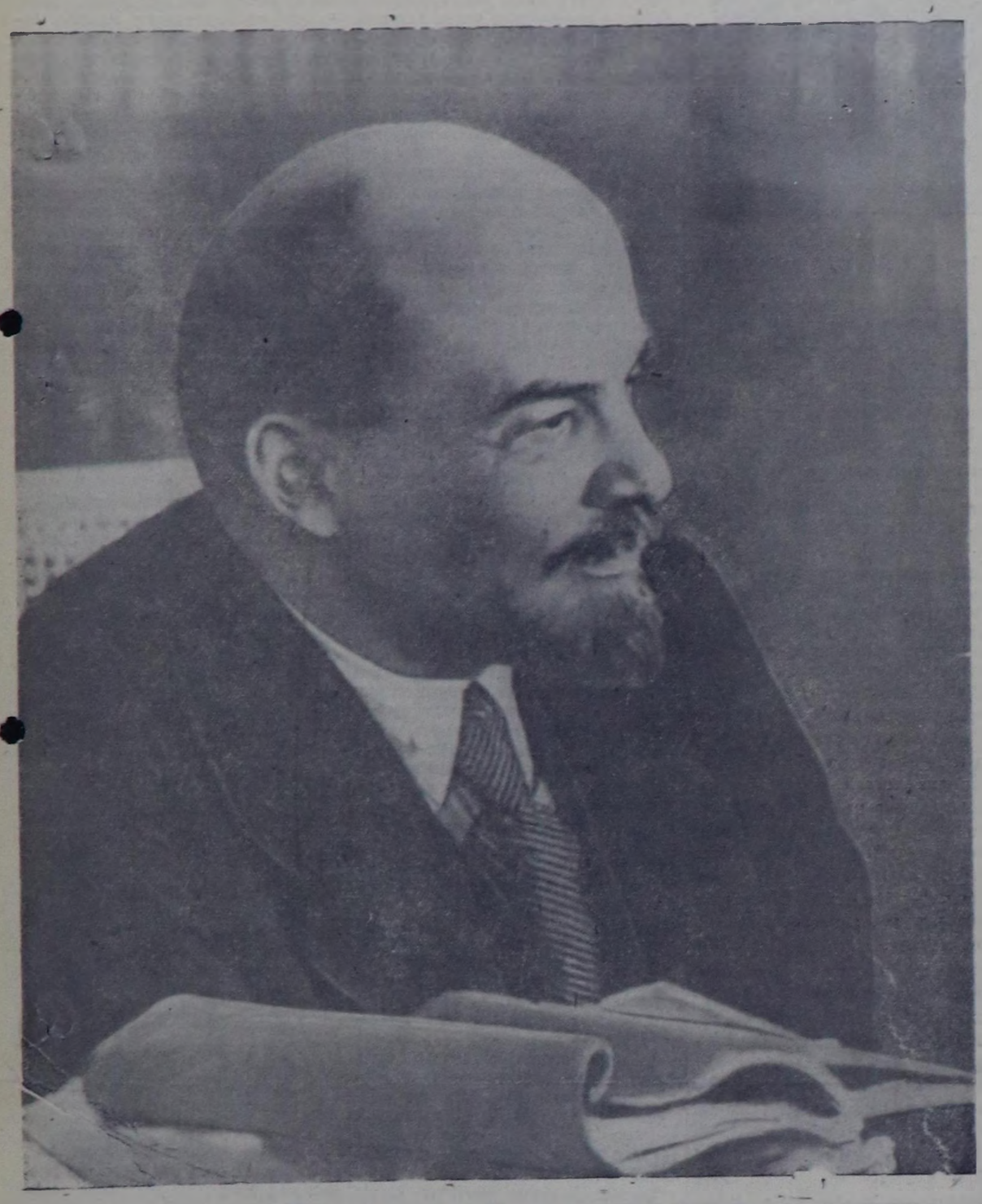

Владимир Ильич ЛЕНИН.

ЛЕНИНИЗМНИҢ УЛУГ ИДЕЯЛАРЫНЫҢ ТИИЛЕЛГЕЗИ

Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң улуг үндезилекчизи болгаш мерген угаанныг баштынчызы Владимир Ильич Ленинниң төрүтүнген хүнүнден бээр сезен алды чыл болганын бөгүн совет улус болгаш депшилелиг бүгү кижи төрелгетен демдеглеп турар.

Ажылчы чоннар Ленинниң ады-биле боттарының алыс күзелдерин болгаш чазагай чүткүлдерин холбаштырбышаан, ол атты бүгү чурттарда, бүгү дылларда ханы ынакшыл-биле адап тураалар. Улуг Ленинниң хевир-шинчизи миллион-миллион бөдүүн кижилерниң чүректеринде чурттап, оларны тайбың дээш, чырыткылыг келир үе дээш демиселче сорук кирип турар. Коммунистиг нинтилелдиң тургузуушкунунга совет кижилерниң бүгү делегейге төөгүлүг тиилелгелерин бистиң чуртувустуң улустарының сагыш бодалынга Ленинниң ады-биле, ооң өөредии-биле холбаштырып турар.

Бодунуң революсчу ажыл-чорудулгазының эң эгезинден тура-ла Ленин улуска, ажылчын ангының хостакчы чаагай күзээлегезинге кызыгаар чок бүзүреп чораан. Марксизмниң төөгүлүг чаа байдалдарга ол хөгжүткен болгаш байыткан, ажылчын ангыны социалистиг революсияның чаа теориязы-биле, ангы демиселиниң стратегиязы-биле болгаш тактиказы-биле чепсегеэн. Ленин ажылчын ангының дайынчы марксичи партиязын, хаанныг ёзуга, помещиктерге болгаш буржуазияга улуур демиселче күш-ажылчы улусту баштаан коммунистерниң партиязын тургускан.

Ленинниң улуртулгазы-биле Коммунистиг партия алдарлыг дайынчы орукту өрткен, ангыларның улуг тулчуушкунаарынга каңнаалган, бистиң чуртувустуң улустарын Октябрь революсиязының тиилелгезинге, ажылчыннарның болгаш тараачыннарның делегейде бир дугаар социалистиг күрүнезин тургузарынга чедирген.

«...Совет күрүнени тургузуп эгелээр, оон-биле бүгү делегей төөгүзүнүң чаа үезин, бүгү капиталистиг чурттарда дарлатырган, чаа амыдыралче, буржуазияны тиилээринче, пролетариаттың диктатуразынче, капиталдың дарлалындан, империалистиг дайыннардан кижи төрелгетенин адырарынче бүгү-ле черлерде бар чоруур чаа аңгының тергиделиниң үезин эгелээр деп аас-кежик бистиң үлүг-хуувуска таварышкан чорукка бис чоргаарланыр әргелиг бис, чоргаарланып турар-даа бис» деп Ленин чугаалаан.

В. И. Ленин Совет күрүнени тургузарының болгаш быжыглаарының херээн шуут улуртуп турган. Ол бистиң чуртувуска социалистиг нинтилелди тургузарының генналдыг планын ажылдап кылган, социализм дээш улуг демиселче партияны болгаш улусту сорук кирген.

Маадырлыг ажылчын аңгы тараачынар-биле эвилелдежип алган, Коммунистиг партияның, ооң ленинчи Төп Комитединиң улуртулгазы-биле Ильичиниң баш бурунгаар айыткан улуг планнарын амыдырал боттандырган. Бистиң чуртувус аграрлыг хожуданган чурт турганынган ыяка хуусаның иштинде мурнакчы болгаш күчүлүг индустриалдыг — колхозчу социалистиг улуг күрүне болу берген.

Ам совет чурттуң ажылчы чоннары социалистиг нинтилелди тургузарын боттандырып доозарының болгаш коммунизмниң хевирлериниң дугайында съездиниң кодүрүп үндүргени принципиалдыг чугула айтырыглар ән улуг ужур-дузалыг.

Коммунистиг партияның болгаш ооң ленинчи Төп Комитединиң улуртулгазы-биле совет улустуң чедип алганы улуг тиилелгелерниң үнер дөстери Төп Комитеттиң отчет илеткелиниң талазы-биле СЭКП-ниң XX съездиниң Резолюциязында бүрүн тодазы-биле илергейлетинген.

«СЭКП ТК-ның чедиишкинниг ажыл-чорудулгазы марксисчи-ленинчи өөредигни чогаадыкчы ажыглаарынга, коллективтиг удуртулганың болгаш партияның иштики демократиязының ленинчи принциптерин эң шыңгыы сагыырынга, бистиң партиявыстың улус-биле чарылбас харылзаазының дугайында ленинчи айтыышкыннарны чайгылыш чок күүседиринге үндезилетинип келгенин съезд онзалап демдеглеп тур. Өлүм чок Ленинниң улуг тугун партия ол бүгү чылдарда бедик тудуп келген».

Марксизм-ленинизм — ажылчын ангының, бүгү чурттарның ажылчы чоннарының Төп Комитет кыйгырып турар.

Коммунизм тургузукчузу — улуг совет улус марксизм-ленинизминиң тугунуң адаа-биле, Коммунистиг партияның улуртулгазы-биле бурунгаарлап чоруп орар.

Великобританияның Премьер-Министри А. Иденге Н. А. Булганинниң болгаш Н. С. Хрущевтуң Чорааны

ЛОНДОН. Апрель 19-та ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин болгаш ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң кежигүнү Н. С. Хрущев Великобританияның Премьер-Министри Антони Иденнин Даунинг-стрит 10 деп турар черинге алган хуузу-биле бараалгаашкын кылып чораан. Анаа Великобританияның Даштыкы херектер министри Селвин Ллойд олурушкан.

Н. А. Булганинны болгаш Н. С. Хрущевту ССРЭ-нин Великобританияда Элчини Я. А. Малик болгаш Великобританияның ССРЭ-де Элчини сер Уильям Хэйтер үдеп чораан.

(СЭТА).

ССРЭ-ниң Великобританияда элчини Я. А. Маликке эртенги шайлалга

ЛОНДОН. Н. А. Булганинниң болгаш Н. С. Хрущевтуң Англияга келгенин таварыштыр ССРЭ-ниң Великобританияда Элчини Я. А. Малик Совет элчин черинге үнер 19-та эртенги шайлалга тургускан.

Шайлалгага Великобританияның Премьер-Министри сэр Антони Иден, таныма кадагалакчызы-лорд болгаш общиналар палатазының баштыны Р. Батлер, Сан министри Г. Макмиллан, Даштыкы херектер министри Селвин Ллойд, Иштики херектер министри Г. Ллойд-Джордж, Шотландияның херектериниң талазы-биле министр Дж. Стюарт, Чурттарга тудуунуң болгаш чер-черниң бот-чагырга министри Д. Сэндис, Чер ажылының, балык тудуушкунунуң болгаш аъш-чем министри Д. Экклес, Ланкастер герцогствозунуң канцлери лорд Дж. Селкирк, Тулуг ажылдарының министри П. Бакэн-Хэпбэрн, лейбористиг партияның баштыңчызы Х. Гэтскелл, Далай министри лорд Килкеннин, Ужар-чүүл министри Н. Бэрч, Одаар-чүүл болгаш энергетика министри О. Джэнс, Даштыкы херектер талазы-биле күрүне министри лорд Рединг, Даштыкы херектер талазы-биле күрүне министри А. Наттинг, Великобританияның ССРЭ-де элчини У. Хэйтер болгаш ескелер-даа олурушканнар.

Н. А. Булганинган болгаш Н. С. Хрущевтан аңгыда совет талаган шайлалгага киришкеннер болза: Н. А. Михайлов, А. А. Громыко, П. Н. Бумыкин, И. В. Курчатов, А. Н. Туполев, Л. Ф. Ильичев, В. Я. Ерохеев, В. А. Каменский болгаш ескелер-даа.

(СЭТА).

Н. А. Булганинның болгаш Н. С. Хрущевтуң Англияда чоруп турары

ЛОНДОН. Апрель 19-да. (**СЭТА-ның түскай корр.**). Делегейниң бирги болгаш ийиги дайыннарынга өлген англи солдаттарга болгаш офицерлерге тураскаал кылыр тургускан «Сенатаф» тураскаалга ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин болгаш ССРЭ-нин Дээди Советиниң Президиумунуң кежигүнү Н. С. Хрущев апрель 19-та эртен чечектер салган.

Совет аалчылар «Клэридж» деп аалчылар бажыңындан үнериниң мурнунда эң хөй англичаннар чыылган. Байыр чедирген үнер дыңналып турган. Аалчылар олуртуп алган машиналар англи найыслалдың мырынай төвү, «Сенотаф» тураскаалды тургускан болгаш Англияның чазаанның хөй албан черлери турар Уайтхолл кудумчуже чорупкан. Эштер Булганин биле Хрущев иштики херектер министерствозунуң бажыңынга чедип келген, анаа оларны иштики херектер министри Гвилим Ллойд-Джордж болгаш ооң оралакчызы лорд Мэнкрофт уткуп алган. Совет удуртукчуларны Великобританияның ССРЭ-де Элчини сэр У. Хэйтер болгаш ССРЭ-ниң Великобританияда Элчини Я. А. Малик олар үдеп чораан. Н. С. Хрущев болгаш Н. А. Булганин «сенатафа» тураскаалынга баргаш, роза болгаш лилия чечектерни катай өрүп каан ливрa венокту салганнар. Ол венокта бижээни болза:

«Тайбының болгаш улустарның айыл чок чоруу дээш делегейниң бирги болган чинриниң хевирлериниң дугайында съездиниң кодүрүп үндүргени принципиалдыг чугула айтырыглар ән улуг ужур-дузалыг.

Коммунистиг партияның болгаш ооң ленинчи Төп Комитединиң удуртулгазы-биле совет улустуң чедип алганы улуг тиилелгелерниң үнер дөстери Төп Комитеттиң отчет илеткелиниң талазы-биле СЭКП-ниң XX съездиниң Резолюциязында бүрүн тодазы-биле илергейлетинген.

«СЭКП ТК-ның чедиишкинниг ажыл-чорудулгазы марксисчи-ленинчи өөредигни чогаадыкчы ажыглаарынга, коллективтиг удуртулганың болгаш партияның иштики демократиязының ленинчи принциптерин эң шыңгыы сагыырынга, бистиң партиявыстың улус-биле чарылбас харылзаазының дугайында ленинчи айтыышкыннарны чайгылыш чок күүседиринге үндезилетинип келгенин съезд онзалап демдеглеп тур. Өлүм чок Ленинниң улуг тугун партия ол бүгү чылдарда бедик тудуп келген».

Марксизм-ленинизм — ажылчын ангының, бүгү чурттарның ажылчы чоннарының Төп Комитет кыйгырып турар.

Коммунизм тургузукчузу — улуг совет улус марксизм-ленинизминиң тугунуң адаа-биле, Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле бурунгаарлап чоруп орар.

В. И. Ленинниң төрүтүнген хүнүнден бээр 86 чыл болганынга

В. И. Ленинниң Кремльде ажылдаар кабинединде болгаш квартиразында

Москованың Кремлинде төөгүлүг черлерниң тураскаалдары хөй. Оларның бирээзи — революсияның баштайгы чылдарындан бээр Совет чазактың ажылдап турганы болгаш ам ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ажылдап турар бажыңы болур.

Ол бажыңның үшкү каъдында Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүненiң үндезилекчизи Владимир Ильич Ленинниң ажылдаар кабинеди болгаш квартиразы туруп турар. Анаа келгеннер кабинеттиң эргинин канчаар-даа ажок сеткил хайыышкыны-биле арта базып кирип тураалар. Ында бижик бижир стол, өрүп кылган чымчак сандай, шкафтарда номнар, Владимир Ильичиниң демдеглелдер кылып турганы географтыг карта бар. Ында бүгү-ле чүве Ленинниң дугайын, Совет чазактың баштыңчызының могаг-шылаг чок, хайыышкынныг ажыл чорудулгазын сагышка кирип турар.

В. И. Ленинниң кабинединге, ооң квартиразынга ажылчыннар, колхозчулар, албан-хаавчылар, студентилер, әртемниң болгаш культураның ажылдакчылары, партия ажылдакчылары, аныяк пионерлер, Совет Армияның дайынчылары кээп тураалар.

Анаа кээп тураларның аразында — даштыкы чурттарның күрүне, политика болгаш парламент ажылдакчылары бар.

Владимир Ильич Ленинниң төрүтүнген хүнүнден бээр 86 чыл оюнуң бүдүүзүнде кабинетке болгаш квартирага Ленинниң боттары биле кижилерниң бөлүү келген. Оларның аразында Кремльдиң баштайгы комендантызы П. Д. Малыков, В. И. Ленинниң секретарнадының ажыллакчызы Е. С. Голубева, Владимир Ильичиниң бодунуң библиотеказының ажылдакчызы Ш. Н. Манучарьянц, Ленинниң аарып турганының үезинде ону ажаап турган Е. И. Смирнова олар бар.

Олар Кремльге Ленинниң амыдыралының аңгы-аңгы үелериниң болгаш ажылының дугайында сактышкыннарын чыылганнарга чугаалап берип турганнар. Комсомолдуң бирги съездизиниң төлээзи херээжен эш Е. М. Герр съездиниң өске төлээлери — комсомолчулар-биле кады ол кабинетке Ильичиниң хүлээп алышкынынга канчаар кээп чораанын чугаалаан.

Кабинетке экскурсантыларның наа бөлүү — Москва областың Воголамск районунуң Кашино суурунда «Ильичиниң оруу» көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчулары киргилеп келген. 1920 чылдың ноябрь 14-те Кашинонуң тараачыннарының электростанция ажыдарынга чалааны ёзугаар Ленин анаа чедип келген. Анаа ол чүве чугаалаап, кашиночуларның эгелекчи чоруун чүүлүг деп көргөн.

Ленинниң кабинедин болгаш квартиразын аныяк колхозчулар-биле кады эштер Родионова, Е. О. Малофеева болгаш И. С. Ошмарин олар көрүп турганнар. Кашинога Владимир Ильич-биле ужуражып, ооң чугаазын дыңнаар аас-кежик оларга таварышкан. Хоочун колхозчулар боттарының амыдыралында ол уттундурбас хүнү онза ханышкын-биле сактып чугаалап турганнар.

Улам-на чаа хөй-хөй кижилер кээп турган. Москваның 619-ку школазының өөренiкчилери — бичии ленинчилер пионер ёзулалы-биле холдарын кодүргүлээн, кабинетче кирип турганнар. Найыслалдың Бауман районунуң комсомол ажылдакчылары, СЭКП ТК-ның чанында партияның дээди школазының дыңнакчылары, Марксизм-ленинизминиң институдунуң әртем ажылдакчылары, Ильичиниң № 27—У квартиразынга ән-не хүндүлүг албанга турган кижилерниң бичии дүнналары—РСФСР-нин Дээди Советиниң аттыг (БТКБ школазы турган) училищенниң курсантылары аңаа кээп тураалар.

Пролетариаттың улуг баштынчызының чурттап, ажылдап турган байдалының бедүүнү Ленинниң ажылдаар кабинединге болгаш квартиразынга барып чораан кижи бүрүзүн кайгадып турар.

Ол дугайын келикчилерниң демдеглеп чугаалап турар. «Бо квартираның бүлүн бүрүзү, чүве бүрүзү Владимир Ильич Ленинниң бөдүүнүн, биче сесткилдиин көргүзүп турар, ооң үлегер-чижээ совет хамаатызы бүрүзүн, тайбыңга ынакшыл-дыг кижи бүрүзүн хөй-ажыг кылган, өөреткен болгаш өөредип турар» деп, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутаттарының бөлүү бижээн.

Ленинградтың партия организациязындан келген партияның XX съездизиниң төлээлери мындыг бижилгени кылганнар: «Маңаа бистиң көргенивис бүгү-ле чүүдер бистиң аажок доңдудуруп, хайныктырды. В. И. Ленинниң бүгү амыдыралы болгаш ажылы — чер кырында бөдүүн кижилерниң аас-кежии дээш кайгамчык улуг маадырлыг чорук тур. Коммунистиг партия болгаш ооң ленинчи Төп Комитеди Ленинниң улуг чагыгларын амыдырапга шуут боттандырып чорудуп турар. Бистиң чуртувуска коммунизм тургузуушкунунуң улуг херээнге болувустуң бүгү күштеривисти болгаш билгилеривисти бээр бис».

(СЭТА).

Владимир Ильичиниң эргим үнелиг аажы-чаңы

Бүгү делегей пролетариадының гениялыг баштыңчызының амыралы-биле болган ажыл-чорудулгазы-биле улам эки таныжар дээш, Владимир Ильич Ленинниң музейинге хүнүн-не мун-мун кижилер кээп турарлар. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының болган социалистиг күрүнениң үнезилекчизи — бистиң ынак Ильичивистиң дугайынга анаа олар хей солун чүүлдерни билип ап турарлар.

Музейниң бүгү 18 залдарын кезип көргөн соонда, кино үндүрер залга баар. Владимир Ильич дириг турда-за кылып каан, «Ленин дугайында» документальдыг кино-чурукту анаа көргүзер. Кино экранынга кижиниң мурнунга Ильич дириг турганы ышкаш омак, хөглүг кестүп келир. Кинонуң эгезинден төнчүзүнге чедир-ле Ильичиниң улус массаларның ортузунда кижилер-биле чүректиң ханыышыннан чугаалашкан турары, ажыл-чонның ортузунда, солдаттарның ортузунда холун бурунгаар сунуп алган чүве чугаалаан турары көстүр.

Ленинниң амыралы-биле таныжкан бистер болза, Владимир Ильичните эң-не онза характерлиг чүве — оон биче-сеткилии, партийни принципиалдыы, масселарның күүлүг чогаадыкчы күжүнге бүзүрели болган улус чон дугайында улуг сагыш-човаашкыны — Ильичиниң эргим үнелиг ажы-чаңы ол — деп бүзүреп турар бис.

Музейниң ийги кадының он үшкү залында улуг делегет самбыразы бар. Ол самбырада аларн каш документилерни көрүвүс. 1920 чылдың сентябрь 17-де РКП(б)-ның Москва организациязының кежигүннерин катап бүрүткеп турарывың үезинде Владимир Ильичиниң бүрүткеп долдурганы анкета бүрүткелдиң чурукка тыртқан каан хоолгазын көрүвүс. Анаа салган айтырыгларга берген харыыларны көрээли: — орус дылдан ангыда, кандыг дылдарга чугаалаар, номчуур, бижиир силер? Ленин: француз, немец, англи, шуптузунга багай 3» — деп харыылап турар. — А шынында Ильич чүгле ол үш дылдарны кайгамчык эки билип чораан эвес, харын оон-даа өске элээн каш дамтыкы дылдарны дыка эки билир чораан, ол дылдарның дугайын мында чугаалаваан-дыр — деп экскурсия баштыңчызы чугаалады.

Ол чижектен алган көөрге Ильич бодунуң әртем билиниге кажан-даа көөргетинмейн чораан.

Бол мергежилиг ажылы чүл деп айтырыгга, «литератор» деп ол харыылап турар.

Ленин бодунуң бүгү амыдырал-чуртталгазын оон бодунуң үнезилеп тургускаы Коммунистиг партия-биле болган улус чон-биле харылзаштырган, партияга болган улус чонга бараан болурунга бодунуң бүгү чуртталгазын берген.

«Бистиң партияның ажык эвес организациязынга силерниң түрүп турганыларны айтып турар канды документилер аъы шынызылгалар барыа? деп айтырыгга Ленин:

— Партияның төөгүзү документ-ле болгай — деп харыылап турар.

Октябрь революциязынга канчаар киришкен силер? деп айтырыгны, Ленин:

«Төп комитеттиң кежигүнү турган мен» — деп харыылап турар. Ол харыларнан чүнү көргүзүп тур ийзе, Ленин бодун кажан-даа улуттукчу, алы баштыңчы кижи мен деп тускайлап көрбейн чораан, партияның Төп Комитединиң коллективтиг удуртулганың улуг күжү ол. Улуг Октябрьның революциязының тиилелгезининң организатору ол деп көрүп чораан.

Владимир Ильич четпестерге эптеш чок болган Совет хөөлүдүларының кандыг-даа хажыдыышкынының шынгыы бүрүү шаап чораан. Ээу барымзаалар болган бюрократтыг чорукка Ленин кажан-даа эптешпес чораан болган адыргак, хоолургак чорукка удур шынгыы демисежип, улугдаа, бичии-даа ажылга тода, оперативтиг болган коллегиалдыг болур чорукту негеп чораан.

Совет эрге-чагырганың доктаатынганының баштайгы хүнеринде-ле, даштыкы интервенция улам-на үргүлчүлеп, иштики контрреволюция-биле кадыг-дошкун демисел чорун турда ажыл чынар, тараачыннар болган бүгү ажылчы чоннар оларны дүүредип турар бүгү-ле айтырыгларны болган хомудалларны аныык Совет чалакка тургузуп, шын харыыны болган шинитпирлерни алырын идеген турганнар.

Владимир Ильич ажылчы чоннарның чагаалыынга, хомудаларынга канчаардаа ажоок сагыш човангыр чораан. 1919 чылдың январь 18-те Улус Комиссарларының Чөвүлелиниң Херектер Эргелелинге дужаалында бижээни болза:

«Чазактың бүгү албан черлериниге болган албан-дужаалдыг кижилерге хомудап, Улус Комиссарларының Чөвүлелиниң Херектер Эргелелинге киирип турар бүгү-ле хомудалдарның дугайын меңээ дүргеи илеткеп турарын айыттым, ынчаарга бижимел хомудалдарны чазрби дөрт шак хуусаа иштинде, аас-биле кылган хомудаларны дөрттен сес шак хуусаа иштинде меңээ илеткеп турар үжүлүг» дээн.

Бүрүненин болган партияның улуг ажылын кылган чай шөлээн чок турган болза-даа, Владимир Ильич хомудал биллдиринниккинерни көөргүнге хей ус шакты үндүрүп турган, ямзы-бүрү айтырыгтар талазы-биле хомудал биллдиринниккинниг келген хей-хей кижилерни Ленин бодуху-бүрү хүлээп ап турган.

Аныык Совет Республика дыка берге бойдалдарга, оттулар чүүл чок, далган-тараа чедипшес турган үеде, аштап турган чонну далган-тараа-биле, оттулар чүүлдер-биле ханыпар дээш Совет чазак бүгү-ле хемчеглерни ап чоруткан. Ынчаарда В. И. Ленин ажылчы чоннуң эргеажыктарын чүүдеп-даа артык көрүп турган болган бодунуң бүгү-ле ханыышкынның күштерин улуска барзан болурунга берип турган.

Совет улус В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүн — ленинизминиң идеяларының тиилелгезиниң байырлалын ам үеде онза өөрүшкү-биле демдеглеп турар. Ленинниң ажыл херээ бүгү делегейде тиилеп турар, ынчангаш ленинчи байырлалды бүгү депшилелиг кижи төрелгетеп үткүп демдеглеп турар. Совет улус Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң иүүрүлген коллективтиг удуртулганың ленинчи принциптерин көрүп турарлар болган ленинчи Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле коммунизм тургузуушкунуңуң улуг сорулгаларын чедимишкинниг шинитпирлер турарлар.

Д. ЕНДАН.

1921 чыл. Горки сүүр. В. И. Ленин биле Н. К. Крупская тараачыннар аразында.

В. И. ЛЕНИННИҢ МУЗЕЙ-БАЖЫНЫНДА

ГОРКИ-ЛЕНИНСКИЕ. Москва чоогунуң сүүр Горки. Арга-ыяштарлыг бедик тейде колонналарлыг улуг бажың туруп турар. Маңаа улуг Ленин чурттап, ажыглап турган. Ол бажында баштыңчының алыбыле адаан музей Владимир Ильичиниң чурттап турган үезиниде турганы ышкаш бүгү чүве бажында ол хевээр артқан.

Эң-не баштай В. И. Ленин 1918 чылдың сентябрьның төнчүзүнде маңаа шөлээлеп келген болган сонгу талакы улуг эвес корпустуң ийи кадының көжүп алган. Делегейниң ажылчын шинчээшкининде оппортунистер-биле демиселге канчаар-даа ажоок рольдуг болган «Пролетар революциязы болган ренегат Каутский» деп номнуң хей кезиин аңаа бижээн.

Горки көөрээни электрижидерининң талазы-биле В. И. Ленинниң хол-биле бижээн чүүлү улуг сонуургалдыг болуп турар. Владимир Ильичиниң дузазы-биле 1921 чылдың чайынында электри чырыын ол кедээ сүүр алган.

Биллиглериниң ямзы-бүрү талаларынаан үш иүң чедир номнарлыг библиотеканы көрүвүлөр көрүп турар. Ильичиниң хуузда эдилеп чораан чүүлдерин музейде делгээн: чылыг чолдак тон, француз, сапогтар, ботинкалар, шинжак, тарзачын хөйлеп.

Ленинге улуг ыяшкыыз дугайын хей санныг белектер хереглеп турар. Оларның иштинде Горки көөрээниң тараачыннарынаан кызыытас болган суда сноптары, Фергананың ус-тывынчыларынаан үранчечен ажыдап кылган стол болган стуллар, уруглар бажыныың уругларының ынакшылыг холдары-биле кылган саазын папказы, Тула областың Косая Гора көөрээниң тараачыннарының үгүлзалап кылганы аржыыл, Англияның ажылчыннарындан коляска терге.

Ажылчы чоннар В. И. Ленинге хей белектерни чорудуп турган, ол белектерни Ленин уруглар бажыннарынче болган эмнелге черлеринче чорудуп турган. Шекпен фабриказының ажылчыннары костюм кылыр сукнону чоруткан, Ленинниң бижээни болза «Эргим аштер! Байыр чедиргенинерге болган белек дугайында чүректиң ханыышкынан силерге четиргим. Чажыды-биле чугаалаарын болза, менээ белек чоруткан херек чок. Бо дилег дугайын ажылчыннарга делгереигейн-биле чугаалап бээрин кончуг-за дилеп тур мен».

Музей-бажыңга чурттуң бүгү кыдыгларынаан болган даштыкылан кижилер кээп турар. Чүгле бо чылдың 3 ажыг айларының иштинде аңаа 15 мун ажыг кижи чораан. Экскурсантыларның аңаа келири эң ылангыяа апрельде көвүдээн. Чер бөмбүрзээнниң чонунуң янзы-бүрү кежектериң төлээлээн кижилериниң бижилгелери демдеглелдер дептерин долдурган. Ында бижиттинген чүүлдерин номчуурга: «Ленин ыяш ышкаш ыяыг болгай», Ленинниң амыралы сорук кирижкчи үлегер болуп турар. Бо болза совет кижилерниң долу дайынчы бижилгелериниде бодунуң илерээшкинин тып турар: «Ленин ышкаш ыяыг болур херек». «Ленинчи ёзу-биле чурттаар, ажылдаар, демисежир болгаш тиилеэр».

Демдеглелдер дептериниге улус демократиязының чурттарының төлээлекчилери, даштыкы янзы-бүрү төлээлер хей санныг бижилгелерин кылган чорук болза Ленин чер бөмбүрзээнниң миллион-миллион бодуун кижилериниң күректеринде турган деп чүвени чугаалап турар. Оларның сагыш-бодалын тайбыынның херээ дээш кайгамчыктыг демиселчи кылат чогаалчы Го Мо-жо илереткен, оон бижээни: «Улут кижиниң тыныжын чер-бүрүде болгаш бүгү планетада кайда-даа медереп дыштап турар бис».

Боттарының бүгү күштерин Владимир Ильич Ленинниң бүгү амыдыралыыа баараан болдуруп чораан ол улуг чаагай соруглага баараан болдурар — музейге чораан кижи бүрүзүнүң быыыг шинитпирлиг.

(СЭТА).

В. И. Ленин маңаа өөренип турган

Симбирскиниң гимназиязын доосканының соонда он чеди харлыг Владимир Ульянов 1887 чылдың августа Университетке киреп-биле Казаньга чедип келген.

Университеттиң ол үеде удуртулгазы Ульяновтарның өг-бүлезинде хостаалага ынакшылыг хөөн-бодалдарының дугайын билип каан, аныык Ульяновту дыка сезигдээшкинниг уткаан. Дыка үр шүүдээшкиннериниң соонда Владимир Ульянов Казань университединге хүлээп алдынган.

Татар автономнуг республиканың найыслалы Казань хоорайда Быыыл Тук Орденниг В. И. Ульянов — Ленин аттыг күрүне университединиң бар. Орта В. И. Ленин өөренип турган. Университеттиң кол бажыкының чапында шөлде студент Владимир Ульяновка тураскаадыы 1954 чылдың күзүнүнде, университеттиң үүе чыл болган оюн таварыштыр Совет чазактың шинитпирин ёзугаар кылып тургускан. Тураскаадыы аксыыаар оюнуг мрамор (хаш) даш-биле аныык Ульянов оң талакы холунда ном тудуп алган. Хөректээш, чодлак сургуул тонун өгни ажыр каггаш, солагай холу-биле тудуп алган турар кылдыр сиилип кыыган. Университеттиң кол бажыныының иштинче кире бээрге, № 7 зал (аудитория) бар. 69 чылдың мурнунда юридик факультединиң студентизи Владимир Ульянов рим өргелериниң теоризиязының дугайында лекциязыны маңаа дыынап турган, «1887 чылда В. И. Ульянов — Ленин маңаа өөренип турган» — деп самбырада бижип каан. Ам ол аудиторияда В. И. Ленинниң музейи — өрээл туруп турар. Ильичиниң амыдыралының Казань үезин көргүзүп турар документилерни, фоточуруктарны иштинде дыка каныыт ажаан турар.

Революция мурнундагы Россияның бүгү-ле өөредилге черлериниге кончуг каржы халанчыыг ёзу чуруумну тургускан турган. Ынчаарда чогаатқан болган күштүг болдуруп чоруткан чаа университет уставы университеттиң чамдык өргелерин кызаан. Студентилерни үргүлчү хайгаараи хынаар чорукту күштелирер дээш оларга хептин чаа фориазын кылып үндүрген. Ол бүгү студентилерниң ортузунга таарыпча чок чорукту болгаш хөлээшкинии үндүрген.

Владимир Ильич университетке киргенининң баштайгы хүнеринден эгелээш-ле студентилер шинчээшкининиң идепкейлиг кирижкчизи болу берген. Симбирскиге студентилериниң чажыт организациязының ажылынга шүүт киржип турган. Университеттиң болган ветеринар институдуның студентилериниң революцшчу болгуиуи тургузарынга В. И. Ленин идепкейлиг киримкен, ол болгуи университеттиң студентилериниң 1887 чылдың декабрь 4-те сураглыг демонстрациязын организастаан.

Чагыртпас студентилерни хаан чазак каржы ажыыаан. Демонстрацияның дыка хей киржикчилерин университеттеи үндүрген болгаи хоорайдан дораан-на шолуп үндүрген. Хаанныг эрге-чагырганың иегелдезиин ёзугаар университет ийи айда хаглынган.

Владимир Ильичиия коргунчуг каржы ажыыаан. Ону университеттеи үндүрген. Оон соонда 1887 чылдың декабрь 5-тиң дүүгеминде бажыныига каргыс шагдаалар келген түүн бажыныаан. Ону кара бажыңче чорудуп ора каргыс шагдаа — аныык кижи, сен чүге үбкеп тур сен. Сээн мурнуңда хана бар-за болгай... деп айтырарга, Ленин: «хана-даа болза ирик хапа-дыр, ийнсе бүстүп дүже баар» — деп чиқин-биле харыылаан. Аныык Ленинниң ол сестери сөөлүнде келгеш, ыскы бадытказашкыныы тыыкан: ажылчын сыны ажылчы тараачыннар-биле эвилележип алган, улуг Ленинчиниң туругсаны Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле хаанның эрге-чагырганың болган бүрүлүгүнүң ханазын түүлүнга чедир бүзе шапкан, социализмче оруктү ажыттыр.

Владимир Ильичиниң кара бажыңган үндүргеи Кокушкино деп кожээ суурже шолупкеи. Казань губернаторуиуң чажыт айтышкыныың ёзугаар Ленинни бүгү чажыды-биле хынаи турар апарган. Ол чажыт айтышкында чугааланы болза, «Бо айтышкыныы алган дораан ачы үнген Ульяновту шынгыы чажыт хайгаарап хынаар чорукту тургузар, ынчаарга оон чүгле чаигыс болуп хынаар эвес, харын анаа кээй турар кижилерни билип алыры эргежок чугула, а ол ышкаш кыннарбиле ол чагаалажыш турарының дугайында тодаргай медээлерни келээде алган турары эргежок чугула...» — дээн.

Шөлүттеге турган, Владимир Ильич бодунуң революцшчу ажыл-чорудулгазын үргүлчүлеп турган. «Бүт-ажылды хостаары» деп бөлүктүг ажыл-чорудулгазыбиле таныш, бодунуң өнүктери-биле калбак чагаалажыкшыныы чорудуп, Фелосеевтиң марксизчи бөлгүиү-биле харылаа тургузуп турган болгаи сөөлүнде ол бөлгүиүң бежингүиү болган.

Ол-ла үеде В. И. Ленин марксизчи литератураны кончуг кызыыаа-биле хаиы өөренип турган.

В. И. Ленин 17 — 18 харлыг аныык оол турган. Казань университединге эң-не баштай революцшчу ажыл-чорудулганың эгезин алган болгаи революцштуг демиселдиң оруун бодунга шилип алган.

Совет кижилерге улуг Ленинниң аны кызыгаар чок үнелиг. Бистиң делеген чагай Төрээн чуртувустуң бүгү-ле кыыгларынаан — Москвадаи, Ленинградтаи, Кавказтаи, Уралдаи, Балтый далай эриктериниеи, Ыраккы Чөөн чүктеи иүн-иүн ажылчы чоннар Казаньга келгеш, Владимир Ильич бодунуң революцштуг ажылын эгелээни төөгүзүт черлер-биле хаиы кичээнгейлиг таныжын турарлар. Олар Казань университединиң көргенининң соонда боттарының күзелин илереткеи хей-хей чагааларынга Коммунистиг партияның үнезилекчизи болгаи делегейде бүгү социалистиг күрүненин тургузуукчузу — Владимир Ильич Ленинге, бистиң төрээн партиязыска болгаи Совет чазаавыска иниг ынакшылын илередип турарлар.

Т. НАСЫРОВ.

Быыыл Тук Орденниг В. И. Ленин аттыг күрүненин Казань университединиң марксизм-ленинизминиң кафедразының аспиранзызы.

Баштыңчының адын эдилээн колхозта

БӨК-ЧЫРАА. (Телефон-биле). Улуг-Хем районда Ленин аттыг колхозтуң тарыга шөлү эртеи чылдыыидаи ыракта калбарар, бо чылын чүгле тараа культураларын безин 2300 гектарга тарыыр.

Баштыңчының адын эдилээн колхозтуң тараачылары МТС-тиң механизаторлары биле деи-каттышкан күш-ажылы үзүмна калбартып турар. Апрель 20-ге чедир 880 гектарда тарааны чашкан, оон иштинде бол культура болур кызыытас 515 гектарда тарытынган.

М. КЫЗЫЛ-ООЛ.

В. И. ЛЕНИННИҢ ӨЛҮМ ЧОК ЧОГААЛДАРЫ—УЛУСТУҢ БАЙЛАА

Коммунистиг партияның үнезилекчизи болгаш делегейде баштайгы социалистиг күрүнениң тургузукчузу В. И. Ленинниң чогаалдары болза кижиниң үгаи-бодалының кайгамчык улуг чогаалдары болур. Ленин эртемге үнелеп четпес салыышкынны киирген, марксизмни чогаадыкчы ёзу-биле хөгжүткен болгаи байыткан, иитилелди социалистиг эгелерге чаартырының тодаргай программазын ажыдап кылган.

В. И. Ленинниң чогаал ажылары — бистиң чуртувустуң улустарының, бүгү кижи төрелгетеиниң ажыглаа байлаа. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы болгаи Совет чазак ленинчи литература салгалдарын эң-не үнелиг әртине кыдыр чыыш турар болгаш каиныы-биле кадагалап турар. Ленинчи документилерни моөнеп чыыры, оларны кадагалаар, өөренир болгаи парлалгага белеткээр сорулга-биле 1923 чылда-ла Ленинниң институдун тургускан, ол институтту бүгү-ле ленинчи хол-биле бижээн чүүлдерин болгаи документилерни шыгжаар күргүненин карчаигыс шыгжамыры кыдыр чарлаан.

1924 чылда партияның XIII съездизи, Төп Бүүсекчи Комитет болгаи ССРЭ-ниң Улус Комиссарларының Чөвүлези В. И. Ленинниң литература болгаи өскедаа документилерни база оон ажыл-чорудулгазынга хаиларышкан материалдарны чыырынга Институтка дуза көргүзерни совет болгаи партия органнарынга хүнөткеи. Партияның XIII съездизиниң резолюциязында бижээни болза: «В. И. Ленинниң бүгү-ле хол-биле бижээн чүүлдери, чагаалары, демдеглеп бижээн чүүлдери, оон фотографияларының оригиналдары олар каиа-даа чораан болза, В. И. Ленинниң Институдуна моөнетиниң чыгдынган турарын сыыл эргежок чугула деп саваа тур. Ол ышкаш В. И. Ленинге хаиларышкан бүгү-ле литературлуг чогаалдарның шупузун-на институтка база берген турар ужуруг».

Ульяновтарның өг-бүлезинге турган В. И. Ленинниң хуузунда архивни, Бүзакчы болгаи Оран Баигалаа Чөвүлелиниң база ССРЭ-ниң Улус Комиссарларының Чөвүлелиниң архивтеринден, Испарттаи база өске-даа албан черлериниң болгаи организацияларның фондуларындаи документилерни, чамдык кижилерде кадагалаи шыгжатыныы турган бижимелдерни база материалдарны институтту организастаи турган үеде аңаа дамчыдып берген. Маркс-Энгельстиң институдуның болгаи В. И. Ленинниң институдуның каттышканы-биле СЭКП ТК-ның чанында 1931 чылдың ноябрьда тургустуган марксизм-ленинизминиң институду ангы үеде бодуның чыыылдарында 30 мун ажыг ленинчи документилерниг болуп турар. Ол дээрге — номнарының болгаи чүүлдерниң ленинчи бижимелдериниң боттары, чугааларының планнары болгаи бижимелдери, В. И. Ленинниң «справкаларлыг илеткелдериниң стенограммалары, чагаалары, бижимелдери, резолюциялларының төлевилелдери, номчаан номнарының конспектилери, номнарының, бижимел илеткелдериниң база чагаалларының төлевилелдери, Владимир Ильичиниң алаи бергени-биле бижитиигеи документилер болгаш өске-даа материалдар болур.

Ленинчи материалдар болгаш документилер чыл бүрүге институтка кирип, уламчылап турар. Оларны Институт күрүне архивтеринден болгаи библиотекалардаи тып ап турар. Чагаалларны, бижимелдерни В. И. Ленинниң чорулуп турганы чамдык кижилер документилерни база экеп берип турарлар. Ленинчи документилерниң кезиин аңгы-аңгы үелерде дамтыкыдаа тып алыр арга база чедип алдынган.

Марксизм-ленинизминиң Институдуның ленинчи фондузунуң сөөлүү үеде эң-не хей немелде долдуруушкуну болза 1954 чылда Польшага тывыган В. И. Ленинниң хол-биле бижимелдери болур. Владимир Ильич 1912—1914 чылдарның кыштарында Краковка, а чайгы айларда — Поронино сууга чурттап турганы билдингир. Делегейниң бирги дайынының эгезинде ону аестри эрге-чагыргалар түүп хоруглаан болгаш хостаганының сөөлүнде улуг бергедээшкин-биле Швейцарияга чеде берген. Ленинниң улуг библиотеказы, хууда архиви болгаш партия ТК-ның дамтыкыда бирозунуң архиви мнчаарда Краковка болгаи Порининога артын калган турган. 1924 болгаи 1933 чылдарда Институт краков-поронино архивининден документилерниң кезиин алган, а оон аңгыда хей авес номнар база элээн каш ленинчи бижимелдер делегейниң ийги дайынының үезинде тывыган. Краковтуң военда архивининң ажылдакчылары 1954 чылда хей санныг документилерни ол архивтен тып каннар, оларны ПКАП ТК белек кылдыр СЭКП ТБ-га дамчыдып берген. Аигы үеде ол документилерни марксизм-ленинизминиң Институдуида кадагалап турар. Оларның аразында чамдык документилерни 1954 болгаи 1955 чылдарда «Коммунист» деп журиалга парлаан.

Ынчалзажок, В. И. Ленинниң бижээн чүүлдериниң ам-даа четче тывылбазыны хомудавчыг. Чижээ, «Улустуң өнүктери» деп чүл база олар социал-демократтарга улур канчаар чаалажыш турарларыл?» деп номуң ийги үндүргени амга чедир тывылбаан, 90 чылдарның үезинде социал-демократ ажылдакчыларга чоруткан дыка хей чагаалары база чок болуп турар. «Россияда капитализминиң хөгжүлдези» база «Материализм болгаш эмпириокритизм» деп ленинчи номнарның хол-биле бижимелдери (В. И. Ленин дириг турда баштайгы парлаанын ёзугаар оларны катап парлап турар) Институттуң фондуларында чок, «Философияның талазы-биле аиаа марксизчиниң чүүлү» (1908 ч.), Краковка туруп турган үезинде аграр айтырыының талазы-биле Ленинниң бижээни ажылдар база чок болуп турар. Делегейниң бирги дайынының үезинде Ленинниң чамдык чагаалары Институтта чок: Ленинчи документилерниң болгаш партия ТК-зының архивининң документилериниң 1918 чылдың эгезинде Екатеринбургче (Свердловск) аппарган кезээ ам-даа тыыылбаан.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының мурнунда В. И. Ленинниң чогаалдарының хей кезии чажыды-биле парлатыныл турган. Чижээ, ленинчи баштайгы улуг ажылдарының бирээзи — «Улустуң өнүктери» деп чүл база олар социал-демократтарга улур канчаар чаалажыш турарларыл?»—деп ном гектографка эң-не аваан тиражтыг кылдыр парлатынган. «Чүнү кылырыл?», «Бир базым бурунгаар, ийи базым атказар», «Демократтыг революциязга социал-демократтыының ийи тактиказы» деп гениалдыг ленинчи ажылдар болгаш өске-даа дыка хей чогаалдары даштыкыга база чажыды-биле парлатыныл турган болгаш оларны эң-не кичээнгейлии-биле Россияга экжеп, партия организацияларының оргузунга тараныл турган. Чүгле чамдык, чижээлээрге, «Россияда капитализминиң хөгжүлдези» база «Материализм болгаш эмпириокритизм» деп ажылдар ол чылдарда ажыы-биле парлатыныл үнүп турган.

Бирги орус революциязының үезинде В. И. Ленинниң ажылдарын болгаш чүүлдерин үш тоннарга парлап үндүрерни оралдажып көрген. Ынчалзажок чүгле «12 чыл дургузунда» деп бирги тому парлатынын үнген болза-даа, ону улатпаанза эрге-чагыргалар хоруглап каапкан. 1916 чылда бижиттинген «Империализм — капитализминиң дээди чазазы болур» деп ном чүгле Февраль революциязының соонда парлатынын үнер аргалыг болган.

Октябрьның социалистиг Улуг Революциязының тиилелгези ленинчи ажылдарны ген, ол тоннарда Владимир Ильичиниң оон калбак парлап үндүрериниге болгаи массаларның иштинге иептерединиге, В. И. Ленинниң чыыды чогаалдарын парлап үндүрериниге бүгү-ле аргаларыны ажыткан.

Партияның IX съездизиниң лектаалыг ёзугаар 1920—1926 чылдарда В. И. Ленинниң чогаалдарының 20 томнарлап (26 номнарлап) тургустуган бирги үндүрүлгези үнген. 1925—1932 чылдарда чогаалдарның ийнги болгаи харыгда үшкү үндүрүлгелерин 30 томнарга үнгүлээннер. 1941—1950 чылдарда чогаалдарның дөртку үндүрүлгезии белеткетиигеи болгаи 35 томнарлыг масса тиражтарлыг парлатынын үнген. Ол үндүрүлгеге үшкү үндүрүлгеде киирттиигеи, Ленинниң 500 ажыг чогаалдары парлатынын үнген: оларның аразында ыыыыг улуг ажылдар, «Ийи тулчуушкуннарның аразында» (1905 чыл) деп чүүл, «Бистиң сорулгаларывыс болгаи ажылчыннар депутаттарының Совези» деп сураглыг чүүл (1905 чыл), «Бо үеиии чер ажыыының капиталистиг тургузуу» деп чүүл (1910 чыл), теоретиктиг болгаи политиктиг улуг ужур-хуалыг болуп турар элээн хей чагаалар парлатынын үнген. «Шуиту Деникин-биле демиселиче!» деп ленинчи ажыл, америк болгаи англи солуннарның корреспондентилериниге В. И. Ленинниң социалистиг болгаи капиталистиг системаларының тайбың божа-хелбээ турун болуруиуи дугайында ленинчи идеяны толаргай хевирге хереледиирип турар харыылары болгаи оон-даа өске элээн хей ан чүүлүл ленинчи ажылдар Чогаалдарда бир-ле дугаарында киирттиигеи. Ынчалза-даа Чогаалдарның дөртку үндүрүлгезиниге четпестер болза, үшкү үндүрүлгеде парлатынын үнген Ленинниң чаиыы чүүлдери болгаи чогаалары ында киирбээни болур, тоннуң тайыыырлары дөнчү болуп турары болгаи чаидык тайыыыр харыыларның четче авес чоруу номчукчуларны барык-на четче хандырбайи турар.

В. И. Ленинниң Чогаалдарының чыыдыларын үндүргеи-биле чергелештир Институт «Ленинчи чыыды» чогаалдарын үжен бүү тоннарын база парлап үндүрүргеи, ол тоннарда Владимир Ильичиниң оон мурнунда парлатыныаан документилерни болгаш оон мурнуна парлап үндүргеи ленинчи ажылларын аларн каш тематиктиг чыыдаларын парлагыыаан. Чижээлээрге, Совет Эвилелиниң барык бүгү улустарының дылдарына болгаш дыка хей даштыкы дылдарга парлатынын үнгүлээн В. И. Ленинниң «Шилитинген чогаалдарының» ийи тоннары калбак неитерээшкинии алган. 1955 чылда болгаи СЭКП-ниң XX съездизиниң ажылының үезинде Институт В. И. Ленинниң ажылдарының моөн аланаа тематиктиг чыыдыларын: «1905—1907 чылларның революциязының дугайында», «РСДРП-ниң үшкү съездизи», «Совет күрүне аппаратының ажылының дугайында», «Аар үлетиргүнүң болгаи чурттуң электрижидилгезиниң хөгжүлдезиниң дугайында» болгаи «Күштажылдың бүдүргүчүлүгүнүң дугайында» номнарны массалыг тиражтарга парлап үндүрген. Институттуң белеткээни чогаалдарының дөртку үндүрүлгезиниге тайыыырлал том (ийи кезектерге), В. И. Ленин дугайында төрелгеиниң сактыышкыннары болгаи К. Цеткииниң сактыышкыннары парлатынын үнген.

Өлүм чок ленинчи ажылдар бистиң чуртувуста болгаш бүгү делегейде эң калбак неитерээшкинии алган. 1917 чылдан 1956 чылдың апрель 1-ге чедир В. И. Ленинниң номнары ССРЭ-ге 82 дылдарга 289 миллион 770 мун экземпляр кыыдыр үнген. В. И. Ленинниң «Күрүне болгаи революция» деп ажылы ол үеиии иштинде 179 катаи парлатынын үнген, а оон тиражы 6 миллион 399 мун экземпляр четкеи; «Империализм капитализминиң дээди чазазы болур» деп ном 192 катаи парлатынын үнген, оон тиражы 6 миллион 994 мун безек болгаи; «Аныыктар эвилелдериниң сорулгалары» — деп ном 364 катаи парлатынын үнген, оон тиражы 13 миллион 948 мун безек болгаи оон-даа өске.

Ленинчи ажылдарның парлатынын болгаи неитереп турары ол хире дыка улуг болза-даа, совет улустуң бүгү өзүп турар хереглелдериин ам-даа хандырып шыыавайи турар. Чуруттуң иштиге идеялоттуг ажылды улам ыыай чайгыыыш чок кол-

В. В. МАЯКОВСКИЙ

ВЛАДИМИР ИЛЬИЧ

Революцияларның көшкезин
Эрес маадырлар
Эндере совутпас.
Маадыр ужун тоолдар
Интеллигенчи хоп-чип-тип.
Ону билир бол,
Ильичиге алдар тулуп,
Мактап ырлаарындан
Ойталаарлар бар бе?
Мээ чокта буттар — ажык чов.
Мээ чокка холдар
Чүнү-даа кылбас.
Бажы чок делегей ынчан
Чүк-чүкче
Ужакталып турган.
Үнгөрт чүктен бисти үлээш
Үлешкен,
Ульчу дайын чоруп турда
Ленин
Өртемчейге
Өндүр улуг үзаан болуп,
Өзүп келген.
Оон чер
Орталанып,
Айтырыглар безин тодаран.
Ийи
Денди тола
Делегейлер
Алаанажып,
Плереп келген.
Бирээзи —
Дештир чыгаан шөртегер,
Өскези —
Тендиш дивес хая ышкаш —
Өргүн чонуң өндүр турту.
Шыырак,
Шынганнарлыг даг-ла.
Ам часпас,
Ажыр, ара атпас бис.
Бымче шыгаарын билир бис!
Быныңың сегин
Кырлап артерин
Буттар билир,
Бурувас-даа.
Ыглаанаарлар, чигзинерлер
Ырап чоргун — сөнээр болзун!
Өлүмнүг чаъс
Өргүүрлерин
Холдар билир, кошкаш кынмас.
Чоннуң чолу
Чогувааи чер болганда-ла
Бо ат
Хөргүнүү өртенир чип,
Бомба дег частың,
Хөме дүжүп тур:
Ленин!
Ленин!
Ленин!
Шүлүүн —
Юбилярны тааладыр
Чүг челбиш эвес ийик.
Мен
Ленинге
Өртемчейниң бүзүрелин,
Идегелин
Пөрээп тур мен.
Ону —
РКП-нин беш адыр сылдыстарлыг
Элбек улуг дээрин
Чүден артык мактап, ырлавазымза,
Шүлүкчү болган дүжүк чок мен.

Очуллурган Ю. КЮНЗЕГЕШ.

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнге холбаштыр

Владимир Ильич Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 86 чыл оонга төлептиг ужуражыр дээш чүрттүң ажыгы чоннары белеткенип турааллар. Коммунистиг партияның улуг баштыңчызының болган Совет күрүнениң үндезилекчизиниң амыдыралының болган ажыл херээниң дугайында илеткелерни болган беседаларны чорудуп, делгелгелерни тургускулап турар.

Чоокта чаа Грузияның күрүнениң ном үндүрер чери «Ажыгчын аңгы биле тараачыннарның эвилелиниң дугайында» Ленинниң чогаалдарының чыыдазын хөй тираждуг кылдыр парлап үндүрген. Республиканың ажыгчы чоннары төрээн лыының кырынга үндүрген Владимир Ильичиниң Чогаалдарының бүрүн чыыдазын алганнар. Бо чыыны чогаалдарның алдыгы, чедиги болган сеспи томнары, а ол ышкаш Ленинниң алаан хөй түс-түс чогаалдары немелде тираж-биле үнер. Совет эрге-чагырганың чылдарының дургузунда 252 аттарлыг, 2,5 миллион ниити тираждуг ленинчи чогаалдарны Республикала парлап үндүрген.

Киргис ССР-ниң найыслалы Фрунзе хоорайда, республиканың хөйүң библиотеказында улуг делгелге ажыттынган. Ында Ленинниң Чогаалдары болган оон дугайында салыышкыннарлыг литература делгетинген. Улустуң акыны Токтогул Сатылгановтуң «Ленин дугайында ыры» деп калбаа-биле билдингир чогаалын делгеп көргүскен. Даглыг крайга Совет эрге-чагырганы доктаатканынга тураскаатакан «Бедик чер кырында» деп аттыг, ук черниң шин чогаалчызы Кубанычбек Маликобтуң шинзин Күргөниң шин театрының коллективи белеткеп дооскан.

Свердловскиниң культура ордуларында, клубтарында болгаш Я. М. Свердлов аттыг күргөне музейинде улуг баштыңчының болун таныыр хоочун большевиктер чүве чугаалап үнүп турааллар. Музейде Яков Свердловскийнин дугайында Владимир Ильичиниң граммпластинкада бижиттинген чугаазын дамчыдып турар.

Читаның А. С. Пушкин аттыг область библиотеказында ажытынган шимелдиг номнар делгелгезинде Ленинниң 1899 чылда парлатының үнген «Россияда капитализминиң хөгжүдези» деп номун делген көргүскен. Ол ном хаан чазактың Сибирьже шөлээни революсчуларның холунга турган.

1894 чылда Переславль уезжиниң Горки суурунга В. И. Ленинниң «Улустуң өнүктери» деп кымнарыл база социал-демократтарга удур олар канчаар чаалажып турарларын» деп номунуң ийи киришгези парлатынганы билдингир болгай. Переславскиниң чурт шинчилээр музейи ол төөгүлүг болуушкунга тураскаатакан түскай салбырны ажыттыган.

Черниковскиниң М. М. Коцюбинский аттыг литература-тураскаал музейи 1902 чылда үнген № 27 ленинчи «Искраның» фотохоолгазын делген көргүзүп турар. Ында хаанның эрге-чагырганарның дерзинээшкининден Коцюбинскийни камгалап турар чүүлдү көргүскен. Черниговскийниң ажыгчыннарының ажыл соксадыышкынының дугайында өске медээ чүүлдү «Искраның» 1903 чылда үндүрген 51-ги номеринге парлап үндүрген. Ленинниң бодунуң редакторлааны ол медээ чүүлдүн онжимели СЭКП ТК-ның чанында марксизм-ленинизм институдундан чоокта чаа тывыган. (СЭТА).

Улуг баштыңчының хүнүнге

Владимир Ильич Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 86 чыл болган хүнүн демдеглээринге Кызылдың бүдүрүлгелериниң, албан болгаш өөредилге черлериниң ажыгчы чоннары бүгү совет улус-биле бир дөмей калбаа-биле белеткенген.

Областың чурт шинчилел музейи ол төөгүлүг хүнге алдар кылдыр улуг баштыңчының амыдыралын болгаш ажыл-чорудулгазын көргүскен делгелгелерни организастаан. Оларда В. И. Ленинниң 1905 чылдан 1924 чылга чедир ажыл чорудулгазын, оон ажылдарының фотохоолгаларын, фотографияларны болгаш өске-даа чүүлдерни көргүскен. Ленинниң Шушенскоеге төлүлгеге турганының дугайын чугаалап турар түскай делгелге самбыра база бар.

Областың А. С. Пушкин аттыг библиотеказы «Ленинниң херээ чурттап болгаш тиилеп турар» деп улуг эгенниң адазында көргүзүг делгегни организастаан. Ында В. И. Ленинниң тураскаазының хүнүнүң дугайында СЭКП ТК-ның доктаалы, Ленинниң чогаалдары, допчу намдары, Ленин дугайында сактыышкыннар болгаш өскелээ чогаалдарны салган.

Бо төөгүдүг хүнүү хоорайның школачылары база калбаа-биле демдеглеп турар.

Тыва дылда В. И. Ленинниң чогаалдары

В. П. Ленинниң дугайында номнар тыва дылга 1930—1931 чылдарда, тодаргайзарга, ынчан чап-чаа чогаатынган тыва бижик болунуп калбак хөгжүдезин алган өйден эгелеп үнүп келген.

Тываның ном үндүрер чери 1955 чылга чедир В. И. Ленинниң дугайында болгаш В. И. Ленинниң болунуп чогаалдарындан 90 мун ажыг ниити тиражтыг 16 номнарны үндүрген.

Тываның ажыгчы чоннары Владимир Ильичиниң «Чүнү кылыры», «Бир базым бурунгаар, ийи базым атказар», «Демократтыг революцияга социал-демократтың ийи тактиказы», «Империализм, капитализминиң дээш чалазы», «Кооперация дугайы», «Карл Маркс», «Фридрих Энгельс», «1905 чылдың революциязының дугайында илеткел» болгаш оон-даа өске гениальдыг чогаалдарын болупуп төрээн дылында номчуп өөренип турааллар.

Бо чылын тыва дылга В. И. Ленинниң «Улуг эгелээшкин» деп чогаалы биле оон Допчу биографиязы үнер. 1957 чылда парлап үндүрери-биле «Социализм болгаш шажын чүүлүге», «Совет эрге-чагырганың ээлчеглиг соруглагалары», «Чарыштың канчаар организастаарыл?» деп чогаалдар белеткетинип турар.

Бии-Хем районда

ТАРЫЛГАНЫ КЫСКА ҮЕДЕ

Партияның болгаш чазактың көдээ ажыл-агый ажылдакчыларга кыйгырыын танышкаш, Ленин аттыг колхозтуң тараажылары часкы хову ажылын (1800 гектар тараа культураларын) кыска үеде бедик агротехниктиг негелделер ёзугаар доозарын шинтпирлээн. Туран МТС-тиң механизаторлары биле колхозчуларның деңнеш күш-ажылы эгелээн, шөлдерге 7 агрегаттар ажылдап кирген. Баштайгы ийи хүн 700 гектарның шыгын базырган.

КЫЗЫЛ ТУК ХЕВЭЭР АРТКАН

«Тиилелге» колхоз апрель 1-ге чедир инек бүргүзүнден 432 литр, а «Кызыл тараачын» колхозтуң Туранда сүт-бараан фермазы — 591 литр сүттү саап алган. Олар СЭКП райкомунуң болгаш райкүскомнуң колхозтар, фермалар аразынга шинчилир кызыл тугун мурнуку хевээр боттарынга артырарын чедип алганнар.

СОВХОЗТУҢ ХӨЙ ФЕРМАЗЫНДА

«Өөк» совхозтуң хөй фермазында оолдаашкын массалыг калбарган. Чаңгысаашта кыштаглаып турар С. Маады, А. Кусежик оларның кодан хойларындан 550 ажыг хураганнар төрүттүнген. Бооо база төрээн хойларга немелде чемгерилдеги көвүдетпиаан, ажаалданы улам экижидип турар.

МАЙ МУРНУНУҢ ЧАРЫЖЫ

Райүлетпүр комбинады бирги кварталда бүдүрүлге планын ниити продукция талазы-биле 105 хуу, а бараанныг продукцияны 129 хуу күүсеткен. Коллективте май мурнуунуң чарыжы калбарган, онаалданы хүн-бүрү 150 хуудан ажыр күүседип турар Смирнова, Колодкин, Коробейникова ышкаш мурнакчылар хөй.

Май 1-ге үткүштүр

Чөөн-Хемчик районнуң Калинин аттыг колхозунуң тулуг бригадазының ажыл-ишчилери СЭКП-ниң XX съездиниң төөгүлүг шинтпирлерин танышкаш, социалистиг чарышты калбарткан.

Тулуг шынарын бедидери, темпизин дүргелелгери болза, тулугжуларның кол сорулгазы болур. Колхоз бо чылын 14 чурттагга бажыннары, колхоз конторазы, клуб, чаңгыс ай хевирниң инек каказы болгаш өске-даа тулугларны дооскаш, ажыглалга киирер планныг.

Аңгы үеде бригада контора тударынга белеткел ажылын чорудуп, 80 кубометр ыяштыг тулуг шөлүнде дүжүрген. 25 ат күштүг электростанцияның тудуун доозуп турар.

Май бирииге белех кылдыр колхоз суурун ильичиниң лампочкалары-биле чырыдарын тудугжулар хүлээнгеннер.

М. КАЛДАР.

СЭКП ОБКОМУНДА

Партия райкомнарының секретарьларының СЭКП обкомунуң болгаш облкүүскомнуң килдистер эргелекчилериниң чөвүлел хуралы

Апрель 18-те СЭКП обкомунга партия райкомнарының секретарьларының, СЭКП обкомунуң болгаш облкүүскомнуң килдистер эргелекчилериниң чөвүлел хуралы болган. Чөвүлел хуралга дараазында айтырыглары чугаалашкан:

1. Областың колхозтарында, МТС-терииде болгаш совхозтарында часкы тарылганын чоруп турары болгаш көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин көвүдедир талазы-биле соруглалар дугайы.

2. СЭКП-ниң XX съездиниң шинтпирлерин партия организацияларында өөренип база чугаалажып турарының болгаш ол шинтпирлерни ажыгчы чоннарга тайылбырлап таныштырарының соруглаларының дугайы.

Бирги айтырыгны чугаалажырынга 18 кижи киришкен. Хуралга чүве чугаалаан партия райкомнарының секретарьлары болза: Улуг-Хемден эш Градобоев, Чөөн-Хемчиктен эш Дилгижек, Баа-Хемден эш Москаленко, Бай-Тайгадан эш Довадор, Чаа-Хөлден эш Бегзи, Кызыл районнан эш Талчин, Бии-Хемден эш Савкин: оон ыный РСФСР-ниң Совхозтар министерствозунуң төлөөзи эш Конгар, облкүүскомнуң даргазының оралакчызы эш Козленко, суг ажыл-агыйының область эргелелиниң начальныгы эш Набатов, көдээ ажыл-агыйның область эргелелиниң начальныгы эш Певменко, Главмашсбыттың область конторазының даргазы эш Баркалов, көдээ ажыл-агыйның область эргелелиниң материал-техниктиг хандырылга эргелелиниң начальныгы эш Солдатов, облпотребсоюзтуң белеткелдер эргелелиниң начальныгының оралакчызы эш Маркин, ССРЭ-ниң Харылзаа министерствозунуң область эргелелиниң начальныгы эш Лавринович, областың культура эргелелиниң начальныгы эш Иванов, колхозтар тудуунуң талазы-биле область эргелелиниң начальныгы эш Шелеметов, областың сан килдизиниң эргелекчизи эш Каплунов.

Партияның XX съездиниң шинтпирлери совет көдээге канчаар-даа аажок улуг политиктиг болгаш күш-ажылчы идепкейни болдурган. Алдыгы беш чылдың онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарыш бүгү-ле черлерде хүн-бүрү улам калбарып турар деп, чөвүлел хуралга чүве чугаалаанар демдеглеп турганнар.

Часкы тарылгаже колхозтар, МТС-тер болгаш совхозтар улам немежин кирип турар. Улуг-Хем, Чаа-Хөл, Танды болгаш чамдык өске-даа районнарда хову ажылдары массалыг чорутунуп турар. Колхозчулар, МТС-тиҢ механизаторлары, совхозтарның ажылчыннары тарылганы дүрген болгаш бедик шыпарлыг чорулар, бо чылын бүгү көдээ ажыл-агый культураларының байлактыг дүжүүн алыр ёзаш күжениишкиннерин салып турааллар.

Алдыгы беш чылдың онаалдаларын амыдырала хуусаа бетинде боттандырар талазы-биле боттарынга бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алгаш, Тываның көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери алган хүлээлгелерин чүге күүседир эвес, харын алдарлыы-биле ажыр күүседирииге боттарының белеткин ажыл-херек кырынга көргүзүп турааллар. Барык бүгү черлерде колхозтар, МТС-тер болгаш совхозтар бо чылын часкы тарылгага эки белеткенген болгаш эрткен чылга бодаарга хову ажылдарынга элээн организастыг кирип турааллар.

Оон-биле кады чөвүлел хуралга тарылганың баштайгы хүннеринде улуг четпестерни илередип чугаалашкан. Чижээ, Балгазын МТС хову ажылдарының эгезинге чедир ийи тракторну септевээн болган. Сарыг-Сеп МТС-те тракторларны болгаш кожар машиналарны ёй-шаанда четче белеткевээн. Тракторлар септелгезинин планын күүседир талазы-биле мурнакчы болуп турган Чаа-Хөл МТС-ке безиң чамык машиналарның белеткели багай болуп, МТС-тиң коланыннан колхозтарже оруккa бар чыткаш-ла доктаал туруптар турган. Оларны катап септээр ужурга таварышкан.

Чамдык черлерде үрезиннер белеткели четпес. Кызыл районнуң колхозтарында амга чедир үрезиннерниң чамдыызын чажар шынарынга чедир ажылдап албаан. Элээн хөй колхозтарда үрезии материалдары хораннатыннаан. Ол чорук Барыын-Хемчик, Баа-Хем районнарда бар болуп турар.

Чөвүлел хуралдың киржикчилери кукуруза өстүрериичe оиза кичээнгейни салганнар. Бо ан үнелиг культураның бар үрезиннери тарылганың төлевилээн планын дыка ажырар арганы областың колхозтарынга болгаш совхозтарынга берип турар. Ындыг болза-даа, бо чылын кукуруза тарылгазын эрткен чылдан безиң эвээжедир дээр болаллар ында-кайда кестүп турар. Чамдык колхозтарның даргалары, а ол ышкаш совхозтар ажылдакчылары кукурузаны чедир үнелевейн турар. Чамдык черлерде кукуруза үрезиинии камныг калагалавайн, үрезиринге чедирип турар. Ону тарыырынга участоктарны эвээш-ле черлер үзүп алган.

Кукуруза болза, мал ажылының продуктузуун дүрген болгаш дыка көдүрер арганы берип турар күштүг культура болур. Чөвүлел хуралга ол культураны чедир үнелевес чоруктуң янзы-бүрү илереэшкиннерин бүрүү шапкан. Соруга болза бүгү үрезиинии тарылгага камнап калагалаары болгаш бүрүн ажыглаары, тарылганын планын дыка ажыр күүседири болгаш бедик дүжүттү чедип алыры болур. Кукуруза тарылгазын чүгле дербелчин-үзланчак арга-биле чорударын хавырарары эргежок чугула. Кукуруза өстүрер кадрларны баш үдүр белеткээри, оларны дербелчин-үзланчак тарылганың техниказынга болгаш өске-даа чүүлдерге өөредири чугула.

Элээн хөй МТС-терде трактор бригалларының болгаш чамдык агрегаттарның техниктиг хандырылгазын багай тургускан. Шагаан-Арыг МТС-те көжүп чоруур автосептелге мастерскаяларын ёй-шаанда белеткээр дугайында безиң сагыш салдынмаан. Бүгү четпестерни хову ажылдарының чоруп турган үезинде дүрген узуткаар, трактор бүргүзүн, кожар машина бүргүзүн бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаарын хандырар херек.

Хову ажылдарында турар механизаторлар болгаш бүгү колхозчулар дугайында улуг сагыш салыры чугула. Бедик бүдүрүкчүлүг ажылдарының болгаш культурлуг дыштанылганың бүгү байдалдарын оларга тургузар ужурлуг.

Тарылганы ан дээре хуугаалларда болгаш бедик агротехниктиг деңнелге чорудар дээш бүгү күштерни болгаш чепсектерни, бүгү аргаларны ажыглаза чогуур. Тараапы, ылангыя кызылтасты бүдүрерии көвүдедири дээш деминселге тарылганың планын бүгү черлерге чүгле күүседир эвес, харын ажыр күүседир, тарылга шөлдерии бүгү хемчег-биле калбартыр херек дээрзин чөвүлел хуралга айтып турган.

Чөвүлел хуралдың киржикчилери картофель болгаш ногаалар бүдүрерии көвүдедириниң соруглаларын база чугаалашкан. Бо культураларның тарылга шөлдерии кызырар дээр оралдажышкынынарны шын эвес деп көрген. Ындыг чорук ылангыя Улуг-Хем районнуң «УТБА-ның 25 чылы» совхозунга турган. Соруга болза, Тываның колхоз, совхоз бүргүзү картофель болгаш ногаалар бүдүрерии улам-на көвүдедири болур.

Алдыгы беш чылдың бирги чылында көдээ ажыл-агыйның ажылдакчыларының мурнунда турар ан чугула соруглаларны шинтпирлээринге ажыгчы чоннарны мобилизастаарының херээнге аажок улуг ужур-дузалыг болуп турар СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң көдээ ажыл-агыйының бүгү ажылдакчыларынга кыйгырыын колхозчуларга, МТС-териң болгаш совхозтарның ажылдакчыларынга тайылбырлап таныштырарының эргежок чугулазынче чөвүлел хурал кичээнгейни салган.

Ийнги айтырыг талазы-биле — СЭКП-ниң XX съездиниң шинтпирлерин өөренип база чугаалажып турарының дугайында СЭКП Кызыл хооркомунуң секретары эш Анкудинов, партияның Барыын-Хемчик, Өвүр, Танды, Тожу райкомнарының секретарьлары эштер Пахомов, Лопсан-Серен, Тамдаккай болгаш Мөңүме, ВЛКСМ обкомунуң секретары эш Цевелев, Күргөнниң айыыл чок чоруунуң комитединиң область эргелелиниң начальныгы эш Волосников, СЭКП обкомунуң школалар кидизиниң эргелекчизи эш Горелов, обкомнуң эргелекчизи эш Болдур-оол, СЭКП обкомунуң пропаганда болгаш агитапна кидизиниң эргелекчизи эш Бурбатский олар санал бергеннер.

СЭКП-ниң XX съездиниң шинтпирлерин совет кижилериниң ортузунга кайгамчык улуг политиктиг болгаш күш-ажылчы кедүлүүшкүнүү болдурган. Бүгү черлерге эрткилээн партия активиниң хуралдары партияның хүрээлелиниң чаңгыс эвин, коммунистерниң чогаадыкчы идепкейни чайыннанчаа-биле көргүскен дээрзин саналдарга демдеглеп турган.

Партия чырыдышкынының четкинде съездиниң шинтпирлерин болгаш материалдарын улуг кедүлүүшкүнүү өөренип турар. Чаа болгуннерни болгаш семинарларны тургускан, лекция ажыл калбарган. Коммунистер болгаш партия кежигүнү эвес активтер съездиниң материалдарынга улуг сонуургалды болдурун, оларны будүрүлгелериниң, колхозтарның, МТС-териң болгаш совхозтарның практиктиг ажыл-херектери-биле холбаштырып турааллар.

Ындыг болза-даа, барык бүгү черлерде партия организацияларыл улуг ажылды чорудуп турлажок, съездиниң шинтпирлерин пропагандалаарында улуг четпестер бар болуп турар. Элээн хөй черлерде агитколлектитер болгаш чамдык пропагандистер ам-даа кошкак ажылдап база тыва дылга лекциялар белеткээриниге материалдар четпейн турар. Хөй-хөй колхозтарда, МТС-терде болгаш совхозтарда пропаганда ажылын тодаргай практиктиг соруглалар-биле ам-даа кошкак холбаштырып турар.

Аңгы үеде бистин бүгү политиктиг ажылывыста ан чугула соруга СЭКП-ниң XX съездиниң шинтпирлерин калбаа-биле болгаш ханызы-биле пропагандалаары болур. Бар четпестерни дүрген үзүткээры, политиктиг ажылды улам калбартыры чугула. Ийи-чаңгыс кижилерге чүдүүр чоруктуг үржуктарын ажып эртер талазы-биле, партийжи амыдыралдың ленинчи нормаларын улам ынай катап тургузар болгаш хөгжүдер талазыбиле улуг ажылды кылыры негетиниң гурар деп санал бергеннер чугаалап турганнар.

Чөвүлел хуралдың түнелиниде СЭКП обкомунуң бирги секретары эш Тока чүве чугаалаан. СЭКП ТК-ның РСФСР талазыбиле Бюрозунга болган партия обкомнарының болгаш крайкомнарының секретарьларының чөвүлел хуралының ажылының түнелериниң дугайын эш Тока чугаалаан. Часкы тарылганың чоруп турарында болгаш СЭКП-ниң XX съездиниң шинтпирлерин өөренир база пропагандалаар талазы-биле ажылга чамдык улуг четпестерни демдеглээш, эш Тока болза, ээлчеглиг соруглаларны айтып, оларны чедиишкиниг шинтпирлээрин хандырар бүгү хемчегларни алырының эргежок чугулазынче чөвүлел хуралдың киржикчилериниң кичээнгейни угландырган.

Мурнакчы механизаторларга шаңналды тывысканы

Чаа-Хөл МТС-тиң № 1 трактор бригадазы (бригадири эш М. Чылбак) эрткен чылын трактор ажылының планын 150 хуу күүседип, га бүргүзүнден ортумаа-биле 19 центнер дүжүттү, ылангыя 700 гектар шөлдүң га бүргүзүнден 37 центнер чедир дүжүттү өстүрүп, 4445 килограмм кыпар чүүлдү камнап алгаш, аныяктарның трактор бригадаларының Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыштың түнелиниге үшкү черни ээлээн.

Мурнакчы бригадага ВЛКСМ ТК-ның Хүндүлел бижиини тыпсып турары. Чурукта: (солагай талазында) тракторист Наташа Тувак, бригадир Монгуш Чылбак, ВЛКСМ райкомуиуң секретары Д. Стал-оол болгаш МТС-те партия организациязының секретары Х. Чүргүй-оол.

Фото С. Феоктистовтуу.

Ол трактор бригадазындан эштер М. Чылбак, Б. Бяженей, Н. Тувак болгаш өскелер ВЛКСМ ТК-ның Хүндүлел бижиктери-биле шаңнатканнар. Ол хүндүлел бижиктерии чоокта чаа ВЛКСМ-ниң Чаа-Хөл райкомунуң секретары эш Стал-оол шаңнатканнарга тывыскан.

Бедик шаңналга сорук кирген бригаланың кежигүннери часкы хову ажылынче үнерииниң мурнуу чарыында боттарының эрткен чылдагы чедиишкиннерин бызыглап, бо ажыл-агый чылында улам улуг чедиишкиннерлиг болурун хүлээнгеннер.

Шаңналды хүлээп ап тургаш, бригаланың бүгү кежигүннериниң мурнундан бригадир эш М. Чылбак бо чылын социалистиг чарышка онрги чер дээш демисежирии демдеглээн. Оон аңгыда бригаланың трактористери түс-түс бедиткен хүлээлгеии алганнар.

Ол бригада ам боттарының хүлээлгелерин чедиишкиниг күүседир дээш Ленин аттыг колхозтуң шөлдеринче улуг сорук чүткүл-биле ажылдап кириишеннер.

Коммунистиг болгаш ажылчын партияларның информация бюрозунуң ажыл-чорудулгазын соксадыр дугайында

ИНФОРМАЦИЯЛЫГ ДЫҢНАДЫГ

Коммунистиг болгаш ажылчын партияларның информация бюрозунуң 1947 чылда тургустунганы болза, Коминтернаны тараткаанының соонда компартияларның аразынга тывылган аңгылашкак чорукту чайладырынга таарымчалыг ролду ойнаан, бүгү делегейниң коммунистиг шимчээшкинниниң хүрээлеңинге пролетаржы интернационализмин быжыглаарының болгаш быжыг тайбың, демократия болгаш социализм дээш демиселче ажылчын аңгының болгаш бүгү ажылчы чоннарның улам сырый каттыжыышкыныың чугула фактору болган, информбюро болгаш оон хүндүлүг органы — «Быжыг тайбың дээш, улусчу демократия дээш!» — деп солуунуң парлап үндүрүүшкүнүн соксадыр деп шиитпирни хүлээп алган.

Информбюрога киржип турган коммунистиг болгаш ажылчын партияларның Төп Комитеттери болза, ажылчын аңгының эрге-ажыктары дээш, тайбыныың, демократияның болгаш социализмниң хөрээ дээш демиселге партия бүрүзү азы партияларның группа бүрүзү, марксизм-ленинчи партияларның нинти соруза-бодалгалары-биле болгаш боттарының чурттарының национал онзагай байдалдарынга дүүштүр бодунуң ажыл-чорудулгазын сайзыратпышаан, оларның боттарының аразынга харылзаа холбааларны доктаадырынга ажыктыг чаа хевирлерни тывээр деп санаа тур. Коммунистиг болгаш ажылчын партиялар боттарының көргени-биле болгаш боттарының ажыл-чорудулгазының тодаргай байдалын барымдаалап тургаш, тайбың, демократия болгаш социализм дээш демиселдиң, ажылчын аңгының болгаш бүгү ажылчы чоннарның эрге-ажыктарын камгалаарынып, дайынның айылынга үлүр демиселче улус массаларны мобилизастаарының нинти айтырыгларының талазы-биле боттарының аразынга санал-оналдарын моон сонгаар-даа солчурлар болгаш оон-биле кады социализмче бүрүнгаар көрүп турар партиялар-биле болгаш агыныар-биле, а ол ышкаш тайбыныы болгаш демократияны быжыглаарынче чүткүп турар өске-даа организациялар-биле кады ажылдажылганың айтырыгларын моон сонгаар-даа көөр дээрзинге чигзиниишкин турбас. Бо бүгү болза, пролетаржы интернационализминиң принциптеринге үндезилээш, коммунистиг болгаш ажылчын партияларның аразынга кайы-кайызының кады ажылдажылгазының өзүзүн быжыглаар, тайбыцның, демократияның болгаш социализминиң херээнин эрге-ажыктары дээш оларның аразынга акы-дүнма харылзааларны быжыглаар.

Болгарияның Коммунистиг партиязының Төп Комитеди.

Венгрияның ажылчы чоннар партиязының Төп Комитеди.

Италияның Коммунистиг партиязының Төп Комитеди.

Польшаның каттышиан ажылчын партиязының Төп Комитеди.

Румынияның ажылчын партиязының Төп Комитеди.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди.

Чехословакияның Коммунистиг партиязының Төп Комитеди.

Француз Коммунистиг партияның Төп Комитеди.

(1956 чылдың апрель 17 «Быжыг тайбың, улусчу демократия» деп солунда көргени болза, ол партияларның 1947 чылда тургускан информациялыг бюрозу бодунуң албан хүлээлгелерин доозкан, оон-биле холбаштыр кайы-кайызының чөпшээрешкенин ёзугаар коммунистиг болгаш ажылчын партияларның информациялыг формозунуң ажыл-чорудулгазын болгаш оон органы — «Быжыг тайбың дээш, улусчу демократия дээш» — деп солуунуң парлап үндүрүүшкүнүн соксадыр деп шиитпирни хүлээп алган.

Болгарияның Улус хуралының онза сессиязы

СОФИЯ. Апрель 16-да Болгарияның Улус Республиказының Улустуң хуралының бешки онза сессиязы бодунуң ажылын эгелээн. Сессияга Югославияның федеративтиг Улус Республиказының эвилелдин Улус Скупшиназының Болгарияда чоруп турар төлээлери сессияда олуржуп турар, олар залга көстүп келирге депутаттар болгаш аалчылар изин-биле хүлээп алганнар.

Сессия дараазында хүн чүрүмүн бадылаан:

1. Улустуң хуралының төлээлериниң Совет Эвилелинге чорааныың дугайында илеткел.

2. Министрлер Чөвүлелиниң даргазының ону өөлеп турар албан хүлээлгезинден хостаар дугайында билдириишкинин көөрү.

3. Министрлер Чөвүлелиниң даргазын соңгууру.

4. Улустуң хуралының депутаттарының немелде соңгулдаларының түнелелериниң дугайында мандат комиссиязының илеткели.

5. Улустуң хуралының Президиумунуң чарлыктарын болгаш шиитпирлерин бадылаары.

Хүн чүрүмүн бадылаан соонда хуралды даргазы Фердинанд Козовский Югославияның парламент төлээлериниң кежигүннеринге байыр чедирип чүве чугаалаан.

Харыы чугаа-биле Югославияның парламент төлээлериниң удуртукчузу ЮФУРнуң Эвилелдиң Улус Скупшиназының даргазы Моша Пьяда чүве чугаалаан.

(СЭТА).

* * *

СОФИЯ. (СЭТА). Болгарияның Улус Республиказының Улустуң хуралының V онза сессиязы апрель 17-де хагдынган. Күрүненің ажылынга элээн когарал тавзрыштырган ажылдың шын эвес аргаларын оон болдурганы-биле холбаштыр Министрлер Чөвүлелиниң даргазының хүлээлгелериниң ону хостаарын дилеп турар медегледи Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Вылко Червенковтан киргеп деп хуралды даргалаан Улустуң хуралының бюрозунуң даргазының оралакчызы Г. Антанасов, Вылко Червенковту Министрлер Чөвүлелиниң даргазының хүлээлгезинден хостаар шиитпирни сессия бир эп-сеткил-биле хүлээп алган.

Депутат Тодор Живков Болгарияның коммунистиг партиязының Төп Комитединиң, Ада-чурт фронтузунуң Национал Чөвүлелиниң болгаш Болгарияның коммунистиг партиязының парламент бөлүүнүң болгаш Болгарияның улустуң чер ажылының эвилелиниң даасканы-биле Болгарияның ажылчын аңгызының шынчы оглу, Коммунистиг партияның херээнге бердинген, партия, күрүне болгаш ажыл-агый ажылдарының талазы-биле улуг дүржүлгалыг болуп турар Антон Юговту Болгарияның Улус Республиказының Министрлер Чөвүлелиниң даргазынга соңгуур деп саналлы киирген.

Улустуң хуралы Антон Юговту Министрлер Чөвүлелиниң даргазынга бир эп-сеткил-биле соңгаан.

Ооң соонда Улустуң хуралының төлээлериниң Совет Эвилелинге чораан дугайында төлээлериниң удуртукчузу Фердинанд Козовский илеткел кылган. Козовский болгаш депутаттар Христо Даскалов база Николай Георгиев коммунизм тургузуушкунунда совет улустуң чеминшкинниниң дугайын, Улустуң хуралының төлээлеринге ССРЭ-ге көргүскен чүректеп ханы хүлээп алышкын дугайын чугаалааннар.

Төлээлерге болгаш бүгү болгар улуска илередип турар декларацияны Улустуң хуралының сессиязы бир эп-сеткил-биле хүлээп алган.

Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Антон Юговтуң саналы-биле Улустуң хуралы чазактың составынга моон алдында өскерилгелерни киирген: Георгий Чанковту Министрлер Чөвүлелиниң даргазының бирги оралакчызынга болгаш күрүненің план комиссиязының даргазынга бадылаан, Георгий Трайов—Министрлер Чөвүлелиниң даргазының бирги оралакчызы, Райко Дамянов — Министрлер Чөвүлелиниң даргазының оралакчызы, тулуг болгаш архитектура талазы-биле Күрүне комитединиң даргазы, Иван Михайлов — Министрлер Чөвүлелиниң даргазының оралакчызы, Вылко Червенков—Министрлер Чөвүлелиниң даргазының оралакчызы, Карло Луканов — Министрлер Чөвүлелиниң даргазының оралакчызы болгаш ажыл төлевириниң болгаш ажылчын күжүнүң талазы-биле Комитеттиң даргазы.

Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Антон Югов сессияга чүве чугаалаан.

Женева чөвүлел хуралының даргаларынга Фам Ван Донгтуң чагаазы

ХАНОЙ. Вьетнамның информация агентилелиниң дыңнадып турары болза, 1956 чылдың апрель 9-та Вьетнамның Демократтыг Республиказының даштыкы херектер министри Фан Ван Донг Женева чөвүлел хуралының даргалары В. М. Молотовка болгаш Селвин Ллойка чагаа чоруткан, Женева дугуржулгаларын моон соңгаар күүседириниң херээнге Францияның чазааның болгаш Мурнуу Вьетнам эрге-чагыргаларының харысалгазының дугайын ол чагаада чугаалап турар.

Мурнуу Вьетнамдан француз шериглерни үндүрзе-даа, Женева дугуржулгаларынга ат салган тала болуп турар Францияның чазаа ол дугуржулгаларны күүседири дээш харысалганы әдилевишаан турар деп чагаада айтып турар. Мурнуу Вьетнамның эрге-чагыргалары юридик болгаш херек кырында Женева дугуржулгалары-биле бүрүн болгаш долу холбаткан болуп турар. Дугуржулгаларга ат салбаан болгаш ынчангаш ол дугуржулгаларны күүседириниң дугайынга харысалга хүлээвес деэр дугайында Мурнуу Вьетнам эрге-чагыргаларның балыткашкыны мырыңай үндезин чок болуп турар.

Женева дугуржулгаларын сагыыры дээш база моон соңгаар ол дугуржулгаларны хажык чок күүседир дээш болдунуң харысалгазын миннирин вьетнам улус болгаш Вьетнам Демократтыг Республиканың чазаа Мурнуу Вьетнам эрге-чагырга-лардан шиитпирлин-биле негеп турарын чагаада чугаалаан.

Вьетнамны каттыштырарының дугайында айтырыгның Женева дугуржулгаларын моон соңгаар күүседир херекке чугула айтырыг болуп турарын чагаада демдеглээн. Ынчангаш Вьетнамның Демократтыг Республиказының чазаа Женева дугуржулгаларынга үндезилээш, Вьетнамны тайбың арга-биле каттыштырарынче угланган хемчегерни чугаалажыр болгаш хүлээп алыр соруулга-биле соңгу болгаш мурнуу чүктүң ат-алдарлыг эрге-чагыргаларының төлээлекчилери ужуражыр үзел-бодалды барымдаалап турар. Вьетнамга хайгаарал болгаш контроль талазы-биле улустар аразының комиссиязының ажылын үргүлчүлээри Женева дугуржулгаларын күүседириниң чугула негелдези болур деп ВДР-ниң чазаанның санап турарын чагаада айткан. Туруп турар байдалды алырга чаа Женева чөвүлел хуралын чыылдырары дыка чугула деп ВДР-ниң чазаа бодап турар. ВДР-ниң чазаа Совет чазактың бо чылдың март 30-де нотазын бүрүнү-биле чүүлдүзүнүп база деткип турар, чөвүлел хуралдың ийи төлээлекчилериниң ам болур ужуражышкыны эки түнелдерни көргүзер болгаш Женева чаа чөвүлел хуралын чыылдырарынга чедирер деп идеген турар.

(СЭТА).

Бразилияның тараачыннарының байдалы

МОНТЕВИДЕО. «Нотисиас де оже» деп бразил солун элээн хөй бир аай чүүлдерни парлап үндүрген, ол чүүдерге Бразилияның тараачыннарының болгаш хөлечиктеринің амыдыралының болгаш күш-ажылының аар-берге байдалдарының дугайын дыңнадып турар. Солуннуң айтып турарыбиле алырга, Формоза районда (Сан-Пауло штат) улуг чер әдилекчилери хуурумак документилерни ажыглаап, хөлезилиг полицияның дузазы-биле тараачыннарны оларга хамаажып турган черлеринден күшбиле үндүр сывыртап тураргар. Сан-Франциско латифундист Жүкейр Франконуң әжелелинден 75 тараачыннарны өг-бүлелери-биле кады 10 чыл дургузунда ажыглап турган черлеринден үндүр сывырган. Прасикаб районда чигир плантацияларының әжелекчилери 5 мун хөлечиктерни кадыг-дошкуну-биле дарлап-мөлчүп турарлар. Оларның иштинден дыка хөйү дөрт чылдарның дургузунда ажыл-төлевири албаан деп солун бижээн. Флоренстиниң болгаш Батукаттың әжелелеринде көдээ ажыл-агый ажылчыннары өг-бүлелериниң дугайын чугаалаваска безин чаңгыс кижидээ амыдырап чурттап шылавас хире ыпдыг хензиг ажыл-төлевири ап турарлар.

Солуннуң демдеглээнинден алырга, дыка хөй мун бразил хөлечиктер кандыг-даа эргелери дээш демисежиринче тараачыннарны болгаш хөлечиктерни албадап турар. «Нотисиас де оженин» дыңнатканы-биле алырга, Катандуң районнуң хөлечиктери ажыл-төлевирин улгаттырарын болгаш күш-ажылдың байдалдарын экижилерин негевишаан, улуг ажыл соксалышкының чорутканнар. Ол ажыл соксалышкынны хоорайларның хөй санныг профэвилелдери деткип турган. Ажыл соксалышкының чорутканының үезинде Катандуңнуң тараачыннарының болгаш хөлечиктерининң профэвилели тургустунган. Буян-экспераистың әжелелининң ажылчыннары үр үелиг демисешкенииңң түнелининде ажыл төлевириниң минимум хемчээлин доктаадырын чедип алганнар.

Бразил тараачыннарның организастыг демисели чурттуң өске районнарында база болуп әрткилеп турар.

(СЭТА).

Алжирде байдал

ЛОНДОН. Рейтер агентилелиниң корреспондентизиниң Алжирден дамчытканын ёзугаар алырга, француз шериглер Алжирде тура-халышканнарга үлүр агаарның, далайның болгаш кургаг черниң каттыштырган операцияларын чорудуп турарлар.

Париж. Министрлер Чөвүлелиниң шиитпиринге дүүштүр бүгү Францияда келдиришкинниң үш назын-харын барымдаган күр шериг мобилизациязы эгелээн. Бирги өөлчегде Алжирже чоокку уеде чорулар 80 мун кижини мобилизастап чыылдырган турар ужурлуг.

Демократтыг парлалганың дыңнатканы-биле алырга, ол хемчег Францияның хөй-ниитизиниң тааржыксынмас чоруун болгаш үлүрланыышкынын өөскүдүп турар. Хөй-хөй бүдүрүлгелерде киржикчилери Алжирде дайын чорудулгаларын калбартып турар чорукка үлүрланган кыска хүүсаалыг ажыл соксалышкыннары болгаш митингилер болуп әртип турар. Чүгле 14-түн хүнүнде Министрлер Чөвүлелиниге Алжирде байдалдың дугайында ханы хөлээәнин илереткен болгаш алжир айтырыгны тайбың арга-биле шиитпирлээрин негээн 2000 хереженнер көөй чорааннар.

Алжир айтырыгны тайбың арга-биле шиитпирлээрин негээр талазы-биле дыка хөй профэвилел организациялары болгаш чүүн-даа мурнунда Бүш-ажылдың бүгү-ниити конфедерациязы демисежин үнүп турарлар. Ооң-биле бир дөмей турушту Париж районнуң «Форс увриерде» каттыжып кирип турар профэвилел организациялары әөлеп турарлар. Оларның улуртур черлери «күр шериглерниң әлээн хөй бөлүктерин доп-дораан келдирер дугайында болгаш Алжирже бижыглал шериглерни чорудар дугайында Министрлер Чөвүлелиниң чоокта чаа үндүрген шиитпирлеринге холбаштыр хөй-ниитизиниң саналының ханызы-биле хөлзеп, оожургал чок болуп турарының дугайын чазакчы сагындырып турар дынналыгны чарлап үндүрген. «Кара чаңгыс-ла тааржып болур шиитпир болза алжир улуска чөптүг болгаш хостуг байдалдарны хандырар, тайбынны доктаадыр дугайында чугаалажымшкыннарны дүрген эгелээринде болур» деп дыңнадыгда оон ынай чугаалаан.

(СЭТА).

Англи-иран харылзаалар

ТЕГЕРАН. Апрель 14-те болган иран сенаттың әөлчеглиг хуралынга премьер-министрниң орадакчызы Энтезам Бахрейн ортулуктарда байдалдарның дугайында сенаторлар Диванбеки болгаш Фирузүп айтырыынга премьер-министр Аланың харыызын номчаан. Аланың харыызының утказы мындыг болган, чүл дизе, Бахрейнде болуушкуннарның чорудулгазын Иранның чазаа кичээнгейлии-биле хайгаарап көрүп турар. Иран биле Англияның аразында «кайы-кайызының эки харылзаалары туруп турда мурнуку чөрүдээлер таарыштыртырган турар» дээрзинге ол чазак идеген турар.

Диванбеки бодунуң айтырыын тайылбырлавышаан, «Бахрейн ортулуктар Иранның девискээриннин чарылбас кезээ болур» деп медеглээн. Бахрейнде Англияның чорудуп турар хемчеглери болза, Багдад пактызының киржикчилери чүртер бот-боттарынга найыралдыг эвес базыынарны кылып болур ыяларының дугайын хереченлеп турар деп оон ынай ол медеглээн. Англи чазак политиктиг, экономиктиг болгаш сан-хөө айтырыгларының талазы-биле Иранга хамаарыштыр албаашкынны болдуруп турар.

Диванбекиниң саналы-биле алырга, Иранның чазаа Бахрейн ортулуктар дугайында айтырыгны багдад пактызының чөвүлелиниң Тегеранда сессиязынга тургузар болгаш пактының кежигүннери өске чурттарның талазынган детиктериниң магалыалын алыр ужурлуг. «Бир эвес ынчаннас болза, багдад пактызынга Иранның киржилгези биске хоралыг болурдан башка кандыг-даа ажык чок-тур» деп ол чугаалаан.

(СЭТА).

Бандунг конференциязының бир чыл оюнга

ДЖАКАРТА. Джакартадан радио-биле дыңнатканын ёзугаар алырга, индонезий чазак Бандунг конференциязының бир чыл болган оюн демдеглеп арттирерин ол конференцияга киришкен Азияның болгаш Африканың бүгү чурттарынга саналдаан кыйгырыгны үндүрген. Ол хемчеглер конференцияның киржикчилери — чурттарның кады ажылдажылгазын болгаш кайы-кайызын былчир чоруун быжыглаарынга дузалаар деп кыйгырыгга чугаалап турар.

Индонезияга конференцияның бир чыл болган оюнуң хүннеринде чазактың кежигүннери, ылангыя Индонезияның даштыкы херектер министри Абдулгани болгаш радио дамчыдылгазының министри Судибо олар радио дамчыштыр чүве чугаалаарлар.

(СЭТА).

Атлантика блогундан Данияның үнери дээш

БОПЕНГАГЕП. Апрель 14 болгаш 15-те Копенгагенге «Альянг мерекритти» («дайынны болдурбазы») деп паципесчи организацияның чыл хуралы болган. Хуралга резолюцияны хүлээп алган, «Ланд ог фольк» солуннуң дыңнатканын ёзугаар аларга, ол резолюцияда: «Атлантика пактызынга каттыжып киргеш, Данияның бодунга алган айылыы ам оныз шыңгыраан, а чурттуң хамаажылгалыг чоруу аажок улгатканын, хосталбааже хоржок уе келген. Дания бодунуң шериин Германиядан дедир келирер болгаш Исландия-биле чергелештир бистиң девискээривистен даштыкы шериглерни үндүрерин негээр ужурлуг» деп бижээн.

(СЭТА).

Редактор Д. О. БЕГЗИ.

В. И. Ленинниң чогаалдары албани дылда

ТИРАНА. Албанияның ажылчы чоннары В. И. Ленинниң өлүм чок чогаалдарын улуг сонуургал-биле өөренип турар. Бүгү делегей пролетариадының улуг баштыңчызының чогаалдары оларның стол кырының номнары, социализм тургузуушкуну дээш демиселге күчүлүг идеялыг чепсек болу берген.

Дайын сөөлүндеги 11 чылдың иштинде В. И. Ленинниң 30 ажыг чогаалдарын албани дылга очулдурганын парлап үндүрген. «Күрүне болгаш революция», «Империализм капитализминиң дээди чадазы», «Демократтыг революцияга социал-демократияның ийи тактиказы», Улуг эгелээшкин», «Кооперация дугайы» болгаш өске-даа чогаалдарны хөй тираждыг кылдыр парлап үндүрген.

Ол-ла үеде В. И. Ленинниң «Чүнү кылырыл», «Бир базым бурунгаар, ийи базым атказар», «Коммунизмде чөөннээр уруглар аарыы», «Совет эрге-чагырганың әөлчеглиг сорулгалары», «Аъш-чем үндүрүүнүң дугайында» деп чогаалдарын катап парлап үндүрүп турган.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының болгаш делегейде бир дүгаар социалистиг күрүненің үндезилекчизиниң төрүттүнген хүнүнден бээр 86 чыл оюнуң бүдүүзүнде албани ажылчы чоннар В. И. Ленинниң әлээн каш номнарын база алган. Оларның иштинде «Материализм болгаш эмпириокритицизм», «1905 чылдың революциязының дугайында илеткел», «Дайын болгаш Россияның социал-демократиязы» деп номнар бар. Хосталга соонда чылдарның иштинде В. И. Ленинниң чогаалдарын парлап үндүргенииңң тиражы барык 400 мун кезек четкен.

Бо үеде Төп Комитеттиң чанында партия төөгүзүнүң институзу В. И. Ленинниң 35 томнуг Чогаалдарын албани дылга парлап үндүрериниң улуг белеткел ажылын чорудуп турар, ооң үш тому бо чылын парлатыныр үнер.

(СЭТА).

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүн польша улус демдеглеп турар

ВАРШАВА. Польша Улус Республиканың ажылчы чоннары В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 86 чыл болган оюнга белеткенип турарлар. Бо төөгүлүг хүн болза найырал, бот-боттарынга дузалажылга болгаш дайын сөөлүндеги кады ажылдажылга дугайында совет-польша керээге ат салгандан бээр 11 чыл болганы-биле капсырлажып турар. Апрель 19-тан 26-га чедир бүгү чуртка ленинчи хүннерни чарлаан. Бо хүннер болза, польша болгаш совет улустарның аразында бузулбас найыралды болгаш эвилелди улам ынай быжыглаарының демдээ-биле өртер.

Варшаваның бүдүрүлгелеринде, албан черлеринде, өөредилге черлеринде В. И. Ленинниң амыдыралының болгаш ажыл-чорудулгазының дугайында илеткелдерни болгаш лекцияларны организастап турар. Ленинниң төрүттүгениниң бээр 86 чыл болганынга болгаш найыралдугайында совет-польша керээниң 11 чыл болганынга холбаштырган байырлыг хурал найыслалга болур.

Кракова хоорайда В. И. Ленинниң музейи әлээн каш тускай үндүрүлгелерни парлаары-биле белеткээш, Ленин «Ийи системаның тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынының дугайында» деп темага илеткелдерни музейниң ажылдакчылары бүдүрүлге черлеринде болгаш көдээ суурларда номчуп чоруп турарлар.

(СЭТА).

Чуургаларның чемгир шынары

Чуурга — дыка үнелиг аъш-чем продуктузу. Кижиниң организминге чугула херектиг бүдүмелдер оларда бактаап турар.

Чуурганың денизинин 32 хуузу сарыг кезии, 57 хуузу—белок (ак кезии), 11 хуузу—карты болуп турар.

Сарыг кезии болза эң-не концентрататынган чемгир вещество болур: ында белоктуг болгаш үске дөмей веществолар бар болуп турар; өзүп турар организмге, нерва системазының шын ажылдаарынга, хан бүдүжүнге херектиг онза улуг ужур-дузалыг болуп турар лецитин бар. Чуурганың сарыг кезининде үске дөмейлежир хөй санныг холестери бактаап турар. Оон аңгыда, холестеринде минералдыг дустар—кальция, фосфор, демир болгаш магния, база ол ышкаш А, В, B^2, Д деп витаминнер бар. Чуургаларда Д витаминниң бар болуп турары чылдың үелериниң дыка хамаажыр.

Чуурганың белогу (ак кезии) ооң адындан безин алырга колдуунда белоктуг веществолардан тургустунган деп чүвени көргүзүп турар: белокта минералдыг дустар болгаш B_2 витамин хөй эвес бар. Чуурганың белогунда хөй эвес күүр база бар, оон организмге сероводород тыптып болур: ынчангаш чамдык кижилер чуурганы чип шыдавас.

Чуурганың карты колдуунда кальция дустарындан тургустунган.

Хайындырган чуурганы организм эки хууларар болгаш шингээдип алыр. Чуурганың чиг белогу багай шингээтиннер — чүгле 50—70 хуу. Оон аңгыда, чиг белокта В бөлүктүң витаминнериниң бирээзининң чорудулгазынга шаптык болур авиадин деп вещество бактаап турар.

Чымчак кылдыр хайындырган чуурга ажыктыг, кадыр хайындырган чуурганың хайылдырыычалы берге.

Болунуң чемгир үнелиниң талазы-биле янзы-бүрү чүүл куштарның чуургалары барык ылгал чок. Өдүрек болгаш кас чуургаларында үс элээн хөй болуп турар.

Чуурга шупту кижилерге ажыктыг эвес. Веществолар солчуушкуну үрелген үеде чуурга чинрии кызыгаарлаар херек, ән ылангыяда уругларны. Оон аңгыда, чуурга баары аарыг, атеросклестуг, гипертония аарыг кижилерге хоралыг, чүге дээрге чуургада бактаап турар холестерин хан дамыр савааларының иштинге шүүрелип артып каап болур.

Бүүрек аараан үеде чуурганы чемге хереглээрин кызыгаарлаар херек.

Аарыг — кижилер болгаш уруглар мырынай чаа чуургаларны (дагаа төрүпкен соонда чүгле каш хонук дургузунда шыгжатынган) чинр болза эки. Чуургаларны үр үеде шыгжаарга янзы-бүрү өскерилгелер болуп турар. Чуурганы карты шүүреш суг ону өттүр бусталып үнер, чуурга кургай бээр. Оон аңгыда, чуургада үттер дамчыштыр агаар, оон-биле кады чуурганы чыдыштар микроорганизминер кире бээр. Паратифоэтуг бактерилар чуургага кирип болур. Өдүрек болгаш кас чуургалары ынчалдыр үрелинчел. Ынчангаштың оларны чемге хереглээрде 8, 10 минута дургузунда үр хайындырган соонда чүгле ынчаарда чип болур. Чуургаларны үр шыгжаарда оларны шиштинди, ыяш кескиндизи, чоңгу, хуз-биле болгаш өске-даа чүүлдерге холаан, дик хире температуралыг черге шыгжаар. Чуурганың картының шүүреш үттерин дуглап, чуурганың иштинче микробтар кире бээриниден болгаш кургаар чоруктан камгалаарда вазелин азы үс-биле арай чуга кылдыр чаап каар херек.

Заводтарда чуурга порошогун белеткеп турар, оон шынары аналаа чуурга-биле дөмей хевээр артар.

Тыва областың санитар-чырыдыышкын башкы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация кылдызының — 3—88, харыысалгалыг секретарьның 4—98, партийжи аныдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый кылдыстериниң 3—68, культура болгаш аныдырал, чагаа кылдыстериниң база бухгалтериянын 3—65.

ТС—00303.

Культура өргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫШЫҢАР!

1925 чылла үндезилеттинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956 АПРЕЛЬ 24 ВТОРНИК № 84 (3537)

Өртээ 20 коп.

Бистин чуртувустун улустарынын найыралынын бижыг үндезин сууру, бүгү делегейге тайбыңнын бузулбас чөленгижи—Совет Социалистиг Республикаларнын Эвилели делгерезин!

(1956 чылдың май 1-ге СЭКП ТК-ның кыйгырыгларындан)

АЛДЫГЫ БЕШ ЧЫЛДЫҢ БИРГИ ЧЫЛЫНЫҢ ОНААЛДАЛАРЫН ДҮРГЕН КҮҮСЕДИР ДЭЭШ ЧАРЫШТЫ КАЛБАРТЫР

1956 чылдың — алдыгы беш чылдың бирги чылының планныг онаалдаларын чеднишкиниг күүседир дээш бистиң областың көдээ ажыл-агыйының ажылакчылары социалистиг чарышка бедиткен бот-хүлээлгелерин алгаш, Хакас областың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилерин социалистиг чарышка кыйгырар соруулга-

Ындыг турбуже, алээн хей таварылгаларда чарышка ёзу барымдаалаар, кампания хевирлиг болгаш ажык чок аңаа шуугаазынныг чорукту болдургаш, бай аргаларны, курлавырларны ажыглавайн баар чоруктар бар. Ылангыя эрткен чылдың бо үезинге болаарга, сүт саалдазын каш катап көвүдедир дугайында хүлээлгелерни биске полнее бүргеп алган болгаш. Ам апрель 1-ге чедир область сүт саалдазының түңнелинден көөрге, Чаа-Хөл, Сүт-Хөл, Бай-Тайга, Тес-Хем районнарның колхозтарында сүт саалдазының деңнели куду болбушаан турар. Бо чорук социалистиг чарышка алган хүлээлгелерин ажыл-херек кырынга боттандырар дээш ол районнарның партия, совет организацияларының болгаш колхозтарның баштаар черлериниң улуртукчулары боттуг хемчегларни албайн, чүгле хүлээлгелер алыры-биле кызыгаарлатыныш турарын хереченип турар.

Чамдыкта бар аргаларны болгаш күштерни санап көрбейн, эвин эртир эренгей, бедиткен хүлээлгелер ап турар таварыглар база бар. Ындыг эренгей чорукту болдурбас херек. Ам үеде чылда алдының турар хүлээлгелер толаргай характерлиг болуп, декадалар, айлар аайы-биле ажылдарның түс-түс хевир бүргүзүнге таарымчалыг болуп турар. Чижээлээрге, саанчы кижи чыл дургузунда инек бүргүзүнден ынча-ынча килограмм сүттү саап алыр деп хүлээлгени ап тургаш, байдалдарны болгаш малдың чем курлавырларын бырындаалап көрбүшаан, апрельде, майда, июньда болгаш дараазындагы ай бүргүзүнде чеже сүттү саап алырын хүлээнип турар.

Оон аңгыда чарышта бир кол чүүл болза, хожудан туралрарны мурнакчыларның деннелинге чедир көдүрери болур. Чамдык черлерде чарышты чүгле мурнакчыларның ортузунга организастаар дээр хөөнбиле ону массалыг болдурбайн баар чорукбиле шиитпирлиг демисежип, чарышка тудар херек.

Чоокта чаа чамдык районнарга болуп эрткен экономиктиг конференцияларга күш-ажылдың болгаш хөреңгилериниң эң эвээш чарыгдаларын үнүргүп тургаш, продукция бүдүрүп үндүрерин көвүдедир, оон бот-үнезин чинигдиринин айтырыгларын тодаргай чугаалакан. Хей ажылын сайгыдыр болгаш оон продуктуларын көвүдедир дугайында хойжуларның область чөвүлел хураалының киржикчилери, бүгү колхозтарга болгаш совхозтарга инектериниң сүттүр чоруун бедидер дугайында областың саанчылары, кадарчызы болгаш зоотехниктери база часкы тарылганы кыска хуусаада бедик агротехниктиг деңнелге чорудар дугайында трактор бригадаларының аныяк бригадирлери кыйгырыглар хүлээп алган. Бо чөвүлел хураларга чүве чугаалааннар боттарынга бот-хүлээлгелерни ап турганнар, ол эрлээшкин область нептерээн. Ону бүгү-ле черлерге деткинр херек.

Партия, совет, профэвилел болгаш комсомол организацияларының соруулгазы болза, эгелээн чарыштың чалгыын улам калбартыры, ону боттуг удуртулга-биле хандырары, оон чорудулгазын башкарары, чаржып турарларның дуржулгазын нептередири болур. СЭКП райкомнарының, колхозтарда, совхозтарда болгаш МТС-терде партия организацияларының политиктиг ажылының деңнелинден көдээнин ажыл-ишчилериниң чарышка алган хүлээлгелериниң үре-түңнелдиг болуру улуу-биле хамаарыр. Ынчангаш партияның агитас-массалыг ажылын бригаларга, фермаларга болгаш түс-түс кижилерге, ылангыя одарларда малчыннарга күштелдирип чорудар ужурлуг.

Алдыгы беш чылдың бирги чылының чалы келген. Часкы тарылга эгелээн. Ам соруулга болза, ону чеднишкиниг чорудар дээш чарышче бүгү кичээнгейни салыры болур.

ССРЭ-ниң болгаш Великобританияның удуртукчуларының аразында чугаалажыышкыннар

ЛОНДОН, апрель 19. (СЭТА-ның түскай корр.). ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н.А. Булганиниң болгаш ССРЭ-нин Дээди Соведиинин Президиумунуң кежигүү Н. С. Хрущевтуң Великобританияның Премьер-Министри А. Иден-биле база өске-даа англи удуртукчулар-биле чугаалажыышкыннарының эгелээн дугайында ийи талаларның аразынга дугуруштунган дыннадыгны Великобританиянын даштыкы керектер министерствозу бүгүн кежээ чарлаан.

Дыннадыгда чугаалап турары:

«Совет болгаш англи удуртукчуларның аразынга беседа бөгүн 15 шак 30 минутадан 18 шакка чедир Даунинг-стрит, 10-га болуп эрткен. Анаа моон адаанда кижилер киришкен.

Англи таладан — А. Иден, Р. Батлер, Селвин Ллойд, А. Киркпатрик, Н. Брук, У. Хэйтер, Г. Холер болгаш Т. Бримлоу;

Совет таладан — Н. А. Булганин, Н. С. Хрущев, Н. А. Михайлов, А. А. Громыко, Я. А. Малик, П. Н. Кумыкин, В. Я. Ерофеев, О. А. Трояновский, Ю. С. Жемчужников.

Бо беседаларның боттары-даа, оларның чоруп турар байдалы-даа тускай эвес алээн каш дискуссиялар характерлиг, ынчангаш кандыг-бир тодаргай айтырыгны шиитпирлээр соруулга-биле баш бурунгаар докгаатказын хүн айтырыглыг чөвүлел хуралдарга болаарга, чажыт болгаш дугуруштунган дыннадыгларны дамчыштырарынга өскээр чарлатынган түрел болбас ужурлуг. Чугаалашкан айтырыгларның

Великобританияның Премьер-Министриниң турар черинге болган шайлалга

ЛОНДОН, апрель 19. (СЭТА-ның түскай корр.). Бөгүн кежээ Великобританияның Премьер-Министри сэр Антони Иден ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганинга болгаш ССРЭ-ниң Дээди Соведиинин Президиумунуң кежигүү Н. С. Хрущевка алдар болдурган шайлалганы Даунинг-стрит, 10 деп бодунуң турар черинге тургускан.

Совет таладан Н. А. Булганин биле Н. С. Хрущевтан аңгыда оларны үдеп чоруур кижилер: ССРЭ-ниң Культура Министри Н. А. Михайлов, ССРЭ-ниң даштыкы керектер Министриниң Бирги орлакчызы А. А. Громыко, ССРЭ-ниң Великобританияда Элчини Я. А. Малик, даштыкы садыг министриниң орлакчызы П. Н. Кумыкин, академик И. В. Курчатов, академик А. Н. Туполев, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң ийиги Европа киндизиниң эргелекчизи В. Я. Ерофеев, чөвүлекчи О. А. Трояновский олар шайлалгага олурушканнар.

Англи таладан алчылларның аразынга турганнар: Великобританияның Премьер-Министри турган сэр У. Черчилль, лорд-канцлер кадагалакчызы болгаш общиналар палатазының баштыңы Р. Батлер, Сан министри Г. Макмиллан, Даштыкы керектер министри Селвин Ллойд, Иштики керектер министри Г. Ллойд-Джордж, Колониялар министри А. Леннокс-Бойд, Чуртталга тудуушкунунуң болгаш чер-черниң бот-чагыргаларының министри Д. Сэлис, Күш-ажыл министри Я. Маклеод, Даштыкы керектер талазы-биле күргүне министри лорд Пэдг, лейбористиг партияның баштыңнары Х. Гэйтскелл, лорд Эттли, парламент кежигүү Г. Моррисон, даштыкы керектер Министриниң докгаамал орлакчызы А. Киркпатрик, империя кол штабының начальниги генерал Дж Темпнер, хаанның шериг-агаар күштериниң штабының начальниги ужар-чүүл маршалы Д. Бойл, тред-юнионнарның Британ конгрезиниң даргазы У. Бэрд, британ үлетпүр эзлериниң федерациязының президентизи Г. Хэймен, Великобританияның ССРЭ-де Элчини сэр Хэйтер олар болган.

ССРЭ-ниң Великобританияда Элчини Маликке болган шайлалга

ЛОНДОН, апрель 20. (СЭТА). ССРЭ-ниң Великобританияда Элчини Я. А. Малик Н. А. Булганиниң болгаш Н. С. Хрущевтуң Англияда чоруп турарынга таварыштыр дүүн Совет элчин черинге шайлалга тургускан дугайын дыннаткан болгай.

Шайлалга үезинде ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин, ССРЭ-ниң Дээди Соведиинин Президиум кежигүү Н. С. Хрущев, Великобританияның Премьер-Министри А. Иден болгаш лейбористиг партияның баштыңы Х. Гэйтскелл олар чугаалар солушканнар.

Совет удуртукчуларның келген чоруу ССРЭ биле Великобританияның аразында чоокшулажыышкынының оруунга, улустар аразының дүшкүүрүүг чоруун улам ынай кошкадырының оруунга базым болур деп болунуң чугаазынга Н. А. Булганин чугаалаан.

Бистиң чурттарывыстың аразынга чаагай кожа-хелбээниң харылзаалары шагдан тура тургустунуп келген болгаш хей-хей чылдарның дургузунда ол харылзаалар багай эвес чоруп келген деп Н. А. Булганин үргүлчүлээн. Бистиң ам бо келген чоруувус черле анаагыдаазы ышкаш эвес болур боор деп бодаар бис. Совет күрүнениң удуртукчулары Великобританияда бир-ле дугаар кээп турар. Бистиң келген чоруувус бистиң чурттарывыстың аразынга кайы-кайызын эки билчир чорукту тургузарынга болгаш оларның аразында найыралдыг харылзааларны катап тургузарынга дөгүм болур деп чүвеге быжыг бүзүрелди илергейлеп турар бис.

Бистиң чурттарывыстың күрүне болгаш политиктиг удуртур ажылдакчыларының аразында чугаалажыышкыннар Совет Эвилелиниң болгаш Великобританияның улустарының, а ол ышкаш бүгү делегейниң улустарының күзеп турары эргежок чугула түңнелдерни бээр дээрзинге идегээр бис.

Великобританияның Премьер-Министри А. Иден Н. А. Булганиниң чугаалаан сөстери дээш аңаа англи чазактың бүгү кежигүннериниң өмүнезинден өөрүп четиргенин илереткен.

Бистер силерниң келгенинерге сеткилинистин алызындан өөрүп турар бис деп А. Иден чугаалаан. Силериниң англи өөрүпер Маршал Булганинниң чугаалааны боттуг тода ажылга каттыжар. Бир эвес бистиң бо ужуражыышкыннарывыстың үезинде эки түңнелдерни чедип ап шыдаптар болзувусса, ындыг ужуражыышкынар келир үеде чанчыл болу бээр, ынчаарга бистер бот-боттарывыска үргүлчү барып турар апаар бис.

Оон соонда чүве чугаалаан Н. С. Хрущев, Н. А. Булганиниң чугаалаан чүүлдериниң каттыжып турар мен деп чугаалаан.

Бистиң чурттарывыстың аразынга хамаарыжаалларны экижидерин чедип алыр деп чүүлдү удуртулга болдургаш, бистер силерниннге арыг чүрээвис-биле келген бис деп Н. С. Хрущев чугаалаан. Англияга бистиң келгенивис-биле холбаштыр силерде бергедээшкиннерниң барып билип турар бис, чүге дээрге, бистиң келгенивисти силерниң чурттуларга бүгү-ле кижилер бир аай көрбейн турар. Бистиң келгенивиске өөрүп-даа, удурланып-даа чугаалап турар кижилер консерватитиг партинда-даа, оппозисчи лейбористиг партияның хүрээлениниге-даа бар. Бистер ынчаарга ол чурт дайынны эвес, а тайбыңны күзеп турар. Чүгле боттуң күзелиң ёзугаар шилип алган кожазы-биле эвес, харын бургаанның хайырлаан кожазы-биле база чурттаар херек деп чонның чугаазы бар.

Бир эвес бистер улустар аразының айтырыгларын шиитпирлээриниче шак ындыг туруштардан баар болзувусса, кажан-даа дугуржуп ап болур бис. Бир эвес оске туруштардан баар болза, ынчан эвилелхоюг чугаалажып, кайы-кайызынче экижидир хүлүзүрежип, ынчанныхче чүү-даа чок хоозун тарап болур.

Бистер бистиң системавысты хүлээп алынар, капиталистиг системаларын өйдаңдар деп силерни көгүдүксевейн турарла болгай бис. Бистерни бистиң, социалистиг системавыстан ойталаар кыдыр силерниң көгүдүп, шаг-че арттырып турганыңарның херээ база-ла чок.

Бир эвес силер биече ыйлыышкын кылып, бистен болдунмас чүүлдер негээр болзунарза, оортан чүү-даа бүтпес дээрзи силерге база-ла билдингир боор деп бодай-дыр мен. Бис база-ла ол дугайтыр карак чаар хоозун күзел кылбас бис.

Кандыг арга турар ужурлугул ынчан? А чаңгыс арга бар, ол болза тайбың кожа-хелбээ чурттаары болур. Өске чок. Маргылдаалыг айтырыгларны дайын-биле шиитпирлээр деп ораддашкан херек чок. Тайбың айтырыглар дайын-биле шиитпирлетинмес, харын улам-на чидигленир деп чүвени дуржулга көргүскен, амыдырал көргүскен болгай. Бис чаңгыс планетта чурттап турар бис. Ам аажок бедик хөгжүдени техниканың чедип алганының түңнелинде бистиң планетавис улуг турганындан биче болуп бар чыдар.

Оода ындыг чижекти безин ап көрээлинер. Бир эвес шаанда бистиң чуртувустан Англияже баарда дыка хей хүннер хереглетинип турган болза, ам ужарчүүл конструкторларының күжениишкиннериниң ачызында ол хире хемчээлиг черни каш-ла шак иштинде эргип кааптар самолёттар тургустунган ышкажыл. Мында кайгамчыктыг совет конструктор академик Туполев олуруп тур. Оон конструкциязының самолёду Москвадан Лондон чедир хемчээли $3^1/_2$ шак дургузунда эртирген, ол дээрге тулган чүве эвес-тир. Шеринг самолёттары оон-даа артык дүргеп ужуп турар дээрзи билдингир болгай. А шак ындыг хемчээлдерни каш-ла минутаар иштинде эртер, диптер аразының балластика башкарылгалыг снарядтарны ап көрүнер. Бис водороддуг чепсектиг шенээн бис. Силер ону шенээриниг белеткенип турар-дыр силер. Ындыг чепсектиң күжүн силернин-даа, бистиң-даа талаар билир.

Ынчангаш улустарны айыыла таварыштырып, үнелиг чүүлдерни үзүткеп, чок кылырының айыылынга делегейни таварыштырып болбас. Ам техниканың хөгжээнииниң түңнелинде дайын кайы-даа талага ажык чедирбес. Дайын чүгле канчаар-даа аажок улуг үрегдээшкиннерге чедирип болур.

Бистер дайынны болдурбас дээш бүгүле чүүлдерни кылыр, улустар аразынга дүшкүүрлүг чоруун чымчарынче үгландыр күжениишкинниг ажылдаар, улустарның аразынга найыралды быжыглаарын, бүгү делегейге тайбынны быжыглаарын чедип алыр ужурлуг бис. Тайбың кожа-хелбээ туралрының амыдыралчы ергежок чугулазының дугайында түңнел шак оон база-ла үнүп кээп турар.

Чамдык кижилер болза, бистерни Американың Каттыкчан Штаттары-биле силерниң эвилерни баксырадыр, АКШ-биле Англияның харылзааларын торайтадыр тургаш, Англия биле Совет Эвилелиниң харылзааларын экижидер күзелдиг кылдыр чугаалажып турар. Шак ындыг боладдар шынныг чорук-биле канчап-даа домейлешпее. Олар үндезинден тура шын эвес.

Бистер силерниң кымның-биле-даа бактажырынарны күзевес бис. Оон түржүк, бистер силерниң дузанар-биле Совет Эвилели АКШ-биле болгаш өске-даа чурттар-биле эки харылзааларны тургузуп алыгга дээр күзээр бис.

Кандыг-бир чурт бистиң-биле найыралдыг харылзааларны тургузарда өске чурттар-биле болунуң харылзааларын торайтатсын деп күзевес бис. Бүгү-ле улустарның болгаш чурттарның аразында найыралдыг харылзааларны бистер чүгле бүгү делегейге тайбынны быжыглаар тургаш, улустар аразының айыыл чок чоруун быжыдып тургаш хөгжүдери дээш туржуп турар бис.

Лейбористиг партияның баштыны Х. Гэйтскеллдиң чугаалааны болза:

Н. С. Хрущевтуң ажыт-чажыт чок неделеги Совет Эвилелиниң болгаш Великобританияның күрүне удуртукчуларының ужуражыышкынының чедиишкиниг болурунга дөгүм болур деп илереп турар бис. Бир эвес ужуражыышкыннар ажыктыг түңнелерни чедип албас болза, бистер ийи чазактарны, тодаргайларга Совет чазактыны болгаш Великобританияның чазаан шүүлүчүлээр бис.

Гэйтскеллдиң оон ынай медеглээни болза, ол оппозицияның баштыны болуп турза-даа, совет удуртукчулар-биле чугаалажыышкыннарга Великобританияның консерватитиг чазаанның бүгү-ле чедиишкиннериг болуруун ол күзеп турар.

Шайлалга найыралдыг байдалга эрткен.

Третьяков галереязының 100 чыл болуру

Бо чылдың майда Күрүнениң Третьяков галереязының үлезилетиниң тургустунганынган бээр чүс чыл болур.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели чүүрүп көргүзер уран-чүүлдүң хөгжүдезинге галереяның шыгарангай алдар-хавыяазын демдеглевишаан, оон чүс чыл болганын эртиреринин талазы-биле Бүгү-эвилел комитеким тургузар деп шиитпирлээн. Комитеттиң даргазынга Б. В. Иогансонну бадылаан. Оон составында киргеннер: М. В. Алпатов, М. Н. Артамонов, Е. И. Афанасенко, В. Н. Бакшеев, В. К. Билыныцкий-Бируля, Н. И. Бобровников, Ф. С. Богородский, А. П. Боткина-Третьякова, В. В. Волков, А. М. Герасимов, С. В. Герасимов, Н. Э. Грабарь, С. А. Григорьев, У. М. Джапаридзе, В. П. Ефанов, А. П. Жмуйдзинавичус, Н. Н. Жуков, А. П. Замошкин, А. Г. Казиатко, Э. Калныньш, В. С. Кеменов, А. П. Кибальников, С. Т. Коненков, П. Н. Крылов, М. В. Куприянов, П. И. Лебедев, Н. А. Михайлов, Ф. А. Модоров, Г. А. Недошивин, Г. М. Непеип, С. М. Орлов, С. Д. Орлов, Н. Г. Петровский, А. А. Пластов, М. С. Сарьян, В. А. Серов, Н. А. Соколов, У. Тансыкбаев, Н. В. Томский, Б. А. Федин, Г. А Шапорин, Д. А. Шмаринов, Э. Я. Эйнман, Б. Ф. Юон, А. А. Яблочкина.

Майның 12-де Москвага ол төөгүлүг хүннү тураскаатказын байырлыг хуралды эртирери шиитпирлетинген.

Комитеттиң баштайгы хуралы болган, аңаа ол байырлалды эртиреринин талазы-биле хемчегларни ажыддап ылган.

Алдыгы беш чылдың тудуглары

ПРИБАЛТИКАНЫҢ ЭЛЕКТРОСТАНЦИЯЛАРЫ

НАРВА. Прибалтиканың электростанциязының тудуг шөлүнде ажыл улам хайныышкынныг болуп турар. Нарва хемниц оң чарыкы эриинден, мурнунда Нарва ГЭС-ке ажылдап турган тудугжулар боже кээп турар. Ажыл ам калбак фронтбиле чоруп турар. Тудугжулар коллективи май мурнуу чарыының күш-ажылчы ээлчээнде ажылдап турар.

Нарва хоорайдан тудуг шөлүнге чедир автомашиналарның чазаглыг, улуг деягем оруун кылыры доозулган. Нарва далайдан электростанцияның котёльдарынга суг дамчыдып бээр сес километр дурттуг каналдың баштайгы 500 метрин каскан. Ол участокта күчүлүг экскаваторлар ажылдап турар.

Дузалаар бүдүрүлгелерни тудуп эгелээн, ажылчыннарга болгаш албан-хаакчыларга хей каът чуртталга бажыннарын тудуп турар.

Прибалтиканың электростанциязы бүгү улустуң тудуу. Ында эстоннар, орустар, украиннар, латыштар болгаш өске-даа национаплар ажылдап турар. Чурттуң янзыбүрү кыдыгларындан механизмнер, тудуг дериишкини аңаа кээп турар.

Электростанция болза Прибалтикада эң улуг станция болур.

ВОРОШИЛОВГРАД ГРЭС

СЧАСТЬЕ (Ворошиловград область) Хоорайдан чээрби километр черле сошту Донецтиң эриинде Украинда эң улуг — Ворошиловград ГРЭС туттунуп турар. Ол станция бо чылын-на Донбасстың үлетпүр бүдүрүлгелериниге электри энергиязын бээр.

Монтажниктер 100 муп киловатт бирги турбогенераторну тургузарынга эгелеп киришкеннер, ындыг генераторлар шупту-зу алды болур. Бо болза водород соолдуучулуг күчүлүг агрегаттар. Бүдүрүкчүлүг шакта 230 тонна бус үндүрер 12 блок котёльдардан ГРЭС тургустунар. Ындыг системаның котёльдарын Таганроггун котёль заводу бүдүрүп үндүрүп турар.

Улгаттырган блоктарның чыыдазын тускай көдүртүлге краннары-биле дерип херексээн чылда шөлүнге чыып тургузуп турар. Эрик кыдының суг сордурар станциязын болгаш өске-даа тудугларны ындыг арга-биле эптеп кылып турар.

Бол корпустан ырак эвесте чиңге суурган демир-биле аргаан нарын уязын шугуманын херип каан. Ол болза 110 киловольтулуг дузалаар электростанция. Электри дамчыдылгазының бедик вольтулуг шугуму Ворошиловград талазынче шөйлүп чоруткан.

Ийиги 220 киловольтулуг шугуминуң тудуушкыну эгелээн.

(СЭТА)

Революстуг шимчээшкиннин идепкейлиг киржикчилеринге ССРЭ-нин орденнерин тывысканы

Бирги орус революциянын киржикчилеринин хей санныг болүүнге апрель 17-де ССРЭ-нин орденнерин тывыскан, оларны 1905 — 1907 чылдарның революциязының бежен чыл ою-биле холбаштыр революстуг шимчээшкинге идепкейлиг киришкени дээш шаннаан.

Бремльдин Улуг ордузунга революциянын үш чүс чыгыы киржикчилери чыылган. Оларның хөйүнүн аттарын совет кижилер бичизиктен тура билирлер. Чартык чүс чыл мурнунда-ла боттарының төрээн Коммунистиг партиязының улуттулгазы-биле хаанныг ёзуга үүлүр, ажылчы чоннарның хосталгазы болган аас-кежиин дээш ажык демиселче көдүрүлүнген кижилерни бистин улус улуг хүндүткел-биле көрүп турар. Баштарының дүгү шүүт агарган кижилер партиянын хоочун гвардиязы. Олар улуг Ленин-биле кады ажылдап чорааннар. Олар алыр ужурлуг шаңналын ам Владимир Ильичиниң төрүттүнген хүнүнден бээр 86 чыл ою-ою дедегээринге бистиң бүгү улузувус белеткенип турар үеде оларның ап-тураын ССРЭ-нин Дээди Соведиинин Президиумунун Даргазының оралакчылары М. П. Тарасов болган В. И. Козлов шаңнатканнарга орденнерин тывысканнар.

Чазактың дээди шаңналын хоочун революсчу-коммунистер Елена Дмитриевна Стасова, Григорий Иванович Петровский, Отто Вильгельмович Куусинен, Борис Михайлович Волин алганнар.

1904 чылдан бээр СЭКП кежигүнү Дмитрий Николаевич Бассальгога Ленин орденин тывыскан. 50 чылдар мурнунда ол Харьковка ажылчыннарның дайынчы болуктерин тургузуп, большевиктерин Перньге чажыт комитединин кежигүнү болган Харьковка чажыт комитединин секретары турган.

1898 чылдан бээр Коммунистиг партиянын кежигүнү Ефим Яковлевич Бекевскийге Ленин орденин тывыскан. В. И. Ленинниң даалгазы-биле Минскиниң большевик организациязын, партиянын Сонгу-Барыын болган Полесски комитеттерин тургузарынга ол киришкен.

Александр Иванович Бердников чээрби ийи харыг аныяк оол турган Москванын баррикадтарынга тулчуп турган. Ам ооң хары 70 ашкан, ооң 50 жылын партиянга бараан болурунга ол берген. Ленин орденин ол улуг чоргаарал-биле алган.

Дайынчы болуктүн начальниги турган Михаил Алексеевич Гвоздев, дайынчы болуктериниң организакчыларының бирээзи Степан Васильевич Ермаков, мотоцепсектиг денисеэлиниң киржикчизи Софья Львовна Смирнова, Уфага декабрьдиң цепсектиг тура-халыышкынының киржикчизи Григорий Васильевич Андреев, Москвага заводтуң дайынчы болүүнүң командири турган Прокофий Аполлонович Афоничев, фабрика ажыл совсадыышкынының организакчызы, Петроградта Смольныйның баштайгы комиданы Павел Дмитриевич Мальков болган ол үениң революстуг шимчээшкинниниң ооң-даа ооске сураглыг киржикчилери орденнерни алган.

Шаңнатканнарның мурнунда Е. Д. Стасова, Г. И. Петровский болган Б. М. Волин допчу чүве чугаалааннар. Олар бедик шаңналдар дээш Коммунистиг партияга болган Совет чазакка ишиг-биле өөрүп четиргенин илереткеннер.

Е. Д. Стасованың чугаалазы: СЭКПнин XX съездиниин соондагы амгы үе байлакта партияга дузалажыр дээш боттарывыстың бүгү күштеривисти бээрин шаңналдар биске хүлээдип турар-дыр. Съездиниң салган айтырыгларын шын биижп алырынга аныяктарга дузалажыр хүлээлгелиг бис.

Кырганнар бистерни шүүт заводтарже болган фабрикаларже, колхозтарже болган МТС-терже чорудар керек деп санаа тур мен. Ол чорук ол будурулгелерде чүүү кылып турарын билип, бистиң мурнувуста турар сорулгаларны күүседирге чер-черниң партия организациязынга дузалаарын биске хүлээдип турар-дыр.

Ооң мнай Е. Д. Стасованың чугаалазы: партия биске шингыы негелдени: артыкен үениң дугайын чугаалаарда керек кырынга болуп турганын, тодаргайларга ат орнуун бүгү-ле соегинге «мен» дивейн, партиянын айтышкынынарын канчаар күүседип турганывысты дугайын чугаалаар негелдени салган. Улуурган эвес бөдүүн болур чорукка бисти В. И. Ленин өөреткен. Ынаыг болуруп партиянын бүгү организациязынга болган совет албан черлеринге адаандан үстүнге чедир ийи-чанғыс кижилерге чүүлүр чорук-биле демисел бистен негеп турар.

Шаңнал дээш ханызы-биле өөрүп четиришкинниң сеткил-сагыжын илереткеш, СЭКП-нин XX съездиниин шиитпирлериниң тоогулуг ужур-дузазын Г. И. Петровский демдеглээн. Бис, ленинчи хоочун гвардия, бистиң партиявыстың XX съездиниин шиитпирлерин канчаар күрүп турарывыстың дугайын — тайбың, демократия болган социализм дээш демиселге Ленинниң тугун бедик кедүрер деп медеглээн бис. Ленинчи партияга болган совет улуска таарышпас база бичe эвес хора чедирген ийи-чанғыс кижилерге чүүлүр чорукту съезд шиитпирлин-биле бүрүү шапкан.

СЭКП-нин XX съездизи алдыы беш чылда улус ажыл-агыйын хөгжүдерииин талазы-биле он-он доктаалдарны хүлээп алган. Чоргаарал-биле ажыл-агыйын хөгжүдерииин талазы-биле он-он доктаалдарны хүлээп алган, ында хей саазыннарны чарыглаан, а сүт немешпейн турар — деп, Тюмень райкомунун секретары эш Горелин чугаалаан.

Шак ындыг фактылар партиянын ооскедаа актив хуралдарынга илереткенген. Караганда партия обкому болган «Карагандауголь» комбинаттың үлүттүкчулары соолгу үеде эргилде графигин шингээдир дугайында элээн хей шиитпирлерни хүлээп алган, ынчалза-даа хомур даш тывыжынга күш-ажылды организастарының ол депшилгелиг аргазы ынчага чедир калбарбайн турар. Партия болган совет органнарның адынга ыыгыы шүүтүүлелдер Чернвес, Сонгу Казахстан болган ооске-даа элээн областарның парторганизациязарының актив хуралларынга болгудаан.

Ажылдың керек кырында күүселдениң боттуг хынаварының орнунга, болуның үндүрген доктаалдарының база партия болганы, ынчаарга күүселдеге шын турбусган хынала болза, партияның болган күүсевенин сагыыга-чурумун быжыглаар-биле, ажылчыннар-биле, тараачыннар-биле, интеллигенция-биле кады, СЭКПнин улуттулгазы-биле коммунизмче дорт оруктап чоруур бис.

Кремльдин улуг ордузунун бо делгем чырык залында бөгүн анаа эвес чорук болуп турар-дыр деп Б. М. Волин чугаалап эгелээн. Партия болган чазак шүүт ак баштыг большевиктерниң отрядын — бирги орус революциянын идепкейлиг киржикчилери болганнарны, боттарының чүрттелга оруунун 50 чылдан эвээш эвес үезинде өлүм чок Ленинниң тиилегелги: түүнүүн адаа-биле чоруп келгеннерни чыш келдирген. Бистиң кижи бүрүзү 70 хар ажыг болуп турарын көрүнерем! Бистерден, хоочун большевиктерден — ленинчи Төп Комитетке баштаткан, партияның иштики амыдыралынга, иштики болгаш даштыкы политиканга ленинчи принциптерни чайгылыш чокка боттандырып турар ленинчи партияның кежигүнериниден артык аас-кежиктиг кижилер бистиң чүртүвүсте бөгүн чок.

Ооң мнай Б. М. Волинниң чугаалазы: ленинчи үүнүрнин бүүдүүлүг мынзызы чыыгган-дыр бис. Бистиң болалывыс болган чүректериве Ленинче утпанган — бистен хей-хей кижилер ооң-биле ужуражып, ооң дорт удуртулгазы-биле ажылдап, хей-хөйүүс ооң чугааларын дыннап чораан. Партияның XX съездизи ленинчи монге идеяларның амыдыралчы хүнүнүн хереглерииге эрткен деп чүвени билирге дыка-да оорунчуг-дур!

Коммунистиг партияның Төп Бохитединин, ССРЭ-нин Дээди Соведиинин Президиумунун болган Совет чазактың мурнунан К. Е. Ворошилов дээш болган алдарлыг шаңналдар-биле холбаштыр революциянын хоочун киржикчилеринге ынаг байыр чедирген.

Партия болган чазак 1905 — 1907 чылдарның революциязының 1339 идепкейлиг киржикчилерин орденнер-биле шаңнаан. Бо шаңнал болза хаанныг ёзунун, капиталистериниң болган помещиктерниң дарлалынга улуг кадырлыг ремиселди чорудуп турган революстуг шимчээшкинниң бүгү киржикчилериниң улус чоннун мурнунга ачы-хавыязын үнелеп көргени болур.

Силерден хей-хей кижилер революстуг демиселдиң оруунга 1905 чылдың ырак мурнунга-ла кирген. Чажыт байдалга ажылдазары, «революциянын алгебразын» шингээдип алыры кайы хире берге турганын болган оңу калбак массаларның ортузунга чедирери ооң-даа берге турганын билир бис.

Россияда болган даштыкыда революстуг шимчээшкинниң дугайында номнарны дыка кызымак орадажышкын-биле өөренир, Маркстың, Энгельстиң болган Ленинниң чогаалдарын шингээдип алыры бистиң болалывыс болган чүректериве Ленинче утпанган — бистен хей-хей кижилер ооң-биле ужуражып, ооң дорт удуртулгазы-биле ажылдап, хей-хөйүүс ооң чугааларын дыннап чораан. Партияның XX съездизи ленинчи монге идеяларның амыдыралчы хүнүнүн хереглерииге эрткен деп чүвени билирге дыка-да оорунчуг-дур!

Коммунистиг партияның Төп Бохитединин, ССРЭ-нин Дээди Соведиинин Президиумунун болган Совет чазактың мурнунан К. Е. Ворошилов дээш болган алдарлыг шаңналдар-биле холбаштыр революстуг шимчээшкинниң киржикчилеринге ынаг байыр чедирген.

Партия болган чазак 1905 — 1907 чылдарның революциязының 1339 идепкейлиг киржикчилерин орденнер-биле шаңнаан. Бо шаңнал болза хаанныг ёзунун, капиталистериниң болган помещиктерниң дарлалынга улуг кадырлыг ремиселди чорудуп турган революстуг шимчээшкинниң бүгү киржикчилериниң улус чоннун мурнунга ачы-хавыязын үнелеп көргени болур.

Силерден хей-хей кижилер революстуг демиселдиң оруунга 1905 чылдың ырак мурнунга-ла кирген. Чажыт байдалга ажылдазары, «революциянын алгебразын» шингээдип алыры кайы хире берге турганын болган оңу калбак массаларның ортузунга чедирери ооң-даа берге турганын билир бис.

Россияда болган даштыкыда революстуг шимчээшкинниң дугайында номнарны дыка кызымак орадажышкын-биле өөренир, Маркстың, Энгельстиң болган Ленинниң чогаалдарын шингээдип алыры кайы хире берге турганын болган оңу калбак массаларның ортузунга чедирери ооң-даа берге турганын билир бис.

Кремльдин улуг ордузунун бо делгем чырык залында бөгүн анаа эвес чорук болуп турар-дыр деп Б. М. Волин чугаалап эгелээн. Партия болган чазак шүүт ак баштыг большевиктерниң отрядын — бирги орус революциянын идепкейлиг киржикчилери болганнарны, боттарының чүрттелга оруунун 50 чылдан эвээш эвес үезинде өлүм чок Ленинниң тиилегелги: түүнүүн адаа-биле чоруп келгеннерни чыш келдирген. Бистиң кижи бүрүзү 70 хар ажыг болуп турарын көрүнерем! Бистерден, хоочун большевиктерден — ленинчи Төп Комитетке баштаткан, партияның иштики амыдыралынга, иштики болгаш даштыкы политиканга ленинчи принциптерни чайгылыш чокка боттандырып турар ленинчи партияның кежигүнериниден артык аас-кежиктиг кижилер бистиң чүртүвүсте бөгүн чок.

Ооң мнай Б. М. Волинниң чугаалазы: ленинчи үүнүрнин бүүдүүлүг мынзызы чыыгган-дыр бис.

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Кыйгырыынга харыы кылдыр

Баа-Хем районнуң көдээ ажыл-агыйының бүгү ажылдакчылары СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Кыйгырыын, канчаар-даа зажок улуг сонуургал-биле таныжып турар.

Колхозтарга болгаш МТС-ке болгузаан хөй кижилиг хураларга көдээ ажыл-агыйның ажылдакчылары алдыгы беш чыл планының көрдүнген соруглаарны алдарлыы-биле күүседиринге бүзүрелдиин илереткен турганнар. Бүгү-ле черлерде болуп турар хураларга колхозчулар ажыттаныксын аргаларны илереткишаан, колхозтарның хөгжүдезиниң перспективтиг планнарын эдерүп, беш чыл планында айыткан соруглаарны хуусаа бетинде күүседириниң аргаларын айтып турарлар.

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Кыйгырыын чугаалашкаш, «Тиилелге» көдээ ажыл-агый артелиниң (даргазы эш Зайцев) кежигүннери артелидиң мурнунда ажылдап кылган беш чыл планынга улуг эдигни киргеннер.

— Бистиң колхозта хаваннарга, куштарга эки оран-сайлар болгаш мал чемнериниң улуг курлавырлары бар. Бо чорук колхозка хөй орулгаларны бээр төлээде, хөй санныг хаваннарны, куштарны семирткээр азыраар арганы биске берип турар. Ам бизиң хөй хаван оолдарывыс алган бис, оларның байдалы эки. Дунгуй хаваннар оолдай бээр болза, хаваннарның баш саны улам көвүдээр. Ынчаарга 1960 чылда 300 баш хаванныг турарын төлевилээн болзувусса, ам бо чылын-на ол санны чедип алтар бис. Бистеам 1000 дагаа бар. Күн фермазын 2 катап улаттырарынга бүгү байдалдар бисте бар. Ынчангаш куштуң баш санының талазы-биле беш чыл планын бо чылын база күүседип болур бис—деп, колхоз даргазы эш Зайцев чугаалаан.

Ону өске колхозчулар изин-биле деткип, хаван ажылының продукциязының өртээн чижегиринииң аргаларын айтып турганнар. Хаваннарны оларлырын организастаар, дазыл чеминиттиглерниң, картофельниң тарылгаларын дыка калбартыр, ынчангаш аввээш чарыгдалдар-биле чиик өртеткиг хөй продукцияны алыр деп колхоз шинтпирлээн.

Хаваннарның баш санын өстүрер талазы-биле беш чыл планында айыткан көргүзүтүнү бо чылын күүседир деп боттарының хүлээлгезин фермаиың ажылдакчылары аллырлыы-биле күүседир деп хаван фермазының эргелекчизи эш Бортников медегдээн. Бүш ажаакчылары эштер Архипова биле Якунина олар куштарның бүгү баш санын камгалап, төрүүр дагаа бүрүзүнден бо чылын 110-дан аввээш авес чуургаларны алырын хүлээнгеннер.

Инектериниң сүт саалдазын бедидер талазы-биле колхоз бо чылын улуг ажылды чорутқан. Бо ажыл-агый чылының эрткен айларында саар инек бүрүзүнден сүт саалдазы эрткен чылдың ол-ла үези-биле деннээрге 4 катап көвүдээн. Колхозта хөй-хөй саанчылар саалданы бедидерин чедип алган. Чижээлээрге, саанчылар П. Толмачева, Самарина, Билина, Чаннаа олар 1955 чылдың октябрь 1-ден 1956 чылдың апрель 1-ге чедир боттарынга быжыглаан инек бүрүзүнден 537-ден 781 литр чедир сүттү түс бүрү саап алганнар.

Чүгле быжыг чем-суурну түргүзуп турар. Партия эге организациязының секретары эш Салчымай СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарын өөренир болгунуң ферма организастаан. Агитаторлар агитас-массалыг ажылды доктаамал чорудуп, агитхуузустарны, хана солуунну үндүрүп, солуун номчулгазын болгаш бесеадаларны саанчылар ортузунда кылып турар.

1956 чылда салдынган соруглаарны чедиишкиннииг күүседир дээш саанчылар социалистиг чарышты улам калбартканнар.

М. ШЕРИГ-ООЛ.

ОБЛАСТЫҢ ХОВУЛАРЫНДА

ОБЛАСТЫҢ КОЛХОЗТАРЫНДА ЧАСКЫ ТАРЫЛГАНЫҢ ЧОРУП ТУРАРЫНЫҢ МЕДЭЭЗИ (1956 чылдың апрель 20-де).

Районнар аттары	Нинтизи-биле чазын чажып тарааны (хуу-биле)
Тес-Хем	26,9
Улуг-Хем	26,3
Чаа-Хөл	22,4
Чөөн-Хемчик	11,2
Кызыл	11,1
Өвүр	10,2
Сүт-Хөл	8,3
Танды	7,1
Бай-Тайга	3,0
Барыын-Хемчик	1,8
Эрзин	1,2
Баа-Хем	0,4
Бии-Хем	—
Тожу	—

—⊙—

„Бай-Булуңнуң“ шөлдеринде

ЭЛЕГЕС-АКСЫ. (Телефон-биле). Кызыл районнуң «Бай-Булун» колхозу бо чылын часкы хову ажылынга мурнуку чылдардан ыракта белеткелдиг ужурашкан. Колхозтуң шөлдеринде тарылга апрель 17-де өгленээн. Баштайгы ийи хүн 148 гектарда кызылтасты белдирлештир чаштырарының аргазы-биле тараан.

Алдыгы беш чылдың баштайгы 1956 чылының часкы хову ажылын агротехниктиг негелделер ёзугаар кыска үеде доозар деп алган социалистиг хүлээлгезин колхозчу тараажылар боттуг ажы-керекке шынзыктырып турар. Шөлдерде калбарган күш-ажылды май мурнунуң социалистиг чарыжы улам соруг кинирген.

Бызыл МТС-тин эш Хореевичиге улуртурган № 7 трактор бригадазының механизаторлары техниканы камныг, шын ажыглаарынга, ажылдың шынары болгаш темпизинин-даа талазы-биле эки ажылдап турар. М. Шауиновтуң «У-2» тракторлуг агрегадазы хүнде чаштырар нормазын 205 хуу күүседип турар, а «АТЗ-НАТИ» тракторлуг А. Горакиловтуң агрегадазы 32 гектарның орнунга хүн-бүрү 50 гектарны тарып турар.

С. ЧАМЗЫРЫН.

Киров аттыг колхозта

Улуг-Хем районда Киров аттыг колхоз тарылгазын апрель 15-те өгленээн. Ажылдың баштайгы хүннери хову ажылынга колхозтуң белеткели багай авес болганын көргүскен. Хову ажылының бирги бригадазында 5 агрегаттар ажылдап киргеи. Бызыл-Хавак база Көжээ шөлдеринде 290 гектарның шигын базырган, эш Шивит 2 сеялка кожуглуг трактору-биле чажылганы чедиишкиннииг чорудуп турар.

Хову ажылының ийнги бригадазы олардан база хожудавайн турар. Шык базырыышкыны болгаш хоюлур илиртелгени калбартпышаан, Шанчыг-Оргузунда тарылганы база өгленээн. Тракторист эш Чимит-оол 3 сеялкалар коштуруп алган чаштырып турар, ол нормаиы 150—200 хуу күүседип турар.

Үлетпүр бүрүзү орулгалыг ажылдаар ужурлуг

СЭКП-ниң XX съездизиниң алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директивазарын амыдыралга боттандырарынга чүрт үлетпүрүүн бүдүрүлгелериниң коллективтери социалистиг чарышты калбарткан. Чарышка алган хүлээлгезин боттандырар дээш күженишкиннииг ажылдаан түнелиниг областа чеди райүлетпүр комбинаттарының алдызы бирги кварталдың бүдүрүлге онаалгазын чедиишкиннииг күүсеткен.

Ынчалза-даа Чадаананың райүлетпүр комбинады бирги кварталдың бүдүрүлге онаалгазын чүгле 85 хуу күүсеткен. Бүдүрүлге планын күүседир, продукциязының шынарын экижилер болгаш бот-үнезин чиигедир дээш чогуур демисселги комбинат багай чорутқан. Бүдүрүлгенин улуртукчузу эш Цвелев бүгү ажылды партиязың XX съездизиниң негелделеринге дүүштүр тазрыштыр тургуспаан. Комбинат орулга чок, каражалыг ажылдап турар.

Бүдүрүлгенин ажылын экижилерниге чиигедир, администрациязың ажылын контрольлаар ажылын боттандырып шыдаваан. Партия организациязы, оон секретары эш Южаков бүдүрүлгеге коммунистерниң ролун бедидерин үттүп, администрациязың ажы-чорудулгазынга «киришпестиг» туружун ээлеп турар. Харын-даа партия организациязының секретары эш Южаков, комсомол организациязының секретары эш Нехода олар коллективке күш-ажылдың сагыга-чурумун быжыктырар демисселди чоруларының улуу, харын март 14-те столяр цехинге коллективтиг арагалаашкынны чоруткан. Оон түнелиниг бүдүрүлгеге 33 кижи-шак үзүлген.

Партия организациязы-биле администрация коллективтиң күжүн күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерииге, бүдүрүлгенин технологиязын сайзырангайжыларынче мобилизастап шыдаваннар. Бүдүрүлгеге хереглетиниер четчир санныг ыяш материалларын белеткеп албааны-биле чазанылга цехинде шынарлыг кылымалдарны белеткээринге ажылдаар аргажок ол ыяшты ажылаан турар, а ыяш кургадыр черн өртенген. Ынчаарга участок начальнигн эш Софроновту ол байдал бичии-даа дүвүретпээн.

Эш Софронов ажылдаар черинге бүдүн ажыл хүнүнде келбейн базары ховар авес. Локомобильге олаар ыяшты четчир саннығны белеткеп албаан ужурунда аиаа чазанылгага хереглээр үнелиг материалдарны оттулуп, кыска хуусаада 36 кубометр эки шынарлыг дилген материалды оттулган.

Чиг-этке, материалдарга кам чок чорук продукциязының бот-үнезин аартадыр чорукка чедиргеи. Чижээ, бир сандай кылырынга 0,57 кубометр ыяш хереглээр нормалыг турбуже херек кырында 1,25 кубометрни, 2 тумбочкалыг столга 0,6 кг будук хереглээр турбуже 1,23 кг будукту чарыгдап турар. Комбинаттың аъттарынга белеткээн 64 тонна сигенни төтчеглээн.

Бар техниканың чүгле 30 хуузун ажыглаан, а оон өскези ажылгалга кирбейн, кажаа иштинде дат тудуп чий берген чыткылаар. Электростанциязың бүгү энергиязының чартык кезиин ажыглап турар. Дыштаныр хүннерде чүгле чүрүк тыртырар черни ажылдазын дээш электростанциязны ажылладып турар фаят бар. Ол чорук хөй энергияны халас чарыгдаарынга чедиргеи.

Комбинатта кадрлар изыриимас чорук бар. 1955 чылда 54 кижини ажыга хүлээп алган, 61-ни чыдыгаан, 56 кижини ажылдан үндүрген. Оон чылдагаанны ажылчыннарның ажыл амыдыралынга таарымчалыг байдалды тургуспаанында. Чижээ, ажылчыннарга 3 айлар дургузуула шалын бербейн, чүгле 20—30 рубль аванс берип турган. Үлетпүр комбинадының банкыда төлээр хуусаазы эртken өрезн 200 мун рубль, а ажылчыннарга чедир төлевээн шалын 43 мун рубль четкен. Байдал ыиыг турбуже директор эш Цвелев, партия организациязының секретары эш Южаков олар бүдүрүлгенин орулгалыын чедип алырынга шиитпирлиг хемчегларни чорударының улуу, харын чүрт үлетпүр эргелединден дуза бээрин манап, инициатива чок болуп турары кайгамчык.

Районда чүгула бүдүрүлге чери шак ыиыг бергедээшкинде турда, партия райкомунуң, райкүүскомнуң талазындан боттуг дуза чедирбейн, ында улуг четпестер-биле эптежип турары шын авес. Райкүүскомнуң даргазының орлакчызы эш Наскын-оол ол бүдүрүлгеге хүнүүн чыгы кирип турза-даа, ында четпестерни узуткаар дугайында үре-түнделиг хемчег албаан.

Чадаананың райүлетпүр комбинадының ажылында шыңгыы четпестерни кыска хуусаада узуткаар дугайында район организациялары дарый хемчег алыры чугула.

Е. ПЕТРИК,
чүрт үлетпүрүүн область эргелединиң улуг экономизи.

Бүүдүп Бичүүн Чаа-Хөл машинно-тракторлуг станциязында идепкейлиг агитаторларның бирээзи. Ол СССР-ниң улуг ажыл-агыйын хөгжүдериниң ажылгы беш чыл планының талазы-биле партияның XX съездизиниң Директивазарының дугайында агитацияны эки чорудуп, уранчечея кааставаларны кылып турар.

Чурукта: агитатор Бүүдүп Күнчүн часкы тарылга дугайында лозунгуну бижип турары.

Фото С. Феоктистовтуу.

Четпестерни дарый чайлатса

Улуг-Хем районнуң Киров аттыг колхозунуң сүт-бараан фермаларында инектер кидиң быжаалап эгелээн. Чаш быжаалар доруктурар тускай клетказарлыг казаанның иштн кончуг хиргиг, чугайлатынмаан, сооң болганындан быжаалар саанчыларның бажыңнарында турар.

Турар черинин арыг-шевер, чаңгыс аай температуралыг эвезинден чамдык быжаалар аарый өлүп турар. Мындыг турбуже, колхозтуң мал эмчилери малчыннар ортузунга дыка ховар барып турарлар. Колхозта зоотехник эш Мирошников мал ажылында четпестерни чайладырының боттуг хемчегларин алырының улуу, харын мал бригадирлериниден, фермалар эргелекчилериниден медээлер чыып бижипринге өйлежи берген.

Колхоз баштаар черн (даргазы эш Мактар) мал ажылынга чогуур кичээнгей салбайн, мал бригадирлериниң, фермалар эргелекчилериниң негелделерин үе-шаанда ханыырар дээш шиитпирлиг хемчегларни алыры чугула.

Ылаңгыя сүт-бараан фермазының саанчылары халаттар-биле хандыртынмаан. Чимр чеми чедиишпезимнеи февраль айда 7 молдургалар чуган өлген. Бүүн кыштың дургузунда зоотехниктиг өөредилгеиин чаңгыс-даа катап болбаанын чугаалаарга-ла, мал ажылын чугулага көрбээни билдинге бээр. Эштер Мактар, Мирошников оларның медээлер чыып, контора ээлээриниден уштунгаан, боттуг ажы-керекче киреринн колхозчулар негеп турар.

Д. ДАЖЫ.

Колхозтарга концерттер

Областың культура эргелединиң концерт-эстрада бюрозунуң артистери Өвүр районга он ажыг хонукта чораан колхозтар төптеринге болгаи мал фермаларынга 14 черге концерт көргүскеннер. Оон-биле кады олар көдээде бот-тывынгыр уранчүүл бөлгүминериниң ажылы-биле танышпышаан, ол бөлгүмнерге практиктиг дузаламчыны көргүзүп, ылаңгыя чаа ырларны өөредип чораан.

Артистер Кызыыче ээп чорун оргаи Чаа-Хөл районнуң Сталин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчуларынга болгаи колхоз төвүнде школаның өөренникчилеринге оюн көргүскеи. Оларның программазында — «Өнүр-чүгеш» деп чаигыс көжеге шин, ырлар, танцылар болгаи өске-даа көргүзүүлер бар. Артистерниң көргүзүүн колхозчулар болгаи школачылар улуу-биле сонуургап көргеннер.

А. ДОНГАК.

Куш өстүрериниче сагыш салыр

Чөөн-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң баштаар черн куш фермазының ажылынче кичээнгейни четпес салып белген. Колхозтуң куш фермазының төрүүр 255 дагаалары 1956 чылдың бирги кварталында чаигыс-даа чуурга бербээн. Апрель эгезинде үчүе 10 чуурга берген.

Колхоз куштан кончуг эвээш орулганы ап турар болгаи кирген орулгадан оларны алырап ажаарынга үндүрген чарыгдалы улгалып турар. Моон чылдагаанны болза, дагааларны шынарлыг эки чеммербиле, кажаа-биле ханырбаанында болгаи бо кыжын олар соок кажаага кыштаанында болуп турар.

Колхозтуң куш ажыл-агыйында четпестерни чайладып, куштан хөй орулга алыр дээш хемчегларни алыры чугула.

К. САЛЫЫ.

Колхозчуларның идепкейи

Баа-Хем районнуң колхозчу ажыл-ишчилери көдээ ажыл-агый артелиниң Уставының бөлгаи колхоз бүдүрүлгезин база артелидиң ажыл-херектерин эргелеп башкарының партгруппазынга, база кандидаттың мөзү-шынарын партгруппадан хынап билип алырынга эргежок чугула кандидат стажын эртер ужурлуг. Ындыг турбуже, кандидаттарның аразында чамдык кижилер колхозчулар болуның хуу ажылын муңнаткаш, ниитининн чугулалап көрбес чоруктарның фактылары бар. Моон соңгаар ындыг кижилерге Устав ёзугаар шыңгыы негелдеии салыр херек деп ол чугаалаан.

«Ленинчи орук» колхозтуң кежигүннериниң хуралынга трактор бригадазының учётчиги эш Мусихин доктаалды танышпырган. Колхоз бухгалтери эш Борисенко доктаалда айтканы ай санында-ла аван салаашкын болгаи күш-ажылдың немелде төлевирн колхозуң байлакшыдып алыры дээш кежигүн бүрүзүнүң кызыл ажыл-дарынга улуг идигни болуруи чугаалаан. Колхозчу, механизатор бүрүзү боттарының саналдарынга партияның болгаи чазактың үндүргени чаа доктаалга харыы кылдыр бүкениишкиннииг ажылдарын хүлээнгеннер.

В. КАМНЕВ.

СЭКП-ге хүлээл алыышкынның херээнге партия организацияларының кичээнгейин угландырар

Партияның сырый каттыжыышкыны, организастыг, дайынчы аргалары оон бодунуң составының шынарындан улуубиле хамаарыжыр. Партияның хүрээленинге киреринн күзээннерни шуптузун-на ол хүлээп ап турар деп сөглеп болбас. Партия бодунга ап муризкчы болгаи идепкейлиг, коммунист деп бедик атты сагып шыдаар кижилерни шилип ап, хүлээп алыышкынның херээн ол таарыштырып турар.

Партия организациялары СЭКП-ге хүлээп алыышкынның херээнге негелдени дынзылар болгаи партияга хүлээп алганнарның санынга ажылчыннарның болгаи колхозчу тараачыннарның өөлээр хуузун шиитпирлин-биле чедип алыр ужурлуг.

СЭКП-ниң чамдык райкомнары партияга хүлээп алганнарның составында колхозчулар болгаи ажылчыннар болдаан турар өлээн ажылдарны чорутқан. Ындыг болза-даа СЭКП-ниң чамдык райкомнары партия эге организациялары партияга хүлээп алганнарның санынга чүгле албан-хаакчыларны колдадып, колхозтарның болгаи бүдүрүлге черлериниң мурнакчыларын хүлээп алыр ажылды ыракта четпес чорудуп турар.

Бо талазы-биле годаргай чижектерни көргүзүп болур. Чөөн-Хемчик районда 1955 чылдың дургузунда СЭКП-ниң кандидазынга хүлээп алганнарның 53,8 хуузу албан-хаакчылар, чүгле 11,5 хуузу колхозчулар болуп турар. Ол районда өлээп хөй парторганизациялар бүдүн чыл дургузунда СЭКП кежигүнүнге кандидат кылыр чаигыс-даа кижи хүлээп албаан. Ылаңгыя «Октябрь 30 чылы» колхозтуң партия эге организациязы 1953 — 1955 чылдарда (3 чыл дургузунда) СЭКП кежигүнүнге кандидаттарга чаигыс-даа кижи хүлээп албаан.

Чамдык райкомнар болгаи партия эге организациялары СЭКП кежигүнүнге кандидаттар-биле кижизидилгелиг ажылды дыка кошкак чорудуп турар. Оон уламы-биле чамдык кандидаттар кандидат стажының иштинде партийжи амыралдан хоорук чурттап, ыш-ажылчы болгаи моральдыг мөзү-шынарларын көргүспейн турар фактылар Барыын-Хемчик, Бай-Тайга районнарда бар. СЭКП-ниң Бызыл хооркомунуң үчёлүнда туруп турар бүгү кандидаттарның 57 хуузу, Бии-Хем райкомунуң үчёлүнда кандидаттарның 43 хуузу, Тандың райкомунуң үчёлүнда кандидаттарның 44 хуузу кандидат стажын бир чылдан үш чыл чедир эрттирген болуп турар. Партияга чаа кирер деп турар кижилер-биле эки таныжып чугаалашпайн, оларны далаш-биле райком бюрозунга киире бээр чоруктар СЭКП-ниң Чөөн-Хемчик райкомунуң ажылының практиказынга тургулаан.

СЭКП кежигүнүнге кирер деп турзырларны бүгү талазы-биле өөренип көрбейн турарының чылдагаанны-биле партияның болгаи хөй-ниитининң чүрумуп үрээр, ажыл-агыйга харысалга чок ийи-чаигыс кижилер партияның хүрээленинге тавырыла болуп кирип турар фактылар база бар. Чижээ, СЭКП Бызыл райкомунуп бюрозу 1955 чылдың ноябрь 25-те Бызыл МТС-тин участка механигги Волошенкону кандидатка хүлээп алган. Волошенко бодунуп эрге-дужаалын ажылгап алгаш, күрүненнің болгаи колхозтуң өнчүзүн төтчеглеп самчыгдаан дээш ССРЭ-ниң Дээди Советиниң 1947 чылдың июнь 4-те үндүрген Чарлыының бир чүүлү-биле шиитирер апарган. Ынчангаш СЭКП райкомунуң бюрозу 1956 чылдың март 28-те бодунуң мурнунда хүлээп алган шиитпирин күш чок болдурар ужурга тавырышкан. Ындыг тавырылгалар СЭКП-ниң Чаа-Хөл болгаи оон-даа өске райкомнарынга база тургулаан.

СЭКП-ниң Тес-Хем райкомунуң партияга хүлээп алыышкын дугайында овааарымчы чок болган бир байдалын чижек кылдыр көөрге мынаыг: 1953 чылда СЭКП кежигүнүнге кандидатка Самагалдай МТС-тин трактор бригадазының бригадири эш Бомтай-оолду хүлээп алган, 1955 чылдың августуң 31-де СЭКП райкомунуң бюрозу эш Коштай-оолду партия кежигүнүнге кирип алган дугаайында МТС-те партия эге организациязының коммунистеринин хуралының шиитпирин балыглаан. Ынчаза-даа райком Коштай-оолга партия билединн од дээреде бербээн. Ийи ай эрткен соонда Коштай-оолдуң бригадазының багаа ажылы райкомунуң оргкилизинге дыннаны берген. Райком бодунуп бюрозун ол-ла чылдың ноябрь 10-да далаш-биле чиитаи. СЭКП кежигүнүнге хүлээп алган Коштай-оолду катап кандидатка шилчилер деп шиитпирлээш, оон мурнунда хүлээп алган доктаалын өскерткен. Оон соонда бир неделя эрткенде Коштай-оолдуң ажылга харысалга чогуның дугайында райкомга база бир чаа медээ дыннаныр келген. Райкомнуң бюрозу Коштай-оолдуң херээн база катап көөр ужурга тавырышкан болгаш үшкү көргүшкүнде ону партияның хүрээленинден үндүрер деп шиитпирлээн. Райкомнуң баштай кылган чазының түнелн ындыг болган. Ол ышкаш СЭКП-ниң Өвүр, Чаа-Хөл, Бии-Хем райкомнары партияга хүлээп алыышкынның херээнге хажыдыышкыннарны база болганчок-ла болдуруп турарлар.

Партия кежигүнүнге киреринн күзээн кижи бүрүзү болза, партияның программазын, Уставын, тактиказын кандидаттың таныжарынга, база кандидаттың мөзү-шынарын партгруппадан хынап билип алырынга эргежок чугула кандидат стажын эртер ужурлуг. Ындыг турбуже, кандидаттарның аразында чамдык кижилер партияның болгаи күрүненин сагыгачурумун үреп турар чоруктар бар. СЭКПниң Бии-Хем райкому 1956 чылдың январь 7-де СЭКП-ниң кандидат кежигүнү эш Киминиң хуу херээн көрген. Ким болза, 1954 чылда партия биледин чидирген дээш СЭКП обкомунуң бюрозунга хемчег алдырган турган. Ол хемчегни райком бюрозу дужүрген, обком бюрозундан ону көрбейн турда-ла, а райкомнуң ол-ла бюрозунга эш Киминн СЭКП-ниң кежигүнүнге киирип алган. Ол ышкаш СЭКП-ниң Өвүр райкомунуң бюрозу СЭКП-ниң чиигине кежигүнүнден кандидатче дужүрткеннерни чогуур хуусаа төнерге ниити чурум ёзугаар СЭКП кежигүнүнге хүлээп алыр ужурлуг турда-ла, кандидатче шилчитирген хемчээн дужүрер деп шын авес шиитпирни үндүрүп турган. Чижээ, СЭКПниң кандидадынче шилчиткен Ламаллайның мурнунда партия талазы-биле алырган хемчээн дужүрбейн СЭКП кежигүнүнге хүлээп алган болгаи кандидатче шилчитирген хемчээн дужүрер деп эренгей болгаи үткааы биллинмес шиитпир хүлээп алган.

Партия кежигүнүнге киреринер болза, үш чылдан эвээш авес партия стажтыг, бир чылдан эвээш авес үеде кады ажылдап чораанны-биле оларны билир кежигүннериниң рекомендацияларын киирер. Ол дугайын партияның хүрээленинге киирип турарларның документилеринге толаргай бижээн турар ужурлуг. Өвүр районда Ламаллайны партия кежигүнүнге хүлээп алыр дугайында рекомендация берген эштер Суге-Мажыр, Өртенмей, Достай олар «Ламаллайны үр үе дургузунда билир» деп эренгейн-биле бижип каан болган.

Кандидаттарның ниитинден партияның кежигүнүнге хүлээп ап турарларның партстажын ол эштн партияның кежигүнүнге бадылаар дугайында партияның чогуур эге организациязының ниити хуралының доктаал үндүрген хүнүнден өгелеп саналр. Ынчангаш эге организацияларга көрүнген хүлээп алыышкын дугайында херектерни райком бюрозунга чогуур үеэинде шиитпирлээри чугула. Ындыг турбуже СЭКП-ниң Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик, Чаа-Хөл болгаи оон-даа өске чамдык райкомнарында партияга хүлээп алыышкынның херектерин көөрүн дыка хожудалып турар бюрократсыг чоруктун фактылары бар. СЭКП-ниң Чөөн-Хемчик райкому Шеми сумузунда башкы Диспшей Оюржактың ыиыг хереэн бүдүн чыл дургузунда бюрога көрбейн шыгжаан. СЭКПниң Чаа-Хөл райкомунуң бюрозу Ленин аттыг колхозта эш Данзырынны СЭКП кежигүнүнге кандидат кылдыр хүлээп алган доктаалды 11 ай дургузунда көрбээн. Ол ышкаш Бызыл-Дагда Молотов аттыг колхозта партия эге организациязы эш Бызыл-Тасты СЭКП кежигүнүнге кандидат кылдыр хүлээп алган шиитпирнн база-ла 11 ай ажыр шыгжаан. Оон соонда ол эштернин кайызынын-даа СЭКП кежигүнүнге кандидат стажын эге организациянын хүлээп алганы үеден өгелеп саналр деп доктаалда айытканнар, а херек кырында оларның кандидат стажтары ол айтырыгны СЭКП райкомунуң бюрозунга шиитпирлевейн турда-ла төнүп калган.

Өске районда партия эге организациязының хүлээп алыышкын-даа, кежигүнүү хемчег алган дугайында-даа шиитпирнн база бир өске райкомунуң бюрозу бадылап болбас болгаи ол херекти ук кижинин барган эге организациязында база катап көөр ужурлуг. Ындыг турбуже, СЭКП-нин Өвүр райкому ол принципти үреп турар. СЭКП кежигүнүнге кирип турар эш Дава-Сюрюнүң дугайында Бызыл хоорайның башкы институдунда партия эге организациязының 1955 чылдың июль 27-де үндүрген шиитпирнн партияның Өвүр райкомунуң бюрозу шуут бадылап турганы окта шын авес.

Районнарның партия организациялары СЭКП-ге хүлээп алыышкынның херээн кичээнгейлиг үдуртур, партия кежигүнүнге кандидаттар-биле кижизидилгелиг ажылды күштелнрип чорудар ужурлуг.

Т. БОЛДАШКИН,
СЭКП обкомунуп партия органнарының кнлдзинин инструктору.

Колхозтарның болгаш хамаатыларның эт-хөреңгизиниң эки-тура страхованиезин улам калбартыр

Коммунистиг партия болгаш Совет чаңак социалистиг көдээ ажыл-агыйны хөгжүдүнүң айтырыгларынга, колхозтарны быжыглаарынга болгаш ажылчы чоннарның материалдыг чаагай байдалын улам экижидеринге онза кичээнгейни салып келген болгаш салып турар. Колхозтар совет күрүнениң өзүп турар улуг дузалам-чызының ачызы-биле ниитиниң ажыл-агыйларын хөгжүдер болгаш колхозчуларның материалдыг амыдыралын быжыглаар талазы-биле чаа-чаа челишкиннерни чедип алганнар.

Ажыл-агыйның социалистиг системазы айтыш халаптыг болуушкуннарның болгаш озал-ондактарның таварыштырган когаралдарының орнун тургузарынга бүгү болдунар аргаларны тургускан. Айылдыг болгаш озал-ондактыг болуушкуннар колхозтарның ажыл-агыйынга болгаш хамаатыларга материалдыг когаралды чедирип турар. Озал-ондактан болган когаралларның орнун тургузарынга күрүне страхованиези улуг рольду ойнап турар. Эртken чылын күрүне страхованиези областың колхозтарының страхованиелеткен болгаш когаралга таварышкан хөреңгизиниң база тарылгаларының, а ол ышкаш чамдык хамаатыларның каражага таварышкан эт-хөреңгизиниң орнун тургузарынга бир миллион рубльди үндүрген.

1956 чылда колхозтарның болгаш хамаатыларның эт-хөреңгизиниң, малының, тарылгазының эки тура страхованиезин улам калбартыры чугула. Колхозтарның болгаш түс-түс кижилерниң страхованиелеткен эт-хөреңгизи, малы, тарылгазы кандыг-бир айылдыг озал-ондактан когаралга таварышканда күрүненің страхование чери оон орнун тургузар.

Бир эвес колхозтарның эт-хөреңгизиниң, тарылгаларының, көдээ ажыл-агый продукциязының, транспорт херекселдериниң болгаш малдарының, а ол ышкаш хамаатыларның ажыл-агыйларында эт-хөреңгизиниң эки тура-биле страхованиези калбак хөгжээн турган болза, страхование төлевири улам-на хөй болган турар иймк.

Страхованиелеткен өлген малдарның орнун бүрүн тургузар дээш колхозтарның база хамаатыларның малының ыяавыла салышкынның страхованиезиниң талазы-биле бо чылын бистиң областа страхование хандырыгазының нормалары бедээн турар. Ынчалза-даа бир эвес колхозтарның азы хамаатыларның малдары эки-тура чүрүмү-биле страхованиелетинмээн иймкпе азы чүгле ыяавыла салышкынның страхование-биле камгалатырган болза, страхование орнун тургузарының бедик төлевири, чижээ, бир баш ыйыстыг бода малга азы чылгыга 600 рубльден, а хамаатыларның ажыл-агыйларынга—500 рубльден өрү эвес болур.

Колхозтарның болгаш хамаатыларның эт-хөреңгизиниң ыяавыла страхованиезинбиле чергелештир эки-тура страхованиези чорутунуп турар. Бо страхование озал-ондактыг болуушкуннардан колхозтар болгаш хамаатылар боттарының ажыл-агыйын улам-на камгалаан турар арганы берип турар. Чыл бүрүде боттарының эт-хөреңгизин страхованиелеп турар колхозтар страхование төлевириниң хөй түп-нуг акша-хөреңгизин күрстрахтың органнарындан ап турар. Эрткен чылын Кызыл районнуң «ТАРН 12 съездизин» колхозу страхование төлевириниден 67 мун, Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозу—16 мун, Ленин аттыг колхозу — 18 мун рубльди алганнар.

Күрстрахтың Кызыл районда инспекциязы (улуг инспектор эш Тарарак) эрткен чылын колхозтарның тарылгазын эки-тура-биле страхованиеледирин калбартан. Улуг-Хем районда инспекция малды эки-тура-биле страхованиеледиранің ажылын багай эвес чорутkан.

Ындыг-даа болза областың районнарында колхозтарның болгаш хамаатыларның ажыл-агыйларының эт-хөреңгизин эки-тура-биле страхованиеледир ажыл ам-даа ыракта четпес чорун турар. Күрстрахтың органнары бүгү областа колхозтарның хамаатыларга материалдыг когаралды чедирип турар. Озал-ондактан болган когаралларның орнун тургузарынга күрүне страхованиези улуг рольду ойнап турар. Эрткен чылын күрүне страхованиези областың колхозтарының страхованиелеткен болгаш когаралга таварышкан хөреңгизиниң база тарылгаларының, а ол ышкаш чамдык хамаатыларның каражага таварышкан эт-хөреңгизиниң орнун тургузарынга бир миллион рубльди үндүрген.

1956 чылда колхозтарның болгаш хамаатыларның эт-хөреңгизиниң, малының, тарылгазының эки тура страхованиезин улам калбартыры чугула. Колхозтарның болгаш түс-түс кижилерниң страхованиелеткен эт-хөреңгизи, малы, тарылгазы кандыг-бир айылдыг озал-ондактан когаралга таварышканда күрүненің страхование чери оон орнун тургузар.

Бир эвес колхозтарның эт-хөреңгизиниң, тарылгаларының, көдээ ажыл-агый продукциязының, транспорт херекселдериниң болгаш малдарының, а ол ышкаш хамаатыларның ажыл-агыйларында эт-хөреңгизиниң эки тура-биле страхованиези калбак хөгжээн турган болза, страхование төлевири улам-на хөй болган турар иймк.

Страхованиелеткен өлген малдарның орнун бүрүн тургузар дээш колхозтарның база хамаатыларның малының ыяавыла салышкынның страхованиезиниң талазы-биле бо чылын бистиң областа страхование хандырыгазының нормалары бедээн турар. Ынчалза-даа бир эвес колхозтарның азы хамаатыларның малдары эки-тура чүрүмү-биле страхованиелеткен иймкпе азы чүгле ыяавыла салышкынның страхование-биле камгалатырган болза, страхование орнун тургузарының бедик төлевири, чижээ, бир баш ыйыстыг бода малга азы чылгыга 600 рубльден, а хамаатыларның ажыл-агыйларынга—500 рубльден өрү эвес болур.

Колхозтарның болгаш хамаатыларның эт-хөреңгизиниң ыяавыла страхованиезинбиле чергелештир эки-тура страхованиези чорутунуп турар. Бо страхование озал-ондактыг болуушкуннардан колхозтар болгаш хамаатылар боттарының ажыл-агыйын улам-на камгалаан турар арганы берип турар. Чыл бүрүде боттарының эт-хөреңгизин страхованиелеп турар колхозтар страхование төлевириниң хөй түп-нуг акша-хөреңгизин күрстрахтың органнарындан ап турар. Эрткен чылын Кызыл районнуң «ТАРН 12 съездизин» колхозу страхование төлевириниден 67 мун, Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозу—16 мун, Ленин аттыг колхозу — 18 мун рубльди алганнар.

Күрстрахтың Кызыл районда инспекциязы (улуг инспектор эш Тарарак) эрткен чылын колхозтарның тарылгазын эки-тура-биле страхованиеледирин калбартан. Улуг-Хем районда инспекция малды эки-тура-биле страхованиеледиранің ажылын багай эвес чорутkан.

Ындыг-даа болза областың районнарында колхозтарның болгаш хамаатыларның ажыл-агыйларының эт-хөреңгизин эки-тура-биле страхованиеледир ажыл ам-даа ыракта четпес чорун турар. Күрстрахтың органнары бүгү областа колхозтарның хамаатыларга материалдыг когаралды чедирип турар. Озал-ондактан болган когаралларның орнун тургузарынга күрүне страхованиези улуг рольду ойнап турар. Эрткен чылын күрүне страхованиези областың колхозтарының страхованиелеткен болгаш когаралга таварышкан хөреңгизиниң база тарылгаларының, а ол ышкаш чамдык хамаатыларның каражага таварышкан эт-хөреңгизиниң орнун тургузарынга бир миллион рубльди үндүрген.

1956 чылда колхозтарның болгаш хамаатыларның эт-хөреңгизиниң, малының, тарылгазының эки тура страхованиезин улам калбартыры чугула. Колхозтарның болгаш түс-түс кижилерниң страхованиелеткен эт-хөреңгизи, малы, тарылгазы кандыг-бир айылдыг озал-ондактан когаралга таварышканда күрүненің страхование чери оон орнун тургузар.

Бир эвес колхозтарның эт-хөреңгизиниң, тарылгаларының, көдээ ажыл-агый продукциязының, транспорт херекселдериниң болгаш малдарының, а ол ышкаш хамаатыларның ажыл-агыйларында эт-хөреңгизиниң эки тура-биле страхованиези калбак хөгжээн турган болза, страхование төлевири улам-на хөй болган турар иймк.

Страхованиелеткен өлген малдарның орнун бүрүн тургузар дээш колхозтарның база хамаатыларның малының ыяавыла салышкынның страхованиезиниң талазы-биле бо чылын бистиң областа страхование хандырыгазының нормалары бедээн турар. Ынчалза-даа бир эвес колхозтарның азы хамаатыларның малдары эки-тура чүрүмү-биле страхованиелеткен иймкпе азы чүгле ыяавыла салышкынның страхование-биле камгалатырган болза, страхование орнун тургузарының бедик төлевири, чижээ, бир баш ыйыстыг бода малга азы чылгыга 600 рубльден, а хамаатыларның ажыл-агыйларынга—500 рубльден өрү эвес болур.

Колхозтарның болгаш хамаатыларның эт-хөреңгизиниң ыяавыла страхованиезинбиле чергелештир эки-тура страхованиези чорутунуп турар. Бо страхование озал-ондактыг болуушкуннардан колхозтар болгаш хамаатылар боттарының ажыл-агыйын улам-на камгалаан турар арганы берип турар. Чыл бүрүде боттарының эт-хөреңгизин страхованиелеп турар колхозтар страхование төлевириниң хөй түп-

В. ЮДИН,
Күрстрахтың область эргелелиниң начальныгы.

Инек бүрүзүнден 2000 литр сүт дээш

Мээң колхозум организастатынган хүнүден бээр ыйыстыг бода мал фермазының саанчызынга ажылдап келген мен. Хөй чыл ажылдаанымдан чыл бүрүде инек саар талазы-биле болумга эвээш эвес аргаларны шингээдип алган мен. Инектериниң ажаалдазын, чемгерилгезин экижидип, сүт саап алырынга мергежип турган, болумга быжыглаан чүрттүн инектеринің сүт продуктузун чыл бүрү улам бедидерин чедип алган мен.

Сөөлгү чылдарда инектерни быжаларындан чарып саар арганы челишкиннинг ажыглап турар мен. Бо арганы ажыглаанымның түнелинде инектерниң сүдү мурнунда быжаалары-биле эдирип саап турганындан дыка көвүдээн. 1954 чылда саап турган инектеринің бирээзинденне ортуиаа-биле 830 литр сүттү азы колхозтуң бүдүрүлге планындан 130 литрни артыкка саап алган мен. 1955 чылда 12 инекти ийи катап саап турган, инек бүрүзүнден 1200 литр сүттү азы планнан 370 литрни ажыр саап алган мен.

Колхозтуң Чыраа-Бажында сүт-бараан фермазының саанчылары бистер СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдырала боттандырар дээш социалистиг чарышка бедиткен хүлээлгелерни ап турар бис. Мурнакчы саанчыларның бирээзи комсомолчу Бувыскаал-биле аравыста социалистиг чарыштыг ажылдап турар бис.

Бо чылын улам бедиткен хүлээлгени—инек бүрүзүнден 2000 литр сүттү саап алырын хүлээнип алган мен. Бистиң фермаңың аңгы байдалынга мону чедип алыры ындыг-ла белен эвес. Мурнакчы саанчыларның дуржулгазын ажыглазышаан, саар инектеринің ажаалдазын, азыралын экижидип база хүнде ийи удаа саалданы шынарлыг чорудуп тургаш, алган хүлээлгемни челишкиннинг күүседир дээш бүгү күжүмү салыр мен.

Мээң саап турар инектеримниң аразында алаан хөй сүттү берип турар инектер бар. Чижээ, эрткен чылын «Төңгүр кадар», «Калчан хүрен», «Төңгүр күү» деп шолалыг инектер чайгы айларда бир хүнде 10—12 литр сүттү берип турган азы саалданың бүгү дургузунда оларның бирээзи-де 1300 литр сүттү берген. Бо чылын бо инектеринің бирээзи-де 2000 ажыг литр сүттү бээри чугаажок.

СЭКП ТБ-ның болгаш ССРЭ-нин Министрлер Төвүлелиниң көдээ ажыл-агыйның бүгү ажылдакчыларынга кыйгырыынга харыы кылдыр инек бүрүзүнден 2000 литр сүттү саап алыр дээн социалистиг хүлээлгемни алдарлы-биле күүседир мен.

М. МЫЙДОК.
Чөөн-Хемчик районда «Коммунизмче орук» колхозтуң саанчылы.

Хүлээлгезин күүседир

Сүт-Хөл районнуң Сталин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң хойжулары эштер Самбуу, Серемаа, Догус-оол оларның чаа төрүттүнген 556 хураганнары семис шыырак доругуп турар.

Ам төрүүр 206 хойларының хураганнарын чидириг чокка алыр база түлеңдүктерни чыыр ажылды чорудуп, дүк планын ай-шаанда долдуур болгаш ажыр күүседир дээш малчыннар боттарының аразында социалистиг чарышты калбарткан.

Д. ТАСПАЯК.

Чөөн-Хемчик районнуң Жданов аттыг колхозунуң малчыннары эштер Часпый, Хунаш олар олар-белчиирин таарыштыр тургускаш, малдың күштүг, семис болуруң чедип алганнар. Ам эш Часпый таарээн 98 өшкүзүнден 118 анайларны, Хунаш 112 өшкүзүнден 135 анайларны мееди камгалап алганнар.

Эш Часпый колхозка 9 чыл иштинде өшкү кадарын келген болгаш чыл бүрүде 300—400 анайларны менди доруктуруг, колхозтуң улуг малынга дужаап келген.

О. МУНЗУК.

Н. А. Булганиннын болгаш Н. С. Хрущевтуң Англияда чоруп турарының дугайында

КЫДАТ УЛУС РЕСПУБЛИКА

ПЕКИН, апрель 19. Н. А. Булганиннын болгаш Н. С. Хрущевтуң Англияда чеде бергенининң дугайында дыннадыларны, а ол ышкаш бо чугула болуушкунга хамаарышкан чүүлдерни бөгүн Кыдаттың төп солуннары улуг-улуг эгелерлиг кылдыр парлаан.

«Женьминьжибао» солуннуң бижип турары болза, совет удуртукчуларны Лондонче чалаанын улустар аразынга улуг политиктиг ужур-дузалыг болуушкун кылдыр бүгү делегей санап турар. Совет Эвилели болгаш Англия ышкаш ындыг ийи улуг күрүнелериниң удуртур ажылдакчыларының аразынга санал-онаалдарның аксеткилиг солчуушкуну болгаш оларның аразынга бот-боттарын билчирин чедип алыр чорук чүгле Совет Эвилелиниң болгаш Англияның аразынга харылзааларны хөгжүдеринге эки перспективаларны ажыдар эвес, харын улустар аразының дүшкүрлүк чорукун, кызы-на, чымчаларының чугула салыышкын болур. Булганиннын болгаш Хрущевтуң Англияда барганының фактызы болу-за «Женева бодалының» хөгжүдезининң дугайын хереченлеп турар болгаш «Женева бодалын» хөгжүдерин хөөзүн ораалашкан кижилерге бүзүрелдиг харыны берип турар деп «Женьминьжибао» деидеглеп турар.

«Улустар аразының чамдык айтырыгларының талазы-биле Англияның болгаш Совет Эвилелиниң аразында чөрүлээлер шынап-да бар, ынчалзажок ол чөрүлээлер болза англи-совет харылзааларны экижидеринге моондак болбас ужурлуг».

Совет Эвилелиниң болгаш Англияның аразында чанчыл болган садыг харылзааларын деидеглевишаан, совет-англи садыглажылганы хөгжүдериниң улуг аргаларының барын «Женьминьжибао» солун айыткан.

(СЭТА).

ИТАЛИЯ

РИМ, апрель 19. Н. А. Булганиннын болгаш Н. С. Хрущевтуң Англияже аян чорук кылып барганый италь парлалга улуг сонуургал-биле хайгаарап көрүп турар.

«Унита» солун мурнуку чүүлүг парлаан, ында деидеглеп турары болза, капиталистиг улуг күрүнелерниң удуртукчу болуктери амга чедир оларның чорудуп турары политиканың буурап дүшкенин болгаш ийи системаларның аразында тайбың чарыштыг улустар аразының харылзааларының үндезинин болдурарынын эргежок чугулазын билип эгелеп турарлар.

«Социалистиг делегей-биле харылзааларже ол чаа арганы капиталистиг улуг күрүнелериниң удуртукчуларының иштиирде Англияның удуртукчулары бир дугаарла тодаргайы-биле чүүлүг деп көргени ол факт тодаргай ужур-дузалыг деп «Унита» бижип турар.

Совет удуртукчуларның Англияда чеде бергенининң дугайында еске солуннар тодаргай бижип, оларны Англияда чүректин ханызындан хүлээп алганын деидеглеп турарлар.

Генуяда үнүп турар «Секоло дичинновезимо» солун англи-совет чугаалажышкыннарны «дайын сөөлүндеги үениң дипломаттыг эң-не улуг конференциязы» деп адаан.

(СЭТА).

Индияның Коммунистиг партиязының IV съездизи

ДЕЛИ, апрель 20-де. (СЭТА). Парлалганың дыннадың турары болза, дүүн Пангхатка (Индияның мурнуу талазында, Мадрас штаттың Шалабар районунда) Индияның Коммунистиг партиязының дөртку съездизи бодунуң ажылын эгелээн.

Съездиниң эгелээринин мурнуу чарында түк көдүрүлүшкүнүүт ёзулал болган. Индияның Коммунистиг партиязының ТБ-ның политбюро кежигүнү, Андхра штаттың хообылужудулга хуралындан Коммунистиг партияның баштыны П. Сундал түкту көдүргеш, бүгү делегейге тайбыңны камгалаазы болгаш быжыглаары дээш, а ол ышкаш Индияның ажылчын ангызының амыдыралының деннелии бедидери дээш демиселлиг планын съезд чогаадып үндүрер ужурлуг деп медеглээн.

Дүүн бирги хаалгыг хурал болган. Солуннарның дыннатканындан алырга, съездиниң удуртур органын съезд соңгаан болгаш үн айтырыны бадылаан. Индияны хостаары дээш демиселлге өлүрткенерни төлээлер тураскаап ёзулаан.

Индияның Компартиязынын IV съездизинге СЭКП ТБ-ның байырын «Нью-Эйдж» солун парлап үндүрген. Байырның текстизи ынчаар бижиттинген:

ИНДИЯНЫҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ IV СЪЕЗДИЗИНГЕ.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди, Индияның Коммунистиг партиязының IV съездизинге изиг байырны чедирип база бодунуң чүртүнүң хамаарышпас чорун дээш, бодунуң улустарының чаагай чорууң көдүрери дээш, бүгү улустарның аразынга тайбың болгаш найырал дээш Индияның Компартиязының демиселлинге челишкиннерни күзеп тур.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди.

Быдаттың, Италияның, Францияның, Болгарияның, АБШ-тың, Японияның, Индонезияның Коммунистиг партияларындан, Кореяның Бүт-ажылчы партиязынан чедирген байырларны «Нью Эйдж» солун база парлап үндүрген.

„Евратомну" тургузарының планы француз хөй-ниитиниң дүвүрээшкинин болдуруп турар

ПАРИЖ. Страсбургка европа чөвүлелиниң консультативтиг ассамблеязының ээлчеглиг сессиязы ажыттынган, анаа 15 чүрттарның төлээлери келген. Консультативтиг ассамблеяның шиитпир хүлээп алыр эргези чок, ынчалза-даа чүрттар аразының кады ажылдажылгазының язы-бүрү айтырыгларының талазы-биле бодунуң саналын сүмелээшкин хевири-биле чугаалап болур. Консультативтиг ассамблеяның хүн айтырыы болза ылангы француз хөй-ниитиниң хөлээшкинин болдуруп турар айтырыгнын: атомнуг энергия талазы-биле «европа ниитилежилгези» дээринин «евратомнуң» планы болуп турар. Ол «ниитилежилгеде» Франция, Италия, Барыын Германия, Бельгия, Голландия болгаш Люксембург, тодаргайлаарга, барыын европа шериг эвилелин тургузуп турар чүрттар кирип турарлар. Ол чаа план болза улус массаның улурланыышкыннарының түнелинде бүстүп дүшкени «европаның камгалал ниитилежилгезинин» планын Францияга хөй чүүлдер талазы-биле сагындырып турар.

Амгы үеде «евратомнуң» планын алды чүрттарның чазактары чугаалажып турар. Парлалганың деидеглеп турарындан алырга, үк план ол чүрттарның баштаар болуктеринде чидиг чөрүлээлерни өөскүдүп үндүрген. «Евратомнуң» ажыл-чорудулгазын атомнуг энергияны чүгле тайбың сорулгаларга хереглээри-биле кызыгаарлаза чогуур бе, азы атомнуг чепсекти бүдүрерин аңаа чөпшээрезе эки бе; ураң рудазын болгаш кезектерге үүрмектелир материалдарны садып алырының база сөдыглаарының онза эргезин «евратомга» тывысса чогуур бе дээрзининг дугайында айтырыглар маргылдаада кирип турар.

Атомнуг энергияны ажыглаары ышкаш ол хире чугула адырның талазы-биле национализиң бүрүн эргезин кызыгаарлап турар национал эргенің кырында ол органны тургузар планның Францияда дүвүрээшкинин болдуруп турарының дугайын сөөлгү хүннерде парлалгага үнген элээн хөй чүүлдер хереченлеп турар. «Евратомнуң» планын хамаарышкан чүрттарның парламентилериниге чугаалажып көөр дээрзи билдинген.

Францияның национал хуралының дашткы херектер талазы-биле комиссиязы ол айтырыгның талазы-биле илеткелчиге Пьер Жюлини томуйлаан.

Профессор Бернар Лавреньның Пьер Жюлиге чорутkан ажык чагаазын неделя санында үнер «Трибюн де Насьон» солун апрель 14-те парлап үндүрген. «Евратомнуң» төлевилелин француз парламент хүлээп алыр болза өлүмүг уржукту болдурар деп автор илереткен. «Европа төлевилелдери дээр ол ёзазажок төлевилелдер бир эвес боттандыртынган турар болза Франция, Бельгия болгаш Голландия Европаның составынга эглип чок кылдыр буурап дүшкүлээн турар ийик» деп автор бижээн.

«Евратомнуң» төлевилели «эгезинден төнчүзүнге чедир-ле бак ёзалыг хуурумак үүлгединишкин-дир» чүге дизе, ол төлевилел монополистиг каттыжышкынларның чижеж эрге-ажыктарын хараап, атомнуг энергияны Францияның тайбың сорулгаларга хөгжүдер аргазын чок болдурар, Францияның хамаарышпас чорууга бузар болгаш «Франциянын амгы парламентилиг күрүнезининг орнунга тоталитарлыг технократтыг күрүне тура бээр» деп Лаврень санап турар.

Ол-ла хүнде «евратом Францияга улуг угланган» деп эгелиг чүүлүг «Комба» солун парлаан. Солуннуң санап турарыбиле алырга, «герман-америк маневр» болуп турар болгаш Барыын Германияны камчыштыр Барыын Европаның алы үнген алды чүрттарынга атомнуг энергияны бүдүрерин база ажыглаарын контрольдаарын Американың Каттышкан Штаттарынга ханыырып турар ол планны солун чидин-биле шүүмчүлээн.

«Евратомнуң» дугайында керээни национал хуралга чугаалаштырары-биле кирип келгенде, ону күш чок болдуруп чайладырынче Франциянын национал хуралын солун кыйгырган.

КУР биле Египеттиң аразында садыг харылзаалары быжып турар

КАИР. Египет биле Кыдат Улус Республиканың төлээлериниң аразынга Каирге болган садыг талазы-биле чугаалажышкыннарының доозулганының дугайында кады кылган египет-кыдат медеглел аңаа чарлатынган.

Кыдат талаган чугаалажышкыннарга КУР-нуң Египетке келген даштыкы садыг министри Е Цзи-чжуан баштаан садыг төлээлери киришкен.

Египет төлээлерни садыг болгаш үлетпүр министри Абу Нусейр баштаан.

Кады кылган медегледе айтып турарыбиле алырга, чугаалажышкыннар ийи чүрттарның аразынга садыг харылзааларын калбартырынга хамаарышкан. Чугаалажышкыннар сеткилдің ханызындан болгаш найыралыг байдал-биле эрткен деп медегледе чугаалап турар. КУР биле Египеттиң чазактарының аразынга 1955 чылдың августа чарлынган болгаш чыл бүрүнүң протоколунуң баштайгызы капсыртынган садыг талазы-биле дугуржулганың күүселдезининг чорудулгазынга кайы-даа талаларны, үнүш үзүп болгаш эскелерни-даа садып ап турар.

Каирге КУР-нуң үлетпүр делгелгезин ажыттынган. Медегледе демеглээни ёзугаар алырга, ол делгелге Кыдаттың экономика талазы-биле чедишкиннерин египет улуска танытыптырар. Египет биле Кыдаттың аразынга садыг солчуушкунуң улам ыцай калбартырынга ол делгелге дузалаан турар дээрзинге бүзүредди кайы-даа талалар илергейлээн.

Кады кылган медеглеге Египеттиң садыг болгаш үлетпүр министри Абу Нусейр болгаш КУР-нуң даштыкы садыг министри Е Цзи-чжуан ат салганнар.

Е Цзи-чжуан Каирге КУР-нуң үлетпүр делгелгезинде көргүзүнген машиналарны Египет биле Кыдаттың аразында быжыглап турар найыралдың демдээ кылыр Египеттиң чазаанга белекке өөрүн КУР-нуң чазаа шиитпирлээн деп медеглээн. Абу Нусейр Египеттиң чазаанын мурнундан ол белектиң үзүүн кыат чазакка улуг-биле өөрүп чедирилгенин илергейлээн деп медеглээн.

(СЭТА).

Кыдатта үүрмектеп садар барааннар өртээнин чиигээни

ПЕКИН, 15. Кыдат Улус Республиканың чамдык можуларында болгаш хоорайларында чер-черинің улус комитеттеринің шиитпири-биле янзы-бүрү хевирдин барааннарының өртектерин улуг-биле чиигеткен. «Ганьсужибао» солуннуң дыннадып турары-биле алырга, Ганьсу можунуң улус комитединиң докталы-биле тараанын өртээ өртумаа-биле 8,3 хуу, чурт үлетпүрүнүң кылыгларының 15,8 хуу чиигээн. Можунуң чазагыыг оруктары-биле чүк соорүлгезининң ортээн элээн улуг-биле чиигеткен.

«Нэнминчжибао» солуннуң дыннатканындан алырга, бо чылдың бирги кварталында Баотоу хоорайда 930 хевирлерлиг барааннарының, оон иштинде калбак хереглелдиг барааннарының, ылангы хөвен-пес аргыларының өртээ 30 хуу чедир чиигеткенин. Хоорайда сүт дамчыдылгазы-биле дамчыдып берип турар сүгиун үүжүн төлевир 35 хуу болгаш чүк соорүлгезининң тарифы 12 хуу чиигээн.

(СЭТА).

Кыдатта ажыл төлевириниң системазын өскерткени

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң дыннатканы-биле алырга, ажыл төлевириниң системазын өскертир дугайында айтырыгның талазы-биле чоокта чаа Пекинге болган чөвүлел хурал ажылчыннарның, албан хаакчыларның, эртемденнерниң, түскай эртеминиглерниң, башкыларның болгаш еске-даа мергежилдерниң кижилериниң ажыл төлевирин ниитизи-биле улгатыр дугайында шиитпирни хүлээп алган. Чүүн-даа мурнунда чавыс төлевир ап турар ажылдакчыларның ажыл төлевирин улгатkан турар. Чуртка күш-ажыл төлевириниң социалистиг системазын базын бүрүзүнде нептередири база шиитпирлеттинген. Ажыл төлевирин улгатыгарда Кыдаттың түс-түс районнарында амыдыралдың аңгы-аңгы деннели болгаш барааннар өртектери барымдаалатынган болур.

(СЭТА).

Бот-боттарынга күш-ажылчы дузалажылганың бригадаларын ВДР-де тургузуп турары

ХАНОЙ. Вьетнамның информация агентилелиниң дамчыткаңы болза, бот-боттарынга күш-ажылчы дузалажылганың бригадаларын тургузары дээш шимчээшкин Вьетнам Демократтыг Республиканың көдээ районнарында калбарып турар. Бо чылдың февральның төнчүзүнге чедир бүгү тараачын ажыл-агыйларның 53 хуузун каттыштырган 153 мун ындыг бригадалар чүрттүн иштинге санатынып турган.

Бот-боттарынга күш-ажылчы дузалажылганың бригадаларын тургузуп турар чорук вьетнам көдээ черлерге көдээ ажылагый бүдүрүлгезининң өзүлдезинге ылангы берип, боттарының каттышкан күзенишкиннери-биле боттарының оруунда бергелерин ажып тиилээринге тараачыннарга дузалап турар.

(СЭТА).

Ниитилел эртемнериниң институдунуң Пекинде тургустунганы

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң дамчыып турары болза, улустуң политиктиг консультативтиг чөвүлелиниң Бүгү-кыдат комитединиң шиитпирин ёзугаар ниитилел эртемнериниң Институду Пекинде тургустунуп турар. Диалектиктиг болгаш төөгү материализмин, политиктиг экономиканы, кыдат революциянын төөгүзүн үк институтка өөренир. Дыңнакчыларның 200 кижи санныг баштайгы болуун бо чылдың сентябрьда институтка хүлээп алган турар.

(СЭТА).

Редактор Д. О. БЕГЗИ.

ЧУГЕ ОЛ ЧУГУЛАЛ

«Чем чиририм мурнунда холуңар чуңуңар»

Мындыг кыйгырытта улаа-дараа ужуражып турар, чамдыкта ону ыырынай тоовайн баар бис. Ижин-шөйүндүүн халдавырлыг аарыгларының, ылангыда дизентерияның өөскүдүкчүлери — микробтарны хирлиг холдар-биле тарадып турар деп чүвени эртем шинчилелдери көргүзүп турар.

Чижээ ындыг шинчилелдериниң бирээзининң көргүскени болза:

Дизентерия-биле аарааннар турган 79 квартираларга янзы-бүрү эт-херекселдериниң база ол ышкаш кадык чүрттакчыларының холдарын суг-биле чуп, оон соонда чуп алган сугну лабораторияга шинчип көрген. Кандыг микробтар илереткиннер деп чүве эмчилерни сонуургаткан.

25 квартираларда дизентерияның палочкалары (аарыг өөскүдүкчү куртгар) бар болган. Оларны хеп, эт-херексел, аяк-сава, ойнаарактар чугган суглан тып алган. Шинчитинген кадык кижилериниң 11 хуузунуң холдарындан дизентерия палочкалары тывылган.

Дизентерия аарыг кижилер чугбаан холдары-биле эт-херекселдерни тудуп турган, а оон соонда ол эт-херекселдерни кадык кижилер тудуп турган деп чүве тодаргай.

Суг дамчыдар краниың тудазынган дизентерия палочкалары база тывылган. Дизентерия аарыг кижи албаннаар бажыңдан үнгеш, чугбаан холдары-биле краниың тудазын тудуп, оюу хирлендирип каан деп чүве билдингир.

Албаннаар бажыңга чораан соонда болгаш чемчекпир мурнунда холду саваң-биле эки чуур деп дизентериядан камгаланырының эң бөдүүн аргазын бистер шуптувус сагыыр ужурлуг бис.

Тыва областың санитар-чырыдыышкын башкыны.

Кызыл хоорайның Ленин кудумчузунда № 51А бажыңда чурттап турар хамаатыг Ольга Николаевна Байдан-Дешкин Пгарка хоорайның Киров кудумчузунда № 4 бажыңның 7-ги квартиразында чурттап турар хамаатыг Ольга Николаевна Байдан-Дешкин Пгарка хоорайның Киров кудумчузунда № 4 бажыңның 7-ги квартиразында чурттап турар хамаатыг Сергей Федорович

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЯЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылдан үнделип тургелеткинге

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956 АПРЕЛЬ 25 СРЕДА № 85 (3538)

Өртээ 20 коп.

Бистиң үе болза, марксизм-ленинизмниң улам-на тиилеп турар идеяларының улуг тиилелгезиниң үези болуп турар. Ол идеялар хей-аът кирген Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы улусту ооң эчис сорулгазы—коммунизмче бүзүрелдиг аппар чоруур.

(В. И. Лениннин төрүтүнген хүнүнден бээр 86 чыл оюнга холбаштыр Москвага болган байырлыг хурал эш Д. Т. Шепиловтун илеткелинден).

Ленинниң херээ чурттап, тиилеп турар

ССР Эвилелиниң Улуг театрынга болган байырлыг хурал

Ажыгты чоннарның гениалдыг баштынчызы, Коммунистиг партияның болгаш делегейде бир дугаргы социалистиг күрүнениң үндезилекчизи — Владимир Ильич Лениннің төрүтүнген хүнүнден бээр 86 чыл болган оюн совет кижилер, бүгү депшилеглиг кижи төрелгетен байырлыы-биле демделээн.

«Ленин» деп эргим үнелиг ат делегейниң улустарының янзы-бүрү дылдарының кырында ханы хүнүткел болгаш изиг ынакшыл-биле адатының турар. Лениннизминиң идеязын масселар чыл санында улам-улуу-биле болгаш күштүг-биле шинчээп ап турар. Ленинчи идеяларның амыдыралчы улуг күжү чер болганда көскү. Ам совет улустуң боттандырар дээш кызымакай демисежин турары СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлеринде ол онза тодазы-биле илереп турар.

1956 чылдың апрель 22. Бистиң Төрээн чуртувустуң найыслалы — Москваның бажыңарының кырында кызыл туктар. Төөгүлүг хүнүг москвачылар бүгү улустуң байырлалы кылдыр демделээннер. Мун-мун кижилер В. П. Лениннің Төп музейинге, ССРЭ-нин Революция музейинге чорааннар, ленинчи эвилерге экскурсиялап чорааннар, В. И. Лениннің Кремльге ажылдаар кабинединге болган квартиразынга чорааннар. Хей-хей кижилер төрээн Ильичиннің үргүндүрбас овур-хевирин көргүскен кино документилерни көргеннер.

Владимир Ильич Лениннің төрүтүнген хүнүнден бээр 86 чыл оюнга холбаштырган Улуг театрга болур байырлыг хуралче чүс-чүс кижилер кежээкиниң 6 шакта чоруп турганнар. Ол театрның залынга 35 чыл мурнунда Советтерниң IX Бүгү-россий съездизинге В. Н. Ленин илеткел кылган. Ол болза, чазактың улустуң мурнунга чаа, тайбың байдалга кылган бирги отчеду болур. Илеткелге социалистиг республиканы тургузарының, ажылчын аңгы-биле тараачыннарның эвилелиң быжыглаарының чугула сорулгалары салдынган турган. «Бис бо сорулганы шиитпирлээр бис, ажылчын аңгы-биле тараачыннарның эвилелин чер кырынга чыу кандыг-даа күштер чарыдырып шыдавас ындыг быжыг кылдыр тургузар бис» деп Владимир Ильич чугаалаан.

Улуг Лениннің баш бурунгаар мерген өттүр көрген чоруу боттанган. Социалистиг күрүнениң күчү-шыдалының болгаш тиилетирбес чоруунуң үндезини — ажылчын аңгы биле колхозчу тараачыннарның эвилели кажангызындан-даа артык бузулбас болгаш быжыг.

Москва хоорайның партия, совет болгаш хей-нинти организацияларының байырлыг хуралынга янзы-бүрү салгалдарның төлээлекчилери — хаанныг өзүга болгаш бүржуазияга удур Лениннің удуртулгазы-биле демисежип чораан партияның ветераннары, 1905—1907 чылдарның революсчу тулчуушкуннарының, хамаатың дайынның киржикчилери, беш чылдарның маадырлары келгеннер. Залга мурнакчы бүдүүлгечилер, бүдүүлгелерниң удуртукчулары, партия болгаш совет ажылдакчылар, Совет Армияның дайынчылары чыылганнар. Национал Улуг хуралдың даргазы К. Пырвулескиге баштаткан Румын Улус Республикаының Национал Улуг хуралының төлээлери олурушканнар.

Сценаның дөрүнде, эвилелдешкен 16 республикаларның күрүне туктары-биле кожаалатынган — Владимир Ильич Лениннің скульптурлуг улуг портрели. «Лениннизминиң улам тиилеп турар өөредиги делгерезин!» деп сөстер алдынаның чырып турар. Ийи талаларында 1870 болгаш 1956 деп саннар.

Хүндүлүг таниның шимчеш диивейн туруп турган.

Сценада: «Коммунизм тургузуушкуну дээш демисеглге совет улустуң хей-аът киприкчи болгаш удуртукчу улуг күжү —Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы делгерезин!» деп лозунг.

Президиумга эштер К. Е. Ворошилов, Л. М. Каганович, Г. М. Маленков, А. И. Микоян, В. М. Молотов, М. З. Сабуров, М. А. Суслов, Г. К. Жуков, Д. Т. Шепилов, Е. А. Фурцева, Н. М. Шверник, А. Б. Аристов, П. Н. Поспелов олар көстүп келирге чыылганнар үргүлчүлеглиг адыш часкаашкыны-биле уткааннар.

Байырлыг хуралды К. Е. Ворошилов ажыткан.

Совет Эвилелиниң күрүне гимнизи залга чангыланып турган.

Илеткел кылыры-биле СЭКП ТК-ниң секретары Д. Т. Шепиловка сөс берген.

Хурал соонда концерт болган.

Венгр Улус Республиканың Күрүне хуралының төлээлериниң Москвада келгени

ССРЭ-нин Дээди Советиниң чалазыбиле апрельдиң 20-де күрүне хуралының Даргазы Шандор Ронаига баштаткан Венгр Улус Республиканың Күрүне хуралының төлээлери Москвада келген. Төлээлериниң составында: И. Дарабош, Ф. Элекеш, Ш. Гашпар, И. Хайду, И. Юхас, А. Биши, П. Лошонци, М. Надь, К. Понграц, Э. Сацецки-Кардош, Э. Урбан, М. Жофинец, Б. Ошват, төлээлериниң секретары Я. Фехер.

Венгр Улус Республиканың болгаш Совет Эвилелиниң туктары-биле шиметинген Внуково аэродромунга төлээлерни ССРЭнин Дээди Советиниң Эвилелдин Советиниң Даргазы А. П. Волков, ССРЭ-нин Дээди Советиниң Националдар Советиниң Даргазының оралакчызы Н. Е. Авхимович, ССРЭ-нин Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазының оралакчызы болгаш Белорус ССР-нин Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы В. П. Козлов, ССРЭ-нин Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазының оралакчызы болгаш Литва ССР-нин Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Ю. Н. Палецкис, ССРЭ-нин Дээди Советиниң Президиумунуң Секретары Н. М. Пегов, ССРЭ-нин болгаш РСФСР-нин министрлери, эске-даа албан-дужаалдыг кижилер, а ол ышкаш совет болгаш даштыкы журналистер уткуп алганнар.

ССРЭ-нин Дээди Советиниң Эвилелдин Советиниң Даргазы А. П. Волков Венгр Улус Республиканың Күрүне хуралының төлээлериниң баштыңы Ш. Ронаи харыы чүве чугаалаан.

В. И. Лениннің чогаалдарын ССРЭ-ге парлааны

Коммунистиг партияның болгаш делегейде баштайгы социалистиг күрүненің үндезилекчизи — Владимир Ильич Лениннің төрүтүнген хүнүнден бээр 86 чыл болган оюн демделевишаан, совет кижилер өлүм чок Ленинчи чогаалдарны катап-катап номчуп көрүп турарлар. В. И. Лениннің ажылдары бистиң чуртувуста болгаш даштыкыда дыка улуг нептерээшкиниг болуп турар.

Бүгү эвилелдиң ном палатазының медээзин өзүгаар алырга Совет эрге-чагырганың чылдарында В. И. Лениннің чогаалдары ССРЭ-де 7096 катап парлатынып үнген. Оларның нийти тиражы — 289770 мун экземпляр, 82 дылдарның кырында, оларның иштинде Октябрьның социалистиг Улуг революциязынга чедир үжүк-бижик чок чораан улустарның — адыгей, кабарда, лезгин, табасаран, тат, тыва, хакас, черкес, а ол ышкаш башкирь бүрят-моол, коми, марий, осетин, татар, удмур, чуваш, якут болгаш өскедаа дылдарның кырында.

В. И. Лениннің чогаалдарының баштайгы чээрби томнуг үндүрүлгези партияның IX съездизиниң доктаалын өзүгаар 1920—1926 чылдарда парлатынып үнген, элээн ыяш чылдар эрткен соонда — ийиги болгаш үшкү үндүрүлгелери орус, украин, белорус, грузин, азербайджан, армян дылдар кырынга, ооң соонда — дөртку үндүрүлгези — бүгү эвилелдешкен республикаларның улустарының дылдарының кырынга парлатынган.

Владимир Ильичиниң чамдык чогаалдары катап-катап хей удаа парлатынган. «Аныяктар эвилелдериниң сорулгалары» деп брошюраны 36 катап, «Империализм дээрге капитализминиң дээди чалазы болуу» деп ажылы — 192, «Күрүне болгаш революция» — 179, «Чүнү кылыры?» 151, «Демократтыг революцияга социал-демократтыяның ийи тактиказы» — 142, «Коммунизмде үрүглариың «чөөннээр» аарыы» — 131, «Бир базым бурунгаар, ийи базым аткаар» — деп номну 118 катап парлап үндүрген. «Материализм болгаш эмпириокритицизм», «Улуг эгелээшкин», «Совет эрге-чагырганың ээлчеглиг сорулгалары», «Нацияларның бот-башкаланыр эргезинин дугайында» болгаш өске-даа чогаалдар ССРЭнин болгаш даштыкы чурттарның улустарының дылдарының кырынга он-он катап парлатынып үнген.

СЭКП ТК-ның чанында марксизм-ленинизминиң Институду чамдык айтырыгларның талазы-биле В. И. Лениннің чогаалдарының чыылдаларын парлаар дугайында ажылды үргүлчүлеп турар. Владимир Ильич Лениннің дугайында революстуг демиселдиң талазы-биле ооң соратниктериниң, төрелдериниң, Лениннi чоок билир база ооң-биле үр ажылдап чораан кижилериниң сактышкынынарының чыылдазын ийи кезек кылдыр бо чылын парлап үндүрер деп турар.

(СЭТА).

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганинниң болгаш ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиум кежигүнү Н. С. Хрущевтуң Англияда чоруп турары

Лондон Ситиниң Муниципиалдыг чөвүлелинге болган шайлалга

ЛОНДОН, апрель 20. (СЭТА-ның тускай корр.). ССРЭ-ниң болгаш Великобританияның удуртукчуларының аразынга чугаалажышкыннар бөгүн эртенгиниң 10 шак 30 минутада Премьер-Министр сэр Антони Иденниң Даунинг-стрит кудумчузунуң 10 дугаар бажыңында резиденциязынга катап эгелээн.

Ол ужуражышкынның доозулган соонда 12 шак 30 минутала эштер Н. А. Булганин болгаш Н. С. Хрущев олар автомашиналарга олуруп алгаш Лондон Ситиниң Лорд-мэриниң Мэншенхаузтың резиденциязынче чорупканнар, совет удуртукчуларның алдары дээш анаа байырлыг шайлалга болган. Англи найыслалдың садыгжы кварталы—Ситиниң дал ортузунда турар Мэншен-хаузтуң мурнунга хей санныг лондончулар чыглып келгеш, Н. А. Булганинга болгаш Н. С. Хрущевка байыр чедирип турганнар. Ситиниң хей санныг конторалариның болгаш албан чергелериниң албан-хаакчылары база анаа келген кижилер Мэншен-хаузтуң чоогунда кудумчуларда улуг-улуг бажыңнарның олче көргүнген сонгалырында долдур чыылган турган. Олар совет удуртукчуларга изиг байыр чедирип, оларже хоорларын чайып, оларны «ура!» деп кыйгылар-биле уткуп турганнар. Мэншен-хаузтуң чанында административтиг бажыңның түлүүнда ажылдап турар ажылчыннар аалчыларны онза изинбиле уткааннар.

Лорд-мэр Экройдтуң чок үезинде Лондон Ситиниң Лорд-мэриниң хүлээлгезин күүседип турар сэр Сеймур Говард Мэншен-хаузтуң хүлээп алышкын залынга Н. А. Булганинны болгаш Н. С. Хрущевту уткуп алган.

Ситиниң Лорд-мэриниң ёзулал-чанчылдыг узун хевин кедип алган сэр Сеймур Говард-биле кады хаажылап кылган кызыл болгаш көк торгу ёзулал узун хептерин кеткилээн олдерменнер, шерифтер болгаш муниципалитеттиң өске-даа албан дужаалдыг кижилери анаа турган. Бромвельдиң үезиниң хевин кеткен болгаш чепсээн тутkан муниципалдыг камгалалдың шериглериниң таннылын совет аалчыларның алдары дээш залга тургузупкан.

Шайлалгага келген хей санныг аалчылар уткуп алышкынга кирипкеннер. Премьер-Министр сэр А. Иден оларның аразынга турган.

Н. А. Булганинны болгаш Н. С. Хрущевту, а ол ышкаш А. Иденни база өскедаа англи удуртукчу ажылдакчыларны аалчылар адыш часкап уткааннар.

Шайлалганы Мэншен-хаузтуң «Египет залынга» тургускан. Анаа 300 ажыг аалчылар олурушкан. Лондон Ситиниң сүлде демдээнинг адаанда кол столдуң арты-нда олуттарга сэр Сеймур Говард, Н. А. Булганин, Н. С. Хрущев, сэр Антони Иден, Иштики херектер министри Г. Ллойд-Джордж, Сан министри Г. Макмиллан, Чуртталга түлүүнүң болгаш черчериниң бот чагыргазының министри Д. Сэндис, Садыг министри П. Торникрофт, лейбористиг партияның башкыны Х. Гэйтскелл, лорд Эттли, Лондонда дипломаттыг корпустуң баштыны — Норвегияның элчини П. Пребенсен, нацияларның Британ дем-каттыштырыгазында кирип турар чурттарның дээди комиссарлары, Лондон Ситиниң олдерменнери, а ол ышкаш Н. А. Булганинны болгаш Н. С. Хрущевту оларның алын чоруунга үлеп чоруур кижилер — оларның аразында ССРЭ-нин Культура Министри Н. А. Михайлов, ССРЭ-нин Даштыкы херектер Министриниң Бирги оралакчызы А. А. Громыко, ССРЭ-нин Великобританияда Элчиниң А. Я. Малик, даштыкы салыг Министриниң оралакчызы П. Н. Кумыкин болгаш өскелер-даа олурушканнар. Аалчыларның аразынга Лондонның эрге-чагыргаларының болгаш садыгжы бөлүктериниң төлээлекчилери, эртеминиң ажылдакчылары, хей-нинтиниң сураглыг төлээлекчилери бар турган. Шайлалга чыыг, чүреткиг ханызындан найыралдың ёзузунга болуп эрткен.

Шайлалганы сөөлзүредир сэр Сеймур Говард Великобританияның Хаанының болгаш ССРЭ-нин Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазының алдар-кадыы дээш ашкалар көдүрген. Великобританияның болгаш Совет Эвилелиниң күрүне гимнилерин ырладып күүсеткен.

Ооң соолунде сэр Сеймур Говард совет удуртукчуларга байыр чедирип чүве чугаалаан.

СЕЙМУР ГОВАРДТЫҢ чугаазы

Дээрги Премьер-Министр, Мындаагылар, дээргилер милордтар, олдерменнер, шерифтер, ледилер болгаш джентльменнер! Лорд-мэр Нью-Порките аян-чорук кылып чоруй барган, мынча чок чүве төлээде Россиядан келген бистиң шылгарангай аалчыларывыска — ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганинга болгаш ССРЭ-нин Дээди Советиниң Президиумунуң кежигүнү Н. С. Хрущевка корпорацияның болгаш Лондонның хамаатыларының өмүнээзинден байыр чедирер алдар менээ таварышкан. (Адыш часкаашкыны).

Менээ ын-не тураскаалдыг чорук болур арткан чылын Москвага мээң чоранымның үезинде орус эрге-чагырганың улуг хүндүлээшкин ёзугаар мени күлээп алганы-биле холбаштыр бо чорук менээ ыангыя ын-не таарымчалыг болуп турарын чугаалаар ужурлуг мен, джентльменнер.

Болунуң улуг найыслалын чаартыр планнавышаан, база чаартып сайзыратпышаан, орус улустуң кылып турары ын-не улуг базынарының чамдыктарын ол чалалганың үезинде көрген мен, ооң ынай тайбынче, бүгү делегей-биле найыралче болгаш ын-не чоок культурлуг харылзаларже ол улустуң изиг чүткүлүн билген мен.

Англияга таварышкан айылдың — 1953 чылдың үерлээшкининиң үезинде 90 мунаан ээвээш ёвес фунт стерлингниң чарыгдавышаан биске дуза чедирген совет улустуң чаагай сеткилин Лондон утпаан чүве төлээде, совет күрүне удуртукчуларының морлап келгени бистериниң шүптүвуска ын-не таарымчалыг болуп турар.

Бистер ол дугайын өөрүп четиришкинбиле сагынымышаан, хоорайның чаңчыл болган хүндүлээчел чоруун бистиң аалчыларывыска көргүзүп, Мэншен-хаузка эштиң хуузу-биле оларга холду сунар аргалыг болганывыска өөрүп тур бис.

Россияның улузу-биле база ооң чаагай чоруу болгаш депшилгези дээш харылсалгалыг кижилер-биле ын-не быжыг харылзааны тургузарының эргежок чугулазын бистиң Премьер-Министривис шаг-үргүлүг демделеп келген; бо чалалганың кол сорулгазы болза, бистерни аңгыландырып турар хей айтырыгларны чугаалажып көөрү болур деп Премьер-Министр бистерге сагындырган.

Бүгү-ле чүүлдерге харылзааны тургузары эргежок чугула болган чүве төлээде, бүгү-ле байдалдарга ол харылзааны үретүннелдиг болдуруптар ындыг фактыны кажан-даа халас эрттирбес херек, ол харылзаа үстүкүлерге үре-түннелдиг болган турар ужурлуг. Бо аян-чорук ышкаш ындыг аян-чоруктуу ийи чурттарга хандырып турар хуунуң харылзааларынга бодаарга өске кандыг-даа чүве улустар аразының тайбыңынга болгаш улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун нийтизи-биле кошкадырынга ынчаар деткивейн турар.

Дүшкүүрлүг чорукту ынчаар кошкадыры чүгле чангыс чаагай сеткил дугайында медеглелдер-биле хандыртырган туруп шыдавас. Ол дээрге, бистиң ийи чурттарывыстың мурнунда турар практиктиг берге айтырыгларны хынамчалыг шылямыкайы-биле өөренириндеп болгаш шиитпирлээриндеп хамаажыр.

Ооң ужурунда бистер, джентльменнер биске, маңаа, бистиң чуртувуска, бистиң аалчыларывыс-биле ужуражышкын биске онза таарымчалыг болуп турар-даа болза, ужуражышкынның болуп турар черинiң болу ол хире чугула ужур-дүзелыг эвес. Чугула чүве чүл дизе чаагай сеткилдиң бо төлээлериниң бистиң улуртукчуларывыс-биле чөвүлежип база бистиң улустарывыстың аразынга найыралдың харылзааларын болгаш бот-боттарын билчир чоруун быжыглаарын оралдажыр дээш Англияга чедип келгени болур. (Адыш часкаашкыны).

Бо харылзаалар болза, ёзулуг найыралдың идеяларын үнелээр кижилер амгы үениң чепсек чогаадылгаларының айыылдарындан чечектелиишкинни болгаш кайы-кайызының айыыл чок чоруун камгалаарын хандырар аргалыг боттарының планнарын база төлевилелдерин тайылбырлаарын оралдажырынга дүзелээр ындыг чепсек болуп турар чүве төлээде, олар чайгылыш чок быжыгар дээрзинге бөгүн бистер ак-сеткил-биле идеп турар бис.

Күрүне ажылдакчызы кижи болза, ковруглер тургузукчузу кижи ышкаш болдунуң төлевилелдериниң үндезиниери идеглиг болган турарын хынап көөр ужурлуг. База ол ковруглерни таварып арттер оруктарны эвээш моондактарлыг болгаш эвээш бергелерлиг болдуруп, мунгаштаалышкыннардан чайладыр төлээде, нацияларның аас-кежиинче баар ол оруктар болза боттарының бүгү улустарының айыыл чок чоруун хандырар ыыктыг хүлээлгелиг болгаш харылсалгалыг кижилерниң аразында чаагай сеткилге болгаш кайы-кайызының чөпшээрежилгезинге тургустунган турар ужурлуг.

Бистиң улуг шүлүкчүлеривистиң бирээзи: «Кандыг-даа дуржулга болза, шинчилетинмээн делегейни өттүр чырыдар хаалга-дыр» деп чугаалаан. Бистиң ийи нацияларывыстың бот-боттарынга удур туруп турар болдарының болгаш үзелдериниң шинчилетинмээн ол делгем делегейи кызырылп бар чыдар, а ол кызырылган түдүм-на бистиң идегелериввис өзүп турар болгаш дээре делегейниң чырыткызы улам-на чидиг болуп бар чыдар деп чүвени бистиң дуржулгавыс көргүзүп эгелеп турар кылыр сагынырар-дыр.

Төөгү дээрге, шаг-үениң иштинде хемчээл-дир, география дээрге, өртемчейниң делгеминде долганыышкын-дыр. Чамдык улустар болуунуң арткен төөгүзүнүң үезинге ынактар, оларның географтыг байдалдары өскелерге саңдарлыг болуп турар.

Ол ылгалдар болгаш кижилерниң боттарының аразында домейлешкек мораль талазы-биле чаагаарлаар чоруктары турза-даа, бот-боттарывыс улам-на хей ужуражып, найыралдыг шүүмүүлелги кылып база боттарывыстың бодалдарывысты делгеми-биле хей ылергейлешкен түдүм-на боттарывыстың чөрүүлээливисти уламна эки таарыштырып, бистерни ын-не чоок харылзаштырар харылзааларны улам-на эки быжыглап шыдаар бис.

Кажан час дириг черни каастаар дээш чечектерни төрүп турар мындыг үеде бистиң аалчыларывыстың морлап келгенинге бистер өөрүп, база олар аас-кежиктиг аян-чорукту кылырын күзеп турар бис. (Адыш часкаашкыны).

Чазын Англияга аныяк кижиниң күзели эвээш-даа дижик, ынакшыл дугайында бодалдарже угланган болур (матны) деп чугаалажып турарын барымдаалавышаан, ылангыя «кажан, бисте апрель турда» Англияга морлап келеги оларга болгаш бүгү кижилерге тааримчалыг болур дээрзинге бүзүрел турар бис.

Бо дээрге улустар аразының херээнге база ужур-дүзелиг болур дээрзинге идеп турар бис, а ындыг болганда бистиң чуртувуска оларның келген сорулгазы чедишкинниг болур дээрзинге бүзүрел турмен.

Бистиң хоорайывыс — нацияларның болгаш империяның дем-каттыштырылгазының баштайгы хоорайы, база ол дээрге бистиң чуртувуска кезээде камгалап келгенивис үнелиг чүүлдериң шаанаан бээр демдээ болуп турар. Чер бөмбүрзээнiң бүгү-ле бүлүнарындан бистиң үлүзувустуң дугайында, ооң амыдыралының хевирiниң дугайында кандыг-бир чүүлдү билип ап турар кижилерге байыр чедирер аас-кежиктиг бис. Бистиң аалчыларывыстың алын-чоруунуң хүүсаазы кыска-даа болза, ол тураскаалдыг болур, база шиитпирлиг чорук-бие долдуунан, күш-ажылга ынак, тайбыңга, хосталгага ынакшылдыг болгаш совет улустуң эвилени-биле көрүп турар улустуң дугайында билиишкинни олар боттарынга ап алгаш ээп чанар дээрзинге идеп турар бис.

Н. А. Булганиндан дилевишаан, Говардтың немээни болза: «Бистиң чүрээвистиң ханызындан байырывысты болгаш чаагай сеткилдиң алызындан күзелиивисти совет улуска дамчыларын Силерден дилеп тур бис, дээргилер! Бистиң совет аалчыларывыс дээш дашка көдүрерин чарлап тур мен!».

* * *

Аалчыларның найыралдыы-биле уткааны ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин харыы кылдыр чүве чугаалаан.

Н. А. БУЛГАНИННЫҢ чугаазы

Хүндүлүг лорд-мэр, дээргилер!

Бистиң адрезивиске чедирген байырның эвилең, чылыг, найыралдыг сөстери дээш чүректиң ын-не ханызындан өөрүп четиргенивисти хамыктың мурнунда Силерге дамчыдарын чөпшээреп көрүнер.

Силерниң кайгамчыктыг найыслалыларга—Лондонга үш хүннер иштинде чоруп тур бис, хүнеректээн, каан-аяс, эки агаар-бойдус Лондонда турып турар-дыр. Лондонның туманнары эртте берген, силернiң хоорайынарның чаагай чүүлдерин сонуургап танывырын бистерге чүү-даа чүве мөөндактавайн турар. Кажан туман чокта, кажан хүн чырыдып турда, кажан бүгү-ле чүүлдер тодаргай көстүп турда чурттаары таарымчалыг кылдыр менээ сагындырар-дыр.

Лондонга чоруп турганывыс бо кыска хүүсаала лондончулар-биле чамдык харылзаа бистe тургустунган болгаш 1956 чылдың бо часкы хүннеринде лондончуларның сеткил-сагыжының бөгай эвезин көрүп тур бис. Ол дээрге эки агаар-бойдус-биле-даа, база ол ышкаш чүгле лондончуларның болгаш база силерге аалдап келген бистерниң эвес, харын делегейниң хей-хей улустарының эки үеже идегелдерин төрүтүнүрер өске-даа байдалдар-биле тайылбырлатыныл турар. (Адыш часкаашкыны) Делегейниң политиктиг байдалында агаарны экижидиринге сөөлгү үеде улустар аразының амыдыралының элээн хей болуушкуннары илигни берген. Ол болуушкуннар силерге эки билдингир.

Бистиң чурттарывыстың аразында харылзааларда дүшкүүрлүг чорукту чымчалырының хераанге чамдык үүг хуу боттарының аразында тургустунган Лондонгада, Москвага-даа хамааржып турар дугайын маңаа чугаалаар деп бодаан мен. Кандыг-даа күрүнеде найыслал хоорай болза, бүгү чуртка аян-хевирин чедип берип турар ышкаш кылдыр менээ сагындырар-дыр. (Адыш часкаашкыны). Чүгле чамдык хоорайларның аразында эвес, харын күрүнелерниң аразында, чер бөмбүрзээнiң бүгү-ле улустарының аразында найыралдыг харылзаалар болгаш кады ажылдажырга бистерге херектиг. (Адыш часкаашкыны). Великобританияның болгаш Совет Эвилелиниң найыслалдарының мэрлериниң аразында чоокта чаа болган чалалгалар солчуушкунуң улуг сеткил ханыышкыны-биле сактып тур бис. Биске хүндүлүг дээрги Говард болгаш Моссоветтиң Даргазы турган М. А. Яснов олар боттарының аразында эки харылзааларны тургусканнар. Найыралдың ол илереэшкинниге бистер байыр чедирип база бистиң найыслалдарывыстың чаа мэрлери — дээрги Экройд болгаш Н. И. Бобровников олар база мындыг эки өнүктөр болу бээр дээрзинге идеп турар бис.

Силерниң күрүне болгаш политиктиг ажылдакчыларынар-биле харылзааны тургузар дээш, бедик хүндүткелдиг сэр Антони Иден-биле болгаш ооң өөрү-биле чугаалажышкыннарның чоруп турганының үезинде кайы-кайызын билчир чорук чедип алдынган түрүүн дээш база найыралды, экономиканың, культураның, эртемнiң болгаш техниканың адырларында делгем кады ажылдажылганы база харылзаларны тургузарының талазынче эргежок чугула базынар кылдынган турүүн дээш силерниң чуртуңарга чедип келгенивис билдингир болгай. Бистиң садыг харылзаларывысты болдунар-ла хирезинбиле каббартыр дээш база келген бис.

Бистиң мурнувуста чиик эвес сорулгаларның туруп турарын билир болгай силер, янчалзажок ол сорулгалар шиитпирлетинер болгаш шиитпирлетинген турар хээрзинге идеген турар бис. Бүгү-ле чүүлдер харугда кылдына хона бербези билдингир болгай. Аңаа хамаарлыштыр бистe орус үлегер сөсте: Москва ол-ла дораан тургустуна бербээн деп чугаалап турар. (Адыш часкаашкыны). Бистиң харылзаа байдалдарывыстың экижирири-даа, харылзааларның калбарары-даа чоорту чедип алдынар деп билип турар бис. Бистe улуг аргалар бар, оларны бүрүн ажыглаар төлээде шаг-үе эргежок чугула негетинер. Ынчаарга, Англияга бистиң келген аян чоруувус Англияның болгаш Совет Эвилелиниң аразында найыралга болгаш кады ажылдажылгага эки эгени салыр, оларның үнделиини тайбын кожа-келбээ дегунаашкынның улуг принциптери болур дээрзинге идеген тур бис.

Британ улустуң болгаш Совет Эвилелиниң улустарының аразында найырал болгаш кады ажылдажылга дээш дашка көдүрерин чөпшээреп көрүнер! Силерниң алдар-кадыынар дээш, дээрги лорд-мэр! (Адыш часкаашкыны).

* * *

Н. А. Лениннiң чугаалаан чугаалары дээш сэр Сеймур Говард изин-биле өөрүп четиргенин илергейлээн.

С. Говардтың болгаш Н. А. Булганинның солуушкан үетүнде чугааларын Мэншен-хаузтуң залынан англи телекизор четкизин дамчыштыр дамчыткан.

Мэншен-хаузка болган ол шайлалганың соолунде Н. А. Булганин биле Н. С. Хрущев Даунинг-стриттe 10 дугаар бажынче база катап чорупкан, анаа ССРЭнин болгаш Великобританияның удуртукчуларының аразынга чугаалажышкыннар база катап эгелээн.

Кежээ Н. А. Булганин, Н. С. Хрущев болгаш оларны үлеп чоруур кижилер Хаанның Гринвичиде шериг-далай колежизин барып көргеннер.

ЛЕНИНИЗМ—АМГЫ УЕЛИН ТИИЛЕЛГЕЛИГ ТУГУ

В. И. Ленинниң төрүтүнген хүнүнден бээр 86 [illegible] сюнга холбаштыр Москвага болган байырлыг хуралга эш Д. Т. ШЕПИЛОВТУҢ илеткели

Эштер! Бөгүн Совет Эвилелинин улустары-база бүгү депшилгелиг кижи төрелгетен ажылчын ангынын болган бүгү ажылчы чонларның гениалдыг башпынчызы болган башкызы, Коммунистиг партиянын үдезилекчизи, делегейде баштайгы социалистиг күрүненин улурутукчузу — Владимир Ильич Ленинниң төрүтүген хүнүнден бээр 86 чыл болган өөн демдеглеп турар.

Бөдүүн кижиниң чүрээниге Ленинниң алынган артык ынчат чоок болган төрээн ат чер бомбүрээнде чок. Ол ат капиталистиг куланылышкынның кинчи-бегизеден күш-ажылдың кижилериниң хостальрының демээ кылдыр, чаа коммунистиг үениң мелээлекчизи кылдыр делегейниң бүгү кыдарында чаңгыланып турар.

Ажылчын ангының улуг башкылары болган баштынчылары—Маркс биле Энгельс шинтилелиниң депшилгелиг хөгжүдезинин өйү келген хереглелдерин илеретпишаан, эртеминг коммунизминиң теоризының тургусканнар. Социалистиг күргүүт болза бүгү төөгүлүг хөгжүдениң дүрүм ёзугаар түнелп болуп турар болган ажылчын аңгы күш-ажылдың кижилериниң эрге-ажыктарынга, бүгү кижи төрелгетенниң эргеажыктарынга таарыштыр ан ханы революстуг өргиндени боттанырлар хүлээлгелиг дээрзин олар бүзүретккенер.

Пролетаржы стратег чораан Ленин чаа төөгүлүг дүржүрынга үдезилээш кижи төрелгетенниң салым-чолунга үдезин эргилде болган. Ам бистин чүртүвүс — хостуг болган хөй национальыг социалистиг күчүлүг күргүе. Социалистиг система чер бомбүрээнниң кайгамчык улуг делгемнеринде: Соңгу-Доштуг океандан Памир чедир, Балтий эриваден болган Адриатиктадан Бүрил ортулуктар болган Мүрнүү-Кыпат далай чедир тергиндешчи система апарган. Кижи төрелгетенниң төөгүлүг салым-чолунда ол эргилде марксизм-ленининмнин тиилелгелиг базымы-биле чарыпбас холбаалыт.

Бодунун маадырлыг оруунун бүгү дүргүүнүнде бистин партиявыс марксизчи-ленинчи өредилгинин арын-чаагай болур чорууп карак оғу ыңнаш калагалап турар. Ленинизге шынчы болур чорукту партия бодунун амыдыралының болган ажыл-чорудулгазынын дээш хөйлүзүү кылдыр санап турар. Төөгүлүг шинтилелиниде чогаалыкчы марксизм-ленинизминин алыс утказы сиңиккен бодунун XX съездизинге оңу партия чыриткыланыр бергүскен.

Эштер! XX чүс чылдың дүргүзүнүн делегей хөгжүдезининд дүржүлгазы бистин шапкын болган бүрүнгаарлаашкынының үевис бодунун дээди мергеж үгланын, бодунун тиилелгелиг түгүн ленинизмнең чедип алганының маргыш чок херечензи болур. Социализминиң идеяларын бүгү-ле чаа-чаа чүс миллион кижилер мелеренде шинтээнин ап турар, кинчангаш ол идеяларга удурланыштыр түргүнү дег өске идеология делегейде чок. Ол төөгү-биле бадыпатынган, оңу чүгле эртеминг коммунизминиң теоризының талалакчылазы хүлээп турар эвес-ле болгай. «Амгы үениң делегей айтырыгларының бирээзи архиепископ Йоркский С. Гарбетт мынча деп бижээн: «Коммунизм ядыларны-даа, интеллигенцияны-да хандыкпыдып турар. Оон тола, логика талазы-биле шыланык системазы чамык шылгарангай эртенденри бодунун талазынче чаалап алган. Делегейниң өйү келген айтырыгларын шинтипирээринин карачаңгыс оолдунар аргазын коммунизм хөй-хөй кижилерге айтып турар».

Делегейниң өйү келген айтырыгларын шинтипирээринин карачаңгыс болдунар аргазын харын коммунизм айтып турар. Оон күжү мына, оон чедип алган тиилелгелериниң үнген дөзү мында. Кинчангаш молучкү тургулугнуң кангалакчылары, кижи төрелгетенниң хостальгазының болган аас-кежиниин дайзыннары чеже-даа кажарлаза ортаакы чүс чылың калчаа дерээи дайзыннары катаа төрүтүүшкүнүң депшилгелиг идеяларының нептерелин ара доктаадып шыдавааны ышкаш, үе-шаа эртеен феодализминиң кангалакчылары француз улуг революцияның оруун моондактап шыдавааны ышкаш коммунизминиң идеяларының тиилелгелиг базымын олар база ара доктаадып шыдавас.

Ленинизм—тайбын-дыр, ол дээрге улустарның хостальгазы болгаш хамаарышпас чоруу-дур, ол дээрге кижилернең аас-кежиин болгаш чаагай чоруу-дур. **(Адыш часказашкыны).**

Ленинизм улустарга тайбынче болгаш хосталгаже орукту чырыдып турар

Эштер! Үндүрген шинтилели кандыг-даа политиктиг партияның, программаның, теоризының салым-чолун шинтипирлеп турар ан-не шынгыы болгаш объективтиг шинтибекчи болза бүгү күчүлүг шаг-ле болур. Ленинизм болза, шаг-үенин кадыг-ломчун болгаш бүгү талалыг кыналдазын кайгамчык эки түдүп эртеен. Амгы үе—капитализмни социализм-биле дүрүм ёзугаар солуурунун үези, өйү эртеен капиталистиг тургузугнуң бүүрап бадышкынының болгаш хүндерлип дүжүшкүнүнүң үези, чаа, социалистиг шинтилелиниң тургустунугазының болгаш чечектелишкининиң үези ол деп, Ленин өөретккен.

Төөгү болза марксизчи-ленинчи эртеминиң ажыктаны объективтиг хөйлүлар ёзугаар хөгжүп турар дээрзинин дугайын чөрүп болбас фактылар хереченлеп турар. Капитализминиң кавызы улам-на чыырып бар чыдар. Бистиң үевистиң кол демээ болза социализминиң чаңгыс чүрттүп хемчээлиниден үнгени болгаш оон делегей системазы болу бергени болур деп, партияның XX съездизи айтыкан. Европаның болгаш Азиянын социалистиг-даа, социалистиг эвес-даа тайбынга ынаксыдыг күргүненгө болуруна киирипирип турар «тайбынның делген зоназы» түргустунган. Делегей ареналынга капитализм эң-не аар-берге аштырыңгыныга таварышкан. Ол дээрге XX чүс чылдың чүгле баштайгы чартынның түнелп эвес, харын XX чүс чылдың ийиги чартынга база шинтипирлиг эге сууп болур.

Бистиң үевистиң эң-не кайгамчыктыг демээ болза капитализминиң дүүн чаа-ла эрге-недел чок чорукка болгаш чаржынчыг чүрттелгага таварыштырып турганы чүс-чүс миллион кижилерниң төөгүлүг аренаже үнгени болуп турар. «Кижилернин төөгүлүг чогаадыгазының калбарарының болгаш ханылаарының хире чергеш-биле чонның медерелдиг төөгүлүг ажылдакчызы болуп турар массазының хемчээл база өзер ужурлуг» (Чогаалдары, т. 2, арын 491) деп, Ленин айтып чораан. Улустар боттарының салым-чолун боттарының холунга улаа-дараалаштыр ап база төөгүлүг чоруулгазын бол субъектизи болуп бар чыдар уе келген.

Келир үедеги овур-шынчы — коммунизминиң овур-шынчызы Европада чоруп турар. Коммунистиг партияның чалбыыштыг Манифестизи ынчаар чарлаан. Ам чүгле Европаныг эвес, харын Азиянын-даа хөй-хөй чүрттарында келир чагырыкчыларның болгаш оларның дипломаттарының үран-аргазы болгаш ажыл-чорудулгазы ол болуп турган» (К. Маркс болгаш Ф. Энгельс, Чогаалдары, т. VI, арын 237). Соңгу-атлантика блогунуң болгаш СЭАТО, багдат пактызы чижектиг пактыларның үдезинде чагырыкчыларның болгаш дипломаттарның шак-ла ынаксыдыг үран-аргазы болгаш ынаксыдыг ажыл-чорудулгазы туруп турар. Оонбиле кады ам өске үран-арга болгаш өске ажыл-чорудулга негетинин турар. «Бүгү хөгжүрикки» бак сураглыг политиказын оон бүгү-ле дайзыгырак, идеологтуг болгаш материалдыг илерээшкиниери-биле кады хөөржүдер уе келген.

Ленинизм күргүнелерниң социал ыңгалларындан хамаарыгга чокка оларның тайбын кожа-хелбээ турарының принцивин улустар аразының харылзаалаарының үдезинин кыдыр саналдаан. Бистиң партиявыс ол чаагай принципти делегейде бир дугаар социалистиг күрүненин баштыңы политиказының быжыг үдезинин болдурган. «Бис ам эрге-чагыргалыг, Совет эрге-чагыргалыг бис — деп Ленин чүгээлаан. — Улустуң болуунуң ленининги үнүргенги ол эрге-чагырга бүгү улустарның тайбынының улуг херээн чаагай үдезинде салын турар» (Чог., т. 26, арын 472).

Бүрүн ден эргеге болгаш кайы-кайызынга ажыктыг чорукка үдезилээш, быжыг тайбын харылзаалаарны тулаарынче бистин аддарыг болгаш күчүлүг социалистиг Төрээн чүргүвүстүн орайлашпааны чангыс-даа күргүне, чангыс-даа улус чер бомбүрээнде чок. Тайбынга ынаксыдыг ол совет политиказын илергейлээшкини болза, Шекспирнин чүрту, Ньютонның, Дарвинниң чүрту болур Англияже эштер Н. А. Булганинның болгаш Н. С. Хрущевтүң баргазы болур. Баяыт-доштуң дайынның шылгалделаарының чылдарында алдарыг англи дайынчылар, далайчылар болгаш ужулукчулар инити дайзынга — фашистиг агрессорга үлүг бистин алдарыг арнивыс-биле кады тулчуп турганнар. Англияже амгы төлээлеп барышкын, чаагай сеткилдиг, тайбынның болгаш найыралдың төлээлеп барышкыны бистиң кайы-кайывыска таарышкан инити дүженнишкиннериниз-биле чеңнишкинниг бүтсүн, база совет-англи харылзаалар бүгү делегейге тайбынның эрге-ажыктарынга таарыштыр найыралдыг үдезинге хөгжүзүн деп совет улус чүректиң алыс ханызынган күзеп турар. **(Адыш часказашкыны).**

Эштер! Ленинизм даштыкы политика талазы-биле улустар аразының харылзаалаарының чаа хеөирин тургузарынга чехирген. Ол чорук бүгү социалистиг күрүнелерниң кайгамчыктыг ажы-дүнмалышкы чоруунган болгаш найыралыңдан илергейлетинин турар. Ол чорук социализмни тургузуп турар улустарның колонializm системазынга үлүг ле чүс чылдың чоруулуп турар улустар-биле улуг эп-сеткил каттыштырыгазындан илергейлетинин турар.

«Дүзалаичыга» чылдык каккаш, колониалдыг куланышпының системазын быжыглаарын болгаш чаартырын орайлажып турар империалистиг монополияларның доскап ыскарын турары «данайчыларның өргүлерин» Чөөн чүктүн хосталгалыг шинчээшкинге хаара туттурган улустары хүлээвейн турар. Кинчангаш Чөөн чүктүн чүрттары национал харлал, «күдүкү» болгаш «дээди» расаларга хувааңа, улустарның аразында тергиндедиг-чагыртыгланың хамаазаалары чок болуп турар социализм чүрттары-биле чоокшулажыры чугула деп көрүп турарлар.

1916 чылда-ла Ленининиң бижээни болза: «Бистер моолдар-биле, персилер-биле, индийлер-биле, египеттер-биле чоокшулажыр болгаш катчыг дээш бүгү күжениишкиннериниди салыр бис, бистер ону кылырын болувустүн хүлээлгевис болгаш **болувустүн эрге-амыдыгыс** деп санаар бис, кинчанмас болза, Европага социализм быжыг эвес болур. Бистен-даа артык хожуданган болгаш дарлатырган ол улустарга, бистер, польша социал-демократтарның кайгамчыктыг сөзүлээни ышкаш, «ак-сеткилдиг культурлуг дузалажыны» көргүзерин, тодаргайзаарга машиналарны ажыглаарынче, күш-ажылды чимгелиринче, демократтыже, социализче оларның шинчилиринге дузалажыры орайлажыр бис» (Чог., т. 23, арын 55).

Тайбын кожа хелбээ турарының ленинчи идеязы—ханызы-биле улустуң идея. Ол идея болза, тайбынны үзериңче, чаа дайынче чүткүп турар кижилерени империалистиг утганышкынынга удур туруп турар. Бүргүнелерниң тайбын кожа-хелбээ турарының принцизи тайбынны быжыглаарының болгаш улустар аразының айыыл чок чоруунуң тулу болу берген ужуру-даа ында. Бижи төрелгетенниң канчаарда аажок хөй нуруузунуң хүлээп көрүшкүнүн болгаш деткимчелиин ол принциптиң ажыглап турарының-даа ужуру ында. Кинчаарга бистер кандыг-даа үлүрланышкынар турза, ол принцип бүгү делегейге тайбынның хераанің тиилзөринге чедирип болур болгаш чедирер ужуруг деп чүвете быжыг бүтүрелдиг бис.

Социалистиг экономиканың болгаш культураның күчүлүг көдүрлүүшкүнү—ленинчи чагырларның дириг боттанышкыны

Эштер! Октябрь революциязының тиилээнинең соонда баштайгы айларда-ла, дайзынчаарның интервенциязының болгаш хоозураашкынының эң аар байдалдары турда, ажылчын хепти кеткеш база оон хирлеңиринден кортпайн социалистиг күчүлүг ажылдаарынче совет кижилерни Ленин кыйгырган. Коммунистерниң марксизчи революстуг теориа-биле чепсегленген партиязы миллион-миллион кижилерниң эрткен үенин төөгүлүг шинчээшкиннеринге көстүп көрбээн энергиязын бистин чүртүвүстүн социалистиг чаартылгазының ленинчи планын амыдыралга боттандырарынче өөскүүп үнүргеп.

«Аъш-чем үнүргүнүң дугайында» деп болуунун алдарлыг ажылынга 1921 чылда Владимир Ильичиниң бижээни болза:

«РСФСР-нин картазынче көрүнерем. Вологдадан соңгу чүкче, Донга Ростовтан болгаш Саратовтан мүрнүү-чөөн чүкче, Оренбургтан болгаш Омскиден мүрнүү чүкче. Томскиден соңгу чүкче утганлыр он-он кайгамчык улуг культурлуг күрүнелер сыңын болур эгээртинес делгемнер чатпыын чоруткан. Кинчаарга ол бүгү делгемнерде патриархалыг чорук, чартык черлик болгаш ёзулуг-ла черлик чорук денген турар-дыр» (Чог., т. 32, арын 328).

Совет Эвилелиниң картазынче ам көрүп көрүнерем.

Вологдадан соңгу чүкче утганлыр чаа-чаа хоорайлар болгаш үлетпүр төптери—апатиттер тывыкының делгемейде ан улуг төвү — Кировск (Хибиногорск), күчүлүг чес-хомайнкель комбинаттыг Мончегорск, целлюлоза үлетпүрүнүң төптери — Кондопога болгаш Сегеж ойун үнген, ында Ала-Ыны-Свирскинин, Устүү-Свирскинин, Туломскинин, Нивскинин, Вуоксинскинин, Онежскинин болгаш өскелериниң-даа гидростанциялары бедик үнүзээн, ында Беломор-Балтий каналының ак-көк көжазы шөйүүн чөрүткен, тайганы болгаш тундраны өттүр демир орук магистральларын шөе салгылаан. Алдыты беш чылда Вологда область Череповецтин улуг металлургия комбинатын түзүүшкүнү дооступ.

Донга Ростовтан болгаш Саратовтан мүрнүү-чөөн чүкче утганыгны картадан көрүнерем. Совет кижилериң ураамергеп күзел-соруу-биле ында машина түзүүшкүнүнүм, үлетпүрүнүң нефть, аъш-чем болгаш өске-даа аларының

(Үлаачызы 3-ку арынга).

ЛЕНИНИЗМ—АМГЫ ҮЕНИҢ ТИИЛЕЛГЕЛИГ ТУГУ

В. И. Ленинниң төрүтүнген хүнүнден бээр 86 чыл оюнга холбаштыр Москвага болган байырлыг хуралга эш Д. Т. ШЕПИЛОВТУҢ илеткели

(Уланчызы).

таллургия, химия, машина тудуушкун талазы-биле ең улуг заводтарлыг ийи дугаар хемүр даш базазы — Кузбасстың кайгамчык улуг үлетпүрүлүг району тургустунган. Транссибирьниң улуг оруу чазыртынган, Мурнуу Сибирьниң демир оруун тутканы. Ангарада Братскиниң болган Енисейде Красноярскиниң ышкаш делегейде деңнежир чүве чок кедергей күчүлүг гидростанцилэр Сибирьниң күчүлүг хемнериниң түттунуп турар. 10—15 чылдарның дургузунда Сибирьге туруткун үш дугаар металлургия базазын, машина тудуушкунуңну, химия, хемүр даш үлетпүрүнүн ең улуг чаа төптелиг күрүгүзар деп улуг чаагай соруганы партияның XX съезинде ийик үнүргенн.

Ленинниң адааны ышкаш, «эрте-бүрүнгү бүүрүл Урал» болуунда пятиэрхилдиг чоруунуң хезир-шинчилин шагдаа ап октапкан болган бистиң чуртувустуң кайгамчык улуг индустриалдыг шыгжамыры болу берген. Алдыгы беш чыл да аназ Орск-Халиловскиниң металлургия болган Бочканарскиниң руда сайзырадыр комбинаттарының тудуушкуну доозулган турар, күчүлүг электростанцилэр туттунар. Башкирияда нефть чыдар ең байлак чаа черлер ажыглалга кирер.

Экономиктиг чаа районнар-биле кады бистиң ең хоочун индустриалдыг болган эртем-техниктиг төптелвис — Москва, Ленинград, Киев, Горький, Харьков болган оон-даа ескелер хөгжүп турар, ында ең-не нарын болган ең-не болбаазырангай машинелар болган приборлар, ең чаа техника тургустунуп база шингээлин алдынып турар, ол техниктиң оон соонда Совет Эвилелиниң бүтүн республикаларынга бүүрүлгеже нептередир.

Революция мурнундагы Россия бүүрүлгенин ол үеги чепсек-керекселери-биле Англиядан дөрт катап дора, Германиядан беш катап дора, Америкадан он катап дора деринтинген турган. Ол бүтүн өрткен ыраккы үе болуп чоруй баргап. Үлетпүр бүүрүлгезиниң ыныкы хемчээлиниң талазы-биле Совет Эвилели Европаның ең-не хөгжүделикг бүтүн капиталистиг чурттарындан дыка бурунгаарлай берген болгаш ам Европага ең-не күчүлүг, бүтүн тала-биле хөгжээн азыр үлетпүрүг болуп турар.

Совет Эвилели 1955 чылда, Англия биле Барыын Германиняң катай алганынга болаарга, хөй каанны эзилдирген, хөй электроэнергияны ажылдап кыпган. Советтериниң чурту бүүрүлге дерилгезин Англиядан, Барыын Германиядан болгаш Франциядан оранчок хөйнү үнүрүп турар.

Бо бүтүн болза совет кижи бүрүзүнүң сеткил-чүрээн болунун чурту дээш, болунун улуг улузу дээш, болунун коммунистериниң мадырлыг партизы дээш кыпгаар чок өөрүшкүнүн болгаш чоргаараалдың сагыш-сеткили-биле болдуруп турар. **(Диктиттиг адыш часказшыны).**

Ленинниң айтышкынарын эдербишаан, партия азар үлетпүрүнү, бирги ээлчегеге социалистиг калбаган дагын бүүрүлгенин бүтүн чорулугазының хамаарыры машина тудуушкунун болгаш энергетиканы моон соңгаар-даа ең-не дүрген темпилер-биле хөгжүлер. Алдыгы беш чылда үлетпүр продукциязы нинтизи-биле 65 хуу өзер турда, машина тудуушкуну болгаш металлың ажылдап болбаазырадыры 80 хуу, янчаарга электроэнергияны бүүрөри 88 хуу көвүдээр.

Социалистиг бүүрүлгени күчүлүг көдүрүнүң суурунга чонның материалдыг чаагай байдазы болгаш культурлуг дидиели чайгылыш чок өзүп турар. ССРЭ-нин национал орулгазы 1913 чыл-биле деңнээрге, 1955 чылда 17 катап көвүдээн, үнүмээрге 1960 чылда революция мурнундагы Россияга чонның назынының ортумак үрүлчүлелиниң барык ийи катап ажып турар.

Чогаадыкчы долгу күштериниг совет чурт хокталдыр аргажок бурунгаарлап орар. Янчаарга Ленин болгаш партия чедип алган чүүлге көөргетинмес, кичээнгейни шинтирлетинмээн соруулгаларга мээнээр, бистиң кадрларывыстың чамдыкызының хосталып албааны дүжүметсиг бот-тогдунар болгаш сагыш тайбынчыыр чорутун хөөннерин чок кылыр деп бистерни өөредип турар. «Интеллигенчи болгаш бюрократсыг бот-тогдунар чорукту аваажелир..., бистиң төптелбогаш чер-черде практиктиг дүржүлгавыстың берип турар чүүлдерин база эртеминиң биске берген чүүдерин өөренирин кевүдедир» деп, Ленин чугаалаан. (Чогаадыкчы, т. 32 арын 122):

Коммунизминиң күчүлүг, бүтүн тала-биле хөгжүлделиг материал-бүүрүлгелиг суурун тургузарының байгамчык улуг соруулгазы совет улустуң мурнунга ол соруулганы социалистиг революциянын кырынай эгеминде-ле улуг Ленин салган. Коммунистиг партияның XX съездизи ол соруулганы төөгүүт ең быска хуусаалдарда шинтирлээринин боттуг аргазын үнделээн.

Ол соруулганы төөгүүт көскү үеде челишкининг бүүселирикге эргежок чугула бүтүү чүүлдер биске бар бе? Йе, бар.

Бирээде, биске совет эрге-чагырга бар, ол туруп турда ажыгчыннар, тараачыннар, интеллигенция бүтүү байлактарның чүгле бүүрүвүчүлери эвес, харын база баш билдәкчилери болуп, боттарына, бүтүү нинтилелиниң чаагай чоруунга ажылап турарлар: бүүрүлгенин чепсек-керекселериниг нинти өнчүдүг, бүтүү ажыл-агыйны планныг чорудуп, кыгганын барымдаалап хуваарының социалистиг принциптерни социалистиг тургузуут кризистерни болгаш депрессиларны, бүүрүлгенин анархиязын болгаш мангыстаныр сыныр чорукту билбес. Биске совет нинтилелиниң башкарыкчы күчү—марксизм-ленинизмниң улуг өөредили-биле чепсегленген Коммунистиг партия бар.

Ийиде, бистиң чуртувус эгээртинмес бойдус байлактарлыг. Совет Эвилели демир рудаларының, чес-холаның, коргулчунуң, бокситтерниң, никельниң, вольфрамның, нефтиниң, калийлиг дустарның, фосфат чиг-элинин, торфтуң шинчилетингген курлавырларының талазы-биле, гидроэнергетиктиг болгаш ыяш курлавырларның талазы-биле делегейде бирги черни ээлеп турар. Хемүр даштың шинчилетингген курлавырларының талазы-биле ССРЭ делегейде кийги черни ээлеп турар. Байлакшыл бойдус газтарлыг черлерни, алмаастарның, хөй-хөй ховар металлардың, атомнуг чиг-эттиң болгаш өске-даа ажыктыг казылгаларның күчүлүг курлавырларын ажыткан болгаш шинчилээн. Бөдөө ажыл-агыйга тааржыр черлерниң фондузу кайгамчык улуг. Ол байлактар бистиң улус ажыл-агыйывыстың үр үеде бүтүү хереглелерин артыр дүгаа шыдаар.

Үште, совет улус күчүлүг болгаш бүтүү тала-биле хөгжүделикг индустриязы тургускан. 1913 чылга болаарга бистиң үлетпүрүвүс 1960 чылда продукциязы 40 ажыг катап хөйнү бүүрүп үнүрер. Ол чүл дизе, бистиң үлетпүрүвүс революция мурнундагы Россиняның бүүрү чыл дургузунда бүүрүп үнүрүп турганы дире продукциязы тос хонук бүрүзүнде-ле бүүрүп үнүрер дээни ол-дур. Алдыгы беш чылда Совет чуртуң үлетпүр базазы кайгамчык улуг хемчээлге калбарар, 6 муң хире улуг-улуг индустриалдыг бүүрүлгелер тургустунар. ССРЭ-нин Европа кезээнин чангыс аай энергосистемазы тургустунуп турар, а келиниңде барып бүтүү Совет Эвилелиниң чангыс аай кайгамчык улуг энергосистемазы тургустунар.

Дөрүте, бистиң чуртувус бүүрүлгенин амгы үеги техниказын башкарып, ону бурунгаар шинчилеп шыдаар кижи күштериниң алдын өртектиг курлавырлыг болуп турар. Хөй-хөй миллион мергежилиг ажычыннар болгаш колхозчулар, инженер-техниктиг ажыдакчылар, агрономнар болгаш эртемтехниктер амгы үениң улуг бүүрүлгезин хөгжүдениниң кайгамчык улуг дүржүлгазын боттарынга шингээлип алганнар. Волховтан Днепр тудуунга, Днепр тудуундан Волга станцияларының тудуунга, Волга станцияларындан Братскиниг болгаш Красноярскийниң гигантыларынга чедир— бо орук болза, бистиң чуртувуска кадрларның өзүлдезиниң чайыннанчак демдээ кылыр көстүп турар.

Беште, ажыл-агыйның социалистиг системазының капиталистиг системазының мурнунга артык күштүг маргылдаа чок. Ону ССРЭ-нин болгаш капиталистиг чурттарының экономиктиг хөгжүдезиниң темпилерин деңнештиргени күштүү-биле бадыткап турар. 1913 чылдан 1955 чылга чедир үениң дургузунда ССРЭ-ге бүтүү үлетпүр продукциязын чонның кижи санынга онаштыр алырга, 19,4 катап, АКШ-ка—2,3 катап, Англияга — 1.6 катап, Францияга— 1,8 катап өскен. 1913 чылга болаарга чонның кижи санынга онаштыр каанны 7,5 катап хөйнү эзилдирип турар бис, а Американың Баттыышкан Штаттарынга чүгле 2 катап, Англияга — 2,3 катап, Францияга — 1,7 катап, Барыын Германияга — 1,9 катап хөйнү эзилдирип турар. ССРЭ-ге чонның кижи санынга онаштыр хөмүр даш тывыкшы (кара хөмүр дашка саналарга) ол-ла үениң дургузунда 5,3 катап көвүдээн, ол үеде АКШ-ка ол 2 катап, Англияга — 30 хуу кызырыган, а Францияга чүгле 1.2 катап, Барыын Германияга — 1,1 катап өскен. Совет Эвилели 1955 чылда чонның кижи санынга онаштыр 1913 чылдан 61,5 катап хөй электроэнергияны ажылдап кыган, а АКШ-ка— 14,5 катап, Англияга—17,5 катап хөйнү ажылдап кыган. ССРЭ-ге чонның кижи санынга онаштыр хереглел чүүлдерин үлетпүрүнүң бүүрүп үнүрери 1913 чылдан 1955 чыга чедир үениң дургузунда 7,6 катап, а АКШ-ка чүгле 1,5 катап көвүдээн.

Фактылар ындыг-дыр. ССРЭ-нин кол экономиктиг соруулгазын бистер төөгүүт ең быска хуусаалдарда шинтирлеп болуур болгаш ыяавыла шинтирлээр бис дээрзин бистиң ханы болгаш эртемге үндезилетинген бүүрелиниве ол фактыларга бадыткатынып турар. **(Адыш часказшыны).** Дайынны чүдек-бужар чүве кылыр карган каантаалынар, салыкпыштар, дойбун кунчаалының талазынга экономиктиг чарыштың талазынга кайы-даа нинтилел системаларын шенеп көрээлинер деп капиталистиг делегейге база саналдап турар бис. **(Адыш часказшыны).**

Артык күштер социалистиг системаның талазында дээрзин даштыкының калык политиктери билип турарлар. бистиң экономиктиг хөгжүдевистиң бедик темпилери-биле холбаштыр олар дүвүрээзинни өөскүдүп турарлар. Чижээлээрге, «Юнайтед Стейтс ньюс энд Уорлд рипорт» деп америк журналның «Россия дайын чокка тиилээрин чүге баш үлүр көрүп турарыл?» деп бо чылдың март 16-да үүлүгүнге бижээни болза: «Россия дайынның таварыштырган үрелиишкиннерин дайын соолуңие 10 чылларның дургузунда үзүткээн болгаш үлетпүрүүн кол алырларынга чаа-чаа бүхүүлге рекордтарын тургускан. Россияның келир беш чылларның нинтизе планнары болза, ол беш чылларның нинтизе АКШ-та төлевилеп турарынга бодаарга ыка үлүг хемчээлдерге үлетпүрүү калбартырын көрүп турар... Бир эвес планнарның көрүп турар соруулгалары күүсетинге бээр болза, Россия беш чылдарның дургузунда кан зондырерининг, нефть тывыкшының, цемент болгаш өске-даа үлетпүр кылыгларын бүүреринин талазы-биле АКШтың бирги черге турарынга айыылы тургуза бээр болгаш хөнүр даш тывыкшының талазы-биле АКШ-ты эртер апаарга. Ие, келир үе коммунизминиң талазында. Ындыг болза-даа, экономиктиг чарышка тиилелге болу чедип келбес, ону чаа-лап алыр херек. Бистиң үевисте эртем болгаш техника кайгамчыктыг ырак базым-биле бүрүнгаарлап турар. Кандыгдаа эргижирээн үзелгере үлүр шинтирлиг демисежирин, совет болгаш даштыкы эртеминиң, техниканың ең чаа чедишкиннерин дүрген шингээлип алыры эргежок чугула. Бистиң туругзуувустуң бүтүү артык күштерин чүгле бо таварылгала ажыглап болуур бис.

Бачыын чажырган чооруп, хожуап турар участоктар болгаш бюрократсыг дөгейленишкин бисте ам-даа ээвээн эвес, «таланчыг коммунистиг негелээшкин», «коммегелээшкин» деп Ленинниң адаан чүүдери ам-даа хөй. Онталгаа, чалгаа, обломовсуг, хожулангай чоруктар деп үлүг сөстер-биле дугаатынма» деп бөдүүн-даа болза, долу ханы утказыг ленинчи сөстер (Чог., үнүргени 3, т. 27 арын 36) бөгүн хүнүүн чугула айтырыы болуп дыннадып турарыын ужуру бо-дур.

Ажыл-агыйжы эвес болгаш төтчеглекчи чоруктун, улустун эт-хөреңгизин чиги-биле көөр чоруктун, бүүрүлгенин байгамчык улуг курлавырларын ажыглаарын шыдажыр аргажогу-биле кайы хамаан чок көөр чоруктун фактылары бисте ам-даа эвээш эвес. Чижээ, бешки беш чылда түлүг болгаш монтаж ажылдарының үнезин 17 миллиард рубль чиигедир деп төлевилеэн турган. Ол онзалга чүгле күүсетинмээн эвес, харын 9 миллиард рубль каражаны болгурган, оон түңнелинде беш чылдың дургузунда түлүгүнүн үнези 1,6 кататтынган онзалгага болаарга 26 миллиард рубль азар болган. Ол хөреңги-биле 700 муңдан эвээш эвес чаагайжыды туттуиган квартираларны түлүп ап болуур турган ийик.

Моссоветтиң пленумунуң хуралынга Ленин, ажыл-агый ажылынга чогуур «хынныргап» (ол сөстүң күрүне утказыбиле болбайнаан) херек болгаш «хынныргаңырын» бис ам-даа өөренип албаан-дыр бис деп айытқан. Ажыл-агый ажылының методунуң дугайында: «Акшаның саналшкынын шеверген болгаш ак-сеткилиг чорут, канналгалыг эргелеп башкар, чалгаарава, оорлава, күш-ажылга ең шынгыы сагыга-чуруумну сагы...» дээн, ленинчи чөптүт негелелер ам-даа бүтүү күштүү-биле хевээр артып турар. (Чог., т. 27, арын 215).

Партияның Төп Комитединиң биле Совет чазак бүүрүлгелериниң директорларының эргелерин калбартыр талазы-биле, ажыл-агыйны улуттуруунуң бюрократсыг методтарын туранып, атомнуг чиг-эттиң болгаш өске-даа ажыктыг казылгаларның күчүлүг курлавырларын ажыткан болгаш шинчилээн. Бөдөө ажыл-агыйга тааржыр черлерниң фондузу кайгамчык улуг. Ол байлактар бистиң улус ажыл-агыйывыстың үр үеде бүтүү хереглелерин артыр дүгаа шыдаар.

Үште, совет улус күчүлүг болгаш бүтүү тала-биле хөгжүделикг индустриязы тургускан. 1913 чылга болаарга бистиң үлетпүрүвүс 1960 чылда продукциязы 40 ажыг катап хөйнү бүүрүп үнүрер. Ол чүл дизе, бистиң үлетпүрүвүс революция мурнундагы Россиняның бүүрү чыл дургузунда бүүрүп үнүрүп турганы дире продукциязы тос хонук бүрүзүнде-ле бүүрүп үнүрер дээни ол-дур. Алдыгы беш чылда Совет чуртуң үлетпүр базазы кайгамчык улуг хемчээлге калбарар, 6 муң хире улуг-улуг индустриалдыг бүүрүлгелер тургустунар. ССРЭ-нин Европа кезээнин чангыс аай энергосистемазы тургустунуп турар, а келиниңде барып бүтүү Совет Эвилелиниң чангыс аай кайгамчык улуг энергосистемазы тургустунар.

Дөрүте, бистиң чуртувус бүүрүлгенин амгы үеги техниказын башкарып, ону бурунгаар шинчилеп шыдаар кижи күштериниң алдын өртектиг курлавырлыг болуп турар. Хөй-хөй миллион мергежилиг ажычыннар болгаш колхозчулар, инженер-техниктиг ажыдакчылар, агрономнар болгаш эртем-техниктер амгы үениң улуг бүүрүлгезин хөгжүдениниң кайгамчык улуг дүржүлгазын боттарынга шингээлип алганнар. Волховтан Днепр тудуунга, Днепр тудуундан Волга станцияларының тудуунга, Волга станцияларындан Братскиниг болгаш Красноярскийниң гигантыларынга чедир— бо орук болза, бистиң чуртувуска кадрларның өзүлдезиниң чайыннанчак демдээ кылыр көстүп турар.

Беште, ажыл-агыйның социалистиг системазының капиталистиг системазының мурнунга артык күштүү маргылдаа чок. Ону ССРЭ-нин болгаш капиталистиг чурттарының экономиктиг хөгжүдезиниң темпилерин деңнештиргени күштүү-биле бадыткап турар. 1913 чылдан 1955 чылга чедир үениң дургузунда ССРЭ-ге бүтүү үлетпүр продукциязын чонның кижи санынга онаштыр алырга, 19,4 катап, АКШ-ка—2,3 катап, Англияга — 1.6 катап, Францияга— 1,8 катап өскен. 1913 чылга болаарга чонның кижи санынга онаштыр каанны 7,5 катап хөйнү эзилдирип турар бис, а Американың Баттыышкан Штаттарынга чүгле 2 катап, Англияга — 2,3 катап, Францияга — 1,7 катап, Барыын Германияга — 1,9 катап хөйнү эзилдирип турар. ССРЭ-ге чонның кижи санынга онаштыр хөмүр даш тывыкшы (кара хөмүр дашка саналарга) ол-ла үениң дургузунда 5,3 катап көвүдээн, ол үеде АКШ-ка ол 2 катап, Англияга — 30 хуу кызырыган, а Францияга чүгле 1.2 катап, Барыын Германияга — 1,1 катап өскен. Совет Эвилели 1955 чылда чонның кижи санынга онаштыр 1913 чылдан 61,5 катап хөй электроэнергияны ажылдап кыган, а АКШ-ка— 14,5 катап, Англияга—17,5 катап хөйнү ажылдап кыган. ССРЭ-ге чонның кижи санынга онаштыр хереглел чүүлдерин үлетпүрүнүң бүүрүп үнүрери 1913 чылдан 1955 чыга чедир үениң дургузунда 7,6 катап, а АКШ-ка чүгле 1,5 катап көвүдээн.

Фактылар ындыг-дыр. ССРЭ-нин кол экономиктиг соруулгазын бистер төөгүүт ең быска хуусаалдарда шинтирлеп болуур болгаш ыяавыла шинтирлээр бис дээрзин бистиң ханы болгаш эртемге үндезилетинген бүүрелиниве ол фактыларга бадыткатынып турар. **(Адыш часказшыны).** Дайынны чүдек-бужар чүве кылыр карган каантаалынар, салыкпыштар, дойбун кунчаалының талазынга экономиктиг чарыштың талазынга кайы-даа нинтилел системаларын шенеп көрээлинер деп капиталистиг делегейге база саналдап турар бис. **(Адыш часказшыны).**

Артык күштер социалистиг системаның талазында дээрзин даштыкының калык политиктери билип турарлар. бистиң экономиктиг хөгжүдевистиң бедик темпилери-биле холбаштыр олар дүвүрээзинни өөскүдүп турарлар. Чижээлээрге, «Юнайтед Стейтс ньюс энд Уорлд рипорт» деп америк журналның «Россия дайын чокка тиилээрин чүге баш үлүр көрүп турарыл?» деп бо чылдың март 16-да үүлүгүнге бижээни болза: «Россия дайынның таварыштырган үрелиишкиннерин дайын соолуңие 10 чылларның дургузунда үзүткээн болгаш үлетпүрүүн кол алырларынга чаа-чаа бүхүүлге рекордтарын тургускан. Россияның келир беш чылларның нинтизе планнары болза, ол беш чылларның нинтизе АКШ-та төлевилеп турарынга бодаарга ыка үлүг хемчээлдерге үлетпүрүү калбартырын көрүп турар... Бир эвес планнарның көрүп турар соруулгалары күүсетинге бээр болза, Россия беш чылдарның дургузунда кан зондырерининг, нефть тывыкшының, цемент болгаш өске-даа үлетпүр кылыгларын бүүреринин талазы-биле АКШтың бирги черге турарынга айыылы тургуза бээр болгаш хөнүр даш тывыкшының талазы-биле АКШ-ты эртер апаарга. Ие, келир үе коммунизминиң талазында. Ындыг болза-даа, экономиктиг чарышка тиилелге болу чедип келбес, ону чаа-лап алыр херек. Бистиң үевисте эртем болгаш техника кайгамчыктыг ырак базым-биле бүрүнгаарлап турар. Кандыгдаа эргижирээн үзелгере үлүр шинтирлиг демисежирин, совет болгаш даштыкы эртеминиң, техниканың ең чаа чедишкиннерин дүрген шингээлип алыры эргежок чугула. Бистиң туругзуувустуң бүтүү артык күштерин чүгле бо таварылгала ажыглап болуур бис.

Бачыын чажырган чооруп, хожуап турар участоктар болгаш бюрократсыг дөгейленишкин бисте ам-даа ээвээн эвес, «таланчыг коммунистиг негелээшкин», «коммегелээшкин» деп Ленинниң адаан чүүдери ам-даа хөй. Онталгаа, чалгаа, обломовсуг, хожулангай чоруктар деп үлүг сөстер-биле дугаатынма» деп бөдүүн-даа болза, долу ханы утказыг ленинчи сөстер (Чог., үнүргени 3, т. 27 арын 36) бөгүн хүнүүн чугула айтырыы болуп дыннадып турарыын ужуру бо-дур.

Ажыл-агыйжы эвес болгаш төтчеглекчи чоруктун, улустун эт-хөреңгизин чиги-биле көөр чоруктун, бүүрүлгенин байгамчык улуг курлавырларын ажыглаарын шыдажыр аргажогу-биле кайы хамаан чок көөр чоруктун фактылары бисте ам-даа эвээш эвес. Чижээ, бешки беш чылда түлүг болгаш монтаж ажылдарының үнезин 17 миллиард рубль чиигедир деп төлевилеэн турган. Ол онзалга чүгле күүсетинмээн эвес, харын 9 миллиард рубль каражаны болгурган, оон түңнелинде беш чылдың дургузунда түлүгүнүн үнези 1,6 кататтынган онзалгага болаарга 26 миллиард рубль азар болган. Ол хөреңги-биле 700 муңдан эвээш эвес чаагайжыды туттуиган квартираларны түлүп ап болуур турган ийик.

Моссоветтиң пленумунуң хуралынга Ленин, ажыл-агый ажылынга чогуур «хынныргап» (ол сөстүң күрүне утказыбиле болбайнаан) херек болгаш «хынныргаңырын» бис ам-даа өөренип албаан-дыр бис деп айытқан. Ажыл-агый ажылының методунуң дугайында: «Акшаның саналшкынын шеверген болгаш ак-сеткилиг чорут, канналгалыг эргелеп башкар, чалгаарава, оорлава, күш-ажылга ең шынгыы сагыга-чуруумну сагы...» дээн, ленинчи чөптүт негелелер ам-даа бүтүү күштүү-биле хевээр артып турар. (Чог., т. 27, арын 215).

Партияның Төп Комитединиң биле Совет чазак бүүрүлгелериниң директорларының эргелерин калбартыр талазы-биле, ажыл-агыйны улуттуруунуң бюрократсыг методтарын туранып,

Улуска бараан болуру, ленинизмге шынчы чорук— Коммунистиг партияның бүтүү тиилелгелериниң үндезини

Эштер! Массаларның революстуг чогаадыкчылыгының тургускаңы Совет күрүне болза болуунун үтка-шынарының талазы-биле социалистиг күрүне, демократизминиң дээди хевири, ёзулуг улусчу эрге-чагырганың боттанылгазы болур. Улустун чаагайжылгазы, кижиниң аас-кежин эчис соруулгазы болуп турар нинтилел тургузуу төөгүде ең баштайгы бадыткатынып тургустунган.

Шак ындыг сагыш салыышкыя-биле хөгжүп турар аар индустрия болза бүтүү социалистиг экономиканың үндезиннеболгаш күүү-шыналының үнер дөзү болуп турган болгаш болуп артар-даа. Оон-биле кады аар индустриянын хөгжүдезиниң бүтүзиниң нинти эрге-ажыктарынга, социалистиг нинтилелдиң кежигүү — кижиниң эрге-ажыктарынга чагыртган. Ленин социализмни нинтилелдиң бүтүү кежигүннериниң чаагайжылын болгаш бүтүү талалыг хөгжүдезиниң хандырарын нинтизиң өнчүзүнге үндезилетинген бүүрүлгениң план ёзугаар организастаары кылыр характерлээн. Ленинниң айытканы болза: «Бүтүү ажычы чоннарның амыырылын ең-не чиик, оларга чаагай байдалдың аргазын берип турар кылыр канчаар кыгырыл дээрзин барымаалап, нинтилел бүүрүлгезин болгаш продуктуларны хуваарын эртем ёзугаар калбаа-биле нептередир база чогууру-биле чагырып алыр арганы чүгле социализм бээр. Ону чүгле социализм боттанырып шыдаар». (Чог., т. 27, арын 375). Ленинниң ол өөредилгелеринде болунун политиказының Коммунистиг партияның үлүртүлге болдуруп турары **социализминиң кол экономиктиг хообылузунуң** алыс утказы илереткеген.

Ажычы чоннарның чаагай байдалының чайгылыш чок өзүүшкүнүн социализминиң кайгамчык улуг чаалап алышкыны деп санаар эргелиг бис. Янчаныыжежок бо талазыбиле шинтирлетинмээн соруулгалар ам-даа хөй, чүге дээрге, улустун материалдыг болгаш культурлуг негелделери соксаал чок өзүп турар. Аъш-чемниң чаалык продуктуларының болгаш үлетпүр барааннарының чогуур эдекшили бисте ам-даа чок. Салыгга четпестер хөй. Байгамчык улуг түлүүшкүн чоруп тураажок, чурттагга бажыңнарынга негелде амдаа улуг болуп артышаан турар. Ажычы чоннарның материалдыг чаагайжылының болгаш культурлуг деңнелиниң улам ынайгы бүтүү талалыг көдүлүүшкүнүнүң бүүрү программазын Коммунистиг партия XX съезинниң шинтирлериниде айытқан.

Оон-биле холбаштыр көдөө ажыл-агый бүүрүлгезин күштүг көдүрериниң бүтүү улустуң соруулгазы бирги чергениң ужур-дузалыг болуп турар. Совет чурт кайгамчык улуг үнүш-дүжүттүг черлериг болуп турар. Чүгле сөөлгү ийи чылның дургузунда 33 миллион гектар кур болгаш курукбаан черлерни андырган. Чаа инженердээн алган черлерниң шеңгу континенталдыг Европаның капиталистиг чурттарында тараанын бүтүү тарылга шеңгери-биле барык дең болуп турар. Бис чаа черлерни моон-даа соңгаар шингээлип алыр бис. Янчаныа-даа көдөө ажыл-агый продуктуларын четчир кылыр ханыраарының кол оруу—ол дээрге бүтүү көдөө ажыл-агый культураларының дүжүттүүн дыка бедиңери, мал ажылының продуктулуун бедиңери, мурнаачы дүржүлганы, эртемниң четиишкиннерин бүтүү ажыл-агыйларга калбаа-биле нептередири болуур.

Көдөө ажыл-агыйның бүүрүкчү күштериниң улам ынайгы күчүлүг көдүлүүшкүнүнүң ең чугула негелделериниң бирээзи болза күш-ажылын түннелдеринге колхозтарның болгаш колхозчуларның **материалдыг сонуургалының принцивин** чайгылыш чок чорулары болур. Коммунистиг партия биле Совет чазак бо талазы-биле туруп турган хажыдыышкыннарны сөөлгү чылларда илереткеп, социалистиг ёзу-биле эргелеп башкарарының ленинчи принциптерин катап тургузуп база хөгжүдүп, колхозчу тараачыннар-биле шын экономиктиг харылзаларны хандырып турар хемчеглерни ажыдап кыган болгаш шинтирлеп турар.

Көдөө ажыл-агыйның алаан хөй продуктуларына белеткел болгаш салып алыры өртектерни бедиңерин чорутқан тараа талазы-биле ыяавыла дүжүлгаларның хемчээлин чиигеткен; МТС-тин ажылы дээш натура төлевирин тыртарын чурумчуткан; колхозчуларга көдөө ажыл-агый үндүрүүнүң хемчээн күдулаткан; колхоз бүүрүлгезиниң планнаашкынын кедергей төпчүдер чорукту чайлаткан; болунун коллективтиг бүүрүлгезиниң долгу эргелиг ээлери—колхозчуларның инициативазын болгаш бот-тывынгыр чорууң дужаныктап турган моондактарны чайлаткан. Ол хемчээлдер социалистиг күрүнениң күүү-шыналының чөлегилиг болур ажычын ангы биле колхозчу тараачыннарның бүзүлбас эвилелин улам ынай быжыглаарына чедирген.

Бистиң чуртувусту продуктулар-биле болгаш көдөө ажыл-агыйның чиг-эди-биле четче ханыраарының айтырыын ең быска хуусаада шинтирлээринге ам бистер күчүлүг техниказыг болгаш бирги чергенин кадрларыг болуп турар бис. Мында аргалар ең калбак. Бир эвес РСФСР-нин Воронеж, Курск Белгород, Рязань областарынга болгаш Украин ССР-нин чамдык областарынга 1955 чылда чедип алынганы ышкаш, сүт саалдазының ыныг бедик өзүлдезин колхозтар чедип алыр болза, сүт бүүрүлгезиниң талазы-биле алыгы беш чылдың онзалгалары баштайгы ийи чылда-ла күүсетинген туруп болур дээрзин чижек кылыр чугаалаарга-ла четчир. Бир эвес бүтүү чуруттун колхозтарынга болгаш совхозтарынга алдыгы беш чыл планының талазы-биле эът бүүрүлгезин 1960 чылда 2,3 катап улгаттыр өзер ужуруг болза, Украин ССР-нин колхозтары болгаш совхозтары эът бүүрүлгезин ийи катап өстүрерин болгаш оон нинтизе хаван эдиин бүүрөрин 1956 чылда үш катап көвүдедирин хүлээнгеннер.

Эштер! Партияның XX съездизи улустун амыырал деңнелин улам ынай бедиңеринин талазы-биле ажыдарының калбак программазын ниин үндүрген. Хереглел чүүлдерининг бүүрүлгезиниң дыка бедиңер дугайында болганчок-ла ажыглатынмайн анаа чыдар, чуруттун байлак курлавырларын калбаа-биле ажыглавышаан, чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүн кызымаа-биле хөгжүдерининг дугайында чугаа болуп турар. Бараан саарылгазын болгаш чурттагга тудуушкунун, нинтизиң чеменелиге черлерининг, урутлар албан черлерининг четкилерин калбартырының дугайында, ажыл хүнүн кызырарының, чавыс төлевир ап турар ажыллакчыларның ажыл төлевирин бедиңеринин дугайында, пенсия хераэн үндезинни-биле экижилерининг, бүүрүлгеге болгаш амыырал-чурттагга херөжеңнериң байдалын экижилер болгаш өске-даа хөй-хөй улус хемчеглерин ханыраар эргежок чугула. Бистиң партия, комсомол, совет, ажыл-агый, профэвилелдер улуртукчулары — улутлар-даа, бичилер-даа ёзулуг ленинчи ажыллаарын партия негеп турар. Олар «ажычы-ын амыырадың ханы нинтизе чурттаар, ол амыырадың бүтүү талазы-биле билир, кандыгдаа айтырыг талазы-биле массанын сагыш хөөнүн кандыгдаа үеде, оон ёзулуг чүткүлдерин, хереглелдерин, сагыш бодалдарын алдагдал чок тодарадып билир ужуруг... эш хуузубиле көрүп турган, оон хереглелдерин сагыш човаңгыр ханыраар турган массаның кызыгаар чок идегелин болдунга чаалап ап билир керек» деп Ильич бижээн. (Чог., т. 33 арын 166—167).

Эштер! Марксизм болза, нинтилел хөгжүдезиниң хообылуларының дугайында, социализм болгаш коммунизм тургузуушкунуун дугайында эртем болуп, нинтилелдиң төөгүзүн улуг кижилериниң, идадыларының, полководчуларның төөгүзүг кыдыр идеалисчи дээр чорукка улур демисеглге тывылган. Ленин «идадырлар болгаш моон чоннар» дээр народниктиг субъективтиг теорияны дыка шынгыы шүүтүмчүлелге таварыштырган. Төөгү материализми нинтилелдиң төөгүзүн хообылу ёзугаар шынгыы чорулулга деп көрүп турар, а бүтүү материалдыг чаагай чүүлдерни болгаш культураның үнелиг чүүлдерни туругзуун турар чонну, ажычы массаларны бол күш, төөгүнүн чогаадыкчызы деп санаар турар.

Октябрь революциязы, Совет эрге-чагырга улустуң төөгүүт чогаадыкчы чоруктун бедиктеринге чедип көөргөн, амыырадың бүтүү талаларында массаларның идепкейинин ханырган. «Дириг чогаадыкчы социализм... болза, улус массаларның боттарының тургускан чүүлү болур» деп Ленин чугаалаан. (Чог. т. 26, арын 255).

Сөөлгү чылларның дургузунда болгаш ылангыя болуунун XX съезинниге партия марксизмге таварыштыр, ийи-чангыс кижилерге чүүлүг чорукка улур шинтирлиг демисежин турарының ужуру ол. Ийи-чангыс кижилерге чүүлүг чорук бистиң үзел бодалывыска, бистиң социалистиг идеологиявыска, бистиң нинтилел-политиктиг тургузуушкунувустуң алыс утказына үндезиннеден улурланышкак болуп турар ийи-чангыс кижилерге чүүлүг чорук партияның болгаш улус массаларның ролюн бичелеңип, партияда коллективтиг улуртулганың ролюн хүлээвейн, шүүтүмчүлелди болгаш бот-шүүтүмчүлелди дүй шаап база кызыгаарлап, партия организацияларының, ажычы чоннуң массаларының идепкейин, инициативазын боогаан турар. Ол чорук партийкэ демократияны болгаш революстуг хообылу-дүүрүмну каржызыбиле үрээринге чедирген. Алыс утказынаан марксизмге таварыштыр, ийи-чангыс кижилерге чүүлүг чорук-биле, В. В. Сталинга чүүлүг чорук-биле холбаштыр бүтүү-ле урыкгарны туюлуунга чедир үзүткээрининг, партия болгаш бүүрүлгенин дүрген ленинчи нормаларын болгаш принциптерин холгузу-биле катап тургузарының сорулгазын бистиң партивыстың ол хире чидиг болгаш шинтирлиг тургускан ужуру ол. **(Адыш часказшыны).** Оон-биле кады И. В. Сталин Коммунистиг шинчээшкинниин ан көскү ажыллакчыларының бирээзи турган ленинчи идейлиг салгалы партияның камгалап алырынга шыгарангай ролюну ойнаан болгаш бистиң чуртка социализм тургузуушкунуун херээнге улуг салынышкынны ккиргенн деп чүвеин лениглээрги эргежок чугула.

Партияның бүтүү-ле звенолары, оон эге күүр бүүрүү, чаагыс болалыгларын-коммунистерин эки-туралын дайынчы эвилели болуп турар партияның долу амыырады-биле чурттаарын бистиң мурнувуста туруп турар тургузукчу улуг сорулгалар негеп турар. Ол сорулгалар болза, ажычы чоннарның чогаадыкчы идепкейин улам ынай бедиңерин, күрүне эргелиниге массаларның улам калбак киржилгезин, совет демократиязын бүтүү талалыг хөгжүдезини негеп турар.

Партийкэ чоруктун хемчээлдеринге, делегейде эң мурнакчы социалистиг идеологиянның хемчээлдеринге, бистиң культуравыстың бүтүү талаларынга хостуг болгаш ажыгчын санаа-онаадарны калбартыр, кандыг-даа бир-ээй хевир майыкка болгаш өлүг схемаларга дайынны чарлаар, принципиальдыг ажыл-ынчан шүүтүм

Эш Д. Т. ШЕПИЛОВТУҢ илеткелиниң төнчүзү

Ийи-чанғыс кижилерге чүдүүр чоруткa үлүр, төөгүнү материалисчи билири дээш демисешпишаан, үлүстүң депшидип үндүрүп, илеген турары үлүрүтүкчуларның, баштыңчыларының, баштыннарның ролюн революсчу марксизм чок дивейн, харын үлүг ужур-дузалыг кыдыр көрүп турар. «Төөгүге чанғыс-даа аңгы бир эвес шимчээшкинниң организастап база үлүртүп шылаптар болунуп мурнакчы төлээлекчилерин, болунуң политиктиг баштыңчыларын көдүрүп үндүрбейн турган болза тергиделди чедип албас» деп Ленин чугаалаан. (Чог., т. 4, арын 345). Коллективтиг үлүртүлганың болгаш массаларның калбак бот-тывынгырыының ленинчи принциптери бүдүрүлгени, школаны, армияны болгаш оон-даа өске черлерни митинг ёзүзү-биле эргелеп баштазары ол эвес болгай. Төөгүнүң кол тургузукчулары «маадырлар» болуп дээр идеалистиг үзелге-даа үлүр база үлүртүкчуларның ат-алдарынга үлүрланып турар анархизге-даа удур демиселди марксизм-ленинизм чорудуп келген болгаш чорудуп турар-даа.

Эштер! Социалистиг революцияга ажыктың аңгының баштыңчызы болгаш организакчызы чаа нинтилелди тургузар дээш демиселге совет үлүстүң организакчы болгаш баштынчызы болза, бистиң алдарлыг Коммунистиг партиявыс болуп турар. Партияның күжү чүдел дизе, эң мурнакчы теория-биле чепсегленген чангыс бодалдыгларның — коммунистерниң, марксистерниң-ленинчилерниң партиязы болуп турарында; эң калбак үлүсчу массалар-биле оон тулуп харылзаалыында; партияның күжү — оон организастыг чоруунда, демократтыг централизминде, оон үлүртүлгазының коллективтинде болур. Үлүстүң херээ дээш болунуң эрес-дидим демисели-биле партия бистиң чүртүвүстүң бүгү ажылчы чоннарының, акы-дүнма коммунистиг болгаш ажылчын партияларның, делегейниң бүгү бодүүн кижилерин кызыгаарлок инакшылын болгаш кызыгаарлок бүзүрелин чаалап алган.

XX съездиге болгаш оон сөөлүнде бүгү партияга калбарган кадыг-шыңгыы, ынчанмыжок ан-не аргежок чугула болгаш ажыктыг шүгүмчүлел база бот-шүгүмчүлелбиле холбаштыр буржуаз парлалга болгаш радио советке удур черлик шуугашкынныг чулчуруушкуну көдүргеннер. Марксизм-ленинизмнин программыг өөредиглерин болгаш принциптерин, ат-алдарын болгаш арын-мүүрүн оскунган, империализмнин сагыш-сеткил талазы-биле чепсек тудукчулары хажыдарын, бистиң социалистиг идеалдарывысты болгаш корум-чуруумнарывысты хоптап-мүгүлдээрин, совет үлүстүң болгаш оон коммунистиг авангардының үлүг ажыл-чорудулгаларын бужартадырын орадажып турарлар. Ынчалза-даа ол орадажышкыннар бо-даа удаада бууразыкка чугаажок таварлыр. Кайы-бир кижилерге таарлыр, таарышпазы хамаан чокка чүүлдүүмейн барып болбас, хажыдып болбас төөгүлүг фактылар бар. «Болуп турганының үезинде 10 миллион кижи өлүртken, 20 миллион ажыг кижи балыглатынган болгаш бертикмежел кылдыр үрегетирген делегейниң бирги дайынының эң аар-берге хан-төгүшкүнүүт сегирип алышкыннарындан үнер оруктү чүгле ленинизм көргүсбени **төөгүлүг факт ол болур.**

Россияның ажылчын аңгызының ажылчы тараачыннар-биле эвилелге, марксисчи-ленинчи теория-биле чепсегленген Коммунистиг партияның башталгазы-биле, бууран дүшкен хаанныг тургузугнун бузунулуларына күүдүг совет күрүнени тургусканы **төөгүлүг факт ол болур.** Шаанда эрге-шөлээ чок, ларлатырып чораан үлүстар акыдүнма найырал-биле каңналып быжыккан, түскай догуинаан болган чечектелип хөгжүп турар үлүстар апарганнар.

Ыыш аңдазының болгаш болбаазыраваан бүзүрүлгелиг шаандагы түренги Русь болза, ленинизмнин бедик идеялазының үндезининге кыска хүүсаада бирги чергенин машина түлүглүг, аңгы үенин энергетикалыг, шууштурар бүзүрүлгелиг, автоматикалыг, реактивтиг болгаш атомнуг техникалыг, үлүг база механизастатынган көдээ ажыл-агыйлыг күчүлүг индустриалдыг колхозчу күрүне болу бергенин **төөгүлүг факт** ол болур.

Делегейниң ийги дайынының чылдарында өлүм-чидимин болгаш үреп-тонаашкынны таварыштырып, фашистиг араатаннарның аг шерии барык бүгү Европаны долуп келген үеде, мун-мун чылдарда тургузуп келген цивилизация чылча шаптырар, хүл-ыйба болур деп чамдыктарга ынчаар болатынын турар үеде, ынчан дайынның күнкашинналыг аг-шериглерин чылча-шаварынга совет үлүс болгаш оон эрес-дидим Чепсектиг Күштери шинтпирлиг ролдуг ойнаанны **төөгүлүг факт болур.**

Ам Совет Эвилели капиталистиг делегейде чаасказаазырган ортулук эвес, а бүгү кижи төрелгетенниң үштүн бираазиниден ажыг кижи чурттап турар, чер бомбуразының левиксээриниң дөртку кезиин ээлеп турар социалистиг чурттарның үлүг кадыг ажылдажыгазының кол кезии болуп турары **төөгүлүг факт ол болур.**

Ам марксизм-ленинизминиң идеялары Барыын чүктеда, Чөөн чүкте-даа үлүстарның океан ышкаш күчүлүг хосталгалыг шимчээшкинниниң материалыг күжү болу бергени, **төөгүлүг факт ол болур.** Ол идеялар империалистиг дарлакчыларга удур, колониализминиң бужар-бак системазынга удур демисежин турар чүс-чүс миллион кижилерниң тугу болгаш хей-аът кижирикчизи болу берген. Капиталистиг, хамаарылгалыг болгаш колония чурттарда коммунистиг партиялар өзүп, быжыгып турар: дайын айызынга болган реакцияга удур, ажылчы чоннарның амыдыралчы эргежыктары дээш, ажылчын шимчээшкинниңде чарлышкыны ажып тинлээри болгаш ажылчын аңгының чангыс эвин быжыглаары дээш демиселге оларның ажыл-чорудулгазы идепкейжип турар. Пролетарҗы интернационализминин ленинчи тугунга сорук кинертken коммунистиг партиялар үлүстүң эң калбак массаларын тайбың болгаш хосталга дээш, демократия болгаш социализм дээш демисеелге оларны бүзүрелдиг баштап чоруур.

Үлүстарның хосталгаже, аас-кежикче, чырыкче ол шимчээшкинниң империалистиг реакциянның каныг-даа күштери доктаадып шыдавас. «Тинлелге молчүүргеннерниң талазынга болур, чүге дизе амыдырал оларның талазында санның күжү, массаның күжү, «бодүүн үлүстүн» деп адаар ажылчыннарның болгаш тараачыннарның энергизының болгаш чогаалыкчы салым-чаланнарының бүгү канчаар-даа аажок үлүг күрлавырларының, чаа чүвени тургузарынче оттуп турар, бүрүнгаар чүткүп турар бүгү эрес-шудургу, идепкейлиг ак-сеткилдиг чоруктарның эгээртиннес үнер достериниң күжү оларның талазында. Тинлелге оларның талазында» деп Ленин бижээн. (Чог., т. 26, арын 364). **(Диңмиттиг адыш часкаашкыны).**

Бистиң үе болза, марксизм-ленинизминиң үлам-на тинлеп турар идеяларының үлүг тинлелгезиниң үези болуп турар. Ол идеяларга хей-аът кирген Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы үлүсту оон эчис сорулгазы — коммунизмче бүзүрелдиг аппар чоруур. **(Адыш часкаашкыны).**

Тургузукчу үлүг совет үлүска алдар! **(Адыш часкаашкыны).**

Коммунизмнин тургузары дээш демисеелге совет үлүстүң хей-аът кинрикчи болгаш үлүртүкчу күжү — Коммунистиг партияга алдар! **(Диңмиттиг адыш часкаашкыны).**

Амгы үенин тинлелгелиг тугу, бүгү дешилгелиг кижи төрелгетенниң тугу—марксизм-ленинизм делгерезин! **(Үргүлчүлелдиг, диңмиттиг адыш часкаашкыны).**

Тывага байырлыг хуралдар

Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң үлүг үндезилекчизи болгалмерген үгаанныг баштынчызы Владимир Ильич Ленинниң төрүттүнгенинден бээр 86 чыл болганын Тыва областың ажылчы чоннары байырлалдыы-биле демдеглеп эрттирген.

Апрель 21-де Кызылың Сталин аттыг культура бажыңынга Кызыл хоорайның партия, совет болгаш хөй-нинти организацияларының, бүдүрүлгелериниң ажылчын, албан-хаакчыларының болгаш ажылчы чоннарының төлээлекчилериниң байырлалдыг хуралы болган. В. И. Ленинниң амыдырал-чуртталгазының болгаш революсчу ажыл-чорудулгазының дугайында СЭКП Кызыл хоорай комитединиң секретары эш П. Т. Киселев илеткел кылган.

Туранның, Чадаананың, Шагаан-Арыгның, Самагалдайның болгаш өске-даа районнар төптериниң культура бажыңнарында, база ол ышкаш бүгү-ле албан организациялар болгаш бүзүрүлге черлеринге, колхозтарга, МТС-терге, совхозтарга хөй кижи киржикчилиг байырлалдыг хуралдар болгулаан.

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнү — апрель 22-де колхозчулар, механизаторлар болгаш ажылчы чоннар колхозчу ховуларга массалыг воскресниктер организастаан.

Тудугжулларның алган хүлээлгези

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизи колхозтарның болгаш колхозчуларның боттарының хөренгилериниң күсели-биле, күрүне чээлизин ажыттаарының аргазы-биле тудуг ажылын бүгү тала-биле экижидерин айыткан.

Ол сорулганы чедиишкинниг боттандырар талазы-биле чоокта чаа Сүт-Хөл районнуң бүгү колхозтарының тудугжуларының чөвүлел хуралы болуп эрткен. Хуралдың киржикчилери колхозтарда тудуг ажылының эрткен чылгы түнелин чугаалаашпышаан, бо чылын күүседир чаз хүлээлгелерни алганнар.

1955 чылда районнуң колхозтарының тудуунга күрүнеден беш чүс мун ажыг рубльның чээлизин берген, алды мун кубометр тудуг ыяжын халас ажыглаарын чөпшээрээн болгаш хөй санныг тудуг материалдарын саткан. Ылангыя садыг шүгүмү-биле колхозтарга үш мун кубометр шиферни, беш чүс кубометр жалли, 40 тонна ажыг бензинни, беш пилорамаяны, 17 автомашиналарны, чеди прицептерни база саткан. Бо болза, областың колхозтарының бүрүнгаар хөгжүлдезин улам дүргедилип, колхозчуларның амыдыралын улам бай-шыдалдыг болдурар дугайында Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың улуг сагыш салышкынының годаргай хереченин болур.

Бүгү аргалар бар түрбүже, колхозтарның баштаар черлери тудуг ажылынга кичээнгей салбайн келгенинден чуртталга бажыннарының, бүдүрүлге болгаш культура амыдыралдың, мал кажааларының тудугларының планнары ыракта чедир күүсетинмээн. Эрткен чылын районнуң колхозтары чангыс аай төлевилели барымаалавайн кылган бөлүүн бажыннарже 113 өрегелерни шилчиткен. Ынчаар болза-даа чангыс аай төлевилел-биле тулар бажыннарның планы чүгле 20 хүү, чедир тулар тудугларының 63 хүүзү күүсетинген.

Четпестерниң кол чылдагааны болза, тудуг материалдарының белеткелин болгаш сөөртүлгезин багай чорудуп, күш-ажылдың организастаашкынынче киҗээнгей салбайн келгенинде. Ылангыя саман, чугай, даш дээн ышкаш түсчерниң тудуг материалдарын тудугга ажыглаарының айтырыын херекке албаан.

Бо четпестерни түнневишаан, бо чылын тудуг ажылының талазы-биле чаа хүлээлгелерни ап, районнуң бүгү колхозчуларынга кыйгырыгны үндүрген. Тудуг материалдарының белеткелин болгаш сөөртүлгезин дүргедилип тургаш, чурттагa бажыннары тударының планын Совет Тываның 12 чыл оюн таварыштыр доозар. Ынчангаш 1957 чылда бүгү колхозчуларның тозан ажыг хүүзүн чурттагa бажыннары-биле хандырган турарын чедип алыр. Бо чылын колхозтар бүрүнгү чангыс аай хевирлиг эки шынарлыг чунар бажыннарны, хлеб быжырар черлерни, уруглар яслилерин тударын чедип алыр. Ол тулугларның алдан хүүзүн түс-черинин бар күрлавырлары даш, саман болгаш өске-даа түүлдер-биле кылыр. Оон шынарын экижидер. Мал кажааларын тударын болгаш оон септелгенин чорудаарын кайы-даа колхозтар бо чылдың октябрь биринң бетинде дооскан турар сорулганы салган.

Ол сорулганы чедиишкинниг шинтпирлээр төлээде, күш-ажылдың организастаашкынын болгаш сагыыга-чуруумун экижидер, бүдүрүкчүлүүн бедидер, мурнакчыларның дүржүлгазын калбартыр, социалистиг чарыштыг нептередир.

Бо чылдың тулугларының планнарын чедиишкинниг күүсединн хандырары Сүт-Хөл районнуң Өвүр район биле арасында социалистиг чарыштың бир кол көргүзүү болурун чөвүлел хуралдың киржикчилери демдеглээннер.

А. АКАРА.

Дагааларның ажаалдазын экижидер

Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозунда 414 баш төрүүр дагаалар бар. Оларның ажаалдазы багай тургустунган. Дагаа кажаазы соок, оон соңгазы бичии болган ужурунда, ишти каранғы, шалазы чок, өл-шык черде дагаалар туруп турар.

Дагааларның чинир чеми чүгле тараа кудуруу, «оон өске чүү-даа чок. Чемгерилге болгаш суггарылга эки чорутуүмайн турарындан дагаалар кончуг эвээш чүүрга берип турар. Эрткен чылдың октябрь 15-тен эгелээш бо чылдың март 30-га чедир 414 дагаалардан чүгле 1600 чүүрга алынган. Дагааларның кажаазын септеп, дерип алыр, чемгерилгезин болгаш суггарылгазын экижидер дугайында куш ферзазының эргелекчизи эш Бүрбаа тодаргай хемчегларни алыр ужурлуг. Колхоз баштаар чери нинтининн ажыл-агыйын хөгжүдерининче киҗээнгейни угландырза чогуур.

М. ЧИМБИИ.

Н. А. Булганининың болгаш Н. С. Хрущевтуң Англияда чоруп турарының дугайында

ЛОНДОН. Н. А. Булганин биле Н. С. Хрущевтуң келгенинге парлалга үлүг киҗээнгейни салып турар. Совет үлүртүкчуларның антын найыслалда ийги хүн иштинде чоруп турарының дугайында дыннадыгларны бүгү солуннар кескү черлеринде чарлап база делегейниң ийи дайынналарынга өлүртkеннериниң тураскаалынга Н. А. Булганининың болгаш Н. С. Хрущевтуң венок чечектер салып турган өйүн, совет элчин черинге эртенги шайлалганы болгаш оскелерни-даа тыртырган фото-чуруктарны парлап үндүрүп турар. Совет, англи үлүртүкчуларның аразында чугаалажышкыннарның эгелээнинин дугайын солуннар дыннадып турарлар.

«Ньюс кроникл» болгаш «Дейли геральд» солуннар совет үлүртүкчуларның келгенинге тураскаатkан редакция чүүлдерин парлап үндүрүлээн. «Булганин биле Хрущев бистиң чазаавыс-биле чугаалажышкыннар кылырынга белениннин бүгү-ле дедиктерин илередип турарлар. Ол дээрге, ылангыя үлүстүң күзел турар чүүлү болур. Үлүс боттуг херектерни болгаш херектер дугайында чугаалажышкыннарны күзел турар. Бүгү-нинти тайбынның херээнге ажыктыг салышкынының шинтпирлээн турар ол ужуражышкынының ужур-дузазын экизи-биле билбишаан, үлүс чон кичээнгейлиг болгаш угаазыгалыг хайгаарап турар» деп «Дейли геральд» солуп бижээн.

Бөгүнгү солуннарның орайтазы үндүрген дугаардары апрель 19-та Совет алчын черинге болган эртенги шайлалгага Н. С. Хрущевтуң чугаазынга кол киҗээнгейни салганнар. Солуннарның хөй кезии Н. С. Хрущевтуң чугаазын бирги арыннарында үлүг эгелер адаанда бүгү-ле арынны долдур делгеренгейи-биле парлап үндүрүлээн. Солуннар дараазында эгелерни бергилээн. «Дейли экспресс»—«тайбың чурттаары карачангыс үнер арга ол», «Дейли телеграф энд Морнинг пост» — «Хрущев: бис арыг чүректериве-биле келдивис дээн. Англия биле АКШ-тың араазынга чарлышкын болдурарынаан ойталап турар. Үнер арга чангыс—кожа догуинаары болур». «Дейли геральд» — «Хрущев Англияга карачангыс-даа үнер арганың хүгайын чугаалап тур».

«Морнинг пост» солуп совет үлүртүкчуларның Лондонда ийги хүн иштинде чоруп турарының дугайында бодунуп дипломаттыг хайгааракчызы Форбс Даннын делгеренгей дыннадының бирги арнынна парлап үндүрген. «Совет тала элээн сырый найыралче чүткүдүп турар» деп ол дыннадыгның үлүг эгезинин адаанда онзалап демдеглээн. «Россия болза элээн найыралыг харылзааларны болгаш дүшкүүдүг чорукту чымчадырын күзел турар-дыр» деп хайгааракчы бижээн. Ол ийи чүүл болза, Булганин биле Хрущевтуң Иден-биле Даунинг стритке апрель 19-та баштайгы ажыл-херекчи ужуражышкынга чугааларының темазы болган.

«Морнинг пост» солуп редакция чүүлдүде совет үдүртүкчуларның Англияга чоруп турган үезинде эп-найыралыг эвес байдалды тургузарын орадажкан киҗи турза ону бүрүү шаап бээр деп бижээн.

Лондонга келгеш Н. А. Булганининың кылган медегелери чүвенин байдалын ылаптыг билип алырынга сиңиккен турган деп демдеглээн, «шак-ла ыңыг боттуг күзел-биле англичаннар, бистер ол келиишкинге байырлап база эки үретүлиелерни четикпейн манап турар бис» деп солуп бижээн.

(СЭТА).

Улус төлээлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралының төлээлериниң СССР-ге келиринге хамаарыштыр

ССРЭ-нин Дээди Советиниң Эвилелиин Советиниң болгаш Националдар Советиниң даргалары А. П. Волков биле В. Т. Лацис улус төлээлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралының доктаамал комитединиң даргазы Лю Шао-цигe чагаа чоруткан, ында дыннадып турары болза, ССРЭ-нин Дээди Совели Совет Эвилели-биле Кытат Улус Республиканың улустарының аразында акыдүнма найыралын улам ынай хөгжүдерин болгаш быжыглаарын деткиирин күзевишаан, улус төлээлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралының төлээлерин Совет Эвилелиинге 1956 чылдың апрельде азы майда келиирин чалап тур дээн.

Лю Шао-цинин А. П. Волковка болгаш В. Т. Лациска чоруткан харыы чагаазында улус төлээлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралы ССРЭ-нин Дээди Советиниң чалаабын улуг өөрүшкү-биле хүлээп алганын болгаш ол чалаашкын дээш ханы өөрүп четиргенин илереткенин дыннаткан.

Улус төлээлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралының төлээлери чоокку үеде болур деп турар улус төлээлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралының үшкү сессиязы эрткен сөөлүнде Совет Эвилелиинге баар деп турарын чагаада оон ынай чугаалаан.

(СЭТА).

КУР-нуң көдээ ажыл-агыйының болгаш суггарылгазының мурнакчыларының бүгү-кыдат слёду

ПЕКИН. Көдээ ажыл-агыйның болгаш суггарылгавың мурнакчыларының Бүгү-кыдат слёду Пекинде ажыттынган, ында 700 ажыг төлээлер киржип турарлар. Совет Эвилелиинің көдээ ажыл-агыйының ажылдакчыларының төлээлери ында база киржип турар.

Илеткел кылган КУР-нуң көдээ ажылагый министри Ляо Лу-яның демдеглээни болза, көдээ ажыл-агыйны кооперастаары дээш бүгү чуртка калбарган шимчээшкин кыдат көдээ ажыл-агыйны техника-биле чаартырынга машина-трактор станцияларының чугула ролюн ол айыткан.

Суггарылга министриниң орлакчызы Чжоу Цзинь-миннің болунуң чугаазынга неделгээши болза, сөөлгү алды чылдың дургузунда Кытатка суггарылганың улуг ажылдары чорутунган. Хуанхэ хемниң унугa 13 миллион му (бир му 0,06 гага деннежир) шолге суг үерлээшкинниниң айызының мөңгези-биле улуткаан. Янцзы хемге чер казар ажылдарның хемчээли 6 чылдың дургузунда 346 миллион кубометр хире болган. Чжоу Цзинь-минь түнел сөөгүне хөрээн үреликкиннер-биле демиселдерниң болгаш көдээ электростанцияларның тудуунуң айтырыгларынга доктаавышаан, чурттуң көдээ ажылагыйын улам ынай сайзырадырыгга ол ажылдарның улуг ужур-дузазын дедиглээн.

(СЭТА).

Багдад пактызының доктаамал чөвүлелиниң сессиязының доозулганы

ТЕГЕРАН. Апрель 19-та Тегеранга багдадтың шериг пактызының доктаамал Чөвүлелиниң 4 хүн иштинде үргүлчүлээн ийги сессиязы доозулган, ында беш күрүнелер: Англия, Турция, Пакистан, Ирак болгаш Иран кирип турар.

Чөвүлелдиң сессиязының ажылынга АКШ-тың күрүне секретарының орлакчызының орлакчызы Лой Гендерсон болгаш Атланды океанның чөөн талакы кезиинде база Чер ортузунуң далайында америк шериг-далай күштериниң кол командлыакчызы адмирал Кэссэди баштаан америк хайгааракчыларның улуг болуү идепкейлиг киришкен. Америк хайгааракчыларның болуү багдад пактызының киржикчизи чурттарның негелделериндеп болган деп санап турарлар.

Багдад пактызының доктаамал Чөвүлелиниң сессиязы доозулган соонда түнел дыннадыгны парлап үндүрген. Дыннадыгда чугаалааны болза, багдад пактызының киржикчилеринге экономиктиг болгаш техниктиг дузалаачыны улгаттырарынче, а ол ышкаш оон бүгү киржикчилериниң аразынга техниктиг кады ажылдажыганы күштелдиреринче утланган пактының экономиктиг комиссиязының саналдарының илеткелин чөвүлел чугаалажып көргеш, түүлүүт деп хүлээп алган. Оон-биле холбаштыр багдад пактызынга каттышканының болгаш боттарынга ыңдажыр аргажок шериг чарыгдалдарын хүлээп алганының түнелинде пактыда киржип турар азия чурттар экономика талазы-биле аар-берге байдалда таварышкан ужурунда ол чурттар оларга Англияның болгаш АКШ-тың талазынган экономиктиг болгаш техниктиг дузалаачыны улгаттырарын шинги негээннер деп демдеглээн.

Ынчалза-даа дыннадыгның түнелинин кестүн турарындан алырга, пактычыл шериг талазы-биле күженишкини чавызатынмаан. Пактының киржикчилери чурттарга шериг талазы-биле дузалаачыны күштелдирери чугула, ол сорулганы чедип алырының эргежок чугулазы көргүнүп турар шериг комиссиязының чажыт илеткелин чөвүлел чугаалажып көргеш болгаш чүүлүүт деп хүлээп алган дээрзи дыннадыгда айытынган. Пактының киржикчилери чурттарның аразында шериг талазыбиле кады ажылдажыганы быжыглаар төлээде, америк төлээлекчининң саналдааны өзүгаар «шериг харылзаазының түскай органын» тургузарын пакт шинтпирлээн деп дыннадыгда айытkан. Багдад пактызынга каттыжарынга улуг демисежин турар «нейтралдыг» чурттарны дыннадыгда шүгүмчүлеп турар.

Бүгүдеге билдингир фактыларга чөрүп тур багдадтың шериг пактызын түгэе «канталалтың пактызы» болур. БНО-нуң Уставының бодалынга ол чөрүшпес болгаш кынга-даа кыжаннайн турар чүве деп дыннадыгда база катап бадытkан турар. Түнелинде багдад пактызының доктаамал чөвүлелиниң дараазындагы сессиязы 1957 чылдың январьда Карачиге болур деп дыннадыгда айытkан.

(СЭТА).

Испанияда ажыл соксадыышкыны калбарып турар

ПАРИЖ. Парих парлалгазының медээзи-биле алырга, испан ажылчы чоннар ажыл төлевирин өстүрери дээш ажыл соксадыышкынныг демиселин үргүлчүлевишаан турарлар. Ажыл соксадыышкыны Испанияның сонгу болгаш сонгу-чөөн можуларының чаа-чаа үлетүр бүзүрүлгелеринде нептерээн. Амгы үеде 50 ажыг мун ажылчыннар ажыл соксадып турарлар.

Испанияда амгы ажыл соксадыышкынныг демисел франкочу ёзу-чуруумну доктаатkан үеден бээр ан-не калбак демисел болур деп француз парлалга өнзалап демдеглеп турар.

Испанияга амгы болуушкуннарны «Фран-Тирер» солуп «Чурттуң политик талазы-биле чаартырынче» үлүс чоннуң чүткүүл деп көрүп турар.

(СЭТА).

Редактор Д. О. БЕГЗИ.

Бичии уругларны чемгерери

Иезинин сүүт — амыг эмер уруттa ан дээре чем болур.

Бичии уругну чогуур тодаргай шактарында чемгерер чорук оон чем хүүлгүрарың эвилер.

Шын чуруумну сагыңар.

Уруг эмзирер иенің хүн-бүрүле агаарлаары болгаш четчири-биле үлүүру оон уруг эмзирер сүүдүн көвүдедиринге арганы бээр.

Чаа ногаалар болгаш чимистер уруг эмзирер иени чемге хөөн киирер болгаш оон сүүдүн витаминнер-биле байлакшыдар.

Уруг эмзирер иенің хүн-бүрүле чунары оон организмин быжыглаар болгаш эмигнин хорлаар чоруун болдурбас.

Чаш уругну 5 — 6 айлыг назылыынган соңгаар ногаа аймаанган кылган хоюг чемнер-биле чемгеринер. Ногаалар болза минералдыг дустарлыг болгаш витаминниг болур.

Бичии уругну 3—4 айлар назылыынган соңгаар ону кат-чимистер-биле болгаш ногааларның чулуктуг чемнитери-биле чемгеринер. Оларда хөй витаминнер бар.

Бичии уругну рахиттен аартпас төлээде, эмчининң айтышкынын өзүгаар чаш уругнуң 2 — 3 айлыынган соңгаар ону балык үзү-биле чемгеринер.

Бичии уругларны чемгереринің чурумнарын күүседиңер.

Бичии уругларны амданныг, ижы-бүрү чемнер-биле чемгеринер.

Чеменирининң мурнунда холларын чүүр кылдыр бичии уругларны чанчыктырып өөредиңер. Столга олуруп алган, чогуур шактарында чеменир кылдыр оларны чанчыктырынар.

Чеменирининң аразында бичии уругларга чигирзиг чемнерни бербенер.

Бичии уругларны хүн-бүрүле агаарладынар. Ол дээрге уруглардың чемге хөөн киреринге дузалаар.

Тыва областың санитар-чырыдышкын баңыңы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Шетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң орлакчызының, иштики информация киҗизининиң — 3—88, харылсалгалыг секретарьның 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агыйгый киҗидистериниң 3—68, культура болгаш амыдырал, чагаа киҗидистериниң база бухгалтериниң 3—65.

ТС—00306.

Культура өргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢНАР!

1923 чылдаа тудуштунган

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ

1956 АПРЕЛЬ 29 ВОСКРЕСЕНЬЕ № 88 (3541)

Өртээ 20 коп.

Улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун кошкадыры база күрүнелерниң тайбың кожа-хелбээ турары дээш, Европага коллективтиг айыыл чок чорукту болгаш бүгү делегейге бижыг тайбыңны хандырары дээш демиселге Англияның, Американың Каттышкан Штаттарының, Францияның болгаш Совет Эвилелиниң улустарының найыралы болгаш кады ажылдажылгазы делгерезин!

(1956 чылдың Май 1-ге СЭКП ТК-ның Кыйгырыглорыкээн).

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганиннының болгаш ССРЭ-ниң Дээди Соведиинің Президиум кежигүнү Н. С. Хрущевтуң Каттышкан Хаан черииің Премьер-Министри сэр Антони Иден-биле чугаалажыышкыннарының дугайында

М Е Д Е Г Л Е Л

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин биле ССРЭ-ниң Дээди Соведиинің Президиум кежигүнү Н. С. Хрущев Каттышкан Хаан черииің Чазаның чалааның ёзугаар оон күүрүнде 1956 чылың апрель 18-тен эгелээш 27-ге чедир сөөлге турган. Олар аңаа турганының үезинде Каттышкан Хаан черииің Премьер-Министри сэр Антони Иден-биле, таңма кадагалакчызы хоры дээрге Р. О. Батлер-биле, Даштыкы херектер министри дээрге Селвин Ллойд-биле болгаш Чазактың өске-даа дээрге кежигүннери-биле совет-англи харылзааларының дугайында айтырыгның талазы-биле-даа, ниитиин-биле бүгү делегей байгалының айтырыгларыды талазы-биле-даа элээн хей бесёдаларны хынган. Ол чугаалажыышкыннарны ийи талаар алыт-чалыт чок чоруктун болган боттуг байдалдың ёзугунга чорутткан. Хей бүргүлайның улустар аразының чугула үнүр-дүзелиг айтырыгларын көргөн база санал-оналдарны долу болган ажыктың-биле солушкан.

Совет Эвилелиниң болгаш Каттышкан Хаан черииің Чөвүлеликтери политиканың талазынга, салыг, эртем, культура талазынга болгаш өске-даа талаларга совет-англи харылзааларны быжыглаары ийи чурттарның улустарыннаң эрге-ажыктарының тааржып турар дээрзин хүлээп көргөн. Ол чорук бүгү-ниити тайбыңны болган айыыл чок чорукту быжыглаарынга база идиг бөөр дээрзинге олар бүзүрээн.

Улустар аразының дүшкүүрлүг чоруктарын улам ынай чаварыштырарынга идиг бөөрүнге боттарының Чазактарының шиитпиррлиин олар илгергейлээн. Амгы үеде күрүнелер аразында эртемок чугула бүзүрежир чорук чок болуп турар байдалның турун турарын барымдаалаан, олар кайы-кайызынга бүзүрежир чорукту быжыглаарынга болган күрүнелер аразында харылзааларны экижилериинге бүгү хемчеглер-биле идиг бөөрүнге боттарының шиитпиррлиин илгергейлээн. Улустар аразынга бүзүрежир чорукту быжыглаарының эң чугула чепсектериниң бирээзи болза улуртур ажылдакчыларның боттарының эки түңнелдерин берген хуула шүүт харылзааларга болуур дээрзин олар хүлээп турар.

Ийи чурттар боттарының аразында харылзааларычга, а ол ышкаш өске күрүнелер-биле боттарының харылзаларынга Каттышкан Нацилэр Организациязының принциптерин улуртууга болгурар. Бүгү күрүнелериниң боттарының ниитилел системаларының хамаарыкка чокка найыралыг кады ажылдажылгазынга болган тайбың кожа-хелбээ турарынга үнелеин болза национал хамаарышпас чорукту болган бүрүн эртеин, девискээр талазы-биле бүүн турар чорукту хүндүлежирин база боттоттарының иштики херектерин холгаярлашпазы болур дээрзинге олар бүзүрээн.

Делегейниң бүгү ниитериинге чепсеглениишкиннерни эңдере бүүрер чорукка төңчүнү салыр болган оон-биле чаа дайынның ыяанышкынының улустарны хостаар-дээш боттарынаң хамаарышкан бүгү-де түңнелерни олар кылырлар

Европага тайбың болган айыыл чок чорук бүгү-ниити тайбыңны детпиринге ниитпиррлиг үнүр-дүзелиг деп түвени биллеш, ийи чурттарның төлээлекчилери Европага айыыл чок чорукту хандырарының айтырыын онза үнүр-дүзелиг кылыр бөрүп турар. Ынчалзакок ол соруганы боттандырарының арга-хемчегериинге дүгүрүүшкүн чеиил алынмаан.

Үгүстар аразының ниитпиррлетикмээн өске айтырыгларынга, база олар дугайты санал-оналлар солчуушкуну болган. Европага болган Азияга хамаарышкан айтырыгларга хамаарыштыр ийи талаалар оларны бүгү-ниити тайбыңны быжыглаарының эрге-ажыктарынга таарыштыр шиитпиррлээриинге идиг бөөрүнче чүткүүр.

Совет Эвилелиниң болгаш Каттышкан Хаан черииің төлээлекчилери боттарының чугаалажыш бергени чамдык айтырыгларың талазы-биле дараазындагы түңнелдерин кылган.

ЧООККУ БОЛГАШ ОРТААКЫ ЧӨӨН ЧҮК

Совет Эвилели болгаш Каттышкан Хаан чери Чоокку болгаш Ортаакы Чөөн чүкке тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту детпиринге идиг бөөр дээш боттарының талазыңдан бүгү-де болдунгу дег түүлерни кылыр деп быжыг бодалдыг. Ол соруга-биле олар Каттышкан Нацилэр Организациязының Палестинаның районунга тайбыңны бакшылаар болгаш Айыыл чок чоруктун Чөвүлелиниң чогуур шиитпиррлерин күүседир талазы-биле күжениишкиннеринге эргежок чугула детпимчеңи көргүзер.

Ол соруга-биле сонуургалдыг үгүстарының нацонал күзел-чүткүүлеринге, оларның хамаарышпас чоруун хандырарының эртежок чугулазынга дүүштүр база Каттышкан Нацилэр Организациязының Уставында илергейлетинген принциптерге бүрүн дүүштүр боттуг хемчегерни эң чоокку келир үеде алыр үүрлүг дээрзин ийи чурттарның Чазактары санап тур.

Израильдиң болгаш араб күрүнелериниң аразынга тайбынчылыга дугайында чогуур дугуржуга ёзугаар локтаатынган чепсээн дүжүрген шүгүмнүн районунга дүшкүүрлүг чоруктарның чилглениишкиниң болурбас дээш хемчегерни алырынче сонуургалдыг күрүнелерни ийи чурттарның Чазактары кыйгырып тур.

Араб күрүнелериниң болгаш Израильдиң аразында маргылдаалыг айтырыгларны кайы-кайызынга тааржымалыг үнезинге тайбың шиитпиргеп таарыштырарын хандырарынче үгланган, Каттышкан Нацилэр Организациязының инициативазын олар база детпиирлер.

Олар дескеннериниң айтырыының үнүр-үткалыын хүлээп турар болгаш Каттышкан Нацилэр Организациязының дескеннериниң аар-берге байдалын экижилеринче үгланган ажыл-чорудулгазын чогуур-биле детпиирлер.

Араб күрүнелериниң болгаш Израильдиң аразында маргылдаалыг айтырыгларны тайбың шиитпиргээрин чедип алыр база Чоокку болгаш Ортаакы Чөөн чүкке тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту быжыглаар талазы-биле Каттышкан Нацилэр Организациязының дузалаар төлээле бүгү-де болдунгу дег түүлерни өске күрүнелер база кылыр дээрзинге бижыг идегелиин ийи чурттарның Чазактары илергейлеп тур.

ЧЕПСЕГЛЕНИИШКИННЕРНИ ДҮЖҮРЕРИНИҢ АЙТЫРЫЫ

Санал-оналлар солчуушкуну чоруп турда чепсегленииишкиннерни дүжүрериниң айтырыын чугаалажып көрген. Каттышкан Нацилэр Организациязынга ол айтырыны чугаалажып турда чедип алынган түүлүг, база сонуургалдыг күрүнелерниң киирген санаалдарын ийи чурттарның төлээлекчилери чугаалажып көрген. Ол айтырыгны шиитпиррлеп бүгү-ниити тайбыныы детпиринге онза чугула үнүр-дүзелиг болур йиик деп дугуржуга чедип алынган.

Совет Эвилелиниң Чазаа болган Каттышкан Хаан черииің Чазаа ол айтырыг талазы-биле улустар аразының чогуур дугуржугазын ыяырып үлүг үнүр-дүзелиг кылыр көрүп турар. Ынчалт дугуржугага улустар аразының дүшкүүрлүг чорукгарын чаварыштырарынга, күрүнелер аразынга бүзүрежир чорукту улгатгырарынга болган шериг чарыгдаарының түргелерин чиитпиррлеринге идиг бөөр йиик.

Ядролуг пайынның кыяварыышкынынаң кижи төрелгеенин чайлаары онза чугула сорулга болур деп ийи Чазактар чөпшээрешкен. Ядролуг чепсекти шүүт хорудаары болгаш ядролуг энергияны хол-ла күрүглайында тайбың хереглеперже үлаидырары оларның ниитэ сорулгазы болуп арган, ынчангаш олар ону чедип алырынче күжениишкиниин үргүлүүлээр.

Үлустар хайынның кыяварыышкынынаң кижи төрелгеенин чайлаары онза чугула сорулга болур деп ийи Чазактар чөпшээрешкен. Ядролуг чепсекти шүүт хорудаары болгаш ядролуг энергияны хол-ла күрүглайында тайбың хереглеперже үлаидырары оларның ниитэ сорулгазы болуп арган, ынчангаш олар ону чедип алырынче күжениишкиниин үргүлүүлээр.

Үлустар аразының чогуур контроль-биле күрүнелерниң чепсектиг күштерин чепсегленииишкиннерни хамаарыштыр кызырып турган боттуу-биле кызырар, ыяңгыя беш үлүг күрүнелерниң чепсектиг күштерин болган чепсегленииишкиннерин кызырар сорулга-биле практиктиг базымнарлыг саат чокка кылыр дугайында дугуржугага чедип алырының эртежок чугуланың Совет Эвилелиниң болгаш Каттышкан Хаан черииің Чазактары хүлээп тур.

Каттышкан Нацилэр Организациязынга болгаш чепсегленииишкиннерни дүжүрер талазы-биле Адакы комитетке сонуургалдыг күрүнелерниң аразынга ол айтырыының талазы-биле эртежок чугула дугуржуушкуунуу чедип алырынга идиг бөөр дээш ийи чурттарның Чазактары күжениишкиннерин үргүлүүлээр.

СОВЕТ-БРИТАН САДЫГ ХАРЫЛЗААЛАРЫН ХӨГЖҮДЕРИ

ССРЭ биле Каттышкан Хаан черииің аразынга салыгны моон соңгаар хөгжүлерине хамаарлыр айтырыгларны база чугаалажып көрген.

ССРЭ биле Каттышкан Хаан черииің аразында салыгны хөгжүдери ийи чурттарның аразынга улам сырый харылзааларны үргүлээрининң хереэзине улуг салышкынны киирип болур ийиг дээрзинге дугайын ийи чурттарның төлээлекчилери дугуржушкан, ол чорук кайы-даа чүрттүн бүдүрүлге талазы-биле болдунар аргаларын улам анықтыг ажыгларынга дегүн болур болгаш Чөөн чүк биле Барыын чүрттүн аразында садыгажылгага идиг болур йиик.

Каттышкан Хаан чери-биле садыгажыышкынының эгээн калбартырынга Совет Чазак белен дээрзинге чугаалажыышкыннар чорун турда совет төлээлекчилер медегээннер. Британ төлээлекчилер ол салыгны калбартырга болдунун күрелиивин дугайын база медегээннер.

Салыгга кызыгаралаашкын болган ылгал көөр чорук чок турда Совет Эвилели чоокку беш чылларның, 1956 чылдан 1960 чылга чедир үениң дургузунда 4 — 5 млрд. рубль түңге янзы-бүрү дериг-херекселлер болгаш сүүноолар кылырынга чагыларны болгаш 5—6 млрд. рубль түңге хей янзы үлетиир болгаш чиг-эт бараанларын садып алырын киирштирбишаан, Каттышкан Хаан черииден садып алышкынны чижеглеп болаарга 9 — 11 млрд. рубль түңге, тодаргайлаарга 800 — 1000 млн. фунт стерлинг түңге Совет Эвилели көвүлеидп болур йиик деп совет төлээлекчилер медегээн. Каттышкан Хаан черииден совет организацияларның чагыл болуруу машиналарның, дериг-херекселлерниң болгаш сүүноларның лецгерекгей дазызының Каттышкан Хаан черииің төлээлекчилериңе дамчыдып берген.

Ол дазызда киргеи бараанларның чамдыкы бар болуп турар стратегтиг контрольга киирип турар дээрзин Каттышкан Хаан черииің төлээлекчилери демегээннер. Оон-биле кады айттынган дазызда киргеи бараанларның болгаш чиг-эт материалларының элээн кезии кызыгаралаашкынаан хостуг болгаш садыгажылганы калбартырынга чогуур болдунар аргалар бар.

Каттышкан Хаан черииден машиналарга, дериг-херекселлерге болгаш сүүноларга совет чагытның айттынып турар көвүлээшкини, а ол ышкаш чиг-эт болгаш үлетиир бараанларын садып алырын көвүлеири болза, ССРЭ-ден экспорттуу чогууру-биле көвүлеини турган, фунт стерлингиие дүүштүрүп санаарга Совет Эвилелиниге аргежок чугула болдурун турар деп Совет Чазактың төлээлекчилери демегээннер, ынчаарга совет экспорттун хей янзы бараанларын сазарынга британ рынок ажык деп Каттышкан Хаан черииің төлээлекчилери демегээннер.

Үстүнде айтыкан дазызны британ тала совет техниктиг эксперттериин дузазыбиле моон соңгаар өөренип көөр дээрзин үстүнде чугаалатынган бодалларны барыдаалаш ийи Чазактарның төлээлекчилери дугуржушканнар.

Хереглеп бараанларын солчур дугайында база садып алыкчыларның болгаш садыгакчыларның аразында харылзааларны чиитпиргеп дугайында айтырыгны моон соңгаар өөренип көөрүнге хамаарыштыр олар база дугуржушканнар.

КУЛЬТУРЛУГ БОЛГАШ ӨСКЕ-ДАА ХАРЫЛЗААЛАР

Совет Эвилелиниң болгаш Каттышкан Хаан черииің төлээлекчилери культурлуг болгаш өске-даа харылзааларны хөгжүдериниң айтырыын база чугаалажып көргеннер. Олар бо айтырыгның талазы-биле кады кылган медегээлин хүлээп алганнар, ол медегээл жапсырыкка кыдыыр түсгай чарлаттынар.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы
Н. А. БУЛГАНИН

Каттышкан Хаан черииің Премьер-Министри
Антони ИДЕН

Лондон, 1956 чылдың апрель 26.

К А П С Ы Р Ы Л Г А

ССРЭ биле Каттышкан Хаан черииің харылзааларын улам ыңай хөгжүдер дугайында кады кылган медеглел

ССРЭ-ниң болгаш Каттышкан Хаан черииің Чазактарының Баштыңнары Каттышкан Хаан черинге Н. А. Булганиннының болгаш Н. С. Хрущевтуң чорааны-биле колбаштыр санал-оналларны солушканының соонда дараазында чүүлүг дугайын чугуруушканнар:

1. Бультурлуг, эртем болгаш техниктиг харылзааларның, чазак, муниципалдыг, эртем болгаш культура төлээлекчилериң, театр болгаш музыка төлээлекчилериң, а ол ышкаш спортчу коллективтериң ийи чурттарның аразынга солужарының талазы-биле чогуур түңнелдер чедип алынган дээрзин олар сеткил ханыышкын-биле демделеп турлар.

2. Литератураның, чуруланың болгаш скульптураның, театрның, музыканың, кинонуң, радио дамчыдылгазының болгаш телевидениениң талазынга, а ол ышкаш эртеминң, техниканың, өөредилгениң болгаш кадык камгалалының талазынга өске чуртгун дүржүлгазы-биле болгаш чедиишкиннери-биле таныжарга бүгү таланың дузаламчызын чүрт бүрүзүнүң хамзатыларынга ийи чурттарның Чазактарының көргүзерин олар күлеңчат деп санап турлар.

3. Ийи чурттарның ұран-чүүл, техника, эртем болгаш спорт талазы-биле чедип алган эң эки чедиишкиннерин барымдаалап, кайы-кайызынга ажыктыг болуруга үлелиилээш, ол организацияларның аразында каңнык-даа солужулгаларның көвүлээрин олар чүүлдүзүнүп турлар; олар өске чуртгун университеттеринге өөредип белеткээрде чогуур студентилер солужарын чүүлдүзүнүп турлар.

4. Олар Совет Эвилелиниде болгаш Каттышкан Хаан черинде кол академиктиг, профессионалдыг болгаш эртем албан черлериниң аразынга информациялар солчурунга дузаларын база эртеминиң, техниканың болгаш культураның талазы-биле ийи чурттарның үндүрген номнарын солужар чорукту көвүлеирден күзеп турлар.

5. Олар Каттышкан Хаан черинче совет хамзатыларны болгаш Совет Эвилелинче Каттышкан Хаан черииің хамзатыларын чаңгыстан болгаш болүктеп чоруларының санын көвүлеирге деп идегеп турарлар. Ол хемчегерни боттандырарынга ылангыя улам-на таарымчалыг экономиктиг байдалдарны тургузуп турган, бүгү таланың детпимчезин ийи Чазактар көргүзер.

6. Ол харылзааларны быжыглаар сорулгалыг кайы-кайызын билчир чорукту экижилерин ораалашпышаан, олар өске улустуң сагыш бодалдары-биле болгаш аныдырал-чурталгазының хевири-биле кайы-кайызы таныжарга Совет Эвилелиниң болгаш Каттышкан Хаан черииің улустарынга бүгү хемчег-биле детпимче көргүзерин дугуруушканнар. Ол сорулга-биле олар аас болгаш парлалга информацияны улам хостуг-биле солужарын хандырарынче үгланган практиктиг базымнарны быыын чорулар аңаарлар.

Совет Эвилелиниң болгаш Каттышкан Хаан черииің төлээлекчилериниң аразында чугаалажыышкыннар дугайында медеглелге

АТ САЛГАНЫ

ЛОНДОН, апрель 26. (СЭТА-ның түсгай корр.). Бөгүн Даштыкы херектериниң аттан министерствозунуң бажыңында түс черииң шагы-биле 23 шакта, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганиниың болгаш ССРЭ-ниң Дээди Соведиинің Президиум кежигүнү Н. С. Хрущевтуң Каттышкан Хаан черииің Премьер-Министри сэр Антони Иден-биле чугаалажыышкыннарының дугайында медеглелге ат салыышкынны болган.

Совет Эвилелиниң Чазааның өөнүвезинден медегээлге ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин, Каттышкан Хаан черииің Чазааның өөнүвезинден — Премьер-Министр сэр Антони Иден олар ат салганнар.

Ат салыышкынының үезинде совет талаан — ССРЭ-ниң Дээди Соведиинің Президиум кежигүнү Н. С. Хрущев, Культура министри Н. А. Михайлов, Даштыкы херектер министриниң Бирги орлакчызы А. А. Громыко, ССРЭ-ниң Великобританиядa Элчини Я. А. Малик, Даштыкы садыг министриниң орлакчызы П. Н. Кумыкин, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң Коллегия кежигүнү Л. Ф. Ильичев, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң 2-ги Европа киличиниң эргелекчизи В. Я. Ерофеев, ССРЭ-ниң Великобританиядa садыг телээзи В. А. Каменский, академиктер И. В. Курчатов болгаш А. Н. Туполев олар олурушканнар.

Англи талаан — танмалың хоры-кадагалакчызы Р. Батлер, Даштыкы херектер министри Селвин Ллойд, Даштыкы херектер талазы-биле Күрүне министри хоры Редпит, Великобританиянның ССРЭ-де Элчини У. Хэйтер болгаш Даштыкы херектериниң англи министерствозунуң өске-даа төлээлекчилери олурушканнар.

Медегээлге ат салгаш, Н. А. Булганин, Антони Иден, Селвин Ллойд болгаш Н. С. Хрущев олар хос тулушканнар.

Совет Эвилелиниң болгаш Каттышкан Хаан черииің төлээлекчилериниң аразында чугаалажыышкыннар дугайында медеглелге ат салыышкыны англи болгаш Даштыкы парлалганың, радиоңуң болгаш кинохрониканың хей санның төлээлекчилери киржип турда болган.

(СЭТА).

Н. А. Булганиннының болгаш Н. С. Хрущевтуң Англияда чоруп турарының

СЕНТРАЛ-ХОЛЛГА БОЛГАН ПАРЛАЛГА КОНФЕРЕНЦИЯЗЫ

ЛОНДОН, (СЭТА-ның түсгай корр.). Апрель 27-нин эртенинде ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин биле ССРЭ-ниң Дээди Соведиинің Президиум кежигүнү Н. С. Хрущев Лондоннуң сураглыг Сентрал-холл залынга парлалга төлээлекчилериниге болган парлалга конференциязынга түвө чугаалаанар.

Залга англи болгаш даштыкы парлалганың, радиоңуң болгаш кинохрониканың 400 хире корреспондентилери чыыган. Парлалга конференциязын англи телевизорга дамчыткан.

Н. А. Булганин биле Н. С. Хрущев президиум столунга кестүп келиргe чыыганнар алыш часкаашкыны-биле утказын. ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министриниң бирги орлакчызы А. А. Громыко, ССРЭ-ниң Великобританиядa Элчини Я. А. Малик, Даштыкы садыг министриниң орлакчызы П. Н. Кумыкин, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң Коллегия кежигүнү Л. Ф. Ильичев, академиктер И. В. Курчатов биле А. Н. Туполев болгаш совет улуртукчуларны үзээн өскелээ кижилер база парлалга конференциязынга олурушкан.

Парлалга конференциязы 9 шак 30 минутада эгелээн. Н. А. Булганин совет улуртукчуларының келегелиин парлалга конференциязынга номчаан, ону олурушканнар үлүг кичээнгей-биле дыннаан.

Оон соонда Н. А. Булганин биле Н. С. Хрущев журналистериниң салган айтырыгларынга харылзар бергеннер.

Бүүн чартык шак үргүлчүлээн парлалга конференциязы доозулган соонда Н. А. Булганин биле Н. С. Хрущев Портсмутче база-биле олардың машаан түсгай поезд турган Лондоннуң Виктория вокзалынче чорушкан.

Сентрал-холлдан совет улуртукчулар үнүп келиргe хей санның лондончулар оларга байыр чедирип турган. Виктория вокзалның баарынга совет улуртукчуларга англи найыслалдың хей санның чурттакчылары база байыр чедирген.

ЛОНДОНГА ҮДЕЛГЕЛЕР

Виктория вокзалынга Н. А. Булганинны болгаш Н. С. Хрущевту Великобританияның Премьер-Министри сэр Антони Иден үдээн. Оларны Даштыкы херектер министри Селвин Ллойд, Далай министри лорд Килмуиир, Даштыкы херектер талазы-биле Күрүне министри лорд Редпит, Великобританиянның ССРЭ-де Элчини У. Хэйтер, Лондонда дипломаттыг корпусту баштаан Норвегиянын Элчини Пребенсен база үдээн. Үделге үезинде совет талаага совет улуртукчуларны үдеп барган кижилер база турган.

Н. А. Булганин микрофон мурнунга лондончу медегээл кылган.

Н. А. БУЛГАНИННЫҢ медеглели

Дээрги Премьер-Министр, дээргилер!.

Силерниң хүндүлээчел чуртунарга чоруп турганывыстың үезинде бистиң бүргээн бүгү-де сагыш салыышкын болгаш кичээнгей дээш дээрги Премьер-Министр Силерге, база Силерниң кадың ажылдан турар өшүктеринерге чүректиң ханыындан өөрүп четирливис. Бистиң-биле кадың ажылдажырга дээш Силерге өөрүп четирливис, ол эки түңнелдерни берген. Бистиң өөрүшкүлүү-биле үткаан бистиң бүгү-де ангы өшүктеривисте боттарывыстың өөрүп четиргенивисти илергейлеп тур бис.

Бистиң чугаалажыышкыннарывыстың түңнелинде бистиң күрүнелеривистиң аразында харылзааларны улам ынай экижилерине чаа таарымчалыг байдалдар турустугуп турар. Политика-даа, экономика-даа талаларынга кадың ажылдажырганы хөгжүдерине, культура болгаш эртем харылзааларын хөгжүдерине эң-не калбак аргалар ажыттынып турар. Бистиң чугаалажыышкыннарывыстан тодаргайлатынган эң-не үнелиг чүве болза улустар аразының шиитпиргетинмээн айтырыгларын таарыштырарынга эргежок чугула бүзүрежир чорукту ёзугу болган.

Совет Эвилелиниң болгаш Барыын чүктүн чурттарының аразынга тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның принцивиниң суурунга дугуржуушкуну чедип алдынып болур, анты-энгы ниитилел системаларыг күрүнелериниң аразынга тайбың кожа-хелбээ догуннаашкын чүгле болдунар аргалыг эвес, харын улустарга эргежок чугула болгаш ажыктыг дээрзин бистиң чугаалажыышкыннарывыс көргүскен.

Экономиктиг идепкейлиг кадың ажылдажырга база кызыгаралдар болгаш калгай көрүүшкүн чок калбак садыгажыышкын тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынга эки үлелеэш боор болур.

Силерниң чурттунарлаң чоруп тура, Каттышкан Хаан черииің улустарынга чедиишкиннерни болгаш чечектелиишкиниң күзел тур бис. Улустар аразынга тайбынче болгаш кадың ажылдажырганже боттарының чаагай күзел-чүткүзүнге база чедиишкиннерлиг болуруг олларга күзел тур бис.

Совет Эвилелиниң болгаш Великобританиянның аразында кайыраа болгаш кадың ажылдажырга дегтерезин!

Ужураашкыже байырлыг.

* * *

Великобританиянның Премьер-Министри А. Иден база микрофон мурнунга медеглел кылган.

А. ИДЕННИҢ медеглели

Аажок берге, мен бодаарымга харын-даа могагыраачыг программаны күүседирде Силерниң көргүскенинер шыдажыышкын болгаш шүүлгү чүткүл дээш Силерге өөрүп четиришкиниин илергейлеп тур мен. Бистиң аразывыска үргүлчүлелиг чугаалажыышкыннар болган. Ол чугаалажыышкыннар бистиң ийи улустарывыстың аразында харылзааларга болгаш бүгү делегейге тайбының херээнге ажыктыг болган дээрзинге бичии-даа чигзинмейн турар мен. Биске келгениңерге өөрүп четирдим. Төрээн чүртунарже чаагай аян-чорук-биле чедиңерни Силерге күзедим.

Совет улуртукчулар Премьер-Министр Иден-биле байырлажып чарыгдаш, түсгай поездиниң вагонунда олуттарын эдеп алган. Поезд Виктория вокзалынаң 11 шак 10 минутада Портсмутче чорушкан.

Н. А. Булганинның болгаш Н. С. Хрущевтуң Англияда чоруп турары

Н. А. Булганинның болгаш Н. С. Хрущевтуң Англияда чоруп турарынга

ЛОНДОН, апрель 24. (СЭТА-ның түскай корр.). Н. А. Булганинның болгаш Н. С. Хрущевтуң аларны дээш эртенги шайлалганы общиналар палатазының спикери (даргазы) У. Моррисон спикер бажының чыскаал шайлалга кылыр залынга апрель 24-те тургускан деп дыңнаткан.

Эртенги шайлалганың доозулганының соонда Н. А. Булганин биле Н. С. Хрущев парламент бажының тайарты эртелеп, общиналар палатазының ажылдаар черинге барганнар, аңаа нургулайында таптыгаа 14 шак 30 минута турда палатаның ажыг-чергулуг ажылы агеленген.

Общиналар палатазы. хураа бүргүтүнүң баштайгы шагында чуртуң амыдыралының эң-не янзы-бүрү талаларынга болган депутаттарның бижиглел айтырыгларын чазаптың төлээлери харыылаан.

Н. А. Булганин биле Н. С. Хрущев спикер ширээзиниң хажууна хөлге белеткээн галереяга олуттарны аалап алган, чазак төлээлериниң харыыларын болгаш депутаттарның демдеглел саналдарын бир шак дургузунда сонуургап дыңнаапаннар. Совет алчыларын парламент бежингүнү консерватор Берби үдеп база тайылбырлаашкынны кыскы берип турган.

Хураага палатаның дыка хөй бежингүнери, оон иштинде Премьер-Министр Иден, кабинет министрлери, Уинстон Черчилль, оппозицияның баштыңы Гэйтскелл болган лейбористиг партияның эскелээ ажыл-ахчыларының олурушканнар.

Янзы-бүрү айтырыгларны Премьер-Министр Иден, Сан министри Макмиллан, Чурттыга тулуг болгаш чер-черниң бетчагыргалының министри Д. Сэндис, Бүшажы министри Маклеод болган министрлериң аалап хөй парламент оралакчылары түс-түс харыылааннар.

Ортадагы Чөөн чүкте байлалга хамаарыштыр Совет Эвилелиниң удуртукчуларының Британ Нарлаг Ройлдең Парижтиң 1856 чылдагы тайбың керээзинге ат салдынганының 100 чыл оюн калбаа-биле демдеглээри чугула хөөрүнүн чазак болган турар бе деп айтырган, Ройлдуң медеглээни-биле алырга, ол керээге ат салганындан баар Англия, Франция болгаш Россия бот-болуунга удур дайылдашпаанаар.

Премьер-Министр болза, ол ойнуң үезин эрте берген болгаш оон-биле кады түс чыл артыкы үеже соңгаар көрбейн, харын 20—30 чыл бурунгаар көрзе сөөгүүр дээрзин болан турар мен деп харыылаан.

Харыылар шагы доозулган соонда Н. А. Булганин биле Н. С. Хрущев общиналар палатазының галереязынаң үнгеш, Вестминистер оргузуунуң лорддар палатазы турар ескерге кезээнче чорупканнар.

Н. А. Булганинның болгаш Н. С. Хрущевтуң Великобританияда чоруп турарынга холбаштыр ССРЭ-ниң элчини Я. А. Малинке болган хүндээп алыышкын

ЛОНДОН, апрель 24. (СЭТА-ның түскай корр). Бүгүн кежээ ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганинның болгаш ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң бежингүү Н. С. Хрущевтуң Великобританияда чоруп турарынга холбаштырган хүндээп алыышкынны ССРЭ-ниң Великобританияда Онза болган бүрүү эргелиг элчини Я. А. Малик «Claridge» гостиницага тургускан.

Хүндээп алыышкынга: Великобританияның Премьер-Министри Антони Иден, Таныш кадагалакчызы Лорт болган Общиналар палатазының баштыңы Р. Батлер, Нштики херектер министри Г. Ллойд-Джордж, Даштыкы херектер министри Селвин Ллойд, Канглал министри У. Монктон, лорд-канцлер (лордтар палатазының даргазы) виконт Калмюр, Чыргылыкның министри Д. Эклэс, Адмиралтействоның бирги лорду (далай министр) лорд Килленкин болган Кабинеттиң өскедаа бежингүнери база министрлери, Даштыкы херектер талазы-биле күрүве министрлери лорд Рединг болган А. Нэтинг, Лондонда турар алчынар болган төлээлекчилер, дипломаттыг корпустуң бежингүнери, лейбористиг партияның өскү ажылдакчылары Х. Гэйтскелл, Г. Моррисон, Э. Гуч, лорд К. Эттли, А. Робенс, Э. Шинуэлл, Э. Бивен, парламент бежингүнери, профсоюзтелдер ажылдакчылары, Бенгтербери суганның улуг ламазы Х. Джонсон, Великобританияның Бөлүмнистиг партиязының Чингине секретары Г. Поллит, Лондон Ситизинин (лорд-мэриниң түлөөлегенин күүседип турар С. Гослинг болган Шын эгелээриниң муритунда Совет Эвилелиниң Болган Великобританияның күрүве гимнилерин күүседкен. Хаан ложазынга Великобританияның Даштыкы херектер министри Селвин Ллойд болган Ковен-Гарден театрының директорлар чөвүлелиниң партаазы лорд Уэйверли база олурган.

Кожазында ложага Чырыыышкын министри Д. Эклэс, Даштыкы херектер талазы-биле Күрүве министри лорд Рединг, парламентиниң алаак хөй кежигүннери болган Великобританияның ССРЭ-де Элчини У. Хайтер олурган. Совет таланың ССРЭ-ниң Культура министри Н. А. Михайлов, Даштыкы сатыг министриниң оралакчызы П. Н. Куныкин болган ССРЭ-ниң Великобританияда Элчини Я. А. Малик олурган.

Шимнин программазынга үш чолак балет көргүзүттерин киргген, оны «Седлерс уэллстиң» артистери күүседкен. Көргүзүг улуг чедишкинниг болган.

Шиин доозулган соонда Н. А. Булганин биле Н. С. Хрущев сценага баргаш, прималарина Марго Фонтейннин болган өскедаа артистерниң кайгамчыктыг ойнаанны дээш өөрүн четиргенин илергейлээн. Совет удуртукчулар артистер-биле чугаалажып, оларга чечектер тулускан.

ССРЭ-ниң болгаш Великобританияның удуртукчуларының араазынга чугаалажыышкыннар

ЛОНДОН, апрель 25. (СЭТА-ның түскай корр). ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганинның болгаш ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң бежингүү Н. С. Хрущевтуң Великобританияның Премьер-Министри А. Иден-биле чугаалажыышкыннарының доозулганының дугайында ийи талаларның лугурушкан ыңнадының бүгүн ында чарлаан.

Ыңнадында чугаалап турары болза: «Англи-совет чугаалажыышкыннарының соолгу ге-чадазы бүгүн хүнүң ийиги чартыында доозулган.

Чугаалажыышкыннарның түңнелдериниң дугайын совет удуртукчуларның Шотланднже ант-чоруп кылып чорааны келгенинин соолгуде даарта бежээ чаргаар».

Н. А. Булганинга болгаш Н. С. Хрущевка лейбористиг партияның удуртукчуларының барып чорааны

ЛОНДОН, апрель 26. (СЭТА-ның түскай корр.). Англияның лейбористиг партиязының удуртукчулары Х. Гэйтскелл, Дж. Гриффитс, Э. Гуч болгаш Морган Филлипс олар апрель 26-да «Claridge» отельге ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганинга болган ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң бежингүү Н. С. Хрущевка барып чорааннар.

«Ол ужуражыышкын болза, тыптып келген чамдык чедир билиишпес чоруктуг кижилер сөөлүүлээр болган болгаш эң-не найыралыг байлалга болуп эрткенин деп лейбористиг партияның удуртукчузу Х. Гэйтскелл ынчаар илереп турар.

Н. А. Булганинның болгаш Н. С. Хрущевтуң Хайгейтск хөөрүн көргени болгаш Карл Маркстың хөөрүнге чечектер салганы

ЛОНДОН, апрель 26. (СЭТА-ның түскай корр). Н. А. Булганин болгаш Н. С. Хрущев олар бүгүн эртен Хайгейтск хөөрүн барып көргеннер, делегей пролетариалының улуг башкызы болган баштыңчызы, эртемнег коммунизмниң үнезинлекчизи Карл Марксты 73 чылдар бурунгаар аңаа орнукшуткан.

Делегейниң дыка хөй чурттарының ажылчы төөнарының чыылдырган акпаа-хөрекпилери-биле 1956 чылдың март 14-де Марксты хөөрүнге оон турасказалын тургускан. Марксты хевир-дүрүзүн хүлер-биле сиилип кылган салып тургускан өөнүг ногаанныылаар дөжээн дургаар оон: «Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңнар!» деп бүгү делегейниң ажылчы төөнарынга чалбыңыттыг кыйгырыыр үгүлзалар бижээн. Маркс болган оон өг-бүлезиниң кежигүннери-биле кады чангыс черде хөөржүктеп кижилериниң аттарын бижээн ыраакы турасказалдыг самбыраның аразында Маркстың: «Философтар болза, делегейни түрлү аяны-бүрү хевирбиле тайылбырлааннар, ынчалзажок хевээ чүдел хире, ону өскертиринде болур» деп сөстерин сиилип бижээн.

10 шакка чедир хөөрүнүң хаалгаларының чанынга хөй санныг лондончулар чыглып келгеннер, ынчаарга аңаа чедип келген автомашиналарлан Н. А. Булганин, Н. С. Хрущев оларны үдеп чоруур кижилер база Лондонда совет албан черлериниң ажылдакчылары үнүлеп келгеннер.

Өөнүг ташпан кылган оруктуг тавартыг олар К. Маркстың хөөрүнче чорупканнар. 10 шак 5 минута турда Н. А. Булганин болган Н. С. Хрущев турасказалын аңаанга хөй чечектерни анаарып салган. Ында бижээни:

«Улуг бодалчы

Карл Маркска —

Эртенинг коммунизминиң үнезинлекчизинге Совет Эвилелиниң чаазалган болган улустарындан».

Эштер Н. А. Булганин, Н. С. Хрущев Англияга чоруп турарының үезинде Ирландияның Республиказының Премьер-Министри Джон Костелло болган Дублинге, Норвегияның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Э. Ланге болган Осло, Данияның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Х. Хансен болган Копенгаген, Финляндияның Президенти У. Паасикиви болган Хельсинки, Швецияның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Т. Таннандер болган Стокгольм, Австрияның Федеральный канцлери Р. Раб болган Вена, Индияның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Джавахарлал Неру болган Дели, Бирманың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы У Ну болган Рангун, Индонезияның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Али Састроамиджойо болган Джакарта, Афганистанның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Мухаммед Дауд болган Кабул хоорайларынга үнүп, ол черлерниң удуртукчуларын көрүшкеннер.

Н. А. Булганинның болгаш Н. С. Хрущевтуң Лондондан Шотландняже чорупканы

ЛОНДОН, апрель 26. (СЭТА-ның түскай корр.). Н. А. Булганин болгаш Н. С. Хрущев олар бүгүн 13 шак 25 минута турда Лондондан Шотландняже үзүп чорупкан. Совет удуртукчуларны Великобританияның ССРЭ-де Элчини У. Хэйтер, Англияның даштыкы херектер Министерствоунуң база Шотландняның херектерининг талазы-биле Министерствоның төлээлекчилери үдээннер.

Аэродромга Н. А. Булганинны болгаш Н. С. Хрущевту транспорт база хамаатының ужар-чүүлүнүң Министерствозунуң парламент секретары Джон Профьюмо болган өскедаа түскай албан дүжүүлдүг кижилер база үдээн.

Эштер Булганин болгаш Хрущев оларның Эдинбургта барганы

ЭДИНБУРГ, апрель 26. (СЭТА)-ның түскай корр.). Лондоннан Шотландняга чедир ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганинның болгаш ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң бежингүү Н. С. Хрущевтуң оларның Англияда чоруп турарының бүгүнгү сес дугаар хүнү Совет Эвилелиниң болган Великобританияның удуртукчуларының аразында чаа ужуражыта-биле Премьер-Министр Антони Иденниң Даунинг-стриттге 10 дугаар бажыңынга эгелээн. Ужуражыышкын түс черинге шагы-биле 10 шак 30 минутадан 12 шак 30 минутага чедир үргүлчүлээн. Ужуражыышкынның доозулганының соолгуде чугаалажыышкыннар бүгүн 16 шакта агеленер деп чарлаан.

Н. А. Булганин болган Н. С. Хрущев оларның Эдинбургта барганы Шотландняның Даштыкы херектер Министри Селвин Ллойдуңун болуунуң резиденциязынга тургускан шайлалгазынга оваа оон дараазында олурушканнар.

Англияның Даштыкы херектер министри Селвин Ллойдуга болган эртенги шайлалга

ЛОНДОН, апрель 25. (СЭТА-ның түскай корр). Н. А. Булганинның болгаш Н. С. Хрущевтуң аларны дээш Великобританияның Даштыкы херектер Министри Селвин Ллойд бүгүн болуунуң резиденциязынга эртенги шайлалга тургускан.

Н. А. Булганин болган Н. С. Хрущевтан аңгыда шайлалгага совет таладан Культура министри Н. А. Михайлов, Даштыкы херектер министриниң Бирги оралакчызы А. А. Громыко, Даштыкы сатыг министриниң оралакчызы П. Н. Куныкин, ССРЭ-ниң Англияда Элчини Я. А. Малик олар олурушкан.

Англи таладан парламентиниң бежингүнери — лейбористер Г. Моррисон болган сэр Х. Шоукросс, лейбористиг партияның ажылдакчызының лорд Ри, парламентиниң бежингүү — консерватор лорд Дэмбтон, тредюнионнарның британ конгрессиниң кол секретары В. Тьюсон, фельдмаршал лорд Александер Тунисский, радио дамчыдылгазының британ корпорациязының улуртукчуларының бирээзи А. Калоган, «Таймс» солунның кол редактору У. Хаги, Великобританияның ССРЭде Элчини У. Хэйтер, Даштыкы херектер министриниң докталаал оралакчызы А. Киркпатрик, Даштыкы херектер министерствозунуң харыысалгалыг ажылдакчылары лорд Хоуп, Г. Кэччиа болган өске-даа кижилер олурушкан.

Эртенги шайлалганың үезинде Селвин Ллойд болган Н. А. Булганин чугаалар солунналаннар.

Н. А. Булганинның болгаш Н. С. Хрущевтуң Англияда чоруп турарын

ЛОНДОН, апрель 25. (СЭТА-ның түскай корр). ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин биле ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң бежингүү Н. С. Хрущев аларның Англияда чоруп турарының бүгүнгү сес дугаар хүнү Совет Эвилелиниң болган Великобританияның удуртукчуларының аразында чаа ужуражыта-биле Премьер-Министр Антони Иденниң Даунинг-стриттге 10 дугаар бажыңынга эгелээн. Ужуражыышкын түс черинге шагы-биле 10 шак 30 минутадан 12 шак 30 минутага чедир үргүлчүлээн. Ужуражыышкынның доозулганының соолгуде чугаалажыышкыннар бүгүн 16 шакта агеленер деп чарлаан.

Н. А. Булганин болган Н. С. Хрущев оларның аларды дээш Великобританияның даштыкы херектер Министри Селвин Ллойдуңун болуунуң резиденциязынга тургускан шайлалгазынга оваа оон дараазында олурушканнар.

Көдээ Советтерниң сессияларын белеткээриниң болгаш эрттиреринің деңнелин бедидер

СЭКП-ниң XX съездизиниң алдыты бештың планының талазы-биле Директиваларын биштин областың ажылчы төөнарының Совет Эвилелиниң бүгү кижилери-биле бир дүмей бедик патриотчу көдүрүүшкүн-биле хүлээп алганнар.

Чурттуң мурнунга тургустунган соруглаларны амыдыралга боттандырар талазыбиле совет эрге-чагырганың чер-чер органнары болур көдээ Советтер улуг рольду ойнаар ужурлуг.

Көдээде ажыл-агый, культурэ тургузуушкунунуң практиктиг соруглаларын шиитпирлээрінге көдээ Советтерниң сессиялары чугула ужур-дүзүлүг болуп келген. Көдээ Советтер бөттарының сессияларын РСФСР-ниң Конституциязының 86-гы чүүлүн ёзугаар ай санында эрттирер ужурлуг.

Көдээ Советтер бөттарының сессияларын Конституция ёзугаар хуусазда чыылгаш, а оон соонда күүскомнар шиитпирлеринің күүселлезин организастан турар. Бо талазы-биле Өвүр районнуң Дус-Даг көдээ Совети (даргазы эш Бөнчүк) эки ажылдап келген. Ол Советтиң күүскому сессияның белеткелин 7 — 10 хонук бурунгаар чоруткун, сессияның болур күнүн болгаш анаа чугаалажыр айтырыгларының дугайын депутаттарга ылаптыг чарлап, оларның аңаа эки белеткелдиг келирин сагындырып турар. Ынчангаш депутаттар-даа, сессияга чалап олуруштурганнар-даа айтырыгларын чугаалажырына илепкейлиг киржип келген. Ол Советтиң бир сессиязынга «Торгалыг» колхозта мал кыштагладышкынының байдалының дугайын чугаалажып көргеп. Аңаа 9 депутаттар, 4 активчилер санап берип, мал кыштагладышкынында четпестерни илереткен, оон соонда ол четпестерни узуткаларынга боттары илепкейлиг дузалашканнар, ам ол колхоз малдың чаа төлүн чидириг чокка ажаап ап турар.

Көдээ Советтиң сессияларын белеткээринин болгаш эртиреринин талазы-биле алаан эккилдилгелерни Чөөн-Хемчик районнуң Чалаана көдээ Совети (даргазы эш Чигир-оол) чедип алган. Бо чылын ол көдээ Совет болгунуң сессияларын ай санында чыылдырып, аңаа ажыл-агый болган культура тургузуушкунунуң талазы-биле 15 ап чүүлүл айтырыглары чугаалашкан. Көдээ Совет болгунуң үндүрген шиитпирлериниң күүселлезин дээш организачу ажылды күүдептирген. Сессияларга «Искра» колхозтуң экономиказын сайыргадырының айтырыгларын, бригадирлерниң, мал фермаларының эртелекчилериниң илеткелдерин, кижи эмнелгезининң пунктузунуң, клубтуң, садыгның, шилеанын ажылының дугайында айтырыглары чугаалажып, ол черлерниң ажылында четпестерни чайгадырырга шын утпаныышкынны берип турар.

Ынчангаш ол көдээ Советтерниң девискээрлеринде турар «Искра», «Торгалыг» колхозтарның ажыл-агый талазыбиле чедишкиннери улуг болуп турар. Ол көдээ Советтерниң ажылында сөөлгү үеде бир чүүлүл өскерилге болза мурнуна сессияларга кандыг-даа айтырыгның талазы-биле чүүле көдээ Советтиң даргазы, секретары, колхоз даргазы илеткей кылыр турган болза, ам сессияларның ишкирни бүгү депутаттар болган активчилер илепкейлиг аалап турар болу бергеп.

Сөөлгү үеде боттарының сессияларын белеткээрин болгаш эртиреринде Сүт-Хөл районнуң Сүт-Хөл, Бай-Тайга районнуң Шуй, Барыын-Хемчик районнуң Аянгаты, Таңды районнуң Бай-Хаак болгаш Улуг-Хем районнуң Торгалыг көдээ Советтери аалаан экижиттикеннер.

Ынчыг болза-даа көдээ Советтерниң сессияларын белеткээринин болгаш эртиреринин практиказында улуг четпестер бар. Хөй-хөй көдээ Советтер сессияларын Конституция ёзугаар эртиреринин чангыс ай чурумун үреп турарлар. 1955 чылдың дургузунда область 70 көдээ Советтерден 52-зи сессиялар эртиреринин доктаатынган хуусазының үези, а бо чылдың бирги кварталының дургузунда 29 көдээ Советтер сессия эртиреринин хуусазының үезиннер.

Сессияларны белеткээрин болгаш эртиреринин организас чок чорудун турар дыка хөй фактыларны көргүзүп болур. Өвүр районнуң Ханызагайты көдээ Совети (даргазы эш Канчымыр-оол) болгунуң бир сессиязын кандыг-даа белеткел чокка чыылдырган. Сессия болур дугайын депутаттарга чүүле чаңгыс хүн чарлаан. Ынчангаш дыка хөй депутаттар сессияга олурушпаан болгаш сессияга чедип келгеннери хүн айтырының белээн биибес болгандыр. Көдээ Советтиң күүскомунуң даргазы эш Канчымыр-оол «Советтерниң организас-массалыг ажылының дугайында» район Советинин шиитпирин депутаттарга дыка эрегтей таныштырган. Аңаа холбаштыр көдээ Советтиң болгунуң ажылының дугайын ол биче-даа чугаалаваан. Анаа депутаттарның чүүле 2 — 3 кижи санаа берген. Ынчангаш сессия болгунуң салган соруглазын чедип ап шыпаваан. Чугаалашкан айтырыгның талазы-биле шиитпир төлевилели бээнп чок болган.

Шак мынаг кевиринг чорук Сүт-Хөл районнуң Бора-Тайга көдээ Советинде база бар. Ол көдээ Советтиң сессиязы 6о чылдың 4 айларының дургузунда чүүле 2 удаа болган. Көдээ Советтерниң сессияларын белеткээрин болгаш эртиреринде Барыын-Хемчик, Бай-Хем, Кызыл, Тес-Хем районнарының чамдык көдээ Советтери база-да күүдү шынарлыг чорудуп турарлар.

Көдээ Советтер сессияларны белеткээринин болгаш эртиреринин практиказының экижиттер ужурлуг. Хамык ужур сессияларны ай санында ёзу барымаалаан чыырыпа эвес, а оларның ужур-дүзүзүн белеткеп дүүшеес чоруктарны көдээ Советтер болдурбас ужурлуг. Шиитпирлерниң күүселлезин докталаал хынаар херек. Шынаар хынаала дээрге, кайы-бир шерээн четпестерниң талазы-биле катап-катап шиитпирлер үндүрүп турарынга эвес, а күүселлеги херек кырында организастарны, шерээн четпестерни устуткалары болур. Көдээ Советтер чүүле ынчаарга ажылагый, культура тургузуушкунуун практиктиг соруглаларын зыыралга боттандырар талазы-биле боттарының организачу роляи көрүүп шыпаарлар.

В. ТУМЕТЕЯ,
облүүскомнуң улуг инструкторзу.

Школага шеф

Кызыл районнуң Сесерлиг чеди чыл школазының башкыларының удуртулгазыбиле устуку классчыг өөренекчилери шеф организастаан.

Ийи катап болган шефтиң түңнелиниг 1956—57 өөредилге чылында школага олар 60 кубометр токпактыг каакпар болган 100 кубометр токпактыг чыын тургусканнар. Херим кылырынга херелээр 7 кубометр шаптыг даргеш школа чанында дүжүрген болгаш олар ыяа шыгжаар балжаа кылыр 6 кубометр тулуг ыяктыг өөртүп белететкеннер. Шефке Кызылдуг, Саарга, Маңган-оол, Диженмаа болган өскелер-даа мурнакчы ажылдааннар.

Өөренирлер төрээн колхозтуңун, школазының чечектелишкинин дээш, боттарының күч-ажылдарын харам чокка бээрлер.

Н. МААДЫ.

Часкы тарылгага хожудаашкыннарны дарый узуткаар

ТАНДЫ РАЙОН ТАРЫЯГАГА КАНЧАП ОЗАЛДААНЫЛ?

Часкы тарылганы эң кыска хугусалга бёлих агротехниктиг деннелге эртпирер хээн Таңды районнуң колхозчулары болган механизаторлары часкы хову ажылынче организастыг кирген деп чаагай медээ апрельниң ортан үеде бүгү областка ынналган турган. Ол херек кырында ынчыг турган. Ынчан бүгү колхозтарга шык базырар илиртээшкин эгелээн.

Шык базырышкыны колдуунга бүгү колхозтарга хайнышкынаны чоруп турган. Ынчаарга айтырыг болза, бүгү шөлдерни дөгере илиртээрин манавайн, оларның кол нуруулу дооступ турда эртче чажып тарыыр тараа культураларын уламтыр чажын эгелээри болуп турган.

Херек кырында ынчыг болбаан. Районнуң девиевээрингe хар чаап, чер донган деп чылдык каккаш, тарылганы соксатқан турган. Оон түннелинде апрель 25-ке чедир Бай-Хаак МТС-тин зоназында 5 колхозтардан чүгле Калинин аттыг колхоз 280-га хире черни чажып тараан, а шыгы 3—4 сантиметр чедир кургай берген, а чамык черлерде үрезинни чажарының ханызынга чедир кургаан.

Часкы хову ажылының эң чугула 5—6 хонуун районнуң колхозтарында анаа эрттартеннинең ужуру чүве? Бай-Хаак МТС-тиң кол агроному эш Бахчевников бүгү колхозтарга черниң чылы 6—10 градус деткээнде тараяны чажып болбас деп әлдептиг айтышкынны дүргген турган. Бахчеанниковтуң бо «айтышкынның» колхозтарның агрономнары-лаа, парталары-лаа әдёрёш, колхозчулар болган механизаторлар тараяны чажарын күзеп турба-за, ону соксаткан.

Бахчевниковтуң-биле алырга чажылганы май 1-ден эгелээр турган. Апрель 25-те партия районнуң бюрозунга ол «коргунчуг» медегленди ыланган. Колга каныыг-бир сааның түлүп алган: «апрель 25-тен 30-га чедир хар чаап, хаттыг соок болур дей агаар медээзи ынналкан...» деп ол болуунуң туружун камгалап чугаалаан. Бо үеде, ажылны ыңгар организастөөр, инжилериниң сетки-сегыжын ундарадыр медегиел-дир. Херек кырында агаарның байдалы Бахчевниковтуң «агаар медээзинден» сыр өске болган.

Райкомнуң бюрозунга бо дугайында чогуур түнелдиг үнүүрер, анаа чогуур харының бээр турган. Ынчаза-лаа шинтпирлиг харыы бердинмээн.

Ол бюродан чажылганы бүгү-ле черлерге кылбартыр, райкомнуң төлээлери колхозтарга дорааи чедип, ажылы хайнылырар ужурлуг деп шинтпирлээн. Ынчаза-лаа апрель 26-да райкүскомнуң хуралы болган, төлээлер база анаа олурушкан.

Мынчаар хуралдап турда колхозтарда байдал канчыыл? Ленин аттыг колхозта эш Буданзев бригадирлээн трактор бригадазы апрель 25-те чажын кириптер дээрге, семяалар белен эвес, олзрның дискаларын чазып кээрге эртпен чылын тараа чаштырып турган. бок-довурак дүй алган хевээр болган. Апрель 26-да дискаларны аштап, үзээринге өйлешкен. Бир эвес мурнунда чер дон турган чүве болза, агаар-бойдустуң таарымчалыг шак бүрүзүн долу ажыглаар дээш семяаларны шенеп белеткеп алыр турган. Ол колхозка аяс чылыг ийи хүн ынчап анаа эртпен. Ол колхозтуң өске бригадазында бир трактор МТС-тиң коданындан үнүп олура-ла үрелгеш, колхозтуң хову тураазынга каш хонуун келген хевээр ажыыга кирбейн туруп берген.

Сталин аттыг колхозтуң Онгар-Ховуда эш Закурдаев бригадирлээн трактор бригадазының бир трактөрүнүң клапаны түзүлгеп, өске трактөрүнүң подшипниги эзилген, 2 хүн ажыл чок турган. Буленный аттыг колхозтуң үшкү хову бригадазында бир трактөрүнүң подшипниги төгүлгеш, апрель 26-да ажылбаан, олуг ыяыыя сентевээн болган. Ынаа бир агрегаттың бир селькөзөөнің автомаҳы өрү көдүртүнмее болганы-биле тараа чер болганда төктүп чоруур, харын чашкан черниин ужуиан дедир ээп турда, бир черге ийи катап чаштының турар. — Дүүн хемчээп алган үрезиннивис ол черниге четпейн баарры. Мынчаар болза, үрезни кайыя чедерил — деп бригаданың бир кежигүнү хомудап чугаалаан.

Бай-Хаак МТС-тин часкы тарылгага белеткели ыңыыг болган-ыр.

Телефон-бар черле-ле: «МТС-ти берингер, чок болза эш Черновту (МТС директөрү), чок болза, эш Кравченкону (МТС-тиң кол механиги), ажыл ат болуу, трактор үрелген... техник машина. кайда барган? Дүргеп. чорудунар...» деп телефоннан ораалдашкан турар. Буленный аттыг колхозка ыңыыг ораалажышкын хүн дургузунда үргүлүлеэе-лаа, түннели көзүлбээн. МТС-тен чаагай харыыны ыңдаа албаан, харын «бир подшипникти кудрынга улуг караажа үнер чүве болгай» деп эш Кравченконуң эллептиг харыызы алыныган.

Часкы хүн бүгү чылы чемгерер деп үлегер чугаа бар болгай. Ыңыыг хүннер анаа эртпи турда хөрүүн кургап турары окта таарышпас. Таңды район ыңыыг озалдаашкынга чогуур түнелди кылып, тарылга ажылы, ыланғыя эрте тарыыр тараа культураларын дүрген чажып дээзар дээш болдунар-ла хемчегларын алыр ужурлуг. Агрегат бүрүзүн чүгле чырык хүн дургузунда долу ажыглаар эвес, харын дүнеги эолчегле бүдүрүкчүдүг ажыглаарын байлал негеп турар-ыр.

Ам кукуруза тарылгазы. картофель, ногаалар олуртулгазы моон-биле улажып келир болгаи оларга база-ла улуг күш, авээш эвес шак-ле херек дээрзин утпас ужурлуг.

М. ЛОНДУП,
«Шынның» тускай корреспондентизи.

Суурну ногаапчыдар

Бай-Тайга районнуң Молотов аттыг колхозунуң суурну чыл келген түлүм өзүп турар. Сөөлгү чылларда 192 чурттакта бажыннары, чеди чыл школазы, колхоз конторазы, магазин, уруглар иезизи, хлеб бышырар чер болгаи бүдүүдгениң, культура амыралдың өске-даа чангыс аай хевирлиг түлүглери ыланган.

Колхоз 1956 чылда 69 чурттакта бажыннарын, малның чаагайжыны түзүнген 11 кажаларын болгаи бүдүүлгенип, культура амыралдың түлүүн чорударын планга кэргеп. Амгы үеде чангыс аай хевирлей түзүнген бир кажаны ажыглага киирген болгаи даш кажаның хаяазын түзүп дээскэ. Бригадир эш Кёдерек тугугуларның күш-ажылын чэп организастап, оларның ортузунда агитас-масеалыг ажылды доктаамал чорудуп турар.

Ынчаза-даа чаа түзүнген түлүглерниң шынары куду, ыланғыя чурттакта бажыңнарының крышазы, кладовказы чок болуп турар. Колхозтуң түлүг бригадазы чаа-чаа түлүглерни ажыглага киирип турар-даа болза, колхозчулар боттарының чурттап орар бажыннарының чаныи херимнээр, колан чаныың участогун чэп ажыглаар, күүмчуларга болгаи бажыңнар чаныыга ыңыыг-ыяыыя олуртар-ла, түннели көзүлбээн. МТС-тен чаагай харыыны ыңдаа албаан, харын «бир подшипникти кудрынга улуг караажа үнер чүве болгай» деп эш Кравченконуң эллептиг харыызы алыныган.

Часкы хүн бүгү чылды чемгерер деп үлегер чугаа бар болгай. Ыңыыг хүннер анаа эртпи турда хөрүүн кургап турары окта таарышпас. Таңды район ыңыыг озалдаашкынга чогуур түнелди кылып, тарылга ажылы, ыланғыя эрте тарыыр тараа культураларын дүрген чажып дээзар дээш болдунар-ла хемчегларын алыр ужурлуг. Агрегат бүрүзүн чүгле чырык хүн дургузунда долу ажыглаар эвес, харын дүнеги эолчегле бүдүүдгүчүдүг ажыглаарын байлал негеп турар-ыр.

Ам кукуруза тарылгазы. картофель, ногаалар олуртулгазы моон-биле улажып келир болгаи оларга база-ла улуг күш, авээш эвес шак-ле херек дээрзин утпас ужурлуг.

М. ЛОНДУП,
«Шынның» тускай корреспондентизи.

Школа бүрүзүнге өөредилге-дуржулга участогун тургузар

ССРЭ-ниң улуг ажыл-агыйың хөгжүлериниң аллыгы беш чыл планының таазы-биле СЭБП-ниң XX съездизиниң Директивазарынга айтканы: «Амгы үениң үлетүүр болгаи кэзээ ажыл-агый бүдүүлгезинин эң чугула алырлары-биле өөренижчилерни таныштырарың ханызың турган, ынаа эртем школаларынга политехниктиг өөредилгени калбартыр. Өөредилгени ынаа ажыктыг күш-ажылбиле харылзаштырарың ханзыр, күш-ажылны коммунистиг ёзу-биле көөрүүге өзүп турар салгакчыларны кижизидер».

Школа чанының өөредилге-дуржулга участогу болза, биология талазы-биле төрийилг. билигни практиктиг ажыл-чорудулгага ажыглаар арганы өөренижчилерге берип, оларны күш-ажылга кижизидерингe, политехниктиг өөредилгени чорударынга чугула ужур-дузалыг болур.

Бистиң областың чеди чыл болгаи ортумак школаларының хөй нуруузунга өөредилге-дуржулга участоктары бар. Оларның хөйү «Школаларның өөредилге-дуржулга участогунуң дугайында дүрүмге» дүүшпейн турар болгаи ол участоктарының шеллери бичии хемзиг—каш чүсүтеттер болуп турар.

Чүгле Кызылдың № 1 ортумак школазы, Таңды районнуң Балгазын ортумак школазы, Тураның ортумак школазы, Барыын-Хемчик районнуң Эрги-Барлык ортумак школазы, Улуг-Хем районнуң Торгалыт чеди чыл школазы, Сүт-Хөл районнуң Алдан-Маадыр ортумак школазы болгаи Тожу районнуң Тоора-Хем ортумак школазы чартык гектардан 1 гектар чедир өөредилге-дуржулга участоктарлыг.

Хөй-хөй школаларның чанында өөредилге-дуржулга участоктарынга ажыл өөредилге доозулган соонда эгелээш чайгы үеде соксап турар, чүге дизе школаларның директорлары биология башкыларының шөлээлерин таарыштырбайн турар. Ынчангаш школаларның өзөзирел калган участоктарын бок үнүттер түзүп чай бээр ийикке мал чаза базып каалтар таварылгалар хөй. Чижээ, Эрзин районнуң «Кызыл сылдыс» колхозунга эге школаның участогунга бүгү ажылды чайгы үеде бажын аштакчызы күүседип турар, а Таңды районнуң Сосновка тыва школа ол ажылды интернат эргелекчизиниге, Барыын-Хемчик районнуң Дөн-Терезин чеди чыл школазында участокту ажларын техниктиг ажылдакчыларга дагзып турар. Чөөн-Хемчик районнуң Чадаана хоорайда № 2 ортумак школазында болгаи Барыын-Хемчик районнуң Кызыл-Мажалык ортумак школазында болгаи өске-даа школаларда өөредилге-дуржулга участоктары бокту үнүттерге алзып турган.

Мындыг байдалды болдурбас төлээде школа бүрүзүнде өөредилге-дуржулга участогунга өөренижчилерни ажылдадыр удуртурунга ыяавыла башкыларны тургузар чорукту чедип алыры чугула.

Школа чанының өөредилге-дуржулга участогунга ажылдың ниити удуртуказын школа директору боттандырар күзээлгелиг. Директор болза участоктуң ажылын шуут удуртуру-биле оон аргелекчизиниге биология башкыларынган токуйлаар. Өөредилге-дуржулга участогунуң аргелекчизи участокка ажылдың планын кодээ ажыл-агыйның түскай әртемниглери-биле сүмележип турган чогаалыр хүзээлгелиг. Ол планны башкылар чөвүлелиңге чугаласкыр болгаи школаның директору бадылаар.

Өөредилге-дуржулга участогунга ногаа болгаи тараа культураларың, чечек болгаи чараш үнүттерни тарыыр. Оон аңгыда аңаа кат-чимис садтыг, коллекциа участоктуг, зоология салбырлыг, агаар шинчилээр шөлдүг болгаи өөренижчилер-биле кичээл чорудар черлиг болуру эргежок чугула.

Кодээ ажыл-агый херекселдерин, үрезиннерни, олуртуп тарыыр материалларны, удобреннелерни болгаи кодээ ажыл-агый культураларының корадакчыларыбиле деминселге херектиг чүүлдерни тыныып алырын школалар директорлары (эргелекчилери) баш бурунгаар кичээнгей салыр хүзээлгелиг.

Чайгы үеде өөредилге-дуржулга участогунга ажылды биология талазы-биле өөредилге программазының негелдезинге дүгжүр кылыр, өөренижчилер теориялыг билиглерни практикага ажыглаарынга идиг болур кылдыр үлегерлиг тургузарын чедип алыр херек.

Күзүн дүжүттуг ажаан алган соонда өөредилге-дуржулгалыг участокка ажылдың түннелин кылып, делгелгени болгаи «дүжүт хүнүнүң» байырлалын организастап, аңаа өөредилге-дуржулгалыг ажылдың түннелдерин көргүзери эргежок чугула.

Даалга ёзугаар 3—4 ажылдарны күүседкен өөренижчилерни Бүгү-эвилелдиң кодээ ажыл-агый делгелгезинге киржир кылдыр документилерни кылыр. Школаларның өөредилге-дуржулгалыг участоктарынга өөренижчилер-биле, аныяк натуралистер-биле ажылды экижидер төлээде оон киржижчилериниң көрүүлелин: чазын — июнь эгезинде, күзүн—август төнчүзүнде чорудар. Ол хемчегler участоктарга өөренижчилер-биле ажылдың байдалын илередир, эки ажылдың дуржулгазын нептерелдиңге болгаи четпестерни чайладырынга идиг болур.

Мынчангаш школалар чанының өөредилге-дуржулга участоктарын үлегерлиг болдурарынче улус өөредилгезиниң органнары, школаларның удуртукчулары, башкылар коллективтери улуг кичээнгей салырын политехниктиг өөредилгени экижилериниң сорулгалары негеп турар.

М. ДАНЬШИНА,
аныяк натуралистерниң область станциязының эргелекчизи.

Чаагай дүжүттү өстүрүп алыр

Солчурнуң шөлдеринде

ХАНДАГАЙТЫ. (Радио-биле). «Коммунизмче орук» колхозта часкы хову ажылы өвүр районнуң өске колхозтарындан дээре, мурнап чоруп турар. Бөк-Сайырның болгаи Улаатайның суттаг бугаларының аштылгазын ий-шээнде кылган. Апрель 25-ке чедир 250 гектарның шыгын базырын илиртээн, 100 гектарда кызылтасты тараан.

Колхозтуң шөлдеринде 80 ажыг колхозчулар ажылдап турар. Бригадада 47 аът-тар болгаи 7 тевелер бүрүн дериг-херекселдери-биле быжыглатыгган. Чадаана МТС-тен ыңаа трактор агрегаттары база бар, оон ыңай кур чер аңдарылгазында 8 аът аңдазыннары база ажылдап турар.

Чазын малды ынчаар ажаап болбас

Кызыл районнуң «Х Улуг хурал» колхозунуң колхозчуларының хуузунга хойн каларып турар эш Баваа колхоз баштаар черинден болгаи хөй фермазының эргелекчизинден каныы-лаа сүже алдайн, чөпшээрел чокка хойларны белеткел чон черге шагда-ла чазаглаткан. 300 ажыг хойлар чадагай кажаалыг соок, лоң черде туруп турар.

Хойнуң ажалдазын ол экижидин шыдавайн турган. Оон ажалдазында колхозчу эш Демир-оолдуң бир хөю, эш Кыргыстың ийи хураганы, бир өшкүзү ажалга бажсыралзынган өлүп хорааи. Оон-даа өске ыңыыг чижектер бар. Чазын малды ынчаар ажаап болбас. Малды экн белеткөтинген чазагга көжүрер ужурлуг турган. Ынчангаш часкы соок каглыскага, чадагай черге турган болгаи күжү эргеи чамык хөйлер харыксыраан. Хойнуң часкы ажалдазын күштелдирери онза келгинин турар.

К. ОЙДУП-ООЛ.

—⊙—

ЧАА МАШИНАЛАР

Бо чылдың чүгле бирги кварталында бензин Бии-Хем районнуң машина-трактор станциязы үш чүс мун рубльдың чаа, янзы-бүрү машиналарын алган. Оон иштинде картофель болгаи кукуруза ажаар комбайннар, олуртулганың болгаи кодээ ажыл-агыйның өске-даа чугула машиналары бар. МТС чоокку үеде алзын кэш тараа болгаи силос комбайннарын, «Белорусь» дээр 3 тракторларны база алыр.

Дуржулгалыг чазаныкчы

Балинин аттыг кодээ ажыл-агый артелиниң тудугжузу эш Шактаржап дөрт ажыг чыл дургузунда тудугга ажылдап келген. Баштайгы үеде ыяшты чазап, чонары аңаа бергедеп турза-лаа, күш-ажылга кызымак колхозчу кыека үеде мурнакчы чазаныкчыларның одуруунга барган. Эш Шактаржап ам бажынның каскыктары, хадыгалары, рамалары дээн ышкаш нарын чазаныла кылыр дуржулгалыг чазаныкчы апарган.

Дуржулгалыг чазаныкчы ам колхозтуң Улуг-Хеминиң Сенекте ыяш белеткээр звенода ажылдап турар болгаи колхозчуларга партиянның XX съездизиниң материалдарын таныштырып турар.

М. БАГАЛДАЙ.

АЖЫЫ-БИЛЕ ЧУГААЛААРГА...

Областың национал театрының ажылының четпестерининг дугайын үргүлчүү хөйү-биле чугаалажып турар. Ол четпестерни театрның оран-бажыңы чогундан болуп турар деп турар. Театр чамдык талазы-биле берге байдалда ажылап турар дээрэн шын. Театр бодунуң шиилерин хүн бүрү көргүзер аргазы чок болуп турар. Бодунуң оран-бажыңының чогуунга ужурулга-шин белеткелиниң планы үрелип турар. Ынчалзажок ол байдалдар театрның улам эки ажылдарын негеп турар.

Театрның ажыл-чорудулгазында бөгүнгү организастыг эвес чоруктуң алыс чыдагаанары чүүл?

Кандыг-даа совет алдаи черинде ажылдың үелезинин болза толэ болгаи боттуг план болуру тодаргай. Ынчалзажок театрның удуртулгазы оны билбес ышкаш-тыр. Ол дугайын бүүрээр дизе театрның репертуар планнарын анализтеп көөрге-ле четчир. Чижээлээрге, 1954 чылдың башгайгы чартыында планнаан орус пьеза чеди шиинин иштинден чүгле үшкү көргүскен, а тыва дылга көргүзери-биле планнаан үш аттыг шиинин иштинден көрүкчүлер чүгле ийи шии көрген. 1955 чылда байдал оон-даа дээредевээн болган. Театрның репертуар планынга киирген турган: «Ламуруктуң хоойлузу», «Кыйыр көрүкчүктерниң хаан черн», «Өнчүзү чок кыс», «Бустуушкун», «Чорук чогузун» деп шиилерни эртпен чылын Бызылдың болгаи областың көрүкчүзери көрбейн барганнар.

Чаа сезонда тыва бөлүктүн репертуары база-ла бөгүнгү тургустуиган. 1956 чылдың бирги кварталында тыва артистер «Баштайгы час» деп чүгле чаңгыс чаа шиини көргүскеннер. Көргүзери-биле 1955 чылда-ла хүлээп алган «Бустуушкун» деп шиини үш ай хиреде белеткеп келген болза-да, ол шиини көрүкчүлер көрбейн барган.

Театр бо талазы-биле бодуу бурууглуг эвес бөөр, планнаан шиилерни көргүзер дээрге акша-мөнгүн четпезиндеп көргүзе-ээр. Ынчалзажок театрның ажылының четпестерин дугайын үргүлчүү хөйү-биле чугаалажып турар. Ол четпестерни театрның оран-бажыңы чогундан болуп турар деп турар. Театр чамдык талазы-биле берге байдалда ажылап турар дээрэн шын. Театр бодунуң шиилерин хүн бүрү көргүзер аргазы чок болуп турар. Бодунуң оран-бажыңының чогуунга ужурулга-шин белеткелиниң планы үрелип турар. Ынчалзажок ол байдалдар театрның улам эки ажылдарын негеп турар.

Театрның ажыл-чорудулгазында бөгүнгү организастыг эвес чоруктуң алыс чыдагаанары чүүл?

Кандыг-даа совет алдаи черинде ажылдың үелезинин болза толэ болгаи боттуг план болуру тодаргай. Ынчалзажок театрның удуртулгазы оны билбес ышкаш-тыр. Ол дугайын бүүрээр дизе театрның репертуар планнарын анализтеп көөрге-ле четчир. Чижээлээрге, 1954 чылдың башгайгы чартыында планнаан орус пьеза чеди шиинин иштинден чүгле үшкү көргүскен, а тыва дылга көргүзери-биле планнаан үш аттыг шиинин иштинден көрүкчүлер чүгле ийи шии көрген. 1955 чылда байдал оон-даа дээредевээн болган. Театрның репертуар планынга киирген турган: «Ламуруктуң хоойлузу», «Кыйыр көрүкчүктерниң хаан черн», «Өнчүзү чок кыс», «Бустуушкун», «Чорук чогузун» деп шиилерни эртпен чылын Бызылдың болгаи областың көрүкчүзери көрбейн барганнар.

Чаа сезонда тыва бөлүктүн репертуары база-ла бөгүнгү тургустуиган. 1956 чылдың бирги кварталында тыва артистер «Баштайгы час» деп чүгле чаңгыс чаа шиини көргүскеннер. Көргүзери-биле 1955 чылда-ла хүлээп алган «Бустуушкун» деп шиини үш ай хиреде белеткеп келген болза-да, ол шиини көрүкчүлер көрбейн барган.

Театр бо талазы-биле бодуу бурууглуг эвес бөөр, планнаан шиилерни көргүзер дээрге акша-мөнгүн четпезиндеп көргүзе-ээр, ынчалзажок театрның ажылының четпестерин дугайын үргүлчүү хөйү-биле чугаалажып турар. Ол четпестерни театрның оран-бажыңы чогундан болуп турар деп турар. Театр чамдык талазы-биле берге байдалда ажылап турар дээрэн шын. Театр бодунуң шиилерин хүн бүрү көргүзер аргазы чок болуп турар. Бодунуң оран-бажыңының чогуунга ужурулга-шин белеткелиниң планы үрелип турар. Ынчалзажок ол байдалдар театрның улам эки ажылдарын негеп турар.

Театрның ажыл-чорудулгазында бөгүнгү организастыг эвес чоруктуң алыс чыдагаанары чүүл?

Кандыг-даа совет алдаи черинде ажылдың үелезинин болза толэ болгаи боттуг план болуру тодаргай. Ынчалзажок театрның удуртулгазы оны билбес ышкаш-тыр. Ол дугайын бүүрээр дизе театрның репертуар планнарын анализтеп көөрге-ле четчир. Чижээлээрге, 1954 чылдың башгайгы чартыында планнаан орус пьеза чеди шиинин иштинден чүгле үшкү көргүскен, а тыва дылга көргүзери-биле планнаан үш аттыг шиинин иштинден көрүкчүлер чүгле ийи шии көрген. 1955 чылда байдал оон-даа дээредевээн болган. Театрның репертуар планынга киирген турган: «Ламуруктуң хоойлузу», «Кыйыр көрүкчүктерниң хаан черн», «Өнчүзү чок кыс», «Бустуушкун», «Чорук чогузун» деп шиилерни эртпен чылын Бызылдың болгаи областың көрүкчүзери көрбейн барганнар.

Чаа сезонда тыва бол

Англи херээженнериниң сэр Антони Иденге болгаш Н. А. Булганинга дилег кыйгырыы

ЛОНДОН, апрель 25-те. (СЭТА). Херээженнериниң национал ассамблеязы Иденге болгаш Булганинга кыйгырыглыг дилег киргенин оң лыннатпаан.

«Өг-бүлелеривисти хайыраан канчаар аярлыг хамыгы-биле хүрээ турар, лейбүүс-ле дээр болур, канчыг-даа политиктиг үзел-бодалдарны барымаалап, ниитиледиң бүгү аңгыларында хамаарыжып турар херээженнер, бистер Женева чөвүлел хуралынга ССРЭ-ниң чалаакының баштыңнарын бистиң чүртүвүсче чалаап, бистиң Премьер-Министривистиң илереткен инициативазынга байыр чедиривис. Бүгү улустар-биле тайбың, найыралдыг чүрттээр деп бистиң ниет чүдүлгүзүүсүн дээрге Булганин болгаш дээрге Хрущев олар тыварлар деп чүвеним билтеш, оларны бистиң хоорайларывыста, бистиң бажыңнарывыста хүп-биле байырлап тур бис. Оң аргаларны ажыглаарын болгаш бистиң ийи улустарывысты тайбың чүрттээр деп бүгү делегейге мелегзээрин, чепсек дүжүүлгезинче баштайгы базым кылыр водородтуг бомбаларны шенээрин сонсадырын боттарының чөпшээрешкенинге лугайын каны мелегзээрин болгаш боттарының аразында есеге маргылдалыг айтырыгларны найыралдыг байдал-биле таарыштырарын чөпте алырын сэр Антони Иденнең болгаш дээрге Булганиндан аз-сеткилзивис-биле дилеп тур бис» дээн.

Голландия. Лейденниң кадыгларында Хоогмад деп черниң чанында бутаа.

«Анпфото» агентилелиниң фотозу.

Н. А. Булганинның болгаш Н. С. Хрущевтуң Англияда чоруп турарын Австрияда канчаар көрүп турары?

ВЕНА, апрель 25-те. Н. А. Булганинның болгаш Н. С. Хрущевтуң Англияда чоруп турарынга Венаның бүгү политиктиг үлелыышкынының парламгазы улуг кызыгаанынга салып үргүлүлевишаан турар. Совет-англи политиктиг амылаачыларның аразында чугаалажыышкыннарның дүтаймында дыннаныларны солуннар кесту черлериниле парлап үлүгүп, газеттыры парламганың кавчаар зорга турарын чарлап турарлар.

Совет улустуң политиктиг амылаачылары-биле чугаалажыышкыннары дайынның доозугланыының соонда Чөөн-чүк биле Барыын-чүктүң аразында эң-не чүгүлә чугаалажыышкыннар болур база ол чугаалажыышкыннар тайбының быжыглаарынга улуг ужуг-дузалыг деп «Нейес Эстеррейх» солун онаалап демелгээн.

«Эстеррейхиште фольксштиме» солун австри парламентиниң депутады И. Бонелиттиң чугаазын парлап үлүгүлеп Н. А. Булганиниың болгаш Н. С. Хрущевтуң Англияда барганынга хамаарыштыр чугаалаан, «Бажан ам совет улуг-тузуктуларын Англияда чоруп турарының дүтаймында дыннаныларны бүгү солуннар чарлап турар чеде. соок дайынның төнчүүн салыр, улустар аразының дүшүүлгүлүг чоруун чайладыр, тайбынны камгалаарын болгаш улустарның амыралыының деннелиң бедиктерин хандырар дээш, Совет Эвилезиниң бүгү күштерин салып турарына кижи бүрүү бүтүрел болур. Тайбынны камгалаарынга үлегаан ол совет политика оон-биле кады Австрияның хамаарышпас чоруун быжыглаар херекче улуг салыышкын болур» деп Бонелиттиң мелегзээн.

Оон-биле бир үеле өзөн даан барыын үзелиг солуннар болза, англи-совет чугаалажыышкыннар чеминде чок болурунга чедип турар деп номчуучуларны коргударын оралаан турарлар.

(СЭТА).

Кыдаттың тайбың камгалалының улус комитединиң президиумунуң хуралы

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң хамчыды турарын ёзугаар алырга, Кыдаттың тайбың камгалалының улус комитединиң президиумунуң калбак хуралы апрель 24-те Пекинге болган. Тайбынның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң Стокольмга болган онза сессиязынга барып чораан кыят төлээлериниң баштыны, комитеттиң даргазының оралакчызы Чэнь Шу-тун ол хуралга илеткел киргаан. Сессияның ажылының дүтайын чугаалавышаан, Чэнь Шу-тунуң мелегзээни болза, сессияга хүлээп алган шиитпирлер тайбын дээш бүгү делегейниң шимчээшкининиң улуг чедишкининиң дүтайын черечилеп турар.

Ол районга тайбынны быжыглаар соруга-биле найыралдыг кады ажыглажыганы быжыктырар айтырыгларның газазы-биле конференцияны Азиниң болган Африканың чүрттарының хөй-нийти ажыглакчызары чыыдырар ээзээнге илеткел Чэнь Шу-тун илергейээн.

Тайбынның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң онза сессиязының шиитпирлерин дегээн резолюцияны ол хуралдың киргакчилери хүлээп алган.

(СЭТА).

Польшада «Улуг Висланың» планының боттанышкыны

ВАРШАВА. Улус-демократтыг Польшада «Улуг Висланың» деп адаар планны амыдыралга боттандырып турар, ол план Висла хемни судно чоруур чүгүлә магистраль болган гидроэнергетиктиг улуг комплекс кылыр хуулдуларын көрүп турар.

Силезияның мурнуу везинде «Гочаковиц» деп суг шыгжамырының түлүшкүнү дооступ турар. Ол түлүг хемнин суун оон үстүү талазынга таарыштырып башкарарының айтырыын шиитпирлээр. Браков районга Висла хемле бирги гидроэлектростанция туттунган, ол станция Бразов воеводствозунуң бүдүүлгелериниге үлегитир тогуа берип турар. Ам хемле база үш электростанцияны түлүп турар.

Беш чылың дургузунда Вислага чаа беш гидроэлектростанцияларның түлүшкүнү эгелээр. Ол бүгү түлүглар чангыс аай гидроэнергетиктиг комплекс болур.

«Улуг Висланың» үнүнде өске-даа чүгүлә объектилерниң түлүү чоруп турар. Варшавада болган Чаа Гутала хем порттарының түлүү калбарган, ол түлүглар чоокку чылларда ажыглалга кирер. Висла-Бүгүнү барык-ла 100 километр дурттуг суунга чоруур каналының түлүүнда улуг ажылдар чорттуунуң турар.

(СЭТА).

Польшада тускай эртемниглерни белеткеп турары

ВАРШАВА. Улус ажыл-агыйының янзы-бүрү алырларынга мергежилиг тускай эртемниглерни белеткээри Польшаның улустуң эрте-чагыргазының үргүлүүнүң сагыш салыышкыны болуп турар. Хөмүр хаш, металлургия, химия, пис-даазы, машина түлүүнүң болгаш үлетпүрүүн өскедаа алырларынга инженерлерни болгаш техниктерни, а ол ышкаш башкыларны, агрономнарны, зоотехниктерни база өскедаа тускай эртемниглерни белеткээр дээш болгаш ортумак өөредилге черлериниң четкини чыл бүрүле өзүп турар. Амгы үеде Польшада 86 дээш өөредилге черлери бар, ынчаарга дайын мурнундагы үеле анаа чүгүле 27 дээш школалар турган. Дайын мурнундагы үелегизинге деннээрге дээш школаларга студентилерниң саны барык 3 чартык катап көвүдээн.

Варшава, Краков, Лодзь, Вроцлав, Познань болган чүрттүн өске-даа хоорайлары дээш эртемниг мергежилиг кадрларны белеткээр төп черлер болуп турар.

Улусчу Польшаның дээш школалары сөөлүү чылларда мергежилиг чүе-муң ажыг тускай эртемниглерни белеткээн.

(СЭТА).

ВДР-де көдээ ажыл-агый ажылдары

ХАНОЙ. 1956 чылың баштайгы кварталында ВДР-де көдээ ажыл-агый планнарының күүседелзиниң дүтаймында чаамык сан-түннелерни «Нян дан» солуннар парлаан. Чүрттүн рис тарылгазы өзээн хөй кол районнарынга кандаашкын түрзээ-даа, ыраккүүн бо чылың майда ажаан алыр ристиң тарылга планы ыракта ажыр күүсеткинген. Өзээн каш өске-даа культураларның: бататтың, көвеңкиң болгаш өскелерниң-даа тарылга планың база ажыр күүсеткен. 18 муң га күр болган хурукан черлерни аңнарган. Четче эвес саннарны ёзугаар алырга 36 муң улуг, бичебугаларны тараачыннар казып, 100 муң ажыг кудуктарны болгаш суг кадагалаар онгарларны дерип кылганнар, ол чорук чартык миллион хире шөлдерни суттарар арганы бээр.

Вьетнамның улус армиязының чер болбаазыралыр ажылга киришкен дайынчыларга кандаашкынга улуг демиселиниң талазы-биле тараачыннарга улуг дузаны чедиргеннер.

(СЭТА).

КУР-ну ВАР-биле харылзаштырып турар демир сруk шугумун катап тургузары

ПЕКИН, апрель 22. Синьхуа агентилелиниң кынналының ёзугаар алырга. Юньнань можуунуң Височжай пунктузунда кыят-вьетнам кыныгаарга Хэкоу хоорайга чедир 180 хире километр узун дуктуг демир орук шугумун катап тургузары дээш амгы үеде белеткээ ажылдары кадбарган. Ол ээргеге, Кыят Улус Республиканы Вьетнам Демократтыг Республикабиле харылзаштырып турар ийиги демир орук болур деп кынналыгда айтып турар.

(СЭТА).

Боттарының хамаарышпас чоруун арабтар шиитпирлии-биле камгалаар

Египет министриниң чүүлү

БАЙР, апрель 25. Улуттуунуң революстуг чевүлелиниң кежигүүн Бүрүне министрлер полковник Анвар Садаттың чүүлү «Аль-Гумхурия» солунда парлаан. Чоокку Чөөн-чүктө байдал дугайында ССРЭ-ниң ДХМ-нин мелегзелин парлаанын-биле холбаштыр араб чүрттарынга хамаарыштыр совет политиказының үзазын хажыдаар дээн империалистиг пропагандаңың ораалдажыышкынын ол чүүлде шиитпирлиибиле сойгалап илереп турар.

Бо ораалажыышкынналар болза, советараб харылзааларны хөралаарынче болган болгунуң национал хамаарышпас чоруун камгалап турар араб улустарының күүсенишкинин коштаарынче үлегаан дөп чүүлде айтып турар.

Араб күрүнелериниң, ол ышкаш Израильдиң хамаарышпас чоруун деткирин илереткен, Ортааны Чөөн-чүктүң чүрттарының херээнге БНО-ның ташкаар кандыг-даа даштыры холгаарлаашкынны бүрүү шаап турар мелегзелии Совет Чазак чарлаптарга, «Россияга болган Россияның Израильге улуг деткимчезинге арабтарның салып турган илеглери бүстүр деп корлаан империалиимнин чагчалары караанын чажын бүдененейнир төп турар апарган» деп ол чүүлде чугаалап турар. Ол бүдененээн дараа чаштарынга арабтар мегелетизээн болган олар боттарының хамаарышпас чоруун шиитпирлии-биле камгалаарлар деп автор мелегзел турар. Араб чүрттарны камгалаары арабтарның боттарының ишкин херээ болур, анза даштыры күрүнелер кирипшес ужуруг деп Премьер Гамаль Абдель-Насер Банлунгка мелегзээн. Египет багыат пактызынга улурлаяын турар, чүге дээрге ол пакт араб күрүнелери англи тергиилелге чагыртырынче үлегаан ээзээнин египет бончуг эки билии турар. Россия биле арабтарның харылзаалары Ираклы Англия-биле дөнаштырып турар багыат пактызы ышкаш пактыларга дөмей эвес дээрзин арабтар билип турар.

Чүгле орус мелегзелде Ортаакы Чөөн чүк чүрттарының санынга Израильди киирбеген дээш, араб чөөн чүктен кым бир киши арабтарны Англиядан камгалал илээринге кыйгырып шыпаар бе? Совет Эвилези Израильди күрүне деп санаап оон-биле элчин солуншаан телээде орус мелдетледе Израильди Ортаакы Чөөн чүк күрүнези кылыр саналы чаа түве апес. Египетниң ужуруглаан Россия Израильди күрүне кылыр саналарындаан болгун болгунуң бүгү делегей хүлээлгелериниден ойталаар дээрзин Египет хажан-даа болзайын турган. Оон-биле кады Египет бүгү-делегей байдалынга болгулаан улуг чаартылгаларын өөренип көрүп турар. Араб чүрттарга тергиилеп камгалаарынга Англияның чепсээ болуп турган боо-чепсек салын алырының англи монополиязын меңгеле уруттаттынган.

Совет-араб харылзаалар дугайынга Ортаакы Чөөн чүкте англи радиостанциязының Россия «Израильди улуталарынга арабтарга дузалаарын заазап ам болгунуң заазашкынынаан ойталап турар» болган «Израиль хевээр турар ужуруг деп Россия мелегзел турар болганза, чоокторгу Совет мелегзел болза. Россия Израильдиң талазында турарын көргүзүп турар» дээн янзылыг утказының чугаалап турар.

Үстүүле янзының тайылбырлар бүүдүгүк кижилери мегелээринче үлегаан. Чепсек салын алыр дугайынга Чехословакия-биле дөрээ чарыш турган. Совет Эвилези-даа, Чехословакия-даа Израильбиле дипломаттыг харылзааларны түзүп турарын билип турган бис, ынчалза-даа ол күрүнелер Израиль-биле болгунуң харылзааларын үсүн дээр негелделерни бистер салбаан бис. Ол ышкаш Израиль барыын талазы күрүнелерден чепсектя, түскай болган түскай эвес дузалаамчыны ап турарын бистер билир бис. Биске чепсек салырын Англиядан, Америкадан болган Франциядан үш чыл чыгыы илеп келген болзувусса-даа ойталаашкынны ап келген бис. Чепсектиг орнуна хамаарышпас болган хостуг чоруктан ойталаап, Англияның чагыргазынга бүрүнү-биле дужуп бээрин бистен негеп турганнар...

Ынчаарга Египет Чехословакиядан чамык боо-чепсекти салырын дилээн болган Чехословакия оон-биле чөпшээрешкен. Дугуржулга каныг-даа негелде чок чарыынган. Чехословакия болгунуң хүлээлгезин шынчы болган харын-даа азаан хуусазынаан арте күүседкен. Ол үеден бээр бисее айның чок апарган».

(СЭТА).

Индонезияның Коммунистиг партиязының чагаазы

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң корреспондентизиниң Джакартадан дамчытканың ёзугаар алырга, Индонезияның Коммунистиг партиязы Индонезияның ажылчы чоннарынга чагаа чарлаан, дайынга улуг, тайбынны камгалаар дээш, чүртта голланд экономиктиг тергиилелин узутказар дээш демисежирин ол чагаага кыйгырган.

Бандунгтун болган Женеваның ёзуузу база тайбын дөмей-хелбээ турарының болган найыралдың илеглары кижилерниң мелерелиниле халы сынныкken деп чагаага айтып турар.

Чүртта реакциялыг чаазак үүшкен, төгерик столдуң конференцияларын күш чок болдурган болган амгы кабинеттин колониализмге база агрессияга улуг программазынга үнелелетинген национал чангыс ап хүн келген түлүм быжыглыг турар деп Коммунистиг партиязының чагаазында мелегзел турар. Ол бүгү хамаарыннас чоруктуу быжыглаарынга, демократияның үнелеминерин калбарыырынга болган тайбынны ханыларынга илиг болган турар ужуруг. Мурнундагы байлалды катап тургузар дээш каныг-даа арганы амыглаары чигинииг чок реакциялыг бөлүүтериниң хөлелиишкиннерин улус мурнуну хевээр хайгаараар ужуруг.

(СЭТА).

Вашингтонда чөвүлел хурал атомнуг энергия талазы-биле бүгү-делегей агентилелиниң уставының текстизин хүлээп алган

ВАШИНГТОН. Атомнуг энергия талазыбиле Бүгү-делегей агентилелиниң уставының төлевилелин ажыглап кылган 12 чүрттарның, оон иштинде Совет Эвилезиниң, АБШ-тың, Англия болган Францияның төлээлекчилериниң чөвүлел хуралы чоокта чаа доозулган. Түннел хуралдың сөөлүнде дыннаныгны чарлап үнүргеп, ында айтып турары болза, сентябрьда Нью-Йоркка БНО-нуң штаб-бажыныңга чыыдырар бүгү-делегей конференцияныңга чугаалажып көөрү-биле шилчиткен турар уставтың текстизин чөвүлел хурал бир үн-биле хүлээп алган.

Ол чөвүлел хуралга кириишкен чаныыт төлээлекчилер түс-түс айтырыглар талазы-биле боттарының туруштарын тайылбырлап турза-даа, бүгү төлээлекчилер ниити устав дээш бадылааннар.

Ол чөвүлел хурал болза, БНО-нуң кол ассамблеязының X сессиязының шиитпирлиинге дүүштүр атомнуг энергияның талазы-биле Бүгү-делегей агентилелин тургузар айтырыгның дугайында ниити чугаалажыышкыннарның сөөлгүзү болган.

(СЭТА).

Марокконн армияны тургузуп турары

ПАРИЖ. Француз болган марокконн чугаалажыышкыннарның чорудулгазында май 12-ге чедир марокконн армияны 12—15 муң кижи санныг кылыр тургузар дугайында дугуржулга чедип алынган.

Ол армияның үнелезин аңыгаа чедир француз чепсектиг күштериниң составынга кирип турар марокконн кезектер болур ужуруг. Ол шиитпирлерни олардың бүгүле чепсээ-биле Марокконуң чазааның эргезинге дамчыдып бээр.

(СЭТА).

Египет, Сауд Аравиязы болгаш Йемен аразында камгалалдың дугуржулгазы

БАЙР. Египет, Сауд Аравиязы болгаш Йемен аразында үш таланың камгалал дугуржулгазының Джиддке ат салган текстизин Байрге чарлаан. Талаларның бирөзүнче чепсектиг каныг-даа халдаашкыны дугуржулгазың бүгү киржикчилеринче халдаашкын кылыр көөр болган халдаашкынга таварышкан чүртка оларның эргезинде бар бүгү-ле чепсектер-биле доп-дораан дузалажып баар деп дугуржулгага демелгеп турар.

Дугуржулгага оон ынай айтып турары болза, хөделиишкиннерни дайлаштырып таарыштырарының соруглазы-биле каттышкан командылалы, каттышкан дээш чөвүлелиг, а ол ышкаш үш күрүнелериниң дээш чөвүлелин тургузар. Дээш чөвүлел планнаан херектер министрлериден болгаш камгалал министрлеринден тургустунган турар. Шериг чөвүлелиниге Египет, сауд болгаш йемен армиязының штабтар начальниктери кирер. Каттышкан командылалга ког командылакчыны, штабтар офицерлериниң бөлүүн база айның чок чоруктуу хандыралары-биле болган административтиг хүлээлгелерни күүселери-биле шериг көзектерин киргеп турар. Дугуржулганың киржикчилерге күрүнелер каттышкан командылалдың эргезинге чогуур санныг чепсектиг күштерин бээр.

Дугуржулга 5 чыл хугацалыг чарлыгаан.

(СЭТА).

Индонезияда үймээнчилерни Голландия деткип турар

ПАРИЖ. Франс Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң Джакартадан хамчыды турары болза, Индонезияның чөөн талазы шериг округунуң командылал чери мелегзел кылган, ында чугаалап турарын ёзугаар алырга, Мурнуу-Молуккортулуктарда хөделип турар үймээнчилерни голланд империалистер деткип турарлар.

Үрттевчи элементилер Мурнуу-Молуккортулуктарны Индонезия Республикадан антыларын болгаш түскай күрүнези туруузарын логезишаар, голландыларның дузалаашкын керектер министрлериден болгаш камгалал министрлеринден тургустунган турар. Шериг чөвүлелиниге Египет, сауд болгаш йемен армиязының штабтар начальниктери кирер. Каттышкан командылалга ког командылакчыны, штабтар офицерлериниң бөлүүн база айның чок чоруктуу хандыралары-биле болган административтиг хүлээлгелерни күүселери-биле шериг көзектерин киргеп турар. Дугуржулганың киржикчилерге күрүнелер каттышкан командылалдың эргезинге чогуур санныг чепсектиг күштерин бээр.

Дугуржулга 5 чыл хугацалыг чарлыгаан.

(СЭТА).

Парижте фашистиг чөңгээ

ПАРИЖ, апрель 25-те. Дүүн кежээ «Сонгу Алжирде шаажылаашкынга улуг демиселиниң комитединиң» организастазаны парлалганың хостуг чоруун камгалаарының митингизи «Ваграм» деп парик залга болуур ужуруг турган. Залга 1200 кижи чыглып белген.

«Либерасьон» солуннуң айытканы-биле алырга, фашистиг белүк дериилер залче чаза таварып, карак чажы төгүлүрер газтыг гранаттарны оттавышаан, ол митингини үзерин орааланнаннар. Анза сегиржин алышкын болган. Оон түннелиниде элээн каш он кижи балыглатырган. Полиция болган «Айның чок чоруктуг республиканчы отрядының» камгалакчылары митингини үзе таварып киргеш, залга чыыган бүгү кижилерни тарадып чоруткан.

(СЭТА).

Редактор Д. О. БЕГЗИ.

Парлалга чагыкчыларынга

1956 чылың ийиги чартыынга солуннар болган журналлар чагыгыгавын хүлээп алыры эгелээн. Чагыгыганы харылзаанын бүгү-ле конторалары, салбырлары, агентилелери, ведомство болган колхоз почтальоннары, бүдүрүлелерде, колхозтарга, МТС-терде болган совхозтарга хөй-нийтиниң төлээлекчилери хүлээп ап турар.

«Тувинская правда», «Тываның аныяктары» — «Молодежь Тувы» болган «Сылдысчыгаш» солуннарның чагыгыгавың база хүлээп ап турар.

Чагыгыгаже далажыңар.

«ОБЛСОЮЗПЕЧАТЬ».

1956 чылдың ийиги чартыында

„ШЫН“

солуннуң чагыгыгавың хүлээп алыры эгелээн.

Чагыгыганы харылзаанның бүгү-ле конторалары, салбырлары, агентилелери, почтальоннар, а ол ышкаш бүдүрүлге, алban черлеринде, колхозтарда, МТС-терде болган совхозтарда хөй-нийтиниң төлээлекчилери хүлээп ап турар.

«Тувинская правда», «Тываның аныяктары» — «Молодежь Тувы» болган «Сылдысчыгаш» солуннарның чагыгыгавың база хүлээп ап турар.

Чагыгыгаже далажыңар.

«ОБЛСОЮЗПЕЧАТЬ».

Чүнү чүнүң-биле холуп чиирил

Быыл морковь каротин-биле байлактыг. Бистиң организмивисте каротиннең А витамин тыптыр. Ол витамин халдавырлыг аарыглар талазыбиле организмниң туруштуг болурун, белдилиг турар, А витамин карактың эки көөрүнге чүгүлә керектиг. Ыланган А витамин бичии уругнуң сөөктериниң өзүлезинге илиг берип турар. Ону өзүлениң витамини деп безин адап турар. Уругларга морковь чидиртирип чүгүлә.

Бо сүмеин амыралда канчаар күүселип турарыл? Уругнуң авазы морковьту аштаап, ону үүрмектээп болуунуң оглу-өөреникчиге берип турар.

Морковьту төндүр чигеп. Ынчалдыр чигенинин ажыы болза чөгүүрүндээ дыка эвээш болуп турар.

А витамин чүгле уске эстир. Бир эвес үүрмектеп каан морковьту хайындырарга азы быжырарга хөй эвес ак саржаг азы эске кандыг-бир үс-биле холуп алыр болза каротинин организмниң шингээлин алыры эки болур.

Моңу хөй-хөй аза-кежер билбейн турар болган ынчангаш морковьтуң витаминин уругнар шын эвес ажыглап турар.

Белокту эки шингээлин алырынга ногаалар дузалаар дээрзин база-да хөй улус билбейн турар.

Бир эвес эътти хлеб болган каша-биле катай чиир болза, ол продуктуларда бактаап турар белоктар 72—75 хуу шингээтиннер. Бир эвес кашаның кежинде картофель, капуста, морковь азы эске ногаалар-биле солгур болза эътти, хлебтин болган кашаның белоктары 80—85 хуу шингээтиннер апаар.

Ынчангаш, чемге хереглээр продуктуларны чүгле шын шилип билип алыр эвес, харын чүнү чүү-биле холуп чиирин билип алыры чугула. Аъш-чем продуктуларын шын таарыштырып турган чемниң шингээтиннерин эки-жидип болур.

АЖЫГ СҮТ ПРОДУКТУЛАРЫНЫҢ УЖУР-ДУЗАЗЫ

Ажыг сүт продуктуларынга хамаарыжып турарлар: простокваша, ацидофилин, кефир, бе хымызы, творог, сметана. Ол продуктуларны үргүлчү ажыглаарга кижиниң веществолар солгуушкуну, чем хуулдуруушкуну эки-жидип, нерва системазы быжыглар. Ол чүнүң ужурунда болуп турарыл дээрге, ажыг сүт продуктуларын организмниң шингээлин алыры эки, оон ангыда түскай бактериялар бар болуп турарынга. Бижиниң шөйүлүзүнүң иштинде бар болуп турар хоралыг микробтарга өлүмнүг сүт кислотазын ол бактериялар үлүүрүп турар. Ажыг сүт бактериялары шөйүлүзүнүң хоралыг микробтарының өзүп хөгжүүрүнге шаптык болур веществоларны — антибиотиктерни база ажыглап үлүүрүп турар.

Санитар чыыдыышкынның Тыва область баштыңы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Шетинниин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация киллизиниң — 3—88, харымсалгалыг секретарьның 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болган транспорт, көдээ ажыл-агый кидистериниң 3—68, культура болган амыдырал, чагаа кидистериниң база бухгалтериянын 3—65.

ТС—00309. Культура арганизлиниң киногорафизязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылдаң үндезилеттинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956
АПРЕЛЬ
28
СУББОТА
№ 87 (3540)

Өртээ 20 коп.

Көдээ ажыл-агыйның ажылдакчылары! Часкы хову ажылдарын чедиишкинниг эрттирээлиңер, тарылганың эки ажаалдахайгааралын болгаш 1956 чылда бедик дүжүт алырын хандыраалыңар!

(1956 чылдың Май 1-гә СЭКП ТК-ның кыйгырыгларындан).

ЧАСКЫ ТАРЫЛГАНЫҢ ТЕМПИЗИН ДҮРГЕДЕДИР, ШЫНАРЫН БЕДИДЕР

Совет көдээ часкы тарылганың изиг түрүк үезинче кирген. Чер ажылының болүшш мал ажылының продуктуларын бүдүрериң көвүдедир талазы-биле СЭКПнин XX съездизиниң онаалдаларын хуусаа бетинде боттандырары дээш демиселдиң шиитпирлиг үелериниң бирээзи келген.

СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели көдээ ажыл-агыйның ажылдакчыларынга бодунуң кыйгырымында айтып турары болза: «Көдээ ажыл-агыйның бүгү культураларының дүжүдүнүң үндезини болза хөрзүнүң эки үрезинин эки белеткээри болур... Ынчангаш кол чүве болза тарылтага шынарының, сортузунуң, үнүүчелиниң талазы-биле эки тарааны ажыглаар дээш, чажыштыкының долу нормазын хандырар база үрезиннерни хандыр олуртуруп эки болгаш шын чорудары дээш үрезинни эки белеткээри болур».

Областың колхозчулары, МТС-териң механизаторлары, совхозтарның ажылчынары тарылганы дүрген болгаш бедик шынарлыг чорудар, бүгү көдээ ажыл-агый культураларының байлактыг дүжүдүн алыр дээш бүгү үеленишкиннерин салып турар. Барык бүгү черлерде колхозтар, МТС-тер болгаш совхозтар эрткен чылга бодаарга бо чылын часкы хову ажылдарын эң-эң организастыг чорудуп турар. Ылаңгыя Улуг-Хем, Тес-Хем, Чаа-Хөл болгаш Таңды районнарда хову ажылдары массалыг чорун турар. Тес-Хем районнуң колхозтары апрель 25-ке чедир тараа культураларының тарылгазының планын 58 хуу кылдыр күүсеткеннер. Улуг-Хем районнуң Жданов аттыг көдээ ажыл-агый артели тарылганы организастыг чоруткаш, эрте тарыыр тараа культураларының тарылгазын ажыр күүседип алган болгаш ам-даа үламчылап турар. Ында Шагаан-Арыг МТС-тиң эң Бире-оол бригадирлээн трактор бригадазы шалыпкын ажылдап, техниканы бедик бүдүрүкчүлүг ажыглап турар.

Ындыг болза-даа, бүгү-ле черлер часкы хову ажылдарынга бүрүн белеткелдиг кирген болгаш ажыл саат чок чорун турар деп чугаалаар болза шын эвес болур ийик. Тарылганың баштайгы хүннериниң практиказындан көөрге, бисте тракторларны эки септевээн, үрезин материалдары белен эвес, ол чорук тарылга ажылын саадалып турар черлер эвээш эвес болуп турар. Балгазын, Сарыг-Сеп МТС-тер тракторларны болгаш кожар машиналарны четче септевейн тарылгага киирени-биле оларны удур септээр дүвүрелиннииг байдалга таварышканнар. Шак ындыг чорук Бызыл МТС-те бар. Оон чамдык колхозтарже чоруткан тракторларының септелгезинде улуг четпестер бар болган.

Часкы тарылгага шиитпирлиг роль машина-трактор станцияларынга хамаарыжыр. Ынчалза-даа бедик дүжүт дээш демиселге хөй чүүлдер колхозтарның боттарындан база хамаарыжыр дээрзин үттүп болбас. Ындыг турбуже, Бызыл районнуң колхозтарында амга чедир үрезиннерниң чамдыызын чажар шынарынга чедир ажылдап албаан шыгжыр аргажок факт ол районнуң «Тинлелге» колхозунда (даргазы эш Чүлдүм) көстүп турар. Чүл дизе, кызыытас үрезини апрель 11-ге чедир арыглатынмаан, ону МТС-тиң бир трактору-биле арыглап эгелээ-даа эки арыглатынмас болган, ужуру болза өске тараа арыглаар машиналар-биле арыглаар турган.

Шак ындыг харыысалга чок фактылар болза, часка белеткел дээш СЭКП райкомунуң (секретары эш Талчин) болгаш райкүүскомнуң (даргазы эш Бара-оол) талазындан чогуур контроль чогунуң түлелиинде болган.

Картофель үрезиннери-биле колхозтарның хандырылгазының байдалы моон-даа дора болуп турар. Херек кырында областа картофель үрезини-биле амга чедир бүрүн хандыртынып алган район чок. Эрзин, Бай-Тайга, Сүт-Хөл, Барыын-Хемчик болгаш Кызыл районнарның колхозтарының хөй иеруузунда картофель үрезиннерни тыптырын алырының арга хемчеглерин албайн турарының фактызын аъш-чемниң болгаш мал чемниң бир чугула культуразын чедир үнелевейн турары-биле тайыгырлап болур.

Ам бүгү черлерде эрте тарыыр тарза культураларының тарылгазын чорудуп турар болгаш удавас картофель, ногаа культураларының олуртулгазынче кирер апаар. Ынчангаш часкы тарылганың шынарын бедидери-биле кады оон темпизин дүргедедир херек. Колхозтарның баштаар черлери, МТС-териң болгаш совхозтарның дирекциялары тарылганың чорун көдээ ажыл-агыйда эң нарын болгаш харыысалгалыг ажылдарның бирээзин. Ылаңгыя амгы озалдаашкынныг болгаш соок частың байдалдарында тарылга ажылдары элээн нарыдап турар. Ындыг болганда агаар-бойдустуң таарымчалыг шак бүрүзүн чөп ажыглаар херек. Соруулга болза, хүндүг болгаш дүне ажылдаары, агрегат бүрүзүн эң бүдүрүкчүлүг ажыглаары, тарылганың бедик шынарын чедип алыры болур. Тарылганың бедик шынары дээш демисел агроном бүрүзүнүң кол хүдээлгези болурун үттүп болбас.

Часкы тарылганың бүгү үезинде трактор бригадаларын кывар чүүл-биле үзүктел чок хандырары—чугула айтырыгларның бирээзи. Ынчангаш колхозтарның баштаар черлери бо ажылды шыгыы организастаар ужуруг.

Партия райкомнары болгаш райкүүскомнар колхоз, совхоз бүрүзүнде керектиг байдалын тодаргай билип, оларның удуртукчуларынга чогуур дузаны чедирери чугула.

Тарылганың чедиишкиннерин кижилер, кадрлар шиитпирлеп турар. Ынчангаш партия организацияларының, колхозтарның, МТС-териң болгаш совхозтарның удуртукчулары часкы тарылга ажылынга трактористериң болгаш өске-даа ажылдакчыларның амыдыралының, культурлуг хандырылгазының айтырыгларынче улуг кичээнгейни садыр херек. Эки деритинген хову турлаа, бригадага чылыг вагончик, эки белеткээн аъш-чем, солуннарны өй-шаанда чедирери, агитаторларның чедингир сөстери— бо шупту часкы тарылганы чедиишкинниг эрттиреринге бирги чергениң ужур-дузалыг.

Алдыгы беш чылдың бирги чылында байлак дүжүт чедип алыры-биле социалистиг чарышка алган хүдээлгелерин амыдырала боттандырар дээш областың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилериниң демиселин хүн-бүрү удуртуру, чарыштың мурнакчыларының дуржулгазын нептередири партия, комсомол организацияларының эң чугула хүдээлгези.

„Советская Россия“ деп солун

СЭКП ТК-ның РСФСР талазы-биле бюрозунуң болгаш РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң органы «Советская Россия» деп чаа солуннуу 1956 чылдың июнь 1-ден эгелээш парлап үндүрер. Үк солун «Правданың» хемчээли-биле 4 арыннарлыг кылдыр неделя бүрүзүнде 6 катап хөй тиражтыг үнер.

Экономиканың болгаш культураның, партийжи болгаш совет тургузугнуң, чырыышкынының, эртеминиң, техниканың, литератураның болгаш уран-чүүлүн айтырыглары, а ол ышкаш даштыкы политиканың болгаш улустар аразының байдалының айтырыглары ол солунга чырытынар. Үк солун болза, бүдүрүлге черлериниң, колхозтарның, МТС-териң, совхозтарның ажылының болгаш үлетпүрүнүң база көдээ ажыл-агыйның мурнакчыларының эки дуржулгазын нептередир, чурттуң иштинде болган даштыкыда чугула болуушкуннар-биле бодунуң номчукчуларын таныштырар.

Чаа солуннуң чагыдазы РСФСР-ниң хоорайларында болгаш көдээ черлеринде ам эгелей берген. Совэпечатьтың салбырлары, харыысааның конторалары, салбырлары болгаш агентилелери, почтальоннары, а ол ышкаш бүдүрүлге болгаш өөредилге черлеринде, колхозтарда, совхозтарда, МТС-терде, албан черлеринде хүдээлээлышкын пунктулары болгаш хөй-ниитиниң төлөөлекчилери чагыданы хүлээп ап турарлар.

(СЭТА).

Н. А. Булганинның болгаш Н. С. Хрущевтуң Англияда чоруп турары

Н. А. Булганин болгаш Н. С. Хрущев Оксфордта

ЛОНДОН, апрель 21. (СЭТА-ның тускай корр.). Хүнүң ийиги чартыынга Н. А. Булганин болгаш Н. С. Хрущев автомашиналарга олуруп алгаш, Харуулдан үнгеш Англияның университеттериг алдарлыг хоорайы—Оксфордта чеде бергеннер.

Хоорайның мун-мун чурттакчылары болгаш оксфордтың колледжилериниң студентилери Оксфордтуң кудумчуларынга база хоорай ратушизиниң бажыңының үезинде чылыг алгаш совет күүседиин Оксфордтуң мэри байыр чедирген болгаш залга чыыган Оксфордтуң хөй-ниитизиниң төлөөлекчилери-биле оларны таныштырган. Англияның удуртукчулары-биле оларның чугаалажышкынынарынга чедиишкинниг болурун совет удуртукчуларга күзээнин Оксфордтуң мэри байыр чедирген болунун донгу чугаазынга илергейлээн.

Совет улустуң чүректиң ханызындан байырын Н. А. Булганин болунуң харыы сөзүү-биле Оксфордтуң чурттакчыларынга хамаатталган. Эртеминиң болгаш культураның Оксфорд ышкаш ындыг алдарлыг төп черин көөрү-биле холбаштыр болунун өөнүээзинден болгаш Н. С. Хрущевтиң өнүүзүнден Н. А. Булганин илергейлээн. Чугаалажышкынынарга чедиишкинниг болурунга күзедип Оксфордтуң мэринин илергейлээнинге чугаазын хамаарыштырган. Н. А. Булганин болза, чугаалажышкынынарның эки түңнелдерин чедип алырынче совет тала акселиидиң күжениишкиннерин салыр деп демиделээн.

Англияга чоруп турарынга болгаш англи удуртукчулар-биле харылзаалага хамаарыштыр Н. С. Хрущев сеткил ханыышкынны бодунуң талазындан илергейлээн болгаш совет удуртукчуларның аян-чорунуң сорулгазы чүдел дизе, улустар аразының харылзааларында дүшкүүрлүг чоруктуу кошкадырынче улам ынайгы базынарга идигни бөөринде болур деп демиделээн. Тайбың, найыралдыг харылзааларны Англия-биле, чүгле Англия-биле эвес, харын бүгү чурттар-биле быжыглаарын Совет Эвилели күзеп турар, чүге дээрге бүгү делегейге быжыг тайбыңны тургузарынга ийи түс-түс улустарның аразында найырал болгаш тайбыңы эвээш болур деп Н. С. Хрущев немей чугаалаан. Совет болгаш англи удуртукчуларның чугаалажышкынныларының чедиишкинниг болурунга күзээшкиннерге каттышпышаан, Н. С. Хрущев болза ийи талааларның денге күжениишкиннериниң түннелиниг ынчыг чедиишкин болдунуп болур деп демиделээн.

Чугаалажышкынныларның чедиишкиннит болурунга англи таланың сонуургалының даштыкы херектер Министри Селвин Ллойд болунуң донгу сөзүнге демиделээн. Чугаалажышкынныларга ажыт-чажыт чок болур чорукту ол күзээн болгаш дүшкүүрлүг чорукту кошкадырынче үлам ынайгы базынарга идигни бөөринде болур деп демиделээн. Тайбың, найыралдыг харылзааларны Англия-биле, чүгле Англия-биле эвес, харын бүгү чурттар-биле быжыглаарын Совет Эвилели күзеп турар, чүге дээрге бүгү делегейге быжыг тайбыңны тургузарынга ийи түс-түс улустарның аразында найырал болгаш тайбыңы эвээш болур деп Н. С. Хрущев немей чугаалаан. Совет болгаш англи удуртукчуларның чугаалажышкынныларының чедиишкинниг болурунга күзээшкиннерге каттышпышаан, Н. С. Хрущев болза ийи талааларның денге күжениишкиннериниң түннелиниг ынчыг чедиишкин болдунуп болур деп демиделээн.

Чугаалажышкынныларның чедиишкиннит болурунга англи таланың сонуургалының даштыкы херектер Министри Селвин Ллойд болунуң донгу сөзүнге демиделээн. Чугаалажышкынныларга ажыт-чажыт чок болур чорукту ол күзээн болгаш дүшкүүрлүг чорукту кошкадырынче үлам ынайгы базынарга идигни бөөринде болур деп демиделээн. Тайбың, найыралдыг харылзааларны Англия-биле, чүгле Англия-биле эвес, харын бүгү чурттар-биле быжыглаарын Совет Эвилели күзеп турар, чүге дээрге бүгү делегейге быжыг тайбыңны тургузарынга ийи түс-түс улустарның аразында найырал болгаш тайбыңы эвээш болур деп Н. С. Хрущев немей чугаалаан. Совет болгаш англи удуртукчуларның чугаалажышкынныларының чедиишкинниг болурунга күзээшкиннерге каттышпышаан, Н. С. Хрущев болза ийи талааларның денге күжениишкиннериниң түннелиниг ынчыг чедиишкин болдунуп болур деп демиделээн.

Чугаалажышкынныларның чедиишкиннит болурунга англи таланың сонуургалының даштыкы херектер Министри Селвин Ллойд болунуң донгу сөзүнге демиделээн. Чугаалажышкынныларга ажыт-чажыт чок болур чорукту ол күзээн болгаш дүшкүүрлүг чорукту кошкадырынче үлам ынайгы базынарга идигни бөөринде болур деп демиделээн. Тайбың, найыралдыг харылзааларны Англия-биле, чүгле Англия-биле эвес, харын бүгү чурттар-биле быжыглаарын Совет Эвилели күзеп турар, чүге дээрге бүгү делегейге быжыг тайбыңны тургузарынга ийи түс-түс улустарның аразында найырал болгаш тайбыңы эвээш болур деп Н. С. Хрущев немей чугаалаан. Совет болгаш англи удуртукчуларның чугаалажышкынныларының чедиишкинниг болурунга күзээшкиннерге каттышпышаан, Н. С. Хрущев болза ийи талааларның денге күжениишкиннериниң түннелиниг ынчыг чедиишкин болдунуп болур деп демиделээн.

Ратушиге болган беседаның соолгуне Н. А. Булганин, Н. С. Хрущев болгаш оларны үдеп чоруур кижилер хоорайның төп кезээнде турар болгаш бодунуң янзыбүрү хевирлиниң талазы-биле бажынарның ансамблин — ангы-ангы үе-чалада тудугнуң англи уран-чүүлүнүң кайгамчыктыг тураскаалларын көргүзүп турар Оксфорд университединиң колледжилерин барып көөрү-биле чорупканнар.

Оксфорд университединиң чөвүлелиниң залы туруп турар «Кларендол Билдингин» совет аалчылар хамыктың мурнунда барып көрген болгаш хүндүлүг көрүкчүлерниң дептеринге ат салганнар. Университеттиң вице-канцлери А. Х. Смит аалчыларны үткүп алгаш, университеттиң бажыңының солун чүүлдерин оларга көргүзүп, университет чөвүлелиниң ажылының дугайын, оон артык эргезинин база чанчылдарының дугайын чугаалаан. Оон соолгуне Н. А. Булганин болгаш Н. С. Хрущев Оксфорд университединиң составында эң-не улуг, эң-не шаандакызырның бирээзи — «Св. Магдалины» болгаш «Нью колледж» деп колледжилерни барып көргеннер. Байлааның талазыбиле Англияда ийиги черде Лондонда брактан музейниң аланда турар—Болгей кыдыг алдарлыг библиотеканың бажыныңга олар база чорааннар.

Элчин сэр У. Хэйтерниң чалааның ёзугаар аалчылар «Св. Магдалины» деп колледжиниң бир комнатазыңга барып чорааннар. Оксфорд университединге өөренип чорааның чылдарында ол чырыышкынның амгы Министри Д. Экклсби-биле кады ол комнатага чурттап турган.

Колледжилерниң чанында чыыган хөй студентилер совет удуртукчуларга чүректиң ханызындан байыр чедирип турганнар. «Ура!» деп кыйгылар болгаш студентилерниң ырлары дыңналып турган.

Университетти көрүп доосканының соолгуне аалчылар «Нью колледжиниң» бажыңына барып шайлап алганнар. Вице-канцлер Смит-биле болгаш Колледжилерниң ректорлары-биле байырлашпышаан, оларның эвилеп, хүндүлээчел хүлээп алганы дээш оларга өөрүп четиргенин илереткишаан, Н. А. Булганин болгаш Н. С. Хрущев олар Оксфордтан чорупканнар. Түс черниң хөй санныг чурттакчылары болгаш студентилер оларны кудумчуларга үдеп турганнар.

• • •

Н. А. Булганин болгаш Н. С. Хрущев олар Оксфордтан чоруткаш, Великобританияның Премьер-Министри сэр Антони Иденниң хоорай даштында резиденциязынга — Чекерске чеде бергеннер, Даунинг-стриттиң 10 дугаар бажыңынга мурнуку хүннерде совет болгаш англи удуртукчуларның аразынга болган чугаалажышкынныар ында катап эгелээн.

Н. А. Булганин болгаш Н. С. Хрущев олар Чекерске ларта хүнүң эртеннинге чедир турарлар.

Н. А. Булганинны болгаш Н. С. Хрущевту Великобританияның Елизавета II хүлээп алган

ЛОНДОН. (СЭТА-ның тускай корр). Англи чазактың чалааның ёзугаар Англияда аалдап барган ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Н. А. Булганинны болгаш ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң кежигүнү Н. С. Хрущевту Великобританияның Хааны Мындаагылар Елизаветта II апрель 22-де Виндзор ордузунга хүлээп алган.

Н. А. Булганинны болгаш Н. С. Хрущевту 17 шак 30 минута турда ордунуң Экузеррий хаалгаларынга Великобританияның Премьер-Министри Антони Иден болгаш Мындаагылар Хаанның ордузунуң дээди дүжүметтери үткүп алганнар.

Совет удуртукчуларны ССРЭ-ниң Великобританияда Онза болгаш Бүрүн эргелиг Элчини Я. А. Малик, Мындаагылар Оларның ССРЭ-де Онза болгаш Бүрүн эргелиг Элчини Уильям Хэйтер олар үдеп чораан.

Н. А. Булганинны болгаш Н. С. Хрущевту Премьер-Министр А. Иден Великобританияның Хаанынга барып бараалгаткан. Тринц-консорт герцог Эдинбургскиң болгаш Хаанның уруглары — салгакчы принц Чарльз база принцесса Анна олар олуруп турда хүлээп алышкын болган.

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы К. Е. Ворошиловтуң өруткан чагаазын Елизавета II Хаанга ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин дамчыдып берген.

Беседа 30 минута иштинде болган. Оон соолгуне ордунуң каас-чараш чүүлдерин аалчыларга сонуургадып көргүскен.

18 шак 40 минута турда Н. А. Булганин болгаш Н. С. Хрущев олар Виндзор ордузундан чорупканнар.

• • •

Н. А. Булганин болгаш Н. С. Хрущев олар Премьер-Министр Иденниң хоорай даштында турар чери — Чекерстен Виндзорже чорупканнар, олар апрель 21-ниң кежээзинде болган 22-ниң эртенинде Чекерске турганнар, анаа ССРЭ-ниң болгаш Великобританияның удуртукчуларының аразында чугаалажышкынныар уламчылаан.

Оларның баар оруу Бахингемшир графстволарының хоорайларын болгаш суурларын таварып эрттер турган. Ол черлерниң муң-муң чурттакчылары болгаш часкы хүнээрекпээн воскресеньени хоорай даштынга эрттирип келген лондончулар совет удуртукчуларның таварын эрттерп чурттакчылыг черлериниң кудумчуларынга болгаш оруктарның белдирлеринге манап турганнар. Аалчылар көстүп келирге байыр чедириишкининиң үнинери-биле болгаш «Ура!» деп кыйгылар-биле уткуп, үдеп турганнар.

Виндзор ордузу Темзаның унунда болгаш Лондоннуң барыын талазынче 22 миль черде Виндзор деп хоорайжыгаштә бедий берген туруп турар. Ол орду болза, эрте-бурунгунуң шивээ-херими болуп турар, оон даштыкы куржаа боо-чепсекке таарыштырган үттерлиг ханалардан, сүүр-сүүр суургалардан болгаш эрте-бурунгу шагның камгалал дериишкиннериниң артыындан тургустунган. XIV чүс чыыдан бээр шивээйиң девискээринге хааннарның чевеглерин тудуп эгелээн, ук орду болза, янзы-бүрү үе-чалаларның бажыңнарының бүүн чыыдазын, оон иштинде алдарлыг шыгарангай тураскаалы болуп турар Св. Георгия капелланы болунда каттыштырган хаанныр турар черлер болу берген.

Виндзорнуң ордуже утланган кудумчуларында тротуарларны болгаш чадаг улуг оруктарын долдур чыыган мун-мун англичаннар болгаш даштыкы кижилер — туристер совет удуртукчуларны найыралды-биле уткаанныр. Аалчыларны уткаанныңның байырлап чайган хоорлары эзим-арга ышкаш көстүп, алыш часкаашкыны дыңналып, байыр чедирген кыйгылар чангыланып турган. Н. А. Булганин болгаш Н. С. Хрущев байыр чедириишкиннерниге автомашинадан үректиң ханызындан найыралды-биле харыылап чорааннар

Виндзор ордузундан аалчылар дедир ээп чоруп турган үеде оларга байыр чедириишкиннери база катап шак ындыг болган. Н. А. Булганин болгаш Н.-С. Хрущев Виндзордан Лондонда ээп чеде бергеннер.

Совет удуртукчуларның алдары дээш Лондон графствозунуң Советиниң кежээ тургусканы хүлээп алышкынга олар олурушканнар.

Лондон графствозунуң Советинге болган хүлээп алыышкын

ЛОНДОН, апрель 23. (СЭТА-ның тускай корр.). Апрель 22-ниң кежээзинде ССРЭниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин биле ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиум кежигүнү Н. С. Хрущев Лондон графствозунуң Советиниң оларның алдары дээш тургускан байырлыг хүлээп алышкынынга олурушканнар.•

Лондон графствозунуң Соведи англи найыслалдың төп кезээнин түс черде бот эргелелиниң органы болуп турар. Великобританияның административтиг графстволарының бирээзи — Лондон графствозу 117 дөрбедчин миль девискээрни эзелеп турар болгаш 3,5 миллион ажыг кижи чоннуг. Советтиң бажында лейбористиг хөй иеруу туруп турар.

Совет аалчыларга алдар болдурган хүлээп алышкынга чалаттырган 300 ажыг кижи олурушкан, оларның аразынга графствонуң Советиниң бүгү кежигүннери — олдерменнер болгаш төвүлекчилер, графствонуң составында кирип турар Лондоннуң бүгү-ле муниципалдыг районнарының даргалары, Чуртталга тудуушкунунуң болгаш түс черниң бот эргелелиниң министри Д. Сэндис, Даштыкы херектер талазы-биле күрүне министри лорд Рединг, лейбористиг партияның баштыңы Х. Гэйтскелл болгаш оон-даа өске ажылдакчылар турган.

Советтиң бажыны Каунти-холлга совет удуртукчуларны Лондон графствозунуң Советиниң даргазы дээрги Элен Бентуич, Советтиң оралакчы даргалары, лейбористиг хөй иеруунуң болгаш консерватывтиг оппозициянның баштыннары уткуп алган. Н. А. Булганин, Н. С. Хрущев оларны үдээн кижилер болгаш бүгү-ле чалаттырганнар Советтиң хуралдаар залында олуттарыны эзелешкен.

Дээрги Бентуич совет аалчыларга байыр чедирген. Делегейниң бүгү улустарының эрге-ажыктарынга таарыштыр тайбың быжыккан турар ындыг байдалды тургузарынга идиг бээр дээш совет удуртукчуларның Англияга келгенинге хамаарыштыр өөрүшкүнү дээрги Бентуич Лондоннуң чурттакчыларының мурнундан илергейлээн. Дээрги Бентуич ССРЭ-ниң болгаш Англияның найыслалдары бот-боттарының харылзааларын деткивишаан, улустар аразының харылзааларынга эки саъдарлыг болуп турар дээрзиниң дугайында Н. А. Булганиннын сөстерин сагындырып чугаалаан. Ийи чурттарның — ССРЭ-ниң болгаш Англияның чазактары боттарының харылзааларынга Лондоннуң болгаш Москваның муниципалдыг төлөө черлериниң шагла-ла айытканы эки оруктап баар дээрзинге идегелди дээрги Бентуич илергейлээн. Дээрги Бентуичиниң чугаазын олурушканнар изин-биле уткаан болгаш алыш часкаашкыннары үзе кирип турган.

Совет удуртукчуларга дараазындагы байырлыг чагааны дээрги Бентуич Лондон графствозунуң Советиниң мурнундан номчаан болгаш ону аалчыларга тутсуп берген.

Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы дээрги Николай Александрович БУЛГАНИНГА база Совет Социалистиг Республикаларының Эвилелиниң Дээди Советиниң Президиум кежигүнү дээрги Никита Сергеевич ХРУЩЕВКА

Лондон графствозунун Советиниң байырлыг чагаазы

Дээрги Мындаагылар,

Лондон графствозунуң чурттакчыларының төлөөлекчилери бистер оларның мурнундан Силерге байыр чедирип тур бис. Нацияларның болгаш империяның Британ Дем-каттыштырылгазының үүрээ — бистиң төөгүлүг найыслалывыска Силериниң келгенинерге сеткиливис ханыш, бөгүн кежээ Буянти-холлга келгеннерге чоргаарланып тур бис. Силериниң чурттунарның улустарынга бистиң байырывысты болгаш удавас бот-боттарывысты эки билчи бээр аргалыг бис дээрзинге бистиң идегелливисти дамчыдарынарны Силерден дилээр дээн бис.

Ниити херек дээш бистерниң кады тулчуп турганывыс, а Силериниң болгаш бистиң хамаатыларывыс ниити дайзынның агрессиязындан аар-берге каржадап хогаран хамчыктыг чыларны кезээде сактып чоруур бис. Силериниң бөгүн бистиң аравыста олуржуп турарыңар ол төөгүлүг үеде туруп турган күзел-чүткүүлүг болгаш кайы-кайызын билчир чоруктуу дагын төрүттүндүрүп турар-дыр.

Бистиң ийи улузувусту ангылап турар хөй болгаш дыка улуг каржышкынныр турул турар, ынчангаш ол каржышкынныарны ажып эртеринге дузалап болгу дег кандыг-даа хөделиишкин бистиң ийи улустарывыска болгаш бүгү делегейге эргин үнелиг. Кайы-кайызын билчир чоруктуу болгаш найыралды тургузарынга идиг бээр аргалыг бистиң чурттарывыстың кижилериниң аразынга хостуг аргыжышкын ол чоокшулажышкынның үндезини болур ийик.

Бистиң Советивистиң удуртур кежигүннери эрткен чылын Совет Эвилелиңе барып, Силерниң ала-чуртчуларынар-биле ужуражып, Силериң найыслалынарның каас-чаражын болгаш улустуң чаагай байдалының талазы-биле Силерниң улуг чедиишкиннериңерни боттарының характары-биле көөр аргалыг болганынга өөрүп турар бис. Бистиң ынак Лондонувуста-даа, хөй ниитиниң хандырылгазының талазы-биле бистиң албан черлеривисте-даа бистиң көргүзүп болур чүүлдеривис база хөй-биле бар. Силер маңаа чоруп турарыңарның үезинде оларның чамдыктарын көрүп болур боор Силер дээрзинге идегеп турар бис.

Сөөлгү айларның дургузунда маңаа Силериниң чамдык ада-чуртчуларыңарны хүлээп алыр чолдуг болган бис, ынчангаш бистерге ниити болуп турар хөй-хөй айтырыгларны чугаалажып көөрде кайы-кайызын улам-на билчир чоруктуу тургузар төлээде ол келиишкиннер ийи талаларга дузалаан дээрзинге идегеп турар бис.

Лондонуң чону Силериниң ала-чоруунарның чоруулгазын улуг сонуургал-биле хайгаараар болгаш силерниң маңаа чугаалажышкынныарынар кайы-кайызын билчиринің херээнге бистиң ийи чурттарывысты чоокшулаштырып болур дээрзинге йөрээл салыр. Бистер — Лондон графствозунуң Советиниң олдерменнери

(Уланчызы 2-ги арында).

Н. А. Булганиннның болгаш Н. С. Хрущевтуң Англияда чоруп турары

(Уланчызы).

болгаш чөвүлекчилери — бүгү улустарның аразында харылзааларга бүгү делегейге быжыг тайбынга чедирип келир ындыг байдалды тургузары улавас болдунар аргалыг дээрзинге хамаарыштыр идегелди бистиң бүгү улузувус-биле хуваажып турар бис.

* * *

ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин чылыг харыы сөзүн чугаалаан, ол чугаа олурушканнарның ыяш адыш часкаашкыннарын хам удаа болдурган.

Н. А. БУЛГАНИННЫҢ чугаазы

Советтиң хүндүлүг дээрги Даргазы!

Дээрги олдерменнер болгаш чөвүлекчилер!

Лондон графствозунуң муниципалдыг районнарының дээрги даргалары!

Эр, херээжен дээргилер!

Байыр чедирилгезиниң чылыг болгаш майрааччы сөстери дээш, кайгамчыктыг уткуп алышкын дээш силерге чүректиң ыяш-ыяш ыяш-ыяш ыяш-ыяш

Н. А. Булганиннын болгаш Н. С. Хрущевтуң Англияда чоруп турары

Н. С. ХРУЩЕВТУҢ чугаазының төнчүзү

ле самолёт болду. 90 кижини ол кодурүп болур деп биске чугааладылар. Бистиң сураглыг ужар-чүүл конструкторувус академик Туполев болза 170 кижини кодурер самолёттуг тургузуп турар. Ол самолёт база-ла дөрт моторлуг болур. 47 кижини кодурер дөрт моторлуг самолётка олурган бис Лондондан Бирмингамче ужуп келдивис. Ол база-ла эки самолёт, оон дүргени шакта 500 километр. «ТУ-104» деп реактивтиг совет пассажир самолёду ийи моторлуг, 50 кижини кодурер болгаш дүргени 800 ажыг километр.

Техниканың өске хевирлерин хөгжүдеринге бистиң хожудап турар деп бодаарының барымдаазы чок. Совет Эвилелинге самолёттан октаан водородтуг бомба эң башлаң чазылган деп чүве факт-ла болгай, ынчаарга бар медээлер ёзугаар алырга, АБШ-ка водородтуг бомбаның чүгле кезээ чазылган болгаш термоядролуг чепсектиң шенелдезин чорударынга ында чаа-ла белеткенип турар. Ракеттиг чепсекти хөгжүдеринге хамаарыштыр бис база-ла хожудап калбаан боор бис деп бодаар мен.

Мен моңу чүге чугаалап турарым ол? Кым бир кижилерни коргудар дээш чугаалавайн тур мен. Боо-чепсекти кызырары дээш, атомнуг болгаш водородтуг чепсекти хоруудаары дээш туржуп келген болгаш туржуп турар бис. Бистер бо айтырыгның талазы-биле бодувустун боттуг санаалдарывысты киирген бис. Ол дугайын мээң бо таварылгада чугаалап турарым ужуру болза бистиң-биле садыглажылганы канчаар-даа кызыгаарлаар чорук Совет Эвилелинде техниканың хөгжүлдезин моондактаваан болгаш моондактап шыдавас-даа деп чүвени сагындырып каар дээни ол дуг. Оортан кандыг түнелди кылып болурул ынчат? Садыглажыр херек. Бистин чүрттарывыстың аразында харылзаларда бар болуп турар бүгү төнгеликтерни дескилээринге чүгле садыгның калбак хөгжүлдези дузалап шыдаар.

Бүдүрүлгенин англи культуразы биске билдингир: силерде, чижээ, станок тудуушкуну эки хөгжээн. Бистиң чүртувус силерден станоктарны садып ап болур ийик. Ол чорук силерге-даа, бистерге-даа ажыктыг болур ийик. Биске херектиг чамык станоктарны бүдүреринге күжениишкин үндүрүп турарының орнунга бистер олэрны силерден садып ап, эки чагыгларны силерге берип болур ийик бис. Ынчаарга бир тээ силер биске станоктар сатпас болганывыңарда, бистер оларны бүдүрерин тааристырып киирер ужурга таваржыр-дыр бис. Ол чорук оларны бүдүрерин организастаарының немелде чарыгдаларын негеп турар болбайнаан, ынчанмыже алызында барып бистер бодувуска херектиг станоктарны тургузуп алыр бис, а силер бодупарның үлетпүрүнерге ажыктыг чагыглар чок болур апаар-дыр силер.

Ынчаарга бистиң совет кижилеривис эки чүүлдерин кылып ап шыдаар дээрзинге чигзинер кижилериң ам тыптыры чегей-ле боор. Бистиң кижилеривисте тывынгыр чорук-даа, билиг-мергежил-даа, чогаадыкчы чорук-даа бар. Орус чогаалчы Лесковтуң «Солагай кижи» деп рассказын помчаан ирги силер бе, билбес мен. Шаанда шагда кандан кара-быттыг ол-ла хемчээли-биле кылган орус хаанга белекке берген англи уран-шеверлерни чогаалчы кончуг эки көргүскен. Орус хаан англичаннарның уран-мергежилин магадаан болгаш улам-на болбаазырангай кылып шыдаар эң эки орус уран-мергеннерни тыварын ол дужаган. Ынчаарга Туланың уран-мергени солагай кижи тывылган болгаш ындыг чүвени ол кылып киripкен: Ол чүнү кылып каапаан? Ол кижи ындыг кара-быттыг дарганнап кылган, ынчангаш чүгле улгаттырар шил өттүр көрүп болур улам-на нарын ажылды ол кылган.

Орус уран-мергеннерни чогаалчы шак ынчаар көргүскен. Ол рассказта хөреңиишкин шоолуг эвес боор деп бодаар мен. Бистиң күш-ажылга ынакшылдыг, салым-чаяанныг улузувус кандыг-даа машиналарны тургузуп шыдаар болгаш херек кырында тургузуп турар-дыр. Өске чүрттар биске херектиг машиналарны сатпаска, бистер бодувуска эргежок чугула чүүлдерни шуптузун кылып ап турар бис.

Садыгны хөгжүдери биске-даа, силерге-даа ажыктыг. Бо бүгү садыг-үлетпүр бөлүктериниң төлөөлекчилери силерден хамаарышпас, дыка хөй чүүлдер чазактан хамаарыжыр деп чугаалап болур силер. А чазак—бис өске күргүнелер-биле эвилелчи харылзаалардыг туруп турар бис, ынчангаш Совет Эвилели-биле садыглажылгага кызыгаарлаашкынны чорудар ужурга таварышкан бис — деп сөглээр чадавас. Кандыг-бир ялчирбеленчек коштунчак чүүл болур-дур. Ол ялчирбени үзе тыртар апаар. А ону канчаар кылырын бодунар боданар.

Силерниң хүлээп алыычал эвилең чоруунар дээш бала катап өөрүп четирерин чөпшөөреп көрүпер. Бис Великобританияның чазаа-биле чугаалажыышкыннарны уламчылаар бис. Бүгү-ле айтырыгларны дораан шинтпирлей шаап ап шыдавас бис, ынчалза-даа эки эгени салырын орзлдажыр бис. Бистер бистиң чүрттарывыс кажан-даа бот-болунга удур дайылдашпазын деп сеткилиивис алызындан күзээр бис. Бистер кымның-биле-даа дайын кылырын күзевес бис.

Эрткен үеде бистиң улустарывыс чайгыс одуругга болуп алгаш каш-даа улаа — Наполеонга удур-даа, делегейниң бирги дайынынга-даа, делегейниң ийиги дайынынга ниити дайынга удур-даа кады демпсежип чораан. Ынчалзажок эрткен үеде ол дайыннарның доозулгапының соонда харылзаалар бакшырап эгелеп турган каш-даа таварылгалар бар болгай. Ону дайынның ажыглап турган, олар чепсегленип алгаш, дайынны катап өөскүдүп турган. Бистер мерген угаангыр чорукту улам улуубиле көргүзер, чаа дайынны өөскүдерин болдурбас ужурлуг бис. Бистер Совет Эвилели биле Великобританияның аразында найыралыг харылзааларны бижыглаары дээш бижыы-биле туржуп турар бис. Силерниң чедиишкинниг болурунарны күзедивис, англи улустуң аас-кежиктиг болурун болгаш чечектелирин күзеп тур бис.

Н. А. Булганиннын болгаш Н. С. Хрущевтуң англи шериг-агаар күштериниң базазын көргени

ЛОНДОН, апрель 23. **(СЭТА-ның тускай корр.).** 16 шак 05 минута турда эштер Н. А. Булганин, Н. С. Хрущев болгаш оларны үдеп чоруур кижилер Мархемде (Горфолк графствозу) хаанның шериг-агаар күштериниң аар бомбардировщиктер базазынга «Войзаунт» самолет-биле ужудуп чедип келгеннер.

Базага совет удуртукчуларны Великобританияның Ужар-чүүл министри Н. Берч, хаанның шериг-агаар күштериниң штабының начальнигинин оралакчызы ужар-чүүлдүң кол маршалы Г. Броухерст, ужар-чүүлдүң оралакчы маршалы Л. Лоуэр, ужар чүүлдүң оралакчы маршалы С. Бафтон болгаш хаанның шериг-агаар күштериниң өске-даа генералдары база офицерлери уткуп алганнар. Аэродромга хүндүлел таннылын тургузупкан турган.

Ужар-чүүл министри Н. Берчиниң чалазы ёзугаар совет аалчылар аэродромга дөрт моторлуг аар реактивтиг «Вэлиант» деп бомбардировщиктерден, ортумак ийи моторлуг реактивтиг «Канберра» деп бомбардировщиктерден болгаш «Хантер» деп эң чаа реактивтиг истребительдерден тургустунган бөлүк самолёттарны көргеннер. Көрүлеринiң соонда англи ужудукчулар алды «Канберра» бомбардировщиктер-биле бөлүк ужудуушкунну совет удуртукчуларга көргүскеннер.

Оон соонда Н. А. Булганин, Н. С. Хрущев болгаш оларны үдеп чоруур кижилер базаның бот составының клубун, знак составтың столоваязын көрүп, шериг албаныг — капрал Дерек Раймондының бажыңынга чорааннар.

Совет удуртукчулар Мархемде базаны көрген соонда англи ужудукчулар бодунуң ужударының мергежилин көргүскен. Ужудулганың онза бедик чергезин лейтенант П. Байрот командылаан «Хантер» деп дөрт истребительдер көргүскеннер.

Базадан чоруурунуң мурнунда Н. А. Булганин болгаш Н. С. Хрущев олар ужудулга техниказын көргүзеринге киришкеп ужудукчуларның бедик белеткели дээш, Ужар-чүүлдүң министри Н. Берчиге болгаш хаанның шериг-агаар күштериниң штабының төлөөлекчилеринге байыр чедиргеннер.

Совет удуртукчулар Тушиноға болур Ужар чүүл хүнүнүң байырлалынга ужар чүүл министри Н. Берчиниң болгаш Англияның шериг-агаар күштериниң улуг офицерлерин чалаан.

18 шак 25 минута турда эштер Н. А. Булганин, Н. С. Хрущев болгаш оларны үдеп чоруур кижилер Лондонче эвп чедип келгеннер.

• • •

ЛОНДОН, апрель 23. **(СЭТА-ның тускай корр.).** Дүн Н. А. Булганин болгаш Н. С. Хрущев олар лейбористиг партияның күүскомунуң оларга алдар кылдыр тургускан дүштеки шайлалгазынга олурушканнар.

Н. А. Булганиннын болгаш Н. С. Хрущевтуң Англияда чоруп турары

ЛОНДОН, апрель 24-те. **(СЭТА-ның тускай корр.).** Бөгүн түс черниң шагыбиле 10 ша 30 минутада ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүнү Н. С. Хрущев Великобританияның Премьер-Министри сэр Антони Иденниң Даунинг-стрит, 10 дугаар бажында тускай турар черинге чедип келгеннер, анаа Совет Эвилелиниң болгаш Великобританияның улуртукчуларының аразында чугаалажыышкыннар катап эгелээн.

Ужуражыышкын болганының соонда чугаалажыышкыннарның чоруулгазының дугайында тускай дыннадыгны чарлап үндүрген.

12 шак 30 минута турда Н. А. Булганин болгаш Н. С. Хрущев олар Даунинг-стриттен чорупкаш, парламент базыцы — Вестминистер ордузунуң чанынга чедип келгеннер. Аалчылар олурган автомобильдерниң парламент бажынынче эртип чоруп турганын дыка хөй лондончулар соңуурган көрүп турган.

Вестминстер ордуга совет удуртукчуларны общиналар палатазының спикери (даргазы) У. Моррисон хүлээп алган, Н. А. Булганинга болгаш Н. С. Хрущевка алдар кылдыр У. Моррисон спикер бажыныың чыскаал шайлалга залынга эртенги шайлалга тургускан. Шайлалгага Премьер-Министр А. Иден, Даштыкы херектер министри Селвин Ллойд, Чырыдыышкын министри Д. Экклс, парламент кежигүннери консерваторлар болгаш лейбористер, оон иштинде лейбористиң оппозицияның баштыңы Х. Гейтскелл олар олурушканнар.

Сүт бараан фермазында

Сүт-Хөл районнуң «Сталинчы орук» колхозунуң саанчылары эрткен чылдыңдан хөй сүттү саап ап тураалар. Саанчы эш Кызыл эрткен ажыл-агый чылының 6 айларының дургузунда инек бүрүзүнден чүгле 196 литр сүттү саап ап турган болза, бо чылын ол-ла үениң дургузунда 247 литрни, саанчы эш Бөпеек эрткен ажыл-агый чылының бирги чартыында 179 литр сүттү, а бо чылын ол-ла үениң дургузунда 221 литрни сагганнар.

Ындыг-даа болза бо саанчыларның сүт саалдазының көргүзүү областың мурнакчы саанчыларының чижээ-биле деннээргедыка куду болуп турар. Соруула болза сүт саалдазының көвүдедир дээш бүгү-ле болдунар хемчеглерни ап чорудары болур. Бо талазы-биле колхоз баштаар чери болган сүт-бараан фермазының ажылдакчылары улуг ажылдарны кылыр ужурлуг. Колхозтуң саанчылары инек бүрүзүнден ортумаа-биле 800 ажыг литр сүттү саап алыр деп хүлээлге алганнар.

М. ЧАРТАК-ХУНА.

Тудуг бригадазында

Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң тудуг бригадазы бо чылын 1100 кубометр ыяшты белеткээр планныг турган. Черде кестинген ыяшты алырга, ол план ажыр күүсетинген болза-даа, тудуг шөлүнде сөөртүп алганы чүгле 560 кубометр болган.

Ам белеткетинген ыяш-биле тудугжулар чуртталганың 16 бажыңарының, чунар бажыңның, пилораманың болгаш ийи чүс тонна тараа киирер складтың ханазын туткан, база дөрт бажыңарының алаанда дөжээн салып эгелээн.

Тудуг бригадазы «Октябрь 30 чылы» колхозтуң тудуг бригадазын социалистиг чарышка кийгырган. Тудугжуларның бо организастыг күш-ажылын улам деткикп, тудугнуң темпизин ооҗуминатпаа дээр болза, черде кестинген ыяшты сөөртүрүн организастаары чугула. Бир эвес ам ыяш сөөртүлгезин организастаавозо болза, планда айыткан тудугларны бүрүн күүседирип бергедээр апаар деп чүвени колхозтуң баштаар чери бодаза чогуур.

М. ЧИМБИИ.

Дуржулгалыг чылгычы

Чаа-Хөл районнуң «Тинделге» көдээ ажыл-агый артелиниң кежигүнү эш Балган 1949 чылдан эгелеп чылгы кадарып келген. Эш Балган бодунуң кылып турар ажылынга улуг мергежилдиг, кададында малдарының одар-белчиирин тааристырып, семис, шыырак болурун чедип алган. Ол чылгызын Сарыг-Көл дагларының шаттарынга, Чинге-Ховуу, Сарыг-Сиген ховуларынга одарладып кыштаап, амгы үеде Кара-Тал, Төң-Терек шынаалыларында, Аргалыкты, Оваалыг-Даг шаттарында, Алдыы, Үстүү ховуларның делгем одарларынга одарладып турар.

Оон кададында 280 баш чылгы бар. Оларның иштинде 115 баш төрүүр белернiң 18-зиниң чаа төрүттүнген кулуннары эки доругуп, кичээнгейлиг хайгаарал туруп турар.

Дуржулгалыг малчын эш Балган ам төрүүр 97 белериниң кулуннарын менди камгалап алырын база Бестиг-Кара деп чайлагга чылгының чайгы одарын чөп организтаап, оларны кыштан хүр чыл ажырарын хүлээнген.

Н. ЛОПСАН.

Колхозчу аңчы

Чаа-Хөл районнуң Молотов аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң кежигүнү дуржулгалыг аңчы 85 харлыг эш Маадыр бичезинден тура аңныыр ажылы чорудуп, үнелиг аң-өлүктү хөйү-биле тып, көдээ ажыл-агыйның хоралакчылары — боруулер болгаш өргелер-биле үргүлчү демисежип чораан. Колхозчу амыдырал-чуртталгазының үезинде ан-өлүк тывыжындан төрээн колхозунга явааш эвес орулганы киирип келген.

Эш Маадыр бо чылдың өгезинден бээр 4 боруну болгаш сөөлгү каш хүннерде 100 ажыг өргелерни өлүрген. Көдээ ажыл-агый культураларының хыдыкчылары өргелерни ай санында-ла 300-түү өлүрер деп дуржулгалыг аңчы соруулга салган.

Х. ТОВАРИШТАЙ.

Кымны-даа дүвүретпээн

Улуг-Хем районнуң «Партияның XIX съездизи» колхозунуң суурү бойүс талазы-биле эң таарымчалыг Арыскан деп черде тургустунган.

Суурнуң чурттакчыларының өзүп турары-биле чергелештир чаа-чаа тудуглар улам немежип турар. Ынчалза-даа мурнуку чылдарда кандыг-даа план чокка туттунган чавыс, шынары куду бажыңнар суурнуң хевирин үреп турар. Гараж, дарганнаар чер, тараа склады тутса чогуур планнаан черинден хажыдыр туттунган.

Суурнуң доора кудумчулары огород кажаалары-биле болгаш бажыннары-биле муңгаштадыр туттунган. Ынчангаш кудумчулар үй-балай апарган. Мынчага чедир чангыс-даа чурттакчы бажыңнарның девискээрин ногаанчылар ажылче эгелеп киргээн. Чүгле чурттакчыларның эвес, харын чеди чыл школазының, кижи эмнелгезиниң, клубтуң, магазинниң болгаш колхоз конторазының чанында безин ыяш тарылгазы чок болуп турар.

Мынчага чедир суурда чангыс-даа кудук кастынмаанындан чурттакчылар сугну ырак черден ап турар. Чайгы үеде колхозчу өреге бүрүзү коданының чанынга огородтуг болуру эргежок чугула. А суурда огород суггарар хамаан чок, харын ижеринге хереглетинер сугнуң улуг үнелиин колхоз баштаар чери бөгүнге чедир өөренип көрбээн.

Суурнуң арыг шеверинiң ниити байдалы база дыка четпес. Чурттакчыларның, школаның, интернаттың, столоваяның чууну-пок төгөр тускай онгарлары чок.

Т. КОНГАР.

Коммунистиг партияның ленинчи национал политиказы

Коммунистиг партия бистиң социалистиг нацияларывыстың кады ажылдажылгазын могаг чок хөгжүдүп, быжыглап турар. ССРЭ-ниң улустарының аңы-дунма найыралын күштелдирер дугайында партияның сагыш салышкыны Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының төөгүлүг XX съездизиниң шинтпирлеринде болдунуң чайыннанчак илерээшкинин алган. Оныа чугула теоретиктиг болгаш политиктиг айтырыглар-биле чергелештир съезд амгы үениң байдалдарынга дүүштүр партияның национал политиказының үндезин айтырыгларын чырыткан.

Национал харылзаларның талазы-биле партияның политиказының дугайында съездиниң айтышкыннары социалистиг нацияларның улам ынайгы чечектелиишкининге онза улуг ужур-дузалыг. Ленинчи Төп Комитетке улуртурган партияның шын национал политиказы болза, хөй националдыг Совет күрүнениң күжүнүң болгаш тиилетирбезининң дириг чогаалыкчы үндезини, коммунизмче оруктап бистиң чедиишкинниг шимчээшкинивистиң кол негелделериниң бирээзи болур.

• • •

Коммунистиг партияның баштынчызы, Совет күрүнепиң үндезилекчизи Владимир Ильич Ленин национал айтырыг талазы-биле бистиң партиявыстың программазын болгаш политиказын ажыглап кылган. Ол улустарның бүрүн дең эргелиг болур чоруун хүлээп көөрүнге өөредип, национал улустарга хамаарыштыр албадаашкынның бүгү-ле, кандыг-даа хевирлерин шинтпирлиг буруу шаап чораан. Чүгле эки туранын болгаш дең эргенiң эгелеринге үндезилеп, улустарның быжыг каттыжыышкынын боттаган турул болур деп Ленин айтып чораан. Бүгү нацияларның күрүне болуп ангыланырынга чедир баш миннир эргезин хүлээп көрбес болза, ажылчы чоннарның аразынга долу идегээшкин болгаш эпсеткил каттыжыышкыны болдунмас.

Оон-биле кады Ленин улустар бот-боттарындан ыяавыла аңгыланыр болгаш хөй санныг аңгы-аңгы үүрмек күрүнелер тургузар дээни черле ол эвес болур баш миннирiниң лозунгузун массаларның шын билген турарынче сагыш салып чораан. Улустарның баш миннир эргезин хүлээп көөр чорук бир нацияның өске нацияга хамаарыштыр эжелеп алыкчы чүтүүшкүнү болур дээрзинге кандыг-даа үндезинерни үзүткеп чок кылып, улуг-улуг күрүнелерни тургузар болгаш алызындан демократтыг үндезинге нацияларның чоокшулажыышкынын, харын-даа каттыжарын болдурар арганы берип турар.

Аңгы-аңгы нацияларның ажылчыннарын аңгылай көрүп, бир нацияны өске нацияны мөлчүүрүнүң күсели-биле тергиндээрин быжыглаар сорулгалыг буржуаз национализмге чылча-шавыкчы шүүмчүлел Ленинниң ажылларында бердинген.

Коммунистиг партияның баштынчызы Ленин буржуаз национализмге пролетаржы интернационализмни — демократия болгаш коммунизм дээш кады демиселге националды болгаш расазы ылгал чокка ажылчы чоннарның эп-сеткил каттыжыышкынын улурланыштыр тургускан. Ленин бистиң партиявысты — чайгылыш чок ышнчы пролетаржы интернационалистериниң партиязын бүгү нацияларның ажылчыннарының чангыс эйн, аңгы талазы-биле организациязы кылыр тургускан болгаш каңнадырып бижыктырган.

Национал айтырыг талазы-биле ёзулуг маркеснечи программа-биле чепсегленген Коммунистиг партия ол программаны боттандырар дээш чайгылыш чок демисежип келген. Россияның бүгү улустарының миллион-миллион ажылчы чоннарын партия интернационализминиң ёзузунга кижиэиткеп, мөлчүтүрген улустарның национал-хосталгалыг шимчээшкинин буржуаз-помещик тургузугга удур ажылчыннарның демисели-биле каттыжарын чедип алган. Ол болза, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының тиилелгезининң харын эң кол байдалдарының бирээзи болган.

Совет эрге-чагырганы тургусканының соөлүнде Коммунистиг партия национал айтырыг талазы-биле Ленининiң ажылдап кылган программазын амыдырапга быжыг туруштуг болгаш чайгылыш чок боттандырып келген. 1917 чылдың ноябрь 16-да «Россияның улустарының эргелериниң декларациязы» чарлатынган. Аиаз улустарның дең эргезин болгаш хамаарышпас чоруун, оларның шуут чарлырынга болгаш хамаарышпас күрүнелерни тургузарынга чедир хостуг баш миннир эргезин, Россияның девискээринде чурттап турар биче националларның хостуг хөгжүүр эргезин чарлаан.

Капитализминиң үезинде шинтпирлетинмес национал айтырыг Совет эрге-чагырганың туруп келгенiниң баштайгы хүннеринде-ле ынчаар шинтпирлетинген. Ынчалзажок Россияның улустарынга тывыскан эргелерни боттандырар, бүгү амыдыралды чаа ёзу-биле тургузар, эргелеп баштап өөреннр, хожудангай чорукту тиилеэр, эң долу идегежилгеге, акы-дунма чангыс эйтн тодаргай медереп билиринге үндезилетинген улустарның эки-тура барымдаазан эвилелин тургузар талазы-биле улустарга дузалаар ужурлуг турган. Помещиктерниң болгаш капиталистерниң мөлчүгделинiң чүс-чүс чылларга артырганы идегеппес чорукту улуттар хөгжүлдезинiң болгаш чурттун камгаланыр аргазын быжыглаарының эң чугула байдалын көргеш, бо идеяны илип үндүрген, үндезилээн болгаш хөгжүткен.

Совет Эвилели — төөгүде туруп көрбээн, хөй националдыг күрүне. ССРЭ-де кирген совет республика бүрүзү хамаарышпас күрүнениң эргезин кадагалап турар: болунуң дээп болбас девискээрлиг, бодунда эрге-чагырганың дээди органнарлыг, болунуң конституциялыг. ССРЭ-ниң тургустунганы национал айтырыгга Коммунистиг партияның теориязының болгаш политиказының тиилелгези болган.

Ленинчи национал политиканы амыдыралга боттандырганы Октябрь революциязының чаалап алышкынналарын быжыглаарынга болгаш хөгжүдеринге, социалистиг ниитилелди тургузарынга онза улуг ужур-дузалыг болган. Ленинчи национал политикага үндезилеп тургустунган ССРЭ-ниң улустарының найыралы Ала-чуттуң Улуг дайынының чылдарында онза улуг күштүү-биле илерээн. Чүгле Совет Эвилелинге бистиң чуртувустун бүгү улустарының каттышканының, оларны бузулбас найырал быжыглап турарының, оларны Коммунистиг партия улуртуп турарының ачызында, олар дайыныы бүрүнү-биле тиилеп шыдаар аргалыг болган.

Бистиң партиявыс болунун национал политиказынга социализм национал ылгалдарны болгаш онзагай чүүлдерни чүгле чайлатпайн турар эвес, харын бүгү нацияларның болгаш национал улустарның экономиказын болгаш культуразын бүгү талазлыг хөгжүдерин болгаш чечектелирерин ханыпар дугайында ленинчи өөредигни барымдаалап келген болгаш барымдаалап турар.

Коммунистиг партия бистиң чуртувустун нацияларының эрги тургузугган салгап-алганы амыдырал, ажыл-агый, культура талазы-биле дең эвес чоруун ырген херек кырында узутказарынга бүгү чүүлдерни кылган. Шаандагы национал кыдыг-кыызгаар черлерниң улустарының социализмче хөгжүлдезининң оруун Ленин айыткан. Ниитизи-биле кижи төрелтетенге формацияга болуп ыяавыла болур хөгжүлдезиниң капиталистиг чадазы аңгы-аңгы улустарга черле чайлаш чок чүве болбас дээрзин Ленин баш бурунгаар көрген. Мурнакчы чурттарның пролетариадының дузазы-биле хожудангай чурттар хөгжүлдезиниң капиталистиг чадазын эртпейн социализмче шилчип болур.

Ленининiң өөреткени ышкаш ынчаар болган. Бистиң чуртувустун эң-не хожудап калган кыдыг кызыгаар черлери социализм тургузуушкуну чоруп турда орус улустуң харам чок дузаламчызының болгаш чурттун бүгү өске улустарының бот-боттарынга акы-дунма дузаламчызының ачызында кыска хуусаала көстүп көрбээн шураашкыны кылган—ажылагыйның капитализм мурнундагы хевирлериниең ниитилел амыдыралының социалистиг хевирлеринче шилчээн.

Ол болза, тургузуушкуннуң болгаш демиселдиң чылдары турган. Биске, хожудангай чуртка, индустриализация болгуп болур дээрзинге шынзыкпайн турган, ажылчын аңгының дайзыннары ынчаарга баштарын ковайтып турганнар. Даштыкы капиталистер национал республикаларның бойүс байлактарын ажылдап кылырын боттарының хөлүнга эжелеп алырын баш удаа оралдашкан. Хамааты дайынның доозулганынын соөлүнде удаваанда англи капиталист Уркварт: «Киргизияның ховуларынга, Балхаштың чоок кавызынга болгаш оон-даа ынай черлерге шинчилеп кылыр арганы менээ берип көөр силер бе? 50, харын-даа 100 чылдар эртпээн шаанда силер ол черлерни черле ажыглап шыдавас силер» деп совет ажыл-агыйжыларга чугаалап турган.

Империалистерниң чулчуруп турганы ышкаш 50—100 чылдарга эвес, харын үш-беш чылдардан эвээш үеде Совет күрүне чурттун индустриализациязын боттандырган, бүгү совет республикаларның ажыл-агыйны оон көөр силер. Эң улуг эвилел республикаларны эвес, РСФСР-ни болгаш Украинаны эвес, а хаанныг Россияның эң-не хожудангай национал кыдыг-кыызгаар черлери турган республикаларны ап көрээлинер. Чүү болгурул? 1913 чылга деннээрге Таджик ССР-нин девискээринде бүгү үлетпүрүнүң ниити продукциязы 1955 чылга 24 катап, Казах ССР-ниң — 33 катап, Киргиз ССР-ниң — 37 катап, Армян ССР-ниң— 41 катап улгаткан. Мынаыг байдал бүгү Совет национал республикаларда болдунган.

Совет эрге-чагырганың чылдарында эвилелдешкен республикаларның чүгле экономиктиг байдалы чаартынган эвес, ССРЭ-ниң бүгү улустары социалистиг утка-шынарлыг, национал хевирлиг культуразын көстүп көрбээн-биле чечектелирерин база чедип алган. Чер болганда 7 чылдың өөреднигези боттанган, алдыгы беш чылда коллуунда бүгү-ниити ортумак өөредилге боттанган турар. Революциязының мурнунда бистиң чуртувуска, ылангыя национал кыдыг кызыгаар черлерге, чоннуң хөй кезии биижк билбес турган. Чижээ, Таджикистанга биижк-билиглиг

(Төнчүзү 4-ну арынга).

Часкы тарылганы кыска хуусаада доозарынче бүгү-ле күштү мөөңнээр

Баштайгы үш хүннерде

ОБЛАСТЫҢ КОЛХОЗТАРЫНДА ЧАСКЫ ТАРЫЛГАНЫҢ ЧОРУП ТУРАРЫНЫҢ МЕДЭЭЗИ

(1956 чылдың апрель 25-те)

Районнар аттары	Нииттээ-биле чазым чажып тарааны (хуу-биле)
Тес-Хем	58,0
Улуг-Хем	51,3
Чаа-Хөл	41,9
Кызыл	40,6
Сүт-Хөл	28,1
Чөөн-Хемчик	21,8
Барыын-Хемчик	19,6
Эрзин	17,0
Өвүр	15,3
Бай-Тайга	12,6
Таңды	10,1
Каа-Хем	4,5
Бии-Хем	—
Тожу	—

Күш-ажылчы илерээшкин

ЧАА-ХӨЛ. (Телефон-биле). Партияның болгаш чазактың көдээ ажыл-агый ажылдакчыларынга үндүрген кыйгырыын Чаа-Хөл районнуң колхозчу тараачылары болгаш механизаторлары күш-ажылчы бедик көдүлүүшкүнге уткаан. Партия райкомунуң секретары эш Бегзинниң редакцияга дыннатканы болза:

— Районнуң колхозтары шык базырып илиртээрин чогуур ойүнде доозкаш, амгы үеде тарылга кидин-не түлүктеп турар. Апрель 24-ке чедир район тараа культураларының чажылдазын 40 хуу күүсеткен, а чамдык колхозтар кызылтастың тарылгазын доозкаш, ам пландан ажыр чажып турар.

Молотов аттыг колхоз бо хүннерде 814 гектарны тараан, ылангыя кол культура болуур кызылтастың планы 620 гектар, а херек кырында 643 гектарда чашкан. Трактористер Чаламба, Мешпей-оол олар чаштырар онаалданы хүн-бүрү 150—200 хуу күүсеткип турар, а Ою апрель 21-де 300 хуу күүсеткен.

Сталин аттыг колхоз тараа культураларының чажылдазын 43 хуу чедирген азы 845 гектарны тараан. МТС-тин ында эш Савченкога удуртқан механизаторлары эки ажылдан турар. Ол колхоз кызылтас тарылгазын ам пландан ажыр чорудуп турар.

Четпестерни узуткаар

СЕСЕРЛИГ. (Телефон-биле). Кызыл районнуң «Баян-Хем» көдээ ажыл-агый артели бо чылын 616 гектар черге тараа культуразы тарыыр. Оон иштинде кызылтас 400 гектар.

Колхозтуң тарылгазында Кызыл МТС-тин трактор бригадазы (бригадири эш Андреев) ажылдап турар. Бригадада 4 трактор быжыглатынган. Колхозтуң хову бригадазының тараажылары (бригадири эш Алыяа-биле) трактор бригадазының механизаторлары хову ажылы эгелээнден бээр 300 гектар черниң шыгын базырып илиртээн болгаш 102 гектар черге кызылтас чажып тараан. Тракторист эш Сафронов хүнде кылыр ажыл нормазын 120 хуу чедир күүсеткен турар.

Бир эвес эштер Андреев биле Алыяга механизаторларның болгаш колхозчуларның күш-ажылын таарыштыр организастаан техниканы долгузу-биле ажыглаан болза, шыгын базырза чогуур черни доозкаш, чажырганы аазын шуудады берген турар хире үе эрткен.

МТС-тин чоруткан тракторларының септелгези чедир кылынмазынаныын тракторларның аар-саар септелгезин кылыр чоруктар үргүлчү таваржып турар болгаш бир трактор колдуунда ажылдавайн септелгеде туруп турар.

* * *

СҮТ-АКСЫ. (Телефон-биле). Сүт-Хөл районнуң Киров аттыг көдээ ажыл-агый артели бо чылын 1100 гектар черге тараа культуразы чажып тарыыр. Бүгү тарылганы колхозтуң ийи хову бригадазы эш Чаламбаның бригадирлээни трактор бригадазының күжү-биле ажылдап кылыр. Колхозтуң ховуларында ам 9 трактор ажылдап, часкы хову ажылы калбарып турар.

Эш Көк-оолга удуртурган № 2 ховy бригадазы 550 гектар черни ажылдап кылгаш тараа чажар. Оон иштинден 160 гектар черни үүр аңдарар. Колхозчу тараажылар болгаш механизаторлар шык базырыышкынының ажылын чорудуп турар. Ам 360 гектар черниң шыгын базырып илиртээн болгаш чер аңдарылгазын чорупа берген. Хову ажылының башгайгы хүннеринде болгулаан четпестерни демеглээр херек. Чамдык тракторларның септелгези багай кылдыганындан ажылдавайн туруп алыр чоруктар таваржып турар. Апрель 15—16 хүннеринде 4 трактор ажылдаваан, септелгете турганнар. Сөөлгү хүннерде ындыг байдал үргүлүлеп турар.

А. АЛДЫН-ХЕРЕЛ.

Ажылдың темпизин дүргедедир

СҮТ-БАЖЫ. (Телефон-биле). Кызыл районда «Совет Тыва» колхоз тарылга шөлүн эрткен чыдынындан ыракта калбартырын көрүп турар, бо чылын чүгле тараа культуралары безин 860 гектарга тарытынар. Алыгы беш чылың баштайгы көдээ ажыл-агый чылында чаагай дүжүттү остүрүп алырынга кызымак күш-ажыл колхозтуң шөлдеринде калбарып турар.

Шык базырып илиртээрин ол колхоз чогуур ойүнде хандырган, сөөлгү хүннерде кызылтасты 480 гектарда, чингетараанды 160 гектарда чашкан.

Моон-биле кады ажылдың баштайгы хүннерде илерээн четпестерни база айтыр херек. Ыйгылакта агрегаттардан эш Чигир-оолдуң «У-2» трактору үрелеш 2 хүн ажылдаваан. Ол ышкаш Барлык шөлүнде трактор бригадазындан эш Серээнниң «ДТ-54» трактору үргүлчү үрелип келген. Узуктелишкинниг ажылдаар шак ындыг байдал өске-даа трактордарда бар. Ол чорук Кызыл-Мажалык МТС-тиң септелгеги багай организастаанын хереченлеп турар. Четпестерни дарый чайладыры негетинип турар.

Кыска хуусаада доозар дээш

ЭРЗИН. («Шыңның» корр.). Алдыгы беш чылдың баштайгы часкы хову ажылы Эрзин районуң колхозтарында калбарып турар. Черниң эрээнинге холбаштыр орайтап-даа эгелээн болза, ажылдың темпизи багай эвес, кыска үениң иштинде муи ажыг гектарның шыгы базыртынган, тарылга районнуң шупту колхозтарында эгелей берген.

«Чаа оруг» колхозтуң шөлдеринде 3 агрегаттар ажылдап турар. Апрель 23-ке чедир 250 гектарның шыгын базырган болгаш 100 гектарда кызылтасты тараан. Колхозчулар болгаш механизаторлар тараа культураларының тарылгазын апрель 30-ге чедир доозарын хүлээнген ажылдап турар.

З. САГААЧЫ.

Хову ажылдары эгелээн

КЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК. (Телефон-биле). Частың чылыг хүннери эгелээнинге холбаштыр Барыын-Хемчик районнуң тараажылары хову ажылынче долу күш-биле кирген. Апрель 25-ке чедир баштайгы хүннерде нииттээ-биле 1200 гектарда кызылтас тарытынган.

Часкы хову ажылы «Комсомол 30 чылы» колхозта эки чорун турар. Тараа культураларының 56 хуузун ол колхоз чашкан азы 449 гектарда тараан. «Совет Тыванын бес чылы» колхозта байдал база багай эвес, Ак-Довуракта механизация училищезинден ында 45 кижи ийи агрегаттарлыг ажылдап турар. Олар апрель 21 болгаш 22 хүннеринде 357 гектарда кызылтасты тараан.

О. ТОВУУ.

Культура бригадазы

САМАГАЛДАЙ. (Телефон-биле). Эйбекшилдиг дүжүт остүрүп, ажаан алыры дээш күш-ажыл Тес-Хем районнуң колхозтарында үлам калбарып турар. Сөөлгү хүннерде 700 ажыг гектар тарытынган, оон иштинде Ленин аттыг колхоз 379 гектарда кызылтасты чашкан. Районнуң колхозтары тараа культураларының тарылгазын май бирниң байырлалының бетинде доозарын хүлээнген, ол соруга бот-танган турар.

Колхозтарның хову турлагларында тараажыларга политиктиг кижизидиглиг болгаш культура массалыг ажылды үргүлчү чорудуп турар. Чер-черде бот-тывыпгыр уран-чүүл бөлүктериниен ангыда, райкүскомуның культура клубунуң организастааны бригада (удуртукчузу эш Эртине) чаа, улам-на солун программалыг үнгүшкүннерни чаңгыс эвес удаа чорутқан.

Польша улус Республиканың сеймизиниң сескн сессиязының ажыттынганы

ВАРШАВА, апрель 24. Польша Улус Республиканың сеймизиниң сескн сессиязы дүүн Варшавада ажыттынган. Сеймиинин депутаттары болгаш депутаттарының оралакчылары, а ол ышкаш хей санныг аалчылар хуралдар кылыр залга чыглып келгеннер. Сессияның ажыдыгазынга Эдвард Охаб, Александр Завадский, Юзеф Циранкевич, Константин Рокоссовский болгаш Польшаның каттышкан ажылчын партиязының база Польша Улус Республиканың чазаанның өске-даа үйүтүкчүлары чедип келген. Аалчыларның аразында Албаниянның Улус Республиказының парламент төлээлери, Польша Улус Республикада туруп турар алчын болгаш төлээчерлериниң баштыннары.

Сеймиинин маршалы Ян Дембовский сессияны ажыттыпшаан, польша улустуң шынчы оглу, бүгү делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шинчээшкининиң шыгарантай ажылдакчызы Болеслав Беруттуң тураскаалын бут кырынга демдеглеп эрттирерин санаазаан.

Оон сөөлүнде сессия хүн айтырыын бир хүн-биле балыглаан, ында министрлер Чөвүлелиниң даргазының илеткели. 1956 чылда күрүне бюджединиң төлевилелиг чугаалажып көөрү болгаш 1955 чылда күрүне бюджединиң күүседилээнин дугайында министрлер Чөвүлелиниң отчеду база хосталга дугайында хообүлүүн төлевилели болгаш өске-даа айтырыглар кирип турар.

Хүн айтырыын хүлээп алган сөөлүнде министрлер Чөвүлелиниң даргазы Юзеф Циранкевич илеткел кылган, чурттуң иштики болгаш даштыкы политиказының талазы-биле сорулгаларның дугайында ол тодаргай чугаалаан.

(СЭТА).

Кореяның күш-ажыл партиязының үшкү съездизиниң ажыттынганы

ПХЕНЬЯН. Кореяның төп телеграф агентилелиниң дамчыдып турарын ёзугаар алырга, Кореяның Күш-ажыл партиязының Төп Комитединиң отчёду; 2) Кореяның Күш-ажыл партиязының Төп ревизия комиссиязының отчёду; 3) Кореяның Күш-ажыл партиязының Уставынга ескерилгелер дугайы; 4) Партияның төп органнарының сонгуулалары.

Съезд дараазында хүн чурумун [illegible] лаан: 1) Кореяның Күш-ажыл партиязының Төп Комитединиң отчёду; 2) Кореяның Күш-ажыл партиязының Төп ревизия комиссиязының отчёду; 3) Кореяның Күш-ажыл партиязының Уставынга ескерилгелер дугайы; 4) Партияның төп органнарының сонгуулалары.

Бирги хуралга Кореяның Күш-ажыл партиязының ТК-зының отчет илеткелин Кореяның Күш-ажыл партиязының Төп Комитединиң даргазы эш Ким Ир Сен кыган. (СЭТА).

Даниянын Компарти»зының ТК-зының пленуму

КОПЕНГАГЕН. Данияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң пленуму чоокта чаа болуп эрткен. Компартияның даргазы Аксель Ларсен СЭКП-ниң XX съездизиниң дугайында илеткелди плену-нума кыган. Чуртта иштики политиктиг байдалдың дугайында илеткелди Данияның компартиязының даргазының орлакчызы Альфред Иенсен кылган. (СЭТА).

Үш араб күрүнелериниң баштыңнарының кады кылган медеглели

КАИР, апрель 22. Чоокта чаа Джидка (Сауд Аравиязы) болуп эрткен үш талалыг чугаалажышкынарга үш араб күрүнелериниң — Египеттиң премьер-министри Гамаль Абдель Насериың, Сауд Аравиязының хааны Сауттуң, Йеменниң хаанының Ахмедтиң кады кылган медеглелин Каирде чарлаан.

Тайбынны база араб чурттарының айыыл чок болгаш хамаарышпас чоруун хандырарының эрге-ажыктарынга кайыкайызының кады ажылдажылгазынче үш күрүнелериниң ниити чүткүүн найырадын болгаш бот-боттарын бичиринин ёзугунга болуп эрткен чугаалажышкынар көргүскен деп медеглелде чугаалап турар.

Египеттиң, Сауд Аравиязының болгаш Йеменниң аразынга чугаалажышкынарның түннелинде камгалалдың үш талалыг керээни чарлынган, ында премьер-министр Насер, хаанналр Сауд болгаш Ахмед олар ат салганнар.

Араб улустарның чалгай чорууның болгаш чечектелишкининиң эрге-ажыктарынга экономиктиг кадаа ажылдажылганы калбартырының дугайында айтырының талазы-биле чөвүлел хуралдың киржикчилери болалдарын солушканнар деп медеглелде чугаалап турар.

(СЭТА).

Редактор Д. О. БЕГЗИ.

Коммунистиг партияның ленинчи национал политиказы

кижилер бүгү чонуң чүгле чартык хуузу болуп турган. 1906 чылдагы «Кижизидилгениң хуудузу» деп журналга парлатынган чүүлдериниң бирээзинге Ортазкы Азияның улустарының ортузунга бижик билбес чорукту узуткаарынга бижик билиглиг болур чоруктуң өзүлезиниң мынчаардагы темилери-биле алыр болза, 4.600 чыл негетинер деп санап турган. Совет эрге-чагырга ону 120 катап дүрген кылган.

Партияның XX съездизиниң индириниден Совет Эвилелиниң янзы-бүрү улустарының төлээлекчилери ниитилел хөгжүлдезиниң өң нарын айтырыгларының бирээзи—национал айтырыгны коммунистерниң партиязы канчаар чедиишкинниг шиитпирлээнинин дугайын бүзүрелиг болгаш чоргаарадыг чугаалап турганнар. Национал айтырыг төөгүде бир-ле дугаар бисте ёзулуг демократтыг ёзуга шиитпирлетинггенинге чоргаарланыр эргелиг бис. Чурттуң бүгү улустары боттарының социалистиг Төрээн чуртунга ханы хүндүткелбиле болгаш ынакшыл-биле долдунганы, бүгү улустуң эрге-ажының мелереп билиишкин, боттарының хей националдыг Ада-чуртунуң салым хуузу дээш харыысалга оларда төрүттүнгени, совет патриотизм көстүп келгени болгаш хөгжөөн чаагаар-ла билдингир-дир.

Болдунуң төрээн чуртунга ынакшыл ажылчы чоннарның бүгү делегей эп-сеткил каттыжышкынынга, социалистиг интернационализмге чөрүшкек болуп турар хеп санап болур бе? Патриотизмни мынчаар көөр болза, үндезини-биле шын эвес болур ийик. Ындыг чорук кижилерниң национал сеткил соруун чүгле дорамчылааны болур болгаш социалистиг нацияларның кады ажылдажылгазын быжыглаарынга, бүгү чурттарның ажылчы чоннарының бүгү делегей эп-сеткил каттыжышкынын хөгжүдеринге илиг бербес. Патриотизмниң интернационализм-биле органиктиг дүгжүүшкүнү социалистиг нацияларның акыдүмалышкы чоруунуң идейлиг үндезини болур.

Патриоттуларның болгаш интернационалистериниң өң эки шынарларын ажылчы чоннарны интернационализминиң ёзугунга кижизитпишаан, бистиң партиявыс ССРЭ-нин бүгү улустарының национал эрге-ажыктарын кичээнгейлиг көөрүн, национал республикаларның экономиказын болгаш культуразын хөгжүдеринге бүгү хемчеглер-биле дузалаарын негеп турар. Национал республикаларның эргелерин куду көөр янзылыг кандыг-даа ораалдажышкынарны партия шиитпирлиг үзе шаап, национал политиканы чорударының практиказында четпестерни узуткап турар.

Совет күрүнени тургузарының үезинделе Ленин эвилелдешкен республикаларның ажылчы чоннарының инициативазын калбак, бүгү талалыг хөгжүлериниге шаптыктап болур эмин эртир төпчүүлгенин болу бээринге улуг, бирократсыг хажыдыышкынарга улуг сагындырып чораан. Ленинчи чагыларны ёдербишаан, партия болгаш чазак ажыл-агыйны улуртурунга эвилелдешкен республикаларның ролюн күштелдирер талазы-биле чугула хемчеглерни боттандырып келген. Эргелеп башгаарында эмин эртир төпчүүлге чайлатынган, үлетпүрүүн эргежок чугула алыр-зарының республикалар министерстволары тургустунган: Украинада кара металлургияның болгаш хөмүр даш үлетпүрүүнүң, Азербайжанда нефть үлетпүрүүнүң, Казахстанда өнүүг металлургияның министерстволары бар. 11 муң ажыг үлетпүр бүдүрүлгелерин эвилел чагыргазындан республикаларныынче шилчидип берген. Республика үлетпүрүү улам көскү черни ээлээн: ол Украинада бүгү үлетпүр продукциязының үштүң ийизин, Азербайжанда 80 хуузун берип турар.

Коммунистиг партияның XX съездиин эвилелдешкен республикаларның ролюн улам белик көдүрер, ажыл-агыйны улуртурунга оларның эргелерин калбартыр сорулганы салган. Съездиниң алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директивалары бүгү эвилелдешкен республикаларга үлетпүрүүн болгаш көдээ ажыл-агыйны чаа күүлүг көдүрерин көргеп. Күрүнениң бюджет хөрөнгүлерин хуваарынга эвилелдешкен республикаларның ролюн болгаш ат-алдарын белиргеге хөй чүүлдер кылдыыш турар. Ол чорук эвилелдешкен республика бүрүзүнүң эргежыктарын болгаш хереглелдерин ең эки база долу барымдаалап көөр арганы бээр, улустарның найыралын улам ынай быжыглаарынга идиг болур.

Национал айтырыг талазы-биле марксизм-ленинчи теориянның болгаш программаның шиннары чүгле бистиң чуртувустуң дүржүлгазы-биле эвес, харын база улус демократиязының чурттарының дүржүлгазы-биле, колония болгаш хамаарыгалыг чурттарның улустарының национал-хосталгалыг шимчээшкининиң бүгү чорудулгазы-биле бүзүретинген.

ССРЭ-нин улустарының оруу-биле чораап, оларның канчаар-даа аажок улуг дүржүлгазын чогаадыкчы, боттарының тодаргай байдалдарын барымдаалап ажыглавышаан, улус демократиязының чурттары национал дарлалдың политиказын кезээ моңгеле чок кылган, улуг чедиишкиннерни чедип алган. Быдат Улус Республика чаңгыс эптиг болгаш хей националдыг күүлүг күрүне болуп турар, ында бүгү национал улустар хостуг болгаш ден эргелиг. Чүгле 1949 чылдың октябрьдан 1954 чылдың июльга чедир Кыдатта уеда болгаш оон-даа улуг масштабтың 66 автономнуг национал административ черлери тургустунган. Кыдаттың Коммунистиг партиязының болгаш чазаанын сагыш салышкыынының ачызында национал районнарда бүгү чуртта ышкаш экономика дүрген хөгжүп, улустуң культуразы өзүп турар.

ССРЭ-де коммунистиг тургузуушкун, Кыдатта болгаш улус демократиязының өске-даа чурттарында социалистиг тургузуушкун капиталистиг дарлалдан хосталган улустарның депшилгелиг коммунистиг хөгжүлдезиниң чаңгыс аай агыышкыны кылыр каттыжып турар.

Бистиң партиявыс бүгү совет кижилерниң чогаадыкчы идепкейинге далгаш, Коммунистиг партияның XX съездизиниң шиитпирлериниге көрүнген төөгүлүг сорулгаларны чедиишкиннинг боттандырып турар. Коммунизм дээш демиселге ССРЭ-нин улустары Коммунистиг партияны долгандыр чаңгыс эп-сеткилдиг, сырый каттышкан. Совет чурттуң күжү болгаш тиилетирбес чоруу — партияның болгаш бүгү ажылчы чоннарның ол каттыжышкынында, улустарның найыралында.

И. СМИРНОВ.

Саргылардан камаланыңар

Бижилерге болгаш малдарга улуг хораны саргылар чедирип турарлар. Чурттуң арга-ыяштыг районнарында мээнин аар аарны болур саргы энцефалидининиң непередиякчилери — саргылар бар болуп турар. Ховулуг районнарда саргының шивишкилээр тифинден аартыр ол-ла мангыстарның өске-бир хевирлери тывылган. Ортаакы Азияның, Закавказьенің республикаларында саргының каданнаар тифинің непередиякчилери болур «Орнитодорус» деп саргылар бар.

Кайда саргылар бар болдур, ол черлерге хову турлаглары тургузар черлерни онза хынамчалы-биле шилип алыр херек. Ол турлагларны мал оларарындан, сиген, саван сараатгарындан, ылангыя эрткен чылдан арткан эрге сараатгарындан ыраадыр тургузары чугула. Оларда хей санныг хемиреакчилер болгаш саргылар кезээде-ле бар болдур.

Чыраа үштүтер аразынга, шыргай аразынга, эргижирээн черзи ыяш, хөштер, чингистер биле кузургунелген арга-ыяш шырыжының иштинге турлагны тургузуп болбас. Саргыларны узуткап чок кылыры-биле турлагны долгандыр 20 метр хире черниң от-сигенин кескеш, ону ыраадып каапталары чугула.

Турлагны долгандыр туруп турар от-сигенин болгаш чырааларны эмульсия азы ДДТ деп кургаг хоран-биле ийикпе чок болза, гексахлоран-биле хораннап арыглаар.

Саргылардан кижини комбинзон эки камгалап болур. Бир эвес комбинзон чок болза, чүвүрүүн кончузун идиктер иштинче, хойленниң азы хоректээштин эдээн чүвүр иштинче кирген, дыңыдыр курганып алыр херек. Саргы моюн тавартыр эртип кирбезин ээш, академик Е. Н. Павловскийниң сүмелеп турары четкини моюнга кедип алыры чугула. Бодүүн балык четкизин узуну 75 — 80 сантиметр, дооразы 70 сантиметр кылдыр үзе кезип алыр. Оон соонда оларны скипидарлыг нафталиолдуң он хуулуг эзилдиринниң холумаанга элээн каш шактың иштинде сүп өттүргеш, оон соонда кургадып алыр. Баштыг дүй каап алыр ындыг четкилер болза, саргыларны болгаш хан сорар ымыраа-сэөктерни хомзуптаар.

Ажылдың чапсарларының үезинде база ылангыя, ажылдың доозулганының соонда бүгү мага-боттуу, бир дугаар ээлчегге чүшкүүну, моюнну, колдуктар алаан топтап көөрү чугула. Бир эвес ында саргылар кадалып кире берген болза, оларны кирген даваннары-биле катай эът-кештен адырып ап каапталар. Саргыны кандыг-бир үе-биле чаггаш, оон элээн каш минута эрткен соонда хынамчалыы-биле ушта тыртып каапталары чугула. Үе-саржаг болза, саргының тыныш чоруур үлүн дүй ап, даамчырадыр бээр, ынчангаш саргы кештен белеин-биле адырлыр. Саргыларны малдарган үргүлчү алырып, аштап турары чугула. Адырып чыгган саргыларны керосинниг савага суккаш ортелиттер. Оон аңгыда, саргыларны өлүрүп каапгар ДДТ деп кургаг хоранны малдарның дүгүнүн аразынче бызап тургаш арыглаар херек.

Үстүнде чугаалаан чүүлдерден алырга, чамдык халдавырлыг аарыгларның непередиякчилери болур саргыларлан камгаланып болур бөлүгүн болгаш белеин хереглетинер хоран эм чүүлдери бисте бар-дыр.

Саргылар-биле демиселге бистиң чуртувуста боттандырып турар бөлүүк чаартылгазы улуг ажык-дузалыг. Бөлүүк чаартылгазы-биле арга-ыяштыг арыглап, тарамыктадырып, бистиң чуртувустуң амыгаа чедир кижи чурттап көрбээн, ээн районнарын ажыглаага киирип, кур черлерни аңгарып ол орта культурлуг үнүш аймаан тарып өстүрүп турар. Ол-ла бүгү хемчеглер бистиң чурттуң чүгле байлаан көвүдедир эвес, а чонну кадыкшыдарынга база дузалыг болур.

Тыва областтың санитар-чырыдыышкын башкы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Шетинкин кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация киллизиниң — 3—88, харылсалгалыг секретарының 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажылгагый киллистериниң 3—68, культура болгаш амыдырал, чагаа киллистериниң база бухгалтериниң 3—65.

ТС—00308. Культура өргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үнделип эдилеткеннеге

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956
АПРЕЛЬ
26
ЧЕТВЕРГ
№ 86 (3539)

Өртээ 20 коп.

Совет Эвилелинин ажылчы чоннары! Коммунистиг партияны болгаш Совет чазакты долгандыр улам сырый каттыжаалынар, СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынче, коммунистиг ниитилелди тургузарынын улуг херээнче бистиң бүгү-ле күштеривисти болгаш чогаадыкчы күжениишкиннеривисти мобилизастаалынар!

(1956 чылдың Май 1-те СЭКП ТК-ниң кыйгырыгларындан).

Тыва автономнуг областың көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының СОЦИАЛИСТИГ ХҮЛЭЭЛГЕЛЕРИ

Тыва автономнуг областың ажылчы чоннары, бүгү совет улус-биле бир дөмей СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлеринге бодунуң ынак Төрээн чурту дээш канчаар-даа аажок улуг өөрүшкү болгаш чоргаарал-биле ужурашканнар. Бодувустун аргаларывысты санап көрүп, ажыглатынмаан курлавырларывысты илереткиштээн бистер, эр, херээжен колхозчулар, МТС-териҥ болгаш совхозтарның ажылдакчылары, көдээ ажыл-агыйның түскай эртемниглери аллыгы беш чылдың онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарышка киргеш, бодувуска дараазында социалистиг хүлээлгелерни ап тур бис:

МАЛ АЖЫЛЫНЫҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Малдарның ажаалдазын, чемгерилдезин экижидип тургаш, 1955 чыл-биле деннээрге 1956 чылда бир азырал инектен сүт саалдазын 30 хуу, ниити саалданы 60 хуу, чурттуң бөдүүн дүктүг хоюндан дүк кыргылазын ортумаа-биле 2 кг, дүктүң ниити кыргылдазын 45 хуу болгаш эът бүдүрерин 68 хуу көвүдедир бис. Төрүүр дагаа бүрүзүнден 100-тен эвээш эвес чуургаларны алыр бис.

1955 чыл-биле деннээрге, мыйыстыг бода малның баш санын 12 хуу, ооң иштинде инектерни 17 хуу, хойну 20 хуу, куштуң 50 хуу көвүдедир. Төрүүр 100 мал бүрүзүнден: 90 бызааларны, 95 хурганнарны болгаш анайларны, 65 кулуннарны база кол кыс хавандан 15 хаван оолдарын алыр бис.

10 мун баштан эвээш эвес мыйыстыг бода малды болгаш 120 мун хойларны, өшкүлерни одарлалып семиртир. Малдарны одарладып семиртирин үлегерлиг организастап, баш бүрүзүнге хонукта ортумак немелде дезинни: мыйыстыг бода мал талазы-биле 800 граммдан эвээш эвес болгаш хой, өшкү талазы-биле 150 граммдан эвээш эвеске чедирерин чедип алыр бис.

Хаван ажылын бүгү хемчег-биле хөгжүлер, дуңгужунда төрүүр хаваннардан 3 мүңдан эвээш эвес хаван оолдарын алыр, 1956 чылда 8000 хаваннарны семиртп азыраар болгаш күрүнеге дужаар хаван эдин 5-тен эвээш эвес катап көвүдедир бис.

Ниитиниң малының чем суурун быжыглаар бис. Букуруза тарылгазын 7 мүңдан эвээш эвес гектар чедирер бис. Бүгү колхозтарга болгаш совхозтарга бөдүүн, шыктыг болгаш концентраттыг чемнер белеткээрининг планын күүседир бис. Инек бүрүзүнге 6 топнадан эвээш эвес силосту салыр бис.

Мал ажылында хөй күш үнер ажылдарны механизастаары бедээн турар. 240 мун баш хойларның электромеханиктиг кыргыдазын чорудар. 2400 баш малга автосуггарылганы, 3500 баш мал кирер каазаларга аскылыг оруктарны тургузар, 11 мун баш малга чемнерни бүска чымчадыр хайындырар бис.

ХОВУ АЖЫЛЫНЫҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Көдээ ажыл-агыйның бүгү культураларының талазы-биле тарылга планын күүседир болгаш 1955 чыл-биле деннээрге тарылга шөлүн 15 хуудан эвээш эвес калбартыр, тараның ниити чыыдазын 25 хуу көвүдедир бис. Картофельдиң дүжүдүн гектардан 130 центнерден, ногаалларның—120 центнерден эвээш эвес кылдыр [illegible]рер бис.

Шык базырыышкынын 2—3 хүнде чорудар болгаш тараа культураларының арылгазын 8—10 ажыл хүннеринде бедик агротехниктиг деннелге чорударын хандырар бис. Суггаттыг тарылгаларның бүгү шөлүнге тарылга мурнунуң суггарылгазын организастаар; хөрзүнүң тарылга мурнунда ажылдап кылырын бедик шынарлыг чорудар; тараа культураларының 70 хуудан эвээш эвезин сортулуг үрезиннер-биле болгаш оларның тарылга шөлүнүң 30 хуузун хана каракгаар, кызаа болгаш калбак одуруглуг аргалар-биле тарыыр бис.

Тарылгаларның чогуур ажаалдазын организастаар, тарылга соонда ийиден эвээш эвес суггарылганы чорудар болгаш бедик дүжүттүг алырын хандырар. Ногаалларны өстүрерде ирик-өдек саважыгаштарны калбаа-биле ажыглавышаан, картофель болгаш ногаалар олуртулгазын дөрбелчин-үяланчак болгаш дөрбелчин аргалар-биле чорудар бис.

Тараа культураларының ажаап алышкынын 15 ажыл хүннеринде чорудар. Колхозтарга болгаш совхозтарга тарзаларның комбайн-биле аңгылап ажаап алышкынын калбаа-биле ажыглаар. Бодунуң тараа культураларының райончуткан сортулуг үрезиннери-биле 1957 чылдан эгелээп областың бүгү колхозтарын хандырар бис.

Күрүнеге тараның, сүттүң, эттиң, дүктүң ыяавыла дужаалгаларының болгаш салып алышкыннарының планын 1956 чылдың сентябрь 20-де күүседирин хандырар бис.

Трактор ажылдарының планын 103 хуу күүседир, 1957 чылдың тарылгазынга чогуур санныг черни бүрүн белеткээр, 15 эът күштүг бир трактурга 450 ганы ажылдап кылыр, кезеринин калбаа 4,6 метр комбайнга шилчидерге бир комбайнга 370 ганы ажаап алыр бис. Трактор ажылдарының бот-үнезин 10 хуу чингедир болгаш кывар чүүлдү 5 хуудан эвээш эвес камнап алыр, а ол ышкаш колхоз, совхоз болгаш МТС бүрүзүнге экономиктиг саналгаларны чорудар база үндүрүп турар продукцияның чаңгыстың хемчээлинге күш-ажылдың болгаш хөрөнгилерниң чарыгдаларын дыка эвээжедиринин хемчеглерин алыр бис.

Областың колхозтарынга 1800 чурттагга бажыңнарын, 114 мун баш мал кирер каазаларны, 60 мун топна силос тудуушкуннарын ажыглалга киирер бис.

Колхоз бүрүзүнге доктаамал болгаш сезоннуг уруглар яслилерин организастаар.

Тыва автономнуг областың эр, херээжен колхозчулары, МТС-териҥ болгаш совхозтарның ажылдакчылары, көдээ ажыл-агыйның түскай эртемнигleри, бистер СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлери-биле сорук кирип, көдээ ажыл-агый культураларының дүжүттүүн болгаш мал ажылының продуктулуун бедидер талазы-биле алган хүлээлгеривисти күүседир болгаш ажыр күүседир дээш социалистиг чарышты калбаа-биле нептередир патриоттуг хүлээлгенин күзел-соруу-биле сиңниккен бис. Көдээ ажыл-агыйның чамдык адырларының хожудашкынын ажып эртер, тараа, картофель, мал чемнерн болгаш мал ажылының продуктуларын бүдүрерин дыка көвүдедир, күрүне мурнунга бүгү хүлээлгелерни хуусаа бетинде күүседир, колхозтарның орулгаларын болгаш колхозчуларның күш-хүнниринин төлевирин көвүдедир, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер, продукция бүдүрерине күш-ажылдың болгаш хөрөнгилерниң чарыгдаларын эвээжедир дээш бүгү-ле күштеривисти мобилизастаар бис.

Алдыгы беш чылдың баштайгы чылының планнарын хуусаа бетинде күүседир болгаш ажыр күүседир дээш бүгү улустуң социалистиг чарыжынга киргиишаан, Хакас автономнуг областың эр, херээжен колхозчуларын, МТС-териҥ болгаш совхозтарның ажылдакчыларын, көдээ ажыл-агыйның түскай эртемнигlерин социалистиг чарышка ыйгырып тур бис.

Бо хүлээлгелерни колхозчуларның, МТС-териҥ, совхозтарның ажылдакчыларының болгаш областың көдээ ажыл-агыйының түскай эртемнигlериниң хураларынга чугаалажып көрген болгаш хүлээп алган.

Колхозчуларның, МТС-тер болгаш совхозтар ажылдакчыларының ниити хураларының даандырганы биле:

ОЮН КЛАРА,
«Элегес» совхозтуң саанчызы;
О. БИЛЬЧИРМАА,
Таңды районда «Революциянын чалбыыжы» колхозтуң саанчызы;
О. БОРАКАЙ,
«Кызыл партизан» колхозтуң хойжузу;
М. ДОКТУГУ,
Чөөн-Хемчик районнуң «Пекра» колхозунуң даргазы;
Я. САВКИН,
СЭКП-ниң Бии-Хем райкомунуң секретары;
А. СОБОЛЕВА,
Областың көдээ ажыл-агый эргелелиниң кол зоотехниги;
В. ФЕДОРЕНКО,
Бии-Хем МТС-тиң кол агроному;
С. ТОКА,
СЭКП обкомунуң секретары;
А. ЧИМБА,
Облкүүскомнуң даргазы;
И. ЦЕВМЕНКО,
Областың көдээ ажыл-агый эргелелиниң начальныгы;
Н. КОНГАР,
РСФСР-ниң Совхозтар министерсвозунуң Тыва область төлээзи;
Е. ЕРМОЛАЕВ,
Бай-Хаак МТС-тиң трактористи;
ДАҢЗЫ-БЕЛЕК,
Шагаан-Арыг МТС-тиң комбайнери;
С. ОРТУН-ООЛ,
СЭКП обкомунуң секретары.

ССРЭ-ниң болгаш Великобританияның удуртукчуларының аразында чугаалажыышкыннар

ЛОНДОН, апрель 20. (СЭТА-ның туснай корр.). ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганиннын болгаш ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң кежигүнү Н. С. Хрущевтуң Великобританияның Премьер-Министри А. Иден-биле болгаш өске-даа англи удуртукчулар-биле чугаалажыышкыннарының дугайында ийи талаларның дугурушкан дыннадының Великобританияның каштыкы херектер Министерствозу бөгүн чарлаан.

Дыннадыгда чугаалээп турары:

«Апрель 19 болгаш 20-ниң дургузунда совет болгаш англи удуртукчуларның аразынга үш ужуражыышкыннар болган. Ук ужуражыышкыннар Даунинг-стрит, 10 дугаар бажыңга болган. Ол ужуражыышкыннарның үезинде саналл-оналдарның аксетнилдиг болгаш ажыктыг солчуушкуну найыралдыг ёзугга болуп эрткен.

Апрель 19-та хүннүң ийиги чартыында баштайгы ужуражыышкыннарга совет таладан олурушканнар: Н. А. Булганин, Н. С. Хрущев, Н. А. Михайлов, А. А. Громыко, Я. А. Малик, П. Н. Бумыкин, В. Я. Ерофеев, О. А. Трояновский, Ю. С. Жемчужников; англи таладан олурушканнар: А. Иден, Селвин Ллойд, Р. Баттлер, Н. Брук, А. Киркпатрик, У. Хэйтер, Г. Холер, Т. Бримлоу.

Айытkан ужуражыышкынның үезинде совет-англи харылзаалларның дугайында айтырыгның талазы-биле, ылангыя ийи чурттарның аразынга культурлуг болгаш өске-даа харылзаалларның дугайында айтырыгның талазы-биле санал-оналдарның солчуушкуну болган. Анаа холбаштыр саналды өөренип көргеш, улам ынай чугаалажып көөрүг-биле киирип келирин ийи талаларның төлээлекчилеринге даскан.

Европада байдалдың дугайында айтырыгның талазы-биле санал-оналдарның баштайгы солчуушкуну база болган.

Апрельдиң 20-ниң эртенинде болган ийиги ужуражыышкынга совет таладан олурушканнар: Н. А. Булганин, Н. С. Хрущев, А. А. Громыко, Я. А. Малик, П. Н. Бумыкин, Л. Ф. Ильичев, В. С. Лебедев, О. А. Трояновский; англи таладан олурушканнар: А. Иден, Селвин Ллойд, Н. Брук, А. Киркпатрик, У. Хэйтер, Д. Янг, Г. Холер, Т. Бримлоу.

Ол хурал болза, Чоокку болгаш Ортаакы Чөөн чүктүң дугайында айтырыгны чугаалажыышкан.

Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! Коммунистиг партияны болгаш Совет чазакты долгандыр улам сырый каттыжаалынар, СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынче, коммунистиг ниитилелди тургузарының улуг херээнче бистиң бүгү-ле күштеривисти болгаш чогаадыкчы күжениишкиннеривисти мобилизастаалынар!

(1956 чылдың Май 1-те СЭКП ТК-ниң кыйгырыгларындан).

Н. А. Булганинның болгаш Н. С. Хрущевтуң Англияда чоруп турары

Гринвичиде хаанның шериг-далай колледжизинге чорааны

ЛОНДОН, апрель 21-де. (СЭТА-ның туснай корр.). Дүүн кежээ ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин биле ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң кежигүнү Н. С. Хрущев Далай министри (адмиралтействонуң бирги лорду) лорд Килкеннининң чалааны-биле Гринвичиге (Лондонуңң мурнуу районнарының бирээзи) хаанның шериг-далай колледжизинге чорааннар.

Совет удуртукчулар болгаш оларны үдеп чоруур кижилер моторлуг улуг хеме оларны манап турган чер болуур Вестминстер далай өртээлинден Гринвичиже чорушкан. Өртээлге аалчыларны далай министерствозунуң парламент секретары Д. Уорд биле ийиги далай лорду адмирал Ч. Лэмб уткуп алганнар. Темз хем-биле 15 минутада аян-чорук кылган соонда аалчылар Гринвичиге чедип келген. Гринвичиниң шериг-далай колледжизинин президентизи адмирал У. Эндрюс болгаш ол колледжиниң өске-даа дээди дужаалдыглары аалчыларны эрик кырынга уткаап, байыр чедиргеннер. Н. А. Булганин биле Н. С. Хрущев оортан Великобританияның флот офицерлериниң болгаш далайның чалаг шеригleриниң шериг талазы-биле хээди белеткелин чорудуп турар ан чугула шериг-далай өөредилгезиниң чери — колледжиниң бажыныңче чорупканнар.

Колледжиниң хүлээп алышкын залынга аалчыларны далай министри лорд Килкеннин, Великобританияның шериг ведомстволарының дээди офицерлери болгаш удуртукчулары уткуп алган. Колледжиниң чыскаал залынга лорд Килкеннин армияның, флоттуң болгаш шериг агаар күштеринин мурнунаа Н. А. Булганиннга болгаш Н. С. Хрущевкэ тураскаатkан дүштеки шайлалганы тургускан. Дүштеки шайлалгага даштыкы херектер Министри Селвин Ллойд, ишкин херектер Министри Г. Ллойд — Джордж, шериг Министри А. Хед, ужар-чүүл Министри Н. Берч, империя кол штабының начальныгы генерал Дж. Темпилер, даштыкы херектер таазы-биле күргүне Министри лорд Рединг, ужар-чүүл маршалы Д. Бойл, флот адмиралы лорд Фрэзер, ужар-чүүл маршалы лорд Теддер, хаанның шериг-далай колледжизинин удуртукчулары, ийиги делегей дайынынга совет шеригleр-биле дем катчып тулчуп чораан, ченсектиң үш хевирлериниң дыка хөй улуг офицерлери — каттышкаш 250 хире кижи орулушканнар.

Совет таладан Н. А. Булганин биле Н. С. Хрущевтан аңгыда, ССРЭ-ниң культура Министри Н. А. Михайлов, даштыкы херектер Министриниң Бирги орлалчызы А. А. Громыко, даштыкы садыг министриниң оралакчызы П. Н. Бумыкин, академиктер П. В. Курчатов болгаш А. Н. Туполев, Портсмутта туруп турар совет корабльдериниң улуг офицерлери олурушканнар.

Шайлалганың мурнунда лорд Килкеннин совет удуртукчуларга байыр чедирип чүве чугаалаан.

Лорд КИЛКЕННИНИҢ чугаазы

Дээргн хаанның үш хевирлериниң чепсектиг күштеринин мурнундан Гринвичиде хаанның шериг-далай колледжизинде мындаагылар силерге байырны чедирип тур мен. Портсмуттан Лондонче оруккa Маршал Булганин Силер чангыс ада-чурттуларынарның Великобританияга келгеш, Гринвичиге көзээде-ле келиксээр турганын мешээ чугаалаан силер. Ооң ужурундан Мындаагылар силерниң бистиң аалчыларывыс болуп бөгүн мында чедип келгенинер кончуг-ла эки-дир.

Чер кырынга, агаарга болгаш далайга силерниң чепсектиг күштеринерниң эвилелчилери болуп тулчуп чораан чепсектиг күштериҥ төлээлекчилери ам мында силер-биле кады олурып турарлар-дыр. Чижээ, Россияның соңгу талазынче шуужуп чоруп турган суднолариның дугайын эки билир дыка хөй кижилерни бөгүнгү шайлалгага көөр силер.

Силерниң чуртунарның кончуг эки дайынчы шынарлыг чепсектиг күштери, а ол ышкаш бистиң чепсектиг күштеривис бистеринң түс-бүргүвүске эки билдингир. Ниити эрестиг чоруктуң холбаазы оларны харылзаштырып турар. Ынчаарга чамдык үелерде тыптыр шын эвес билиишкиннерге холбаткан бергелер түрээжок бир шериг албанныг кижи өске шериг албанныг кижи-биле чугаалажып болур чүве болганда, олар өске база ол хире быжыг ниити харылзаалларга: тайбыңга ынакшыыр чоруккa илереп үнерлер деп чүвеге шуут бүзүреп турар мен.

Бистиң чуртувуска силерниң моралп келиишкиннерни хайгаарап турар миллион-миллион кижилерниң иштинден бистиң улустарывыстың аразынга тайбыңныг болгаш кайы-кайызын бирлир чоруктун хөреэнге дузалыг болзун дээш бистиң ийи чурттарывыстың шериг албанныларын ышкаш кылдыр кыл-даа ыңдыг күштүүбиле күзевес деп бодап тур мен, мындаагылар дээргилер. (Адыш часкаашкыны).

Силерниң кадынар дээш күндааганы саналдавышаан, хаанның шериг-далай флодунуң, армиязының болгаш хаанның шериг-агаар күштерининң мурнунаа изиг байырны чедирип тур мен, мындаагылар дээргилер.

Ооң соонда олурушканнарның изиг күзел-биле утказаны Н. А. Булганин чүве чугаалаан.

Н. А. БУЛГАНИННЫҢ чугаазы

Адмиралтействонуң Бирги лорду мындаагыларга, дээргн генераллар, адмиралдар, дээргн офицерлер силерлерге! Силерниң маңаа биске көргүскен чүректин алызынаа болгаш найыралдыг хүлээп алышкынынар дээш бистиң ханызыбиле четиргенивисти силерге илередиримни чөпшээреп көргүнер. (Адыш часкаашкыны). Гринвичиге, бүгү делегейге билдингир бо черге аалчылар болуп келгенивис биске дыка-да таарымчалыг-дыр. Ам Лондон-биле каттышкан силерниң бурунгу хоорайынар орус улуска шагдан бээр-ле база билдингир. 250 ажыг чылдарның мурнунда орустуң далай флодунуң тургузукчузу император Петр Гринвичиге кээп чораан, Темз хем-биле бистиң олурup турарывыс бо бажыңга ол чедип келген. (Адыш часкаашкыны).

Россияның соңгу талазы эриктеринге баштайгы англи садыг корабльдериниң чедип келгениңден бээр 400 хире чылдар эрткен. Ол-ла эриктерге силерниң эрес-дидим далайжыларынар делегейниң ийиги дайынының үезинде Великобританияның Совет Эвилелинче суднолар шууштурулгазы чорудуп турганнар. (Адыш часкаашкыны). Ол операцияларны удуртуп чораан адмиралдарның — флот адмиралы лорд Фрэзерниң, Сэр Редерик Макгригорнуң, адмиралдар Делримпл—Гамильтоннуң, Арчернин, Шербрукгтуң, Деннин, Майлстың, Англиядан Совет Эвилелинче шуужуп турган судноларны агаар күжү-биле орук дургаар камгалаарын хандырарын удуртkан лорд Тедерниң аттарын Совет Эвилелиниң улустары эки сактып билип турарлар. Эрткен дайынның аар-берге чылдарында бистиң чепсектиг күштеривис-биле кады хөделип тулчуп турган өске адмиралдарның, генералдарның болгаш офицерлериниң аттарын мен адавадым. Совет улус оларны сактып билип база оларның шериг талазы-биле ажылдарынга өөрүп четиргенин илергейлеп турарлар. (Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны). Дайын үезинде доктаатынган, амгы үеде үргүлчүлеп турар совет-англи флоттарның харылзаазынга байырлап турар бис. Чоокта чаа бистиң ийи чурттарывыстың корабльдери найыралдыг аргыжыышкынарны солушканнар. Ол чорук биске-даа, силерге-даа дузалыг болган. (Адыш часкаашкыны). Бистиң далай ажывис тайбың моралаашкыннарга кезээде ажык (Адыш часкаашкыны).

Совет улустуң эң-не ханы чүткүлү тайбынче үткүлү болур. Амгы үеде өөскүп делгереп турар тайбың каһан-даа үрелбезин дээш бистиң бүгү кижилеривис изиг чүткүл-биле күзеп турарлар. Болунуң улузунуң күзел-соруун күүсетпишаан, Совет чазак чепсек дужүрүлгезинин айтырыгларын таарыштырарын кызымаккайы-биле чедип ап турар болгаш бүгү чурттар-биле найыралдыг кады ажылдажырыны доктаадыр дээш демисежип турар. А бүгү улустарның аразынга эки харылзаалар болгаш найырал дээрге, бүгү делегейге тайбыңны камгалаарынга болгаш быжыглаарынга эң-не идегелдиг магадылал ол болур.

Силерниң чуртунарга бистиң келген аян-чоруувус болза силерниң чуртунарның күрүне ажылдакчылары-биле чугаалажыышкыннарны чорудуп тургаш, Великобритания биле Совет Эвилелиниң аразынга кайы-кайызын улам-на эки бирлир чорукту, бистиң чурттарывыстың аразынга сырый болгаш янзы-бүрү талалыг харылзаалларны доктаадырын чедип алыр соруглалыг. Ол чорук ийи чурттарның эрге-ажыктарынга тааржыр деп чүвеге бүзүреп турар бис.

Великобританияның болгаш Совет Эвилелиниң улустарының аразында найыралы болгаш кады ажылажыгазы дээш, тайбыңның болгаш найыралдың улам-на хөй кораблыгы бистиң чурттарывыстың аразынга чоргуннар дээш, тайбың дээш кундага чарлларымны чөпшээреп көргүнер!

Олурушканнарга изиг байыр-биле утkаан Н. С. Хрущев дүштеки шайлалгага база чүве чугаалаан.

Дүштеки шайлалганың доозулганының соонда совет аалчылар автомашиналарга олургаш, боттарының доктаалган чери — «Клеридж» отельче дедир ээп келгеннер.

Н. А. Булганинның болгаш Н. С. Хрущевтуң Англияда чоруп турары

Гринвичиде хаанның шериг-далай колледжизинге чорааны

ЛОНДОН, апрель 21-де. (СЭТА-ның туснай корр.). Дүүн кежээ ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин биле ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң кежигүнү Н. С. Хрущев Далай министри (адмиралтействонуң бирги лорду) лорд Килкеннининң чалааны-биле Гринвичиге (Лондонуңң мурнуу районнарының бирээзи) хаанның шериг-далай колледжизинге чорааннар.

Совет удуртукчулар болгаш оларны үдеп чоруур кижилер моторлуг улуг хеме оларны манап турган чер болуур Вестминстер далай өртээлинден Гринвичиже чорушкан. Өртээлге аалчыларны далай министерствозунуң парламент секретары Д. Уорд биле ийиги далай лорду адмирал Ч. Лэмб уткуп алганнар. Темз хем-биле 15 минутада аян-чорук кылган соонда аалчылар Гринвичиге чедип келген. Гринвичиниң шериг-далай колледжизинин президентизи адмирал У. Эндрюс болгаш ол колледжиниң өске-даа дээди дужаалдыглары аалчыларны эрик кырынга уткаап, байыр чедиргеннер. Н. А. Булганин биле Н. С. Хрущев оортан Великобританияның флот офицерлериниң болгаш далайның чалаг шеригleриниң шериг талазы-биле хээди белеткелин чорудуп турар ан чугула шериг-далай өөредилгезиниң чери — колледжиниң бажыныңче чорупканнар.

Колледжиниң хүлээп алышкын залынга аалчыларны далай министри лорд Килкеннин, Великобританияның шериг ведомстволарының дээди офицерлери болгаш удуртукчулары уткуп алган. Колледжиниң чыскаал залынга лорд Килкеннин армияның, флоттуң болгаш шериг агаар күштеринин мурнунаа Н. А. Булганиннга болгаш Н. С. Хрущевкэ тураскаатkан дүштеки шайлалганы тургускан. Дүштеки шайлалгага даштыкы херектер Министри Селвин Ллойд, ишкин херектер Министри Г. Ллойд — Джордж, шериг Министри А. Хед, ужар-чүүл Министри Н. Берч, империя кол штабының начальныгы генерал Дж. Темпилер, даштыкы херектер таазы-биле күргүне Министри лорд Рединг, ужар-чүүл маршалы Д. Бойл, флот адмиралы лорд Фрэзер, ужар-чүүл маршалы лорд Теддер, хаанның шериг-далай колледжизинин удуртукчулары, ийиги делегей дайынынга совет шеригleр-биле дем катчып тулчуп чораан, ченсектиң үш хевирлериниң дыка хөй улуг офицерлери — каттышкаш 250 хире кижи орулушканнар.

Совет таладан Н. А. Булганин биле Н. С. Хрущевтан аңгыда, ССРЭ-ниң культура Министри Н. А. Михайлов, даштыкы херектер Министриниң Бирги орлалчызы А. А. Громыко, даштыкы садыг министриниң оралакчызы П. Н. Бумыкин, академиктер П. В. Курчатов болгаш А. Н. Туполев, Портсмутта туруп турар совет корабльдериниң улуг офицерлери олурушканнар.

Шайлалганың мурнунда лорд Килкеннин совет удуртукчуларга байыр чедирип чүве чугаалаан.

Лорд КИЛКЕННИНИҢ чугаазы

Дээргн хаанның үш хевирлериниң чепсектиг күштеринин мурнундан Гринвичиде хаанның шериг-далай колледжизинде мындаагылар силерге байырны чедирип тур мен. Портсмуттан Лондонче оруккa Маршал Булганин Силер чангыс ада-чурттуларынарның Великобританияга келгеш, Гринвичиге көзээде-ле келиксээр турганын мешээ чугаалаан силер. Ооң ужурундан Мындаагылар силерниң бистиң аалчыларывыс болуп бөгүн мында чедип келгенинер кончуг-ла эки-дир.

Чер кырынга, агаарга болгаш далайга силерниң чепсектиг күштеринерниң эвилелчилери болуп тулчуп чораан чепсектиг күштериҥ төлээлекчилери ам мында силер-биле кады олурып турарлар-дыр. Чижээ, Россияның соңгу талазынче шуужуп чоруп турган суднолариның дугайын эки билир дыка хөй кижилерни бөгүнгү шайлалгага көөр силер.

Силерниң чуртунарның кончуг эки дайынчы шынарлыг чепсектиг күштери, а ол ышкаш бистиң чепсектиг күштеривис бистеринң түс-бүргүвүске эки билдингир. Ниити эрестиг чоруктуң холбаазы оларны харылзаштырып турар. Ынчаарга чамдык үелерде тыптыр шын эвес билиишкиннерге холбаткан бергелер түрээжок бир шериг албанныг кижи өске шериг албанныг кижи-биле чугаалажып болур чүве болганда, олар өске база ол хире быжыг ниити харылзаалларга: тайбыңга ынакшыыр чоруккa илереп үнерлер деп чүвеге шуут бүзүреп турар мен.

Бистиң чуртувуска силерниң моралп келиишкиннерни хайгаарап турар миллион-миллион кижилерниң иштинден бистиң улустарывыстың аразынга тайбыңныг болгаш кайы-кайызын бирлир чоруктун хөреэнге дузалыг болзун дээш бистиң ийи чурттарывыстың шериг албанныларын ышкаш кылдыр кыл-даа ыңдыг күштүүбиле күзевес деп бодап тур мен, мындаагылар дээргилер. (Адыш часкаашкыны).

Силерниң кадынар дээш күндааганы саналдавышаан, хаанның шериг-далай флодунуң, армиязының болгаш хаанның шериг-агаар күштерининң мурнунаа изиг байырны чедирип тур мен, мындаагылар дээргилер.

Ооң соонда олурушканнарның изиг күзел-биле утkаазы Н. А. Булганин чүве чугаалаан.

Н. А. БУЛГАНИННЫҢ чугаазы

Адмиралтействонуң Бирги лорду мындаагыларга, дээргн генераллар, адмиралдар, дээргн офицерлер силерлерге! Силерниң маңаа биске көргүскен чүректин алызынаа болгаш найыралдыг хүлээп алышкынынар дээш бистиң ханызыбиле четиргенивисти силерге илередиримни чөпшээреп көргүнер. (Адыш часкаашкыны). Гринвичиге, бүгү делегейге билдингир бо черге аалчылар болуп келгенивис биске дыка-да таарымчалыг-дыр. Ам Лондон-биле каттышкан силерниң бурунгу хоорайынар орус улуска шагдан бээр-ле база билдингир. 250 ажыг чылдарның мурнунда орустуң далай флодунуң тургузукчузу император Петр Гринвичиге кээп чораан, Темз хем-биле бистиң олурup турарывыс бо бажыңга ол чедип келген. (Адыш часкаашкыны).

Россияның соңгу талазы эриктеринге баштайгы англи садыг корабльдериниң чедип келгениңден бээр 400 хире чылдар эрткен. Ол-ла эриктерге силерниң эрес-дидим далайжыларынар делегейниң ийиги дайынының үезинде Великобританияның Совет Эвилелинче суднолар шууштурулгазы чорудуп турганнар. (Адыш часкаашкыны). Ол операцияларны удуртуп чораан адмиралдарның — флот адмиралы лорд Фрэзерниң, Сэр Редерик Макгригорнуң, адмиралдар Делримпл—Гамильтоннуң, Арчернин, Шербрукгтуң, Деннин, Майлстың, Англиядан Совет Эвилелинче шуужуп турган судноларны агаар күжү-биле орук дургаар камгалаарын хандырарын удуртkан лорд Тедерниң аттарын Совет Эвилелиниң улустары эки сактып билип турарлар. Эрткен дайынның аар-берге чылдарында бистиң чепсектиг күштеривис-биле кады хөделип тулчуп турган өске адмиралдарның, генералдарның болгаш офицерлериниң аттарын мен адавадым. Совет улус оларны сактып билип база оларның шериг талазы-биле ажылдарынга өөрүп четиргенин илергейлеп турарлар. (Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны). Дайын үезинде доктаатынган, амгы үеде үргүлчүлеп турар совет-англи флоттарның харылзаазынга байырлап турар бис. Чоокта чаа бистиң ийи чурттарывыстың корабльдери найыралдыг аргыжыышкынарны солушканнар. Ол чорук биске-даа, силерге-даа дузалыг болган. (Адыш часкаашкыны). Бистиң далай ажывис тайбың моралаашкыннарга кезээде ажык (Адыш часкаашкыны).

Совет улустуң эң-не ханы чүткүлү тайбынче үткүлү болур. Амгы үеде өөскүп делгереп турар тайбың каһан-даа үрелбезин дээш бистиң бүгү кижилеривис изиг чүткүл-биле күзеп турарлар. Болунуң улузунуң күзел-соруун күүсетпишаан, Совет чазак чепсек дужүрүлгезинин айтырыгларын таарыштырарын кызымаккайы-биле чедип ап турар болгаш бүгү чурттар-биле найыралдыг кады ажылдажырыны доктаадыр дээш демисежип турар. А бүгү улустарның аразынга эки харылзаалар болгаш найырал дээрге, бүгү делегейге тайбыңны камгалаарынга болгаш быжыглаарынга эң-не идегелдиг магадылал ол болур.

Силерниң чуртунарга бистиң келген аян-чоруувус болза силерниң чуртунарның күрүне ажылдакчылары-биле чугаалажыышкыннарны чорудуп тургаш, Великобритания биле Совет Эвилелиниң аразынга кайы-кайызын улам-на эки бирлир чорукту, бистиң чурттарывыстың аразынга сырый болгаш янзы-бүрү талалыг харылзаалларны доктаадырын чедип алыр соруглалыг. Ол чорук ийи чурттарның эрге-ажыктарынга тааржыр деп чүвеге бүзүреп турар бис.

Великобританияның болгаш Совет Эвилелиниң улустарының аразында найыралы болгаш кады ажылажыгазы дээш, тайбыңның болгаш найыралдың улам-на хөй кораблыгы бистиң чурттарывыстың аразынга чоргуннар дээш, тайбың дээш кундага чарлларымны чөпшээреп көргүнер!

Олурушканнарга изиг байыр-биле утkаан Н. С. Хрущев дүштеки шайлалгага база чүве чугаалаан.

Дүштеки шайлалганың доозулганының соонда совет аалчылар автомашиналарга олургаш, боттарының доктаалган чери — «Клеридж» отельче дедир ээп келгеннер.

Харуэллде атомнуг төп черни барып көргени

ЛОНДОН, апрель 21. (СЭТА-ның туснай корр.). Бөгүн Н. А. Булганин биле Н. С. Хрущев олар ядролуг энергияны өөренирининң талазы-биле Великобританияда ээнче сураглыг экспериментталдыг албан черлериниң бирээзи—Лондоннуң барыын талазында 60 миль черде турар Харуэллде атомнуг эртем-шинчилелдиң төп черин барып көргеннер. Харуэллде атомнуг төп черниң тудуу 1946 чылда шериг аэродромунуң турган шөлүнге эгелээп, ук аэродромну делегейниң ийиги дайынының үезинде англи шериг-агаар күштери гитлержи армияга удур дайын чорудулгаларынга ажыглап турган. Харуэллде ол төп чер амгы үеде янзы-бүрү тургузуглуг болгаш сорулгалыг алды реакторлуг. Атомнуң ол төп чери болза, ажылчын установкаларның лабораторияларның, немелде бажыңнарның, а ол ышкаш эртем болгаш техниктиг ажылдакчыларның чурталга бажыңнарының бүдүн каттыжылгазы болуп турар.

Н. А. Булганин болгаш Н. С. Хрущев олар Великобританияның даштыкы херектер Министри Селвин Ллойдтуң, чыргыышкын Министри Д. Экклстың болгаш Великобританияның ССРЭ-де Элчини сэр Уильям Хэйтерниң үделгези-биле түс черниң шагын ёзугаар 11 шак турда Харуэллге чеде бергеннер. Аалчыларны атомнуг энергияның айтырыгларының талазы-биле Британ эргелелиниң даргазы сэр Эдвин Плауден болгаш ол эргелелиҥ шинчилел бөлүүнүң директору (Харуэллде атомнуг төп черниң директорун база дакпырлап турар) сураглыг англи эртемден сэр Дж. Коккрофт олар утkуп алганнар.

Атомнуг төп черниң улуг залынга Э. Плауден Н. А. Булганинга, Н. С. Хрущевка болгаш оларны үдеп чоруур кижилерге, оларның аразынга чораан академик И. В. Бурчатовка байыр чедирген.

Дараазында профессор Дж. Коккрофт атомнуг энергияның айтырыгларының талазы-биле эргелелде ооң улуртуп турары шинчилел бөлүүнүң ажыл-чорудулгазының дугайын аалчыларга дыннаткан, ук шинчилел бөлүү болза, атомн

Күш-ажылдың будурукчулуун бедидери— будурулгениң чугула көргүзүү

Күш-ажылдың будуруқчулуу дээрге, бедиивде баргаш, чаа инитилел тургузуунун тиилелгезинге эң чугула чүүл болуп дээр дугайында В. И. Ленинниң өредиие улуртулга болдурбушаан, Коммунистиг партия алдыы беш чылда техниктиг депшилгеге үндезилээш күш-ажылдың будуруқчулуун чайгылыш чок бедидериие чугула соруглаын салган.

Күш-ажылдың будуруқчулуун бедидери — совет улустуң чазагай байдалын бедидериинин үндезини деп чүвени совет кижи бүрүзү билип турар. Күш-ажылдың будуруқчулуун бедидериинин чугула негелдези болза «ажычы чоннуң сагыыргазуруунга бедидери, ажылаш, маргымзын билири, күш-ажылдың интенсивтиг, эң дээре организастаашкыны болуур» деп Ленин айтыкан.

Ынчангаш бистер күш-ажылдың болгаш будурулгениң организастаашкынын могаг чок экижидер, материалдыг хөреңгелерниң болгаш ажыл шагының чидиринии узуткаш, аңаа үндезилээш күш-ажылдың будуруқчулуун бүгү хемчегледиве бедидер хүлээлгелиг бис. Мону бот-тодуларывыс күш-ажылдың будуруқчулуун чайгылыш чок бедидериниң үндезини болза будурулгениң технологизын сайзырангайжылары, чаа техниканы нептередири болгаш будурулгениң организастаашкынын экижидери болуур.

Бистиң областың будурулгелери амгы үениң болбаазырангай техниказы-биле тургулуг деритинип, будурулгениң технологизы сайзырангайжып, база хөй күш үнер болгаш аар ажылдар механизастатынып турар. Чурт үлетиргениң будурулгелери соолгу ийи чылда дыка хөй санныг ыяш чазаар станоктарны, түүлбу хептээр «Колхозчу» деп прессти, пилорамаларны, автомашиналарны болгаш өске-даа механизмнерни алган. Ынчалза-даа будурулгелерде механизмнерни багай ажыглап турар. Ооң күш-ажылын будуруқчулуун бедидериие шаптык болуп турары тодаргай.

Чурт үлетиргениң будурулгелериие техниканы багай ажыглап турарынган ажыг-дүрүкчүлүү чавыс. Чижээ Туран комбинадында түүлбу хептээр «Колхозчу» деп пресс артыкан чылын 300 мүңнү хептээр тургаш оон чүгле 30 мүнүн хептээн. Түүлбу хептээр пресстерни райүлетиир комбинаттары долу күжү-биле ажыглавайн, түүлбуларыны эвээш будуруқчулуг хомуу күш-ажылы-биле кыпсып турар.

Дериилгелерни долу күжү-биле ажыглаар чорук чүгле күш-ажылдың будуруқчулуун бедидерии хандырар эвес, харын будурулгелериниң өске көргүзүүлериң эң-жидерии база хандырар. Продукциияның шынары, оон бот-үнези болгаш материалдарның чарыгдалы дериилгелериниң ажылынган дыка хамаарыжыр. Мынчаар турбушке бистиң областың будурулгелериниң дериилгелериниң чүгле 30—40 хуузун ажыглап турар, а артыкан 60 хуузу күш-ажылын будуруқчулуун бедидериниң болгаш бот-үнезин чижидириниң курлавыры болуп ажыглатынмайн чыдар.

Дериилгелерни багай ажыглаары чүү чүвеге чедирип турарыл? Дериилгелерни багай ажыглаары будурулгениң хемчээлии бичеледип, бот-үнезин зартадып турар. Чүгле дериилгелерни ажыглап калгаландырга үнген чарыгдал безин эрткен чылын Туран комбинадынга кааш он мун рубль болган, а комбинаттың ол үеним иштинде будурген продукциязы ол шүүлелди түгдап шыдаваан. Мынчаар байдал турда күш-ажылдың будуруқчулуун бедидер, продукциияның бот-үнезин чижидир дугайында чугаа турун болбас.

Бар дериилгелерни чөн ажыглап, иштики курлавырларыны будурулгеге бараан болдуруп турар черлерде күш-ажылдың будуруқчулуу чайгылыш чок бедип, будурулге оруулгалыг ажылаш, планны чогуур өйүнде долдур күүседип турар. Мынчаар будурулгелерниң продукциязының шынары эң, бот-үнези чиик. Маңаа Бай-Хаактың райүлетиир комбинадын чижек кылдыр ап болур. Ол комбинат механизминерни өске райүлетиир комбинаттарынга бодаарга алган будуруқчулуг ажыглап турар. Ында будурулгениң организастаашкынын бодамчалыг тургускан. Чижээ Туран комбинадында дүк арыгдаар машинада үш кижи ажылдап турда, Бай-Хаак комбинадында ийи кижи ажылдап, үш дугаар кижиниң ажылын машина кылып турар.

Бо бүгүнүң түннелинде Бай-Хаактың райүлетиир комбинадында күш-ажылдың будуруқчулуу планда көрүнгенинден алаш белик, ында продукциянын бот-үнези эрткен чылын барык 30 хуу чиигээн. Чурт үлетиргениң область эргелери мурнакчы будурулгелериниң ажылынын дурзулгазын нептередир талазы-биле чогуур ажыл күүседип турар.

Шагаан-Арыгның харылзаа конторазында септекчи эш М. Бухарин өки ажылдакчыларның бирээзи болуп турар. Ол телефон четкизин септээр талазы-биле онаалгазын үргүлүү коңчуг өки шынарыг кылдың ажыр күүседип турар.

Чурукта: М. Бухариннин телефон аппарадын септеп турары.

Фото С. Феоктистовтуу.

Шахтёрларның чедиишкини

Эәрбектин шахта эргелелиниң коллективи бүгү улустуң байырлалы—Май 1-зинге чедиишкинниг үзуражыры-биле байырлал мурнуңуң шалыпчы күш-ажылчы эәлчээнге кирген күженишкинниг ажылдап турар.

Шалыпчы ажылдың түннелинде шахтёрлар бо чылдың бирги кварталының бүгүрүлге онаалгазын ажыр күүсеткен. Олар планнан ажыр каш чүе тонна хөмүр даштыг берген. Дагжылар апрельдиң баштайгы он хонуунда безин планнан ажыр 525 тонна хөмүр даштыг бергеннер.

Байырлал мурнуңуң шалыпчы күш-ажылынын эәлчээнде эш Монгуштуң Даргазаны Элегес шахтазының участогу мурнакчы ажылы-биле тергиндеп турар. Ында Леонид Митрошин болгаш Булатов акышкылар хүн-бүрүле ийи—ийи нормаларны күүседирин чедип алганнар.

К. ХЕРТЕК.

Колхозтуң чазанылга чери

Улуг-Хем районда Киров аттыг колхозтуң түлүг бригадазынга түскай чазанылга чери чок турган, а бо чылын оңу организастап алган, ында 5 мастерлер ажылдап турар. Олар соолгу хүннерге чедир 86 рамаларны, 6 хаалгаларны, бызаа каажазынга 18 өрээлдерни, фермага 35 чемгериилге савааларын, өөрээн хөй янзы-бүрү стол, сандай база өске-даа түүлдерни кылган.

Д. ЧАМЗЫРЫН.

КОЛХОЗЧУ МАЛЧЫННАРДА

Колхозтуң мурнап турар фермазы

Чоокта чаа Чаа-Хөл районнуң Молотов аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң сүт бараан фермазының ажылдакчыларының хуралы болган. Ол хуралга 1955 чылдың октябрь 1-ден 1956 чылдың апрель 1-ге чедир фермаларда сүт саалгазының түннелии чугаалашкан.

Колхозта үш ферма бар. Оларның аразында Сарыг-Булуңга эш М. Анай-оолуң удуртуп турар фермазы өки ажылдап, фермалар аразында социалистиг чарыштың бирги черии эәлеп турар. Ферма бөтенин иштинде ортуиаа-биле 50 инектиң бирээзиидеи-не 150 литр, 30 инектиң бирээзиидеи-не 200 ажыг литр сүттүг саап алган. Ол болза, бир дөмей байдалдарлыг тургаш-ла өске фермаларның түннелиндеи эвээн ажыг турар. Инектерии ажаалдазын, азыралын экижидип, саалданы чөн организастап тургаш, социалистиг чарыштың бирги черии алганы дээш фермалар аразында шылчиир Бызыл тукту ол фермага тывысхан болгаш түс-түс саанчыларны ертектиг чүүлдер-биле шаннаан. Оларның иштинде мурнакчы саанчылар Б. Артыш, Бөк, М. Окан оларны ертектиг чүүлдер-биле, Сенниимза, Т. Талырыкпай оларны колхоз баштаар черинии хүндүлел бижиктери-биле шаннаан.

Бызымаккай күш-ажыл-биле чедип алган Бызыл тугун алыспас дээш ферманың ажылдакчылары социалистиг чарыштың улам белиткен хүлээлгелерин алганнар.

Сарыг-Булуң фермазының саалга талазы-биле көргүзүү колхозтуң өске фермаларынган дээре болза-даа өске районнарның мурнакчы фермаларынга бодаарга, дыка куду болуп турар. Оон ынай бо чылгы чаш бызаларның 90 хуузун камгалап ап турар чорук дыка четпес. Ынчангаш сүт саалгазының деннелии бедидер дээш кайы-даа фермалар өки ажылдаары нететинии турар.

К. ХАЛИНДУУ.

Суг-Бажында сүт-бараан фермазында

Бызыл районнуң Чеченде «Тиилелгениң» колхозу ажыл-агый артелиниң № 1 сүт-бараан фермазының коллективи эрткен чылга бодаарга бо чылын сүт саалгазының ажылын алаан экижиткен.

Инектерии хүнде ийи катап саарын чурумчуткан, инек бүрүзүнден сагган сүттүг түс-түс данзылап турар, ферма күш-ажылдың сагыга-чуруму быжыглыг турар. Саанчылар сүт саалгазын бедидери-биле социалистиг чарышка алган хүлээлгелерин чедиишкиннииг күүседир дээш, кызымаккай ажылдап, инектерии өки одарладып, немелде чемгериилгеге сиген, суланы берип, хүнде ийи удаа суттарып, ажаалданы экижидип турарлар.

Малчыннарның чедиишкини

Улуг-Хем районнуң Балинин аттыг колхозунуң ажыл-агый артелиниң эш Аракчаа эргелекчилээн хой фермазының хойжулары шээр малдың чаш төлүн мөңгө өстүрер дээш кызымак ажылдап турар. Баштайгы үеле олар 1134 хойдан 1156 хураганны, 164 өшкүлеи 184 ангайны чидириг чокка алганнар. Хойжулар эштер Балбар, Нурсат, Доспай-оол олар боттарынга быжыглаан шээр малдың чаш төлүн хорамчага чангыс-даа таварыштырбайн өстүрер, хой бүрүзүнден 2 кг ажыг дүктү кыргын алыр дугайында социалистиг хүлээлгелерии алган.

Бирги сүт-бараан фермазында саанчылар эштер Бичө-кыс, Үгүжүк олар бо чылын эрткен чылдыңнаан хөй сүттүг, чамдык инектерден хүнде 10 ажыг литрлик саап ап турар апарган. Часкы, чайгы одарладышкынны өки чорулуп, немелде чемгериилгени организастап тургаш сүт саалгазын улам-на көвүдедип болурунуң аргалары бар. Бирги ферма эш Баян чоокку хүннерге чедир төрээн 47 инектиң 47 бызаазын, үеткү ферма эш Шойнуң 25 инектиң 25 бызаазын меңги алган болгаш өки ажаалда, чемгериилге-биле хандырып турар.

Хой фермазының эргелекчизи эш Аракчаа хойнуң часкы ажаалдазын белеткеттиринии хемчегледи эң келгел. Хойжулар-биле кады март айда 600 баш хой кирер чаа кажаалы ол тудуп доозкан. Партииниң XX съездизиниң материалдарын хойжуларга ол таныштырып турар.

М. БАГАЛДАЙ.

МАЛЧЫННАР ЧАЗАГДА

Улуг-Хем районнуң Жданов аттыг колхозунуң малчыннары кыштагларан массалыы-биле чазаглап эгелээннер. Хойжулар, эштер Чүлдүм-оол, Даргын-оол, Лопсаң олар 3 кодан хою-биле Салдамның өки оттуг шаттарында хонгулаанныр.

Аныяк инектер каларчызы эш Энге-Маадыр Барыкта, чыгычы эш Сенгии-оол Терек-Аксында көже берген, малының одарладырын өки таарыштырып тургусканнар. Колхозтуң өске-даа малчыннары чазаглаашкынче массалы-биле көжүп эгелээннер.

Партииниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш, колхозчу малчыннар социалистиг чарыштың бедик хүлээлгелерин алган ажылдап турарлар.

А. СОКСАЛ.

Тудуг бригадазында

Тес-Хем районнуң Калинин аттыг колхозунуң түлүг бригадазының түлүгжулары СЭБП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин хамызы-биле өөренип көргеш, алдыгы беш чылда түлүг талазы-биле колхозтуң мурнуңа салынган соруглаарны чедиишкиннииг боттандырар дээш күженишкиннииг ажылдап турарлар. Түлүг бригадазында 60 колхозчулар болгаш 2 автомашиналар быжыглатынган.

Бо чылдың түлүүнга хереглеттинер 3063 кубометр, түлүгнүң нарын хереселдерин кылыр 30 кубометр ыяштыг белеткээн болгаш 1500 чулуктарны чонган. Фермаларга тудар мал кажаалдарының болгаш малчыннарның чурттаар бажыңнарының ыяш материалдарынга 1250 чулуктарны түлүг шөлдериие дүжүргеи. Ыяш белеткелиниг болгаш сеөртүлгезиниг эштер Аранчий, Санчат-оол, Магаранза, Сезик-оол олар хүн нормазын ажыр күүседип, мурнакчы ажылданнар.

Колхоз баштаар черн бригадаиын Теректиг-Сайырда турлаанга радиоприёмиикти тургускан болгаш ном-дептер, сонуун номчулгазын локтаанал чорулуп турар.

Түлүгжулар колхозта чеди чыл школазының болгаш мал кажаалдарының түзүүнче кирипкеи.

Д. ДИРЧИН.

АЛДЫГЫ БЕШ ЧЫЛ ПЛАНЫНЫҢ КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ОНААЛГАЛАРЫН ХУУСАА БЕТИНДЕ БОТТАНДЫРАР ДЭЭШ

П. ЛОБАНОВ.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездиги партииның болгаш совет улустуң амыдыралынга улуг болуушкуи болган. Партииның бүзүлбас чаңгыс эвин, оон чон-биле сырый харылзаазын болгаш Ленинчи Төп Комитетти долгандыр сырый каттышкынын съезд көргүскен. Бистиң чуртка коммунизмни тургузарының болгаш чуртка улуг Ленииниң чагыгларын амыдыралга боттандырарының керээзиие совет улустуң аажок улуг түлүкчү күш-ажылының түннелдерин съездиге түннеп көргеп.

Аар үлетиргеи коллаалыр хөгжүдериие, совсаал чок техниктиг депшилгеге болгаш күш-ажылдың будурукчулуун бедидериие үндезилээш, партия В. И. Ленииниң өредиин удуртулга болдургаш, улус ажыл-агыйының бүгү аалдарының күүдүрүг коңдуулукчуну, совет улустуң материалдыг чагаг байдалын болгаш культурлуг деннелии бедидерии организастап турар.

Көдээ ажыл-агый талазы-биле ажылдарның улуг программазын партия болуунуң XX съездизиниг мынчаар тодаргайлаан: тараанның чыл бүрүие иинти чыылазын 1960 чылда 11 миллиард пудка чедирер, чыг-ховеенниң будурулгезин 56 хуу улгатырар, хемнер возокпону — 35 хуу, чигир свёклазын — 54 хуу, картофельди — 85 хуу болгаи могаалларны — 118 хуу. Эът будурерии ийи катап, сүттүг — 95 хуу, чүүргаларны 154 хуу болгаи дүктүг — 82 хуу көвүдедирии айтыкан.

Көдээ ажыл-агыйның мурнуңа салынган соруглаар ажок улуг, ынаыг болзала оларга черле боттуг болур. Тайбың экономиктиг чарыштың байдалдарынга продукциияны чонуң кижи санынга онаалтыр будурүи үндүрер талазы-биле эң-не сайзырангай капиталистиг чурттарны чедип чогуур чүүл ол дээрзин билири эргежок чүгула.

Күш-ажылдың будуруқчулуун бедидер дээш кандыг-бир продукция будурериниң шагын кызырары чүгула. Күш-ажылдың будуруқчулуг бедидерге кандыг бир продукцияны будурериниң шагы кызырлыр, а бир эвес күш-ажылдың будуруқчулуг кудулаар болза, продукция будурериие хөй шак чарыгдатынар. Күш-ажылдың будуруқчулуун дүрген бедидериниң үндезини болза будурулгениң технологизын сайзырангайжылары, чаа техниканы нептередири болгаш будурулгениң организастаашкынын экижидери болуур.

Бистиң областың будурулгелери амгы үеним болбаазырангай техниказы-биле тургулуг деритинип, будурулгениң технологизы сайзырангайжып, база хөй күш үнер болгаш аар ажылдар механизастатынып турар. Чурт үлетиргениң будурулгелери соолгу ийи чылда дыка хөй санныг ыяш чаззар станоктарны, түүлбу хептээр «Колхозчу» деп прессти, пилорамаларны, автомашиналарны болгаш өске-даа механизмнерни алган. Ынчалза-даа будурулгелерде механизмнерни багай ажыглап турар. Ооң күш-ажылын будуруқчулуун бедидериие шаптык болуп турары тодаргай.

Чурт үлетиргениң будурулгелериие техниканы багай ажыглап турарынган ажыг-дүрүкчүлүү чавыс. Чижээ Туран комбинадында

Часкы хову ажылдарында четпестерни узуткаар, мурнакчыларга деңнежир

Кызылтас тарылгазын дооскан

ИЙИ-ТАЛ. (Телефон-биле). Партияның болгаш чазактың көдээ ажыл-агыйның бүгү ажылакчыларынга үнүрген кыйгырыын Жданов аттыг колхозтуң тараачылары күш-ажылчы бедик көтүрүштүкүнге уткаан. Шагаан-Арыг МТС-тин механизаторлары-биле дем каткан колхозчу ажылдакшылар шык базырып илиртээрин чогуур ёйүнде дооскаш, тарылганы агротехниктиг негелделер ёзугаар улам калбартып турар.

Кол культура болур кызылтастың тарылга планын ол колхоз доозупкан, ам планнан ажыр 80 гектарны база тараал. Ол ышкаш чингетараанын планнан ажыр 40 гектарда чашкан. Амгы үеле арбай болгаш сула тарылгазын база челишкининг чорудуп турар.

Колхозтуң хову турлагларында

ЭЛ-БАЖЫ. (Телефон-биле). Улуг-Хем районда Ленинин аттыг колхоз тараа культураларының 1600 гектар шөлүнге шык базырыышкынын чогуур ёйүнде ханыргаан. Ам хоодур илиртээшкинни чоруттушпаан, тарылганы кидин-не калбартып турар, кызылтас 450 гектарда чаштынган.

Колхозчу тараачыларның механизаторлар-биле дем каткан күш-ажылын май мурнунуң социалистиг чарыкы улам сорук кирип турар. Баян-Колда 3 агрегаттар бар, эш Оолакка удуртурган хову ажылының бирги бригадазы тарыганы май Бирнин байырлалының бетинде доозарын дээш механизаторлар-биле деминг күш-биллы улам калбартып турар. Сеннекте ийнги бригала (бригадири эш Сыгыр-оол) база багай эвес ажылдап турар, ында 2 агрегаттар бар.

Колхозтуң кайы-даа хову турлагларында таарымчалыг байдалдар тургустунган: нинти чурттазга бажыңнары, чемненилге черлери бар, көргүзүг самбыралары организастатынып, хана солуннары үүнүп турар. Колхозта библиотеканың салбырлары хову турлагларында тургустунган. Комсомол организациязының (секретары эш Барыңмаа) удуртуп турары бот-тывынган аныяктар болүү концерт ооннарны база көргүзүп турар.

Буга асталгазы

Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң хову бригадазы районнуң байдалынга суггарыганның ужур-дузазын үнелеп көргеш, Хам-Дыт болгаш Улаатай бугаларының асталгазын тарылга мурнунда дүрген доозарын шиитпирлээн.

53 колхозчулар Хам-Дыт бугазының 9 километр ажыг черин үш хүн иштинде доосказ, Улаатай бугазының асталгазынче киргеннер. Буга асталгазынга Борбай-оол, Чыпсың, Даваалан, Амырбиди, Начын, Кара-оол олар кончуг шалыпкын ажылдап, нормазын 150—200 хуу күүседип турар.

И. ЧОЗАР.

Кызыл районнуң «Совет Тыва» колхозта часкы хову ажылдары шапкын чоруп турар. Кызыл МТС-тин механизаторлары колхозчулар-биле сырый дем-каттыжыышкын-биле тарылганы кыска хуусаада доозар дээш ажылдап турар. Бригадир эш Миллериң трактор бригадазы ол колхозтуң Чинге-Дагда тарылга шөлүнде ажылдап турар. Ол хүннүң-не планныг онаалгазын ажыр күүседип турар. Механизаторлар боттарының күш-ажылын Май 1-ге алдар болдуруп турарлар.

Чурукта: (оң талазындан) бригадир Миллер, трактористер эштер Зайдель болгаш Салдатенов. Аданда — Салдатеновтуң трактор агрегады.

Фото С. Феоктистовтуу.

Чинге-Дагның ховузунда

Кызыл районнуң «Совет Тыва» колхозтуң кол тарылга шөлү болур Чинге-Дагның ховузунда часкы ажылдар хайнывышкынның чоруп турар.

Колхозтуң № 2 хову бригадазының (бригадири эш Мумбадак) 26 кижи составтыг кежигүннери хову ажылларын челишкининг чорудуп турарлар. Чижээ, бригаданың бо чылын тарыыр тараа культураларының планы 800 га, оон иштинде кол культура кызылтас 600 гектар. Ам бригаданың кежигүннери ниитизи-биле 550 гектар тараа культураларын чажып тарааннар.

Кызыл МТС-ниң ында ажылдап турар механизаторлары болгаш колхозчулар тарылганың агротехниктиг чүрүмнерин шынгыы барымдаалап турарлар. Бригадада ажылдап турар колхозчуларның күш-ажылын эки организастап, оларны эки аъш-чем болгаш таарымчалыг оран-суурбиле хандырар дугайында колхозтуң баштаар чери (даргазы эш Нурсат) үргүлчүнүң кичээнгейин салып турар.

Колхозта партия болгаш комсомол организациялары ук бригадада боттарының агитаторларын быжыглаан, олар ында ажылдап турар колхозчуларның оргузунга үргүлчүнүң бесседаларын, номчулгаларын чорудуп, агитхуудустарыны доктаамал үндүрүп, тараачыларга чаа-чаа солуннарны чедирип берип турар.

Бо бүгүнүң түнелиниде Чинге-Даг ховузунда ажыл-ишчилериниң оргузунда мурнакчыларның саны хөй, оларның күш-ажылының бүдүргекчүлүү бедик болуп турар, тараачыларның хөй нуруузу боттарының нормаларын чүгле чедир эвес, а харын ыракта ажыр күүседип турар, чижээ, тараачылар эштер Д. Семис, Ш. Самбуу, Б. Ёндан, С. Долгар, Б. Бичеоол, С. Эмээн болгаш өскелер-даа хүн нормаларын 150—200 хуу чедир күүседип, кызымак чүткүүлүг ажылдап турарлар.

Бүгү делегейниң ажылчы чоннарының эң-сеткил каттыжыышкынының хүнүнге —Май 1-ге чедир тараа культураларын 1000 гектар кылдыр планнан ажыр 200 гектарны немей тарыыр деп социалистиг хүлээлгезин күүседир дээш колхозчулар шудургу ажылдап турар.

Оон-биле чергелештир, колхозчуларның чамдык негелделерин демдеглезе чогуур. Чинге-Дагның хову бригадазы суглуг черлерден ырак туруп турар, ону барымдаалаш, колхозтуң баштаар чери 1955 чылдың июльда анаа кудук казары-биле областың суг ажыл-агыйының чери-биле керээ чарган, суг ажыл-агый чери ол керээзин амга чедир күүсетпээн. Амгы үеде бригаданың чанында суг чок чорук аналуг бергедээшкиннерни ужураштырып турар.

Чинге-Дагның тараачылары болгаш ында механизаторлар кинофильмнерни, концерттерни көөрүн улуг күзел-биле дилеп турар, ындыг турбуже аналаа часкы хову ажылдары эгелээнден бээр оларга чангыс-даа кинону болгаш концертти сонуургадып көргүспээн.

Часкы тарылгада ажыл-ишчилерниң бо чөптүг негелдезин болгаш культурлуг сонуургалдарын хандырып, оларга кинону база концерттерни көргүзери Кызыл райкүүсөмүнүң культура килизиниең болгаш комсомол райкомундан негетинип турар.

Д. АЛЕКСЕЕВ.

МТС-тин удуртулгазын экижидер

САМАГАЛДАЙ. («Шынның» корр.). Партияның болгаш чазактың көдээ ажыл-агый ажылакчыларынга үнүрген кыйгырыынга улам сорук кирген Тес-Хем районнуң тараачылары часкы хову ажылын челишкининг чорудуп турар. Апрель 20-ге чедир Ленин аттыг колхоз 620 гектарның шыгын базырып илиртевишаан, 242 гектарны тараан. Шык базырыышкынын Калинин аттыг колхоз чогуур ёйүнде чорткан, тарып эгелээнинин баштайгы ийи хүннеринде кызылтасты 130 гектарда чашкан.

Бир эвес ажылды эки организастап удуртқан болза, ылангыя машина-трактор станциязы септелгеки шынарлыг кылган болза колхозтарда часкы хову ажылы амгызындан ыракта бедик көргүзүглерлиг болур ийик. Калинин аттыг колхозта эш Күнзен-оолуң «У-2» трактору хову турлаанга барган оңар ажылаваан, апрель 16-да үрелген хөөрэр. Сталин аттыг колхозта чүгле 2 сеялка ажылдап турар, а 4 сеялка үрелик.

МТС-тин талазынган шөлдерде агрегаттарны багай удуртуп турар. Трактерга улуг-даа, бичe-даа эдилгелер негетинген таварылга бүрүзүнде МТС-че чоруур, ажылга шаптыктыг чорук районнуң кайы-даа колхозтарында бар. Бөүүн чоруур септелге мастерскаязын ажылдазы чугула негетиниң турар.

З. САГААЧЫ.

Четпестерни дарый чайладыр

Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозу 1955 чылда бо чылдың тарылгазынче кичээнгей салбаанының түнелиниде № 1 хову бригадазының тарыза чогуур 745 га черинин чүгле 247 газы белеткетинген, а 498 га черни бо чазын удур аңдарын белеткээр ужурга таварышкан.

Бызыл-Мажалык МТС-тин ол колхозта трактор бригадазында чер аңдарарынга 4 тракторлар ажылдап, үш хүн иштинде 110 га чарын белеткээн. Трактористер Х. Дойлуг-Хаа, Шүтүр-оол олар чер чарар нормазын дыка ажыр күүседип турарлар. Бывар, чаар материалдар сөөртүкчүзү эш Бодай-оол шалыпкын ажылдап, тракторларны үзүктел чок хандырып турар.

Тракторларның иштинде № 26 трактор элээн хөй хүннерде ажылдавайн үрелип турган. Кызыл-Мажалык МТС-тин механиги эш Яковлев септелге кылыр техник машиналыг келгеш, тракторнуң чогум чүзү үрелгенин тыпшайн, кандыг-даа хуза чедирбээн.

Колхозтуң хову бригадазынга быжыглаан аъттарының күзү арган болганындан сөөртүлге ажылы бергедеп турар. Тарылга ажылының баштайгы хүннеринде кастүп турар четпестерни ол дораан эдер дугайында МТС-даа, колхоз баштаар черидээ дарый хемчег алза чогуур.

А. ХАЛБЫҢ.

Чөөн-Хемчик райпозунуң ажылы

Чөөн-Хемчик райпозу март айда болган районнуң хуучулар хуралының кирижикчилериниң негелделерин боттандырар талазы-биле чамдык ажылдарыны чоруткан. Ынчалза-даа райпо бо чылдың бирги кварталының бараан саарылгазының планын күүсетпээн. Болунуң ажылынга чедип алдынган мурнуку челишкининерин быжыктырар талазы-биле райпо баштаар черинин чогуур ажылдарны чоруттыааны саарылга планын үзериниге чедирген.

Райпо шугумунда эки ажылдап, хереглекчилериниң негелдезин ёй-шаанда хандырып турар мурнакчы салыгжылар хөй. Чижээ, Хорум-Дагда магазин эргелекчизи эш Койгаройова, Чадаанала магазин эргелекчизи эш Маадыр, Чыраа-Бажында магазин эргелекчизи эш Лопсан, Баян-Талада магазин эргелекчизи эш Тараканова олар бараан саарылгазының планын үргүлчү ажыр күүседип турар. Ынчаарга оларның мурнакчы хуржулгазын нептередир, ону бүгү салыгжыларның челишкини болдурар дугайында райпо баштаар черн хемчег албаан.

Садыг ажылдакчыларының бүгү күжүн партияның XX съезизинин төөгүүг шиитпирлерин боттандырар дээш демисеелче мобилизастаар талазы-биле райпо баштаар черн шүшпен ажылдап турар.

Чамдык салыгжыларда бараанга чоннуң негелдезин ёй-шаанда ханырбас чоруктар бар. Оон түнелиниде чонга чугула хереглетинин турар барааннар болганчокла үзүктели бээр таварылгалар хөй. Чонга эргежок чугула хереглетинер барааннар: шай, лус, керосин үзүктелип турар. Бо барааннарны чогуур ёйүнде сөөртүп алыр талазы-биле райпо баштаар черн болгаш салыглар боттуг хемчегларни албайн турар. Ол чорук хөй-хөй салыгларның бараан саарылгазының планын ёй-шаанда күүседирин үзүп турар. Райпонуң салыгларында ногаа аймаан дыка ховар садыглап турарындан ам үеде ногаага негелде улгаткан.

Бараанларны көдээ магазиннерже хуваарда аналаа чоннуң негелдезин барымдаалавас чоруктар ам-даа үргүлчүлевишаан. Бо талазы-биле райпонуң садыг киллизининг эргелекчизи эш Хунажык, товаровед Новиков олар четпес ажылдап турар. Оон түнелиниде ылангыя көдээ садыгларда чоннуң эргежок чугула хереглетинер барааннары чүгле район төвүнде магазиннерде бар болуп турар. Шын эвес хуваалданың түнелиниде барааннар бир магазинде саарылга чок болуп, өскезинде дүрген саарлып турар.

Райпо баштаар чери кадрлар-биле ажылды база четпес тургускан. Садыг ажылынга таварылга болган, туруш чок кижилерни хүлээп алыр чоруктар бар. Оон түнелиниде материалдыг үнелиг чүүлдерни харылап турар кижилер хөй өре-самчыглады кылып турар. Чижээ, райпо баштаар чери кандыг-даа документ чок, мурнунда самчыглал кылып чораан Ларионов дээрэнн райпонуң садыг ажылынга хүлээп алган, ол аналаа кыска үеде ажылдаан, 5197 рубльди самчыглаан болгаш ам-даа төлевээн.

Райпо хуучу кежигүнге чонну киирип алыр талазы-биле багай ажылдап турар. Хуучуларның кежигүн дадыырын ёй-шаанда чыып албайн турар. Чөөн-Хемчик райпозунуң башкар черн болунуп ажыл чорудулгазын партияның XX съезизиниң негелделериниге дүүштүр тургузар ужурлуг.

К. САЛЫЫ,
(Бистиң корр.).

Колхозчунуң чедигишкини

Эрзин районнуң «Чаа орук» көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчузу эш Мунӊ бен чыл дургузунда дарганнап, бо аразында хүн нормазын 150 — 200 хуу чедир күүседип, күш хүннүң минимум шевергин күүседип келген.

СЭКП-ниң XX съезизиниң материалларын долузу-биле өөренип дооскаш, алыгы бен чылдың баштайгы чылы — 1956 чылда бедик хүжүт алыр дээш часкы тарылгага кирер хережелдериниң септелгезин хүүсаа мурнунда дооскан. 21 илимрик, тараа чаштырар 2 машинаны, элээн кап аңдазын бистерни ол септээш ажылгалга киргеп.

Эш Муна ам сиген кезер машина, хережелдерниң септелгезинче киришкеп.

Н. БАЛГАН.

Чагырларны ээлеринге чедирер

Сүт-Хөл районнуң харылзаа конторазында ажылдап турар эш Дамдын чоннуң чагыткан солуннарын болгаш сеткүүлдерин ёй-шаанда ээлеринге таралып бербейн турар. Бора-Тайга сумузунда «Сталинчы орук» колхозтуң чамдык колхозчулары январь айга-даа чагыткан солуннарын бо хүнге чедир чангыс-даа номерин албаанар. Чижээ, О. Конгарның 1 чылда чагыткаңы «Шын» солуну, О. Дукарның, С. Ондарның 6 ай хүүсаалыг чагыткан «Тываның аныяктары» солуннары ол олчаан читкен.

Чагыкчылар солун чагыткан квитанциязын эш Дамдынга чедире бээрге,—мен аайлап бээр мен — дээш стол хааржанче кирр октап каар. Оон соонда бага сытап негеп келирге,— силерниң солунунарны мен албайн турар кижи-дир мен — дээш улусту чашчап кончуур, ажынар.

Бистер солуннарны ёй-шаанда алгаш, ында бижитинген чүүлдерни билип алырын күзеп турар бис. Сүт-Хөлүң харылзаа конторазы бистиң чагыткан солуннарывысты кажан эккеп бээр ирги?

С. ОНДАР,

Сүт-Хөл, «Сталинчы орук» колхоз.

ле дизе үш чыл дургузунда шиитпирлеп болур деп чүвени дыка хөй колхозтарның дуржулгазы көргүзүп турар. Бо талазы-биле Воронеж областың көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының патриотчу эгелээшкинни онза ужур-дузалыг. Алдыгы бен чыл планының талазы-биле Директиваларда салдынган эът бүдүрериниң планын беш чыл дургузунда эвес, а чаңгыс чылын, сүт бүдүрерин бир чартык чыл дургузунда ийи катап көвүдедирин олар хүлээнип алганнар.

Боттарының бар эргаларын санап көргеш, Украин ССР-ниң, Белорус ССР-ниң, Казах ССР-ниң, Краснодар крайның, Башкир АССР-ниң болгаш чурттуң өске-даа хөй-хөй районнарының колхозтарының болгаш совхозтарының ажыл-ишчилери беш чыл планының көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрер талазы-биле онаалдаын хуусаа бетинде күүседир деп шиитпирлээннер.

Бо ажыл-агый чылында колхозтар сүт бүдүрерин дыка көвүдеткеннер. Октябрь 1-ден март 1-ге чедир әрткен чылдың ол үе үези-биле деңнээрге сүттүң ниити саалдазы 63 хуу көвүдээн. Украин ССР-ниң болгаш Молдав ССР-ниң колхозтарында сүттүң ниити саалдазы барык ийи катап, а Туркмен, Узбек, Таджик, Киргиз болгаш Азербайжан республикаларның колхозтарында — ийи катап ажыг өскен. Сүттүң ниити саалдазы Рязань, Воронеж, Орел, Тула, Балашова, Тамбов, Каменский, Ростов областарның болгаш Дагестан АССР-ниң колхозтарында сүттүң ниити саалдазы база ындыг хемчээлдерге өскен.

Сүттүң белеткели болгаш садып алышкыны дыка экижээн. Сүт белеткээрининг болгаш садып алырының бирги кварталда планы 1956 чылдың март 10-да 90 хуу күүсетинген. Украин, Молдав, Латви, Азербайжан, Таджик, Армян, Туркмен, болгаш Эстон эвилелдешкен республикалар планын ажыр күүсеткеннер. Сүттүң херек кырында дужаалдазы әрткен чылдың ол-ла үези-биле деңнээрге 61 хуу көвүдээн.

Алдыгы бен чылда эът бүдүрерин бирги ээлчегде хаван ажылын бүгү хемчегбиле хөгжүдүп тургаш көвүдедир. Ниити эът бүдүрерине хаван эдилиин бот-денизин 50 хуу чедирген турар. Бо херекке хаваннарны эткир болгаш бекон кылдыр семирти азыраары улуг рольлу ойнаар ужурлуг. Эткир кылдыр семиртирине дүрген өзер болгаш немээр денизинге чемни эң-не эвээшти чарыгдаар аныяк хаваннарны үзүп тургузар. Эткир кылдыр семиртирде бир килограмм немелдеңзи алырынга беш чемгериге хемчээлин, а чаглыг кылдыр семиртирине — 7—8 чемгериге хемчээлин чарыгдаар. Оон ыңай чаш хаванны чаглыг кылыр семиртиринге чедир 9—11 айлар, а эткир болгаш бекон кылдыр семиртиринге 4—5 айлар негетинер деп чүвени билип алыры чугула. Эткир болгаш бекон кылдыр азыраарда улуг эвес кажаа негетинер азы ол хире хемчээлдиг бир кажаага-даа чылдың дургузунда хөй хаваннарны семирти азырап болур дээни ол болур. Дыка хөй колхозтар хаван эдин бүдүрер талазы-биле сөөлгү чылда улуг чедишкинниерни чедип алган. Черновск областың Заставнов районунда Киров аттыг колхоз чүс гектар тарылга шөлүнге онаштыр 36 ажыг центнер хаван эдин, а Одесса областың Бересовск районунда Буденный аттыг колхоз 38 ажыг центнер эътти алган.

Хаван ажылынган аңгыда амгы үеде четпес хөгжүп турар хову районнарда эътиг мал ажылы калбак хөгжүлдени алган турар ужурлуг. Малды одарладырын, семирти азыраарын бирги ээлчегге экижидер болгаш арган малды дужаар ажыктыг эвес практиканы чок кылыр херек.

Нарын болгаш чартык нарын дүктүг хөй ажылын аргидеги районнарга-даа болгаш Сибирьге, Ортаакы Азияга, Закавказьеге-даа улам ынай хөгжүдериниң сорулгазын беш чыл планы салып турар. Куш ажылын хөгжүдер талазы-биле улуг перспективалар колхозтарның мурнунда ажыттынып турар. Бүштү клеткаларга тургузар улуг куш фермалары организастап алган Ставропольуң мурнакчы колхозтарының дуржулгазы болза дагаалариның чуурга төрүттүрүп ажок бедидер. ферманы ажаарынга күш-ажылдың чарыгдалын кызырар, ажыл-агыйның бо алырындан орулганы бедидер арганы берип турар.

Мал ажылынга үрелел херээн экижидер талазы-биле улуг ажыл туруп турар. Арыг уксаалыг болгаш хайнак малдар уксаа чок малдан эътти, сүттү, дүктү дыка хөйнү бээр деп чүве билиингир болгай. Чижээ, нарын дүктүг болгаш чартык-нарын дүктүг хойлар бөдүүн дүктүг хойлардан дүктү ийи — ийи чартык катап хөй берип турар. Чаңгыс нарын дүктүг хойдан бир чылда алган дүктен кыраан пөстү бөдүүн дүктүг хойнуң чылда дүгүнден 4,5—5 катап хөйнү бүдүрүп үндүрер. Уксаа ажылын шын чорудар болза бешаллы чылдарның дургузунда чартык бөдүүн болгаш бөдүүн дүктүг хойларны (кежин тон кылыр хойлардан ангыда) чартык-нарын дүктүг болгаш нарын дүктүг хойларже шилчидип болур. Ол чорук чуртка дүк бүдүрерин дыка көвүдедир арганы бээр.

Бүрүненің уксаа тарадыр черлериниң ажылын эде көөрүнүп, колхозтарның мал ажылының шынарын экижидери дээш оларның ролюн болгаш харыысалгазын бедидериниң чугула өйү келген. Бот-оруулга чарыгдалыг пунктуларны организастап тургаш, малды тарып боозадырының аргазын калбаа-биле ажыглаар херек.

Мал ажылының продуктулуун бедидеринге малдың чем сууру шиитпирлиг ужур-дузалыг болур. Быжыг чем сууруну тургузарда районнарның, колхозтарның, совхозтарның тодаргай бойдус болгаш ажыл-агый байдалдарын өөренип көөр херек.

Букуруза тарылгазын калбартканы чурттуң бүгү районнарынга мал чемин бүдүрерин дыка көвүдедир арганы бээр. Малдың болгаш куштуң эки чеменирине букуруза тарылгазын калбартыры-биле чергелештир бобы культураларны тарып тургаш, белоктуг чемнерни бүдүрерин калбартыры кайгамчык чугула ужур-дузалыг. Бобы культураларның арыг боттарын болгаш ол ышкаш чаңгыс чылдыг болгаш хөй чылдыг злак культуралар-биле холуп тарыыры чугула.

Сүт продукциязының хөй кезиин бүдүрүп үндүрер ге болур бүгү каларылга үезинин дургузунда четчир санныг шыктыг болгаш ногаан чемнер-биле мал хандыртынган турары-биле колхозтарга болгаш совхозтарга ногаан конвейрин тургузарынче онза кичээнгейни салыры чугула.

Ол бүгү айтырыглар мал ажылын удуртуруп үндезинни-биле экижидерин черче партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарынган негеп турар. Ам ол чүве болза бүгү колхозтар болгаш совхозтар малдың кыштагламышкынын чедишкининг доозары, бүгү баш санын кангалап алыры, ону одар ажаалдазынче шын шилчидери болур.

МТС-ТИҢ ШИИТПИРЛИГ РОЛЮ

Ниитининг черининг гектар бүрүзүнден продукция бүдүрерин көвүдедир талазыбиле сорулгаларны шиитпирлээрингe МТС-тер улуг рольлуг. Ам машина-трактор станциялары чүгле колхозтарда чер болгаш мал ажылының продуктуларын бүдүрери дээш харыысалгалыг эвес, а оларның белеткели дээш база харыысалгалыглар.

Машина - трактор станцияларының ажылын экижидер, оларның техниктиг чепсегленишкинин быжыглаар, удуртукчу ажылдакчылар-биле болгаш доктаамал механизатор кадрлар-биле быжыглаар дугайында партия болгаш чазак улуг хемчеглерни чоруткан. 1941 чылдың эгезин-биле деңнээрге трактор паркының күчүзү 1955 чылдың эгезинде 75 ажыг хуу өскен, комбайн паркының күчүзү 2,5 катап көвүдээн: автомобильдер 3,5 катап хөй апарган. Машина-трактор станцияларының бүдүрген ажылының хемчээли (чымчак аңдарылгаже шилчидерге) 2,7 катаптан ажыг өскен. Амгы үеде колхозтарда чер ажылының хөй күш үнер ажылдары барык бүрүн механизастатынган.

Алдыгы бен чылдың чылдарында көдээ ажыл-агыйның механизастаашкынының деңнели оон-даа артык өзер. Көдээ ажыл-агый 1 миллион 650 муң тракторларны (15 аът күжүнге шилчидерге), 560 муң тарага комбайннарын, 180 муң матканы (виндроуэрлерни), 400 муң комбайн подборщиктерин, 250 муң күкуруза кезер болгаш силос салыр комбайнарны алыр. Машиналарны чүгле бүдүрери өзер эвес, харын оларның шынары база экижиир. Дыка хөй прицепщиктерни хостаар көдээ ажыл-агыйның аксылыг машиналарын бүдүрерин көвүдедир. Чоокку үениң эң чугула сорулгазы болза, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин комплексиглиг механизастаашкынче шилчидери болур.

Мал ажылының моон сонгаргы көтүрүүшкүнүн ажыл-агыйның ол эң чугула алырында хөй күш үнер ажылдарны кадага-биле механизаставас болза хоржок. Ол ышкаш фермаларда күш-ажылдың организастаашкынын чүрүмчүлер херек. Ажылдарны механизастаары болгаш күш-ажылдың бүдүргекчүлүүн бедидери ол алырдан хөй санныг колхозчуларны хостаап, өске сонгаарлатынмас ажылдарже чорудар арганы бээр.

Көдээ ажыл-агыйны электрижидер талазы-биле улуг ажылдар туруп турар. Көдээ ажыл-агыйга электри күжүн ажыглаарынга колхозчу тургузуг кызыгаар чок аргаларны ажыткан. Алдыгы бен чылда электрижитинген колхозтарның саны ийи катап өскен, совхозтарның болгаш машина-трактор станцияларының электрижидилгези доозулган турар. Ол болза, көдээ ажыл-агыйга күш-ажылдын бүдүргекчүлүүн дүрген көдүрериңге таарымчалыг байдалды тургузар болгаш электрижидилге дугайында улуг Ленининиң чагыгларын боттандырарынга чаа улуг базым болур. В. И. Ленининиң чугаалаганы болза: «...Бүгү Россияны, үлетпүрлүг-даа, чер ажылыг-даа электримитинген кылыр бис».

Машина-трактор станцияларының ажылын экижидерине, курлавырларны улам долу ажыглаарынга болгаш көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрерин көвүдедирине чугула чүүл болза оларны боторуулга-чарылгалыг болурунче чоорту шилчидери болур. МТС-териң ажылының түнелиериниң хамаарылга чокка оларны күрүне бюджединиең акшаландырарының бо үеде туруп турар системазы азыраныкчы хөөнүү төрүттүндүрүп турар. Ол системаны болза, хөй-хөй МТС-терде дыка хөй чарыгдаларны кызырарынче механизаторларны мобилизаставайн турар.

МТС-териң ам турар чаагыс ээй штаттарын шынгыы өскертири база негетиниң турар. Оларны зона бүрүзүнге таарыштыр тургузуп, артык штаттарны кызырары чугула. МТС-териң штаттарын бар техникага болгаш оларның кылып турар ажылының хемчээлинге таарыштыр тургузар — сорулга мындыг-дыр.

МТС-терни акшаландырарынга күрүне дыка хөй хөрениин үндүрүп турар. Чүгле сөөлгү өөн чылларның дургузунда Совет күрүнениң көдээ ажыл-агыйга капитал салымшкыны 63,6 миллиард рубль болган. Алдыгы бен чылда ол барык ийи катап өзер. Ол чорук рубль бүрүзүн чөптүг ажыглаарын болгаш ам-не эки түнелди берген турарын негеп турар.

МТС-териң ажылын экижидериниң шиитпирлиг чүүлдериниң бирээзи механизатор кадрларның мергежилин бедидери болур. I категориянын тракторизинин трактурга ажылдап кылышкынын II категориянын тракторизиниден 30 хуу ажыг болуп турда, кывар чүүл болгаш септелге чарыгдалының хемчээли ол хире эвээш болуп турарын луржулга көргүзүп турар. Ындыг болза-даа көдээ ажыл-агый организары болгаш МТС-тер механизатор кадрларның мергежилин четпес бедидип турарлар. МТС-терде I категориянын трактористери 30 хуудан өрүлеевейн турар, харын чамдык областарда оон-даа эвээш: Великие Луки областа — 15 хуу, а Калуга болгаш Молотов областарда — 16 хуу. Оон-биле холбаштыр сонгаарладып болбас хемчеглерини бирээзи механизатор кадрларның мергежилин бедидери болур.

Мурнакчы механизаторларның ажылының аргаларын өөренип көөрге, олар улуг чедишкиннерни янзы-бүрү аргалар хереглеп тургаш чедип ап турарын билип алыры берге эвес. Хөй ындыг аргаларны алаан каш чылдар дургузунда практикага хынап көрген болгаш олар боттарының шынының көргүскеннер. Эң эки механизаторларны үе-үеде чыып, оларның санал-

(Төнчүзү 4-ну арында).

ГСЧП-ниң тургустунганындан бээр 10 чыл болганынга холбаштыр Берлинге болган байырлыг хурал

БЕРЛИН, апрель 22. (СЭТА). Германияның Социалистиг чаңгыс-аай партиязының тургустунганындан бээр 10 чыл болганынга турасказаткан Германияның Социалистиг чаңгыс-аай партиязының Төп Комитединиң болган Улуг Берлининиң ГСЧП организациязының байырлыг хуралы дүүн Берлинге болган.

«Метрополь» театрының залы байырлалдың шинчизинге кире берген турган. Он чылдар мурнунда немец ажылчын шимчээшкинниниң амыдыралынга алдарлыг болуушкун ана болган, чүл дизе: орта болган съезднге Чөөн Германияның коммунистиг партиязы болгаш социалистиг партиязы Германияның Социалистиг чаңгыс-аай партиязы кылдыр каттыжаннар.

Герман Демократтыг Республиканың президентизи В. Вик чазак ложазынга кезүү келирге байырлыг хуралдың киржикчилери изин-биле байырлап уткаанар. Хуралдың президиумунга олуттарга ГСЧП ТК-ның Бирги секретары В. Ульбрихт, ГДР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы О. Гротеволь, ГСЧП-ниң Төп Комитединиң Политбюро кежигүннери болган кандидаттар олургулаткан.

Германияның Социалистиг чаңгыс-аай партиязының тургустунганындан бээр 10 чыл болганынга хамаарыштырган илеткелдерни В. Ульбрихт болгаш О. Гротеволь олар кылганнар. Марксизм-ленинизминиң улуг өөредиин улуттуга болдурган Германияның Социалистиг чаңгыс-аай партиязы болуунуң турүп келген чылдарының иштинде ажылчын шимчээшкинниниң чаңгыс эви дээш демиселге, тайбын, демократтыг болгаш социализм дээш демиселге чедишкиннерни чедип алганын олар демиглээннер. ГСЧП-ниң улуттугазы-биле Герман Демократтыг Республиканың ажылчы чоннарының чедип алган чедишкиннери болза, каттышкан ажылчын ангының күжүнүң болгаш аргаларының хереглиели болуп турар деп ораторлар айтыканнар.

ГСЧП-ниң сорулгаларының дугайын чугаалавышаан, В. Ульбрихт болгаш О. Гротеволь олар бүгү немец ажылчын ангының чаңгыс эви дээш, Герман Демократтыг Республиканы улам-на быжыглаары дээш, социализмни тургузары дээш демиселди күштелиреринің эргежок чугулазын демиглээн.

Германияның Социалистиг чаңгыс-аай партиязының Төп Комитединге Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң чедирген байырын диңнеттиг адыш часкаашкыны-биле хуралга ноччаан.

Чедирген байырның текстизинде чугаалап турары:

«ГЕРМАНИЯНЫҢ СОЦИАЛИСТИГ ЧАҢГЫС-ААЙ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТӨП КОМИТЕДИНГЕ

Германияның Социалистиг чаңгыс-аай партиязының тургустунган хүнүнден бээр 10 чыл болганы-биле холбаштыр Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди аңаа байырын чедирип тур.

Германияның Социалистиг чаңгыс-аай партиязының тургустунганы герман ажылчын шимчээшкинниниң төөгүзүнде аргыларлыг үе болуп база бүгү Германияның ажылчын ангызының чаңгыс эвин чедип алырынга делгем аргаларны ажыткан. Болуунуң туруп келгенинден чылдарында Германияның Социалистиг чаңгыс-аай партиязы тайбын, демократтыг болгаш социализм дээш демиселче демократтыг күштерни сырый каттыштырарының хереэнге чедишкиннерни чедип алган.

Ажылчын ангының хүрээленинин чаңгыс эвин быжыглаарынга, ажылчын ангының тараачыннар-биле эвилелин быжыктырарынга, чурттуң тайбын, демократтыг хөгжүлдезин болгаш герман улустуң чечектелишкинни дээш демиселче бүгү ажылчы чоннарны сырый каттыштырарынга Германияның Социалистиг чаңгыс-аай партиязы улам-на чедишкиннерлиг болгуун Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди күзеп тур.

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТӨП КОМИТЕДИ».

ГСЧП-ниң Төп Комитединге Кыдатты Коммунистиг партиязының чедирген байырын база ноччаан.

Байырлыг хуралдың киржикчилери эң соолунде «Интернационалды» ырлап күүседеннер.

Японияның компартиязының Май бирге кыйгырыглары

ПЕКИН. Токиодан дыннатканын айытышаан, Синьхуа агентилелиниң дамчытканы болза, Японияның Коммунистиг партиязының Төп Комитеди япон ажылчы чоннарга май бирниң кыйгырыгларын чарлап үнүрген. Японияның чагырыкчы болуктериниң чамдык кезиинден улустарының тайбынче болган хамаарышпас чоруккө чүткүлүнге үлүрланчып турар политиканы чорулар деп орааладжышкынын Коммунистиг партия бүрүү шаап турар.

Компартияның чарлап үнүрген Май бирниң лозунгуларында милитаризацияга удур демиселжип, Каттышкан Штаттар биле Японияның аразында айыыл чок чоруктуң пактызын, административтиг дүгүржүлгени болгаш удур-дедир кампалажылга дугайында дүгүржүлгени күш чок болдурарын, Окинавада болган Огасавар ортулуктарда америк шериг базаларын үзүткээрин, Оожум океанга атомнуг америк чепсектерниң шепелезин чорударын соксадырын чедип алырынче япон улустуң кыйгырып турар.

ССРЭ, КЧР болган БЭР-биле Японияның дипломаттыг эки харылзааларын эң дүрген доктаалырын Коммунистиг партия негеп турар.

(СЭТА).

—⊙—

Цейлон парламентизиниң сессиязы

ДЕЛИ. Дели радиозунуң дамчылып турарындан алырга, цейлон парламентизинин чаа составтыг сессиязы апрель 20-де эгелээн. Туруп турар чанчылды ёзугаар ону генерал-губернатор Гунетиллеке ажыткан. Цейлонну республика кылдыр чарлаан айтырыгга цейлон чазак онза кичээнгейин салып база демократтыг принциптерни алаан ажыктыг кылдыр амыралга боттандырар соруга-биле хемчеглерни ап чорудар деп ол чугаалаан.

Цейлон кандыг-бир блоктарга кирер деп бодавайн турар деп генерал-губернатор медегдээш, Цейлоннуң Катуникте болган Тринкомалиде англи шериг базаларының дугайында айтырыгны чугаалажып көрген турар деэрин демиглээн. Каттышкан Нацилар Организациязының кежигүнү болур Цейлон тайбынны камгалаарын быжыглаар херекке болуунуң салыышкынын киирип, оске чурттар-биле сырый харылзааларны доктаалырынче бүгү күжүн салыр. Ылангыя Цейлоннуң ам-даа дипломаттыг харылзаалар доктаадып албаанны чурттар-биле дипломаттыг төлээлерни солчур дугайында айтырыгны чазак чугаалажып көөр деп генерал-губернатор оон ынай чугаалаан.

Гунетиллекенин айытканы-биле алырга, чурттуң экономиказының кол-кол адырларын, ылангыя транспортту национализастаарын Цейлоннуң эрге-ажыктары негеп турар.

(СЭТА).

—⊙—

ГОЛЛАНД-ИНДОНЕЗИЙ ЭВИЛЕЛДИ УЗУТКААРЫН ИНДОНЕЗИЯНЫҢ ПАРЛАМЕНТИЗИ ЧҮҮЛДҮГ ДЕП КӨРГЕН

ДЖАКАРТА. 1949 чылда Индонезияга Голландияның дөгээни голланд-индонезий эвилелди үзүткаар дугайында хоойлу төлевизелиин чаа составтыг индонезий парламент апрель 21-де чангыс үн-биле чүүлдүг деп көрген.

(СЭТА).

Делегей байдалының допчулалы

ТАЙБЫҢ КОЖА-ХЕЛБЭЭ ТУРАРЫНЫҢ ТАЛАЛАКЧЫЛАРЫ БОЛГАШ УДУРЛАНЫКЧЫЛАРЫ

Анчы-анчы социал тургузуглуг чурттарның тайбың кожа-хелбээ турарының ленинчи идеязының амыдыралчы күштүг болгаш улам-на калбак нептерелдиин бүгү делегейниң журнунга база дагын көргүскен болуушкуннар-биле апрельниң баштайгы чартыы, ылангыя эртекен чедиөскүс болуушкуннар-биле «Бистер болза, дайынны болдурбас дээш бүгү-ле чүүлдерни кылыр, улустар аразында дүшкүүрлүг чоруктарны кошкадырының үглаңышкынынга күжениишкинниг ажыдаар, улустар аразында найралды быжыглаарын, бүгү делегейге тайбыңны быжыглаарын чедип алыр ужуруг бис. Тайбың кожа-хелбээ турарының амыдыралчы эргежок чугулазының дугайында түңнел моортан база болдуунуң турар» деп эш Хрущев чугаалаан.

Төрүттүнген хүнүнден бээр 86 чыл болган оон бо хүннерде бүгү делегейниң кижи төрелгетен демиглеп турар улус Ленининиң чарлаанны тайбыңның, тайбың кожа-хелбээ турарының ескерилге чок политиказын Совет күрүне болдуунуң бүгү төөгүзүнүң дургузунда боттандырып келген болгаш боттандырып үргүлчилеп турар. Тайбың кожа-хелбээ турарының совет политиказы болдуунуң илерели соолгу неделяларда Н. А. Булганиннің болгаш Н. С. Хрущевтуң чүгле Англияда барганындан эвес, харын бистиң чазаавыстың оске-даа хемчеглериниң, оон дашкыда шериг чаагайлаарының, бүгү делегейге тайбыңны быжыглаарын чедип алыр ужуруг бис. Тайбың кожа-хелбээ турарының амыдыралчы эргежок чугулазының дугайында түңнел моортан база болдуунуң турар» деп эш Хрущев чугаалаан.

Төрүттүнген хүнүнден бээр 86 чыл болган оон бо хүннерде бүгү делегейниң кижи төрелгетен демиглеп турар улус Ленининиң чарлаанны тайбыңның, тайбың кожа-хелбээ турарының оск